BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XXXVIII.

KNJIGA I.

1912.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. JOSIP ŠILOVIĆ

KNJIŽNICA
V. Prosečkoga u Samoboru
Broj 1428

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU
1912.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v. 38, pt. 1

I. Razprave

trideset i osme god. knjige I. „Mjesečnika".

Ivan Galić: O postupku nakon smrti katoličkih prelata, o preuzeću i upravi ispražnjenih prelatskih nadarbina, o diobi dohodaka nadarbine u god. prelatove smsti, te o predaji nadarbine novo imenovanom prelatu 1 113, 199
Dr. Franjo Seifert: Nešto malo iz kaznioničkoga života 9
Dr. Mihajlo Lanović: Izbornik za crkveno-pravne odnose različitih katoličkih obreda s obzirom na istočno-katoličku crkvu u Hrvatskoj 21, 125
P. D.: Nekolko opazaka prigodom djelomične preinake gradjanskog zakonika 29, 209, 421
Dr. M. D.: † Dr. Eduard Volčić 33
Dr. J. Šilović: Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca 35, 138, 224
Dr. Ž. Miladinović: Može li mjenična obveza maloljetnikova rekonvalescirati ratihabicijom njegovom, kad postane punoljetan . 45
Dr. Mirko Košutić: Posmrtne i pripomoćne zadruge 97
Prof. E. Miler: Anarkista Kropotkin o medjusobnoj pomoći kao glavnom zakonu ljudskog društva 106, 193
Dr. Marko Kostrenčić: O pravnoj povjesti Slavena kao cjeline . . 144
Mate Malinar: Zločinački ili šatrovački jezik 150, 235
Dr. Ruckenstein: Fikcija §-a 265. st. 2. bosansko-hercegovačkog kaznenoga zakona 218
A. B.: Mogu li ustanove zakona o pobijanju pravnih djela budi suziti, budi ograničiti prava vjerovnika spram njegovih solidarnih dužnika 230, 436
R. Strohal: Zakon vinodolski 240, 443, 882
Dr. J. Šilović: Kriminalitet i pučka prosvjeta 243
Dr. Fr. J. Spevec: Štedionički (bankovni) uložak u korist trećega 389
Prof. dr. E. Miler: Gumplowiczeva socijalna filozofija 401, 845
Dr. Franjo Seifert: Slike iz lepoglavske kaznione 410, 860, 947
Dr. Mihajlo Lanović: Haške konvencije o ženitbenom pravu i naši zakoni 429, 868, 877
Dr. Lav. Schik: Može li vjerovnik u predstečaju voditi ovrhu na prezaduženikov imetak 441
P. Dević: Može li mjenična obveza maloljetnikova rekonvalescirati ratihabicijom njegovom, da postane punoljetan 453
Dr. Andres: Aktivno i pasivno izborno pravo za izbor županijskih skupštinara, normirano u §-u 6. i 13. zakona od 5. februara 1886. o sustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima,

Digitized by Google

nije indentično sa aktivnim i pasivnim izbornim pravom za izbor saborskih zastupnika 454
Franjo Braum: O općinskom nametu 875, 993
Dr. Ivan Kolbe: O kaznenoj noveli za Bosnu i Hercegovinu 888
Dr. Bogumil Vošnjak: Problem državnog gospodovanja 941
Prof dr. E. Milor: Dojmovi i opažanja s naučne ekskurzije u Srbiju 957
Dr. Fran Mohorič: O pravnem značaju prisilne uprave 963
Marko Kostrenčić: Primjetbe k R. Strohalovu zakonu vinodolskom 990

Digitized by Google

II. Književnost.

M. Stanilić: U otmenom krugu ili zločinci u rukavicama. Znanstveno socijalno-kriminalno djelo. E. M. 66
Strohal dr. Ivan: Statuti primorskih gradova i općina. Bibliografički nacrt. (M. K.) 70
Madirazza dott. Francesco: Storia e constituzione dei comuni dalmati. (M. K.) 71
L. Smirić: Njemačko-talijanska-hrvatska ili srbska službena terminologija. Dr. M. Gruber 72
Dr. H. Krasnopolski: Oesterreichisches Obligationenrecht. (Dr. Ž. Miladinović.) 164
Dr. Max Ehrenreich: Oesterreichische Gesetzkunde (Dr. Stj. Posilović). 357
Milan Rešetar: Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens. Schriften der Balkankommision. Linguistische Abteilung IX. 4°. Cijena 12.50 K. (M. K.) 467
Dr. I. Krainz: Sistem austrijskoga općega privatnoga prava. Iz njegove ostavštine izdao i redigirao prof. dr. L. Pfaff. Četvrto izdanje priredio prof. dr. A. Ehrenzweig. Obći dio obveza. Preveo i s dodacima popratio dr. Ivan Maurović. Zagreb 1911. 8°, str. 240. (Dr. J. Šilović.) 468
Dr. Max Ehrenreich: Oesterreichische Gesetzeskunde Kommentare zum Gebrauch für Juristen und Nichtjuristen. Band II. Das Strafgesetz von Dr. K. Warhanek. Wien 1911. 8-, XVIII. 637. (Dr. J. Šilović) . . 469
N. P. Blagoevъ: Pravni i socialni vъzgledi na Bogomilite izъ stočinenieto Bogomili. Mali oktav. pag. 108. Cijena 1.80 K (M. K.) 909
Alfred Amschl: Beiträge zur Anwendung des Strafverfahrens. Erstes Heft. Zweite, umgearbeitete Auflage. Wien, März 1911.; str. VI. — 222. (M. Dolenc) 915 1027
Arhiv za upravne i društvene nauke (Dr. J. Šilović) 1020

Digitized by Google

III. Zakonarstvo.

Osnova zakona o ustavu za sudove Bosne i Hercegovine 75 175 361 470 917
Zakonska osnova o formi posljednje razredbe pripadnika sviju vjera osim islamske u Bosni i Hercegovini 1020

IV. Svaštice.

Glavni poslovni iskaz o radnjama vrhu onih tajno razdijeljenih zadruga, od kojih su zemljišni posjedi po gruntovnim mernicima i t. d. (H. Već) 165
Stanje radnja oko sastavljanja novih gruntovnih uložaka 358
Kriminalitet u županiji požeškoj 1016
Kriminalitet u županiji sriemskoj 1018

V. Bibliografija.

84 174 374 475 921

Digitized by Google

VI. Kazalo stvarno.

Ako mjembeni dužnik nije suprot platežnom nalogu, izdanom na tužbu posjednika mjenice, itd. 254
Alimentaciju i iznos iste dopitati bračnom drugu, članu zadruge, nadležne su upravne oblasti. 1015
Alimentacija zadrugarke proti zadrugi ne podpada sudskoj presudi. 159
Anarkista Kropotkin o medjusobnoj pomoći kao glavnom zakonu ljudskog društva. 106, 193.
Autorsko pravo izvornog prijma 158.

Bankovni (štedionički) uložak u korist trećega. 389.
Biljegovanje priziva radi parničnih troškova po IV. 13. čl. 48. i 13., 2. čl. XXVI.: 1894. 908
Biljegovati zapisnik u protokolarnom postupku dužna je ona stranka, čiji parbeni govor sadržaje 162.
Biskupija križevačka, historijski razvitak iste 25.
Bosansko-hercegovačkog kaznenog zakona fikcija § 265. sl. 2. 218.
Bude li uvažen priziv okrivljenikov samo glede privatno-pravnog zahtjeva ne uračunava mu se u kazan vrijeme, koje je proveo u zatvoru nakon proglašenja osude suda prve molbe 253.

Crkvenog uredjenja doprinos o potrebi odlučuje duhovna oblast 255.

Čim manjka i jedan samo od uvjeta za izključivo pravo autora izvornog prijma, u §-u 69. točka 1. i 2. z. čl. XVI. 1884. taksativno navedenih, gubi autor pravo tražiti zaštitu svoga autorskoga prava 158.

Dane Reba Enchiridion 21, 125.
Delegaciju drugoga nenadležnoga suda može odrediti kr. banski stol na predlog optuženikov 253.
Dioba dohodaka u godini prelatove smrti 201.
Dopitavati alimentaciju rastavljenom bračnom drugu, koji je član zadruge, kao i ustanovljivosti iznos alimentacije nadležne su upravne oblasti 1015.
Doprinosbeni faktori mogu se siliti na nabavu pojedinih predmeta unutarnjega crkvenoga uredjenja i t. d. 255.
Dosjelošću ne mogu ovlaštenici zemljištne zajednice steći nekretnine svoje zajednice 893.
Dosmrtno uživanje selištnog posjeda sačinjava realni uvjet za izvršivanje pravoužitnog prava 907.

Digitized by Google

Dotacija grč.-ist. svećenika i nadležnost zemalj. oblasti kod sporova glede iste 466.
Državnog gospodovanja problem 941.

„Enchiridion : Dane Reba". Izbornik za crkveno-pravne odnose 21, 125.
Exceptio non numeratae pecuniae pripada tuženiku ne samo napram njegovu sljedniku, nego i napram onomu, komu je ovaj mjenicu u zalog dao 1012.

Filozofija socijalna Gumplowiszeva 401.
Forma vjenčanja prema ustanovama Haaške konvencije 978.

Gradj. sudov. § 54. ne odredjuje nikakovu podsudnost realnu, već posebnu podsudnost osobnu 897.
Gruntovnog unosa zabilježba priepornosti dopustiva je kod priepora, koji nastaju uslied tužbe, temeljene na § 1498. o. g. z. 898.
Gruntovni vlasnik — usurpant nekretnina, koje su u skupnom uživanju zemljištne zajednice : Jesu li upravne ili sudbene oblasti nadležne uredovati glede takove usurpacije ? 905.

Imenovanje skrbnika za čin ovlašteno odsutnom zadrugaru nema mjesta u poslovima, kojima zadruga odsvaja najmanju izmjeru zemljišta. — Privola dakle skrbnika na čin za ovakove poslove nema pravne snage 464.
I proti hipotekarnomu dužniku imade mjesta izdanju platežne zapovjedi 461.
I samo dijete odnosno njegov skrbnik može u smislu § 158. o. g. z. pobijati zakonitost rodjenja svoga 247.
Izborno pravo aktivno i pasivno 454
Izručbe zločinaca, medjunarodno uredjenje 35.

Javni službenik nalazi se u službi i onda, kada vršeći svoju službu s jednog službenog čina prelazi na drugi 463.

Kako se imadu pojedini dijelovi kod provedbe potajne diobe u gruntovnici upisati (intitulirati), — normirano je u § 56. al. 6. zadr. zakona i u § 4. zadr. novele, a ne u § 36. istog zakona. — Ima li s toga u jednoj diobnoj grani potajno podijeljenje zadruge više pretstavnika kao faktičnih suposjednika, a ako bud koji od njih zatraži, da se odnosni dio upiše na dotičnika kao suvlastnika, — valja tom zahtjevu — ne postoje li zapreke § 4. zadr. novele — udovoljiti, pa i onda, ako se ostali suposjednici takovom upisu uzprotive, te je obzirom na zahtjev tih suposjednika nuždno na tom dijelu osnovati suvlasničtvo izmedju njih kao nove zadruge i dotičnog predstavnika kao samovlasnika 63.
Kaznena novela za Bosnu i Hercegovinu 888.
Kaznione lepoglavske slike 410.
Kod pobijanja oporuke po §-u 573. o. g. z. nije se dovoljno pozivati na u oporuci jedino navedeni razlog, što ga je očitovao oporučitelj, ako nisu iznesene i dokazane takove okolnosti, po kojima bi se moralo zaključiti, da je pobijani razlog jedini razlog takove razpoložbe 54.
Konvencija u svrhu izjednačenja kolizija zakona o preduvjetima valjanosti ženitbe z. čl. XXI. : 1911. zaj. ug. hrv. drž. sabora 429.

Digitized by Google

Konvencija za izjednačenje kolizija zakona o razpustu brakova i rastavi od stola i postelje i u sudovanju o tim predmetima. Z. čl. XXII. : 1911. zaj. ug. hrv. dr. sabora 430.
Kradnja stvari iz zaključanog dvorišta jest kradja u stvarima zatvorenim; slučaj pokušaja zločina kradje, tadbina od navade (§§ 171., 174. st. II. slovo c) i 179. kz. te § 8. kz.) 904.
Krajiških imovnih općina ne može biti pravoužitnikom nezakonito dijete 256.
Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada nadležna je, da odlučuje o odobrenju zaključaka glavnih skupština zem. zajednice, itd. 256.
K §-u 67. gruntovnoga reda 462.
K tumačenju §-a 268. grpp. 894.
K tumačenju § 44 5. g. p. p. i §§ 68., 69. i 70. gradjanskog sudovnika 61.

Luknarska podavanja mogu se pretvoriti u zajmovnu pogodbu, pa su za utjeranje njeno nadležni sudovi, a ne upravne oblast 1003

Malični postupak nije izključen s razloga, što je tužitelj sa zahtjevom na povratak kupovnine i naknadu štete spojio i zahjev, da je tuženi dužan privoljeti na razvrgnuće kupoprodajne pogodbe 250.
Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca 35.
Može li mjenična obveza maloljetnikova rekonvalescirati ratihabicijom njegovom kad postane punoljetan 45.

Nadarbina katoličkih prelata i posutpak nakon smrti istih 1.
Nadarbine, predaja novoimenovanom biskupu 205.
Nadležnost eparhijskih konzistorija i postupak za proglašenje mrtvim nestaloga supruga pravoslavne vjere u svrhu, da može preostali ženidbeni drug sklopiti novi brak 251.
Nadležnost kr. sudb. stola i kr. banskog stola u slučajevima smetanja posjeda 1006.
Namet općinski i temelj istomu 875.
Namireni vjerovnik ima izdati dužniku osim u § 81. i 82. grunt. reda propisanim postulatima i biljegom providjenu namiru 55.
Napadaj vjerovnika na dužnika nožem uz rieči : „novac ili život", tvori učin zloč. jav. nas. XII. sl. § 98. sl b) kz. 160.
Naučna ekskurzija u Srbiju, dojmovi i opažanja 957.
Nekrolog. Dr. Franjo pl. Burgstaller-Remetski 1.
Nekrolog. Dr. Eduard Volčić 33.
Nekoliko opazaka prigodom djelomične preinake općeg gradjanskog zakonika 29.
Nešto malo iz kaznioničkog života, priopćuje dr. Fr. Seifert 9.
Nezakonito dijete ne može biti pravoužitnikom krajiških imovnih općina 256.
Nije nedopuštena kumulacija već dozvoljeni zamjeniti (subsidiarni) zahtjevi, kad se istom tužbom traže od pohranitelja pokretnine ili mjesto toga vrijednostim 248.
Novela kaznena za Bosnu i Hercegovinu 888.

Općeg gradjanskog zakonika preinaka 29.
Ob otklonu svjedočanstva (§ 152. gradj. parb. post. za Bosnu i Hercegovinu)

Digitized by Google

koje je zamolio inozemni sud, odlučuje zamoljeni bosansko-hercegovački sud 58.
Obredi katolički i istočni 21.
Obredjenje troškova odvjetniku za poslove, koji nisu doduše pred sudom obavljeni, ali su u bitnom savezu sa onim poslovima pred sudom obavljenima 896.
Očevid sudbeni za isti imaju tužitelj i tuženi svaki u polovici položiti predujam, ako je ovaj obim strankama na korist 1005.
O nadležnosti kr. sudb. stola i kr. banskoga stola u slučajevima smetanja posjeda 1006.
O nadležnosti zemaljskih oblasti kod sporova glede dotacije grčko-istočnih (istočno-pravoslavnih srpskih) svećenika 466.
O postupku nakon smrti katoličkih prelata 113. 199.
Općinskim činovnicima kao povjerenicima za sastav smrtovnica ne pripadaju §-om 5., toč. b) i §-om 13. nar. kr. zem. vlade, itd. 899.
Općinski namet, temelj istomu 875.
O pravnoj povjesti Slavena kao cjeline 144.
Osobna podsudnost po § 47. sudovnika 249.
Odsvojenje najmanje izmjere zadružnog zemjišta ne treba skrbnika na čin ovlašteno odsutnom zadrugaru 464.
Odštetne tužbe proti zem. zajednicama radi plateža odštete za dijelove ovlašteničtva nisu nadležni sudovi rješavati 1000.
Odvjetnicima imadu se obrediti troškovi i za one poslove, koji nisu doduše obavljenima (K tumačenju §§ 26. i 27. odvj. reda). 896.
Ovlašteni zemljištne zajednice ne mogu steći nekretnine svoje zajednice dosjelošću 893.
Ovrha na prezaduženikov imetak i predstečaj 441.
O zagodi tiskovnih delikata. K tumačenju § 35. zakona o porabi tiska od 17. maja 1875. broj 32. zbor. itd. 903.

Platežnoj zapovjedi ima mjesta i proti hipotekarnom dužniku 461.
Pobijanje pravnih diela i prava vjerovnika 436.
Pobijanje pravnih diela. Zakon može li sniziti ili ograničiti prava vjerovnika pram njegovih solidarnih dužnika 436.
Pobojna tužba vjerovnika proti pogodovanom i prije pokušane ovrhe iz imovine svih svojih solidarnih dužnika 895.
Podsudnost realnu ne odredjuje § 54. gradj. sudovnika, već posebnu podsudnost osobnu 897.
Pogodba izmedju gospodara kuće i njegova pazitelja kuće nije uporabna pogodba 155.
Posmrtne pripomoćne zadruge 97.
Postupak nakon smrti katoličkih prelata. Rasprava 1.
Povrata u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika 456.
Povjerenicima za sastav smrtovnica opć. činovnicima ne pripadaju pristojbe §§ 5., toč. b) i 13. naredbe kr. zem. vl., odj. prav. od 16./3. 1878. br. 1955. (Sb. 14.) već putne pristojbe. Naredba zem. vl., odj. unut. od 19./8. 1908. br. 45530 (Sb. 36.) 899.
Pragmatika željeznička i hrvatski sudovi 53.
Pravda Ruska izdao g. 1820. Rakowiecki 144

Digitized by Google

Pravna poviest Slavena kao cjeline 144.
Pravo osobe na pripadnost u zadrugu i na imovinu zadružnu ne može se smatrati privatnim pravom u smislu općeg gradj. zakona 460.
Pravoužitničtvo u šumama krajiških imovnih općina ne pripada stanovnicima negdašnjih krajiških komunteta, već samo krajiške pukovnijske općine 907.
Pravoužitnikom krajiških imov. općina ne može biti nezakonito dijete 256.
Pravoužitnog prava izvršivanje uvjetuje dosmrtno uživanje selištnog posjeda 907.
Pravo ženitbenoga druga na pristojno uzdržavanje, koje mu pripada po § 796. o. g. z. ograničeno je 1007.
Predaja nadarbine novo imenovanomu biskupu 205.
Prelata katoličkih nakon smrti postupak 1.
Prelatova smrt, dioba dohodaka u godini njegove smrti 201.
Predstečaj i ovrha na prezaduženikov imetak 441.
Predujam za sudbeni očevid i maju obje stranke u polovici položiti, ako je obim na korist 1005.
Prilog k tumačenju §§ 61., 64. zakona o vodnom pravu 1014.
Priepornosti gruntovnog unosa zabilježba dopustiva je kod priepora, koji nastaju uslied tužbe, utemeljene na ustanovi § 1498. o. g. z. 898.
Prigovor proti platežnom nalogu u mjenbenom postupku 254.
Primjetbe k R. Strohalovu zakonu vinodolskom od Marka Kostrenčića 990.
Pripomoćne posmrtne zadruge 97.
Prisilne uprave, pravni značaj, piše dr. Fran Mohorič 963.
Pristojbenih propisa § 89., sl. d) tumačenje 163.
Priziv okrivljenikov, uvažen samo radi prip. prav. zahtjeva, neima posliedak u računavanja vremena u kazan, provedena u zatvoru nakon proglašenja osude prve molbe 253.
Priziv radi parničnih troškova ima se biljegovati po IV. 13. čl. 48./13., a ne po IV., sl. b) § 21. zak. čl. XXVI.—1894. 908.
Problem državnog gospodovanja od dra. Bogumila Vošnjaka 941.
Proglašenje mrtvim nestaloga supruga pravoslavne vjere, nadležnost eparhijskih konzistorija 251.
Propis § 47. gradj. sudovnika odnosi se samo na osobnu podsudnost i na slučajeve za tu podsudnost u sudovniku navedene 249.
Pučka prosvjeta i kriminalitet 243.

Razbojstvo, stanje puno muka kod istog (§ 195. k. z.) 1010.
Ribolova prava u slatkim vodama, priepore o istima nadležne su riešavati upravne oblasti. Zakon od 6./4. 1906. 1004.
Rok za utoke u ovršnom postupku na temelju ovršive isprave mjenbenog odnosno trgovačkog suda 161.
Ruska Pravda, izdao g. 1820. Rakowiecki 144.

Slučaj povrate u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika (§ 50.spp.) 456.
Služnost puta, priepor ob obstojnosti i obsegu izključuje postupak radi poljske štete 163.
Smetanja posjeda u slučajevima istoga nadležnost kr. sudb. stola i kr. banskog stol. 1006.

Digitized by Google

Socijalna filozofija Gumplowiczeva 401.
Solidarni dužnici i pobojni zakon 436.
Stanje puno muka kod zločinstva razbojstva 1010.
Stanovnicima bivšeg krajiškog područja, koji ne potiču iz koje krajiške pukovnijske općine, nego iz negdašnjih krajiških komuniteta, ne pripada pravoužitničtvo u šumama krajiških imovnih općina 907.
Subsidiarni zahtjevi tužbe ne tvore nedozvoljenu kumulaciju zahtjeva 248.
Sudovi nisu nadležni rješavati tužbe protiv zemljištnih zajednica radi plateža odštete za dijelove ovlašteništva 1000.
Šatrovački ili zločinački jezik 150, 235.
Što se imade razumievati pod „obskrbljenjem nezakonitog djeteta, odredjenim u §-u 166. o. g. z. 51.
Što se razumieva pod zlostavom u smislu § 413. k. z.? Propisi 413. k. z. protežu se i na župnika, kad fungira kao vjeroučitelj, makar da postupa proti učeniku ine vjeroispoviesti 900.

Troškovi odvjetnika imadu se obrediti i za one poslove, koji nisu doduše obavljeni pred sudom, ali su u bitnom savezu s poslovima pred sudom obavljenima 896.
Troškovi postupka nakon smrti katoličkih prelata 207.
Tužitelji i tuženi imaju svaki u polovici položiti predujam za sudbeni očevid, ako je ovaj obim strankama na korist (§ 217. gpp.) 1005.
Tvorna uvrijeda djeteta izpod 7. godine ne tvori objektivni učin prekršaja proti sigurnosti poštenja, označenog u §-u 496. k. z. 62.

Uložak štedionički (bankovni) u korist trećega 389.
Uporabna pogodba nije izmedju vlastnika kuće i njegova pazitelja kuće 155.
U protokolarnom postupku dužna je zapisnik biljegovati ona stranka, čiji parbeni govor sadržaje 162.
Uračunanje vremena u kazan nakon proglašenja osude I. molbe 253.
Usurpant gruntovni vlastnik nekretnina, koje su u skupnom uživanju zemljištne zajednice, je li su upravne ili sudbene oblasti nadležne uredovati glede takove usurpacije 905.
Utoka rok u ovršnom postupku na temelju ovršive isprave mjenbenog odnosno trgovačkog suda 161.
U vanparbenim uporabnim predmetima ne vrijedi kraći utočni rok paragrafa 15. sl. d) nar. minist. unut. djela i pravos. od 17. decembra 1858. broj 230. z. vl. l., već redoviti 14-dnevni rok 157.
Uzdržavanje pristojno ženitbenoga druga, koje mu po § 796. o. g. z. pripada. ne smije premašiti visine zakonskog diela §§ 757. i 758. o. g. z. 1007.

Vinodolski zakon 240. 443, 882.
Vjerovnik, koji napane dužnika svoga nožem uz riječi: „novac ili život" počinio je zločin jav. nasilja XII. slučaja, označen u § 98. sl. b) kz. 160.
Vjerovnik može podići pobojnu tužbu proti pogodovanomu i prije nego i pokuša ovrhom se namiriti iz imovine svih svojih solidarnih dužnika 895.
Vodno pravo, prilog tumačenju §§ 61. i 64. 1014.

Zabilježba prepornosti gruntovnoga unosa dopustiva je i kod prepora, koji nastaju uslied tužbe, utemeljene na ustanovi paragrafa 1498. o. g. z. 898.

Digitized by Google

Zadruga i imovina zadružna, pravo osobe na istu ne može se smatrati privatnim pravom u smislu o. g. z., o tom pravu odlučuju isključivo i konačno upravne oblasti 460.
Zadrugaru ovlašteno odsutnom ne treba postaviti skrbnika na čin u poslovima odsvojenja najmanje izmjere zemljišta, jer ta privola neima pravne snage 464.
Zadrugarski zahtjev proti zadruzi na platež alimentacije ne podpada sudskoj presudi 159.
Zadružnom članu dopitati alimentaciju i iznos iste nadležne su upravne oblasti 1015.
Zadruge posmrtne pripomoćne 97.
Zagoda tiskovnih delikata 903.
Zahtjev zadrugarske proti zadruzi na platež alimentacije ne podpada sudskoj presudi 159.
Zaključano dvorište tvori kradju u stvarima zatvorenim 904.
Zakonitost rodjenja svoga može pobijati i samo dijete odnosno njegov skrbnik 247.
Za riešenje priepora o pravu ribolova u slatkim vodama nadležne su upravne oblasti. K tumačenju zakona od 6./4. 1906. o ribarstvu u sladkim vodama 1004.
Za slučaj prijepora ob opstojnosti i opsegu privatno pravne služnosti puta nema mjesta postupku radi poljske štete za slučaj, da se koja stranka prijepornim putem služi 163.
Zem. zajednice otudjenje nepokretne imovine odobrava kr. zem. vlada, po tom isključen redoviti molbeni put 256.
Zemljištne zajednice, tužbe proti istima radi plateža odštete za djelove ovlašteničtva nisu nadležni riešavati sudovi 1000.
Zemljištne zajednice, ovlašteni ci ne mogu nekretnine svoje zajednice dosjelošću itd. 893.
Zločinački ili šatrovački jezik 150.
Zlostava u smislu § 413. kz. od strane vjeroučitelja 900.

Željeznička pragmatika i hrvatski sudovi 53.
Ženitbena pravna sposobnost 868.
Ženitbeno pravo Haške konvencije i naši zakoni 429.

Digitized by Google

VII. Kazalo zakonsko.

1. Obći gradjanski zakonik.

Paragrafi	Strana
4, 37	868
4, 37	981
24, 112, 114, 277, 278	251
42, 154	1007
64	869
65, 66, 67, 68	872
70—74	979
75, 127	981
84	871
85—87	979
136	871
139	53
141	424
152, 246, 247	453
156, 159	247
158	247
162	425
165, 166	53
165	256
166	51
171	53
220	53
245	45
246	45
369	894
381, 382	426
426	57
426, 1369, 1412, 469	57
437	429
461, 464,	462
469	56
509, 514, 515	908
531	30
537	29
537	425
539	29
540	29
542	29
547	29
547, 550	30
547	31
551, 579, 581, 586	31
562	428
572	54
579	210
586	210
586	423
586	31
592	210
594	210
601	211
700 njem.	393
716	212
722	423
723	425
754	53
757 i 758	1007
760	428
774	214
774	1009
775	422
786	214
788	53
793	217
795	424
795, 796	424
796	1007
801	428
802	423
806	30
806	429
811	31
823	422
823	429
841	214
865	46
866	453
878	104
881	397
891, 893, 894, 896 i 1357	436
943	894
961	249
964	248
959	393
996	400
1008	468
1019	399
1090, 1092, 1094	156
1103	156
1218	398
1220	53
1231	53
1238—1241	157
1239	157
1287	398
1358	234
1358	436
1369	55
1369	56
1369	57
1375—1377	1003
1380	1003
1398, 1399	235
1414	214
1414	1003
1420	57
1423	1003

Digitized by Google

1425 56
1447 249
1460 893
1462 893
1468, 1478 898
1487 33
1487 422
1498 898
1499 898
1502 459

2. Gradjanski parbeni postupnik.

2 sl. d.) 248
2 sl. a.) 1005
11 248
46 440
67, 69 232
104 54
111 232
193, 198 251
217 1005
250 456
268 894
270 1014
302, 303 232
335 459
360, 361 457
444 62
445 61
573 47
573 54

3. Austrijski gradjanski parbeni postupnik.

14 232
272 32

4. Austrijski ovršni red.

139 965
261 965
305 969
317, 319 968
319 974
328 974
331 970
331 972
334 968
334 974
341 971
370, 372 969
374 964
374 967
379 964
379 973
382 964
382 973

5. Gruntovni red.

63, 65, 87, 88 . . 463
67 462
67 462
77 56
81, 82 55
94, 97 463
104 toč. b. 898
104, 105 898
124 462
146 463
155 898

6. Mjenbeni zakon.

1 47
7 47
36 1013
91 232
92, 106 toč. 3, . 1012

7. Trgovački zakon.

61 102
59 toč. 1, 3, 9, 10 54
103, 101, 104, 107 izpp. . . . 117
223 101
247, 248 105
258 t. 5 100
453 98
455, 460 100
472 459
487 459
498 100
499 99
504 104

Digitized by Google

8. Sudovnik.

16, 26, 13, 29, sl. d) 54
46 249
46 897
47 249
47 1003
47 1005
54 897
55 toč. 3 250
68, 69, 70 61

9. Kazneni zakon.

2 sl. g) 62
36 1010
36 1012
68 1010
81 1010
98 sl. b.) 160
152 1012
153 463
171, 174 II. c) 179, 8 904
190, 192, 194, 195 1010
195 1010
229 903
411 901
411 463
413 900
496 62
531 903

10. Kazneni postupnik.

22, 23 101
34, 59 253
277 toč. 2. 101
282 IV. b.) . . . 253
284 463
291 253
292 463
331, 330, 334 . . 63
338 254
341 253

11. Zakon o zadrugama.

4 zadr. novele . 63
5, 6, 8, 10, 15, 25, 35, 51 460
12 §. 9. al. 1. prov. naredbe tom zakonu 464
22 160
36 63
53, 80 460
56 al. 6. 63

12. Ini zakoni i naredbe.

Tripartitum 1. 2. §. 1. 2
Fr. 9. p. Dig. de auct. et ins. tut. (26, 8) 45
Zakon Vinodolski 240
1625. Dekret Ferdinanda II. od 11. decembra 1625. 3
1675. Dekret kralja Leopolda od 29. novembra 1675. 3
1675. Dekret cara Leopolda od 29. novembra 1675. o biskupskim nadarbinama. 123
1677. Dekret kralja Leopolda od 30. julija 1677. 3
1702. Koloničeva Konvencija od 5. decembra 1702. odobrena previšnjim riešenjem od 15. junija 1703. 3
1715. Zak. čl. 16. 1715. 2
1715. z. čl. LX : 1715. i LXXI. : 1723. o nadarbeničkom posjedu 119
1773. Prev. riješenje Marije Terezije od 28. junija 1773. br. 3131., kojim je odredjen poimence fundus instructus za pojedine biskupije. 4
1782. Konzistorijalna sistema od 5. aprila 1782. 251

Digitized by Google

1783. Previšnje riešenje Josipa II. od 10. novembra 1783. o dohodcima izpražnjenih nadarbina 123
1787. Dekret od 20. februara 1787. b. 633. — 7596 o redukciji grčko-kat. blagdana 132
1788. Odpis dvorske kancelarije od 8. januara 1788. br. 40. E. . . . 9
1788. Odpis umjetničkog vijeća od 27. augusta 1788. br. 36675. . . 9
1788. Instrukcija kr. ug. namj. vijeća od 27. septembra 1788. br. 36678. glede preuzeća i uprave biskup. nadarb. dobara 124
1788. Naputak kr. dvorske komore od 3. junija 1788. b. 7609. E. 908. o preuzeću i upravi biskup. nadarb. dobara 124
1780. Dvorska odluka od 19. januara 1790. br. 1094. Z. S. Z. 29
1792. Prev. riešenje Franje I. od 21. maja 1792. o dohodku ispražnjenih nadarbina. 123
1795. Prev. riešenje intiminano pod 11. augusta 1795. b. 16417. u pogledu svetkovanja blagdana 130, 127
1795. Naredba kr. ug. namjest. vijeća od 11. augusta 1795. br. 16.416. o svetkovanju blagdana gdje je pučanstvo mješovitog obreda 132
1797. Naredba od 12. aprila 1797. br. 7654. o polazku škola latinskih od strane grč. kat. mladeži 128
1799. Naputak kr. dvorske komore od 14. januara 1799. glede postupka komorskih činovnka nakon smrsi nadarbenika 4
1799. Naputak kr. dvorske komore od 14. januara 1799. o popravku nadarbinskih zgrada . . . . . i 120
1799. Naputak kr. ug. dvorske komore o preuzeću i upravi biskup. nadarb. dobara 124
1800. Prev. riešenje od 2. decembra 1800. o gospodarskoj upravi nadarb. biskup. dobara 124
1808. Intimat kr. ug. namjest. vijeća od 5. augusta 1808. br. 8148. o dohodku izpražnjenih grč.-kat. nadarbina 123
1809. Dvorska odluka od 23. marta 1809. br. 887. Z. S. Z. 2
1810. Intimat kr. ug. dvorske komore od 27. julija 1810. br. 7852. . 2
1811. Previšnje riešenje od 7. marta 1811. br. 6777/344. o postavljanju šumarskog nadzornika nad nadarbinskim šumama . . 121
1812. Intimat kr. ug. namjestničkog vijeća od 6. oktobra 1812. br. 4030/24.269 2
1814. Previšnje riešenje od 4. oktobra 1814. ob odnosu istočnih obreda napram latinskima 125
1814. Prev. riešenje od 4. oktobra 1814. ob odnosu grč.-kat. i lat. obreda 131
1814. Odpis kr. ug. namjest. vieća od 4. oktobra 1814. br. 23.034 ob odnosu istočnih obreda napram latinskim 125
1814. Resolutio regia od 4. oktobra 1814. decretum synodale . . . 125
1820. Prev. odredba od 15. aprila 1820. br. 4723 o obvezama prelata 119
1723. Zak. čl. LXXI.: 1723. o nadarbeničkom posjedu 119
1823. Previšnja odluka od 27. maja 1823. o štatutu biskupije zagrebačke 116
1824. Dvorski dekret od 30. julija 1824. o popravku nadarbinskih zgrada 120

Digitized by Google

1846. Dvorska odluka od 27. marta 1846. br. 1051. z. s. z. 214
1850. Naredba ministarstva pravosudja od 25. januara 1850. (drž. z. l. br. 52) § 12. sl. d) 161
1852. Odvjetnički red od 24. juna 1852. § 26. i 27. 896
Čl. VII. toč. 3. c. uvodnog patenta k o. g. z. 5
1852. § 12. odvjetničkog reda od 24. juna 1852 456
1853. Carski patent od 16. februara 1853., kojim je izdan gradjanski sudovnik 5
§. 28—49 ipp. 5
§ 41. izpp. 5
§§ 57. i 107. izvan. parb. post. 5
§ 43. izpp. 5
§ 45. izpp. 5
1854. Carski patent od 9. augusta 1854., kojim je uveden izvanparbeni postupnik 5
1854. Nota c. i kr. ug. financ. ravnateljstva od 28. septembra 1854. br. 21.833-333-I. o biskupskom kućnom namještaju 114
§ 149. izpp. 122
§ 159. izpp. 122
1854. § 129. izpp 429
1854. § 120., 121. izpp. od 9. augusta 1854. 428
1855. Konkordat od 18. augusta 1855. 5
1855. Carski patent od 5. novembra 1855. o proglašenju konkordata 5
1855. Konkordat čl. XXX., XXXI., XXXII. 7
1855. Prev. riešenje od 27. marta 1855., kojim su vraćeni dohodci izpražnjenih nadarbina vjerozakonskoj zakladi 123
1855. Konkordat proglašen c. pat. 5. novembra 1855. (2. v. l. 433.) 869
1856. Odpis ministarstva financija od 3. decembra 1856. br. 18.948 . 7
1856. Odpis minist. pravosudja od 18. maja 1856. br. 8316. . . . 7
1856. Naredba ministra za bogoštovje i nastavu od 25. maja 1856. br. 4489. o prihodima ispražnjenih grč.-kat. nadarbina 123
1856. Car. patent od 8. oktobra 1856. naputak za duhovne sudove glede stvari ženidbenih 135
1856. Naputak za ženitbene duhovne sudove c. pat. od 8. oktobra 1856. (z. v. l. 198) 986
1857. Naredba ministra za bogoštovje i nastavu od 13. januara 1857. 7
1857. Ministarska naredba od 13. januara 1857. br. 19.391 o popravku nadarbinskih zgrada 120
1858. Ministarska naredba od 17. decembra 1858. br. 230. d. z. l. glede uporabnih pogodaba 156, 157
1857. Odpis ministarstva bogoštovja od 3. marta 1857. glede nagrada kanonika ekonomu i političkom upravitelju nadarbine . . . 201
1859. Odpis c. kr. ministra za pravosudje od 12. augusta 1859. br. 10.836 glede zagrebačkog biskupskog štatuta 116
1859. Naredba ministarstva pravosudja od 18. julija 1859. br. 130. d. z. l. § 1. sl. c) 462
1860. Zaključak banske konference od 16. novembra 1860., koji ostavlja netaknutim absolutističke propise i zakone 103

Digitized by Google

1860. Naredba ministra za bogoštovje i nastavu od 20. junija 1860. glede prodavanja i zaduživanja imovine kat. crkve 120
1860. Naredba ministarstva pravosuđja od 19. septembra br. 212. d. z. l. 462
1863. Odpis kr. ug. namjestničkog vijeća od 16. februara 1863. br. 11.417. . . . . ?
1867. Zakon od 15. novembra 1867. br. 131. drž. z. l. § 6 210
1867. Zak. čl. XII. : 1867. o. austr. ug. nagodi § 8 432
1868. Prev. kr. naredba od 10. augusta 1868. 251
1868. Z. čl. I. : 1868. hrv. sabora odnosno z. čl. XXX. : 1868. ug. sabora o hrv.-ug. državopravnoj nagodi 432
1868. Najviši reskript od 10. augusta 1868. § 19. l. A. 466
1870. Zak. čl. XVI. : 1870. ob uredjenju općina i trgovišta. § 49 . . 877
1871. Zakon od 8. junija 1871. o ustanovama za odkup izlučenje prava na drvlje i uživanje šumskih proizvoda u vojnoj krajini . . . 907
1873. Zakon od 16. junija 1873. o imovn. općinama u hrv.-slav. vojnoj Krajini 907
1874. Zakon od 28. februara 1874. o sudačkoj vlasti § 11. 461
1874. Zakon od 28. februara 1874. o vlasti sudačkoj (Sb. 15) čl. 7 1003
1875. Zakon od 17. maja 1875. o porabi tiska br. 32. Sb. § 35 . . 903
1876. Zakon od 3. oktobra 1876. br. 86 sbor. § 10 161
1878. Nar. kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. marta 1878. br. 1955 o pristojbama za sačinjanje smrtovnica i našastara §§ 5. toč. b) i 13. 899
1884. Zak. čl. XVI. : 1884. § 69 toč. 1., 2. o autorskom pravu . . 158
1886. Zakon od 5. februara 1886. ob ustrojstvu županija i uredjenju uprave §. 75. 161
1886. Zakon od 5. februara 1886. o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama 454
1888. Zakon od 4. junija 1888. kaznene ustanove u zaštitu podmorskih kabela 434
1889. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 15. julija 1889. br. 6798. o svetkovanju blagdana po grč.-kat. škol. mladeži 133
1891. Okružnica kr. ban. stola od 18. marta 1891. br. 6140 (Zb. prav. nar. IV. br. 383) ob uručenju ostavine nadarbenika . . 122
1891. Zakon od 31. decembra 1891. o vodnom pravu §§ 61. i 64 1014
1892. Provedbena naredba od 8. oktobra 1912. br. 48.602 k vodnom zakonu 1015
1890. Banska naredba od 17. maja 1893. br. 6043 (Ur. zb. nar. br. 459.) 62
1894. Zakon od 26. marta 1894., kojim se uredjuje šumska uprava 121
1894. Zakon od 25. aprila ob uredjenju zem. zajednica § 43 256
1894. Zakon od 25. aprila 1894. ob uredjenju zem. zajednica § 50. 905
1894. Zakon od 25. aprila 1894. o zem. zajednicama §§ 80. i 85. tumačenje 1000
1894. Zak. čl. XXVI. : 1894. o biljegovanju sudb. podnesaka 908
1895. Zakon od 21. julija 1895. ob ustroju gradskih općina. § 94 877
1897. Zakon o pobijanju pravnih diela i solidarna obveza dužnika 230

Digitized by Google

1897. § 44. zakona o pobijanju pravnih djela 436
1897. Zakon od 24. marta 1897. o pobijanju prav. djela § 28 . . . 895
1899. Zak. čl. XIII.: 1899. Pravna načela haaške konvencije 59
1903. Naredba zem. vlade unut. od 23. aprila 1903. o provedbi zakona od g. 1894. o šumskom gospodarenju 121
1906. Zakon od 17. januara 1906. t. z. interkonfesionalni zakon . . 133
1906. Zakon od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima. § 5. 467
1906. Zakon od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima § 29. 869
1906. Zakon od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima §§ 8—13 979
1906. Zakon od 6. aprila 1906. o ribarstvu u slatkim vodama . . . 1004
1907. Zakon od 14. maja 1907. o promjeni tiskovnih zakona (Sb. 41) § 35. 903
1907. Banska naredba od 15. aprila 1907. br. 6889. (Sb. br. 31)o provedbi interkonfesionalnog zakona od 17. januara 1906. 980
1908. Naredba kr. zem. vlade, odjela za unut. poslove od 19. augusta 1908. br. 45.530 (Sb. 36) putne pristojbe za opć. činovnike 899
1909. Naredba kr. zem. vl., odjela za pravosudje od 20. februara 1909. br. 345 (Sb. 34), kojom su ustanove vladine naredbe unut.. odjela od 19. augusta 1908. br. 45.530. (Sb. 36) protegnute na opć. činovnike kao povjerenike za sačinjanje smrtovnica . . . 900
1910. Naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 2. septembra 1910. br. 12.772, u pogledu corpora delicti za kazneni seminar 9
1911. Zak. čl. XXI. i XXII.: 1911. zaj. ug.-hrv. drž. sabora o uredjenju zakonskih kolizija o ženitbenom pravu 429
§ 131. Gradj. parnič. postupnika za Bosnu i Hercegovinu 60
§ 152. gradj. parb. postupnika za Bosnu i Hercegovinu 58

Digitized by Google

O postupku

nakon smrti katoličkih prelata, o preuzeću i upravi ispražnjenih prelatskth nadarbina, o diobi dohodaka nadarbine u godini prelatove smrti te o predaji nadarbine novo imenovanom prelatu.

Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 18. novembra 1911.

Ivan Ž. Galić.

Na sastanku pravničkoga društva od 8. oktobra 1910. prikazao sam historijski razvoj i današnje pravno stanje, što no postoji glede oporučne sposobnosti i zakonskoga nasljedovanja iza katoličkih duhovnih osoba. („Mjesečnik" godina 1910., broj 11). S ovim je pravnim pitanjima u tijesnoj vezi i postupak nakon smrti katoličkih duhovnih osoba, pak kako je taj postupak glede katoličkih prelata različit od postupka s ostalim ostavinama, želim ga razložiti te upozoriti na postojeće razlike i propise, koji glede njih vrijede

Od postupka nakon smrti prelata ne da se odijeliti postupak glede preuzeća prelatskih nadarbina i diobe nadarbinskih prihoda u godini biskupove smrti, pa ću za to odmah prikazati i taj postupak a s time u savezu i način uprave prelatskih nadarbina za vrijeme sedisvakancije kao i njihovu predaju u ruke novoga biskupa.

Razlozi, koji opravdavaju ovaj prikaz, isti su kao i glede materijalnoga nasljednoga prava, naime iznimni postupak od općih propisa te pomanjkanje sustavne zbirke odnosnih iznimnih propisa, uslijed česa se s njima teško upozna i onaj, kome oni po njegovomu zvanju moraju biti poznati.

Najveći dio tih propisa publiciran je u knjizi Franje Boncza a katholikus főpapi hagyatekok körüli aljárós és erre vonatkozó főbb rendeletek (o postupku s ostavinama katoličkih prelata), nu znatan njihov dio nije — bar što je meni poznato, — nigdje publiciran, a ja ih nadjoh u vladinomu spisu, koji se odnosi na ovaj predmet, gdje ih skupiše gg. dr. Milivoj Maurović i dr. Milan Novak, a djelomice u „Archivu für das Kirchenrecht".

Prije nego predjem na samu stvar, moram podsjetiti, da je sve do povratka ustava godine 1860. postojalo isto pravno stanje kod nas kao i u Ugarskoj. S time u savezu navodim, da su u Ugarskoj §-om 109. zakonskoga članka LIX.: 1881., kojim se preinačuje zakonski članak LIV.: 1868. glede gradjanskoga postupnika, ministri za pravosudje i javnu nastavu ovlašteni, da do

Digitized by Google

dalnjih zakonodavnih odredbi ustanove na osnovu postojećih zakona i odnosnih normalnih propisa naredbenim putem, administrativni postupak, kako se imade tečajem ostavinskoga postupka razlučiti nadarbinska temeljna imovina od ostavinske imovine preminulih prelata, te kako se ona imade nadopuniti i kako se imadu dijeliti tekući dohoci nadarbine u godini prelatove smrti.

Ta je naredba izdana 10. aprila 1883. pod brojem 13.249|I. M. 1883., te ću se na nju češće pozivati s razloga, jer se ona prema gornjoj zakonskoj odredbi osniva na postojećim normalnim propisima, a to su malo ne isključivo propisi, koji vrijede i kod nas, pa su za to ustanove ove naredbe od odlučne važnosti za ispravno shvaćanje tih propisa.

Konačno mi valja ovdje još navesti, da se pod prelatima, za koje vrijedi niže navedeni postupak, s obzirom na zak. članak 16.: 1715. te na intimate kr. ugarske dvorske komore od 27. jula 1810. broj 7852 odnosno kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 6. oktobra 1812. broj 4030|24.269 razumjevaju samo oni katolički nadbiskupi, biskupi, opati i prepošti, koji uslijed kraljevske podjelbe posjeduju nadarbinu faktično, a ne samo titularno. Svi ostali prelati izjednačeni su i glede zakonskoga nasljednoga prava i glede postupka s njihovim ostavinama nižemu svećenstvu.

I. Postupak iza smrti katoličkih prelata.

A. Stanje prije uvedenja izvanparbenoga postupka od 9. augusta 1854.

Ma da su prelati po našemu staromu pravu (tripartit l. 2. § 1.) bili izjednačeni s plemićima, nije se njihova ostavina raspravljala poput ostavština plemića. Postupak iza smrti prelata provodili su uvijek upravni organi, a ne sudovi. Razlog je tome bio posebni odnošaj, u kome su se nadarbenici nalazili prema svojoj nadarbini, ter posebna narav tih nadarbinskih, naročito prelatskih dobara. Uslijed posebnoga položaja prelata imao se je jedan dio ostavinske imovine prelata upotrebljavati za crkvene svrhe, i to naročito za crkvu i siromahe, a briga oko toga pripadala je po svojoj naravi upravnim oblastima. Povrh toga je nadarbinska imovina zakladne naravi, pa je kralj i za to, a i kao vrhovni patron imao vrhovni nadzor nad prelatskim dobrima, koji je vršio preko svojih upravnih organa. Osim toga valja uvažiti, da si je fisk jure spolii prisvajao čitavu osobnu privredu preminulih svećenika, a po Kolonićevoj konvenciji stekao je pravo na $^1/_3$ ostavine prelata bez obzira na to, da li je prelat ostavio oporuku ili ne. Konačno je i prihod ispražnjenih prelatskih dobara išao od vajkada u cijelosti ili djelomično u kraljevu blagajnu. Kad se k svemu tomu uvaži, da su s posjedom prelatskih nadarbina bili spojeni razni javni tereti za obranu zemlje i utvrdjivanje tvrdjava, onda je razumljivo, za što se je s ostavinama prelata po-

Digitized by Google

stupalo inače nego s ostavinama ostalih plemića, te za što je provedba toga postupka bila povjerena upravnim organima.

*

Evo sada redom propisa, koji su uredjivali postupak s ostavinama pokojnih prelata.

Prema dekretu Ferdinanda II. od 11. decembra 1625. imao je nakon prelatove smrti kaptol pokojnoga prelata iz svoje sredine izaslati tri člana, koji su imali sastaviti našastar svih pokretnina, te se pobrinuti, da one budu uščuvane i da ih niko ne razgrabi. U tu su svrhu mogli oni tražiti u pomoć i svjetovni brahium. Jedan od ovih članova kaptola imao je prisustvovati inventuri kao kraljev izaslanik. Iz popisa su se imale izlučiti knjige i predati kaptolskoj knjižnici, zatim svećenička odjela i oltarski nakiti, koje je valjalo predati crkvi, konačno kućni namještaj i nared (utensilia communa), koji je pripadao nasljedniku.

Kralj Leopold odredio je u dekretu od 29. novembra 1675., da se izaslanicima kaptola, koji obavljaju popis ostavinske imovine pok. prelata, imadu pridružiti izaslanici komore. Ako bi izmedju obih izaslanika došlo do spora, a on se ne bi mogao prijateljski izravnati, imala ga je riješiti sporazumno požunska komora i ostrogonski nadbiskup, a ako se ni oni ne bi mogli sporazumiti, imao se je spor predložiti ugarskoj dvorskoj kancelariji na riješenje.

Medjutim već dvije godine nakon toga dozvolio je Leopold usljed pritužbe klera dekretom od 30. srpnja 1677., da popis ostavštine prelata imade i u buduće obavljati kaptol sam, samo se jedan njegov član ima izaslati kao homo regius.

Pitanje glede materijalnoga nasljednoga prava i o postupku s ostavinama prelata uredjuje s temelja Kolonićeva konvencija od 5. decembra 1702., odobrena previšnjim riješenjem od 15. juna 1703. Po njoj imadu ostavinu pokojnoga prelata neposredno nakon njegove smrti zapečatiti dva člana kaptola i jedan komorski činovnik, koji se nalazi u mjestu smrti. Ne ima li u tome mjestu komorskoga činovnika, obavljaju zapečaćenje sami kaptolski članovi, koji su medjutim dužni smjesta prijaviti smrt komorskomu činovniku po skoroteći. Jednako je imao postupati i komorski činovnik u mjestu, gdje nije bilo kaptola.

Zapečatiti su se imala sva ostavinska pokretna dobra (a naročito i isprave) izuzev pokućstva i inoga domaćega nareda (utensilia communa), glede kojega je prelat imao čuvati autentični našastar.

Izaslanici kaptola imali su nakon toga s izaslanikom komore sastaviti popis svih ostavinskih predmeta, ter ih procijeniti. U ovaj popis nisu smjeli uvrstiti zakladne predmete, skopčane s nadarbinom, a niti djedovinu pokojnoga prelata, koja je po zakonu pripadala njegovoj rodbini. U tri primjerka

*

Digitized by Google

sastavljeni našastar imali su oni potpisati i providiti svojim pečatom. Jedan primjerak inventara zajedno s oporukom predao je član kaptola pokojnikovu ordinariju, drugi metropoliti, dočim je treći primjerak imao komorski činovnik predložiti svojoj pretpostavljenoj oblasti.

Ako je u ostavini bilo također i nepokretnih dobara, naslijedjenih ili stečenih, glede kojih potonjih nije prelat imao kraljeve dozvole za oporučnu raspoložbu, uslijed česa su ona morala pripasti kr. fisku kao zakonitom zastupniku, to je njihov popis i procjenu imao da obavi komorski izaslanik sam.

Ovršiti oporuku, odnosno ako je pok. prelat umro bez oporuke, razdijeliti ostavinu, imali su oni, koje je u tu svrhu odredio pokojnikov ordinarij i metropolita, te kr. komora. Oni su imali iz ost. imovine najprije podmiriti pogrebne troškove, plaću služinčadi i tražbine vjerovnika. Glede dugova imali su paziti, nisu li oni učinjeni na štetu crkve i sjemeništa, jer ih u tom slučaju nisu smjeli isplatiti. Oni su imali dalje paziti na to, da se diobi ne izvrgnu knjige i rukopisi, svećenička odjela, sv. posude i oltarski uresi, te kućni namještaj i nared (utensilia domestica), n. pr. stolovi, kuhinja, podrum, izba, stolice, kreveti, sagovi, koji su se imali već u smislu Ferdinandova dekreta od 11. decembra 1625. izlučiti za kaptol, odnosno crkvu i nasljednika.

Ostatak imovine imali su oni razdijeliti na tri dijela, te ga uručiti prema materijalno pravnim ustanovama, koje sam razložio u prikazu od 8. oktobra 1910.

Prema previšnjem riješenju Marije Terezije od 28. juna 1773. br. 3131 te naredbi kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 8. jula 1773. br. 3145 odredjen je poimence fundus instructus za pojedine biskupije, te je svim prelatima za života Marije Terezije dozvoljeno, da mogu slobodno testirati uz uvjet, da su dužni taj fundus predati potpuno svomu nasljedniku. Obaviti zapečaćenje i popis prelatskih ostavina imali su izaslanik komore i kaptola uz sudjelovanje 2 članova županijskoga magistrata kao testimonium legale. Ovo je povjerenstvo imalo u prvom redu voditi brigu oko toga, da se za nadarbinu uščuva u potpunom broju i valjanom stanju propisani fundus instructus, pak je prije ovrhe oporuke imalo o tom podnijeti izvješće svojim pretpostavljenim oblastima, koje su opet morale izdati shodne odredbe, da se eventualni manjak smjesta popuni iz ostavine pokojnoga prelata.

U istom smislu odredjuje i naputak kr. dvorske komore od 14. januara 1799. glede postupka komorskih činovnika nakon smrti nadarbenika, da se je izaslanik komore dužan pobrinuti, da kaptol i županija izaberu odmah nakon prelatove smrti svoje izaslanike za obavu zapečaćenja i popis ostavinskih predmeta. Izaslanik županije sudjeluje kao testimonium legale.

Tako se je postupalo i kasnije, dok su prihodi ispražnjenih biskupija išli u korist fiska, a kada su oni pripadali vjerozakonskoj zakladi, stupili su na mjesto komorskih izaslanici kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća.

Digitized by Google

B. Današnje stanje.

Člankom I. carskoga patenta od 16. februara 1853., kojim je izdan gradjanski sudovnik, u savezu s člankom III. carskoga patenta od 9. augusta 1854., kojim je uveden izvanparbeni postupnik, lišeni su snage propisi, koji su otprije postojali glede vodjenja ostavinskih rasprava iza pok. prelata, te od to doba spadaju i ostavine prelata pod raspravu sudova, koji su za njihovo vodjenje nadležni po 13. poglavlju gradjanskoga sudovnika.

I u članku XIII. konkordata od 18. augusta 1855., proglašenoga kao zakon carskim patentom od 5. novembra 1855. (d. z. l. 195), ustanovljeno je, da baštine duhovnika imadu raspravljati i rješavati svjetovni sudovi.

Prema tomu vrijede danas za postupak s ostavinama prelata ustanove izvanparbenoga postupnika, odnosno oni stariji propisi, na koje se izvanparbeni postupnik izrično pozivlje.

Kako će se naime vidjeti iz razlaganja propisa izvanparbenoga postupnika, ne izjednačuje ni izvanparbeni postupnik postupak s ostavinama prelata potpuno postupku s ostalim ostavinama, jer se on u §§ 57. i 107., koji rade o ostavinama iza posjednika svećeničkih nadarbina, pozivlje na osobite postojeće propise, a povrh toga odredjuje razlučenje nadarbinske od ostavinske imovine ter ustanovljenje ostavinskih i nadarbinskih potraživanja, kod česa se imade uzeti obzir na postojeće materijalno pravne propise, što no s obzirom na članak VII. t. 3. c. uvodnoga patenta k općem gradj. zakoniku važe glede zakonitoga nasljedstva iza katoličkoga svećenstva, te na norme, koje uredjuju odnošaj prelata naprama nadarbini.

Prema propisima izvanparbenoga postupnika imade za to nadležni sud, čim sazna za smrt prelata, smjesta poslati svoga izaslanika, a ovaj ima u prisuću dvijuh ukućana sastaviti smrtovnicu, potražiti oporuku i zapečatiti ostavinu (§ 28. do 49.). O smrti prelata i obavi ovih uredovanja imade sud u smislu § 57. izvanparb. postupnika smjesta obavjestiti kr. zemaljsku vladu, odio za bogoštovje i nastavu, te pokojnikov kaptol. Dok su prihodi biskupske nadarbine za vrijeme sedisvakancije išli u korist fiska, imao se je o smrti prelata ubavjestiti i zastupnik fiska. Danas ta ubavijest nije potrebna, te se zastupnik fiska imade ubavjestiti jedino, ako je erar interesiran kao nasljednik.

Ako sudbeni izaslanik pronadje otvorenu oporuku, imade je odmah proglasiti, inače je predaje sudu na otvorenje i proglas. (§ 41.).

S obzirom na odnošaj prelata naprama nadarbini iziskuje se kod prelatskih zaostavština osobita opreznost, pa stoga imade sudbeni izaslanik u svakom slučaju zapečatiti ostavinsku masu (§ 43.). Prema § 45. izvanparb. postup. obavlja se zapečaćenje ostavinske mase tako, da se sav pronadjeni novac, zlatno i srebrno posudje i sve važne ostavinske isprave polože kod suda, dočim se ostali pokretni predmeti, u koliko je to moguće ili za osigu-

Digitized by Google

ranje ostavine potrebno, imadu oprezno zatvoriti u jednoj ili više soba, te sobe zapečatiti sudbenim pečatima. Ostale zapečaćene predmete imade sudbeni izaslanik povjeriti brizi i nadzoru kojega ukućanina, koji imade takodjer da se brine za kućanstvo (§ 46.), ali te predmete valja po mogućnosti popisati (§ 48.).

Ovi propisi vrijede i za ostavine prelata. Sudbeni izaslanik imade medjutim držati na umu, da se u posjedu pokojnoga prelata, kako ću to kasnije obrazložiti, nalazi sva sila predmeta, koji ne spadaju u pokojnikovu ostavinu, već su vlasnost nadarbine ili nasljednika u uživanju, radi česa se i mora prigodom sastava našastara obaviti razlučenje nadarbinske imovine od ostavinske (§ 107.) U času zapečaćenja nemože se provesti ovo razlučenje, jer za to ne dostaje ni vremena, niti imade sudbeni izaslanik pri ruci potrebna pomagala, pak se stoga u to doba ni ne može znati, koji su predmeti, što no su pronadjeni u posjedu pokojnoga prelata, vlasnost ostavine.

Za to ne smije sud novac i dragocjenosti, koje mu preda njegov izaslanik nakon zapečaćenja, predati u polog poreznomu uredu, otkale je njihovo izdanje skopčano s troškom, jer se kod zapečaćenja još ne zna, da li su te vrijednote vlasnost ostavine ili nadarbine, a od nadarbine se ne može tražiti, da ona plaća za izdanje svoga novca iz sudbenoga pologa čuvarinu. Doslovnoj primjeni §-a 45. izvanparb. post. u ovom slučaju ne može biti mjesta, jer ovaj § normira zapečaćenje ostavinskih predmeta, dočim se kod predmeta u posjedu pokojnoga prelata u to doba ne zna, čiji su.

Po mome će mnijenju sudbeni izaslanik raditi korektno, ako novac i dragocjenosti, koje pronadje prigodom zapečaćenja, preda na zahtjev kaptolskoga izaslanika na pohranu kaptolu.

Paragraf 53. izvanparb. post. odredjuje naime izrično, da sudbeni izaslanik imade odmah prigodom sastava smrtovnice povjereniku ureda, kome je bio pokojnik potčinjen, predati uredovna pisma, uredovne novce i ključeve, koji se pronadju kod pokojnika, dakle predmete, koji ne spadaju u ostavinu, a ako takav povjerenik nije prisutan, imade sudbeni izaslanik te predmete uzeti u sigurnu pohranu i što prije moguće predati onoj vlasti, kojoj spadaju. Ovako valja postupati i kod prelatskih ostavina, gdje je s obzirom na položaj prelata prema nadarbini sigurno, da je veliki dio predmeta, što no su pronadjeni u posjedu pokojnoga prelata, vlasnost nadarbine. Koji predmeti sačinjavaju ostavinsku imovinu, može se ustanoviti jedino prigodom razlučenja ostavinske imovine od nadarbinske, pak se za to do toga časa imade sudbeni izaslanik pobrinuti jedino za sigurnu pohranu pronadjenih vrijednosti, a tu sigurnu pohranu pruža i kaptol, koji imade po postojećim propisima upravljati nadarbinskom imovinom biskupije za vrijeme sedisvakancije. Iz ovoga potonjega razloga imade sudbeni izaslanik pred

Digitized by Google

mete, koje nije zapečatio, predati brizi i pasci kaptola, odnosno njegovih izaslanika (a ne ukućanima).

Prigodom zapečaćenja imade sudbeni izaslanik spise, isprave i knjige, koji se odnose na uredovno djelovanje pokojnoga prelata, odmah izlučiti, popisati ter uz primku uručiti povjereniku kaptola (§ 56.). Zapečaćenje ovih predmeta nije dozvoljeno. (Otpis ministarstva pravosudja od 18. maja 1856. broj 8316.).

Nakon što je otvorena oporuka, ima sud ubavijestiti vjerojatne nasljednike o zapalom nasljedstvu, te ih pozvati na predaju nasljednoga očitovanja (§ 75.), nadalje ubavjestiti ovršitelja oporuk e (§ 60.), zatim tutore i skrbnike o zapisima, koji su pripali maloodobnim ili skrbljenicima (§ 83.), a nadležne oblasti o zapisima, što no su pripali državnim blagajnama, javnim zavodima, općinama, školama, siromasima ili kojoj zadužbini (§ 84.) i konačno odrediti inventuru pokojnikove ostavštine (§ 81. i 92. točka 2.).

S inventurom prelatove ostavine imade se po § 107. spojiti razlučenje ostavinske imovine od nadarbinske te ustanovljenje ostavinskih i nadarbinskih tražbina i dugova. Ovo su najvažnija uredovanja, koja imade sud obaviti nakon smrti prelata.

K sačinjanju inventara valja pozvati poznate nasljednike, ovršitelja posljednje volje, eventualne vjerovnike, kojim je dozvoljeno razlučenje nasledja od nasljednikove imovine, eventualnoga ostavinskoga skrbnika i nužne vještake (§ 95.), nadalje kaptolske izaslanike ekonome i vladinoga povjerenika (§ 107.). U pogledu djelokruga izaslanika kaptola i vlade valja mi upozoriti na naredbu ministra za bogoštovje i nastavu od 13. januara 1857. broj 19.391, koja glasi: „Budući, da se je Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo odreći dohodaka ispražnjenih nadbiskupija i biskupija u Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji na korist vjerozakonske zaklade, neće financijalne oblasti utjecati u upravu ovih beneficija, o čemu su navedene oblasti jur ubavještene otpisom ministarstva financija od 3. prosinca 1856. broj 18.948.

Namjesto dosadašnjega djelokruga financijalnih oblasti u tom obziru stupa sada u slučajevima ispražnjenja utjecaj crkvenih i političkih oblasti: prvih stoga, što imaju voditi upravu crkvenih dobara na temelju članka XXX. konkordata oni, kojima ona pripada u smislu crkvenih zakona; drugi ih pak s obzirom na ustanove članka XXXII. konkordata, koji radi o interkalaru ovih nadarbina, te s obzirom na zaključnu izreku članka XXX. i na članak XXXI. konkordata. Prema tomu preuzeti će dotični kaptol iza smrti nadbiskupa ili biskupa najprije in solido upravu temporalija biskupije, nu ipak ima izabrati najdulje unutar 8 dana iz svoje sredine jednoga ili više ekonoma, kojima će tada pripadati navedena uprava temporalija. Učinjeni izbor imade se uvijek ovamo prijaviti putem namjesništva (danas naravski kr. zemaljskoj vladi). U isto doba imenovati će namjesničko vijeće

Digitized by Google

(danas zem. vlada) jednoga povjerenika, koji će s postavljenim po kaptolu ekonomima doći k sačinjanju inventara i paziti na točno vršenje postojećih propisa.

On će se navlastito brinuti:

a) da se fundus instrucuts, što ga je preminuli prelat preuzeo, preda čitav i u dobrom stanju;

b) da se poprave na trošak ostavine eventualne deterioracije na zgradama i t. d. On će:

c) ispitati, da li je pokojni prelat udovoljio osobitim obvezama, koje je možda uz osobite pogodnosti preuzeo, n. pr. podignuće novih gospodarskih zgrada ili nabava skupocjenih sprava;

d) napokon paziti na to, da se u smislu zaključnih izreka članka XXI. konkordata biskupovoj menzi odnosno nasljedniku opredijeljene crkvene oprave i biskupski znakovi, zatim svekolike knjige pokojnoga biskupa izluče iz njegove ostavine.

Namjesništvo (danas zemaljska vlada) dati će nadalje po kaptolu izabranom ekonomu ili upravitelju dobara biskupije jednoga saupravitelja, pak se upozoruje, da se ima za to opredijeliti uvijek čovjek, iskusan u vodjenju gospodarstva, na pr. koji je posve povjerenja vrijedan gospodarski činovnik biskupa.

O imenovanju saupravitelja ima se obavijestiti kaptol, odnosno kapitularni vikar. U prisutnosti političkoga povjerenika sačinjeni inventar ima se predati upraviteljima temporalija. Tom predajom prestaju funkcije rečenoga povjerenika.

Svrha je inventaru prema propisima 5. odsjeka izvanparbenoga postupnika potpuna ubavjest o stanju aktivne imovine pokojnikove u času njegove smrti, a ako je moguće i,o stanju pasivne imovine. Za svećeničke ostavine odredjuje § 107. izvanparb. post., da se svakako imadu ustanovit eventualne tražbine nadarbine.

Inventar iza katoličkih prelata imade dakle sadržavati točan i potpun popis svekolike pokretne i nepokretne imovine, koju je pokojnik posjedovao u vrijeme svoje smrti, vrijednost popisanih ostavinskih predmeta, te iznos i pravni osnov ostavinskih dugova nadarbini.

Da se uzmogne ustanoviti, koji predmeti spadaju u ostavinsku imovinu, valja da se obavi razlučenje nadarbinskih predmeta od ostavinske imovine. Prigodom ovoga razlučivanja valja na osnovu postojećih propisa i inventara, koje će predložiti vladin povjerenik, ustanoviti predmete, koji su vlastnost nadarbine. Ove valja ubilježiti u popis nadarbinskih stvari, a preostale u našastar ostavinskih predmeta.

U tom pogledu valja istaći, da je jur citiranom previšnjom odredbom Marije Terezije od 28. juna 1773. broj 3131 sastavljen za pojedine pre-

Digitized by Google

latske nadarbine popis stvari, koje sačinjavaju fundus instructus (t. zv. fundus instructus nobilior), te su namijenjene urednom vodjenju gospodarstva. Taj je fundus instructus u nekim biskupijama naknadno povećavan, te se o njemu vodi u svakoj biskupiji točan iskaz. Ovaj se fundus instructus imade po gornjoj prev. naredbi svakomu biskupu prigodom nastupa nadarbine predati točno po popisu, a on ga je dužan u potpunom redu i u pogledu kolikoće i glede kakvoće ostaviti svome nasljedniku.

Otpisom dvorske kancelarije od 8. januara 1788. broj 40 E. g. na kr. ugarsko namjesništvo u Pešti, te kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675 odredjeno je, da se žito, sijeno, slama i vino, koje odpada na fundus instructus, imade predati u naravi, a ako ga ne bi bilo, da se ima odštetiti novcem prema srednjim kupovnim cijenama, koje postoje u okolici biskupskih dobara. U fundus instructus spadajuća srebrnina ima se nadarbini predati u naravi, dočim se konji i kola imadu, ako se za dva mjeseca ne imenuje nasljednik pokojnomu biskupu, prodati u korist ostavine, a za nadarbinu u ime odštete izlučiti iz ostavine normalna cijena; jednako valja postupati i s ostalom marvom, koja sačinjava fundus instructus Postupak s tim fundusom uredjuje opširno otpis kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 16. februara 1863. broj 11.417, upravljen na biskupa u Vaczu i Pečuhu, koji se ali i općenito uporavljuje.

(Nastavit će se).

Nešto malo iz kaznioničkoga života.*

Priopćuje dr. Franjo Seifert.

Poznata je dosjetka, da je kažnjenik jedan, dopraćen od sudb. stola željeznicom u Lepoglavu na ovrhu kazne kondukteru na željezničkoj stanici, kada je oglašivao „Lepoglava 10 časaka", uzvratio: „kakvih 10 časaka, deset godina, moj dragi!" „Si non e vero...". Imade ljudi, koji idu i na vješala sa dosjetkom na ustima; nu da li je to humor, koji im obuhvata život ili je udešen, da sakrije bol i uzbudjenje, to je drugo pitanje. Nu bilo kako mu drago, kad kažnjenik, idući sa kolodvora pogleda visoke zidine kaznione, koje okružuju veliku zgradu, koja ima sad nä postati njegovim domom na dugo vremena, a možda i posljednjim domom, tad ga ostavlja humor, te ga obuhvaća čuvstvo neizvjesnosti, što li će ga tu dočekati i

* **Povodom naredbe kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 2. septembra 1910. br. 12.772, da se za kazneni seminar na sveučilištu saberu corpora delicti poslao je pisac ovog članka njeke predmete, koji u životu kažnjenika u kaznioni igraju veliku ulogu, sveuč. profesoru dru E. Mileru, a boljeg razumjevanja radi priložio im je ovaj članak o životu u kaznioni. Profesor dr. Miler stavio je taj članak dozvolom pisca uredništvu „Mjesečnika" na raspolaganje.**

Digitized by Google

snaći, te hoće li živ ostaviti ove zidine. Smeten stupa pred ravnatelja zavoda, koji svakog novajliju osobno preuzme. Na pitanja, koja se odnose na njegovu osobu, čin, osudu i kaznu, odgovara kratko; samo u jednom je pitanju opširan. Uhvati li naime priliku, da se već prvi čas prikaže nevinim ili u povoljnijem svjetlu, učiniti će to vrlo rado. U tom postupku ne smije se uvijek nazrieti licumjerstvo, varka, već to valja shvatiti izljevom prirodjenog samoljublja. Nakon dočeka, koji se svršava uputom na dužnosti za vrijeme ovrhe kazne, preuzima novajliju zapovjednik straže, koji ga dade otpratiti u kupaonu. Prije svega dolazi ovdje brijač do riječi. I ovaj je naravno kažnjenik, te svog novog druga promatra s njekom radoznalošću. Ako se straža malo udalji pitati će ga odmah, iz kojeg je kraja, zašto i na koliko je sudjen. Ime i prezime ga ne zanima. Naravno je i posve razumljivo, da će mu prišapnuti u uho, ako je skrio što duhana ili novaca u svom odjelu, neka mu ga izruči prije, nego ga presvuku, da ne propadne. Medjutim mu je brijač ošišao glavu i obrijao bradu — brkovi se ne smiju brijati. — Stražar ga pozove, da se svuće i stane pod mjeru. Ogledaju ga sa svih strana, da li imade kakav osobit znak, zatim ga šalju pod douche, da se okupa. U predsoblju kupaone već mu je složeno kažnjeničko rublje i odjelo, a kad ga navuče na se, pogleda se i vidi, da je sada jednak svim onima, koje je vidio prolazeći kroz kaznionu do kupaone. Ostao je isti, koji je bio, a ipak postao je jednak drugima. Ali ipak još nije jednak drugima, jer ga svi gledaju i promatraju, a čuje i riječ „Zuwachs". On to doduše ne razumije i ne zna što znači, ali osjeća, da u toj riječi imade i nešto sprdnje i ironije i omalovažavanja. A ako je bio vojnik, sjetiti će se, da su ga slično gledali stari „bake" i dovikivali mu „regrut". Ali ipak je ono bila druga stvar. Uniformom se poslije ponosio, kad mu je bolje prilegla uz tijelo, ali ovo sivo odijelo — oslobodi bože, da se u njem gdje pokaže. Od gradjanskog odijela mora se rastati već kad ga svuće, jer se isto baca u desinfector. Noseći ponjavu, a u njoj šalice za menažu, žlicu, kefu i ručnik, ide u svoje prvo odredište u samicu. Vrata se za njim zatvore i on je sam. Oko njega vlada tišina i mir, samo se čuju iz dvorišta glasovi stražara, a u susjednoj samici korak ili kakvo sitno tuckanje čovjeka, koji nešto radi. To je sve. Samica nije velika, nije ni pretjesna, krevet, polica, peć (centralnog grijanja), stol, stolica i čabar sav su joj namještaj. Na zidu visi kućni red. U njem je u glavnom sve sadržano, što kažnjenik mora znati. Vrata se otvore i javlja se prvi posjetnik; stražar, koji vrši nadzor u samicama, smatra svojom dužnosti, da novajliju malo poduči i ispita. Novajlija naravno jedva čeka, da se s kim porazgovori. Sa moća ga u tim zidovima tišti. Ne može se pravo snaći, nije sredjen. Ne zna o čem da misli, da li na svoje kod kuće, na svoj čin i svoju nesreću ili na novi život i rad u kaznioni. Jedva čeka, da pred nekim iskali srce svoje

Digitized by Google

i da se upozna s tim ljudima, koji će od sada ravnati njegovom sudbinom. Finesse naravno stražara ne će interesirati. Zanima ga je li novajlija ubojica ili tat, da li znade, kako se treba vladati, kad stariji dodju u samicu; ako sluti, da je čin malo interesantniji, slušati će ga do kraja; ne zanima li ga, brzo će ga prekinuti i uputiti, da ima svakom stražaru i činovniku kapu skinuti itd. Prva tri dana slabo odmiču. Bez posla i bez štiva upućen je kažnjenik, da napravi bilancu o svom činu. Koliko uzdaha: „E, luda glavo, kuda me nanese!" Hrana se z početka svakom dopada: uredna je i tečna. Naravno kad je se čovjek dojede, učini mu se odviše jednolična, te gubi mnogo na cijeni. Da se vratimo našem „Zuwachsu". Odmah prvih dana posjeti ga ravnatelj, da ga upozna, da čuje iz njegovih usta curiculum vitae, čin i osudu, obiteljske prilike i neprilike i sve njegove tegobe. Na pitanja odgovara rado, upotrebljujuć tu priiku, da se prikaže nevinim ili barem u povoljnijem svjetlu, ne bi li tako steko „konduite" i ušao upravitelju u volju. On naime drži upravitelja ne samo vrlo velikim gospodinom sa velikom vlasti, nego ujedno i faktorom, koji mu može i osudu promjeniti, ako hoće. U tom razgovoru nije kažnjenik samo objekt promatranja, nego promatra i sam. Ako upravitelja interesira kakav je kažnjenik, interesira bome i kažnjenika kakav je upravitelj i čemu se od njega ima nadati. Nema čina, za koji kažnjenik ne bi našao isprike. Ne radi se uvijek o tom, da se dokaže nevinost, nego redovito o tom, da sa sebe izbriše žig promišljenog zločinca i propalog čovjeka. Ako je počinjeno umorstvo ili je novajlija nevin ili je bio pijan, te se dao navesti po drugom na čin. Tako i kod kradje. Na poduke i pitanja zašto se nije klonio takovih prilika, odgovara: „Takva mi je valjda sudbina. Tome ja ne bi izbjegao makar radio što mu drago" Ovaj fatalizam je kod većine samo izgovor, nu imade i fatalista od osvjedočenja. Neki starac dopraćen je na 15 godina teške tamnice radi umorstva na štetu zeta svoga. Hoće čin da prikaže kao posljedicu kućne svadje i razmirice, te dodaje: „Tako je valjda moralo biti. Sretan nisam bio nikada, a nisam se sreći ni nadao. Mene je držao pop na krstu, a kome kumuje pop na krstu, taj nek se sreći ne nada. To govori čitavo moje selo". Nitko ga na svijetu o tom ne će razuvjeriti. Da pak ne uvrijedi onog, koji ga nagovara, odvraća mu: „Sve je to lijepo, što Vi govorite; Vi ste pametan čovjek, ali ipak Vi ne znate sve".

Za vrijeme od 8—12 tjedana, koje kažnjenik proboravlja u samici, upoznaje ga upravitelj toliko, da znade njegove dobre i zle strane, njegove sposobnosti i sklonosti, te može prema tome odrediti, kamo spada na posao i u koje društvo.

Osim upravitelja ga u samici obilazi njegov zamjenik, učitelj i duhovnici. Posjeti potonjih radjaju najrazličitijim plodovima. Jedan se dio drži cinički, te odbija svaki dobar savjet duhovnikov. Drugi ne će da mu s,

Digitized by Google

zamjeri, te ga sluša, ali mu ne vjeruje i gleda ga navesti na razgovore koji nijesu s vjerom u savezu. Neki mu povladjuju i lažu mu, da se kaje itd., to su redovito podmukli licumjerci. Ima ih ali dosta, koji su vjerski podučeni i vjeruju. To su redovito dobri ljudi mirni, dobro uzgojeni, al su nastradali u piću ili zlu društvu. Rijetko bude u kaznioni od Savla Pavao. Naravno, da će najbolje uspjehe polučiti onaj duhovnik, koji nije „Päpstlicher als der Papst". Tko znade vjerske nazore zaodjeti u umjereno ruho i ne traži, da se kažnjenici preobrate u fratra ili Isusovce, taj ih ne će odbiti od sebe, nego će u njima naći štovatelje, a to štovanje će mu olakšati posao.

Da se vratimo kažnjeniku, kojega smo ostavili u samici. Vrijeme mu u samici slabo odmiče. Upoznao je stražare, koji službuju u samici, upravitelja, učitelja i duhovnika. Za prvi početak mu je to dosta, ali poslije 3—4 tjedna ga to više ne zanima. Počima se javljati dosada. Posao mu je vrlo jednoličan. Čiha perje, lijepi papirnate vrećice ili trebi grah. Dva sata na dan se šeće u dvorištu. Tu doduše vidi sve svoje drugove samičare, ali ne smije s njima razgovarati, jer idu u krugu jedan za drugim. Svake subote je u samici prijavak (raport), na koji dolazi svaki, koji ima da štogod moli, ili da se žali, a predvadja se onaj, koji što skrivi. U samici su molbe prilično jednolične. Priupadnici t. j. koji su drugi itd. puta sudjeni radi zločinstva, nemaju pravo na zajutrak. Tko je marljiv i dobar, može ga dobiti, ako ga i liječnik preporuči. Tako je molba za jutarnju juhu česta. Dalnje su molbe, da se premjeste u skupni zatvor i puste u skupne radionice. Znadu oni vrlo, dobro, da je u društvu ljepše. Brže vrijeme prolazi i „lakše se robi". Malo ih ima, koji dadu povoda već za vrijeme, dok su u samici, da moraju bit kažnjeni. Manje neurednosti i prekršaji kućnog reda izravnaju se opomenom ; naravno, ako se nered opetuje, ne smije ni kazna izostati ; a ta kazna može biti vrlo osjetljiva. Disciplinarna vlast ravnatelja kaznione jest i mora biti velika. Tko hoće da uzdrži red sa 7—800 „po izbor ljudi", taj mora imati i vlast, koja odgovara svim mogućim nepodobštinama. Po näputku za kaznione od 27. februra 1878., koji kod nas nadomješta zakon o ovrhi kazne, podpadaju pod disciplinarnu vlast ravnatelja kaznione svi prekršaji i svi prestupci kaznenog zakona i svi prekršaji kućnog reda ; dakle vlast, koja nadilazi kompetenciju kotarskog suda. Kazne se sastoje iz ukora, uskrate nuzužitka, uzapćenja zaslužbine, smanjenja dnevne hrane, posta, samotnog zatvora, tamnog zatvora, okova i poraba utega (Zwangsjacke). Posve je naravno, da je postupak disciplinarni sumaran, ali se strogo pazi, da se izvidja prijava i obrana ; oglušnog postupka nema. Nije dovoljno kažnjenika kazniti, nego ga valja discipl. postupkom i uvjeriti, da je učinio krivo i zaslužio kaznu.

Došlo je vrijeme, da kažnjenik može doći u skupni zatvor. Upravitelj

Digitized by Google

odredi, na koji će odio i u koju sobu doći; to je naime važna stvar. Kaznionа je razdijeljena na odjele (u Lepolgavi 6) prema dobi, predživotu i činima kažnjenika, a unutar jednog odjela se ljudi opet mogu razvrstat u sobe i tako napraviti po mogućnosti homogene grupe. Kad „Zuwachs" dodje u skupni zatvor, različito ga dočekaju. Jedni se vesele novom drugu, da im pripovijeda, što je nova na slobodi, što pišu novine, što se u kojem kraju dogodilo, što je doznao kod sudb. stola, hoće li biti kakvo veliko pomilovanje itd. Drugi mirno čekaju, dok se novajlija pokaže kakav je, da li mu je vrijedno vjerovati ili je špicl i tužakalo. Prvi dani prolaze dosta brzo. Sve je novo, a i u radionici mu se svidja. Tu je dodijeljen jednom kažnjeniku, vještu, koji je njegov „majstor" i kojega on mora slušati. U radionici je dosta živo. Po malo se i pripovijeda, osobito, ako stražar nije strog, a imade tu i prilike vidjeti kojeg znanca sa slobode ili iz istražnog zatvora kod sudb. stola. Tu se sklapaju i nova poznanstva, a počima po malo i trgovina, „Zuwachs" je ispočetka naravno samo posrednik, jer još nema čime da trguje. No prije, nego se pobliže zabavimo trgovinom ili „šeftom" (Geschäft) u kaznioni, moram koju reći o zaslužbini ili zaradnici kažnjenika. Kažnjenik, koji je preko 3 mjeseca u kaznioni (priupadnik preko 6 mjeseci), može za svoj rad dobiti nagradu, i to do 20 fil. dnevno. Od toga smije polovicu, a uz posebnu dozvolu i dvije trećine potrošiti za t. zv. nuzužitak, dok ostatak mora sačuvati, da mu ostane, kad podje na slobodu. Naravno, da kažnjenik ne dobije novac na ruke, nego se za njega vodi konto, u koji se ubilježi svaki filir njegove zarade i njegova potroška. Koncem mjeseca se za svakog kažnjenika obračuna zaradnica i kontira se na njegov konto i ujedno se tom zgodom odredi, koliki će dio moći od toga potrošiti. Jer se pak od posljednjeg dana jednog mjeseca do prvog dana slijedećeg mjeseca to ne da sve izračunati i složiti, to je uvedeno, da se od zaradnice parnog mjeseca može trošiti tek u slijedećem parnom mjesecu, a tako i za neparne n. pr. zaradnica od kolovoza sračuna se u rujnu, a u listopadu se od nje troši. Dio, što ga kažnjenik smije potrošiti, unese se u posebnu listinu, a dijeli se na četiri djela (četiri tjedna) tako da kažnjenik svaki tjedan može nešto trošiti ili kako vele „pisati". Stražar naime zapiše u listinu, što kažnjenik hoće kupiti, dobije te stvari iz skladišta i dade kažnjeniku. To je sol, paprika, slanina, mlijeko, vino (0.3 l.), bijeli kruh, sir, čvarci, kobasice itd. Za svoj novac si može kupiti i molitvenik i ogledalce. Potonje igra veliku ulogu, jer su kažnjenici taštiji, nego bi tko i pomislio. Kefice za brkove i brkovezi (Schnurrbartbinden) prave se u radionicama potajno i rabe u sobama. Novo odjelo je u velikoj cijeni. Ima ljudi, koji mole novo odijelo, kao da im o tom sudbina ovisi, samo da izgledaju ljepši i zgodniji. Svima u tom prednjače c i g a n i. Malo je to čudno. Na slobodi su nosili zakrpu na zakrpi, a u kaznioni si često „zasluži"

Digitized by Google

koju kaznu, jer prigovaraju starom odijelu i ne će da ga nosi. Ima slučajeva, da ciganin baci staro odijelo i kapricira se na novo. Naravno, da tim ne uspjeva, nego dodje u samicu, u koju mu se staro odijelo dade, a ne pušta se iz samice, dok odijelo ne obuće. Dosada ili zima ga na koncu ipak na to prisili. Godine 1903. su kažnjenici u Lepoglavi podigli bunu, otjerali kuhare iz kuhinje i namjestiili druge, provalili su u skladišta i izvukli nova odijela, te ga zamijenili za svoje staro. Vele, da su cigani bili prvi, koji su došli na tu ideju i koji su se njome obilno poslužili, naravno naopako po se, jer kad je red uspostavljen, htjeli su nova odijela zamijenit sa starim, ali nitko nije htio imati novog odijela, jer su svi znali, da ovaj puta possidentes ne će biti beati.

Da se vratimo nuzužitku i trgovini s njime. Intencija institucije nuzužitka je humana i praktična. Valjalo je naći sredstvo, da se kažnjeniku dade prilika, da si hranu poboljša i to zaradom svojih ruku, a time je polučeno i to, da kažnjenik marljivije radi. Da kažnjenik nema prava jedan dio svoje zarade potrošiti, slabo bi ga to nagnalo na veći mar, ako mu se stavi u izgled, da će i nešto novaca prištediti. „Što mi treba novac, ako ovdje moram ostaviti i meso i kosti. To par groša me ne će usrećiti itd.“ To su stereotipni njihovi odgovori. A to je i posve naravno. Tko si otkida od ustiju i štedi, taj mora znati pregarati, mora imati jaku volju, a i cilj, za koji štedi. Toga ima kod malo kažnjenika. Veliki dio je lakouman, te bi potrošio i više, nego ima, a kod jednog dijela, imućnijeg, nekoliko kruna nije spomena vrijedno.

Nu ta lijepa intencija nuzužitka se vrlo često obilazi i izigrava naravno na štetu reda i discipline u kaznioni. Kako i u koju svrhu? Razlog tome jeste strast za duhanom, kadkada i sexualna strast.

Najprije ćemo se malo pozabaviti s duhanom. Pravi duhandžija znade, kako je teško odreći se duhana. U kaznionu dolaze mnogi ljudi, koji su mnogo pušili, dapače i takovi, koji su na duhan više žrtvovali nego na hranu; a u kaznioni im se taj užitak krati. Želja za duhanom je kod kažnjenika tako velika, kao i želja za slobodom. Kažnjenik će upotrijebiti svu svoju prepredenost, da dodje do duhana a materijalno dao bi sve za njega. Prije nekoliko mjeseci desio se slučaj, da su kažnjenici bili postavljani na ulazu kaznioni koji su bili odredjeni za poljski rad. U to je u kaznionu ulazio neki trgovac s cigarom u ustima. Iznenada skoči jedan kažnjenik iz reda, istrgne začudjenom trgovcu cigaru iz usta i stane ju pušiti. Naravno da je dospio povući tek nekoliko dimova i bio je strogo kažnjen ali odoliti nije mogao. Za duhan daje kažnjenik sve a riskira za njega i najteže disciplinarne kazne, a što je težje doći do njega, to mu je cijena veća — kao robi na tržištu.

Prvo pitanje koje se nameće jest: Odkuda ljudima duhan, kad se unutri ne prodaje niti drži, a van ne mogu. Kažnjenici, koji su prošli stadij samice

Digitized by Google

i stadij skupnog zatvora te došli u III. stadij ovrhe kazne po progresivnom sustavu u posredni odjel, koji se nalazi izvan kružnog zida a uredjen je kao majur, smiju pušiti. Istina, ovi kažnjenici, posredovanci, de dolaze unutra u skupni zatvor ni na rad ni na konak ali zato imade ipak dodirnih točaka, gdje se sastaju sa kažnjenicima skupnog zatvora. Broj posredovanaca nije tako velik, da bi dostajao za poljske radnje, te se stoga odredjuju kažnjenici skupnog zatvora, koji nemaju jako velike kazne a imadu skoro doći u posredni zavod, na poljski rad pod pratnjom stražara. Posredovanci su n. pr. kočijaši i biroši a kažnjenici iz strogo zatvora im pomažu tovariti ; ili posredovanci dovezu kao kočijaši robu u zavod ili iz zavoda, posredovanci dolaze u bolnicu na ambulatorno liječenje itd.

Gdje kažnjenik skupnog zatvora samo vidi posredovanca, prvo mu je „imaš", „daj". Riječ duhan se ni ne spomnje. Već se zna o čem se radi. Naravno, da posredovanac neće riskirati badava da bude zatečen te eventualno i sam opet vraćen u strogi zatvor, nego traži protuuslugu a ta se sastoji redovito u slanini, kruhu, duhan-kesi ili sličnom. Odkud kažnjeniku strogog zatvora duhan-kesa ? U postolariji imade uvijek otpadaka kože, a ako nema, ušije kažnjenik u čižmu kradom od više komadića skrpani komad kao postavu a sebi zadrži dobre komade i napravi duhan-kesu. Naravno to traje koji put po nekoliko nedjelja, dok se takva stvar svrši i iznese iz radionice. Najprije treba stvar iznijeti iz radionice u spavaonicu jer se postolar tako lako ne može sastati sa kažnjenikom, koji ide na poljski rad. U spavaonici će već naći druga, koji je bliži „vanjskim" (to su kažnjenici skupnog zatvora, koji idu na poljski vanjski rad). Ako nitko, imade na odjelu t. zv. kućni radnik, zovu ga „Hausarbeiter". Taj je čitav dan na odjelu, gdje čisti pere, radi i nosi kruh. On se već može došuljati do odjela, gdje su vanjski a sastaje se sa kućnim radnikom ovih. Ovi su posrednici te trgovine a sastaju se kadkada na dvorištu, na hodnicima, kod promjene odjela itd. i „vanjski" izravno sa ostalima. Ta oni spavaju pod jednim krovom. Usprkos sveg pregledanja iznesu ovi vanjski radnici iz kuće slanine i druge stvari a unašaju duhan. Akt predaje nije tako jednostavan, jer si ne mogu dati slaninu i duhan iz ruke u ruku da ih ne bi stražar vidio. Redovito se sa par riječi dogovore gdje će podmetnuti stvar, a drugi onda dodje po nju naravno pod pretekstom da mora nešto donijeti za posao ili ići na stranu itd. Ove zamjene su redovito kreditni poslovi, jer onaj, koji želi dobiti duhan, mora prije dati protuvrijednost, onda tek dobije duhan. To može trajati i duže vremena, jer se prilika ne pruža svaki dan Ali kad se prilika pruži i donosioc slanine dodje u posjed duhana, tada on pomno pazi, da ga dobro skrije, da ga može prokriomčariti. Skriju ga u cipele, povežu oko nogu u gače, objese izmed nogu iza spolovila, uvuku u postavu kaputa kape itd. Naravno ako ima kakav alat koji mu služi u tu svrhu izrabiti će ga po mogućnosti. Tako je n. pr. neki stari soboslikar nosio duhan

Digitized by Google

u zavod ispod boja u loncima u radionicu a odanle u spavaonicu. Tko bi slutio da u loncu ili škafu pod bojom i krečom počiva duhan. Tako dolazi duhan u zavod ali naravno ne uspije to uvijek. Slanina itd., što se zateče da se iznese, confiscira se a isto i duhan koji se nadje kod pregledanja. Tu netko štetuje ili kako vele kažnjenici: „netko je na kvaru, ili neko je kvaran". Svi se oni drže načela „casus nocet domino". Vlasnik slanine ili drugog predmeta dao je stvar, ali nije primio protuvrijednost, to on mora prežaliti, što čovjek i čini, ako ne sumnja, da su ga posrednici prevarili. Ali ako se uvjeri da mu je drug slaninu pojeo ili duhan sam popušio, uvući će ga u kakvu svadju i izlupati će ga. Svadju mora izazvati, da stvar ne bi izbila pred ravnatelja u goloj istini, jer se duhan ne smije spominjati. Dobro oni računaju: bolje biti kažnjen samo za tučnjavu nego za tučnjavu i za duhan. A i protustranka, koja je dobila batina, neće odati pravi uzrok tučnjavi s istog razloga. U pitanju duhana svi su kažnjenici složni protiv uprave, jer i pušači i nepušači cijene tu strast i pružaju joj ruku pomoćnicu, opravdajući to tim, što se nikom ne nanaša šteta, ako netko popuši cigaru duhana. Kako sam spomenuo, može tu netko lako biti na kvaru, a i biva često; nu nikad nije na kvaru onaj, koji daje duhan, jer ga on ne daje iz ruke, dok nije primio protuvrijednost. Duhan se nikom ne kreditira. Uz vrlo strogu kontrolu ulazi vrlo malo duhana u zavod, ali za to je taj skup. „Jedan voz dreiera" t. j. jedna pakla po 3 novč. plaća se sa 2—3 porcije slanine. To je od prilike vrijednost od 1 K 20 do 1 K 60 fil. To je užasna cijena. Zato, tko imade osobito na blagdane, kad ljudi ne idu u radionicu, paklu duhana u slamnjači ili na drugom sigurnom mjestu u spavaonici, taj može blagovati. Tu naime počima trgovina na malo. Tko dobavlja cijele pakle, uživa ugled kao veletržac, a tko daje na cigarete i čikove, trguje na malo. Ako se u sobi nalaze ljudi sa većom zaradnicom, onda je ta trgovina osobito unosna. Skoro svaki od njih si je nabavio za nuzužitak bijeloga kruha, nešto slanine ili sira, ili vina itd. Tko hoće da dobije cigaretu, mora dati protuvrijednost, a to je ili pol bijeloga kruha ili 0.3 l. vina, ili mleko ili komadić slanine. Ako je trgovac na malo prijatelj vina može popiti za nekoliko cigareta pet i više porcija vina a to je 1 i pol litre.

Soboslikar, o kojem sam malo prije spomenuo, nije bio duhandžija, te nije nitko na njega ni sumnjao. Ali se i to saznalo. Nedavno pitam starog jednog kažnjenika, koji je s tim soboslikarom bio u sobi, da li je i on pušio duhan ispod farbe. Nasmješivši se potvrdi, a kad sam mu reko, da taj sobo, slikar nije pušio, ali se zato znao napiti, odgovori mi: „Sad Vam mogu reći on je otišô, ne možete ga više kazniti, on nije pušio ali kad mu je „šeft" dobro išao, napio se vina da je bio naderan, a kad je bio naderan, onda je i on zapalio cigaretu".

Eto tako igra duhan veliku ulogu u životu kažnjenika, on zadire duboko u disciplinu u kaznioni, on je za kažnjenike socialno pitanje. Cigarete se

Digitized by Google

pale na otvorenoj plinskoj svjetiljci u sobi ili kresivom. Imade ih, koji se i teoretski s njim bave. Svake godine, kad dodje povjerenstvo kr. zem. vlade, da redividira kaznionu i sasluša tegobe kažnjenika, javi ih se po nekoliko, koji mole, da se duhan uvede kao nuzužitak, obrazlažući taj zahtjev time, da će biti više reda, marljivije će se raditi itd. Franceske kaznione a i neke austrijske bile su pokušale uvadjati duhan, ali čini se, da nisu polučile ono što su htjele. Rezultati franceske prakse mi nisu poznati; austrijske su kaznione duhan opet napustile. Priznajem, dalo bi se s njime nješto polučiti, ali samo prvo vrijeme, poslije više ne, a taj uspjeh je premalen napram neredu i nezdravlju što ga duhan prouzrokuje. Kažnjenik se mora odreći jačih i prirodjenih potreba, pa neka se odreče i duhana. Tko mora pregorjeti gubitak slobode i spolnog saobraćaja, neka pregori i duhan, zato je kažnjenik.

Spomenuh spolni saobraćaj. — Zanimat će Vas, kako ljudi podnašaju abstinenciju i da li ih mnogo podpada nenaravnom spolnom excessu. Prvi početak je kažnjenik zaokupljen novotarijama, ali kad se malo udomi, javlja se i spolni nagon. Ljudi, koji su spolno excedirali, podaju se često onaniji, u tom naravno više mladji, a izmedju ovih opet više gradska djeca, nego seljačka. Kod jače razvijenih ozbiljnih ljudi se to javlja redje, razdražljivost nije tako velika, a uslied slabije hrane i moralne depresije popušta spolni nagon. Nu kod razdražljivih osoba je sexualno pitanje vrlo važno. Priprosti, čedniji i mirniji ljudi, osobito oni, koji više naginju melankoliji, podaju se onaniji, dočim si drugi prepredeni, drzoviti i bestidni nadju objekt za pederastiju. Izaberu si uvijek mlade dečke bez brkova. Njima pišu ljubavna pisma, tetoše ih, maze ih nuzužitkom, ljube ih i štipaju, dok im se ne poda. Pederastija se nedade skoro nikada dokazati.

Pasivni pederasti redovito dobiju ime, te ih kažnjenici izmed sebe zovu „frajlica“, Micika“ itd. Naravno se svatko tog srami. Radi predbacivanja, da se netko dade spolno upotrebiti, nastaju mržnje i tučnjave.

Gradska klatež se lakše i brže podaje pasivnoj pederastiji nego seoska djeca. Imade med ovima (inače ne baš dobrih) mladića, koji sa takovom frajlicom ne će da budu u sobi, niti s njim razgovaraju. Mlad jedan Ličanin, sudjen za razbojstvo, rekao mi je opetovano u razgovoru: „Gospodine, da meni dadu vlast na 24 sata, ja bi svu tu fakinažu podavio. To nije vrijedno da živi, kad nezna čemu je bog što stvorio“. — Priznati se mora, da je spolna apstinencija teško podnosljiv teret kazne, ali excessi nisu dokaz jakog spolnog nagona, nego spolne slabosti i jake razdražljivosti.

Zanimati će Vas znati, kako stoji sa istinoljubljem kažnjenika te kako se drže izmedju sebe. Tko poznaje razliku izmedju istinoljublja čovjeka iz Zagorja napram čovjeku iz Slavonije ili Srijema, zatim čovjeka iz gornje Krajine ili Like, taj će me razumjeti, ako velim da je istinoljublje karakteristika stanovitog sloja i kraja narodnog. Tko je služio kod suda i imao posla

Digitized by Google

sa kaznenim stvarima, znati će, da je priznanje krivnje najčešće u Slavoniji i Srijemu, a i iskazi svjedoka su ondje vjerodostojniji. To se pokazuje i u kaznioni. Ima ljudi, koji lažu, gdje im istina ne bi škodila niti im laž koristi, a drugi govore istinu, ma ih to stajalo glave.

Izmedju sebe su kažnjenici solidarni napram stražarima i činovnicima, makar se baš i nevolili. Tko je označen kao špijun, doušnik ili špicl, taj neka se čuva batina; osobito ako se radi o izdaji trgovine ili kakve ljubavne veze. Imade medju kažnjenicima dosta primjera iskrenog prijateljstva i požrtvovnosti. Ima ih, koji si nuzužitak redovito dijele tako, da svaki kupi po nešto onda si dijele. To su redovito mirniji ljudi.

Za posao kažnjenika poskrbljeno je dosta. Svi moraju raditi a dok rade, dotle su i mirniji, ali kad dodju blagdani koji traju 2—3 dana, tada imade i više nereda. Ljudi su onda veći dio vremena u spavaonicama te se zanimaju čitanjem knjiga, nu pošto ova zabava ne zanima sve, a malo koga baš trajno, to si nadju druge zabave. Ta naravno nije uvijek zgodna. Pripovjedaju si pripovijetke, često pogubna sadržaja a rado se i kartaju.

Potonje dokazuje velika množina karata što su si kažnjenici napravili iz kartona, koji se rabi za tkalačke uzorke.

Kartanje biva bez vrednota, a biti će koji put i za koji predmet nuzužitka. Sve te stvari kao i noževe prave si kažnjenici kradom u radionicama.

Nožiće vole, da si njima režu kruh; dozvoliti im se ne mogu iz sigurnosnih razloga. Za kruh imadu u sobi po jedan nož, koji je na kraju providjen pločicom tako, da se s njime ne da bosti.

Odpirači se prave, ili da se iznesu iz kaznione nakon ovršene kazne ili da se u kaznioni otvaraju stražarske sobe i krade duhan.

Na kotlovnici parostroja zatuli tri puta. Jedan je uskočio. Na taj znak načule svi kažnjenici uši, ne bi li gdje čuli šaptanje ili razgovor, da doznadu, kome je uspjelo uskočiti. Na taj glas ne moraju dugo čekati. Kažnjenici u pisarnama, parostroju ili sličnim mjestima doznadu doskora za kim je tulilo, a zatim ide taj glas munjevitom brzinom po svoj kaznioni. Ne prodje nekoliko sati, i sva kazniona zna, tko je uskočio. Ako je koji iz same kaznione, što retko biva, tad je razgovor važan, kako mu je uspjelo, kuda je okrenuo, hoće li ga uhvatiti itd., ako je sa poljske radnje ili posrednog odjela, tad je interes puno manji. Velika većina kažnjenika ne misli na bjeg, dok su u zavodu samom, i to s jednostavnog razlega, što je teško iz zavoda uskočiti redovito skoro nemoguće, te većina ljudi nema ni odvažnosti, da riskira život svoj. Ali imade izmedju 700 ljudi svojih 10—20, koji vrebaju svaku zgodu gdje bi uskočili makar pri tom izgubili glavu. Oni to i ne taje. Ovakvi su ljudi naravno pripravni na sve; ne bi se žacali ubiti svakog, koji im stane na put, jer vole svoj život nego tudji a prodajući svoj život hoće da ga prodadu što skuplje. Ima ljudi, koji nekoliko godina snuju jednu osnovu, kako bi pobjegl,

Digitized by Google

i pripravljaju se na bjeg polako, ali temeljito. Često im najmanja premetačina ili odredba, da moraju promijeniti mjesto u radionici ili istu spavaonicu, pomrsi posao na dugo vremena. Zato je dobro ovakve ljude, koji su osobito sumnjivi od vremena do vremena podvrći jačoj paski te ih koliko je god moguće premjestiti; jer u novom društvu treba po nekoliko mjeseci, dok se osvjedoči, da ga nitko neće izdati, ako se spremi na bijeg.

Nož jedan nadjen u jednoj sobi zaoštren s dviju strana, kao bodež bio je bez sumnje odredjen za bijeg. Svakako pogibeljno oružje u ruci čovjeka, koji svoj život stavlja na kocku. Nož je bio sakriven u slamnjači, a ukraden je prije 1 i pol godine iz kuhinje.

Nade na velika pomilovanja prigodom rodjendana vladara ili drugih znamenitih zgoda su velike, a kombinacije još veće. Izmišljaju se svi mogući obsezi i načini. Jedni računaju, da će se svima otpustiti stanoviti dio kaznione a tko više nema toliko, toga će pustiti; drugi bi htjeli da se svi pomiluju a onaj, koji bi još jednom došao, nek ovrši i sadanju i novu kaznu itd. Naravno, da u te glasine svi rado vjeruju ali tim su veća razočaranja, kad dotični dani dodju i prodju bez pomilovanja.

Zanimati će Vas čuti, kako se kažnjenici vladaju napram bolestima. Nitko na svijetu nije tako bojažljiv za svoje zdravlje kao kažnjenik. Nijedan neće da umre u kaznioni. Za najmanju stvar dotrči u bolnicu i traži savjet i lijek liječnikov. Odredbi liječnikovoj svaki se rado pokori. Ova prevelika osjetljivost ljudi, koji je put smiješna, a opaža se i kod posla; niko se kod posla neće upeti — da si ne bi zdravlje narušio. „Ako već moram ostaviti meso u kaznioni, hoću kosti da iznesem" t. j. ako gubim snagu u kaznioni, ali život neću.

Tko je svršio $^3/_8$ kazne moći će doći u III. stupanj, posredni odjel a kad svrši $^4/_8$ može postići uvjetni dopust; kažnjenici, koji nemaju prava na uvjetni dopust (sudjeni radi čina, potičućeg iz koristoljublja i paleža) mogu doći u posredni odio tek iza $^4/_8$ kazne, a doživotni nakon 10 godina.

Posredni odio! To je zavod kušnje. U njem je kažnjenik više prepušten sebi. Spava izvan kružnog zida u zgradi bez rešetka na prozoru. Obilazi sam po polju, ide u šumu i natrag. Na blagdane šeće po dvorištu i vrtu i smije pušiti. On je naprama onom, što je bio u samici i skupnom zatvoru malne slobodan čovjek. Tko zna cijeniti vrijednost slobodnog zraka i slobodnih kretnja, taj će posredni odio cijeniti visoko. Ima ljudi koji žele doći u posredni odio samo zbog duhana i nesnosnih prilika u sobama skupnog zatvora za vrijeme blagdana. Naravno, da je iz posrednog zavoda lahko uskočiti. Treba u noći jednostavno ustati i otići. To koji puta i biva, a da se ne može nikom pripisati krivnja za to. Takav bjeg je posljedica našeg progresivnog sustava ovrhe kazne. A tko se boji vrabaca, nek ne sije prosa. Ti

Digitized by Google

slučajevi su medjutim tako rijetki da nisu ni spomena vrijedni. Vrijeme uvjetnog dopusta se približava. Svaka tri mejseca primaju se molbe i podnašaju vladi. Napetost je velika, tko će ići „na uvjet", a tko neće. Najednom se čuju glasovi: „Upravitelj odredio u sutrašnjem jestveniku 25 ili 30 porcija manje, došo je uvjet". Isti dan, kad stigne naredba, pokupe se ljudi, pre vuku se i otpuštaju. Tko još nije vidio veselog lica, neka dodje pak neka gleda. To nije samo veselje, to je stanje, slično stanju opojena čovjeka (Njemac bi rekao: Ein Freudenrausch.) — Do kolodvora ih još prati stražar ne radi njih, nego da se ne sastanu s kojim posredovancem. Sad nastanu razgovori, „koliko je tko odnio na uvjet" naime koliko će vremena kod kuće provesti kao kažnjenik. Ima ih, kod kojih to vrijeme siže i do deset godina. Uvjetni se dopust može opozvati radi najmanjeg redarstvenog prekršaja; nu to rijetko biva. Svaki se čuva da više ne dodje natrag, a ne bi ni bilo ugodno; vrijeme, što ga je proveo kod kuće, ne računa se u kaznu, ako se uvjetni dopust opozove tako, da kažnjenik mora kaznu ondje nastaviti gdje je prestao kad je stavljen na uvjetni dopust.

Kažnjenici osudjeni radi paleža, ili čina koji potiče iz koristoljublja, zatim oni, koji su treći put sudjeni radi zločinstva, nemaju prava na uvjetni dopust. Ako su prvi puta u kaznioni mogu doći u posredni odio nakon pol kazne a ako su drugi, treći itd. puta, tada svršavaju kaznu u skupnom zatvoru. Tko nema prava na uvjetni dopust, broji godine, mjesece i dane. Ljudi tako željno iščekuju slobodu da svaki dan računaju koliko još imadu „robiti, A to je zlo po njih. Ovo vječito brojanje i isčekivanje ih čini nestrpljivima i nervoznima.

Ljudi, koji su izrobili 15—20 godina vele, da su to izdržali samo tako, da su misao na slobodu napustili, da su prekinuli saobraćaj sa vanjskim svijetom, nisu se zamišljali u ono, što biva vani i kako bi bilo, da su na slobodi, nego su se bavili samo onim, što je u kaznioni t. j. poslom, čitanjem i kućnim „novostima" t. j. naklapanje o činovnicima, stražarima i kažnjenicima, kakav je ovaj, kakav je onaj, kako je ovaj prošao itd. — Ovo je razumljivo, ali nije svaki čovjek kadar zatomiti u sebi želju za slobodom i onima, koji su mu ostali vani. Potonje ne bi ni bilo dobro, jer bi si time otudjio one, koji se brinu za njega i za koje će on biti opet dužan brinuti se.

Na koncu dodje odredjeni dan, dan slobode. Svakome odlane, kad se oprašta sa kaznionom. Ravnatelj ga osobno otpušta uz dobre savjete. Svaki obećaje, da će se čuvati, da više ne upadne u zlo. Vjerujem, da skoro svaki to iskreno i misli i želi, ali nema svaki dovoljno snage, da se čuva svih onih prilika i neprilika, koje ga vode u kaznionu. Tako će uz najbolji sustav, najmarniji rad svih faktora i najbolju volju nesretnika uvijek biti takovih, koji će i opet doći u kaznionu. To je socijalna pojava, socijalno zlo. Dok je ljudi

Digitized by Google

i ljudskoga društva, dotle će biti i zločina, i suda i kazniona, a na nama je svima, da se trsimo, da toga bude što manje. Sredstva nam stoje na razpolaganje: dižimo škole, širimo prosvjetu i borimo se protiv alkohola, naime onakvog uživanja alkohola, pića, kako se uživa kod nas.

Dr. Franjo Seifert, upravitelj kaznione.

„Dane Reba: Enchiridion".

Izbornik za crkveno-pravne odnose različitih katoličkih obreda s obzirom na istočno-katoličku crkvu u Hrvatskoj. Enchiridion constitutionum, decretorum, dispositionum, declarationum, instructionum selectiorum mutaam rituum catholicorum relationem ecclesiae orientalis catholicae in Croatia conspectumque contractum illustrans.

Priopćio dr. Mihajlo Lanović, vladin perovodja.

U omašnoj knjizi gornjeg naslova i sadržaja sabrao je kanonik eklezijarha stolnoga kaptola križevačkog obilnu gradju pretežito latinskoga, a u manjem dijelu hrvatskoga, njemačkog i talijanskoga jezika i posvetio je kao zahvalni sin dobroj majci biskupiji križevačkoj, koja je ove godine (1911.) skromno proslavila tristo-godišnjicu svoga opstanka. Knjiga je pregledana po duhovnoj oblasti eparhije križevačke, a štampala ju je tiskara Gustava Neuberga u Križevcima.

Proučivši zanimivi ovaj materijal, preduzeo sam si, da ga u sustavnom izvatku prikažem čitateljima „Mjesečnika" barem u onim dijelovima, koji su od specijalnog interesa za nas hrv. pravnike. No pri tomu mi nije možda bilo namjerom, da svestranom obradbom iznesenog u tom pogledu materijala suvišnim učinim studij same gradje — to prepuštam pozvanijima — već *naprotiv* želim, da kratkim prikazom bitnog sadržaja odnosnih dijelova knjige pobudim u našem pravnom svijetu interes za lijepi ovaj prinos jednoga teologa čednoj našoj hrvatskoj juridičkoj literaturi.

Toliko za uvod, a sada na stvar.

I. O katoličkim obredima u opće, a o istočnima napose.

Katoličku vjeru ispovijedaju kršćani čitavoga niza različitih obreda, koji se u glavnom dijele na obrede zapadne (latinske, rimske) crkve i na obrede crkve istočne (grčke). Zapadnoj crkvi pripadaju obredi: rimski, ambrozijanski (u biskupiji milanskoj), arapski (u nadbiskupiji španjolskoj) i razni obredi pojedinih monaških redova. Istočnu pak crkvu sačinjavaju katolici obreda grčkog, armenskog, sirskog i koptičkoga.

Digitized by Google

Izmedju katolika latinskih (zapadnih) i grčkih (istočnih) obreda nema nikakove razlike u vjeri, već tek u izvanjskoj disciplini. Glavne su im razlike ove:

1. Grčki svećenici podjeljuju neofitima s krstom i sakramenat potvrde, ali se pri tomu moraju i oni služiti uljem, po biskupu posvećenom.

2. Grčki svećenici služe misu i dijele pričest pretežito kvasnim kruhom (in pane tritico fermentato), a latinski kruhom nekvasnim (in azymo).

3. Kod Grka se i laici pričešćuju većinom pod oba oblika (i kruhom i vinom), a kod Latina samo pod jednim (kruhom).

4. Ulje za posljednju pomast mogu kod Grka u krajnjoj nuždi i sami svećenici blagosloviti.

5. Grčki se klerici mogu prije subdjakonata ženiti, ali kad kojemu žena umre ili kad primi više redove, ne smije se ni grčki klerik više ženiti.

6. Kako je kod Grka malo ili ništa tako zvanih „casus reservati", podjeljuju se kod njih i dispenzacije vrlo rijetko, a podjeljuju ih biskupi.

Istočni se obredi razlikuju medjusobno — a i od latinskih obreda — ili po načinu priugotavljanja i opsluživanja euharistije ili po jeziku, koji se rabi kod bogoslužja, ovako:*

Za poslove istočnih obreda osnovao je papa Pio IX. bulom „Romani pontifices" od 6. januara 1852. posebnu kongregaciju pod naslovom „Congregatio de propaganda fide pro negotiis ritus Orientalis".

Svi poslovi, koji su dotada spadali kongregaciji de propaganda fide, podijeljeni su u dva razreda: u poslove latinskog obreda i u poslove istočnog obreda. Novoj kongregaciji spadaju svi poslovi istočnjački, pa i oni mješovite naravi, koji se ili po stvari ili po osobama tiču latina, osim ako je nova kongregacija mnijenja, da bi stanoviti predmet valjalo ustupiti generalnoj kongregaciji de propaganda fide. Novoj je kongregaciji na čelu kardinal prefekt kongregacije de propaganda fide, a sastoji iz potrebitog broja kardinala ove kongregacije, te imade vlastite savjetnike, posebnoga tajnika i sekretariju s posebnim činovništvom. Poslovi su medju kardinale tako podijeljeni, da svaki kardinal imade poslove jednoga ili više istočnih naroda. Kongregacija imade isti pečat s generalnom kongregacijom de propaganda fide.

Općenite crkveno-pravne norme vežu i katolike istočnih obreda u ova tri slučaja:

a) ako se radi o vjeri i nauci katoličkoj; b) ako se iz samog sadržaja norme vidi, da se odnosi na sve katolike, ako se naime ne radi samo o crkvenom zakonu, već o izražaju zakona božanskog i naravnoga, i c) kad su u normama disciplinarne naravi istočnjaci izričito spomenuti.

* Vidi skrižaljku na slijedećoj strani.

Digitized by Google

Obred:	Macka, kojim se euharistija		Jezik bogoslužja:	Teritorij:	Broj katolika:
	priugotavlja:	opslužuje:			
Armenski	Nekvasni kruh	Jedan oblik	Armenski	Turako carstvo, Perzija, Austro-Ugarska, Rusija, Egipat	105.292
Koptičko-egipatski	Kvasni kruh	„	Koptički	Egipat	20.250
Koptičko-abesinski	„	„	Etiopski	Abesinija	18.000
Grčki: čisti	„	Oba oblika	Grčki	Turako carstvo, Italija (Italo-Grci) Korzika	49.180
Grčki: georgijanski	„	„	„	Turako carstvo i Rusija (Kavkaz)	
Grčki: melhitski	„	„	Arapski i grčki	Turako carstva (Sirija)	188.736
Grčki: rumunjski	„	„	Rumunjski	Ugarska (Erdelj)	1,271.330
Grčki: rusinski	„	„	Staroslavenski	Austrija i Ugarska	4,097.073
Grčki: bugarski	„	„	„	Macedonija i Tracija	8.488
Siriski: čisti	„	„	Siriski	Turako carstvo, Sirija, Mezopotamija	22.200
Siriski: kaldejski	„	„	Kaldejski	Turako carstvo, Mezopotamija, Kurdistan, Asirija, Perzija, Egipat,	68.950
Siriski: maronitski	Nekvasni kruh	Jedan oblik	Siriski	Turako carstvo (Sirija) osobito na Libanonu	314.600
Siriako-malabarski	„	„	„	Malabar u Indiji	311.680

(Missiones catholicae g. 1907.).

Digitized by Google

Što se konačno tiče prijelaza jednoga istočnoga obreda na drugi, odredila je congregato de propaganda fide dekretom od 20. novembra 1848., da, ako je medju dotičnim obredima, a quo et ad quem, razlika u opsluživanju euharistije (azymo vel fermentato), treba za obredni prijelaz odobrenje apostolske stolice; gdje pak takove razlike u materiji euharistije nema, dostaje za prijelaz privolja obojice biskupa, a quo naime i ad quem*)

II. Biskupije istočne katoličke crkve u Austro-ugarskoj monarhiji.

Kako se iz gornje skrižaljke vidi, imade u Austro-ugarskoj monarhiji istočnih katolika dvaju obreda: grčkog i armenskog.

I. Grčkom obredu pripadaju:

A) Biskupije slavenske odnosno rusinske:

1. U Galiciji: nadbiskupija lavovska sa 8 muških i 1 ženskim samostanom; biskupija premislovska sa 6 muških i 1 ženskim samostanom i u najnovije doba osnovana biskupija stanislavovska, te svetoj stolici neposredno podvrgnuta župa sv. Norberta u Krakovu.

2. U Ugarskoj: biskupija eperješka s 2 muška samostana i biskupija munkačka s 5 muških samostana.

3. U Hrvatskoj: biskupija križevačka.

B) Biskupije rumunjske:

1. U Erdelju: nadbiskupija fogaraška i albajulijska s 1 muškim samostanom, te biskupija armenopolitska ili szamos-ujvarska s 1 muškim samostanom.

2. U Ugarskoj: biskupije velikovaradinska i lugoška.

C) U Beču je za katolike grčkog obreda sviju naroda župna crkva sv. Barbare, koja je podvrgnuta jurisdikciji nadbiskupa lavovskoga grčkog obreda.

D) Osim toga imade po raznim krajevima Ugarske 20 naslovnih prelatura grčkog obreda.

II. Armenskom pak obredu pripada:

A) U Galiciji i Bukovini nadbiskupija lavovska s 1 ženskim samostanom.

B) U Beču su katolici armenskog obreda pod vlastitim naslovnim nadbiskupom (selymbrijskim), te imadu jednu kongregaciju mehitarista.

C) U Ugarskoj i Erdelju stoje vjernici armenskoga obreda pod jurisdikcijom latinskih biskupa, izuzev kuće kongregacija mletačkih mehitarista.

---

* O prijelazima s latinsih (zapadnih) obreda na istočne izdavani su u razno doba i za razne pokrajine različiti propisi, pa se o njima govori u dotičnim poglavljima.

Digitized by Google

III. Biskupija križevačka.

A) Historijski razvitak križevačke biskupije.

Biskupija križevačka postoji od godine 1611., kada je pod imenom biskupije svidničke osnovana na Marči u varaždinskoj Krajini. Oko godine 1671. podvrgnuta je biskupu zagrebačkom pod naslovom vikarijata. Kada je samostan Marča orobljen i spaljen, prenesena je oko godine 1737.—1738. u Pribić, a oko godine 1751. pretvorena je u apostolski vikarijat. Napokon godine 1776. podigla ju je carica i kraljica Marija Terezija na biskupsku stolicu*, a papa Pio VI. kanonizirao ju je godine 1777. bulom „Charitas illa" pod imenom križevačke biskupije, podvrgnute metropoliji ostrogonskoj. Godine 1852. dignuta je ispod jurisdikcije ostrogonskog metropolite i podvrgnuta metropoliti nadbiskupu zagrebačkom.

Kaptol je križevački osnovao car i kralj Ferdinand previšnjim rješenjem od 25./8. 1840., a papa Pio IX. ga je godine 1847. kanonizirao, Kaptol sastoji iz 4 kanonika: od velikog predstavnika, štioca, pojca i čuvara, a spada ovamo i vanjski biskupski vikar osječki. Kanonike imenuje kralj na predlog biskupov. Za vrijeme sedisvakancije bira kaptol izmedju svojih članova većinom glasova kapitularnoga vikara, kojemu je jurisdikcija jednaka biskupovoj, osim onoga, šta se odnosi na iura ordinis.

Biskupa križevačkog — kao i ostale biskupe u Austro-ugarskoj monarhiji — potvrdjuje na predlog odnosno imenovanje kraljevo papa; a kako križevačka biskupija nema manastira, uzima se biskup uvijek izmedju svjetovnoga klera.

Dijecezansko sjemenište u Zagrebu postoji od godine 1682., a uzdržava se: a) prinosima hrv.-slav. vjerozakonske zaklade; b) prinosima biskupskog dobra Pribić, koje se nekoć zvalo „bonum Seminarii", i c) kamatima pobožnih zaklada, u tu svrhu osnovanih.

Zanimiv je način, kojim su biskupi križevački došli do dobra Pribić. Pavao je Zorčić, biskup svidnički, imao u rukama obveznicu kralja Maksimilijana II. na 7.000 forinti, što ih je ovaj godine 1565. uz kamate i nesumnjivu dužnost povratka pozajmio od Nikole Olaha, nadbiskupa ostrogonskog. Kako rečeni biskup nije imao sredstava za uzdržavanje i uzgajanje potrebitog broja svećenika, utekao se caru i kralju Leopoldu I. s molbom, da mu u podmirenje ovoga duga s kamatima dade koje fiskalno dobro, koje bi služilo ovoj svrsi, predloživši u tu svrhu dobro Pribić u županiji zagrebačkoj, koje je nekoć pripadalo porodici grofova Zrinjskih, a po smaknuću Petra grofa Zrinjskog dospjelo konfiskacijom u ruke kraljevskoga fiska. Leopold I. je uslišao ovu molbu biskupa svidničkoga i dozvolio, te je dobro Pribić procijenjeno i

* U fundacionalnoj diplomi kaže Marija Terezija, da je biskupiji križevačkoj svrha, da kao stalna misija promiče uniju medju pučanstvom grčko-nesjedinjenog obreda.

Digitized by Google

ugovorom, sklopljenim s ugarskom dvorskom komorom dne 4. oktobra 1678., ustupljeno uz posebnu donaciju i statuciju biskupu svidničkomu i njegovim nasljednicima pod svotu od 7.500 forinti. Glavni su uvjeti ugovora i donacije bili ovi: a) Dohocima dobra Pribić uzdržavat će se stanoviti broj pitomaca. b) Kurija je i dobro Pribić u vječnom i neopozivom posjedu i upravi biskupa i njegovih nasljednika. c) I biskup i pitomci imadu uvijek ostati u katoličkoj vjeri; ako od nje odstupe, pitomci će biti lišeni zakladnoga beneficija, a biskup posjeda i uprave s kurijom i dobrom, koje će biti tako dugo u rukama kraljevskoga fiska, dok se pobožna namjera Nj. Veličanstva i svrha zaklade opet u život ne privede. d) Nj. Veličanstvo štitit će biskupa i njegove nasljednike, te pitomce uvijek u njihovim pravima protiv svakoga; e) što ako ne bi htio ili ne bi mo gao kraljevski fiskus ili kralj. ugarska komora, obvezani će biti biskupu svidničkomu odnosno njegovim nasljednicima vratiti svotu od 7.500 forinti poput likvidnog duga.

B) Teritorijalni opseg biskupije križevačke.

Križevačka biskupija sastoji danas iz 6 kotareva. To su:

1. Žumberački kotar u županiji zagrebačkoj, u nekadanjem karlovačkom generalatu i istoimenom arhidjakonatu sa 8 župa pod patronatom Njegova Veličanstva te sa isto toliko župnih crkava i 9 kapela.

2. Katedralni kotar u županiji bjelovarsko-križevačkoj, u nekadanjem varaždinskom generalatu i istoimenom arhidjakonatu sa 3 župe i 1 lokalnom kapelanijom; 2 pod patronatom Njegova Veličanstva i 1 liberae collationis.

3. Srijemski kotar u istoimenoj županiji sa 5 župa i isto toliko župnih crkava i s 1 kapelom; 1 župa pod patronatom Nj. Veličanstva, 2 hrv.-slav. vjerozakonske zaklade, 1 biskupa križevačkog, a 1 liberae collationis. Imale bi se još osnovati župe ili lokalne kapelanije u Berkasovom i u Rajevu selu, ali radi pomanjkanja svećenika nijesu još u život privedene.

4. Bački kotar u županiji Bacs-Bodrogh u Ugarskoj sa 5 župa i toliko župnih crkava i s 1 kapelom; 2 pod patronatom ug. ministarstva poljodjeljstva, 1 pod patronatom ug. vjerozakonske zaklade i 2 liberae collationis.

5. Izvanjski biskupski vikarijat u Dalmaciji sa 3 župne crkve pod patronatom dalm. odnosno austrij. vjerozakonske zaklade.

6. Izvanjski biskupski vikarijat osječki u županijama virovitičkoj i požeškoj sa 4 najnovije župe. Pitanje patronata ovih župa još nije konačno riješeno, ali prema dopisu hrv. vlade vršit će patronat u 3 župe bivšega krajiškog područja Nj. Veličanstvo, a u 1 hrv.-slav. vjerozakonska zaklada.

Na Dalmaciju protegnuta je jurisdikcija biskupa križevačkoga previšnjim rješenjem od 20. oktobra 1835., nakon što je više porodica grčko-istočne vjeroispovijesti u parohijama kričanskoj, baljačkoj i vrličkoj prešlo na uniju.

Digitized by Google

U Bosnu je na zamolbu banjalučkog biskupa od 21. juna 1900, kojom je ovaj križevačkom vladiki saopćio odluku zajedničkog ministarstva financija u Beču, da se duhovna pastva grko-katoličkih Rusina u Bosni imade povjeriti dušobrižniku iz biskupije križevačke, odaslan 26. juna 1900. svećenik Andrija Segedi, koji je iz Prnjavora administrirao grčko-katoličke vjernike. Njemu su pripadali grko-katolici iz okolice Dervente, Bos. Gradiške, Bos. Novoga i Banjaluke, kojih je godine 1900. bilo u svemu 730 duša. Ali odmah iza uredjenja duhovne pastve pokrenuto je pitanje jurisdikcije nad bosansko-hercegovačkim grko-katolicima. To je pitanje konačno riješeno godine 1909. odlukom Sv. Stolice prema ustanovi 9. kanona IV. lateranskog koncila* onamo, da jurisdikcija nad katolicima grčkog obreda u Bosni i Hercegovini pripada ordinarijima, u području čijih oni biskupija prebivaju. Uslijed toga je svećenicima biskupije križevačke bilo koncem godine 1909. napustiti duhovnu pastvu u Herceg-Bosni, a od toga je doba preuzeše rusinski svećenici iz Galicije, iz nadbiskupije lavovske.

Stanovnici sela Ricmanje i Log u Istriu području biskupije tršćanske najaviše početkom juna 1900. križevačkom ordinarijatu svoju odluku, da ostavljaju latinski obred i prelaze na grčko-slavenski, te mole, da ih se primi u svezu biskupije križevačke. Sveta je Stolica godine 1901. doduše izjavila, da ne može Ricmanjcima i Ložanima dozvoliti prijelaza na grčko-katolički obred, ali je podjedno dozvolila biskupu tršćanskomu, da provizorno preda križevačkom ordinariju jurisdikciju nad njima. Na osnovu ove riješidbe Sv. Stolice došla su sela Ricmanje i Log u provizornu svezu biskupije križevačke i ostala u njoj do konačne odluke kongregacije de propaganda fide u ovoj stvari, koja je pod 2. septembra 1903. odredila, da se prijelaz na grčko-katolički obred ne može dozvoliti i da provizorna duhovna sveza s biskupijom križevačkom imade prestati.

Mjesta Semić, Suhor, Luži (Lognitz), Radovice i Drašić u području upravnog kotara Černomelj (Tschernembl) u Kranjskoj spadaju pod grčko-katoličke župe Draga i Kašt u Žumberku. Dopisom je c. kr. glavnog zapovjedništva u Zagrebu od 7. novembra 1879. broj 1309, odjela za bogoštovlje, zamoljen uslijed rekvizicije c. kr. zemaljske vlade za Kranjsku u Ljubljani biskupski duhovni stol u Križevcima, da uputi dotične župnike, da s inozemnim rodnim listovima onih svojih župljana, koji su austrijski

* Na IV. lateranskom koncilu stvoren je kanon (9), da jedna dijeceza ne smije imati više biskupa, već ako to različitost jezika i obreda traži, imade si biskup postaviti za vjernike drugog jezika i obreda vikara, koji će mu biti u svemu podredjen. Ovaj je kanon bio od vajkada najjačim uporištem biskupima latinskog obreda protiv samostalnosti eparhija munkačke za Rusine i veliko-varadinske za Rumunje u Ugarskoj, te križevačke za grkokatolike u Hrvatskoj.

Digitized by Google

državljani, imadu postupati u smislu naredbe c. kr. ministarstva unutrašnjih posala u Beču od 6. oktobra 1879. broj 9397.* U tom je smislu biskup Hranilović pod 23. januara 1880. broj 514./1879. izdao vicearhidjakonalnom uredu kotara žumberačkoga u Sošicama shodnu uputu, iz koje se vidi, da pod župu Draga spadaju prva četiri od navedenih mjesta, a pod župu Kašt peto. Ali što je glavno, vidi se iz ovih dviju isprava, da grčko katoličkom dušobrižnom svećenstvu u Žumberku pripada jurisdikcija nad grko-katolicima u Kranjskoj, a dosljedno tomu, da i ovi imadu udovoljavati svim dužnostima, što proističu iz župne sveze, naprama svojim grčkokatoličkim dušobrižnicima. Medjutim u najnovije doba zauzele su cislitavske oblasti protivno stanovište i počele rješavati grkokatolike u Kranjskoj tih dužnosti s motivacijom, da oni stoje pod jurisdikcijom latinskog ordinarijata odnosno latinskih župnika u Kranjskoj. U Dragama se naime imala godine 1909. graditi nova grčkokatolička crkva, pa je na osnovu doprinozbene rasprave imala c. kr. kotarska oblast u Čemomlju poraditi oko toga, da i kranjska vlada doprinese razmjerni dio gradjevne glavnice kao pripomoć u ime vjernika, koji prebivaju na austrijskoj strani. Tim povodom obratila se rečena c. kr. kotarska oblast na kneza biskupa ljubljanskog s pitanjem, pod koga spadaju katolici grčkoga obreda u Kranjskoj. Knez biskup ljubljanski, koji je još godine 1902. dobio rješenje Sv. Stolice, da grkokatolici na teritoriju ljubljanske biskupije spadaju pod njegovu jurisdikciju i da njihovi svećenici ne smiju na njegovom teritoriju obavljati nikakovih funkcija bez izričite njegove dozvole, odgovorio je c. kr. kotarskoj oblasti čemomeljskoj, da kranjski grkokatolici spadaju pod jurisdikciju dotičnih župnika latinskoga obreda. Na osnovu ovog odgovora izjavila je c. kr. kotarska oblast u Čemomlju kr. županijskoj oblasti zagrebačkoj, da ne može predloga povjerenstva, koje je provelo doprinozbenu raspravu, glede pripomoći za gradnju crkve u Dragama zagovarati kod austrijske vlade. I tako je ova stvar odgodjena na nedogledno vrijeme.

(Nastavit će se).

---

* Ovom je naredbom odredjeno, da se rodni listovi austrijskih državljana iz inozemstva imadu pohranjivati kod matičnih ureda, nadležnih prema zavičaju roditelja (zakonitog otca odnosno nezakonite matere).

Digitized by Google

Nekoliko opazaka prigodom djelomične preinake općeg gradjanskog zakonika.

Držeć se reda gragjanskog zakonika, sada dolazi na red baštinsko pravo. Ova grana prava je najveće u uporabi kod naših sudova, jer se veliki dio parnica bavi sa baštinskim pitanjima. Glede § 539. gragj. zak. opazit je, da je obzirom na kašnje zakone dvojbeno, da li je dvorska odluka od 23. marta 1809. broj 887. Z. S. Z. još u krijeposti i da li vjerski redovi mogu da prihvate za svoje članove, koji su položili zavjet siromaštva, baštinski dio, što bi njima pripadao, da nijesu položili rečeni zavjet. Opravdano je mnijenje izraženo u Rušnovu tumaču G. Z. (drugo izdanje), da je rečena dvorska odluka još uvijek u krijeposti, a na tom stanovištu stoji i vrhovno sudište (zbirka Novak „Neue Folge" broj 1252). Nedostojnost § 542. gragj. zak., u koliko može da nastane poslije smrti dotičnog (uništenje i zatajanje oporuke) djeluje isto kao, da je nastala prije smrti oporučiteljeve (Novak „N. F." 1219), dočim prijeporno je, da li nedostojnost § 540. gragj. zak. djeluje i ako je nastala tek poslije smrti ostavitelja. Neki su mnijenja, da to vrijedi samo za slučajeve prije ostaviteljeve smrti (R u š n o v, 2. izdanje, tumač g. z. § 540.), a drugi su protivnog mnienja (A n d e r s: Erbrecht, 2. Auflage str. 8). Ovo zadnje mnijenje se prikazuje više u skladu sa moralnim nazorima, jer pravedno je, da izgubi baštinske koristi i onaj, koji se prama svojti i uspomeni pokojnika grubo ponaša po § 540. gr. zak. U savezu sa § 547. gragj. zak. moralo bi se riješiti pitanje ležećih ostavština, buduć je pravna narav istih sasvim preporna. Tako imalo bi se urediti pitanje o smetanju posjeda na takve ostavštine, o sposobnosti istih, da steknu imovinu itd. U praksi bi se često dogodilo, da jedan baštinik tekom ostavinske rasprave premine, prije nego je dao nasljedno očitovanje. Onda bi se imenovalo skrbnika njegovoj ležećoj ostavštini i taj bi prihvatio prvu ostavštinu, koja bi zatim bila dosugjena ležećoj ostavštini dotičnog baštinika. Onda stoprv bi se otvorila ostavinska rasprava ovog baštinika, pa bi stoprv tada stupili njegovi zakoniti baštinici i na njih bi prešla prva ostavština. Ove komplikacije su se činile radi financijalnih obzira, jer da su u suštini 2 baštinska prelaza, pa da se moraju da plate i 2 takse. Meni se čini, da je ovakav postupak sasvim neispravan, jer ako po zakonu ova prava prelaze na baštinike dotičnika, koji je umro prije nego je predao nasljedno očitovanje, to oni stupaju na njegovo mjesto (§ 537. gr. zak.), oni su predstavnici njegovi, pa oni moraju da dadu mjesto njega nasljedno očitovanje, a ne skrbnik ležeće ostavštine. Rek bi, da je ovog nazora i naša judikatura (Novak, Neue Folge, broj 1037). — Tumačenje § 547. gragj. zak. dovodi mnogo puta do neprilika u pogledu zastupstva ostavštine. Dvorska odluka 19. januara 1790. broj 1094 Z. S. Z. odregjuje, da se

Digitized by Google

tužbe imadu da uprave proti baštiniku, čim je ovaj podao nasljedno očitovanje, ali ne razabire se po tome, kako se mora da postupa, ako ima više baštinika, pa su samo neki podali nasljedno očitovanje, a neki nijesu i da li oni, koji su dali nasljedno očitovanje, zastupaju c i j e l u ostavštinu ili ne. U svom pogledu Krainz-Pfaff (2. Auflage, 2. Band str. 559.) izrazuje mnijenje, da i samo jedan baštinik, koji je podao nasljedno očitovanje zastupa c i j e l u ostavštinu, a ne samo svoj dio, ako ostali baštinici nijesu dali nasljedno očitovanje. To načelo je izraženo i u vrhovnom riješenju od 8. februara 1911. posl. br. Rv. IX 415. 10., jer prva molba prihvatila je tužbu, upravljenu proti baštinicima, koji su predali nasljedno očitovanje, kao zastupnicim dotične ostavštine, dočim prizivni sud odbio je tužbu zbog pomanjkanja pasivne legitimacije, budući da imade i drugih baštinika, koji još nijesu predali nasljedno očitovanje. Sa spomenutim vrhovnim riješenjem bi ukinuta drugomolbena presuda navagjajuć: „Baštinik naime zastupa ostavnika nasljedstva u pogledu ostavine netom je istu prihvatio, te se baštinici i ostavilac u odnošaju prama trećim licima iza nastupa ostavine smatraju jednim licem, više baštinika u pogledu njihovog nasljednog prava smatraju se isto za jedno lice, te oni u tom svojstvu sve do dosugjenja ostavine odgovaraju svi za jednoga a jedan za sve, te se po tomu radi ovog jamčenja mogu i tužiti (§§ 547. i 550. gragj. zak.). S druge strane pak vjerovnici ostavnika za podmiru svoje vjeresije nisu nipošto dužni da čekaju nasljedno očitovanje, već mogu podignuti svoje zahtjeve protiv ostavštine, koja biva zastupana po očitovanim baštinicima (§§ 531. i 547. gragj. zak.). Oni po tome nijes. dužni da traže, da u svrhu zastupstva ostavštine po svim baštinicima, i onim koji se eventualno nijesu izjavili, bude imenovan skrbnik (§ 811. gr. zak.), U svrhu ispunjenja obveza ostaviteljice, preuzetih nastupom ostavine, mogla je dakle tužiteljica u nazočnom slučaju tražiti tuženike, kako je to presudio sud prve molbe i ne uzimljuć u obzir i druge baštinike."

Ovaj nazor prikazuje se sasvim osnovan. Kad baštinik dade nasljedno očitovanje, dotična ostavština nije se još stopila u njegovu vlasnost. Ostavština u toliko nije ležeća, što imade svoga zastupnika, koji više svoju izjavu ne može, da povuče (§ 806. gr. zak.), ali tužba mora, do dosugjenja, da bude uvijek upravljena p r o t i d o t i č n o j o s t a v š t i n i, zastupanoj ne po skrbniku, već po baštiniku, koji je sada zastupa uslied podanog nasljednog očitovanja. Ispravnost ovog nazora razabire se ne samo iz obrazloženja gornjeg vrhovnog riješenja već i onog od 7. decembra 1909. Rv. IX. 326. 9., kojom je bila odbijena tužba, podignuta od baštinika za ništetnost ovrhe po § 37. ovrš. reda, a dotični baštinik bio je podao nasljedno očitovanje, ali mu još ostavština nije dosugjena, pa je tužbom pitao kao s v o j e vlasničtvo pokretnine, spadajuće ostavštini. U obrazloženju ovog vrhovnog riješenja kaže se, da tek dosugjenjem se stiče pravo vlasnosti pojedinih

Digitized by Google

predemeta ostavštine, a ne samim nastupom iste, da dosugjenje nije još slijedilo, a tužitelj, da nije ustao tužbom kao zastupnik ostavštine i nasljednik svoje pok. majke (§ 547. gr. zak.), već u vlastito ime, dočim on još nije bio ovlašten da ističe svoje pravo vlastništva.

Kad baštinik do dosugjenja nije nego samo zastupatelj ostavštine, to obzirom na §§ 547. i 550. gr. zak., baštinik i samo jednog dijela zastupa cijelu ostavštinu, ako ostali baštinici nijesu dali još svoje nasljedno očitovanje.

Ako je pak postavljen skrbnik po § 811. gragj. zak., tada isti nadalje djeluje i ako su baštinici dali tekom parnice nasljedno očitovanje, sve dok oni ne preuzmu dotični postupak ; njegova zadaća dakle ne prestaje ipso jure nastupom ostavštine sa strane baštinika (l. Ung. W. F. 2393.).

Preinake i popunjenja §§ 551., 579., 581., 586. gragj. zak., kako su sadržani u noveli, prikazuju se sasvim opravdana. Samo odredbu § 586. gr. zak. trebalo bi pooštriti. Usmene oporuke po sebi su veoma nestalne i daju povoda mnogobrojnim krivim oporukama. Suglasno kazivanje svjedoka svagja se u praksi na najtanje grane. Kad neko hoće, da učini krivu oporuku, lako je svjedocima dogovoriti se o sadržaju oporuke, nu lako se laž ulovi glede nuzgrednih okolnosti, kao n. pr. je li to bilo u jutro ili poslije podne, u kojoj sobi itd., jer baš svjedoci ove nuzgredne okolnosti ne predvide, pa se tu vidi velikih razlika. Nu u praksi se je veoma širokih rukava, pa se ova nesuglasja ne uvažuju, smatrajuć dovoljnu suglasnost u odredbi oporuke. Ali i u ovoj se ide preveć daleko. Imao sam u praksi slučaj, da je 1 oporučni svjedok preminuo, a druga 2 su bila nesuglasna, jer jedan kaže, da je pokojni ostavio sve muškoj djeci brata Nike, rogjenoj i koja se još event. rodi, a drugi da je ostavio sve muškoj djeci rogjenoj i koja će se roditi, svoje neviste Marije (žena brata Nike). Ova nesuglasica nije baš nevažna, obzirom, da su se ili Niko ili Marija mogli eventualno oženiti po drugi put i imati muške djece od drugog braka. Ipak je oporuka bila smatrana valjanom te vrhovno sudište u svojem riješenju od 14. maja 1908. posl. br. Rv. IX. 79. 8. u ovom pogledu kaže : Istina je, da izkazi ovih 2 svjedoka nijesu doslovce suglasni glede pokojnikove odredbe, što se odnosi na odregjenje baštinika, nu isti su suglasni u uvjerenju (nel convincimento), kako je to utvrdio prizivni sud, da je pokojnik htio, da budu njegovi baštinici muška djeca, što ih već imade brat Niko i što će ih eventualno imati sa svojom ženom Marijom.

Ovim se je našao neki srednji put, ali o svemu ovomu nije ni spomena u oporuci, nego, držeć se nazora naših težaka, pokojnik je htio ostaviti muškoj djeci brata Nike zbog obiteljskog imena, a njemu nije ni najmanje stalo, hoće li imati Niko djece sa Marijom ili iz kojeg drugog susljednog braka.

Nadalje u § 586. gr. zak. kaže se, da će oporuka biti valjana, ako bude na zahtjev svakog itd. potvrgjena pod zakletvom. U jednoj parnici

Digitized by Google

tužitelj je pobijao oporuku zbog drugih razloga, a buduć je samo 1 svjedok bio preslušan pod zakletvom, a jedan umro, bez da je uopće bio ispitan, dočim treći bio je bez zakletve preslušan, pa preminuo, to je sud s ureda uzeo u obzir, da fali zakleti izkaz 2 svjedoka i uništio oporuku, premda stranka u tužbi nije podigla taj, već druge razloge nevaljanosti. Tužitelj se žali, tvrdeć, da § 586. gr. zak. naregjuje, da na zahtjev koje stranke mora da oporuka bude potvrdjena itd., a da ovgje nije stranka to ni prigovorila, a kamo li zahtijevala. Vrhovno sudište, riješenjem 7. juna 1906. broj 6532, odbilo je reviziju, veleć: „Sasvim je ispravno mnijenje prizivnog suda, da se je imalo paziti na odredbu § 586. gr. zak. Ne može biti dvojbe o tome, da ta zakonska odredba imperativno zahtjeva prisegu barem 2 oporučnih svjedoka. Riječi § 586. gr. zak. „na zahtjev" stoje u svezi sa susljednim „svakog" i daju samo pravo svakom zanimaniku, da zahtjeva prisegu, nu ne mijenjaju ni najmanje pozitivnu odredbu (koju sud u spornom postupku mora s ureda da obdržava), po kojoj valjanost oporuke ovisi o zakletoj potvrdi iste sa strane barem 2 oporučnih svjedoka."

Kako je u noveli popunjen § 586. gr. zak. riješava prepirku, da li je ukinut sa propisom § 272. gr. post., premda po mom mnijenju sasvim je opravdano mnijenje, da i dan danas, bez suglasnog potvrgjenja po § 586. gr. zak. sudac ne može da istu smatra valjanom, pa makar on bio uvjeren o valjanosti iste, dočim može po § 272. gr. post. ne vjerovati svjedocima i ako su suglasni (Gl. Ung. N. F. 3240. te Anders: Erbrecht, 2. Auflage, str. 92. Canstein: Zivilprocess, 3. Auflage, str. 921. itd.), kao što ne može da svojim uvjerenjem mimoigje propis §§ 591. i slijed. gragj. zak., buduć ovo formalni zahtjevi materijalnog prava (Canstein: Gori reč. djelo str. 808. opazka 1.). Je li pak potreba, da su svjedoci ad hoc pozvani (rogati), to je preporno. Za ovo su mnijenje: Anders: Erbrecht § 15.; Stubenrauch: 8. izdanje str. 788.; Unger: Erbrecht § 10.), dočim protivni su tom zahtjevu Krainz- Pfaff, 2. izdanje, § 497. opazka 4.; Rušnov: Tumač gr. zak., 2. izdanje, § 585.), dočim praksa nekako nema u tome stalnog pravca (vidi n. vr. Gl. Ung. 13978 i Gazzetta dei tribunali god. 1902., str. 42.). Doduše nije potrebno, da ih oporučitelj ad hoc pošalje zvati, ali mislim, da se zahtjeva, da prisutne svjedoke zamoli, da mu budu svjedoci i po tome da bude oporučitelj svijestan ne samo, da čini oporuku, već i pred kim je čini. Osobe, koje su slučajno u sobi, ali nijesu bile od pokojnika pozvane, da mu budu svjedoci i da takvi tu nijesu bili, mislim, da nijesu svjedoci i da ne mogu da budu kao takvi od suda smatrani. Na ovo ispravno stanovište postavio se je u sličnom slučaju vrhovni sud, koji je odbio riješenjem 18. februara 1902. broj 529. tužbu za utvrgjenje oporuke po osobi, koja je tu bila u sobi prisutna, ali nije sudjelovala kao svjedok, a to s razloga „... weil in Hinblick auf die Fassung nes § 586. a. b. G. B. nur Testaments-

Digitized by Google

zeugen Beweiszeugen sein können und nicht festgestellt wurde, dass auch Ivan S. als Zeuge zur strittigen Testamentserrichtung z u g e z o g e n worden sei."

I ako se kod nas, obzirom na veliki broj nepismenih, ne može da ukine ustmena oporuka, kao što je ukinuta u Njemačkoj, a samo u iznimnim slučajevima pripuštena (§§ 2249., 2250., 2251. njem. gragj. zak.), moralo bi se barem sa formalne strane metnuti više zahtjeva, jer ova je prava rana i izvor za razne zločine prevare.

Obično se u ostavinskoj raspravi preslušaju oporučni svjedoci bez zakletve, i po toj oporuci dosudi ostavština. Ako bi kogod poslije više godina pobijao oporuku, a megjutim svjedoci umrli, to mislim, da se ne bi u tom slučaju moglo zahtjevati za valjanost oporuke zakletvu svjedoka (§ 586. gr. zak.) nego u tom slučaju, ako su od tada prošle 3 godine, bila bi oporuka po § 1487. gragj. zak. pravovaljana i bez zakletve svjedoka. Ovo bi se moralo umetnuti u § 586. gragj. zak. eda bude stvar jasnija. P. D.

† Dr. Eduard Volčič.

V noči od 20. na 21. novembra t. l. preminul je nenadoma slovenski pravniški pisatelj dr. Eduard Volčič. Smrt mu je takorekoč med delom iztrgala — pero. Vse svoje življenje je posvetil ta mož delu za svoj narod, in sicer v prvi vrsti za razvoj pravne vede slovenske. Pa tudi za bratski narod hrvaški je storil dokaj, in to je povod, da mu napišemo nekaj vrstic v spomin.

Narodil se je v Senožečah na Notranjskem, na robu Krasa. Tu je bil njegov oče sodnik. Govorica pokojnikova ga je tudi še pozneje, ko je še desetletja služboval izven svoje ožje kršne domovine, izdajala za pristnega Notranjca, in baš temu njegovemu pokoljenju gre brez dvoma v prvi vrsti zasluga za njegovo polnodonečo, krepko slovenščino.

Kakor dijak-pravnik je študiral na več univerzah, kar mu je razširilo že zgodaj duševno obzorje; promoviral je v Gradcu. Vstopil je pri sodišču in služboval med drugim v Žužemberku, v Ložu, potem kot agrarni komisar v Ljubljani. Od tod je prišel kot sodni tajnik k okrožnemu sodišču v Novem mestu, kjer je postal leta 1905. sodni svetovalec. Da mu ni smrt pretrgala niti življenja, bil bi gotovo poklican zavzeti še višjo stopinjo uradne lestvice. — Otrok ni zapustil; za njim plaka blaga soproga.

Pokojni dr. Volčič je bil — č l o v e k - z n a č a j: Najboljši soprog,, zvest prijatelj, veren sin naroda. Zanimal se je za vse pojave narodovega življenja, vsepovsod si je vstvarjal samostojno sodbo, hvalil iskreno — dobro

Digitized by Google

karal nevstrašno — slabo. Kakor skala stal je za svoje prepričanje, le z največjo težavo je odnehal od tega, kar je on spoznal za pravo. Imel je odprto srce, pa tudi odprte roke: Ni ga bilo marljivejšega podpiratelja in nabiratelja od njega za podporna društva revnih slovenskih visokošolcev.

Volčič je bil sodnik z duš o in telom. Iskal je vedno — pravico. Povsod je skušal prodreti stvari do dna; vedno se je trudil, in sicer s pridom trudil, da je vdobil pristno, psihološki pojašnjeno sliko slučaja, potem še le je izrekel svojo sodbo. Preko mejâ njegovega delovnega okrožja je bilo znano, s kako resno vnemo je težil za udejstvovanjem aksioma angleškega kazensko-pravdnega postopanja: Obtožitelj dokaži krivdo, ne obtoženec nedolžnosti! Ali tudi kedar je Volčič izrekel obsodbo, bil je obsojencu najmilejši sodnik! Pri določbi kazni bil je vedno na skrajnem krilu milih sodnikov, pravi — „bon juge".

Volčič je bil strokovnjak pravne vede. Zgodaj je zastavil svoje pero za slovensko pravno literaturo. Da mu je bila usoda milejša, praznoval bi za leto dni obenem s tridesetletnico svojega službovanja i tridesetletnico svojega pisateljevanja. Začel je s tolmačenjem zadružnega zakona in s tem dokaj pripomogel k razvoju slovenskega posojilništva. Z ustanovitvijo „Slovenskega pravnika" v Ljubljani postal mu je vesten sodelovalec. Veliko število aktualnih prinosov je poteklo iz njegovega peresa, prav posebne važnosti so bili njegovi temeljiti članki o slovenskem pravnem jeziku. Njegovo načelo je bilo, podati svojemu narodu pravnih izrazov v duhu slovenskega naroda, če jih tu ni našel, v duhu drugih slovanskih narodov, predvsem hrvaškega.

S trudoljubivo marljivostjo je priredil slovenskim pravnikom priročno izdajo Manz-ove oblike za: 1. civilnopravdne zakone (z obširnim slovenskim in hrvaškim kazalom), 2. zakon o javnih knjigah, 3. zakone o nespornem sodstvu. Iz vseh teh izdaj priredil je po vrhu še posebne izdaje o posameznih važnejših materijah, kakor na primer o zakonu o dovoljevanju poti za silo, o pristojbinskih olajšavah, o konverziji hipotečnih terjatev, o razdelbi in ureditvi ter o zložbi zemljišč, o obrambi poljščine, i t. d., k civilnopravdnim zakonom pa je izdal leta 1910. še posebno „dopolnilo".

Vsporedno s slovensko izdajo zakona o javnih knjigah izdal je v hrvaškem jeziku: „Zakon o javnim knjigama, dio I.", nadalje: „zakon o dozvoljavanju prijekih puteva", in „tabelo o zemljišničkoj biljegovini".

Strokovna kritika je sprejela vsa ta dela z velikim zadovoljstvom, v praksi pa, žal, njegove izdaje niso imele zaželjenega polnega vspeha. Po pravici je smel tožiti pokojnik, ki je — razun civilnopravdnih zakonov, izišlih v založbi „Slovenskega pravnika" — svoja dela zalágal sam, da

Digitized by Google

ima poleg velikega truda in izgube časa še — gmotno škodo. Ali vse to ga ni nič plašilo: Neumorno je delal in da mu ni smrt iztrgala peresa iz neutrudne roke, dobili bi slovenski kakor tudi hrvaški pravniki gotovo še mnogokateri dar njegovega uma, njegove pridnosti. Toda že s tem, kar mu je bilo usojeno vstvariti, stekel si je nevenljivih zaslug za svoj narod; štel ga bode hvaležnim srcem med prvake slovenskih juristov, ki so orali ledino pravnega strokovnega polja, pa ga navzlič naravnim težkočam do dobra obdelali. Te vrstice naj mu bodo skromen spomenik med narodom hrvaškim, ki ga je ljubil z istim iskrenim čutstvom kakor slovenskega.

Dr. **M. D.**

Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca.

(Jedanaesti kongres medjunarodne kriminalističke udruge).

Profesor dr. M. Liepmann: Medjunarodna kriminalistička udruga bavila se do sada dva puta sa pitanjem izručbe; prvi put 1905. u Hamburgu, kad smo raspravljali o pobijanju medjunarodnih zločinaca, a drugi put godine 1906., kada je njemačka grupa medjunarodne kriminalističke udruge raspravljala o izručbi sa narodnoga gledišta. Danas hoćemo da proučimo ovo pitanje u svem njegovom opsegu, pak bih rado uvjeriti vas, da je neophodno nužno, a i provedivo medjunarodno uredjenje izručbe.

Kako je došlo do toga, da nas danas izručbeni postupak tako slabo zadovoljava? Laik (a u ovom pitanju su i mnogi juristi laici)] neće to moći pravo razumjeti. Uzmite jednostavan slučaj: U Njemačkoj počini netko umorstvo, pak mu uspije, da pobjegne u Belgiju. Ako hoće Njemačka, da tog ubojicu progoni, ona to ne može učiniti bez pomoći države, u kojoj ubojica uživa azil; dakle u našem slučaju bez pomoći Belgije, jer je opće priznata zasada medjunarodnoga prava, da vlast države prestaje na njenim granicama. Njemačka ne može izvan svojih granica vršiti vlasti, dakle je u Belgiji ne može vršiti niti po svom diplomatskom zastupniku. Mora se dakle obratiti za pravnu pomoć na državu azila.

Država azila može na ovakovu zamolbu reagirati na četiri načina. Ona može odbiti zamolbu ili cijelu stvar ignorirati. Ona može umovati ovako: Što se mene tiče, da je taj čovjek u Njemačkoj počinio delikt; mojih zakona nije povrijedio: ja nemam razloga uskratiti mu gostoprimstvo. Druga mogućnost sastoji u tom, da u našem slučaju Belgija ovog njemačkog ubojicu po svojim belgijskim zakonima progoni i kazni. To je protivni ekstrem. Onda se uzima, da ovo djelo, počinjeno u Njemačkoj, znači pravnu po-

Digitized by Google

gibelj i za Belgiju, te ovu potonju sili na kazneni progon. Treća mogućnost sastoji u tom, da se tog čovjeka izagna, t. j. prisili se ga, da ostavi teritorij države azila ; a u ostalom je državi azila svejedno, što će raditi i kuda će otići. Četvrti put je izručba : Belgija predaje tog čovjeka njemačkim oblastima na kazneni progon i osudu.

Prije nego li predjemo na izručbu, ispitati ćemo, kakovu važnost za pravni red imadu ostale tri mogućnosti.

Prije svega ignorovanje onega, što se dogodilo, što se označuje sa riječima „zaštita azila". Pred našim očima uzdižu se slike jake plastičke snage. Mi vidimo zločinca, koji, progonjen osvetom povredjenoga ili njegove obitelji, traži sveta mjesta, gdje nalazi zaštite protiv svjetske okrutnosti.

Ovoj crkvenoj misli azila pridružuje se moderna misao azila. Mi vidimo političkog bjegunca, koji u stranoj državi traži i nalazi zaštite protiv brutaliteta domovine, samovolje momentane vlade.

Mi vidimo, da obje ove analogije imadu samo zajedničko ime sa zaštitom azila u današnjim našim prilikama. Ako danas država prima u svoje zidine ubojicu, varalicu ili tata priupadnika, ne čini ona sigurno radi toga, da ga zaštiti protiv slijepe osvete povredjenoga ili kratkovidnih političkih maksima njegove domovine. Tome su sasvim drugi razlozi. Prvo: ravnodušnost spram interesa druge države. Što se mene tiče, ako je susjedna država pretrpila štetu uslijed zločina ? Drugo: odlučan je pri tom egoističan interes, da dolaze stranci. Treba strance, jer joj treba ljudi i novaca. Uslijed toga se ne brine za prošlost tih ljudi, pa bila ona i kriminalna. Tako je još godine 1805. Rusija otklonila sklapanje ugovora o izručbi sa Austrijom, jer se je bojala, da bi time prestao dolazak seljačkog pučanstva iz Austrije.

Ignorovanje inozemskih zločinaca dade se danas razumjeti samo uslijed kratkovidnosti ograničenog državnog egoizma. Ovaj egoizam je više nego ograničen, on je opće pogibeljan, te se neda više držati.

Mi znamo danas, da je izolirani individuum apstrakcija, da ljudi žive i mogu živiti samo u društvu. To isto vrijedi i za države. Nepregledna mreža zajedničkih odnosa spaja države kulturne zajednice u zajednički život. Pa neka države još kako egoistično osjećaju i rade, one više ne mogu jednostavno ignorirati interese druge države. Ovi su interesi na svakom koraku spojeni s našim interesima, oni postaju u sve većoj mjeri našim interesima. Države škode same sebi, koje dozvoljavaju dolazak inozemnim zločincima, jer time pogoduju sakupljanju pogibeljnih elemenata. Realnost medjunarodnog zajedinstva interesa brani pridržanje neograničene zaštite azila, koja se je pokazala, da nije sposobna za život, kao ni ideja života jedne jedine države za se.

Digitized by Google

Što ima ali da radi država, kada sazna, da se na njenom teritoriju nalaze bjegunci, koji se progone radi zločina, počinjena u inozemstvu ? Imade li ih ona progoniti i kazniti po svojim zakonima ? Bez dvojbe mogu danas suverene države odrediti, kako će daleko protegnuti kazneno pravosudje na djela, koja su počinjena u inozemstvu. Ali doba svjetskoga kaznenoga prava nije još došlo. Ova kaznena vlast za delikte, počinjene u inozemstvu, može se odnositi samo na izvjesna djela, kod kojih postoji medjunarodna potreba kažnjenja bez obzira na mjesto počinjenja. To vrijedi i za izvjesna lica, primjerice za vlastite podanike, kojima država i u inozemstvu garantuje zaštitu, te može od njih i tražiti, da i u inozemstvu poštuju njezin kazneni zakon. Ali i unutar ovih vrlo promjenljivih i u pojedinostima prepornih granica jest kazneni progon delikata, počinjenih u inozemstvu, vazda samo problematsko sredstvo. Dokazna se sredstva naime nalaze samo na mjestu počinjenja te se dadu samo sa velikim troškovima, a katšto se uopće ne dadu prenijeti u drugu državu. Ako primjerice svjedoci neće da idu svjedočiti u drugu državu, ne može ih nitko na to prisiliti. Onda ne preostaje drugo, nego zamoliti državu, u kojoj je delikt počinjen, da te svjedoke sasluša, te kazneni progon odvisi od dokazne moći ovih inozemnih protokola. A što onda ? Mi znamo iz povijesti našeg kaznenog procesa, koja je povijest stotine godina starih zloporaba i zabluda, da je gledanje sa tudjim očima i slušanje s a tudjim ušima izvor pogriješaka, kojih uopće nije moći precijeniti.

Ovakovi nam protokoli kažu samo to, kako je shvatio postupajući sudac iskaz svjedoka. Iz protokola se ne vidi, da li ga je sudac valjano shvatio, da li je njegov iskaz ispravno i potpuno uvrstio u protokol. Isto se tako ne vidi, kako je nastao iskaz: da li je svjedok sam mirno pripovijedao cio dogodjaj, ili su se odgovori postigli sa više ili manje sugestivnim pitanjima. Osuda na ovakovom osnovu bit će često bazirana na krivo shvaćenim protokolima o krivo shvaćenim iskazima.

Ali time nisu još iscrpljene dvojbe protiv progona delikata, počinjenih u inozemstvu. Kazna mora nastupiti ondje, gdje se pokazuje učin zločina. Ovdje se kazni djelo, učinjeno možda hiljade milja daleko pod sasvim drugim prilikama. Često se ovdje neće moći uvidjeti potreba kaznenoga progona. Povrijedjeni i njegovi bližnji u Južnoj Americi neće osjetiti zadovoljštine, bude li počinilac kažnjen u Njemačkoj. I ne rijetko protiviti će se pravednosti, da se po našem kaznenom zakonu pozove na odgovornost čovjek radi djela, koje je počinjeno u sasvim drugim, možda mnogo laksinjim kulturnim prilikama. Iz toga slijedi: kažnjenje zločina, počinjenoga u inozemstvu, ne može se nikada općenito preporučiti; ono se može dopustiti samo iznimno. I onda će država, koja kazni, morati biti pripravna na zablude i neugodnosti. Za to se neka odluči na ovaj nesiguran i pogibeljan put samo u slučaju prijeke nužde.

Digitized by Google

Treće je sredstvo izgon. On će biti državama vazda nuždan kao sredstvo policije sigurnosti. Kao što pojedinac, mora i država da imade pravo odbaciti od sebe škodljiva strana tijela. Nema dvojbe, da uz siromašne skitnice ovamo spadaju i lica, koja su počinila težak zločin. K tome pridolazi, da je izgon u mnogom pogledu bolji od sredstava, koje smo spomenuli. On nije tako bezobziran spram države, koja moli, kao što je jednostavno ignorovanje, jer barem bjegunca baca izvan svojih granica, čim se barem indirektno priznaju interesi države, koja progoni, a podjedno se i vlastitoj domovini čini usluga, jer se zapriječuje u njoj gomilanje zločinaca. U drugu ruku nije izgon tako neugodan, kao što vlastiti progon. Tako će ova mjera ostati vazda pripomoćno sredstvo, državni rezon, jer izgon služi vazda samo trenutačnim interesima države. Za državu je taj slučaj riješen, kada se progonjeni više ne nalazi na njenom teritoriju. Njezin se rad u tom spogledu vlada po maksimi: „Aus den Augen, aus dem Sinn", koja je makima plitka i u pitanjima kaznenoga pravosudja. Da je to kratkovidno i sa stajališta državnoga egoizma, razabire se, čim izgon izgubi karakter iznimne mjere, pak se medju državama redovno rabi. Onda svaka država radi sa tako klasičkom ograničenošću, kao onaj virtemberški gradonačelnik na početku 19. [vijeka, koji je dao u Bavarsku otjerati bijesnoga psa, da se nikomu ništa zla ne dogodi.

Jasno je, da iz ovih načela nastaje šteta i za onu državu, koja izgoni zločince. Jer kada države neugodne im elemente šalju susjedu, neće se smjeti čuditi, ako on bude radio to isto, te načelo reciprociteta i na ovom polju dodje do izražaja.

Prije svega ali izgon ne zadovoljava nikada finiji pravni osjećaj. Radi li se o ljudima, koje se kriminalno progoni, moguće su dvije eventualnosti. Ili je progonjeni doista počinio zločin i zaslužio kazan, onda je izgon neosnovana blagost. Država pušta zločinca, da traži drugo polje, možda ugodniju državu; upućuje ga, da promjeni svoje boravište. Ili pako taj čovjek nije zločinac, već ga nepravedno sumnjiče i progone. Onda je izgon brutalnost. Jer on može prema okolnostima biti za čovjeka upravo tako težak, kao i kazan; može ga istrgnuti iz njegovoga dosadašnjega gospodarskoga i društvenoga položaja; može ga prisiliti, da s nova počme svoj život; može mu početak novoga života znatno oteščati i njegovom častoljublju zadati duboku ranu. I to sve, a da se nije ustanovila njegova krivnja, dapače bez pravnoga postupka. Tako ćemo morati i o izgonu kazati, da je nedostatno pripomoćno sredstvo.

Sva nas razmatranja dovode do rezultata, da zahtjevamo izručbu. Kod izručbe imade država, koja moli, mogućnost, da će moći provesti svoj opravdani kazneni zahtjev i da će moći na korist svojega pravnoga reda oživotvoriti zasadu: bijeg izvan državnih granica ne daje privilegija

Digitized by Google

nekažnjivosti. Država azila s druge strane oslobadja se od pogibeljnih elemenata i kaže drugoj državi, da priznaje njezin pravni zahtjev. Baš u ovome potcnjem nalazimo veliku misao realizovanja medjunarodne pravne zajednice, koja spaja države medju sobom.

Na žalost se je ova misao u praktičnom uredjenju izručbenog postupka polagano razvijala, te niti do današnjega dana nije došla do čistog i potpunog obistinjenja. Izručba se je nasuprot kod država ugnjezdila pod gospodstvom stanovišta, koja su neprestano križala put ideji medjusobne pravne pomoći.

Prije svega nije se izručba smatrala predmetom pravnim, već predmetom diplomatskog saobraćaja medju državama. Do početka 19. vijeka dijaše izručba u bitnosti svojoj stvar visoke politike. Da li će se izručba dozvoliti ili uskratiti, odvisilo je od volje države azila, ili bolje od toga, da li je državi azila bilo stalo do toga, da učini uslugu državi, koja moli, te dali je pri tom mogla računati na protuusluge. Moser veli u polovini 18. vijeka, da se izručba obećaje dozvoljavati: „aus Freundschaft, gegen Erstattung gehabter Unkosten und einen Revers, in gleichen Fällen ein gleiches zu tun".

Dakako da je tome danas drukčije. Izručbeni postupak počiva danas na državnim ugovorima, a djelomice i na narodnim zakonima. Ali i danas se pokazuje na najvažnijim stranama staro shvaćanje, da se pri tom ne radi o pravnoj dužnosti već o političkoj usluzi. Najprije se to vidi u tom, što se po pretežnoj praksi dozvoljava izručba i bez ugovora, dapače i preko ugovora. Onda u svečanom i teškom diplomatskom postupku, po kome se najprije moraju medjusobno složiti ministarske i diplomatske instancije, a onda dolaze istom na red kaznene vlasti. Za taj postupak kazao je jedan stari iskusni, policijski šef u Parizu: Taj postupak traži toliko vremena, koliko sklapanje ugovora u Kini.

Sa ovim shvaćanjem izručbe, kao stvari vladine, usko je skopčana daljna zaprijeka razvoja ove uredbe, misao, koju neće niti mnogi pravnici razumjeti. Svaka molba za izručbu smatra se u sušt ini svojoj kao zahvat u su verenost druge države. To nam valja ovako shvatiti: Mi razumijemo pod suverenošću pravo državne samcodluke, samcodluku u vršenju i granicama njezinog gospodstva. Hoće li država da zadovolji izručbi, a da pri tom ne strada njezin suverenitet, ne smije biti na to prisiljena voljom države, koja traži izručbu, već mora da ju izvrši uslijed vlastite volje, t. j. prema načelima, koja joj se čine podesnima prama vlastitom pravnom i državnom shvaćanju. Inače bi država radila kao puki izvršilac tudje državne volje. Iz ovoga kruga misli nastalo je uredjenje izručbe na način, kojemu jurista daje zvučno ime: načelo identične norme. Pod tim se ima ovo razumjevati: Države danas u pravilu izručuju samo onda, kada je djelo, radi kojega se izručba traži,

Digitized by Google

kažnjivo i po zakonu države azila, pak bi i država azila mogla po svojim pravnim zasadama toga krivca progoniti. Kazneni zahtjev države, koja traži izručbu, mora da je identičan sa njezinim normama o vršenju kaznene vlasti. Mi ćemo još vidjeti, kako je kobno tištio izručbeni postupak ovaj princip identičke norme ili klauzula obostrane kažnjivosti. Unatoč tome ga još pretežno prihvaćaju i države i učenjaci. To je u savezu sa pravo- i državo-filozofskim idejama iz dobi postanka izručbenoga prava. Naše pravno i državno shvaćanje, dapače možemo reći, sva naša moderna kultura prožeta je mislima francuske revolucije, zadnjim plodom velikog prosvjetnog pokreta. U ovo doba, i uslijed ovoga pokreta razvilo se novo shvaćanje državno. Shvaćanje državno, koje zahtijeva opravdanje za državnu prisilu i granice za njeno vršenje, a prije svega hoće da postavi kautele protiv zloporaba i samovolje državne prisile. Ova velika borba, koja se je od polovice 18. vijeka vodila na svim poljima kulturnoga i duševnoga života, ova borba osoba protiv institucija, razbora protiv predaje, slomila je državnu svemoć, te je na mjesto državnog rezona postavila opća čovječja i gradjanska prava, što je danas osnovni motiv za svako uredjenje odnosa izmedju državne vlasti i gradjana.

Mi moramo, da upoznamo ovu veliku historijsku i pravno-filozofsku pozadinu, jer se iz nje podiže navedeno shvaćanje izručbe.

Iz obzirnih kazuističkih pravila i iznimaka ugovora o izručbama govori strastveno nepovjerenje gradjana protiv državne vlasti, trajan spomen na dobu revolucije. Ovo nepovjerenje i bojazan pred državnom samovoljom još je jače, kada se radi o odnosima spram drugih država. Za to se kod svakoga zahtjeva za izručbu poradja dvojba, vrši li država, koja progoni, doista pravnu moć; ne radi li se možda samo o policijskoj moći; da li je bjegunac doista zločinac, nije li možda nesretnik, kojega se nevina progoni. Svakoj državi je stalo do toga: „rester la patrie de tous les malheureux de tous les proscrits", kako se karakteristično kaže u izvještaju o belgijskom zakonu o izručbi. Prema tomu je bio osnovni motiv kod uredjenja izručbe nastojanje, da se olakša sudbina političkih bjegunaca i da se oni otmu zahvatu svoje državne vlasti. Ali i onda, kada se je radilo o progonu prostih zločinaca, bile su države na oprezu. Malo ne sve kulturne države počele su koncem 18. vijeka graditi novu zgradu kaznenoga prava i postupka i nastojale, da odstrane staru gradju i stare zablude. Ali to se je istom započelo, uslijed čega je ostalo još dugo živo nepovjerenje protiv kaznenoga pravosudja. Za to se nastojalo providiti izručbu kautelama. Svakoj izručbenoj zamolbi stavljala se kod države azila nasuprot sumnja, da li je doista kazneni progon opravdan, i bojazan, da ne bi njegova posljedica bila pravosudno umorstvo. Nije se znalo: nije li razlog progonu samo zastarjeli kazneni postupak zemlje, koja traži

Digitized by Google

izručbu, neće li o rezultatu njegovom odlučiti zastarjeli kaznenopravni nazori, koji dozvoljena djela smatraju kažnjivima ili neznatne zablude kazne brutalnim, barbarskim kaznama.

To su bile osnovne vodilice misli, koje su uplivale na smjer i karakter izručbenoga pokreta. Može se reći : izručbeni pokret ne stoji pod znakom, kako bi se državama olakšala borba protiv zločinaca, već kako bi se oteščala nasilja i nepravednosti protiv nedužnih. To će vam se činiti pretjeranim, ali će vas nekoliko slika iz izručbenog prava o protivnom uvjeriti.

Pogledajte prije svega pravne izvore izručbe. Danas počiva izručba poglavito na ugovorima. Mi imademo danas mnogo stotina ugovora, možemo reći, malo ne u svim državama svijeta. Niti jedan specijalista ovoga svijeta ne može svih znati, a kamo li oblasti, koje imadu da ih uporavljuju.

Time sam spomenuo samo jedan dio izvora. Jer ovi ugovori govore samo o pravnim pretpostavkama i granicama izručbe.

Kako se izručba u pojedinom slučaju imade provesti, o tom govore naredbe, ministarske upute i sudska riješenja pojedinih država. Za tim se moraju u izručbenom postupku poznati svi kazneni zakoni svijeta. Jer ugovori stoje na stajalištu, da djelo, o kojem se radi, mora biti kažnjivo po zakonima obih država. Načelno je prema tome nužno, da se država azila zanima i za kazneno pravo strane države. To je nemoguća zadaća, jer mi znamo, da se sadržaj kaznenoga zakona neda izvaditi iz pojedinog paragrafa, već da je pristupačan samo onome, koji poznaje duh cijeloga zakona, njegovu povijest i njegovo tumačenje u znanosti i pravosudju. Konačno je četvrto pravno vrelo stvoreno time, što su pojedine zemlje donijele izručbene zakone, medju ostalima Belgija, Švicarska i Engleska. Ovi su zakoni podjedno sredstva tumačenja za svaki ugovor o izručbi, što ga sklope ove države. Tko bi prema tome htio, da doista prouči ovo pravno polje, morao bi ga sav svoj život proučavati. Neće mu mnogo vremena preostati, da što drugo radi.

Sada me slijedite kroz kratko vrijeme, da proučimo u velikim crtama izručbeni postupak. Postupak se započima diplomatskim putem. Diplomatski naime zastupnik države, koja izručbu traži, u našem primjeru dakle njemački poslanik u Belgiji imade belgijsku vladu zamoliti, da izruči lice, koje se progoni radi umorstva, a nalazi se u Belgiji, izvjesnom kaznenom sudu u Njemačkoj. Na ovu zamolbu provadja se u državi azila postupak, koji može biti trovrstan. Tuj imademo franceski postupak. Po njem odlučuje jedino središnja vlada o izručbi. Takav je postupak u Franceskoj, Njemačkoj, Ruskoj i Danskoj.

Drugi je sustav engleski, koji postoji u državama sa engleskim pravom : u Engleskoj, sjedinjenim državama, Argentini, Braziliji i Paraguaju. Ovdje

Digitized by Google

odlučuju sudovi o tom, imade li se izručba dozvoliti. Kažu li sudovi ne, neće se izručba dozvoliti; kažu li sudovi da, može vlada unatoč tome uskratiti izručbu.

Treći je sustav belgijski, koji su preuzele mnoge države. Sastoji u tome da sudovi daju svoje mnijenje, na koje vlada nije vezana.

Ovim raznim oblastima valja pridonijeti izvjesna dokazala. Mora im se dokazati, da je progonjeni identičan sa bjeguncem, čiji je državljanin; mora im se pridonijeti kondemnatorna osuda u ovjerovljenom prepisu, ili ako se izručba traži tečajem kaznenog progona, jedan akt kaznenog progona. I ovdje imade raznih sustava. Većina država zadovoljava se danas (razlikujući se od prijašnjih mnogo strožih zahtjeva u belgijskim i francuskim ugovorima), da im se predloži uhitbena zapovijed. Engleska i sjedinjene države sjeverne Amerike traže mnogo više. One traže, da sudovi ispitaju pridonešena dokazala, pak da samo onda dozvole izručbu, kad bi pridonešeni dokazi i po njihovom engleskom pravu bili dovoljni za uapšenje bjegunca. Da se dakle uzmogne ishoditi izručba od Engleske, mora država, koja je traži, pribaviti dovoljno materijala, da se uzmogne engleski sudac po engleskom pravu uvjeriti o krivnji okrivljenika. Tuj se uzimaju u obzir samo zaprisegnuti iskazi, i to samo oni, koji su učinjeni na osnovi „užeg sjetilnog opažanja."

Mnoge države — ne sve — drže se spram ovih država reciprociteta. Ako primjerice Engleska traži od Njemačke izručbu, ima iznimno njemački sudac da ispita, da li bi prema njemačkom pravu sakupljeni dokazni materijal bio dovoljan, da se zatvori okrivljenik.

Osim ovoga redovnoga postupka imademo u većini zemalja još i provizorni pritvor. On je dozvoljen samo u slučaju nužde, te se mora dokinuti, ako se unutar kratkog vremena (15 dana u Belgiji) ne stavi službeni zahtjev za izručbu. Uz to imademo još jedan kratki postupak, po kom se izručba odmah provadja, ako je okrivljeni traži. To se dogadja u Belgiji, u Francuskoj, dok nije dozvoljeno u Austriji, Engleskoj ni Švicarskoj. Neposredni saobraćaj izmedju vlasti države jedne i druge samo se iznimno dozvoljava na osnovu posebnih utanačenja.

Ja sam vam samo neke osnovne crte postupka predočio. Ali već iz onih letimičnih crta možete uviditi, kako težak, nepregledan i dugotrajan aparat steže ovdje kazneni progon. Čovjek bi mogao doći na pomisao, da su ga sami zločinci izmislili: toliko im mogućnosti daje, da se uklone kaznenom progonu.

Pri tom smo do sada karakterizovali samo formalne pretpostavke izručbe, a još se nismo obazreli na sadržaj ugovora, na t. zv. materijalno izručbeno pravo. Ugovori, kao što i zakoni o izručbi stoje pod znakom kazuistike. Samo kada se radi o točno označenim deliktima, može se dozvoliti izručba

Digitized by Google

Iz ove se kazuistike porodila razna preporna pitanja. Nastalo pitanje: može li se dozvoliti izručba i radi delikta, koji nije naveden u ugovoru? Francuska i Belgija mniju, da ugovori utanačuju dužnost izručenja, ali da svaka država imade pravo dozvoliti izručbu preko toga i u onim slučajevima, koji nisu u ugovoru nabrojeni. Kakvoga smisla imade oprez i trud, kojim države prosudjuju ugovore prije, nego li ih prihvate, ako se vazda može izručba dozvoliti i preko ugovora?

Drugo je pitanje ovo: što će biti, ako se medjuto promjene zakoni? Uzmimo, da je uzet u belgijski ugovor učin, koji bijaše onda zločin. Medjutim se kazneni zakon promjenio i taj učin je postao prestupak, a radi prestupka se ne može dozvoliti izručba. Vrijedi li sada novi zakon ili ugovor? U riješenje toga pitanja ja se ne ću upuštati ; ali vi vidite, kako ovakovo katalogiziranje više pitanja radja, nego li ih riješava.

A sada prelazim na sadržinu ugovora. Oni su za čudo različiti u nabrajanju delikata, radi kojih dozvoljavaju izručbu. Jedni točno navadjaju učine, dok kod drugih odlučuje uz formuliranje učina ili bez njega visina zapriječene kazni. Na pokušaj se uzima obzir ili kod svih odnosnih delikata, ili kod nijednoga, ili samo kod najtežih.

Broj se delikata, radi kojih se dozvoljava izručba, sve više množao, ali ipak ima i u novijim ugovorima još uviek čudnih luknja. Tako primjerice neke romanske zemlje uzimaju u obzir ograničenje lične slobode samo onda, ako je počinitelj privatno lice, nipošto pako ako je činovnik. U ugovoru izmedju Brazilije i Njemačke je samo krivorota u kaznenim stvarima izručbeni delikt. Krivorotu u gradjanskim stvarima evidentno smatra Brazilija tako ispričivim djelom, da se ne isplati čovjeka radi toga izručiti.

Cijeli niz ograničenja slijedi iz klauzule obostrane kažnjivosti. Sada pazite : Njemačka progoni varalicu, koji je pobjegao u Belgiju ili u Holandiju, te hoće, da joj ga se izruči. Belgija i Holandija zahtijevaju za učin prevare izvjesna himbena zavadjanja „manoevres fraudoleuses", a ne samo kao njemački kazneni zakon predočivanje krivih činjenica (Vorspiegelung falscher Tatsachen). Ove zemlje neće prema tome izručiti niti pogibeljnoga varalicu, ako mu se ne mogu dokazati himbena zavadjanja. Napose se kod izručbe radi prevarnog brakoloma pokazuju mnoge razlike. U Njemačkoj kazni se i netrgovac, a i onaj, koji je obustavio plaćanja, ma da nije nad njegovom imovinom otvoren stečaj. Engleska traži za kažnjivost otvorenje stečaja ; Francuska, Belgija i druge države poznaju taj delikt samo kod trgovca.

Kradja pod otegotnim okolnostima je izručbeni delikt. Pitanje, što su to otegotne okolnosti, valja riješiti po pravu države azila. Tome je posljedica, da tat priupadnik, koji pobjegne u Italiju, ne će biti izručen, jer taliniski kazneni zakon opetovanu kradju ne ubraja u slučajeve teške kradje.

Da se uzmogne izvršiti reciprocitet, mora se više puta uzeti u pomoć

Digitized by Google

burzovni tečaj obiju zemalja. Po njemačko-talijanskom ugovoru dozvoljava se izručba radi kradje, ako vrijednost ukradene stvari iznosi preko 1000 franaka, dakle odlučuje tečaj za vrijeme djela. Pri tom je nastalo prvo pitanje, šta valja raditi, ako se kotiranja berlinske i rimske burze razilaze. Predlagalo se, da se uzme aritmetička sredina. Kada bi se ali misao identične norme, konsekventno provesti htjela, ne bi se smio tat u ovakovom slučaju uopće izručiti.

Vi vidite : koliko pitanja, toliko otečšavanja izručbe.

Kada je već jednom izručeni došao u ruke države, koja ga progoni, ni onda još ne staje protiv njega na snagu redovni domaći postupak. Još i u ovom zadnjem aktu drame igraju ulogu kurioznosti izručbenog prava. Ovdje se govori o načelu specijalnosti.

Izručba dozvoljena je samo za izvjestan delikt. Time se kaznena vlast države, koja progoni, ograničava na taj delikt. Pokaže li se na glavnoj raspravi, da je prije izručbe počinio još jedan drugi delikt, ne smije se jednostavno i radi ovoga progonit. Tuj valja razlikovati, da li se na ovaj delikt obazire izručbeni ugovor ili ne. Ako se obazire, može se kazneni progon protegnuti i na nj, u koliko to ugovori napose dozvoljavaju. To je naročito izrečeno u njemačkim, belgijskim i švicarskim ugovorima. Druge države nasuprot, kao : Engleska, Grčka i Holandija dozvoljavaju i u ovim slučajevima kazneni progon samo onda, ako se prije postigne privola države, koja je izručbu dozvolila. Samo Engleska uskraćuje ovu dozvolu u praksi redovno, te traži (ja se ne šalim!), da se izručeni otpremi natrag u Englesku i protiv njega s nova povede izručbeni postupak. Ne spada li novi delikt medju delikte, nabrojene u ugovoru, onda je progon kazneni radi ovoga delikta isključen. Samo ako je dotičnik tako bedast, pak nakon obustave postupka ili odriješenja od optužbe izvjesno vrijeme (jedni ugovori odredjuju 3 mjeseca, drugi mjesec dana) dobrovoljno ostane u zemlji, može se kazneni progon protiv njega s nova započeti. Prije toga vremena ne smijemo protiv njega poduzeti nikakvih državnih mjera, makar bi bile nuždne, da se prekine zastara.

To je dosta i predosta, da vam pokažem, da je sadašnji izručbeni postupak nesnosan, da je karikatura pravne pomoći medju kulturnim državama. Ovako ne može dalje da ide. Kako se ali ima sbiti reforma? Prva misao, na koju dolazimo, jest zahtjev narodnih zakona o izručbi. Ovi narodni zakoni o izručbi jesu za dotičnu državu program i obveza, oni kažu : Mi ćemo dozvoliti izručbu samo unutar ovih granica, samo pod ovim pretpostavkama. Prva država, koja je stvorila ovakav zakon, jest Belgija. Time je prvi put izručba podignuta iz sfere političke u pravnu sferu, te je, kako je dobro rekao v. M a r t i z pravnoj svijesti moderne Europe podan pregnantan izraz.

(Svršit će se.).

Digitized by Google

Može li mjenična obveza maloljetnikova rekonvalescirati ratihabicijom njegovom, kad postane punoljetan.

Napisao dr. Žarko Miladinović.

Da se maloljetnik ne može obavezati, jasno izlazi iz §-a 245. o. gr. z.; jedini je izuzetak, kad se tiče onog, što je sam zaslužio (§ 246. o. gr. z.).

Da obveza maloljetnika jednog bude pravno valjana, mora tutor odobriti pravni posao, što ga je sklopio maloljetnik, t. j. mora tutor pristupiti tome poslu. Još u rimsko doba je tako bilo. Tada je t. zv. auctoritas tutoris potrebna bila za pravnu valjanost t. j. interpositio auctoritatis, kojom tutor auctor fit, te prirodna, faktična radnja maloljetnikova dobija osobinu pravne radnje. Onda se doduše pravila formalna razlika izmedju auctoritas tutoris i consensus curatoris, no ta je razlika docnije pala, te su auctoritas i consensus imali jedno značenje, ali se nije znalo za odredbu, koja bi odgovarala odredbi §-a 246. o. gr. z., jer obligari ex omni contractu pupillus sine tutoris auctoritate non potest; adquirere autem sibi stipulando, per traditionen accipiendo etiam sine tutoris auctoritate potest (Fr. 9. pr. Dig. de auct. et ins. tut. (26, 8)[1]; Ali i u rimskom pravu mogao se označiti naknadno ratihabicijom relativno ništavan posao sa rektrotraktivnom (povratnom) snagom.[2]

To načelo prihvatio je i naš opć. gradjanski zakonik, te i kod nas mogu naknadnim odobrenjem, da postanu pravno valjanim relativno ništavni poslovi.

Unger govori o tom u svojoj knjizi „System des oesterr. allgem. Privatrechts" u II. sv. (III. izd.) na str. 165. ovo: „Ist dagegen das Rechtsgeschäft ein relativ nichtiges und erklärt derjenige, von dessen Willen der Eintritt der Nullität abhängt, nachträglich in gültiger Weise und unter Umständen, unter welchen er eine solche Erklärung wirksam geben kann, seine Zustimmung, so erscheint hierdurch das genehmigte Geschäft als von Anfang an gültig: die nachträgliche Genehmigung ist in diesen Fällen zwar nicht ein Convalescenzgrund,[3] allein das ursprünglich bedingt nichtige Rechtsgeschäft wird durch die Ratihabition in die Lage versetzt, als wäre es gleich von Anfang an unbedingt gültig eingegangen worden (Retrotraction der Ratihabition)."

I Pfaff-Krainz[4] razlikuje izmedju apsolutno i relativno ništavnih prav-

[1]) Arndts, Lehrbuch der Pandecten (14. izd.), str. 859.
[2]) Ibid., str. 129.
[3]) Zašto Unger ne smatra to konvalidovanjem posla, nerazumljivo je, kad on drži, da osnaženi takav posao vrijedi ex tunc, a ne ex nunc. Isp. i Hasenöhrl-ov „das oest. Obligationenrecht" I. sv. str. 644. bil. 1. koji to smatra konvalescencijom.
[4]) System der oest. allg. Privatrechts, I sv. str. 324 — 336.

Digitized by Google

nih poslova, pa ističe i pravno pravilo: „quod ab initio non valet, non potest tractu temporis convalescere (1. 29. D. de R. J., § 576.)", nu odmah dodaje, da ima slučajeva, gdje se može ništavnost tako ukloniti, da se posao ima smatrati pravno važnim odmah na početku.

Medju takve slučajeve broji baš i slučaj, normiran u §-u 865. o. gr. z.: negotium claudicans. Pfaff-Krainz u saglasnosti sa Ungerom[5] uzima, da je otpala neizvesnost o valjanosti posla, kao kad se ispuni suspenzivni uvjet.

Na stanovište osnaženja relativno ništavnog posla stavlja se i praksa. Tako rješidba vrhovnog bečkog sudišta od 1. aprila 1884. br. 3496, Gl. U. 9962, a tako isto i rješidbe istog sudišta Gl. U. 9351, 4131, 4408, 3711 i t. d. A i naša se judikatura stavlja na to stanovište. Tako rješidba kr. stola sedmorice od 18. februara 1904. br. 490 i rješidba kr. banskog stola od 30. oktobra 1903. br. 26293 (Mjes. XXX. str. 380—381), koja je pomenutom osudom stola sedmorice potvrdjena, a u kojoj je naročito naglašeno, da pogodbene obveze malodobnika nisu već same po sebi nevaljane, nego mogu konvalidirati prema ustanovi §-a 865. o. gr. z. usljed naknadnog odobrenja sa strane zakonitog zastupnika, pa kad im je kadro podijeliti obvezatnu snagu takovo naknadno odobrenje zastupnika, onda po gotovo još viša snaga leži u naknadnom odobrenju punodobnim postavšega obvezanika."

Zanimljivo je pitanje, da li može konvalescirati mjenična obveza maloljetnikova naknadnim odobrenjem njegovim, kad postane punoljetan.

Naša se judikatura stavila u jednom slučaju na negativno stanovište. Upravo kr. stol sedmorice se stavio na to stanovište, dok su niže instancije zauzele pozitivno stanovište.

Mi donosimo baš s toga osude od sve tri instancije.

Osuda prvog suda, koja je izdana 22. maja 1909. god. pod br. 7306 gr., glasi:

„Kr. kot. kao trg. mjenb. sud u R. u ustmeno raspravljenoj parnici N. M. tužitelja iz V. po Dr. Ž. M. proti R. M. tuženog iz R. po Dr. S. D. pcto 100 Kr. spp. nakon na prigovore prim. 30. januara 1909. broj 1055 gr. uložene proti plat. nalogu od 9. januara 1909. broj 148 gr. zametnute i dne 31. marta 1909. u skladom spisa dovršene ustmene rasprave, te nakon preslušanja svjedoka izrekao je ovu:

O s u d u. Platežni se nalog od 9. jan. 1909. br. 148 gr. održava u kreposti, te je tuženi R. M. kao izdatnik mjenice izdane po njemu u R. dne 20. juna 1908. a dne 28. decembra plative dužan tužitelju isplatiti utuženu mjeničnu svotu od 100 Kr. sa 6% kamati počamši od dospjetka mjenice, t. j. 28. decembra 1908., pa do izplate, zatim $^1/_8$% u ime providbe, trošak tužbe od 21 Kr. 06 fil. i trošak ove parnice od 26 Kr., sve to u roku od 3 dana pod pretnjom ovrhe.

[5]) System des oest. allg. Privatrechts II sv., str. 157 bel. 68 a.

Digitized by Google

R a z l o z i : Tuženi, prigovarajući platežnom nalogu od 9. januara 1909. broj 148 gr., tvrdi, da je u vreme izdanja mjenice, t. j. 28. jula 1908. bio malodoban, pa da kao takav ne može biti mjenbeno pravno obvezan iz utužene mjenice, koju je kao prihvatnik podpisao.

Tužitelj ali tvrdi, da je tuženikova mjenbeno-pravna obveza na utuženoj mjenici valjana i ako ju kao maloljetan potpisao, jer da je svoju obveznicu kao valjanu i s njom skopčanu dužnost plateža mjenbene utužene svote priznao nakon proglašenja punoljetnim, koje uslijedilo ovosudnom odlukom od 7. novembra 1908. broj 15.322 gr., te se u dokaz toga pozivao na svjedoke i tuženom navratio glavnu negativnu zakletvu. Vidiv odista, da se po § 1. mjenb. zak. nepunoljetni ne mogu mjenbeno-pravno obvezati t. j. prije 24. navršene godine života, osim ako su sa navršenom 20-tom godinom proglašeni punoljetnima,

vidiv, da se u smislu ustanove § 865. o. gr. z. pravni poslovi, sklopljeni sa malodobnim, mogu u krijeposti održati kasnijim privolenjem samog malodobnika, koja se ustanova u pomanjkanju slične u mjenbenom pravu ima i na ovo protegnuti,

vidiv, da je tuženi pred svjedocima Jovanom Maletić, Milanom Vujić i Jovanom Radivojević proljetos t. g. dakle kao punodobnim proglašen priznao svoju obvezu plateža duga iz utužene mjenice, te

vidiv, konačno, da tuženi, priznavši tako mjenični utuženi dug, prema § 7. mj. zak. kao izdatnik utužene mjenice jamči za isplatu njezinu, to je valjalo suditi kao gore održanjem platežnog naloga u krijeposti osudivši tuženog k tomu na platež prouzročenog parbenog troška prema §-u 573. grpp."

Na to je izašla osuda kr. banskog stola od 1. jula 1911. br. 15.328, koja u cijelosti potvrdjuje prvosudnu osudu, a sa r a z l o g a ovih :

„Kraljevski banski stol, u ustmeno raspravljenoj parnici mjenbenoj tužitelja N. M. iz V. po odvjetniku Dr. Ž. M. proti tuženom R. M. iz V. po odvjetniku Dr. S. D. radi 100 K. spp., u kojoj je kr. kot. sud u R. kao trgovačko mjenbeni sud osudom od 22. svibnja 1909. br. 7306 gr. sudio :

Platežni se nalog od 9. januara 1909. broj 148. gr. održava u krijeposti te je tuženi R. M. kao izdatnik mjenice, izdane po njemu u R. dne 20. jula 1908., a dne 28. decembra plative, dužan tužitelju izplatiti utuženu mjeničnu svotu od 100 K, sa 6% kamati počamši od dospjetka mjenice t. j. od 28. decembra 1908. pa do izplate, zatim $^1/_2$% u ime providbe, trošak tužbe od 21 K. 06 fil. i trošak ove parnice od 26 K, sve to u roku od 3 dana pod prietnjom ovrhe, obnašao je povodom priziva tuženika R. M. iz razloga pod 1. privitih, priziv odputiti ter potvrditi napadnutu osudu prvoga suda.

R a z l o z i : Tuženi je po iskazu svjedoka J. M. na pitanje tužiteljevo, da li će priznati dug iz utužene mjenice, odgovorio : „priznat ću, ali ako mi oprosti troškove", po izkazu pak svjedoka J. R. i odvjetničkog perovodje

Digitized by Google

zastupnika tužiteljeva, kad je on (svjedok) iza tog, što je mjenica A—I na utuženje dana, a prije podnešene tužbe tuženog pozvao i pitao, da li će odnosnu tražbinu priznati i platiti, da izbjegne troškove — odgovorio mu je tuženi, da tražbinu tu priznaje i da bi ju i platio, ali da nema novaca i da će svoj dio (od te tražbine) platiti, ako snaha mu (žena njegovog brata, izdatnika te mjenice) prizna svoju obvezu na platež svog dijela te tražbine. Tužba je primljena kod suda 4. januara t. g. a tuženi je odlukom kr. kotarskoga suda u R. od 7. novembra 1908. broj 15.322 gr. proglašen punoljetnim.

Osuda prvog suda opravdana je obzirom na ustanove § 109. i 159. br. 2. grpp. i § 7. mjenbenog zakona s obzirom na ustanove § 865. o. gr. z., a glede parbeng troška s obzirom na ustanove § 573. grpp."

Povodom izvanrednog previda tuženog donio je kr. stol sedmorice pod 3. februara 1911. br. 316 ovu osudu :

„U ustmeno raspravljenoj mjenbenoj parnici N. M. iz V. po odvjetniku Dr. Ž. M. tužitelja proti R. M. opančaru iz R. po odvj. Dr. S. D. tuženom radi 100 K. spp., u kojoj je kr. kotarski sud u R. osudom od 22. maja 1909. br. 7306 gr. sudio :

Platežni se nalog od 9. januara 1909. br. 148 održava u kreposti, te je tuženi R. M. kao izdatnik mjenice izdane po njemu u R. dne 20. jula 1908., a dne 28. decembra 1908. plative dužan tužitelju isplatiti utuženu mjeničnu svotu od 100 K sa 6% kamati počamši od dospjetka mjenice t. j. 28. decembra 1908. pa do isplate, zatim $^1/_3$% u ime providbe, trošak tužbe od 21 K. 06 fil. i trošak ove parnice od 26 K, sve to u roku od 3 dana pod pretnjom ovrhe.

A kr. banski stol povodom priziva tuženikova osudom od 1. jula 1909. br. 15.328 priziv taj odputio i potvrdio osudu prvoga suda :

obnašao je kr. stol sedmorice povodom izvanrednoga previda tuženoga R. M. preinačiti obje dolnjosudne osude i suditi :

Platežni nalog kr. kotarskoga suda u R. od 9. januara 1909. br. 148 gr. stavlja se izvan krijeposti, te tuženi R. M. kao izdatnik i naledjenik mjenice de dato 20. jula 1908. na odredbu N. M. izdane, a dne 28. decembra 1908. plative, nije dužan tužitelju N. M. platiti mjenbenu svotu od 100 K. sa 6% kamatima od dospietka mjenice t. j. od 28. decembra 1908. i parbene troškove za 3 dana pod prietnjom ovrhe.

Parbeni se troškovi medju strankama prebijaju.

R a z l o z i : Dokazano je tečajem parnice i to odlukom kr. kotarskoga suda u R. od 7. novembra 1908. br. 15.322 gr. pod br. 2 na VI., da je tuženi R. M., kada je utuženu mjenicu A na I. podpisao, bio još maloljetan, dakle po § 1. mjenb. zakona mjenbeno nesposoban, pošto se rodio 27. oktobra 1888., a tek citiranom odlukom bio punoljetnim proglašen. Na temelju mjenice A na I. nije se tuženi mogao tužiti, pa ako je on naknadno postavši pu-

Digitized by Google

noljetnim, dug priznao, to ovo priznanje ne može mjenici A—I. dati mjenbenu kriepost. Mjenbena bo pravna obveza utemeljuje se jedino mjenbenom izpravom, a ustmeno očitovanje može osnovati jedino tražbinu po općem, ali nipošto po mjenbenom pravu.

Iz tih razloga valjalo je povodom izvanrednoga previda tuženoga R. M. preinačiti obje dolnjosudne osude. ter suditi, kako je to učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude.

Parbeni troškovi su se medju strankama prebili, jer tužitelj ima za se dvie povoljne osude."

Kako se dakle vidi, prve dve osude su suglasne i nisu uvažile protivnikov prigovor, što je bio maloljetan u času, kad je potpisao mjenicu, pošto ju je priznao, kad je punoljetnim postao, dok je vrhovni sud, kr. stol sedmorice, stao na protivno stanovište i izrekao, da mjenica, koju je maloletnik potpisao, ne stiče pravnu snagu mjeničnu, ma da je prizna maloletnik dužnik, postavši punoljetnim.

Nas interesuje u ovaj mah vrhovna rješidba i njena tvrdnja, da mjenica, koju je maloljetnik potpisao, ne može konvalidovati.

Na čemu se to osniva pomenuta rješidba ? Osniva se na tom, da naknadnim odobrenjem mjenice ne može nikada rekonvaleskovati obveza mjenična, već da tada postaje obveza po općem gradj. pravu, a to s toga, jer da se „mjenbena pravna obveza utemeljuje jedino mjenbenom ispravom, a usmeno očitovanje može osnovati jedino tražbinu po općem, ali nipošto po mjenbenom pravu", kako to u svojim razlozima ističe osuda kr. stola sedmorice. Ta osuda dakle ne zna za osnaženje mjenice, ako ju odobri maloljetni potpisnik, pošto je punoljetnim postao, dakle ratihabiciju u mjeničnom pravu ne poznaje pomenuta osuda.

Istina je, da mjenična obveza postaje samo potpisom na meničnoj ispravi. To je tačno, no u pomenutoj se osudi ne obrazlaže, zašto ne može obveza mjenična, koja je učinjena p o t p i s o m, da konvaliduje, jer potpis postoji, a i mjenična je isprava tu. Koliko u tome u pomenutoj vrhovnoj osudi nema jasnoće, dotle je s druge strane jasno, da vrhovna rješidba prav razliku izmedju meničnog i općeg gradjanskog prava, što se tiče ratihabicije, kako to može da bude po općem gradjanskom zakonu. Ali te razlike nema. Prije svega, kako stoji mjenično pravo prema općem gradjanskom pravu ? I mjenično je pravo gradjansko, civilno pravo, ali je samo posebno, specijalno, kao i trgovačko pravo. Dakle mjenično pravo prema općem gradjanskom pravu odnosi se kao lex specialis prema lex-u generalis, a čim to stoji, to se po sebi razumije, da, gdje nema specijalne ustanove, dolaze ustanove iz generalnog zakona.

Mjenični zakon ne rješava to pitanje, pa kad mjenični zakon nema posebne ustanove, o tome, onda se ima prizvati u pomoć opći gr. zakon.

Digitized by Google

i primjeniti ga na slučaj mjenični, koji nema rješenja u mjeničnom zakonu. Samo ako se tiče trgovačkog posla, onda se poslije mjeničnog zakona ima u prvom redu trgovački zakon primijeniti, a onda trgovački običaji i najposle opći gradj. zakon (§ 1. trg. zak.). Toga je mišlenja i prof. Canstein, jer u svojoj knjizi: „Das Wechselrecht" na str. 28. o to ne ovako govori: „Subsidiarquellen sind, wenn das Wechselgeschäft (die Schuld oder Forderung, A. 277 H. G. B. — § 264. našeg trg. zak.), ein Handelsgeschäft für die Quellen des Handelsrechtes, insb. das Handelsgesetzbuch und das Handelsgewohnheitsrecht, und sonst die Quellen des allg. Privatrechts, in Oesterreich das allg. bürg. Gesetzbuch (A. 272 Z. 2. H. G. B. — § 259. t. 2. našeg trg. z.)." A čim se može, da primijeni opć. gradj. zakon, onda se razumije, da se može i na mjeničnu obvezu primeniti § 865. o. gr. z. u svezi sa § 1016. ibid.

Ovo mišljenje naše nalazi potpore, upravo potvrde u djelu bečkog prof. Grünhuta, „Wechselrecht", jer u I. svezci na str. 306, a u bilj. 8. iz toga djela isti pravni pisac tvrdi, da menična obveza maloljetnikova konvaliduje, ako ju prizna nakon postignite punoljetnosti. Prof. Grünhut raspravlja to pitanje ovako: „Minderjährige, die über sieben Jahre alt sind, können nur unter Einwilligung oder Genehmigung des Vaters, des Vormundes, des Vormundschuftsgerichtes Wechselverpflichtungen eingehen (oest. bürg. G. B. §§ 865., 152., 224.). Während der von einem noch nicht sieben Jahre alten Kinde gesetzte Wechselscripturakt nichtig ist, daher auch eine Anerkennung nach erlangter Selbständigkeit den ursprünglich ungiltigen Rechtsakt nicht hinterher gültig machen kann, so ist der von dem über sieben Jahre alten Minderjährigen ohne Zustimmung der gesetzlichen Vertretung ausgestellte Skripturakt bedingt gültig, nämlich unter der Bedingung der Genehmigung von Seite der gesetzlichen Vertretung oder eigenen Anerkennung nach erlangten Selbständigkeit." To mišljenje svoje ponavlja pomenuti pisac u rečenom djelu svom i na strani 313. u bilj. 12. A sa Grünhutom se posve slaže i Pfaff-Krainz u već spomenutom djelu o austr. priv. pravu i to u I. svezci na str. 336. u bilj. 28., gdje se ovo kaže: „So wird ein von einem Minderjährigen (im Alter von über 7 Jahren) akzeptirter Wechsel durch Anerkennung nach erreichter Grossjährigkeit gültig, weil die Handlungsunfähigkeit nur relative Nullität begründet (Entscheidung Peitler 433.)."

A to tumačenje pomaže i § 1. mjen. zak., jer isti normira, da „pasivnu mjenbenu sposobnost ima svako ko se pravovaljano može obvezati", što znači, da se mjenična sposobnost upravlja po odredbama opć. gradj. zakona, pa pošto po opć. gradj. zakonu može da konvaliduje pravni posao sklopljen od maloljetnika, ako ga isti nakon postignute ponoljetnosti odobri, to dakle u takvom slučaju može i mjenična obveza da konvali-

Digitized by Google

duje, jer u tome pravcu nema nikakve razlike izmedju mjenične i opće privatno pravno obveze. A iz gornjeg izlazi i to, da u koliko se maloljetnik može obvezati po općem gradj. zakoniku (v. § 246. o. gr. z.), može se obvezati i mjenično. Toga je mišljenja i Hasenöhrl u svojoj pomenutoj knjizi u II. sv., a na str. 93., bilj. 29., jer isti ovo kaže: „„Art. 1. W. O. „Wechselfähig ist jeder, welcher sich durch Verträge verpflichten kann." Soweit also der Minderjährige sich selbständig verpflichten kann, kann er auch eine Wechselverpflichtung übernehmen (Thöl, H. R. 2. 110 fg., Entscheidung des obst. Gerichtshofes bei Peitler N. 109, 139, bei Czelechowsky N. 82, 159.)."""

Poslje svega toga jasno je, da i maloljetnikova mjenična obveza može naknadnim odobrenjem konvalidovati, kad maloljetnik postane punoljetnim i takvo odobrenje učini, te da s te strane nema nikakve razlike izmedju obveze po mjeničnom zakonu i obveze po općem gradj. zakonu.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Što se imade razumievati pod „obskrbljenjem" nezakonitog djeteta, odredjenim u §-u 166. o. g. z.

Plenarna rješitba kr. stola sedmorice.

U ustmeno raspravljenoj parnici tužitelja maldb. N. T., stolarskog pomoćnika iz R., zastupanog po štitniku J. A. iz R., a ovog opet zastupanog po odvj. dru. V. G. iz R. proti tuženomu A. J., ekonomu iz P. po odvj. dru. Š. F., radi priznanja očinstva i radi isplate svote od 1500 K, dužne u ime obskrbe u ispunjenju svojih očinskih dužnosti, kr. kot. sud u R., osudom od 31. decembra 1910. broj 20.876. gr., sudio je:

Tuženi A. J. dužan je priznati, da je nezakoniti otac N. T., rodjenog 10. septembra 1888. od matere K. T., sada udate S., te je u ispunjenju svojih očinskih dužnosti dužan u ime obskrbe isplatiti N. T. svotu od 870 kruna sa 6% kamatima od dana iza dostavljene mu tužbe do isplate tekućima i naknaditi mu ovom parnicom prouzročeni, na 62 K 20 fil. sudbeno obredjeni trošak i za biljege 43 K 70 fil., sve to za 14 dana pod prijetnjom ovrhe, nu sve to samo pod uvjetom, ako tuženi A. J. uz tri dana, iza kako ova osuda postane pravomoćnom, ili ako proti osudi ne bude dalnje žalbe, uz 14 dana po dostavi iste, ne zaište ročište za položenje prisege i na isto ročište ne dodje i ne položi glavne prisege slijedećeg sadržaja:

„Nije istina, da sam sa K. T. puteno općio u razdobju od uključivo 15. novembra 1887. do 13. marta 1888."

Položi li tuženi A. J. ovu zakletvu, tada se tužitelj N. T. odbija sa svojim tužbovnim zahtjevom, te je dužan naknaditi tuženomu parbeni, sudbeno na 47 K obredjeni trošak za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

Digitized by Google

Povodom tuženikovog priziva proti onom dijelu prvosudne osude, kojim se osudjuje, da imade tužitelju u ime obskrbe platiti svotu od 870 kruna, preinačio je kr. banski stol svojom osudom od 3. marta 1911. broj 5585 u tom dijelu prvosudnu osudu i sudio:

Tužitelj se N. T. iz R. odbija sa svojom tužbom pr. 7. marta 1910. broj 3962 gr. i u njoj stavljenim zahtjevom, da mu je tuženi A. J. u ispunjenju svojih očinskih dužnosti dužan u ime opskrbe isplatiti svotu od 870 kruna spp. odbija bezuvjetno, dočim se prvosudna osuda u ne napadanom dijelu, koji se tiče priznanja očinstva, ostavlja netaknutom.

Kr. stol sedmorice povodom previda tužitelja N. T., preinačio je svojom osudom od 2. novembra 1911. broj 4654 osudu kr. banskoga stola i potvrdio onu prvoga suda u dijelu glede isplate obskrbnine od 870 K sa 6% kamatima i to iz slijedećih razloga:

Tuženi A. J. osobno pred sudom i sa zamjenikom svoga zastupnika u protučitovanju na zapisnik od 16. decembra 1910. broj 20.876 izrično je izjavio, da mnijenju vještakâ, koji su pronašli potrebnom glavnicu od 870 kruna, da tužitelj može započeti samostalno stolarski obrt, nema ništa prigovoriti, akoprem drži, da bi se tužitelj mogao i sa manjim najnužnijim stolarskim namještajem i orudjem, potrebnim za običnog stolara, zadovoljiti, a ne za „Möbel-Tischler". A što se tiče vrijednosti nekretnina tuženikovih, priznao je tuženi, da vrijede toliko, da bi mogao tužitelju isplatiti 870 kruna, ali da mu neće da isplati, jer drži, da po zakonu nije na to obvezan, ako i bude dokazano, da je on nezakoniti otac tužiteljev.

Što se očinstva tiče, presudjena je stvar osudom prvomolbenog suda ovisno od odlučne prisege, dosudjene tuženomu tog sadržaja, da nije puteno općio s materom tužitelja K. T. u razdobju od uključivo 15. novembra 1887. do 13. marta 1888., a uvjetno od nepoloženja te prisege osudio je prvi sud tuženoga na platež obskrbnine od 870 kruna sa 6% kamati od dana iza dostave tužbe i na naknadu parbenoga troška.

No uslijed priziva tuženoga, osudom kr. banskoga stola, preinačena je osuda prvoga suda u toliko, da je tužitelj sa obskrbninom od 870 kruna sa 6% kamati bezuvjetno odbijen s dodatkom, da se ista prvosudna osuda u nenapadnutom dijelu, tičućem se priznanja očinstva, netaknutom ostavlja.

Što se tiče dužnosti tuženoga kao — u slučaju nepoloženja dosudjene mu odlučne prisege — nezakonitog oca tužitelja N. T., stolarskog pomoćnika iz R., da mu plati po vještacima ustanovljeni iznos od 870 kruna, kao opskrbu, nužnu, da tužitelj može započeti samostalno stolarski obrt, to se i u razlozima osude kr. banskoga stola navodi, da je doduše istina, da se u §-u 166. o. g. z. naročito spominje dužnost roditelja svoju nezakonitu djecu opskrbiti to jest staviti u stanje, u kojem će si sami privrijediti sredstva za uzdržavanje, ipak je kr. banski stol uz preinaku prvosudne osude bezuvjetno odbio tužitelja sa opskrbninom od 870 kruna, navodeći kao razlog, pošto ni za djecu zakonitu u §-u 141. o. g. z. nije opskrbljenje predvidjeno, da nisu propisom § 166. o. g. z. mogla biti djeca nezakonita stavljena u povoljniji položaj od zakonite djece, te da je nezakonito dijete dovoljno opskrbljeno, ako je izučilo koji obrt ili zanat, jer da svaki kalfa ne mora biti i samostalni obrtnik, a napose, kad je za tjeranje istoga potreban veći kapital.

No ovi razlozi napadnute osude kr. banskog stola nisu osnovani u zakonu,

Digitized by Google

jer zakonita djeca imaju pravo nasljedstva, odnosno nužni dio, pa je zakon, izričući u §-u 165. o. g. z., da su nezakonita djeca uopće isključena od prava obitelji i rodbinstva, odmah slijedeći § 166. o. g. z. započeo sa saveznom riječi „ali" i dijete nezakonito ima pravo iskati od svojih roditelja prema njihovoj imovini hranu, odgojenje i opskrbljenje (Versorgung), koje potonje, naime opskrbljenje, dolazi na red, kad malodobni stupi u dobu za samostalnu privredu, dočim je sadržaj opskrbe u §-u 220. o. g. z. označen onim troškom, koji je potreban, da se malodobnik postavi u stalan način života (in einen fortdauernden Nahrungsstand). Zakonodavac nije smatrao potrebnim statuirati i dužnost zakonitog oca opskrbiti zakonito dijete, jer se takova opskrba po §-u 788. o. g. z. uračunava u nasljedstvo, dočim je glede obveze nezakonitog oca na opskrbu svog nezakonitog djeteta, posto isto nema prava nasljedstva, u §-u 171. o. g. z. izrično ustanovljeno, da ta obveza prelazi kao svaki drugi dug na nasljednika roditelja.

U ostalom drugi propisi o. g. z. pokazuju, da je i pokraj toga, što zakonita djeca imaju pravo nasljedstva, otac takodjer i zakonitog svog sina obvezan opskrbiti, kao što je naročito u §-u 1231. o. g. z. propisano, da ima sinu, kad se ženi, dati opremu prema svojoj imovini.

A i § 139. o. g. z. propisuje dužnost roditelja zakonitoj svojoj djeci pribaviti pristojno uzdržavanje (anständigen Unterhalt), te naukom u korisnih znanjih položiti temelj budućoj njihovoj sreći.

Još je naveden kao argumentum a contrario § 1220. o. g. z., naime, da nezakonita kći može samo od svoje matere tražiti miraz, pa da stoga ni tužitelju ne pripada pravo od tuženoga tražiti sredstva, da može započeti stolarski obrt.

No ova je argumentacija sasvim promašena, jer je nezakonita kći po §-u 754. o. g. z. nasljednica svoje matere, a po §-u 788. o. g. z. miraz se uračunava u nasljedstvo.

Ona pak argumentacija, da svaki kalfa ne mora biti samostalan obrtnik, oprovrgnuta je propisima § 166. i 220. o. g. z., kao i općim pravnim pravilom, da tko ima pravo na svrhu, ima pravo i na sredstva za postignuće svrhe. Glavno je pak pri tom, da nezakoniti otac obvezu opskrbiti svoje nezakonito dijete po §-u 166. o. g. z. imade ispuniti prema svojoj imovini, i da je u ovoj parnici prema mnijenju vještaka i priznanju tuženoga opskrbna svota od 870 kruna primjerena imovini tuženoga.

Valja stoga povodom previda tužitelja N. T. preinačiti napadnutu osudu kr. banskoga stola i potvrditi onu prvoga suda.

Priopćio : Dr. V. M..

Željeznička pragmatika i hrvatski sudovi.

Tužitelj P. F. iz G. tužio je kr. ugarske državne željeznice na platež svote od 1666 K 66 f, spp., jer da su ga bezrazložno otpustile od službe. — Tužene se medju ostalim pozivaju na to, da je tužitelj otpušten uslijed presuda karnosnoga sudaš I. i II. molbe, osnovanih na temelju željezničke službovne pragmatike, koju je tužitelj izričito posebnim pismenim očitovanjem priznao obvezatnom. — Kr. sudbeni stol u Z. odbio je tužbu osudom od 25. marta 1911. br. 11.159i gr. iz slijedećih razloga :

Digitized by Google

„Tužitelj veli, da je bio stalno namješten kod tuženice kao čuvatelj skretnica sa godišnjom plaćom od 1000 K. Dne 1. januara 1908. dignut je disciplinarnim postupkom od službe i plaće bez razloga, a navodno radi kradje, premda je osudom pod A—I. odriješen od optužbe, pa zato traži plaću od 1. januara 1908. do 1. augusta 1909i. u iznosu od 1666 K 66 f.

Uvaži li se, da tuženičin prigovor nenadležnosti ne stoji, jer je ovaj sud po §§ 16., 26., 13. i 29. sl. d) sudovnika nadležan, nu uvaži li se, da državno poduzeće, kakovo su kr. ug. drž. željeznice može i mimo želj. pragmatike, koja u Hrvatskoj nije stupila na snagu, već po §-u 59. točkâ 1., 3., 9., i 10. trg. zak. otpustiti svoje namještenike, a da je tomu imala razloga, svjedoče isprave 2 do 6 ad IV., uvaživ nadalje, da tužitelj nije ni razložio, zašto baš traži plaću od 1. januara 1908. do 1. augusta 1909. i na kojem temelju tu plaću za to vrijeme traži, premda je na to pozvan ovosudnom odlukom od 2. oktobra 1910. br. 43.678. gr., već se je oglušio ročištu od 17. marta 1911. to je valjalo tužbeni zahtjev kao nedokazan odbiti.

Osuda glede naknade parb. troška temelji se na §-u 573. grpp."

Tužitelj se je s osudom zadovoljio i nije ulagao pravnog lijeka.

Priopćio: Dr. Božidar Vučinić.

Kod pobijanja oporuke po §-u 572. o. g. z. nije se dovoljno pozivati na u oporuci jedini navedeni razlog, što ga je očitovao oporučitelj, ako nisu iznesene i dokazane takove okolnosti, po kojima bi se moralo zaključiti, da je [redacted] pobijani razlog jedini razlog takove raspoložbe.

Kr. banski stol potvrdio je osudom od 27. oktobra 1910., br. 29.713., prvomolbenu osudu, kojom se tužitelji s tužbovnim zahtjevom, da oporuka nije tvrda, nego ništetna i po zakonu neopstojna radi bludnje u motivu. odbijaju iz slijedećih r a z l o g a:

Žaobu ništovnu tužitelja valja zabaciti, jer ne ima ni jednoga od razloga ništetnosti § 339. grpp.

Tužitelji pobijaju oporuku A. F. od 29. marta 1909. kao nevaljanu, što je istom oporučiteljica tužitelje ograničila na nužni dio iz uzroka, što su oni iz ostavštine svog oca F. F. dobili više od ostale djece, glede kojeg uzroka da se je oporučiteljica u bludnji nalazila, jer da su tužitelji kao i ostala djeca (naime tuženi) oca im u jednakim dijelovima naslijedili.

Po §-u 572. o. g. z. tvrda je naredba posljednje volje, ako se i pronadje, da je neistinit uzrok, što ga je očitovao oporučitelj, već ako bi se dokazalo, da se je volja oporučiteljeva osnivala jedino i samo na krivi taj uzrok.

Po §-u 104. grpp. imali su po tom tužitelji dokazati, da ih je oporučiteljica ograničila na nužni dio jedino zbog tog neistinitog uzroka, što se ali očito gledom na citirani § 572. o. g. z. ne može dokazati već time, š t o j e u o p o r u c i j e d i n o t a j u z r o k n a v e d e n, dočim inog dokaza za tu odlučnu okolnost tužitelji nijesu ni doprinijeli. Prama tomu neodlučno je, što tuženici nijesu potpuno uspjeli sa protudokazom ob okolnosti, da je oporučiteljica i s inoga uzroka, naime radi ružnog ponašanja sa strane tužitelja, prama njoj, ograničila ih na nužni dio, odnosno, što tu okolnost posvjedočuje samo jedan svjedok, naime M. M. S obzirom na to opravdana je prvosudna, tužbu otpućujuća osuda, koja je gledom na § 573. grpp. opravdana

Digitized by Google

i u pogledu tuženima dosudjenih parbenih troškova, koji su po stanju stvari, napose i tuženoj F. G. primjereno obredjeni, pa valja stoga uz otpućenje priziva tužitelja, kao i rečene tuženice napadnutu osudu potvrditi.

Tu osudu potvrdio je i kr. stol sedmorice svojom osudom od 3. februara 1911. br. 365 iz slijedećih r a z l o g a :

Ništini po § 339. grpp. nema, pa valja žaobu ništovnu tužitelja po § 344. grpp. zabaciti.

U samoj stvari tužitelji nijesu dokazali, a ni iznijeli takovih okolnosti, po kojima bi se moralo zaključiti, da je pobijani razlog bilježničke oporuke C—I od 29. marta 1909. jedini, s kojega je mati njihova i tuženih, sada pokojna A. udova F., stegnula tužitelje na nužni dio (§ 572. o. g. z.).

Ispravno je dakle istaknuto u razlozima napadnute osude kr. banskoga stola, da nije odlučno, što tuženi nijesu potpuno uspjeli sa protudokazom ob okolnosti, da je ostaviteljica i s inoga razloga, naime radi ružna ponašanja tužitelja prema njoj, stegnula tužitelje na nužni dio, koju okolnost potvrdio je samo jedan svjedok, naime javni bilježnik M. M.

Stoga nije od potrebe, ni da se ispituje, da li je istinit pobijani razlog oporuke C—I, da su naime tuženi, kako to oni tvrde i razlažu, pri diobi ostavine iza pok. njihova oca F. F. doista manje dobili, nego tužitelji.

Pošto ni inače nema uvjeta § 335. grpp. za uvaženje izvanrednoga previda jedne ili druge stranke, valja te pravne lijekove otputiti po § 334. grpp. kao nedopustive, te osuditi tužitelje po § 573. grpp., da naknade tuženim trošak previdnoga protuizvedenja. Priopćio: Dr. B. V u č i n i ć.

Namireni vjerovnik ima izdati dužniku osim u § 81. i 82. grunt. reda propisanim postulatima i biljegom providjenu namiru.

Tumačenje § 1369. o. gr. z.

Kr. sudbeni stol u O. izrekao je u parnici J. i K. A. te F. A. iz O. po dru. I. C. tužitelja proti P. P. h. Št. u O. po dru. A. P. tuženoj na izdanje valjane isprave za brisanje ovršne predbilježbe prava zaloga spp. nakon na tužbu od 5. aprila 1910. broj 4591 gr. zametnutoj i dana 23. jula 1910. uz pristup obih stranaka obavljenom uskladom spisa dovršenog usmenog postupka ovu osudu: Tužena P. P. h. št. u O. dužna je tužiteljima izdati valjanu ispravu za gruntovno brisanje mjenične svote od 8000 K sa 6% kamati od 8. aprila 1909. $^1/_8$% providbe, troška sudbenog od 139 K 35 fil. troška ovršno predbilježbene molbe od K 43·20 i dalnjih troškova do 200 K ovršnom predbilježbom prava zaloga uknjižene:

a) na nekretninama J. i K. A. upisanim u gr. ul. br. 581 i 3036 op. O.

b) na nekretninama F. A., upisanim u gr. uložku broj 2223 i 2224 općine O., i konačno:

c) na u korist F. A. u grunt. ulošku broj 581 i 3036 općine O. temeljem obveznice od 15. februara 1908. uknjiženo pravo zaloga za zajam od 14.000 K i na temelju obveznice od 15. jula 1907. uknjiženo pravo zaloga za zajam od 16.000 K spp. (u ulošku broj 581 C. r. br. 24 i 25, a u ulošku broj 3031 općine O. C. r. br. 13 i 14), u protivnom slučaju pako ima takovom ova osuda

Digitized by Google

vrijediti, podjedno je dužna tužiteljima naknaditi parbeni trošak sa 102 K 70 f, sve to u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

Razlozi: Medju parbenim strankama je neprijeporno, da je na nekretninama tužitelja, u dispozitivnom dijelu navedenim, za korist tužene uknjižena ovršna predbilježba prava zaloga za tražbine one i onako, kako je to u dispozitivnom dijelu navedeno, a sve to temeljem odluke ovog suda od 22. maja 1909., broj 8716 gr. pod A—I. Neprijeporno je nadalje medju parbenim strankama, da su tužitelji tuženoj glavnicu spp. iz te odluke A—I. potpuno isplatili. Prema tomu je to predbilježeno pravo zaloga po propisu § 469. ogz. prestalo.

Temeljem toga traže tužitelji, da im tužena, kao njihov plaćeni vjerovnik, izda brisovnu namiru za brisanje te uknjižbe.

Tužena priznaje, da je potpuno namirena iz odluke A—I., te se izjavljuje pripravnom brisovnu namiru tužiteljima izdati, čim joj tužitelji donesu biljeg na tu namiru, te izjavljuje, da je to bila pripravna učiniti i prije tužbe, ali tužitelji ne htjedoše biljega doprinjeti, što tužitelji sa svoje strane priznaju, prigovarajuć, da oni nijesu dužni biljega dati, nego tužena sama.

Prijeporno je dakle, tko imade platiti na to brisovno očitovanje brisovnu namiru propisani biljeg. Tečajem cijele rasprave u ovom predmetu bore se stranke u ustanovu § 1426 o. g. z., tumačeći je svaka u svoju korist; što više, tužena prigovara, da je tužiteljima prema propisu toga § namire izdala, i da su tužitelji u ovoj parnici pod B i C—I. uskladili.

Tuženi priznaje i to, pa je dakle i to neprijeporno.

Medjutim iz petita tužbe, koji stoji u suglasju sa tužbenim obrazloženjem, vidljivo je, da se ovaj prijepor ima riješiti prema ustanovama §§ 469. i 1369. o. g. z. Prema propisu § 469. o. g. z. založitelj je obvezan platiti dug samo onda, ako mu se zajedno povrati zalog t. j. pokretni. To isto propisuje i § 1369. o. g. z., koji još napose imperativno odredjuje, da vjerovnik namireni ima postaviti založitelja u stanje, da može uraditi, da se izbriše obveza iz knjiga hipotekarnih.

Po propisu ovoga §-a naloženo je dakle vjerovniku, da on mora založitelja bez obzira na to, je li ovaj to traži ili ne, je li ovaj to zahtijeva ili ne, staviti u stanje, da može izraditi, da se izbriše obveza iz knjiga hipotekarnih. Jer §§ 77.—80. gruntovnog reda propisuju, da je za takovo izbrisanje potrebita valjana isprava, sadržaj i forma, koja je propisana u §§-ima 81. i 82. gruntovnog reda, to je protivnik dužan, pošto je namiren, svom dužniku izdati takovu ispravu, pa i u onom slučaju, ako je ovaj i ne traži, dapače i onda, ako je ovaj neće da primi, u kom slučaju mora vjerovnik takovu ispravu staviti u polog po §-u 1425. o. g. z.

Jednom riječi to je apsolutna dužnost namirena vjerovnika.

Što je vjerovnik, u nazočnom slučaju tužena imala pravo od dužnika tužitelja zahtijevati i primiti, to je propisano u prilogu A—I. i to je tužena po vlastitom priznanju i primila. Biljeg na brisovnu ispravu, predvidjenu u gruntovnom redu, nije tužena primila po priznanju parbenih stranaka, nu taj biljeg nije imala prava niti zahtijevati, a niti primiti, jer taj u ispravi A—I. predvidjen nije, niti se taj biljeg može subsumirati pod „daljnje ovršne troškove", kako bi to tužena htjela, jer je nedvojbeno, da se pod „ovršni troškovi" imadu smatrati samo oni troškovi, koji su nastali za samo istjeranje dužne tražbine spp. Posebnog kakovog utanačenja medju

Digitized by Google

parbenim strankama, odnosećeg se na taj biljeg, nema, dakle trošak; ako kakav postoji ili mora nastati kod izdanja takove isprave, mora nositi sama stranka u pomanjkanju inog utanačenja, — kojoj zakon apsolutno u dužnost stavlja takovu ispravu izdati, a to je u nazočnom slučaju tužena.

Tužena prigovara tomu, da će ona onda biti na šteti, ako taj biljeg ona plati. Nasuprot tomu se mora istaknuti, da strankama prosto stoji unaprijed se pogoditi ne samo glede glavnice i kamata, nego i glede ostalih dužnosti, dakle i glede troška brisovne namire, a ako toga ne učine, tada nastupa zakonski propis, koji izmedju ostaloga propisuje i to, da se na primjer samo ugovorene i zatezne kamate mogu potraživati, da dakle vjerovnik ne može tražiti kamata, nego samo onda, ako ih je ugovorio i ne preko zakonom odredjene visine, pa makar se on i štetivao, ili propis § 1420. o. g. z., koji kaže, da stranke mogu ugovoriti mjesto, gdje se platiti ima, a ako toga ne učine, dužnik je o b v e z a n namiriti vjerovnika u mjestu svojeg prebivališta bez obzira na to, koliko će vjerovnik otuda troška imati, skopčanog sa putovanjem, dangubom i t. d.

Iz toga je jasno, da naš o. g. z. pušta sasvim strankama, da svoje odnošaje medjusobnim sporazumkom urede, a ako toga ne učine, u mnogim slučajevima tereti samog vjerovnika, a tako je i po §-u 1369. o. g. z.

S tih razloga moralo se je zahtjevu tužbe udovoljiti, jer tužena nije smjela uskratiti izdanje te isprave zato, što tužitelji nedadoše biljega za istu, jer ovaj u nazočnom slučaju ove niti ne tereti, nego onoga, koji ju je dužan izdati.

Osuda glede parbenoga troška osniva se na §-u 573. grpp.

Proti ovoj osudi uložila je tužena štedionica priziv po odvj. dru. A. P. u O.

Kr. banski sud, osudom od 14. decembra 1910., broj 34739, otputio je priziv, te potvrdio napadnutu osudu prvoga suda iz slijedećih razloga:

Uvaživ, da biljeg za brisovnu namiru ne spada medju troškove, koje posjednik mjenice ima pravo po §-u 50. mj. z. tražiti,

uvaživ, da je po propisima § 426., 1369., 1412. i 469. o. g. z. tuženica imala tužiteljima na njihov zahtjev izdati sa svima zakonitim potrepštinama providjenu brisovnu namiru, — uvaživ da medju te zakonite potrebštine spada i doprinešenje propisnog biljega, koji je imala dati tuženica, buduć pogodbom glede toga ništa drugog ustanovljeno bilo nije,

uvaživ, da razlog, s kojeg se je optuženica kratila izdati tužiteljima po istima zatraženu brisovnu namiru, nije na zakonu osnovan, naprotiv da je tužiteljsko tužbeno zahtjevanje na zakonu osnovano,

uvaživ, da nema važnih razloga za preboj ovoparbenog troška, koji tužiteljima napadnutom osudom nije previsoko, nego primjereno dosudjen, — valjalo je uz otpućenje tuženičinog priziva napadnutu osudu prvog suda u cijelosti potvrditi.

Trošak pravnog lijeka ima sama tuženica nositi, jer s njime nije uspjela.

Proti osudi kr. banskog stola uložio je zastupnik tužene dr. A. P. izvanredni previd, koji je osudom kr. stola sedmorice od 2. juna 1911. broj 2570 otpućen iz slijedećih razloga:

Dolnjosudne osude nijesu utemeljene niti na tumačenju ili uporavljenju zakona očevidno pogriješnom, niti na pretpostavi takovoj, koja je protivna jasnom sadržaju, pa se stoga u pomanjkanju uvjeta § 335. gr. p. p. imade

Digitized by Google

izvanredni previd tužene podružnice p. h. š. u O. po §-u 334. grpp. kao nedopustiv otputiti.

Tužena podružnica p. h. š. u O. osudjena je na naknadu troška previdnog protuizvedenja tužiteljima J. i K. A. iz dol. O. i F. A. iz O. temeljem propisa § 573. i 582. grpp.

Priopćio: Dr. A. Roscher, odvjet. per. u Osijeku.

Ob otklonu svjedočanstva (§ 152. gradj. parb. post. za Bosnu i Hercegovinu), koje je zamolio inozemni sud, odlučuje zamoljeni bosansko-hercegovački sud.

U parnici Vilhelmra i Therezije S., tužitelja proti Alfonsu S. pto 1400 K spp. dozvolio je kr. sudb. stol P. (u Hrvatskoj) provedbu po tužiteljici ponudjenoga dokaza po svjedokinji Vilhelmini W. u Sarajevu, te je za provedbu toga zamolio kotar. sud u Sarajevu.

Na odredjeno ročište pristupila je svjedokinja Vilhelmina W., te je izjavila, da su joj tužitelj i tuženik braća, i da prihvaća blagodat zakona (§ 152. br. 2. gpp. za Bosnu i Hercegovinu), na što je kotar. sud u Sarajevu taj zapisnik poslao zamoljujućemu kr. sudb. stolu P., koji je odlukom od 14. maja 1910. br. 656. gr. obzirom na to, da se stranke kod zamoljenoga suda proti tomu odreknuću ogradile nijesu, to odreknuće primio na znanje, i tužitelje, kao doveditelje dokaza pozvao, da u mjesto te svjedokinje (§ 180. gpp.) pruže ino dokazalo.

Povodom utoka tužitelja je kr. banski stol riješenjem od 21. jula 1910. br. 16.844

vidiv, da je kotar. sud u Sarajevu zamoljujućem kr. sudb. stolu u P. poslao zapisnik, sastavljen sa svjedokinjom Vilhelminom W. u kom ona prihvaća blagodat zakona, a da u riješenju zapisnika nije izrekao svoje odluke i o njoj stranke ubavijestio,

vidiv, da je uslijed toga parbenim strankama oduzeta mogućnost, da eventualno ulože pravni lijek u pogledu pitanja, da li svjedokinji Vilhelmini W. doista pripada pravo uskratiti svoj iskaz prema § 152. br. 2. i § 153. br. 4. gr. parb. post. za Bosnu i Hercegovinu:

obnašao je napadnutu odluku zamoljujućega kr. sudb. stola u P. ukinuti, te tomu sudb. stolu naložiti, da zapisnik svjedokinje vrati kotar. sudu u Sarajevu sa zamolbom, da na taj zapisnik odluku donese, te o toj odluci parbene stranke ubavijesti.

Proti toj riješitbi se nijedna stranka pravnim lijekom poslužila nije.

Zamolnicu, koju je prema toj rješidbi upravio kr. sudbeni stol P. kotar. sudu u Sarajevu, je taj sud riješenjem od 31. augusta 1910. Rg. R. 2128/09. povratio zamoljujućemu sudu sa slijedećim obrazloženjem:

U smislu § 131. gradj. parb. post. za Bosnu i Herceg. imadu se ovozemni sudovi pri izvidjanju dokaza držati propisa pomenutog parn. postupka;

po §-u 152. pako ima ali o razlozima uskrate iskaza svjedoka odlučiti parnični sud:

pak se prema tomu zamoljeni kotar. sud u Sarajevu ne smatra oviašten im, da odluči o tome, imade li se blagodat nesvjedočanstva Vilhelmine S. prihvatiti.

Digitized by Google

Uslijed toga je kr. sudb. stol P., vidiv, da je svjedokinja Vilhelmina W. uskratila svjedočanstvo,

vidiv, da svjedokinja u smislu § 152. al. posljednje parn. post. za Bosnu i Hercegovinu nije ovlaštena uskratiti svjedočanstvo, a da ne navede za to razloge, jer to pravo pripada samo rodjacima ü uzlaznoj i silaznoj lozi;

vidiv, da svjedokinja na pitanja, označena u §-u 152. br. 2. ist. post. može uskratiti svjedočanstvo samo u slučaju, kad bi svjedokinja odgovorom njenim pretrpila nepravednu i znamenitu štetu u imetku, nu

vidiv, da u smislu §-a 153. br. 4. ist. zak. ne može svjedokinja ni na pitanja, označena u §-u 152. br. 2. ist. zak. uskratiti svjedočanstvo glede činjenica, koje se tiču imućtvenih odnošaja, spadajućih na obiteljski odnošaj stranaka i svjedokinje,

riješenjem od 24. decembra 1910. br. 7592. gr. obnašao izreći, da ne ima razloga uskrate svjedočanstva, te da je svjedokinja Vilhelmina W. dužna svjedočiti, jer ne postoje uvjeti §-a 152. br. 2. i § 153. br. 4. ist. zakona.

Povodom utoka tuženoga Alfonsa S. je kr. banski stol vidiv, da je kotar. sud u Sarajevu povodom na ustanovu § 152. ist. zak. u dopisu svojem od 31. augusta 1910. R. 2128/9. izjavio, da nije kao zamoljeni sud ovlašten odlučiti o tom, da li se ima blagodat nesvjedočenja prihvatiti,

vidiv, da prema § 152. ist. zak. ima o razlozima uskrate svjedočenja odlučiti parnični sud,

vidiv, da je u ovom predmetu parnični sud kr. sudb. stol P., pa da je prema tomu pozvan, da to pitanje riješi,

vidiv, da su inače u napadnutoj odluci spomenuti razlozi s kojih svjedokinja Vilhelmina W. ne može svoje svjedočenje na temelju zakonskih ustanova uskratiti, osnovani:

obnašao je rješidbom od 16. marta 1911. br. 146/8. utok tuženoga Alfonsa S. otputiti, te napadnutu odluku potvrditi.

Povodom izvanrednog presudnog utoka tuženoga Alfonsa S. je kr. stol sedmorice

vidiv, da ovostrani sudovi prema općim pravnim načelima (sravni i čl. X. haaške konvencije u zak. čl. XIII.: 1899.), a ni prema propisu § 131. gradj. parn. post. za Bosnu i Hercegovinu nijesu nadležni, da odluče u ovoj stvari, već da to spada na nadležnost sudova bosanskih,

vidiv, da se u § 152. istog zakona doduše veli, da o razlozima uskrate svjedočenja odlučuje parnični sud, nu da se tu pretpolaže, da je parnični sud u Bosnoj i Hercegovini, pa treba dakle, da ovdje odluči zamoljeni kotar. sud u Sarajevu,

vidiv, da je u tom smislu postignut sporazumak sa zemaljskom vladom za Bosnu i Hercegovinu glasem dopisa iste od 24. jula 1911. br. 180.108. III. 3., upravljenoga na kr. hrvat.-slav.-dalmat. zemaljsku vladu, odjela prav., a po istoj dopisom od 15. septembra 1911. br. 16.570 kr. stolu sedmorice saopćenoga,

obnašaje rješidbom od 29. septembra 1911. br. 4549 izvanredni previdni utok tuženoga Alfonsa S., koj zahtijeva, da se odustane od preslušanja svjedokinje Vilhelmine W. otputiti, nu tim povodom ureda radi obe odluke

Digitized by Google

nižih sudova po §§ 318, 343. i 339. gpp. ukinuti, te u prvoj molbi postupajućemu sudu naložiti, da se ponovno obrati zamolbom na kotar. sud u Sarajevu radi saslušanja svjedokinje, kao što i radi predhodne odluke o njezinoj uskrati svjedočanstva. ff.

Gradj. parnični postupnik za Bosnu i Hercegovinu.

§ 131. Ako stigne zamolnica za izvedenje dokaza iz područja, u kojem ovaj zakon ne važi, valja zamolnici da zadovolji onaj kotarski sud, u čijem kotaru valja dokaz izvesti, ako ne bude sumnje o obdržavanju uzajamnosti. Ako bude te sumnje, valja preko vrhovnoga suda zatražiti u zemaljske vlade mjerodavno razjašnjenje.

Zamolnicama sudova u austro-ugarskoj monarhiji valja svakako zadovoljiti.

Zamolnicu, upravljenu na nenadležni sud, valja otpraviti nadležnomu sudu.

Pri izvadjanju dokaza treba se držati propisa ovoga zakona. Drugačije može se samo onda postupati, ako to postupanje bude pozivom na inostrano pravo tačno označeno, i u koliko nije isključeno zakonima, što postoje u području, gdje ovaj zakon važi.

§ 152. Iskaz smije se uskratiti:

1. Na pitanja, gdje bi odgovor sramotio ili u opasnost zbog sudske kaznene istrage doveo svjedoka, njegovu suprugu ili osobu, s kojom je on u izravnoj lozi ili do drugega koljena u pobočnoj lozi u rodu ili tazbini, ili s kojom je svezan posinovljenjem.

2. Na pitanja, gdje bi odgovor nanio neposrednu i znatnu štetu na imetku svjedoku ili kojemu njegovu rodjaku, koji je u prijašnjoj tački naveden.

3. Na pitanja, što se odnose na činjenice, o kojima svjedok ne bi mogao iskazati, a da ne povrijedi dužnosti tajne, koja mu je po njegovu zvanju naložena, ako nije od dužnosti odriješen.

O razlozima uskrate mora parnični sud odlučiti. Protiv toga riješenja dopušta se utok.

Rodjaci koje stranke u uzlaznoj i silaznoj lozi mogu uskratiti iskaz ne navadjajući razloga.

§ 153. O pitanjima, označenim u §-u 152. broj 2, ne smije se uskratiti izkaz:

1. Ako se pitanja odnose na pravne poslove, kojima je svjedok prizvan bio kano osoba vjerodajna.

2. Ako se pitanja odnose na pravni odnošaj, koji se sklapao sudjelovanjem svjedokovim, ili u pogledu kojega je svjedok pravni prethodnik.

3. O porodjajima, ženidbama ili slučajevima smrti kod članova porodice.

4. O činjenicama, koje se tiču imovinskih stvari, osnovanih na porodičnom odnošaju.

Digitized by Google

K tumačenju § 445. g. p. p. i §§ 68., 69. i 70. gradjanskog sudovnika.

Kr. sudb. stol u Budapešti dozvolio je na temelju pravomoćne osude izabranog burzovnog suda broj 1194—09. odlukom svojom od 18. marta o. g. broj 14673—11. ovrhu pokretnina J. L. u Z. radi B. H. u B. dužnih 13127 K 09 f. spp. uz intervenciju, i za provedenje te ovrhe umolio kr. kot. sud I. u Z., koji ju je pododlukom svojom od 3. aprila o. g. broj 22.280 gr. R. 1571—11. povjerio na izvedenje kr. jav. bilježniku kao sudb. izaslaniku. Pošto se je ovršenik provedenju te ovrhe protivio, odredjena bi odlukom zamolnog suda od 5. aprila o. g. broj 23.566 gr. ponovna njena obava uz asistenciju gradske straže i uporabu bravara, do koje ali opet nije došlo, jer je ovršenik istog dana podnio kod zamolnog suda molbu za utrnuće ovršnog prava i obustavu ovrhe temeljem § 445. gpp.

Kr. kot. sud I. u Z. vidiv, da je ovršenik u ispravama potpuno dokazujućima posvjedočio, da je nagodu, koja je izmedju njega i ovrhovoditelja nakon osude burzovnog suda sklopljena, točno držao, obustavio je odlukom svojom od 7. aprila o. g. temeljem § 445. gpp. dalji ovršni postupak, no podjedno ali pozvao ovršenika, da se u roku od 14 dana iskaže, da je u smislu spomenutog §-a podnio kod presudnog suda molbu, jer će se inače na zahtjev ovrhovoditelja dozvoliti nastavak ovrhe. Zahtjev njegove molbe pako glede konačnog riješenja za utrnuće ovršnog prava odbio je s razloga, jer se za to prema § 69. gradj. sudovnika i § 445. gpp. ne smatra nadležnim.

Kr. ban. stol — nakon protiv spomenute odluke podnešenog utoka sa žaobom ništovnom ovršenika po odvjetniku dru. I. J. u. Z. i ovrhovoditelja po odvjetniku dru. G. F. u Z. — uvaživ, da prvomolbena odluka u dijelu, kojim se utjecatelj sa zahtjevom konačnog riješenja molbe za utrnuće ovršnog prava odbija, nije na zakonu osnovana, jer § 69. gr. sud. pretpostavlja, da je sud, koji ovrhu dozvoljuje, i sud, koji ju provadja u području valjanosti istoga zakona, t. j. u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, dočim prema inozemstvu vrijedi ustanova § 68. istog zakona; uvaživ, da je naredbom bana od 17. maja 1893. broj 6093 (br. 34. zbor. od g. 1893.), kojom je izmedju hrvatsko-slavonskih i ugarskih sudova osigurana jednoličnost i normalnost pružanja pravne moći, osobito naglašeno, da se i proti ovršnim pravnim činima kod ovdašnjeg suda podnešene pravne pritužbe imaju riješavati vazda po ovozemnim zakonima i naredbama, medju koje pravne pritužbe nedvojbeno spada i molba po smislu § 445. gpp.;

uvaživ, da medju napomenute pravne pritužbe nedvojbeno spada i molba po smislu § 445. gpp. za utrnuće ovršnog prava;

uvaživ, da postupajući sud ima na prošnju, obloženu ispravama, potpuno dokazujućima kojigod pozniji čin, medjutim ustaviti ovrhu (§ 445. gpp.), obnašao je rješidbom svojom od 11. maja 1911. broj 12.711, uz zabačenje ništovne žaobe i otpućenje utoka ovrhovoditeljevog, prvomolbenu odluku u prvom dijelu, kojim se prethodno dalji ovršni postupak obustavlja, potvrditi, nu povodom ništovne žaobe i utoka ovršenika napadnutu odluku u dijelu, kojim se utjecatelj odbija sa zahtjevom konačnog riješenja molbe za utrnuće ovršnog prava, ukinuti, te prvom sudu naložiti, da na tu molbu u pogledu gornjeg zahtjeva odredi ročište po smislu § 445. gpp. i za tim dalje po zakonu postupa. Trošak pravnog lijeka imaju same stranke nositi s razloga, što ga protustranka nije skrivila.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice pako — nakon protiv spomenute rješidbe po ovrhovolitelju podnešenog previdnog utoka — uvaživ, da u pogledu odluke nižih sudova, u koliko suglasno dozvoljuju medjutomnu obustavu ovrhe, nema uvjeta § 318. gpp.;

uvaživ, nadalje, da iz ustanova §§ 444. i 445. gpp. i § 69. i 70. gr. sudov. u njihovom savezu proizlazi, da je i rekvirirani izvršbeni sud u slučaju, predvidjenom u § 445. gpp. ne samo vlastan i nadležan uslijed podnešene mu molbe za obustavu dalje ovrhe medjutim obustaviti ovrhu, nego i po § 445. gpp. odrediti ročište za saslušanje stranaka ob utvrdjenom utrnuću prava ovršnog i za tim konačno riješiti odlukom, da li se ima ili nema odustati od dalje ovrhe;

uvaživ napose, da u zakonu nije nigdje odredjeno, niti u gornjim ustanovama ima uporišta za to, da bi rekvirirani sud u slučaju § 445. gpp. mogao dozvoliti medjutomnu obustavu ovrhe samo uvjetno, ako je ovršenik podnio ili u odredjenom mu zapornom roku podnese preusudnom sudu molbu za odustaju od dalje ovrhe radi utrnuća ovršnog prava;

uvaživ po tom, kao i s obzirom na toč. 10. al. 3. banske naredbe od 17. maja 1893. broj 6043 (ur. zb. nar. br. 459.), da je opravdana rješidba kr. ban. stola u dijelu, ukidajućem porvomolbenu odluku i odredjujućem po §-u 445. gpp. ročište za saslušanje stranaka:

obnašao je povodom previdnog utoka ovrhovoditelja isti, u koliko je uložen proti po nižim sudovima dovozvoljenoj medjutomnoj obustavi ovrhe i u tom pogledu se ukazuje izvanrednim previdnim utokom, kao neumjestan otputiti, te uz otpućenje njegovog previdnog utoka potvrditi napadnutu rješidbu kr. ban. stola u dijelu, kojim se ukida prvomolbena odluka i odredjuje ročište za saslušanje stranaka po smislu § 445. gpp.

Priopćio: Dr. Zlatko Cuvaj.

B. Kazneno.

Tvorna uvrijeda djeteta izpod 7. godine ne tvori objektivni učin prekršaja proti suprotsigurnosti poštenja, označenog u §-u 496. k. z.

Š. W., kao otac i zakoniti zastupnik 6-godišnje svoje malodobne kćeri Elze, podnio je protiv Roze M. prijavu radi pr. suprot sig. pošt., ozn. u § 496. k. z., jer da je ova ušla u njegov stan i ondje spomenutu njegovu kćerku iščuskala.

Kr. kot. sud I. u Z., saslušav obranu optužene — koja ne taji, da nije 6-godišnju kćerku Š. W. Elzu iscuškala, jer da je ova njezinog 3-godišnjeg sina Rudolfa već više puta ugrizla prigodom igre u prst, radi čega se je pritužila kod roditelja male Elze, koji je ali radi toga ne prikoriše, već tuženoj naprotiv odvratiše lakonički, neka si svog sina zatvori u gajbu, pa kad je kritične zgode Elza ugriz ponovila, otišla je u stan Š. W. i ondje za kazan Elzu iščuškala — riješio ju je osudom svojom od 4. aprila 1911. broj II. 4113. — 1910. temeljem § 250. t. 3. kp. obzirom još na § 2. lit. g. kz. i osudio priv. tužit. po § 331. k. p. na nošenje troškova zastupanja optužene u iznosu od 20 K iz slijedećih razloga:

Digitized by Google

Optužena Roza M. iščuškala je 6-godišnju Elzu uslijed neodoljive nužde. a u pravednoj obrani svog 3-godišnjeg sina Rudolfa, kojem je ona mati i zak. zastupnica; ona je tim nadomjestila na Elzi onu kazan, koju bi ova za taj ugriz tudjem djetetu zaslužila od samih svojih roditelja, da je u njima bilo čuvstva pravednosti. Prema ustanovama o. g. z. stiču djeca tek navršenom sedmom godinom djelomičnu prav. sposobnost, a tim tek i neki društveni položaj, a prema tomu i stanoviti ugled, koji se tek tada može umanjiti. Pošto je pako Elza, kćerka priv. tuž. Š. W. tek 6 godina stara, to se ne može govoriti ni o uvrijedi njenog poštenja, a po tom ni o objekt. učinu pr. suprot sigur. pošt., ozn. u § 496. kr.

Kr. sudb. stol, kao prizivni sud u Z., potvrdio je rješidbom svojom od od 17. augusta 1911. broj II. 884—11. osudu prvog suda u cijelosti, jer ona — obzirom na tvrdnje priziva — ne proglašuje djecu ispod 7 godina bespravnom, već samo konstatuje, da se osjećaj poštenja — ugleda u ljudskom društvu kod takove djece povrijediti ne može, jer bez dvojbe, da takav osjećaj niti ne postoji. Zlostavljanje takove djece nije ipak kraj takovog tumačenja ustanove § 496. k. z. beskažnjivo, akoprem se ne može kao uvrijeda poštenja, već se ima kažnjenje prepustiti polit. oblasti, kojoj prinadleži kažnjenje inih zlastavljanja, koja ne sadržavaju obilježja § 496. kz. ili inog kojeg po kz. zakonu kažnjivog čina. Nije na ime sve ono, što nije dozvoljeno i po kazn. zakonu kažnjivo. Osuda prvog suda jest stoga u pomanjkanju objek. učina na zakonu osnovana. Osnovana je i glede osudjenja priv. tužitelja na nošenje troškova zastupanja optužene, jer je dužnost priv. tužitelja na naknadu troškova apsolutna po §§ 330. i 334. k. p., te nije uvjetovana lažljiva prijava, već se ustanova glede toga tiče inih osoba (§ 131. k. p.).

Priopćio: Dr. Zlatko Cuvaj.

Iz upravne prakse.

Kako se imadu pojedini dijelovi kod provedbe potajne diobe u gruntovnici upisati (intitulirati), — normirano je u § 56., al. 6. zadr. zakona i u § 4. zadr. novele, a ne u § 36. istog zakona. — Ima li s toga u jednoj diobnoj grani potajno podijeljene zadruge više pretstavnika kao faktičnih suposjednika, a ako bud koji od njih zatraži, da se odnosni dio upiše na dotičnika kao suvlasnika, — valja tom zahtjevu — ne postoje li zapreke § 4. zadr. novele — udovoljiti, pa i onda, ako se ostali suposjednici takovom upisu usprotive, te je obzirom na zahtjev tih suposjednika nuždno na tom dijelu osnovati suvlasničtvo izmedju njih kao nove zadruge i dotičnog pretstavnika kao samovlasnika.

(K tumačenju § 56., al. 6. zadružnog zakona od 9. maja 1889. i § 4. zadružne novele od 30. aprila 1902.)

U zadruzi B. kbr. 30 iz R. postoje tri obitelji:

obitelj Luke B., rodj. 1850., sa ženom Jokom i sinom Gjurom, rodj. 1877.;

obitelj Jove B., rodj. 1853., umro 16. aprila 1904., sa ženom Pelagijom i kćeri Ljubom, izudatom 1903.;

obitelj Nikole B., rodj. 1895., sa ženom Milkom i sinom Milivojem, rodj. 1895.

Digitized by Google

Luka, Jovo i Nikola B. rodjena su braća.

Jovo B. stavio je 13. februara 1900. zahtjev, da se u ovoj zadruzi provede dioba, navodeći, da su on i braća Luka i Nikola već i podijelili zadružnu imovinu na tri jednaka dijela, pa da bi tako valjalo diobu i oblasno provesti. — Raspravom je ustanovljeno na temelju iskaza stranaka, da su se doista pomenuta braća izvanoblasno oko godine 1892. sporazumjeli, da se imade zadružna imovina medju njih na tri jednaka dijela razdijeliti. Prema tome sporazumu dioba je i izvedena, te je Luka odmah stupio u posjed pripalog mu dijela, dočim su Jovo i Nikola i dalje ostali u zajednici, navodno s razloga, što da Jovo nije mogao smoći sretstava, da si sagradi posebnu kuću i gospodarske zgrade, te osnuje posebno gospodarstvo.

Pošto je tako ustanovljeno, da je potajna dioba izvedena poslije 1. januara 1890., i pošto je dalje ustanovljeno, da zadruga ima samo 13 rali 696 četvor. hv. zadružnog zemljišnog posjeda, — o d b i l a je kr. kot. oblast u B., o d l u k o m od 24. maja 1900. br. 9491 Jovu B. sa njegovim diobnim zahtjevom, jer da za provedbu p o t a j n e diobe ne postoje uvjeti § 56. zadr. zakona, a zadruga da nema dovoljno zemljišta, da bi se kod provedbe r e d o v n e diobe mogla svakoj diobnoj grani (tri dijela) osigurati zakonom propisana najmanja izmjera selišta.

Po smrti Jovinoj stavio je 3. septembra 1904. diobni zahtjev Luka B., a tom se je zahtjevu pridružila i Pelagija udova pok. Jove B., navodeći, da je pokojni njezin muž oporučno razpoložio sa dijelom, što ga pripada iz zadružne imovine. — Kr. kot. oblast u B. i ovaj je diobni zahtjev p r v o s t e p e n o g odlukom od 30. augusta 1905. br. 13507, o d b i l a iz razloga, navedenih u odluci od 24. maja 1900. br. 9491. Proti toj odluci uložila je utok udova Pelagija B., — a kr. je županijska oblast u B. d r u g o s t e p e n o, odlukom od 8. marta 1906. br. 3185, taj utok u pogledu provedbe potajne diobe odbila, a glede provedbe redovne diobe uvažila i prvostepenu odluku preinačila te odredila, da se imade provesti r e d o v n i diobni postupak, jer da će svakoj diobnoj grani — ako se Pelagija udova pridruži k dijelu Nikolinom — biti osigurana najmanja izmjera zadr. selišta. Ova je drugostepena odluka — pošto se nije nitko proti njoj poslužio s pravom utoka — postala pravomoćna.

Provadjajući za tim nadležna kr. kot. oblast u B. u pravcu ove pravomoćne drugostepene odluke redovni diobni postupak ustanovila je naknadno, da je u ovoj zadruzi potajna dioba izvedena p r i j e 1. januara 1890., te je raspravu dalje nastavila u pravcu provedbe te potajne diobe, i nakon što je konstatovala faktično posjedovno stanje — izdala je p r v o s t e p e n o m odlukom od 14. decembra 1906. br. 16.741 strankama diobni list prema faktičnom stanju posjeda te odlučila, da se imade dio (I), što je po potajnoj diobi pripao Luki B. i njegovoj porodici, upisati u gruntovnici na njega kao samovlasnika, a dio (II.), što je pripao Nikoli i pok. Jovi B. i njihovim porodicama, da se imade obzirom na zahtjev udove Pelagije B. upisati na Nikolu i Jovu B. kao suvlasnike na jednake dijelove.

Proti netom navedenoj prvostepenoj odluci uložio je utok Nilkola B. sa zahtjevom, da se II. dio upiše na novu zadrugu s pravom ovlaštenja za njega i njegovu porodicu te Pelagiju udovu B., — a kr. je županijska oblast u B. svojom d r u g o s t e p e n o m odlukom od 16. marta 1907. br. 4568, taj utok uvažila i prvostepenu odluku preinačila te odredila, da se imade po

Digitized by Google

smislu utočenog zahtjeva II. dio upisati na novu zadrugu, a to s razloga, što da na ovom dijelu živu dvije obitelji (§ 36. zadr. zakona) i jer § 56. zadr. zakona ima mjesta samo onda, kad to stranke sporazumno zatraže.

Proti ovoj drugostepenoj odluci uložila je utok Pelagija udova B. na kr. zemaljsku vladu, odio za unutarnje poslove, zahtijevajući, da se u pogledu intitulacije II. dijela uzdrži na snazi prvostepena diobna odluka, odnosno, da se dio pokojnog njezinog muža Jove B. od dijela brata mu Nikole potpunoma odijeli, jer da su stranke svojevremeno prigodom izvadjanja potajne diobe sporazumno utanačile bile, da imade svakog brata pripasti jedna trećina zadružne imovine. — Nakon što je rasprava nadopunjena te je naročito ustanovljena istinitost potonjih navoda utjecateljičinih — donijela je kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, odio za unutarnje poslove, u ovoj stvari slijedeće svoje v r h o v n o riješenje od 23. januara 1911. br. 57.808 ex 1910. :

Utok Pelagije udove B. djelomice se uvažava, pobijana se drugostepena odluka od 6. marta 1907. br. 4406 glede intitulacije II. dijela preinačuje i odredjuje, da valja ovaj dio u gruntovnici upisati n a z a d r u g u B. s pravom ovlaštenja Nikole B. i njegove porodice kao suvlasnicu na polovicu ovog dijela, te n a J o v a n a B. k a o s u v l a s n i k a na drugu polovicu istoga dijela. Zahtjev pako utjecateljičin, da se dioba ove zadruge provede na tri dijela, odbija se, a pomenuta se pobijana drugostepena odluka ostavlja u tom dijelu netaknuta, — a to s razloga, što je dioba ove zadruge, kako je osnovana u diobnom listu katarske oblasti u B. od 14. decembra 1906. br. 16.741 i diobnom nacrtu od 8. decembra 1906., suglasna sa faktičnim stanjem posjeda, što u ovoj zadruzi postoji po potajnoj diobi, izvedenoj po smislu § 56. zadr. zakona, i što je raspravom ustanovljeno, da se pok. Jovan B. nije nikada nalazio u posjedu posebnog u naravi opredijeljenog i omedjašenog dijela zadružnog zemljišta, već je i nakon izvedene potajne diobe, pa sve do svoje smrti živio sa bratom Nikolom B. nerazdijeljeno na onom zadružnom zemljištu, što no im je pripalo po potajnoj diobi.— Iz ureda se pako preinačuje onaj dio pobijane drugostepene odluke, kojim je odredjeno, da se imade I. dio upisati na Luku B. kao samovlasnika, pa se odlučuje, da se taj dio imade upisati na novu zadrugu s pravom ovlaštenja Luke B. i njegove porodice, a to s razloga, što se upisu pomenutog Luke kao samovlasnika protivi njegov godine 1877. rodjeni sin Gjuro B. (zapisnik pomenute kot. oblasti od 11. maja 1910. br. 9632), pa s toga po § 4. zadr. novele nema mjesta samovlasničkom upisu.

Utok valjalo je dijelomice u naznačenom pravcu uvažiti s razloga, što je raspravom ustanovljeno (zapisnik pomenute kot. oblasti od 12. maja 1910. br. 9632), da su braća Luka, pok. Jovan i Nikola B. prigodom izvedenja potajne diobe sporazumno ugovorili, da se imade dioba izvesti tako, da svakom bratu pripane jedna trećina zadružne imovine, pa su si prema ovom razmjeru glasom zapisnika opć. poglavarstva u G. od 27. maja 1902. ishodili i raspis zemljarine ; — te s daljnjeg razloga, što po propisu predposljednje alineje § 56. zadr. zakona valja pojedine potajnom diobom nastale dijelove upisati na zadruge, a n a z a h t j e v s t r a n a k a n a f a k t i č n e p o s j e d n i k e, — a pošto je u konkretnom slučaju zatražio Nikola B. upis II. dijela na zadrugu, a sljednici pok. Jovana B. zatražiše upis na njega kao samovlasnika, to je valjalo na tom dijelu osnovati suvlasnost onako, kako je to u dispozitivnom dijelu ovog riješenja odlučeno.

Digitized by Google

Istina je doduše, da Jovan B., koji je umro 16. aprila 1904., nije bio u vrijeme po Luki B. ponovno stavljenog diobnog zahtjeva (3. septembra 1904.) više na životu, ali je bio na životu danom 13. februara 1900., kad je zajedno sa bratom Nikolom zatražio provedenje diobe u njihovoj zadruzi. S ovim su pako diobnim zahtjevom bili Jovan i Nikola B. neopravdano odbijeni odlukom pomenute kotarske oblasti od 29. maja 1900. broj 9491, kao što je bio s jednakim zahtjevom neopravdano odbijen i Luka B. odlukom pomenute kotarske oblasti od 13. augusta 1905. br. 13.507 i drugostepenom odlukom od 8. marta 1906. br. 3185, — pa se s toga netom navedene odluke zajedno sa čitavim predhodnim postupkom sve do stavljenog diobnog zahtjeva iz ureda ukidaju, a to s razloga, što je rasprava, na kojoj su pomenute odluke osnovane, provedena površno i nepotpuno (§ 33.), al. 1. provedb. naredbe k zadr. zakonu), uslijed čega su navedene odluke neispravno ustvrdile, da u ovoj zadruzi nema potajne diobe po smislu § 56. zadr. zakona, i da provedbi takove diobe nema mjesta, — dok je naprotiv naknadno provedenom raspravom nedvoumno ustanovljeno, da takova dioba doista postoji, i da se imade provesti. Prema tome dakle valja prava diobnih stranaka prosudjivati po stanju stvari u vrijeme (13. februara 1900.), kada je sam pok. Jovan B. zatražio provedbu diobe, a ne po kasnijem diobnom zahtjevu (3. septembra 1904.) Luke B. Priopćio: Ivan Petranović.

KNJIŽEVNOST.

M. Stanišić. Uotmenomkrugu ili zločinciurukavicama. Znanstveno socijalno-kriminalno djelo. Šibenik 1911.

Kod nas su znanstveni književni proizvodi dosta velika rijetkost; zato valja svako takovo djelo radosno pozdraviti. Sa velikim sam zanimanjem pročitao Staničićevu knjigu, nu moram priznati, da nijesam u njoj našao onoga, što pisac obećaje.

U predgovoru ističe pisac, da je to djelo nešto novoga u našoj književnosti ili barem u načinu, kako je obradjeno. To stoji. Valja samo pročitati njegove političke izvode (str. 392. i sl.), pa će se svatko osvjedočiti, da takav način obradbe ne spada u knjigu, koja hoće da bude znanstvena.

Pisac se bavi opisom zločinaca iz otmenih krugova. Dijeli zločince u tri skupine (str. 15.); uprave: to su oni, koji su po njihovom prirodnom nagnuću raspoloženi na zlo i kojima potpuno manjka moralno čuvstvovanje; unavrnute: koji doduše moralno čuvstvuju, ali ih je takove stvorio krivi uzgoj ili su takvimi postali uslijed njekog njihovog trajnog položaja, posijana protivštinama i zaprjekama, koje njihovu taštinu i ambiciju te prećerano samoljublje podražuju; konačno u malodušnike: to su siromasi duhom, moralni slabići, koji kao crvi gmižu zemljom i zovu se nemirnjaci, brbljavci, opadnici tudjega poštenja i časti, kradljivci tudje imovine.

U neke vrsti uvoda (str. 5.—62.) opisuju ove tri kategorije zločinaca u krupnim potezima, dok se pobliže svakom kategorijom bavi u posebnim djelovima. Dio I. (str. 65.—136.) radi o pravim zločincima, dio II. (str. 139—226.) o navrnutim zločincima, dio III. (str. 229—301) o malodušni-

Digitized by Google

cima. Poglavje X. (str. 302.—391.) o svećenicima je zaplijenjeno. Poglavje XI. (str. 392.—456.) radi o politici.

U javnom i političkom životu su mu navrnuti zločinci pogibeljniji od pravih (str. 18.); naprasiti zločinci su mu identični sa navrnutim zločincima (str. 20.); prigodne pako zločince nalazi u svim tim kategorijama (str. 20.) O kazni tek en passant govori na str. 26. Stoji na stajalištu, da je socijetet nastao na temelju ugovora (str. 27.)

Pravi su mu zločinci nepopravljivi (str. 29.); pravi mu je zločinac Napoleon Veliki (str. 41.), a isto tako i sva silesija pisaca, političara i pučkih tribuna, koji su pripravljali ili pratili francusku revoluciju (str. 44.) Navrnuti zločinci su mu bezbroj narodnih i pučkih hrvatskih vodja (str. 47.)

Na str. 69. navodi, koje zločine počinja pravi zločinac; amo spadaju:

a) klevetnik i opadnik tudjega poštenja i časti;

b) podli lažac, smutljivac, koji najvećom lakoćom cinično izmišlja okolnosti i činjenice;

c) hrdjavi otac obitelji, opaki bračni drug;

d) neradini i rasipni radnik, ljenčina u najvećoj mjeri, ljubitelj nerada, igre, pića i svakovrsne zabave;

e) svedjerni kandidat prevare;

f) kradljivac bilo sam ili u društvu tudje imovine, član organiziranih društava, koji se bave kradjom, prevarom i nasiljem;

g) preljubnik, zavodnik i razbludnik uopće;

h) silovatelj nevinih lica, bilo sam, bilo pomoću drugih;

i) rodoskrvnitelj i protunaravni razbludnik;

j) osvetnik;

l) rijetko izvršitelj;

m) obično naručitelj ubojstva, umorstva i drugih krvnih zločina te drugih imovinskih zločina;

n) krivotvoritelj novaca;

o) himbeni zloporabitelj neznanstva, nevinosti i prijateljstva;

p) izdajnik.

Napada plemstvo (str. 74. i sl.), jer da ono najviše vrvi tipovima pravog zločinca. Pravi zločinci su mu rijedji od navrnutih i maloduš-nika (str. 104.).

Dok djelovanje pravog zločinca potiče poglavito iz živinskog egoizma, kod navrnutog zločinca poticalom je djelovanja njegov precjenjeni i povredjeni „ja"; kod njega je pogrešan pravac uzgoja (str. 139.).

Navrnuti zločinac može biti i biva (str. 142.):

a) opasni otac obitelji, opasni ženidbeni drug;

b) ljubomornik do skrajnje mjere i u ljubomornosti mučenik samoga sebe, bračnog druga i obitelji; preljubnik;

c) strastveni ljubovnik, pogibeljni takmac za se i za sve one, koje je zlosretni udes u tom približiti morao;

d) zavidnik tudjeg uspjeha, znanja, sposobnosti i položaja;

e) klevetnik tudje časti i poštenja;

f) tankoćutni uporavitelj svijuh mogućih i nemogućih, poštenih i nepoštenih sretstava za postignuće cilja; uvijek pripravan na laž, varku, prevaru i izvraćanje činjenica;

g) osvetnik ·

Digitized by Google

h) izvršitelj ;
i) naručitelj krvnih zlodjela i imovinskih šteta ;
j) izdajnik.

Primjeri su takovih navrnutih zločinaca : portugalski kralj Petar, Karlo Drački, car Konstancij, Filip II. ; amo spada Papa Pio V. i Siksto V., Martin Luther, slikar Cellini, Olivier Cromwell, d' Annunzijev Tulij Hermil (str. 172. i sl.).

Zločinci malodušnici su brojem najveći ; prvobitni i temeljni uzrok njihove opake djelatnosti je prirodjena im slaba umna sposobnost (str. 230.). Amo spadaju izraelitski i seoski lihvari, trgovci-varalice, društveni nevaljanci, koji se nezasluženo u udobnosti tove i bogatstvom razmeću ; amo spada Toma Elgin; ima malodušnika književnika, pjesnika, umjetnika, strukovnih ljudi, liječnika, odvjetnika, činovnika (str. 233. i sl.).

U zadnjem poglavju o politici veli na str. 442., da kao odgovorni kormilari državnog broda pri nepravednom sustavu vladavine mogu opstati samo pravi ili navrnutog kova zločinci, a takvi su mu medju ostalima Bismark i Crispi.

* * *

Udara u oči, kakovom se je pisac neznatnom kriminalnom literaturom, poslužio : Angiolella (delitti e delinquenti politici), Impallomeni (bez navoda djela), Lombroso (l' uomo delniquente), Gaboriau (pariške varalice), Welt (der moderne Mädchenhandel), Taine (o revoluciji). — Tko danas hoće znanstveno pisati o zločincima, taj mora da se opširno zabavi silnom literaturom, koja o tom problemu postoji. Tko danas hoće da s nova kategorizira zločince, taj mora da zauzme stanovište prema svim kriminalno-pravnim školama. Taj mora da precizira svoje mišljenje bar vis-a-vis Ferrijevim zločinačkim kategorijama ili kategorijama Garofalovim ili mišljenju Lisztovu o akutnom i kroničnom kriminalitetu.

Prva mi je misao bila, da ću u toj knjizi naći raščinjenu Garofalovu tezu o „naravnom zločinu". — Pisac naime kategorizira zločince sa stanovišta morala ; on veli (str. 15. i 16.), da su pravi zločinic oni, kojima potpuno manjka moralno čuvstvovanje, navrnuti da donekle moralno čuvstvuju, dok su malodušnici moralni slabići. Nigdje nam ali pisac ne kazuje, koja su bitna obilježja morala po njegovom shvaćanju, jer ako kanimo zločince kategorizirati po moralnom temelju, što pisac očito kani, valja iznajprije dati točno bitna obilježja toga temelja, naime morala. Ili zar misli pisac, da je shvatanje o postanku i razvitku morala kao i o njegovim bitnim obilježjima nepreporno. Zar je moral za rimskog cara Augusta i Crispia bio uvijek isti? Jer i car August i Crispi su po mišljenju pisca zločinci. Neka pisac uzmel istati po kojoj socijološkoj knjizi, n. pr. po djelu Westermarkovu o evoluciji morala, pa će vidjeti, da taj pojam nije stabilan. Neka uzme n.pr. Gumplowicza, kojemu je moral genetički od prava različit, ili Makarewicza, koji takove razlike izmedju morala i prava ne pozna. — Kako razna mogu biti shvaćanja glede iste stvari, to nam najbolje dokazuje sam pisac. On na str. 134. citira Milobara, koji u svojoj ekonomiji izvodi, da surov način trvenja medju društvenim klasama dolazi odatle, što u društvu koje nema još iskustva, vlada još neki diletantizam; pisac pako na str. 135. glede tih izvoda Milobarovih veli, da ono, što Milobar nazivlje „dile-

Digitized by Google

tantizmom", mi nazivljemo zločinstvom. Kolike li razlike u shvaćanju izmedju jednog i drugog!

Pisac temelji zločin (str. 135.) na utilitarnom temelju, a gore smo vidjeli, da zločinac kategorizira sa stanovišta morala; valjalo je dakle bar dati ili obilježja morala ili utilitarnu bazu proširiti, te na njoj osnovati i moral i nemoral kao i zločin.

Kad je pisac već udario temelj zločinačkim kategorijama na moralu, imao se je svakako razjasniti sa G a r o f a l o v o m teorijom, jer to je do sada glavna teorija o zločinu kao povredi moralnog čuvstva.

Pisac bi isto tako bio dobro učinio, da je zauzeo stanovište prema znamenitom F e r r i j e v o m kategoriziranju zločinaca. F e r r i j e v a kategorija zločinaca iz strasti ili naprasitih zločinaca pokriva se sa piščevim navrnutim zločincima, samo što je F e r r i svoje zločince iz strasti ograničio na većinom krvne zločine, dok piščevi naprasiti zločinci mogu uz krvna zlodjela počiniti i imovinsku štetu i prevaru (str. 142.). — Šteta, što se pisac nije osvrnuo na Ferrijevu kategoriju zločinaca od navade; šteta tim više, jer ovu kategoriju priznaje i znanost (F e r r i, L i s z t i malne svi kriminalisti), i praksa, i zakon sam (jer govori n. pr. o tatu i varalici od navade). Možda je pisac tu kategoriju zločinaca od navade identificirao sa svojom kategorijom p r a v i h zločinaca. Nu to mi se ne čini s toga, jer je pisac učinio jednu distinkciju, s kojom se ne će moći složiti ni znanost, ni praksa, ni zakon. Pisac naime tvrdi (str. 20.), da p r i g o d n e zločince nalazimo i kod pravih zločinaca; nu p r i g o d n i zločinac i onaj od n a v a d e, su antiteze, jedan isključuje drugoga, dakle se, ne me mogu kategorizirati skupa u kategoriju p r a v i h zločinaca; otale izvodim, da pisac nije zločinca od navade identificirao sa pravim zločincima; ali nije, zaključujem dalje, zločince od navade s istog razloga mogao kategorizirati ni u njegove dvije ostale kategorije, naime n a v r n u t e zločince i malodušnike, jer tvrdi, da i u tim kategorijama nalazimo p r i g o d n i b zločinaca, dakle ne možemo u istu kategoriju svrstati i zločince od n a v a d e. A da zločince od n a v a d e valja lučiti od prigodnih, to je zahtijevao već W a h l b e r g, to postulira L i s z t o v a škola, to veli naš kazneni zakon; to je istaknuto i u novoj osnovi austrijskog kazn. zakona od g. 1909.

Čini mi se, da je pisac sa svojom tvrdnjom, da p r i g o d n i h zločinaca nalazimo i kod p r a v i h zločinaca, počinio pogrješku i obzirom na institut kazne. Pisac naime tvrdi na str. 29.: da su pravi zločinci ne p o p r a v l j i v i, a pošto medju p r a v i m zločincima po njegovoj tvrdnji ima i p r i g o d n i h, to su, deduciram, i ovi nepopravljivi, jer ako su popravljivi, nisu pravi, a dosada je držala i znanost i praksa, da je baš medju prigodnim zločincima najveći dio popravljivih. — Sve je to moralo dovesti pisca do toga, da je postavio druge zločinačke kategorije, te mi se njegov način kategorizacije zločinca ne ukazuje podesnim.

Djelo je pisano razvučeno; način obradbe politike u zadnjem poglavlju nije po mom ukusu, jer držim, da napadaji na aktivne političare ne spadaju u znanstvenu knjigu. Tako je poznati francuski publicista G i r a r d i n u svom djelu „Du droit de punir" napadao Nijemce i Bismarke. Za to ga kriminalisti drage volje prepuštaju publicistima. To i mi ovim drage volje sa našim autorom činimo. **E. M.**

Digitized by Google

Strohal dr. Ivan: Statuti primorskih gradova i općina. Bibliografički nacrt. Zagreb 1911. (VI + 121. p.) 8°. Cijena 2 krune.

Prošlo je malo ne 40 g., što je akademija izdala „Pisani zakoni na slavenskom jugu." Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića. Sv. I. Zakoni, izdani najvišom zakonodavnom vlašću u samostalnim državama (medju koje ubroji Bogišić i Dubrovnik i Poljica). Druga sveska imala je prema zamišljaju sadržavati radnje manjih zakonotvornih krugova, kao što su zakoni pojedinih predjela, municipija, otoka, općina i korporacija, treća sveska zakone, izdane vlastima i organima obiju crkava, a četvrta sveska se imala baviti zakonima, namijenjenima pojedinim zemljama i predjelima od inorodnog zakonodavca.

Zamišljeno je bilo dobro, provedenje ostalo je ali tek kod prve sveske. Niz ovih bibliografskih studija imao je služiti predradnjom izdavanju spomenika i gradje za historiju prava na slavenskom jugu.

Akademija je medjuto i mimo bibliografskih predradnja prešla na samo izdavanje statuta, te je do danas izdano u svemu 13 statuta pojedinih općina u zbirci Monumenta historico-iuridica.

Uza sve to se i dalje osjećala potreba onakovoga bibliografskoga nacrta, kako ga je zamislio Bogišić. Toj je potrebi udovoljila akademija u ovogodišnjim svojim publikacijama radnjom dra. Ivana Strohala.

U sistemu i zamišljaju odgovara ona u glavnom drugoj svesci Bogišićeve osnove. S jedne strane je ona ali uže koncipirana, jer ne uzimlje u obzir bibliografiju korporacija, što je ispravno; s druge je strane šira, jer obuhvaća i bibliografiju Dubrovnika i Poljica, koju je, neopravdano, obradio u „Pisani zakoni" već Bogišić. Sadržaj je radnje ovaj: Poslije kratkog uvoda obradjeni su statuti dalmatinskih kopnenih gradova, onda statuti na otocima Jadranskog mora. Posebni odsjek posvećen je gradu Dubrovniku i podredjenim mu mjestima, tj. grada Stona, te otoka Mljeta i Lastova. Napose su pretresani statuti pisani hrvatskim jezikom, a bez obzira na geografski položaj, gdje su oni nastali. I ako ovo grupiranje nije ostalo u strogo provadjanom sistemu, bilo je ono oportuno s obzirom na odliku narodnog jezika.

Zatim se probiru statuti hrvatskog primorja, tj. Rijeke, Senja i Karlobaga pisani latinski ili talijanski (statut Karlobaga talijanski i hrvatski.).

Napokon slijede statuti istarskih gradova te gradova Trsta, Tržića, Gradiške i Gorice. U cijelom 60 statuta i statutarnih ustanova iz pojedinih općina i predjela.

Kod svakog od ovih statuta navadjaju se sačuvani nam rukopisi uz potanji opis te naznaku mjesta, gdje se čuvaju. Ima i tradicija svakog statuta. Osim statuta spominju se i druge zbirke, u kojima ima zakona i pravnih ustanova, što su vrijedile u pojedinim općinama; i to je od velike cijene. Radnja je dra. Strohala i po temi i po izradbi potpuno uspjela. Naša pravna historiografija trpi i onako najviše s pomanjkanja pomoćnog aparata, pa je tako opravdano, da se sa strane ozbiljnih naučenjaka doskoči po mogućnosti toj potrebi. Ovom je radnjom u tom pogledu ispunjena znamenita praznina tim snažnije osjećana, što je interes za naše statute bio veći. Ako će se našim istraživačima dati u ruke takove radnje, biti će to najbolja garancija, da će po malo na tom polju štetnog diletantizma nestati.

Digitized by Google

I po obradbi je radnja uspjela : sadržaje ono što treba, prijegledna je i lako uporabljiva. Koliko se uvjerismo i potpuna.

Ova će izvrsna radnja jamačno pospješit i izdavanje naših štatuta.

M. K.

Madirazza dott. Francesco: Storia e constituzione dei comunidalmati. Spalato 1911. 583. p. Cijena 12 K.

U neprilici smo, kome da preporučimo ovu knjigu. Naučenjacima ne, jer knjiga nema ništa znanstvenoga. Turistima, da se njome služe kao provodičem: takodjer ne, jer je za ovu svrhu format nespretan i jer ima drugih, boljih. Tko se zanima za propise pozitivne komunalne uprave u Dalmaciji, naći će znatno prikladnijih priručnika bez onog znatnog balasta. Literarnog snoba takodjer neće zanimati, zato je premalo interesantna. Dakle osim g. autoru nemini prodest.

G. autor je namislio prikazati povijest dalmatinskih općina od dobe grčke i rimske kolonizacije do danas — s osobitim obzirom na upravnu povijest — općina. Pokušaj je taj sasma neuspio. Glavna su obilježja tog djela kompilatorna njena narav, te izraziti diletantizam g. autora u obradjivanju pravnopovjesnih i povjesnih materija i pomanjkanje svake logične veze izmedju pojedinih dijelova radnje. Prikazivanje g. autora tek je deskriptivno, a i to vrlo nepotpuno. Knjiga čini u cijelosti dojam, da je nastala slučajno, te da je sve u nju došlo tek uslijed razloga, kojih čitatelj često ne može da dokuči. Tako se moramo čuditi VII. odjelu, što nosi naslov Quadri paesani, a sadržaje nekoliko feuilletonističkih članaka, što ih je g. autor prije bio štampao u dnevnim časopisima, a ne stoje u nikakvom savezu sa djelom.

Historički dio ovog djela je takodjer slab, a nije nas poučio o drugom, što već ne bi znali iz Reutz: Verfassung u. Rechtzustand der dalmatinischen Küstenstädte i dr.

Prikazuje se uredjenje pojedinih vijeća i senata, i sve to neprijegledno bez genetičkog saveza. Isto tako vlast upravna i egzekutivna, poslanici općina, kurija, potestas — načelnik i njegova vlast te ostali činovnici općinski.

Najbolje karakteriše djelo Sezione secunda. Posizione giuridica della Dalmazia nel diritto di Stato austriaco; Leggi constituzionali ungariche e croate et appunti diversi, gdje se prikazuje takodjer državo-pravni položaj kraljevine Dalmacije prema kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, te političke evolucije u tom pitanju od 1861. do danas — ništa što ne bi i površnome — čitaocu političkih dnevnika bilo poznato. Ne ćemo se pobliže na to osvrtati, što se u poglavlju pod naslovom Le legge constituzionali Ungariche pod toč. 5. govori o odnošaju Ugarske prema Hrvatskoj (Rapporti dell' Ungheria colla Croazia) pod br 6. o ustrojstvu našeg sabora (La dieta Croata), a pod toč. 7. o autonomnoj našoj vladi (governo provinciale Croato).

Tvrditi, da zakoni o uredjenju našeg sabora ili naše autonomne vlade spadaju medju leggi constituzionalli ungariche — dalje se više ne može.

U istom djelu u Appendice hoće g. autor na dvije i pol strane da prikaže — Hrvatsku za dobe narodne dinastije te argumente, na kojima se osniva historičko naše državno pravo. Tu se konfuzno pripovijeda o narodnoj našoj dinastiji, o knezu Domaldu, Šubićima, Nelipićima, Hrvoju, proklamaciji generala Rukavine u Kotoru itd. U istinu skroz suvišna knjiga. **M. K.**

Digitized by Google

Njemačko-talijanska-hrvatska ili srpska službena terminologija. Sastavio E. **Smirić**, c. k. dvorski savjetnik na dalmatinskom namjestništvu. Tiskano u štampariji Straulino & Straukelu Malom Lošinju 1911.

Nedavno je izašla tiskom već dugo naviještena i željno iščekivana Smirićeva uredovna terminologija, koja ima ovaj potpuni naslov: Deutsch-italienisch-kroatische oder serbische Amtsterminologie. — Terminologia uffiziale tedesca — italiana-croata o serba"; a zatim kao treći dolazi uvodno spomenuti hrvatski naslov. Ovo je drugo Smirićevo djelo na području službene terminologije, jer je već god. 1904. izašlo u Zagrebu prvo djelo pod naslovom: Talijanska-njemačka-hrvatska ili srpska službena terminologija", koja je bila u prvom redu namijenjena onim javnim činovnicima i uopće stručnjacima, koji su po svojem odgoju, školskoj i stručnoj naobrazbi vješti talijanskom jeziku, pa trebaju da što sastave u hrvatskom ili njemačkom jeziku ili da što iz talijanskoga u te jezike prevedu. Već ovo prvo djelo pozdravljeno je ne samo u Dalmaciji, nego i u ostalim cislitavskim pokrajinama, u kojima je po uredovnoj praksi potrebno znanje svih triju rečenih jezika, pravim zadovoljstvom i jednodušnim priznanjem, jer je udovoljilo živo osjećanoj i prijekoj potrebi zvaničnog života. Javna štampa i stručna kritika priznala je osobitu vrsnoću tomu djelu i izrazila tom prilikom želju, da vješti sastavljač izradi i drugo djelo, koje bi imalo služiti praktičnim priručnikom za svagdanju uredovnu potrebu onoj drugoj kategoriji državnih i zemaljskih činovnika, kojima je materinski jezik hrvatski ili talijanski, te koji opet nijesu potpuno vješti hrvatskom jeziku, a trebaju, da prevode u te jezike iz njemačkoga.

Gosp. Smirić odazvao se je ovom sveopćemu apelu, jer je iz vlastitog mnogogodišnjeg zvaničnog iskustva znao, kako je silno potrebno takovo djelo, pa kako je jedan od najvrsnijih poznavalaca svih triju jezika medju članovima dalmatinske birokracije, podvrgao se je i dalnjemu trudu, da na osnovu prve službene terminologije sastavi i ovu drugu, netom izašlu.

Oba su djela plodom dugogodišnjeg neumornog i požrtvovnog rada, koji se odlikovao upravo mravinjom marljivošću, kakovu može imati samo onaj, koji ne obavlja tek automatski svoju zvaničnu misiju, već ima i puno tople i nesebične ljubavi za samu stvar. Kroz gotovo dvadeset godina svoga službovanja pribirao je g. Smirić gradju za svoj pravni riječnik, a taj je posao bio ne samo opsežan i ogroman, nego i u istinu tegoban, jer se je dosele na tom području naše leksikografije vrlo malo ili gotovo ništa radilo. Naši njemačko-hrvatski, kao i talijansko-hrvatski rječnici, osobito oni većega obsega, većinom su još iz epoke naše ranije književnosti, kada nam jezik nije još stajao na današnjem stepenu razvitka. Osim toga ti su rječnici bili općenitog leksikalnog karaktera, pa se nijesu mnogo osvrtali na znanstvene struke, a pogotovo malo na juridičku terminologiju.

Kad je medjutim u Dalmaciji ministarskom naredbom od 26. aprila 1909. o uporabi jezika kod c. k. gradjanskih državnih oblasti i ureda hrvatski ili srpski jezik uveden u javnoj upravi unutarnjim službenim jezikom, postao je ovakav rječnik neodgodivom potrebom, ako se nije htjelo, da u normalnoj i uspješnoj funkciji administrativnog i sudskog aparata nastanu neprilične i teško savladive smetnje. Uporaba hrvatskog ili srpskog jezika bila je sve dotle obligatna samo kod političkih i sudskih oblasti, a rečenom naredbom

Digitized by Google

proširena je ta uporaba i na sve druge oblasti u zemlji, koje su podčinjene ministarstvima financije, poljodjeljstva, trgovine, javnih radnja i nastave. *Isto* tako postao je hrvatski ili srpski jezik oficijoznim i u unutrašnjem uredovnom saobraćaju izmedju pojedinih zemaljskih oblasti. Ova fundamentalna promjena u unutarnjoj i vanjskoj djelatnosti službenog organizma zahtjevala je bezuvjetno sistematsku i homogenu reformu kurijalnog stila, koji će stajati na visini nove savremene kodifikacije i pravne literature. Izradba takove pravne i uredovne terminologije mogla se je prema tomu povjeriti samo čovjeku, koji je bio ne samo priznatim kapacitetom u svojoj zvaničnoj struci, nego koji je povrh toga bio i svestrano teoretski obrazovan, a ujedno i lingvistički vještak, jer je za mnoge već uobičajene talijanske i njemačke termine trebalo stvoriti ili preraditi izraze u hrvatskom jeziku.

S tih razloga trebalo je prvo djelo podvrći temeljitoj i sustavnoj reviziji, a tomu mučnomu, ali zaslužnomu radu posvetio je sastavljač malo ne čitavo vrijeme iza izdadbe prve terminologije. Za to je u ovom djelu prvobitna gradja u mnogom pogledu preinačena, ispravljena i popunjena te umnožena i obogaćena novim riječima i nazivljem, koje bijaše već stoga potrebno, da se poprave nedostatci prvoga djela, što ih je opazila kritika i praktično iskustvo. Proširenost i dotjeranost prvog djela dokazuje već sama činjenica, da ova druga knjiga ima oko 15.000 riječi i fraza više od prve, pa je prema tomu dosegla malo ne dvostruki opseg. Nemalu zaslugu za ovo djelo stekao je financijski savjetnik g. Metličić, koji je kao vrstan poznavalac našeg jezika, a napose našeg pravnog nazivlja pisca u njegovom radu izdašno pomogao.

I u sopljašnjem obliku razlikuje se ovo djelo od prvoga, u kojem je tekst pojedinih riječi tiskan u redovima preko čitave stranice, dok sadanja terminologija (kao i njemačko-češka od dra. Kadleca i dra. Hellera) ima običajni oblik rječnika te je štampana u dva stupca na svakoj stranici.

Djelo ima 52 arka u 16-tini, dotično 823 stranice. Ono je opsegom po prilici jednako „Nemško-slovenskoj pravnoj terminologiji", koju je god. 1894. izdalo u Beču slovensko društvo „Pravnik", a izradio dr. Janko Babnik. No sadržina Smirićeva djela svakako je obilatija, jer je Babnikova knjiga štampana na cijeloj stranici, a i pojedine fraze tiskane su kod svake riječi u zasebnom retku, čime je ostalo mnogo praznog prostora, čega nema u Smirićevoj knjizi. Njegovo djelo ima eminentno karakter uredovnog leksikografskog priručnika, pa se zato i ne može smatrati juridičkom terminologijom u užem smislu riječi, kao što nam se više čini Babnikovo djelo. U Smirićevoj knjizi nisu samo sadržani izključivo pravni termini t. j. izrazi, koji dolaze u zakonima, pravnoj književnosti te sudbenom i upravnom uredovanju. U njem su pobilježene uopće riječi, što su uvedene u konvencijonalnoj službenoj praksi, pa se je za to pisac po mogućnosti osvrnuo i na ostale, poimence financijalne, poštarsko-brzojavne, šumarske, tehničke, merkantilne— industrijalne i druge grane javne službe.

Kod svake pojedine riječi nije Smirić navodio sva njezina znamenovanja, naročito ne prvotno, već samo ono značenje, što ga ta riječ ima u pravnom jeziku i oficijoznom stilu. U tom se pogledu razlikuje od rečene Kadlec-Hellerove terminologije, koja ponajprije donosi izraz, što stoji u bud kakovoj, ma i dalnjoj svezi sa pravnim nazivljem, te kod svake riječi

Digitized by Google

navodi najprvo njezino osnovno, primarno znamenovanje, a za tim usporedo nadovezuje i ostala značenja, što ih dotična riječ ima u prenesenom smislu, kao i u specifičnoj juridičkoj frazeologiji. U Smirića protumačeno je temeljno pravno znamenovanje pojedinih imenica i glagola najprvo talijanskim, a zatim hrvatskim izrazima, medju kojima se redovno nabrajaju većinom svi poznatiji sinonimi. Kod svake pojedine grupe, koja prikazuje samostalno znamenovanje, navode se onda ponajglavnije i najobičnije pravne fraze, što se najčešće javljaju u kurijalnom stilu i u pravnoj znanosti. Svaki hrvatski glagol naznačuje pisac u perfektivnom i durativnom obliku, štampajući slovku, što augmentira durativni oblik, u zagradi, n. pr. abgeben da(va)ti, preda(va)ti, tako da su u jednoj riječi sadržana zajedno oba oblika.

Ove se metode jednako drže i sastavljači njemačko-češke terminologije, za kojima se valjda poveo i Smirić. Ispravno je bez sumnje, da se u svakom našem rječniku bud koga stranog jezika kod svake riječi navedu svi hrvatski glagoli u oba oblika, jer je njihovo poznavanje bezuvjetno potrebno svakomu tudjincu, koji hoće da nauči naš jezik. To je potrebno već zato, što se gdjekada durativni oblici znatno razlikuju od perfektnih (kao primjerice blagosloviti i blagoslivljati, poreći i poricati, izagnati i izganjati itd.), pa ih inostranac, makar i poznavao potpuno gramatiku hrvatskog jezika, ne bi mogao nikako sam pogoditi, ako ih naročito iz rječnika ne nauči.

Gdje se jedan oblik razlikuje od drugoga tek augmentacijom jedne slovke, tu se je radi prištednje prostora mogla upotrebiti metoda zagrade za umnoženu slovku, ali ipak ne smatramo ovakav način ni praktičnim, a niti u formalnom pogledu spretnim i ukusnim.

Drugi rječnici ne služe se tom metodom, jer ju po svoj prilici takodjer ne smatraju podesnom. Poimence ne nalazimo toga utrakvizma u Babnikovoj njemačko-slovenskoj terminologiji. On uobće kod pojedinih glagola niti ne navodi obaju oblika (osim tek iznimice), nego jedino perfektivne, primjerice Bogoslav Šulek u svojem velikom njemačko-hrvatskom rječniku ne postupa u tom pogledu svagda konzekventno, jer mjestimice navodi oba oblika hrvatskih glagola, a drugi put ponajviše samo perfektivne forme.

Smirićeva terminologija izradjena je prema pozitivnim zakonima i zvaničnoj proceduri cislitavskih oblasti, jer je u prvom redu namijenjena za porabu javnih ureda u Dalmaciji i Istri, u kojima je poznavanje svih triju jezika potrebno. Tom će se knjigom moći uspješno poslužiti ne samo starija birokratska generacija, koja nije potpuno vješta hrvatskomu ili srbskomu jeziku prema njegovu današnjemu stepenu razvitka, nego za cijelo ne će biti na odmet ni našemu mladjemu naraštaju, naročito radi bogate zalihe talijanskih i njemačkih tehničkih termina i pravne frazologije, jer se je znanje tih jezika u svim slojevima tamošnje inteligencije — što je dakako nesumnjiva tekovina na području naših nacijonalno-kulturnih aspiracija — za posljednjih decenija u povodu intenzivnijeg pohrvaćenja našeg školstva i opće prosvjete stegnulo u mnogo čednije dimenzije.

Nadamo se, da se ne ćemo prevariti u očekivanju, da će Smirićevo djelo biti jedna od snažnih poluga u rodoljubnoj težnji za postepenom asimilacijom još uvijek otudjenih malobrojnih slojeva tamošnje inteligencije i konačnim posvemašnjim ponarodjenjem svega javnoga života u onim krajevima našega naroda. Trajnom uporabom ovako izvrsnoga priručnika u svim

Digitized by Google

strukama javne službe otresti će se vremenom i službeni stil svih dojakošnjih zaraznih tudjinskih natruha, te će se naravnim procesom pročišćavanja i usavršivanja u doglednom vremenu uzvinuti do one poželjne visine, na kojoj će biti u doličnom skladu s današnjim napretkom našeg književnog jezika. Dr. Milan Gruber.

Zakonarstvo.

OSNOVA ZAKONA O USTAVU ZA SUDOVE BOSNE I HERCEGOVINE.

I. Razdio.

Sudačko zvanje.

§ 1. Sudačka se vlast vrši u ime Njegovog carskog i kraljevskog Apostolskog Veličanstva

§ 2. Pravosugje je odijeljeno od uprave.

§ 3. Suci se imenuju na cijeli život.

§ 4. Sudac je, vršeći svoju sudačku vlast, samostalan i nezavisan. Lišiti ga trajno ili privremeno njegove službe ili ga staviti u mir protiv njegove volje, slobodno je samo iz razloga zakonskih i samo po presudi nadležnog disciplinarnog suda.

U pravosudnoj upravi i u inim uredskim poslovima, koji se ne tiču sugjenja, sudački će se činovnici pokoravati službenim odredbama svojih starješina.

Ovijem se ne dira u propise o privremenom dizanju sa službe u disciplinarnom zakonu od 15. jula 1907. Gl. zak. br. 138.

§ 5. Ako se što promijeni u ustrojstvu sudova, može pravosudna uprava staviti suca u mir i protiv njegove volje, ali onda njegova mirovina ne smije biti manja od polovice njegove zadnje plaće.

§ 6. Sudac ne smije primiti ni druge kake zemaljske ili općinske službe ni mandata u kojem javnom zastupstvu.

Ovijem se ne dira u naročite zakone, koji dopuštaju i sudačkim činovnicima, da budu članovi konfesijskih autonomnih zastupstva.

2. Razdio.

Ko može biti sudac.

§ 7. Sudac može biti, ko položi sudački ispit. Odvjetnički ispit zamjenjuje sudački ispit.

§ 8. Ko zamoli, da mu se dopusti sudački ispit, treba da dokaže:

da je na kojem sveučilištu (pravnoj akademiji) u jednoj od obiju država monarhije svršio nauke i s uspjehom položio sve državne ispite, što su tamo propisani za namještenje u pravosudnu službu, ili da je stekao čast doktora prava;

da je svršio dvogodišnju pravnu vježbu.

Digitized by Google

3. Razdio.

O i m e n o v a n j u s u d a č k i h č i n o v n i k a.

§ 9. Suci su po ovome zakonu: Predsjednik i senatski predsjednici vrhovnog suda, sudski nadsavjetnici, predsjednici i potpredsjednici okružnih sudova, sudski savjetnici, sudski tajnici i sudski pristavi.

Njihova se beriva odredjuju prema njihovim razredima dnevnice i prema šemi plaća, kako su ustanovljene za pojedine razrede.

§ 10. Predsjednika i senatske predsjednike vrhovnog suda, sudske nadsavjetnike, predsjednike i potpredsjednike okružnih sudova imenuje Njegovo carsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo.

Sudske savjetnike i sudske tajnike imenuje zajedničko ministarstvo, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave.

Sudske pristave i prislušnike imenuje zemaljska vlada. Ona ima i pravo, da prima u pravnu vježbu.

§ 11. Stupajući sudački činovnik u službu zakleće se po propisu.

Uzima se, da se odriče službe, ko se krati položiti zakletvu.

4. Razdio.

O s t a v l j a n j u s u d a c a u m i r.

§ 12. Sudac ide u mir, kad navrši 65 godina života.

Predsjednik i senatski predsjednici vrhovnog suda, a tako i predsjednici okružnih sudova mogu ostati u službi i pošto navrše 65 godina života, ako ih pravosudna uprava pozove, da ostanu, i ako to sami žele.

§ 13. Prije toga se može usudac staviti trajno ili privremeno u mir samo onda, kad zbog tjelesnih ili duševnih mana ne može da vrši svojih zvaničnih dužnosti.

§ 14. Kad sudac zbog tjelesnih ili duševnih mana ne može da ispunjava svojih zvaničnih dužnosti, treba ga pismeno pozvati, neka zartraži, da se stavi u mir.

§ 15. Suce, koji služe u okružnom ili kotarskom sudu, pozvaće na to predsjednik okružnog suda, koji je njihov starješina, a predsjednike okružnih sudova i suce u vrhovnom sudu — predsjednik vrhovnog suda.

No svaki put treba da zemaljska vlada pristane na to.

§ 16. Na to će predsjednik disciplinarnog suda naložiti jednom sucu, da izvidi činjenice, kojima će se opravdati stavljanje u mir, i da prema potrebi presluša, pa i zakune svjedoke i vještake.

Kad se izvidi dovrše, saslušaće se o njihovom pošljetku sudac, za kojega se predlaže, da se stavi u mir, ako toga po liječničkom mišljenju ne sprečava njegovo tjelesno i duševno stanje.

Da sudac uzmogne o tome dati izjavu, dopustiće mu se, da zagleda u spise.

§ 17. Kad se svrše izvidi, predložiće se spisi disciplinarnom sudu.

On će odrediti usmenu raspravu i stvoriti zaključak o stavljanju u mir.

U tom će se postupku po smislu primjenjivati odredbe zakona o disciplinarnom postupanju s bosansko-hercegovačkim činovnicima i slugama od 15. jula 1907. Gl. zak. br. 138

Digitized by Google

5. Razdio.

Zvanične dužnosti i odgovornost sudaca i ostalih sudskih činovnika.

§ 18. Osim općih činovničkih dužnosti ima sudac naročito i tu dužnost, da postupa nepristrano i da se strogo drži zakona i naredaba, koje su izdane na osnovi zakona i proglašene.

§ 19. Sudački je činovnik dužan, da o sudskim poslovima nepokolebljivo šuti, gdje ne mora što zvanično priopćiti.

§ 20. Sudački će činovnik marljivo, revnosno i nesebično vršiti, što mu odregjuje zakon ili naloži starješina; on će se vladati bez prigovora, bio ili ne bio u službi, i klonuti se svega, što bi narušavalo povjerenje u njegov sudački rad ili štovanje njegova staleža.

§ 21. Sudac ne smije biti član nikakvog političkog društva, ne smije imati dijela u sjednicama takog društva niti se smije pridruživati zaključku ili molbi kojeg političkog društva ili koje političke skupštine.

Zabranjuje mu se takogjer, da bude vlasnik, izdavač ili urednik političkih novina.

§ 22. Sudački činovnik ne smije primiti kakve sporedne službe ili sporednog zanimanja, s kojim je spojena stalna nagrada i ne smije se baviti obrtom, dok mu to ne odobri zemaljska vlada.

Takvo odobrenje treba i za to, da sudački činovnik postane član u ravnateljstvu, upravnom ili nadzornom vijeću bilo kojeg tečevnog društva. Odobrenje se može vazda poreći.

§ 23. Sudački činovnik ne smije u ime službe ni za se ni za svoje, ni posredno ni neposredno, ni prije ni poslije dovršenog uredskog posla ni od koga primiti darova niti si bilo pod kojim izgovorom namaći kaku korist.

§ 24. Prestupci zvaničnih i staleških dužnosti kazniće se po disciplinarnom zakonu, ako nema u njima djela, koje valja kazniti po krivičnom zakonu.

Osim toga je sudac i svaki drugi u sudu postavljeni činovnik i sluga prema daljim odredbama ovoga zakona odgovoran za štetu, koju prouzroči, kad povrijedi svoju zvaničnu dužnost.

§ 25. Kad sudac ili drugi koji sudski činovnik namjerice ili zbog skrivljene nepažnje povrijedi svoju zvaničnu dužnost, naknadiće odatle nastalu štetu, ako se ona nije mogla ukloniti pravnim lijekovima, što su u zakonu odregjeni.

Ako se zvanična dužnost povrijedi osudom (presudom) u kojoj parnici, moći će se tražiti odšteta samo onda, kad je povreda dužnosti djelo ili propust, koji valja kazniti po krivičnom zakonu.

§ 26. Za suce i sudske činovnike smatraju se po smislu pregjašnjeg paragrafa oni zemaljski činovnici, koji su u sudu postavljeni, da vrše sudačku službu ili ina sudska uredovanja.

Što se tiče primjenjivanja tih propisa, ravni su im sudski pisarnički pomoćnici i sluge, koji su u sudu namješteni, da vrše sudska uredovanja.

§ 27. Za štetu, koju povredom svoje zvanične dužnosti uzroči sudac ili drugi sudski činovnik ili koji namještenik, spomenut u drugom rastavku § 26., odgovara i zemaljska uprava.

No njoj pripada pravo naknade od činovnika, koji je skrivio štetu.

Digitized by Google

§ 28. Oštećenik je ovlašten, da na sudu tuži za odštetu ili samo krivca ili samo zemaljsku upravu ili oboje zajedno.

I zemaljska će uprava morati tužiti na sudu, kad bude htjela tražiti naknadu od činovnika, koji je skrivio štetu.

Za rješenje tužbe nadležan je okružni sud, u čijem je području sud, gdje je nastala povreda dužnosti ili čiji su je namještenici skrivili.

Ako se odštetni zahtjev osniva na povredi dužnosti sudačkoga činovnika onog okružnog suda, koji je po pregjašnjem rastavku nadležan za rješenje tužbe, onda će vrhovni sud na zahtjev tužioca ili tuženika odrediti drugi okružni sud, da raspravlja o tužbi.

§ 29. Zahtjev privatne stranke, da se naknadi šteta, koju je povredom dužnosti skrivio sudac ili drugi koji sudski činovnik ili koji od namještenika, spomenutih u drugom rastavku § 26., zastaruje za godinu dana od onda, kad je oštećenik saznao za povredu dužnosti; a bez obzira na to znanje, a tako i u slučaju zločinstva za deset godina, i to od onda, kad je dužnost povrijegjena.

No ako se odštetni zahtjev osniva na krivičnom djelu, za koje krivični zakon propisuje dulji rok zastare, vrijediće taj rok i za odštetni zahtjev.

6. Razdio.

Sudovi.

1. Vrsta, sjedište i područje sudova.

§ 30. Redovni su sudovi kotarski i okružni sudovi i vrhovni sud.

Sjedišta i područja okružnih i kotarskih sudova odregjuju se naredbom.

Isto se tako naredbom osnivaju novi okružni i kotarski sudovi.

2. Kotarski sudovi.

§ 31. U svakom će se kotarskom sudu postaviti po jedan kotarski sudac kao predstojnik kotarskoga suda.

Osim toga će se prema potrebi namjestiti jedan ili više inokosnih sudaca, a eventualno i drugih sudačkih činovnika.

§ 32. Prislušnici ne mogu vršiti sudačkoga zvanja. No prislušnicima, koji su položili sudački ispit, može se povjeriti, da privremeno rade sudačke poslove, pa će se, dok ih vrše, smatrati za suce po smislu ovoga zakona (§ 9.).

§ 33. Inokosni suci rješavaju poslove samostalno.

§ 34. Kotarski sudac vodi poslove i nadzire svu službu.

§ 35. Zemaljska vlada može odrediti, da se izvan sjedišta suda drže uredski dani, i to za to, da se vrše svi ili pojedini sudski poslovi i uredovanja.

Prije svršetka svake godine oglasiće se za iduću godinu na sudskoj ploči, kada i gdje će se držati redovni uredski dani.

To će se još napose proglasiti po mjesnom običaju u svim općinama područja kotarskoga suda.

3. Okružni sudovi.

§ 36. U okružnim će se sudovima postaviti po jedan predsjednik, eventualno po jedan podpredsjednik i onoliko sudaca, koliko ih treba.

Digitized by Google

§ 37. Predsjednik nadgleda lica, namještena u okružnom sudu i vršenje uredskih poslova.

Ako je predsjednik spriječen, zamjenjuje ga potpredsjednik.

A ako je i potpredsjednik spriječen ili ako on nije uopće postavljen u okružnom sudu, zamjenjuje predsjednika po činu najstariji član okružnoga suda.

§ 38. U okružnim sudovima postaviće se za sugjenje gragjanski i krivični senati.

Senati svršavaju odregjene poslove samostalno.

§ 39. Senatskog zaključka ne treba, kad se zakazuju ročišta i stavljaju izvršne klauzule, ako je rješenje u tim slučajevima po zakonu jasno; nadalje ga ne treba za odredbe, kojima se pripravlja zaključak u samoj stvari ili naregjuje, da se izvrše neka rješenja, kao što su dostavljanja strankama, izvještaji kojima se predlažu spisi višim vlastima, nalozi o pohranjivanju, odredbe o izdavanju novca i predmeta; konačno ga ne treba za odredbe, koje se tiču priobćivanja drugim vlastima i za ostale odredbe sporedne važnosti

§ 40. Ako zemaljska vlada ili predsjednik vrhovnog suda opazi, da su pojedini okružni sudovi kao prizivni sudovi došli u gragjanskim stvarima do oprečnog riješenja ili da je rješenjima okružnih sudova kao prizivnih sudova u gragjanskim stvarima povrijegjen ili krivo primjenjen zakon, moraju bez odlaganja odrediti, da se to pravno pitanje iznese pred vrhovni sud, koji će o njemu zaključiti.

Plenarno rješenje vrhovnoga suda veže sve sudove dotle, dok se ne preinači novim plenarnim rješenjem.

§ 41. Okružni sud može u svojoj plenarnoj sjednici barem s dvije trećine glasova zaključiti, da se vrhovnom sudu preda razložen prijedlog, neka preinači svoje plenarno rješenje, koje je izdao po odredbi pregjašnjega paragrafa.

4. Vrhovni sud.

§ 42. Na vrhovnom sudu postaviće se predsjednik i toliko senatskih predsjednika i savjetnika, koliko ih treba.

§ 43. Vrhovnom se sudu mogu izuzetno dati i pomoćni izvjestioci izmegju sudskih savjetnika.

No pomoćnih izvjestilaca ne smije biti nikad više od $^1/_6$ svih savjetnika vrhovnog suda.

§ 44. Službu perovogje u vrhovnom sudu vršiće sudački činovnici, koje će za taj posao odrediti zemaljska vlada.

§ 45. Predsjednik vodi i nadzire cijelo poslovanje i pazi naročito na jednakost cjelokupnog sugjenja vrhovnog suda, pa drži za to u evidenciji presudni materijal.

Odsutnog predsjednika zamjenjuje po činu najstariji senatski predsjednik.

Ako su i senatski predsjednici odsutni ili spriječeni, onda zamjenjuje predsjednika po činu najstariji sudski nadsavjetnik.

§ 46. Na vrhovnom sudu postaviće se za sugjenje gragjanski i krivični senati.

Digitized by Google

Njihov će broj odrediti zemaljska vlada.

Senati svršavaju odregjene im poslove samostalno.

§ 47. Senatskog zaključka ne treba:

1. za odregjivanje suda nadležnog po mjestu (§ 47. g. p. p. i § 68. k. p.);

2. za delegaciju (§ 67. k. p.);

3. za sastav popisa branitelja (§ 43. k. p.) i za izbor branitelja za sudski dan na vrhovnom sudu (§ 50. k. p.);

4. za odobrenje, da se vještaku može dati pristojba preko 40 K (§ 343. k. p.);

5. za dozvolu, da se kazan odgodi preko 6 nedjelja (§ 358. k. p.).

Nadalje ne treba zaključka:

6. kad se rješavaju poslovni komadi, kojima se nešto javlja ili saopćuje, što treba samo uzeti na znanje; ili komadi, koji sadržavaju rješenja, upravne i ine odredbe, što ih treba saopćiti drugim vlastima;

kad se rješavaju molbe za pravnu zaštitu;

kad se dobavljaju ili šalju dokazi o dostavi ili spisi, koji manjkaju;

kad se rješavaju poslovni komadi, kojima se što priopćuje drugim vlastima ili od njih traži kakvo saopćenje.

§ 48. Da se održi jednako sugjenje u gragjanskim i krivičnim stvarima, osnovaće se repertorija presuda, u koju će se po zaključku senata upisivati rješenja o onim pravnim pitanjima materijalnoga i formalnoga gragjanskoga i krivičnog prava, o kojima se stranke prepiru, ili i ne gledajući na to, ona pitanja, koja je senat vijećajući pobliže pretresao.

§ 49. Ako koji senat hoće da odstupi od takvog rješenja ili ako dva senata o jednom pravnom pitanju, kojega nema u repertoriji presuda, usvoje megjusobno oprečna rješenja, treba zaključak, dotično izvršenje zaključka odgoditi i zatražiti rješenje plenuma.

Rješenje je plenuma o toj stvari pravilo, koje veže sve senate dotle, dok e ne preinači novim rješenjem plenuma.

§ 50. Po dredbama § 40. ili 49. stvoreno plenarno rješenje može se preinačiti samo zaključkom dviju trećina glasova drugoga plenuma.

§ 51. Po §§ 40. i 49. usvojena plenarna rješenja vrhovnog suda upisaće se u knjigu judikata i obznaniti.

7. Razdio.

Sudska pisarnica.

§ 52. U svakom će se sudu urediti sudska pisarnica.

§ 53. Sudska pisarnica izvršuje upise u trgovački registar, vodi knjige priloga i kazala trgovačkog registra, pazi i ustanovljuje, da li su upisi obavljeni, kako treba, i stara se oko svih drugih pisarničkih poslova, što su u svezi s trgovačkim registrom (izdavanje zvaničnih prijepisa i svjedočaba iz registra).

§ 54. Po sudačkom nalogu mogu činovnici sudske pisarnice protestovati mjenice, sastavljati izvještaje o smrti, zapečaćivati i popisivati imovinu.

Digitized by Google

8. Razdio.

Sudski jezik.

§ 55. Sudski jezik jest srpsko-hrvatski.

9. Razdio.

Nadziranje pravosudja.

§ 56. Službu u kotarskim sudovima nadziru neposredno okružni sudovi i njihovi predsjednici.

Službu u okružnim sudovima nadzire neposredno vrhovni sud i njegov predsjednik, ali će oni uz to pripaziti i na red kotarskih sudova.

Neposredni službeni nadzor nad vrhovnim sudom, a ujedno i opći vrhovni nadzor nad pravosugjem u svim sudovima vrši zemaljska vlada.

Najviši nadzor nad pravosudnom upravom pripada zajedničkom ministarstvu, kojemu je povjereno vodstvo bos.-herc. uprave.

§ 57. Zemaljska vlada može u svako doba narediti, da sudove pregledaju organi, kojima ona to naloži.

§ 58. Predsjednici okružnih sudova moraju jednoć u godini pregledati poslovanje područnih kotarskih sudova.

Osim toga vrše oni službeni nadzor po uputstvu zemaljske vlade.

10. Razdio.

Sudske ferije.

§ 59. Sudske ferije traju od 1. jula do 15 augusta.

Sudački činovnici imaju pravo na primjereni ferijalni dopust.

§ 60. U ferijama držaće se ročišta i izdavati rješenja samo za ferijalne stvari.

Ni u drugim pravnim stvarima ne utječu sudske ferije na zakonske rokove.

Koje stvari treba smatrati za ferijalne stvari, odrediće se naredbom.

11. Razdio.

Prelazne i završne odredbe.

§ 61. Zemaljska se vlada ovlašćuje, da naredbom odredi vrijeme, kad će stati na snagu propis § 4. ovoga zakona, koji se tiče nesvrzivosti sudaca.

Taj propis mora ipak stati na snagu najdalje za pet godina, pošto se proglasi ovaj zakon.

§ 62. Naknada, što ju ko zaište zbog povrede dužnosti, koju je prije, nego što ovaj zakon stane na snagu, počinio sudac ili drugi koji sudski činovnik ili koji namještenik, naznačen u drugom rastavku § 26., prosugjivaće se po dosadašnjim propisima; no i tu će se postupati po odredbama § 28. ovog zakona.

§ 63. Naročitim će se zakonima urediti ustrojstvo državnog odvjetništva i šerijatskih sudova, a tako i imenovanje i službene prilike činovnika državnih odvjetništva i šerijatskih sudačkih činovnika.

Digitized by Google

§ 64. Zemaljska će vlada naredbom izdati potanke propise o vježbi za sudačku službu i o sudačkom ispitu, o imenovanju i službenim prilikama sudačkih i pisarničkih činovnika, o poslovnom postupku u sudovima i o sudskim pisarnicama, o nadziranju službe i o sudskim ferijama, a tako i dalje odredbe, koje su potrebne za izvršivanje ovoga zakona.

§ 65. Ovaj zakon staje na snagu dne . . . . . .

Istog se dana — koliko ovaj zakon ne čini izuzetaka — ukidaju svi propisi drugih zakona i naredaba o stvarima, koje se uregjuju ovim zakonom.

RAZLAGANJE
osnove zakona o ustavu za sudove.

Uopće.

I. O potrebi zakonskog propisa, da se uvede načelo o sudačkoj nezavisnosti, što ga je postavio zemaljski ustav i da se prema tome promijeni sadašnja sudska instrukcija, dotično instrukcija za vrhovni sud.

U § 7. zemaljskog ustava postavlja se načelo, da su suci, vršeći svoju službu, samostalni i nezavisni.

Tu je zakon priznao načelo, bez kog, po današnjem općem uvjerenju nema nepristranog sugjenja. S toga je to načelo ušlo u sve moderne zakone.

U nas pako nije bilo naročito normirano, dok nije izdan zemaljski ustav, ali ga se je i naša uprava vazda držala. To se jasno vidi iz raznih otpisa, koje je zajedničko ministarstvo izdavalo u pojedinim prilikama.

No nije dosta, da se samo postavi načelo sudačke nezavisnosti, nego treba, da se njegovo faktično vršenje zajamči naročitim zakonskim garancijama.

Tako je učinio i zakonodavac u jednoj i drugoj državi monarhije.

Po svojstvu svome nije zamaljski ustav mogao više, nego samo da postavi opće načelo.

S toga treba, da naročiti zakonski propisi dadu garanciju, koja će ga potpuno zajemčiti.

To je u tijesnoj svezi s ustavom za sudove. Moraće se dakle dotičnim propisima djelomice promijeniti zakoni, po kojima su danas uregjeni sudovi.

Pošto se ti zakoni, a to su sudska instrukcija i instrukcija za vrhovni sud, i inače moraju reformisati, što će se dalje razložiti, jasno je, da se je pri tome moralo pomisljati na potpunu reviziju tih zakona.

II. O potrebi temeljne reforme sadašnje sudske instrukcije, dotično instrukcije za vrhovni sud, o pregjašnjem nastojanju oko njihove reforme

Današnja je sudska instrukcija napravljena u godini 1881. po austrijskoj sudskoj instrukciji iz godine 1853. i po austrijskoj instrukciji za krivične sudove iz godine 1854. No dosta odredaba tih austrijskih instrukcija nije ušlo u našu sudsku instrukciju.

Ona se je zadovoljila najvažnijim pragmatičkim odredbama i glavnim propisima za sudsko poslovanje u civilnoj i krivičnoj struci pravosugja.

Digitized by Google

I instrukcija za vrhovni sud od 17. jula 1879., koja je izdana prije sudske instrukcije i u njoj, ostavši inače cjelokupna na snazi, samo popunjena nekim propisima, imade samo neke najnužnije odredbe za poslove na vrhovnom sudu.

Te su instrukcije udešene prema jednostavnim prilikama onoga prvoga vremena. Srazmjerno za malo vremena nijesu više zadovoljavale, te se je već prije dvadesetak godina osjećalo, da ih treba reformisati.

Nastojanje oko reforme, koliko se je ticalo opće sudske instrukcije, zapelo je odmah na prvim koracima, a naprotiv, što se tiče poslovnoga reda vrhovnoga suda, gdje se je naročito osjećalo, da nijesu dovoljni propisi, što su na snazi, došlo je i do toga, da je izragjen nacrt, čija su se načela općenito svidjela.

No nije došlo do sankcije toga nacrta, te je zapeo dalji rad u tom pravcu.

Pošto pako po instrukciji, stvorenoj za status od 5 savjetnika (senat), nije mogao raditi vrhovni sud, kod kog se je megjutim uvelike povećao posao i utrostručio status (i ne gledeć na to, da je ta instrukcija u glavnom zastarila i promijenjena zakonima, stvorenim počevši od godine 1885.), morale su se najvažnije odredbe spomenutog nacrta, a naročito stalni senati faktično uvesti prezidijalnim naredbama vrhovnoga suda.

To je i danas tako.

Inače, koliko se ne mogahu primjenjivati odredbe instrukcije za krivične sudove od god. 1891., pomagali smo se i nadalje sudskom instrukcijom iz god. 1881. i nastojali smo samo, da ju, koliko se je dalo, popunimo naredbama i poukama, koje su davane u pojedinim prilikama.

Gledajući na to, kako su se medjutim sudovi razvili i sve više razgranili poslovi pravde, ne možemo nikako više održati današnje stanje. Reforma sudske instrukcije, dotično instrukcije za vrhovni sud postala je tako potrebna, da se ne smije više odlagati.

III. Mane današnje sudske instrukcije.

1. Nepotpunost njenih odredaba.

Potreba se reforme ne osniva samo na tome, što današnji propisi nijesu dovoljni.

Kad bi se radilo samo o tome, bilo bi dosta, da se popune.

2. Krive osnove.

Po vremenu se je suviše iskusilo, da nedovoljnom radu sudova nije toliko kriva nepotpunost današnjih propisa, koliko to, što oni iz temelja ne odgovaraju onome, što iziskuje umnožani pravni saobraćaj.

a) Nespretnost manipulacije.

Svojom tromom i nespretnom manipulacijom gube sudovi u unutrašnjoj službi toliko rada i vremena uzalud, da uz najrevniji rad nijesu kadri, da potrebnom brzinom posvršuju poslove, kojih je svake godine sve više.

Odatle dolazi do razvlačenja i čestih žalba na tromo poslovanje naših sudova.

Digitized by Google

b) Preopterećenje suca nesudačkim sporednim poslovima.

Uz to dolazi još i preterećenje suca nesudačkim sporednim poslovima. Što bi pisarnički činovnici trebali da rade, nameće se sucima i to toliko da se zapostavlja pravi sudački rad.

Neracijonalna organizacija vršenja pravde.

No mane današnje sudske instrukcije nijesu samo troma manipulacija i preterećenje sudaca manipulativnim radovima, koji uspavljuju um i oduzimlju vrijeme. I način, kako današnji zakon uregjuje vršenje pravde čini, da je sudski rad dosta tegotan. Danas je na kotarskim sudovima koncentrisana sudska vlast u predstojniku kotarskog suda. Ostali su sudački činovici samo pomoćni referenti.

Što predstojnik suda ne riješi sam, mora on redovno da odobri.

(Nastavit će se).

Bibliografija.

(Svršetak).

Alvarez, A. La doctrine de Monroë à la quatrième Conférence panaméricaine (R. gén. d. Dr. int. publ. No 1). — Auelneak, J. Russes, Japonais et Américains en Mandchourie (R. polit. No 202). — D'Auxion de Ruffé, R. De l'administration de la justice française en Chine (N. R. prat. d. dr. int. pr. No 3). — Baff, W. International Society of esperantist Jurists (Amer. L.-Rev. 45 vol. No 2). — Galopin, F. Le représentant d'une Compagnie d'ssurances étrangère doit-il être considéré comme figurant nominativement au rôle et comme tenu personnellement d'acquitter la patente (N. R. prat. d. dr. int. pr. No 3). — Kohler, J. Die Dardanellenfrage (Z. f. VölkrR. 5 Bd. 2 Hft.). — Kohler, J. Der Savarkarfall (die Frage der Auslieferung wegen Hochverrats verurteilten Inder Savarkars) (Z. f. Völkr. 5. Bd. 2 Hft.). — May, G. La saisie des archives du département de la Meurthe pendant la guerre de 1870-1871. (R. gén. d. Dr. int. publ. No 1). — Mettgenberg, W. Le droit allemand de l'extradition, aperçu d'ensemble (R. d. dr. int. pr. 1910., Nov.). — Mettgenberg, W. Die amerikanische Definition des politischen Verbrechens im Auslieferungsrecht. (Nach den Verhandlungen der American Society of International Law. (Arch. f. öff. R. 27 Bd.). — Moore, R. Grotius and the movement for International Peace (Amer. L.-Rev., 45 Vol. No 2). — Nippold, Otfr. Die zweite Haager Friedenskonferenz (Z. f. Intern. R. 21 Bd. 1 Hft.). — Picarda, Em. D'un droit de change international (N. R. prat. d. dr. int. pr. No 4 et 5). — Scholz, F. Räumliche Erweiterung der Gebietshoheit durch Rechtskonstruktion (Z. f. VölkrR. 5 Bd. 2 Hft.). — Strupp, K. Zwei praktische Fälle aus

Digitized by Google

dem Völkerrecht (Beiheft 1 zum V Bde d. Z. f. VölkrR.). — Tried, A. Le rôle de l'arbitrage et l'organisation internationale (R. gén. d. Dr. Int. publ. No 1). — Vertrag zur Unterdrückung des Mädchenhandels laut der Konferenz von 1910. (Z. f. VölkrR. 5 Bd. 2 Hft.).

VII.

Statistika.

Анцыферовъ, А. Курсъ элементарной статистики. Пособіе къ лекціямъ. Ч. 1. X. 2 p. 50 к.

Crespolani, R. Il quinto censimento generale della popolazione del Regno e il primo censimento degli opifici e delle imprese industriale. Como. L. 1.50. — Ergebnisse, vorläufige, der Volkszählung vom 31. XII. 1910. in den im Reichsrate vertretenen Königrichen u. Länderne. Bearb. u. hrsg. v. der k. k. statist. Zentralkommission. Brünn. 5.50. — Ergebnisse der Unfallstatistik der fünfjährigen Beobachtungsperiode 1902-1906. 2 Tl. Bearb. im. k. k. Ministerium des Innern. Wien. 3.40. — Ergebnisse, vorläufige, der Volkszählung vom 1. XII. 1910. im Königr. Preussen sowie in den Fürstentümern Waldeck u. Pyrmont. Berlin. M. 2. — Heimat- u. Armenwesen, das, in Bayern. Statistische Unterlagen zur Reform der bayer. Heimat- u. Armengesetzgebg. (Beiträge zur Statistik des Konigr. Bayern. Hrsg. vom k. statist. Landesamt.) München. M. 3. — Hickmann. Atlas statistique 1911. 8-e édition revue et corrigée. Paris. 5 fr. — Schmerler. Die Vorarbeiten zur Herstellung gemeinsamer deutscher Sterblichkeitstafeln. Berlin. M. 3. — Statistik des Deutschen Reichs. Hrsg. v. kaiserl. statist. Amt. 249. Bd. Streiks u. Ausperrungen im J. 1910. Berlin. M. 1. — Trunksucht, die, als Todesursache in Basel 1879—1908. (Vom statist. Amte des Kantons Basel-Stadt.). Basel. — 60. — Virgilii, Filippo, prof. Statistica. 5 edizione rifatta. Milano.

Jaeckel, R. Le Dr. Georg von Mayr (A l'occasion de son 70 anniversaire. (J. d. Soc. d. stat. No 4). — March, L. Nécrologie Sir Francis Galton (J. d. Soc. d. stat. No 5). — Meuriot, P. Les élections anglaises en 1910. (J. d. Soc. d. stat. No 5). — Sale, Ch. Some statistics of Japan (with Discussion) (J. of R. Stat. Soc., — April).

VIII.

Sbirke zakona, sudskih i upravnih riešidaba, izvješća o zasjedanjima i djelatnosti društva i udruga.

Арефа, К. Права и обязанности полицейскихъ урядниковъ, стражниковъ и проч. чиновъ полиціи, съ разъясн. и алф. предметнымъ указателемъ. Спб. Ц. 1 p. 50 к. — Ассосковъ, К. Разрѣшитель вопросовъ по нотаріальному и матеріальному праву. Изд. 3-ье, доп. Спб. Ц. 3 p. — Бенескриптовъ. Законъ и полож. 6 іюня 1910 г. о госуд. налогѣ съ недв. имущ. въ городахъ, посадахъ и мѣстечкахъ, съ инструкціями. Спб. Ц. 1 p. 50 к. — Бертгольдъ, Г. Законъ 14 іюня 1910 года, содержащій въ себѣ Высочайшій Указъ 9-го ноября 1906 г. о выходѣ изъ общины.

Digitized by Google

Москва. Ц. 80 к. — Бертгольдтъ, Г. Законъ о душеприкащикахъ, по кассаціоннымъ рѣшеніямъ Правительствующаго Сената. (Продолженіе книги, изданной въ 1896 г.). Пермь. — Бертгольдтъ, Г. Условныя завѣщательныя распоряженія и подназначенія наслѣдника (субституція). Сборникъ кассац. рѣшеній Правительствующаго Сената 1867—1900 г. Пермь. Ц. 2 р. — Горемыкинъ, М. Предметный указатель узаконеній и распоряженій Правит. по землеустроительнымъ дѣламъ. Спб. Ц. 1 р. 20 к. — Гордонъ, Уставъ гражданск. судопроизв. съ разъясн. Изд. 5-ое. Спб. Ц. 4 р. 50 к. — Громовъ. Законы уголовные (Улож. о наказ. и дѣйств. часть новаго угол. улож.) Съ указат. Изд. 2-ое. Ц. 2 р. — Громовъ. Дѣйств. часть нов. угол. уложенія съ разъясн. Спб. Ц. 50 к. — Добровольскій, А. Алфавитный указатель руководящихъ приказовъ по Военному Вѣдомству и циркуляровъ Главнаго Штаба съ 1 іюля 1909 года по 1 янв. 1911 года. Кіевъ Ц. 1 р. — Добронольскій, А. Уставъ Торговый. Изд. 3-е, испр. и доп. Спб. Ц. 3 р. 50 к. — Древингъ, Ф. Алфавитный сборникъ руководящихъ приказовъ по Московскому градоначальству и столичной полиціи съ 1 декабря 1907 г. по 1 іюля 1910 г. М. Ц. 3 р. — Завадскій, В. Понудительное исполненіе и упрощенное судопроизводство. Законы и примѣчанія къ нимъ. Изд. 4-е, доп. С. В. Завадскимы. Спб. Ц. 1 р.—Законъ 14 іюня 1910 г. объ измѣненіи и дополненіи нѣкоторыхъ постановленій о крестьянскомъ землевладѣніи. Съ разъясн. Прав. Сен., Мин. Вн. Д. и др. вѣдомствъ. Изд. Земск. отдѣла 2-е. Спб. Ц 1 р.—Законъ о порядкѣ споменія суда съ тяжущимися черезъ почту, съ инструкціей. Спб. Ц. 30 к.—Змирловъ, К. Общій уставъ Росс. желѣзн. дор., съ разъясненіями. Изд. 3-ье. Спб. 7 р. 50 к.—Исаченко, В. Сводъ кассаціонныхъ положеній по вопросамъ русскаго гражданскаго матеріальнаго права за 1866—1910 г. Спб. Ц. 5 р.—Іоселіани, Н. Новый законъ и положеніе о государственномъ налогѣ съ городскихъ недвижимыхъ имуществъ. Спб. Ц. 85 к.—Каминка, А. Уставъ о векселяхъ. Законъ 27 мая 1902 года съ разъясненіями по законодательнымъ мотивамъ рѣшеніямъ Гражд. Кассац. Д—та и его отдѣленій, Судебнаго Д—та и 2 Общаго Собранія Прв ит. Сената и германскихъ судовъ. Спб. Изд. 2-е, перес.—Канторовичъ, Я. Авторское право на литературныя, музыкальныя, художественныя и фотограф. произведенія. Новый законъ 15 марта 1911 г. съ историч. очеркомъ и съ разъясненіями. Спб. Ц. 1 р. 50 к.—Коптевъ, Д. Новый законъ объ авторскомъ правѣ, съ разъясненіями. Спб. Ц. 2 р. 50 к.—Кузнецовъ, Н. Систематическій сводъ указовъ Пр. Сената, послѣдовавшихъ по земскимъ дѣламъ. Т. VII (1910 г.). Спб. Ц. 3 р.—Левентонъ, В. Сборникъ законоположеній и правит. постановленій для фармацевтовъ, владѣльцевъ аптекъ, аптекарскихъ магазиновъ и др. Спб. Ц. 2 р.—Лукомскій, С. Духовныя завѣщанія. Популярное руководство съ образцами, формами и законоположеніями. Спб. Ц. 1 р. — Макалинскій. Образцы и формы дѣловыхъ бумагъ. Изд. 4-ое. Спб. Ц. 1 р. 50.— Максимовъ, В. Законы о товариществахъ. Акціонерныя Общества, Товарищества на паяхъ, Торговые дома, Артели и др. Съ разъ-

Digitized by Google

жен. Правит. Сен. Изд. 2-е. Спб. Ц. 4 р.—Мининъ М. и Исищевъ, С. Дополненіе къ сборнику „Законы о вознагражденіи желѣзнодорожными предпріятіями за смерть и утрату работоспособности". М. Ц. 65 к.—Мордвиновъ, В. Справочная книга для урядниковъ и сельской полиціи. Спб. Ц. 1 р.—Новиковъ, Н. Руководство для волостныхъ писарей. Изд. 2-е. Спб. Ц. 2 р. 50 к.—Нюренбергъ, А. Сводъ Законовъ Россійской Имперіи. Всѣ 16 томовъ, испр. и доп. по прод. 1906 и 1908 г.г. Кн. V. Дополненіе. М. Ц. 3 р. 50 к.—Пиленко, А. Новый законъ объ авторскомъ правѣ. Спб. Ц. 1 р. 25 к.—Плетневъ, Ц. и Содовскій, Г. Законъ о государственномъ налогѣ съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ, посадахъ и мѣстечкахъ, за исключеніемъ губерній Ц. Польскаго. Спб. Ц. 1 р.—Правила принятія и направл. прошеній на Высочайшее имя. Изд. 3-че, испр. Спб. Ц. 30 к.—Разумовскій, П. Законъ 6 іюня 1910 г. и Положеніе о государственномъ налогѣ съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ, посадахъ и мѣстечкахъ, за исключеніемъ посадовъ губерній Ц. Польскаго. Вильна Ц. 1 р. 25 к.—Ротенбергъ, Л. Полный сводъ рѣшеній уголовнаго кассаціоннаго департамента Правительствующаго Сената (начиная съ 1866 года). Полутомъ 18-й. Екатеринославль.— Ротенбергъ, Л. Полный сводъ рѣшеній гражданскаго кассаціоннаго департамента Правительствующаго Сената (начиная съ 1866 г.) Полутомъ 61 и 62-й Екатеринославль.—Сборникъ узаконеній и циркуляровъ по таможенному дѣлу за 1910 годъ. Спб. Ц. 3 р. 50 к.—Систематическій каталогъ книгъ, вышедшихъ въ 1910 году, съ приложеніемъ указателя рецензій. Классифицированъ по десятичной. системѣ. Съ краткимъ вступительнымъ очеркомъ И. Владиславлева. о международной библіогр. десятичной классификаціи. М. Ц. 25 к, —Таганцевъ, Н. Уголовное уложеніе 22 марта 1903 г. Статьи, введенныя въ дѣйствіе съ мотивами и разъясненіями. Спб. Ц. 3 р. 50 к.—Таганцевъ, Н. Уставъ о наказаніяхъ, налагаемыхъ мировыми судьями. Спб. Ц. 2 р.—Титовъ, О. Критико-библіографическій обзоръ новѣйшихъ трудовъ по исторіи русской церкви. Вып XI. Кіевъ.—Чагинъ. Правила объ устройствѣ судебной части, о производствѣ судебныхъ дѣлъ, о земскихъ начальникахъ, и временныя правила о волостн. судѣ. Изд. 7-ое. Спб. Ц. 2 р.—Чарнолускій, В. Настольная книга по народному образованію. Томъ IV, дополн. Систем сводъ новыхъ постановленій, распоряженій и т. д. Спб. Ц. 5 р.—Шафиръ, М. Положеніе о взысканіи по безспорнымъ дѣламъ казны. Спъ. Ц. 1 р.—Шрамченко, Уставъ строительный, съ разъясн. Изд. 9-ое. Спб. Ц. 2 р.—Филипповъ, Законы межевые, съ разъясн. Изд. 2-ое. Спб. Ц. 3 р.

Annuaire des Sociétés d'Assurances operant en France et principales Compagnies étrangères 1911. Paris. — Balsacq. A. Code des lois électorales belges collationnées d'après les documents officiels et accompagnées de brèves annotations. Lutrte. Fr. 1.50. — Basch, J. Handelsgesetzbuch u. Weckselordnung nebst Einführungs- u. Nebengesetzen (Ausg. ohne Seerecht). Erläutert durch die Rechtsprechg. des Reichsgerichts. 7 Aufl. Berlin. M. 2.50. — Bazille, W. Das württembergische Gesetz üb. die Gemeindeangehörigkeit nebst Vollzugsvorschriften u. den

Digitized by Google

Vorschriften üb. die Realgemeinderechte, bearb. u. hrsg. Stuttgart. M. 5.20. — Behrens, A. Handelsgesetze über Anstellung u. Kündigung des Kaufmanns. Mit Kommentaren versehen. Mit e. Anhang: Das Kaufmannsgericht. Hamburg. M. —75. — Breit, J. Bankgesezz. Berlin. M. 12. — Browne, E. The Law relating to Assurance Companies Act, London. — Broom, H. A selection of legal maxims, classified and illustrated. 8th ed by J. Geral and H. Chitty. London. sh. 30. — Cadet, E. Dictionnaire usuel de législation comprenant les éléments du droit civil public, administratif, criminel, etc. 9-me édition. Paris. 10 fr. — Champcommunal, J. Le conflit des lois personnelles. Paris. — Cluzel, G. Manuel pratique des conseils de prud'hommes. Loi du 27 mars 1907. Paris. 3 fr. 50. — Cochet de Savigny et M. Perrève. Dictionnaire de la gendarmerie, à l'usage des officiers, brigadiers et gendarmes. Paris. — Dalloz. Code des assurances, avec annotations d'après la doctrine et la jurisprudence. Publié sous la direction de G. Griolet et Ch. Vergé. Paris. 2 fr. 75. — Dalloz. Code de l'enregistrement, du timbre, des droits d'hypothèque, des droits de greffe et de l'impôt sur le revenu des valeurs mobilières. Paris. 5 fr. 75. — Die Entscheidungen höchster Gerichtshöfe in Sachen der preussischen Landwirtschaftskamern 1894—1909. (Veröffentlichungen d. Kgl. preuss. Landes-Oekonomie-Kollegiums. Heft. 1). Berlin. — Doktorwürde, die juristische. Die Bestimmgn. alter deutschen Universitäten. Nach amtl. Material zusammengestellt. 7 Aufl. Berlin. M. 1. — Endemann, F. u. Heinsheimer, K. Badische Ausführungs- und Spezialgesetze über bürg. Recht u. Verfahren. (Das gelt. bad. Recht, 1 Bd.) Nachtrag für die Zeit bis 31. 12. 1910. Heidelberg. M. 2. — Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen. N. F. 24 Bd. 3 Hft., 25 Bd. 1 Hft. Leipzig. — Führer durch das Patentwesen aller Länder der Erde Berlin-Schöneberg. M. 8. — Geller, L. Oesterreichisches Scheckgesetz. Mit Einleitg. u. Erläutergn. aus den Materialien. 2 Aufl. Wien. M. 1.40. — Glock, L. Das im Ghzt. Baden geltende Reichs- und Landesrecht in übersichtl. Zusammenstellung. 2 Aufl. neu bearb. von E. Salzer. Karlsruhe. M. 9. — Handwörterbuch d. Staatswissenschaften. Hrsg. v. Conrad, Elster, Lexis u. Loening. 3 Aufl. 45—48 Lfg. Jena. 2.50. — Heinitz, E. Das Reichsgesetz üb. das Verlagsrecht. Textausg. m. Einleitg., Anmerkgn. u. Sachregister. 2 Aufl. v. Bruno Marwitz. Berlin. M. 1.80. — Hoepfel, F. Das Reichsgesetz üb. den Verkehr m. Kraftfahrzeugen, vom 3. V. 1909. Nürnberg. M. 5.80. — Jaeger, E. Reichszivilgesetze. Eine Sammlg. der wichtigsten Reichsgesetze üb. bürgerl. Recht u. Rechtspflege. 3 Aufl. hrsg. v. Kloss. München. M. 12. — Kappelmann, H. Die Städteordnung für die 6 östl. Provinzen der preuss. Monarchie vom 30. V. 1853. Mit Erläut. 3 Aufl. Berlin. — Koepke, A. Leitfaden f. Waisenräte u. Waisenpflegerinnen. 2 Aufl. Neumark. — Kröner, W. Das Beamtenhaftpflichtgesetz. Berlin. M. 2. — Krusina, F. Das Verfahren zur Ergänzung der Grundbücher. Zusammengestellt u. m. Formularien versehen. Prag. M. 2.40. — Monfreu, J. Manuel pratique des actes de l'état civil, avec formules. 3-e édition. Paris 4 Fr. — Neger, A. Handausgabe des bayerischen Gesetzes üb. Heimat, Verehelichung u. Aufenthalt vom 16. IV. 1868 in ders. Fassung der Bekanntmachung vom 30. VII. 1899. Mit Erläut. 8 Aufl. Ansbacae

Digitized by Google

M. 4. — Obst, J. Gewerbe- u. Bau-Unfallversicherung. Ein Hand- u. Hilfsbuch f. Gewerbetreibende, Baumeister u. Bauführer. Frankfurt. M. 1.50. — Ordinanze ministeriali in nesso col regolamento di procedura penale di polizia e col regolamento sulla gestione degli affairi penali di polizia. Pubblicazione fatta per cura dell r. ung. ministro dell'interno. Budapest. M. 20. — Rabany, C. et G. Morsarrat. Traité pratique de la voirie vicinale, urbaine et rurale. 2 vols. Paris. 15 fr. — Raccolta ufficiale delle leggi d'Ungheria. Anno 1910: Traduzione autentica. Edizione dell r. ung. ministero dell'interno. (I—XXI). Budapest. M. 1. — Recueil de documents sur les accidents du travail réunis par le ministère du travail et de la prévoyance sociale. No. 41. Jurisprudence. T. 13 (octobre 1910). Nancy. 2 fr. 25. — Reichsgesetzsammlung, ungarische, f. d. J. 1910. Authentische Übersetz. Hrsg. v. kön. ung. Ministerium des Innern (I—XXI). Budapest. M. 1.50. — Rocca. Manuale teorico-pratico di assicurazone. Milano. — Sammlung v. Entscheidgn. d. bayer. oberste Landesgerichts in Strafsachen. 10 Bd. 2 Hft. München. 2.70. — Sammlung v. Entscheidungen des bayerischen obersten Landesgerichts in Zivilsachen u. v. Entscheidungen des Notariats disziplinarhofs. General-Register zu Bd. 1 bis 10. Bearb. v. A. Dürr. München. M. 10. — Sammlung v. Entscheidungen der k. k. Gewerbegerichte. Hrsg. vom kön. Justizministerium. XI Bd. Wien. 1. — Sammlung der nach gepflogener mündlicher Verhandlung geschöpften Erkenntnisse des K. K. Reichsgerichts begründet von A. v. Glunek, fortgesetzt von K. Hugelmann. 13 Teil. 4 Hft. Wien. M. 14. — Samter, M. Kommentar zum Reichsgesetz betr. die Abzahlgeschäfte vom 16. V. 1894. Berlin. 3. — Saint-Amand, J. Le Code rural d'Haiti, publié avec commentaires et formulaires. Paris. — Seuffert's J. Archiv f. Entscheidungen der obersten Gerichte in den deutschen Staaten. Systematisches u. alphabet. General.-Register üb. Bd. 6—10 der 3 Folge. Verf. v. H. Schütt. München. 5. — Seuffert, Ph. Automobilgesetz. München. M. 3. — Staatslexikon. 3, neubearb. u. 4 Aufl., hrsg. v. Jul. Bachem. 4 Bd. Patentrecht bis Staatsprüfungen. Freiburg i. B. M. 18. — Stengel, K. u. M. Fleischmann. Wörterbuch. d. deutschen Staats- u. Verwaltungsrechts. 2 Aufl. 7—9 Lfg. Tübingen. M. 2. — Stier-Somlo, F. Verwaltungsgesetze. 4 Lfg. München. 3. — Taschenwörterbuch zum Corpus juris civilis, den Institutionen des Gajus u. anderen römischen Rechtsquellen. 2 verb. Aufl. Berlin. M. 2. — Wright, W. Insurance Laws of the of Georgia, in Force to August 1910. Atlanta. — Woerner, O. Sammlung der für die Rechtskandidaten, Rechtspraktikanten und geprüften Rechtspraktikanten in Bayern geltenden Vorschriften mit Anmerkungen hg. Nürnberg. M. 2. — Zalud, J. Das Wasserechts-Gesetz f. das Königr. Böhmen. Kommentiert u. m. der gesamten Judikatur des Verwaltungsgerichtshofes bis Septbr. 1910 versehen. 3 Aufl. Prag. M. 13.80.

Wittmaak, H. Entscheidungen englischer u. nordamerikanischer Gerichtshöfe in Seegerichtssachen (Z. f. Handlsr. 69 Bd. 1 u. 2 Hft.).

Digitized by Google

VIESTNIK.

(† Dr. Franjo pl. Burgstaller-Remetski.) O odličnom pokojniku, o čijoj smo smrti progovorili na čelu lista, dobivamo ove autentične podatke:

Dr. Franjo pl. Burgstaller-Remetski rodio se je dne 20. januara 1835. u Zagrebu, te je nakon ovdje svršenih sveučilišnih studija na sveučilištu u Gradcu 1. marta 1858. promaknut za doktora juris utriusque. Još prije, no što je položio zadnji rigoroz, primljen je kod gubernija u Gradcu g. 1857. u vježbu, gdje je 31. julia iste godine položio prvu svoju službenu zakletvu kao konceptualni vježbenik, pa se od tog doba neprekidno do 9. septembra 1907. nalazio u državnoj službi. Poslije političke prakse prešao je u praksu sudbenu, a napokon u onu kameranle prokurature, te je 25. januara 1861. imenovan perovodjom kod državne prokurature ju Zagrebu, gdje mu je povjerena samostalna referada u pravnom zastupanju državnog erara.

Kao takav bude g. 1864. imenovan javnim docentom iz materijalnog i procesualnog gradjanskog prava na opstojaloj kr. pravoslovnoj akademiji u Zagrebu, gdje bude 5. maja 1865. imenovan izvanrednim, a 13. oktobra 1867. i red. jav. profesorom.

Za vrijeme toga svoga devetgodišnjega službovanja predavao je dr. pl. Burgstaller izmjenice trgovačko i mjenbeno pravo, gruntovni i stečajni red te je podjedno počeo uvadjati na akademiji zagrebačkoj i sam obdržavati tako zvana practica et relatoria kao javna predavanja. Uz to je dr. pl. Burgstaller na temelju previšnjeg riješenja od 12. aprila 1871. upotrebljen kao izvjestitelj kod kr. sudbenog stola u Zagrebu. Prigodom proširenja opstojale pravoslovne akademije u Zagrebu sa tri na četiri godišta i pri čem je izjednačena akademija sa državo- i pravo-znanstvenim fakultetima na drugim visokim školama, bio je dr. pl. Burgstaller uz malene preinake autor odnosnog organizatornog elaborata.

Od godine 1865. do godine 1882. bio je pokojnik član ispitnoga povjerenstva pravno-povjesnoga i državno-znanstvenoga državnoga izpita.

Godine 1872. bio je dr. pl. Burgstaller 7. februara imenovan vijećnikom kralj. sudbenoga stola u Zagrebu, što je imalo za zakonitu posljedicu, da je svoja redovita predavanja na akademiji morao obustaviti.

Godine 1872. sudjelovao je pokojnik kao član krajiškog pravnog ustrojnog povjerenstva kod reorganizacije uprave u opstojaloj hrv.-slav. vojnoj Krajini, naročito kod ustrojstva novih krajiških sudova, dok nije 21. novembra 1872. imenovan vijećnikom kod obstojalog c. i kr. krajiškog odsjeka banskoga stola u VI. činovnom razredu, a na temelju previšnjeg riješenja od 29. julia 1878. bio je podjedno prisjednik opstojalog krajiškog financijalnog suda u Zagrebu.

I kod povjerenstva, koje je pozvano bilo, da pri oživotvorenju novo ustrojenih krajiških sudova istim omogući i olakoti uporabu u hrv.-slav. provincijalu valjajućih gradjanskih zakona, sudjelovao je pokojnik na odličan način, izradivši onaj dio odnosne zbirke naknadnih zakona i naredaba, koje zasijecaju u područje gradjanskoga postupnika, sudovnika, stečajnog i odvjetničkog reda.

Digitized by Google

Isto tako zadobi 1. januara 1873. kraljevu potvrdu osnova zakona za rukovodjenje sudbenih pologa, što ju je izradio pokojnik u spomenutom povjerenstvu.

Prigodom spojenja krajiških otsjeka banskoga stola i stola sedmorice (1. januara 1882.) bude dr. pl. Burgstaller 18. aprila 1882. imenovan vijećnikom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice u V. činovnom razredu, kod kojeg je vrhovnog sudišta naše zemlje on počam od godine 1888., pa sve do svog 22. februara 1893. usliledivšeg imenovanja potpredsjednikom rečenog vrhovnog sudišta u IV. činovnom razredu ex lege zamjenjivao predsjednika kr. stola sedmorice.

Previšnjim riješenjem od 23. februara godine 1905. imenovan je dr. pl. Burgstaller predsjednikom investicionalnog povjerenstva bivše vojne Krajine, a 28. istoga mjeseca nakon smrti predsjednika kralj. stola sedmorice dra. Stjepana Spevca upraviteljem našeg vrhovnog sudišta.

Mnogostrano, mnogogodišnje, uspješno i rijetkom marljivošću vršeno službovanje našlo je i u Njegovog ces. i kr. apostolskog Veličanstva, našeg premilostivog kralja zasluženo previšnje priznanje. Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo mu je 28. juna 1890. podijeliti ugarsko-hrvatsko plemstvo, a 26. februara 1891. predikat „de Remete", oboje uz oprost pristojba ; prigodom pako 50. godišnjeg aktivnog službovanja i trajnog umirovljenja 9. septembra 1907. red željezne krune II. razreda.

Odlični pokojnik bio je posjednik jubilarne kolajne za gradjansku službu, jubilarnog spomen-krsta, kao i kolajne za 40-godišnje neprekidno službovanje. Osim toga dobio je mnoga druga priznanja za svoju uspješnu djelatnost na korist hrvatske domovine.

Dr. pl. Burgstaller bio je predsjednikom pravničkog društva od godine 1885. do 1905., kad se je zahvalio, pošto je bio preopterećen poslom. Godine 1900. je pod njegovim predsjedničtvom proslavilo pravničko društvo svoju 25-godišnjicu. Društvo ga je radi njegovih zasluga izabralo svojim začasnim članom.

Još i u mirovini vodio je dr. pl. Burgstaller tegobne poslove predsjednika investicionalnog fonda uporabom svih svojih radnih sila do zaključka njemu povjerene uprave investicionalnog imetka.

(S a h r v a t s k o g s v e u č i l i š t a.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je na predlog profesorskoga zbora bogoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, a na temelju § 7. zakona od 6. oktobra 1894., kojim se preinačuju dotično nadopunjuju neke ustanove zakonskoga članka od 5. januara 1874. o ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu i dogovorno s ordinarijatom nadbiskupije zagrebačke imenovati dra. Antuna S o v i ć a, svećenika nadbiskupije zagrebačke i sveučilišnog suplenta, učiteljem u užem smislu za predavanje sirskoga, kaldejskog i arapskog jezika u bogoslovnom fakultetu rečenog sveučilišta.

(P r e v i š n j a o d l i k o v a n j a u D a l m a c i j i.) Njegovo se c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjim riješenjem od 19. novembra o. g. premilostivo udostojilo udijeliti višemu financijskome savjetniku i financijskom odvjetniku dru. Dragomiru D o m i n i s u naziv i karakter dvorskoga savjetnika uz oprost od odredbina.

Digitized by Google

Njegovo se c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjim riješenjem od 19. novembra o. g. premilostivo udostojilo udijeliti financijskome savjetniku na dalmatinskome financijskome odvjetničtvu dru. Božu K r e k i c h u naziv i karakter višega financijskoga savjetnika, uz oprost od odredbina.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njegovo car. i kralj. Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjom odlukom od 11. decembra 1911. odobriti zamoljeno trajno umirovljenje sudskog nadsavjetnika Xavera K a w e c k o g, te istome ovijem povodom podijeliti najmilostivije naslov i karakter dvorskog savjetnika.

(D r u š t v o „H r v. m e n s a a c a d e m i c a" održalo je 17. decembra 1911. glavnu godišnju skupštinu o poslovanju u godini 1910./1911. Skupštinu je otvorio i pozdravio rektor magnifik dr. Julije D o m a c. Staviv članovima na srce, da se što više zauzmu za društvo, daje riječ tajniku, da pročita svoj izvještaj, iz kojega se razabire, da je odbor poradi skučenih društvenih sretstava mogao izmedju mnogih vrijednijih i oskudnijih sveučilišnih slušača, koji su se obratili molbom na društvo, izabrati samo dio njih, da budu dionici društvene pripomoći.

Tajnik je sa zahvalnošću spomenuo dobrotvore, koji su društvu u prošloj godini pružali svoju pomoć. Blagopok. barunica Ivana K u š l a n ostavila je zapisom društvu 2500 K ; kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, podielila je i ove godine pripomoć od 2000 K ; preuzvišeni gospodin ban dr. Nikola pl. Tomašić 500 K, a oporučno je ostavio blagopok. Teofil Balicky 1778 K. Pistupio je kao doživotni čan prof. dr. Dragutin Gorjanović s prinosom od 200 K, a od većih darova spominju se po 200 K : Prva hrvatska štedionica, Hrv.-slav. zem. hipotekarna banka i Gospojinski klub ; po 100 K; Emil pl. Weiss de Polna, prof. dr. R. Horvat i tvornica cikorije Hinka Frank sinovi. Dalje je tajnik nabrojio ostale dobrotvore i članove, koji su u društvo ove godine pristupili, istaknuvši napose presv. gospodina predsjednika banskoga stola Vladimira Mažuranića, koji se u svakoj veseloj ili žalosnoj prigodi sjeća društva, te mu bud sam ili po svojim prijateljima pritječe u pomoć. Zatim se je zahvalio uredničtvima zagrebačkih novina, koja su društvene viesti najpripravnije primala i uvršćivala u svojim glaslima ; i napokon je spomenuo tajnik članove, koje je društvo izgubilo smrću i to utemeljitelja kanonika Nikolu Horvata, doživotnoga člana narodnog zastupnika dra. Dragutina Neumana, te članove podupirajuće : kanonika Ladislava Barabaša i arhitekta Lea Hönigsberga. Uz poklik „Slava im !" primljen je izvještaj tajnika na znanje.

Društveni blagajnik g. Franjo P e v a l e k izvješćuje, da je primitak u godini 1910./1911. iznosio 13.581 K 56 filira, a izdatak 12.963 K 26 fil., ; ostatak 618 K 30 fil. Glavnica društvena povećala se je u ovoj godini za 3200 K, pa je ona sada dosegla svotu od 178.050 K 66 fil. Od dobrotvora i prijatelja menzinih primilo je društvo prinosa 1989 K 40 fil., a od podupirajućih članova 865 K 80 filira, za opskrbu menzinih gosti izdano je u svemu 12.252 K 24 fillira i to za 66 gosti. Društvo broji sada 16 zakladatelja, 59 utemeljitelja, 110 doživotnih članova i 43 podupirajuća člana. — Skupština je primila na znanje blagajnički izvještaj.

Pošto je zatim pročitan izvještaj revizionalnoga odbora, koji je skupština primila takodjer na znanje i podijelila apsolutorij za godinu 1910./1911.

Digitized by Google

upravnom i revizionalnom odboru, prešlo se na izbor odbora, ter su per acclamationem izabrani: u upravni odbor dr. Albert Bazala, dr. Mihajlo Joanović, dr. Iso Kršnjavi, dr. Edo Lovrić, dr. Franjo pl. Marković, Vladimir Mažuranić, Franjo Pevalek ,dr. Ladislav Polić, dr. Makso Steiner i dr. Josip Šilović; zamjenicima dr. Lazar Car, dr. Antun Goglia, Antun Kontak, dr. Oton Kučera i Julijo pl. Stanisavljević; u revizionalni odbor izabrani su: dr. Antun Heinz, dr. August Langhoffer, dr. David Segen, dr. Stjepan Tropsch i dr. Vladimir Varićak. Za godinu 1911./1912. društveni je predsjednik rektor magnifik dr. Julije Domac, a drugi podpredsjednik sveučilišni prorektor gosp. dr. Julije Rorauer. Odbor se poslije glavne skupštine konstituirao, izabravši za. I. podpredsjednika presv. gosp. Vladimira Mažuranića, za tajnika dra. Alberta Bazalu, a za blagajnika Franju Pevaleka. U poslovno vijeće izabrani su: dr. A. Bazala, dr. M. Joanović, dr. Fr. pl. Marković, Fr. Pevalek, dr. L. Polić, dr. M. Steiner, dr. M. Stražnicky i dr. Josip Šilović. Pročelnikom revizionalnog odbora izabran je dr. A. Heinz.

(† Dr. Josip Frank.) Dne 17. decembra 1910. poslije podne umro je ovdje nakon dugotrajna bolovanja dr. Josip Frank.

Dr. Josip Frank rodio se je dne 10. aprila 1844. godine u Osijeku, gdje je svršio pučke škole i gimnaziju s odličnim uspjehom. Pravne je nauke slušao na bečkoj univerzi zajedno sa pokojnim bečkim načelnikom drom. Luegerom, s kojim je za cijelog života podržavao prijateljske odnošaje.

Godine 1870. imenovan je prislušnikom kod zagrebačkog kr. sudbenoga stola, a godinu dana kasnije napustio je sudačko zvanje i dobivši stalum otvorio je odvjetničku pisarnu.

Odmah u početku svog političkog djelovanja počeo se živo zanimati za financijalna pitanja i proučivši financijalnu nagodbu izmedju Ugarske i Hrvatske izdao je knjigu „Die Quotte Croatiens". Prvi je put dr. Frank izabran u sabor 1884. godine kao narodni zastupnik tadanjega popovačkoga, a sadanjeg križkog kotara, koji je zastupao sve do svoje smrti.

Kao dobar poznavalac financijalnoga odnošaja izmedju Ugarske i Hrvatske izabran je 1903. za člana regnikolarne deputacije.

Pokojnik je bio član našega družtva od godine 1900. pa neprekidno do svoje smrtii.

Laka mu zemlja i trajna uspomena!

(† Dr. Gjuro Gruber, odvjetnik i gradski podnačelnik u Varaždinu, umro je 18. decembra 1911. nakon kratkog polovanja od upale bubrega. Pokojni dr. Gruber, rodjeni Senjanin, bio je već od godine 1892. odvjetnikom u Varaždinu, gdje je već u prvo doba svoga boravka osnovao razgranjenu zvaničnu praksu, te svojim savjesnim i nesebičnim radom stekao simpatije u svim slojevima gradjanstva. Dugim nizom godina bavio se pokojnik revno i požrtvovno javnim poslovima gradske uprave i djelovanjem u raznim mjesnim institucijama. Povjerenje u njegov javni rad posvjedočilo je gradjanstvo ponovnim izborom u gradsko zastupstvo, koje ga je kod posljednjih izbora odlikovalo čašću podnačelnika. Kao čovjek odlikovao se je rijetkim svojstvima dobrote srca i plemenitosti značaja, a zbog njegove vesele i umiljate ćudi poklanjali su mu nebrojeni prijatelji i znanci iskrene simpatije i usrdnu odanost. Njegova smrt, koja ga je gotovo nenadano stigla u naponu muževne dobe od 52 godine, izazvala je u svim krugovima gradjanstva bolno

Digitized by Google

saučešće. Pokojnik je bio član našega društva od godine 1892. pa neprekidno do svoje smrti. Bila mu laka zemljica !

(Imenovanja.) Njegovo ces. i kralj. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 2. januara o. g. premilostivo imenovati viećnika kr. stola sedmorice Dra. Stjepana Posilovića predsjednik kr. hrv. slav. dalm. stola sedmorice.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je temeljem § 10. zakona od 6. aprila 1906. o ribarstvu u slatkim vodama u kraljevina Hrvatskoj i Slavoniji članom županijskog povjerenstva za uredjenje ribolovnih prava u području županije zagrebačke Marka Jurinčića, kr. županijskoga tajnika, Milorada Potočića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Bjelovaru, prislušnikom u opsegu kr. banskoga stola.

(U Dalmaciji.) Ministar unutrašnih posala imenovao je višega kotarskoga komesara Emidija Pavissicha kotarskim poglavarom, a kotarskoga komesara Nikolu Gligo namjestničtvenim tajnikom u Dalmaciji.

Ministar trgovine imenovao je konceptnog vježbenika pomorske vlade dr. Nika Marinovića koncepistom kod ove oblasti.

Upravitelj dalmatinskog namjestničtva imenovao je namjestničtvene koncepiste Ivana Borti u Imotskome i Josipa Tolentino u Benkovcu kotarskim komesarima, a namjestničtvene konceptne vježbenike Josipa Karamana u Korčuli i dra. Otmara Nonveillera manjestničtvenim koncepistima.

(U Basni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je hipotekarnom odjeljenju zemal ske vlade dodieljenog sudskog savjetnika Josipa Przybylskog vladinim tajnikom, sudskog tajnika Krispiana Krasickoga u okružnom sudu u Tuzli sudskim savjetnikom i sudskog pristava u kotarskom sudu u Rogatici Milosava Putnika sudskim tajnikom, kotarske predstojnike II. razreda : dr. Sigismunda Bergera u Zvorniku, dr. Ljudevita Nowadta kod zemaljske vlade u Sarajevu. Romana Stiasnya u Tešnju i Josipa Nikodemowicza u Brčkom kotarskim predstojnicima I. razreda ; dalje perovodje zemaljske vlade Otona Deutscha, Emilia Ventera od Chanada, dodieljenog scoskom kotaruskom uredu u Mostaru, i dr. Stjepana Fodora vladinim podtajnicima, a političkog pristava I. razreda i upravitelja gradskog kotarskog ureda u Tuzli Emila Blažekovića, kotarskim predstojnikom II. razreda, pridržavši službeni čin političkom pristavu I. razreda dr. Ma eru Gottesmannu.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenog pravnika Jovu Milišića privr. auskultantom u okružnom sudu u Tuzli, političkog pristava II. razreda i uravitelja kotarske ispostave u Grahovu Eduarda Sonnenfelda političkim pristavom I. razreda uz pridržaj službenog čina političkom pristavu II. razreda Niki Kondiću, svršenog pravnika Radu Matijaševića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Tuzli, svršenog pravnika Nikolu Dakića privr. perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu i dodielio ga na službovanje vladinom povjereniku za glavni grad Sarajevo, svršene pravnike Gavru Tekića i Mustafu Vehabo-

Digitized by Google

vića auskultantima i dodielio na službovanje prvog okružnom sudu u Tuzli, a drugog onome u Travniku, svršenog pravnika Dimitrija Miloševića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Sarajevu, svršenog pravnika dra. Mihajla Semjana privremenim auskultantom u okružnom sudu u Banjaluci. privremene perovodne vježbenike Edhema Bahtijarevića dodieljenog kotarskom uredu u Prnjavoru, Fridricha Horaka, dodieljenog kotarskom uredu u Travniku i Franju Kotrča, dodieljenog seoskom kotarskom uredu u Tuzli, privremenim političkim pristavima II. razreda, c. k. pravnog vježbenika dra. Eugena Kolouch a privr. perovodnim vježbenikom u XI. dnev. razreda i dodielio ga na službovanje okružnoj oblasti u Banjaluci, auskultante Nikolu Popovića u kotarskom sudu u Vlasenicama i Vladimira Tasovca u kotarskom sudu u Visokom privremenim sudskim pristavima u IX. dnev. razredu, svršenog pravnika Ragiba Hadžiabdića, privr. auskultatnom u okružnom sudu u Sarajevu.

(Premještenja.) Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim tiešenjem od 29. novembra 1911. kab. br. 3412 premilostivo dozvoliti, da kotarski sudac u Brodu Gjuro Mraz bude premješten kotarskom sudu u Petrinji.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premjestio je kr. županijskog perovodju Dušana Nikolajevića od kr. županijske oblasti u Vukovaru, u Zagreb, te ga dodielio na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija reaktiviralo je umirovljenog kotarskog predstojnika II. razreda Čamila Karamehmedovića u VII. dnevnom razredu, dodielivši ga okružnoj oblasti u Banjaluci na službovanje, stavilo je sudbenog savjetnika u okružnom sudu u Sarajevu Franju Pachera na njegovu vlastitu molbu k trajno stanje mira.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je sudskog pristava u kotarskom sudu u Banjaluci Mirka Bradača, k odsjeku za odkup kmetova, razriešio je na njegovu vlastitu molbu auskultanta u okružnom sudu u Banjaluci dra. Bogdana Vidovića i auskultanta u okružnom sudu u Tuzli Stevana Milčića na vlastitu molbu od daljneg službovanja u oviem zemljama.

Iz službenih obzira premještaju se naizmjence financijalni podtajnik Ivan Richter u okružnoj oblasti (porezno nadzorništvo) u Tuzli i privremeni financijalni perovodni vježbenik dr. Nilkoa Papp u financijalnom nadzorničtvu u Mostaru.

(Promjena odvjetničkog sjedišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dozvolio je dru. Karlu Spilleru, odvjetniku u Cirkvenici, da može svoje odvjetničko sjedište prenieti u Zagreb.

(Pravo odvjetovanja.) podielio je ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dru. Simeonu Kruniću, odvjetničkom perovodji u obsegu kr. banskog stola sa sjedištem u Petrinji, a dru. Milošu Ninkoviću, odvjetničkom perovodji u obsegu kr. bosanskoga stola sa sjedištem u Zemunu.

Digitized by Google

(U Bosni i Hercegovini.) Uveden je u listu branitelja dr. Vita Alkalay, kojega je c. i k. zajedničko ministarstvo naimenovalo advokatom sa uredovnim sjedištem u Bos. Gradišci i Izidor Hules, kojega je c. i kr. zajedničko ministarstvo naimenovalo advokatom sa uredovnim sjedištem u Ljubuškom.

(Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XI. za godinu 1911. izdan je i razposlan dne 25 novembra 1911. i sadržaje pod brojevi:

117. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za bogoštovlje i nastavu, od 16. septembra 1911. broj 16.426 o načinu naknadne imatrikulacije matičnih slučajeva iz prošlih godina;

118. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 14.oktobra 1911. broj 57.774, kojom se dozvoljava proizvadjati, prodavati i inim načinom u promet stavljati zgusnut (kondenzovani) acetylen, proizveden po patentu „Compagnie francaise de l' acetylene dissous";

119. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 16. oktobra 1911. broj 5.779-1911. o izlučenju upravne občine Jarmina iz upravnog i sudbenog kotara Vukovar i pripojenju njenom upravnom i sudbenom kotaru Vinkovci;

120. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zmaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 17. oktobra 1911. broj 14087 glede preinake §-a 2. naredbe unutarnjeg odjela kr. zemaljske vlade od 3. jula 1909. broj III. A 2275., kojom se izdaju ustrojne ustanove geologijskom povjerenstvu za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju;

121.naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 29. oktobra 1911. broj 2223, kojom se preglasuje naredba kr. ug. ministarstva od 25. okobra 1911. broj 5765. M. E u predmetu konvencija, sklopljenih u Ženevi u svrhu poboljšanja sudbine ranjenika i bolesnika vojske u ratu, a uzakonjenih zak. čl. XX.: 1911.;

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Sava Brenefeld nepr. trgovkinja u Našicama	Kr. sudbeni stol u Osijeku	Gjuro Petrović kr. sudbeni viječnik	15. novembra 1911. br. 14.980/gr.	Dr. R. Marjanović odvjetnik u Našicama	Stjepan Burazović odvj. perovodja u Osijeku	28. decembra 1911.	28. decembra 1911.
Milan Dobrijević prot. trgovac u Sisku	Kr. kotarski sud u Sisku	Stjepan Susić kr. sudbeni pristav	4. decembra 1911. br. 21.049/gr.	Dr. Hinko Hirschmann odvjetnik u Sisku	Dr. Marko Kasumović odvj. perovodja u Sisku	27. februara 19 2.	27. februara 1912.

Digitized by Google

Posmrtne pripomoćne zadruge.

Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 20 januara 1912.

Dr. Mirko Košutić.

I.

Od nekoliko godina ovamo nikle su u nas razne posmrtne pripomoćne zadruge sa istaknutom svrhom: zadrugaru, u iskaznici označenoj osobi ili donosiocu članske iskaznice — uz naplatu odredjene protuvrijednosti — dati posmrtnu pripomoć.[1]

Za te posmrtne pripomoćne zadruge već se u početku njihovoga stupanja u život razvio snažan interes, napose u širim slojevima našega pučanstva, koje je u njima gledalo neku vrst igre na sreću, s vrlo povoljnim i vjerojatnim izgledom na sigurni i razmjerno veliki dobitak.

Taj je interes to više porasao, što je većina posmrtnih pripomoćnih zadruga, kako to proizlazi iz notornih njihovih pravila, u pravilu omogućivala: osiguravanjem ma čijega života, a to po izboru zadružnih svojih članova, i bez osobitih kakovih kautela, naročito u pravcu zdravstvenih prilika osiguranikovih, te njegove privole k tomu, špekulacije s tudjim životom.

To za to: jer su tim posmrtne pripomoćne zadruge podigle vjerojatnost očekivanoga dobitka, koji se imao isplatiti zadrugaru za slučaj smrti osiguranikove.

Tim su posmrtne pripomoćne zadruge podjedno uzbudjivale i požude za špekulacijom, pa i u pravcu ustrajanja novih takovih posmrtnih pripomoćnih zadruga, koje su se tim laglje osnivale, što se nije od njih tražilo, da iskažu efektivno uplaćenu temeljnu zakladu (§ 453. t. z.), te su se mogle privoditi u život bez svakoga kapitala.

Kako je uz to, baš u širim slojevima našega naroda osobito razvita težnja za igrama na sreću, a prividno malenim uplatama zadružnih doprinosa omogućeno baš i siromašnijim narodnim redovima toj težnji udovoljiti — pristupom u članstvo posmrtnih pripomoćnih zadruga, našla je institucija posmrtnih pripomoćnih zadruga u našem narodu vrlo povoljno tlo za svoje djelovanje.

Uslijed toga je osnovano diljem naše domovine mnogo posmrtnih pripomoćnih zadruga, koje su začlanile na tisuće članova, te u svoj djelokrug

[1] Balkan, Jadran, Slavonija, Danica, Velebit, Koprivnica, Podravina i dr.

Digitized by Google

i na svoje raspolaganje sabrale upravo horendne iznose narodnoga novca, koji iznosi prelaze u milijune.

Sve spomenute naše posmrtne pripomoćne zadruge osnovane su bez temeljnih zaklada, a kapital, kojim su raspolagale i razpolažu, čine tek propisani doprinosi zadrugara, iz kojih se plaćaju i posmrtnine i pokrivaju i razmjerno veliki troškovi režije.

Sve te posmrtne pripomoćne zadruge bave se obrtimice, kao asekuracijonalna poduzeća — o čem će biti niže riječ — osiguravanjem tudjega života, a ne samo u okviru osiguravanja života svojih zadružnih članova.

Stoga vidimo, da je diljem naše domovine niknuo u vidu posmrtnih pripomoćnih zadruga čitav niz asekuracijonalnih poduzeća, koja i nijesu iskazala temeljnih zaklada, koje mora po §-u 453. t. z. kao efektivno uplaćene iskazati svako asekuracijonalno poduzeće za svaku granu osiguravajućega posla, da uzmogne i smije uopće svojim djelovanjem započeti.[1]

Naše posmrtne pripomoćne zadruge u pravilu ne obdržavaju ni propisa §-a 499. t. z., po kojem posao osiguranja života za slučaj smrti treće osobe koje, imade — uz iznimku glede supruga, rodjaka ushodne i nishodne loze i zaručnika, koji su vlasni bezuvjetno osigurati si medjusobno život, samo tada valjanost, kada se sklopi s privoljenjem te osobe ili njezina zakonitoga zastupnika ili kada ugovarajuća stranka dokaže, da joj je u interesu da osiguranik ostane na životu.

Nekoje tih posmrtnih pripomoćnih zadruga razvile su i razgranile svoje djelovanje toliko, da su godimice otvarale nova asekuracijonalna kola, koja čine zasebnu neku asekuracijonalnu cjelinu s ograničenim brojem članova, a da ipak nije odredjen odnos tih pojedinih kola koli prema cjelokupnom pothvatu, toli i medju se u tako vidivom pravcu, da bi bilo isključeno, izrabljivanje članova stanovitoga kola u korist drugoga kola ili posmrtne pripomoćne zadruge i da nebi već a priori bila omogućena u tom pravcu malverzacija.

Ravnateljstva tih zadruga su si pravilno osigurala na svoje raspolaganje ogromne svote doprinosa zadrugarskih time, da su u svojim pravilima obvezali članove zadružne na uplatu dvostruke posmrtnine za svaki slučaj smti, a podjedno time, da su obvezali zadružne članove prigodom, kad se začlanjuju, uplatiti čitav niz pristojbi, koje već o sebi u svojoj cjelokupnosti iznose ogromne svote.

[1] Vidi: Dr. Schick: Budućnost medjunarodnih posmrtnih zadruga, koji ali na str. 8. uzima n e d v o u m n i m, da one uvijek moraju položiti j a m č e v i n u u iznosu od 200.000 kruna, dakle i onda, kada se imaju smatrati lih uzajamnim osiguravajućim društvom, a ne samo onda, kada su asekuracijonalno poduzeće (koliko ih se opće tako razlikuje, što nijesam mogao razabrati).

Dr. Vrbanić: Trgovački zakon 430. (Tumač).

Digitized by Google

Posmrtne te pripomoćne zadruge otvaraju mogućnost t. zv. osiguranja „in bianco" ; jer za izpravnu izpostavu police, naročito glede točne oznake datuma osiguranja, te osobe osiguranikove, ne pružaju u pravilima nikoje osobite garancije, napose obzirom na članove ravnateljstva, koji mogu takodjer po vlastitom izboru u svoju korist osigurati ma čiji život — u pravilu i mimo ograničenja u §-u 499. t. z. postavljenoga.

Tako vidimo, da se od ogromnoga broja članova raznih posmrtnih pripomoćnih zadruga ubiru horendni doprinosi, od kojih već po tomu upravo ogromni dio ne zapada njihove zadrugare.[3]

Već obzirom na ova data jasno je, da je o posmrtne pripomoćne zadruge vezan interes znatnoga dijela našega naroda. te znamenitoga dijela narodne imovine.

Razumljivo je stoga, da je pitanje tih posmrtnih zadruga od eminentne socijalne i narodno-gospodarske važnosti.

Stoga i nije čudo, što je i javno mnijenje, kad je uslijed propasti pojedinih takih zadruga[4] osjećalo ugroženim i svoj socijalni interes, koji je o te zadruge vezalo i znatan dio narodnoga novca, koji se u tim zadrugama sabrao, te javni interes, koji se nečistom špekulacijom nekih tih zadruga stavljao u pogibelj[5] — stalo svraćati osobitu pažnju baš na djelovanje tih posmrtnih pripomoćnih zadruga, te stalo, nu tek sa stajališta pitanja soliditeta, pa po računu vjerojatnosti sa stajališta pitanja mogućnosti prosperiteta, istraživati, da li su one dopustive i za život sposobne ili nijesu,[6] i u posljednje doba tražiti njihovo razvrgnuće.

K ispitivanju pitanja posmrtnih pripomoćnih zadruga sa gledišta pozitivnoga prava nije nitko zauzeo svoje stalno i odredjeno stajalište, niti je sa toga gledišta zapravo ispitao njihovo pravno biće i odredio, da li su one ili nijesu po svojoj faktičnoj organizaciji, te faktičnom svojem djelovanju po pozitivnomu pravu održive ili nijesu, t. j. da li su ili nijesu po tomu dozvoljive, ili kao eventualno protupravne, te i nemoralne, sa gledišta javnoga interesa, za život nesposobne.

---

[3] Svi ti podatci proizlaze iz notornih odnosnih pravila raznih pripomonih posmrtnih zadruga, te notornoga njihovoga djelovanja. Ipak mi je naglasiti, da ne govorim napose o pojedinim tim zadrugama in konkreto i da neka od njih rešpektira propis §-a 499. t. z. („Balkan"), u što mi nije ovdje zalaziti.

[4] Herkules, Narodna pomoćnica.

[5] O tom niže. Upućujem ipak u pravcu značenja javnoga interesa na monografiju : Dr. Steinbach : Moral als Schranke des Rechts und des Rechtserwerbs.

[6] Ističem tu Paskievič-Ćikarinu brošuru (trg. obrt. komore), pa javnu štampu : Obzor, Pokret, Agramer Tagblatt.

Digitized by Google

Naši sudovi, koji su imali baš u tome pravcu odlučiti, nijesu takodjer u tom smjeru zauzeli i donijeli jedno jasno, odredjeno i suglasno mnijenje, nego su pitanje posmrtnih zadruga raznoliko shvatili i prosudjivali.

Sudovi prve i druge molbe su u svakomu slučaju, kada se radilo o upisu takih posmrtnih pripomoćnih zadruga u trgovački registar, javljale se one ili kao uzajamna osiguravajuća društva ili kao asekuracijonalna poduzeća, ne razlikujući obje te grupe, smatrali ih asekuracijonalnim poduzećima u smislu §-a 453. t. z. i tražili, da udovolje propisima § 16., 453., 455.—460., 498 i sl. t. z., da uzmognu i smiju uopće započeti svoje djelovanje i upisati se u trgovački registar.

Suglasno su ih smatrali, javile se one u ma kojem netom rečenom pravcu, jednovitim pravnim fenomenom, asekuracijonalnim poduzećem, tečevnim trgovačkim društvom, koje se obrtimice bavi primanjem osiguranja života (§ 258. t. 5. i 498. t. z.)[7]

Tomu naprotiv je kr. stol sedmorice svojom rješidbom od 15. novembra 1911. br. 4591. odlučio, da se posmrtne pripomoćne zadruge nemaju smatrati asekuracijonalnim poduzećem, kakovo ima pred očima § 453. t .z., nego humanitarnim udruženjem s dobrotvornim ciljem, utemeljenim na uzajamnoj pripomoći svojih članova i na potpori vanjskih dobročinitelja — pa da se stoga na njih nemaju protezati ustanove § 453. t. z.

I kr. stol sedmorice nije diferencirao izmedju posmrtnih pripomoćnih zadruga, kao uzajamno osiguravajućih udruženja, te njih kao asekuracijonalnih poduzeća.

Iz iznesenih rješidbi je ipak jasno jedno : da su sudovi prve molbe, donašajući svoje odluke, imali pred očima posmrtne pripomoćne zadruge lih kao asekuracijonalna poduzeća, a kr. stol sedmorice lih kao uzajamna osiguravajuća udruženja.

Ovo je već putokaz, da se posmrtne pripomoćne zadruge nemaju u svom biću prosudjivati jednolično, po istom kalupu i istim pravnim propisima.

Dakako, da su naši sudovi svojim rješidbama uz to promašili cilj, jer su glavno ispitivali, imadu li posmrtne pripomoćne zadruge prije nego započnu svoje djelovanje, iskazati barem sto hiljada forinti efektivno plaćene asekuracijonalne temeljne zaklade ili ne i to lih sa stajališta, da li su one dobrotvorna udruženja ili pako asekuracijonalna poduzeća.

Propustili su pak ispitivati, da li je svim trgovačkim zadrugama, kad im je predmet njihovoga djelovanja osiguranje života, isto pravno biće ili ne, nijesu li one in concreto tek uzajamna osiguravajuća udruženja u smislu

[7] Primjerice odluka kr. sudb. stola zagrebačkoga od 23. augusta 1911. br. 33.402. gr. pa rješidba kr. banskoga stoja od 12. oktobra 1911. br. 28.869.

Digitized by Google

I. dijela naslova XI. t. z. ili pak asekuracijonalna poduzeća u smislu II. dijela, naslova VII. t. z. ili konačno i moguća kombinacija uzajamnih osiguravajućih udruženja, te asekuracijonalnih poduzeća.

To pak je bilo nužno i tek po tom, — odgovorivši i na pitanje, da li su one u svakomu slučaju trgovačko društvo, da li mogu takove zadruge biti nosioci asekuracijonalnih poduzeća i da li su po svojoj organizaciji, svojem djelokrugu i djelovanju (iz statuta) sa gledišta pozitivnoga zakona i javnoga interesa dopustive — imalo se odlučiti o njihovoj sudbini. To je bilo tim nužnije, što pitanje posmrtnih pripomoćnih zadruga duboko zasjeca u socijalni i nacijonalno ekonomski problem, pa može roditi i sudbonosnim posljedicama za čitave razrede pučanstva.

II.

Naš trgovački zakon, zak. članak XXXVII. ex 1875. govori u I. dijelu, naslovu XI. o zadrugama,[8] a u §-u 223. iznosi kao trgovačke zadruge „osiguravajuća društva uzajamna", dok u svomu II. dijelu, naslov VII. govori o asekuracijonalnim poduzećima, napose u poglavlju prvom toga naslova, o onim uslovima, u kojima se smije i može asekuracijonalno poduzeće osnovati i poslovati.

Dok za organizaciju osiguravajućih društva uzajamnih trg. zakon ne donosi nigdje zasebnih zakonskih propisa, do li onih o zadrugama uopće u I. dijelu, naslov XI., donosi takih specijalnih propisa za asekuracijonalna poduzeća u II. dijelu, naslov VII. poglavlje prvo, te tu naročito iznosi, uz koje uslove smije asekuracijonalno poduzeće nastati i djelovati.

Trgovački zakon ne donosi nigdje zasebne definicije uzajamnih osiguravajućih društvi, nu niti definicije asekuracijonalnih poduzeća, kao što nigdje ne iznosi ni to, tko može biti nosioc asekuracijonalnoga poduzeća — poduzetnik, niti od toga isključuje bilo pojedince, bilo koje trgovačko društvo.

Mogu stoga biti nosioci asekuracijonalnoga poduzeća koli pojedinci, toli i trgovačka društva, pa po tomu i trgovačke zadruge, i ako su to, vezani su jednako na obdržavanje propisa II. dijela, naslov VII. poglavlje prvo t. z. Nu na obdržavanje tih potonjih propisa su obvezani — bilo to pojedinci, bilo to trgovačka društva, samo onda, ako se mogu i imaju smatrati asekuracijonalnim poduzećem i samo po tomu, što su asekuracijonalna poduzeća; jer ti propisi vrijede samo za asekuracijonalna poduzeća, a ne i za svakoga osiguravatelja, koji i nije asekuracijonalni poduzetnik.

To slijedi iz izrazitoga govora § 453. t. z.

---

[8] Sravni: Dr. Vrbanić: Tumač k trgov. zakonu, pa zadrugarstvo; Dr. Lorković: Počela političke ekonomije (257. i sl.); Cosak: Lehrbuch des Handelsrechts (551. i sl., 812.).

Digitized by Google

Nisam na te propise vezan; jer sklapam trgovački posao osiguravanja života (§ 258. t. z.) primajuć osiguravanje, nego; jer sam i ako sam poduzetnik asekuracijonalnoga poduzeća, a nije na njih vezano niti društvo; jer je primilo osiguranje, nego jer je i ako je asekuracijonalno poduzeće.

To vrijedi jednako za sva trgovačka društva (§ 61. t. z.); jer nema zakonskoga propisa, po kojem bi se koje trgovačko društvo već za to, što prima osiguranje, imalo smatrati asekuracijonalnim poduzećem, pa po tomu to vrijedi i za trg. zadruge. I trgovačke zadruge „uzajamna osiguravajuća društva", nijesu li podjedno asekuracijonalna poduzeća, nijesu vezana obdržavati propisa II. dijela, naslov VII. pogl. 1. t. z., nego su i u pravcu svoje organizacije i u pravcu svoga djelovanja vezane lih na obdržavanje propisa I. dijela naslova XI. t. z., kao što su na to vezana i onda, kada vode u smislu, §-a 223. t. z. drugi koji, a ne uzajamno osiguravajući posao.

Iz propisa § 223. t. z. proizlazi, da se u z a j a m n o osiguravajuće društvo, obzirom na osiguranje života, ima smatrati trgovačkom zadrugom t. j. društvom, koje ima neopredijeljen broj članova, sklopljeno, da uz zajedničko vodjenje osiguravajućeg posla, na temelju uzajamnosti osiguranja života s v o j i h č l a n o v a unapredi gospodarski boljitak članova svojih. Svaki član takove uzajamno osiguravajuće trg. zadruge je istodobno osiguratelj, nu i osiguranik.

Jer pak nijesu uzajamno osiguravajuće trgovačke zadruge one, koje ne rade lih o gospodarskim probitcima svojih članova (§ 223. t. z.), nego o gospodarskim probitcima trećih lica, mora i pogodovnik kod uzajamno osiguravajućih trg. zadruga biti član njihov.

Cijeli posao osiguranja života je tu vezan lih na zadružne članove; lih oni si medjusobno osiguravaju život, da tim putem unaprede vlastiti svoj gospodarski boljitak i već stoga se ne može uzajamno osiguravajuća trg. zadruga smatrati asekuracijonalnim poduzećem.

Asekuracijonalno poduzeće bo u pravcu osiguranja života, pretpolaže o b r t i m i č n o p r i m a n j e o s i g u r a v a n j a t u d j e g a ž i v o t a, a n e t e k ž i v o t a s v o j i h č l a n o v a, i to na vlastiti račun i vlastitu, pogibelj.[9]

I stoga je poslovanje takovoga poduzeća i špekulativno i riziko, pa baš te dvije karakteristike, uz obrtimično poslovanje, čine osiguravatelja poduzetnikom. Gdje nema obrtimičnoga špekulativnoga poslovanja na tudji život na vlastiti račun i vlastitu pogibelj, što donosi sa sobom riziko poduzeća, tu nema ni asekuracijonalnoga poduzeća, makar i bio po srijedi asekuracijoni posao.[10]

[9] Za nauku o poduzećima, osim nacij. ekonom. učevnika (Roscher i dr.) monografije: Mangoldt, Pierstorff, Mataga, Wirminghaus.

[9a] Poduzeća ima i bez osiguranja života, ali i ima primanja osiguranja života bez asekuracijonalnoga poduzeća.

Digitized by Google

Jer toga svega nema kod uzajamnih osiguravajućih trgovačkih zadruga, to se one ne mogu smatrati asekuracijonalnim poduzećima u smislu II. dijela, naslov VII. t. z.

Svaki član takove zadruge, kao osiguratelj i podjedno osiguranik, ne nosi riziko niti špekulaciju jednoga poduzeća, nego svojim doprinosima u društvene svrhe unapredjuje lih svoj i svojih sučlanova gospodarski boljitak, a sučlanovi mu doprinose u istu svrhu, ne kao poduzetnici, nego kao suosiguratelji, ali i kao suosiguranici — na temelju uzajamnosti. (§ 223. t. z.)

Stoga i trgovački zakon ispravno luči uzajamno osiguravajuće trgovačke zadruge § 223. t. z. od asekuracijonalnih poduzeća u smislu pogl. I. dio II. naslov VI. t. z., te za organizaciju prvih donosi propise u I. dijelu, naslov XI. t. z., a za organizaciju drugih u II. dijelu, naslov VII. poglavlje prvo.[10]

Ipak mi je naglasiti, da su propisi naslova VII. dijela II. t. z. koliko govore o poslu aseguracijonalnom, mjerodavni i za uzajamne osiguravajuće trgovačke zadruge, nu podjedno istaći, da propise II. dijela, naslov VII. pogl. 1. t. z. ne traži posao osiguranja o sebi, nego istom obrtimični spekulativni značaj i riziko asekuracijonalnih poduzeća.

Uzajamna osiguravajuća društva nijesu i ne mogu se sa stanovišta pozitivnoga prava smatrati dobrotvornim, humanitarnim društvima, koja bi padala pod udar car. patenta od 26. novembra 1852., jer je glede njih odnosni carski patent (vidi zaklj. banske konference od 16. novembra 1860., po kojima ostaju netaknuti apsol. propisi i zakoni na snazi, koliko ne budu izdani posebni zakoni) po načelu lex posterior derogat priori i onom lex specialis derogat generali, trg. zakonom, zak. čl. VII. ex 1875. stavljen van snage, nego se imadu smatrati trgovačkim zadrugama.[11]

Kako već naglašeno trgovačke zadruge mogu ali biti i poduzetnici asekuracijonalnih poduzeća i tomu nema zaprjeka u pozitivnom pravu; jer nema zak. propisa, koji bi im to zabranjivao.

U §-u 223. t. z. su tek primjerice, a ne taksativno spomenuta društva, koja čine trgovačke zadruge, a one smiju voditi posao osiguranja života, kako dokazuju uzajamna osiguravajuća društva i vodjenje takoga posla osebi se ne protivi svrsi trg. zadruge.

Vode li ali trg. zadruge posao osiguranja, kao poduzetnici asekuracijo-

---

[10] Neki zakoni luče u bitnosti jedne od drugih po tom, što kod prvih nema premije, a kod drugih da, o tom Cosak cit. Staub-Pisko II. II. Komm. z. allg. d. Handelsgesetz. Sravni i: James Klang „Das ung. Handelsgesetz und das Versicherungswesen.

[11] Krivo dr. Schick: cit. 9., kada iznosi, da je cit. rješidba kr. stola sedmorice, koja ih proglasuje dobrotvornim društvima, teoretički vrlo opravdana, nu tek u praksi upravo od najkobnijih posljedica, kao da nije i sa stajališta pozitivnoga prava neosnovana.

Digitized by Google

nalnoga poduzeća, dužne su bezuvjetno, uz propise I. dijela, naslov XI. t. z. udovoljiti i propisima, koji su u II. dijelu, naslov VII. poglavlje I. t. z. doneseni specijalno za asekuracijonalna poduzeća.

Stoga moraju:

1. iskazati u smislu §-a 453. t. z. efektivno uplaćenu temeljnu zakladu od 200.000 K. Ta temeljna zaklada mora biti efektivno — u g o t o v u — uplaćena, a smije se ulagati samo u ona, koja pružaju pupilarnu sigurnost.

To proizlazi iz srodne ratio legis § 453. i § 456. t. z. te svrhe temeljnoj zakladi i pričuvi premija[13] i otud, što e f e k t i v n u u p l a t u može po zakonu zamijeniti tek zakonito osiguranje temeljne zaklade, a ovo predleži samo uz ulaganje njeno uz pupilarnu sigurnost.

Iznosi li slobodna zadružna imovina skup poslovnih dijelova zadružnih članova, svotu, potrebitu u smislu §-a 453. t. z. za temeljnu zakladu, nije nužno iskazivati još posebnu efektivno uplaćenu temeljnu zakladu; jer ovu ona pretstavlja, nu samo i opet onda, ako je efektivno uplaćena ili uz pupilarnu sigurnost uložena.[12]

2. prijaviti načela, polag kojih se ima ulagati plaćena temeljna glavnica i pričuvna zaklada (§ 454. t. z.)

3. iskazati načela, polag kojih se izračunava rezerva premija — predložiti skrižaljke mortaliteta, te izmjeru kamata, uzetu kao temelj računu (§ 455. t. z.).

Moraju osim toga obdržavati i ostale odnosne propise II. dijela, naslova VII. t. z. naročito i propis §-a 499. t. z.

Medju propisima II. dijela, naslova VII. t. z. ima takovih, koji su bezuslovno bitni za samu egzistencu asekuracijonalnoga poduzeća t. j. takovih, bez održanja kojih ne može i ne smije asekuracijonalno poduzeće nastati, niti opstojati, kao § 453. t. z., nu i takovih, koji nijesu bitni za samu egzistencu asekuracijonalnoga poduzeća, ali su bitni za pravovaljanost posla osiguranja života, kao § 504. t. z. konačno i takovih, koji su bitni za pravovaljanost posla osiguranja života, nu mogu biti podjedno bitni i za samu egzistencu asekuracijonalnoga poduzeća, kao § 499. t. z. u slučaju, kada bi se ustanovilo, da asekuracijonalno poduzeće posluje proti propisu §-a 499 t. z. tako, te obzirom na život osiguranikâ, ugrožava javni interes; jer se takovim poslovanjem otvara i pogoduje mogućnost nečiste špekulacije sa tudjim životom, koja je i pravno nedopuštena (§ 878. o. g. z.).

---

[12] Soliditet i sigurnost asekuracije. Po t. z. idu pričuvna zaklada i rezerva premija u jednu te istu (§ 454., 455., 456. t. z.) grupu i stoga ih zakon niti u nazivlju strogo ne luči. Zakon nigdje ne veli, da ih asekur. poduzeće može po volji ulagati u što hoće, nego ga tek obvezuje, da načela ulaganja prijavi (§ 454. t. z.) Stoga krivo Vrbanić cit. str. 433.

[13] Dr. Vrbanić: Tumač 3. čl. XXXVII. 1875. str. 430.

Digitized by Google

Trgovačke zadruge, kao asekuracijonalna poduzeća podpadaju jednako i pod te posljednje norme.

Trgovačke zadruge mogu voditi asekuracijonalni posao i u kombinaciji uzajamnih osiguravajućih društvi s asekuracijonalnim poduzećem, pa sukao takove jednako i opet dužne obdržati propise 1. dijela, naslov XI. t. z. kao i one II. dijela naslov VII. t. z.

Ne obdrži li trgovačka zadruga, kao asekuracijonalno poduzeće ili kao kombinacija uzajamno osiguravajućega društva te asekuracijonalnoga poduzeća tih propisa, u koliko su oni bitni za samu egzistencu asekuracijonalnoga poduzeća, imati će nadležni trgovački sud, kao sudbeno upravna-oblast, po smislu §-a 247. t. 5. i §-a 248. t. 3. odrediti njeno razvrgnuće, uz postupanje po §-u 248. i sl. t. z.

To slijedi bezuvjetno i nedvoumno iz §-a 247. t. 5. i §-a 248. t. 3., po kojemu se može odrediti razvrgnuće zadruge, na prijavu koje interesovane stranke ili administrativne oblasti, već i onda, kada zadruga protegne svoje poslovanje na svrhe, koje se ne sudaraju sa svrhami u §-u 223. t. z. naznačenim, a kamo li ne bi i onda, kada protegne svoje djelovanje u poslovanje protiv javnoga interesa ili djeljuje, a da nije udovoljila onim zak. propisima, bez obdržanja kojih a priori ne može niti nastati, niti poslovati.

U takovim će slučajevima sud, kao upravno nadzorna oblast moći i morati pače i ex offo sam postupati i ne čekajući prijave interesirane koje osobe ili administrativne oblasti ; jer je sam trgovački sud, tu kao sudbeno nadzorna vlast, ureda radi dužan bditi nad tim, da se odnosni bitni zakonski propisi održe i izvršuju.

To će biti napose uvijek, kada trg. zadruga, kao asekuracijonalno poduzeće počne ili nastavi poslovanje bez efektivno uplaćene temeljne zaklade ili kad svojim poslovanjem proti §-u 499. t. z. ili i lihvarskim zrabljivanjem čitavih razreda pučanstva proti javnom interesu, djeluje.

III.

Naše posmrtne pripomoćne zadruge, kako već pod I. konstatovano, bave se obrtimice, kao asekuracijonalna poduzeća poslom osiguranja tudjeg života u smislu §-a 258. t. 5., 498. t. z., jer se obvezuju pogodovniku za slučaj smrti osiguranikove — uz uplatu odredjene protuvrijednosti — isplatiti stanovitu svotu, t. j. poslom takovim, kojim se tko, uz uglavu protuvrijednosti tim načinom obvezuje platiti opredijeljenu svotu, da je dužnost plaćanja učinjena zavisnom od nečijega življenja, koji se posao po §-u 498. t. z. zove osiguranjem života.

Redom su kombinacija uzajamnih osiguravajućih društvi u smisu §-a 223. t. z., te asekuracijonalnih poduzeća u smislu jur pod II. ovih ramatranja izvedenih, pa su dužne udovoljavati propisima i I. dijela naslov

Digitized by Google

XI. t. z. i onim II. dijela, naslov VII. t. z. pod posljedicama već gore pod II. iznesenima.

Pravilno ne obdržavaju onih zak. propisa, koji su gore pod II. kao bitni za takovu egzistencu izneseni i imaju ih s toga stići posljedice §-a 247. t. 5. i 248. t. z. u smislu već gore pod II. izvedenomu.

Kod toga im ne može dolaziti u korist princip shodnosti iz obzira na štetu, koja će interesente iz jur postojećega poslovanja stići — ne bi li istodobno bile dane i garancije za unapredno zakonsko i javnom interesu skladno djelovanje, negolih trg. zakon, koga će izvržba spriječiti još i veće zlo iz budućega event. poslovanja.[14]

Ne će tu moći dolaziti u obzir niti pitanje mogućnosti soliditeta i prosperiteta tih posmrtnih pripomoćnih zadruga sa stajališta računa vjerojatnosti ; jer sa stajališta pozitivnoga prava, bez obdržavanja odnosnih bistrih za svoju egzistencu zak. propisa, ne mogu, niti ne smiju one opstojati i djelovati. Osim toga već po svojoj organizaciji, kako ju prikazuju razna njihova pravila, što je već pod I. bitno izneseno, otvaraju očitu mogućnost malverzacija i lihvarskoga izrabljivanja čitavih razreda pučanstva tako, da se već po tomu ne može govoriti o njihovomu soliditetu. Empirija pak obzirom na jur propale posmrtne pripomoćne zadruge „Jadran", Herkules", „Narodna pomoćnica" iznosi lošu bilancu računa vjerojatnosti i mogućnosti prosperiteta bez obdržavanja propisa pod II. istaknutih.

Anarkista Kropotkin o medjusobnoj pomoći kao glavnom zakonu ljudskog društva.

(Peter Kropotkin: Gegenseitige Hilfe in der Tier- und Menschenwelt. Leipzig 1908.)

Kropotkin, potaknut s jedne strane izkustvima, sabranima na svom putu po Sibiriji i Mandžuriji, a s druge strane jednim predavanjem ruskog zoologa Kesslera „o zakonu medjusobne pomoći", diže se u gornjem svom djelu proti jednoj od temeljnih zasada evolucijone teorije, proti principu borbe. — U tom slijedi Kesslera, koji uz zakon medjusobne borbe postavlja zakon medjusobne pomoći. Medju ljudima postoji njeko, makar nejasno čuvstvo solidariteta ; tu je pisac po-

[14] Nije ispravno što o tom piše dr. Schick, cit. 17. „prisilna likvidacija tih zadruga ne smije se provesti, jer na to nema nitko prava. Zadrugari skroz su autonomni". Nije to ispravno, jer nije u skladu sa pozit. zakonom.

Digitized by Google

primio stanovište socijologa Giddingsa, koji u I. izdanju svoje socijologije od g. 1896. temelji socijologiju na psihologiji, tumačeć asocijaciju i socijalnu organizaciju iz svjesti pripadnosti (consciousness of kind).

Kropotkin slijedi medjusobnu pomoć kod životinja, kod divljaka, kod barbara, u sredovječnom gradu i u našoj dobi.

Načelo borbe o opstanak, kao faktora razvitka, uveli su u znanost Darwin i Wallace; izraz „borba o opstanak" rabi Darwin u širokom i metaforičkom smislu, neograničujuć ju samo na život individua, već upozorujuć i na činjenicu, kako se borba nadomještuje skupnim djelovanjem, koje osjegurava vrsti najbolje uvjete preživljenja. Tim je ograničio malthusiansku predočbu o isključivoj konkurenciji. Nasljednici Darwinovi su pako pojam borbe o opstanak sve jače naglašavali i dodjoše konačno do predočbe carstva životinjskog kao svijeta neprestane borbe medju polu-izgladnjelim individuima, kao da je zadnja riječ moderne bijologije „vae victis!" — Kao što ne stoji optimistično mišljenje Rousseau-a, da je život tek harmonija i mir, tako ne stoji ni pesimistično mišljenje Huxley-a, da je život jedno bojište. Ako uočimo nebrojene činjenice u životu organizama, moramo reći, da je medjusobna pomoć isto tako zakon, kao i medjusobna borba, ali da onaj prvi zakon, medjusobna pomoć naime, kao faktor razvitka ima najvjerojatnije veću važnost, jer unapredjuje razvitak takovih običaja i osebina, koje uz najveće blagostanje i najmanju uporabu sila osjeguravaju održanje i dalnji razvitak vrsti.

U širokim područjima životinjskiog carstva je medjusobna pomoć pravilo. Sveopće je poznata medjusobna pomoć kod mravi i pčela. Mravi i termici napustili su „Hobbesov rat", pa im pri tom bolje ide. Njihove kuće i popločene ulice, njihovi magazini, polja i žetve, njihove racijonalne metode za očuvanje jaja i prehranu ličinki, njihov način, kako grade gnijezda za odgoj njeke vrsti uši, koje Linné zove „mravjim kravama", njihova odvažnost i razbor — sve to je prirodna posljedica medjusobne pomoći; taj pako način života doveo je nužno do razvitka druge bitne crte u životu mravi: do osobitog razvitka individualne inicijative, uslijed koje se razvija inteligencija. Pa kad nebi iz životinjskog života ništa drugo znali, do ovoga, što znamo o mravima i termitima, već bi morali doći do toga, da su medjusobna pomoć i individualna inicijativa dva neizmjerno dragocjenija faktora u razvitku životinjskog carstva od medjusobne borbe. Isto vrijedi i za pčele. I one nemaju nikakovih zaštitnih mjera (mimikry), a ipak žive u prostranim područjima uslijed medjusobne pomoći. I kod ptica ima nebrojeno primjera medjusobne pomoći. Ruski zoolog Syewertsoff opisuje orlove u stepama, kako si medjusobno pomažu kod traženja strvine na koju najprije sjedaju stari, dok mladi stražu straže, a onda opet mladi uz straženje starih. Medju pelikanima postoje prave ribarske zadruge. I

Digitized by Google

ozloglašeni vrepci si medjusobno pomažu, koja je činjenica već i Grcima, poznata bila, pa je i do nas došlo, kako je jedan grčki govornik rekao: „Dok ja govorim, došao je vrebac, da obavijesti druge vrepce, kako je jedan rob prosuo vreću žitka i oni svi odoše onamo, da jedu". — Vrepci stanovitog područja čuvaju isto od stranih; tako vrepci iz Jardin du Luxembourg čeraju druge vrepce, koji bi htjeli onamo doći, baš kao i psi jedne carigradske ulice ne puštaju u svoje područje pse iz drugih ulica. Neosporiva je činjenica, da ptice u društvu lov love i hranu traže; a jednako je neosporivo i to, da iz tih udruženja proizlazi jakost takovih grupa, pa su i najveće ptice-grabilice nemoćne prema udruženjima najmanjih ptica; i sam orao mora svoj plijen prepustiti jatu proganjajućih ga malih ptica. Osobito su druževne ptice ždralovi i papige, poznate sa svojih duševnih sposobnosti.

Kako se iz svega navedenoga vidi, borba sviju proti svima nije jedini prirodni zakon, već je isto takov zakon i medjusobna pomoć. Druževni život ptica te medjusobna pomoć opaža se ne samo, kad sjede na jajima, već kod njihovih zabava kao i kod njihovih prekomorskih lijetova. Svi znademo, kako se ptice-selice, koje inače rastreseno žive, na izvjesnom mjestu u izvjesno doba godine sastaju i njekoliko dana očito pretresavaju pojedinosti puta, te konačno putuju u izvjesnom pravcu — to je rezultat sakupljena kolektivnoga izkustva — a na čelu jata lete najjači.

Ako svrnemo pažnju na sisavce, prvo je, što nam udara u oči, kako velik je broj družvenih vrsti prema ono njekoliko mesoždera, koji u društvu ne žive. Udruženje i medjusobna pomoć je i kod sisavaca pravilo. Druževnosti nalazimo i kod grabežljivaca, te je jedina obitelj mačaka, čiji članovi očito izoliranje pretpostavljaju društvenosti. Obitelj pasa je vrlo druževna, te je poznato, kako se vuci za lov udružuju, a jednako i šakali. I hijene žive društveno, a vidjelo se je i lisica, udruženih u svrhu lova, pa i medjeda. Udružni život je pravilo kod velike obitelji konja. Opće je poznato, da su i majmuni izvanredno društveni, za koje je uz to značajno i zajedničko djelovanje te medjusobna pomoć.

Vidi se dakle, da je društveni život u životinjskom carstvu prirodni zakon; „on ne s' associe pas pour mourir" ispravno opaža Espinas. Društveni život je najmoćnije orudje u borbi o opstanak; društveni život pruža dug život i omogućuje vrsti, da potomstvo što manjom mukom održi; društvenost je u svim slučajevima najveća prednost u borbi o opstanak. Svaki Darwinista tvrdi, da je intelekt moćno oružje u borbi o opstanak i najmoćniji faktor dalnjeg razvitka, a svaki mora i to dopustiti, da je inteligencija eminentno socijalna osebina. Društvenost stavlja zaprijeku tjelesnoj borbi i daje mjesta za razvitak boljeg moralnog ćućenja. Svi nam zoolozi priopćuju činjenica o milosrdju za ranjene drugove, a milosrdje je nuždan proizvod socijalnog života, te znači i znatan napredak opće inteligencije.

Digitized by Google

Prelazeć na ljude ističe pisac, da je uvijek bilo autora, koji su o čovječanstvu imali pesimistično mišljenje; na takovu je stanovištu stajao Hobbes sa svojom naukom, da je „naravno stanje" bio vječni rat medju individuima. Njegova filozofija ima i danas još mnogo pristaša; postoji škola koja veću pažnju obraća Darwinovim krilaticama, nego li njegovim glavnim mislima, te koja tvrdi, da ima argumenata za Hobbesovo mišljenje, zaodijevajuć svoje izvode u znanstveno ruho. Na čelu te škole stoji Huxley, koji (u Nineteenth Century od g. 1888.) prikazuje primitivne ljude kao njeku vrst tigra ili lava bez ikakovih etičkih predočaba, koji vode trajnu bezobzirnu borbu. Glavna bludnja Hobbesa i njegovih sljedbenika leži u tomu, što drže da je čovječanstvo počelo svoj život u obliku malih nomadizirajućih obitelji. Medjutim je nastala cijela jedna znanost, koja se bavi embryologijom ljudskih uredaba (Bachofen, Mac Lennan, Morgan, Tylor, Maine, Post, Kowalewsky, Lubbock i dr.); ta znanost tvrdi, da ljudstvo svoj život nije počelo u formi malih izoliranih obitelji. Obitelj je vrlo kasni proizvod ljudskog razvitka. Kako daleko možemo unatrag čovječanstvo slijediti, nailazimo na ljude, živuće u društvima, sličnima onima višjih sisavaca; a trebalo je izvanredno polaganoga i dugoga razvitka, dok su ta društva prešla u gentilnu ili clanšku organizaciju, koja je opet morala vrlo dugim razvitkom proći, dok su nastali prvi zameci obitelji, polygamne ili monogamne. Prvotna forma ljudske organizacije bila su društva, horde ili plemena, a ne obitelji.

Ljudski rod je u svojim počecima prošao stadijem, koji se može označiti „zajedničkom ženidbom", to jest cijelo pleme imalo je muževe i žene zajednički, bez mnogo obzira na krvno srodstvo, što je ali već vrlo rano u izvjesnom pravcu ograničeno bilo. Nastao je pojam gensa ili clana; kada se je gens, jer je bio preveć velik, dijelio u više gentes, to je svaka od tih bila podijeljena u razrede, a ženidba je bila samo izmedju izvjesnih razreda dopuštena. To je stadij, koji danas nalazimo kod njekih Australijaca. Obitelj se pako u svojim prvim počecima ukazuje u clanskoj organizaciji. U ratu ugrabljena žena iz drugog clana, koja bi prije spadala cijelom gensu, mogla je kašnje biti zadržana od svog osvojitelja i tako je unutar gensa nastala posebna obitelj, koja je prouzrokovala posve novu kulturnu epohu. Sa ženom bo iz samog clana nije nikada itko mogao osnovati novu, privatnu, patrijarkalnu obitelj.

Ako dakle uočimo, da se je ta kompliciranа organizacija razvila medju ljudima na tako niskom stepenu razvitka i da se je održala u društvima, koja nisu poznavala druge moći, do li one javnog mišljenja, to je jasno, kako su duboko morali biti uvriježeni socijalni nagoni u ljudskoj naravi dapače na najnižim stepenima. A divljak, koji je u stanju takovom organizacijom živjeti i dobrovoljno se podvrći pravilima, koja su se neprestano suda

Digitized by Google

rala sa njegovim osobnim željama, taj divljak svakako nije bestija bez etičkih načela. Neobuzdan individualizam je moderna biljka i rijetko obilježje primitivnih ljudi. Takovu clansku organizaciju susrećemo kod Bušmana i Hotentota, kod urodjenika u Australiji, Papuanaca i Feuerländera. Svagdje vidimo kod divljaka iste društvene običaje, isti duh solidarnosti, isti plemenski život, ista udruženja ljudi za medjusobnu pomoć. Zato je Darwin imao posve pravo, kada je u socijalnim vlastitostima čovjeka vidio glavni faktor za njegov dalnji razvitak ; zato njegovi nasljednici imadu posve krivo, kada tvrde obratno. Primitivni čovjek ima jednu vlastitost, koja je baš uslijed nužde njegove teške borbe o opstanak nastala i održala se — on identificira svoj vlastiti bitak sa onim svog plemena ; a bez te vlastitosti nebi čovječanstvo nikada dostiglo svoj sadanji stupanj. Unutar plemena je pravilo „svaki za sve" najvišji zakon, dok izolirana obitelj nije prokinula plemensko jedinstvo. Posebna obitelj znači posebnu vlasnost i gomilanje imovine, česa u plemenu nema. Najzanimljiviji je studij, slijediti razne uredbe, kojima su mase nastojale, da održe plemensko jedinstvo usprkos razornim tendencijama ; a te uredbe su počivale na predočbi jednakosti i medjusobne pomoći. Nikada nije bio rat normalno stanje života.

•

Kada dodjemo do višeg stepena civilizacije, zapanjeni smo nad borbama i sukobima, koje nam povjest opisuje. Nu ako dnevni život za vrijeme historičke periode podvrgnemo bližem ispitivanju, ukazuje nam se u sasvim drugom svijetlu. Glavnu ulogu tu ne igraju borbe, već naši socijalni nagoni, medjusobna pomoć. Znanost još nije razjasnila razloge seobi naroda, a jedan je od glavnih isušenje centralne Azje, proti čemu je čovjek nemoćan bio. Kada su stanovnici Mongolije i Turkestana vidjeli, da ih voda izdaje, nije im preostalo drugo, nego se iseljivati u doline, a dolinske stanovnike siliti na selitbu prema zapadu. I tako su mnoga plemena bacana u Evropu, tražeći nova sjedišta. Pri toj seobi su se rase miješale sa rasama, urodjenici sa doseljenicima te ne bi čudo bilo, da su socijalne uredbe prigodom tih seoba uništene bile. Nu ipak nisu bile uništene, već tek modificirane uslijed novih životnih uvjeta. Germani, Kelti, Skandinavci, Slaveni i drugi nalazili su se, kad su stupili u dodir s Rimljanima, u prelaznom stadiju svoje socijalne organizacije. Clanske udruge su te narode držale mnogo i mnogo godina. Nu te udruge su mogle svojoj svrsi samo tako dugo odgovarati, dok unutar gensa ili clana nije bilo oddvojenih obitelji. Medjutim se je iz već spomenutih razloga posebna patrijarkalna obitelj polagano ali neprestano unutar clana razvila, a posljedica takovog postanka obitelji je individualno gomilanje imovine i moći, te hereditarni prenos jednog i drugog. Barbari su se dakle našli u položaju, u kojem su ili morali gledati, kako se clanovi razpadaju u obitelji ili su morali pronaći novu formu organizacije. I jača su je plemena

Digitized by Google

našla : to je „seoska marka", koja ih je opet stoljeća držala. Razvio se je pojam zajedničke z e m l j e, koji je stupio na mjesto nestajuće ideje zajedničkog porijekla; na mjesto krvnih udruga stupaju zemaljske udruge, koje su pripoznavale neovisnost obitelji, a ta je davala mnogo više slobode osobnoj inicijativi. Seoska marka nije osebnost Slavena ili starih Germana. Ona je postojala u Engleskoj za anglo-saskih i normanskih vremena, kao i u Francuskoj sve do Turgota ; ona je preživjela rimsko gospodstvo u Italiji i bila je pravilo kod Skandinavaca, Slavena i Fina. — Ta je institucija postojala u Indiji, kod Afgana, Mongola, Kabyla, Javanaca, Malaja, u Africi, Americi i kod svih plemena na otočju Tihog oceana. U kratko, ne postoji nijedna rasa i nijedan narod, koji nije imao svoju periodu seoske marke. Uslijed toga pada teorija, da je seoska marka u Evropi bila produkt kmetstva, jer je od kmetstva starija. Ona je opće raširena etapa razvitka, prirodni proizvod clanske organizacije. U pravilu je bila zajednica obitelji ; amo spada i zadruga, koju nalazimo ne samo kod nas, već i u Kini, Indiji, Africi, Americi, Danskoj, Ruskoj, Francuskoj. Privatna vlasnost ili posjed zemlje „za uvijek" bio je sa načelima i religioznim predočbama seoske marke isto tako nespojiv, kao i sa načelima gensa ; trebalo je tek dugog utjecaja rimskog prava i kršćanske crkve, da barbare privikne na ideju, da je privatna vlasnost na zemlji moguća. Seoska marka nije bila samo zajednica, koja je svakom garantirala njegov udio na zajedničkom zemljištu, već i zajednica u svrhu zajedničkog obradjivanja i medjusobne pomoći u svim mogućim formama, za zaštitu pred silom i za dalnji razvitak znanja i morala. Jer je marka bila nastavak plemena, baštinila je i sve njegove funkcije ; bila je universitas, mir — svijet za sebe. Još i danas se ruski seljaci u općinama iseljuju te zajednički oru zemlju i grade kuće u novoj postojbini. Seoska marka, koja je iz clana izrasla, omogućila je barbarima, da prodju vrlo burnom periodom povjesti, a da se ne raspadnu u izolirane obitelji, koje bi u borbi o opstanak propale.

*

Sada valja uočiti nove pojave i tvorevine, nastale uslijed socijalnih potreba masa u srednjem vijeku, naročito cehove i sredovječne gradove. U vrijeme, kada su zadnji tragovi barbarske slobode počeli iščezavati, nastalo je u Evropi gibanje, slično onom u starogrčkim gradovima. Stanovnici gradova počeli su naime sa sebe stresati igo svjetske i duhovne gospode. To se je gibanje širilo od mjesta do mjesta, od grada do grada i napokon po cijeloj Evropi nastadoše slobodni gradovi. U tim slobodnim gradovima nastala su „bratstva", vezana zajedničkom idejom, dajuć medjusobnu pomoć. Sada nastadoše krasne gradjevine, umjetnosti i industrije, a sve to se je rodilo u struji medjusobne pomoći, koju smo vidjeli na djelu u seoskoj marki, ojačanoj u srednjem vijeku novom formom udruženja ; ta su — cehovi,

Digitized by Google

koji nastadoše u gradovima, a ti gradovi su nastavak barbarske seoske marke. Iz rastuće raznolikosti zvanja, obrta, umjetnosti i trgovine nastala je nužda nove forme ujedinjenja, a taj novi elemenat su bili cehovi. Ta bratstva, ti cehovi su samo dalnji razvitak onih istih načela, koja smo našli u gensu i u seoskoj marki. Cehovi baziraju na medjusobnoj pomoći, a ima ih u svim mogućim zvanjima : kod kmetova i slobodnih, kod trgovaca, obrtnika, lovaca i seljaka, kod slikara, svećenika, učitelja i univerzitetskih profesora, pače kod prosjaka, krvnika i palih žena, svi utemeljeni na dvostrukom načelu vlastite sudbenosti i medjusobne pomoći. Cehovi su bili udruženja za medjusobnu pomoć savjetom i činom u svim položajima i slučajevima života, a bili su i organizacija za održanje prava— sa tom razlikom, ako ih s državom isporedimo, da je u njima vladao humani, bratski elemenat mjesto elementa formalnoga, koji je glavno obilježje državnog umješivanja. Jasno je, da se je takova institucija, koja je u tolikom stupnju podesna bila, da služi potrebi ujedinjenja, a da ne liši individuj njegove inicijative, morala raširiti, porasti i ojačati. Poteškoća je samo bila naći formu, koja bi omogućila saveze cehova skupiti u jednu federaciju, a da ne dodju u sukob sa udruženjima seoskih maraka. Ta forma su bili gradovi. Na stotine je povelja, u kojima se zrcali oslobodjenje gradova, do nas došlo i sve počivaju na istoj temeljnoj misli, a punctum saliens je bila vlastita sudbenost. Grad se je organizirao kao federacija i malih seoskih maraka i cehova. Sredovječni grad nije bio samo politička organizacija za zaštitu izvjesnih političkih sloboština, već je to bio — u još veličajnijoj mjeri, nego kod seoske marke — pokušaj organizacije uske udruge u svrhu medjusobne pomoći, udruge za konsum i produkciju i za cio socijalni život bez državne prisile, udruge uz potpuno očuvanje slobode za izražaje tvaralačkog duha svake posebne grupe individua u umjetnosti, obrtu, znanosti, trgovini i političkoj organizaciji. O gradu srednjeg vijeka može se govoriti kao o oštro opredjeljenom stepenu civilizacije. Sredovječni gradovi su bez dvojbe iskazali evropskoj civilizaciji izvanrednu uslugu. Oni su zapriječili theokracije i despotske države prošlih vremena, oni su Evropi dali raznolikost, samopouzdanje, moć inicijative: te ogromne duševne i materijalne sile, koje sada posjeduje i koje su najboljim jamstvom, da će se moći svakom novom udaru Orienta oduprijeti.

Nu i ti gradovi su počeli pod konac XV. i početkom XVI. vijeka s raznih razloga propadati. Koncem XV. vijeka nastadoše već moćne države ; crkva je tim vladarima podijelila veličanstvo, te ih okrunila kao zastupnike božije na zemlji ; u samim gradovima su uslijed razmirica medju gradjanima nastale autokracije, jer je nastalo dijeljenje u stare gradjane i u novo nadošle ; u grad su na trajni boravak dolazili plemići, koji su ondje svoje borbe nastavljali te feudalizirali stare običaje i navike ; gradovi su najveću pogrešku

Digitized by Google

počinili, što su svoju moć temeljili na trgovini i industriji, a zanemarivali poljodjelsko gospodarstvo ; u gradovima je nastala dioba u bogate i siromašne, a u potonjima je u XVI. vijeku kraljevska vlast nalazila svoje saveznike. Nestalo je ideja samopouzdanja i federalizma, suvereniteta svake grupe i strukture političkih tjelesa od jednostavnog prema sastavljenom ; naučalo se je sa prodikaonice, sa sveučilišne katedre i sa sudske stolice, da jedini spas leži u organiziranoj državi i duh se je preobrazio, a sa tom novom vjerom u moć jednoga čovjeka iščezao je stari federalistički princip i nestao je tvaralački duh masa. Rimska ideja je pobjedila i centralizirana država je našla u gradovima gotov plijen.

Ali se ipak nije u masama izgubila struja medjusobne pomoći. Ta struja struji još i sada i traži novu tvorbu, koja nije ni država ni sredovječni grad, ni seoska marka barbara ni clan divljaka, alikoja se mora iz svih tih na novo roditi i sve te natkriliti. (Nastavit će se).

O postupku

nakon smrti katoličkih prelata, o preuzeću i upravi ispražnjenih prelatskih nadarbina, o diobi dohodaka nadarbine u godini prelatove smrti te o predaji nadarbine novo imenovanom prelatu.

Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 18. novembra 1911.

Ivan Ž. Galić.

(Nastavak).

Taj otpis upozoruje, da je fundus instructus nobilior vlasnost biskupije, pak se za to ima u slučaju ispražnjenja biskupije predati u naravi prema inventaru i to u dobrom stanju. Eventualni manjci i pogoršice imadu se naknaditi prema cijenama, koje postoje u času ove predaje. Budući da su ti predmeti izvrgnuti šteti, a štetu nosi uživalac, preporuča naredba osiguranje tih predmeta. Naturalia (žito, vino, sijeno, slama i ostale prirodnine), koje spadaju u fundus instructus, imadu se predati u takovom dobrom stanju, da njihova vrijednost nadilazi srednju tržnu cijenu. I svi gospodarstveni predmeti (orudje i t. d.) imadu se predati u jednakom dobrom i uporabivom stanju. Ovce imadu biti sposobne za gojidbu, a rogata marva i konji valja da su prikladni za teglenje i zdravi. Marva ostarjela, bolježljiva ili inače manjkava, ne smije se primiti u fundus instructus. Prirast predmeta, koji spadaju u fundus instructus, spada uživaocu.

O tome, imadu li se konji, kola i ostalo blago, koje spada u fundus instructus, izlučiti u naravi, ili se imade za njih dati odšteta, odlučuje danas vladin povjerenik u sporazumu s interkalarnom upravom temporalija.

Digitized by Google

Osim stvari, koje su odredjene posebnim odredbama kao fundus instructus biskupije, valja imati dalje na umu, da se je već po dekretu Ferdinanda od 11. decembra 1625. a i po Kolonićevoj konvenciji imao sav kućni namještaj i nared (utensilia communa) pokojnoga prelata predati besplatno nasljedniku u nadarbini.

Ove ustanove Ferdinandova dekreta i Kolonićeve konvencije tumači naputak kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675 tako, da pokućstvo te nared, spadajući na smoćnicu, kuhinju, podrum, staju i vrt imade besplatno ostati za nasljednika jedino u slučaju, ako nije prelat, dobivši kraljevu dozvolu super liberam testandi facultatem, s tim predmetima oporučno raspoložio. Svakako se pak od toga besplatnoga prelaza izuzimlje dragocjeni, nepričvršćeni namještaj, kao na pr. ure, zrcala, lusteri, slike i slično, koji predmeti spadaju ostavini

Jednako tumači ovu ustanovu Kolonićeve konvencije i naputak kr. ugarske dvorske komore od 14. januara 1799. za komorske činovnike glede postupka nakon smrti nadarbenika, koji medju dragocijeni namještaj ubraja zrcala, lustere, redje slike, srebrninu, porculanski nared i tome slično.

I nota c. kr. ugarskoga financijalnoga ravnateljstva od 28. septembra 1854. broj 21.833—333—I. odredjuje s pozivom na brojne starije propise, da je svaki biskup dužan svome nasljedniku bez svake odštete prepustiti sav kućni namještaj te kućni i gospodarstveni nared (Haus- und Wirtschaftsgerätschaften) u t. zv. besplatni fundus instructus (fundus instructus gratuitus).

Promotrimo li gornje propise, dolazimo do slijedećih rezultata. Pojedine citirane naredbe, govoreći o fundusu instructusu, prave razliku izmedju fundus instructus nobilior (seu major) i fundus instructus gratuitus. Isprva su se ti pojmovi miješali, nu u naputku od 14. januara 1799. već su ustaljeni, pa se i danas njihov pravni pojam prema tomu označuje. U fundus instructus nobilior seu major spadaju predmeti, namijenjeni vodje, nju urednoga gospodarstva (n. pr. blago, žito, sijeno, slama, vino itd.), koji su naznačeni u posebnim, po državnoj vlasti odobrenim inventarima, dočim u fundus instructus gratuitus spada pokućstvo, namještaj i nared rezidencije te svih ostalih stanbenih i gospodarstvenih nadarbinskih zgrada.

S obzirom na potrošivost predmeta, koji sačinjavaju fundus instructus nobilior, predaju se oni prelatu prigodom nastupa biskupije u vlasnost, a biskup je dužan samo ostaviti isti quantum et quale. Svakako se imadu predmeti ovoga fundusa nalaziti u potpuno dobrom i uporabivom stanju, a njihova kakvoća valja da nadilazi srednji prosjek.

U opreci s fundus instructus noblior ostaje fundus instructus gratuitus vlasnost nadarbine, te se predaje nadarbeniku samo na uživanje. On je pojedine komade toga fundusa ovlašten izmijeniti, ali novo nabavljeni

Digitized by Google

predmeti moraju biti po svojoj vrsti i broju, a ponajglavnije po vrijednosti bar ravni izmijenjenima. (Otpis dvorske kancelarije od 8. januara 1788. br. 40|E. 9 i kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. 36.675). U fundus instructus gratuitus spadaju sva utensilia communa ili domestica, t. j. sav kućni i gospodarstveni namještaj i nared nadarbine izuzev dragocjenoga, te svi ovi predmeti prelaze besplatno na nasljednika u uživanju, ako pokojni biskup nije s njima izrično inače raspoložio u svojoj oporuci. Pojam dragocjenosti, koji je odlučan za predmete fundi instructi gratuiti, nije nigdje točno definiran, pa bi se prema tomu imalo o njemu odlučiti od slučaja do slučaja. Medjutim je jur citiranim otpisom kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 16. februara 1863. broj 11.417 za specijalne slučajeve u biskupijama Vacz i Pečuh odredjeno, da se ne imade besplatno ubrajati u fundus instructus gratuitus onaj gospodarski nared, čija nabavna cijena nadilazi 21 forint (= 42 krune). S tim predmetima mogu nasljednici pokojnoga biskupa po volji raspolagati, ako ih nasljednik u uživanju nadarbine ne bi htio prekupiti.

Ovaj je iznos uzet u praksi kao općenito mjerilo za pojam dragocjenosti, te se je nakon toga smatrao, a još se i danas smatra kod nas dragocjenim onaj kućni i gospodarski nared, koji u času inventure vrijedi više od 42 krune.

Isto tako odredjuje i naredba kr. ugarskih ministara za bogoštovje i nastavu te za pravosudje od 10. aprila 1883. broj 13. 249 I. M. 1883., da prema postojećim propisima prelazi badava na nasljednika sav nared, od kojega pojedini komadi ne vrijede 21 forint.

Kod predmeta, koji spadaju u ovaj fundus, valja dakle prije svega na osnovu postojećih inventara izlučiti za nadarbinu one predmete, koje je pokojni prelat prema inventaru preuzeo kao fundus instructus gratuitus, ali i ostali predmeti te vrste izlučuju se za nadarbinu te se predaju nasljedniku u uživanju kao povećanje inventarnoga fundusa instructusa, izuzev jedino slučaj, ako je pok. prelat s njima izričito oporučno inače raspoložio. Identičnost pronadjenih predmeta s onima u inventaru, po kome ih je preuzeo pokojni biskup, biti će u mnogo slučajeva teško ustanoviti, naročito ako je prelat dulje vremena uživao nadarbinu. Da se ne gubi suviše vremena, biti će najshodnije, da sudbeni izaslanik u slučajevima, gdje prelat nije oporučno raspoložio s tim predmetima, ne ispituje identičnost pronadjenih predmeta s inventarnim fundusom instructusom gratuitus, već da sve te predmete jednostavno popiše u popis nadarbinskoga fundusa instructusa gratuitus, budući da oni i onako svi spadaju nadarbini, ter da ispitivanje te identičnosti i eventualno dužnu odštetu prepusti predlogu vladinoga povjerenika.

Osim sada navedenoga valja prigodom razlučivanja nadalje imati na

Digitized by Google

umu još i to, da se i po Ferdinandovom dekretu od 11. decembra 1625. i po Kolonićevoj konvenciji i po raznim kasnijim propisima imadu iz ostavine prelata izlučiti s v e k n j i g e i r u k o p i s i, te predati kaptolu za osnutak odnosno pomnožanje knjižnice, — nadalje da ne spadaju u ostavinsku imovinu s v e ć e n i č k a o d j e l a, s v e t e p o s u d e i o l t a r s k i u r e s i, budući da ti predmeti kao stvari Bogu posvećene spadaju crkvi. Iste ustanove sadržaje i članak XXI. konkordata

U provedbi ovoga članka konkordata izdana je ministarska naredba od 7. februara 1859. (d. z. l. broj 33), koja odredjuje, da nakon prelatove smrti imadu biskupiji ostati mitre, misne haljine, plaštevi za večernice, tunicele, dalmatike, biskupska obuća i rukavice, misničke košulje i t. d., uopće sve kod službe božje upotrebljavane stvari, paramenti, ornamenti ili posude, ako po svojoj naravi i mogu služiti za svjetsku porabu, ali su trajno namijenjene svetoj funkciji. Odatle se izuzimlju samo prsni križevi i prstenje, onda takove bogoslužne sprave, za koje se doprinese dokaz, da ih nije nabavio b'skup iz crkvenih stvari i da ih nije poklonio crkvi. Prema papinskom breve od 1. juna 1847. ima svaki biskup voditi točan inventar o naznačenim predmetima, i kod toga primjetiti, čijim su novcem nabavljeni, jer se u protivnom slučaju predmnijeva, da su nabavljeni za crkveni novac.

Što se pak knjiga tiče, upućujem i na otpis c. kr. ministra za pravosudje od 12. augusta 1859. broj 10.836, upravljen na banski stol u Zagrebu, koji glasi: Die allerhöchste Entschliessung vom 27. Mai 1823, welche mittelst Statthalterei-Intim·tes vom 1. Juli 1823 sämmtlichen Ordinariaten kundgegeben worden ist, bestätigt das in der Agramer Diöcese bestehende Statut laut dessen die Bücher der verstorbenen Pfarrer zum Gebrauche der Nachfolger zu hinterlassen sind, jedoch mit der Beschränkung, im Falle, als der verstorbene Pfarrer mit so vielen Schulden belastet ist, dass dessen übrige Habe zur Befriedigung der rechtlichen Gläubiger nicht hinreicht, auch die Privatbibliothek des Verstorbenen zur Bezahlung der Gläubiger verwendet werden könne.

Diese Allerhöchste Anordnung ist auch gegenwärtig bei Verlassenschaftsabhandlungen katholischer Pfarrer zufolge Artikel VII Punkt 3 des Allerhöchsten Einführungspatentes zum bürgerlichen Gesetzbuche vom 29. November 1852 in Anwendung zu bringen.

*

Predmete, za koje se prigodom razlučenja ustanovi, da spadaju u ostavinu, valja popisati u o s t a v i n s k i našastar.

Pokretnu ostavinsku imovinu imade procjeniti sudbeno zaprisegnuti vještak. Jedino, ako koji interesent traži, da se procjena obavi po 2 vještaka, ili ako se procjenjuju poveće zbirke knjiga, umotvora ili stvari osobite vrijednosti, valja da procjenu obave dva vještaka (§ 103. izvanparb. post.),

Digitized by Google

Veće zalihe ili zbirke stvari jedne te iste vrsti mogu se popisati napose, a ovi popisi priklopiti inventaru. (§ 101.)

Nekretnine se u pravilu ne procjenjuju po vještacima, već na osnovu prijašnjih procjena, kupoprodajnih ugovora ili poreznih podataka. (§ 102.)

N a d a r b i n s k a se imovina imade popisati u posebni inventar, a najshodnije je, da se popišu napose temeljne glavnice, napose knjižnica, svećenička odjela, crkvene sprave i opreme, posebice nekretnine, zatim za se fundus instructus nobilior, a opet posebice fundus instructus gratuitus. Kod ovoga posljednjega fundusa treba da se razluči onaj fundus, koji se ima smatrati drugocijenim, od ostaloga fundusa, da se kod ponovne predaje beneficija uzmogne znati, koliko se imade dragocjenoga fundusa predati besplatno nasljedniku.

Prema starijim propisima imali su se svi popisani nadarbinski predmeti takodjer i procijeniti. Medjutim već naredba dvorske kancelarije od 8. januara 1788. broj 40|E. q. izjavljuje se protiv procjene inventarnih predmeta „alsden Willkürlichkeiten der conscribirenden Beamten unterliegend".

Ovakova procijena i zaista nema smisla, ako se uvaži, da je ostavina dužna eventualni manjak ili štetu naknaditi prema cijenama u momentu inventiranja ostavinske imovine, budući da i najsavjesnija stručnjačka procjena ne može biti mjerilom za vrijednost pojedinih predmeta nakon duljega niza godina, pošto se te cijene mijenjaju. Inventar nadarbinskih predmeta imade po mogućnosti sadržavati točan opis i stanje pojedinih predmeta, a na osnovu tih podataka može se uvijek sračunati eventualna naknada, koju je ostavina dužna platiti.

U ostalom odgovara taj postupak i § 104. izvanparb. post., po kome se stvari očito tudje imadu upisati u inventar, ali bez naznake vrijednosti.

Iz svega navedenoga slijedi, da se prije razlučenja nadarbinske imovine od ostavinske ne može znati, koji su predmeti nadarbinski, a koji ostavinski, pa radi toga logički prije toga razlučenja ne mogu ni nasljednici vršiti kakovo nasljedno pravo, niti smiju sudovi izdavati kakove definitivne odredbe glede imovine, koja je pronadjena u posjedu pokojnoga prelata.

*

Kako je jur istaknuto, imade sudbeni izaslanik prigodom našastara prema § 107. izvanparb. post. pomoću zakladnih isprava i nadarbinskih inventara, a bude li od potrebe, i pomoću vještaka ustanoviti ostavinska i nadarbinska medjusobna potraživanja.

Kod ustanovljenja tih tražbina valja imati na umu odnošaj, u kome se nadarbenik nalazi prema svome beneficiju.

Po c r k v e n o m pravu imade nadarbenik glede svojega beneficija pravni položaj, sličan uživaocu, — ili, kako neki učitelji crkvenoga prava vele: položaj, sličan vlasništvu (quasidominium), samo je ograničen time,

Digitized by Google

što je dužan nadarbinsku imovinu neokrnjeno sačuvati i uzdržati za svoga nasljednika, te se pokoravati svim odredbama, što no ih nadležne crkvene vlasti izdadu glede očuvanja integriteta crkvene imovine, koja imade svojim prihodom trajno uzdržavati njezine uživatelje nadarbenike.

Iz toga slijedi, da se prigodom nastupa nadarbine po novom nadarbeniku ima sastaviti našastar preuzetih predmeta, te ih je on i ovlašten i obvezan držati u svomu posjedu, a mora taj posjed i braniti svim pravnim sredstvima, ako bi uslijed propusta obrane trpio opstanak nadarbinske imovine ili kojega njezinoga dijela.

Nadarbenik je ovlašten uživati nadarbinsku imovinu po svome izboru samo je mora uživati racijonalno ; on je može dati i drugome u uporabu ; njemu pripadaju sve koristi, spojene s nadarbinskom imovinom za trajanja njegove službe, a plodove stiče separacijom. Kod uživanja ali mora paziti, da ne pogorša nadarbinsku imovinu ili ne okrnji njezinu supstanciju. On je dužan nadarbinu iz njezina prihoda nadopunjivati i obavljati na njoj sve manje popravke, koji su nužni s obzirom na redovito gospodarenje, te nositi i sve tekuće terete i obveze, skopčane s tom imovinom i to bez razlike, da li su privato pravne ili javno pravne naravi (n. pr. kamate od uknjiženih glavnica, — ali ne samu glavnicu, — poreze, namete i t. d.). On je dužan naknaditi sve deterioracije, ali ima i pravo, da mu nadarbina naknadi sve poboljšice, kojima je on umnožio ukupni opseg nadarbinske imovine.

Nadarbenik je kod uživanja vezan na sve one zakonske propise, kojim je svrha zaštititi opstanak, odnosno predusresti umanjenje nadarbinske imovine, kao i na one odredbe, što no ih ili generalno ili od slučaja do slučaja izdade glavar crkve, koji ima bditi nad neokrnjenim opstankom crkvene imovine.

Nadarbenik smije nadarbinsku imovinu i preinačiti, ako je ta preinaka u interesu stvari, a ne involvira umanjenje beneficijalne imovine, ali je ne smije ni otudjiti, niti je opteretiti bez privole nadležnih crkvenih oblasti, već je ima neokrnjeno predati svome nasljedniku.

Naše partikularno pravo, koje postoji glede odnošaja prelata naprama njegovoj nadarbini, razlikuje se donekle od općega crkvenoga prava, a isto tako ne izjednačuje prelata ni s običnim uživateljem po općem gradjanskom zakonu, već znatno proširuje njegove dužnosti.

Glavne razlike od općega crkvenoga i gradjanskoga prava postoje u tome, što je svaki prelat dužan nadarbeniku imovinu uščuvati potpuno neokrnjeno, te ju predati svomu nasljedniku bar u onakovom stanju, u kojem ju je preuzeo, dapače je imade takodjer i besplatno poboljšavati. On je prema tomu obvezan na sve popravke i naknade uopće i to u tolikoj mjeri, da se nadarbinska imovina uzdrži u potpuno dobrom stanju, a glede popravnih troškova ne ima ius tollendi. On je dapače dužan i podizati na novo

Digitized by Google

zgrade, koje treba bilo radi njihove starosti, bilo s inoga kojega razloga graditi, jer on u svakom slučaju jamči za integritet temeljne nadarbinske imovine.

Prelati ne stiču vlasnost nad plodovima tek separacijom. Povrh toga su vezani u načinu uživanja te prigodom otudjenja i opterećenja na odredbe one svjetovne vlasti, koja imade da vrši nadzor nad integritetom crkvene imovine.

Ovo su glavne razlike, a za njihovu opravdanost razložiti ću kasnije propise, koji su u tom pravcu izdani.

Da se ne uzmogne ustanoviti eventualna obveza ostavine na naknadu, valja da se sravni stanje nadarbinske imovine u času smrti prelata sa stanjem, kakovo je bilo glasom predajnih operata u času njegova nastupa.

Uščuvanje potpunoga integriteta nadarbine imade biti osobita briga vladinoga povjerenika kod inventure. Sudbeni izaslanik imade se stoga kod ustanovljenja medjusobnih nadarbinskih i ostavinskih tražbina držati predloga vladinoga povjerenika, koji je na osnovu inventara i spisa, što no se nalaze kod vlade, jedini kadar, a po svom djelokrugu u prvom redu zvan za davanje direktive u tom pravcu.

Jedna od glavnih zadaća vladinoga povjerenika imade biti ustanovljenje činjenice, nisu li nadarbinske nekretnine, t. j. zgrade i zemljišta pogoršane.

Što se tiče z g r a d a, dužan je prelat, kako sam jur istaknuo, sve preuzete nadarbinske zgrade uzdržavati o svome trošku u potpuno dobrom gradjevnom stanju bez obzira na to, da li su ti popravci manji ili veći, da li potiču iz redovitoga ili vanrednoga uživanja, da li se dadu pokriti prihodom nadarbine ili ne, a isto ih je tako dužan na novo graditi, ako bilo s kojega razloga propanu. U tom su pravcu odredjivali već zakonski članci LX. : 1715. i LXXI. : 1723, ako bi prelati ili drugi nadarbenici zanemarili povjereni im posjed, crkve ili beneficij, ili bi zapustili zgrade i fundus instructus, a ruševne zgrade ne bi na novo sagradili, da imade kralj njihov prihod sekvestrirati i upotrebiti za popravak crkve, zgrada i fundusa.

Istu obvezu sadržaje i prev. riješenje Marije Terezije od 28. juna 1773. broj 3131. Prev. odredbom od 15. aprila 1820. br. 4723 olakšana je ta obveza prelata u toliko, što je odredjeno, da biskup može tražiti u slučaju, ako je za nadarbinu nužno ili korisno, da se na novo podignu kakove zgrade ili postojeće s temelja restauriraju, ili ako su veliki popravci postali nužnima uslijed nepogoda, prouzrokovanih po vis major, a ne uslijed redovitoga istrošenja, da mu se u tu svrhu dozvoli zajam iz temeljnih glavnica ad anus successorum, koji imadu vraćati svi uživatelji beneficija u jednakim godišnjim obrocima unutar roka, što no se ima u odluci odrediti. Ovaj zajam može biskup podići jedino uz opreze, propisane u naredbi ministra za bogoštovje i nastavu od 20. juna 1860. glede predavanja

Digitized by Google

i zaduživanja imovine katoličkih crkvi, zadužbina i duhovnih zavoda (d. z. l. broj 162 ; zbornik 1863 broj 98). U dozvoli za podignuće zajma valja da se točno odredi način otplate, te je na nj vezan ne samo biskup, koji je podigao zajam, već i svi njegovi nasljednici u uživanju.

S obzirom na te propise stavlja ministerijalna naredba od 13. januara 1857. broj 19.391 kao jednu od glavnih briga vladinoga povjerenika, da se na trošak ostavine poprave sve deterioracije na zgradama.

Ova se dužnost tiče ne samo nadarbinskih zgrada, već i onih gradjevnih objekata u župama, što no stoje pod biskupovim patronatom, koje prema običaju, što no postoji u odnosnoj župi, ili u pomanjkanju takovoga običaja u smislu postojećih propisa spadaju u gradjevnu dužnost patrona (naputak kr. dvorske komore od 14. januara 1799.).

S obzirom na gore razloženu dužnost prelata glede uzdržavanja nadarbinskih i patronatskih zgrada imade sudbeni izaslanik prema predlogu vladinoga povjerenika dati po zaprisegnutim stručnjacima ustanoviti gradjevno stanje nadarbinskih i patronatskih zgrada, te ustanoviti popravke, koji su nužni, da se sve zgrade postave u valjano gradjevno stanje (Naputak kr. dvorske komore od 14. januara 1799. i dvorski dekret od 30. jula 1824. J. G. S. 2027). Ove popravke dužna je obaviti ostavina o svom trošku, odnosno ima ona dati potrebnu naknadu, da se izvedu o njenom trošku.

Da medjutim izreka vještaka bude bezuvjetno obvezatna i u slučaju, ako medju strankama ne bi moglo doći do sporazuma, imade sudbeni izaslanik paziti na to, da vještaci izvide gradjevno stanje i ustanove nužne popravke uz opreze IX. poglavja gradjanskoga parbenoga postupnika. U tom smislu izdalo je ministarstvo za bogoštovje i nastavu u sporazumu s ministarstvom za pravosudje uputu u otpisu od 1. jula 1859. broj 16.566/1857.

U Ugarskoj je ministarskom naredbom od 10. aprila 1883. broj 13.249 I. M. 1883. odredjeno (§§ 23. i 36.), da ostavina imade platiti samo one troškove popravaka, koji za pojedinu zgradu iznose više od 63 forinti (= 126 K), dočim se manji popravci imadu izvesti iz tekućih dohodaka u godini predaje. Boncz se u svome djelu pozivlje za opravdanje ove odredbe na naredbu od 31. januara 1857. nu ja te naredbe nisam mogao naći. Znam medjutim, da se kod nas u praksi nije po tome postupalo i da se nije pravila nikakova razlika izmedju popravaka ispod i iznad 126 kruna. Nije medjutim opravdano. da sve popravne troškove, koji se pronadju potrebnima u času biskupove smrti, nosi sama ostavina. Kod velikih su biskupskih vlastelinstva svake godine nužni brojni popravci, a godišnje uzdržavanje zgrada stoji znatnu svotu. Kako ću u poglavju o diobi interkalarnih dohodaka razložiti, imadu troškove u godini prelatove smrti, koji su spojeni s redovitim gospodarenjem nadarbine, nositi uživaoci interkalarnih prihoda te godine u istom razmjerju, u kojem uživaju koristi. Prema tomu ne imade ni troškove za

Digitized by Google

redovito uzdržavanje nadarbinskih zgrada nositi pokojni prelat sam, već razmjerno i njegovi nasljednici u uživanju te godine.

Iz toga slijedi, da svi uživatelji nadarbinskih prihoda u godini biskupove smrti imadu nositi razmjerno ne samo troškove za sve popravke, koji su u godini biskupove smrti učinjeni u svrhu redovitoga uzdržavanja nadarbinskih zgrada, već i za one, za koje vještaci prigodom svoga pregledavanja nadarbinskih zgrada nakon biskupove smrti ustanove, da su nužni za redovito uzdržavanje nadarbinskih zgrada.

Glede z e m l j i š t a imade se prije svega ustanoviti, nije li biskup otudjio koje nadarbinsko zemljište, odnosno u jesnom slučaju, da li je otudjenje uslijedilo uz opreze, propisane u ministarskoj naredbi od 20. juna 1860. (d. z. l. broj 162, zbornik 1863. I broj 98) glede prodavanja i zaduživanja katoličke crkvene imovine, te da li je polučena kupovnina uvrštena medju temeljne glavnice.

Nadalje se ima ispitati, nije li nadarbinsko zemljište pogoršano (n. pr. uslijed uopće propuštenoga ili nevaljaloga i neracijonalnoga obradjivanja).

U tu svrhu valja, ako to predloži vladin povjerenik, ispitati i sravniti vrst težadbe nadarbinskoga zemljišta u času preuzeća nadarbine s načinom obradjivanja u momentu smrti, i to po potrebi uz pripomoć gospodarskih vještaka, te na taj način ustanoviti eventualne pogoršice i svotu, potrebnu za njihovo odstranjenje.

Osobita se pozornost ima svratiti ispitivanju stanja nadarbinskih š u m a. Naše biskupije, naročito djakovačka i zagrebačka, imadu znatnu površinu šuma (prva preko 28.000 jutara, potonja preko 11.600 jutara). Već stoga razloga, a naročito i s obzirom na veliku važnost šuma u narodno-gospodarstvenom pogledu imade se šumama posvetiti osobita pažnja.

Jur previšnje riješenje od 7. marta 1811. broj 6777/344. odredjuje, da se nakon ispražnjenja biskupije imade poslati šumarski nadzornik, da istraži stanje šuma te da sastavi vjeran opis šuma i predloge o njihovom budućem uredjenju, ako ih pokojni biskup nije uredno uživao. Ako se predlozi ovoga stručnjaka odobre, imadu se oni točno provoditi ne samo za vrijeme sedisvakancije, već se imadu i budući uživaoci pritegnuti na njihovo obdržavanje.

Danas mora svaka svećenička nadarbina u smislu zakona od 26. marta 1894., kojim se uredjuje stručna uprava i šumsko gospodarenje u šumama, stojećim pod javnim nadzorom (zbornik 1894. broj 29) te provedbene naredbe unutarnjega odjela kr. zemaljske vlade od 23. aprila 1903. broj 23.152 imati za svoje šume šumsko gospodarstvene osnove odnosno programe, koje sasvim točno propisuju uporabu, užitak i uzgoj šuma.

Takove gospodarstvene osnove sastavljene su za zagrebačku i djakovačku biskupiju, dočim ih križevačka još ne ima.

Na temelju gospodarstvenih osnova imadu vještaci jedino ispitati, da li

Digitized by Google

se je pokojni biskup u svemu držao propisa gospodarstvene osnove, naročito da li je užio sve one užitke, na koje imade po gospodarstvenoj osnovi pravo, odnosno nije li štogod posjekao prethvatom, te da li je izveo sve one gospodarstvene uzgojne radnje, koje su propisane po gospodarstvenoj osnovi za vrijeme njegova uživanja. Na temelju tih činjenica ustanoviti će vještaci, imade li ostavina ili nadarbina hoc titulo kakovih potraživanja.

Osim sada navedenoga imade se na osnovu inventara, koje će predati vladin povjerenik, i prema njegovom predlogu ustanoviti stanje temeljnih glavnica, fundusa instructusa i ostale nadarbinske imovine, koju je preuzeo pokojni biskup, te ustanoviti, da li u času smrti pronadjeno stanje odgovara nadarbinskoj imovini, koju je pokojni biskup preuzeo, a u niječnom slučaju valja konstatirati razlike i njihovu novčanu vrijednost, da se ona uzmogne iz ostavine naknaditi nadarbini.

Kod temeljnih glavnica valja ispitati i to, da li su propisno pupilarne sigurno uložene, te da li njihova visina s obzirom na manipulaciju i eventualni prirast tečajem užitka pokojnoga prelata odgovara pravomu stanju.

Konačno se imade prema predlogu vladinoga povjerenika ispitati, da li je biskup udovoljio eventualnim posebnim obvezama, koje je na se preuzeo prigodom nastupa nadarbine, n. pr. glede podignuća novih gospodarskih zgrada ili nabave skupocjenoga gospodarskoga nareda i slično.

Razumjeva se samo po sebi, da se prigodom sastava našastara imadu ustanoviti i sve eventualne ostavinske tražbine.

*

Nakon dovršenoga razlučenja i konstatovanja medjusobnih tražbina nije medjutim konačno ustanovljena ost. imovina prelata, jer njoj pripadaju i plodovi nadarbine do dana biskupove smrti. Dioba tih plodova može se u pravilu preduzeti tek po svršetku solarne godine, a o toj diobi govoriti ću naknadno.

Tek kada bude taj diobni postupak dovršen, nadopunjuje se prema njegovomu uspjehu ostavinski našastar i tek tada se može pristupiti k dovršenju ostavinske rasprave i uručbi ostavinske imovine.

Prema okružnici kr. banskoga stola od 18. marta 1891. br. 6140 (zbirka pravosudnih naredaba IV. broj 383) ne smije se ostavina uručiti prije, nego budu osigurane eventualne crkvene, nadarbinske ili zadužbinske tražbine. Ova je odredba opravdana s obzirom na § 149. slovo b) izvanparb. postupnika, koji zabranjuje uručbu ostavine, dok nije nasljednik ispunio sve obveze, što mu ih nalaže zakon, te §-om 159. istoga postupka, koji daje osobitu prednost tražbinama crkve i duhovnih općina, pa ne dozvoljuje uručbu ostavine prije, dok ne bude iskazana isplata ili osiguranje žapisa za crkve i duhovne općine.

Digitized by Google

II. Preuzeće ispražnjenih biskupskih nadarbina nakon smrti prelata, te njihova uprava za sedisvakancije.

U kraljevinama Ugarskoj i Hrvatskoj postojao je od pamtivijeka običaj, da su se dohoci ispražnjenih biskupija, koje podijeljuje Njegovo Veličanstvo, upotrebljavali bilo posve, bilo djelomično u razne erarijalne svrhe.

Kolonićevom konvencijom odredjeno je, da svi dohoci i plodovi ispražnjene nadarbine idu u polovici fisku, a u polovici crkvi, ako se biskupija ne popuni za četvrt godine. Ovoj su namijeni služili plodovi biskupskih beneficija sve do previšnjega riješenja Josipa II. od 18. novembra 1783., kojim je odredjeno, da se svi dohoci ovakovih ispražnjenih nadarbina imadu doznačiti vjerozakonskoj zakladi za njezine potrebe.

Medjutim već previšnjim riješenjem Franje I. od 21. maja 1792. odredjeno je, da dohoci svih ispražnjenih nadarbina, koje je ovlašten podijeljivati vladar, imadu pripadati eraru za onakove potrebe, koje će on prema postojećim prilikama priznati za najsilnije i općenito najkorisnije.

Za grčkokatoličke biskupije ustanovljeno je previšnjim riješenjem, intimiranim otpisom kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 5. augusta 1808. broj 8148, da prihodi ispražnjenih grčkokatoličkih biskupija i kanonikata imadu teći u zakladu za podupiranje udovica i siročadi grčkokatoličkih svećenika.

Previšnjim riješenjem od 27. marta 1855. vraćeni su dohoci ispražnjenih rimokatoličkih biskupija ponovno vjerozakonskoj zakladi.

Člankom 32. konkordata odredjeno je, da imadu u korist vjerozakonske zaklade teći prihodi svih onih ispražnjeninh nadarbina, gdje je to bio dosele običaj. To stanje traje i danas, pak prema tomu teku danas prihodi svih ispražnjenih rimokatoličkih biskupija u vjerozakonsku zakladu, a dohoci grčkokatoličke biskupije križevačke u sirotinjsko udovičku zakladu (naredba ministra za bogoštovje i nastavu od 25. maja 1856. br. 4489. na hrvatsko-slavonsko namjesništvo).

Svrsi, u koju su se imali uporavljivati dohoci ispražnjenih biskupija te naravi prelatskih dobara primjenjivao se je i način predaje i uprave takovih dobara.

Do Leopoldovoga dekreta od 29. novembra 1675. imao je biskupsku nadarbinsku imovinu nakon ispražnjenja preuzeti izaslanik komore, te njome upravljati za vrijeme sedisvakancije. Gornjim dekretom odredjeno je, da se izaslaniku komore, odredjenom za preuzeće i upravu dobara, imade pridružiti član kaptola.

I po Kolonićevoj konvenciji vode upravu dobara ispražnjene biskupije jedan svećenik i jedan fiskalni činovnik ; prvoga odredjuje pokojnikov ordinarij, a potonjega komora. Oni su imali upravljati biskupskim dobrima uzajamnom vlašću, te najviše paziti na to, da se nadarbinska dobra ne opu-

Digitized by Google

stoše, da im se dohoci ne umanje i da se ništa ne zanemari, što spada na izvršivanje dobre uprave. Za svoj trud imali su ti upravitelji dobiti na koncu uprave primjerenu nagradu.

Današnju upravu normira jur citirana naredba ministarstva bogoštovja i nastave od 13. januara 1857. broj 19.391, a po njoj vodi upravu temporalija ispražnjenih beneficija kaptol po izabranim kanonicima ekonomima. Po kaptolu izabranomu ekonomu pridijeljuje kr. zemaljska vlada saupravitelja, koji se je prema gornjoj naredbi dužan brinuti za dobro stanje ispražnjene nadarbine, — obavljati svoju službu u sporazumku s kaptolskim ekonomom i paziti na to, da se interkalarni dohodak ispravno i točno dostavlja vjerozakonskoj zakladi, nakon što su iz njega podmireni nužni izdaci za upravu biskupije. Porodi li se dvojba o izdacima za upravu biskupije, imade kapitularni vikar predložiti o tome svoje mnijenje kr. zemaljskoj vladi, da ona izda svoju odluku. Politički saupravitelj dužan je s kaptolskim ekonomom zajedno polagati račun.

Glede načina samoga preuzeća i uprave biskupskih nadarbinskih dobara izdani su razni propisi i napuci, a naročito instrukcija kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27 septembra 1788. broj 36.675, naputak kr. dvorske komore od 3. juna 1788. broj 7609|E 908 i od 14. januara 1799., te gore citirana ministarska naredba od 13. januara 1857. broj 19.391.

U smislu propisa izvanparbenoga postupka i tih naputaka imade sudbeni izaslanik nakon razlučenja nadarbinske imovine tu imovinu predati kanonicima ekonomima i političkom saupravitelju, a ovi njome upravljaju pod nadzorom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, kojoj pripada vodjenje agenda hrv.-slavonske vjerozakonske zaklade, u čiju korist teku interkalarni prihodi.

Gdje biskupska nadarbina imade nekretnina i vodi gospodarstvo, potrebno je za vodjenje gospodarstva gospodarsko osoblje. Za to propisuju gornji propisi, da ima vladin povjerenik nakon preuzeća nadarbine zakleti odnosno zavjeriti sve činovništvo na posluh kr. komori (danas vladi), te joj podjedno predložiti popis toga činovništva sa svojim eventualnim predlozima glede budućnosti.

Da se redovita gospodarska uprava ne prekine i da ne bi nastao kakav zastoj u valjanom gospodarstvu, odredjuju brojni propisi (otpis 25. maja 1788 broj 1464/191., 3/6. 1788. broj 7609/E 908., previšnje rješenje 2. decembra 1800. broj 1202), da imadu na nadarbini jur namješteni gospodarski činovnici nakon biskupove smrti svakako voditi upravu do konca vojničke godine, (koja je svršavala koncem septembra), i tada sastaviti račune, te ih predložiti komori na ispitanje. Tek nakon toga vremena preuzimlje upravu potpuno u svoje ruke komora.

Za razumjevanje ove ustanove valja primjetiti, da su se gospodarski

Digitized by Google

računi prema starim propisima imali zaključivati koncem vojničke godine, a ne kao danas koncem sunčane godine.

Gornja je odredba imala svoj razlog još i u nastojanju, da činovnici, koji su preko čitave godine vodili gospodarstvo, mogu iskazati pravu vrijednost ukupnoga prihoda nadarbinskih dobara u godini predaje, te sastaviti valjani obračun i diobu dohodaka ove godine.

Danas te ustanove ne imadu osobite važnosti, jer kraj razgranjenoga gospodarstva naših biskupija vodi upravu gospodarsko činovništvo, koje o svomu radu vodi propisane evidencije i račune tako, da se stanje vlastelinske uprave u svako doba godine može ispitati. Ovo gospodarsko činovništvo nastavlja i nakon smrti prelata svoj rad, te se o kakovom posebnom preuzimanju gospodarstvene uprave ne može zapravo ni govoriti.

(Svršit će se).

„Dane Reba: Enchiridion".

Izbornik za crkveno-pravne odnose različitih katoličkih obreda s obzirom na istočno-katoličku crkvu u Hrvatskoj. Enchiridion constitutionum, decretorum, dispositionum, declarationum, instructionum selectiorum mutaam rituum catholicorum relationem ecclesiae orientalis catholicae in Croatia conspectumque contractum illustrans,

Priopćio dr. Mihajlo Lanović, vladin perovodja.

(Svršetak).

C) Zamjeniti odnošaj katoličkih obreda u području biskupije križevačke.

1. Resolutio regia 4. oktobra 1814. recte Decretum synodale.

Osnovom je pravnih odnosa istočnih obreda naprama latinskima u Austro-ugarskoj monarhiji uopće previšnje rješenje od 4. oktobra 1814., intimirano otpisom kr. ug. namjesničkog vijeća od 4. oktobra 1814. broj 23.034, koje ću radi ove njegove važnosti u iscrpivom izvatku priopćiti:

Tu se najprije riješava spor izmedju biskupa kašovskoga i munkačkoga radi crkve malcovske na pritužbu biskupa munkačkoga, da je biskup kašovski povrijedio njegovu jurisdikciju i prejudicirao istočnomu obredu; pa se kaže, da pritužba nema nikakova temelja, ali se ipak spočitava grkokatoličkom župniku Ivanu P. što je u crkvi malcovskoj, koja je bila zajednička obim obredima, zlobno postavio ikonostas, a rimo-katoličkom župniku Josipu K.-u i patronu Ivanu K.-u, što su taj ikonostas samo-

Digitized by Google

vlasno uništili. A onda se kaže: Da se ovakovi sporovi u buduće onemoguće, odredjuje Njegovo Veličanstvo, što slijedi:

1 U biskupiji munkačkoj i u svim onim biskupijama latinskoga obreda, kroz koje se proteže ova grčkokatolička biskupija, imadu se popisati sve crkve, koje služe bogoslužju grčkoga obreda, na način, kojim je provedena t. zv. regulatio parochiarum, po mješovitom naime političko-crkvenom povjerenstvu, što će ga izaslati odnosne jurisdikcije političke i crkvene obiju obreda.

2. U tom popisu valja napose naznačiti one crkve, koje služe samo grčkokatoličkom obredu, a napose one, koje su zajedničke obim obredima.

3. Za crkve, namijenjene isključivo obredu grčko-katoličkom, nema sumnje, da spadaju pod isključivu dijecezansku jurisdikciju svoga obreda. Za crkve pak, koje zajednički služe obim obredima, želi Nj. Veličanstvo, da mu biskupi obiju obreda preko namjesničkog vijeća stave predloge, u kojim se crkvama i na koji se način imade ubuduće urediti zajednička uporaba po obim obredima i komu se imade povjeriti uprava takovih crkava i njihovih blagajni. Dok u tom pogledu kralj inače milostivo ne odluči, imade ostati kod dosadanjega običaja i stanja.[1]

4. Da ubuduće kod popravka ili novogradnje koje crkve ne bude spora glede doprinosa pučanstva obiju obreda, ne smiju se takovi popravci ili novogradnje crkava, koje služe obim obredima, preduzimati bez pismene privolje odnosnih biskupa obiju obreda, kojom se prigodom imadu biskupi pismeno sporazumiti i glede toga, tko će obnovljenu ili novosagradjenu crkvu blagosloviti odnosno posvetiti, te komu će pripadati vlast u pogledu unutrašnjeg uredjenja crkve i raspoložba s crkvenom imovinom.

5. Gdje vjernici obiju obreda doprinose u blagajnu crkve, namijenjene jednomu i drugom obredu, imadu se i troškovi oko bogoslužja obiju obreda razmjerno podmirivati iz crkvene blagajne.

6. Budući da se prema obredu istočne crkve ne smije jedan te isti dan na istom žrtveniku više nego jedna misa služiti, svećenicima pak latinskoga obreda nije prema papinskim konstitucijama, osim u slučaju nužde, dozvo-

[1] Na osnovu zaključka rimokatoličke župe K a l j e i g r č kokatoličke župe M r z l o p o l j e, stvorenog u Kalju dne 14./11. 1901. u prisutnosti izaslanika kr. kotarske oblasti, a odobrenog po ordinarijatima u Zagrebu i Križevcima, te po kr. zem. vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu (2./5. 1902. broj 6162.), k a p e l a s v. P e t r o n i l e u B u d i n j a k u je isključiva vlasnost rimokatoličke župe Kalje i upravlja njome rkt. crkveni odbor sa svojim župnikom. Grčkokatolički svećenik imade pravo u toj kapeli vršiti sve bogoslužne obrede, pa jedan ključ od nje dobiva i grčkokatolički župnik u Mrzlopolju. Troškove oko popravaka dogradnje i eventualne novogradnje kapele imade nositi po polovici rkt. župa Kalje i grkat. župa Mrzlopolje. Na Budinjaku se nema graditi nikakova druga kapela osim danas postojeće sv. Petronile.

Digitized by Google

ljeno služiti mise na grčkim žrtvenicima, a može se lako dogoditi, da bi u crkvi za zajedničku porabu valjalo jedan te isti dan služiti misu i svećeniku latinskoga i onomu grčkoga obreda, pa da se u takovim slučajevima ne prejudicira ni jednomu ni drugom obredu i da se ne da prilike sporu, imade se u takovim crkvama, koje bi se ubuduće namjenjivale ili nanovo gradile za oba obreda, po mogućnosti postaviti po dva žrtvenika, od kojih će jedan služiti latinskomu, a drugi grčkomu obredu, a svaki imade biti udešen prema svomu obredu.

7. Biskupi obiju obreda imadu svoje svećenstvo pod teškim kaznama pridržavati, da se ne usudjuje vjernika drugog obreda bilo na ma koji način ili ma u koje vrijeme — osobito pak kod ispovijedi ili vjenčanja — nagovarati, da promijene obred. Što se pak tiče svojevoljnog prijelaza s jednoga obreda na drugi, valja se držati pravila, da prijelaz u smislu papinskih konstitucija nije dozvoljen, već samo iz važnih razloga i uvijek samo sa znanjem i privoljom biskupa obiju obreda.[2]

8. Budući da svaki obred imade svoje posebne postove i vrijeme postova, a nerijetko se dogadja osobito u mjestima, gdje je pučanstvo obiju obreda pomiješano, da se medju vjernicima različitih obreda sklapaju brakovi ili da su sluge ili sluškinje kod gospodara drugoga obreda, želi Nj. Veličanstvo, da u ovakovim slučajevima, gdje kućne prilike ne dopuštaju, da se na dan posta zadovolji crkvenoj zapovjedi, biskupi dispenzacijama pomognu savijesti ovakovih supruga odnosno služinčani.

9. Budući da napose u mjestima, gdje stanuje pučanstvo različitih obreda, često jedna strana drugu silovitim načinom primorava, da svetkuje njezine blagdane, nalaže Njegovo Veličanstvo, da se imade tačno obdržavati u ovom predmetu izdano previšnje rješenje, intimirano pod 11. augusta 1795. broj 16.417. U pogledu pak uvedenja novoga gregorijanskog kalendara kod pučanstva grčkog obreda valja koli glede samog principa, toli glede načina provedbe saslušati mnijenja grčko-katoličkih i nesjedinjenih biskupa, pa njihova izvješća u ovom predmetu Nj. Veličanstvu predložiti.

10. Da dušobrižnici raznih obreda ne daju prisvajanjem dušobrižničkih funkcija jedan naprama vjernicima drugoga prigode raznim sporovima i

---

[2] Biskup križevački Smičiklas izvješćuje pod 25./10. 1863. o kongregaciji de propaganda fide medju ostalim pod tačkom 90., da se u Hrvatskoj nerijetko prelazi s grkokatoličkog na latinski obred i odnosni prijelaz da se obavlja bez ikakovih formalnosti, te se za nj ne traži dozvola ni grkokatoličkog ni latinskog biskupa. Sveta Stolica bi se, kaže, samo onda molila za dozvolu, kad bi koji svećenik htio prijeći s jednoga obreda na drugi.

Nadbiskupski je duhovni stol zagrebački pod 18./3. 1895. broj 1306. i pod 24./5. 1899. broj 1837. dozvolio ženi rimokatolikinji, da može slijediti obred muža si grkokatolika.

Digitized by Google

tužbama, želi Nj. Veličanstvo, da odnosni biskupi obiju obreda odrede, da grčkokatoličko dušobrižno svećenstvo može krstiti djecu roditelja latinskog obreda i obratno svećenstvo latinskog obreda djecu grčkokatoličkih roditelja i to kao dosele tako i ubuduće nesamo u slučaju nužde, nego i inače, kad nastupi kakova zapreka : ili jer nema župnika vlastitog obreda ili jer je jako težak pristup do njega ; ali ipak neka za slične slučajeve imadu generalnu punomoć dušobrižnika drugog obreda, kojemu takodjer imadu nakon obavljene funkcije predložiti popis obavljenih krštenja u svrhu unosa u matice, da se ne bi iz ovakovog krštenja izvodio kakav dokaz za promjenu obreda, koji bi na taj način kršteno dijete imalo slijediti.

11. Pod teškim je kaznama zabranjeno svećenicima grčkokatoličkim, kad krste djecu roditelja latinskoga obreda, podjeljivati im ujedno i sakramenat potvrde, kako je to običaj kod Grka.

12. Što se tiče ispovijedanja vjernika i svete jurisdikcije, budući da prema zaključku tridentinskog koncila (sess. XXIII. cap. 15. de reform.) nijedan svećenik ne može bez odobrenja ordinarija ispovijedati vjernika, razumije se samo po sebi, da grčkokatolički svećenici moraju od latinskog ordinarija tražiti ovlast za ispovijedanje vjernika latinskog obreda, a svećenici latinskog obreda od grčkokatoličkog biskupa ovlast za ispovijedanje njegovih vjernika. Nj. Veličanstvo se nada, da će odnosni biskupi uobičajenim načinom to lagljе podjeljivati ovakove dozvole, jer se sada mladji kler grčkokatolički uzgaja u sjemeništima zajedno s klerom latinskoga obreda i uči prema čistim teološkim principima.

13. Želi takodjer Nj. Veličanstvo, da se podjeljivanje sakramenata pričesti i posljedne pomasti ne brani svećenstvu jednoga i drugog obreda u slučaju smrtne pogibli, ako nema svećenika vlastitog obreda[3]. Netaknutom se ostavlja naredba u pogledu polaska latinskih škola od strane školske mladeži grčkokatoličkog obreda, izdana pod 12. aprila 1797. broj 7654, da naime školska mladež grčkog obreda, ako imade u mjestu svećenika i crkvu svoga obreda, mora sv. pričest primati u vlastitoj crkvi svoga obreda ; a po nedjeljama i blagdanima, kad mladež latinskog obreda nema škole, imade se grčkokatoličkoj mladeži dozvoliti, da koli u jutro toii poslije podne u svojoj crkvi prisustvuje bogoslužju, ali da bude dužna o tom donijeti mjesnom ravnatelju potvrdu od župnika svoga obreda. Gdje pak mladež grčkokatolička, koja polazi latinske škole (ovdje se razumijevaju i klerici toga obreda,

[3] Dekret kongregacije de propaganda fide od 2./7. 1893., publiciran u biskupiji križevačkoj pod 4./9. 1893. broj 1051. dozvoljuje, da se katolici jednoga i drugog obreda u mjestima, gdje nema crkve ni svećenika njihova obreda, smiju nesamo u smrtnoj pogibelji i da ispune uskršnju dužnost, već i inače u svako doba pričešćivati prema obredu crkve, koja postoji u dotičnom mjestu.

Digitized by Google

koji se uzgajaju u latinskom sjemeništu), ne bi mogla po svom obredu primati sv. pričesti i obdržavati postova svoga obreda, neka joj odnosni grčkokatolički biskup podijeli dispenzaciju.

14. Podjeljivanje sakramenata i obavljanje raznih crkvenih funkcija osobama drugoga obreda uopće se strogo zabranjuje. Jer se pak nerijetko radjaju nemili sporovi medju pučanstvom i svećenstvom raznih obreda o vlasništvu groblja i o podizanju križeva na njima, o zvonjenju zvonova i o procesijama, koje bi se imale voditi iz župnih ili filijalnih crkava, odredjuje se ovo: Gdje je zajedničko groblje za vjernike obiju obreda, tu — jer se groblja u smislu kanona imadu smatrati pripadnošću crkve — neka onaj župnik, koji imade prednost u crkvi, raspolaže i s grobljem i njemu pripada pravo podignuća i posvete križa, a dužnost uzdržavanja ograde oko groblja tereti pučanstvo obiju obreda. Ubuduće pak, kad će gdje trebati otvoriti novo groblje, imat će se ono po mogućnosti razmjerno prema broju duša jednoga i drugog obreda podijeliti, pa onaj dio, koji će biti opredijeljen za stanoviti obred, imade blagosloviti župnik dotičnoga obreda i on njime raspolaže. Što se tiče zvonjenja, to ako su zvonovi nabavljeni zajedničkim troškovima pučanstva obiju obreda, ili ako su od davnine u zajedničkoj crkvi, ili su napokon nabavljeni iz crkvene blagajne i zajedničkih prinosa pučanstva obiju obreda, onda imadu jednomu i drugom obredu jednakim pravom služiti. Inače neka se uporaba zvonova uz umjerenu pristojbu ne uskraćuje ljudima drugog obreda. Napokon što se tiče procesija, što se običavaju u stanovito doba po crkvenom obredu voditi, to neka se ni jednomu ni drugom župniku u pogledu njegovih vjernika ne brani. U toj pretpostavci valjat će napose s obzirom na red bogoslužja, o kom je gore pod 3. spomenuto, paziti, da ove procesije ne budu istodobno, da jedna drugoj ne bude na smetnju; a valjat će se čuvati i toga, da se ne bi župnik usudio bilo na ma koji način siliti vjernike, koji ne pripadaju njegovom obredu, da pisustvuju njegovim procesijama.

15. Da se uklone tužbe izmedju župnika i pučanstva jednoga i drugog obreda u pogledu župnog bira, župnih podavanja i dohodaka, odredjuje se u smislu postojećih normativnih kraljevskih riješidbi kao glavno pravilo, da osim osmine ili šesnaestine latinskih župnika ne mogu župnici tražiti niti u ime stolarine niti u ime lukna ni deputata nikakovog dohotka od drugih, već samo od vjernika svoga obreda; pa tako i u slučaju, kad u nuždi ili na zamolbu vlastitog župnika obavi drugi kakovu crkvenu funkciju osobi tudjeg obreda, pripada dohodak od toga onomu župniku, čijega je obreda bila dotična osoba.[4]

[4] Rješidbom je kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 8./10. 1909. broj 21.973. izrečeno, da grkokatolički vjernici u Ludini nemaju nikakove obveze prema rimoka-

Digitized by Google

16. U pogledu sklapanja brakova i zaruka blagoizvoljelo je Nj. Veličanstvo milostivo naložiti, da odnosni biskupi odrede, da je zaručnike raznih obreda nadležan vjenčati župnik (parochus proprius) zaručničin, kako to biva u praksi i kod zaručnika latinskoga obreda, ako su iz raznih župa. No vjenčanje se nema preduzeti prije obavljenih napovijedi, a napovijedi imadu obaviti oba nadležna župnika zaručnika raznih obreda, ako ovi nijesu dobili dispenzacije. Despenzaciju koli od napovijedi toli od kanonskih zapreka imade svaki od zaručnika tražiti od nadležnoga biskupa svoga obreda, a župniku vjenčatelju imadu zaručnici pridonijeti pismenu potvrdu svaki od župnika svog obreda, da je dispenzacija zakonito dobivena i da su napovijedi propisno obavljene, ako nije i glede njih dispenzacija podijeljena; isto tako imat će prije, negoli se pripuste k vjenčajnu, pridonijeti pismenu otpusnicu svoga župnika ili biskupovu dispenzaciju. Prigodom sklapanja ovakovih brakova imadu župnici svoje vjernike valjano podučiti, da ni nakon sklopljena braka ne će nijednoj stranci biti slobodno svog obreda promijeniti ili ženidbenog si druga na promjenu obreda nagovarati ili siliti i da im pod prijetnjom teških kazni ne će biti slobodno jednomu drugoga priječiti u vršenju njegovog obreda, u pohadjanju bogoslužja i u obdržavanju blagdana i postova, već da će svaka strana i u braku biti dužna da sakramente i druge crkvene funkcije prima od župnika svog obreda; s tim dodatkom, da u pogledu župničkih podavanja supruga raznih obreda ona pristojba, što župnika ide za stolarinsku funkciju, pripada onomu župniku, koji imade pravo i dužnost, da obavi dotičnu funkciju, a godišnja, luknarska ili deputatna podavanja imadu se jednako dijeliti medju župnicima obiju obreda.

17. Što se tiče djece iz brakova mješovitih obreda, nalaže Nj. Veličanstvo, da se previšnje rješenje, intimirano pod 11. augusta 1795. broj 16.417, imade razumijevati tako, da radi istovjetnosti vjere, a razlike samo u obredima, od kojih je svaki svet, sva djeca iz takovih brakova imadu slijediti obred oca kao glave porodice.

18. Kaošto kleru latinskog obreda Nj. Veličanstvo nalaže strogo zabraniti, da bilo tajno, bilo javno, a najmanje pak s propovjedaonice govori ili raspravlja o prednosti svoga obreda i zapostavlja obred grčki, pa na taj način narušava uzajamnu ljubav, isto tako nalaže, da se i grčkom kleru zabrani, da kojekakovim odioznim i uvrjedljivim razgovorima i raspravama o većoj savršenosti istočnog obreda i o većoj strogosti postova i sličnim stvarima smućuje duše i da, izvrgavajući ruglu ceremonije latinskog obreda, te molitve i pozdrave, uobičajene kod vjernika ovog obreda, daje pri-

---

toličkom tamošnjem župniku, otkako su dobili vlastitog svoga dušobrižnika.

Digitized by Google

like medjusobnim prepirkama. U tu svrhu želi Nj. Veličanstvo, da biskupi jednoga i drugog obreda opominju podredjeno si svećenstvo na nehinjenu ljubav s klerom drugog obreda i na uzajamni sklad, da ga poduče o pojedinim tačkama ovoga previšnjeg rješenja, te obvežu i prisile, da ga se drže, pod prijetnjom i težih kazni za krivca, pače i pod prijetnjom samog lišenja beneficija. Akoprem je Nj. Veličanstvo uvjereno o uzajanoj bratskoj ljubavi biskupa jednoga i drugog obreda, ipak ih radi unapredjenja svete unije svetim i apostolskim marom očinskom ljubavlju pozivlje i potiče nesamo, da sjajnim svojim i spasonosnim primjerom prednjače kleru i narodu, već i da pazeći i potičući, a, ukoliko će trebati, i kazneći prestupnike privadjaju kler i puk katolički obiju obreda medjusobnoj slozi, miru i ljubavi.

Ovako u bitnosti glasi previšnje rješenje od 4. oktobra 1814. Godina 1818. i 1819. raspravljeno je povodom jednoga konkretnog slučaja — radilo se o nadležnosti za vjenčanje zaručnika rimokatolika sa zaručnicom grkokatolikinjom — medju biskupima zagrebačkim, Maksimilijanom Vrhovcem, i križevačkim, Konstatinom Stanićem, pitanje o valjanosti ovoga previšnjeg rješenja za područja njihovih biskupija. Biskup je Vrhovac dokazivao, da se bula pape Benedikta XIV. „Etsi pastoralis"[5] od vajkada primjenjivala u biskupiji zagrebačkoj, a previšnje rješenje od 4. oktobra 1814. da nije nikada općenito publicirano, već da se tiče samo spora izmedju biskupa kašovskoga i munkačkoga, dočim je biskup Stanić osporavao valjanost buli „Etsi pastoralis" za područje zagrebačke odnosno križevačke biskupije, a pledirao za valjanost previšnjeg rješenja od 4. oktobra 1814. Raspra se svršila tako, da je biskup Vrhovac „radi mira i ljubavi" popustio i dozvolio, da zaručnik raznih župa i različitih obreda vjenča župnik zaručničin, ali je svaka strana ostala kod svoga principijelnog stanovišta. No ova je kontroverza medju ostalim dala biskupu Staniću povoda, te se je na nacionalnoj sinodi u Požunu dne 10. oktobra 1822. pritužio radi zapostavljanja grčkog obreda latinskomu i zamolio, da se previšnjemu rješenju od 4. oktobra 1814. podijeli obvezatna snaga za sve biskupije Ugarske i posestrimih joj zemalja. I doista je nacionalna sinoda požunska zaključkom od istoga dana podijelila previšnjemu rješenju od 4. oktobra 1814. kanoničku sankciju i odlučila, da ga imadu svi biskupi čitavoga kraljevstva publicirati, pa da se u danim slučajevima nema uporavljivati bula pape Benedikta XIV. „Etsi postoralis", već previšnje rješenje od 4. oktobra 1814., jer da bula „Etsi pastoralis" vrijedi samo za italske grkokatolike, koji su pod jurisdikcijom latinskih biskupa. Ove je zaključke nacionalne sinode požunske priopćio biskupu križevačkom knez primas ostrogonski, Aleksander pl. Rudna, otpisom od 12. novembra 1822., a biskup ih

[5] Bula pape Benedikta XIV. „Etsi pastoralis", koja je izdana samo za Italiju, gdje su grkokatolici pod jurisdikcijom latinskih biskupa, stoji na stanovištu apsolutne prednosti latinskoga obreda kao obreda rimske crkve, matere i učiteljice sviju crkava.

Digitized by Google

je Stanić okružnicom od 14. februara 1823. publicirao u svojoj biskupiji zajedno s previšnjim rješenjem od 4. oktobra 1814., no s tim naročitim dodatkom, da se tačke 1.—5. prev. rješenja ne tiču križevačke biskupije. Dopisom pak od 28. decembra 1822. broj 67 javio je biskup Stanić biskupima munkačkomu i velikovaradinskomu, da je knez primas uslijed sinodalnog zaključka, stvorenog na njegovu predstavku, publicirao previšnje rješenje od 4. oktobra 1814. u svim latinskim biskupijama, s kojima je njegova biskupija u dodiru, i izjavio, da je bula „Etsi pastoralis" u Ugarskoj neprimjeniva.

I današnji je vladika križevački, biskup Julije Drohobeczky, u par navrata već podsjetio svoje dušobrižno svećenstvo na previšnje rješenje od 4. oktobra 1814. Tako okružnicom od 23. januara 1893. broj 51 upozoruje svećenstvo biskupije križevačke na tačku 17. previšnjega rješenja, prema kojoj djeca iz mješovitih po obredu brakova imadu slijediti obred očev, pa ako im do znanja dodje, da u njihovim župama imade djece, koja ne slijede obred oca grkokatolika, da su dužni pobrinuti se, da dotičnu djecu iz matica, u koje su protiv ove naredbe upisana, prenesu u svoje matice i postarati se za njihov odgoj u grčkokatoličkom obredu. Okružnicom pak od 3. novembra 1909. broj 1131 pozivlje biskup svećenstvo biskupije križevačke uslijed toga, što se na više strana, gdje grkokatolici stanuju pomiješani s katolicima rimskog obreda, dešava, da rimokatolički dušobrižnici traže t. zv. luknarska podavanja i od grkokatolika, neka narodu u crkvi proglasi, da grkokatolici nijesu dužni bez dokazanog posebnoga pravnog naslova sa samog naslova izvršivanja dušobrižničkih funkcija u slučaju pomanjkanja dušobrižnika vlastitog obreda nigdje ni u kakovoj formi davati rimokatoličkim dušobrižnicima lukna. Bude li se to ipak od njih tražilo, neka protestiraju i podavanje uskrate pozivom na ovu okružnicu odnosno na tačku 15. previšnjeg rješenja od 4. oktobra 1814.

2. Propisi o svetkovanju blagdana.

a) Dekret o redukciji grkokatoličkih blagdana (Decretum regulationis), priopćen generalnom vikaru biskupije križevačke, Jozafatu Bastašiću, dopisom kr. ug. namjesništva u Budimpešti od 20. februara 1787. broj 633—7596, sadrži taksationo sve zapovjedne blagdane grčkokatoličke, pa se oni, koji nijesu u ovom dekretu navedeni, imadu smatrati ukinutima.

b) Previšnje rješenje, publicirano naredbom kr. ug. namjesničkog vijeća od 11. augusta 1795. broj 16.416, uredjuje svetkovanje blagdana u krajevima, gdje je pučanstvo mješovitog obreda, na ovaj način: Grkokatolici mogu u onim mjestima, gdje je rimokatolička crkva, na latinske blagdane „in privato" obavljati sve poslove izuzam bučnih a izvan okoliša takovih mjesta, napose na selu, pa onda u mjestima, gdje nema rimokatoličke crkve,

Digitized by Google

ili gdje su sami grkokatolici, mogu sve, pa i bučne poslove obavljati. Na grkokatoličke blagdane, koji su previšnjom privoljom ustanovljeni, ne smiju se grkokatolici siliti na javne ni na gospoštijske radnje, kaošto ni grkokatolici ne smiju rimokatolicima, koji su u njihovoj službi, braniti svetkovanja njihovih blagdana. Globe, koje su se pobirale radi zamjenitog nesvetkovanja blagdana, imadu prestati, jer nema mjesta prisili na zamjenito svetkovanje blagdana ili obdržavanje postova.

c) Dogma je o bezgrješnom začeću blažene Djevice Marije proglašena u biskupiji križevačkoj okružnicom biskupa Smičiklasa od 28. marta 1855. broj 124.

d) Svetkovanje je uspomene sv. Ćirila i Metoda, slavenskih apostola, uredjeno u biskupiji križevačkoj okružnicom vladike Hranilovića od 15. marta 1885. broj 170.

e) Svetkovanje je blagdana po grčkokatoličkoj školskoj mladeži normirano naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 15. jula 1889. broj 6798.

f) Ratno je ministarstvo godine 1905. zamolilo preko ugar. ministra bogoštovlja i nastave privolju križevačkog ordinarijata, da aktivni vojnici grkokatolici mogu slaviti one zapovjedne blagdane, koji su im zajednički s rimokatolicima, po novom kalendaru, a one, koji im nijesu zajednički, po starom kalendaru prije podne, dok bi poslije podne imali vršiti službu. Kaptol je kao izvjestitelj stavio predlog, da se privolja podijeli.

3. Medjuobredni odnošaji u interkonfesionalnom zakonu od 17. januara 1906.

§ 7. interkonfesionalnog zakona glasi:

„Predstojnici, službenici i pripadnici jedne crkve ili vjerozakonske zajednice ne smiju vršiti funkcije bogoslužja ni dušobrižništva nad pripadnicima druge crkve ili vjerozakonske zajednice, doli tek u iznimnim prigodnim slučajevima, ako budu po dušobrižniku ili službeniku druge crkve ili vjerozakonske zajednice zamoljeni, da obave čin, koji njima pripada, ili ako im je vršenje takovih funkcija i bez naročitog poziva dopušteno po pravilima te druge crkve ili vjerozakonske zajednice. Funkcije, izvršene unatoč tim odredbama, nemaju pravne valjanosti, pa imadu oblasti na molbu povrijedjene privatne osobe ili vjerozakonske zajednice pružiti shodnu pomoć."[6]

Vladino pak obrazloženje k § 7. interkonfesionalnog zakona kaže:

„Iz načela ravnopravnosti neminovno izlazi posljedak, da službenici i pripadnici jedne vjeroispovijesti ne smiju vršiti funkcije bogoslužja ni dušobrižništva nad pripadnicima druge vjeroispovijesti, izuzevši kad im je to

[6] U vladinoj osnovi §-a 7. interkonfesionalnog zakona bilo je: .... ako budu na to po ovlaštenoj osobi naročito pozvani, ili ako im je vršenje .....

Digitized by Google

dopušteno po nauci potonje vjeroispovijesti. Taj princip nemiješanja je postulat mira medju konfesijama, kojima se razložito mora prepustiti, da same bde nad čuvanjem njegovim, tražeći pomoć upravnih oblasti, kad misle, da je povrijedjen."

Kod saborske je rasprave o ovom paragrafu na primjedbu jednoga narodnog zastupnika, da si on ne može zamisliti slučaja, gdje bi dušobrižnik jedne vjeroispovijesti mogao zamoliti dušobrižnika druge vjeroispovijesti, da mjesto njega obavi koju funkciju bogoslužja ili dušobrižništva nad njegovim vjernicima, izjavio zastupnik vlade i odborski izvjestitelj, da se takovi slučajevi mogu dogoditi napose izmedju katoličkog i grkokatoličkog župnika, te izmedju evangeličkih župnika augzburške i helvetske ispovijesti.

4. Dekret „Ne temere" u pogledu istočnih katolika i mješovitih po odredu ženitaba.

Na pitanje, da li dekret „Ne temere" veže i katolike istočnog obreda, odgovorila je congregatio concilii pod 1. februara 1908. negativno. Isto je tako negativno odgovorila rečena kongregacija pod 28. marta 1908. i na pitanje, je li valjan brak izmedju katolika latinskog obreda i katolika obreda istočnog, sklopljen bez forme, propisane ovim dekretom. Ovim je potonjim odgovorom congregatio concilii konačno napustila načelo o t. zv. nedjeljivosti ženidbenog ugovora „de individuitate contractus matrimonialis", prema kojemu se iznimni položaj, što u pogledu sklopljenja braka pristoji jednomu ženidbenom drugu, proteže i na drugoga. Ovaj se princip prije Benedikta XIV. rijetko priznavao. Benedikt XIV. je godine 1741. izdao deklaraciju „Matrimonia", kojom je za Holandiju odredjeno, da su tamo sklopljene mješovite ženidbe katolika s heretikom ili šizmatikom, pa makar su i potajno sklopljene, valjane. Ova je deklaracija onda proširena na mnoge krajeve, a poslije se ovo načelo općenito priznavalo u školama i u rimskim tribunalima. Dekret je „Ne temere" napustio to načelo, jer u § 2. čl. IX. jasno protiv toga načela odredjuje, da je mješovita ženidba katolika s akatolikom, bilo krštenim ili nekrštenim, nevaljana, ako je potajno sklopljena, akoprem po § 3. istoga članka IX. akatolici sami po sebi nijesu nigdje vezani novim ženidbenim dekretom „Ne temere". Spomenutim je pak odgovorom kongregacije concilii od 28. marta 1908. konačno napušteno načelo o nerazdjeljivosti ženidbenog ugovora i u pogledu katolika istočnog obreda. Ovo načelo uostalom ni ne odgovara pravnoj naravi ženidbenog ugovora, koji je bilateralni kontrakt i kod kojega moraju obje stranke biti jednako sposobne da ga sklope.

U križevačkoj je biskupiji postepeno recipirano ženidbeno pravo zapadne crkve tako, te se danas biskupski ženidbeni sud križevački u svom sudovanju služi naputkom za duhovne sudove glede stvari ženidbenih u cesarevini Au-

Digitized by Google

strijanskoj (ces. pat. od 8. oktobra 1856., dod. II.). Pod 15. novembra 1909. broj 6771 priopćio je nadbiskup zagrebački, kao metropolita hrvatske crkvene provincije, križevačkom ordinarijatu u prijepisu pismo kardinala državnog tajnika sv. Oca od 12. novembra 1909. broj 40.390, kojim je intimiran odgovor kongregacije de sacramentis glede mješovitih brakova u kraljevini Ugarskoj, sa zamolbom, da ga nadbiskup obznani ordinarijatima hrv.-slav. crkvene provincije. A kad je zagrebački nadbiskupski duhovni stol pod 20. decembra 1909. broj 7145 izdao područnom si svećenstvu naputak k dekretu „Ne temere", priposlao ga je i križevačkom ordinarijatu, koji ga je saopćio dušobrižnom svomu svećenstvu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji okružnicom od 20. januara 1910. broj 215 „ravnanja radi, da u stvarima ženidbe bude postupak jednak onome u nadbiskupiji zagrebačkoj, kaošto je i dosada bivalo."[7]

IV. Zamjeniti odnošaj katoličkih obreda u Ugarskoj i Erdelju.

A) Ugarska.

Kraj onoga, što je gore pod III. C. 1. rečeno, suvišno je napose i isticati, da resolutio regia recte decretum synodale od 4. oktobra 1814. vrijedi i za Ugarsku s Erdeljem.

Jednake in merito ustanove kao i ovo previšnje rješenje — napose pak u pogledu obrednog prijelaza, ženitaba mješovita obreda i u pogledu obrednog uzgoja djece iz takovih ženitaba, glede podjeljivanja sakramenata vjernicima drugog obreda i t. d. — sadrži i konvencija grkokatoličkog biskupa munkačkoga s rimokatoličkim biskupima satmarskim i kašovskim iz godine 1829., koja se na to previšnje rješenje izričito i pozivlje. Napose je interesantna ustanova ove konvencije u pogledu župnih podavanja kod prijelaza s jednoga obreda na drugi, koja odredjuje, da takova podavanja i nakon promjene obreda pripadaju

---

[7] U ostalim je grkokatoličkim dijecezama Austro-ugarske monarhije pravno stanje u pogledu dekreta „Ne temere" ovakovo:

1. U rusinskoj metropoliji galičko-lavovskoj nije još stvar definitivno riješena. Biskupi su galičke provincije bili odredili formalno proglašenje dekreta po župama s propovjedaonica. Kad je malo iza toga kongregacija concilii pod 1. februara 1908. izrekla, da dekret „Ne temere" ne veže katolika istočnog obreda, a ukoliko bi ga valjalo protegnuti i na istočne katolike, to da imade da riješi congregatio de propaganda fide, zamolio je metropolita u ime cijele crkvene provincije kongregaciju de propaganda fide, da se dekret „Ne temere" protegne i na grkokatolike Rusine u galičkoj crkvenoj provinciji. Kongregacija je pod 2. jula 1909. broj 26.754 odogvorila, da drži, da je za sada najprikladnije uzdržati u galičkoj crkvenoj provincij status quo, dok ona ne izda definitivne rješidbe u tom pogledu. Prema tomu su Rusini galičke crkvene provincije provizorno vezani na dekret „Ne temere".

2. U rumunjskoj metropoliji alba-julijskoj i fogaraškoj nije dekret „Ne temere" ni u jednoj dijecezi proglašen.

3. U munkačkoj dijecezi nije, a u eperješkoj je proglašen dekret „Ne temere".

Digitized by Google

župniku ostavljenog obreda, osim ako se ovaj toga svog prava odreče. Ako župnik krsti ili sprovede vjernika drugog obreda na osnovu generalne ili specijalne punomoći, imade svaki takav slučaj prijaviti nadležnomu župniku u svrhu imatrikulacije.

U pogledu obrednog prijelaza priopćilo je kr. ug. ministarstvo bogoštovlja i nastave dopisom od 7. septembra 1898. broj 61.054 kr. ug. ministru unutarnjih posala, da se prema tačci 7. previšnjeg rješenja od 4. oktobra 1814., prema dekretu kongregacije de propaganda fide od godine 1838. i prema izjavi, upravljenoj na biskupa munkačkoga od 5. aprila 1864., može prijelaz s latinskog obreda na grčki i obratno preduzeti samo uz papinu dozvolu. Ali je zato neispravno mišljenje, da se obredni prijelaz ne može obaviti neposredno, već tek pomoću posrednog prijelaza na drugu koju vjeroispovijest.

Congregatio je pak de propaganda fide izdala pod 27. aprila 1903. broj 15.921 (u otpisu, upravljenom na pomoćnog biskupa ostrogonskog, Josipa Boltizára) uputu, da se prijelaz s jednog obreda na drugi ne dopušta nikomu bez pismene privolje jednoga i drugog biskupa. Tu privolju moraju tražiti i oni grkokatolici, koji su pod jurisdikcijom latinskih biskupa. Djeca roditelja grčkog obreda, koja su u pomanjkanju grčke crkve krštena po latinskom obredu, pripadaju grčkom obredu. Vjernike grčkog obreda, koji u svrhu promjene obreda najprije otpadaju od katoličke crkve, a onda primaju latinski obred, valja ozbiljno opomenuti, da je apostazija teški grijeh.[8]

Da se doskoči ovomu zlu, neka se u pojedinim slučajevima obraćaju na sv. Stolicu za dozvolu promjene obreda.

Glede obrednog uzgoja djece iz mješovitih po obredu brakova izdalo je kr. ug. ministarstvo unutrašnjih posala pod 14. februara 1892. broj 13.831 okružnicu, da djeca katoličkih roditelja različitih obreda slijede bez obzira na spol katoličku vjeru onoga obreda, kojemu pripada otac. Odatle slijedi, da zaručnici, katolici raznih obreda, ne mogu poput zaručnika različitih recipiranih ili zakonom priznatih vjeroispovijesti sklopiti ugovora o obrednoj pripadnosti djece u smislu §1. zak. članka XXXII.: 1894. Jednako stanovište zauzima i otpis kr. ug. ministarstva unutarnjih posala središnjemu statističkom uredu pod brojem 63.494 iz godine 1900., koji ukratko kaže: Ako su otac i mati nezakonitog djeteta katolici različitih obreda, a naravski otac priznaje dijete svojim, imade se katolička vjera obreda materina imatrikulirati kao vjera novorodjenčeta. Djeca roditelja katoličkih različitih obreda ne mogu se smatrati djecom roditelja različitih

[8] Erdeljski je biskup Gustav Karlo Majlath okružnicom od 16. septembra 1903. broj X. odredio, da se bez posebne biskupove dozvole ne smije primiti u katoličku crkvu heretika ili bezvjerca, koji je prije bio katolik lantinskog, grčkog ili armenskog obreda. Svrha je ovoj odredbi, da se spriječi ovakav nemoralni način promjene obreda i da se vjernike skrene na redoviti put.

Digitized by Google

vjeroispovijesti odnosno djecom iz t. zv. mješovite ženidbe. Gledom na vjeru takove djece ne može se primijeniti ni sporazumak roditelja, ni ona zakonska ustanova, da u pomanjkanju sporazumka djeca slijede vjeru roditelja po spolu, već je u takovom slučaju i nadalje u kreposti ustanova tačke 17. previšnjega rješenja od 4. oktobra 1814. broj 23.034, prema kojoj djeca katoličkih roditelja različitih obreda slijede bez razlike spola obred očev. Na nezakonito, po ocu priznato dijete ne može se uporaviti ustanova §-a 5. zak. članka XXXII.: 1894., jer ova zakonska ustanova pretpostavlja, da roditelji pripadaju dvjema različitim recipiranim ili zakonom priznatim vjerama. Tačka pak 17. previšnjega rješenja od 4. oktobra 1814. ne može se uporaviti na nezakonito, po ocu priznato dijete, jer je ova tačka izrično mjerodavna samo za djecu, u braku rodjenu, pače je i obrazložena time, da takova djeca „ritum patrisamquam familiae capitis sequi teneantur". Razumije se samo po sebi, ako roditelji naknadnom ženidbom dijete pozakone, da će u smislu §-a 15. zak. članka LIII.: 1868., koji je §-om 9. zak. članka XXXII.: 1894. u kreposti uzdržan biti mjerodavna ustanova spomenute tačke 17. previšnjega rješenja od 4. oktobra 1814., pretpastviv dakako, da naknadna ženidba obzirom na dobu uopće upliviše na vjeru djece.

B) Erdelj.

Zamjeniti je snošaj latinskog i grčkog (rumunjskog) obreda u Erdelju uredjen statutom od godine 1873., odobrenim po ordinarijatima obiju obreda. Znatnije su ustanove toga statuta ove:

Prijelaz s jednog obreda na drugi nije dozvoljen bez posebnog dopuštenja papinog, ali u slučajevima izvanrednim mogu ga i odnosni biskupi dozvoliti. Papinsku dozvolu za obredni prijelaz imade moliti biskup, s čijega obreda želi dotičnik prijeći (§ 3.), a moliti se može samo za osobe, koje su dosegle osamnaestu godinu života (§ 5.). Djeca, koja su rodjena i krštena prije prijelaza roditelja na drugi obred, ako još nijesu dosegla osamnaeste godine života, slijede roditelje u promjeni obreda (§ 6.). U ženidbenim parnicama vrijedi u pogledu nadležnosti pravilo: Actor sequitur forum incatti (§ 16.). Djeca iz mješovita po obredu braka slijede obred očev (§ 17.). Župnici, koji na osnovu opće ili posebne punomoći krste, vjenčaju ili sahranjuju vjernike drugog obreda, ne smiju ih unositi u matice svojih župa, već imadu o tom u svrhu imatrikulacije obavijestiti nadležnoga župnika (§ 18.). Vjernici svakog obreda imadu u javnom životu svetkovati samo blagdane svoga obreda (§ 26.). Ako župnik jednog obreda obavlja kakovu crkvenu funkciju vjernicima drugog obreda, onda stolarina pripada po polovici njemu i nadležnom župniku (§ 27.). Ako supruzi pripadaju raznim obredima, onda stolarina spada onomu župniku, koji imade pravo i dužnost dotičnu funkciju obaviti, a luknarski dohodak čitav pripada župniku onog obreda, kojemu

Digitized by Google

pripada glava porodice Ako umre muž, a ostane uz udovicu i djece, pripadaju luknarski dohoci onomu župniku, kojemu su i prije muževe smrti pripadali; ali ako udovica sama ostane, tada imade župnik njezinog obreda pravo, da od nje pobire lukno. (§ 28.). U slučaju obrednog prijelaza osobe pripada stola i lukno do dana prijelaza župniku, s čijega je obreda dotična osoba prešla (§ 29.).

* * *

Još imade u Rebinoj knjizi zanimivih podataka o medjuobrednim odnošajima u Galiciji, u područjima istočnih patrijarhata i u krajevima, gdje su istočnjaci pod jurisdikcijom latinskih biskupa — u Italiji naime i u Sjedinjenim državama Sjeverne Amerike. No ja sam si, kako u uvodu rekoh, preduzeo da sumarno obradim samo onu gradju, koja je od specijalnog interesa za nas Hrvate, a s time bi sada bio gotov. Pa jer se usto veoma bojim, da sam već davno prekoračio granice običajnog referata, a i granice strpljivosti dobrohotnog čitatelja, žurim se, da završim s toplom preporukom knjige svakomu, koji se zanima za crkveno-pravne odnose raznih katoličkih obreda.

Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca.

(Jedanaesti kongres medjunarodne kriminalističke udruge).

(Nastavak).

Djelovali ti izručbeni zakoni još tako blagoslovno, oni mogu u jednostručenje izručbenog prava samo pripraviti, nipošto pako obistiniti. Jer države, koje na osnovu izručbenih zakona sklapaju ugovore, vezane su doduše na granice zakona, ali mogu daleko zaostati unutar tih granica zakona. Ne može se nikada u ugovorima dozvoliti izručba, ako je ne dozvoljava zakon, ali može manjkati u ugovoru, premda se nalazi u zakonu. Isto je i sa postupkom. Iza najmanjih zahtjeva, što ih postavlja zakon, ne smije nikada zaostati ugovor, sklopljen na osnovu zakona, ali može ugovor utanačiti postupak mnogo opreznije i kompliciranije nego li to traži zakon.

Pravi lijek, put do postignuća svrhe, jest samo i n t e r n a c i o n a l i z i r a n j e i z r u č b e. Nemojte se prepasti pred izrazom „svjetski ugovor o izručbi". Ne radi se o tom, da odmah pristupe k tome ugovoru Haiti, Panama, Kolumbija i druge države najmanjega reda. Trebalo bi, da se slože o izvjesnim načelima izručbe samo one države, koje su i danas već svjesne, da ih vežu veliki interesi kulturne zajednice. One su se već danas složile na tolikim poljima, gdje su tu slogu vanredno otešćavala pitanja moći, realiteti gospodarske ili političke naravi. U pitanju izručbe ne radi se većinom o takovim olinama, — ne razjašnjuju nam sliku današnjega izručbenoga prava

Digitized by Google

razlike moći, nego tradicije. Ne dade se tajiti, da su one tradicije ukorjenjene. One se mogu ali pobijati i nadvladati, jer su njihovi osnovi : Državno-filozofske ideje osamnaestoga vijeka u odlučnim svojim točkama potisnute novim shvaćanjem države. Danas vlada državama kao i državljanima druga volja.

Sada ću pokušati, da vam na značim, u koliko možemo postići ovakovu slogu i kojim nam putem valja pri tom ići.

Najprije ću govoriti o tehnici medjunarodnog izručbenog postupka. Današnji ugovori nabrajaju pojedine delikte, radi kojih se dozvoljava izručba. To bijaše shvatljivo u ono doba, kada je izručba bila iznimka; to je danas nesmisao, kada je izručba pravilo. Za to se mora taj sustav promijeniti.

Valja nam nasuprot navesti one delikte, glede kojih se još nijesu složile, kod kojih još postoji razlika u kazneno-pravnom shvaćanju medju pojedinim državama. Radi ovih delikata valjalo bi uskratiti izručbu. Ja mislim pri tom na delikte protiv religije, ne političke delikte, koje vam još imam predočiti, vojne delikte, fiskalne delikte, dvoboj, izvjesne delikte protiv ćudorednosti, o čijoj kažnjivosti se još nijesu složile kulturne države, nadalje možda učine, kod kojih se kazne osobito antisocijalne izjave, mnijenja, kao n. pr. izvrgavanje preziru državnih uredaba i konačno izvjesne delikte, počinjene u nuždi. Dovoljno je dakle nabrojiti delikte, kod kojih je izručba isključena; nasuprot nije potrebno u izručbenom ugovoru nabratati delikte, radi kojih se izručba ima dozvoliti, drugim riječima : dovoljno je, da je djelo kažnjivo po pravu države koja izručbu traži; klauzula obostrane kažnjivosti mora pasti.

Ovaj zahtjev postavio je već cijeli niz teoretičara. Prije svega spominjem strastvenog Francuza Bernarda. Za tim je već njemački Juristentag godine 1882. nakon finog i razboritog izvještaja v. Liszta postavio ovaj zahtjev. Iste je godine Institut de droit international pošao istim putem, premda samo u ograničenoj uporavi ove misli, koji je predlog bio mjerodavan za švicarski izručbedi zakon od godine 1892. Po tom zakonu može se dozvoliti izručba i onda, kada djelo u državi azila i nije kažnjivo, u koliko se ova nekažnjivost imade pripisati vanjskim, napose geografskim odnosima. U Švicarskoj se ne može počiniti pomorsko gusarstvo kao ni zločin na brodovima po moru. Za to ne treba kazneni zakon švicarski ova djela proglasiti kažnjivima. Bilo bi ali ludo, kad Švicarska ne bi izručila čovjeka, koji ovakovo djelo počini na njemačkim ili engleskim brodovima. Za ove iznimne slučajeve napuštena je već klauzula obostrane kažnjivosti.

Mora se ali poći dalje. Ova klauzula mora uopće pasti. Kaže se : država azila pruža stranom nepravu ruku pomoćnicu, kad izručuje radi djela, koje u njoj nije kažnjivo. Je li to istina? Kada je progonjeni počinio djelo, povrijedio je zakone svoje domovine — zar mi činimo krivo, kada pomažemo drugoj

Digitized by Google

državi, da obistini svoj kazneni zahtjev protiv onoga, koji je na njenom teritoriju povrijedio njezin kazneni zakon? Činimo li nepravo, kada priznajemo drugoj državi pravo da uzdrži svoj pravni red? Sigurno ne. Mi nasuprot činimo nepravo, kada onemogućujemo ovo oživotvorenje njihovih zadaća stranim državama i zato uskraćujemo izručbu jer je djelo po našem pravu nekažnjivo. Mi time praktički vršimo kritiku pravnoga reda strane države. Mi se miješamo u unutrašnje prilike druge države, t. j. počinjamo djelo, koje se inače smatra protivno medjunarodnom pravu. Prema tome imade se stvar ovako : kada uskraćujemo izručbu, jer izvjesno djelo po našem pravu nije kažnjivo, onda diramo u suverenost države, koja izručbu traži. Mi joj poričemo pravo, da svoj pravni red oživotvorava prema svojoj volji, mi joj prema tomu narivavamo svoju volju. Dozvolimo mi nasuprot izručbu, time ne trpi naša suverenost, nego time samo priznajemo da svaka država suverena ima bit gospodarom u svojoj kući. Ova je teza u suštini ostatak iz dobe „svete alijance. Kao što mi nemamo prava da ispitujemo zakonitost strane vlade, tako nemamo prava da naše zakone smatramo mjerilom stranoga pravnoga reda.

Prema tome ne smijemo više pridržati ove klauzule s teoretskih razloga, a nemaju države ni praktički nikakvog interesa da je pridrže. Onaj opći izručbeni ugovor neka izručbu isključi svagdje ondje, gdje postoji znatna razlika u svaćanju kaznenopravnom medju raznim državama. U ostalom su kod formuliranja učina često bili mjerodavni tehnički razlozi, a možda i samo slučajne većine. Zar hoće i mogu države, koje danas ne kazne lihve ili globljenja, zaista tvrditi, da ovim djelima nisu povrijedjeni interesi, vrijedni pravne zaštite. I konačno : zar ne stoji klauzula obostrane kažnjivosti u odlučnim točkama samo na papiru ? Država azila ima da ispituje, je li učin izručbe potpada pod njezine kaznenopravne norme, dok u većini slučajeva ne ispituje, da li je konkretno djelo kažnjivo i progonjivo po obim pravima. Kad bi ovo potonje bilo, morala bi država azila ispitivati, da li su dovoljni razlozi sumnje, da li je počinitelj sposoban za ubroj, ne može li se djelo ispričati nužnom obranom, bludnjom, brigom za opravdane interese. Većina država ne ispituje uopće krivnje, pak i u samom engleskom pravu, gdje se imade istraživati barem pitanje sumnje, isključene su ovakove „circumstances of justification" izrijekom od sudačkog ispitivanja.

Druga točka, koja bi mogla uzrokovati načelne poteškoće, odnosi se na neizručbu vlastitih podanika. Vi znate, zašto države ne izručuju vlastitih podanika. Odnos podanika osigurava mu zahtjev na zaštitu, vlastita država dužna je, da ga zaštiti od nepravednosti kaznenoga procesa u inozemstvu. Pred stranim sucima, u stranom jeziku, u nepoznatim prilikama i uz nepoznat kazneni postupak mora da odgovara za svoje djelo, te mora biti pripravan, da će se s njime, kao sa strancem postupati s nepovjere-

Digitized by Google

njem, možda i s mržnjom. Osim toga ne smije se nitko (kako se u belgijskom i franceskom ustavu izrično kaže) oduzeti svojim naravnim ili zakonitim sucima. Naravni sudac je sudac domovine; država ne izručuje svojih podanika, jer se ona sama smatra ovlaštenom, da ih progoni.

Oba ova stanovišta se danas više ne dadu uzdržati na snazi. Prije svega mi valja upozoriti na države englesko-američkog prava, koje isključuje kazneni progon radi delikata, počinjenih u inozemstvu sa malim iznimkama — u prvom redu radi umorstva.

Engles, koji u Njemačkoj počini teško razbojstvo, pak mu podje za rukom, da pobjegne u Englesku, siguran je, da ga u Engleskoj neće radi toga kazneno progoniti. Ali i druge države, koje se ne drže tako kruto načela teritorijalnosti, poznadu samo pravo, nipošto pako dužnost progona delikata, počinjenih u inozemstvu. Nitko ih ne može siliti na to, da kazne ovozemca radi delikta, počinjena u inozemstvu. Jedno je dakle jasno: neizručba ovozemaca je kulturi protivna luknja u medjunarodnom saobraštaju, dok sve države ne preuzmu obvezu, da će u ovakovim slučajevima progoniti vlastitog podanika po svojim zakonima. Ali naravno — kako je u oksforskim raspravama „Instituta" istaknuto — niti ovo shvaćanje ne može potpuno paralizirati loših posljedica neizručbe. Jer vi znate, da progon delikata, počinjenih u inozemstvu uslijed toga, što nije moguće dobaviti neposrednih dokaznih sredstava, lako dovodi do nepravednosti i krivih osuda. Naravni sudac nije domaći sudac, nego sudac mjesta, gdje je delikt počinjen.

Za to bi se države morale odlučiti, da izručuju svoje državljane, osobito onda, kada je državljanstvo stečeno nakon počinjena delikta. Karakteristično je za eksaltirano shvaćanje našega izručbenoga prava, da je pretežno isključeno izručivanje i ovih „novih gradjana" — iznimno stanovište zauzimaju u bitnosti samo Austrija i Italija. Nadalje bi valjalo izručivati barem one državljane, koji su već osudjeni u redovnom kaznenom postupku države, koja traži izručbu. Gruba je nepažnja i vrijedjanje ove države, kada država azila i u ovom slučaju uskraćuje izručbu: jer bi njezin državljanin mogao biti nepravedno ili prestrogo osudjen. Konačno bi valjalo izručiti i samo progonjene vlastite državljane zamoljene države. Domovina ničija nema interesa, da bude toplim gnijezdom opće pogibeljnim zločincima, makar su i njezini pripadnici. U raspravi o jednom izručbenom ugovoru reklo se u Italiji karakteristično: mi nećemo, da budemo „cloaca maxima" za zločince vlastite narodnosti. Onda je nepouzdanje, da li će se sa inozemcem nepristrano postupati, često pretjerano, a svakako neispravno. Može biti istina, da stranac kadkada pred sudom imade da trpi uslijed narodnih ili političkih nesuglasica. Ali štitimo li mi našeg državljana od ovih pogibelji, kada ga uhvate u inozemstvu? Prema tome proteže se naša zaštita samo na one

Digitized by Google

naše državljane, kojima je pošlo za rukom, da pobjegnu u svoju domovinu, dakle u pravilu na one, koji imadu dovoljno sredstava ili osobitu spretnost Zaslužuju li ovakovi elementi sentimentalan obzir na njihovu narodnost? Bože moj, šta znači narodnost za većinu zločinaca? Hoće li država da štiti svoje državljane, kada se progone radi zločina, neka se pobrine za to, da ne budu nepravedno podvrgnuti kaznenom postupku, i da taj postupak bude providjen osobitim garancijama. Troje bi imala u tu svrhu tražiti: 1. sudsko ispitivanje razloga sumnje protiv njenih pripadnika po uzoru engleskoga prava; 2. pridijeljenje branitelja za postupak u državi, koja traži izručbu i 3. obećanje vlade, koja traži izručbu, da će progonjeni biti podvrgnut samo redovnom procesu, a da neće biti stavljen pred iznimno sudište (kao primjerice u Rusiji).

Dolazim do pitajna neizručivanja radi političkih zločina. Još nije došlo vrijeme, da bi se i ovdje moglo zagovarati općenito izručivanje. To je ali već danas jasno, da je naše prvotno shvaćanje o političkim zločinima bilo pretjeravanje i pogibeljna iluzija. Misao: „politički zločinci nemaju se izručivati", rodila se u doba revolucije i općih bojeva za novi državni ustav. Onda se nije politički zločin smatrao zločinom, nego nužnom polugom, da se svladaju zastarjele uredbe, nije se smatrao antisocijalnim djelom, već nasuprot orudjen u službi napredujuće kulture.

Ali ovo otmjeno shvaćanje oprovrgla je naskoro brutalnost činjenica. Dodjoše atentati ubojica kraljeva — te su si države morale kazati, da se protivi svakom razumu štititi život privatnoga čovjeka najtežim kaznama a davati azil ubojici glave države. Tako su države opet po primjeru Belgije uvrstile u svoje ugovore klauzulu, koja se zove belgijska atentatska klauzula U njoj se kaže: „Političkim deliktom se ne smatra atentat protiv osobe glave države ili njegove obitelji, u koliko taj atentat sačinjava učin umorstva, ubojstva ili otrovanja".

Da se uzmognu kazniti barem najteži politički zločini, uvela je velika većina država ovu klauzulu u svoje ugovore. Samo Engleska, Italija, Švicarska i Holandija ustručavaju se do sada da podju istim putem. Ne radi simpatije sa ubojicama kraljeva, već s razloga juristične logike, koju moramo priznati ispravnom. Doista je protuslovlje, postaviti najprije tezu, da se politički delinkventi neće izručivati, a onda od toga izuzeti upravo ubojice kraljeva, čije djelo je politički zločin kateksohen. Uza to je ova formula preuska. Zašto da samo onda zločinca izručujemo, kada se radi o atentatu na glavu države ili njegovu porodicu! Kod potajnog umorstva ministra iz političkih razloga, kod atentata anarhističkoga nije zaštita azila isto tako umjesna, kao ni kod umorstva kralja.

Uslijed toga valja već danas spomenuti nastojanje, da se belgijska atentatska klauzula zamjeni drugom formulom. I u tom pravcu napravio je pred-

Digitized by Google

loge Institut de droit international. Na osnovu tih predloga prihvatio je švicarski izručbeni zakon ovu ustanovu: „Izručba se dozvoljava, premda počinilac tvrdi, da je djelo počinio s razloga, ili u svrhu političku, ako to djelo imade pretežno karakter prostog zločina. O tom odlučuje savezno sudište po „slobodnoj rasudi". Da li je ovo formuliranje juristički nepobitno, da li će ono biti u ovom pitanju zadnja riječ, ne možemo ovdje više istraživati. Ali je spomena vrijedno, da je Švicarska ovu formulu prigodom ruske revolucije zadnjih godina vrlo energično upotrebljavala, te nije više političkim zločincima davala zaštite azila u onom opsegu, u kojem ju je dovela prije. Spominjem samo par slučajeva. Premda je porobljenje moskovske trgovačke banke zaključila socijalno-revoluciona stranka, da si pribavi sredstva za revolucioni pokret, izručila je Švicarska jednoga od počinilaca: jer je porobljenje učinjeno doduše iz političkih motiva, ali kod njeg u ostalom pretiče karakter prostog zločina. Švicarska je nadalje izručila počinioce u raznim slučajevima, koji su na nalog revolucione koje grupe umorili kojeg državnog činovnika s razloga: Nasilja, koja, makar su počinjena s političkih razloga, služe samo zadovoljenju čuvstva osvete, ili koja imadu samo tu svrhu, da zastraše vladu i njezine pristalice, imadu se smatrati prostim deliktima.

To je put, kojim imadu poći države u buduće. Radi se o priznanju dvaju načela: 1. Potajnom umorstvu uskratiti uopće zaštitu azila i onda, kada je počinjeno iz političkih motiva (kamo ne spada usmrćenje u otvorenom gradjanskom ratu). 2. Prostim zločinima imadu se smatrati ona djela, koja ne revolucionuju konkretnih političkih uredaba, već hoće da uzdrmaju državne institucije uopće u njihovim temeljima, kao što to hoće nasilja anarhista. Nema dvojbe, da će prije, nego li se države u tom pogledu slože, trebati svladati mnoge poteškoće. Ali ove poteškoće ticati će se više formuliranja, nego li oprečnog državnog shvaćanja. Jer zaštita državnih uredaba i državne organizacije može se danas smatrati medjunarodnim i općim pravnim dobrom.

Konačno valja postupak izručbeni tako udesiti, da se ovdje ne radi o poslu vlade, već o pravnom postupku, kod kojega imadu sudovi da kažu odlučnu riječ. Jer ovdje nijesu po srijedi posebni politički interesi državnih suverenih prava, već skroz zajednički interes svih kulturnih država, interes da se i preko državnih granica oživotvori pravni red. Državno uzdržanje sama sebe vodi silom do medjunarodne pravne pomoći.

Imade li država, koja izručbu traži, pravo, da provede svoj kazneni zahtjev? I sile li državu azila iznimno pravni interesi, da uskrati ovu pravnu pomoć? To su dva pitanja, na koja valja da odgovore sudovi.

Kakovo će se stanovište s obzirom na ova dva pitanja zauzeti, odvisi od proučavanja procesa, u kome dolazi zamolba za izručbu na državu azila. Ako je onaj, koji se ima izručiti, već osudjen, to će sud imati samo prosuditi, da li postupak odgovara minimalnim zahtjevima, što se kod kaznenog procesa

Digitized by Google

traže. Oglušne osude i osude, koje izriču iznimni sudovi, ne odgovaraju ovim zahtjevima. U oba slučaja imala bi se izručba učiniti ovisnom od uvjeta, da se postupak redovnim načinom s nova provede i dovrši. Veću zadaću imadu sudovi, kada se traži izručba — što je redovno — tečajem kaznenog progona. Naravno, da će im redovno manjkati podloga, da sami prosude, da li postoje protiv progonjenoga temeljiti razlozi sumnje, da je izvjesno djelo počinio. Mogu li oni sami da prosude provedbom dokaza stvarno ili pravno relevantne razloge, koji ekskulpiraju progonjenoga, dužni su to učiniti. Osobito će temeljito i oprezno imati vršiti svoju službu, kad se radi o vlastitim državljanima ili kad se radi o pitanju, da li su prekoračene granice dozvoljene zaštite azila kod političkih zločina ili kod zločina, koji se označuju političkima. Kako bi se u pojedinostima imao udesiti postupak, ne mogu, na žalost, više razložiti radi poodmakloga vremena.

Danas nam se čini postojeće izručbeno pravo kao vrlo nevjerojatna i fantastička priča iz staroga doba. I pitamo se nestrpljivo, kada će se u život privesti naše današnje shvaćanje o pravu i odnosima država? Tko bi mogao poricati, a da se ne učini smiješnim, da je moguć ugovor medju kulturnim državama, koji bi sadržavao pravni odraz ovih misli? Vrijeme je dakle, da stavimo ovaj zahtjev na naše pravnike, na naše političare, i na naše vlade. Bilo bi dobro, kad bi ovaj zahtjev stavila medjunarodna kriminalistička udruga. Ona bi pri tom ostala vjerna svojoj staroj priznatoj tradiciji, da otvara novi put napretku.

(Svršit će se.)

O pravnoj povjesti Slavena kao cjeline.

(Povodom članka, što ga je napisao prof. Jaroslav Bidlo u Český historický 1911. XVII. 143—151).

Napisao dr. Marko Kostrenčić.

1820. g. izdao je Rakowiecki svoju Prawda Ruska u dva sveska. Ona znači za slavensku pravnu povjest epohu u toliko, što je autor u njoj upotrijebio dvije glavne zasade tada nove historične škole: da je pravo niklo u narodu i da je dotadanja metoda komparativna bila neosnovana i manjkava. On je dokazao ne samo, da je rusko pravo samoniklo (proti Czackomu i Schlözeru), nego je isto tvrdio i za ostala slavenska prava. I više: Rakowiecki je takodjer sastavio drevne pravne institute svih naroda slavenskih,

[1] Za ovaj literarno-historijski uvod ispor. O. Balzer Historya porównawcza praw słowiańskich. U zbirci. Studya nad historya prawa polskiego. Tm. I. sv. 5. Lavov 1900.

Digitized by Google

obaziruć se ne samo na Slavene, što su kasnije stvorili posebne države, već i na Pomorske i Polabske Slavene, Korutance itd. Metoda komparativna, što je upotrebljava Rakowiecki, prikazuje nam institute Slavena pod jednom formom na temelju vrela, uzetih od pojedinih slavenskih naroda.

Rakowieckomu pripada dakle u upotrijebi komparativne metode u slavenskomu pravu prioritet.

U smislu Rakowieckoga nastavio je Maciejowski. I njega vodi u sastavu velikog djela misao o samoniklosti prava slavenskih naroda, kao i želja, da ih obradi komparativno, ali što je htio Rakowiecki samo djelomično da izvede, preduzeo si Maciejowski učiniti u cijelosti.

Podvrgavati životno djelo Maciejowskoga kritici bilo bi suvišno ; ono ima u povjesti slavenskog pokreta i slavenske literature svoje mjesto, s kojeg ne će uspjeti nikomu, da ga makne, a historija traži za mnogo djelo pardon, rasudjujuć ga ne po njegovim plodovima, već po namjeri autora. Ali zanimiva je povjest toga djela.[3] Dok se autoru iz sviju strana, iz sviju krugova čestita na znanstvenom uspjehu djela, optužuje ga pjesnik Adam Miekiewicz u svojim predavanjima o slavenskim literaturama u Collège de France radi istog djela s apostatizma i s izdaje domovine. Do svoje optužbe došao je Mickiewicz dosta parodoksalnim putem. Napadali su patriote Mackiejowskog poglavito zato, što je tvrdio, da je u Poljaka postojala slavenska služba božja. Radi iste te tvrdnje zadobio je Maciejowski žestok udarac s druge jedne strane : rimska kongregacija indicis librorum prohibitorum dekretom od 18. augusta 1859. stavila je Historyu prawodawstw uz drugo jedno djelo Maciejowskoga na Index librorum prohibitorum. Velika je bol time zadana ortodoksnom katoliku ; sve su njegove intervencije kod pape ostale bezuspješne — ali naučenjak svoga mnijenja nije opozvati htio. Doista — habent sua fata libelli ! Ne možemo ali šutnjom proći jednog teorema, što ga postavlja Maciejowski. Pod uplivom moćne osobnosti Herderove[4] provadja on u svom cijelom djelu dosljedno misao: sve što je u pravu grubog i surovog, pripada pravu germanskom, a ono blago i humano svojina je prava slavenskog. Ako pak u slavenskim pravima i nalazimo koju surovost, to je uzajmljeno iz prava germanskih. Sve dedukcije iz liberté, fraternité, égalité nalazimo jur u pravima slavenskima[5]. Taj pogrješni aprioristični teorem sa njegovom krivom maskom nalazimo od sele u svim radovima slavenofila. Surowiecki,

[3] V. Maciejowski: Historya prawodawstw slowianskich. Prvo izdanje. Varšava 1832. do 1835. Drugo izdanje Varšava 1856. do 1865.

[3] Ispor. V. A. Francev K bibliografii V. A. Maceevskago, Varšava 1909.

[4] Herder Ideen zur Philosophie der Geschihte der Menschheit. 1784.—1791. (Osobito četvrti svezak.).

[5] Što dakako nije čudo, kad znamo da se je baš taj slavenski pokret početkom XIX. stoljeća razvio pod dojmovima ideja francuske revolucije, te J. J. Rousseau-a.

Digitized by Google

Lelewel, Šafaržik, Palacky, Pogodin, Aksakow, a i naša naučna knjiga ga ima u velikoj mjeri. Najodlučnije je protiv njega ustao Sobjestianskij[6], a danas ćemo ga naći tek na djelima bez ikakovih znanstvenih pretenzija, pisanih od autora-amateura. Nakon ovog neuspjeha sintetičke obradbe slavenskog prava ne nalazimo više novog pokušaja — dapače ne nalazimo niti mnogo monografija; glavnu su pažnju koncentrirali naučenjaci na obradbu nacionalnih prava, obaziruć se tek tu i tamo na slavenska prava.

Monografijâ iz slavenskog prava poslije Maciejowskog imadu najviše Rusi, onda se redaju Česi, Jugoslaveni, a napokon Poljaci.[7] Zanimivo je, da se je i metoda i ovim radovima na polju slavenskog prava promijenila. Prije su sastavili iz pojedinih vijesti, povadjenih iz vrela raznih slavenskih naroda, jednu sliku, koja je predstavljala stanoviti slavenski pravni institut.

Prvi je upotrijebio novu metodu. I. Hube g. 1832.,[8] a za njim su se poveli malo ne beziznimno i drugi istraživaoci: probire se naime napose pravo svakog pojedinog od slavenskih naroda kao organična cijelost, pa da se tako, prošavši svako od njih, pokažu sličnosti i analogije.

Zapušta se takodjer prikazivanje onoga prava, što je vrijedilo medju Slavenima prije, nego što su se raselili, dakle u t. zv. pradomovini, te djela, koja se bave ukupnim povjesnim prikazom nacijonalnoga prava, počinju sa dobom, iz koje imamo spomenika i vrela.[9]

Koji je razlog, da se naučenjaci drže rezervirano prema obradjivanju temâ iz Slavenskog prava usprkos poticaja što dolaze sa svih i odličnih strana?

Nije li napadno, da izvrstan Ottův slovník naučný[10] nema o slavenskom pravu drugo da reče, nego da nam o njem nije ništa poznato — i to nakon više od 80 godina, što se ta nauka etablirala.

Koji je razlog tog — možemo otvoreno reći — neuspjeha slavenskog prava?

[6] Sobestianskij: Učenija o nacionalnych osobennostiach charaktera i juridičeskago byta drevnych Slavjan. 1892.

[7] Tako na pr. Leontovič: Russkaja pravda i Litovskij statut Idem: O značenii vervi sravnitelno z zadrugoju jugozapadnnih Slavjan 1887. Vladimirskij-Budanov: Ótnošenie meždu litovskim statutom i vloženiem carja Alekšeja Mihajloviča. Zborn. gosud. znanij. IV. 1877. Sobestianskij: Krugovaja poruka u drevnych Slavjan. 1888. Zigelj Istoria slavjanskich zakonodatelstw 1911. Štampana predavanja autorova. Rasprave Kadlecove o zadruzi slavenskoj. Hanel Obecna poruka v právu slovanskem Právnik XII. Miklošić: Die Blutrache bei den Slaven. Denkschriften d. Wiener Akademie der Wiss. Hist. phil. Classe XXXVI. Spevec: Pravo bliže rodbine, „Mjesečnik" 1885.

I. Hube Wywód praw spadkowych słowianskich 1832. W. Semkowicz Wlodycy polscy na tle porównawnawczem slowianskiem. Lavov 1909.

[8] U netom citiranoj raspravi Wywód praw spadkowych slowianskich.

[9] Npr. Budanov Obzor istorii ruskago prawa 1908. Sergejevič: Lekcija i izsledovanija po drevnoj istorii ruskago prava. Čelakowsky Povšechne dejny pravní 1892.

[10] V. članak Slovane p. 452.

Digitized by Google

Upirati prstom tek na poteškoće u fontologiji i metodi, mislim, da nije dovoljno, da se razjasni ta činjenica.

Pod slavenskim pravom razumijevamo dvoje :

1. Pravo, kako je postojalo u Slavena prije, nego što su se raselili i stvorili posebne narodne individualnosti.

2. Onu kasniju evoluciju praslavenskog prava, kako nam se prikazuje u pojedinim slavenskim narodima sa posebnim, individualnim svojim obilježjima.

Kakova se perspektiva otvara onome prvome ?

Pravnih, a ni inih historijskih vrela iz t. zv. praslavenske periode nemamo nikakovih. Za ono kulturno stanje Praslavena je to i sasvim prirodno. Prva vrela, što nam nose vijesti o Slavenima, prikazuju nam ih već podijeljene na pojedine grane. Poznavanje pravnog stanja Praslavena mogli bi steći tek indirektno, t. j. metodom komparativnom. Mislim ali, da ni tako nema boljih nada u uspjeh.

Praslavenska zajednica, i ako je postojala, svakako nije izgledala onako kako se to danas najredovitije prikazuje. Direktnih dokaza, da su današnji slavenski narodi sačinjavali jedinu amalgamiranu cjelinu s jednim jezikom i s jednom kulturom, mi danas nemamo. Zaključuje se to poglavito iz filoloških razloga. No i izmedju filologa ne stoje danas više na tom stanovištu.

Tako n. pr. Johann Schmidt[11] tvrdi, da je već u predhistorijsko doba geografska dioba slavenskih jezika bila približno ona ista, koja i danas. Istog je mnijenja i prof. Jagić. Tako veli Schmidt : Die Ursprache (sc. indogermanische) bleibt demnach bis auf weiteres, wenn wir sie als ganzes betrachten, eine wissenschaftliche Fiktion. Die Forschung wird durch diese Fiction allerdings wesentlich erleichtert, aber ein historisches Individuum ist das, was wir heute Ursprache nennen dürfen, nicht.

In dieser Untersuchung habe ich das arische slawolettische, griechische, italische u. s. f. wie zu geschehen pflegt, je als ein ganzes betrachtet. In Wirklichkeit sind sie das nicht und es muss weiterer Forschung vorbehalten bleiben zu entscheiden, ob die für das grosse ganze der indogermanischen Sprachen hier abgewiesene Vorstellung der Sprachtremmung und des Stammbaumes auf beschränkterem Gebiet ihre Richtigkeit hat ob z. B. die in historischer Zeit erscheinenden slawischen Sprachen durch eine oder mehrere Spaltungen aus einer slawischen Grundsprache ... hervorgegangen sind.[12]

Dakle i taj praslavenski jezik ne bi bio drugo, nego fikcija, abstrakcija, a svakako hipoteza, koja nam olakoćuje istraživanje. A uzmemo li na um jedinstvenost i savez svih socijalnih pojava, kao što je i jezik i pravo, našli

[11] Die Verwandtschaftserhältnisse der indogermanischen Sprachen 1872.

[12] Op. cit. p. 31.

Digitized by Google

bi se ponukanim i to praslavensko pravo nazvati eine rechtswissenschaftliche Fiction.

Onda još nešto. Ako uzmemo, da su postojali Praslaveni kao jedna etnički i kulturno homogena grupa, to moramo njihov dalnji razvitak zamisliti kao diferencijaciju, t. j. da su se od jednog socijalnog agregata odjeljivale grupe, koje su se na temeljima stare kulture samostalno dalje razvijale. Toj formuli prigovaraju ali naučenjaci, osobito sociolozi, a što je glavno, protuslovi joj i historička autopsija.

Gumplowicz je u svom Rassenkampfu i Staatsrechtu[18] doprinjeo mnogo važnih dokaza za svoju tvrdnju, da se je socijalni proces razvijao konvergirajuć, t. j. da se etnički-kulturno heterogeni elementi sve više koncentriraju i asimiliraju.

Da je doista to bila formula razvitka u historičko doba, ne može bit u oči ogromnih socijalnih asimilacija, što su se odigrale tako rekuć pred nama, nikakve sumnje.

Ako je ipak ta formula socijalnog razvitka vrijedila u nama poznatom dijelu povjesti, morali bi po principu, što ga zove Gumplowicz das Gesetz der ewigen Wesensgleichheit der sozialen Vorgänge, zaključiti, da je ona vrijedila i u onoj periodi povjesti, o kojoj nemamo direktnih dokumenata.

U ovakovim prilikama ne bi se moglo govoriti o praslavenskom pravu u smislu, kako se to danas čini. Svakako su ti Praslaveni tek hipoteza, da se objasni sličnost jezika i kulture.

Ali i ako ne idemo tako daleko, da uopće negiramo to zajedničko pravo: da li je ono moglo biti toli razvijeno, da bi moglo služiti supstratom za znanstveno istraživanje?

Nesumnjivo je, da ovi Praslaveni nijesu živjeli u državi — par excellence udruženje, u kojem nastaje pravo, — već u drugim, svakako najprimitivnijim socijalnim udruženjima, po prilici Gumplowiczevim hordama. Ta ovako nam ih prikazuju bizantski pisci u vrijeme njihovih provala na Balkan, dakle nekoliko stoljeća nakon što se ono narodno raseljenje odigralo.

Kakovo je moglo biti ovo pravo, što su ga producirala ova poludivlja, nomadska socijalna udruženja, koja nijesu mogla imati biljega trajnosti? Kakovih su potreba mogli imati članovi ovakovih organizacija? O kakovom i malo razvijenijem pravnom sistemu ne može da bude govora. Nema sumnje, da se embrioni prava nalaze već u takovim primitivnim socijalnim udruženjima, ali zlo baš i leži u tom, da se ne traže ti embrioni, već razvijeni sistemi, kojih se, pošto pod svaku cijenu tako žele, i nalazi.

[18] Allgemeines Staatsrecht. III. Aufl. 1907. p. 66 sqq.

Tezu da su se socijalne grupe razvijale diferencirajući se nazivlje Gumlowicz zgodno der genealogische Irrtum.

Digitized by Google

Vidimo dakle, da nema nade, da bi mogli pomoću komparativne metode rekonstruirati to tzv. praslavensko pravo iz jednostavnog razloga, jer ono u toj formi, kako se obično hoće, i nije postojalo. Sve, čim se je ta prehistorijska perioda ispunjavala, bili su ogromnim dijelom anakronizmi. Ono malo, što možemo naslućivati u tom dijelu povjesti, znademo jur danas, pa je uzaludna nada, da bi se u tom smjeru moglo naše znanje znatno proširiti. Zagledajmo u koji Handbuch ili Lehrbuch njemačke pravne povjesti : u njima taj Urzeit broji nekoliko stranica ; a što dalje, to se taj broj ne povećava, već smanjuje.

Kao što su filolozi napustili rekonstrukciju idealnih onih jezika, smirimo se i mi s tom činjenicom : prištedit će se mnoga energija za bolji rad.

Preostaje nam da rasudimo, da li je moguća sintetička povjest prava koja se je razvila u pojedinim slavenskim narodima. Isto si pitanje zadaje prof. Bidlo za opću povjest : je li moguća povjest Slavena kao cjeline.

Mi ćemo najprije eliminirati razlog, o kojem smo netom govorili, t. j. da je moguća zato, jer su Slaveni sačinjavali nekad jedan narod, pa da su oni time po genezi jedno cijelo.

Ne ćemo s druge strane opravdavati prikazivanje ukupne pravne povjesti Slavena, kako to čini Budilović,[14] time, da su Slaveni sačinjavali i da sada sačinjavaju jedan historički organizam, jednu etničku i kulturnu cjelinu, koja je imala istu historijsku sudbinu, a Slaveni si bili uvijek svjesni, da takovo jedinstvo čine. Budilović nalazi ono zajedničko, što veže sve Slavene u bizantskoj kulturi, koja da je bila zajedničkom školom sviju Slavena.

Ovakove teze ne možemo postaviti ishodnom točkom naših studija, jer naprosto u toj općenitosti nije istinita ili u najboljem slučaju se u njoj nalazi logična pogrješka petitionis principii. Ali ishodna točka te vrsti nije nam ni potrebna.

Da izmedju Slavenai ma zajedničkih dodirnih točaka i vezova, sigurnoje. Mora nas o tom uvjeriti već činjenica, da se je iz vana gledalo na Slavene uvijek kao na nešto jedinstvenoga. A jedinstveno ne znači jedno ; ono dapače uključuje i po svome pojmu množinu. Jedinstvo spoznaje i ne leži u ničem drugom, nego li u sintetičkoj funkciji subjekta. Zajedničke vezove izmedju Slavena dijelom poznamo, ali dijelom su nam nepoznati, te ih treba tek otkriti. Tako možemo za pravnu povjest Slavena reći : ne smije i ne može pravna povjest imati za temu tek pravo jednog naroda, jednog manje ili više homogenog socijalnog agregata. Ona mora prijeći granice narodnosti,

[14] Budilovič Neškoljko zamečanij o naučnoj postanovke slavjanskoj istorii, eja obeme, saderžanii i periodach Jurjev 1898.

Digitized by Google

podići je do viših kategorija, da u njih unese sistematskog duha i jedinstvenosti.

Tim radom ispuniti ćemo znamenitu prazninu u razvoju prava uopće, te pripraviti puteve za izučavanje opet viših kategorija, a tim svim opet udovoljiti pozivima stranih učenjaka, koji su važnost slavenske kulture upoznali.[15]

Zločinački ili šatrovački jezik.

Svaka društvena cjelina, svaki društveni razred, klasa, organizacija. etc. ima nešto svoga posebnoga, što drugi razredi i organizacije nemaju. Ta posebnost su neke osebine, koje tečajem vremena izazivaju razne prilike i okolnosti koje se čuvaju, prenose, dotjeravaju i usavršavaju od koljena do koljena.

Jedan primjerice razred društveni, prodahnut osjećajima i uvjerenjima vjerskim, razlikuje se skroz na skroz od jednog društvenog razreda, koji je prožet oprečnim uvjerenjima. Ta se dva društvena razreda ne razlikuju samo svojim naziranjem na svijet, nego svim onim psihičkim, dapače i fizičkim manifestacijama, koje odgovaraju tom nazoru na svijet i okolini, koja na njih utiče.

Jedan društveni razred intelektualnih aristokrata skroz je oprečan društvenom razredu, gdje se duh nad okolinu diže tek u pijanstvu i u drugim nemoralnim stanjima, a sav je ostali dio života ispunjen sitnim i sitničavim brižicama oko svakidašnjeg krušca, odijela, cipela i dnevnog ogovaranja — te koji se usredsredjuje u želucu, za razliku od onog života, koji se usrijedio u mozgu.

Društveni razredi normalnog svijeta diametralno su različni od abnormalnog i degenerisanog polusvijeta, koji se valja zaražen porocima i nemoralom po debelom društvenom talogu.

Jedno se selo razlikuje od drugoga, kotar od kotara, zemlja od zemlje, država od države. Sve ove skupine čuvaju u sebi neke svoje osebine, i te osebine razvijaju i usavršavaju i po tim osebinama te skupine krstimo, klasificiramo, volimo, anatemišemo i kritikujemo.

Gledeći na te osebine velimo, da su Francuzi predvodiči kulturnog života svijeta, dok su Englezi i Američani predvodiči ekonomskog života,

[15] Prije dvije godine preminuli bizantolog Karl Krumbacher, objavio je u Internationale Wochenschrift für Wissenschaft g. 1908. 29. februara i 7. marta članak, u kojem preporuča da se podignu na njemačkim univerzitetama stolice za slavenske jezike, literaturu i povjest. Slično i prof. L. Goetz u Beilage der Münchenr Neuesten Nachrichten 1908. 23. septembra.

Digitized by Google

gdje se najbolje i najjasnije ukazuju crte onog društvenog uredjenja, za kojim svom svojom snagom i političkom moći teži ona nauka, koju propagiraju socijalisti, kojima je princip, da svi rade, ali da svi i participiraju na užicima.

Sve zemlje i svi narodi, a i sva vremena : stari, srednji i novi vijek, da ne spominjem ona vremena, kad su svijetom šetali kojekakvi hipopotami i kad je Mojsije dobivao neposredno od samog Boga deset zapovijedi, imadu i imali su svoje osebine, pa nije onda čudo, da imade danas u današnjem vijeku pare, elektriciteta i zrakoplova jedna skupina, koju mi nazivamo „zločinačkim svijetom" takodjer svoje osebujnosti, svoj nazor na svijet, svoju vjeru, specijalan i rijetkima poznat psihički život i nastrojenja, svoj moral, pa i svoj jezik, pogotovo kad se uvaži, kako ta skupina i taj društveni razred nastaje, tko ga sačinjava, kako živi, što radi i kako umire u ličnostima, a raste i širi se kao cjelina.

Taj osebujan društveni razred su oni, koji hoće, da na račun tudjih žuljeva i tudje muke provode lagodan i bezradni život. Osebujnosti tijeh ljudi su osebujnosti Gorkijevih bosjaka i brodjaga, skitnica svake ruke, propalih individua, koji su se u mraku rodili, cijeli život po mraku gacaju i u mrak će otići — to su oni ljudi, koji mrze rad, a raditi se mora, koji preziru radenika čovjeka i nazivaju ga ludom — jer radi i tim se prehranjuje — to su oni, koji su posijani po cijelom svijetu i koji nas prate na svakom koraku u raznim vidovima i sa raznim lažnim svojstvima, sada u vidu nosača, sada u vidu kočijaša, sada kao kelner, a sad opet kao prostitutka, sad kao velika gospoda zvučnih imena i lijepih manira, a sada kao prosjaci i lazaroni, koji milostinju prose i proseći kradu.

Oni su posijani po cijelom svijetu i svuda ih ima, ali se svuda i svi ne vide, tek se osjećaju kao bakcili, kojih ne vidimo, ali koji ipak razaraju organizam čovjekov. I kaošto se bakcili na plodnom i prikladnom tlu množe, tako se množe i oni, jer za njih je svuda prikladno i ni od kojeg mjesta oni ne prezaju.

To je ona skupina ljudi, za koju ne postoji zakon, vjera, moral i vlastita svojina, kad se radi o drugomu, ali koji se na taj zakon, vjeru, moral etc. pozivaju, kad se njihove kože tiče.

To su oni zlo odgojeni, nezakoniti, siromašni, anatemisani već u utrobi majčinoj svim anatemama; to su oni degenerisani, koje su roditelji začinili u pijanstvu, pa su izašli na svijet sa raznim pergamenama, kao : sušicom, epilepsijom, matoidstvom, hiperestezijom, melankolijom, hipohondrijom, kleptomanijom i drugim silnim bolestima, kojima se ljudski rod odlikuje.

To su oni, koji su uslijed vlastite energije, koja je dosta jaka, dapače jača, nego kod normalnih ljudi, a skroz iz pojmljivih razloga, ali svedena na krive utrenike i vodjena krivim socijalnim ciljevima, pošli da napunjaju kazinone, bordele i ludnice.

Digitized by Google

Takav način života sa takvim pojimanjima i radom, spojen vječnom skitnjom iz mjesta u mjesto radi kradje besposlica ecc. neminovno ostavavljaju u tim ljudima jake tragove, koje mi krstimo riječima : zločinački svijet.

Osebina, kojima ti ljudi, koji bez kradje, krčme, bludilišta i kaznione ne mogu živjeti, obiljuju, imade vrlo mnogo, no ja nijesam nakan, da se na sve osvrćem, jer onda bi se trebalo odvažiti na pisanje knjige, a ne malenog članka. Ja ću izmedju mnogijeh osebina tek da se osvrnem na jednu, ali ne radi toga, što bi joj davao prednost pred ostalima, nego radi toga, što je ona važan dokumenat za proučavanje psihe te vrsti zločinca, a i radi toga, što sa jednim faktom moram početi.

Ta osobitost, na koju se kanim osvrnuti, je naš zločinački jezik, koji je do sada, koliko ja znam, skroz nepoznat, kaošto je kod nas još mnogo toga, premda vrlo važna, nepoznato.

Kao i tetoviranju, tako se u novije vrijeme i zločinačkom jeziku podaje u znanosti sve manja važnost. Da se na tetoviranja, na koja je veliku važnost radi insensibiliteta ljudi, koja ih nose, polagao Lombroso, toliko ne pazi, uzrok je u tom, što se većinom najopasniji kradljivci, koji su inteligentni, ne tetoviraju, jer znadu, da se tetoviranjem za vječna vremena obilježuju jednim ordinarnim znakom, koji ih uvijek može izdati, a i radi toga, što se tetoviraju vojnici, mornari, ribari, i što se tim znakovima označuju skupine uopće, koje nemaju na sebi ništa zločinačkoga. Ti su argumenti, istina, dosta jaki, da oslabe onu važnost, koja se tetoviranju podavala, ali nijesu ipak toliko jaki, da joj oduzmu svaku važnost za kriminalnu psihologiju. Treba se sjetiti samo urodjenika sa njihovim tetoviranjima, kao i općenih slika, koje nose na sebi nekoji ljudi, pa odmah vidimo, da nam tetoviranje može služiti u mnogočem tumačem i potvrdom u proučavanju psihe cijele grupe, a i pojedinih ljudi.

Slični se prigovori navadjaju i proti zločinačkom jeziku — ali ti svi prigovori ne mogu nikada ni iz daleka oslabiti njegovu važnost — jer se u jeziku svakom, pa i u tom ogleda jedan veliki dio čovjeka, t. j. one grupe, koja je taj jezik stvarala.

Kurella veli u svom djelu : „Naturgeschichte des Verbrechers" : Zločinac bira za svoj jezik one pojmove, koji su za njegov specijalni posao i život od važnosti. Taj izbor pojmova je za njegovo naziranje na svijet vrlo važan i radi toga pruža izučavanje zločinačkog jezika bogati materijal za poznavanje osjećaja i misli zločinca."

Tim jezikom govori svaki zločinac od zanata sa svojim drugom, kad mu hoće, da saopći nešto, što ne bi htio, da dodje do drugih ušiju — tim se jezikom služe oni najniži, koji kradu perad, jastuke i ponjave, kao i oni, koji se predstavljaju kao baroni i grofovi, te koji vode luksuriozan život jednog milijunera

Digitized by Google

Prije, nego ispišem riječi zločinačkog žargona i predam ih javnosti, hoću, da iz ovoga, što pred sobom imam, ne obaziruć se na strane takve jezike, povučem neke konkluzije, iz kojih će se vidjeti, da taj jezik nije baš tako malo vrijedan za proučavanje tijeh ljudi, kako bi se u prvi mah mislilo.

Lombroso i Kurella nalaze u jezicima, koje su oni študirali, vrlo mnogo atavizama. — Tetoviranje je jedan atavističan potez, insensibilnost je takodjer atavističan potez — ergo svi ti ljudi imadu nekih atavističkih crta — te treba tek študirati urodjenike, pa ćemo da nadjemo velikih sličnosti izmedju njih i ovijeh ljudi, koji stoje pred nama. — Ovakva mala na oko stvar, dovela je ovog genijalnog čovjeka do ovakog enijalnih zaključaka, koji imadu vrlo mnogo za sebe, originalni su i vrlo interesantni. Medju riječima, koje sam ja do sada pokupio, nijesam našao toga atavizma, premda nije isključeno, da se tih atavističkih tragova ne će naći. Mi moramo naime imati na umu, da je naš zločinački jezik tekar u razvoju i da se on do danas nije mogao razviti do onijeh osebujnosti, koje ti jezici već danas imadu u Njemačkoj, Trancuskoj, Italiji ecc. A da se taj naš jezik nije bolje razvio, uzrok je taj, što našim šatrovcima manjkaju velika centra i gradovi, gdje bi se stalno sastajali i bez opasnosti ukonačivali. Uslijed pomanjkanja jednog centra kao Budimpešta, Beč ili Prag raštrkani su oni po cijeloj zemlji, a to je naravski na uštrb njihovoj organizaciji, radi čega se ni jezik njihov nije mogao da razvije kao drugdje, gdje tih centara nije ponestajalo. — Naš Zagreb u novije vrijeme pokazuje tendencu ne samo da će postati centrom pravim i zbiljskim intelektualnog, društvenog ecc. života, nego da će postati pravo stjecište i leglo ovakvih ljudi — a onda će naravski porasti i taj zločinački jezik, koji je tek u povojima, a porasti će kvalitativno i kvantitativno i oni, kojima će taj jezik trebati. — Jer kao što je malen danas naš žargon, tako su kvalitativno prema stranim zločincima te vrsti maleni naši džepari.

Svi kriminalni pisci, koji su se bavili kriminalnom psihologijom, pa i tim pitanjem, opazili su jednu vrlo značajnu osebinu toga jezika, t. j. da je vrlo mršav apstraktnim pojmovima. Naš ih zločinački jezik tako reći i ne poznaje. Koliko sam se trudio, da doznam primjerice pojmove duša, ljepota, dobrota, milina, sreća, ljubav, vjera, nada ecc. — sva su mi nastojanja ostala uzaludna. — Na moje pitanje dobio sam tek čudni osmijeh za odgovor. Taj osmijeh imao je da znači porugu s riječima : „Ta šta će bre more to nama — to ne spada u naš djelokrug". I zaista to u njihov djelokrug ne spada. Sav se život tih ljudi vrti oko skroz konkretnih i materijalnih stvari — jer i oni žive nekim skroz konkretnim, rukopipateljnim i materijalnim životom. Oni se ne muče i ne naprežu filosofskim sintetiziranjem i analiziranjem, oni nijesu misleći, nego radeći elemenat, a vještina, koju na oko pokazuju to je tek mehaničko reflektiranje nasljedjenih ili stečenih dugom i uvijek

Digitized by Google

vječnom praksom osebina i individualnih naklonosti i sposobnosti. — Oni su ograničeni, inferiorni — bez viših duševnih zahtjeva, premda strašno slavični i častoljubivi, nalični onim našim starim djedovima, kojima su bik apis, mačka, tigar, lav i ostale domaće i divlje životinje bile božice i bogovi, o čijoj je volji zavisila njihova sreća i blagostanje.

Dalnja osebina zločinačkih žargona jest, da vrve tudjicama i pozajmicama iz stranih jezika. — U francuskom jeziku zločinačkom imade pozajmica iz talijanskog, njemačkog, slavenskog ecc. živućega jezika, u talijanskom žargonu imade opet pozajmica iz francuskog, njemačkog ecc. živućeg jezika. U njemačkom žargonu imade opet takvijeh pozajmica iz stranih jezika.

U njemačkom je jeziku to interesantno, da imade prilično pozajmica iz našeg jezika. — To je znak, da njemački zločinci dolaze s našima u doticaj i da dolaze u Hrvatsku takodjer obavljati svoj antisocijalan posao. — U knjizi dra. H. Grossa: Handbuch für Untersuchungsrichter našao sam u njemačkom žargonu slijedeće naše riječi:

caklo, Glas, Fenster (prozor); čipejuša, Schuh (cipela); čudasina, Wunder (čudo); duvar, Türe (vrata); ezeros, tausend (prema jezero, što su naši stariji rabili, a i sada se u nekim našim pokrajinama rabi za hiljadu, a rabe tu riječ prema našoj i Magjari za hiljadu), — gledalo, Spiegel (ogledalo), grtano, Gürtel (prema našem grlu); isba, Stube, Zimmer (soba, izba); lanci, Kette (lanci, okovi); lemavav, ich schlage (lemati, tući); mursz, Mann, Kerl (iskrivljeno naše muž); nikana, nikda, nie (nikada, nigda); niko, niemand (nitko); orel, ein fauler Gauner, der die anderen tun lässt und faulenzt (lijenčina, badavadjija, osao); prosto, Bauer (seljak — bit će radi toga jer je seljak prost); steklo, caklo, Glas (čaša); tamlipen, tamlo, Finsternis, finster (tmina, tmično tamno); vatro, Feuerestätte (vatrište); zilah, Kraft (prema sila); zuto, der Gelbe (žutina), zuto ć, gelb (žut).—U našem sam zločinačkom jeziku našao vrlo malo tudjica i pozajmica. Tudje riječi, koje sam našao, jesu slijedeće: frajer, neznalica, no to je riječ izvadjena iz internacionalnog žargona; lil, putnica takodjer je posudjena iz internacionalnog žargona; mark, vašar, vašarište, zbor (iz njemačkoga); čarda, gostionica, kuća, staja (iz magjarskoga); murirati, robiti, tamnovati (od talijanske riječi morire, što znači umrijeti i umirati); murirant, robijaš, kaznenik ili onaj, koji umire; murja, kazniona ili grobnica, od iste riječi morire; firovat, voditi (prema njemačkoj riječi führen); herberg, kolodvor ili noćište za strance i uopće svako mjesto, gdje ima na okupu ljudi, koje se može okrasti; špehjeger, prosjak ili onaj, koji lovi slaninu; lavorati raditi, (prema talijanskoj riječi lavarare); nahtiti, durmiti, spavati (prema njemač. riječi Nacht ili talijanskoj dormire).

Digitized by Google

To su sve one pozajmice iz stranih jezika, koje sam našao u našem žargonu. — Da tih pozajmica ima tako malo razlog je taj, što se naši zločinci tatovi ponajviše kreću u granicama Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Srbije. — U inozemstvo ne polaze ili polaze vrlo malo, jer tamo imade i vještijih i obrazovanijih od njih, a i radi toga, što ne poznadu tudje jezike, a naš žargon imade vrijednosti tek u granicama gore spomenutih zemlja ; on imade tendencu jugoslavensku, a i tu tendencu, da nam i ovdje pokaže bjelodano, da smo mi i Srbi jedan narod sa dva imena.

Njemački, francuski, talijanski ecc. lopovi bolje vrsti obigraju za svoga vijeka po par puta Europu, pa nije čudo, da za ovih putovanja nastaju i bolja upoznavanja sa stranim jezicima, pa odatle i one pozajmice, kojima vrve strani žargoni. — Izmedju naših robijaša te vrsti tek ih imamo nekolicinu, koji su prešli granice naših zemalja i koji se mogu pohvaliti bilo kakvim uspjesima u stranoj zemlji, a to su oni, koji znadu njemački.

Uz put mi je pripomenuti, da bi bilo vrlo interesantno, kad bi imali posakupljene sve žargone slavenskih naroda, jer držim da bi se i u žargonima kao i u živim jezicima našle velike sličnosti, koje bi nas komparativnim putem dovele možda do vrlo interesantnih zaključaka. — Srbi u svom žargonu imadu vrlo mnogo riječi, koje su i u našem žargonu, a u poljskom sam našao izmedju ono par riječi, koje spominje Kurella u već spomenutom svom djelu par sličnih ili jednakih s našima. Galah primjerice znači i u našem i u poljskom — pop, okovi znače u našem žargonu manšete, a u poljskom bransolety, neznalica je i u našem i u poljskom žargonu frajer.

(Svršiti će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Pogodba izmedju gospodara kuće i njegovog pazitelja kuće nije uporabna pogodba.

Žena, koja je upravu kuće povjerila svome mužu, nije ovlaštena stana otpovijedati, dok pravomoćnom sudbenom riješidbom ne bude dokazano, da je mužu oduzeta uprava kuće.

(Riješidba kr. stola sedmorice od 30. novembra 1911. broj 5666.)

U usmeno raspravljanoj parnici tužiteljice L. pl. K. iz Z., po odvjetniku J. D. u Z., proti M. pl. Gv. iz Z., po odvjetniku dru. L. Sch. u Zagrebu, radi otpovijedi najma spp., kr. je kotarski sud I. u Z. osudom od 12. septembra 1911. 62878. gr. sudio :

Otpovijed ovoga suda od 23 februara 1911. broj 12092. gr., kojom je M. pl. Gv. otkazala L. pl. K. stan, što ga drži navodno u najmu u kući u Z. — D.

Digitized by Google

ulica broj 7., a sastojeći se iz jedne sobe sa nuzgrednim prostorijama i to do 1. aprila 1911. — stavlja se izvan krijeposti, te je tužena dužna tužiteljici naknaditi ovom parnicom prouzročeni trošak od 111 K 40 fil. za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

R a z l o z i : Tužiteljica uobće poriče, da prijeporni stan u najmu i da je sa tuženom sklopila kakovu najamnu pogodbu. Tvrdi, da je nju uzeo u službu P. pl. Gv., suprug tužene, komu je tužena kuću u D. ulici broj 7. predala na doživotnu porabu, i to kao paziteljicu te kuće uz mjesečnu plaću od 10 kruna i stan u naravi. Ovu okolnost dokazuje sa svjedokom P. pl. Gv. uz svoju domirnu prisegu, a okolnost, da je tužena kuću u D. ulici broj 7. predala na doživotnu porabu P. pl. Gv-u, dokazuje sa svjedocima H. H., V. M. i R. L., pred kojima da je tužena tu okolnost priznala.

Tužena i sama u svojoj otpovijedi navodi da tužiteljica ne plaća za stan najamnine, nego da za naknadu obavlja u kući sve poslove kao paziteljica kuće. Čim pak ova okolnost stoji, a iz iskaza svjedoka P. pl. Gv-a proizlazi, da je on tužiteljicu uzeo u službu kao paziteljicu kuće, to valja uzeti, da s tužiteljicom nije uobće sklopljena najamna pogodba, pa bi već iz ovoga razloga valjalo otpovijed staviti izvan krijeposti.

Ali kad bi sa tužiteljicom i bila sklopljena najamna pogodba, nebi tužena bila legitimirana na otpovijed, jer je tužiteljici uspjelo dokazati sa iskazima preslužanih svjedoka H. H., V. M. i R. L., da je tužena upravu kuće, u kojoj se nalazi prijeporni stan, predala doživotno svome suprugu P. pl. Gv-u.

Istina je, da je tužena neprigovorenom ispravom 3-II pokušala dokazati, da je upravu kuće oduzela svomu suprugu P. pl. Gv., nu koliko se može toj ispravi dati važnosti, vidi se iz same protuzaključnice, u kojoj je sama tužena priznala, da ne može samovlasno oduzeti upravu kuće svomu suprugu P. pl. Gv., pa da je za to i tužila tužbom na oduzeće uprave.

Iz ovih razloga valjalo je .... itd.

Kr. banski stol povodom priziva tužene M. pl. Gv. preinačio je svojom osudom od 18. oktobra 1911. broj 29.383. prvosudnu osudu i citiranu odpovjed uzdržao u krijeposti iz ovih razloga :

Pogodba, kojom se daje komu poraba kakove stvari nepotrošne na neko vrijeme i za odredjenu cijenu, zove se uobće uporabna pogodba, pa ako su se stranke složile u uporabnoj stvari i cieni, pogodba je sklopljena i upotrebljenje stvari smatra se kupljenim, dočim se najamnina ili zakupnina plaća, ako nije drugoga šta ugovoreno, kao i kupovna cijena (§ 1090., 1092. i 1094. o. g. z. Ako se je dakle tužiteljica L. pl. K. pogodila sa P. pl. Gv., da će joj dati stan u kući broj 7. D. ulice, o kojem se ovdje radi, a ona da će za to obavljati poslove paziteljice kuće, imade se ta pogodba smatrati uporabnom pogodbom, a nipošto pogodbom službinskom, kako to hoće tužiteljica, jer je prema gore citiranim zak. ustanovama sasvim neodlučno, da li se stanarina plaća u gotovom ili ju se odradjuje radom. Nigdje u zakonu nije odredjeno, da se stanarina imade plaćati samo u gotovom novcu, naprotiv § 1103. o. g. z. dopušta namirenje iste i u plodovima od uporapštine. U nazočnom dakle slučaju imademo uporabnu pogodbu, koja se ima otkazati po ministarskoj naredbi od 17. decembra 1858. broj 230. d. z. l.

Nije opravdan ni dalnji prigovor tužiteljice, da tužena nije ovlaštena otkazati joj toga stana, jer ga nije uzela u najam od nje, nego od njezinoga

Digitized by Google

supruga P. pl. Gv., kojemu je prepustila doživotno upravljanje i uživanje spomenute kuće.

U §§ 1238.—1241. o. g. z. točno je odredjeno pravo muža glede upravljanja sa imovinom svoje supruge. Ako je dakle P. pl. Gv. kao muž tužene M. pl. Gv. iznajmio tužiteljici stan u njezinoj kući, mogao je to učiniti jedino kao njezin punovlašteni zastupnik (§ 1239. o. g. z.), a nikako u svoje vlastito ime, kako to tužiteljica hoće. Čim se je pak tužena glasom očitovanja od 21. januara 1911. broj 3—II. protivila dalnjoj upravi svoga supruga s tom njezinom kućom, o čemu je i tužiteljica bila obavještena, ne može biti dvojbe ni najmanje, da je ona kao vlasnica kuće ovlaštena tužiteljici po njezinom suprugu iznajmljeni stan i otkazati.

Odnošaj izmedju tužene i njezinoga supruga, da li mu je naime ona prepustila samo upravljanje sa tom kućom i na koje vrijeme, ili pak podjedno uživanje iste, ne spada na tužiteljicu, tim manje, što je ona znala i znati morala, da je spomenuta kuća vlastnost tuženice. I u slučaju, da je tužena svomu suprugu prepustila to upravljanje izrikom i za uvijek, može mu ona ipak upravu oduzeti (§ 1241. o. g. z.).

Valjalo je stoga itd. . . . . .

Kr. stol sedmorice povodom previda tužiteljice preinačio je svojom osudom od 30. novembra 1911., broj 5666. napadnutu osudu kr. banskoga stola i potvrdio onu prvoga suda iz slijedećih razloga :

Kao što je u razlozima prvosudne osude navedeno i što je u ovoj parnici neprijeporno, glede jedne sobe i nuzgrednih prostorija u kući broj 7. u D. ulici, neplaća tužiteljica L. pl. K. nikakove najamnine, već je namještena po suprugu tužene P. pl. Gv-u kao paziteljica kuće uz plaću od 10 K mjesečno.

No baš, kad bi to i sačinjavalo najamni odnošaj, nije tužena M. p . Gv. bila ovlaštena na otpovijed, jer je ona u ovoj parnici priznala, kao što je to i iskazom preslušanih svjedoka dokazano, da je ona upravu rečene kuće predala svome suprugu, te pošto ona u ovoj parnici nije nikojom pravomoćnom rješidbom suda dokazala, da je njezinom suprugu P. pl. Gv. oduzeta uprava navedene kuće, dočim samim jednostranim očitovanjem tužene pod 3-III. ne može ona po § 1241. o. g. z. oduzeti svom suprugu danu upravu, kako je to u razlozima osude kr. banskoga stola neozasnovano uzeto, to je po sadržaju spisa i propisima zakona opravdana osuda suda prve molbe.

Priopćio : Dr. **V. M.**

U vanparbenim uporabnim predmetima ne vrijedi kraći utočni rok paragrafa 15. sl. d) nar. minist. unut. dijela i pravos. od 17. decembra 1858. broj 230. Z. vl. l. već redoviti 14-dnevni rok.

Plenarna riješidba kr. stola sedmorice od 30. decembra 1911. broj 5943.

U molbenom predmetu dra. V. B. iz K. T. proti P. i E. P. iz P. radi sekvestracije zakupštine (restauracije) spp., u kojem je kr. kot. sud u P. odlukom od 15. aprila 1911. broj 3964. gr. odbio utok dra. V. B. kao prekasno podnesen ;

a kr. banski stol povodom utoka dra. V. B. riješidbom od 3. augusta 1911. broj 21.506 utok otputio i prvosudnu odluku potvrdio ;

Digitized by Google

kr. stol sedmorice: vidiv, da se o nazočnom slučaju ne radi o parnici, povedenoj uslijed prigovora proti sudbenoj otpovjedi ili o parnici, u kojoj se traži dokinuće ili ugasnuće uporabne pogodbe iz drugih razloga, a nes toga, što ističe rok uporabni, ili u kojoj se proti uporabodavcu traži predaja u porabu dane stvari, već o sekvestraciji u zakup danih predmeta, glede kojih je već pravomoćnom osudom od 2. novembra 1910. broj 11.582 gr. izrečeno, da se otpovjed zakupa uzdržaje u krijeposti;

vidiv, da se po tom sada ne radi o parbenom već o izvan parbenom predmetu, za koji ne vrijedi iznimka u §. 15. sl. d) naredbe minist. nut. dijela i pravos. od 17. decembra 1858. broj 230. z. vl. l., po kojoj se utoci proti odlukama prve ili druge molbe imadu podnijeti u roku od tri dana;

vidiv, da su dolnjosudne odluke, koje odbijaju utok de praes. 28. marta 1910. broj 3964. gr. kao prekasno podnesen, ništetne:

obnašao je povodom izvanrednog previdnog utoka dra. V. B. po §-u 16. izpp. ukinuti obje dolnjosudne odluke, i prvomolbenom sudu naložiti, da s rečenim utokom kao pravodobno podnesenim postupa.

Priopćio: Dr. Ćimić.

Čim manjka i jedan samo od uvjeta za isključivo pravo autora izvornog prijma, u §-u 69. toč. 1. i 2. zak. čl. XVI. 1884. taksativno navedenih, gubi autor pravo tražiti zaštitu svoga autorskoga prava.

Kr. sudbeni stol u Z. izrekao je u parnici M. Š., vlasnice fotografske radnje u Z., tužiteljice proti S. Š. u Z. i S. K. u Z. za izdavanje srpskih knjiga, te J. B., odgovornom uredniku časopisa S. u Z. tuženim na priznanje povrede autorskog prava i platež odštete od 2.600 K, spp. nakon na tužbu od 25. jula 1909. br. 26.126. gr. uskladom spisa dne 20. februara 1911. dovršene rasprave slijedeću o s u d u:

Tužiteljica M. Š., vlasnica fotografske radnje u Z., odbija se sa svojom tužbom, primljenom 25. jula 1909. br. 26.126. gr., da su tuženi S. Š. u Z. i S. K. u Z. za izdavanje srpskih knjiga, te J. B. odgovorni urednik časopisa S. dužni priznati, da su bez tužiteljičine dozvole mekanički počinili, publicirali i prometnuli njezin svetlopis optuženih s veleizdaje, te da su joj dužni stoga solidarno platiti odštetu od 2.600 K. sa 6% kamati od dana primljene tužbe, te da su radi prisvojenja tužiteljinog autorskog prava dužni svaki pojedini platiti globu od 2.000 K, koja se u slučaju neutjerivosti pretvara u 200 dnevni zatvor.

Nasuprot je tužiteljica dužna tuženim naknaditi parbeni trošak sudbeno na 160 K 30 f, objedjen za 14 dana pod prijetnjom ovrhe.

R a z l o z i: Pošto je po §-u 69. zak. članka XVI. 1884. o autorskom pravu uvjet za isključivo pravo autora izvornoga prijma svjetlopisa, da je na svim primjercima ovlaštenih otisaka ili pačina izvornoga prijma vidljivim učinjeno ime ili tvrtka i stan autora izvornoga prijma, pošto se iz slike pod A—I. vidi, da je na istoj samo slijedeća doslovna oznaka:

„Fot. Š., 1909.“, to iz toga slijedi, da otisak nije propisno označen, niti potpunim imenom, a niti je uopće stan autora označen, te prema tomu ne ima uvjeta izključivom pravu autora izvornog prijma, pa stoga ne može

Digitized by Google

tužiteljica ni tražiti zaštitu svoga autorskog prava, pa je stoga valjalo tužbu kao neosnovanu odbiti, a po §-u 573. grpp. tužiteljicu osuditi na naknadu parbenog troška.

Tu osudu potvrdio je kr. banski stol svojom osudom od 19. oktobra 1911. br. 10.060. iz slijedećih razloga:

Žaobu ništovnu tužiteljice M. Š., vlasnice fotografske radnje u Z., valjalo je radi nestašice razloga ništetnosti, predvidjenih u §-u 339. grpp. kao neosnovanu po §-u 344. grpp. zabaciti. Što se tiče glavne stvari, obrazložena je napadnuta prvostepena osuda prema stanju spisa i zakonskim propisom, pa je stoga opravdana.

Ti razlozi nijesu oboreni navodima tužiteljice M. Š., sadržanima u njezinom prizivu, jer čim manjka i jedan samo od uvjeta za izključivo pravo autora izvornoga prijma, u §-u 69. t. 1. i 2. zak. članka XVI. 1884. taksativno navedenih, gubi autor pravo tražiti zaštitu svoga autorskoga prava. Valjalo je stoga priziv tužiteljice otputiti, i to tim više, što ona nije u roku od tri mjeseca, propisanom u §-u 38. ibid. tužbe podigla, pošto je reprodukcija, dotično mehaničko publiciranje njezinog svjetlopisa optuženih s veleizdaje u prilogu časopisa S. u Z. dne 10. aprila 1909. uslijedila, a tužba je predana sudu dne 25. jula 1909., po čemu je nastupila subjektivna zastara, ter potvrditi napadnutu prvostepenu osudu u cijelosti, jer za preboj parbenih troškova, koji su pogledom na uloženi trud, dangubu i gotov izdatak primjereno dosudjeni, ne ima važnih razloga.

Dalnji pravni lijek nije uložen.

Priopćio: Dr. Vučinić.

Zahtjev zadrugarke proti zadruzi na plateż alimentacije ne potpada sudskoj presudi. (Vidi Mjesečnik od 1895. str. 175. i od 1898. str. 748.)

Rješidba kr. stola sedmorice od 30. novembra 1911. broj 5467.

U molbenom predmetu P. B., člana zadruge B. kbr. 20, iz S., proti zadruzi B. kbr. 20 i proti I. B., mužu moljiteljičinu, iz S. radi davanja pristojnog uzdržavanja od mjesečno 30 K spp. izdao je kr. kot. sud u B. odluku od 26. juna 1911. broj 4604. gr., da je zadruga B. kbr. 20 iz S. dužna P. B. u ime njenog uzdržavanja plaćati od 22. juna 1909. pa do vremena trajanja parnice rastave od stola i postelje mjesečno po 30 K pod prijetnjom ovrhe iz ovih r a z l o g a: Predbiskupskim ženidbenim sudom u D. podigla je moliteljica P. B. rastavnu parnicu proti svom suprugu I. B-u, pa joj je po istom sudu dozvoljeno rastavljeno živjeti od njenog supruga do konačnog riješenja podignute parnice. Uslijed toga P. B. živi izvan zadruge B. Ova pako dužna je svojoj zadrugarki davati pristojno uzdržavanje kao supruzi zadrugara I. B-a i za vrijeme trajanja parnice radi rastave od stola i postelje.

Saslušanjem vještaka ustanovljeno je, da je iznos od 30 K mjesečno primjeren imovini zadruge B., stoga je valjalo u tom dijelu molbi udovoljiti.

I. B. (muž moljiteljičin) nije dužan davati zatraženo uzdržavanje, jer ta dužnost pada na zadrugu njegovu.

Povodom utoka obiju stranaka izdao je kr. banski stol riješidbu od

Digitized by Google

20. septembra 1911. broj 22191., kojom samo snizuje iznos alimentacije od 30 K na 20 K, a inače odluku prvog suda potvrdjuje iz ovih razloga:

vidiv, da je zahtjev moljiteljice P. B. za privremenu alimentaciju za vrijeme trajanja parnice sa suprugom si I. B. radi rastave od stola i postelje i zakonu opravdan;

vidiv, da je suprug njezin I. B. član zadruge B. i da ne imade svog posebnog imetka;

vidiv, da moljiteljica P. B. nije tim, što joj je dozvoljeno razlučno stanovanje od njenog supruga, istupila iz zadruge B., niti je time svoja zadružna prava izgubila;

vidiv, da je po §-u 22. zadr. zak. dužnost zadruge, da svakom svojem članu pruža sve, što mu treba, dakle i stan i opskrbu;

vidiv, da je moljiteljica svoju molbu za alimentaciju proti zadruzi predala kod suda dne 22. juna 1909., pa joj ista ide od toga dana, a ne i za prošlo vrijeme;

vidiv ali, da moliteljica, kao član zadruge za istu ništa ne privredjuje, pa se stoga dopitana joj alimentacija od mjesečnih 30 K ukazuje previsokom;

vidiv, da je moliteljici prosto po §-u 351. grpp. tražiti kod suda prve molbe, da naknadno riješi pitanje o trošku;

obnašao je i t. d.

Kr. stol sedmorice: vidiv, da je molba P. B. radi podavanja alimentacije do konačnog riješenja parnice radi rastave od stola i postelje uperena i proti zadruzi B. i proti njenom suprugu I. B., te da se obim nižim suglasnim odlukama pridržaje na platež alimentacije zadruga B., dok se ne uzima obzir na zahtjev, stavljen u tom pogledu proti njenom suprugu I. B.;

vidiv, da takov zahtjev moliteljice, u koliko je uperen proti zadruzi B., ne potpada presudi sudskoj prema dosadašnjem tečaju svari, već upravnim oblastima, koje su zvane o tom zahtjevu odlučit tek, nakon što je gorepomenuti zahtjev P. B. proti njenom suprugu I. B. po sudu riješen;

obnašao je povodom previdnog utoka zadruge B. obje niže suglasne odluke ukinuti, te sudu prve molbe naložiti, da ovaj predmet iznova u pretres uzme i po zakonu riješi.

Priopćio: Dr. Čimić.

B. Kazneno.

Vjerovnik, koji napane dužnika svoga nožem uz riječi: „novac ili život" počinio je zločin javnoga nasilja XII. slučaja, označen u § 98. sl. b) k. z. Riješidba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonalnoga od 17. juna 1911. broj 3015.

Kr. sudbeni stol u O. proglasio je osudom svojom od 21. novembra 1910. broj I. 46—9—1910. optuženoga P. H. krivim zločinstva javnog nasilja XII. slučaja, označenoga u §-u 98. sl. b) k. z. globljenjem, što je dne 23. oktobra 1909. u S. zaprijetio K. G-u riječima: novac ili život i stavio mu na trbuh i pod vrat nož zahtjevajući od njega platež duga, dakle prijetnjom takovom, koja mu je s obzirom na okolnost i važnost zaprijećena zla mogla

Digitized by Google

zadati temeljita straha, pa je toga radi sudjen po §-u 100. st. I. k. z. uporabom §-a 54. i 55. k. z. na jedan mjesec teške tamnice, pooštrene i t. d.

Čin sam, kako je gore naveden, dokazan je.

Kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice, kao sud kasacijonalni obnašao je ništavnu žaobu optuženoga P. H. po §-u 284. t. 1. k. p. zabaciti, te uz otpućenje po kr. drž. odvjetništvu uloženog priziva po §-u 291. kp. potvrditi u tom dijelu osudu presudnog suda.

Razlozi: Optuženi P. H. osniva svoju žaobu ništovnu na razlozima ništetnosti toč. 9. i 10. § 277. k. p., jer da on ubrojenim mu činom nije se učinio krivim zločina javnog nasilja globljenjem (§ 98. sl.) k. z.), jer da kod ovog zločina mora namjera počinitelja smjerati na to, da oštećeni nešto čini, trpi ili propusti, na što ne bi bio obvezan, a da je presudni sud ustanovio, da je oštećeni K. G. bio dužan optuženiku novaca, da je pri tom neodlučno, koliko, i da se u onom, što je ustanovio presudni sud, ne može drugo vidjeti, nego malo živahnija opomena njegovu dužniku, da mu plati dug, kojeg od njega nije nikako mogao dobiti.

Nu vidiv, da presudni sud, nije ustanovio, da bi oštećenik dugovao optuženiku 30 K, već samo po priznanju oštećenikovu 14 K (pravije 7 K), i da je optuženi, napadši oštećenika nožem, mislio od njega iznuditi svakako onaj iznos, koji je on držao, da mu oštećenik duguje, najme 30 K, pa vidiv, da po tome nije ustanovljeno po presudnom sudu, da bi optuženi pravo imao javnim nasiljem, u osudi označenim tražiti od oštećenika 30 K, a da čini po sebi ne može se ukazati nikakovom opomenom plateža već upravo javnim nasiljem pogibeljnom prijetnjom, označenim u §-u 98. sl. b) k. z. pa da po svemu tomu nije ubrojeni čin po presudnom sudu krivo kvalifikovan, valja ništovnu žaobu optuženikovu kao neosnovanu po §-u 284. t. 1. k. p. zabaciti i t. d. Priopćio: Dr Čimić.

C. Mjembeno-trgovačko.

Rok za utoke u ovršnom postupku na temelju ovršive isprave mjembenog odnosno trgovačkog suda. Tumačenje §-a 12. sl. d) nar. min. pravos. od 25. januara 1850. drž. zak. i vl. lista br. 52. odnosno §-a 10. zak. od 8. oktobra 1876. zbor. broj 86.

(Vidi Mjesečnik ex 1910. str. 639. i ex 1911. str. 58.)

Plenarna riješidba kr. stola sedmorice od 17. juna 1909. broj 2002.

U ovršnom predmetu A. G. iz V. po odvj. Dr. P. S. proti G. B. iz M., ovršeniku po odvj. Dru. L. P. radi 600 K, 1200 K i 1200 K spp., u kojem je kr. kotarski sud u V. odlukom od 26. oktobra 1907. broj 15813. gr. dozvolio ovršnu uknjižbu prava zaloga na ovršenikove nekretnosti, te za obavu zamolio kr. kotarski sud u D. M., koji je obavu odredio odlukom od 17. novembra 1907. broj 1611/z.,

a kr. banski stol povodom utoka ovršenikova riješidbom od 14. maja 1908. broj 11.398. taj utok kao prekasno podnesen otputio (utok je podnesen 4. dan, a uknjižba prava zaloga dozvoljena na temelju mjembenoga platežnoga naloga.),

Digitized by Google

obnašao je kr. stol sedmorice izvanredni previdni utok ovršenika G. B. po §-u 318. grpp. otputiti.

Obrazloženje te riješidbe: I. Ako se vodi ovrha na temelju ovršive isprave mjembenoga suda, te ako je mjembeni presudni sud ujedno i realni, tada mogu dotične stranke, koje u mjembenoj parnici učestvuju, proti svim tečajem ovrhe izdanim odlukama utok uložiti samo u kraćem trodnevnom roku, normiranom u §-u 12. sl. d) nar. min. pravos od 25. januara 1850. o postupku u mjembenim poslovima; ako pak ovrhu provadja po presudnom mjenbenom sudu zamoljeni ini realni sud, tada kraći trodnevni utočni rok valja za dotične parnične stranke samo glede prve odluke presudnog suda, kojom se dozvoljuje ovrha, i glede pododluke u takovoj po realnom sudu izdane, dok glede svih daljih odluka realnoga rekviriranoga suda valja i za parnične stranke redoviti 14-dnevni utočni rok po §-u 309. gr. p. p.

Za treće interesente, koji okuriraju u stadiju ovrhe, otvoren je u svakom slučaju redoviti utočni rok gradj. parb. postupnika od 14 dana.

II. Ako se vodi ovrha na temelju ovršive isprave trgovačkog suda, valja kraći 8-dnevni utočni rok §-a 10. zak. od 3. oktobra 1876. o sudbenosti trg. mjemb. i postupku pred trg. mjemb. sudovima samo za stranke parbene, koje u dotičnoj trgovačkoj parnici učestvuju, nu i to jedino u slučajevima, u kojima prema pravilu pod I. postavljenom za parnične stranke valja u mjembeno ovršnom postupku kraći trodnevni utočni rok. U inim pak slučajevima otvoren je i parničnim strankama redoviti 14-dnevni rok za utoke.

Za treće interesente, koji okuriraju u stadiju ovrhe, vodjene na temelju ovršive isprave trgovačkog suda, otvoren je u svakom slučaju redoviti utočni rok §-a 309. gr. p. p. Priopćio: Dr. Čimić.

Rješitba kr. upravnog sudišta.

U protokolarnom postupku dužna je zapisnik biljegovati ona stranka, čiji parbeni govor sadržaje.

Kr. ugarsko upravno sudište izreklo je 26. aprila 1911. pod br. 16.763.—1910. — uzevši u svojoj, dne 26. aprila 1911. držanoj javnoj sjednici u raspravu stvar pristojbe dra. A. iz O., u kojoj je kr. financ. ravnateljstvo u O. odlukom od 8. aprila 1910. broj 12.949. riješilo priziv, podnešen za oprost pristojbe od 5 K, propisane kod kr. poreznog ureda u O. u pop. K od god. 1910. pod stav. broj 150, uslijed tužbe spomenute stranke slijedeću o s u d u:

Kr. ugarsko upravno sudište ne uvažuje tužbe.

Obrazloženje: Žalbenik, kao tuženikov zastupnik moli, da se sa njegovog tereta otpiše jednostavna pristojba i povišica, odmjerena radi pomanjkanja biljega na tečanjem raspravljanja parnice sastavljenom i odgovor tuženika sadržavajućem zapisniku, na tom naslovu, jer se je odnosna parnica vodila u predmetu otpovjedi najma, pošto se pako takove parnice usmeno raspravljaju, to se parnica imade u interesu tužitelja vodjenom smatrati, pa i obveza podmirenja biljega tereti isključivo tužitelja.

Financijalno ravnateljstvo pridržalo je — pošto manisani zapisnik sadržaje žalbenikov parbeni govor — odmjerenu pristojbu na žalbenikovom

Digitized by Google

teretu, jer je u smislu toč. d) § 89. pristojbenih propisa dužna biljegovati zapisnik ona stranka, u interesu koje je zapisnik sastavljen, t. j. čiji parbeni govor zapisnik sadržaje.

Ova je odluka zakonita.

U tužbi razvijeno ono dokazivanje, da naime tečajem usmenog postupka tereti obveza podmirenja biljega isključivo tužitelja, odnosi se ne samo na takove čisto usmeno raspravljene parnice u kojima nema mjesta izmjenjivanju formalnih parbenih govora, uslijed čega se i jedinstvena rasprava, koja se ali može i iz sastavaka sastojati, pokazujući zapisnik smatra jedinstvenim, pa se tako imade isti po tužitelju biljegovati prema broju araka.

Nu ova parnica, tečajem koje je sastavljen manisani zapisnik, raspravljena je prema u Hrvatskoj i Slavoniji krijepostnom postupku, uvedenom naredbom ces. kr. ministarstva pravosudja od 17. dncembra 1858., koja se u slučaju uloženja prigovora razpravlja doduše na temelju usmenog predavanja na zapisnički prema propisima redovitog postupka uz izmjenu, odnosno uvršćenje u zapisnik u parbenom postupku propisanih parbenih govora.

Pošto pako takovi parbeni govori unatoč njihovog usmenog predavanja sačinjavaju posebni p beni čin, te se vrhu istih sastavljeni zapisnik imade smatrati sastavljenim interesu onoga, čiji parbeni govor sadržaje poradi toga je proti žalbeniku našašće na zakonitom temelju sastavljeno·

Dr. Alfred Roseher.

Iz upravne prakse.

Za slučaj prijepora ob opstojnosti i opsegu privatno pravne služnosti puka nema mjesta postupku radi poljske štete za slučaj, da se koja stranka prijepornim putem služi.

N. N. iz N. prošao je kolima zemljištem N. N. Ovaj potonji dao je tim prolazom preko zemljišta mu nanešenu štetu procjeniti te je na temelju te procjene podnio prijavu općinskom poglavarstvu u I., koje je presudom od 10. juna 1907. broj 15. presudilo tuženog na naknadu štete, troška procjene i postupka.

Povodom priziva presudjenog je kotarska oblast u G. riješenjem od 31. jula 1907. broj 4023. priziv otputila, a napadnutu presudu u cijelosti potvrdila iz u njoj navedenih razlogâ.

Povodom pretstavke presudjenog na zemaljsku vladu je ista izdala dne 31. decembra godine 1907. broj III. od — 1422. riješenje, kojim se ukida temeljem ovlasti § 75. zakona od 5. februara 1886. ob ustroju županijâ i uredjenja uprave u županijama i kotarima presuda kotarske oblasti u G. od 31. jula god. 1907. broj 4023., a ujedno istom potvrdjena drugomolbena presuda općinskog poglavarstva u I. od 10. juna 1907. broj 15. sa čitavim postupkom kao ništetna s razloga, jer je šteta počinjena vožnjom, te jer je svjedocima ustanovljen navod okrivljenika, da su isti preko zemljišta, na kom je šteta počinjena, sve do ove godine nesmetano vozili, a prema

Digitized by Google

tomu postoji medju strankama prijepor od opstojnosti i opsegu privatopravne služnosti puta, koji prijepor ne spada pred forum upravne oblasti, već pod nadležnost suda, dočim postupku prema zakonu od 6. aprila 1906. ob nužnim prolazima nema mjesta, jer nije glede samog prolaza dosad nikakov postupak proveden.

Priopćio: Dr. . . . lav . . . ić.

KNJIŽEVNOST.

Krasnopolski Horaz Dr.: Oesterreichisches Obligationenrecht. Aus dessen Nachlass herausgegeben und bearbeitet von Dr. Bruno Kafka, Privatdocent an der deutschen Universität in Prag, 1910. Str. 584. Cjena 16 K 80 p.

Krasnopolski Horaz Dr.: Oesterreichisches Familienrecht. Aus dessen Nachlass herausgegeben und bearbeitet von Dr. Bruno Kafka, Privatdocent an der deutschen Universität in Prag. Str. 412. Cjena 12 K.

Svaka, iole bolja prinova na polju pravne literature dobro je došla, a kako li se tek mora pozdraviti ovaka prinova, kao što su dvije gornje knjige vrsnog pravnog pisca i mnogogodišnjeg profesora na praškom njemačkom sveučilištu. Te dvije knjige, može se reći, sadrže veliko blago iz općeg privatnog prava.

Iz oblasti austr. općeg privatnog prava ima komentara i sistema. Od novijih komentara* su: Kirchstetterov i Stubenrauchov, koji su potpuni, dok je komentar Pfaff-Hofmannov nedovršen, što je velika šteta. Taj komentar je osnovan na opširnoj podlozi, a obradjen je pomno, stručno znanstveno. Ali baš ta opsežnost, izgleda, bila je uzrokom, što je izrada toga djela sporo napredovala, a kako je jedan od pisaca umro, a to je Franz Hofmann, to je zajamačno, da će djelo ostati nedovršeno, bar za života pisaca, a da li će se naći kakav rukopis posle smrti im, na osnovu kojeg će se moći dovršiti djelo, ne zna se, kao što se ovo našao rukopis prof. Krasnopolskog, na osnovu, kojeg je izradjeno cijelo djelo, od kojeg su izašle već dvije sveske, koje i prikazujemo. Od sistema ima Ungerov sistem, koji nije dovršen, zatim knjiga Pfaff-Krainza, koja je potpuna i doživjela je već četvrto izdanje, a izašle su i osnove austr. općeg priv. prava sistematski izradjene od više pravnih pisaca (Demelius, Pfersche, Schuster i Anders). Uz to dolazi i sistematsko djelo prof. Krasnopolskog kao najnovije, koje se uz napomenuta djela sasma opravdano može staviti, jer je izradjeno sa velikom brižljivošću i velikom razumjevanjem, a pri tom je izlaganje same stvari osobito jasno, tako, da će vrlo dobro poslužiti i slušaocima prava, a i praktičarima, koji traže obavještenja u mnogim zapletenim stvarima.

I prof. Pfaff iz Beča i prof. Mitteis iz Leipziga dali su svoje mišljenje, da se djelo prof. Krasnopolskog izda i to što prije. S tim su se slagali i drugi pravni naučenjaci. A priznati pravni učenjak Ulbrich izrekao je na skupštini

*) Starije komentare: Zeillerov, Nipplov, Winiwarterov i Ellingerov ostavljam za sad na stranu.

Digitized by Google

praškog pravnog fakulteta, koja se sastala, da ožali smrt velikog pokojnika prof. Krasnopolskog, izmedju ostalog ove riječi: „Die Sorge für baldige Veröffentlichung des hinterlassenen Werkes ist nicht nur eine Pflicht der Pietät gegenüber dem Verstorbenen, sondern auch eine Pflicht gegenüber der Rechtswissenschaft und gegenüber dem Rechtsleben unseres Vaterlandes", a tim riječima je Ulbrich označio brigu oko izdanja djela Krasnopolskog ne običnom dužnošću, već dužnošću pijeteta i prema pokojniku i prema pravnoj nauci, a i prema pravnom životu u Austriji, što mnogo kaže i koje su riječi dale veliko znamenovanje djelu pok. Krasnopolskog. Upravo te riječi, koje je izustio veliki naučenjak, jesu najrječitiji dokaz o valjanosti i vrijednosti pomenutog djela.

Mi time nećemo da kažemo, da se sa mišljenjem prof. Krasnopolskog slažemo u svemu, ali ističemo odmah, da prof. Krasnopolski, i ako skromno, ali svagda razložito i jasno zastupa svoje mišljenje tako, da je teško oteti se njegovu utjecaju i obrazloženju. Jednom riječju knjiga ili udžbenik Krasnopolskog veliki je dobitak po pravnu nauku.

Ali kako ta knjiga nije bila u svemu opremljena za štampu, to je poslije smrti Krasnopolskog, koja je iznenada i rano došla po pravnu nauku, porodica piščeva predala obradu i izdavanje pomenutog djela bivšem učeniku Krasnopolskog dru. Brunu Kafki, privatnom docentu na praškom njemačkom univerzitetu, pošto je isti kao učenik, a po tom i kao privatni docent često dolazio u dodir sa pok. Krasnopolskim, te je tako saznao njegov način mišljenja i njegov naučni metod, a i o mnogim stvarima su izmjenjivali misli tako, da je dr. Bruno Kafka svakako najpouzdaniji bio, da izvrši posao oko obrade i izdavanja djela Krasnopolskog za štampu.

Kojim je putem išao dr. Kafka pri priredjivanju djela za štampu, to je on tačno naznačio u svom predgovoru, gdje je naročito naglasio, da je gledao, da svugde ostane vjeran mišljenju i shvatanju piščevom. Može se reći, da koliko je dr. Krasnopolski pružio svojim djelom testimonium eruditionis et diligentiae, da je tako isto tu svedodžbu pružio i Kafka svojom obradom i priredjivanjem djela Krasnopolskog za štampu.

Djelo samo biće podijeljeno u 5 svezaka. Prva sveska će biti opći dio, u drugoj biće „stvarno pravo", u trećoj „obvezno pravo", u četvrtoj „porodično pravo, a u petoj „nasljedno pravo". To se sve vidi iz predgovora. Kako smo naprijed spomenuli, treća i četvrta sveska su izišle, a neće dugo trajati, pa će izići i ostale sveske, jer to želi porodica pokojnikova, a i prijatelji njegovi.

Iznijeti ćemo sada sadržaj obiju svezaka. Obvezno pravo podijeljeno je u dva djela: opći i posebni. A oba se opet svrstavaju u kapitle, glave, kojih prvi dio ima 6, a drugi 4.

Prva glava prvog dijela govori o pojmu, subjektu (podmetu) i sadržaju obveza (obligacija), druga glava o postanku ovbeze ugovorom, treća o pretrpljenoj šteti kao uzroku postanka i izmjene stvarnih i ličnih prava, četvrta o utvrdjenju prava i dužnosti (obveza), peta o izmjeni prava i dužnosti (obveza), (novacija, nagodba, cesija, asignacija) i šesta o ukidanju prava i dužnosti (obveza) (plaćanje i kompenzacija). To je sve u prvom dijelu, a u drugom dijelu govori prva glava o darovanju, druga o realnim ugovorima, treća o konsenzualnim ugovorima; četvrta o zakonu kao uzroku postanka

Digitized by Google

potraživanja. Uz treću glavu ima dodatak, gdje se govori o ugovoru, o nasljednom zakupnom pravu, o pravu nasljedne dažbine (Erbzinsrecht) i podnine (Bodenzinsrecht). A sveska o porodičnom pravu je ovako podijeljena: prvo se govori o osnovnim pojmovima, a zatim se sveska dijeli na četiri knjige, koje se opet dijele u glave, kapitle. Prva knjiga govori o bračnom pravu, druga o bračnim paktima, treća o pravima izmedju roditelja i djece i četvrta o pravu tutorstva i kuratele.

Prva glava prve knjige govori o bračnom ugovoru (o sklapanju braka), druga o dejstvu, efektu, pravno valjanog braka treća o sklapanju braka i prestanku bračnog odnošaa. Prva glava druge knjige raspravlja o pojmu i zahtjevima za važnost bračnih pakata, druga o mirazu, uzmirazju i jutarnjem daru, treća o ostalim bračnim ugovorima (zajednica dobara, uprava i uživanje prvobitnog ili docnije pribavljenog imanja, udovičko izdržavanje i advitalitetsko pravo,) a četvrta o utjecaju (moći) rastave i razvoda (razvenčanja) na bračne ugovore. Prva glava treće knjige govori o odnošaju bračne djece prema roditeljima, druga o odnošajima vanbračne djece i treća o adopciji (usvojenju). Prva glava četvrte knjige pretresa pitanje o postanku, tutorstva, druga o pravima i dužnostima tutorskim, treća o prestanku tutorstva i četvrta o kurateli.

Uz obje sveske ima i iscrpan registar.

Kako se vidi, obje sveske su bogate sadržajem i obradile su opširno pitanja, koja zasijecaju u obvezno i porodičko pravo.

Nećemo, da se upuštamo u pojedinosti, ali moramo naročito da svratimo pa nju na odsjek, gdje je gotovo monografski obradjena nauka o šteti i naknadi njenoj, jer su tu na 79 strana mahom sva pitanja raspravljena, koja u taj odjeljak općeg austrijskog privatnog prava spadaju. U tom odsjeku se prvo govori o osnovnim pojmovima štete i krivice uopće, zatim o uzroku i osnovu dužnosti za naknadu štete i najposlije posebno o raznim krivicama prouzročenja štete, gdje je riječ i o raznim vrstama naknadjenja štete. I tako je svaki odsjek pomno obradjen, te se može s pravom nazvati udžbenik Krasnopolskog jednim od najboljih, a Krasnopolski jedan od najglasovitijih pravnika, pa zato ćemo i da završimo ovaj prikaz naš riječima dra. Bruna Kafke, napisanim u predgovoru III. svesci udžbenika Krasnopolskog:

„Mit Horaz Krasnopolski starb einer der bedeutendsten oesterreichischen Juristen, ein Forscher von ungewöhnlicher Begabung und von vorbildlicher Gründlickeit, ein Lehrer, der von der hohen Bedeutung seines Berufes tief durchdrungen war. Er vereinigte eine umfassende und erfolgreiche schöpferische Tätigkeit mit eminenter didaktischer Begabung. Er ist mit Recht einer von jenen zu nennen, welche der Aufgabe gerecht geworden sind: nicht bloss ein Wissen zu vermitteln und ein Können zu lehren, sondern — selbstschaffend — zu selbsttätiger geistiger Arbeit anzuregen."

Dr. Žarko Miladinović.

Digitized by Google

Svaštice.

Glavni poslovni izkaz o radnjama vrhu onih tajno razdijeljenih zadruga, od kojih su zemljišni posjedi po gruntovnim mjernicima, poslujućim kod osnivanja nove gruntovnice, tečajem ljetnog razdoblja 1911. razdijeljeni odnosno izmjereni i u gruntovnici provedeni.

Tekući broj	Ime sudbenoga kotara	Broj						Opazka
		porezna općina	prvobitnih zadruga	novonastalih zadruga ili dijelbenika	prvobitnih	novo nastalih čestica	ukupno	
1	Ivanec	2	70	285	1027	3978	5005	Sve u godini 1910. izmjerene diobe provedene su gruntovno tečajem g. 1911. Od dioba, izmjerenih u g. 1911., obračunati će se u zimsko doba površine dijeljenih čestica i sastaviti novi posjedovni listovi.
2	Krnjak	1	8	18	135	40	175	
3	Ogulin	1	19	79	213	—	213	
4	Pakrac	2	6	10	79	46	125	
5	Stubica	3	8	39	132	54	186	
6	Zagreb	1	9	34	195	223	418	
7	Dol. Miholjac . . .	2	27	49	438	901	1339	
8	Pežega	7	7	28	203	100	303	
9	Djakovo	1	1	3	14	17	31	
	Ukupno . . .	20	155	545	2.436	5.359	7795	
	K tomu radnje g. 1890. — 1909.	605	7400	23.102	167 559	165.768	333.327	
	Sveukupno . . .	625	7555	23.647	169.995	171.127	341.122	

Hinko Već, kr. ravnatelj gruntovnica.

Zakonarstvo.

OSNOVA ZAKONA O USTAVU ZA SUDOVE BOSNE I HERCEGOVINE.

(Nastavak).

No to odobrenje ima malo praktične vrijednosti, jer predstojnik suda — ako se i ne uzme u obzir to, što on nikako ne utječe baš na najvažniji dio sudačkoga rada, na kogniciju, pošto samo onaj sudački činovnik smije da presúgjuje, koji je proveo usmenu raspravu, — nije ni faktično kadar, da brižno pregledava riješenja područnih sudačkih činovnika, ako će uredno da vodi agende, koje je sebi rezervisao.

Uz zadatak, da pregledava sva riješenja, spada na predstojnika suda i taj skroz formalni posao, da potpisuje sve otpravke.

Ta dva posla zapremaju i u sudovima srednje ruke dosta vremena, a u velikim absorbišu gotovo sav rad predstojnikov.

Na okružnim su sudovima još gore neprilike od toga današnjeg stanja **zakona.**

I ovdje se sve koncentriše u predstojniku suda, i to barem formalno, ako ne u istinu.

Digitized by Google

Danas bi predsjednik okružnog suda trebao da predsjeda senatima i sjednicama. Kad god on to ne može, odregjuje on, ko će namjesto njega biti predsjedatelj. Nadalje odregjuje on članove za senate i dijeli megju referente poslovne komade, što stižu sudu.

Što se ne riješi u senatima ili na sjednicama, treba da on odobri.

Jednako, kao što i kotarski sudac, potpisuje i predsjednik okružnog suda gotovo sve pismene otpravke.

Osim toga treba da on još i sam vodi neke „svoje" bilješke i iskaze, koji su male vrijednosti, pa da tako kontroliše poslove.

Ako se uz to uoči i ostali veliki upravni posao, što po sebi proizlazi iz tolikoga organizma, kao što je okružni sud, gdje imade još i hapsana, onda ne treba tek da se dokazuje, da je vršenje pravde samo formalno, a ne uistinu koncentrisano u predsjedniku.

Po zakonu treba da je predsjednik prvi sudija, a u istinu je on više upravni činovnik nego sudac.

Pri tom se ne postiže ni intenzivna kontrola poslovanja okružnih sudova, koju zakon hoće da poluči koncentrisanjem, pošto predsjednik uz svoj ostali mnogi posao nije kadar, da temeljito i pouzdano promotri rad.

Ako se sad pomisli, da se samo iskusni i valjani suci biraju za pretstojnike kotarskih i okružnih sudova, onda se vidi, da po današnjoj organizaciji baš najbolji suci gotovo ništa ne znače za judikaturu, a da im uz to i ostali rad puno ne koristi pravosugju.

Današnje poslovanje okružnih sudova ne samo da uništuje predsjednikovu sudačku službu, nego donosi sa sobom još veće zlo, a to je naročito modus, kako se ad hoc postavljaju senati.

Neprestano mijenjanje članova u pojedinim senatima dovodi prema § 199. gr. pp. do ponavljanja usmenih rasprava, što i sucima i strankama oduzemlje dosta vremena, a s druge strane, kao što se svaki dan vidi, dovodi ono i do čestog i neopravdanog odgagjanja i prema tome do razvlačenja parnica, i to zato, što novi članovi senata ne poznaju parnice kao pregjašnji, koji su joj udarili osnovu. Tako biva postupak trom i skup, namjesto da je brz i jeftin, kako ga hoće gragj. parnični postupnik.

A povećava se nesrazmjerno i cjelokupni broj usmenih rasprava na okružnim sudovima, što s jedne strane dovodi do toga, da se pojedini sudija previše tereti poslom, a s druge strane, da treba sve više sudija, e da se sastave senati.

Ta povećana potreba postaje ponekad prava nužda i ne da, da se u obzir uzme individualna sposobnost, osobita naklonost i znanje pojedinih sudaca. Ona dovodi i do toga, da za senate nema izvježbanih sudaca, nego se uzimlju i mladi i nezreli.

Tako se na okružnim sudovima ne dogagja baš rijetko, da u prizivnim senatima sjede prislušnici, koji još nijesu dugo u praksi.

Da takovo sastavljanje senata ne koristi pravdi, ne treba tek dokazivati.

Zaista, danas su prekarne prilike kotarskih i okružnih sudova. One ne dadu, da dogje do brzog i jeftinog, a pri tome dobrog sugjenja.

U tom je pravcu uz mlade neiskusne sudije nezgodno još i to, što preterećenje ne da sudijama, da i nadalje rade oko svoga znanja.

Digitized by Google

I tako je sve veća opasnost, da će sudovi mehanički svršavati svoje poslove.

No ako se i prizna, da je i nedovoljan broj sudija kriv današnjim lošim prilikama sudskim, ipak se mora kazati, da su spomenutim neprilikama n a j v i š e k r i v i i s t a k n u t i m o m e n t i, naime troma manipulacija, preterećenje suca sporednim poslovima i neracijonalno postupanje s pravim sudačkim poslovima, i da će sve to trebati ukloniti iz današnjega sudskoga poslovanja, ako n e ćemo, d a b e z m j e r n o p o v e ć a m o b r o j s u d a c a.

Što su prilike vrhovnog suda nešto bolje, to je odatle, š t o s u s e t u, k a o š t o j e v e ć r e č e n o, p r a k t i č n o u v e l e r e f o r m e, k o j e z a k o n j o š n i j e s a n k c i o n i s a o.

No po sebi se razumije, da se ni to stanje ne da dalje održati.

IV. O m a t e r i j a m a, k o j e ć e s e u r e d i t i o v o m z a k o n s k o m o s n o v o m.

Po svemu, što je gore rečeno, zadatak je ove zakonske osnove, da s jedne strane stvori norme, koje će zajemčiti pravni položaj suca i tim njegovu nezavisnost, a s druge strane, da nanovo uredi sve materije, koje su uredjene današnjom sudskom instrukcijom i instrukcijom za vrhovni sud, dotično propisima, koji su im kasnije dodani.

No osnova ne će samo da iznova uredi, dotično reformiše te materije, koje se u glavnom tiču prilika sudskih lica, uregjenja sudskih poslova i nadziranja vršenja pravde, nego hoće, da pri tom uredi i ono, čega dosada nije ni bilo, ma da je nužno dobrom i uregjenom pravosugju. To je jednoliko sugjenje svih sudova i uvogjenje sudskih ferija.

Za sigurnost sugjenja treba uz t. zv. garancije sudačke nezavisnosti još i to, da se, kako valja, uredi gragjansko pravna odgovornost sudaca, pa se i to čini u ovoj osnovi.

Sve te materije složiti u ovoj osnovi, bilo je s toga dobro, što se megju se popunjuju i sve zajedno čine tako zv. u s t a v z a s u d o v e

V. O n a č e l i m a o s n o v e.

1. Z a j e m č e n j e s u d a č k e n e z a v i s n o s t i i n o r m i r a n j e n j e g o v e g r a g j a n s k o - p r a v n e o d g o v o r n o s t i.

a) N e s v r z i v o s t s u c a.

Valjalo je promisliti, kojima će se garancijama u osnovu faktično uvesti načelo sudačke nezavisnosti, koje postavlja zemaljski ustav.

Danas se obično misli, da su te garancije u tome, što se suci ne smiju skidati sa službe, ni premještati.

Prema tome je jedno i drugo uslo gotovo u sve zakone, a naročito i u zakone monarhije (vidi austr. osnovni državni zakon od 21. decembra 1867. L. d. z. br. 144., ug. zak. čl. IV. : 1869. i hrv. zakon od 28. februara 1874., Zbornik br. 15.).

No to se pitanje ne da rijesiti naprečac tako, da se prihvate neka doktrinarna načela.

Ni to, što su neki zakoni pristali na ta načela, ne opravdava samo sobom, da se prihvate, a da se pri tom ne uzmu pobliže u obzir naše prilike.

Digitized by Google

Ako se i prizna, da su garancije sudačke nezavisnosti potrebne nepristrasnom i pravednom sugjenju, ne smije se ipak smetnuti s uma, da se to načelo ne da sasvim izvršiti.

S načelom nezavisnosti pravde dolazi u opreku drugo jedno načelo, od kog jednako zavisi, hoće li pravosugje biti, kako treba, a to je načelo, po kom će biti skladan i jednolik sudski rad, a i po potrebi po sudovima razdijeljeni sudački činovnici.

Ta je potreba pravosugja koncentrisala u vladi cjelokupnu upravu pravde i nadzor službe, što je predvigjeno u ustavu za sudove. Ona po sebi donosi vladi neku vlast, da prema potrebi razregjuje suce.

Gdje će biti granica izmedju garantovane nezavisnosti suca i utjecanja uprave pravde, to je pitanje, na koje se ne da doktrinarno odgovoriti.

Pozitivno se pravo mora držati faktičnih potreba, na što novije pravo naročito pazi.

Tako su se zakoni austrijski i njemački pomogli pomoćnim sudijama. To je u stvari ograničivanje sudačkih garancija na stanovite grupe sudija.

Na taj su način udesili, da uprava pravosugja može da utječe na razregjivanje sudaca.

U nas je potreba takova utjecanja uprave pravosugja s obzirom na naše mučne prilike kud i kamo veća, nego drugdje.

U tom pravcu valja najprije istaći, da u nas konfesionalni momenat izlazi više na srijedu, nego gdje drugdje. Nadalje je važno to, da naš sudački stalež nije jednolik i da još zadugo ne će biti takav.

Te osobite prilike čine, da će u nas više nego igdje i bez kažnjive krivice suca doći do toga, da ne će biti moguće ostaviti ga i nadalje na njegovom mjestu, a da se ne škodi interesu službe.

Da se udovolji našim faktičnim potrebama, moralo bi se svojstvo suca ograničiti barem na predsjednika i savjetnike kolegijalnih sudova.

No takim bi se ograničenjem velikom dijelu sudačkih činovnika, koji vrše pravdu, oduzelo svojstvo sudaca, te bi se tako uvelike umanjila vrijednost danih garancija.

Treba dakle poći drugim putem, da se izmiri interes sudačke nezavisnosti s interesom dobro uregjene pravde.

A to može biti samo tako, da se napusti manja garancija i održi veća.

Izmegju t. zv. garancija sudačke nezavisnosti svakako je najvažnija sudačka nesvrzivost, jer opasnost neposrednog utjecanja uprave na slobodno sudačko odlučivanje, koju baš garancija nesvrzivosti hoće da ukloni, dolazi ponajviše odatle, što bi se sudac mogao administrativno staviti u mir ili skinuti sa službe.

Premještanje na koje drugo mjesto ne osjeća se toliko, osobito, ako pri tome nema materijalne štete.

Ako se dakle upravi pravosudja dade pravo, da iz službenih razloga može da premjesti suca na koje drugo mjesto jednakoga ranga uz naknadu troškova seljenja, a da mu se pri tom ne smanji plaća (premještanje za kazan treba i danas već disciplinarnu presudu), pa da se tako ona veća garancija, naime nesvrzivost, proširi na što veći dio sudačkog staleža, onda ne može biti teško, da se odlučimo za to.

ali zato proširuje svojstvo suca na sve sudačke činovnike, o kojima može biti govora u sudjenju.

Digitized by Google

b) Stavljanje sudaca u mir.

Norma nesvrzivosti sudaca iziskuje, da se naročitim odredbama uredi, da se ne smiju administrativno penzionisati suci, koji su nesposobni za službu.

Što se tiče penzionisanja sudaca imade u austrijskim, ugarskim i hrvatskim, a tako i u drugim zakonima osobitih propisa, koji tačno odredjuju uslove za to, pri čem se isključuje svako uplitanje administrative.

Ti se propisi preuzimlju i u osnovu prema potrebi.

c) O normi gradjanskopravne odgovornosti sudaca.

Već je rečeno, da uz sudačku nezavisnost treba da ide zakonsko uredjenje sudačke odgovornosti za štetu, počinjenu u vršenju službe. Ta je odgovornost načelo, koje prihvaćaju svi moderni zakoni.

I današnja sudska instrukcija propisuje u § 18. gragjansko-pravnu odgovornost sudskih činovnika. No posebni zakon, što ga obećaje taj paragraf, nije sve do sada stvoren, ma da je od tada prošlo već 30 godina.

Danas se administrativno ustanovljuje i naknagjuje takva šteta, a isto se tako naplaćuje od krivca činovnika, što je država dala u ime odštete.

Ma da se pojedini zakoni često razilaze, što se tiče uregjenja gragjanskopravne odgovornosti sudaca, slažu se ipak gotovo svi u tome, što dopuštaju traženje naknade na redovnom sudu.

Ova osnova nema razloga, da ne prihvati to načelo, pa ga je uzela za temelj svojim odredbama, koje se tiču toga.

2. O reformi sudskih poslovnih uredaba.

Ako će se nanovo da urede materije, o kojima govore današnja sudska instrukcija i instrukcija za vrhovni sud, valjaće prema onome, što je gore rečeno, ponaprije da se, kako treba, reformišu sudske poslovne uredbe.

Pravac toj reformi daje ono, što je rečeno o manama naših zakona.

Prema tome imade ta reforma tri glavna zadatka:

1. Namjesto današnje spore manipulacije, koja troši silno vrijeme trebaće da dogju jednostavnije uredbe, da se tako olakša unutrašnja sudska služba.

2. Trebaće sucu oduzeti sve sporedne poslove, u kojima nema sugjenja niti su s njim u tijesnoj svezi, pa ga tako osloboditi od prevelikog tereta.

3. Trebaće prikladnom promjenom današnjih odredaba o vršenju pravde udesiti, da bude moguće, da se racijonalno postupa s pravim sudačkim poslovima i da se tako s jedne strane spriječi preterećenje sudaca, a s druge strane prema svrsi dobro upotrijebe suci, koji su tu.

a) O jednostavnijoj manipulaciji.

Za reformu manipulacije već je ponešto učinjeno. Pokušalo se je učiniti ju jednostavnijom napuštanjem zapisnika o podnescima u gragjanskim stvarima i uvogjenjem registara prema dotičnim uredbama obiju država monarkije.

Po izvještajima svih sudova dobro je poslužila ta nova manipulacija, pa se može smatrati, da će ta reforma posve zadovoljiti.

S toga će se ta jednostavna manipulacija sada sasvim uvesti i potpuniti.

No prema karakteru dotičnih odredaba i prema onome, kako se je postupalo i drugdje, izvršiće se ta reforma naredbom.

Digitized by Google

b) Oslobogjavanje sudaca od tereta nesudačkih po moćnih poslova.

Teže je sa zahtjevom, da se suci oslobode od tereta sporednih poslova Za to je uslov, da su pisarnički činovnici kadri, da izvrše veći zadatak, koji će im se zadati.

No sada oni to nijesu, jer ih sada imade malo, koji bi bili za takove poslove.

Trebaće dakle ponajprije stvoriti uslove, uz koje će se suci moći osloboditi od tereta nesudačkih poslova.

Uslovi su za to, da se poveća kvalifikacija pisarničkih lica.

U tom pravcu znači već korak naprijed naredba o uslovima za primanjo umanipulativnu službu od 20. jula 1909., Gl. zak. br. 95., jer ona od kompetenata na mjesta pisarničkih činovnika zahtijeva više općeg obrazovanja.

No ni to, što ta naredba zahtijeva, ne bi bilo dosta, kad bi se sudskoj pisarnici predali svi oni nesudački poslovi, koje sada vrše sudački činovnici.

Za dobro vršenje tih poslova uslov je povrh većega općeg obrazovanja, nego što se zahtijeva danas, još i to, da se uz temeljito znanje pisarničkih poslova znade još i toliko prava, koliko ga treba za vršenje te službe.

Moraće se dakle ponajprije temeljito revidirati sadašnji propisi o uslovima za namještanje sudskih pisarničkih činovnika.

Pri tome će se sudački pisarnički činovnici svakako morati odvojiti od administrativnih, pošto velika razlika izmegju sudačke i administrativno p sarničke službe iziskuje, da se različno postupa s obje kategorije pisarničkih činovnika.

Danas nema dosta kvalifikovanih pisarničkih činovnika, pa se stoga ne da radikalno izvršiti oslobodjenje sudaca od soprednih poslova, ma koliko ono bilo opravdano. To će se moći tek polagano prema tome, koliko bude na raspolaganje dobro kvalifikovanih činovnika.

Za to će se ovdje tek stvoriti zakonska osnova za buduću reformu, a potanko će se te prilike urediti naredbom.

c) Decentralizacija vršenja pravde.

Rečeno je, da je treći glavni zadatak reforme promjena današnjih odredaba o vršenju pravde. Što će to biti, vidi se iz opisanih neprilika sudova u tom pravcu.

Namjesto koncentracije vršenja pravde u starješini suda, što je hrgjavo, moraće doći do decentralizacije.

a) Postavljenjem inokosnih sudaca u kotarskim sudovima.

U kotarskim će sudovima uz predstojnika suda i njegovi područni sudački činovnici samostalno vršiti sudačku službu kao inokosni suci, koliko su kvalifikovani, kako valja.

b) Postavljanjem stalnih senata na okružnim sudovima i na vrhovnom sudu.

U okružnim će se sudovima postaviti stalni senati, na koje će se poslovi podijeliti po materijama, dotično po kotarima, ako bi koja materija bila prevelika, pa se nebi cijela mogla dati jednom senatu.

Digitized by Google

Za vrhovni sud treba samo da se današnja praksa uredi zakonom.

Po toj će decentralizaciji vršenja pravde prestati ona potreba, da predstojnik suda za svaki komad, što stigne, tek odregjuje referenta, da odobrava većinu rješidaba i da potpisuje pismene otpravke.

Tako će se na kotarskim i okružnim sudovima mnogo radnih sila osloboditi i privesti judikaturi.

No ne će to biti jedina korist. U okružnim će sudovima postavljenje stalnih senata učiniti, da će se sve svršavati brže i bolje, jer ne će više na jednoj stvari raditi suci, koji se više puta mijenjaju i nijesu upućeni u stvar, pa će se tako ukloniti i glavni uzrok razvlačenja. S druge će se strane moći gledati i na ličnu sposobnost, naklonost i specijalno znanje pojedinih sudaca u pojedinim pravnim strukama, te će se postavljanjem stalnih senata dati članovima senata prilike, da se u svojoj struci uvježbaju i da povećaju svoje znanje.

Brzo svršavanje pojedinih stvari utjecaše kasnije povoljno na cjelokupni posao, te će i ono pomoći da se sa sudaca skine preveliki teret.

Uz te istaknute stvarne momente, koji su za postavljanje inokosnih sudaca u kotarskim sudovima i stalnih senata u kolegijalnim sudovima, ne smije se zaboraviti na to, da su ta načela davno već uvedena u sudske ustave drugih država, tako naročito Austrije i Ugarske, i da su se tu pokazala dobra.

3. Odredbe za jačanje pravosugja.

Reforme uredaba za sudsko poslovanje idu ponajprije za tim, da sa sudaca skinu teret i da se tako dogje do brzog i jeftinog sugjena.

Svakako će oslobogjenje sudaca od prevelikog tereta koristiti jačanju pravosugja, ali to po sebi nije dosta za tu svrhu, nego će za to trebati i naročitih odredaba.

Te će odredbe poći u dva pravca.

S jedne će se strane ići za tim, da sude samo kvalifikovani suci, a s druge će se strane morati paziti, da sugjenje ostane jednoliko.

a) O isključivanju nekvalifikovanih sudaca iz dijela u sugjenju.

Ponajprije će trebati ukinuti glavno zlo današnjega pravosugja, a to je upotrebljavanje neispitanih sudačkih činovnika za suce.

To ide kao što je već istaknuto, dotle, da i u prizivnim senatima okružnih sudova, gdje se u većini parnica stvara konačna presuda, sjede i prislušnici, koji nemaju gotovo nikakve prakse i ne znaju, kako valja, ovdašnjih zakona.

Uz današnje prilike razumije se po sebi, da se neispitani prislušnici upotrebljuju i u senatima prve inštancije.

Ako se smatra da je kolegija više sudaca za valjanost presude bolja garancija od inokosnog suca, — a to je danas opće mišljenje, — onda treba i te kolegije sastavljati od sudaca, koji su, kako valja, kvalifikovani, jer će inače biti lošije od inokosnih sudaca, te će do apsurdnosti dotjerati mišljenje o boljoj garanciji.

(Nastavit će se).

Digitized by Google

Bibliografija.

I.

Opća pravna pitanja.*

Астровъ, П. Юридическія предпосылки рабочаго права I. Юридическія лица. М. Ц. 20 к. II. Кондикціи. М. Ц. 20 к. — Исторія нашего времени (Современная культура и ея проблемы). Подъ ред. проф. М. Ковалевскаго и К. Тимирязева. Вып. 4-ый. Спб. Ц. 1 р. 40 к. — Луначарскій, А. Религія и соціализмъ. Христіанство. Религіозная философія. Утопическій и научный соціализмъ. Томъ II. Спб. Ц. 3 р. — Новгородцевъ, П., проф., и Д. Покровскій. О правѣ на существованіе. Соціальнофилософскій этюдъ. Спб. Ц. 45 к. — Спиноза, Бенедиктъ. Этика. пер. съ лат. Н. Иванцова (Труды Моск. Психол. Общ., вып. 5). Изд. 2-е. М. Ц. 2 р. — Шершеневичъ, Г. Общая теорія права. Вып. 2 (философія права. Т. I. Часть теоретическая). М. Ц. 1 р. 50 к.

Алексѣевъ, Н. Естественное право и историзмъ (Вопр. права, кн. VII). — Бѣляевъ, И. Судья и законъ (Вопр. права, кн. VI (2). — Булгаковъ, С. Соціальная философія Роберта Оуэна (Вопр. филос. No. 3—4). — Гюбшманъ, фонъ-, А. Существенныя условія успѣшнаго развитія юридической помощи въ уѣздахъ (Право, No 35). — Ровинъ, Н. Судъ и общественное мнѣніе (Право, 32). — Слонимскій, Л Новая попытка научной реформы правовѣдѣнія (В. Евр. No. 6 — Тахтаревъ, К. Чѣмъ должна быть соціологія (Совр. Міръ, No. 8). — Шершеневичъ. Г. Оправданіе права (Вопр. филос. No. 3—4). — Яблочковъ, Т, С. А. Муромцевъ, какъ ученый (Юр. Зап. Демид. Лиц. Вып. II (VI).

Bielenberg, J. Die Freiheit des Luftraums. Berlin. M. 2. — Bierling, E. Juristische Prinizpienlehre, 4 Bde. Tübingen. M. 12. — Biondi, C. Nel campo medico-legale delle leggi sociali. Torino. — Bozi, A. Die Weltanschauung der Jurisprudenz. 2 Aufl. Hannover. M. 8. — Cornejo, M. Sociologie générale. T. 1-er et 2. Les 2. volumes, 20 fr. Paris. — Del Vecchio, G. Sulla positività come carattere del diritto. Modena. — Falter, G. Staatsideale unserer klassischen Zeit. Leipzig. M. 3. — Festschrift zur Feier des 100 jähr. Bestehens der Univ. Breslau. Hrsg. v. G. Kaufmann. 2 T. Breslau. M. 16. — Festschrift zur Jahrhundertfeier des (österr.) allgemeinen bürgerlichen Gezetzbuches. 1 Juni 1911, 2 Teil. Wien. M. 35.70. — Gawrilovitch, M. L'Etat et le Droit (thèse). Paris — Gayvallèt, P. revendications du sexe féminin. Les femmes doivent être libres et égales aux hommes. La femme n'est pas un objet de proprieté. Le Mans. — Hesslein, H. Ideale und Interessen. Soziologische Studie. Berlin. M. 3. — Jardel, L. La lettre missive. Essai d'une théorie juridique nouvelle de la correspondance épistolaire. Ouvrage couronné par l'Académie des Sciences morales et politiques. Paris. 7 fr. — Kantorowicz, H. Rechtswissenschaft u. Soziologie. Tübingen. M. 1. — Kelsen, H. Ueber Grenzen zwischen juristischer u. soziologischer Methode. Tübingen. M. 1.50.

---

* Iz „Журнала Министерства Юстиціи" br. 8. god. 1911.

Digitized by Google

— Kornfeld, J. Soziale Machtverhältnisse. Grundzüge einer allgemeinen Lehre vom positiven Rechte auf soziologischer Grundlage. Wien. M. 5.20. — Leitzmann, H. Boycott-Streik-Aussperrung-Sperre-Verrufserklärung als juristische Begriffe. Leipzig. M. 2. — Labedank, E., Dr. Das Problem der Seele und der Willensfreiheit in Theorie und Praxis. Berlin. M. 1.50. — Maday, A. Essay d'une explication sociologique de l'origine du droit. (Théorie de la valeur des droits). Paris. 1 fr. — Martin, Alfr. Die Lösung der sozialen Frage oder Individualismus. Dresden. M. 3. — Merfort, K. u. Hofer, M. Ergänzungsband zum alphabetischen Nachschlage-Register zu den österr. Reichsgesetzen, Landesgesetzen u. Verordnungen. Wien. M. 8.50. — Montenot, G. La circulation aérienne envisagée au point de vue juridique (thèse). Dijon. — Nicol-Speyer, A. Systematische Theorie des heutigen Rechts. 1 Abtlg.: Der allgemeinen Rechtslehre 1 Tl. Berlin. M. 9. — Philippi, Fritz. Giebt es e. richterliche Instanz in Glaubesdingen? Wiesbaden. — Pinel, A. Essai de solidarité sociale Bastia. 1 fr. — Ransson, G. Essai sur l'art de juger. Paris. 3 fr. 50. — Rogge, H. Methodologische Vorstudien zu e. Kritik des Rechts. Berlin M. 1.50. — Rumpf, M. Le droit et l'opinion. Trad. par L. Hugueney. Paris. 3 fr. 50. — Sombart, Werner. Die Juden und das Wirtschaftsleben. Leipzig. M. 9. — Vierhaus, F. Ueber die Methode der Rechtsprechung. Vorlesungen (Beiträge z. staats- u. rechtswiss. Fortbildung, 1 Hft.). Hannover. M. 2. — Wallas, G. Politik u. menschliche Natur. Jena. M. 3. — Zacharias, A. Ueber Persönlichkeit, Aufgaben u. Ausbildung des Richters. Berlin. M. 2.50.

Abbot, Everett and Ch. Boston. The Judiciary and the Law (Amer. L. Rev. Vol. XLV, No 4). — Battaglini, G. Das Problem der Bekämpfung des Selbstmordes. Kriminalpolitische Betrachtungen (Schweiz Z. f. StrR. 24 J., 2 Hft.). — Feuchtwanger, L. Die Juden und das Wirtschaftsleben (Jahrb. Schmoll., 3 Hft.). — Hofstetter-Leu, Fr. Eine neue Etappe in der Frage nach der Widerrechtlichkeit des Boykott (Schweiz. Jur.-Z., VIII J., 1 Hft.). — Kohler, J. Ueber die Rechte melanesischer Stämme auf Neuguinea (Z. f., vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Kohlrausch, C. Rechtsphilosophie. (Z. f. ges. StrR. 31 Bd., 7 H.). — Lindsey, Edw. The development of a scientific view of Law (Amer. L.-Rev. Vol. XLV, No 4). — Pritsch, Erich. Ein Beitrag zum orientalischen Königsrecht (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Salomon. M. Kants Originalität in der Auffassung der Lehre vom Staatsvertrage (Arch. f. öff. R. 28 Bd., 1 Hft.).

II.

Pravna povijest. Izdanje pravnih spomenika.

Барвинокъ, В. Никифоръ Влеммидъ и его сочиненія. Кіевъ. — Барвинокъ, В. Объ обязанностяхъ государей по возврѣнію Никифора Влемида. Кіевъ. — Барриве, Л. Общественное движеніе въ царствованіе Александра II. Историческіе очерки. М. — Богословскій, М. Земскія челобитныя въ древней Руси (изъ исторіи земскаго самоуправленія на сѣверѣ въ XVII вѣкѣ) (Бог. Вѣсти. No. 1—3). Серг. пос. — Бречкевичъ, М. Введеніе въ соціальную исторію Княжества Славіи или Западнаго Поморья. Из-

Digitized by Google

слѣдованіе по исторіи Прибалтійскихъ поморянъ за первые полтора вѣка со времени принятія ими христіанства (1128—1278 г. г.) Юрьевъ. — Вульфіусъ, А. Очерки по исторіи идеи вѣротерпимости и религіозной свободы въ XVIII в. Спб. Ц. 2 р. 50 к. — Гнѣвушевъ, А. Церковное землевладѣніе въ Новгородской области во второй половинѣ XV в. и конфискація земель Іоанномъ III (Богосл. Вѣстн., No. 6). Сергіевъ Посадъ. — Граціанскій, Н. Парижскіе ремесленные цехи въ XIII и XIV столѣтіяхъ. К. Ц. 2 р. — Карасевъ, В. Матеріалы для археологической карты Казанской губ. (Отчетъ о поѣздкѣ въ Чистопольскій уѣздъ). Казань. — Марковъ, А. Вопросъ о подлинности церковныхъ грамотъ, входящихъ въ составъ новгородскихъ лѣтописей (Бог. Вѣсти. No. 6.) Сергіевъ Посадъ. — Майковъ, В. Книга писцовая по Новгороду Великому конца XVI в. Спб. — М—чъ, А. Система римскаго права. Конспектъ, составленный примѣнительно къ экзаменаціонной программѣ. V. Наслѣдственное право. М. Ц. 50 к. — Проврителев, Г. Къ исторіи раскола и сектанства на Кавказѣ. Скопцы Ставропольской губ. — Сергѣевичъ, В., проф. Древности русскаго права. Томъ третій. Землевладѣніе, тягло, порядокъ и обложенія. Спб. Изд. 2-е Ц. 2 р. — Сипайскій, В. Исторія источниковъ римскаго права. Спб. Ц. 1. р. 50 к. — Слабченко, М. Опыты по исторіи права Малороссіи XVII и XVIII в. в. Одесса. — Станкевичъ, А. Первые шаги крестьянской реформы въ Сѣверо-Западномъ краѣ (Историческая справка, доложенная въ торжесвенномъ засѣданіи Виленскаго Губернскаго Присутствія, 19 февраля 1911 г.). Вильна. — Сташевскій, Е. Землевладѣніе московскаго дворянства въ первой половинѣ XVII вѣка. М. — Тарановскій, Ѳ. Догматика положительнаго государственнаго права во Франціи при старомъ порядкѣ. Юрьевъ. — Хвостовъ, М, проф. Исторія римской республики. Конспектъ лекцій, читанныхъ въ Казанскомъ университетѣ и на Казанскихъ высшихъ женскихъ курсахъ. Казань.

Виноградовъ, П. Средневѣковое помѣстье въ Англіи (Ж. М. Н. Пр. No 7). — Завитневитчъ, В. Манифестъ 19 февраля въ историческомъ освѣщеніи (Труд. Кіев. Дух. Акад. No 5). — Ковалевскій, М. Очерки соціальнаго быта Франціи. Крестьянское землепользованіе до революціи. I—III (В. Евр. No. 7 и 8), — Пановъ, В. Политическія идеи аббата Мабли (Ж. М. Н. Пр. No 7). — Петровъ, Е. Вопросы промышленности и торговли въ наказахъ депутатовъ третьяго сословія генеральныхъ штатовъ 1789 года (Ж. М. Н. Пр. No 7). — Федоровъ, В. Аракчеевъ въ приказахъ его по военнымъ поселеніямъ (по поводу 100-лѣтія устройства поселеній, 1810—9 ноября) (Рус. Стар. No 3). — Филипповъ, А. Петръ. Елесовъ, безвѣстный собиратель Петровскаго законодательства (Вопр. права, кн. VI (2). — Фрезе, Б. Греко-египетскіе частно-правовые документы (Юрид. Зап. Демид. Лиц. Вып. I (VII). — Спекторскій, Е. Кризисъ обществовѣдѣнія въ XVII столѣтіи (Варш. Унив. Изв. VI, 1 сент.). — Шумаковъ, С. Исторія Правительствующаго Сената за двѣсти лѣтъ, въ пяти томахъ. Спб. 1911 (Рецензія) (Вопр. права, кн. VI (2).

Digitized by Google

Arquilliere, H. L'appel au Concile sous Philippe le Bel et la genèse des théories conciliaires. Paris. — Belle, Edm. La réforme à Dijon des origines à la fin de la lieutenance générale de Gaspard de Saulx-Tavannes (1530—1570). Dijon. — Bergmann, W. Das römische Recht aus dem Munde Verfasser. Eine systemat. Neuordng. der wichtigeren röm. Rechtssprüche. 1 Bd.: Recht u. Gesetz.-Völkerrecht.-Staatsrecht.-Kirchenrecht. Paderborn. M. 7.50. — Böckel, F. Die Grundstücksübereignung in Sachsen-Weimar-Eisenach. (Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte. 109 H.). — Breslau. M. 10. — Bougon, L. Le Testament en Auvergne du XIII siècle à la redaction de la coutume (1510). Paris. — Boulay de la Meurthe (Comte). Les prisonniers du roi à Loches sous Louis XIV. Tours. — Bry, G. Principes de droit romain, exposés dans leur développement historique. 5-e édition. Paris. 7 fr. — Calinesco, A. Le Retrait lignagir de l'ancien droit romain, comparé à l'ancien droit français (thèse). Paris. — Campagne. La conservation du bien de famille chez les Basques français (thèse). Paris. — Couturier. Les Assemblées tenues à Poitiers pour la préparation des Etats généraux de 1789. Discours. Poitiers. — Cruppi, M. Le divorce pendant la Révolution, 1792—1804. Paris. — Declareuil, J. Quelques problèmes d'histoire des institutions municipales au temps de l'Empire Romain. Toulouse. 9 fr. — Dodu, G. Le Parlementarisme et les Parlementaires sous la Révolution (1789—1799). Origines du régime représentatif en France. Paris. 7 fr. 50. — Duval, A. Essai sur les origines et le développement de l'hypothèque légale de la femme mariée on pays coutumier. Paris. — Ferrari, G. L'obbligazione letterale delle Istituzioni imperiali. Venezia. — Freudenthal, M. Zur Entwickelungsgeschichte der römischen Condictio. (Diss.). Breslau. M. 1.60. — Fustel de Coul)anges. Histoire des institutions politiques de l'ancienne France. 3-e édition. Paris. — 7 fr. 50. — Gautherot, C. L'Assemblée constituante. Le philosophisme révolutionnaire en action. Paris. — Gros, L. Le Parlement et la Ligue en Bourgogne. Paris. 4 fr. — Jouguet, P. La vie municipale dans l'Egypte romaine. Paris. — Krüger, H. Prof. Die prätorische Servitut. Münster. M. 3. — Lacombe, P. La première commune révolutionnaire de Paris et les Assemblées nationales. Paris. 7 fr. 50. — Ta Gorgue de Rosny, E., de. Du droit des gens miésar danz la coutume du Boulonnais (thèse). Paris. — Leleu, E. L'Assistance publique à Lille depuis le XI-e seicèle. Lille. – Mazaud, A. Les révendications économiques des assemblées primaires en juillet 1793. Paris. — Meltzl, Valamir. Die Romanistik im Kampfe um Babel und Bibel. Assyriologische Antikritik e. Römischrechtlehrers (Abhandl. z. röm. Rechtsgeschichte, XI). Kolozsvár. M. 1.50. — Noack, C. Zur Entstehung des Adelsfideikommisses in Unteritalien. Stuttgart. M. 3. — Philipson, C. The international law and custom of ancient Greece and Rome. London — Pinélès, S. Questions de droit romain, étudiées d'après la nouvelle méthode historique du droit comparé. Paris. 3 fr. 50. — Rotondi, G. Gli atti in frode alla legge nella dottrina romana e nella sua svoluzione posteriore. Torino. — Saas, C. Die Behandlung der Geisteskrankheiten im römischen Recht. Züruch. M. 2.70. — Schulte, A. Der Adel und die deutsche Kirche im Mittelalter. Stuttgart. M. 16. — Schwarz, B. Hypothek u. Hypallagma. Beitrag zum Pfand- u. Vollstreckungsrecht der griech. Papyri.

Digitized by Google

Leipzig. M. 7. — Seelmann, W. Der Rechtszug im älteren deutschen Recht. (Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte, 107 H.) Breslau. M. 7.20. — Sohm, R., Prof. Die altdeutsche Reichs- u. Gerichtsverfassung. 1 Bd. Die fränk. Reichs- u. Gerichteverfassg. Leipzig. M. 12. — Tobien, Alex. Die Agrargesetzgebung Liflands im 19 Jahrh. 2 Bd.: Die Vollendung der Bauernbefreiung. Riga. M. 14. — Woess, Fr. Das römische Erbrecht u. die Erbanwärter. Ein Beitrag zur Kenntnis des röm. Rechtslebens vor u. nach der constitutio Antoniana. Berlin. M. 8.

Aver, G. Begriff und Wesen des Vorsatzes in den mittelalterlichen Strafgesetzen Ungarns (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., sI—III Hft.). — Bardoux, J. Les fondateurs de la monarchie anglaise (R. polit. et parl. No 204, 10 juin.). — Brassloff, St. Zur Lehre von den Rechtsfolgen der schuldhaften Tötung einer Person im byzantinischen Recht (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Esmein, A. L'école du droit domanial (N. R. hist. No 3). — Guigue, Alb. Création du Présidial de Lyon (N. R. hist. No 2). — Herzen, N. Horace et le „vadimonium desertum" (N. R. hist. No 2). — Jobbé-Duval, E. Les idées primitives dans la Bretagne contemporaine (N. R. hist. No 3). — Knapp, H. Rechtsgeschichte. (Z. f. ges. StrR. 31 Bd., 7 H.). — Kohler, J. Die Veddas (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Kohler, J. Ueber die Anwendung der Carolina (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Kohler, J. Ueber sin Rechtsbuch der Sassanidenzeit (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Perrot, E. Décisions de jurisprudence normande (Echiquier, Début du XIV-e eiècle) (N. R. hist. No 2). — Platon, G. Les banquiers dans la législation de Justinien (suite) (N. R. hist. No 2). — Roy, G. Corvée, prestations, taxe vicinale. Les origines de la corvée féodale dans l'ancienne France (R. gén. d'adm., 6). — Thurnwald, R. Stufen der Staatsbildung bei den Urzeitvölkern (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Tschernowitz, Ch. Der Einbruch nach biblischem und talmudischem Rechte (Z. f. vergl. RW. 25 Bd. II—III Hft.).

III.

Gradjansko i trgovačko pravo i postupak.

Александровскій, В. Авторское право. Законъ 20 марта 1911 г. Истор. очеркъ, законодательные мотивы и разъясненія. Спб. — Башмаковъ, А. Очерки права родового, наслѣдственнаго и обычнаго. Юридическія изслѣдованія. Спб. ц. 3 р. — Бертгольдъ, Г. О выкупѣ родовыхъ имуществъ, по кассац. рѣшеніямъ Правительствующаго Сената за 1900—1909 г. г. Пермь. Ц. 1 р. 10 к. — Бертгольдтъ, Г. Акціонерныя общества и товарищества на паяхъ, по кассац. рѣшеніямъ Правительствующаго Сената. (Прод. книги, изданной въ 1904 г.). Пермь. — Билимовичъ, А., проф. Къ вопросу объ упраздненіи сервитутовъ. Докладъ, читанный въ собраніи Кіевскаго юридическаго общества 5 февр. 1911 года. Кіевъ. — Бутовскій, А. Давность владѣнія. Спб. Ц. 75 к. — Войтинскій, І. Коллективныя соглашенія объ условіяхъ труда (тарифный рабочій договоръ), какъ проблема законодательства. Современное положеніе вопроса во Франціи. Спб. Ц. 30 к. — Г. Г. Краткій курсъ римскаго гражданскаго права въ вопросахъ и отвѣтахъ.

Digitized by Google

Пособіе для студентовъ. Кіевъ. Ц. 1 р. 25. к. — Горбачевъ. И. Форменные договоры. М. Ц. 1 р. 25 к. — Исаченко, В. Гражданскій процессъ. Практ. комментарій на 2-ую кн. уст. гражд. суд. т. IV. Изд. 2-е, 1912 г. Спб. Ц. 6 р. — Канторовичъ, Я. Авторское право на литературныя, музыкальныя, художественныя и фотографическія произведенія. Спб. Ц. 1 р. 50 к. — Коптевъ, Д. Законъ объ авторскомъ правѣ съ изложеніемъ разсужденій и матеріаловъ, на коихъ онъ основанъ. Спб. Ц. 2 р. 50 к. — М—чъ, А. Система римскаго права. Конспектъ, составленный по послѣднему (третьему) изданію учебника проф. Дернбурга. III. Обязательственное право. М Ц. 90 к. — Пиленко, А. Привилегіи на изобрѣтенія. Изд. 6-ое. Спб. Ц. 85 к. Пиленко, А. Новый законъ объ авторскомъ правѣ. Текстъ закона, сопоставленіе съ прежде дѣйствовавшимъ правомъ, подготовительные матеріалы. Спб. Ц. 1 р. 25 к. — Поповичъ, П. Оправданіе давности и давность владѣнія въ древне-римскомъ гражданскомъ правѣ. Варшава. — Шовскій, А. Законопроектъ о торговыхъ книгахъ, выработанный Московскимъ временнымъ комитетомъ по изысканію мѣръ противъ неплатежей. М. Ц. 25 к.

А—евъ, Н. Нѣкотрыя неясности закона о 5% сборѣ съ денежныхъ капиталовъ. (Право, 24). — А—ль. Вопросъ объ отчествѣ внѣбрачныхъ дѣтдй въ дѣйствующемъ законодательствѣ (Право, 28). — Бѣляцкинъ, С. Возмѣщеніе моральнаго (неимущественнаго) вреда (Право, 29). — Войтинскій, І. Коллективныя соглашенія объ условіяхъ труда (тарифный рабочій одговоръ, какъ проблемы законодательства (Право, 21—24). Гибшманъ, А. Запродажныя за надѣльную землю (Право, 29). — Гиршбандъ, А. Выступленіе коммиссіонера въ качествѣ самостоятельнаго контрагента въ договорѣ коммисіи (Право, 36). — Гойхбаргъ, А. Залогъ недвижимости (Право, 25—27). Гойхбаргъ, А. Залогъ движимости (Право 25, 26). — Ельшевичъ, В. проф. Швейцарско гражданское уложеніе (Право, 33, 34). — Исаченко, В. Причины судебной волокиты (Право, 22, 23). — Каминка, А. Вопросы заклада движимаго имущества (Право, 34, 35), Павловъ, П. Допустимость завѣщательныхъ распоряженій надѣльной землей и наслѣдованіе послѣ крестьянъ по т. X ч. 1 (Право, 25). Раздѣльное жительство супруговъ (Женск. Вѣст. No 7—8). — Фелоновъ, Б. Иски къ конкурсу по спорнымъ претензіямъ (Право, 38.) — Фрейтагъ-Лорингованъ, А., бар. Отвѣтственность должника по залогу по проекту Вотчиннаго Устава (Вопр. права, кн. VI (2). — Фрейтагъ-Лорингованъ, А., бар. Система залоговыхъ правъ по проекту вотчиннаго устава (Юр. Зап. Дем. Л., Вып. I (VII.) — Хіенкинъ, Д. Новое рѣшеніе общаго собранія 1 и Кассаціоннаго д—товъ о приобрѣтеніи евреями недвижимой собственности (Право, 30). — Шендорфъ, Ф. Новое авторское право (Право, 26—29). — Ю. М. Къ вопросу о правѣ единственнаго кредитора на деньги должника, внесенныя въ судебное мѣсто (Право, 37).

Anders, J., Prof. Grundriss des Familienrechts. 2. Aufl. Leipzig. M. 4.—Arthuys, F. et E. Lecouturier. Traité des sociétés commerciales, suivi d'un commentaire sur la faillite et la liquidation judiciaire des

Digitized by Google

sociétés. Paris. 8 fr. — Baetz, L. Des droits du conjoint survivant au Vénézuéla. Comparaison avec le droit français. Paris. — Barth, J. De la constitution d'un bien de famille insaisissable en France. (Loi du 12 juillet 1909). Paris. — Bartsch, R. Die Uneigennützigkeit im Privatrecht. Wien. — Baudry-Lacantinerie, G. Précis de droit civil contenant dans une première partie l'esposé des principes et dans une deuxième les questions de détail et les controverses. 11-e édition. T. 1-er. Bordeaux. 12 fr. 50. — Bayer, H. Entscheidungsgrundlagen im deutschen u. österreichischem Zivilprozesse. Ein Beitrag zur Lehre v. d. mathemat. Richtigkeit des Urteils. Graz. M. 10. — Bernard, A. Essai critique sur la législation des partages d'ascendants en dcoit civil français. Dijon. — Biunchi, Fr., Prof. Corso del codice civile italiano. 2-e edizione. Disp. de 177 à 181. Torino. — Bocquet, J. De la responsabilité des propriétaires de bâtiments de mer en cas d'accidents de Jersonnes (thèse). Paris. — Bonnecase, J. L'institution de la communauté continnée. Contribution à l'étude de la réforme du droit matrimonial français. Paris. — Boumbu, J. Essai sur la théorie jurisprudentielle de la dot incluse (thèse). Paris. — Boussus, F. La Loi du 13 juilet 1907 relative au libre salaire de la femme mariée et à la contribution des époux aux charges du ménage. Paris. — Bozonet, J. Des contrats de cheptel de la Bresse (thèse). Paris. — Brachet, P. De l'obligation de doter. Paris. — Bunesco. M. Du contrat de représentation théatrale. Paris. — Bühler, O. Die Zuständigkeit der Zivilgerichte gegenüber der Verwaltung im württemberg. Recht und ihre Entwicklung seit Anfang der 19 Jahrh. Stuttgart. 8.60). — Carret, J. Le droit de chasse dans ses rapports avec la propriété foncière. Paris. 10 fr. — Cosack, K. Lehrbuch des deutschen bürgerlichen Rechts. 2 Bd. 1. Teil: Das Sachenrecht. 5. Aufl. Jena. M. 7.50. — Caspari, J. Kompendium des gesamten Rechts in Einzelheften. I. Attlg.: Zivilrecht. 2 Bd. Bürgerliches Recht (Recht, der Schuldverhältnisse. Allgemeine Lehren). Berlin. M. 250. — Chollet M. u. Hamon, G. Du droit de obligataires en cas de faillite, liquidation judiciaire, liquidation volontaire. Paris. fr. 5. — Croner, S. Reform der deutschen Rechtsanwaltschaft. Leipzig. M. 50. — Daubenspeck, H. Referat, Votum und Urteil. 11 Aufl. hg. von F. Daubenspeck. Berlin. 5.60. — Danz, E. Die Auslegung der Rechtsgeschäfte. Jena. 7. M. — Delarone, J. Les employés de mairie. Etude sur le contrat de travail (thèse). Paris. — Delettre, E. Les lois forestières et les droits du propriétaire (thèse). Paris. — Del Giudice, P. Le indagini sulla paternità e il progetto Scialoja. Milano. — Demogue, R. Les notions fondamentales du droit privé. Essai critique. Paris. 10 fr. Dernburg, H. Prof. Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs u. Preussens. 5. Bd. Deutsches Erbrecht. 3. Aufl., bearb. v. Prof. A. Engelmann. Halle. M. 12. — Des Granges, A. Du bien de famille insaieissable. Commentaire de la loi du 12 juillet 1909 et du décret d'administration publique du 26 mars 1910. Paris. 7 fr. 50. — Devèze, C. La vente forcée des fonds de commerce (loi du 17 mars 1909). Paris. — Doernberger, K. Die Besonderheiten der Seeversicherung. Nürnberg. M. 1.20. — Dreyfus, M. Die Verfügung im bürgerlichen Gesetzbuch. München. M. 4.50. — Dubois, P. De la condition de viduité et des déchéances causées par le remariage. Paris. — Dupont, C. De la déduction du passif dans les déclarations de mutations par décès (thèse). Caen. —

Digitized by Google

— Drouard, A. Le droit de cuccession de l'Etat dans quelques législations étrangères. Législation allemande, suisse et hongroise. Paris. — Ehrenreich, M., O. Kastner u. J. Kraus. Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch f. das Kaisert. Oesterreich. Wien. M. 11. — Engelmann, Th. Die Verjährung der Ansprüche aus unerlaubten Handlungen. Leipzig. M. 1.80. — Enneccerus, Z., Th. Kipp u. M. Wolff. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts. 4 u. 5 Aufl. Marburg. — Festschrift zur Jahrhundertfeier des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. 1. VI. 1911. 2 Tle Wien. M. 30. 70. — Fick, F. Das schweizerische Obligationenrecht vom 30. III. 1911. Titel 1—22, m. Erläutrgn. hrsg. 1 Aufl. zugleich 4 Aufl. der Kommentars v. A. Schneider u. H. Fick. 1 Liefg. Zürich. M. 2. — Fournie, P. La recherche de la paternité naturelle d'après les récentes discussions. Paris. — Foisset, J. Du désistement et de l'acquiescement dans les affaires qui intéressent l'ordre public. Paris. — Fuchs, W. Die Haftlicht des Automobilhalters u. des Eisenbahnunternehmers. Berlin. M. 2. — Gallet, E. L'Administration légale (Loi du 6 avril 1910) (these). Paris. — Ganzoni, E. Le droit de grève et le contrat de travail. Paris. Garsonnet, E. et C. Cézar-Bru. Précis de procédure civile contenant les matières exigées pour l'examen de licence. 7-e édition. Paris. 10 fr. — Gaudillot, A. De la responsabilité civile en matière d'accidents d'automobiles. Paris. — Gaudriot, R. Du droit donné à chaque époux de saisir les salaires de l'autre (Loi du 13 juillet 1907) (thèse). Paris. — Geny, F. Des droits sur les lettres missives étudiés principalement en vue du système postal français. Les 2 volumes 20 fr. Paris. — Gerota, C. Le retrait d'indivision (art. 1408, al. 2) thèse). Paris. — Giraud, A. De la contribution des époux aux charges du ménage (these). Paris. Gontier, P. Le directeur et l'administrateur delégué de la Société anonyme (thèse). Paris. — Gossin, L. De la distinction du legs conditionnel et de la substitution fidéicommissaire. Dijon. — Gütschow, C. Die Reform u. Vereinheitlichung des Seerechts durch Rückkehr zum allgemeinen Frachtrecht. Hamburg. M. 6. — Haillecourt, M. Des obligations solidaires en droit allemand et en droit franèais (Etude de droit comparé) (thèse). Paris. — Hatzfeld, A. Der Streit der Parteien. Versuch e. soziolog. Betrachtg. der Zivilrechtspflege. Berlin. M. 3.60. — Heilfron, Ed. Das bürgerliche Recht des Deutscheen Reichs II Tl. III Abtlg.: Sachenrecht. 4 Aufl. Berlin. M. 9. — Heiner, Fr. Der kirchliche Eheprozese. Köln. M. 3. — Hein, W. Duldung der Zwangsvollstreckung. Breslau. M. 10. — Hölder, E. Der Inhalt der Willenserklärung. Programm. Leipzig. M. 1.50. — Jacobi, O. Die preussische Gesindeordnung vom 8. 11. 1810 und ihre Ergänzungsgesetze. Auf der Grundlage d. BGB erläutert. 3 Aufl. Berlin. M. 2. — Jaeger, E. Reichszivilgesetze. 3 Aufl. von Jaeger BGB mit Nebengesetzen. Mit e. Anh. enth. Ausführungsgesetze f. das Kgr. Sachsen, hg. v. Kloss, München. M. 12. — Jamakorzian, R. De la publicité commerciale en France. Paris. — Jöhr, A. Zur Frage der Errichtung einer schweizer Hypothekenbank. (Schweizer. Zeitfragen, Heft 40). Zürich. M. 2. — Jonesco, E. Les obligations naturelles. Paris. — Kaeuffer, Z. De la cession de bien allemande avec stipulation d'un altenteil (thèse). Paris. — Klee, K. Der Erpressungsbegriff auf vertragsrechtlicher Grundlage. Mannheim. M. 4. — Klibanski, H. Handbuch des gesamten russischen Zivilrechts. 1 Bd. (1 u. 2 Buch):

Digitized by Google

Ehe-, Familien-, Sachenrecht, Obligationen usw. Berlin. M. 16.50. — Kloeppel, E. Die Grundlagen des Markenschutzes. Berlin. M. 2. — Kommentar zum schweizer. Zivilgesetzbuch, hrsg. v. Prof. A. Egger, Arn. Escher, H. Oser u. C. Wieland. III Bd. 2 Lfg. Das Erbrecht. M. 3. — Köstler, R. Die väterliche Ehebewilligung. Eine kirchenrechtliche Untersuchung auf rechtsvergleichender Grundlage. Berlin. — Krasnopolski, H. Lehrbuch des österreichischen Familienrechts. Hrsg. v. B. Kafka, Leipzig. M. 10. — Kretzschmar, F. Das formelle Grundbuchrecht. Leipzig M. 80. — Kulenkampf, Ed. Notwegrecht u. Besitzschutz nach dem bürgerlichen Gesetzbuch. Berlin. M. 2.50. — Kurtz, A. Das Mahnverfahren in seiner Neugestaltung u. seine Anwendung in der Praxis. Berlin. M. 2. — Küttner, A. Leitfaden für die Unterweisung der Referendare im Abfassen ven Urteilen in Zivilsachen. 4 Aufl. Leipzig. M. 1.60. — La Porte, H. Etude des articles 2 à 7 de la loi du 22 avril 1905. Conflits qu'ils ont provoqués entre le notariat et l'enregistrement (thèse). Brest. — Lainé, A. La situation des femmes employées dans les magasins de vente à Paris (Ahèse). Paris. — Lascazes L. Des garanties du prix de la vente d'un fands de commerce (Loi du 17 mars 1909). Toulouse. 5 fr. — Lenel, O. Praktikum des bürgerlichen Rechts. 5 Aufl. Leipzig. M. 3. — Lignerolles, H. Des recours de l'assureur contre les tiers responsables du sinistre. Paris. — Link, Dr. Die Unterhaltssätze f. uneheliche Kinder nach der Praxis deutscher Amtsgerichte. Lübeck. M. 2. — Lubowski, v. Das Konkursverfahren an Beispielen dargestellt mit Berücksicht. der Literatur. u. Rechtspr. Berlin. M. 2. — Lyon—Caën, C. et L. Renault. Traité de droit commercial. 4-e édition T. 5: Des navires. Des gens de mer. De l'affrétement. Paris. — Macaire, P. Les garanties du vendeur de fonds de commerce (Loi du 17 mars 1909) (thèse). Caen. — Mayère, C. La réforme hypothécaire. Etude comparée du projet de loi voté au Sénat le 3 décembre 1908 et des projets antérieurs. Saint-Etienne. — Meister, Eckard. Die Veräusserung in Streit befangener Sachen und Abtretung rechtshängiger Aneprüche nach § 265 ZPO. Leipzig. — Morand, E. Les sociétés d'obligataires (thèse). Paris. — Mück, W. Der Mansfelder Kupferschieferbergbau in seiner rechtsgeschichtlichen Entwicklung. 2 Bd. Eisleben. M. 24. — Mugdan, L. Gewerbegerichtsgesetz. Textausg. mit Anmerkungen. 7 Aufl. v. W. Cuno. Berlin. M. 2.50. — Müller, H. Wesen u. Wirken des Anerkenntnisses im Zivilprozess ins besondere die Frage der Widerruflichkeit od. Anfechtbarkeit wegen Irrtums u. anderer Willensmängel. Leipzig. M. 3.60. — Nelte, O. Methodik der Klausurarbeiten nebst zahlreichen Fällen. Zivilrecht. Tübingen. M. 2. — Otte, Rud. Heilung e. unwirksamen Pfändung durch Anfechtung ausserhalb der Konsurses. Berlin. M. 3. — Oser, H. Prof. Schweizerisches Obligationenrecht. Taschenausg. m. Anmerkgn. Zürich. M. 3. —. Perreau, E. Du rôle de l'habitude dans la formation du droit privé. Paris. — Perrée, H. La publicité du spectacle (Etude juridique du théatre de société (thèse). Paris. — Perrin, X. La conversion par réduction des actes et des personnes juridiques. Essai d'une théorie en droit français (thèse). Besançon. — Person, H. Des lettres missives. Propriété. Inviolabilité. Preuves. Paris. — Philippe, C. Der Schuldnerverzug beim gewöhnlichen Handelskauf. (Arbeiten zum Handels-, Gewerbe- und Landwirtschaftsrecht. No. 8). Marburg. 1.80. — Picard, M. De la preuve par

Digitized by Google

commune renommée (thçse). Paris. — Pinczower, K. Das Verhältnis des § 826 BGB. zum Boykott. Breslau. M. 1.50. — P4rschel, O. Der Gerichtssreiber bei der sächsischen Amtsgerichten 4 Aufl. Leipzig. M. 20. — Proposition de loi de M. le sénateur Dominique Delahaye, ayant pour objet de modifier l'art. 103 du Code de commerce, concernant la responsabilité des transporteurs. Poitiers. — Ramella, A g. Inadempimento di contratto e valutazione preventiva dei danni. Torino. — Roillard, H. Du droit de la femme mariée d'ester en justice. Paris. Roelli, H. Prof: Kommentar zum schweizerischen Bundesgesetze üb. den Versicherungsvertrag. 1 Lfg. Bern. M. 3.20. — Roelli, H. Kommentar zum schweizer. Bundesgesetze über den Versicherungsvertrag. 2 Lief. Bern. M. 3.20. — Röger, H. La Réhabilitation des faillis et des banqueroutiers. Paris. — Roubier, P. Essai sur la reeponsabilité précontractuelle. Paris. — Salings Börsen-Papiere. 1 (allgemeiner) Teil: Die Börse und die Börsengeschäfte. 15 Aufl. von A. Schütze. Berlin. M. 9. — Samter, R. Nichförmliches Geschtsverfahren. Weimar. M. 5. — Samter, M. Kommentar zum Reichsgeritz betr. die Abzahlungsgeschäfte v. 16. 5. 1894. Berlin. M. 3. — Scheffler, Jos. Die Besonderheiten der Vollstreckungsgegenklage gegenüber vollstreckbaren Urkunden. Katowitz. M. 1.50. — Schey, J. Das Österreichische allgemeine bürgerliche .Gesetzbuch. Vortrag. Wien. M. —.70. — Schmitt-Falckenberg, C. Eine Studie üb. das. Verlöbnis in England m. e. Einführung in die englische Rechtsentwickelung im algemeinen. Marburg. M. 3.60. — Schmidt, R. Die Richtervereine. (Zivilprozessrechtliche Forschungen. 7 H.). Berlin. M. 3.—. Schmidt, A. Die neue ungarische Zivilprozessordnung. Gesetzartikel 1 vom Jahre 1911. Uebersetzt und erläutert. Leipzig. M. 4.30. — Schwabe, M. Das Rechtsgebilde als Person. Grundlinien e. jurist.Erkenntnistheorie. Basel. M. 4.80. —Schwander, V. Die Grunddienstbarkeiten m. besond. Berücksicht. des schweizerischen Zivilgesetzbuches. Aarau. M. 2.60. — Schwendener, H. Das Personentransportrecht m. besond. Berücksicht. des Schweiz. Post, Eisenbahn- u. Dampfschiffverkers. Ein Beitrag zum Obligationen- u. Handelsrecht Abhandl. z. schweizer. B., 43 Hft.). Bern. — Schwartze, Erich. Der Inhalt des Erbscheins nach dem bürgerlichen Gesetzbuche. Berlin. M. 4. — Scheel, W. Der Verstand des Versicherungsvereins auf Gegenseitigkeit nach dem Reichgesetz üb. die privaten Vereicherungsunternehmungen vom 12. V. 1901. München. M. 1.50. — Sourdat, A. Traité général de la responsabilité. Paris. — Staudinger, J. v. Kommentar zum BGB. und dem EG. hg. von T. Loewenfeld, E. Riezler u. a. 5|6 Aufl. 19 Lief.: Erbrecht, erl9utert v. F. Herzfelder. München. M. 7.50. — Strathmann, H. Der Unterschied in der Rechtslage v. Männern u. Frauen nach dem bürgerlichen Gesetzbuch, unter Beücksicht. der geschichtlichen Entwicklung. Leipzig. M. 2.50. — Strohal, Em., Prof. Ueber relative Unwirksamkeit. Wien. M. 1.70. — Stützel, E. Schenkung u. Ausschlagung e. Erbschaft oder e. Vermächtnisses zum Vorteil eines Anderen im BGB. Nürnberg. M. 1.20. —

(Nastavit će se).

Digitized by Google

Mjesečna skupština pravničkoga društva u Zagrebu.

Dne 20. januara o. g. držalo je pravničko društvo svoju redovitu mjesečnu skupštinu pod predsjedanjem društvenoga predsjednika dra. Franje J. Spevca, kojoj je prisustvovao vanredno velik broj društvenh članova.

U toj je skupštini predavao društveni član dr.. Mirko Košutić o temi: „Posmrtne pripomoćne zadruge".

Skupština je razlaganje predavačevo, koje donosimo na prvom mjestu ovoga broja u cijeliosti radi njegove zanimivosti i velike aktuelnosti, vanredno pažljivo saslušala, na koncu predavaču živahnim odobravanjem na predavanju zahvalila. Nakon predavanja razvila se vrlo živahna kratka debata, u kojoj su uz predavača učesvtovali dr. Mavro Herzog, dr. Aleksandar Horvat, dr. Sigfrid Perlberg, prof. Šilović dr. Lavoslav Schick.

Na predlog predsjednikov zaključeno je, da se za raspravu odredi nova skupština, nakon što bude predavanje štampano i tako pružena mogućnost onima, koji hoće da učestvuju u raspravi, da ga potpuno upoznadu.

Predsjednik sa svoje strane zahvali predavaču na njegovom krasnom predavanju i zaključi skupštinu.

VIESTNIK.

(Promjena na banskoj stolici.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je najmilostivije izdati slijedeća Previšnja ručna pisma:

Dragi dr. pl. Tomašiću!

Na Vašu molbu, podastrtu mi putem moga ugarskoga ministra-predsjednika, dižem Vas u milosti sa mjesta bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pa Vam tom prilikom u priznanje vjernih službа podjeljujem uz oprost od pristojba moj red željezne krune prvoga razreda.

Dano u Beču, 19. januara 1912.

Franjo Josip v. r.

Drag. grof Khuen-Hedervàry v. r.

Dragi pl. Cuvaju!

Na predlog moga ugarskoga ministra-predsjednika imenujem Vas banom kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Dano u Beču, 19. januara 1912.

Franjo Josip v. r.

Drag. grof Khuen-Hedervàry v. r.

(Previšnje odlikovanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 17. januara 1912. (kab. br. 130) predstojniku unutarnjeg odjela kr. hrv.-slav.-dalm.

Digitized by Google

zemaljske vlade Levinu pl. Chavraku Letovanićkom, povodom njegova, na vlastitu molbu uzslijedilog umirovljenja u priznanje njegova mnogogodišnjeg vjernog i odličnog službovanja premilostivo podijeliti velekrst reda Franje Josipa.

(Previšnje priznanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 15. januara 1912, (kab. br. 98.) odjelnoga predstojnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. odjela za bogoštovje i nastavu, dra. Milana Amruša na vlastitu molbu premilostivo riješiti ovoga mjesta, te preblagostivo dozvoliti, da se istomu ovom prigodom izrazi Previšnje priznanje za njegovo vjerno i revno službovanje.

(Previšnje odlikovanje u Dalmaciji.) Njegovo c. i kr. Apostolsko Veličanstvo previšnjim riješenjem od 10. januara o. g. premilostivo se udostojilo, da podijeli plemstvo, uz oprost od pristojbina, predsjedniku okružnog suda u Spljetu, dvorskom savjetniku Franu Petriću prigodom, kad je na svoju molbu postavljen u trajno stanje mira.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 21. decembra 1911. premilostivo uz oprost pristojbi podijeliti: viteški krst Leopoldova ordena dvorskom savjetniku Josipu Kalmannu, naslov i karakter vladinog savjetniku dr. Oskaru Fischlu, te naslov i karater vladinog tajnika vladinom podtajniku dr. Richardu Molneru.

(Upravni odbor pravničkoga društva) držao je dne 20. januara o. g. svoju redovitu sjednicu pod predsjedanjem društvenoga predsjednika dra. Franje J. Spevca, u kojoj je primio od 1. januara o. g. ove nove članove:

Vinković Stjepan, sudb. pristav St. Pazova; Dr. Westermayer, odvjetnik u Rumi; Pšenica Josip, perovodni vježbenik u Rumi; Pavša Stjepan, kot. sudac u Irigu; Ružinski Mato, prislušnik u Irigu; Pušić Vaso, prislušnik u Irigu; Ignjić Dragutin, kót. sudac u Iloku; Geidl Franjo sudb. pristav u Iloku; Hus Zdravko, vlad. perovodja u Zagrebu; Vezić Vladislav, kot. sudac kod tajničtva stola sedmorice; Rogulja Stevan, prislušnik u Zagrebu kot. sud II.; Karlović Ivan dr., odvjet. perovodja, Čazma; Relić Ivan dr., odvjetnički perovodja u Čazmi; Brodski Rikardo, odvjetnik u Križevcima; Bonačić Mato dr. iz Mostara; Kosier Mirko, prist. kot. sud II. Zagreb.

Zatim saobćuje predsjednik, da je preuzv. g. ban odpisom od 2. decembra o. g. saobćio, da je Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjim riješenjem od 20. novembra 1911. premilostivo izvolilo dozvoliti, da se „Mjesečnik" za godinu 1910. kao nastavak prijašnjih jur premilostivo primljenih godišta uvrsti u c. i kr. obiteljsku i povjerbinsku knjižnicu

Nakon toga je zaključeno, da se društvenom podpredsjedniku dru. Stjepanu Posiloviću povodom njegovoga imenovanja predsjednikom stola sedmorice pismeno odašalje ova čestitka

Presvijetli gospodine!

Izvršujuć jednodušni odborski zaključak od 20. januara t. g. radostni smo, što možemo u ime „Pravničkoga društva u Zagrebu" povodom previšnjega naimenovanja Vaše presvjetlosti predsjednikom kr. hv.-slav.-dalm.

Digitized by Google

stola sedmorice izraziti Vam iskrene čestitke, koje su tim srdačnije, kad je čast vrhovnoga sudca Hrvatske zapala odličnoga člana društva našega od njegovoga osnutka, pak sve do danas, člana, kojega je naše društvo kroz dugi niz godina odlikovalo ne samo odbornikom već i podpredsjednikom svojim, htijući time dati poštu ne samo odličnom pravniku već i izvrsnom pravničkom književniku, koji je uz ostali svoj opsežni rad svojom marnošću umno zakitio i mnoge stranice našega „Mjesečnika".

Čestitajuć želimo, da bude Vašoj presvjetlosti dano dugo djelovati na ponos hrvatskoga sudstva i podupirati zadaće našega društva. Bog Vas poživio ! !

Za „Pravničko društvo u Zagrebu":

Predsjednik: Tajnik:

Dr. Fran J. Spevec v. r. Franjo Haladi v. r.

Sada je primljen nacrt izvještaja tajnikova o društvenom djelovanju tečajem godine 1911., a onda izvještaj blagajnikov o društvenom prihodu i rashodu za isto razdoblje, a konačno nacrt proračuna za godinu 1912.

Glavna skupština držati će se 17. februara o. g.

Vidi oglas na zadnjoj strani lista.

(Odbor za sastav hrvatske pravne terminologije) držao je dne 20. januara svoju redovitu sjednicu pod predsjedanjem društvenog predsjednika dra. Franje J. Spevca, u kojoj je odborov član dr. Milan Gruber razložio načela, po kojima izradjuje nacrt pravne terminologije. Odbor je ta načela nakon svestrane razprave sa malim modifikacijama prihvatio i povjerio dru. Milanu Gruberu, da ovaj rad nastavi prema prihvaćenim načelima, koji će rad nakon što bude nekoliko prvih slova gotovo odbor podvrći svestranom ispitivanju prije nego li se rukopis definitivno odredi za štampu.

(† Janko Šibenik.) Dne 3. prošloga mjeseca je ovdje preminuo u 57. godini života poslije kratke, teške bolesti Janko Šibenik, predsjednik kr. sudbenog stola.

S pokojnikom je legao u grob muž, koji je mnogo radio, a malo ili gotovo ništa živio. Sudački su redovi u njem izgubili izvrsnog druga i dobrog prijatelja, a njegovo podredjeno osoblje pravoga oca, dok je našoj domovini prijeka smrt opet otela neumornog radnika.

Janko Šibenik bio je vrstan pravnik, odličan upravnik, prožet silnim osjećajem dužnosti, marljiviji od crva. Prvi je uvijek bio u uredu i posljednji je izlazio iz njega, žrtvujući sve svoje vrijeme svome zvanju, teškom sudačkom zvanju i radu unatoč tome, što je već osjećao klicu teške bolesti svoje. Još dva dana prije svoje neotklonive smrti tražio je, neka mu se donesu spisi, da radi ... U radu je živio, u radu je htio i umrijeti.

Kao sudac kot. suda u Ka'lovcu, kao upravitelj kot. suda u Zagrebu (dok je bio još samo jedan kot. sud), te najzad kao upravitelj i predsjednik kr. sudbenog stola zagrebačkog uzorno je uredio sva ova sudišta, koja je primio u preopterećenom žalosnom stanju.

Digitized by Google

Bio je muž velike energije, bistra razuma, oštra juridičkog shvaćanja široka pogleda. Bio je patriota, koji je mladje učio, da u radu i savjesnom vršenju dužnosti postoji rodoljublje, pa je i svoj život prema tome udešavao, a i svoju djecu, četiri sina, sva četiri doktora prava, uzorno za rad uzgojio Ponosio se sa svojim sinovima i uspjehom svoga uzgoja, pa bi bio do suza ganut, kad bi što lijepo i dobro o njima saznao.

Pokojnik, koji je na oko bio čil i krepak, vanjštinom markantna i cijelomu Zagrebu poznata pojava, tužio se je u zadnje doba na boli, no nitko nije držao, da su njegovi dani odbrojeni. Tokom minulih božićnih blagdana boravio je kod svojih rodjaka u Lipi kraj Zvečaja. Ondje mu je bivalo sve gore, te su ga nagovorili, da se uputi u bolnicu. Prispjevši 31. decembra pr. g. željeznicom u Zagreb, uputio se odmah fijakerom u bolnicu milosrdnih sestara, nu već je bilo prekasno. Bivalo mu je sve gore i katastrofa je bila neukloniva. Uza sve boli bio je još jučer dan prije kod potpune svijesti i razgovarao sa prijateljima, koji su ga posjetili. U noći je zapao u agoniju, a u 3 i pol sata jutrom umro.

Janko Šibenik rodio se je dne 24. novembra 1855. u Lipi kraj Zvečaja. Nakon svršenih pučkih i gimnazijalnih škola te pravo i državoslovnih nauka u zagrebačkom sveučilištu stupio je 25. lipnja 1880. u službu kao prislušnik kod kr. državnog nadodvjetničtva k Zagrebu. Položivši s vrlo dobrim uspjehom sudački ispit, prešao je 28. septembra iste godine u službu bosansko-hercegovačke vlade, te je dodijeljen vrhovnomu sudištu u Sarajevu. Po tom je službovao kao pristav kod kotarskih sudova u Jajcu, Sanskom mostu, Foči i Banjaluci. U tom mu je svojstvu opetovano izraženo priznanje pretpostavljenih oblasti. Dekretom od 24. aprila 1884. prešao je opet u službu ovamo i služio kao pristav kod kr. kotarskoga suda u Gospiću, kr. sudbenih stolova u Ogulinu i Bjelovaru, te opet kod kr. kotarskih sudova u Bjelovaru i Karlovcu. Na ovom je mjestu 11. oktobra 1894. imenovan kr. kotarskim sutcem, a 13. augusta 1899. promaknut je izvanredno na sudbenog vijećnika I. razreda.

Previšnjim riješenjem od 1. novembra 1899. premješten je u Zagreb, te mu je povjerena uprava kr. kotarskog suda I. Dne 5. novembra 1905. dodijeljen je kr. banskom stolu kao pomoćni izvjestitelj, a riješenjem od 18. aprila 1908. imenovan je vijećnikom kr. banskog stola.

U tom je svojstvu ostao do 28. novembra 1909. kad mu je povjerena uprava kr. sudbenog stola u Zagrebu, a 21. maja 1911. imenovan je predsjednikom kr. sudbenog stola u Zagrebu, što je ostao do svoje smrti. Lahka mu zemlja i trajna uspomena!

(Družtvo za prehranu siromašne špolske mladeži.) održalo je dne 21. pr. mj. svoju 21. glavnu skupštinu u školi u Draškovićevoj ulici. Sakupljene članove pozdravio je predsjednik g. dr. Franjo Spevec srdačnom besjedom, u kojoj je naglasio čovjekoljubiv rad društva kroz minulih 20. godina. — Tajnik Josip Granec pročitao je izvještaj o radu za prošlu godinu, iz kojega vadimo ovo: Uz upravni odbor postojao je i gospojinski odbor s gdjicom. M. Jambrišakovom kao predsjed-

Digitized by Google

nicom na čelu. Oba su odbora zajednički radila. — Družtvo je minule sezone prehranjivalo od. 1. decembra do 18. marta 1910. danomice 995 školske djece, medju kojima bijaše i 50 učenika i učenica srednjih zavoda, a svih 20 godina svoga opstanka ukupno 929.267 obroka s troškom od K 13.091.38.

Družtvo je pr. god. potaknulo misao o osnivanju lige za zapuštenu djecu, pa je — da se općinstvo za nju interesuje, — priredilo dne 12. februara 1911. u dvorani „Kola" javno predavanje, koje je držao član odbora sveučilišni profesor g. dr. Josip Šilović pred odličnim i mnogobrojnim općinstvom. Rad oko osnutka lige za zapuštenu djecu pomogla su sva humanitarna družtva u Zagrebu, pa su sakupljeni delegati u zajedničkoj sjednici odabrali privremeni odbor, u koji spadaju gospojinski odbor družtva za prehranu siromašne školske mladeži, te 2 delegata iz svih humanitarnih družtava u Zagrebu.

Ovaj privremeni odbor odabrao je predsjednicom suprugu gradonačelnika gospodju Malvinu Holjac, podpredsjednicom suprugu sveuč. profesora gdju. O. Spevec, tajnicom učiteljicu više pučke škole, gdjicu. Jelku Pliveli ć, pa je držao jednu sjednicu, u kojoj je raspravio i sastavio pravila za osnutak lige za zapuštenu djecu, te ih je poslao visokoj vladi na odobrenje.

Odsutnog blagajnika zamienio je poslovodja g. Josip Medved, koji je pročitao blagajnički izvještaj. Dohodak iznosi 9725.66 K. izdatak 7985.95 K, preostatak od 1739.71 K, a društvena glavnica 41.508 K 61 fil.

Nakon toga obavljen je izbor upravnoga odbora za naredno trogodište, pa su jednoglasno izabrani gospoda i gospodje: predsjednikom g. sveuč. prof. dr. Franjo Spevec, podpredsjednikom kr. savjetnik Šandor Aleksander, tajnikom ravnajući učitelj Josip Granec, blagajnikom prokurista centralne štedionice Bela Moses, poslovodjom ravnatelj Josip Medved, a kao članovi odbora Matilda Bachlin, Lj. Ivančan, M. Jambrišak, M. Holjac, M. Lisac, Dragutin Körbler, Š. Kranjc, O. Milakovi ć, M. Mileusnić, O. Spevec, dr. J. Šilovi ć, M. pl. Pisačić, A. Vukovi ć i R. Guthard; zamjenicima: Fr. Bartuš, Fr. Dolovčak i Drag. Šiller; u revizionalni odbor: M. Krešić i Drag. Mondecar; u mirovni sud: dr. Lj. Schwarz, B. Gaj, dr. L. Polić, dr. E. Lovrić i dr. M. Košutić.

(Sa hrvatskog sveučilišta.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 3. januara 1912. na previšnje ime nosećem sveučilištu u Zagrebu premilostivo imenovati sa sustavnim berivima svećenika nadbiskupije zagrebačke i suplenta dr. Antuna Sovića javnim izvanrednim profesorom uvodnih znanosti u sv. pismo uobće. a stari zavjet napose, pa tumačenja sv. pisma staroga zavjeta iz vulgate i izvornoga teksta, kao i jezika hebrejskoga.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je prepišnjim riješenjem od 4. januara 1912. premilostivo dozvoliti, da naslovom i značajem kr. javnog izvanrednog sveučilištnog profesora snabdje-

Digitized by Google

veni kr. zemaljski arhivar dr. Ivan pl. Bojničić bude ad personam promaknut u VI. činovni razred s berivima, sistemizowanima za taj činovni razred.

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 17. januara 1912. državnom nadodvjetničtvu pridjeljenoga državnog odvjetnika zagrebačkoga Milana Accurtia premilostivo imenovati vijećnikom hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, ostavivši ga i nadalje na njegovom sadanjem službovnom mjestu i povjerivši mu funkcije zamjenika državnoga nadodvjetnika.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kr. kotarske pristave II. razreda Benka Juhna u Zemunu i Stjepana Brkanovića u Kostajnici, kr. kotarskim pristavima I. razreda u IX. činovnom razredu, a kr. perovodne vježbenike Branka Žigu u Pakracu i Dragutina Poića u Vukovaru, kr. kotarskim pristavima II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je zamjenika državnog odvjetnika II. razreda dra. Tomu viteza Cuculića Bitorajskoga i kr. kotarskog pristava II. razreda Zdravka Hussa, obojicu u službovanju kod kr. hrv.-slav. dalm. zemaljske vlade, perovodjama nižeg razreda rečene zemaljske vlade u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kr. sudbenog pristava II. razreda dra. Aleksandra Šibenika kr. kotarskim pristavom II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima, te ga dodijelio na službovanje kr. županijskoj oblasti u Zagrebu.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kr. kotarskog predstojnika Matiju Babića u Požegi, kr. županijskim tajnikom u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, ostavljajuć ga i nadalje na mjestu sadanjeg službovanja.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je sudbenog pristava I. razreda dra. Josipa Belobrka u službovanju kod kr. hrv. slav.-dalm. zemaljske vlade, perovodjom višega razreda rečene vlade u BIII. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je perovodju višega razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Aleksandra Jemrića, tajnikom rečene kr. zemaljske vlade u VII. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kotarskog pristava II. razreda dra. Milana Hüvertha u službovanju kod kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, perovodjom nižega razreda rečene vlade u IX. činovnom razredu; Marka Barića, kr. kotarskog predstojnika u službovanju kod kr. županijske oblasti u Vukovaru; Dragutina Vilfana, kr. kotarskog predstojnika u službovanju kod kr. županijske oblasti u Zagrebu; Ljubomira Bastaića, kr. kotarskog predstojnika u službovanju kod kr.

Digitized by Google

županijske oblasti u Vukovaru ; Mirka Lugarića, kr. kotarskog predstojnika u službovanju kod kr. županijske oblasti u Bjelovaru ; Milana Kramarića, kr. kotarskog predstojnika u Djakovu ; Dragutina Šilhabela, kr. kotarskog predstojnika u službovanju kod unutarnjeg odjela kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, i dra. Tješimira Mihičića, kr. kotarskog predstojnika u Virovitici, kr. županijskim tajnicima u VII. činovnom razredu.

Kr. ugar. ministarstvo financija imenovalo je hrv.-slav.-dalm. ministarskog perovodju dra. Božidara Kocianau VIII. plaćevni razred financijalnim tajnikom u privremenom svojstvu pri kr. financ. ravnateljstvu u Osijeku ; kr. financ. perovodnog vježbenika Gjuru Drakulića kr. financijalnim perovodjom u privremenom svojstvu pri kr. financijalnom ravnateljstvu u Gospiću, dra. Pavla Seliga kr. financijalnim perovodjon pri vukovarskom kr. financijalnom ravnateljstvu u privremenom svojstvu.

(U Dalmaciji.) Njegovo se c. i kr. apostolsko Veličanstvo Previšnjim riješenjem 11. januara o. g. premilostivo udostojilo, da imenuje namjestničtvenoga podpredsjednika i upravitelja namjestništva u Zadru Marija grofa Attemsa namjesnikom u kraljevini Dalmaciji.

Prizivni sud dalmatinski imenovao je pravnog vježbenika Todu Novakovića prislušnikom u svom području.

Predsjedničtvo pokrajinskog financijalnog ravnateljstva imenovalo je privremenog financijalnog komesara Waltera Gazzari definitivnim komesarom u IX. činovnom razredu, a privremenog financijalnog koncepistu Boža Birimišu definitivnim financijalnim koncepistom u X. činonom razredu.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjim riješenjem od 21. decembra 1911. premilostivo imenovati vladinog savjetnika u c. i kr. zajedničkom ministarstvu financija dr. Ivana Krcsmarika dvorskim savjetnikom extra statum sa sustavnim berivima.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je političkog pristava II. razreda dra. Michaela Jungertha vladinim perovodjom i financijalnog perovodju Josipa Weymelku financijalnim podtajnikom sa sustavnim berivima u IX. dnevnom razredu u c. i kr. zajedničkom ministarstvu financija, vlad nog podtajnika sa naslovom i karakterom vladinog tajnika dra. Božidara Ćerovića vladinim tajnikom, sudskog tajnika u kotarskom sudu u Tuzli Leopolda Mikulu sudbenim savjetnikom u okružnom sudu u Mostaru, nadalje sudbene pristave Ivana Bojkovszkog u kotarskom sudu u Bos. Dubici i Eduarda Ružičku u kotarskom sudu n Bileći sudskim tajnicima, političke pristaše II. razreda Ahmeta Ćokića, dodieljenog kotarskom uredu u Fojnici i dra. Franju pl. Galliuffa, dodieljenog kotarskom uredu u Sarajevu, vladinim perovodjoma u IX. dnevnom razredu, ostavivši ih u došadašnjim mjestima službovanja, pridržavši ujedno dosadanji službeni čin političkom pristavu II. razreda Nikoli Kondiću, auskultanta u kotarskom sudu u Zenici, Franju Leovića privremenim sudbenim pristavom u IX. dnevnom razredu, šerijatskog vježbenika u ovdj. šerijatskom kotarskom sudu svršenog pravnika Mehmeda Pašalića i svršenog pravnika Muhameda Smajića privremenim auskultantima u okružnom sudu u Banjajuci, svršenog

Digitized by Google

pravnika Simu Mucovića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Banjajuci.

(Premještenja.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti iz službenih obzira sudbene pristave Fileusa Jurčića kod kotarskoga suda u Karlovcu, kotarskomu sudu u Virovitici i dra. Ivana Draganca kod kotarskoga suda I. u Zagrebu, kotarskomu sudu u Koprivnici, iz službenih obzira sudbene pristave dra. Maksu Weisssa kod kotarskog suda u Slatini sudbenom stolu u Petrinji, Ivana pl. Cebocija kod izpostave varaždinskog kotarskog suda u Vinici kotarskom sudu u Ivancu, a Bogumila Ladiku kod kotarskog suda u Ivancu spomenutoj izpostavi u Vinici, iz službenih obzira sudbene pristave Petra Zrelca u službovanju kod državnog odvjetničtva u Petrinji, kotarskomu sudu u Rumi, a Milana Skrgatića kod kotarskoga suda u Ivancu, sudbenomu stolu u Petrinji, ter ga dodieliti na službovanje tamošnjem državnom odvjetničtvu, iz službenih obzira sudbene pristave Ivana Franića kod kotarskog suda u Krnjaku k onom u Petrinji, te dra. Josipa Kružića kod kot. tarskog suda u Našicama k onom u Krnjaku.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo car. i kralj. apostolsko Veličanstvo bjagoizvoljelo je odobriti Previšnjom odlukom od 21. decembra 1911. zamoljeno umirovljenje vladina savjetnika Milutina pl. Lajera.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je sudbenog tajnika u kotarskom sudu u Visokom dra. Franju Lalića k vrhovnom sudu u Sarajevu, sudskog tajnika Ludwiga Tertila od okružnog suda u Bihaću k onome u Mostaru, riešilo je uslied vlastite molbe vladina perovodju Erika Jurića pl. od Lavandala, dodieljenog pomenutom ministarstvu od daljeg službovanja.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je iz službenih obzira političkog pristava I. razreda Josipa Šümegha od kotarskog ureda u Konjicu k onom u Bos. Novom, za tiem privr. perovodnog vježbenika Branka Gjurgjevića od kotarskog ureda u Bos. Novom k onom u Bijelini, te pr vr. perovodnog vježbenika Ivana Topalia od kot. ureda u Kotor-Varošu k onom u Konjici, auskultanta dra. Lavoslava Ivančevića od okružnog suda u Bihaću k onome u Mostaru.

(Novi kr. javni bilježnik.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Božidara pl. Gaja, zamjenika kr. javnog bilježnika u Zagrebu, kr. javnim bilježnikom u Zagrebu za prvi kotar.

(Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad XII. za godinu 1911.. izdan je i razposlan dne 30. decembra 1911. i sadržaje pod brojevi:

126. zakonski članak L.: 1908. zajed. ugarsko-hrvatskog državnog sabora o državnom proračunu za godinu 1909.

127. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 16. novembra 1911. broj 18.933 u predmetu ovrha na mirovinske pristojbe domobranskih plaćenika i na pojedine druge u krug domobranskoga etata spadajućih pristojba; i

128. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 18. novembra 1911. broj 20.759 u predmetu ovrhe na mirovinske i druge pristojbe, koje se izplaćuju osobama c. i kr. ratne mornarice.

Digitized by Google

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Ebenspanger S. Aleksander prot. trgovac u Zagrebu.	Kr. sudb. stol u Zagrebu.	Ivan Mesarić kr. sudb. vijećnik	6. januara 1912. Br. 504/gr.	Slavko Aranycky odvjetnik u Zagrebu.	Dr. R. Grünfeld odvjetnik u Zagrebu.	6. februara 1912.	16. februara 1912.
Leopold (Lavoslav) Windspach na Rijeci.	Kr. sudb. stol u Ogulinu.	Vladimir Buzaković kr. kotarski sudac Delni-	16. decembra 1911. Br. 7036/gr.	Dr. Ante Budin odvjetnik u Delnicama.	Šandor Akačić u Delnicama.	10. februara 1912.	26. februara 1912.
Srbljanović Milovan u Vukovaru.	Kr. kot. sud u Vukovaru.	Gjuro Helbet kr. sudb. pristav.	29. decembra 1911. Br. 26.025/gr.	Dr. Ivan Paleček odvjetnik u Vukovaru.	Dr. Vaso Stojanović odvjetnik u Vukovaru.	20. februara 1912.	16. marta 1912.

P. n. gospoda članovi pravničkoga društva pozivaju se, da izvole doći na

REDOVITU GLAVNU SKUPŠTINU

pravničkoga društva u Zagrebu, koja će se držati

u subotu 17. februara 1912. u 6 sati poslije podne

u sveučilišnoj zgradi u dvorani za državne ispite (I. kat desno).

Dnevni red glavne skupštine:

1. Čitanje izvješća odborskih.
2. Ustanovljenje proračuna za godinu 1912.
3. Izvješće revizora o pregledanju društvenih računa.
4. Izbor dvojice revizora i dvojice zamjenika im.

Upravni odbor pravničkog društva u Zagrebu.

Digitized by Google

Anarkista Kropotkin o medjusobnoj pomoći kao glavnom zakonu ljudskog društva.

(Peter Kropotkin: Gegenseitige Hilfe in der Tier- und Menschenwelt. Leipzig 1908.)

(Svršetak).

Nagon čovjekov k medjusobnoj pomoći ima tako prastaro porjeklo i tako je duboko sa cijelim prošlim razvitkom ljudske rase svezan, da ga je ljudski rod uzprkos svim povjesnim promjenama do u naše doba sačuvao. Etički napredak našeg roda ukazuje se kao postepeno proširenje načela medjusobne pomoći od plemena k sve širjim tvorbama, dok ne bude konačno obuhvatio cijelo čovječanstvo bez obzira na vjere, jezike, rase.

Prije nego su se nakon pada gradova pučke mase za dalnja tri vijeka podvrgle pod sve uništujuću autoritarnu vlast države, poduzele su još jedan moćan pokušaj, da društvo s nova osnuju na starom temelju zamjenitosti. Danas je poznato, da veliko gibanje reformacije nije bio samo otpor proti zloupotrebama katoličke crkve, već da je imalo i svoj konstruktivni ideal: život u slobodnim, bratskim zajednicama. U dalnja tri vijeka izkorjenile su države sustavno sve uredbe, u kojima se je prije odražavala tendencija medjusobne pomoći: skupštine i sudbenost seoskih marki, posjede i sloboštine cehova, samoupravu i suverenitet gradova — na površinu izstupa državni činovnik. Politički odgoj, znanost i pravo imali su služiti ideji državne centralizacije. Učilo se je i na sveučilištima i propovjedalo sa prodikaone, da su federalizam i partikularizam neprijatelji napretka a jedini pravi nosioc napretka da je država. Koncem XVIII. vijeka složiše se kraljevi kontinenta, engleski parlamenat i revolucioni konvenat francuski — premda su se medjusobno borili — u tom, da u državi ne smiju postojati medju gradjanima posebni savezi, a saveze radnika je kontinentalno zakonodavstvo još pred dva decenija smatralo nezakonitima. Uzurpiranje svih socijalnih funkcija po državi moralo je unaprediti razvitak neobuzdana, duševno ograničena individualizma. U cehu su dva „brata" bila obvezana, da bdiju kod trećega brata, koji je obolio; sada dostaje bližnjemu označiti adresu najbliže uboške bolnice. Kaka je tko u barbarskim vremenima pribivao borbi izmedju dva čovjeka te nije ozbiljan svršetak iste zapriječio, smatrali su ga ubicom; danas se treći ne smije u to miješati, to je stvar stražara. Dok je

Digitized by Google

u divljoj zemlji, kod Hotentota, bilo sramota jesti, a da dotični nije prije triput vikao, ima li koga, tko bi želio s njim jesti, danas sve, šta čestiti gradjanin činiti ima, sastoji u tom, da plati svoj sirotinjski porez, a gladni neka dalje gladuje. Rezultat je, da danas svagdje triumfira teorija, koja tvrdi, da ljudi imadu svoju vlastitu sreću tražiti bez obzira na tudje potrebe. Znanost proglašuje glasno, da je temeljni princip i prirode i svakog ljudskog društva borba sviju proti svima ; to veli biologija i povjest i nacijonalna ekonomija ; to je religija individualizma, koji da je jedini sjeguran temelj za održanje i dalnji napredak društva.

Nu ipak udara u oči, kakovu neizmjernu ulogu i danas medjusobna pomoć igra. Bez nje nebi ljudsko društvo ni jedne generacije preživjeti moglo. I ako je državna vlast u Francuzkoj, Engleskoj, Njemačkoj, Austriji i Belgiji nastojala seoske marke uništiti, ipak je usprkos toga Europa do današnjeg dana prepuna živim ostancima seoske marke, te je evropski seoski život pun navika i običaja, koji potiču iz periode seoskih zajednica. Sustav tih zajednica postojao je još početkom XIX. vjeka u Engleskoj ; komunalnih institucija nalazimo u mnogim djelovima Francuske, Švicarske, Njemačke, skandinavskih zemalja, Španjolske. U svim švicarskim kantonima su seoske općine u posjedu proširene samouprave te posjeduju velike djelove zemljišta ; dvije trećine svih alpinskih livada i svih šuma u Švicarskoj su danas još zajedničko zemljište. Zajedničko drvo i zajedničku pašu nalazimo i u Francuzkoj, Italiji, Njemačkoj, Danskoj itd., a i kod nas. Svagdje nalazimo medjusobnu pomoć medju susjedima kod zetve, berbe, gradnje kuće itd. Francuzka vrvi sindikatima, koji počivaju na principu medjusobne pomoći, a jednako vidimo i u Njemačkoj. Sa etičkog stanovišta su ta nastojanja od velike važnosti, jer nam dokazuju, da su mase dapače pod sustavom bezobzirnog individualizma zadržale svoje tradicije o medjusobnoj pomoći Mogli bi se primjeri postostručiti, ako bi se osvrnuli na Italiju, Španiju ili na južne Slavene sa svojim „zadrugama", na Rusku sa svojim komunalnim uredbama, a sličnih uredaba ima i u Turskoj, Arapskoj, Perziji, Indiji, Javi, Kini, kod polu-nomada centralne Azije, u Africi. Jezgra uredaba, navika i običaja za medjusobnu pomoć živi u masama i drži ih skupa, te se mase radje drže tih svojih običaja, svoje vjere i svojih tradicija nego li da poprime nauke o ratu svih proti svima, koje im se nudjaju pod imenom znanosti.

Valja još uočiti savremene uredbe za medjusobnu pomoć u industrijalnom pučanstvu, premda su uvjeti za postanak takovih uredaba bili vrlo oteščani. Državna vlast je uništila cehove. U Englezkoj je Henrik VIII. ne samo uništio cehovsku organizaciju, već je konfiscirao i njihovu imovinu, a njegovo je djelo dovršio Eduard VI. U cijelom XVIII. vijeku stvarao je englezki parlamenat zakone proti radničkim udruženjima, slijedeć primjer francuzkog revolucionog konventa, koji je stvorio drakonski za

Digitized by Google

kon proti svim radničkim koalicijama, smatrajuć ih atentatima proti državnom suverenitetu. I djelo razorenja srednjovječnih udruženja bilo je tim dovršeno. Takovi su bili odnosi, pod kojima je tendencija za medjusobnu pomoć imala tražiti svoj put u XIX. vjeku.

Nu nikakove mjere nisu bile u stanju tu tendenciju uništiti ; radnička udruženja su ipak nastala uzprkos svih progona, pod maskom potpornih i pogrebnih društava ili tajnih bratinstva u tekstilnoj industriji, kod nožarskih i rudarskih radnika ; stvorile su se jake federativne organizacije za potporu pojedinih odjela za vrijeme štrajkova i progona. Nastale su tradesunije i radnička udruženja, koja su se uzprkos okrutnih progona u g. 1832 do 1844. održala i neprestano dalje napredovala ne samo u Englezkoj, već i u drugim djelovima svijeta. U Ruskoj je zajednica prirodna bilina, baština iz srednjeg vijeka — artel, koji izčinja pravu sadržinu ruskog seljačkog života ; ondje nalazimo artele posvuda : u svakoj grupi od 10—50 seljaka, koji iz istog sela idu u tvornicu na rad, medju ribarima i lovcima, kod kažnjenika u Sibiriji, kod željezničkih služnika. Svim tim i takovim udruženjima je temelj medjusobna pomoć, a broj im se navesti neda. Amo spadaju potporna društva, društva za spasavanje, nebrojeni klubovi i udruge za studij i iztraživanje i odgoj, sokolski savezi i sva moguća veća i manja društva sve do Uncle Toby's Society u Newcastlu sa 260.000 dječaka i djevojčica, koji se obvezuju, da neće nikada uništivati ptičja gnjezda i da će biti dobra prema svim životinjama, što je više doprinijelo za razvitak ljudskih čuvstava, nego tuceti moralista i mnoge naše škole. Sva ta društva, uzdruženja, bratstva, savezi, instituti itd., kojih je u samoj Evropi na desetke tisuća, nisu ništa drugo, nego sami raznovrstni izražaji uvijek iste tendencije čovjekove za medjusobnu pomoć. Postoji čuvstvo medjunarodnog solidariteta i medju duševnim vodjama svijeta i medju masom radnika. Sve nam to pokazuje, da bezobzirni osobni interesi nisu jedino obilježje modernog života.

*

Niti uništujuća moć centralizirane države, niti nauke o medjusobnoj mržnji ne mogoše iztrijebiti čuvstva ljudske solidarnosti ; to čuvstvo se je duboko uvrježilo u duh i srce čovjekovo. Potreba za medjusobnom pomoći, koja se je napokon u uzki krug obitelji i susjeda, u selo ili potajno društvo radnika povukla, budi se u našem modernom društvu i traži svoje pravo, da bude, šta je uvijek bila : glavni vodj dalnjem napretku.

Neda se poreći, da uz medjusobnu pomoć opstoji i borba sa svim konfliktima, koje prouzrokuje. Jedan jedini rat može neposredno i posredno više zla proizvesti, nego što može stotinu godina nesmetanog djelovanja načela medjusobne pomoći dobra prouzročiti. Ali kad vidimo, da u životinjskom carstvu napredujući razvitak i medjusobna pomoć uporedo idu, dok borba unutar vrsti pokazuje tendenciju unatrag ; kad nadalje na to pazimo, da se

Digitized by Google

kod čovjeka dapače uspjeh u borbi i ratu ravna prema stupnju razvitka medjusobne pomoci kod svakog od obaju prućih se naroda, gradova, partaja ili plemena — onda već dobivamo pojam o pretežnom uplivu faktora medjusobne pomoći kao elementa napredka. Pogotovo za industrijalni napredak je medjusobna pomoć od mnogo veće važnosti nego li medjusobna borba.

U ostalom pretežna važnost načela medjusobne pomoći udara u oči naročito na području etike. Očevidno je, da je medjusobna pomoć faktični temelj naših modernih pojmova. Dapače i nove religije, koje su od vremena do vremena nastale, ponovo su učvrstile načelo medjusobne pomoći. One su prve svoje pristaše našle medjusiromašnima, u najnižim slojevima društva, u kojem je medjusobna pomoć nuždan temelj svakidanjeg života. Uvijek pako, kada se je k tom starom načelu medjusobne pomoći vraćalo, uvijek mu je temeljna ideja proširena bila: od clana do naroda i konačno do cijelog čovječanstva; a podjedno je bilo i oplemenjeno. U prvobitnom budhizmu, u prakršćanstvu, u spisima mnogih muslimanskih učitelja, u prvim spisima reformacije i naročito u etičkim i filozofskim gibanjima zadnjeg stoljeća i naše dobe sve više i više izčezava ideja osvete ili odmazde. Proglašuje se moralnim načelom viša predočba: da se ne osvećuje i da se bližnjemu dobrovoljno više daje nego li se od njega nada, a to načelo je dragocjenije od načela jednake mjere ili pravednosti. U udjelotvorenju medjusobne pomoći nalazimo pozitivni i nedvojbeni izvor naših moralnih predočbi, pa je opravdana tvrdnja, da u etičkom napredku čovjekovu glavni dio odpada ne na zajedničku borbu, već na zajedničku pomoć. I u njoj gledamo ponajbolje jamstvo za još po nosniji razvitak ljudskog roda.

* * *

Djelo je vrlo zanimljivo pisano. Od jednake je zanimljivosti i pisac. To je veliki ruski nihilista i anarkista K r o p o t k i n. Zato je i razumljivo ono njegovo oštro osudjivanje individualizma, jer anarkizam K r o p o t k i n o v vodi do komunizma; zato je razumljiva i njegova averzija prema državnoj vlasti, jer anarkizam K r o p o t k i n o v državu zabacuje.

Bilo bi sasvim — po mom mišljenju — neizpravno, preko K r o p o t k i n o v a anarkizma preći na dnevni red. Možda nije suvišno povodom ovog važnog djela anarkiste K r o p o t k i n a razjasniti se i sa teorijom anarkizma.

Već se je i S t a m m l e r u[1] činilo, da u širokim slojevima vlada predrazsuda, kao da su anarkiste rulja polu-ludih i poživinčenih fanatika; ti široki slojevi sude anarkizam po mnogim zločinačkim atentatima, koje anarkiste počinjaju. Nu ne valja zaboraviti, da postoji t e o r i j a a n a r-

[1] Die Theorie des Anarchismus. Berlin 1894. Na ovo djelo upućujem i glede dalnjih izvoda o teoriji anarkizma.

Digitized by Google

kizma, to jest posebna filozojija o društvenom životu. Ta teorija anarkizma traži takodjer red u ljudskom skupnom društvu, ali hoće drugi red nego je državni, drugo uredjenje nego je pravno. Stariji zastupnici tog teoretskog anarkizma bili su u Francuzkoj Proudhon, u Njemačkoj Stirner. Ni jedan ni drugi nije našao slijedbenika; najmodernije anarkističko gibanje od šestdesetih godina XIX. vijeka ovamo kao da je na njihove teorije zaboravilo. U tom modernom gibanju opažamo dvije anarkističke struje, koje jedna proti drugoj stoji. Jedna je struja individualistički anarkizam, zastupan po Tuckeru, Mackay-u, Tolstoju a donjekle i Ibsenu. Ta struja očekuje sve od prosvjete; socijalizam je za njih „zadnja univerzalna ludost čovječanstva". Druga je struja komunistički anarkizam, a cilj mu je neograničena sloboda pojedinca uz potpunu jednakost svih u užívanju; ta struja zabacuje svaku vladu i dopušta samo slobodno udruženje, zabacuje privatno vlastničtvo i dopušta samo društveno. Ta struja danas dominira u anarkizmu, te se struje drži i „propaganda čina"; teoretičari te struje su Bakunin i Kropotkin.

Teorija anarkizma ima tu znanstvenu važnost, da je u njoj našao zaključak najradikalniji skepticizam, što se pravnog reda tiče; zato toj teoriji pripada ona vrijednost, koju za znanost imade svaka sistematska dvojba: da svrati naime pozornost na dogme, koje su tradicijom do nas došle i da se kritično iztražuje ono, što postoji. Teza je dakle ova: dade li se dokazom opće vrijednosti dokazati, da je za organizaciju ljudskog skupnog života nuždna pravna sila? Predpostavka je dakle, da je organizacija ljudskog skupnog života opravdana. To priznaju i anarkiste i Kropotkin, tek zabacuju pravnu organizaciju..

I čini se, da su svi, koji su se ovim problemom od Hobbesa ovamo bavili, imali pred očima samo ove dvije alternative: ili stanje bez ikakova reda ili pravno stanje. Nu svi su skupa sa Hobbesom iz izpravnih premisa povukli neispravan, jer preuranjen, zaključak. Silogizam bi bio ovaj:

Iz početka gomila ljudstva bez uredjenja.

U toj gomili bez uredjenja čovjek čovjeku vuk.

Dakle: uredjenje.

Prema tomu postoji ova alternativa: ili uredjenje pravnom silom ili uredjenje konvencijom to jest bez pravne sile. I tu sada nadovezuju teoretičari — anarkiste, očitujuć se za konvenciju. Nu kakov će biti sadržaj te konvencije, to — je otvoreno pitanje i posve konsekventno glede toga veli Max Stirner: što će rob učiniti, kada strga okove, na to se mora — čekati.

Konvencijonalni temelj ljudskog uredjenja bez dvojbe više odgovara prirodi čovjekovoj, jer izključuje formalnu silu. Nu pogrješka konvencijo-

Digitized by Google

nalnog temelja leži na dlanu. Konvencija će naime svoj temelj uvijek imati u ugovoru, što se najbolje vidi iz Proudhonove teorije, jer po Proudhonu imadu mjesto zakona na snagu stati slobodni ugovori. Nu po Proudhonu postoji prirodni red, to jest postoje prirodni zakoni, kakovi se očituju i u drugim organičkim udruženjima, na primjer u društvima pčela, mravi, dabara. Što dakle znače ti slobodni ugovori ? Znače modifikaciju prirodnih zakona ; ali čim se prirodni zakoni modificiraju, čim im se bit promjeni, to je tim i opet uvedena sila, te konvencija gubi svoj dobrovoljni značaj. Pa sve kada bi i dopustili konvencijonalno uredjenje ljudstva, bilo bi to neprovedivo, jer — kako je jur istaknuto — konvencija se temelji na ugovoru te bi prema tomu iz ljudskog udruženja imali biti izključeni svi oni, kojima manjka sposobnost sklapati ugovore, dakle : djeca, umobolni, teško bolesni itd., a to znači više od jedne trećine čovječanstva. Čim bi pako na primjer djecu primili u takovu zajednicu, tim bi se opet uvela sila, pošto se takova zajednica ima temeljiti na slobodnom pristupu u nju, a te slobode u djece nije. I tako se ruši konvencijonalni temelj, i tako pada anarkistička organizacija društvene eksistencije, jer je pristupačna samo za izvjesne, osobito kvalificirane ljude, a zatvorena za sve druge ljude, kojima te kvalifikacije, to jest ugovorne sposobnosti manjkaju. I tako ne preostaje drugo, nego tražiti takovu organizaciju ljudskog roda, koja je otvorena svima ljudima bez ikakovih posebnih kvalifikacija, a ta organizacija je pravna. Time bi bilo objašnjeno naše stanovište prema teoriji anarkizma.

Kropotkin kao anarkista komunističkog smjera ide za tim, da o potrebi komunističke djejatnosti uvjeri, pa zato navodi u potkrijepu svoje tvrdnje mnogobrojne dokaze. Temelj komunističkog djelovanja je po njemu načelo medjusobne pomoći. To načelo on stavlja u antitezu sa načelom borbe o opstanak, kako ga je proklamirao Hobbes. — Kropotkin — razumije se — ne niječe borbu o opstanak, već ju tek stavlja u drugi red. Po njegovu mišljenju kao da postoje dvije sile u evoluciji : na prvom mjestu medjusobna pomoć, na drugom mjestu borba o opstanak. Nu stav je baš obratan, jer medjusobna pomoć ima svoj raison d' etre tek kad je borba eksistentna, jer gdje nema borbe, ne treba ni pomoći. U ostalom valja istaći, da u evoluciji uz ta dva elementa postoje još i mnogi drugi, na koje Kropotkin nije reflektirao, jer nije ni imao na umu, da prikaže sve faktore evolucije, već je htjeo u omjer staviti samo one medjusobne pomoći i medjusobne borbe. Svojim dubokim znanjem i sjajnim načinom prikazivanja pošlo je Kropotkinu za rukom te je fenomen medjusobne pomoći upravo nenadkriljivo prikazao. On slijedi taj fenomen od najnižih životinjskih udruženja sve do najviših ljudskih društava naše dobe.

Držeć se Giddingsa temelji i Kropotkin svoje prikazi-

Digitized by Google

vanje razvitka ljudskog društva na psihološkom temelju. Čini se, da je taj temelj nješto preslab i da ne može nositi cijelu socijalnu zgradu. Izgleda kao da socijolozima ne polazi za rukom sinteza psihološkog i bijološkog temelja. Naglašujem, da bijološki temelj uzimam u širokom smislu, u onom, kako ga je i Comte uzimao, jer po njemu su bijološki uvjeti (milieux biologiques) uz rasu i tlo i podnebje. Već je utemeljitelj socijologije Comte intuitivno slutio, da valja uzimati u račun oba ova faktora: i psihološki i bijološki. Njegovi nasljednici su onda pošli dvim stazama: jedni stadoše izgradjivati lih psihološki, drugi lih bijološki temelj. To je u ostalom jedna pojava, koja se opetuje kod čovjekova duševnog djelovanja. Slično se je dogodilo i sa Sokratovim nasljednicima, kojima je Sokrat ostavio neriješen problem: šta je sadržina dobra? Jedni su tu sadržinu tražili u nasladi (Kirenejici), drugi u oprječnom faktu, u odricanju (Kinici). Na takovoj jednostranosti pati i socijologija. Ni obsežni duh Spencerov nije bio kadar tu poteškoću prebroditi, jer je opet preveć zastranio u bijologiju.

Kropotkinu je uspjelo svu našu pažnju obratiti fenomenu medjusobne pomoći. Ali mu — žalimo — nije uspjelo pružiti dokaz, da je fenomen borbe onako malo važan, kako bi on — a i mi svi — to htjeli. Borba je središte, kojemu svi hrle; uslijed borbe je tek omogućen probir, prirodna selekcija, jer tko zabacuje borbu, taj zabacuje selekciju, a šta onda ostaje od darvinizma? Baš selekcija je jedna od ponajglavnijih ideja Darwinovih.

I ako usvajamo Kropotkinovo mišljenje o medjusobnoj pomoći, ne možemo, a da ne naglasimo vanrednu važnost i moć medjusobne borbe. Napokon to nije tek ideja Darwinova ili Hobbesova, to je već tisuće godina prije izrekao stari Heraklit sa svojim poznatim πόλεμος πατὴρ πάντων.

Prof. Dr. E. M.

O postupku

nakon smrti katoličkih prelata, o preuzeću i upravi ispražnjenih prelatskih nadarbina, o diobi dohodaka nadarbine u godini prelatove smrti te o predaji nadarbine novo imenovanom prelatu.

Predavao u skupštini pravničkoga društva dne 18. novembra 1911.

Ivan Ž. Galić.

(Svršetak).

Odmah nakon smrti prelata imade vladin povjerenik izviditi, koje je osoblje dosele bilo zabavljeno u biskupskoj kancelariji i ustanoviti njegova beriva, te sporazumno s kapitularnim vikarom predložiti vladi na potvrdu osoblje, koje će za vrijeme sedisvakancije biti na pomoć kapitularnom vikaru

Digitized by Google

u vršenju njegove službe, ter njegova beriva. Odluka o visini tih beriva kao i beriva kapitularnoga vikara pripada vladi. Isplaćuju se pak ova beriva iz interkalarnih prihoda, jer su to troškovi za upravu dijeceze.

Sluge i ostalo poslužno osoblje biskupovo, koje spada dvoranstvu, te je za vrijeme sedisvakancije suvišno, imade se uz otkaz otpustiti.

Nakon što je interkalarnoj upravi predana sva nadarbinska imovina, imade vladin povjerenik u sporazumu s interkalarnom upravom ustanoviti, ima li ostavina predmeta, koji bi bili nužni za redoviti nastavak nadarbinskoga gospodarstva te pokušati, da se s nasljednicima sporazumi glede cijene, uz koju bi te predmete vjerozakonska zaklada prekupila. Valja bo znati, da je za vodjenje razgranjenoga gospodarstva naših biskupija nuždan znatan broj marve, gospodarskoga nareda (i skupocjenoga), te različitih gospodarskih produkta (žita, vina, sijena, slame i t. d.), a fundus instructus nobilior, koji je u gornjim biskupijama propisan, tako je malen, te bi gospodarstvo brzo zapelo, kad bi samo on stajao na razpoložbu za vodjenje gospodarstva.

Da ne zastane funkcioniranje gospodarstvene uprave, mora se vladin povjerenik u sporazumu s interkalarnom upravom pobrinuti, da nabavi nužna sredstva za gospodarstvo, a najzgodnije je i za njega, a i za nasljednike pokojnoga prelata, da si ih nabavi iz ostavinske imovine pokojnoga biskupa.

Do definitivne raspoložbe imadu ostavinski predmeti, ako to nasljednici traže, ostati i nadalje u pohrani i čuvanju interkalarne uprave, kojoj se naravski imadu naknaditi svi faktični troškovi, n. pr. za hranu blaga, za manipulaciju sa žitom, vinom i slično.

Kako se uprava nadarbinske imovine za vrijeme sedisvakancije vodi u korist vjerozakonske zaklade, pripada u smislu jur citiranih propisa, a i prema naravi same stvari kr. zemaljskoj vladi pravo odluke u svim slučajevima, kada dodje do spora izmedju kanonika ekonoma i političkoga saupravitelja, ili ako interkalarna uprava nije sama na čistu, kako da postupa u kojem slučaju, kao i uvijek onda, kada se radi o odredbama, koje ne spadaju na redovitu upravu ili su od veće važnosti (analogija §-a 233. o. g. z.)

Interkalarna uprava ima da se brine za što bolje gospodarenje s nadarbinskom imovinom.

Drži li za nadarbinu nužnim ili korisnim, da se grade kakove zgrade, može ih uz privolu kr. zem. vlade graditi, te ih tada predaje nasljedniku u uživanje, koji ih je dužan preuzeti (naputak kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675.) Ako troškovi gradnje nisu pokriveni zajmom, ad anus successorum, a zgrada još u času predaje nadarbine novomu biskupu nije gotova, imade novi biskup nastaviti gradnju, te ako gradnja nije dana u akord, plaća zaslužbinu radnika do dana instalacije vjerozakonska zaklada, a nakon toga biskup. Kod zgrada, koje se rade u

Digitized by Google

akordu, imade platiti zaslužbinu vjerozakonska zaklada i biskup razmjerno prema tomu, koliko je zgrade dogotovljeno do dana predaje (naputak od 27. septembra 1788. broj 36.675.).

Interkalarni upravitelji obvezani su kr. zemaljskoj vladi na polaganje računa. Računi se imadu zaključiti koncem sunčane godine, te predložiti kr. zemaljskoj vladi na ispitanje i odobrenje.

Da ne bude zbrke u vodjenju računa, odredjuju stari propisi, da činovnici, koji su za biskupova života vodili račune, imadu nastaviti vodjenje računa do konca godine prema dosadašnjemu načinu vodjenja, a tek nakon toga se mogu odrediti preinake u tomu vodjenju.

Kanonici ekonomi i politički saupravitelj imadu pravo na nagradu. Nagrada ovisi o uloženom trudu, trajanju sedisvakancije, uspjehu uprave, odnosno prihodu vjerozakonske zaklade, te ju je najlakše ustanoviti sa stanovitim postoktom prihoda. (Otpis ministarstva bogoštovja od 3. marta 1857. broj 2743.).

I u križevačkoj biskupiji, u kojoj interkalarni dohoci teku u udovičko-sirotinjsku zakladu, primijenjuju se propisi ministarske naredbe od 13. januara 1857. broj 19.391., te i u njoj vlada izašilja k inventuri iza pokojnoga biskupa svoga povjerenika s djelokrugom, označenim u gornjoj naredbi, nadalje imenuje saupravitelja, koji zajedno s ekonomom, što ga izabere kaptol, preuzimlje ispražnjenu nadarbinu i njome upravlja brinući se za to, da čisti prihod ispražnjene biskupije teče u udovičku sirotinjsku zakladu (otpis ministarstva za bogoštovje i nastavu od 11. februara 1857. broj 900. na hrvatsko-slavonsko namjesništvo).

III. Dioba dohodaka u godini prelatove smrti.

Jur ponovno tečajem ovoga razlaganja spomenuh diobu dohodaka biskupske nadarbine u godini prelatove smrti, pa ću se njome, budući da je od velike važnosti, potanje pozabaviti.

Prema naravi same stvari i u suglasju s postojećim propisima (naputak kr. dvorske komore od 14. jannara 1799.), pripadaju biskupu dohoci njegove biskupije samo dok živi, odnosno ako je rezignirao, dok ne bude po Njevom Veličanstvu prihvaćena njegova odreka. Usljed toga prestaju tim danom dohoci nadarbine teći u korist biskupa, i prelaze u korist hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade, odnosno u Križevcima u korist udovičko-sirotinjske zaklade.

Novo nastupivši biskup stiče pak pravo na uživanje nadarbine danom instalacije (točka 6. Kolonićeve konvencije, naredba kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675., resolutio regia od 2. decembra 1800. broj 1202. i sl.)

Franjo Boncz u svomu djelu o postupku s ostavinama viših katoličkih svećenika navodi, da biskup imade pravo na dohodak svoje biskupije od

Digitized by Google

dana položene prisege odnosno od dana ustolidbe, nu ta se dva roka jedva kada pokrivaju. Prema postojećim propisima može biti odlučan jedino dan ustolidbe.

Razdioba dohodaka u godini predaje biskupije obavlja se putem posebnoga obračuna, koji se zove prescisionalni obračun, a sama godina predaje zove se prescisionalna godina. Za obavu toga obračuna izdani su razni propisi, koje ću niže navesti.

Kod nas ne vrijede ustanove općega kanonskoga niti gradjanskoga prava, po kome beneficijat stiče plodove tekar separacijom. Beneficijat ima pravo na sve plodove nadarbine do časa smrti bez obzira na to, da li su pobrani ili ne. Dioba dohodaka provodi se tako, da se dijele svi faktični dohoci nadarbine u čitavoj godini biskupove smrti, i to prema vremenu posjeda (nach dem Verhältnisse des zeitlichen Besitzes, pro rata temporis), t. j. prema tomu, kako su dugo nadarbinski dohoci u toj godini tekli u korist biskupa odnosno vjerozakonske zaklade, te eventualno novoga biskupa. N. pr. biskup umre 31. marta, a novi bude instaliran 1. listopada. Tada se dohoci prescisionalne godine dijele u razmjerju 1 : 2 : 1.

U tom smislu odredio je otpis dvorske kancelarije od 8. januara 1788. broj 40/E. 9. na kr. ugarsko namjesništvo u Pešti, da se prigodom predaje odnosno preuzeća nadarbine imadu biskupske rente (devetine i desetine) dijeliti kao i ostali nadarbinski prihod, naime prema razmjerju vremena posjeda, te da se po istomu razmjerju imade biskupu predati dio priroda odnosne godine na žitu, sjenu, slami i vinu. Instrukcijom pak kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36675. za sve komorske administracije odredjeno je nadalje, da se po vremenu posjeda s obzirom na dan biskupove instalacije imadu dijetiti i prihodi u gotovom, i industrijalni prihodi (n. pr. prirodnine, žito i t. d.), ali da se kod toga imade uzeti obzir na troškove sjetve, t. j. sjeme i pretium laboris. Nadalje odredjuje ista instrukcija, da se i eventualni zaostaci na robotama i ostalim urbarskim podavanjima dijele takodjer po vojničkoj godini, po kojoj su se u to doba vodili računi glede gospodarstva, makar da su robote i ostala urbarska podavanja bile podijeljene po sunčanoj godini. Prema tomu ključu ima po ovoj instrukciji vjerozakonska zaklada naknaditi biskupu, ako je pro rata temporis što previše užila, kao što imade i biskup vjerozakonskoj zakladi naknaditi ono, što je ona s obzirom na taj ključ premalo užila. Isto odredjujei i nota c. kr. ugar. financijalnoga zem. ravnateljstva od 28. septembra 1854. br. 21.833/333. I.

Dohoci prescisionalne godine ustanovljuju se na temelju ispitanih i odobrenih računa, koje imade koncem godine položiti vlastelinska uprava. Na osnovu tih računa provodi se prava realna dioba svih dohodaka. Bilo je predloga, da se ne provodi realna dioba, već da se dohoci vlastelinstva usta-

Digitized by Google

nove po fasijama, t. j. prema stanovitom višegodišnjem prosjeku, ali su odredbama dvorske kancelarije od 25. maja 1788. broj 1464/191. i 9. juna 1788. ti predlozi odbiti, budući samo realna dioba može ustanoviti pravednu visinu dohodaka odnosne godine, pošto su prihodi pojedinih godina različiti.

Svojedobno su se računi imali završiti koncem vojničke godine, t. j. koncem oktobra, pak su se prema tomu i dijelili prihodi vojničke godine. Dvorskim dekretom od 5. januara 1789. broj 18.302/E 2062 i dekretom Franje II. od 29. novembra 1804. broj 37.964/1963. odredjeno je, da se dohoci imadu dijeliti prema sunčanoj godini, te se od to doba unapred uvijek dijele dohoci sunčane godine (t. j. od 1. januara do konca decembra). Iznimka se čini i jedino glede šumskoga gospodarstva, za koje je još i danas odlučna šumska godina, t. j. od 1. oktobra do konca septembra.

Radi olakšanja diobe odredjeno je previšnjim dekretom od 25. novembra 1823. broj 42928./1799., da se u smislu propisa, koji vrijede za državne blagajne, imade kod obračuna računati mjesec s 30, a godina s 360 dana. Samo plaćanja, koja se imadu dnevice obavljati, imadu se računati po danu.

Dijeli se naravski samo čisti prihod, t. j. prihod nadarbine u prescisionalnoj godini po odbitku svih troškova, koje je nadarbina imala u svrhu proizvodnje tih prihoda te sa svojim redovitim gospodarstvom u toj godini uopće, jer svi ti troškovi opterećuju uživaoce u istom razmjerju, u kome im pripadaju dohoci nadarbinskih dobara. Tako odredjuje instrukcija kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675., da se plaće i deputati gospodarskih činovnika, odvjetnika i subalternih imadu do konca vojničke godine potpuno platiti iz vlastelinskih interkalarnih prihoda, dakle razmjerno na teret uživaoca. Prema previšnjoj pak odredbi od 15. aprila 1820. broj 4723. imadu se po vremenu posjeda dijeliti i obročne otplate za zajmove, koji su propisanim načinom podignute iz temeljnih glavnica ad onus successorum.

Računi, koji se odnose na ostavinsku masu, terete samo ostavinu, te ih ima samo ona platiti (naputak od 14. januara 1799.).

*

Iz načela, koja vrijede za diobu dohodaka u prescisionalnoj godini, proizilazi, da se prigodom sastava našastara ne može znati, kome pripadaju dohoci i prihod nadarbine u prescisionalnoj godini, što no se pronadju na nadarbini već u času inventure. Za to je i nemoguća inventura ovih dohodaka prigodom razlučenja ostavinske imovine od nadarbinske, te će sudbeni izaslanik imati iz popisa potpuno izostaviti plodove nadarbine u prescisionalnoj godini i na koncu ostavinskoga inventara jednostavno konstatovati, da inventure tih dohodaka radi njezine današnje neprovedivosti nije obavio, već da će se ostavinski našastar u tom pravcu nadopuniti onda, kada bude dovršen prescisionalni obračun. Kako pak svaka vlastelinska

Digitized by Google

uprava glede svih svojih primitaka i izdataka mora voditi točne račune, na osnovu kojih se i sastavlja prescisionalni obračun, može sud, bude li to od potrebe, uvijek ispitati ispravnost priopćenoga mu prescisionalnoga obračuna.

Kod nadarbina s velikim vlastelinstvima, kao što su n. pr. vlastelinstva zagrebačke i djakovačke biskupije, jest sastav prescisionalnoga obračuna mučan i dosta dugotrajan posao. Valja to imati na umu, da se prema vremenu posjeda dijele samo tekući dohoci nadarbine u prescisionalnoj godini, (n. pr. kamati temeljnih nadarbinskih glavnica, zakupnine i najamnine nadarbinskih nekretnina, prirod žita, vina, rakije, sijena, slame i ostalih plodina u prescisionalnoj godini), a ovi se opet katkada ne uberu svi u prescisionalnoj godini, već i iza toga, a jednako se i troškovi, koji se odnose na proizvodnju toga prihoda i na redovito gospodarenje na nadarbini uopće (porez i ini javni tereti od nadarbinske imovine, troškovi uprave nadarbinskoga vlastelinstva i produkcije priroda, kao n. pr. činovništvo, obrtnici, težaci, sjeme, hrana marve itd.) izdavaju ne samo u prescisionalnoj godini, već i prije i poslije nje. Na nadarbini se osim toga nalazi čitav niz predmeta, koji nisu vlasnost nadarbine, već pokojnoga biskupa i čije koristi pripadaju u cijelosti ostavini, ali i troškovi za njih opterećuju jedino ostavinu. Tako primjerice sačinjavaju vlasnost odnosnih uživalaca sva marva te sav skupocijeni kućni i gospodarstveni nared, koji prelazi fundus instructus, nadalje dohoci nadarbine iz vremena ispred prescisionalne godine, koji su bilo preostali iz prijašnje godine ili su samo ubrani tečajem prescisionalne godine, ali se za to i svi izdaci, učinjeni na te predmete, imadu računati posve na teret njihova vlasnika. Povrh toga pravi poteškoća još i to, što se dohoci i troškovi šumskoga gospodarstva dijele po šumskoj godini.

Prescisionalni obračun ne sastavlja sud ni sudbeni izaslanik, već se sastavljeni i po svim interesentima priznati obračun dostavlja samo sudu na popunu inventara.

Postupak kod sastava prescisionalnoga obračuna jest različit. Prije je vlada povjeravala svome računovodstvu sastav prescisionalnoga obračuna, nu od toga se je u novije doba opravdano odustalo, jer se prigodom sastava prescisionalnoga obračuna imade riješiti čitavi niz skroz pravnih pitanja, za koje ne dostaje stručna računarska, već je potrebna pravna sprema. U novije doba imenuje vlada redovno za sastav obračuna posebno povjerenstvo, koje sastoji od pravnika i stručnjaka, te ovo sastavlja osnovu obračuna i predlaže je vladi. Kad vlada osnovu obračuna ispita i odobri, traži glede nje očitovanje svih interesiranih stranaka, odnosno odredjuje raspravu s interesentima.

Poluči li se sporazumak, saopćuje vlada uspjeh prescisionalnoga obračuna sudu u svrhu popune ost. našastara te dovršetka i uručbe ostavinske

Digitized by Google

imovine. Ne postigne li se sporazumak, to kod nas ne postoje nikakovi posebni propisi za taj slučaj, pak se za to eventualni sporovi, koji se ne dadu nagodbenim putem riješiti, imadu riješiti u smislu postojećih zakonskih propisa.

U Ugarskoj je ministarska naredba od 10. aprila 1883. broj 13249./I. M. za rješavanje ovakovih sporova ustrojila u paragrafu 34. posebno povjerenstvo, kome predsjeda ministar za bogoštovje i nastavu, odnosno ako je zapriječen, osoba, koju na njegov predlog u tu svrhu imenuje Njegovo Veličanstvo. Članovi toga povjerenstva jesu po jedan savjetnik ministarstva, za pravosudje, financije te bogoštovje i nastavu (ili dogodice ravnatelj erarijalnih pravnih posala), koje imenuje odnosni ministar, i dva suca kr. kurije, koje imenuju ministar za pravosudje i nasljednici. Svi članovi povjerenstva imenuju se u siječnju svake godine za čitavu godinu, izuzev naravski jednoga suca kr. kurije, koga imenuju nasljednici od slučaja do slučaja. Ako nasljednici na poziv ministra za bogoštovje i nastavu u roku od 4 nedjelje ne imenuju toga suca, ili ako on ne primi tu čast, odredjuje toga člana ministar za pravosudje iz zbora sudaca kr. kurije. Zamjenike zapriječenim članovima povjerenstva odredjuje odnosni ministar. Izvjestitelj je onaj član povjerenstva, koga je imenovao ministar za bogoštovje, a bilježnik je jedan činovnik ministarstva za bogoštovje, koga takodjer odredjuje isti ministar.

Povjerenstvo odredjuje samo svoj postupak, a odlučuje besprizivno većinom glasova. Ako su glasovi raspolovljeni, odlučuje glas predsjednikov.

IV. Predaja nadarbine novo imenovanomu biskupu.

Propisi, koji postoje za preuzeće nadarbinskih dobara nakon smrti prelata, vrijede analogno i za predaju tih dobara novo imenovanomu biskupu. (Instrukcija kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675). Novo imenovani biskup ne smije sam preuzeti upravu temporalija svoje dijeceze, već imade nakon položenja prisege zatražiti od vlade, da mu preda temporalija. Vlada odredjuje u sporazumku s biskupom dan svečane instalacije, na kojoj zastupnik vlade simboličkim načinom predaje biskupu temporalija, i tek počevši od toga dana pripadaju novo imenovanomu biskupu svi dohoci biskupijskih dobara.

Nakon simboličke slijedi prava predaja čitave nadarbinske imovine, kod koje se biskupu inventarno predaju sva nadarbinska dobra analogno propisima, koji vrijede za preuzimanje biskupskih dobara nakon ispražnjenja biskupije.

Prema dvorskomu reskriptu od 25. augusta 1796. i noti c. kr. ugarskoga financijalnoga zemaljskoga ravnateljstva od 28. septembra 1854. broj 21.833. 333. I. mogla su se nadarbinska dobra predati novo imenovanomu prelatu tek tada, ako on prigodom instalacije i simboličkoga uvedenja potpiše obvezu, da će naturalija, materijalija i ostale efekte, koji čine vlasnost kr. fiska,

Digitized by Google

prekupiti po cijeni, što no će se imati sporazumno ustanoviti, — nadalje da će zadržati u krijeposti zakupne ugovore, koji su za vrijeme interkalara sklopljeni na tri godine i da će nadarbinsko vlastelinsko činovništvo zadržati u službi do svršetka godine, u kojoj su namješteni.

Danas se redovno ne traži od novo imenovanoga biskupa takova obveza, nu prema postojećim propisima ona je i danas moguća. Obveza glede zakupnih ugovora postoji za preuzimatelja biskupa u svakomu slučaju s obzirom na propise ministarske naredbe od 20. junija 1860. o prodavanju i zaduživanju katoličke crkvene imovine (zbornik 1863. I. svezak br. 98.). Preporuča se medjutim na predajne inventare staviti zaporku, da se preuzimatelj obvezuje sve preuzete objekte predati svomu nasljedniku u dobromu stanju.

Imade slučajeva, kada na ispražnjenoj biskupiji ne ima interkalara. Biva to onda, kada n. pr. bude biskupu postavljen coadjutor cum iure successionis, ili kada dobije biskup inu biskupiju ili rezignira na svoju biskupiju, a istodobno s njegovim imenovanjem odnosno prihvatom njegova odreknuća bude imenovan njegov nasljednik. U ovakovim slučajevima prima novo imenovani biskup u pravilu biskupiju iz ruku svoga predšasnika, pak za to ne ima interkalara.

Za takav slučaj odredjuje naputak kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675, da imade povjerenik komore (danas vlade) kod te predaje samo intervenirati i paziti na to, da nasljednik dobije potpuno neokrnjeno sva dobra zajedno s njihovim užicima, a naročito i fundus instructus.

Ova je intervencija nužna, da se država, kojoj pripada briga oko netaknutoga uščuvanja integriteta temeljne nadarbinske imovine, osvjedoči o stanju te imovine, te uzmogne izdati eventualne odredbe, koje su nužne, da se taj integritet obezbijedi.

U pogodbe, koje sklapaju biskupi predavatelj i preuzimatelj prigodom takove predaje, ne ima se izaslanik komore (vlade) pačati izuzev slučaj, ako bi one bile na štetu nadarbini.

U smislu ovoga naputka imalo se je prema otpisu ministra financija od 28. decembra 1850. broj 36.866. postupati u slučaju, kad je biskup Strossmayer preuzeo djakovačku biskupiju od odstupivšega biskupa Kukovića. Izaslanik financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu upućen je, da samo obavi inventarnu predaju djakovačkih biskupskih dobara, a ako je ista medjutim već uslijedila, da odnosne zapisnike o predaji i preuzimanju potpiše u ime c. kr. financijalnoga zemaljskoga ravnateljstva uz izričiti dodatak, da će biskup Strossmayer imati predati svomu nasljedniku u dobrom stanju sva biskupska dobra, koja je njegovom predšasniku predao godine 1834. kr. fisk, i to bez obzira na moguće nagode, koje bi Strossmayer sklopio s odstupiv-

Digitized by Google

šim biskupom Kukovićem. Za slučaj, da bi se biskup Strossmayer opro toj opasci, upućen je izaslanik, da mu imade takovo očitovanje pismeno priopćiti putem testimonium legale i to očitovanje priklopiti zapisniku o predaji odnosno preuzimanju.

I u križevačkoj biskupiji predaje biskupsku nadarbinu novo imenovanomu biskupu vladin povjerenik, ma da prihod nadarbine za vrijeme interkalara teče u udovičko sirotinsku zakladu. To odredjuje izrično naredba ministarstva za bogoštovje i nastavu od 13. marta 1859. br. 3742. na hrv. slavonsko namjesništvo.

Glede sastava obračuna odredjuje pak sada citirana ministarska naredba slijedeće : Was die Austragung der Verhandlung über die Herstellung der von dem verstorbenen Bischofe in einem schadhaften Zustande hinterlassenen zu dem Stammgute des Bisthums gehörigen Gebäude anbelangt, so wird es vorzugsweise auf den neuen Bischof ankommen, ob und unter welchen Bedingungen er geneigt ist, hierwegen mit der Vertretung der Verlassenschaftsmassa einen Vergleich einzugehen, bei welchem zumeist er selbst in Ansehung dessen betheiligt erscheint, als ihm die Verpflichtung obliegen wird, dafür zu sorgen, dass sämmtliche Bisthumsgebäude im guten Stande erhalten und in einem solchen seinem Nachfolger übergeben werden Der behördliche Einfluss wird, im wieferne das Interesse eines öffentlichen Fondes nicht berührt wird, diesfalls nur darauf zu richten sein, dass dem. Stammgute des Bisthums kein Eintrag geschehe und zu diesem Ende die gerechten und billigen Ansprüche des neuen Bischofs die möglichste Unterstützung finden.

Ovo načelo može naravski vrijediti samo u slučaju, ako je sedisvakancija kratkotrajna, jer u protivnom slučaju mora i uživateljica interkalarnih prihoda udovička zaklada nositi jamstvo za neokrnjeno dobro stanje nadarbinske imovine, te o svom trošku izvadjati popravke, koji postanu potrebni za vrijeme njezina užitka nadarbine.

V. Troškovi postupka.

Prije nego završim, spomenuti ću propise, koji postoje glede podmirenja troškova, skopčanih s postupkom nakon smrti katoličkih prelata.

Prema instrukciji kr. ugarskoga namjesničkoga vijeća od 27. septembra 1788. broj 36.675 imala je troškove popisa, procjene i za legale testimonium platiti vjerozakonska zaklada, ako je biskup ostavio valjanu oporuku, inače ostavinska masa. Ako je biskup premješten, vrijede ista načela, kao da je ostavio oporuku cum consensu regio.

Naputak kr. komorskoga ureda od 14. januara 1799. odredjuje pak, da troškove popisa biskupskih dobara ima nositi državna blagajna, a sve ostale ostavinska masa.

Digitized by Google

Po dvorskom dekretu od 5. marta 1835. brof 4870. imade troškove inventure platiti onaj, u čiju su korist učinjeni, dakle trošak inventure alodijalnoga imetka pok. biskupa nasljednici, — trošak inventure i razlučenja nadarbinske imovine uživatelji nadarbine, a ako nasljednici ne pristanu na dosudjenu oštetu prigodom ustanovljenja gradjevnoga stanja biskupskih patronatskih zgrada, već se to stanje uslijed njihova zahtjeva ustanovi vještacima i sudbenim očevidom, odredjuje sud, tko ima nositi taj trošak.

Otpisom kr. zemaljske vlade odjela za bogoštovje i nastavu od 4. aprila 1872. broj 827 saopćeno je zemaljskomu računovodstvu, da za sadašnje prilike ne mogu biti opravdane ustanove dvorskoga reskripta od 27. septembra 1788. broj 36.675, pošto je postupak s ostavinama danas sasvim drugačiji, nego je bio u vrijeme gornjega reskripta, te ne bi bilo pravedno, da se vjerozakonska zaklada optereti svim troškovima preuzimanja, budući da sudbeni izaslanik ne ima sastaviti samo nadarbinske inventare i popis nadarbinskih nekretnina, već imade i pokretnosti, koje spadaju u ostavinu, izlučiti i prodati, novce primati i s njima dalje uredovati, a za ovo poslovanje sudbenoga osoblja imade ostavina nositi polovinu troškova.

U Ugarskoj imadu prema naredbi od 10. aprila 1883. broj 13.249/I. M. troškove javnoga bilježnika, koji prisustvuje inventuri kao testimonium legale, te troškove za sve vještake, potrebne u tome postupku, platiti u polovici ostavina, a u polovici uživalac interkalarnoga prihoda ; troškove pak za inventuru nadarbine, odnosno i za njezinu procjenu i izlučivanje nosi ostavina.

Kako se iz ovoga razlaganja vidi, ne postoje glede nošenja troškova nikakovi ustaljeni propisi.

Najpravednije bi bilo, da troškove plati onaj, u čijem su interesu učinjeni, nu to je razlikovanje u praksi jedva moguće. S obzirom na to čini mi se najkorektnijim, da sve troškove plate kod preuzeća nakon biskupove smrti ostavinska masa i vjerozakonska zaklada, a kod predaje novo imenovanom biskupu vjerozakonska zaklada i biskup preuzimatelj na jednake dijelove, jer se u smislu postojećih propisa ti troškovi ne mogu naknaditi iz temeljne nadarbinske imovine, radi koje u prvom redu i ponajvećim dijelom nastaju, a inače se može uzeti, da su oba uživatelja jednako interesirani na obavi svih uredovanja, koja se u tim prigodama obavljaju.

Digitized by Google

Nekoliko opazaka prigodom djelomične preinake građanskog zakonika.

(Nastavak.)

Pri oporučnom nasljestvu zakon se osvrće na pravo priraštaja (§§ 560.—563. gragj. zak.), dočim se ne bavi o priraštaju pri zakonskom neoporučnom nasljestvu. Ipak i u ovom sučaju zakon priznaje pravo priraštaja, kako se to vidi iz odredbe, da dalnja loza dolazi u obzir stoprv, ako nema koje bliže, a dok imade bliža, megju članovima iste obistinjava se priraštaj. To pravo proizlazi nadalje iz odredaba §§ 562., 554., 556. gr. zak. tako, da n. p. ako otac ostavi četvero djece, pa odredi, da svakom ostavlja po $^1/_4$, te jedan ne primi svoj dio, tada njegova četvrtina ide drugoj braći (sestrama) po pravu priraštaja,, a ne ide na koju dalnju lozu ili na korist erara. Pravo na priraštaj stiče se ipso jure, bez da je potrebno dati kakvo nasljedno očitovanje na ispražnjeni dio (Rušnov. Tumač gr. zak., 2. izdanje §§ 560.—563.) i s toga u slučaju § 120. neparb. post. ne bi bilo potreba ponovno nasljedno očitovanje ostalih baštinika na ispražnjeni dio, ako postoje uvjeti §§ 560.—563. gr. zak. ili zakonitog neoporučnog nasljednog priraštaja. U praksi se obično traži ponovno nasljedno očitovanje i u ovom slučaju, premda mislim, da to ne treba, tim više, što ostali baštinici nije potreba da preživu čas, kad nastupa priraštaj, već ako su umrli prije tog časa, ipak priraštaj ide u korist njihovih nasljednika, kojima su oni već po § 537. gr. zak. prenijeli svoj izvorni baštinski dio dotične ostavštine. (Strohal: Transmission pendente condicione, str. 157.). Svakako mora se gornje slučajeve razlikovati od slučaja § 726. gragj. zak., budući da se ovgje ne radi o subaštinicima sa pravom priraštaja, nego o novoj delaciji i tu je potrebno nasljedno očitovanje i da se preživi delaciju po § 537. gragj. zak.

Propis § 557. gr. zak. dovodi do drugih dvojba. Tako mnogo puta oporuka našeg težaka, koji n. p. ima 2 sina i 4 kćeri, glasi „polovicu ostavljam mojim sinovima, a ostalo po zakonu". Sada neki tvrde, da svakom sinu ide po $^4/_{16}$, a svakoj kćeri po $^2/_{16}$, jer da su sinovi isključeni od druge polovice, budući po oporuci da je opredijeljen njihov dio. To je očito neispravno, jer za drugu polovicu nastupa zakonsko baštinstvo, pri kojem sudjeluju i sinovi i tako su kćeri ograničene na mali dio, jednak nužnom dijelu. (Anders: Erbrecht, § 22 slovo a), pa to odgovara bez dvojbe i volji oporučitelja. U gornjem slučaju dakle sinovi bi dobili po $^8/_{24}$, a kćeri po $^2/_{24}$.

Oporuka mora da bude cisto i bistro izražena, te osobito za usmene oporuke ne vrijedi propis § 863. gragj. zak. (Gazetta dei tribunali god. 1901. str. 61. i Pfersche: Allgem. Lehre des b. G. str. 43.) kao što i mora da bude bez sile. Pri tumačenju sile mora se biti veoma strogi proti dotičnom

Digitized by Google

nasilniku, jer treba uzeti u obzir, da su oporučitelji obično čeljad stara ili bolesna i da na njih ima svaki moralni pritisak daleko veći upliv, nego na druge ljude. Pravo je dakle da je bila uvrštena pod taj pojam i prijetnja samoubojstvom sa strane sina (Gazetta dei tribunali god. 1910. str. 38.)

Je li pak u slučaju § 579. gr. zak. potrebita nuncupatio ili ne, to je u praksi preporno (Links 3772. i 3854. te Gerichts-Zeitung god. 1909. str. 23.), pa bi se moralo i ovo zakonom riješiti. Da li prestaju posljedice § 592. gragj. zak. poslije roka § 6. zakona od 15. novembra 1867. broj 131. l. d. zak. to se u teoriji od mnogih drži da prestaju, dočim praksa je protivnog mnenja (Gl. Ung. N. F. 2763, 3631, „Mjesečnik" 1907. str. 367) i ovo potonje mnenje se prikazuje sasvim opravdano, te bi ga se imalo zakonom utvrditi. Naravno da nema razlike, da li je neko bio osugjen od civilnog ili vojničkog suda za zločin naveden u § 592. gr. zak. (Mjesečnik 1907. str. 367). Dovoljno je, da je dotično djelo, po onom zakonu, po kojem je bio osugjen, zločin naravi § 592. gr. zak. i ako se po civilnom kazn. zak. isto djelo prikazuje kao prekršaj. U svakom slučaju mora da se radi o z l o č i n u u smislu kaznenog zakona, koji je in concreto bio uporavljen (Zeiller: Commentar § 594). Ne prikazuje se dakle opravdano mnijenje, istaknuto u djelu Krainz-Pfaff (2. Auflage) § 7., da se § 592. gr. zak. proteže i na dotične prekršaje; ovo mnenje u ostalom je ispravljeno u istom djelu i baš u § 496. opaska 4.

Sadržaj § 594. gragj. zak. treba metnuti na čisto, da se ovgje riječ „roditelji" i „djeca" ne shvaća po § 42. gragj. zak., nego u običnom smislu tako, da djed i baba bili bi u pogledu svoje unučadi sposobni svjedoci (R u š n o v: Tumač g. z. 2. izdanje § 594. i riješenja tu navedena), a red je opaziti, da su neodlučni odnošaji megju svjedocima i prama oporučitelju, nego se gleda samo na odnošaje prama baštiniku (Gl. Ung. N. F. 3937. i A n d e r s: Erbrecht § 15). Mogao bi dakle oporučitelj pred 3 svoja brata učiniti valjanu oporuku na korist trećega (po § 586. gr. zak.), koji š njima nije u svojti. Ukućani pak znače osobe, koje imaju sa baštinikom zajednički stan i ognjište (Novak N. F. 1166), a sasvim logično je, da se ograniči smisao ove odredbe na te osobe, koje se još k tome nalaze u službi za plaću kod baštinika. Ovo je potrebno da se istakne, buduć u praksi često pri usmenim oporukama pozovnu za svjedoka kojega što u pokojnika i njegove djece n. pr. kopa na nadnicu, a spava kod svoje kuće, pa se odma podiže prigovor, da su dotičnici ukućani te djece, na čiju je korist oporuka.

Pri usmenim oporukama kadgod se je u neprilici sa odredbom § 576. gr. zak., jer koji svjedok bude neporočan pri sastavljanju oporuke, a dok ga se u sudu presluša bude osugjen za krivu zakletvu (§§ 197, 199 a) kz.), Svjedok nije imao zapreku po § 592. gr. zak., jer je u času oporuke bio neporočan, pa dakle ondašnje stanje stvari je odlučno (§ 576. gr. zak.). S druge strane § 586. gr. zak. zahtjeva zakletvu svjedoka, a toj se protive

Digitized by Google

§ 336. gragj. post. i § 66. neparb. post., prama tome mora se jedino po propisima gragj. postupnika prosuditi, da li je iznešen formalni dokaz po § 586. gr. zak. (Zeiller: Commentar § 592. tačka 3.). Ako je dakle bio samo 1 svjedok na ovaj način osugjen, to bi bio slučaj da treći svjedok ne može više da bude preslušan, pa bi bio dovoljan iskaz ostalih 2 svjedoka. Ako je pak 1 umro, a od 2 živih jedan bio osugjen na gornji način ili ako su sva 3 živa, pa dvojica od njih bila ovako osugjena, tada oporuka ne bi bila nevaljana po § 592. gragj. zak., ali bi bila nevaljana stoga, što nije moguće iznijeti dokaz zahtjevan od § 586. gr. zak. Bilo bi isto kao da su od 3 sposobna svjedoka 2 preminula, a faktično su u moralnom pogledu i umrli kao dokazno srestvo i vjetodostojne osobe pred sudom.

Riječ „mjesto" naznačena u § 597. gr. zak. prouzrokuje dvojba u tumačenju, jer se drži, da to znači selo, varoš, grad. Nu rek bi da ovo vrijedi ne samo za slučaj, ako je bolest općenita u dotičnom selu, gradu itd., nego i u slučaju, ako se je takva bolest pojavila samo i jedino u kući oporučitelja i nigdje drugo, tako da riječ „mjesto" znači i stan. Sada pri pojavi kolere u Dalmaciji bilo je slučajeva, da se je ista pojavila samo u jednoj jedinoj obitelji (kući) tog sela, pa nije se ni najmanje rasprostranila. Ipak mislim, da bi oporuka od dotičnih bolesnika mogla biti učinjena po § 597. gragj. zak. buduć ratio legis uprav ta, što ne će nitko da pogje takovom oporučitelju, pa mu je mučno naći svjedoke. Ova zapreka pak postoji toli u slučaju kad je zaraza općenita, koli (dapače još više) kad je to prvi ili jedini slučaj zaraze. Po § 71. dvorske odluke od 30. juna 1837. (broj 99. svezak 65. z. p. z.) mogu oporučiti bez inače potrebitih formalnosti, dakle po § 597. gragj. zak. bolesnici, koji su odijeljeni radi kuge. To odijeljenje obično je u bolnicama, lazaretima, nu može za prve slučajeve da bude i u samom stanu bolesnika. Ako je dakle § 597. gr. zak. za kugu uporabljiv i za prve slučajeve iste, zašto ne bi bio uporabljiv i za ostale ovakve bolesti. Koje su pak, osim kuge i kolere, bolesti, što spadaju pod § 597. gr. zak., to je dvojbeno. Svakako u prvom redu je odlučno mnijenje liječnika, nu imade veliki upliv i mnijenje pučanstva. (Rušnov: Tumač g. z. § 597). Veoma rasprostranjena bolest, to je na žalost tuberkuloza, koja se širi i ulazi u svaku kuću. I ako je i to bolest priljepčiva, ipak ne spada pod § 597. gr. zak. (Gl. Ung. N. F. 3657).

Nevaljanost oporuke po § 601. gr. zak. proizlazi, ako je oporučitelj zanemario koju od propisanih formalnosti. Ako je dakle u slučaju § 588. gr. zak. sud (ili bilježnik) propustio, da obavi sve one uvjete, koji se zahtjevaju, ali to spada samo u njihovu unutrašnju djelatnost, koju ne može oporučitelj da kontrolira, tada je oporuka isto valjana, jer oporučitelj nije propustio nikakvu formalnost. To može biti i u slučaju krivnje svjedoka n. pr. u § 581. gr. zak. (Gazzetta dei tribunali god. 1901. str. 16. — Zeil-

Digitized by Google

l e r: Commentar § 601.) — Oporučitelj može pred kojim god sudom da čini oporuku (§ 121. prav. sudske vlasti). I sudbenu oporuku može oporučitelj u svako doba opozvati. Oporuka po § 587. gr. zak. može se stranc i povratiti, dočim ona po § 588. gr. zak. ne može se povratiti oporučitelju, već on mora da je inače opozove. Ako bi se slučajno oporuku po § 588. gr. z. povratilo, isto ona do izričitog opoziva ostaje u kreposti (Links 3969). Preinaka § 615. gr. zak., kako je u noveli sadržana, odgovara običnoj volji oporučitelja, pa je sasvim opravdana.

Ne prikazuje mi se shodno ukinuti odredbu § 716. gragj. zak. U praksi sam imao nekoliko slučajeva, da bi koji starac došao u sud zbog oporuke izrazujuć bojazan, da će razni zanimanici po njihovoj smrti stvoriti lažnih usmenih oporuka i da bi oni to htjeli zapriječiti, odregjujuć da ne vrijedi nikakva oporuka, ako nije bilježnička ili sudbena. Kad je priznata valjanost usmene oporuke, mora se priznati, da su širom otvorena vrata mogućnosti krivih oporuka, a tada mora zakon dozvoliti, da se oporučitelj ogradi proti toj mogućnosti i da odredi da nijedna oporuka ne vrijedi, koja nije učinjena u formi od njega izričito odabranoj. A gdje su slučajevi, da bolesnici upadnu u ruke daleke svojte ili sasvim tugjih osoba, a njihovi najmiliji daleko su od njih! Tu se oni najbliži nadovežu oko bolesnika, muče ga neprestanim nagovaranjima, pa on samo da im udovolji i da ga puste na miru učini oporuku, kako oni hoće. Opreznom čovjeku ovo se ne će nikad dogoditi jer će, dok je u snazi, učiniti oporuku u sudu ili u bilježnika, te se poslužiti § 716. gr. zak., pa poslije i ako padne u bolesti u šake osobama, koje ga sile, da oporuči, kako oni hoće, može im i oporučiti, samo da ga ne muče i biti isto miran, buduć da ta oporuka ne vrijedi. Zloba ljudska je prevelika i uprav nema granica nemilosrgje prama bolesnicima u prisiljivanju istih, da oporuče, kako to silnici žele i tako je skršena volja oporučitelja. Nema se nikako potpuno ukinuti § 716. gragj. zak., nego samo ograničiti u smislu, da nijedna oporuka ne vrijedi, ako nije učinjena u obliku, kakvog je oporučitelj izabrao izričito u kojoj drugoj pregjašnjoj oporuci. Doduše moralo bi se ukinuti odredbu „bestimmte Merkmale", jer u istinu može oporučitelj zaboraviti na iste, pa ne moći uz najbolju volju promijeniti oporuku. Nu ako samo izabere izvjesnu formu (n. pr. sudbenu ili bilježničku), toga se lako spominje, a sudova i bilježnika imade svuda i postoji mu mogućnost, da promijeni oporuku kad hoće. Naravno da klauzola § 716. gr. zak. vrijedi ne samo za susljedne oporuke, već i kodicile („Mjesečnik" god. 1906., str. 577.).

Baštinsko pravo žene dosta obilato je odmjereno u §§ 121.—129. novele, ali ipak baš se ne zna, koji bi bio pri tome pravi put. Nije istina, što se obično misli, da naš težak ne mari za svoju ženu. Dapače, tu se nalazi ljubavi u obilatoj mjeri, te nema oporuke, u kojoj ne osigurava svoju ženu, nu uvjek uz uvjet, da se ne udade. Ovo je opravdano, jer se vidi, da poslije malo mje-

Digitized by Google

seci mlade majke ostave i zapušte djecu, udadu se po drugi i treći put i još (ako mogu) pitaju dio ostavštine prvog muža i prinesu ga drugom. Ovo čovjeka uprav zgadi, jer znači pomanjkanje svakog čuvstva ne samo prama uspomeni prvog muža, nego i prama vlastitoj djeci. Naravno je i opravdano, da čovjek u oporuci obskrbi svoju djecu, ali je još naravnije, da predvidi i onemogući eventualnost da mu žena dio njegove ostavštine odnese iz usta njegovoj djeci i prinese drugom mužu. Kako danas zakon stoji prama udovi, koja je sa porodom, meni se čini da je potpuno pravedno i duševno te preko toga ne bi bilo dobro otići. Osobito pak ako se udovi prizna nužni dio u novcu, a ni jedna težačka obitelj nema kapitala, tada za svoju vjeresiju može meti nuti na dražbu cijelo stanje i baciti na put svoju djecu ili pastorčad.

Ako pak nema djece, mislim, da bi se iza roditelja odmah metnuti imalo ženu i dati joj prednost pred braćom. Mnogo imade brakova bez poroda, a muž i žena rade cijeli život, štede i zajedničkom zaslugom (mnogo puta pretežno ženinom) steku lijepi imetak. Muž umre nenadano bez oporuke, a onda skoro sve ide braći, koja tu nijestu ništa radila i ništa činila, nego valjda ogorčavala život i pokojniku i njegovoj ženi, pa ova braća pitaju diobu čak i od pokućstva! Barem pokućstvo moralo bi isključivo spadati udovi.

Narav nužnog dijela još je uvjek preporna i nejasna. Opetovano se tvrdi i hoće, da i ako je nužni dio ostavljen u obliku baštinskog dijela, da i tada baštinik ima pravo, da bude podmiren u novcu po dvorskoj odluci 31. januara 1844. broj 781. z. s. z. Po mom mnijenju to je pravi nesmisao Kad je baštiniku ostavljen nužni dio u obliku baštinskog dijela (n. p. $^1/_8$) tada je on baštinik u pravom smislu riječi i on postaje suvlasnik, koji može samo da pita diobu in natura (Schuster von Bonnot: Verfahren auser Streitsachen 4. Auflage, strana 293. § 170.), kao svi drugi suvlasnici. Pravi slučaj dvorske odluke gori navedene je, kad je sve ostavljeno baštiniku, a odregjeno, da se dade nužnom nasljedniku samo nužni dio, ili kad se nužni nasljednik posluži pravom § 808. gragj. zak. ili napokon kad je povrijegjen nužni baštinik u svome dijelu, što mu mora da ide po zakonu (§§ 727., 729., 775., 776., 780. i 781. gragj. zak.). Ovo je mnenje bez sumnje ispravno, jer kad baštinik prihvati dio, ostavljen mu u oporuci, a odgovara njegovom nužnom dijelu, pa kad se u tom razmjeru izdade i uknjiži dosudnica, on postaje suvlasnik pokretnina i nepokretnina i može samo pitati diobu po § 841. gragj. zak. Na tom stanovištu stoji Krainz-Pfaff § 527. i Anders: Erbrecht, 2. Auflage, § 89. broj 2.

Judikatura je u tom pogledu sasvim nejasna i začudno je, da se u jednom ovako čestom pitanju još nije postavila na stalno stanovište. Dapače u Judikatenbuch pod br. 39. izraženo je mnenje da je uporabiva rečena dvorska odluka i onda kad je baštiniku ostavljen, i ako ne pod imenom nužnog dijela,

Digitized by Google

nu ipak u razmjeru, što odgovara nužnom dijelu, jedan baštinski dio, kad oporučitelj nije nedvojbeno izrazio namjeru, da baštinik (nužni) bude suvlasnik pojedinih predmeta. U drugim riješenjima pak zastupano je mnenje, da u novcu ne ide dio nužnom baštiniku, kad mu je ostavljen jedan baštinski dio bez oznake „nužni dio". (Riješenje 26. maja 1904. broj 7967.). Ovog mnenja je i Rušnov: Tumač G. Z., 2. izdanje, 2 svezak, str. 188. Ova razlika prikazuje se neopravdana. Je li oporučitelj kazao „imam 3 sina i 1 kćer, pa sinovima ostavljem $^7/_8$, a kćeri $^1/_8$" ili ako reče „imam 3 sina i 1 kćer, pa sinovima ostavljam $^7/_8$, a kćeri kao nužni dio $^1/_8$", to je sve isto. U jednom i drugom slučaju on se poslužio propisom § 774. gragj. zak. pa ako kćer prihvati ovu $^1/_8$ i njoj bude dosugjena te uknjižena, to nema dvojbe, da je ona suvlasnica, pa glasila oporuka na jedan ili drugi način. Ovo bi se svakako moralo metnuti na čisto, jer se dolazi u praksi do velikih neprilika i nestalnosti. I ako pravi nužni baštinik je smatran kao vjerovnik, i koliko on ne može da pita dio u naravi, ipak do isplate nužnog dijela zakon smatra baštinu kao zajedničku stvar izmegju njega i baštinika, te mu daje pravo, da može pitati položenje računa (§ 786. gragj. zak. i dvorska odluka 27. marta 1846., broj 1051. z. s. z. — Ovu zakonsku odredbu treba u praksi sprovesti do svih zakonskih granica, te ako nužni baštinik stisne baštinika da mu odma isplati u novcu njegov dio, a novaca nema u ostavštini, to bi mu tuženik mogao podignuti prigovor po § 835. gragj. zak. da naime izlazak iz ove zajednice slijedi u nevrijeme i tako postignuti primjeran rok isplate (vidi Festschrift zur Jahrhundertfeier des A. B. G., 2. Teil, str. 710., opaska 45.).

Nadalje mora se da istakne, da nijesu bistri nazori ni onda, kad nužnom nasljedniku ide u naravi njegov dio. Meni se čini, da bi stvar imala da bude jasna, jer ili mu ide u novcu ili u naravi. Ako mu ide u novcu, tada su uporabljivi propisi osobiti nužnog dijela, a ako mu ide u naravi, tada je obični suvlasnik i vrijede načela o razvrgnuću zajednice (§§ 841.—846. gragj. zak.), a ne dolaze u obzir osobiti propisi nužnog dijela. Koja vrst diobe dolazi u obzir,, to nema pravo da bira baštinik oporučni, nego to se odlučuje ili u dogovoru sa nužnim nasljednikom ili ovaj ima pravo, da pita u novcu, kad mu zakon daje takvo pravo (Judikatenbuch 41.).

U praksi pak nije čisto gornje prvo pitanje i prikazuje se da su uporabivi osobiti propisi nužnog dijela i onda, kad se isti izručuje u naravi a ne u novcu. Izgleda kao da se ne radi o razvrgnuću zajednice po §§ 841.—846. gragj. zak., nego o nekoj podmiri nužnog nasljednika, nu mjesto u novcu, u nekretninama i pokretninama, neka vrst isplate po § 1414. gragj. zak. Tužiteljicama bio je pok. otac ostavio po $^1/_{16}$ kao nužni dio, pripuštajući svojem sinu da ih podmiri ili u novcu ili pak da svakoj od njih dade u naravi $^1/_{16}$. U ostavinskoj raspravi sin je izjavio, da će im dati u naravi $^1/_{16}$ i

Digitized by Google

tako dosudnicom 20. decembra 1893. bi tuženiku dosugjeno $^{9}/_{16}$, a tužiteljicam svakoj po $^{1}/_{16}$. Ove su poslije više godina ustale tužbom za diobu, a gornja dosudnica bila je i uknjižena u zemljišniku (gdje je postojao) u tim razmjerima. Sin je imao i nekretnina uknjiženih na samo svoje ime, a tužiteljice su pitale u prvom redu isplatu dijela u novcu, a podredno materijalnu diobu svih dobara, pa i onih uknjiženih na ime sina (tuženika). Sud je odredio materijalnu diobu i obuhvatio i neka dobra, što su bila uknjižena na samo ime tuženika. Vrhovni sud riješenjem 17. marta 1908. Rv. IX. 32./8. ukinuo je drugomolbenu presudu i povratio stvar na ponovno raspravljanje, a u razlozima se kaže:

Naredbom 20. decembra 1893. bile su tužiteljicama dosugjene kao nužni dio $^{7}/_{16}$ ostavštine pokojnog P. Da je tekom ostavinske rasprave bio učinjen iskaz nužnog dijela u smislu § 167. car. pov. 9. augusta 1854. broj 208. l. drž. zak., to nije ustvrdila nijedna stranka u ovoj parnici. Eda se ispravno odmjere sporne kvote nužnog dijela, mora se po §§ 784., 785. gr. zak. najprije iznaći čista ostavština i u tu svrhu pronaći aktivno i pasivno stanje iste, kako se je nalazila u času smrti ostavitelja P. Kako se tekom parnice uspostavilo, dotični inventari ne pružaju neoboriva dokaza, da su sve nekretnine, u istim opisane, pripadale reč. ostavštini i da joj nijesu pripadala još druga dobra... (Moralo se itd. po predlogu stranaka to razviditi kao što i dugove itd.).... Po oporuci pok P. tuženik je vlastan, da dade nužni dio pripadajući tužiteljicama iza pok P. ili u novcu prama vrijednosti ostavštine, koju je imala na dan smrti ostavitelja ili u naravi. On izjavio za doznačenje u naravi nužnog dijela, što će imati za posljedicu razvrgnuće zajednice što postoji po § 786. gr. zak. megju strankama u parnici i diobu zajedničkog imanja. Ali u ostavštini imade i pokretnina, koje su nedjelive itd.... te bi trebalo pozvati tužitelje, da popune tužbeni zahtjev u pogledu načina diobe itd...."

Da pravo kažem, obrazloženje ove rješidbe ne uvjerava me o ispravnosti tu navedenih nazora. Baštinik je ili nužni baštinik u pravom smislu i tada dolazi u obzir sve, što je rečeno u spomenutoj rješidbi, ili je pak subaštinik po § 724. gragj. zak. i tada je obični baštinik i dolaze u obzir jedino propisi §§ 841.—846. za razvrgnuće zajednice, a ne radi se o osobitoj zajednici predvigjenoj u 786. gragj. zak. U istinu pravo nužnog nasljednika, po našem zakonu, ne prikazuje se kao suvlasništvo, već smatran je nužni nasljednik vjerovnik ostavštine. (Gazzetta dei tribunali god. 1904. str. 2. — Anders: Erbrecht, 2. Auflage str. 125.). Gornja zakonska odredba dakle ima više smisao, da postoji megju nužnim i ostalim baštinicima zajednički pravni odnošaj, u toliko, u koliko imadu zajednički izvor u baštinskom pravu na istoj ostavštini, nu ova zajednica ne biva razvrgnuta po §§ 841.—846. gr. zak., nego isplatom u novcu nužnog dijela (Krainz-Pfaff, 2. Auflage, § 527.).

Digitized by Google

U konkretnom slučaju tužiteljice su bile po dosudnici uknjižene kao suvlasnice, nužni dio bio im je ostavljen u obliku baštinskog dijela, a u stvari ništa ne mijenja, što im je u oporuci taj dio ostavljen „u naslov nužnog dijela". Riječi § 774. gr. zak. „a da se i ne nazove nužnim dijelom" nemadu nikakva osobita značenja (Festschrift zur Jahrhundertsfeier de a. b. G., 2. Teil, str. 691., opaska 6.). Mislim stoga da ovgje su dolazili u obzir samo propisi §§ 841.—846. g. zak., a ne oni osobiti nužnog dijela.

Pri diobi ostavštine osobitu ulogu igra pitanje doprinosa i to ne samo pri odmjerenju nužnog dijela, koji sporovi kod nas rijetko dolaze, već i pri diobama ostavštine, a takvi su slučajevi kod nas česti. Obično dužnost doprinosa nametnuta je ženskima, pa kad ove pitaju diobu i doznaku svojeg dijela u naravi, muški baštinici (koji su obični posjednici faktični ostavštine) podignu kao tuženici prigovor, da tužiteljice moraju da doprinesu iznose, naznačene u oporuci. Naša vrhovna judikatura smatra takav prigovor nepripustljiv u parnicama za diobu. („Mjesečnik" god. 1899., str. 1057.), a u jednoj drugoj parnici drugomolbeni sud ukinuo je prvomolbenu presudu i povratio stvar prvom sucu u svrhu, da popuni dokaze glede dužnosti i iznosa doprinosa tužiteljice (koja je pitala diobu, a tuženici joj prigovorili dužnost doprinosa).

Ck. vrhovni sud u Beču riješenjem 20. oktobra 1908. R. IX. 108./8. ukinuo je ovaj prizivni zaključak, a u razlozima kaže:

„U nazočnom slučaju radi se o tužbi za ukinuće zajedničke vlasnosti nekretnina i na diobu. Tužiteljica je navela, da joj pripada vlasnost alikvotnog dijela nekretnina, naznačenih u tužbi, te da zahtjeva stvarnu diobu i doznaku u razmjeru njenog idealnog dijela. Riješenje vrhu ovog tužbenog zahtjeva nema nikakva posla sa pitanjem, da li tužiteljica ima da uračuna u svoj dio vrijednost stvari, koje su joj bile date od pok. oca i onih posebno ostavljenih joj u oporuci. Presuda ima da izreče, ako je tužba osnovana, da se zajednica ima da ukine, da se zajedničke nekretnine imadu da razdijele, te koliki su idealni dijelovi pojedinih udionika. Ubrojenje vrijednosti gori spomenutih stvari nema nikakva upliva na riješenje vrhu tužbenog zahtjeva, jer je bez dvojbe svakome jasno, da udio nekretnina ne postoji ni veći ni manji, pa držalo se tužiteljicu obvezanom, da uračuna vrijednost gornjih predmeta ili ne. Pregledanje prvomolbene presude glede tužbenog zahtjeva nije dakle bilo spriječeno radi pomanjkanja pretresanja vrijednosti gornjih predmeta, pa prizivni sud nije bio uoblašten da ukine presudu prvog suca itd."

Prama ovome naša vrhovna judikatura pitanje o doprinosu smatra nešto sasvim posebnoga, i ako se kod nižih sudova običaje u parnicama za dielbu raspravljati i o prigovoru doprinosa. Dapače ova praksa nižih sudova

Digitized by Google

nalazi oslona u tome, što se u teoriji baš tvrdi, da se pri tužbama za diobu mora da pretresa i o tužbi dužnosti doprinosa. (Anders: Erbrecht § 54. — Unger: Erbrecht § 44.), a pri diobi ostavštine neparbenim putem sam zakon predvigja takav prigovor i pretresanje tog pitanja (formular VI., priložen § 168. carske povelje 9. augusta 1854., broj 208. b. drži zak.). Način uračunanja za nužni dio ravna se tako, da se ostavštin. pridoda dotični iznos doprinosa, a od tog ukupnog iznosa ustanovi se dio baštinika, odbijajući od dijela baštinika dužnog na doprinos, iznos doprinosa (Jukikatenbuch 114.). U praksi pak ovo se načelo prenaša i pri doprinosu kod obične diobe ostavštine (Gl. Ung. 3625.), a i u teoriji se isto to tvrdi. (Rušnov: Tumač g. z. 2. izdanje § 793. — Anders: Erbrecht § 56. — Krainz-Ehrenzweig, 4. Auflage § 513.).

Nego ovakav način ne stoji u suglasju sa propisom § 793. gr. zak., prama kojem ostavština se dijeli i doprinos obavlja tako, da svako drugo dijete dobije isto onoliko, koliko iznaša svota doprinosa. Na taj način pitanje doprinosa ima doista sasvim posebno značenje i ništa zajedničkog sa diobom ostavštine, dočim držeć se prvog načina doprinosa (Judikatenbuch 114. gori naznačeni) i pri običnom (ne nužnom) nasljedstvu, ne može se doprinos vršiti bez diobe ostavštine. Čini se dakle bez dvojbe opravdano mnenje, da se doprinos mora vršiti strogo po propisu § 793. gr. zak. i tada se može da vrši i prije i poslije obavljene diobe, budući je to nešto sasvim posebnog, ništa zajedničkog sa diobom. Ako je n. p. oporučitelj ostavio imovinu od 42.000 kruna svojim 3 sinovima (A. B. C.) nalogom sinu C., da doprinese 9000 K primljenih za života, tada se doprinos obavlja tako, da A. B. prime od ostavštine svaki po 9000 kruna (obojica skupa 18.000 kruna). Uslijed toga se ostavština snizi na 24.000 kruna (42 — 18 = 24) od kojih svaki sin dobije trećinu ili ti po 8000 kruna. Konačni resultat je, da su od ostavštine primili: A. i B. svaki po 9000 kruna po §. 793. gr. zak., a zatim pri diobi od preostalog po 8000 kruna, dakle skupa (svaki od njih) je primio po kruna 17.000, dočim C. je primio od ostavštine 8000 kruna. — Doprinos je dakle neki prelegat (§ 648. gragj. zak.) u prilog ostalih baštinika, koji nemadu ništa da doprinesu i kao takav tereti cijelu ostavštinu. Držeć se gornjeg primjera A. i B. imadu da svaki prime od ostavštine po 9000 kruna tako, da je ostavština opterećena za obojicu prelegatom od 18.000 kruna, od kojih 6000 otpada na dio sina A., 6000 na dio sina B., a 6000 na dio sina C., kao svaki drugi dug. Metnimo, da se je ostavština od 42.000 kruna odijelila, bez da se je prije izvršio doprinos, to svaki sin dobiva $^1/_3$ te svote ili ti po 14.000. Nu sin C. mora da doprinese 9000 kruna; po § 793. gragj. zak. imali su pravo A. i B., da svaki od njih isto toliko primi od ostavštine, dakle skupa 18.000 kruna ide na teret cijele ostavštine, dakle po 6000 K na teret sína A. i sina B., a 6000 K na teret sina C. (dužnog

Digitized by Google

na doprinos). Sinovi A. B. imadu pravo da traže od brata C., da njima isplati ovih 6000 kruna i tako A. i B. dobili su pri diobi po 14.000 kruna, a sada svaki dobiva od brata C. po 3000, kruna što skupa pretstavlja za svakog od njih po 17.000 kruna, dočim brat C. (dužan na doprinos) od primljenih 14.000 kruna mora da isplati braći A. i B. ukupno 6000 kruna i tako spada, njegov dio na 8000 kruna.

(Nastavit će se).

Fikcija §-a 265. st. 2. bosansko-hercegovačkoga kaznenoga zakona.

Napisao: Dr. Ruckenstein.

U kaznenom postupku često se dogadja, da se ne može neposredno dokazati djelo, koje se upisuje u grijeh optuženome, nego se dokaz može provesti tek posredno time, da se utvrdi jedna druga činjenica, iz koje se bilo po prirodnim zakonima bilo po iskustvu sa većom ili manjom točnošću može izvesti zaključak gede odnosnog kažnjivog djela. Kod ovakoga zaključivanja govori se o praesumptio facti, a dokaz, koji se na taj način provodi, naziva se dokazom po indicijama. Uzgredice spominjem, da ovaj dokaz ima u kaznenom sudovanju mnogo veću važnost, nego što se obično uzima ; u mnogo slučajeva naime ovaj proces mišljenja zaključivanjem glede jedne činjenice iz neke druge obavlja se u našem mozgu tako brzo, da ni ne opažamo, kako smo onu činjenicu, koju smatramo dokazanom, spoznali samo tako, da smo ju izveli iz egzistencije neke druge činjenice, nego mislimo, da je ona prva sama po sebi ustanovljena. Ako se n. pr. prigodom jedne optužbe radi provalne kradje sa sigurnošću dokaže, da je A. one noći, kad se provala dogodila, sa orudjem u š a o u dotičnu zgradu, držat ćemo dokaznim, da je on počinio tamo počinjenu kradju, prem da nitko nije vidio, kako je on provalio blagajnu, niti kako si je prisvojio nestali novac.

Privatno pravo stvaranje ovakovih sudova u vrlo velikoj mjeri podupire time, što i samo u mnogo slučajeva postavlja ovakove zaključke glede jedne činjenice iz neke druge. Ako dakle postoji potonja činjenica, ima sudac po odredbi zakona smatrati, da postoji i ona prva, i to tako dugo, dok procesualni protivnik sa svoje strane ne dokaže, da to u konkretnom slučaju nije istina. Takav po zakonu propisani zaključak zovemo zakonskom predmnijevom, praesumptio juris.

Ovakovim vrstama predmnijeva— praesumptiones juris — nema mjesta u modernom kaznenom pravu. U ovome vlada načelo postupka ureda radi.

Digitized by Google

po kojemu sudovi ne čekajući, da im se s kojegod strane ponudi neki dokaz, imadu pronaći materijalnu istinu sa svim sredstvima, koja su im pri ruci. Dok se dakle u privatnom pravu u slučajevima, koji su izričito u zakonu spomenuti, sudac može i mora pomoći i sa interimnim istinama, u kaznenom pravu potpuno je provedeno načelo materijalne istine. Doklegod dakle u kaznenom postupku ima još koje dokazno sredstvo, morat će se sudac njime poslužiti i doklegod nije neka činjenica nedvojbeno ustanovljena, ne smije sudac uzeti, da ona postoji. Ovaj strogi princip istinitosti popunjuje načelo: in dubio mitius.

Ali i kazneno pravo ne može da se snadje bez svake fikcije. U naravi same stvari naime leži, da kazneni zakon mora nastojati o tome, kako bi djelotvornost svojih propisa učinio što manje ovisnom od subjektivnog prosudjivanja njihove primjenjivosti. Dali je neki učin u objektivnom i subjektivnom pravcu dokazan, to ima sudac prosudjivati po načelu slobodnog uvažavanja dokaza; ali slobodnu rasudu valja što više stegnuti, kada treba prosuditi, ima li se primijeniti kazneni zakon onda, ako su se te pretpostavke ispunile. Da postigne tu svoju osobitu svrhu, mora kazneni zakon, upotrijebivši fikcije, žrtvovati nešto od svoga principa materijalne istine. Naravno, morat će onda te fikcije biti takove, da je protiv njih protudokaz isključen (praesumptio iuris et de iure). Jer kad bi kazneni zakon dopustio, da je protudokaz još moguć, onda bi se taj protudokaz morao ustanoviti ureda radi. Medjutim odatle slijedi i to, da se kaznenopravne fikcije ne mogu ticati činjenica i dogadjaja u svijetu vanjskih pojava, jer se ovi načelno uvijek mogu učiniti predmetima neposrednih ili barem posrednih dokaza i protudokaza. Gdje se to u pojedinom slučaju iznimice ne može, tu sudac mora odnosnu činjenicu smatrati kao da ne postoji, a dotični dogadjaj, kao da se nije dogodio. Ali ako je to ispravno, onda samo po sebi slijedi, da sadržaj kaznenopravnih fikcija mogu sačinjavati jedino unutarnji duševni procesi. Istina je, da se često i ovi (t. j. duševni procesi) mogu dokazivati, i ako uvijek dakako samo zaključivanjem iz činjenica i dogodjaja vanjskoga svijeta — ta jedan unutarnji duševni proces — nakana — spada dapače u objektivne oznake učina svakoga zločinstva i kao takova treba uvijek da se dokaže. Ali kazneni zakon ima iz (gore) navedenoga već razloga eminentni interes na tome, da stanovite duševne pojave izuzme od svakoga dokazivanja i da ih u svakom slučaju smatra kao da već postoje. Ovu svrhu postizava fikcijama.

Ako promotrimo naš kazneni zakon, naći ćemo u njemu fikcija na tri mjesta: §§ 3. u poč. 7. i 265. str. 2.

§ 3. u početku: „Čini ili propuštaji, koje ovaj zakon proglašuje za prestupke, ili su takvi, da svatko sam može poznati, da nijesu dopušteni . . ."

Digitized by Google

§ 7.: „Nitko se ne može time izgovarati, da ne poznaje ustanove ovog zakona".

§ 265. st. 2.: „Stvari, koje zaplijeni vjerovnik i u dužnika ostavi na pohrani, imadu se smatrati takodjer za stvar, koja je povjerena dužniku".

Ako se za sada ne obazremo na ustanovu § 265. st. 2. k. z. kao sam predmet našega dokazivanja, to je za obje druge gore navedene zakonske ustanove na prvi pogled jasno, da sadrže fikcije. § 3. fingira neku srednju mjeru intelekta, § 7. beziznimno poznavanje propisa kaznenoga zakona. Jasno je nadalje, da se kod ovih zak. ustanova nalazi sve ono, što sam gore izvodio o vrsti, predmetu i razlogu kaznenopravnih fikcija: obje se ove ustanove tiču duševnih procesa, isključuju protudokaze, a posljednji im je razlog u tome, što država imade interesa, da oko čina i propusta, na koje kazneni zakon udara kaznu, splete tako gusto pletivo, kroz koje nijedan takav čin ili propust po mogućnosti ne bi mogao proći. Nije ovdje mjesto da potanje ulazimo u odnošaj izmedju § 7. kz. i § 2. k. z. („ako je čin učinjen u takvoj bludnji, po kojoj činitelj ne može u djelu spoznati zločinstva"), ali toliko je ipak na prvi pogled jasno i dosta je, da se to ovdje samo spomene, da ovaj razlog isključenja kazne nije negacija u § 7. k. z. postavljenoga načela.

Ako sada podjemo prosudjivati § 265. st. 2. k. z., to se već iz njegovih riječi bez dvojbe vidi, da i on postavlja fikciju. Dužniku ostavljene zaplijenjene stvari treba da se po zakonu smatraju kao njemu povjereno dobro, premda su njegovo vlasništvo, a po ustanovama privatnoga prava (§ 957. ogz.) se pod ostavom sa svim njezinim specifičnim dužnostima i odgovornošću može misliti samo držanje tudje stvari i premda može volja dužnika na čuvanje manjkati ili može njegova volja ostati nepoznata, jer na pr. kod pljenidbe nije bio prisutan. Ako podjemo i ovu fikciju potanje ispitivati glede svih onih oznaka, koje smo općenito nabrojili kod fikcija kaznenoga prava, onda je nužno, da letimice pregledamo postanak i razvoj ove ustanove kaznenoga zakona.

Bosansko-hercegovački kazneni zakon, odobren previšnjim riješenjem od 26. juna 1879. stvoren je, kako je poznato (okružnica zem. vlade u Sarajevu od 10. maja 1879. br. 664. praes.) po vojnom kaznenom zakonu o zločinima i prestupcima od 15. januara 1855., a ovaj opet po austrijskom kaznenom zakonu od 27. maja 1855. (patent od 15. januara 1855. DZL. br. 19.) Potonji pako bio je samo „novo popunjeno izdanje dne 3. septembra 1803. izdanoga austrijskoga kaznenoga zakona", — revizija ovoga starijega zakona u svrhu, da ga se popuni sa kaznenopravnim naredbama izašlim u vremenu od g. 1803. do g. 1852. Ako dakle pratimo ovu našu ustanovu kaznenoga zakona (§ 265. st. 2.) sve do njezinoga praizvora, vidimo, da i ona spada medju one, koje su kao dopune zakona od g. 1803. ušle tek u

Digitized by Google

zakon od g. 1852. Prvi sadrži u §-u 163. doslovno suglasno samo prvu stavku § 183. zakona g. 1852. Dvorski pravosudni dekret od 1. augusta 1828. odredio je pak, da stvari zaplijenjene po vjerovniku ali ostavljene u pohrani dužnika valja takodjer smatrati kao povjerene stvari." Ova ustanova je dakle pri reviziji zakona g. 1852. kodificirana kao druga stavka § 183., a § 474. vojnog kaz. zakona i § 265. bos.-herc. kazn. zakona doslovno se slažu sa ustanovom § 183. austr. kazn. zak. od g. 1852. Ova 2. stavka § 183. austr. kazn. zak. opet je ukinuta po §-u 4. zak. od 25. maja 1883. tako da taj § opet kao i § 163. kazn. zak. od g. 1803., sadrži samo jednu stavku, prvu našega zakona. Sada još valja ustanoviti, da je kroz cijelo vrijeme, dok je ova zakonska ustanova u Austriji bila na snazi (1828.—1883.) u krunovinama austrijskim vrijedio opći gradj. postupnik od 1. maja 1781., odnosno zapadnogalički gradjanski postupnik od 19. decembra 1796., po kojima se ovršne pljenidbe pokretnine obavljalo na taj način, da je sudski izaslanik stvari, koje su se imale zaplijeniti, točno opisao (§ 342. općeg gradjanskoga postupnika i zapadnogaličkoga gradjanskoga postupnika).

Ako promotrimo sadržaj fikcije u dotičnoj zakonskoj ustanovi po austrijskom pravu, vidi se, da se u njoj nalaze sva gore spomenuta obilježja. Time, što se pljenidba obavlja jedino opisom predmeta, koji se imaju zaplijeniti, ni malo se ne mijenja faktično stanje posjeda tuženikova, jer se stvari i nadalje ostavljaju njemu. On je te stvari držao prije, pa ih drži i sada. Mijenja se samo razlog toga faktičnoga stanja, titul za posjed time, što zakon postavlja neoborivu fikciju, da će dužnik, koji je do sada stvari posjedovao sa voljom vlasnika, od sada imati volju, da ih drži u pohrani kao tudje. Ova se fikcija odnosi dakle samo na volju dužnika, prema tome samo na neki unutarnji duševni proces. Kakav protudokaz protiv ove fikcije nije dopustiv. Posve je dakle konzekventno i slaže se potpuno s austrijskim pravom, kada Herbst u svom priručniku općega kaznenoga prava, govoreći o ovoj zakonskoj ustanovi, kaže: „Budući da se stvari, koje zaplijeni vjerovnik i koje su ostavljene u pohrani dužnikovoj, „imadu smatrati" kao potonjemu povjereno dobro, to se prisvojenjem tih stvari počinja pronevjerenje. Nije nužno, da se je obavio posebni čin, kojim su mišljene stvari povjerene dužniku, nego se nasuprot iste već po zakonu i bez ikakve daljnje pretpostavke, čim su ostavljene u pohrani dužnikovoj, imadu smatrati „kao njemu povjereno dobro" i prema tome mogu biti predmetom pronevjerenja. (Rješ. vrh. sudišta u Beču od 3. februara i 24. februara 1857.)"

Po bosanskom pravu pljenidba stvari, nalazećih se u pohrani dužnikovoj, obavlja se time, da ih uzme u posjed ovršni činovnik. (§ 522. grpp.). Ako je dakle pljenidba pravovaljano obavljena, onda su zaplijenjene stvari iz posjeda dužnikova efektivno izišle; faktični detencioni odnošaj izmedju dužnika i zaplijenjenih stvari prestao je.

Digitized by Google

Kako se tjelesne stvari opet uzimaju u posjed, ima se u smislu odredbe zajedničkoga ministarstva od 29. decembra 1878. br. 645. B. i H. [1]) prosudjivati po općem gradj. zakonu, jer domaće pravo (medžela) nema dovoljnih ustanova o posjedu u modernom juristićkom smislu, t. j. u onom smislu, kako ga shvaća bos.-herc. gradj. parbeni postupnik. Po §-u 312. ogz. „tjelesne pokretne stvari uzimaju se u posjed fizičnim uzećem, odnošenjem ili čuvanjem". Ako se dakle ima uspostaviti prijašnje zbiljsko stanje izmedju dužnika i zaplijenjene stvari, treba dvoje: prvo — neka činitba izvršnog činovnika, kojom spomenutu stvar predaje dužniku u pohranu, i drugo — korespondentna radnja dužnika, kojom on stvar, što je iz njegova posjeda bila izašla, opet preuzimlje.

Istina, da § 427. o. g. z. dozvoljava, da se „takove stvari pokretne, koje se ne mogu predati iz ruke u ruku, kao što su iskanja, povozni tovari. skladišta robe ili ina kakova ukupna stvar, predadu kakovim znacima koje biva, kada vlastnik predaje primaocu isprave, koje dokazuju vlasnost. ili orudja, kojima se primalac postavlja u stanje, da isključivo uzme posjed od stvari, ili kad se sa stvarju skopča takav biljeg, po kojemu svaki razgovijetno može poznati, da je stvar ostavljena inomu komu" ; a po §-u 428. o. g. z. „predaje se stvar po očitovanju, ako onaj, koji otudjuje stvar, izjavljuje na dokazljivi način svoju volju, da će unaprijed držati stvar u ime primaoca ; ili da primalac može u buduće posjedovati po pravu stvarnome stvar, koju je prije držao bez prava takovoga". Medjutim ove ustanove — kako bez sumnje proizlazi već iz samih riječi tih ustanova i iz njihovoga mjesta u zakonu — odnose se samo na juristično kvalificirani posjed, kakav se traži za stečenje vlasništva. Zbiljsko stanje držanja, faktični odnošaj pohrane ne dotiče ova ustanova.

Potanje valjalo bi o tome još ovo reći :

Od stvari, nabrojenih eksemplikativno u §-u 427. o. g. z., tražbine nijesu nikakove tjelesne stvari, pa se naravno ni po bosansko-hercegovačkom pravu ne plijene, da ih ovršni činovnik uzme u posjed. (§§ 469. — 509. grpp.) Gdje se pako radi o pljenidbi zadužnice ili jednog za tražbinu dužnikovu danoga ručnoga zaloga, tu važi sve ono, što je rečeno o pljenidbi ostalih pokretnih stvari (uspor. § 509. grpp.). Povozni tovari i skladišta robe i ostale skupne stvari podvrgavaju se ovrsi — ne obazirući se na neka zakonska ograničenja (kao n. pr. § 526. t. 2. grpp.) — kao i ostale tjelesne stvari po

[1] Što se tiče materijalnoga prava, po kojemu sudovi imaju da odlučuju, to se.... ostaje pri tome, da će se sudske oblasti imati držati zakonodavstva, koje u zemlji doista postoji. Samo u koliko takovo ne postoji, ili se u danim prilikama ne dade primjeniti ili nije dostatno, imale bi, sudske oblasti . . . u gradjanskim pravnim stvarima parbenim i izvanparbenim postupati analogno prema zakonima, koji su na snazi u Austro-Ugarskoj monarhiji. (Zbirka normalija 1878—1880., II. str. 3.).

Digitized by Google

propisu §-a 522. grpp. Da te stvari nakon pljenidbe dodju opet u držanje dužnika, potreban je za to posebni akt predaje. Da se taj može obaviti time, što se ključ od dućana predade ili na slični način, koji zakon označuje kao simboličku predaju, premda takova u istinu nije, ne mijenja ništa na činjenici tradicije kao takove. Uzgredice još spominjem, da se to, što se na zaplijenjenu stvar udari sudski pečat ili metne drugi kakav „biljeg" i tako označi, da je na njoj provedena ovršna pljenidba, ne može tumačiti kao znak, da je ta stvar ostavljena dužniku. Ova oznaka baš protivno posvjedočuje, naime, da je ta stvar pljenidbom izašla iz posjeda dužnikova. Konačno je predaja posjeda zaplijenjene stvari dužniku po constitutum possessorium ili brevi manu traditio (u smislu § 428. o. g. z.) pojmovna nemogućnost, što ne treba dalje dokazivati. Pljenidba pako pokretne stvari, koja se nalazi u rukama vjerovnika ili treće osobe, koja je pripravna izdati je, obavlja se takodjer po propisu § 522. grpp. (§ 523. grpp.).

Ako je dakle dužnik bio prisutan kod pljenidbe i ako je zaplijenjene stvari od izvršnog činovnika, koji ih je pljenidbom u ime suda uzeo u posjed, primio u pohranu, onda doista nastupa fikcija § 265. st. 2., da će dužnik zaplijenjene stvari, premda su njegovo vlasništvo, od sada držati s voljom čuvara. Ali ako nije bio prisutan kod pljenidbe i ako nije svojim sopstvenim činom ili po svome punomoćinku preuzeo zaplijenjene stvari od izvršnoga činovnika, onda se te stvari više ne nalaze u njegovoj pohrani, jer kako je već gore izvedeno bilo, sam čin predaje i preuzimanja ne može se fingirati. Odatle slijedi za bosansko pravo jednako dalekosežni kao i sigurni zaključak, da se takav dužnik ne može pozvati na odgovornost po §-u 265. st. 2. k. z. Odgovornost pada u konkretnom slučaju na onoga — bilo ukućanina dužnikova ili koga trećega — koji je stvari preuzeo.[2]

Konačno upozorujemo još na to, da riječi § 265./2 „ostavi na pohrani" prema običnom načinu izražavanja ne stoje u protuslovlju sa sadržajem § 522. grpp. Premda je stvar naime pljenidbom izašla iz posjeda dužnikova, može se ipak reći, da mu je ostavljena na pohrani, ako mu je neposredno iza toga bila natrag predana. Ovo shvaćanje najbolje potkrepljuje naš gradj. parbeni postupnik, koji se nasuprot. 1. stavci § 522. u 3. stavci istoga paragrafa takodjer služi izrazom „ostaviti u pohrani dužnikovoj . . ." Isti način izražavanja nalazi se takodjer i u §-u 808./3. grpp. za njem. carstvo. Ovaj dakle izraz u §-u 265./2. k. z. unatoč ustanovi § 522. grpp. nije netočan. — Ali svakako treba ga uzeti samo u onom smislu i pod onim pretpostavkama, kako ga uzima § 522. grpp. Ne može dakle nikako služiti kao argumenat za shvaćanje, kao da se zaplijenjene stvari i bez naročitoga akta predaje mogu smatrati ostavljenima u pohrani dužnikovoj.

[2] Indikatura stoji na protivnom stanovištu.

Digitized by Google

Gradjanski parbeni postupnik za njemačko carstvo, — koji je jednako kao i bosanski sastavljen prema t. zv. hanoverskoj osnovi, izradjenoj po komisiji, koja je vijećala u Hannoveru, i objelodanjenoj g. 1866., te osim toga prema pruskoj osnovi, objelodanjenoj g. 1864. — sadrži u §-u 808./1. ustanovu o izvršenju ovršne pljenidbe, doslovno jednaku s § 522./1. bos.-herc. gradj. parb. postupnika. Prema tome nalazimo i sasvim naravnim, da se u kaznenom zakoniku za njemačko carstvo od 15. maja 1871. (u odsjeku o kradji i pronevjerenju) ne nalazi ustanova, slična onoj u § 265. st. 2. U odsjeku o zločinima i prestupcima suprot javnoga reda svrstani § 137. kao i u odsjek o kažnjivoj pohlepi uvršteni §§ 288. i 289. njem. k. z. sadrže posve samostalne ustanove o djelima, kojima se osujećuje ovrha.

Toliko d e l e g e l a t a.

D e l e g e f e r e n d a : U Bosni i Hercegovini revno se radi sada o tome, da se renoviraju pravni odnošaji, pa bi bilo korisno, da se ne previdi i ova gore istaknuta zakonska oustanova, koja je sa zakonsko-tehničkog gledišta tako promašena, a sa socijalno-političkoga tako zaostala.

Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca.

(Jedanaesti kongres medjunarodne kriminalističke udruge).

Izvjestitelj G a r a u d : Pitanje medjunarodnoga uredjenja izručbe tako je široko i neprecizno, da nema u neku ruku granica. Ja dakle kroz ovo nekoliko minuta pažljivosti, što mi je dajete, neću kušati niti da ga u velikim crtama riješim ; ja želim samo da postavim nekoliko putokaza s obzirom na smjer, u kojem hoće skupština, kompetentna kao što je naša, da se ovo pitanje raspravi.

Sa kojega stajališta mi polazimo? Opća je i svjetska činjenica, da su „ententes" medju narodima do sada ostavile po strani polje medjunarodnoga kaznenoga prava. S jedne strane ako ima medjunarodnih zločina, neodvisnost država se protivi tome, da država, koja je žrtvom takovog zločina, traži račun na drugi način, osim narodnom snagom. S druge strane hoće svaka država da bude gospodarom u svojoj kući, te ne dozvoljava, da se na njenu teritoriju uporavi drugo kazneno pravo, nego njezino, koje je ultima ratio legum, kao što je bilo to barem prije, ultima ratio regum.

Ali ako i nema medjunarodnoga kaznenoga prava, ima ipak jedno zajedničko polje, na kome se sastaju države i dolaze u dodir u tu svrhu, da osiguraju ugovorima izvršbu svoga narodnog kaznenog prava, a to je izručba.

Izručba sadržaje u sebi medjusobnu pomoć, što no si ju daju države u

Digitized by Google

svrhu predaje svojih zločinaca. Do sada su države sklapale izručbene ugovore uslijed egoizma u dvoje. Tome valja supstituirati medjunarodne unije. Znamo, sa kojim uspjehom su se države evropske sporazumile na polju privatnoga i policajskoga prava. Ima tome nekoliko dana, da su se složile u pitanju medjunarodne cirkulacije automobila. Blizu je dan, kojega će ih dovesti adaptacija aeroplana u praktične svrhe do sporazuma o njihovoj cirkulaciji preko granica. Zašto se ne bi kušalo, da se ova metoda protegne i na izručbu? Zašto se ne bi i glede ove materije stvorio medjunarodan zakon?

Je li je to poželjno? Je li je to moguće? To su predhodna pitanja, koja si moramo staviti. Evidentno je poželjno, da se supstituiraju unije dvostranim ugovorima. U tom pogledu konstatiram jednodušno mnijenje naše udruge. Od svog osnutka naša udruga preporuča ovu taktiku. Tako je i moralo biti. Naša udruga gleda, kako živu i rade zločinci. Ona konstatuje, da kriminalitet postaje medjunarodnim. Uzroci ovoga fenomena poznati su : to je u prvom redu lakoća i brzina komunikacije, koja omogućuje zločincima jedne države, da pobjegnu u drugu i da ovdje ugrožavaju sigurnost. To su etničke izmjene uslijed iseljivanja i useljivanja, čiji su uvjeti takovi, da razne države eksportiraju i importiraju svoje zločince kao i svoju robu. To su konačno zločinačka poduzeća, organizovana pod medjunarodnim oblikom, velike prevare i kradje, koje se pripravljaju i izvršuju na raznim teritorijima.

U oči ove situacije ne smije društvena obrana ostati isključivo narodna. Potrebe javnoga reda vode razne države do konferencija, do sporazuma, a organizacija medjunarodne obrane opća je želja svih onih, koji promatraju ovaj novi oblik kriminaliteta.

Jeli ju je moguće realizovati? Vidjeli ste iz izvještaja Liepmannovoga, kako je to pitanje zamršeno.

Koje su poteškoće, koje valja svladati, koje zaprijeke valja odstraniti prije nego li pristupimo k riješenju problema europskog sporazumka o izručbi?

Ima ih tri vrsti.

Prije svega valja dovesti u sklad prava države sa pravima individua. Zločinac, koji pobjegne na teritorij strane države, može se pozivati na čovječja prava, ako se ne može na prava državljana. Treba dakle (i to je dužnost svake kulturne države), da ta prava budu zaštićena ustanovama postupka, koje su za tu svrhu podesne.

Treba zatim dovesti u sklad pravo izručbe sa suverenošću i neodvisnošću država. Unije medju državama kao i federacije sadržaju u sebi medjusobne koncesije.

Prve dvije poteškoće mogu se odstraniti pod dvostrukim uvjetom.

Prije svega valja pridržati i u pitanju izručbe jedino nepovredivo polje narodnom zakonu, u koje ne smije dirati ugovor : to je organizacija postupka izručbe u svakoj državi, ustanovljenje oblasti, koje će odlučiti o izručbi,

Digitized by Google

koje se formalnosti moraju izvršiti, kada se izručba traži, odnosno dozvoljuje. Ove se točke tiču onoga, što je najintimnije pravu svake države. Na to polje se ne smije ni uputiti razgovor medju diplomatima.

U drugom redu, mislim, da bi valjalo reservirati zamoljenoj državi jedna vrata otvorena, da može izručbu uskratiti. Doista nije danas izručba jednostavno pravo u medjunarodnim odnosima, nego je dužnost. Sa izručbom se dogodila ista promjena, koja i sa milosrdjem. Milosrdje bijaše pravo. Ono je postalo uslijed društvenog solidariteta dužnost. Isto tako bijaše u početku izručba uljudnost, što no su si je države medjusobno iskazivale. Danas država ne smije bez ozbiljna razloga uskratiti izručbe drugoj državi zločinca, koji je pobjegao na njen teritorij.

Izručba je dakle dužnost, pa je potrebno, da se ovom načelu dade izražaja u prvom članku medjunarodnoga ugovora. Zamoljena država neće smjeti uskratiti izručbe, osim ako ona kani suditi i kazniti krivca. Tako će uslied zahtjeva za izručbu zamoljena država biti stavljena pred dilemu : aut dedere aut punire.

Preostaje treća zaprijeka, koja je faktične naravi. Jasno je, da je danas zemlja postala malenom, tako su se pomnožale i usavršile komunikacije. Mi ne ćemo stvoriti djela ozbiljne medjunarodne obrane, ako nam ne podje za rukom da složimo ne samo sve evropske države nego sve države svijeta. Ja dobro znam, da obični tat niti obični ubojica ne posjeduju dovoljno sredstava, da uzmognu potražiti vrlo daleko zaklonište; ali izručba se redovno tiče velikih varalica, velikih tatova, znamenitih ubojica ; a ovi obično imadu putnoga troška, koji im omogućuje, da uslijed udaljenosti i poteškoća potraživanja umaknu zakonitom progonu. I dobro bi bilo, kad ne bi bilo ni jedne države, u kojoj bi zločinac bio potpuno siguran. Teško je složiti sve države svijeta ; ali valja barem pokušati to. Valja barem početi. Uzmite, da danas sve evropske države naprave osnovnu konvenciju o izručbi, ne mislite li, da bi naskoro sjedinjene države pristale na nju, a za njima malo po malo i sve ostale države svijeta, te bi tako došli do toga, da zločinac ne bi našao nigdje azila? Kušajmo dakle i ne dajmo se smesti nijednom zaprijekom, bila ona ma kako ozbiljna. Savez sklopljen najprije medju izvjesnim brojem država, sačinjavati će osnov svijetskome savezu.

Pitanja, na koja bi se imao odnositi medjunarodni sporazum, dadu se grupirati u pet točaka. Toliko imade poglavlja u koja se dadu razvrstati problemi izručbe.

Prvi od tih problema odnosi se na narodnost izručenoga. Sigurno je, da je izručba u načelu neodvisna od narodnosti delinkventa, jer joj je razlog u potrebi, da se osigura represija, pa bio zločin počinjen ma na kojem mjestu. Ali to je istina samo uz jednu rezervu : države — barem većina njih — neće izručiti svoga državljanina.

Digitized by Google

To je pravilo u medjunarodnim odnosima. U znanosti se to pravilo pobija i pobitno je : Narodnost zločinčeva ne bi smjela imati važnosti u pitanjima izručbe nakon što je polučena tako velika skladnost u zakonodavstvima i nakon što su polučene garancije u organizaciji i postupku raznih država. Ali dok čekamo, da iščezne ovo rezervirano polje — a valja osobito računati sa činjenicama dapače i sa predrasudama — zašto ne bismo uvrstili u budući medjunarodni zakon o izručbi, da je zamoljena država dužna dozvoliti izručbu, ako ne će sama kazniti krivca. Većina zakonodavstva daje kaznenim odredbama medjunarodnu važnost, dozvoljujući progon delikata, počinjenih po vlastitom pripadniku u inozemstvu. Neka se prihvati načelo, da se neće više pitati za narodnost okrivljenika, i zamoljena država, koja će imati skrupula, moći će udovoljiti svojoj medjunarodnoj dužnosti, izabravši jedan od dva puta, ili da sama progoni ili da izruči okrivljenika. Izručba je nužna onda, kad bi neizručenjem krivac izmako kaznenom progonu.

Ima jedna druga skupina problema, koju je još teže riješiti : to je postupanje sa političkim zločincima s obzirom na izručbu. Ja mislim, da smo složni u tom, da izuzmemo ove delikvente od mjere, kojoj je svrha štititi medjunarodni društveni red, a ne političke interese pojedine države. Teško se je ali složiti u pojmu političkog delikta. Kako će se o tom pojmu složiti diplomate, kad se ne mogu složiti pravnici jedne države. Zar se ne bi moglo dati belgijskoj klauzuli, o kojoj je govorio g. L i e p m a n n, značaj osnovne odredbe? Ova klauzula štiti ljudski život protiv svakoga atentata, bio mu motiv kakov mu drago Nisu danas žrtve atentata s razloga političkih samo glave država: carevi, kraljevi, predsjednici republika; najniži agenat policijski izvrgnut je ovoj pogibelji. Ima tome nekoliko dana, što je pogubljen u Francuskoj ubojica jednoga agenta, koji je svoj zločin opravdavao mržnjom protiv policije. Da je Liabeuf mogao pobjeći u vašu državu, pak da je zatražena njegova izručba, Belgija se sigurno ne bi ustručavala dozvoliti ju. Ali ukinimo svaku poteškoću. Države imadu interesa da štite svoje agente protiv atentata, bio im motiv kakav mu drago, jer su ti atentatori prosti zločinci. Zar je tako teško složiti se u ovoj istini.

Treći problem, koji valja riješiti u općem medjunarodnom zakonodavstvu jest, radi kojih delikata se može dozvoliti izručba. Na početku rasprave mi se ne ćemo složiti nego u vrlo malom broju tih delikata : umorstvo, ubojstvo, hotomična ozleda, kradja, prevara, pronevjerenje. Ma kako bio malen broj ovih delikata, bio bi za silu dovoljan, jer su to delikti najčešći i najpogibeljniji. S vremenom bi se broj tih delikata sve više širio.

Što se efekta tiče, valja se točno držati načela specijaliteta. Bez toga bi države mogle u svojim medjusobnim odnosima skupo platiti svoje pouzdanje. Ja priznajem, da uporaba ovoga pravila može da radja neugodnim posljedicama. Te bi se posljedice mogle umanjiti, kad bi se odredilo, da je potrebna

Digitized by Google

privola izručenoga, ako se hoće njegov kazneni progon protegnuti i na ona kažnjiva djela, radi kojih nije izručen. Ali ja držim, da bi bilo poželjno učiniti valjanost ove privole odvisnom od odobrenja zamoljene države ili barem od toga, da se ona tome ne protivi.

Zadnje polje, na kome bi se mogao lasno postići sporazum i na kome bi se možda moglo početi sa pokušajima redakcije medjunarodnog zakona o izručbi, jesu dokazala, koja ima doprinijeti država, koja izručbu traži.

Što se tiče izručbe usudjenoga, glavna je isprava, a i dovoljna, osuda inozemnog suda, makar bila i oglušna.

Kad se radi o izručbi okrivljenikovoj, radjaju se neke dvojbe. Ali bi bilo poželjno, da zamoljena država ne ispituje cijele stvari do temelja. Ne da se lasno vjerovati, da će država, s kojom smo raspravljali i koja je po svojoj civilizaciji zaslužila,da bude članom udruge, kakvu želimo, tražiti izručbu bez jakih razloga sumnje, koji su već kontrolirani istragom ili izvidima. Dozvolite li zamoljenoj državi, da ispituje stvar do temelja, onda ne date izručbi da funkcionira normalno. Doista izručba znači priznanje sa strane zamoljene države, da imade država, koja izručbu traži, pravo suditi i kazniti krivca. Može li se prema tome dozvoliti prvoj spram druge pravo ispitivanja njenog progona ili osude?

Ja sam hotio samo zabiti nekoje stupove na putu, kojim bismo želili da podju vlade. Nije naša dužnost, da kažemo svoje mnijenje o nijednoj od poteškoća, kojima radja medjusobno uredjenje izručbe. Dovoljno je, da kažemo, kojim smjerom ide u ovom pitanju naša udruga. Možda će nam biti dozvoljeno upozoriti zanimane vlade, da se mogu i u ovom pitanju poslužiti krasnim instrumentom, što no ga medjunarodno privatno pravo posjeduje u Haagu. Ima tamo dobrih radnika : računajmo na nje, da će napraviti dobro djelo, ako im se ta misija povjeri. A bit će im povjerena, budite uvjereni, ako jedna od interesiranih vlada pod pritiskom mnijenja kriminalista, sakupljenih u Bruselju, da se bore protiv kriminaliteta, preuzme inicijativu, da se sastane konferencija, koja će tražiti osnove sporazuma u pitanju izručbe.

P r e d s j e d n i k saopćuje, da su L i s z t i v a n C a l k e r podnijeli ovaj predlog : „Odbor udruge se poziva, da zamoli belgijsku vladu, neka preuzme inicijativu, da se na dnevni red haaške konferencije o medjunarodnom privatnom pravu stavi ustanovljenje zajedničkih načela o izručbi".

Dr. L i s z t : Dozvolite, da sa nekoliko riječi obrazložim predlog svoj i svog prijatelja v o n C a l k e r a.

Mi smo obojica sporazumni sa izvjestiocima L i e p m a n n o m i G a r r a u d o m, a ja se nadam i sa svim članovima kongresa da je poželjeno, da dodjemo do medjunarodnog zakonarstva o izručbi i da na mjesto posebnih ugovora stupi u medjunarodni sporazum.

Mi imademo jedan organ, potpuno sposoban, da prouči ovo pitanje, a

Digitized by Google

to je medjunarodna konferencija privatnoga prava u Haagu, konferencija službena, koja sastoji od delegata svih interesiranih država. Potpuno bi spadalo u okvir rada ove konferencije, kad bi se ona bavila i medjunarodnim postupkom o izručbi.

Samo kao medjunarodna kriminalistička udruga mi se ne možemo obratiti neposredno na ovu službenu konferenciju u Haagu, već nam se valja obratiti na jednu od država, zastupanih na toj konferenciji.

Pošto je nizozemska vlada prva dala inicijativu za ovu konferenciju, ja sam najprije mislio, da bi nam se bilo valjalo na nju obratiti.

Ali jer smo u Bolgiji, gdje uživamo tako srdačno gostoprimstvo, držim, da je najkorektnije, da se obratimo na belgijsku vladu. Nadam se, da će se izvjestitelji pridružiti našem predlogu.

G a r r a u d : Ja imam samo jednu formalnu primjetbu. Evidentno je, da je konferencija u Haagu organizovana u dvije svrhe malo prije navedene. Zove ju se konferencijom medjunarodnog privatnog prava. Ja bih ovu potonju njenu oznaku ispustio.

P r i n s : Dozvolite mi jednu riječ. Pošto je nizozemska vlada dala inicijativu za konferenciju, jasno je, da bi ona imala biti i ovdje posrednicom.

Ali ja bih rado nešto drugo opaziti. Haaška konferencija je konferencija medjunarodnoga privatnoga prava, a pitanje izručbe je pitanje javnoga prava. Ja se pitam, da li je Haaška konferencija kompetentna baviti se pitanjem ravnoga prava.

Na svaki način nije to pitanje, kojim se imamo mi baviti, niti nam treba reći državama, da se obrate na Haašku konferenciju. Ja mislim, da nam valja formulirati općenitu želju veleći, da pozivamo države, da potraže zajedno formulu.

V a n H a m e l : Mi se slažemo sa L i e p m a n n o m, da je potreban sporazum medju državama, da se uredi izručba. Ali ja mislim sa P r i n s o m, da konferencija privatnog prava nije kompetentna baviti se sa ovom granom prava. Ja se bojim, ako se obratimo na nju s molbom, da stavi predlog o izručbenom pravu, da će nam odgovoriti, da nije kompetentna, pak tako ne ćemo polučiti cilja. Ja bih molio v. L i s z t a i v a n C a l k e r a, da modificiraju svoj predlog onamo, da se poziva odbor udruge, neka se obrati na one vlade, koje mu se budu činile zgodnima.

Ne kažimo u zaključku, da se ima obratiti na vladu belgijsku ili nizozemsku, da posreduju. Ako izaberete belgijsku vladu, pak ja kao zastupnik pozovem u nizozemskoj komori ministra izvanjskih posala, da preuzme inicijativu u ovom pitanju, odgovorit će mi : udruga se je obratila na belgijsku vladu ; ja se ne mogu baviti ovim pitanjem.

Za to bih ja želio, da se prepusti odboru, da odluči, na koga će se obratiti i kako.

Digitized by Google

Predsjednik stavlja prema izjavama van Hamela ovaj predlog: Medjunarodna kriminalistička udruga poziva svoj odbor, da učini nužne korake, da jedna od interesovanih vlada preuzme inicijativu glede ustanovljenja općih pravila na polju izručbe".

Ovaj je predlog primljen i time razprava zaključena.

Mogu li ustanove zakona o pobijanju pravnih djela budi suziti budi ograničiti prava vjerovnika spram njegovih solidarnih dužnika.

U raspravi Franje viteza Kruszelnickoga „Pravo pobijanja pravnih djela insolventna dužnika po austrijskom zakonu s obzirom na bosanski i hrvatski zakon" i to u drugoj glavi pod naslovom: „Pobijanje pravnih djela izvan stečaja", a u § 14. „vršenje prava pobijanja" nailazimo na str. 1011. „Mjesečnika" 1911. ovu tvrdnju:

Ako se ista tražbina može potraživati od više solidarnih dužnika, pobijač treba da dokaže, da ovrha na imovinu svakoga od solidarnih dužnika nije dovela do podpunoga namirenja ili da ne ima izgleda, da bi se vjerovnik mogao ovrhom na imovinu svakoga od njih podpuno namiriti, jer se ne može ostaviti na volju vjerovniku, da tuži samo jednoga dužnika i da provede ovrhu na njegovu imovinu, te čim se izpostavi, da se ovrhom iz njegove imovine ne može namiriti, da pobija pravno djelo toga dužnika. Dok se naime može polučiti namirenje redovitim putem, ne može se dopustiti pobijanje."

Isto stanovište nalazimo i u znamenitomu djelu Horaza Krasnopolskoga, priredjenom po dru. Bruni Kafka, koje je god. 1910. izašlo u Beču pod naslovom: „Oesterreichisches Obligationenrecht" i to u poglavlju, koje govori o pobijanju pravnih djela, a na str. 515. gdje izrično piše, da se pravo pobijanja može vršiti lih onda:

a) ako je tražbina pobijajućega vjerovnika jur ovršiva i

b) ako je ovrha na imovinu dužnikovu, odnosno, ako za tražbinu više dužnika solidarno jamči, dakle u imovini svijuh dužnika ostala bezuspješna i nije bila dostatna za posvemašnje namirenje vjerovnikove tražibne.

Krasnopoljski stavlja to stanovište kao pravilo, neupustiv se u nikakovo potanje obrazlaganje ovoga nazora; a u podkrijepu poziva se tek na dvije vrhovne osude bečkoga najvišega sudišta, i to onu od 8. juna

Digitized by Google

1898. br. 6811 (Gl. U. N. F. br. 214 sv. 1.), ter onu od 11. juna 1899. broj 8186, koja potonja štampana je koli u Novakovoj sbirci br. 115. I. svez. toli u Gl. U. N. F. pod br. 688 u II. svezku.

Prva osuda imade osobitost što tvrdi, da se po ustanovi § 81. cisl. mj. zakona (91. ug.-hrv. mjenbenoga zakona) svikoliki dužnici s obzirom na solidarnost mjenbene obveze, u koliko su radi iste tražbine svi zajedno jednom ter istom tužbom utuženi, imadu smatrati kao jedna parbena stranka i jer tužitelj nije dokazao, da je kod svih tih solidarnih obvezanika bezusvješno ovrhu proveo za svoju ovršivu tražbinu, to je odbijen sa svojom tužbom, ali ta vrhovna osuda ističe, da upravo radi bezuvjetne potrebe, da tužitelj dokaže bezusvješnost ovrhe kod svih solidarnih dužnika predvidjena je u prilog prikraćenih vjerovnika u zakonu o pobijanju pravnih djela ustanova § 33. (§ 30. hrv. zakona) produljenjem roka.

Da je tužba tužiteljeva odbijena nalazimo u razlozima svih triju osuda činjenicu, da je tužitelj za istu tražbinu stekao pravo zaloga i na nekretninama druge dvojice solidarnih dužnika, čime se naravno razjašnjuje, da je tužitelj odbijen sa svojom pobojnom tužbom, netražeć prije ove namirenje svoje tražbine iz ovih pravom zaloga obterećenih nekretnina, i to je jedini bitni razlog, da se je tužba kao prerano podnešena mogla i imala odbiti.

Druga vrhovna osuda, na koju se poziva koli Kruszelnizki toli Krasnopolski, isto tako odbija tužitelja sa tužbom udešenom po zakonu od 16. maja 1884., jer nije dokazao, da je i kod ostalih solidarnih dužnika ovrha ostala bezuspješnom.

U razlozima navodi se:

„Die Tendenz des Anfechtungsgesetzes geht nicht dahin, es der Willkür des Gläubigers zu überlassen, nur einen von mehreren Solidarschuldnern zu belangen und falls die Execution auf dessen Vermögen zu seiner vollständigen Befriedigung nicht geführt hat, sofort und selbst dann Rechtshandlungen dieses Schuldners anzufechten wenn die Forderung des Gläubigers in dem Vermögen der übrigen Solidarschuldner vollständige Deckung findet . . . ."

Vrhovni sud bečki usvojiv ovo obrazloženje prizivnoga sudišta završuje: „denn solange die regelmäsüge gewöhnliche Befriedigung zu erlangen möglich ist, erscheint der Gläubiger nicht benachtheiligt, und ist der Weg, der nur Hilfe schaffen soll, wenn sonst eine Benachtheiligung eintreten würde, verschlossen".

Stanovište obiju ovih osuda, prem je izraženo sa strane toli odličnoga sudbenoga foruma, ipak se ne bi moglo prihvatiti u prosudjivanju pobojnih parnica, a niti mi je poznato osim jedinog osamljenoga slučaja, odkako je na snagu stupio u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji zakon

Digitized by Google

od 24. marta 1897. o pobijanju pravnih djela, da bi se u sličnim slučajevima prvomolbeni ili naši viši sudovi takovoga shvaćanja držali.

Prvo spomenuta odbijajuća osuda opravdana je iz jedinoga gore iztaknutoga razloga; no ne može se iz ustanove § 81. cisl. mjenb. zakona (§ 91. ug.-hrv. mjenb. zakona) konstruirati jedinstvenost parbene stranke kraj više solidarnih dužnika, kadno Neuman u svom tumaču gradjanskoga parbenoga postupka, valjanoga za zemlje zastupane u carevinskom vijeću, drži, da ako su sudužnici tuženi kao suparci, to oni ipak u smislu § 14. austr. gr. p. p. ne sačinjavaju jedinstvenu „spornu" stranku.

Kadno se netom citovana ustanova austrijskoga postupka ne može prizvati u podkriepu toga stanovišta, to još manje mogu gornju tvrdnju ove osude o jedinstvenosti stranke ustanove § 67.—69. § 111., te § 302. i § 303. našega gradjanskoga parbenoga postupka utvrditi.

Sami propisi austrijskoga i hrvatskoga zakona o pobijanju pravnih djela ne sadržavaju nigdje ustanove ovakove, koju gornja osuda izvodi svojim obrazloženjem; te glavna tendencija i svrha obiju zakona pogadja osobu, koja je sa dužnikom znajuć za njegovu nakanu, smjerajuću naštetu oštećenje vjerovnika, sklapala ugovore i pogodbe, kojima se u opće prikraćuju vjerovnici, ter ako je jedan od solidarnih dužnika u takovoj nakani postupao i lišio se imovine, da izigra vjerovnika, interes koli vjerovnika toli ostalih sudužnika iziskuje, da se vjerovnik lati svih pravnih sredstava, da pobitno djelo što prije, što većim pospješenjem pobija, te mu pobojni zakon ne može ovlast § 49. ug. hrv. i austr. mjenbenoga zakona oteti, — a niti je to u intenciji pobojnoga zakona — ne može oduzeti mu pravo, da zaštiti svoj interes, koji bi mogao znatno oštećen biti, kadno bi vjerovnik dužan bio ovrhu voditi protiv svih solidarnih dužnika, a dotle dužnikov pobitni kontrahenat dalje prenaša pobitno preuzetu imovinu.

To vodjenje ovrhe nailazi na potežkoće, s kojima se vjerovnik imade boriti, jer ne smijemo s uma metnuti nepobitnu činjenicu, da je koli naš ovršni toli parbeni postupak polagan; da u toj polaganosti gomilajući troškove uništuje ovršenika, a ne zadovoljuje vjerovnika kao ovrhovoditelja.

Zar ne imamo dovoljno izkustva, kako ovršenici znadu naći izlučitelja zaplienjenih pokretnina, kako izlučne tužbe, kod kojih nije izključen pravni lijek do treće instancije, to pravo izrabljuju do skrajne mogućnosti, a koliko puti smo izkusili, da ovršenici u ovršnom postupku udešuju pravne lijekove uz shodnu uporabu § 313. grpp.

Znademo iz prakse, kako je težko doći do pravomoćnosti odobrenja dražbenoga čina o prodanim nekretninama i kako to dugo traje.

Znademo, koliko treba nakon razdiobe kupovnine vremena, da ko-

Digitized by Google

načno dodje do doznačne odluke, a koliko puti nakon svega toga radi neizpunjenih dražbenih uvjeta dolazi do razpisa ponovne dražbe i tako ad infinitum, te ne možeš dogledati svršetka, a još manje namirenje vjerovnika.

Znademo, da nebrojeno puti dolazi do prepora tečajem razdiobe izmedju hipotekarnih vjerovnika i ovršenika, da se dešavaju slučajevi, gdje prigovori radjaju obustavnom moći do konačnoga riešenja parnice i dok se te sve incidentne parnice ne rieše, ne može se ni ovršni predmet dovršiti ni doznaka izdati, a to traje prema stečenom izkustvu jednu, dvije i više godina, a dok su ti svi sporovi riešeni i dok napokon diobna osnova postane pravomoćnom post tot discrimira rerum — dotle polučena kupovnina ne dotiče za namirenje dotičnoga vjerovnika, koji naprotiv ako bi bio sav postupak gladko tekao bez pravnih lijekova, bez medjutomnih parnica, te bez gubitka vremena, skopčanoga sa takovim parnicama i pravnimi lijekovi, — za cielo bi do namirenja došao za svu svoju tražbinu, odnosno i diono, ali barem bi znao u koliko je iz imovine ovoga solidarnoga dužnika namiren. No desi se da se je činilo i za stalno držalo ne samo u čas dražbe, već i u čas provadjane diobe, da ima opravdana izgleda njegovu namirenju, pak se je ta varava nada u vrieme izdane toli kasne doznake razplinula, jer su prvenstvom predhodeći vjerovnici svojim prijavama izcrpili posve kupovninu ili tako, da je tek neznatan dio ostao za namirenje vjerovnikove tražbine.

Ako se takav slučaj desi kod drugoga i trećega solidarnoga obvezanika, dotle su svi praecluzivni rokovi predvidjeni u zakonu o pobijanju pravnih djela izminuli, a šta sada?

Tabula rasa i gotova je šteta nastala.

Jer kako bi s jedne strane nepravedno, tako bi s druge strani nesgodno bilo, da vjerovnik s obzirom na iztaknute sada momente obreda proti svim solidarnim dužnicima ovršni postupak, koji kod jednoga nakon dugoga čekanja tek djelomice uspije, utjeravši možda samo dio naraslih ovršnih troškova, kod ostalih nikako, a dok to obredanje i provadjanje ovrha iziskuje više i dulje vremena i dok uzrokuje i gomila troškove na troškove, a kamati sveudilj rastu, to ipak unatoč roku, produljenom u § 30. pobojnoga zakona, ne može pravodobno protiv svih solidarnih dužnika dovršiti ovršni postupak s a i z v j e s t n i m r e z u l t a t o m, a medjutim rok § 30. (§ 33. cisl. zakona) izmine, a da se vjerovnik nije mogao osigurati ničime protiv dotičnoga dužnika i protiv njegova pravnoga sliednika, koja dvojica su pobitno pravno djelo na štetu njegovu i ostalih solidarnih dužnika udesila, jer sama obavijest po § 30. (§ 33. cisl. pob. zakona) neovlaštuje vjerovnika na ništa i ne daje nikakove zaštitne mjere za sigurnost njegovu, jer tek ustanova § 43. našega pobojnoga zakona i to uz sta-

Digitized by Google

novite opreze dopušta zabilježbu tužbe na pobitno prenešenim nekretninama.

Stoga uputa gori citovane osude vrhovnoga suda bečkoga na propis § 33. cisl. zakona odnosno § 30. hrv. pob. zakona ukazuje se slabom utjehom, već tekar udarcem po vodi bez efekta i bez ikakovoga pravnoga učinka.

Prigovorenim shvaćanjem bečkih osuda i citovanih komentatora ne osujećuje se, pače se pogoduje namisli dužnika i pravnoga slijednika, koja dvojica svim sredstvima lukavštine vrebaju, kako da izmaknu obvezi i dužnosti, a opravdana je bojazan dra. Emila Steinbacha, kadno u svom tumaču k zakonu od 16. Maja 1884. tvrdi:

„Uspije li dužnik, da sprieči nastup ovršivosti vjerovnikove tražbine do izminuća §§ 29. i 30. cisl. pob. zakona (kod nas §§ 25. i 29. pob. zakona) odredjenih rokova, to je vjerovniku definitivno odsječena mogućnost, da vrši svoje pravo pobijanja."

Ta okolnost radi pomanjkanja sigurnosti pukom obavjesti § 30. pobojnoga zakona otežčava, pače onemogućuje dužniku, koji budi bez ovrhe budi nakon ovrhe i samom ovrhom namirivši vjerovnika, ne može nakon dugotrajnoga ovršnoga postupka protiv ostalih solidarnih obvezanika vršiti pravo regresa, jer mu namireni vjerovnik radi prigovorenoga shvaćanja ne može ništa dati za osjeguranje zavratne tražbine.

Poznato je, da prema ustanovi § 1358. o. g. z. ulazi ovakov dužnik ipsa lege u sva prava izplaćenoga vjerovnika, pa kako su ta prava ovoga kraj prenosa dužnikove imovine na treću osobu — vrlo iluzorna unatoč upute na pravo obavjesti po § 30. pob. zakona, tako je tim nezgodniji položaj ovakova dužnika, jer u većini slučajeva izplativši je dužnik bivši poruk i platac namirio tek formalno vlastiti, a materijalno tudji dug, pa stoga kraj takova stanja ne može u njega biti budna tolika spoznaja dužnosti, a nit pravni interes da namiri vjerovnika, kadno sudužnik, koji je primio faktično valutu, koji se je pravnim poslom okoristio, a u koji je ušao poruk i platac iz puke uslužnosti spram toga glavnoga dužnika, koji je svakako u prvom redu pravno i moralno obvezan, da namiri svoj toli formalno koli materijalno vlastiti dug — kadno taj sudužnik u nakani na oštećenje vjerovnika prenaša imovinu na treću osobu. Stoga pravni osjećaj i pravica odlučno zahtjevaju, da se protiv osobe pobitno ugovarajuće postupa.

Zar vjerovnik ovih solidarnih dužnika znajući za pobitno pravno djelo jednoga sudužnika na očigled bezuspješnosti povedene protiv njega ovrhe. ima nastupiti trnoviti i dugotrajni put ovršnoga postupka protiv ostalih solidarnih dužnika, prepustiv, da pogodovana osoba sporazumno sa dužnikom dalje pobitno prenešenu imovinu prenaša tako, da tih dalnjih tre-

Digitized by Google

ćih osoba ne može dokučiti ni on ni namirivši ga medjutim solidarni sudužnik, a neima dvojbe, da se u ovakovom slučaju na vjerovnika, propustivšega postupati protiv pogodovane osobe, svaljuje sva odgovornost i on se takovoj ne može oteti, kako se zakonito otimlje cedent prema onoj § 1398. i § 1399. o. g. z. **A. B.**

(Svršit će se).

Zločinački ili šatrovački jezik.

(Svršetak)

Riječi se deklíniraju i konjugiraju prema postojećem jeziku, te na tomu polju nijesu bili kadri, da nadju nešto nova, a to im nije bilo ni potrebno.

Zločinci gledaju naime u tim jeziku nešto praktičnoga, nešto, što može u danim prilikama dobro poslužiti, što može čovjeka zgodimice iz škripca izvući. O indiferentnim stvarima govore oni kao i drugi obični ljudi, tek onda se oni služe tim jezikom, kad hoće nešto da kažu, što drugi ne smiju razumijeti, što je prema tome nedozvoljeno.

Uz ostalo, što sam već spomenuo u dokaz, da taj jezik nije bez važnoosti i da nam on mnogo tumači i da po njemu možemo uz ostala fakta, koja nam stoje pri ruci, kad te ljude proučavamo, vrlo dobro prodirati u samu bit i dušu tijeh ljudi, spomenuti ću još samo slijedeće:

Naši šatrovi ili šatrovci kažu primjerice djevojci — k l i n k a, a klinka nazivaju i prostitutku, a i maloj curici i djevojčici kažu k l i n č e, dok ženu udatu nazivaju jednostavno t r e b a. Prema tome za šatrovce postoji žena tek u toliko, u koliko je ona jedan seksualan stvor, u koliko im **potrebuje treba,** da mogu pomoću nje zadovoljiti svojim spolnim nagonima. — Oni ne razlikuju poštene od nepoštene, čestite od nečestite žene — jer oni uopće te pojmove i ne shvaćaju. Za šatrovce je glavno i prvo, da li je žena sposoban objekt za udovoljavanje seksualnih strasti, za drugo ga nije briga. Za njega je i djevojka i djevojče, i žena udata i prostitutka k l i n k a i ništa drugo. — Ta nas spoznaja vodi do druge isto tako važne, a ta je, da oni ne mogu da žive običnim obiteljskim životom. Oni zaziru od toga života, kao što pederasta zazire od koitusa za ženom. I ako je od ovih ljudi koji oženjen, to naliči taj obiteljski život više paklu, nego raju, više abisu nego ravni, više prokletstvu, nego sreći. Sreća je jedina što se ti ljudi ne žene. Oni žive u konkubinatu — jer taj spolni vez najviše pogoduje njihovoj nemirnoj, skitničkoj i nervoznoj naravi kao i vječnoj nesigurnosti. — Ovo, što ovdje spomenuh, nijesu tek pusta naklapanja, jer sam imao u kaznioni dosta prilike,

Digitized by Google

da se svem tom informiram i sve se moje informacije do sada sakupljene slažu na vlas sa onijem, što se dalo iz jedne jedine riječi klinka i njezinih triju značenja deducirati.

Ili primjerice jednom šatrovu ili šatrovcu je i kuća i birtija i štala k e r n a ili č a r d a. Po ovim dvim riječima dolazimo opet do jedne nove spoznaje, vrlo važne u životu ovih ljudi, da je njima naime kuća gostiona, a gostiona kuća, da je to za njih jedan pojam, da su oni beskućnici, koji veliki dio svoga vremena, svoga novca, svoje energije, a i svoje sreće provedu, a i proigraju u birtiji — jer oni su bosjaci, probisvjeti, sankiloti, skitnice — oni su ljudi bez kuće i doma. I oni su tom jednom jedincatom riječi rekli više nego bi se moglo napisati na par tabaka, oni su tako sebe okarakterizirali, da ne može biti bolje. — Sa riječju klinka uveli su nas u njihov spolni, seksualan život, a sa riječju čarda ili kerna pokazali nam, kako provode život onda, kad ne kradu i kad su u dokolici.

Idemo za korak dalje. Kod šatrovaca igraju veliku ulogu riječi: g o t i v a n, n e g o t i v a n, g o t i v a c, n e g o t i v a c. — Riječ g o t i v a n ima da znači sve ono, što pretstavlja pojam dobra, dakle: dobar, bijel, svjetao, crven ecc., dok riječ negotivan znači sve ono, što predstavlja neko zlo, dakle: zao, mračan, taman, crn, ružan, gadan ecc. Riječ gotivac znači: dobar, dobričak, prijatelj, drug, šatrovac, mudar ecc. dok negotivac znači neprijatelj, izdajica, sudac, kotar. predstojnik, upravitelj kaznione, činovnik, gadura, lopov ecc. ecc.

Tih par riječi igra u životu šatrova takodjer veliku ulogu, jer njima krsti sve ono, što mu se mili i što mu se ne dopada i od čega zazire. — Iz tih se riječi vidi, da si on nije mnogo razbijao glavu distinkcijama i nijansiranjem, za njega postoji samo dobro ili zlo, prijatelj ili neprijatelj, — na jednoj su strani gotivci svi oni, koji mu dobro žele i dobro čine, a na drugoj svi oni negotivci, koji ga progone i koji mu rade o glavi. — Pojmove dobra i zla preokrenuo je on prema svom ukusu — te je za njega prijatelj onaj koji je nama neprijatelj ecc. On je jednom riječi sve postavio na glavu — i u njegovim očima i glavi lomi se sve ono, što je oko njega, sasvim drukčije nego to biva kod nas običnih smrtnika.

Šatrovačka riječ: l e v a t takodjer nas navodi na čudne zaključke. Sa tom riječi krsti šatrovac i razbojnika i čovjeka radenika i gospodina. Za njega je sve to bagra jedne vrsti, koja ne zavrijedi, da se na nju pljune, ljudi onih kvaliteta, koje on prezire i koje on ne može uz sve duševno naprezanje da shvati. On isto tako prezire ubojicu i isto ga tako cijeni, kaošto prezire čovjeka, koji si radom zaradjuje kruh, kaošto mrzi i gospodina; za njega su oni svi ludovi, za njega su oni svi „l e v a t i". — Ovaj pojam je došao do izražaja radi toga, jer jedan pravi šatrov ne može shvatiti kako

Digitized by Google

razuman čovjek može danas da radi i da se tako kini, a život mu ne daje nikakvijeh drugih užitaka, nego da se od vremena do vremena do sita najede.

Iz riječi, koje sam pokupio i koje će niže dolje biti pribilježene, jasno se vidi, da ne stoji tvrdnja nekih kriminalista, koji tvrde da zločinački žargon od dana u dan gubi na važnosti — jer sam i sâm bio u stanju, da na temelju tek nekojih riječi, koje sam prikupio, dodjem do zaključaka, do kojih su i drugi mnogi i drugim putevima došli, što je dokaz, da je istina, da se svagdje taj tip ljudi ukazuje jednakim, kao da je izašao iz jednog te istog majčinog krila i kao da su svi ti ljudi sinovi jedne zemlje i jednog naroda. — Oni su svi isti, svuda jednaki, svuda šatrovi sa istim svojstvima i istim sposobnostima, svuda oni pokazuju svoju antinacijonalnu tendenciju — a to im pokazuje i jezik, od koga evo prikupljenih riječi :

duhan, trava, keskir, pljuganac,
paket (duhana), vagon, kola, voz,
cigaret, šiljak,
cigaretni papirić, ponjava, plahta, plata,
žigica, cepanica, drvo,
čik, dud,
pušiti, cugati, pljugati, vući, baralisati,
stražar, drot (jer ih veže drotom),
seoski pandur, mali drot,
oružnik, veliki drot, rain (pl. rainci),
sud, sudevlje,
sudac, negotivac,
tat, gepar,
tat-džeparoš, šatrovac, šatrov,
zločinački govoriti, šatrovački ili gepavački poredivati,
kradja, zgeparluk,
zločinka-tatica, gepavica,
okrasti, sangjirati, heplovati,
krasti, gepljavati, gepiti, zgepiti,
zatvor, murja,
policijski zatvor, mala murja,
kazniona, kulana, murja,
robiti ili tamnovati, murirati,
robijaš ili kaznenik, murirant,
novac, riba, piljak,
hiljadarska, som,
stotinjarke, glavica štuka,
desetica, šuštavica, krpa,
petica, krpa.
sekser, špica, ekser,
novčić, tranja, piljak, kamen,
novčarka, barka,
izradio ili uradio sam na barku znači ukrao sam novčarku sa valjanim novcem, davši za nj krivi,
groš ili petak, grandić,
kartati se, dugati se,
karte za kartanje, duge,
vozna karta, duga,
kartanje, duganje,
kartaš ili kockaroš, dugaroš,
džepariti, digniti, zgepiti,
jesti, njupati,
jelo, njupaluk,
piti, pljugati, cugati,
pijan, napljugan, ocugan,
pijanac, matilo, ocuganac,
opiti se, napljucgati se, nacugati se,
krčma, čarda, kerna,
krčmar, čardaš,
krčmarica, čardašica,
rakija, tardja, kerija,

Digitized by Google

vino, rubviz,
voda, panija,
slanina, miška,
sir, murivo,
jaje, cvanjak,
brašno, runija,
kukuruz, karalija,
kruh, kvasac, ciglja, panja,
pasulj, golo,
prožgana juha, gusti napoj,
govedja juha, rijetki napoj,
nož ili britva, misirac, ćula,
izrezati, izmisiriti na prim. džep,
puška, baštunka, šuplje,
tući se, baštati se.
ubiti, ubaštati,
tučenje, baštanje,
rezati, misiriti,
samokres, šuplje,
udari ga nožem, bašni ga misircem,
potući se, pobaštati se,
nasamariti, gotivno izraditi,
dobar, gotivan,
dobrićak, gotivac,
zao, negotivan,
zao čovjek, negotivac,
sudac, negotivac,
mudar čovjek, gotivac, šmeker,
bijel, gotivan,
crn, negotivan,
crven, gotivan,
tužakalo, negotivac,
prijatelj, gotivac,
neprijatelj, negotivac,
veselje, gotivština,
lagati, negotivno naredati,
pripraviti, zgotiviti,
plaćati, tanjivati,
neznalica, frajer,
upravitelj kaznione, stari, babo, general, major, negotivac,
raspitavati, raskušnjavati,
muško udo, ševak
žensko udo, njezga, njera, ševkalica,
spolno općiti, ševkati, (muda, ševak
bludilište, ševkarna,
(psost: ševkam je u njeru ili ševkam ti njupalicu),
prostitutka, klinka,
djevojka, klinka,
curica, klinče,
žena (udata), treba,
godina, kvrga,
pašoš-putnica, lil, šarenica,
cipele, papci,
prsti, papci,
oko, zrakavica, ždravakica,
šešir, glantaš, glava,
usta, njupalica, njupalce,
odijelo, aba,
kaput, koža,
džep, bunar,
ruka, šapavica,
noga, gljavalica.
pop-svećenik, galah, mardelj macan
crkva, kaštra,
kuća, kerna,
štala, kerna,
kolodvor, stacingje, herberg,
vlak, tren,
osobni voz, laki tren,
teretni voz, teški tren,
parobrod, vodeni tren.
vatra, paverica, kanajka,
pas, djuklija,
Turčin, djuklija,
konj, raškov,
uš, gjuvija, kim,
sakri, sakringje,
razbojnik, levat,
čovjek, levat,

Digitized by Google

seljak, levat,
muškarac, levat,
gospodin (isto što i zao čovjek), levat,
prositi, redati,
prosjak, gegavac, špekjeger,
lijenčina, dunajeger,
ulična kurva, štriherica,
bježati, šimati, šimlovati,
nemoj govoriti, nicaj poredivati,
put, putevlje,
kola, treskavica,
(Ovaj ima dosta novaca, gledaj gdje je spremio, levat kenja dost ribe, ždrakni gdje je zgotivio),
bog, erić,
sunce, erić,
bogorodica, manja erćeva.
majka, manja,
otac, kevac, apa,
sestra, manuka,
kćer, manuka,
dijete, klinče,
selo, orijaš,
prsten, prsnevel, karika.
znati, raskužnjavati,
vikati, poredivati,
darovati, tanjivati,
koracati, glavati,
šetati — ići, gljavati,
digao sam ga na luft, trajer nije prezentirao, okrao sam ga uz put luda nije primjetio,
štap, baštunac,
gepi taj paprikaš, ukradi taj ručni kovčeg.
poznavati, razkužnjavati,
šima ne redaj, šuti ne govori,
rupa, buljka,
izvesti nešto, srušiti.
sat, lokot,
lanac za uru, ular,
opaziti ili trgnuti se, prezentirati,
kapa, kamilavka,
knjiga, šarenica,
simaj da cugamo tardju, a de da pijemo rakiju,
spaziti, šmeker,
zahod, kandilište,
vlakovodja, dugar,
gadan čovjek, vinjav,
košulja, kanjavica,
zmija, kačka,
umrijeti, počeldisati,
gladan, lači,
gusle-egede, redavice,
vreća, caglja,
pišati, zeljkati,
govoriti, poredivati,
raditi, lavorati,
spavati, naktiti, durmiti, gnjavati,
krevet, mesto,
opoganiti, kandeliti, kanjiti.
tužiti, cinkovati.
voditi, firovati,
pisati, naredati,
pismo, šarenica,
učiniti, odredati,
uhvatiti, ćapiti,
imati, canjati, kenjati,
sakriti, zabaštati,
sakriti se, zabaštati se,
šutiti, zabašuriti,
prodati, razbaštati,
potrošiti, razbaštati,
noćište za strance i putnike herberg,
kofer, paprikaš,
gvoždje, manšete.
lanci, lisice,
gungula ili rpa ljudi, murja,
levati, zrakaje, ljudi glede,

Digitized by Google

negativno te zrači, sumljivo te gleda,
tur, bucina,
trava, trambulja,
opanak, natezavac,
pismo pisati, šarenicu gotiviti,
forint, kinta,
zbor, mark,
vašar, mark,
šokac, varzelj,
bijedan, mando,
kočija, treskavica.

Malinar Mate.

Zakon vinodolski.

Priopćio R. Strohal.

A. Uvod.

Zakon vinodolski vrlo je znamenit pravni spomenik iz starije naše hrvatske glagolske literature. Od kako ga je prvi izdao prof. Antun Mažuranić god. 1843. u Zagrebu u „Kolu" knjizi III. na strani 52.—83., javilo se je stranih i domaćih učenih ljudi, koji su ovaj zakon ili na novo izdali ili prevodili ili tumačili i komentirali.

Poslije Mažuranićeva izdanja vinodolskoga zakona izašla su još ova izdanja :

1. izdanje, što ga je priredilo „Общество любителей древней письменности" pod naslovom „Законъ винодольскій" u dva sveska. U Petrogradu 1878. Povod je dala ovomu izdanju ruska spisateljica A. M. Evreimova. Ona je prigodom svoga boravka u Zagrebu fotografički snimila sav rukopis i transkribovala ga ćirilskim i latinskim pismom. U prvom je svesku izašao glagolski snimak sa zemljovidom hrvatskoga Primorja, a u drugom svesku kratak uvod Evreimove i tekst spomenute transkripcije.

2. izdanje, što ga je priredio V. Jagić za isto društvo pod naslovom: „Законъ винодольскій, подлинный текстъ съ русскимъ переводомъ, критическими замѣчаніями и объясненіями" u Petrogradu 1880. (str. I. do V., 1.—152.) Ovo je izdanje najveće i dosada najbolje. Pored teksta, koji je ćirilicom transkribovan, nalaze se u njem mnogobrojne primjedbe ispod teksta, prijevod ruski i prilozi, u kojima se raspravlja o godini postanka zakona vinodolskoga, o knezovima, o vlasteli vinodolskoj, o kneževskoj i o crkvenoj vlasti i o pučanstvu njegovu.

3. izdanje, što ga je priredila Jugoslavenska akademija pod naslovom: „Statuta lingua croatica conscripta" u „Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium" u redakciji dra Franje Račkoga 1890.

Pored toga bio je zakon vinodolski što proučavan, što djelomice ili cio preštampavan, što prevadjan i tumačen manje više u ovim radnjama :

1. u radnji : Чтения имп. общества исторіи и древностей. Moskva 1846. Ч. IV.

Digitized by Google

2. u radnji Th. Leontovića : „Общее обозрѣніе памятниковъ древняго хорвато-далматскаго законодательства“ u „Записки императорскаго новороссійскаго университета“ годъ второй, томъ первый. Odesa 1868. od str. 1—155.

3. u radnji H. Jiričeka : „Svod zákonův slovanských”. Praha 1880. str. 389.—400.

4. poljski prijevod od W. A. Macijevskoga : „Historija prawodawstw słovjanskych”. Wyd. VI. W Warszawie t. VI. str. 334.—350.

5. francuski prijevod i tumač pod naslovom : „La loi du Vinodol traduite et annottée par Jules Preux” u „Nouvelle revue historique de droit français et etranger” (Septembre, Octobre, Novembre, Decembre 1896.) i u posebnom otisku 1897. u Parizu.

Ovu posljednju radnju oglasio je u Mjesečniku pravničkoga društva u Zagrebu u god. XXIII. u svezci 6., 7., 8. i 9. prof. dr. Milivoj Maurović, a u „Kritische Vierteljahrschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft” god. 1902. u 43. svesci profesor praškoga sveučilišta dr. Jaromir Hanël.

6. R. Dareste, referirajući o Jiričekovu „Svodu zákonův“ u „Journal des savants“ i u „Études d'histoire de droit“ u glavi X. „Les Slaves du Sud“.

U vrijeme, kada je bio prvi put naš spomenik napisan, bio je vlastelinom vinodolskim knez Leonard iz porodice knezova krčkih, vinodolskih i modruških. Pored pomenutoga Leonarda spominju se na početku našega spomenika još knezovi Fridrik, Ivan, Dujam, Bartol i Vid, koji su tada živjeli i upravljali svojim krčkim, modruškim i senjskim posjedima.

Ova je porodica upravljaja već od prve polovice XII. vijeka pod mletačkom vlasti otokom Krkom. Prvi, koji nam je iz ove porodice poznat, bio je knez Dujam. Kralj Bela III. dao je god. 1193. knezu Bartolu, po svoj prilici unuku pomenutoga Dujma, modrušku župu, a kralj Andrija II. (od god. 1204.—1235.) dao je knezu Vidu, po svoj prilici drugomu unuku pomenutoga Dujma, Vinodol. God. 1260. raširi ova porodica jošte svoje posjede u hrvatskom Primorju gradom Senjem.

U vrijeme, kada je bio naš spomenik prviput napisan, upravljala je ova porodica otokom Krkom, Modrušama, Vinodolom i Senjem i bijaše najmoćnija vlasteoska porodica od Gvozda do mora. Knezovi, koji se spominju u vinodolskom zakonu, pripadali su modruškoj lozi ove porodice. Od njih bijaše najstariji Fridrik, sin Vidov ,sinovci njegovi bijahu Ivan, Leonard i Dujam po braći Vidu i Bartolu, a Bartol i Vid bili njegovi unuci po sinu Ivanu. U svojim mladjim godinama borio se je stari Fridrik protiv Tatara. Ova je porodica poznata od 15. vijeka u hrvatskoj povijesti pod imenom Frankopana.

Ja sam ovo izdanje priredio točno prema rukopisu. Prema tomu razlikuje se ovo moje izdanje od starijih izdanja mjestimice u samom tekstu,

Digitized by Google

a razlikuje se mjestimice i u interpunkcijama. Glavna je razlika izmedju moga izdanja i većine starijih izdanja u tom, što sam ja svoje izdanje priredio latinskim slovima, dočim je većina starijih izdavatelja priredila svoja izdanja ćirilskim slovima. Priredio sam svoje izdanje latinskima slovima s ovih razloga:

1. jer originalno glagolsko pismo čitaju lako danas rijetki ljudi i kod nas i u stranom svijetu, pa me je to odvratilo, da nijesam ovoga izdanja u originalnom pismu izdao.

2. jer kod nas čita lakše više ljudi izdanja sa latinskim pismenima, nego li sa ćirilskim pismenima i

3. jer držim, da se glagolski original dade vjernije prikazati sa latinskim pismenima, nego li ćirilskim. Naš je rukopis napisan, košto ću u tumaču izbliže pokazati, u drugoj polovici 16. vijeka. U ovo vrijeme imali smo već više književnika, koji su pisali svoja djela ili glagolskim pismenima ili latinskim. Koji su književnici pisali svoja djela latinskim pismenima, povadjali su se u pravopisu za talijanskim pravopisom, dočim su književnici glagolaši pisali svoja djela slavenskim, dotično hrvatskim pravopisom, kaki je za latinska pismena priredio prema češkomu pravopisu istom u 19. vijeku dr. Ljudevit Gaj (premda je već koncem 17. vijeka radio na sličnom pravopisu za latinska pismena Pavao Ritter-Vitezović). Ako se mogu današnjim hrvatskim pravopisom sa latinskim pismenima prirediti izdanja hrvatskih književnih djela iz 16. vijeka, koja su napisana latinskim pismenima, ali talijanskim pravopisom, držim, da se mogu znatno pouzdanije i lakše prirediti istim pravopisom i latinskim pismenima izdanja hrvatskih književnih djela iz 16. vijeka, koja su napisana glagolskim (narodnim hrvatskim) pismenima i hrvatskim pravopisom.

Do kakovih pogrješaka dovodi ćirilska transkripcija, neka nam bude dokazom transkripcija glagolskoga znaka ⱁ u ćirilsko ѣ, premda u većini glagolskih hrvatskih spomenika iz 15. i 16. vijeka dolazi glagolski znak ⱁ redovno za dugo ê ili **ja**, koje dolazi i mjesto staroga slovenskoga glasa ѣ (ê ili **ja**) i mjesto staroga slovenskoga glasa ѧ (ê ili **ja**), dapače katkada i mjesto staroga slovenskoga glasa ѥ (ė), ali nikada ne glasi (barem ne u glagolskim, čakavskim spomenicima) ni kao glas ѣ u starom slovenskom jeziku ni kao u današnjem štokavskom ijekavskom narječju (**ije** ili **je**). U nekim spomenicima 17. i 18. vijeka dolazi dapače glagolski znak ⱁ mjesto štokavskoga j.

U jedinom glagolskom rukopisu vinodolskoga zakona[1] dolazi glagolski znak ⱁ uvijek ili za dugo ê ili za **ja** (mjesto staroga slovenskoga glasa ѣ ili ѧ). Stoga ga ne valja transkribovati, košto to rade Jagić i Račkі sa ćirilskim ѣ, već ili sa dugim ê ili sa **ja**, mjesto kojih glasova taj glagolski znak u istinu i dolazi.

[1] Ima još jedan kasniji latinskim slovima napisani rukopis, koji se čuva u arhivu Jugoslavenske akademije.

Digitized by Google

Ovo sam izdanje priredio za hrvatske pravnike i sve prijatelje hrvatske starine, jedno da zainteresujem hrvatske pravnike za ovaj svakako zanimivi spomenik iz starijega pravnoga života hrvatskoga naroda, a drugo da pružim i drugim prijateljima hrvatske starine starohrvatski spomenik u lakoj opremi. Na mnogo toga, što su već drugi protumačili, nijesam se potanje obazirao. Znadem dobro, da će i poslije ovoga moga izdanja ostati neka mjesta nejasna, košto su i prije bila.

(Nastavit će se). AK 443.

Kriminalitet i pučka prosvjeta.

Predavao sveučilišnim građanima na molbu kluba „ABC." dne 28. januara o. g. dr. Josip Šilović.

Gospodo!

Naš akademijski „ABC" klub bio je tako ljubezan, pa me je umolio, da Vam kažem nekoliko riječi o kriminalitetu i pučkoj prosvjeti.

Ja sam se tomu pozivu odazvao, jer bih rado, da čuju moje mišljenje o ovoj tako važnoj stvari i oni od Vas, koji nijesu moji djaci.

Ne ću da Vam raspredam teorije i današnje naučno stanje o ovom predmetu; a ne ću ni da Vam prikazujem, kako stvar stoji u drugih kulturnih naroda, nego ću Vam otkriti tri do četiri ljute rane našega naroda hrvatskog i srpskog imena i kazati Vam, koju travu treba staviti na te rane, ako hoćemo, da ih izliječimo.

Najprije moram, da razbijem onaj slatki san, u koji nas uljuljaše pjesnici naši, kad nam pripovijedahu o blagoj golubinjoj ćudi našeg naroda.

Naš narod je pošten, ali je u jednom svom dijelu surov. Tu blage i golubinje ćudi nema osim u nekim predjelima. Da je nema, dokaz je nepobitan, što su delikti — kojima je izvor u surovosti — u našeg naroda češći, nego u ikojeg drugog kulturnog naroda.

Statistika to dokazuje. Da je tomu tako, možete se uvjeriti i kontrolirati moja izvodjenja iz članka dra. Milana K o s t i ć a, ravnatelja kaznione mitrovačke, o statistici kriminaliteta u mitrovačkoj kaznioni.

Budući da mitrovačka kazniona obuhvaća polovicu zločinaca banovine, vrijedi to isto i za lepoglavsku kaznionu, dakle za dobar dio banovine.

Ali na žalost nije drukčije ni u drugim stranama, gdje živi narod naš hrvatskog i srpskog imena. Dokazuje to druga činjenica.

Dr. Ante B i a n k i n i, docenat na sveučilištu u Chicagu, — dobar poznavalac našeg naroda, što je iselio u sjevernu Ameriku — predočuje nam rezultate svoga proučavanja u žalosnim slikama, koje možete naći u „Mjesečniku" god. 1911.

Digitized by Google

Biankini je došao do istoga rezultata, da je surovost jedan od izvora zločinu u našeg naroda i da se zločini iz surovosti u većoj mjeri dogadjaju u našeg naroda, nego u drugih kulturnih naroda.

Dok zločin iz koristoljublja kod drugih naroda prevaljuje 50%, prevaljuje kod nas zločin iz surovosti protiv života i zdravlja, tjelesnog integriteta, protiv ćudorednosti — 61%. Rekoh zato, da je naš narod pošten, ali u jednome svome dijelu surov.

Koliko mrtvih glava, koliko krvavih glava, koliko osakaćenih ljudi, koliko opustjelih ognjišta, siročadi bez roditelja, koliko stotina ljudi gnjije u tamnicama i kaznionama, dok kod kuće kukaju majka i djeca poradi proste surovosti.

A gdje je izvor toj surovosti ? Jedan je od glavnih u alkoholizmu. Ja Vam, kako vidite, mladi moji drugovi, ne pričam bajki ni priča, niti se zanosim fantazijom, pa i kod ovog pitanja ne ću se udaljiti od činjenica, već samo iz njih izvući dedukcije neumoljive logike.

Ja ne vjerujem, da je kod nas potpuna apstinencija od lakohola uopće moguća ! Zašto ? Zato, jer smo vinorodna zemlja par excellence. Ali ono, što se kod nas zbiva, toga mora nestati !

Dr. Milan Kostić u svom članku konstatirao je ovo : od 683 kažnjenika u mitrovačkoj kaznioni počinilo je zločin u pijanstvu 415 ljudi. Dakle 415 ljudi, što okajava mrtve i krvave glave, počinilo je to u pijanstvu ! Od tih 415 (61%)ljudi, mladi moji drugovi, bijahu 132 t. j. 32% drevne pijanice, ljudi, kojima je pijanstvo prešlo u krv, i koji ne mogu da budu bez alkoholičnog pića.

Da čujemo : kada se zbivaju pijanstva kod nas i kada se dogadja najviše zločinstva ?

Najviše se zločinstva dogadja u oktobru — naravno, jer je onda mlado vino i peče se rakija — a poradi toga obilje alkohola proizvodi obilje pijanka, a obilje pijanka proizvodi obilje mrtvih i krvavih glava.

Po danima nadilazi — u tom pogledu — nedjelja kud i kamo sve druge dane. 25% zločina protiv života i zdravlja dogadja se kod nas nedjeljom. Onda dolazi ponedjeljak, a s njim i mamurluk, koji se liječi dakako i opet alkoholom.

Za tim dolaze ženidbe, krsna imena, imendani, rodjendani, krstitke i pogrebi. Kadgod se naš narod sastaje u skupove, ne može biti bez vina. Znate za onu narodnu : „Nesta vina, nesta razgovora", a posljedica vina je zločin !

Daljnji uzrok zločina, koji se reda uz ova prva dva : surovost i pijanstvo, jest siromaštvo i neimaština. Vi znate za onu latinsku : Paupertas ipsa meretrix". Kod kradje i drugih delikata protiv imovine preko 50% delikvenata počinili su ovaj zločin ljudi bez svakog imetka.

Dodajte k tome postotku šumske kradje, koje naš narod ne smatra difa-

Digitized by Google

mirajućima, pa ćete vidjeti, da najveći dio ovih zločina počinjaju ljudi, koji nemaju nigdje ništa ; sirotinja je razlog ovim zločinima.

Zaboravio sam spomenuti još jedan zločin, koji ima izvor u surovosti, a silno nam tamani narod. To je pometnuće. Pometnuće je jedna ljuta rana našeg naroda. Badava se borimo protiv doseljivanja tudjinaca, ako ne podižemo našeg elementa. Badava su stupci novina puni jadikovki i tužba, da prodiru stranci u najplodovitije strane naše domovine, dok kćeri našeg naroda ne radjaju djece ; dok utamanjuju plod svoj pod vlastitim srcem, jer ne će da imadu djece, jer su im djeca teret, jer ne će imati više tako lijepog struka, i jer ne će moći u kolo ...

Kad idete u nekim predjelima ulicama, gdje stanuju Hrvati i Srbi, vidite vrlo malo djece, a zakrenete li u ulicu, u kojoj stanuju Nijemci, sve vrvi djecom.

Tko je kriv ovoj nedaći ? Tko je kriv, da će za jednu, dvije generacije i ona ulica, koja još danas pripada Hrvatima i Srbima, pripasti Nijemcima.

Mi sami ! Jer iz surovosti i iz taštine i neznanja za jedinu pravu sreću života, a to su djeca naša, uništavamo vlastiti plod svoj. Ne znamo, da nam je sveta dužnost čuvati ognjište, koje su krvlju obranili naši djedovi i pradjedovi. Ne gledamo ni na vlastitu svoju sreću i korist, nego iz surovosti i sklonosti na užitak uništavamo vlastitu svoju budućnost. Ova je surovost gora, nego li ona, iz koje potječu zločini protiv života i zdravlja, jer ovdje se uništava ne samo sadašnjost, nego i budućnost naroda.

Kako vidite, ovo su tri glavna razloga zločinu kod nas.

Svim trima je uzrok u neukosti i neznanju. Što će čovjek, koji nema tako reći nikakvog znanja, kad mu je dosadno, nego da ide u krčmu i da ondje pije. A da to naši ljudi ne čine samo kod kuće, nego i u svijetu, kaže nam Biankini : „Jer na žalost jedan dio našeg naroda u tudjini ne ćuti duševnih ili umnih potreba ; on se podaje materijalnom radu i materijalnim užicima. Okolina njega ništa ne zanima, tudji ga svijet ne razumije, a u sebi on nema pregnuća, jer ono nešto višega i nešto boljega, što mu nije bilo usadjeno, niko mu nije njegovao. U mamurnom ambientu, u koji zaluta neki od naših zemljaka, puška je zakon, a psovka razgovor. Krajnje je vrijeme, da se započne liječenjem te ljute rane na narodnom tijelu i to strogim lijekom moralnog i umnoga uzgoja i usavršenja pojedinca te pomoću svjetla jasnosti, istine i znanosti."

Dobar dio našega naroda nema zahtjeva, da se interesira za svoju naobrazbu, a kad bi imao, kako će naučiti kako će doskočiti ovom neznanju. Slijep je kod očiju, tko čitati ne zna, kaže naša riječ. Kako će naš čovjek da se nauči, kad mu ne dostaje jedino podesno sredstvo, a to je pismenost, to je mogućnost, da čita, da se zabavi onim, što je lijepo -

Digitized by Google

plemenito ! Kako možete danas dati na ruke našem narodu dobro štivo gospodarsko i kulturno, kad je u njega toliko analfabeta.

Prvi uvjet, da se krene na bolje u ovom pravcu i da se pomogne našem narodu, da mu ne bude puška zakon, a psovka razgovor, jest, da mu se dade mogućnost, da nauči.

Prvi je uvjet, da ga naučimo čitati i pisati. Dok toga nemamo, dotle nam badava pučki spisi, pučke novine. Mi ga najprije moramo naučiti čitati, a onda će on sam čitati i raspravljati o pitanjima materijalnim i duševno-kulturnim. Kad budemo naš narod doveli do toga stepena, da iščezne analfabetizam, onda ne će bježati u krčmu svaki slobodan čas, osobito u nedjelju i blagdane, ne će mu, kad se sastane u veselom prijateljskom krugu, biti puška zakon, a psovka razgovor, nego će, znajući više, raspravljati, baviti se pitanjima materijalnim i kulturnim, koja će ga zanimati.

Valja početi od osnova, ako hoćemo, da uopće dodjemo do kakvog rezultata. Badava je, mladi moji drugovi : ne budemo li naš narod odgajali od osnova i ne dovedemo li ga na niveau drugih kulturnih naroda, on će propasti. To je vječni zakon, božji i naravni. Uvjet je vlastite egzistencije našeg naroda, da se podigne, da se uči i prosvjetljuje, jer inače ne samo, da ne će biti bolja i ljepša ova crna slika, što no je opisah, nego će biti sve gora.

Vi, moji komilitoni, rodili ste se pod sretnom zvijezdom, jer uživate već cijeli niz godina blagodati prosvjete. Vama je poradi požrtvovnosti vaših roditelja i naroda omogućeno, da stupite u najprosvjetljenije redove našega naroda. Kad čovjek u društvu dodje do takvoga položaja i digne se u prve redove naroda, onda je to položaj previlegiran. Ali bolji položaj nosi sa sobom i veće dužnosti. Većim pravima odgovaraju i veće dužnosti, na vlas jednake pravima spram vas samih i spram naroda, čija ste djeca i koji na vas gleda kao na zjenicu oka svoga. Ta je dužnost neminovna i ne možete joj se oteti. Naš klub „ABC" shvatio je tu dužnost i ja moram iskreno da vam kažem, ja sam ga s najvećim veseljem pozdravio i radosno pratim njegov rad i njegove krasne rezultate. Samo mi je jedno čudno, da od ovolikoga broja sveučilišne omladine naše na hrvatskom i vanjskim sveučilištima ima ovaj klub tako malo članova, da ima tako malo sveučilišnih gradjana, koji uvidješe ovu svoju najelementarniju dužnost i zaboraviše, da nema veće naslade i ugodnosti, nego vidjeti rezultat blagoslovnoga po narod rada svoga. Koliko — pomislite gospodo — koliko sati vaših prodje u tutanj. Kad ste kod kuće, ne znate, što biste — a kod kuće ste dobar dio godine, dok je oko vas analfabet do analfabeta. Što bi vas stojalo : posvetiti sat, dva na dan braći vašoj, koji nijesu mogli doći do tako sretne situacije, da im je otvorena sva kultura cijeloga svijeta. Ima li što ljepše, nego li posvetiti ono sat, dva svaki dan braći vašoj i omogućiti im, posta-

Digitized by Google

viti ih u položaj, da i njima bude pristupačna kultura, da se pridignu i da postanu valjani i korisni članovi našega naroda. Koliko ima siromašnih djaka, koji moraju biti kod kuće, jer ne mogu smoći da ž ve u Zagrebu. Kroz ove četiri godine, što su kod kuće, oni bi mogli sve svoje selo i okolinu naučiti i čitati i pisati. Kad sam bio sveučilišni gradjanin, ja sam kroz ferije naučio 100 djece čitati i pisati. Koliko stotina bi mogao svaki od vas da nauči kroz 4 godine, da svaki dan samo dva sata tomu radu posveti. Kroz vijekove bi mu se ime spominjalo, kao dobročinitelju svojega mjesta i okoline.

Kad bi se od ono 2.000 sveučilišnih gradjana — i više ih je u zemljama, gdje stanuju Hrvati i Srbi — svaki u svom selu, u svom kraju prihvatio ovog lakoga i tako plemenitog, korisnog i patriotičnog posla, proizveli bismo upravo vanredan rezultat.

Ja znam, da to ne će biti, jer ono, što vrijedi za narav, vrijedi i za čovjeka: natura non facit saltus. Ali ako ovim mojim riječima bude jedan jedini rezultat, da 100 do 200 vas pobudi i potakne na to, da se sustavno baci na ovaj tako koristan posao za naš narod, ja ću biti zadovoljan.

Samo jedno vas molim i time svršavam. Kad se jednom prihvatite toga posla, prihvatite ga se kao ljudi, t. j. ono, što ste prihvatili, držite i ne pustite, dok ne privedete kraju. Ne dajte se smesti prvim neuspjesima. Dokažite sami sebi i narodu, da niste kao slama, koja se za čas zapali i bukne plamenom, i za dvije, tri sekunde nestane plamena i ostane samo pepeo.

Ako podjete putem, kojim je pošao naš klub „ABC", i svi listom poradite, kao što radi on, ja sam uvjeren, da će se ne za dvije, tri, niti za deset godina, ali svakako još u ovoj generaciji vidjeti blagoslovljeni plodovi vašega rada na polju kulturnom i ekonomskom, koji će se opaziti i na najboljem barometru kulturnoga i ekonomskoga stanja naroda u statistic kriminaliteta.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

I samo dijete odnosno njegov skrbnik može u smislu §. 158. o. g. z. pobijati zakonitost rodjenja svoga.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 1. decembra 1910. broj 3245.

U molbenom predmetu mldb. J. F. po skrbniku G. S. proti J. F., kao zakonitom ocu moliteljičinu, za nadštitničku dozvolu podignuća tužbe radi pobijanja zakonitosti rodjenja, odbio je kr. kot. sud u L. tu molbu pozivom na §§ 156. i 159. o. g. z., jer da su jedino muž matere djeteta odnosno njegovi

Digitized by Google

nasljednici ovlašteni na takovu tužbu (odluka od 11. januara 1910. broj 191. gr.).

Povodom utoka moliteljičina potvrdio je kr. banski stol rješidbom svojom od 16. marta 1910. broj 7549. prvomolbenu odluku iz istih razloga.

Kr. stol sedmorice: vidiv, da opći gradj. zakon nigdje naročito ne zabranjuje, da može i dijete samo pobijati zakonitost svojega rodjenja po §. 158. o. g. z., jer propis rečenoga §-a očito ide u prilog djeteta, a ne smeta krnjiti njegova prava u koliko su ista povrijedjena;

vidiv, da će u tom pogledu, dali su ili ne prava mldb. J. F. time, što je ona unešena kao zakonito rodjena, povrijedjena, imati tekar prvi sud odlučiti prema ispitanom stanju stvari;

obnašao je uslijed izvanrednoga previdnog utoka skrbnika mldb. J. F. ukinut po §. 16. izv. pp. obje rješidbe nižih sudova, te naložiti prvomu sudu, da predmet uzme iznova u protres i da ga riješi mimo razloga svoje napadnute odluke.

Priopćio: Dr. Čimić.

Nije nedopuštena kumulacija već dozvoljeni zamjeniti (subsidiarni) zahtjevi, kad se istom tužbom traže od pohranitelja pokretnine ili mjesto toga vrijednost im.

Na tužbu I. Č. iz J. po odvjet. dru. M. S. iz R. protiv A. J. iz P., da je tuženi dužan s naslova ostavne pogodbe izdati prvom (tužitelju) njegovih 17 i pol mtc. zobi i 52 i pol mtc. žita pohranjenih u tuženikovom magazinu u P. ili mjesto toga platiti vrijednost u iznosu od 1445 K 50 fil. spp. izdao je kr. kotarski sud u R. odluku od 9. novembra 1911. broj 18.288 gr. sadržaja:

Iz razloga što tužitelj traži ovom tužbom od tuženoga, da mu povrati s naslova ostavne pogodbe navedeno u tužbi žito i zob, dakle traži ispunjenje pogodbe ex contractu, — a u zahtjevu tužbe stavlja alternativni zahtjev na isplatu vrijednosti te hrane u iznosu od 1445 K 50 fil., dakle ispunenje odveze ex delicto,

vidiv da se istom tužbom ne može ni alternativno potraživati i to s dva razna naslova (§. 11. gr. pp.), vraća se tužba temeljem §. 2. lit. d) ad separandum u roku od 14 dana.

Protiv te odluke uložio je tužitelj utok sa ništovnom žalbom, gdje je u glavnom navedeno:

Zahtjevi tužbe ne temelje se na dva razna naslova, pošto i izdanje pokretnina i vrijednost istih ima tužitelj pravo tražiti već na temelju ostavne pogodbe, naime već po ustanovama ostavne pogodbe odgovara pohranitelj ostavljaču za omnis culpa (§. 964. o. g. z.). Pohranitelj dakle ne odgovara samo ex delicto i ne odgovara po posebnim ustanovama XXX. poglavja o. g. z. Prigovori su stvar tuženoga i ovaj može eventualno prigovore stavljati samo na temelju ustanova ostavne pogodbe, da nije dužan niti stvari niti mjesto toga u drugom redu vrijednost im izdati. Pošto tužitelj ne zna, zašto ne će tuženi s dobra da mu izda na pohranu predate pokretnine, a naime ne zna, da li su u doba tužbe te pokretnine u posjedu tuženoga a tako isto još

Digitized by Google

manje može znati, da li će u doba ovrhe u posjedu njegovom biti, a ne zna ni prave prigovore tuženikove protiv izdanja stvari ili plateža na mjesto toga vrijednosti im, to mora tužiti subsidiarno. Zahtjevi nisu alternativni, pa stoga nema mjesta uporabi §. 11. gr. pp. Subsidiarni zahtjevi (zamjeniti zahtjevi) su dozvoljeni, a ovdje se ne radi o nedozvoljenim alternativnim zahtjevima, niti o kakvom pravu izbora (Canstein II. 44.: Wird n e b e n der Substanzleistung der Werthersatz gefordert, so entsteht hiedurch nicht eine alternative Obligation etc.). Stog drži tužitelj, da je zahtjev tužbe po zakonu stavljen, kad primarno traži izdanje pokretnina, a subsidiarno platež vrijednosti im.

U ostalom, kad bi se zahtjevi separirali, onda bi istodobno postojale dvije parnice, jedna na izdanje pokretnina, a druga na platež vrijednosti im što baš nije moguće, jer jedna drugu isključuje.

Na to je kr. banski stol u Z. donio rješenje od 11. januara 1912. broj 36.991. sadržaja.

uvaživ, da je po §. 961. o. g. z. glavna dužnost čuvaoca, da povjerenu mu stvar brižljivo čuva kroz odredjeno vrijeme, i poslije toga vremena da ju vrati ostavljaču u istom onom stanju, u kojem je ju primio, ter sa svim priraštajem,

uvaživ, da po §. 1447. o. g. z., ako se ne može predati stanovita stvar, mora se naknaditi njezina vrijednost, ako dužnik ne dokaže svoju nekrivnju,

uvaživ, da u nazočnom slučaju zahtjeva tužitelj povratak u pohranu danog žita i zobi, ili platež vrijednosti istoga od 1445 K 50 fil., što se ne protivi ustanovi §. 11. gr. pp. jer ti zamjeniti zahtjevi izviru iz jednog ter istog čina i pravnog razloga, naime iz ostavne pogodbe (§§. 961., 964. i 1447. o. gr. z.);

vidiv, da prema tomu nije osnovana napadnuta odluka, obnašao je povodom ništovne žalbe i utoka tužitelja I. Č. napadnutu odluku ukinuti i tomu sudu naložiti, da mimo neosnovanog razloga nedopuštene kumulacije zahtjeva nazočne tužbe po §. 11. gr. pp., tužbu ovu propisno riješi i dalje po zakonu postupa.

Trošak pravnog lijeka ima sama stranka nositi s razloga, što ga protustranka nije prouzročila a ne dotiču uvjeti §. 316. gr. pp

Daljeg pravnog lijeka nije bilo.

Dr. Mladen S i m o n o v i ć.

Propis § 47. gradj. sudovnika odnosi se samo na osobnu podsudnost i na slučajeve za tu podsudnost u sudovniku navedene.

Rješidba kr. stola sedmorice od 17. maita 1911. broj 1167.

U parbi M. V. proti A. Sch. radi 947 K 32 f. spp. izdao je kr. kotar. sud 1. u Z. slijedeću odluku od 27. septembra 1910. broj 60736 gr.:

Rješavajući nazočni zapisnik, te konačno parnicu M. V. proti A. Sch. radi 947 K 32 f. spp. vidiv, da se u nazočnom predmetu radi o parnici iz trgovačkog odnošaja, a da je i tuženik protokolirani trgovac;

vidiv, da stranke nijesu vlasne uopće kauzalne nadležnosti mijenjati (§ 46. grad. sud.)

Digitized by Google

obnalazi ovaj sud ureda radi, radi nenadležnosti dokinuti postupak u ovoj parnici, te tužitelja s njegovom tužbom uputiti na nadležni trgovački sud.

Kr. banski stol ukinuo je riješidbom od 16. novembra 1910. br. 31005 tu odluku prvog suda i naložio mu, da predmet iznova u pretres uzme i po zakonu riješi s razloga, što tuženik nadležnosti suda na prvom ročištu prigovorio nije.

Kr. stol sedmorice: vidiv, da postoje posebne ustanove glede sudbenosti trgovačke u zakonu od 3. oktobra 1876. zbor. br. 86., koje su jedino odlučne za riješavanje pitanja te nadležnosti, pa da se za istu nadležnost ne može uporabiti općeniti propis § 47. gradj. sud., koji valja za personalni forum (osobnu podsudnost) i za slučajeve u sudovniku za taj forum navedene, dok je i u samom sudovniku sudbenost trgovačka pod toč. 3. §§ 55. i slijed. posebno i iza §-a 47. sudovnika navedena;

vidiv, da je i inače u nazočnom slučaju ustanovljena nedvojbeno nadležnost trgovačka:

obnašao je uslijed žaobe ništovne i previdnog utoka tuženog A. Sch. preinačiti rješidbu kr. banskog stola i potvrditi ovu prvoga suda.

Priopćio: Dr. Čimić.

Mališni postupak nije isključen s razloga, što je tužitelj sa zahtjevom na povratak kupovnine i naknadu štete spojio i zahtjev, da je tuženi dužan privoljeti na razvrgnuće kupoprodajne pogodbe.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 10. decembra 1908. br. 4371.

U usmeno raspravljenoj parnici A. V. iz B. proti I. V. iz M. V. radi razvrgnuća pogodbe i povratka kupovnine od 142 K spp., u kojoj je kr kotarski sud u Š. osudom od 31. oktobra 1907. broj 11.862 gr. odbio tužitelja s tužbom i osudio ga, da naknadi tuženomu parbeni trošak u iznosu od 42 K 90 f.,

a kr. banski stol povodom žaobe ništovne i priziva tužiteljeva rješidbom od 19. marta 1908. broj 3862. prvomolbenu osudu ukinuo i odredio, da se parnica ima raspraviti i riješiti po propisima zakona o mališnom postupku;

kr. stol sedmorice: vidiv, da postupak mališni nije isključen iz toga razloga, što je tužitelj sa zahtjevom na povratak kupovnine od 142 K i na naknadu štete od 31 K 65 f. spojio zahtjev, da je tuženi dužan privoljeti na razvrgnuće kupoprodajne pogodbe, kao što i §. 44. zak. o pob. prav. djela glede imovine insol. dužnika od 24. marta 1897., po §. 32., kojeg zakona, pobija li se tužbom, valja sa zahtjevom, da se pobitno pravno djelo izjavi, kao bez moći prama vjerovniku, spojiti zahtjev, što ima tuženik da učini ili trpi u svrhu podmirbe vjerovnika, izričito propisuje, da pobija li se tužbom, valja postupati prema propisima gradj. parb. post. od 16. septembra 1852, ako ne ima uvjeta postupku mališnom po zak. od 3. oktobra 1876., te da se ova parnica imade raspraviti i riješiti po postupku mališnom,

obnašao je: povodom previda recte previdnog utoka tuženikova taj previdni utok otputiti i napadnutu rješidbu kr. banskog stola potvrditi time, da se parnica ima iz nova raspraviti po propisima zak. o mališnom postupku.

Priopćio: Dr. Čimić.

Digitized by Google

Nadležnost eparhijskih konzistorija i postupak za proglašenje mrtvim nestaloga supruga pravoslavne vjere u svrhu, da može preostali ženidbeni drug sklopiti novi brak.

I. Rješidba mitropolijskog crkvenog savjeta od 24. januara (9. marta) 1911. br. 51./126. ex 1911.

Eparhijska konzistorija izvješćem svojim od 30. septembra (13. oktobra) 1910. br. 2812 E. k. 389. ex 1910. uz prikaz odnosnih spisa podnosi M. C. savjetu na više presudjenje svoju presudu od napred spomenutoga dana i pod istim brojem, kojom se pozivno na §. 10. ods. II. prev. kr. naredbe od 10. augusta 1868. i §. 5. konz. sisteme od 5. aprila 1782. te na temelju §§. 24., 112., 114., 277. i 278. općeg gradj. zakonika L. K. iz K. proglašuje mrtvim, a brak, sklopljen izmedju njega i žene mu S. rodj. S. dne 2. februara 1903. god. u P., prirodno razrešenim s tim, da je spomenutoj S. rodj. S. dozvoljeno, da može po pravomoćnosti ove presude u novi brak stupiti.

Pošto su svi izkazi ovopredočetni spisi pročitani

P r e s u d j e n o j e :

Presuda prvostepenoga duhovnoga suda iz razloga tamo navedenih potvrdjuje se, i presuda ova ima se s povratkom ovopredmetnih spisa istom duhovnom sudu radi izvršenja dostaviti.

II. Dopis kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 31. oktobra 1911. br. 21.176.

Broj 12.176.—1911. Predmet: K. L. proglašuje se mrtvim.

P r e č a s n o j k o n z i s t o r i j i g r č k o-i s t o č n e (i s t o č n o-p r a v o s l a v n e s r p s k e) e p a r h i j e u P.

Na osnovu privitih pod ./· spisa umoljava se prečasna konzistorija, da izvoli naložiti parohijalnomu zvanju u P., da u maticamaa vjenčanih kod L. K. i S. rodj. S., vjenčanih dne 2. februara 1903., zabilježi ovaj dodatak:

„Po odredbi kr. hrv. dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 31. oktobra 1911. broj 21.176. bilježi se, da je L. K. presudom eparhijske konzistorije u P. od 30. septembra (13. oktobra) 1910. broj 2812 E. K. 389 ex 1910. potvrdjenom presudom mitropolitskog crkvenog savjeta u od 24. februara (9. marta) 1911. broj M. C. S. 51 (126 ex 1911.) proglašen mrtvim, a brak njegov sa S. rodjenom S. prirodno razriješenim"

Ovom prigodom čast je kr. ovoj zemaljskoj vladi prečasnu konzistoriju podjedno učtivo upozoriti, da u ovakovim slučajevima, kao što je ovaj, gdje se na molbu jednoga ženidbenoga druga u svrhu nove ženidbe mrtvim proglašuje drugi ženidbeni drug na osnovu svjedočkih iskaza o faktično uslijediloj njegovoj smrti, nije ispravno u odnosnoj osudi pozivati se na ustanove §§. 24., 112., 114., 277. i 278. općega austrijskoga gradjanskog zakona, kako to prečasna konzistorija u pravilu slučajeva čini, već bi se valjalo pozivati na ustanove §§. 193.—198. gradjanskog parbenog postupnika, prema kojima se imade u ovakovim slučajevima i postupak udesiti.

Digitized by Google

Opći austrijski gradjanski zakon pozna doduše dvije vrsti proglašenja mrtvim: Jedno je t. z. opće ili redovito proglašenje mrtvim, koje je normirano u §§. 277. i 278. o. g. z., a imade mu mjesta u svim onim slučajevima — izuzevše žednibene odnošaje — gdje se javnim ispravama ili po svjedocima ne može dokazati smrt stanovite osobe; drugo je t. zv. svečano proglašenje mrtvim, koje je normirano u §§. 112.—114. o. g. z., a uporavljuje se samo u slučaju, kad se na drugi način ne može polučiti dokaz o smrti jednoga ženidbenog druga u svrhu ponovne ženidbe odnosno udaje drugoga. No jedna i druga od navedenih vrsti proglašenja mrtvim po općem austrijskom gradjanskom zakonu prepostavlja, da postoje uvjeti, propisani u §. 24. o. g. z. Ali ako se po svjedocima može dokazati, da je koji nestatnik faktično umro, a ne samo predmjeva odnosno okolnosti, iz kojih valja razložito zaključiti, da nestatnik nije više na životu, onda se imade provesti „dokaz po svjedocima o djelotvornoj smrti kojega nestatnika", o kojemu govore §§. 193.—198. gradjanskog parbenog postupnika

Ovo je treći način proglašenja mrtvim, za koji se ne iziskuje opstojnost kojega od uvjeta, propisanih u §. 24. općeg austrijskog gradjanskog zakonika.

Dakako, da i toj vrsti sudbenog proglašenja mrtvim imade samo onda mjesta, ako se smrtnim listom ili inom javnom ispravom ne može dokazati, da je koji nestatnik zaista umro

Ali ako molitelj po svjedocima dokazuje samo predmnjeve, iz kojih bi tek valjalo zaključiti, da je nestatnik u istinu umro, ne smije mu se dopustiti postupak po §§. 193.—198. gradjanskog parbenog postupnika, već ga valja uputiti, neka zaište proglašenje smrti po propisima §§. 112.—114. odnosno §§. 277. i 278. općeg austrijskoga gradjanskoga zakonika.

Kralj. ova zemaljska vlada, odio za bogoštovje i nastavu, u ostalom pretpostavlja, da je sam postupak oko proglašenja mrtvim ili bolje reći oko dokaza smrti L. K. u smislu zakona ispravno proveden, pa je i mimo neispravnog citiranja odnosnih zakonskih ustanova odredila matičnu zabilježbu proglašenja njegovog mrtvim, za provedbu koje se prečasna konzistorija učtivo umoljava

Posljedak ovoga cijenjenog uredovanja neka izvoli prečasna konzistorija uz povratak komunikata s nadopunjenim privitim matičnim izvatkom ovamo priopćiti.

U Zagrebu, dne 31. oktobra 1911.

Priopćio: dr. Vučinić.

Digitized by Google

B. Kazneno.

Delegaciju drugoga, nenadležnoga suda može odrediti kr. banski stol na predlog optuženikov. O tom predlogu ne ima se saslušati privatni tužilac, a ovaj ne ima ni prava pritužbe proti odluci, kojom se delegacija dozvoljava. (§§ 34. i 59. k. p.).

Rješidba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonoga od 3. novembra 1911. broj 5235.

U kaznenoj parnici proti D. R. iz M. radi prestupka suprot sigurnosti poštenja, označenog u §§ 488. i 493. k. z., a počinjenog na štetu dra. A. R., u kojoj je kr. banski stol rješid. od 24. augusta 1911. br. 19965. otpućujući prigovore optuženikove proti otpužnici na njegovu molbu radi prištednje troškova za glavnu raspravu delegirao kr. sudbeni stol u M. mjesto nadležnoga kr. sudbenoga stola u Z., povodom pritužbe privat. tužioca dra. A. R. poradi odredjene delegacije,

vidiv, da je u napadnutom dijelu rješidba kr. banskog stola opravdana iz razloga u njoj za to navedenih;

vidiv, da u zakonu nije odredjeno saslušanje privatnog tužioca o delegaciji drugoga suda (§§ 34. i 59. k. p.):

obnašao je kr. stol sedmorice kao sud kasacijonalni pritužbu privatnog tužioca dra. A. R. otputiti.

Priopćio: dr. Čimić.

Bude li uvažen priziv okrivljenikov samo glede pravatno-pravnog zahtjeva, ne uračunava mu se u kazan vrijeme, koje je proveo u zatvoru nakon proglašenja osude suda prve molbe (§ 341. k. p.).

Osudom kr. sudbenog stola u Z. od 18. juna 1911. br. I. 635—911. osudjen je I. J. radi zločina ubojstva na kazan teške tamnice od 3 godine, da po § 310. k. p. plati u ime otštete za mldb. Ivana, Josipa, Stjepana te Mikule K. J. svakomu po 400 K, na ruke suda kao natštitničke oblasti, a J. K.—J. kao udovici ubijenog 100 K, te za pogreb 60 K, dočim se ovi sa viškom svog otštetnog zahtjeva otpućuju na put redovite pravde i t. d.

Proti toj osudi uložio je obtuženi I. J., koji je do pravomoćnosti osude u istražnom zatvoru pridržan, ništovnu žaobu s prizivom radi prestrogo odmjerene kazni i previsoko odmjerene privatno-pravne odštete.

Kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni obnašao je žaobu ništovnu optuženoga I. J. po § 282. IV. b. k. p. zabaciti, priziv njegov glede odmjere kazni po § 291 k. p. otputiti i u toj točki potvrditi prvosudnu osudu, a povodom njegova priziva glede privatno pravne otštete prvosudnu osudu potvrditi u dijelu, kojim se dopituje u ime otštete udovi S. K.—J. iznos od 100 K i 60 K, i mldb. Nikoli 400 K, no preinačiti u dijelu dopitane mldb. Ivanu, Josipu i Stjepanu K. otštete te suditi, da se privatna učesnica glede zahtjevane za mldb. Ivana otštete otpućuje po § 307 k. p. na put pravde, dočim se iznos za Josipa i Stjepana K. dosudjene otštete snizuje za svakog na 200 K, a sa ostatkom se privatna učesnica glede potonjih otpućuje na put pravde.

Usljed toga nastao je prijepor, koji se dan u smislu § 341. k. p. imade sma-

Digitized by Google

trati kao početak nastupa kazni, te je kr. sudbeni stol u Z. u sjednici od 9. septembra 1911. donio zaključak:

Vidiv, da § 341. k. p. odredjuje, da se vrijeme, koje je osoba osudjena na kazan slobode provela u zatvoru, iza kako je proglašena prvosudna osuda ima ubrojit u vrijeme kazni i onda, kad pravni lijek, poprimljen na korist osudjenikovu, bude uspjeha imao makar i djelovito; vidiv, da se spomenuti djeloviti uspjeh po tumačenju §. 341. k. p. može odnositi samo na glavnu stvar, t. j. samo na pitanje o krivnji i kazni, a može se odnositi i na uzgredice, ali samo na takove, koje se i opet tiču samo krivnje ili kazni, nikada pako na takove, koje se tiču privatne otštete, jer ova nije ni u kakovom savezu sa pitanjem o kazni, pak djeloviti uspjeh, kojeg je osudjeni u konkretnome slučaju jedino u pogledu privatne otštete vrhovnom osudom polučio, ne može po naravi prava, ni po tumačenju § 341. k. p. biti onaj uspjeh, što ga rečeni § pred očima ima, obnašao je kr. sudbeni stlo u Z. zaključiti, da se I. J. početak kazni po §-u 338. i 341. k. p. ima ustanoviti sa danom, kad mu je proglašena vrhovna osuda, odnosno sa danom, kojega je vrhovna osuda amo prispjela, jer taj dan pravično zamjenjuje dan faktičnoga proglašenja.

Proti tomu zaključku uložio je I. J. pritužbu, te je kr. banski stol rješidbom od 5. oktobra 1911. br. 28002:

uvaživ, da druga stavka § 341 k. p. ustanovljujuć, da se vrijeme, koje je na kazan zatvora osudjena osoba provela u zatvoru nakon proglašenja osude prve molbe ima uračunati u vrijeme kazne i o n d a, kad pravni lijek, poprimljen na korist osudjenikovu, bude uspjeha imao makar i djelovito. predstavlja samo takav pravni lijek, koji ima upliva na nastup kazne, kako to nedvoumno proizlazi, kada se ova stavka uoči u njezinom savezu s prvom stavkom istog §-a; uvaživ, da pravni lijek, uložen radi dosudjene privatno pravne odštete nema za svrhu dosudjene kazne nikakove obustavne moći. te da izmedju takovog pravnog lijeka i svrhe kazne nema uopće nikakova saveza, a po tome da ni uspjeh toga pravnog lijeka, bilo djelomični bilo posvemašnji ne može imat nikakova upliva na navedeno uračunanje;

uvaživ dakle, da je prvi sud u svom napadnutom zaključku pravilno tumačio zakon:

obnašao je pritužbu osudjenika I. J. kao na zakonu neosnovanu otputiti i napadnuti prvomolbeni zaključak potvrditi. Saopćio: Dr. M.

C. Mjembeno-trgovačko.

Ako mjembeni dužnik nije suprot platežnom nalogu, izdanom na tužbu posjednika mjenice, uložio prigovore, ne može s uspjehom prigovoriti istinitosti mjenice prigovorima proti plat. nalogu, izdanu uslijed zavratne tužbe slijednika, koj je mjenicu nakon prvog plat. naloga iskupio.

Štediona X. utužila je mjenicu suprot prihvatnika, te žirantima A. B. i C. Platežni nalog je postao pravomoćan proti svim tuženicima. Nakon toga platio je C. mjenicu zajedno s troškovima i utužio ju zavratnom tužbom suprot prihvatniku, te svojim prednicima A. i B. Ovi potonji uložili su prigovore, te su med inim iznijeli i prigovor, da njihovi potpisi na mjenici istiniti nisu. Sudbeni stol uvažio je taj prigovor.

Digitized by Google

Kr. banski stol riješitbom od 13. augusta 1911. proj 26118 uzdržao je platežni nalog u krijeposti. U razlozima druge molbe veli se glede prigovora neistinosti mjenice:

Glavni temelj ove zavratne tužbe jest mjenica pod A, na kojoj su oba tuženika prednici tužitelja u naledju i na temelju te mjenice izdani platežni nalog, koji su tuženi primili, ali prigovore proti mjenici nisu podnijeli. Činjenica, što su tuženici dozvolili, da platežni nalog postane pravomoćan, ne može se inače tumačiti, nego da su oni bili privolni, da se njihov potpis na mjenici nalazi i da su se odrekli prigovora proti mjenici. B. tvrdi napose, da on proti prvom platežnom nalogu nije uložio prigovore, jer da ga je prvobitna posjednica mjenice, štedionica X. osigurala, da od njega ne će tražiti naplate. — Ovaj prigovor mogao bi on samo staviti proti štedionici X., koja ipak nasuprot toga osiguranja nije na mjenici brisala naledje B., niti ga je izpustila iz obveze, već je proti njemu mjenicu utužila, te ga nije ni iz zavratnog računa izuzela. — Pošto tuženici platežnom nalogu prigovorili nisu, morao je tužitelj držati, da oni svoj potpis na mjenici odobravaju, pa je on radio u dobroj vjeri, kad je mjenicu izkupio. — Konačno tužitelj stupio je u ona prava, koja su X. štedionici iz prvobitnog platežnog naloga pripadala.

Kr. stol sedmorice rješidbom od 21. decembra 1911. broj 5669 potvrdio je rješitbu kr. banskog stola i veli u razlozima: Osuda kr. banskoga stola opravdana je iz razloga u njoj navedenih, jer ti razlozi odgovaraju sadržaju parbenih spisa i zakonu, poimence ustanovama §-a 12. i 15. mjenb. zakona. Gedom na to, što po § 36. mjenb. zakona platac mjenice nije dužan ispitivati istinitost naledja, mora se za tužiteljevo pravo zavrate to pitanje riješenim smatrati, tim što je platežni nalog protiv tuženika od 11. marta 1908. br. 7672 stupio na pravnu snagu, pošto protiv istoga tuženici prigovora uopće podnijeli nisu, a naročito nisu prigovorili istinitosti svojih potpisa na mjenici. — Uslijed toga otpada sa tužitelja teret dokaza za istinitost potpisa tuženika na mjenici, pa je on vlastan i bez obzira na prava X. štedionice iz spomenutog platežnog naloga tražiti zavratu od tuženih pridiućih naledjenika na temelju gore citiranih ustanova mjenbenog zakona.

Dr. V. R.

Iz upravne prakse.

Doprinozbeni faktori mogu se siliti na nabavu pojedinih predmeta unutarnjega crkvenoga uredjenja jedino onda, ako su ti predmeti neophodno potrebni za vršenje bogoslužja. O toj potrebi imade odlučivati nadležna duhovna oblast.

Kr. zemaljska vlada, odio za pogoštovje i nastavu potvrdila je rješenjem od 17. januara 1912. broj 1088 odluku upravnoga odbora županije Z. od 16. maja 1911. broj 1906 u. o., kojom je odbita molba župnoga ureda u L., da se za l. crkvu nabave nove orgulje, i to s razloga, jer je opravdan navod napadnute odluke, da se župljani u L. ne mogu siliti na nabavu novih orgulja, — a dobrovoljno neće da pristanu na nabavu.

Digitized by Google

U smislu bo dopisa prečasnoga nadbiskupskoga duhovnoga stola u Z. od 8. januara 1912. broj 7301/911. nisu orgulje u l. župi neophodno potrebne za vršenje bogoslužja, pa se prema tomu ne može nijedan doprinozbeni faktor pridržati na njihovu nabavu. J. Galić.

Nezakonito dijete ne može biti pravoužitnikom krajiških imovnih općina.

(Rješidba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 20. septembra 1910. broj 44404.).

Povodom utoka gospodarstvenog ureda g. imovne općine preinačuje se odluka županijskog upravnog odbora od 20. septembra broj 3051., kojom je R. H. priznato krajiško pravoužitničtvo, — te se R. H. otpućuje zahtjevom za upis u pravoužitni katastar g. imovne občine radi pomanjkanja osobne kvalifikacije.

Iz spisa naime proizlazi, da je molitelj nezakonito diete Kate H., — pa stoga obzirom na § 165. o. g. z. ne može on biti dionikom prava, koja pripadaju osobama, koje potiču iz takovih krajiških obitelji, koje su u svoje vrijeme ispunjavale krajiške dužnosti davanja vojnika.

Dr. A. Goglia.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada nadležna je, da odlučuje o odobrenju zaključaka glavnih skupština zem. zajednice, kojima se odsvaja nepokretna imovina zem. zajednice, — a po tom se ta pitanja ne imadu riješavati u redovitom molbenom stečaju.

Rješidba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 16. marta 1910. br. 11.959.

Odluka kr. kotarske oblasti u T. od 15. oktobra 1909. br. 8075. i odluka županijskog upravnog odbora od 28. decembra 1909. br. 138., kojima se odobrava zaključak glavne skupštine ovlaštenika zem. zajednice V. od 11. oktobra 1908. glede otudjenja nekretnina i riješavanju prigovori M. D. uloženi protiv tog zaključka;

ukidaju se kao nenadležno donešene, buduć da je u smislu §. 43. zakona od 25. aprila 1894. (o uredjenju zemlj. zajednica) kr. zemaljska vlada nadležna da odlučuje o odobrenju zaključaka glavnih skupština ovlaštenika zemalj. zajednica, kojima se odsvaja nepokretna imovina zemalj. zajednice, a po tom se pitanje glede takovih odsvojenja ne ima riješavati u redovitom molbenom tečaju.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, uzev ovu stvar u pretres, ne nalazi odobriti zaključak glavne skupštine ovlaštenika zem. zajednice V. od 11. oktobra 1908., kojim zem. zajednica prodaje V. T. dio česticu br. 491. u površini od 296 četv. hv., upisanu u grunt. listu 148. općine V. za kupovninu od 10 K s razloga, što kupovnina ne odgovara vrijednosti te nekretnine prema mjesnim prilikama i pošto je za istu ponudio A. P. 200 K. Dr. A. Goglia.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Dr. Max Ehrenreich: Oesterreichische Gesetzeskunde. Kommentare zum Gebrauch für Juristen und Nichtjuristen. Band I. Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. Anlässlich der Jahrhundertfeier seiner Geltung gemeinverständlich erläutert von dr. Max L. Ehrenreich, dr. Oswald Kastner und dr. Josef Kraus. Wien 1911. 1. XVI. 694.

U nakladi patriotske pučke knjižare u Beču izašao je u sbirci „Oesterreichische Gesetzeskunde sv. I.", koju izdaje uz sudjelovanje više odličnih austrijskih pravnika dr. Max Leopold Ehrenreich, c. kr. kot. sudac, komentar općeg gradjanskog zakona za carevinu Austriju, napisan u njemačkom jeziku po dru. Ehrenreichu, dru. Osvaldu Kastneru i dru. Josipu Krausu. Mene je časna zadaća dopala da priopćim to djelo našem pravničkom svijetu.

Pisac si je postavio zadaćom, da u što jednostavnijem i jasnom jeziku navede temelj, svrhu i smisao pojedinih zakonskih ustanova i da ih raztumači primjeri iz prakse, a posvetio je pri tom osobitu pažnju na to, da krive pravne nazore občinstva istakne.

Pri spominjanju riešidba vrhovnog sudišta u Beču su iste samo u kratko priopćene, a ispušten je datum i broj njihov, jer to nije prema postavljenoj svrsi djela ni nužno bilo, a isto tako nije se upustio autor u priopćenja mnogobrojnih teoretski prepornih pitanja zakonika, već su ista samo u pojedinih osobito važnim slučajevima tek dotaknuta. I imena pravničkih pisaca i naslovi njihovih djela su u pravilu ispušteni. Nasuprot su navedene pri odnosnim §-ima ustanove austrijske novele k zakoniku.

Tumač sadržaje stranica 694 i XVI, pa su obradili: Ehrenreich, postanak zakonika, proglasni patent, zatim §-e 1—284, 531—824 i 1217—1502. (dakle najveći dio, zatim Kastner §-e 285—530, 825—858; a dr. Kraus §e 859—1216. Na kraju je iscrpivo alfabetsko kazalo.

O djelu samom navodi poznati stručnjak glede austrijskog gradj. zakonika profesor sveučilišni dr. Pfaff: „da je jezik doista jednostavan i jasan koliko moguće, pojedina pravna zasada se, gdje je to nužno, popunjuje drugim, k tomu spadajućim stavkama, navedeni primjeri su mnogobrojni i prikladni, teoretske kontraverze se samo tamo spominju, gdje se to ne može mimoići, a budući razvoj zakonika je istaknut kratkim priopćenjima novele. Neima ništa suvišnoga u knjizi, koja je kadra postići postavljeni joj smjer".

K toj ocjeni stručnjaka se dakako neima mnogo pridodati, osim da se djelo doista baš radi popularnog načina pisanja, jasnoće u izradbi, koju podupiru mnogobrojni birani primjeri, i našem pravničkom svijetu, kao i širem općinstvu, viklom njemačkom jeziku, preporuča, ma da se autor nije napose obazirao na naše posebne pravne prilike, što mu u ostalom nije bilo ni postavljenom zadaćom. Bit će djelo od hasne i učećoj mladeži i praktičarom, a praksi je bitno i namienjeno.

U detailnu ocjenu djela se za sada neupuštam, to mogu ali navesti, da su se autori trudili, da bude djelo i laikom, kojim je to doista od preke potrebe za občenito poznavanje propisa općeg gradj. zakonika, doista pristupačno, pa im je to i sjajno uspjelo. Dr. Stjepan Posilović.

Digitized by Google

Svaštice.

Stanje radnja oko sastavljanja novih gruntovnih uložaka.

I. Novi gruntovni uložci dovršeni su u sliedećim sudbenim kotarima.

Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih općina	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih općina	Tek. broj	Sudbeni kotar	Broj poreznih općina
1	Brinj. . . .	9	21	Klanjec . .	22	41	Pazova Stara	10
2	Brod . . .	79	22	Krapina . .	16	42	Pisarovina .	27
3	Bakar . . .	13	23	Karlovci . .	6	43	Ruma . . .	26
4	Cirkvenica* .	9	24	Kostajnica .	47	44	Šid	22
5	Čabar . . .	6	25	Korenica . .	16	45	Slatina . .	50
6	Čazma . . .	38	26	Koprivnica .	29	46	Slunj . . .	36
7	Daruvar . .	40	27	Ludbreg . .	39	47	Sušak . . .	12
8	Dvor . . .	49	28	Lapac donji .	21	48	Sisak . . .	38
9	Djakovo . .	48	29	Mitrovica . .	18	49	Senj* . . .	8
10	Dugoselo . .	24	30	Miloljac doluji	20	50	Samobor . .	29
11	Delnice* . .	18	31	Novi Marof .	31	51	Udbina . .	11
12	Gospić . . .	31	32	Našice . . .	46	52	Vrbovsko . .	32
13	Gračac . . .	27	33	Nova Gradiška	76	53	Virovitica .	31
14	Garešnica . .	31	34	Novska . .	33	54	Varaždin . .	37
15	Grubišno polje	22	35	Otočac . . .	21	55	Vinkovci . .	27
16	Gjurgjevac .	27	36	Osiek . . .	38	56	Vukovar . .	38
17	Gorica Velika	56	37	Perušić . .	13	57	Zlatar . .	25
18	Irig	23	38	Petrinja . .	63	58	Zemun . . .	22
19	Ilok . . .	18	39	Pregrada . .	23	59	Zagreb . .	29
20	Karlovac . .	64	40	Požega . .	98	60	Županja . .	19

Ukupno 1838

* Opazka: Usljed naknadnog arondiranja pripale su kotarima Senj 1, Cirkvenica 2 porezne općine, za koje još nisu sastavljeni gruntovni uložci, ali je sastavljena gruntovnica god. 1871—1875. na temelju katastralnog operata, koji je još i danas kriepostan.

Digitized by Google

II. Sastavljaju se gruntovni uložci za sliedeće sudbene kotare.

Tekući broj	Sudbeni kotar	Br. porezne općine		Tekući broj	Sudbeni kotar	Br. porezne općine		Tekući broj	Sudbeni kotar	Br. porezne općine	
		dovršene	u tečaju			dovršene	u tečaju			dovršene	u tečaju
1	Sv. Iv. Zelina	24	2	5	Ivanec. .	5	14	9	Stubica .	13	13
2	Krnjak .	24	18	6	Jaska . .	36	4	10	Pakrac .	54	9
3	Križevac .	61	7	7	Kutina .	16	6	11	Ogulin .	7	31
4	Delnice .	—	1	8	Belovar .	23	56		Ukupno	263	161

III. Sudbeni kotari, u kojima još nije započeto sastavljanje gruntovnih uložaka, ali je sastavljena gruntovnica god. 1871. — 1875, na temelju katastralnog operata, koji je još i danas kriepostan.

Tekući broj	Sudbeni kotar	Broj porezne općine	Tekući broj	Sudbeni kotar	Broj porezne općine
1	Glina	68	2	Vrginmost	31
				Ukupno . . .	99

IV. Gruntovni uložci dovršeni za plemićka dobra.

Tekući broj	Sudbeni stol	Br. plemićkih dobara	Tekući broj	Sudbeni stol	Br. plemićkih dobara	Tekući broj	Sudbeni stol	Br. plemićkih dobara
1	Zagreb . .	137	4	Požega . .	24	7	Petrinja . .	6
2	Varaždin . .	121	5	Osiek . . .	31	8	Belovar . .	25
3	Ogulin. . .	10	6	Mitrovica. .	5		Ukupno	359

Digitized by Google

V. Po naredbi kr. zemaljske vlade odjela za pravosudje, od 19. marta 1898. (Sbornik br. 13.) gruntovni uložci preradjeni na temelju pretopografiranog katastralnog operata.

a) dovršene radnje.

Tekući broj	Sudbeni kotar	Broj porezne općine	Tekući broj	Sudbeni kotar	Broj porezne općine	Tekući broj	Sudbeni kotar	Broj porezne općine
1	Dolnji Miholjac	3	8	Ilok . . .	1	14	Ruma . . .	3
2	Djakovo . .	9	9	Vukovar . .	3	15	Ludbreg . .	1
3	Karlovac . .	4	10	Varaždin . .	2	16	Koprivnica .	2
4	Čazma. . .	1	11	Irig. . . .	1	17	Krapina . .	1
5	Zagreb. . .	1	12	Požega . .	1	18	Karlovci . .	2
6	Velika Gorica	1	13	Novska . .	5	19	Zemun. . .	4
7	Virovitica. .	1					Ukupno . .	46

b) radnje u tečaju:

1	Koprivnica	1	10	Novimarof	1	19	Virovitica	2
2	Irig	1	11	Djakovo	9	20	Osiek	1
3	Karlovci	6	12	Ilok	6	21	Vinkovci	6
4	Ruma	3	13	Vukovar	2	22	Šid	1
5	Požega	10	14	Miholjac dol.	3	23	Pazova	5
6	Velika Gorica	6	15	Varaždin	4	24	Ludbreg	10
7	Zemun	3	16	Otočac	1		Ukupno . .	91
8	Mitrovica	3	17	Brod	1			
9	Pakrac	4	18	Našice	2			

Obći pregled

sudbenih kotara ima 72 sa ukupno 2359 občina

Imenito	Broj porezne općine	Opazka
U 71 sdb. kotaru sastavljeni su grunt uložci (I. II.). za	2096	88.85 %
U 11 sudb. kotara nalaze se u tečaju (II) . . za	161	6.83 %
U 4 sudb. kotara nisu sastavljeni (I.* II.) . . za	102	4.32 %
Ukupno . . .	2359	

Radnje za godinu 1911,

Za sudbene kotare navedene pod II. i Vb. nastaviti će se i djelomice dovršiti radnje, te će se usporedo provadjati diobe potajno razdieljenih zadruga i sastavljati uložci za plemićka dobra.

Kr. ravnatelj gruntovnica **Hinko Več.**

Digitized by Google

Zakonarstvo.

OSNOVA ZAKONA O USTAVU ZA SUDOVE BOSNE I HERCEGOVINE.

(Nastavak).

Jednako je tugaljivo upotrebljavanje neispitanih prislušnika za sugjenje na kotarskim sudovima, osobito zato, što ponajviše svijeta traži svoje pravo gotovo samo na tim sudovima.

Svemu tome zadovoljiće postavljanje načela, da se za suce, koji presugjuju, smiju upotrebljavati samo oni sudački činovnici, koji su kvalifikovani za sudačku službu.

b) O obrazovanju sudačkog podmlatka.

Trebaće se nadalje postarati, da se za svoj zadatak, kako treba, spreme suci, koji će suditi.

Obrazovanje sudačkog podmlatka glavni je zadatak reforme pravosugja. Ono je upravo glavni uslov za njen uspjeh.

I tu je danas, kako ne treba.

Sada je običaj, da se praksa, koju zakon propisuje za godinu dana, svršava gotovo samo u okružnom sudu.

Tom kratkom praksom umanjuje se mogućnost da se prislušnici dovoljno obrazuju u mnogobrojnim strukama civilnog i krivičnog pravosugja, no ta mogućnost još više iščezava današnjim upotrebljavanjem prislušnika, koje je upravo protivno onome, što je svrha prakse.

Prislušnik se danas upotrebljava ili za votanta u senatima ili za perovogju kod suca istražitelja ili na raspravi. Drukčije se redovno ne upotrebljava.

Ni jedno ni drugo ne koristi mnogo njegovom obrazovanju.

Upotrebljavanje za votanta ne može da hasni prislušnicima, koji su u službi za pripravu, pošto im redovno fali temelj, da korisno učestvuju u raspravi.

Upotrebljavanje za perovogju svakako je do nekog stepena korisno za prislušnikovo obrazovanje, al kad i toga bude previše, onda ga izragjivanje zapisnika zaokupi toliko, da mu rad postaje sve više manuelan i tako sve manje koristan.

Tako mladi sudački činovnik tek na kotarskom sudu može nešto da nauči, a tu treba već da sudi.

No uz mnoštvo poslova, što ga tu zaokupe, i uz nedostatak temeljitog obrazovanja gleda mladi sudija samo, kako će si uzeti za ugled pregjašnje riješidbe.

Malo ih je, koji se kasnije mogu da oslobode od šablone.

Priznati valja, da današnji propisi ne žele takovo jednostrano upotrebljavanje prislušnika ; no, ako ga i nijesu nasporili, ipak zbog svojih nedostataka i djelomice zbog svog krivog temelja nijesu mogli ni da spriječe to krivo upotrebljavanje, koje je, doduše nastalo od nepovoljnih ličnih prilika.

Obrazovanje sudačkog podmladka treba dakle osnovati na posve novoj osnovi.

Upotrebljujući prislušnika moramo u glavnom da mislimo na svrhu njegova obrazovanja, a ne za to, kako ćemo se što više koristiti njime kao

Digitized by Google

poslenikom. Treba mu dati prilike, da se obrazuje u svijem strukama civilnog i krivičnog pravosugja.

To može samo tako biti, da se prislušnik neposredno pridružuje pojedinim iskusnim sucima, koji su referenti u pojedinim strukama, i da ga oni upute u sve poslove i tako polagano privedu samostalnom radu.

Ako se razumno udesi služba za pripravu, biće prislušnik dobar pomoćnik, a da pri tome ne griješimo protiv svrhe njegova obrazovanja.

Razumije se, da dosadašnja godina dana službe za pripravu ne dostaje, da se postigne svestrano obrazovanje sudačkog kandidata, i trebaće stoga primjereno produžiti tu službu.

Stvaranje jednolikog sugjenja.

Rečeno je, da je nadalje za napredak pravosugja uslov to, da se stvori jednoliko sugjenje.

No jednoliko sugjenje ne služi samo toj svrsi, nego je ujedno najglavniji uslov za sigurnost pravde.

Zamršene prilike našega općeg privatnog prava najveća su smetjna sugjenju.

Ako na takoj nesigurnoj osnovi za sugjenje pri tome još sedam tribunala, naime vrhovni sud i šest okružnih sudova, sude kao najviša inštancija u stvarima gragjanskog prava, onda je lako pogoditi, u kolikoj je opasnosti sigurnost pravde uz take prilike.

U nas je dakle jednoliko sugjenje veća potreba, nego što je tamo, gdje je civilno pravo kodifikovano.

Dok u nas nema kodifikovanog općeg privatnog prava, naći će se siguran temelj samo u instituciji, koju ćemo sada razložit i koju treba pravda, ako će da bude korisna.

S obzirom na veliki zadatak te institucije valjalo je naročito dobro promisliti, kako će se što praktičnije udesiti.

Pri tom se nije smjela smetnuti s uma pomisao na treću inštanciju kao naročito prikladno sredstvo za jednoliko sugjenje.

No to je napušteno, pošto je dobro promišljeno.

Ma da se mora priznati, da bi trebalo vrlo poželjeti, da se osnuje treća inštancija, ipak je ta misao napuštena, u glavnom iz dva razloga, i to ponajprije, što je teško nabaviti financijalnih sredstava za taku instituciju, a zatim, kad bi ih i bilo, što uz vrhovni sud, koji bi svakako morao ostati kao druga inštancija, uopće nedostaju potrebne sile za takav visoki sud.

Pošto se je dakle uz naše prilike morala napustiti treća instancija, valjalo je udesiti što drugo, da se stvori jednoliko sugjenje.

α) Što se tiče sugjenja vrhovnog suda.

Što se tiče sugjenja vrhovnog suda odregjen mu je već pravac u spominjanom nacrtu poslovnog reda za vrhovni sud, gdje je prema uredbama za austrijski vrhovni sud udešeno, što treba za jednoliku judikaturu. Pošto se je dugom praksom pokazalo, da su uredbe austrijskoga vrhovnog suda dobre, nije bilo bojazni, da se te uredbe prema prilikama ovamo prenesu.

Digitized by Google

β) Što se tiče sugjenja okružnih sudova kao prizivnih sudova (u gradjanskim stvarima).

Mučnije je bilo pitanje, što treba udesiti, da se dogje do jednolikog sugjenja u onim stvarima gragjanskog prava, u kojima sude okružni sudovi kao druga i zadnja inštancija.

Imalo se je pri tom na umu, da su u Njemačkoj i Ugarskoj slične prilike, što se tiče sugjenja.

U Njemačkoj je naime revizija na carevinskom sudu (Reichsgericht) dopuštena samo u onim parnicama, koje po vrijednosti stvari premašuju 2500 maraka (tako po noveli k gr. p. p. od 5. juna 1905.), dok inače, osim nekih izuzetaka, presugjuju zemaljski sudovi (Landgerichte) i viši zemaljski sudovi (Oberlandesgerichte) u drugoj i zadnjoj inštanciji. Jednako je u Ugarskoj uslov za reviziju na kr. kuriju, da vrijednost stvari premašuje 1000 K, dok su inače kr. sudski stolovi i kr. table zadnja inštancija.

Pri svem tome stvorene su u Njemačkoj samo za carevinski sud naročite uredbe, da se sačuva jednoliko sugjenje (vidi § 137. zakona o ustavu sudova), a ne i za zemaljske i više zemaljske sudove.

Naprotiv je u Ugarskoj odredbama § 13. zak. čl. XXV./1890. učinjeno što treba, da se stvori jednoliko sugjenje na kr. tablama.

Po tim ugarskim odredbama odlučuju kr. table na plenarnim sjednicama o principijelnim pravnim pitanjima u stvarima, u kojima su zadnja inštancija.

Te principijelne riješidbe vežu dotičnu kr. tablu, dok ih ne promijeni, a kr. kurija može ih podvrći pregledanju u svome plenumu, da tako sačuva jedinstvo prava.

Te plenarne riješidbe kr. kurije vežu sve kr. table, dok ih ne promijene druge plenarne riješidbe kr. kurije.

No u stranačka prava ne diraju.

Druga važna uredba ima u franceskom pravu i u procesualnim zakonima, koji ga slijede, i to naročito u procesualnim zakonima Italije, Belgije i Rumunjske.

Po njima je zadatak generalnog prokuratora na kasacionom sudu, da za zaštitu zakona pobija riješidbe zadnje inštancije, kojima se krši zakon, a nijesu stranke u zakonskom roku digle reviziju na njih.

Kasaciona presuda, koja se tako izazove, ima samo teoretsku vrijednost i ne dira u prava stranaka, niti veže sudove (vidi čl. 88. franc. zakona od 27. Ventose-a godine VIII. i čl. 519. tal. codice di procedura civile).

Ima nešto slična u štatutu austr. vrhovnog i kasacionog suda (vidi § 16., sl. f, carskog patenta g. 1850., l. d. z. br. 325.).

Slična je institucija uostalom i žalba na ništavost za obranu zakona, što je predvigjena u kr. p. p. Ona se razlikuje od spomenute franc. institucije u glavnom, što žalba na ništavost može ponekad da bude važna i za optuženika (vidi §§ 37. i 306. kr. p. p.).

Što je naprijed spomenuto o prilikama u oblasti našega općeg privatnog prava, iziskuje, da se preuzme i ugarska i franceska institucija, koliko jedna i druga odgovaraju našim prilikama.

Prema tome, što se tiče sugjenja okružnih sudova, daje ova osnova uredbu, koja spomenute institucije prikladno spaja i udešava prema našim prilikama.

Digitized by Google

Nije trebalo, da se isto učini i za krivičnu judikaturu okružnih sudova kao prizivnih sudova, pošto krivični postupnik predvigja žalbu za ništavost za obranu zakona i pošto su okružni sudovi samo u prestupcima zadnja inštancija.

4. Uvogjenje redovnog uredskog dana izvan sjedišta kotarskog suda.

S reformom sudskih poslovnih uredaba u svezi je uvogjenje redovnog uredskog dana za pojedina mjesta, dotično dijelove područja kotarskog suda, koji su daleko od njegova sjedišta.

Ta je institucija puno važnija od današnjeg maličnog uredskog dana.

Taj je uredski dan odregjen samo sa malične parnice.

No pokazalo se u praksi, da i za druge poslove treba uredski dan izvan sjedišta suda, a ne samo za malične parnice. Ima sudova s velikim područjem i hrgjavim komunikacijama. U takima je teško ljudima iz mjesta, koja su daleko od suda, da se služe njime.

Da se takima ljudima olakša pravda, moraće se na takim mjestima zakazivati uredski dan za sve poslove, koje iziskuju lokalne potrebe.

Prema tome će se na tom ročištu uz malične parnice svršavati i drugi sudski poslovi, pa i svi poslovi i zvanični akti u kompetenciji kotarskih sudova, ako to bude trebalo. Ta će dakle institucija učiniti, da će biti moguće s razmjerno malim sredstvima zadovoljiti potrebama naroda.

Taka uredba ima uostalom i u austrijskom (§ 29. austr. zakona o sudskoj organizaciji), a i u pruskom zakonu (§ 12. pruskog zakona o izvršivanju njemačkog zakona o sudskom ustavu).

5. Uregjenje službenog nadziranja sudova.

Ako će nove uredbe da zaista posluže svrsi, za kojom idu, treba se postarati, da praksa udari pravcem, koji joj pokazuje zakon

To je samo onda moguće, ako se budu živo nadzirali sudski poslovi, jer će se samo tako moći odmah zapaziti zalaženje s pravoga puta i stvaranje hrgjavog običaja, pa to i popraviti.

I u tom pravcu treba vrlo, da se reformišu propisi današnje sudske instrukcije, pošto nijesu prikladni za dobro nadziranje službe.

Po sudskoj instrukciji pripada vrhovnome sudu neposredno nadziranje okružnih a i kotarskih sudova.

No pokazalo se je, da za pravosugje nema baš prave koristi od neposrednog nadzora vrhovnog suda nad kotarskim sudovima.

Razlog je tome, što vrhovnom sudu za njegove informacije o radu kotarskih sudova fali pravo vrelo, a to su pravni lijekovi, pošto su u parnicama okružni sudovi druga i zadnja inštancija za kotarske sudove, pa bile to civilne ili krivične parnice.

Samo je u neparničnom postupku vrhovni sud još druga inštancija.

Stoga je vrhovni sud u glavnom upućen na rijetke vizitacije (po zakonu svake 3. godine) i na poslovne iskaze, odakle ne može pravo da zapazi, kako rade kotarski sudovi.

Digitized by Google

Pošto se nije pravo dalo, da se kotarski sudovi podvrgnu pod neposredno nadziranje vrhonog suda, morala je u tom pravcu već i naredba o organizaciji kotarskih sudova od 21. februara 1906., koju je odobrilo Njegovo Veličanstvo, da napusti načelo, što ga je postavila sudska instrukcija, te je odredila u § 11., da se kotarski sudovi podvrgavaju pod neposredni nadzor okružnih sudova, dok će vrhovni sud neposredno nadzirati samo okružne sudove, ali će pri tom pripaziti i na rad kotarskih sudova.

No te odredbe spomenute naredbe nijesu nikada stale na snagu, pošto se je naredba zadovoljila tim, što je postavila opće načelo, a inače je prepustila, da se službeni nadzor iznova uredi naročitim propisima, koji se do sada još nijesu izdali.

To nužno novo uregjenje nadziranja službe sudova izvršuje se u ovoj osnovi.

Pri tom se ne odstupa od načela spomenute naredbe, pošto njeno uregjenje nadzora službe odgovara faktičnim potrebama.

Namjesto vrhovnog suda nadzirat će dakle okružni sudovi neposredno kotarske sudove. To će nadziranje biti bolje i to ne samo zato, što okružni sudovi kao inštancija za pravne lijekove imaju potrebnog temelja za intenzivno i dobro nadziranje službe, nego i s toga, što im je nadzorno područje manje, pa mogu češće i brže da zahvate, kud treba.

Tako je moguće i to, da se bolje udesi najprikladnije sredstvo za nadzor službe, a to je vizitacija.

Vrhovni će sud i nadalje neposredno nadzirati okružne sudove, a pri tom će pripaziti i na rad kotarskih sudova.

Sam vrhovni sud ostaje kao i dosada pod neposrednim nadzorom zemaljske vlade.

5. Uredjenje sudskih ferija.

Sudskom činovniku treba svake godine dati dopust, da se oporavi. To je i pravedno i u interesu same službe.

Sudačko je zvanje mučno. Dopust će mu dati novu snagu za njegovu tešku službu i odgovornost. Samo će se tako spriječiti i to, da se sudac istroši prije reda i postane nesposoban za službu.

Stoga gotovo svi zakoni daju sucu svake godine dopust, da se oporavi. U našim zakonima toga nema.

No faktično se i u nas redovno daju sudačkim činovnicima dopusti, koliko se to može, ali ne, koliko bi to trebalo, pošto u našim zakonim nema zato nužnih uredaba.

Prema tome je uregjenje te stvari preka potreba za interes same justicije.

Pri tom se treba ponajprije pobrinuti za to, da se što manje, poremeti rad sudova nedostajanjem radnih sila, ako se sudačkim činovnicima bude svake godine davao dopust, da se oporave.

Jasno je, da bi bilo najbolje, kad bi se dopusti davali samo u ono vrijeme, kad se najmanje osjeća suživanje sudskih poslova.

Iz tih razloga su i zakoni drugih zemalja uvodili sudske ferije, i to gotovo uvijek u mjesecima julu i augustu, pošto u tim mjesecima i inače donekle zastaje promet, pa se prema tome i sudovi manje upotreb-

Digitized by Google

ljuju. Povrh toga je u to doba godine mnogo manja i produktivnost radne snage.

(Vidi § 233. austr. gr. pp. i uz to §§ 47.—53. posl. reda, nadalje ug. zak. čl. XXX. 1887. i njem. zak. o ustrojstvu sudova §§ 201.—203.)

Iz spomenutih razloga prihvatila je i uredila i ova osnova instituciju sudskih ferija tako, da sudac po zakonu imade pravo na ferijalni dopust, kao što su to učinili i drugi zakoni.

Po načelu, kog su se vazda držali naši zakoni, pošto se osniva na položaju Bosne i Hercegovine, išlo se je, kao što je već spominjano, i u osnovi za tim, da se što bolje privijemo uza zakone austrijske i ugarske. Dakako, da se je to dalo samo, koliko nam naše prilike nijesu nalagale, da odstupimo od toga načela.

Kako što je već spomenuto, ugledali smo se, gdje je to trebalo, i na tudje zakone, naročito na njemačke.

U posebnim će se napomenama, gdje treba, potanko razložiti, koliko je koje od protumačenih načela uvedeno u pojedinosti i koliko se je naročito valjalo drzati austrijskih ili ugarskih zakona, koji se u načelu slabo razilaze

Konačno valja još istaći, da se je osnova, gdje god apsolutno ne treba da se zakonom izdadu pojedine odredbe, ograničila na to, da utvrdi glavne nazore, a da inače ostavi, da se potanko uvedu naredbom.

Povrh toga što je većina predmeta ovog zakona po sebi takova, da se najbolje uredjuje naredbom, pa s toga i drugi zakoni ostavljaju tu naredbi široko polje, važno je još i to, što je u nas vanredno mučan put, koji po načelima zemaljskog ustava treba proći, dok se stvori koji zakon. S druge pako strane ne će ni u kojoj drugoj oblasti trebati tolike reforme, kao u ovoj.

Prema tome je valjalo što manje pojedinih odredaba uzeti u zakon, da se tako uprava pravosudja ne spriječi, da u interesu dobre pravde udesi ove uredbe, kadgod i kakogod koja bude trebala.

I. Razdio.

Sudačko zvanie.

(§§ 1.—6.).

K § 1. Ugledajući se na austrijske, ugarske i hrvatske zakone (vidi I. čl. austr. osnovnog drž. zak. od 21. decembra 1867. l. d. z. br. 144., § 2 ug. zak. čl. IV. iz god. 1869. i I. čl. hrv. zak. od 28. februara 1874. zbornik br. 15.) usvojili smo odredbu, da se sudačka vlast vrši u ime Njegova Veličanstva cara i kralja. Naprotiv ne treba odredbe, da se osude proglašuju i otpravljaju u ime Njegova Veličanstva cara i kralja (kao u spom. austr. osnovnom drž. zak., I. čl. 2. rastavak), pošto se to po sebi razumije iz odredbe, koja je uzeta u osnovu. O tom će se uostalom dati propis, gdje bude trebao, u poslovnom redu, što će se izdati za sudove

K §§ 2.—5. S načelom nesvrzivosti sudaca, postavljenim u ovoj osnovi, ne slaže se današnji modus, da se imenuju provizorni sudski pristavi, tajnici i t. d.

Zato se to napušta, pa se odregjuje, da se sudac imenuje definitivno i za sav život.

Digitized by Google

To imenovanje za sav život važi u praksi toliko, da se sudac ne može odredbom uprave pravosugja lišiti službe ili staviti u mir, nego da to može samo da bude iz zakonskih razloga i samo na osnovi zakonitog postupka, na koji administrativa nikako ne utječe.

No u svima se tugjim zakonima, pa i u nas čini ovdje izuzetak od toga načela, kad se radi o promjeni ustrojstva sudova. U tom se slučaju prema odredbi § 5. ove osnove ovlaštuje uprava pravosugja, da može suca i protiv njegove volje staviti u mir (vidi § 6. austr. osnov. drž. zak. od 21. decembra 1867., l. d. z. br. 144., § 16. ug. zak. čl. IV.: 1869., § 10. hrv. zak. od 28. februara 1874., zbornik br. 15. i § 8., 3 rast. njemačkog zakona o ustavu za sudove.

Razumije se sobom, da se u takom slučaju može neko staviti u mir• ako za to i nema uslova zakona o penzionisanju.

Nema dvojbe, da će se vrlo rijetko dogoditi, na što ova odredba misli, naime da će se ukinuti koji sud ili iz drugog kakvog razloga ukinuti koje sudačko mjesto.

Nadalje se svakako po sebi razumije, da će uprava pravosudja u takom slučaju nastojati, da se tim pravom posluži na način, da, koliko je moguće, ne bude štete onome, koga to zadesi.

Da se u tom pravcu dade sucima i neka zakonska garancija, uzeta je ovamo po ugledu ugarskog zakona (§ 12. ug. zak. čl. IX.: (1871.) odredba, da u takom slučaju mirovina ne smije biti manja od polovice zadnje plaće.

Druga je garancija za samostalnost sudjenja po ugledu spomenutih austr. i hrv. zakona to, što se u § 2. one osnove postavlja načelo, koje smo faktično već i proveli, da se pravosudje odlučuje od uprave.

K § 6. Osnova se ipak nije mogla zadovoljiti time, da zajamči samostalnost sudjenja privilegijama za sudije, nego je moral da misli i na to, kako će ukloniti sve, što bi moglo pokolebati vjeru u nepristranost suca.

U tom je pravcu naročito trebalo, da se sudac odmakne od političkog partijskog života, kad se zna, da će svako, tko se ističe svojim političkim radom, lako navući na se neprijateljstva i sumnjičenja, što je u nas naročito lako, pošto su konfesionalne opreke osobito velike.

S toga se prema odredbama §§ 8., 10. i 11. ug. zak.čl. IV/1869. i 3. čl. hrv. zak. od 28. februara 1874. odredjuje u § 6. ove osnove, da je sa sudačkim zvanjem inkompatibilno imati mandat u kojem javnom zastupstvu.

To, što je neko član koje konfesijske, autonomne korporacije, ne može se smatrati, da on politički djeluje.

Zato su i pojedini štatuti o vjerskoj autonomnoj upravi izrijekom dopustili, da činovnici, dakle i sudački činovnici smiju imati dijela u toj upravi.

Da tu ne bude nikakve dvojbe, valjalo je naglasiti, da ti propisi ostaju na snazi.

Ne treba naročitog razlaganja dalja odredba § 6., da se uz sudačko zvanje ne smije vršiti druga kaka zemaljska ili općinska služba.

Digitized by Google

2. Razdio.

Ko može vršiti sudačku službu.

Kako je važno pitanje o obrazovanju sudačkog podmlatka, rečeno je već u opštim napomenama, gdje su takodjer pobliže prikazana pravila, kojih ćemo se držati pri tome.

Naredbom će se pobliže urediti pripravna služba za suca i sudački ispit.

Osnova je uzela samo odredbe, što su za udaranje zakonskog temelja potrebne, da tako uredjivanje naredbom ima zakonsku podlogu.

Što se tiče tih odredaba osnove, treba spomenuti ovo:

K § 7. Nasuprot današnjem pravnom stanju (vidi § 9. naredbe o sudačkom ispitu od 14. aprila 1886., gl. zak. br. 34) odregjuje se, da advokatski ispit može zamijeniti sudački ispit.

Pri tom se misli, da iskusni advokati mogu bez sumnje donijeti koristi judikaturi.

Svakako bi to smio biti samo izuzetak i moraju se čuvati interesi sudačkog podmlatka.

Za sada treba samo da se stvori zakonska podloga za to, da se prije, nego što će se ovo pitanje pobliže uregjivati, to i praktično iskuša.

K § 8. Odredbama § 8. ne mijenjaju se današnji uslovi za stupanje u sudačku vježbu.

Istina, da je o tome nejasan propis sadašnje naredbe o sudačkom ispitu od 14. aprila 1886., gl. zak. br. 34. U praksi se on tumači tako, da sudački kandidati, koji su svoje nauke svršili na kojoj austrijskoj ili hrvatskoj univerzi, jednako kao i za austrijsku ili hrvatsku sudačku službu moraju da dokažu, da su položili sva tri državna ispita, t. j. ispit o pravnoj historiji, ispit o državnoj znanosti i judicijelni ispit, a oni kandidati, koji su nauke svršili na kojoj ugarskoj univerzi (pravnoj akademiji), da moraju dokazati kao i za ugarsku sudačku službu,

da su naime položili dva temeljna ispita i državni judicijelni ispit. Ovo je trebalo i dalje zadržati, i to s toga, što su i uslovi novog advokatskog reda (§ 13. ad. r.) za upisivanje advokatskih kandidata izrijekom isti.

Ova osnova zgodno uklanja nejasnoću današnjih propisa u tom pravcu.

Dok se dakle, kao što je rečeno, nijesu mijenjali uslovi za stupanje u službu, valjalo je s razloga, što su razloženi u napomenama, produžiti u istom §. jednogodišnju pravnu vježbu na 2 godine.

Istina, u Austriji i u Ugarskoj odredjena je trogodišnja sudačka praksa (vidi § 4. austr. zak. o organizaciji sudova i § 7., rastav 6. ug. zak. čl. IV./1869., dotično § 19. ug. zak. čl. XVII./1891.), ali u tome nije mogla osnova poći za austr. i ug. zakonima.

Već danas unatoč jednogodišnjoj pravnoj vježbi nemamo dosta sudačkog podmlatka.

Bilo bi dakle opasno tražiti još teže uslove, jer bi onda pogotovo ostali bez mladih sudačkih činovnika.

I u Austriji je s istih razloga u području nekih viših zemaljskih sudova sužena trogodišnja pravna vježba na 2 godine. (Vidi austr. zakon od 6. aprila 1910. o skraćivanju pripravne sudačke službe, l. d. z. br. 69.)

Digitized by Google

8. Razdio.

Imenovanje sudačkih činovnika (9.—11.)

Što se tiče imenovanja sudaca (sudačkih činovnika), uzdržano je dosadašnje pravno stanje.

Od njega se samo toliko odmaklo, što je prema spomenutim odredbama § 8. ove osnove imenovanje odsada odmah definitivno, a ne kao dosada najprije provizorno.

Treba i to spomenuti, da je osnovi i ovgje samo do toga, da postavi temeljna pravila, dok pobliže uregjenje prepušta naredbi.

4. Razdio.

Stavljanje sudačkih činovnika u mir. (§§ 12.—14.)

K § 12. Kao korektiv za sudačku nesvrzivost valjaće prije svega po primjeru ugarskih i hrvatskih zakona odrediti krajnje doba sudačke službe (vidi § 17. ug. z. čl. IV./1869., § 6. ug. z. čl. IX./1871. i § 20/b. ug. z. čl. XI./1888., te čl. 67. hrv. zak. od 10. decembra 1890. zbornik 1891., br. 1.).

Za krajnje doba službe odregjuje se navršena 65. godina života. (Vidi § 34. a njemačkog državnog zakona o činovnicima.).

K §§ 13.—17. No može se i to dogoditi, da sudac prije, nego što doživi krajnje doba službe, zbog tjelesnih ili duševnih mana bude nesposoban za vršenje svoje zvanične dužnosti.

Za to ima u pojedinim zakonima naročiti postupak, koji je udešen prema disciplinarnom postupku za suce, pa je i dio toga postupka. Tako u Austriji u disciplinarnom zakonu za sudačke činovnike od 21. maja 1868. l. d. z. br. 46. (§§ 50.—56.), u Hrvatskoj u već spomenutom zakonu o službenim prilikama i o disciplinarnoj odgovornosti sudačkih činovnika od 10. decembra 1890., zbornik 1891., br. 1. U Ugarskoj su doduše ti propisi u posebnom zakonu, i to u zakonu o premještenju i penzionisanju sudaca i sudskih činovnika, z. čl. IX. 1871. (§§ 6.—14.), ali su i ovdje ti propisi udešeni prema disciplinarnom postupku za suce.

A da se za ovo ne mora novela stvarati današnjem disciplinarnom zakonu, bilo je zgodno unijeti potrebne odredbe u ovu zakonsku osnovu, kad te odredbe po sebi popunjuju ustav za sudove.

Po primjeru spomenutih austr. i ug. i hrv. zakona daju §§ 13.—17. tačne propise o penzionisanju i o razlozima za to. Što se pako tiče rasprave i odluke o stavljanju u mir, upućuje se na odredbe zakona o disciplinarnom postupanju sa bos.-herc. činovnicima i poslužiteljima od 15. jula 1907.

Ovdje treba istaći, da se § 16. drži propisa § 74. bavarskog disciplinarnog zakona o sudačkim činovnicima, odregjujući, da suca, čije se penzionisanje predlaže, treba tek po svršetku izvida saslušati, i to bilo pismeno bilo protokolom o svemu, što je izvigjeno, i da on pri tom smije pregledati spise.

Ta odredba ide još dalje od propisa spomenutih austr. i ug. zakona, koji su uzeti za ugled. Svrha joj je, da sačuva suca od šikane.

Odredbe, o kojima je riječ, misle samo na penzionisanje protiv volje.

Digitized by Google

Da li sudac ima pravo, da sam zatraži stavljanje u mir, treba prosuditi po općim propisima o penzionisanju, po kojima se odregjuje i mirovina.

5. Razdio.

Zvanične dužnosti i odgovornost sudaca i sudačkih činovnika. (§§ 18.—29.)

K §§ 18.—23. Sudačkom se činovniku nameću dužnosti, koje u prvom redu dolaze od njegova posebnog sudačkog položaja, koje mu nadalje kao opće službene dužnosti pripadaju kao i ostalim zemaljskim činovnicima, i zatim one, koje su njegove t. zv. staleške dužnosti.

Pojedine zvanične dužnosti sudačkih činovnika nabrojene su u §§ 18.—23. ovoga razdjela.

Osim odredaba §§ 21. i 22. uzete su te odredbe iz današnje sudske instrukcije.

One se razumiju po sebi, te ih ne treba naročito razlagati.

Odredba § 21. načinjena je po § 8. slovo f. i § 11. ug. zak. čl. IV.: 1869. i ide kao i § 6. osnove za tim, da odmakne suca od političkog strančarenja. Da je to kod nas potrebno, rečeno je već u primjedbama k § 6. ove osnove.

Odredba § 22. raspravlja pitanje, da li sudac smije imati i sporednog zanimanja. Toga nema u današnjoj sudskoj instrukciji.

Tu je uzet za ugled § 16. njemačkog državnog zakona o činovnicima, za tim § 12. ug. zakona čl. IV./1869. i čl. 8. hrv. zakona od 10. decembra 1890. zbornik 1891. br. 1

K § 24. Za prestupanje zvaničnih dužnosti odgovaraće sudački činovnik disciplinarno ili po krivičnom zakonu. Tu se § 24. pozivlje na današnje propise.

Koliko osim toga sudački činovnici i drugi sudski namještenici odgovaraju po gragjanskom pravu za štetu, što je nastala njihovim prestupanjem dužnosti, odregjuju §§ 25.—29.

Tu je osnova morala da riješi ova pitanja:

1.) dokle doseže odgovornost po gragjanskom pravu;

2.) ko će sve vršeći sudske poslove odgovarati;

3.) koliko će odgovarati i zemaljska uprava;

4.) kako će privatna stranka potražiti naknadu od sudačkog činovnika, dotično od zemaljske uprave, i kako će opet zemaljska uprava povratiti danu naknadu od činovnika, koji je skrivio štetu

K § 25. Ad 1. Dok francusko pravo (Čl. 505. i slij. Code de procedure civile) uz naročite izuzetke dopušta regresnu tužbu protiv suca samo onda, ako je postupajući ili odlučujući skrivio što lukavštinom, prevarom ili primoravanjem,

ili ako nije htio suditi, odgovaraju po njemačkom (§ 839. gr. z.), austrijskom (§ 1. zak. od 1. jula 1872., l. d. z. br. 132.), i ugarskom pravu (§ 66. zak. čl. VIII./1871.) sudački činovnici za namjerno. a i za kulpozno prestupanje dužnosti.

I u našu je osnovu ušlo to zadnje stanovište, kog se u glavnom drži naša praksa.

Digitized by Google

S njem., austr. i ug. zakonima slaže se i dalja odredba ove osnove, da se naime ne može tražiti naknada, kad oštećenik propusti pravni lijek, kojim je trebao od sebe ukloniti zle posljedice prestupanja dužnosti.

Austr. i ug. pravu nepoznata odredba § 839. njem. gragj. zak., da se naime za kulpozno prestupanje dužnosti samo onda daje naknada, ako oštećenik inače ne može da dobije odštete, nije prihvaćena s razloga pravičnosti, jer bi oštećeniku bilo teže postići svoje pravo, kad bi se samo priznalo subsidijarno jamčenje.

Naprotiv je osnova primila odredbu § 839. njem. gragj. zakona, naime da sudac, kad presugjuje, ne odgovara pri tome za ono, gdje se je pomeo.

Taka se prevelika odgovornost suca ne slaže s njegovom nezavisnosti. Tu bi trpilo samo sugjenje. Sudac bi bio zbunjen, jer bi se vazda bojao, da će poslije morati odgovarati za to, što se je pomeo primjenjujuć zakon, što je pogrešno uvažio dokaze ili što ih nije uopće uvažio i t. d.

Ima meritornih rješenja, koja su po svom sadržaju jednaka osudi, ma da se tako ne zovu, kao n. pr. presude u ekspropriaciji. Sa takima treba u istaknutom pravcu postupati kao i s osudama.

Odredba, o kojoj se ovdje radi, naznačuje tu vrstu rješenja dodanom riječi „presuda."

Osim toga izuzetka, što se tiče sugjenja, smatra osnova u slozi s nazorima današnje doktrine i prakse, da sudački činovnik ne jamči samo za dolozni rad, nego i za nesmotrenost i da se pri tome ne pita, je li to velika ili mala nesmotrenost.

No tu se ipak ne misli, da sudački činovnik odgovara za svaku povredu nečijeg prava u svom zvaničnom radu.

Kao što je i po općim načelima gragjanskoga prava o odšteti, uslov je i za jamčenje sudačkog činovnika njegova krivica, t. j. neka povreda njegovih zvaničnih dužnosti.

Tako treba prosugjivati i sudačko jamčenje za pogreške, koje on počini primjenjujući zakon.

Ovdje se naravno govori o primjenjivanju zakona izvan sugjenja, jer po spomenutoj jasnoj odredbi osnove nema odgovornosti za pogrješke u sugjenju.

Tim, što se normira jamčenje suca, ne smije se nipošto stegnuti sloboda u interpretaciji zakona, jer bez te slobode nema zdrava i napredna sugjenja.

Zato ne jamči sudac ni za pošljedice pogrešne interpretacije zakona ni za pogrešno shvaćanje pravnog odnosa.

No ipak će nastati krivica, t. j. prestupiće sudac dužnost, kad se ogriješi o jasan zakon, koji ne treba tumačenja, ili kad on nikako ne upotrijebi neku jasnu zakonsku odredbu, dakle ako je po srijedi kulpozno neznanje zakona, pošto je sudac dužan znati zakone i naredbe, koje primjenjuje.

Ta se pitanja ne dadu općenito urediti pa osnova i ne postavlja stalnih pravila. Prepušta se naprotiv judikaturi, da u konkretnom slučaju presudi, je li u primjeni zakona počinjena pogrješka, zabluda u tumačenju zakona ili kulpozno neznanje zakona.

Nije primljena odredba § 66. ug. zak. članka VIII./1871., da će se sudački činovnik, koji je očevidno dao povoda za neki pravni lijek, u presudi o tom pravnom lijeku osuditi da snosi troškove tog pravnog lijeka

Digitized by Google

(jednako odregjuje i provizorni gragjanski postupak za Ugarsku, Hrvatsku itd., vidi § 316. i 342.), pošto takva odredba po svojoj naravi spada u gragjanski postupak, — osim toga — dovoljna je i za to opća odredba prvoga rastavka § 25.

K § 26. ad 2. Što se tiče pitanja, koga treba smatrati za odgovornog sudačkog činovnika, drže se austrijski i ugarski zakoni načela- da svako kome je predana koja sudačka funkcija, odgovara po gragjanskom pravu (vidi § 4. spom. austr. zak. i §§ 2., 3. i 67. spomenutog ugarskog zakonskog članka.).

Kad bi se prihvatilo to načelo, morali bi se osim u sudu namještenih činovnika i poslužitelja još i prisjednici maličnog i krivičnog suda, a tako i upravni i općinski činovnici, što se tiče sudačkih funkcija, koje su im povjerene, smatrati za odgovorne sudačke činovnike.

I u Austriji odgovaraju suci laici po gragjanskom pravu (vidi § 4. spom. austr. zak. od 12. jula 1872.).

Gledajući na odredbu § 25., rastavak 2., vidimo, da ne bi puno značilo, kad bi se statuisala posebna gradjansko-pravna odgovornost sudskih prisjednika, pošto oni samo sudjeljuju u raspravama. Za kažnjivo postupanje odgovaraju oni svakako po krivičnom zakonu. Kad bi se ona odgovornost naročito odredila i za njih, gledao bi svako, da se kako bilo riješi te prisjedničke funkcije koja je i tako neplaćena počasna služba.

Što se tiče odgovornosti onih administrativnih i općinskih činovnika, koji slučajno vrše i neke sudačke funkcije, ne bi bilo pravično, da se s njima drukčije postupa, nego li s ostalim administrativnim i općinskim činovnicima.

Zato osnova odstupa od austrijskih i ugarskih zakona, pa odregjuje posebnu odgovornost po gragjanskom pravu samo za sudačke činovnike.

Jednako nije primljena sudačka odgovornost ug. zakona, koja je proširena na činovnike državnog odvjetništva, na stalne vještake i odabrane suce, i to s razloga, što činovnici državnog odvjetništva ne vrše sudačkih funkcija, pa zato mogu samo odgovarati kao i ostali činovnici, dok se vještaci i odabrani suci ne mogu smatrati za javne činovnike, pa će se na njih primjenjivati opća pravila o naknadi štete.

A konačno nije isto tako ništa naročitoga odregjeno o jamčenju za rješenja, što su stvorena vijećanjem, niti o jamčenju starješine za štetu, što su je počinili njegovi područnici (§ 6.—7. austr. zakona), jer to je stvar konkretnog rješenja.

K § 27. ad 3. Što se tiče jamčenja države, ne slaže se austrijsko pravo s ugarskim, po austrijskom naime jamči država neograničeno t. j. toliko, koliko i sam sudac, a po ugarskom je to jamčenje ograničeno na štetu od potkradanja (§ 19. spom. ug. zak. čl.).

Osnova je pošla za austrijskim pravom, jer kad bi se suzila suodgovornost zemaljske uprave, ne bi bilo samo teže, dobiti odštetu, nego bi to pravo postalo upravo iluzorno, kad god krivac činovnik ne bi mogao da naknadi štete.

To se stanovište osnove slaže i s današnjom praksom, kojoj je nepoznato tako ograničenje.

K § 28. ad 4. Što se tiče traženja naknade za štetu, koju je počinio sudački činovnik, povregjujuć svoju dužnost, odregjuje austrijski a i ugarski

Digitized by Google

kao i njemački zakon, da su za to nadležni redovni sudovi (§ 8. austr. zak., § 68. ug. zak. i § 154. njemačkog državnog zakona o činovnicima.)

Ali je po ug. zakonu potrebno, da bude prije toga pravo tužbe ustanovljeno disciplinarnim sudom.

No osnova nije u ovoj stvari mogla pristati uz ug. zakon, jer ne samo, što je po našem disciplinarnom zakonu vrlo velika dvojba, da li kulpozno prestupanje spada na disciplinarni postupak, treba prije svega i na to misliti, da po našem disciplinarnom zakonu nema oštećenik (prijavitelj) nikakve ingerencije u disciplinarnom postupku, dočim je po ug. zakonu prijavitelj jednak subsidijarnom tužitelju i mora ga dapače zastupati advokat u tom postupku (§ 59. ug. z. čl. VIII./1871.)

Prema tome neće dakle oštećenik imati nikakve štete, što ug. zakon zahtijeva, da pravo tužbe ustanovi disciplinarni sud.

No u nas bi oštećenik pretrpio u svom pravu znatnu štetu od take odredbe, pošto bi njegovom pravu konačno prejudicirala rješidba, koja bi se stvorila u postupku, u kom on ne bi mogao da brani svoje pravo.

Zbog toga našeg pravnog stanja valjalo se je dakle držati austrijskoga prava.

Privatna će stranka dakle jednako kao i po austr. pravu moći redovnom parnicom tražiti naknadu od činovnika i od zemaljske uprave, a da njezino pravo tužbe ne treba prije toga ustanoviti disciplinarna vlast krivca.

Osim posebne stvarne nadležnosti okružnih sudova, koja je opravdana zbog teških pitanja, o kojima se ovdje radi, važe za dotični parnični postupak opći procesualni propisi (jednako i u Austriji, § 8. zak. 1872. i u Njemačkoj § 70., 2. rast., njemačkog zakona o sudskom ustavu.).

Ne treba, da zakon to naročito kaže. Općeno ne može biti nikakve bojazni, da se okružnom sudu, u kom je namješten činovnik krivac, može prepustiti, neka presugjuje o naknadi štete. U jednakom je položaju, ko činovnika okružnoga suda tuži za što drugo, što pripada kompetenciji okružnih sudova, pa nije ni za taj slučaj, osim jednog jedinog izuzetka (što se tiče starješine okružnoga suda § 30. gr. p. p.), predvigjena naročita nadležnost. Tu će biti posve dosta propisi o neprimanju suca (§ 54. gr. p. p.). Pa ipak zbog osobite naravi take tužbe odregjuje osnova po primjeru austr. zakona (§ 8. austr. zak. od 12. jula 1872., l. d. z. br. 12.), da u takom slučaju može i tužitelj i tuženi po volji da traži delegaciju drugoga okružnog suda.

Čim se postavi načelo, da traženje odštete zbog prestupanja dužnosti sudaca i sudskih činovnika spada na redovni sud, spada konzekventno na nj i to, kad se od krivca činovnika traži naknada onoga, što je dato u ime odštete. (U § 21., rast. 2., spom. austr. zakona od 12. jula 1872. stoji izrijekom ovo:

„Administrativno se ne može vršiti naplaćivanje onoga, što je dato u ime odštete.")

Zbog same stvari valjaće pri tome, da se za traženje naknade za danu odštetu odredi isti sud, koji je nadležan za traženje odštete.

K § 29. Prema § 74. ug. zak. čl. VIII./1871. i čl. 7. zakona švajc. saveza o naplaćivanju duga i o stečaju odregjuje se na koncu naročiti rok zastare za odštetu i zahtjev, o kom je ovdje govor.

Digitized by Google

Taj je kraći rok zastare opravdan ne samo zato, što moderni zakoni idu za što kraćim rokom zastare (vidi §§ 196., 197. i 852. njem. gragj. zakona i čl. 69. švajc. obligacijonog prava od godine 1881., dotično čl. 1076. osnove o reviziji švajc. obligacijonoga prava, te čl. 7. zakona švajc. saveza o naplaćivanju dugova i o stečaju), nego i zato, što je pravedno, da dužim rokom za tužbu ne bude mučnija sučeva obrana.

Osnova odstupa od spom. odredbe ug. zakona, kad prema spomenutom švajc. zakonu odregjuje, da zastara ne započinje od časa, kad je dužnost prestupljena, nego od časa, kad je oštećeni saznao za to, pošto bi inače bio prekratak rok od jedne godine.

No pošto se može dogoditi, da oštećenik dugo godina ne sazna za prestupanje dužnosti, bilo je potrebno, da se za taj slučaj odredi naročiti rok zastare.

Bilo bi nepravično, da se za taj slučaj uzme redovni rok zastare, jer se ne može zahtijevati, da se sudac poslije toliko godina i tolikih poslova još sjeća pojedinosti jednoga slučaja. Za to je valjalo po primjeru spom. zakona švajc. saveza odrediti za taj slučaj 10-godišnji rok zastare.

(Svršiti će se.)

Bibliografija.

Sydow, R. Konkursordnung und Anfechtungsgesetz. herausgeg. mit Anmerkungen. Fortgeführt von L. Busch. 11 Aufl. Berlin. 2.80. — Thuilier, G. De l'immutabilité des conventions matrimoniales en droit coutumier. Paris. — Todorovitch, G. Principes de la dévolution des succcessions „ab intestat" dans le droit serbe (thèse). Paris. — Vallin, A. La femme salariée et la maternité (thèse). Paris. — Vermond, Ed. Manuel de droit maritime. 3-ième édition. Marseille. 6 fr. — Vignaud, L. Le divorce et ses causes dans la législation de demain (thèse). Paris. – Vivante, C. Traité de droit commercial. Trad. sur. la 3-e édition italienne par J. Escurra. T. 2. Les sociétés commerciales. Paris. L'ouvrage complet en 4 volumes, 112 fr. — Wahle, G. Das allgemeine Berggesetz für das Kgr. Sachsen v. 31. 8. 1910. nebst Ausführungsverordnung v. 20. 12. 1910. Mit Anmerkungen. Leipzig. M. 9. — Woess, F. v. Dar römische Erbrecht und die Erbanwärte. Ein Beitrag zur Kenntnis des römischen Rechtslebens von und nach der constitutio Antoniana. Berlin. M. 8.

Aron, Erich. Die französische Handelsgesetzgebung in den Jahren 1909 u. 1910 (Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — Friedmann-Braun. Der Streit der Eltern um die Herausgabe des Kindes. (D. J.-Z. 18). – Hartmann. Die hamburgische Schätzungskommission vor dem Reichsgericht (D. J.-Z., 13). — Josef, Eug. Unrichtige Uebermittelung eines Vertragsangebots, namentlich im Versicherungsrecht (Iher. Jahrb. 59 Bd., 4 bis 6 Hft.). — Klidschian, A. Das armenische Eherecht und die Grundzüge der armenischen Familienorganisation (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — Krückmann, Prof. Nachlese zur Unmöglichkeitslehre (Iher.

Digitized by Google

Jahrb. 59 Bd., 4 bis 6 Hft.). — K u t t n e r, Dr. Erbschein u. Erbrechtprozess (Iher. Jahrb. 59. Bd., 4 bis 6 Hft.). — M o n s a r r a t, G. Droits des riverains des voies publics (R. d'admin., juillet). — M o r e a u, H. La crise de l'enseignement notarial (R. polit. et parl. No 204, 10 juin). — N u s s b a u m, Arth. Der börsenmässige Getreidezeithandel in der Praxis des neuen Börsengesetzes (Z. f. HandsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — P a l m a d e, M. De lö modification apportée 8 l'art. 2125 du Code civil par la loi du 31 décembre 1910. (R. crit. d. lég. No. 7—8). — P e y e r, O t t o. Die Einwirkungen de ZGB. auf die bei seinem Inkrafttreten anhängigen Streitverhältnisse (Schweiz. Jur.-Z., VIII J., 1 Hft.). — P f e r s c h e, Em. Zur Jahrhundertfeier des Österreich. allg. bürg. Gesetzbuches (Jur. VJSchr. 43 Bd. II Hft.). — P o l l i t z e r, F r. Die Ansprüche der Gläubiger einer offenen Handelsgesellschaft in den Privatkonkursen der Gessellschafter (Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — P o p p e l r e u t e r, R. Der Protokollhandel bei den ländlichen Genossenschaften und das Genossenschaftsgesetz (§ 8 Abs. 2) (Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — R a m e l l a, Ag. La denunzia dei vizi nella vendita commerciale (Giurispr. Ital., LXII). — R e i c h e l, H. Unklagbare Ansprüche (Iher. Jahrb. 59 Bd., 4 bis 6 Hft.). — R i t t e r, C. Ueber die Ausschliessungsklage der Handelsgesellschafter (Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — R o t h a u g e. Der Selbstmord als mitversichertes Ereignis der Todesfallversicherung (Z. f. Versich.-Wiss., XI. Bd. 4 Hft.). — S c h a u e r. Zur Jahrhundertfeier de österreichischen Gesetzbuches. (D. J. Z., II). — S c h n e i d e r, K. Abänderliches Recht u. Verkehrssitte (Iher. Jahrb. 59 Bd., 4 bis 6 Hft.). — S c h u l t z, F r. Rechtsvergleichende Forschungen über die Zufallshaftung in Vertragsverhältnissen (Z. f. vergl. RW. 25 Bd., II—III Hft.). — S e n c k p i e h l, R. Der Verkehr mit dem Lagerhaus und die dabei üblichen Urkunden (Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — T o b l e r, H. Zum Retentionsrecht der Banken am Schrankfachinhalt nach schweizerischem Recht (Schweiz. Jur. Z. Hft. 3). — V o s s, Alfr. Bereicherungs- und Verkürzungsansprüche Z. f. HandlsR. 69 Bd. 3 u. 4 Hft.). — W e i l. Entscheidungen über das Recht des Versicherungsvertrags (Z. f. Versich.-Wiss., XI. Bd. 4 Hft.). — W ö l b l i n g. Die Rechtswirkung der Tarifverträge. (D. J. Z., 13).

IV.

Kazneno pravo i postupak.

А л я к р и н с к і й, С. Схема предварительнаго слѣдствія по уставу уголовнаго судопроизводства. Практическое руководство для судебныхъ слѣдователей. М. 1912. г. ц. 1 р. 50 к. — Г е л л е р ъ, І. Ошибка человѣка и ея значеніе при вмѣненіи дѣянія этого лица ему въ вину. Юрьевъ. ц. 1 р. — Г е н с і о р ъ, И. Замѣтки объ уголовномъ розыскѣ и регистраціи преступниковъ. Ревель. — Г о л ь д е н в е й з е р ъ А. О международномъ пенитенціарномъ конгрессѣ въ Вашингтонѣ (Из трудовъ Кіевскаго Юридическаго Обшества). Кіевъ. — Г о л ь д е н в е й з е р ъ, А. Вопросы о малолѣтнихъ на международномъ пенитенціарномъ конгрессѣ въ Вашингтонѣ. Кіевъ. — Г о л ь б е р г ъ. Опытъ изложенія основныхъ началъ этіологіи преступленія. Ч. І. Ломброзо и уголовная антропологія. Кіевъ.

Digitized by Google

ц. 2 р. — Есиповъ, Б., проф. Уголовное право. Часть особенная. Преступленія противъ государства и общества. М. 1912. г. Изд. 3-е. ц. 1 р. 50 к. — Ильталь, Р. и Храновскій, Л. Планъ уголовнаго судоустройства въ Россіи. Юрьевъ. — Коптевъ, Д. и С. Латышевъ. Уголовное уложеніе (изд. 1909. г.) съ подробными разъясненіями, извлеченными изъ законодательныхъ матеріаловъ и рѣшеній Прав. Сената и Гл. Воен. Суда. Спб. 1912 г. ц. 4 р. 50 к. — Лютостанскій, И. Жиды и ритуальныя убійства христіанскихъ младенцевъ. Ученое богословско-юридическое изслѣдованіе Спб. Изд. 3-е. — Львовичъ, М. Ритуальныя убійства (къ дѣлу ющинскаго). Спб. ц. 25 к. — Принсъ, Ад., проф. Защита общества и преобразованіе уголовнаго права. Пер. Е. Маркеловой, подъ ред. Г. Фельдштейна. М. 1912 г. ц. 1 р. — Пусторослевъ, П. Необходимость усовершенствованія постановленій нашего дѣйствующаго уголовнаго законодательства о преступленіяхъ и поступкахъ противъ нравственности, выражающихся въ различныхъ дѣяніяхъ по отношенію къ явно безнравственнымъ произведеніямъ. Юрьевъ. Ц. 25 к.

Бардакій, А. Независимость прокурора, какъ публичнаго обвинителя на судѣ (Право, 23). — Давыдовъ, М. Къ вопросу о примѣненіи ст. 576 уст. угол. суд. (Право, 37). — Г. П. Необходимость расширенія военно-прокурорской власти (Воен. Сб., No. 7). — Закъ, Г. Къ вопросу о наказуемости шантажа по русскому праву (Вопр. права, кн. V, 1). — Ковалевскій, П. Убійство въ состояніи историческаго діатеса (Вѣстн. суд. мед. No. 4 и 5). — Короленко, Вл. Къ чертамъ военнаго правосудія (Рус. Бог. No. 3, 7). — Косоротовъ, Д. Растлѣніе или увѣчье? Отвѣтъ д-ру Смольскому (Вѣстн. суд. мед. No. 1). — Кругляковъ, А. Оглашеніе показанія, даннаго подсудимымъ на предварительномъ слѣдствіи (Право, 25). — Кулишеръ, Е. Религіозныя преступленія съ точки зрѣнія сравнительнаго законодательства (Право, 22). — Кулишеръ, Е. Оскорбленіе чести съ точки зрѣнія сравнительнаго законодательства (Право, 26). — Лебедевъ, Н. Борьба съ преступностью въ Америкѣ: оперативный способъ улучшенія рода человѣческаго (Вѣстн. суд. мед. No 1), — Люблинскій, П. Суды надъ несовершеннолѣтними въ Америкѣ, какъ воспитательные и соціальные центры (Вѣстн. Воспит. No. 3). — Мѣры охраны въ уголовномъ правѣ (Право, 25). — Новиковъ, В. Оглашеніе показанія умершаго свидѣтеля (ст. 626 и 687 уст. угол. суд.) (Право, 24). — Ордынскій, С. Къ вопросу объ опасномъ состояніи преступника (Вопр. права, кн. VI (2). — Піонтковскій. А. Условное осужденіе въ германскомъ и австрійскомъ проектахъ уголовныхъ уложеній (Вопр. права, кн. VI (2). — Познышевъ, С. Объ изученіи проступника въ наукѣ уголовнаго права (Вопр. права VI (2). — Познышевъ, С. новая тюрьма въ Брюсселѣ (Вопр. права V (1). — Полянскій, Н. Право обществъ на уголовный искъ (Вопр. права, кн. VI (2). — Р—б—гъ, В. Цюрпхскій законъ о мѣрахъ борьбы съ недобросовѣстной конкуренціей (В. Фин. No 25). — Розановъ, А. Понятіе шпіонства по иностраннымъ законодательствамъ (Воен. Сб. No. 9). — Розинъ, Н. Къ вопросу о значеніи свидѣ-

Digitized by Google

тельскихъ показаній (Вопр. права, кн. V (1). — Сергѣичъ, И. Стажъ и уголовная защита (Право, 21). — Таранухинъ, В. Приложеніе иллюминатора для изслѣдованія кровяныхъ пятенъ (Вѣстн. суд. мед. No 1). — Тукмачевъ, А. Конечная причина смерти въ судебно-медицинскомъ дѣлѣ (Вѣстн. Суд. Мед. No. 5). — Хундадзе, Е. Къ вопросу о психической невмѣняемости по уложенію о наказаніяхъ и уголовному уложенію (Вѣстн. счд. мед. No 1.) — Чубинскій, М. Современное состояніе уголовнаго законодательства въ Россіи (Вѣст. Евр. No 3). — Ширяевъ, В. Къ вопросу о религіозныхъ преступленіяхъ (Юр. Зап. Дем. Лиц. Вып. II. (VI). — Вертеймерь, L. Борьба съ недобросовѣстной конкуренціей въ Германіи (Право, 30).

Atwell, W. A. treatise on Federal Criminal Law Procedure with Forms of Indictment. Chicago. D. 5. — Auffray, J. Etude de la legislation relative aux fraudes et falsifications des vins. Paris. — Barich, Ferd. Corso pratico di procedura penale austriaca. Zara. — Baumgarten, Arth. Notstand u. Notwehr. Tübingen. M. 3. — Berliner, W. u. R. Engländer. Das österreichische Wuchergesetz. Wien. M. 3.40. — Carabelli, G. Il delitto anarchico. Studio di diritto penale. Torino. — Carrara, Tommaso. La delinquenza in Sicilia nelle sue forme più gravi e specifiche. Palermo. — Chauvin, A. Le Faux en ecriture de commerce ou de banque. Paris. — Code pènal. Avec la collaboration des redactéurs du Recueil general des lois et des arrêts. Annoté par Prof. E. Garçon. Paris. — Coumol, J. Du rattachement du régime pénitentiaire au Ministère de la justice (Modalités d' application des decrets du 13 mais 1911). Paris, fr. 150. — Cevolotto, Mario. I delitti contro la libertà del lavoro nel diritto penale italiano. Torino. I. 4. — Denis, Eugène. La loi sur la condamnation conditionelle (R. d. dr. pén. et de criminologie, V). Bruxelles. — Ditte, J. De la faute civile et de la faute pénale comparées dans le cas d'homicide et de blessures involontaires (Étude de jurisprudence française et belge). Paris. — Dubuisson, P. et A. Vigouroux, Responsabilité penalé et folie. Etude médico-légale. Paris. 7 fr. 50. — Dumolié, G. Les délits de chasse. Bordeaux. — Duteillet, J. La poursuite pénale et les associations (thèse), Limoges. — Elling, K. Die Einführung der Staatsanwaltschaft in Deutschland, e. Beitr. zur Geschichte des Strafprozesses. (Strafrechtliche Ahbandlungen. H. 131). Breslau. M. 2.70. — Entscheidungen des Rechtsgerichts in Strafsachen. 44 Bd. 2. Hft. — Fawer, C. Jugendkriminalität u. Strafrechtsreform vom Standpunkte der Erziehung u. des Kinderschutzes. Aarau. M. 1.80. — Ferri, E. Giustizia penale e giustizia sociale, Prolusione. Roma. — Ferrone, Ugo. Il rigetto dell' apello civile senz'esame. Studio di diritto processuale italiano. S. Maria. I. 4. — Festschrift f. Karl Binding zum 4. 6. 1911 (seinem 70 Geburtstag). 1. Bd. Leipzig. M. 20. — Finger, Aug. Der Versuch u. der Vorentwurf zu e. deutschen Strafgesetzbuch. Leipzig. M. 2.20. — Fliegenschmidt, C. Der Beruf des oberbeamten in den Strafanstalten und Gefängnissen. Hessen. 4 M. — Foerster, F. Schuld u. Sühne, Einige psycholog. u. pädagog. Grundfragen des Verbrecherproblems u. der Jugendfürsorge. München. M. 3.50. — Gretener, X. Ursprung u. Bedeutung der soziologischen Schule des Strafrechts, Leipzig. M. 2. — Guibourg, L. Le Jury criminel, son organisation, son fonctionnement. 2-e édition. Besançon. 2 fr.

Digitized by Google

— Gruss, A d. Der Vorentwurf zu e. österr. Strafgesetzbuche, soweit er ärztliche Interessen berührt. Wien. M. 2.60. — Guttzeit, J. Ein dunkler Punkt. Das „Verbrechen gegen das keimende Leben" od. die Fruchtabsreibung, 4. Aufl. Leipzig M. 5. — Haymann, H. Selbstanzeigen Geisteskranker. (Juristisch-psychiatrische Grenzfragen, I. Bd. Hft. 8). Halle. a. S. M. 1. — Heiner, Fr. Der kirchliche Strafprozess. Köln. M. 3. — Herrnstadt. Das Institut der bedingten Begnadigung. Ein Hilfsbuch f. die Praxis. Berlin. — Halldack, F. Von der Idealität des dualistischen Prinzips in der Strafe. Breslau. M. 2. — Jacobs, E. Projet de mesures répressives contre la dépopulation. Bruxelles. — Jaspar, H. Jules le Jeune et son oeuvre de législation criminelle. (R. d. dr. pen., V). Bruxelles. — Kahl, W. Lilienthal, K., F. Liszt u. J. Goldschmidt, Gegenentwurf zum Vorentwurf e. deutschen Strafgesetzbuchs. Begründung. 1. Buch. Von den Verbrechen u. Vergehen, Allgemeiner Tl. Berlin, M. 3. — Klee, Dr. Der Erpressungsbegriff auf vertragsrechtlicher Grundlage. Mannheim. Leipzig. M. 4. — Kück, G. Die Lehre vom Kausalzusammenhange im ausländ. Strafrecht. (Strafrechtl. Abhandl. II. 137). Breslau, 2.40. — Lazarus, W. Die sog. Schuld-, Strafausschliessungs- und Strafaufhebungsgründe im Strafprozess, erörtert an dem Verfahen von dem Schwurgericht. Breslau. M. 4.20. — Le Poittevin, G. Code d'instruction criminelle annoté (Codes annotés Sirey), T. 1 (1-er fasc). Paris fr. 20. — Lévy-Fleur, R. La politique criminelle des Anglais concernant l'enfance et l'adoloscence (thése). Paris. — Liszt, Fr. Prof. Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 18 Aufl. Berlin, M. 10. — Liszt, Ed. Die kriminelle Fruchtabtreibung. II. (Schluss-) Bd. Zürich. M. 8. — Loriot, L. Des attaques offensantes dirigées contre le président de la Républiqne et les citoyens investis d' un mandat électif (these). Paris. — Magnol, Jos. Le rattachement des services pénitentiaires au Midistère de la Justice. Paris. — Maschke, R. Boykott, Sperre u. Aussperrung. Jena. M. 9. — Mathé, L. (Docteur), La responsabilite atténuée. Lois a faire concernant les criminels à responsabilité atténéue. Paris. 2 fr. — Médeville, R. Le suicide en droit pénal, Bordeaux. — Meyer, Bruno. „Sittlichkeits"-Verbrechen. Eine krit. Studie zum XIII. Abschnitte des deutschen Srafgesetzbuches. Werder, M. 4. — Meyer, H. Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Neu bearbeitet von P. Allfeld. 7. Aufl. 1. Abt. Leipzig. M. 5. — Mayer. A. Augenscheinseinnahme u. Durchsuchung im geltenden Strafprozessrechte, Breslau. M. 1.70. — Misch, L. Der strafrechtliche Schutz der Gefühle. (Strafrechtliche Abhandlungen. H. 133.) Breslau. 3.20. — Mongeri, L, Sul fenomeno biodinamico che può spiegare la repulsività di alcuni soggeti criminali agli ambienti del carcere. Milano. — Nagels, L. Le jury et la peine. Bruxelles. — Noseda, Enea. Il codice penale e la lotta contro l'alcolismo, Venezia-Milano. — Panghon, L. De la séduction envisagée au double point de vue civil et pénal. Paris. — Pascal, C. La démence précoce. Etude psychologique médicolégale. Paris. 4 fr. — Passez, E. Manuel de la défense des enfants traduits en justize. Paris. — Patrizi, L. La fase psicologica dell' Antropologia criminale e la monogenesi del delitto (Scuol. pos. XXI.). Milano. — Paulian, M. La „Recognizance" dans le droit anglais. Paris. — Pomp, P. Die sog. Unterbrechung des Kausalzusammenhanges. (Strafrechtliche Abhandlungen, H. 134). Breslau. M. 2. — Prins, A d. Les institutions pénitentiaires aux Etats-Unis (R. d. dr. Pén, ét de criminol., V.)

Digitized by Google

Bruxelles. — Quanter, R. Die Sittlichkeitsverbrechen im Laufe der Jahrhunderte u. ihre strafrechtliche Beurteilung. 6. Aufl. Berlin. M. 10. — Ravizza, Ad. La condanna condizionale. Cenni generali di dottrina. Milano. — Bernaldo de Quirós, C. Modern Theories of criminality Translat. from the Spanish by Alf. de Salvio. Boston. — Rioker, W. Die Entschädigung unschuldig Verhafteter u. Bestrafter. Zugleich ein Beitrag zur Reform. Tübingen. M. 2. — Schildmacher, Bruno. Das Auslieferungsverfahren in Strafsachen u. die Auslieferungsveträge. 2. verm. Aufl. des Buches II. Rechtshilfe, Verfahren u. Kosten. Berlin. M. 7.50. — Schoetensack, Aug. Verbrechensversuch u. deutscher Strafgesetz-Vorentwurf. Leipzig. M. 2. — Schottlaender, A. Die geschichtliche Entwicklug des Satzes: Nulla poena sine lege. (Strafrechtliche Abhandlungen, H. 132)r. Breslau. 2. — Schurig, Bruno. Die strafrechtliche Bedeutung der sogen-ferminderten Zurechnungsfähigkeit. Breslau. M. 2.30. — Selo, Erich. Die Irrtümer der Strafjustiz u. ihre Ursachen. 1 Bd. Berlin. M. 14. — Sommer, R. Psicologia criminale e psicopatologia penale sulla basse delle scienze naturali. Torino. L. 10. — Stammer, G. Strafvollzug und Jugendschutz iz Amerika. Eindrücke und Ausblicke einer Gefängnisstudienreise. Berlin. M. 150. — Stenglein, M. Kommentar zu den strafrechtlichen Nebengesetzen des deutschen Reiches, 4. Aufl., völlig neu bearb. von L. Ebermayer, F. Galli, G Lindenberg u. Mitw. v. A. Hoffmann, E. Trautvetter u. W. Cuno. 7. Lief. (2 Bd., Lief. 1). Berlin. M. 6.— Taralli, A. I postulati della moderna criminologia in Cesare Beccaria. Roma. — Verhandlungen des zweiten deutschen Jugendgerichtstages, 29. 9. — 1.10. 1910. Hrsg. von der deutschen Zentrale für Jugendfürsorge. Leipzig. 4. — Vorentwurf zu e. Strafgesetzsbuch f. das Königr. Serbien. Nach der amtl. Ausg. des Justizministeriums übers u. hrsg. v. Z. Topalovits u. H. Landsberg. Berlin M. 2. — Waesberghe, von, Aimè. Un système familial d'éducation pénitentiarie (R. n. dr. pén. et de criminol, V.). Bruxelles. — Wilhelm, Eug. Beseitigung der Zeugungsfähigkeit u Körperverletzung de lege lata u. de lege ferenda. — Die künstliche Zeugung beim Menschen u. ihre Beziehungen zum Recht (Jur.-psychiatr. Grenzfragen, VII. Bd. 6 u 7 Hft.). Halle. M. 2.50.

Altavilla. Enrico. In tema di contrabando in unione (Sc. Pos., Settembre). — Adler, K. Ergänzungen zu meiner Notstandslehre (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.) — Amstein, H. Les tribunaux pour enfants (Schweiz Jur.-Z. Hft. 3). — Andread'Ambrosio, M. Wirtshaftliche Passivität und Verbrechen (Die Kriminalität der arbeitenden u. der arbeitslosen Bewölkerung) (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Ansladi, C. Osservazioni sull'art. 7 del Codice procesuale penale (Riv. pen., Agosto e Settembre). — Anden, G. Feeblemindedness and juvenile crime (J. of. Amer. Crim. L., Vol. II, No 2). — Balmer, P. Die Strafgesetzentwürfe in Deutschland, Oesterreich und in der Schweiz in ihren Bestimmungen über die Prostitution (Schweiz. Z. f. StrR. 24 J., 2 Hft.). — Battaglini, G. The function of private defense in the repression of crime (J. of crim. L. and Criminol, Septemb.). — Beling, C. Strafprozess. (Z. f. ges. StrR. 31 Bd., 7 H.). — Biamonti, L. Organi e metodi di difesa dei minorenni tradotti in giudizio (Rev. pen. Disp. 316a, Luglio). — Binetti, e Peretti-Griva, D. L' Istituto della condana condizionale nella piú recente giurisprudenza della Corte di cassazione (Riv. pen., Agosto e Settembre). — Bostwick Ch. Proposed Ref.

Digitized by Google

in criminal procedure (J. Of. Amer. Crim. L. Volf. II. No. 2). — Bradley, F. Anglo-American philosophies of penal Law. IV. The Philosophyof Responsibility (J. of. Amer. Crim. L., Vol. II. N. 2.) Congrès, 1-er de médecine légale de langue française (Paris, 29—30 Mai 1911) Compte rendu par le d-r. F. Dervieux (Ann. d'hyg, publ. Août). — Conti U. and Ad. Prins-Europeen Comment on the American Prison System (J. of. Amer. Crim. L., Vol. II, No. 2). — Danil, A. Muss sich die Einsicht des jugendlichen Täters auch auf qulaifizierende Momente beziehen (G. - S. Bd. 78, Hft. 2/3). — Dupré, Dr. Homicide par suggestion. Rapport médico - légal au 1-er Congrès de médecine légale à Paris, 29—30 Mai 1911) (Ann. d'hyg. publ, Août). — Eckstein, Ernst. Strafrechtliche Studien (G. - S. Bd. 78, Hft. 2 3). — — Eckstein, Ernst. Streitfragen aus der Lehre vom strafbaren und straflosen Betruge (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Elvers, A. Ist die Begünstigung begriffswesentlich nur nach Begehung der Tat möglich? (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Exner, Fr. Schuld und Erfolghaftung im schweizerischen Vorentwurf Schweiz. Z. f. StrR. 24 J. 2. Hft.). — Fleischberger, Dr. Das Verhältniss der mildernden Umstände zu den besonders leichten und besonders schweren Fällen (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Feisenberger, A. Strafrecht. Besonderer Teil. (Z. f. ges. StrR., 31 Bd., 7 H.). — Fliegenschmidt, C. Zu den Paragraphen 68—70 des Vorentwurfes zu einem deutschen Strafgesetzbuche (Bl. f. Gefgnk. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.) — Fraeb, A. Auslegung und Anwendung des § 111 Strafprozessordnung u. die Reform (Z· Liszt, 31 Bd. 8. Hft.). — Freudenthal. Die Aufenhaltsbeschränkung im Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuch (MSchr. f. Krim. psych., 3. Hft., Juni). — Fuld. Das Wetthewerbsgesetz und der Wettbewerb (D. J.=Z. 14). — Galli. Die neuesten Hefte der Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. (D. J.-Z. 18). — Gautier, Alfr. La question des tribunaux d'enfants á Géneve (Schweiz. Z. f. StrR. 24 J., 2 Hft.). — Geyer, Versicherungsbetrug u. Brandstiftung nach dem Vorentwurf z. Strafgesetzbuch (Z. f. Versich.-Wiss. XI Bd. 4 Hft.). — Griffaton, P. Les patronats; théorie générale (Réf. Soc. No 17 et 18, 1-er 16 Septembre). — Grispigni, F. Il nuovo diritto criminale negli avanprogetti della Svizzera, Germania ed Austria. (Sc. pos. No 5—6). — Grispigni, F. Le colonie agricole per condannati. Note di un viaggio di studio all'estero ed in Italia (Riv. d. dics. carc. No 9, 1. Settembre). — Hagemann, K. §§. 317, 318, 318a StGB. und Luftschiffahrt (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Hartmann, Ad. Reform of the Criminal Law in Germany (J. of crim. L. and Criminol, Septemb.). — Hartwig, Alfr. Die Strafausschliessungs=Schärfungs- u. Milderungsgründe des spanischen Strafgesetzbuches (Acrh. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Hanss, Dr. Die Immunität der Reichstagsabgeordneten (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Horn, R. Giebt es eine Zwangvollstreckung in Berichtigungsverfahren gegen den verantwortlichen Redakteur einer periodischen Druckschrift?(Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Hellwig, Alb. Kritik des preuss. Gesetzentwurfs betr. die Feuerbestattung (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Higgins, W. Criminal Justice in Kansas (J. of Amer. Crim. L., Vol. I., No 2). — Hurwicz, C. Beleidigung socialer Einheiten (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Johnston, C. Sentiment and crime (Jur. Review, Vol. XXIII., No 2. — Kallee Alb Der Uebersetzer im Strafprozess (Strafr. Abhandlgn. hrsg. v. Prof. Lillienthal, 130 Hft.). — Kleine, M. Les tribunaux pour enfans de

Digitized by Google

France (R. polit. et parl. No 203, Mai). — K l e i n, F r. Der Zeugniszwang gegenüber der Presse(Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — K o h l e r, J. Ueber den Gegenentwurf eines Strafgesetzbuchs (Arch. f. StrR., 58 Bd., 4—6 Hft.).— K r i e g s m a n n. Strafrecht. Allgemeiner Teil. (Z. t. ges. StrR. 31 Bd., H.). — L a c m a n n.W. Ueber die Abgrenzung des Vorsatzbegriffes (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — L i s z t, F r. Schadensersatz und Strafe (G.-S. Bd. 78, Hft. 2/3.). — L o n g o, L. La polizia francese e la sua azione nell'istruzione dei processi penali (Riv. pen., Agosto e Septtembre). — L o u b a t. La crise de la répression (R. polit. et parl. No 204., 10 Juin, No 205. 10 juillet).

(Nastavit će se).

Glavna godišnja skupština pravničkoga društva u Zagrebu.

Pravničko društvo održalo je dne 17. pr. mj. svoju glavnu skupštinu. Skupštinu je otvorio predsjednik družtva dr. Fr. J. Spevec ovim govorom:

Slavna skupštino! Otvarajući današnju glavnu skupštinu, prije svega mi je čast, da srdačno pozdravim prisutnu gospodu skupštinare, koji se potrudiše amo, da saslušaju izvješće o djelovanju društva u prošloj godini, te stvore zaključke, mjerodavne za budući rad.

Iz izvješća, što ga predlaže uprava slavnoj skupštini, razabrat će ova, da je djelovanje društva polazilo poznatim pravcem kao i prijašnjih godina, ma da nije ono bilo tako obilno. Napose mjesečne skupštine nijesu se obdržavale u onoj mjeri, kao prijašnjih godina, i kako propisuju pravila. Bili su tomu razni uzroci, a uprava to žali, te će svakako nastojati, da ne bude tako dalje, jer to bi se kosilo s pravilima društva, a društvo pravnika mora da prednjači svakomu drugomu u poštivanju i obdržavanju pravila. Protivno škodilo bi ugledu i važnosti društva, do česa mora da je stalo svakomu hrvatskomu pravniku. Pravničko društvo ima da bude ogledalo hrvatskoga pravničkoga staleža: važnost i ugled pravničkoga staleža treba da se zrcali u pravničkom društvu. A bit će tako onda, budu li članovi družtva svijesni te važnosti, te prema tomu nastojali djelovati u društvu.

Ta pak sviest bit će tom razvitija i to budnija, što intenzivnije proučavaju pravnici zadaće svojega zvanja. Takovo proučavanje očuvat će ih od jednostranosti i suhoga formalizma; jer kako pravo uredjuje odnošaje života ljudi, mora pravnik, hoće li da zasluži ime pravnika, proučavati razne grane života, koje su predmet pravnoga razmatranja.

Po tom ostaje pravnik uvijek u dodiru sa životom. Već za studij prava na sveučilištu treba poznavanje života, inače ne može studedat shvaćati pravnih pravila niti teoretički. Pa u istinu slušačima prava, kada dolaze na sveučilište, nije posve nepoznat onaj život, čiji vanjski poreoak imaju da upoznavaju u studiju prava. Oni žive usred toga života već dobar dio godina, donose dakle već sobom u velikom dijelu ono gradivo, koje imaju sada da se uče juristički obradjivati. U toliko nije opravdana tvrdnja, da nijedan sveučilištarac nije tako malo pripravljen za svoje zvanje, kao slušač prava. Nijesu mu doduše poznate tužbe, osude ni razni drugi spisi i akti sudski. Ali tužbe, presude itd. sve to nisu objekt prava, već su taj objekt odnošaji života; a tužbe, presude itd. samo su forme, u kojima se primjenjuje i pro-

Digitized by Google

vadja poznavanje prava ; te pak forme već predpostavljaju poznavanje prava, da se mogu razumjeti i upotrebljavati. No sam život, koji uredjuje pravo, nije mu nepoznat ; tek to, kako taj život uredjuju pravne norme, juristično shvaćanje i obradjivanje odnošaja života, to je ono, što se ima da nauči.

Svakako je dakle za razumievanje pravnih normi neophodno nužno poznavanje njihovoga objekta, odnošaja života, pa gdje oni nijesu neposredno po svakidašnjem životu poznati, treba si njihovo poznavanje pribaviiti, treba proučiti dotične odnošaje ; tako se upoznaje onaj sukob interesa, što ga ima da rieši i poravna pravni poredak.

Vrijedi sve to dakako za one životne odnošaje, koji su predmet pravnoga normiranja, a to nisu svi ; nisu oni, koje uredjuju druge moći, koji spadaju u neutralni pojas (zone), kako veli Kohler.

Tako dakle poznavanje života i poznavanje prava idu uporedo, jedno u napredjuje drugo.

Nije stoga osnovano, kad jedne naših novina, koje se inače barem u nekim pitanjima ubrajaju medju ozbiljnije, tvrde, da su ona zla našega javnoga života, o kojima govore, posljedice prepotencije suhog i ukočenog *juristično ga ambienta, koji je u nas prožet svačim, samo nepogledima na društveni i državni život, a ipak hoće da gospodari svagdje.* („Obzor" 10. septembra 1911.).

Taj prigovor mogao bi vrijediti za gdjekojega pravnika in concreto, ali ne za pravničko zvanje kao takovo, za pravničku erudiciju. Ova ne može biti bez „pogleda na društveni i državni život" ; jer baš društveni i državni život pravo je i odlično polje prava, baš to je osobiti predmet njegovoga djelovanja, koje pretpostavlja, kako napomenuh gore, točno poznavanje onoga života.

„Hoće pak da gospodari" svagdje, gdje se radi o odnošajima života, koji traže i očekuju o prava svoju zaštitu, a pravo im može da pruži tu zaštitu, gdje interesi ljudi dolaze u sukob i borbu, koju treba poravnati, a ne može se prepustiti onim drugim moćima ili sili.

I druge jedne novine očesaše se prošle godine o juriste i njihovo „usko duševno obzorje". No te novine napadaju sve, što ne služi njihovom strančarstvu, a kako su sposobne, da sude juristima i pravnim stvarima, dokazuje na pr. to, kako jadikuju, što više ne eksistira „publiciana in rem actio" kao sredstvo protiv protokoliranja posmrtnih zadruga.

Nije dakako svaki već pravnik, koji je svršio pravoslovne nauke ili položio izpite. Tako ni onaj, koji znade ono nekoliko propisa, s kojima obično ima posla, te po njima rješava poslove, a do dubljega poznavanja njihove naravi i svrhe ne dolazi.

Svako pravo ima praznina, pravnik dakle lako dolazi u priliku, da se bavi pitanjem, kako ispuniti prazninu, o kojoj se radi. A za ispunjavanje praznina u pravu hoće se mnogo znanja i sposobnosti, hoće se poznavanje prava i poznavanje života.

Treba dakle neprestano učiti, kao što se i život, taj predmet prava, neprestano razvija.

Znamenito legislatorno djelo, njemački gradjanski zakonik, gradjeno je mnogo godina i s onakovom spremom, kakovom se odlikuje njemačka kultura. Pa ipak nije ni tamo sve gotovo niti savršeno, kako nam pokazuje

Digitized by Google

vrsno djelo E. I. Bekker-a: „Grundbegriffe des Rechts und Missgriffe der Gesetzgebung" Berlin 1910.

Zvanje pravnika nije lako, kao što misle oni, koji toga zvanja ne poznaju ili ga nijesu pronikli; tako i oni, koji bi rado, da se pravnici u javnoj službi zamiene tehničarima. U novije naime doba dižu se glasovi, da bi se u općinsku i državnu službu imali namještati ne kao dosele pravnici već i tehničari. Tako osobito profesor u tehničkoj visokoj školi u Charlottenburgu W. Franz u svojoj knjizi: „Der Verwaltungsingenieur" (Berlin 1909.). Tako i mnogi drugi.

Sve ovo pokazuje, kako se ne shvaća pravničko zvanje. Za ovo zvanje nije dosta imati sposobnosti, koje se dadu naučiti: naukom stečeno znanje i praktična rutina. Zvanje praktičnoga pravnika jest — kako no se veli (Sternberg) — zvanje osobnosti, kao što ono umjetnika, učitelja, teologa i oficira. Kod tih zvanja od velike je važnosti to, što je dotični zvaničnik kao čovjek, dok na pr. kod graditelja parnoga stroja to malo odlučuje.

Medju tim zvanjima osobnosti opet se zvanje pravničko odlikuje po tom, što ona svojstva karaktera, što ih treba za to zvanje, u tijesnom su savezu sa zrelijom dobi.

Sudstvo i druge državne službe, gdje se odlučuje o boljku i jadu ljudi, koje zahvataju u socijalni život, upravljaju ga i prinudnim sredstvima sve to ne može se lako povjeriti mladu čovjeku. I to sa dva razloga, kako izvodi Sternberg.

Jedno radi toga, što ona svojstva osobnosti, koja su nužna pravniku, rijetko su tako razvita kod mladjih ljudi, a to su: životna okretnost uz duboku ćudorednu ozbiljnost, humanost uz neslomljivu strogost u službi pravne ideje, napokon najveća sloboda duha, koja se dade tako lako složiti s čvrstom disciplinom radi toga, jer je baš iz ove proizašla.

Drugo radi toga, što već po sebi znanost o pravu, kao što uopće o socijalnim pitanjima iziskuje zreliju dob.

Sva ta svojstva, što ih treba za pravničko zvanje, opravdavaju odlični onaj položaj, što ga zauzima pravnički stalež u državi i u društvu; a o provrgavaju prigovore, što se dižu protiv toga položaja, kao da pravnici ništa ne uče i da se bave najlakšim studijem.

Sve to mora da ima pravnik vazda na umu, te prema tomu da zastupa čast i ugled pravničkoga staleža. U tom pravcu ima da djeluje kod nas naše pravničko društvo, osobito njegov upravni odbor, pa je pouzdane nade, da će taj odbor razvijati i u tom pogledu što življu djelatnost. S tom nadom prelazimo u novu upravnu godinu.

Skupština je pomno i s očitim interesom ovaj govor saslušala, te je govorniku zahvalila sa burnim: Živio!

Predsjednik: Sada prelazimo na dnevni red današnje skupštine. Ponajprije su na dnevnom redu izvješća odborska. (Dr. J. Šilović: Pošto su štampana, mislim, da ih ne treba čitati. Glasovi: Ne treba.)

Prima li slavna glavna skupština ova izvješća? (Prima.)

Blagajnik dr. Dragan Dujmović čita izvješće revizora o pregledanju društvenih računa za godinu 1911.

Predsjednik: Prima li se ovo izvješće? (Prima.) Izvješće je primljeno. Podjeljuje li se odboru apsolutorij? (Podijeljuje.) Prema tomu je odboru podijeljen apsolutorij.

Digitized by Google

Sada dolazi na dnevni red izbor dvojice revizora i dvojice zamjenika im. Ja bih predložio istu gospodu koja su i do sada ove funkcije obnašala, i to za revizore Svetislava pl. Gaja i dra. Antuna Gogliu, a za njihove zamjenike dra. Milivoja Maurovića i dra. Dragutina Tončića. (Prima se.) Time su ova gospoda izabrana.

Konačno je na dnevnom redu ustanovljenje proračuna za godinu 1912. Blagajnik dr. Dragan Dujmović (čita primitak.)

A. Primitak

Naslov	Stavka	Vrst dohodka	kruna fil.
I. Članarina	1.	Članarina za god. 1912.	9.100.—
	2.	Zaostatci do konca god. 1911.	1.700.—
	3.	Predplata za „Mjesečnik" od nečlanova .	2.000.—
II. Predplata	4.	Predplata vis. kr. zem. vlade	1.568.—
	5.	Predplata c. kr. priziv. sudišta u Zadru .	432.—
	6.	Predplata pravos. odjeljenja u Bosni . .	928.—
III. Naklada	7.	Prodaja knjiga	50.—
IV. Gotovina	8.	Gotovina u blagajni 31. decembra 1911. .	4.312.42
		Ukupno	20.090.42

Predsjednik: Prima li se primitak, kako ga je odbor ustanovio? (Prima se.) Primitak je prihvaćen. Molim g. blagajnika, da čita izdatak.

Blagajnik dr. Dragan Dujmović (čita izdatak.)

B. Izdatak

Naslov	Stavka	Vrst izdatka	kruna fil.
I.	1.	Papir, štampa, vez, omot, ekspedicija, poštarina za 12 br. Mjesečnika	8.400.—
Mjesečnik	2.	Urednički honorar	1.800.—
	3.	Paušal uredniku za nagradu pisaca . . .	2.600.—
	4.	Blagajnička nagrada	900.—
	5.	Blagajnički paušal	60.—
II.	6.	Tajnički paušal	240.—
Uprava	7.	Štampanje izvješća za g. 1911. sa pravilima	400.—
	8.	Tiskanice	300.—
	9.	Godišnje nagrade za slagare, podvornike, i listonoše itd.	200.—
	10.	Sabiraču članarine u Zagrebu 8% od sabrane svote	250.—
III.	11.	Časopisi, knjige, vezanje istih	500.—
Biblioteka	12.	Uredjenje i čuvanje edicija	162.—
	13.	Nepredvidjeni troškovi	100.—
		Ukupno	15.912.—

Predsjednik: Prima li se izdatak, kako ga je odbor ustanovio? (Prima se.) Izdatak je prihvaćen.

Pošto predloga nije nikakvog u propisanom roku prijavljeno, to je time dnevni red iscrpljen; zaključujem glavnu skupštinu. (Živio predsjednik!

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Previšnje priznanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara t. g. premilostivo dozvoliti, da se predsjednik kr. hrv.-slav.-dalm. banskoga stola Vladimir Mažuranić na vlastitu molbu stavi u trajno stanje mira, te da mu se tim povodom za njegovo mnogogodišnje revno i uspješno službovanje stavi do znanja previšnje priznanje.

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kravljesko apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo je previšnjim riešenjem od 12. februara o. g. premilostivo imenovati: viećnika stola sedmorice Antuna Rottera predsjednikom kr. hrv.-slav.-dalm. banskoga stola, a državnog odvjetnika u Ogulinu Ivana Kolarića sudbenim viećnikom I. razreda, povjerivši mu istodobno upravu kr. sudbenoga stola u Gospiću, obojicu sa sistemizovanim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara 1912. premilostivo dozvoliti, da banski savjetnik kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, dr. Nikodem Jakšić bude ad personam promaknut u IV. činovni razred sa berivima, sistemizovanima za taj činovni razred, te preblagostivo imenovati naslovom i značajem banskog savjetnika snabdjevenoga odsječnoga savjetnika rečene kr. zemaljske vlade Ivana pl. Hervoića banskim savjetnikom sa sistemizovanim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara 1912. premilostivo imenovati sa sustavnim berivima: viećnika stola sedmorice Josipa Wendlera predsjednikom i sudbenog viećnika I. razreda dra. Mirka Košutića podpredsjednikom kr. sudbenog stola u Zagrebu, sudbenog viećnika I. razreda Ljudevita pl. Cekuša pako predsjednikom kr. sudbenog stola u Varaždinu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara 1912. premilostivo imenovati sa sustavnim berivima viećnikom stola sedmorice: viećnika banskoga stola i pomoćnog izvjestitelja stola sedmorice dra. Josipa Mudrovčića; viećnicima kr. banskoga stola: predsjednika sudbenoga stola u Požegi Adolfa Falknera, sudbene viećnike I. razreda i pomoćne izvjestitelje banskog stola Jovana Tomića, Artura Durbešića, Kostu Cepulića i Lazara Sremčevića, konačno predsjednikom kr. sudbenog stola u Požegi: sudbenog viećnika I. razreda i pomoćnog izvjestitelja banskog stola Ivana Semitekolu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 28. februara 1912. premilostivo imenovati državnog odvjetnika i upravitelja državnog odvjetničtva u Zagrebu dra. Milana Markovića državnim odvjetnikom u Zagrebu sa sustavnim berivima.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara 1912. premilostivo imenovati ministarskoga tajnika u kr. hrv.-slav.-dalm. ministarstvu, dra. Adolfa Gentnera, odsječnim savjetnikom kod kr. zem. ureda za osiguranje radnika u Zagrebu u VI. činovnom razredu sa sustavnim berivima.

Digitized by Google

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati sudbenim pristavima II. razreda extra statum ispitane prislušnike: Viktorina Pongračića kod kr. kotarskog suda u Ludbregu, Ivana Roda kod ispostave varaždinskoga suda u Vinici za kotarski sud u Klanjcu, Hinka Gostla kod kr. kotarskog suda u Rumi, Huga Schuberta kod kr. sudbenoga stola u Osijeku, Dušana Cuculića kod kr. kotarskog suda u Šidu, Teodora Belca kod kr. kotarskog suda u Dugomselu, Slavka Milića kod kr. kotarskog suda u Djakovu, Ivana Rosandića kod kr. kotarskog suda u Gračacu, Jovana Orlića kod kr. kotarskog suda u Gospiću za onaj u Vinkovcima, Ignjatiju Gjurića kod kr. kotarskog suda II. u Zagrebu za onaj u Križevcima, Mirka Margetića kod kr. sudbenoga stola u Petrinji za kr. kotarski sud u Ivancu i Vilka Heritesa kod kr. kotarskog suda u Križevcima, ostavljajuć ostalu osmoricu na njihovim dosadanjim službovnim mjestima, pomoćnog perovodju u kr. hrv.-slav.-dalm. ministarstvu, Otona Pavlića, perovodjom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, nižega razreda u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, Rudolfa Pilepića, veletržca u Zagrebu, prisjednikom u trgovačko-mjenbenim stvarima kod kr. sudbenog stola u Zagrebu, protokolirane trgovce Savu I. Krstića te Milenka Nikolajevića trgovačkim prisjednicima za kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u Rumi.

Ministar-predsjednik, kojemu je povjereno vodstvo hrv.-slav.-dalm. ministarstva, imenovao je financijalnog perovodju dra. Franju pl. Kovacsa u Zagrebu ministerijalnim perovodnim pristavom kod hrv.-slav.-dalm. ministarstva.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je svršene pravnike Stjepana Hadžia iz Zagreba, Ljubomira Popovića iz Mitrovice i Stjepana pl. Ulmanskog iz Zagreba kr. financ. perovodnim vježbenicima u privremenom svojstvu, prvu dvojicu pri zagrebačkom, a potonjega pri bljelovarskom kr. financ. ravnateljstvu.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je sudske pristave Josipa Rožića u kotarskom sudu u Srebrenici i Oskara Bertossia u kotarskiom sudu u Bijelini sudbenim tajnicima.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je svršenog pravnika Branka Stakića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Tuzli, svršenog pravnika, advokatskog kandidata Konstantina Premužića privremenim auskultantom u kotarskom sudu u Sarajevu.

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 12. februara 1912. blagostivo odobriti, da viećnik banskog stola Petar Žužić i predsjednik sudbenog stola u Gospiću Petar Brusić budu kao pomoćni izvjetitelji dodijeljeni hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu stolu sedmorice.

Zatim blagoizvoljelo je Njegovo ces. i kralj. apostolsko Veličanstvo premilostivo dozvoliti, da kao pomoćni izvjestitelji budu dodieljeni: viećnik banskoga stola Mihajlo Heim kr. hrv.-slav.-dalm. stolu sedmorice, a sudbeni viećnici I. razreda Josip Štefanović i Dušan Bertić kr. banskomu stolu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 29. januara o. g. premilostivo dozvoliti, da se ko-

Digitized by Google

tarski sudac Martin Curić iz službenih obzira premjensti od kotarskog suda u Gračacu k onom u Pisarovini.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premjestio je iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda Milana Sučevića od kr. kotarske oblasti u Gospiću, kr. županijskoj oblasti u Vukovaru, a kr. kotarskog pristava II. razreda Stjepana Stilinovića od kr. kotarske oblasti u Gjurgjevcu kr. županijskoj oblasti u Bjelovaru, te ih podjedno imenovao kr. povjerenicima za uredjenje zemljištnih zajednica i kr. žužupanijskim kamasacionim povjerenicima i to prisatva Sučevića za područje županije sriemske, a pristava Stilinovića za područje županije bjelovarsko-križevačke, iz službenih obzira sudbene pristave Jovana Paukovića kod kr. sudbenog suda u Petrinji kr. kotarskom sudu u Čabru, te Ivana Milinkovića kod kr. kotarskog suda u Daruvaru k onom u Gračacu, iz službenih obzira kr. kotarskog predstojnika dra. Viktora Jakoby-a od kr. županijske oblasti u Bjelovaru, te ga dodielio na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladi, iz službenih obzira tajnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i upravitelja kr. županijske oblasti u Bjelovaru, dra. Teodora Bošnjaka predsjedničtvu rečene kr. zemaljske vlade, iz službenih obzira kr. sudbenog pristava II. razreda Vilka Zadrovića kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo ces. i kralj. Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjim riješenjem od 23. januara 1912. najmilostivije unaprieditи direktora šerijatske sudačke škole u Sarajevu Hadži-Hasan ef. Spahu u VI. dnevni razred.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je kotarskog predstojnika II. razreda Nahuma Fasta od kotarskog ureda u Žepču ka kotarskom uredu u Gacku, iz službenih obzira kotarskog predstojnika II. razreda Ivana A. Milićevića od kotarskog ureda u Varcar-Vakufu u upravnom odjeljenju zemaljske vlade, a političkog pristava I. razreda i upravitelja kotarske oblasti u Odžaku Antuna Perkovića u Varcar-Vakuf, povjerivši mu ujedno upravu tamošnjeg kotarskog ureda, iz službenih obzira kotarskog predstojnika I. razreda Aćima Zimonjića od kotarskog ureda u Visokom k upravnom odjeljenju zemaljske vlade, a kotarskog predstojnika II. razreda dra. Leopolda Weichbergera od zemaljske vlade u Visoko, povjerivši mu upravu tamošnjeg kotarskog ureda.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je sudske pristave: Josipa Havliček a od kotarskog suda u Varcar-Vakufu k onome u Sarajevu. Dragosava Matića od kotarskog suda u Bijeljini k onome u Varcar-Vakufu, povjerivši potonjem ujedno i upravu toga suda. Antu Nikolića od kotarskog suda u Bos. Petrovcu k okružnom sudu u Sarajevu i dra. Josipa Koczara od kotarskog suda u Bileći k onome u Bos. Petrovcu; nadalje je premjestio auskultante Isaka Saloma od okružnog suda u Travniku k kotarskom sudu u Bijeljini, Jakova Kajona od okružnog suda u Sarajevu k kotarskomu sudu u Bos. Petrovcu i Božu Samardžića od okružnog suda u Mostaru k kotarskom sudu u Bileći, opozvavši ujedno premještaj potonjeg ka kotarskom uredu u Bos. Petrovcu, iz službenih obzira političkog pristava I. razreda dra. Rudolfa Nestlanga, dodijeljenog kotarskom uredu u Prnjavoru, u Odžak, povjerivši mu ujedno upravu tamošnje kotarske

Digitized by Google

ispostave ; dalje političkog pristava I. razreda Stjepana S m o l j a n a od kotarskog ureda u Livnu k onome u Prnjavoru i političkog pristava II. razreda Ivana T o m a n a od kotarskog ureda u Bileći k onome u Livnu, političkog pristava I. razreda i upravitelja kotarske ispostave Otona M o s n e r a od kotarske ispostave u Bos. Kostajnici ka kotarskom uredu u Žepču, povjerivši mu upravu istog ; dalje političkog pristava I. razreda Petra pl. S z u n y o g h a od kotarskog ureda u Bihaću u Bos. Kostajnicu, povjerivši mu upravu tamošnje kotarske ispostave, iz službenih obzira političkog pristava II. razreda Josipa Z d u n i ć a od seoskog kotarskog ureda u Mostaru k onome u Bihaću, perovodnog vježbenika Myrona vit. Z a r z y c k o g a ad kotarskog ureda u Brčkom k onome u Rogatici, perovodnog vježbenika Hermanna A l z n e r a od seoskoga kotarskog suda u Tuzli k onome u Tešnju, iz službenih obzira političkog pristava I. razreda i dosadanjeg upravitelja kotarskog ureda u Gacku Stanka S t r u p p i - a k zemaljskoj vladi u Sarajevu.

(N o v i o d v j e t n i k.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovaloje advokatskog kandidata dra. Milana pl. M a k a n e c a advokatom sa sjedištem u Travniku i uveden je u listu advokata.

(P r o m j e n a b o r a v i š t a.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je advokata dra. Ljubomira P e l e š a iz Mostara u Tuzlu.

S t e č a j i.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavi do	Boćište
Blaž Krajcar krojač u Zagrebu	Kr. sudb. stol u Zagrebu.	Dr. I. Hirschl kr. sudb. vijećnik	24. januara 1912. Br. 3528/gr.	Slavko Aranyoky odvjetnik u Zagrebu.		29. februara 1912.	28. februara 1912.

Digitized by Google

Štedionički (bankovni) uložak u korist trećega.

Predavao u skupštini pravničkoga društva 16. marta 1911. dr. Fr. J. Spevec.

Karlović uloži u štedionicu 2000 krune uz odredbu, da se uložak ima isplatiti njegovome najmladjemu sinu Ivanu, kad ovaj navrši 20. godinu.

Uložitelj Karlović umre prije, nego mu sin navrši 20. godinu.

Zastupstvo ostavine traži, da se uloženih 2000 kruna s prip. stavi u ostavinu.

Porodilo se pitanje, ima li se tome zahtjevu udovoljiti?

Isto tako Janković uloži 1000 kruna pa odredi, da se uložak ima isplatiti njegovoj ženi Kati. Kasnije ode Janković u Ameriku i nestane ga.

Sad se prijave za uložak Jankovićevi roditelji i žena mu Kata.

Takovi slučajevi dešavaju se svaki dan. Da se riješe oni kako treba, nužno je upoznati njihovu pravnu narav.

I.

1. Kad se ulaže u štedionicu ili banku novac, biva to često uz razne odredbe, koje se tiču većinom povraćanja uložene svote, kako i komu da se ona isplati.

Često se odredjuje, da se uložena svota ima vratiti ne uložitelju samome, već trećoj osobi, n. p. sinu uložitelja, njegovoj ženi ili drugoj odredjenoj osobi.

Pita se sada, kakav je to pravni posao i koje radja učinke?

Da se riješi to pitanje, treba prije svega da promotrimo jednostavni, obični uložak, koji osniva pravni odnošaj samo izmedju uložitelja i zavoda.

Sa bankovnoga gledišta, po shvaćanju trgovačkoga života, posao taj spada medju pasivne bankovne poslove, po kojima zavod prima kredit, a sačinjava jednu vrstu t. z. depozitnih posala, t. j. onakovih, po kojima preuzima zavod novac, vrijednosne papire, nakit, dokumente itd. u svrhu pohrane, uprave ili porabe. Ulaganje novca redovno je depozitni posao, kojim se preuzima novac ne samo u svrhu pohrane, nego i u svrhu porabe. Novčani zavod sabire na taj način novac, koji nije uložen, te je tako otet prometu, pa ga opet privodi prometu. Na taj se način promiče sakupljanje kapitala i štedljivost.

Za uloženi novac plaća zavod kamate ili ga preuzima bez kamata.

Digitized by Google

Velike evropske centralne banke (engleska, francuska i dr.) ne plaćaju redovno nikakovih kamata ; druge ih plaćaju, a tako redovno i naši novčani zavodi.[1]

Uloške uknjižuje zavod na razne načine te uručuje uložitelju dokazala. Po pravilima prve hrvatske štedionice „za svaki polog, koji se zavodu daje u gotovom novcu, izdaje on posebnu uložnicu ili štedioničku knjižicu ili preuzima na ukamaćivanje u tekućem računu ili na blagajničke iskaznice (§ 113.)

Najobičnije su kod nas uložne knjižice. „Uložna knjižica glasi na ime (oznaka), što ga označi uložitelj. U nju se upisuje : godina, mjesec i dan, kada je uložen novac, broj uložne knjižice, poslovni broj blagajničkog dnevnika, pod kojim je uložak uknjižen, uloženi i povraćeni iznos na glavnici i kamatima, naveden brojevima i slovima, te potpis po ravnateljstvu na to ovlaštenih organa. Na svakoj uložnoj knjizici udaren je zavodski pečat" (ibid.) „Vlasnikom uložnice smatra se svaki donositelj bez obzira na ime, na koje ona glasi, te će mu se isplatiti i glavnica i kamati. Ako je uložnica vezana na lozinku, to se samo uz uručenje uložnice i naznaku lozinke mogu isplatiti glavnica i kamate. Samo onda neće se donositelju na predočenu uložnicu isplatiti novac, kad se zavodu budi s koje strane dokaže, da je glede odnosne uložnice poveden sudbeni amortizacijonalni postupak, ili da je odredjena sudbena zabrana na isplatu uložnice." (Cit. § 119.)

Ako uložitelj unaprijed odredi, kome se ima isplatiti uložak, onda se ima zavod držati te odredbe, a ovlaštenik imat će dokazati svoje pravo, da može dignuti uložak, i eventualno identičnost svoje osobe s onom, na koju je prešla vinkulirana uložnica. (Cit. § 120.)

Uložnica ubraja se redovno medju vrijednosne papire. Često medju papire na donosnika. Pretežno ipak medju t. z. legitimacijone papire, koje neke zovu također nepotpuni ili šepavi papiri na donosnika. To su papiri, koji glase na ime, te kod kojih izdatnik nije dužan[2], ali je ovlašten, da ispituje legitimaciju posjednika (donosnika); tako da može isplatiti svakomu donosniku, ali ne mora bez legitimacije.[3] Po njemačkom gradjanskom zakoniku spada uložna knjižica medju t. z. kvalificirane legitimacijone papire, kakove normira § 808. zakonika. Za takove papire traži zakonik, da bude u papiru navedeno ime vjerovnika i da je papir izdan s takovom odredbom, da se činidba, obećana u papiru, može is-

[1] Ispor. n. p. § 120. Pravila „I. hrv. štedionice."

[2] Ibid. §§ 115.—118.

[3] Legitimacijone papire mnogi u opće ne ubrajaju medju vrijednosne papire. Tako n. p. Heilfron Lehrbuch des Handelsrechts II. str. 120. bilj. a., Biermann, Bürgerliches Recht § 111. bilj. 3., Dernburg, Das bürgerliche Recht II. 1. str. 45. Randa, Handelsrecht I. str. 39. bilj. 73. i tamo navedeni.

Digitized by Google

puniti svakom posjedniku (donosniku) papira. Jedno i drugo sadržaje redovno uložna knjižica.

S papirom na donosnika ima uložnica to zajednički, da je dužnik dužan platiti samo onda, ako se preda papir ; zatim to, da po isplati donosniku papira biva slobodan i onda, ako donosniku ne pripada vjerovničko pravo.

Glavna razlika izmedju uložne knjižice i papira na donosnika stoji u tom, što se kod ovoga vjerovničko pravo ravna po načelima stvarnoga prava, dok kod uložnice po propisima obveznoga prava. Dalje u tom, što se kod papira na donosnika vjerovnik legitimira već po samom posjedu papira, pa ako izdatnik poriče njegovo pravo, ima on (poricatelj) da obori legitimacijom snagu posjeda protivnim dokazom.

Naprotiv posjednik uložnice ne može već kao takav tražiti isplatu uložene svote. Štedionica može doduše odustati od toga, da traži od posjednika uložnice legitimaciju te mu odmah isplatiti ; ali ona to ne mora ; ona može tražiti dokaz, da je tražbina, što je posvjedočava uložnica, ili postala već u osobi sadašnjega posjednika ili pak od druge osobe prešla na njega.[4]

Po starijem švicarskom pravu, koje u opće papire na ime nije ubrajalo medju vrijednosne papire, nije niti uložna knjižica spadala ovamo. Osnova novoga obveznoga prava od god. 1905. potanje je normirala vrijednosne papire, a ubrajala ovamo papire na ime, po naredbi, na donosnika i ček.[5] Kasnije to je promjenjeno, pa novo obvezno pravo, prihvaćeno 1911., a na snazi od 1. januara 1912. normira uz mjenicu, ček te mjenici slične i druge papire po naredbi napose papire na donosnika čl. 846—858. U literaturi i praksi preteže shvaćanje, da uložna knjižica nije papir na donosnika.[6]

U Austriji literatura i praksa shvaća uložnicu sad kao papir na donosnika, sad kao nepotpuni papir na donosnika, sad kao legitimacijoni papir. Ovršni zakon isporedjuje uložnicu s papirima po naredbi (§ 296.) [7]

Kod nas smatra praksa pretežno uložnu knjižicu kao papir na donosnika, premda glasi na ime. Ustanova n. pr. § 119. pravila I. hrv. šted. shvaća se tako, da je štedionica dužna platiti donosniku.

2. Ulaganje novca u štedionicu (banku) prosudjuje se i u znanosti pretežno kao depositum, i to kao depositum irregulare, t. j. takova ostava, kojoj je predmet zamjenljiva stvar, te primalac biva vlasnik, a ima da vrati samo istu svotu ili istu količinu jednake vrste i vrijednosti, samo

---

[4] Isporedi o tom Dernburg cit. § 153. Crome, System § 315. III. zatim Komentare ad § 808. Napose: Strohal, Das Sparkassenbuch im Sachenrecht (Das Recht 1901. N. 7.)

[5] Naslov 52. čl. 1682. i sl.

[6] Ispor. Schneider-Fick, Das Schweizerische Obligationenrecht ad art. 846. Wieland Kommentar str. 182. točka 6.

[7] Ispor. Krainz-Ehrenzweig § 334. Randa cit., Krasnopolski, Obligationenrecht str. 26, 27.

Digitized by Google

tantundem, a ne „idem". Takav je posao, kad se banci ili bankiru daje novac u pohranu, na čuvanje, gdje glavna svrha, što je imaju stranke pred očima, nije, da depozitar novac upotrebi u svoju korist, već da isto toliku svotu vazda drži u pripravi za deponenta ; uložitelju stalo do toga, da se riješi brige i pogibije, skopčane s čuvanjem novca. Iste je naravi i štedionički uložak. I ovdje je causa posla „uzimanje tudje stvari pod svoju skrb" ; uložitelj povjerava uložak skrbi štedionice, a ta skrb obuhvaća i fruktificiranje uloška. Regulativi štedionički propisuju, kako mogu štedionice da upotrebe sabrane uloške za aktivne operacije.

Kod iregularnog depozita biva dakle depozitar vlasnik deponiranih stvari ; on može te stvari upotrebiti i potrošiti, a dužan je samo vratiti onoliko, koliko je primio, iste vrste i vrijednosti. Prema tomu nosi on svaku pogibiju, koja bi mogla zadesiti deponiranu stvar. Naprotiv ako pane depozitar pod stečaj, ne može deponent tražiti, da se njegova stvar izluči iz stečajne mase, već ima samo tražbinu kao obični stečajni vjerovnik.

Po svemu tom približuje se depositum irregulare zajmu, pa mnogi i shvaćaju taj posao kao zajam, ne priznavajući tako razlike izmedju zajma i depot. irregulare.

Osobito pak štedionički uložak prosudjuje se rado kao zajam.[8]

Naš gradjanski zakonik ne govori o iregularnoj ostavi (depozitu), pa se većinom tvrdi, da je taj posao nepoznat našemu pravu.[9]

Drugi prave razliku prema tomu, da li se ustupi depozitaru vlasništvo ili ne. Ustupili mu se izrijekom vlastničtvo na deponiranom novcu, ili mu se dopusti poraba novca ili dapače ugovore kamati, onda je to zajam. Ako se pak zamjenljive stvari, osobito nezapečaćen novac, deponiraju tako, da se ne moraju doduše povratiti in specie, no u drugu ruku nedopušta se depozitaru izrijekom niti poraba, onda je to obični depozitum ; zamjenljivost predmeta ne utječe ovdje na sadržaj ugovora već samo na način povraćaja.[10]

Mnogi medjutim, ma da zakonik ne govori o iregularnom depozitu, ipak drže, da je taj institut moguć i po našem pravu, ako i ne po imenju, a ono po samoj stvari. Nije odlučan prelaz vlasničtva na depozitara, već gospodarska svrha, causa posla. Pita se dakle, da li, kad se dadu u pohranu zamjenljive stvari, ostaje causa depozita, a na ime prenos skrbi — custodia — nad deponentovim stvarima ; ili preteže causa zajma — davanje kredita ?

Ako prvo, onda imademo depositum irregulare, ma da ga zakonik ne spominje ; ako drugo, onda ne.

U istinu se causa depozita, preuzeće tudje stvari pod svoju skrb, dade ostvariti i kod zamljenljivih predmeta. Poraba tih predmeta i povraćaj

[8] Ispor. Schey, die Obligationsverhältnisse str. 368. bilj. 3.

[9] Osobito Till, Prawo priwatne austryackie, Tom IV. § 337. i tamo navedeni.

[10] Tako Krasnopolski, Oesterreichisches Obligationenrecht § 67. IV.

Digitized by Google

samo in genere ne kose se s tim, isto tako ne niti eventualni kamati. Kod ukamaćenoga depozita preuzima banka dalju skrb — custodia, — da polog fruktificira, pa u ugovoru garantira deponentu dio toga prihoda u formi kamata.

Kod ukamaćenoga depozita, kao što kod iregularnog u opće, radi se samo o proširenju preuzete skrbi, custodiae ; pa se po tom približuje depositum irregulare prije mandatu, nego zajmu.

Prema svemu tom osobito onda, kad se ulaže novac u štedionicu (banku), imademo depositum irregulare. Posao je ostava, p o h r a n a v r i j e d n o s t i, a ne zajam.

§ 959. o. g. z. ne protivi se tome, taj § radi o pretvoru p ostojećega depozita u drugi posao, u najam ili posudu.[11]

Dok se tako u znanosti prepire, da li je opravdana eksistencija iregularnoga depozita pored zajma, da vidimo, kako noviji zakonici rješavaju to pitanje.

Njemački gradjanski zakonik § 700. odredjuje : „Kad se deponiraju zamjenljive stvari tako, da vlasničtvo ima preći na depozitara i on biti obvezan, da povrati stvari iste vrste, kakvoće i količine, tada se primjenjuju propisi o zajmu. Ako deponent dopusti depozitaru, da deponirane zamjenljive stvari potroši, onda se propisi o zajmu primjenjuju od momenta, kad si depozitar stvari prisvoji. U oba se slučaja ipak vrijeme i mjesto povraćaja ravna u dvojbi po pravilima o ostavnoj pogodbi. Kad se deponiraju vrijednosni papiri, onda uglavak, kakav označuje alin. 1. vrijedi samo onda, ako je učinjen izrijekom."

Ovaj je posao ostava, depositum, te ga zakonik normira medju propisima o ostavnoj pogodbi. Nije dakle zajam, kako neki hoće ; gospodarska je svrha druga nego kod zajma : ne uzajmiti, nego pohraniti. No sličan je zajmu po prijelazu vlasničtva i po većoj odgovornosti, sastavljen je dakle od elemenata zajma i ostave. Stoga vrijede za nj neki propisi o zajmu, drugi pak o depozitu.

U motivima se kaže : „Ostavi, koju normira § 700. primjenjuju se pravila o zajmu ; ne veli se dakle, da se ugovor ima smatrati kao zajam. Depositum irregulare i zajam to su po svojoj gospodarskoj naravi bitno različiti poslovi. Povod za zajam uvijek je potreba primaca (što davalac dobiva kamate za svoju glavnicu, to nije bitno za zajam, i to nije prvi povod tomu poslu ; naprotiv povod za depositum irregulare vazda je potreba davaoca (deponenta), da se riješi brige čuvanja, a da ipak ne gubi na dulje raspoložbe glavnicom. Ako depozitar, n. pr. banka, i plaća deponentu neke — uvijekniske — kamate, ne smatraju se ovi poput kamata od zajma kao naknada

[11] Tako osobito Schey cit. §§ 50. i sl. Tako i Krainz, Pfaff.

Digitized by Google

za oduzetu porabu kapitala i možda kao premija za riziko, već samo kao participiranje deponenta kod koristi, koju dobiva depozitar od koristovanja kapitalom."

Ova ostava, o kojoj je ovdje riječ, depositum irregulare, nastaje dakle, kad se kod zamjenljivih stvari ustupi vlasničtvo depozitaru, te on ima da vrati samo istu vrstu, količinu i kakvoću. Prijelaz vlastničtva može se ugovoriti odmah, kad se predaje stvar, ili pak kasnije, tako da je najprije obična ostava, a kasnije se pretvara u iregularnu, i to od momenta, kad predje vlasničtvo na depozitara. Ovo pak može biti ili po ugovoru stranaka — traditio brevi manu — ili pak po jednostranoj dozvoli deponenta, da depozitar može raspoložiti deponiranom stvarju. Prijelaz vlasničtva može se dalje ugovoriti neposredno (izrijekom) ili posredno, po okolnostima, tako na pr. kad se nezatvoren novac daje u pohranu. Jedino kad se deponiraju vrijednosni papiri, zahtijeva zakon, da se ima prijelaz vlasničtva izrijekom uglaviti.[12]

Isto tako švicarsko obvezno pravo, što je na snazi od 1. januara 1912. raspravlja depositum zamjenljivih stvari u naslovu o ostavnoj pogodbi, pa odredjuje čl. 481.: „Ako se deponira novac, pa uglavi izrijekom ili muče, da deopzitar ima da vrati ne iste komade, već samo jednaku novčanu svotu, onda korist i pogibao prelazi na njega.

Uzima se, da je tako muče ugovoreno onda, kad se preda svota novca nezapečaćeno i nezatvoreno.

Ako se deponiraju druge zamjenljive stvari ili vrijednosni papiri, smije depozitar raspolagati predmetima samo onda, ako ga je deponent izrijekom ovlastio na to."

Takodjer crnogorski zakonik smatra kao ostavu i posao, kad se deponiraju zamjenljive (suvrste) stvari, napose novac. „Amanet je takodje ostava" (čl. 882.) „Za amanet vrijede i opšte ista pravila, koja i za običnu ostavu, samo što se na dužnosti hranioca amaneta pazi najstrože i najpotpunije. On je osobito odgovoran za svaki nemar, a ako su mu novci dani na amanet, i njima se posluži, ne samo da će ih, čim mu se zaište, vratiti, nego će još, od onoga dana, kog ih je na amanet primio, platiti dobit, koju će sud, prema prilikama, od deset do dvadeset na sto odrediti." (Čl. 390.)

Prema svemu tomu opravdano je shvaćanje štedioničkog (bankovnog) uloška kao depozita, i to iregularnog. Neki zovu taj posao „o s t a v a v r i j e d n o s t i" jer se deponira ne stvar kao takova, već vrijednost, reprezentirana po zamjenljivoj stvari, a (jer vrijednost kao takova ne može biti objekt prava) biva to tako, da se prenese vlasničtvo uz dužnost, da se povrate predmeti iste vrste.[13]

[12] Isp. Crome, System § 277. Dernburg cit. § 351.
[13] Tako Kohler, Lehrbuch II, § 144.

Digitized by Google

Takav posao moguć je u ostalom ne samo sa štedionicom ili bankom, već i inače. Tako n. p. kad gospodar pohrani u svojoj blagajni novac služinčeta na njegovu molbu.[14]

II.

Uložitelj može, kako je već napomenuto, učiniti o isplati uloška posebne odredbe, i što se tiče načina te vremena isplate, kao što i s obzirom na osobu, kojoj se ima isplatiti, pa tako modificirati pravilo, da se svakomu donositelju uložnice ima isplatiti. Napose može odrediti, da se uložak ima isplatiti samo odredjenoj osobi, n. p. ženi uložitelja, njegovoj djeci, ili sinu ili drugoj kojoj odredjenoj osobi.

Kada tako uložitelj odredi, da se uložena po njem svota ima isplatiti odredjenoj trećoj osobi, pita se prije svega, kakov pravni odnošaj nastaje odatle, napose za onu treću osobu ?

Radi se ovdje o imovinskoj namjeni trećoj osobi, a valja je prosuditi po načelima gradjanskoga prava, što vrijede za t. z. ugovore u prilog trećemu, pacta in favorem tertii.

Danas se priznaje — drukčije nego u rimskom pravu, — da ugovornici mogu medjusobno ugovoriti i takovu činidbu, koja se ima učiniti ne drugomu ugovorniku (promisaru), već odredjenoj trećoj osobi. Danas nije to ništa osobito, činidba, na koju se obvezuje dužnik, ne mora danas uviek biti samo činidba vjerovniku, može to biti takodjer činidba općinstvu, u općem interesu, tako i činidba u interesu odredjene treće osobe : promisar može imati opravdana interesa, da se činidba izvrši ne njemu, već trećoj osobi.

Prema tome radi se samo o tom, da li od ugovora, kod kojeg je jedno od zamjenitih obećanja obećanje u prilog trećemu, može tražbinu steći taj treći, koji nije sklapao ugovora.

I to se danas priznaje, pa se shvaćanja razilaze samo u tom, treba li treći da prihvati, pristupi k ugovoru — kako to traže noviji zakonici redovno, — ili pak stječe on tražbinu neposredno, samostalno.

Najnoviji razvoj prihvaća ovo posljednje stanovište, tako da mogu stranke uglaviti činidbu u korist trećega na taj način, da treći neposredno stječe pravo, da traži ispunjenje činidbe ; on stječe to pravo od obećanja jednoga od ugovornika, a ne možda kao njegov nasljednik.

Ovo je stanovište njemačkoga gradjanskoga zakonika. § 328. odredjuje: „Ugovorom može se uglaviti činidba trećemu s učinkom, da treći neposredno stječe pravo, da traži činidbu."

Ako je dakle volja stranaka, da pribave trećemu neposredno pravo na činidbu, onda zadobiva treći to pravo po ugovoru stranaka. Stranke

[14] Dernburg ibid. Protivno Schey cit. str. 367.

Digitized by Google

se o tom često ne izjavljuju izrijekom, onda treba ustanoviti njihovu volju po okolnostima, osobito po svrsi, za kojom prema shvaćanju prometa ide takov ugovor. Važno je pomagalo u tom pogledu interes, što ga imaju stranke za činidbu. Ako je po tom činidba, što se ima učiniti trećemu pretežno ili isključivo u njegovom interesu, onda dobiva treći neposredno pravo na činidbu.

Po istim načelima, prema volji stranaka valja takodjer odlučiti, da li ima treći zadobiti svoje pravo odmah ili tekar kasnije i uz odredjene pretpostavke (§ 328. al. II.) ; isto tako, da li ima treći sam da bude ovlašten, ili pored njega i promisar da može tražiti izvršenje činidbe trećemu (§ 335.).

Za nekoje važne slučaje, koji se često zbivaju u životu, postavlja sam zakonik pravila tumačenja o tom, da li stječe treći neposredno pravo iz ugovora, uglavljenog u njegovu korist.

Tako se uzima u dvojbi, da treći neposredno stječe pravo kod ugovora o osiguranju života, zatim kod ugovora o dosmrtnom prihodu, ako je ugovoreno, da se osigurana svota odnosno renta ima isplatiti trećemu. Isto tako onda, kad se kod besplatne namjene naloži stečniku (pogodovniku), da učini neku činidbu trećemu. Napokon kad se prenese koje dobro, gospodarstvo na drugoga, a primalac se obveže na odredjene činidbe trećim osobama, kao nasljednicima, rodbini prenositelja. (§ 330.).

Naprotiv ako jedan ugovornik obeća drugomu, da će namiriti njegove vjerovnike, ne dobivaju ovi (vjerovnici) u dvojbi samostalnoga prava protiv promitenta. (§ 329.).

Treći stječe dakle, kad je takova volja stranaka, neposredno svoje pravo, i to u momentu, kad je uglavljen ugovor, kojim mu se namjenjuje činidba, ako glede momenta stečenja nije drukčije odredjeno (n. p. § 331.).

Kad je treći stekao pravo, ne mogu ugovornici bez njegove privole ništa više mijenjati ni opozivati, osim ako je pravo promjene bilo pridržano u ugovoru.

Pravo trećega samostalno je pravo, nije možda preneseno od promisara. No ako i stječe treći svoje pravo neposredno, ne stječe ga ipak protiv svoje volje ; može dakle namijenjeno mu pravo odbiti, i onda se uzima, kao da mu nikad nije bilo ni pripalo. (§ 333.).

Pored trećega može biti ovlašten i promisar, ako je to volja stranaka. Naravno tako, da može tražiti, da se izvrši činidba ne njemu samome, već trećemu (§ 335.). To biva, kako je rečeno ako je tako volja stranaka ; inače. vrijedi ugovor i onda, ako je samo treći ovlašten, da traži ispunjenje činidbe

Tako dakle po njemačkom gradjanskom zakoniku treći, u čiji je prilog uglavljen ugovor, stječe svoje pravo samostalno, na osnovi samoga toga ugovora, a da ne prolazi to pravo preko osobe promisarove.[15]

[15] Ispor. za njemačko pravo osobito motive k 3. naslovu 2. poglavlja 2. knjige

Digitized by Google

Naprotiv po švicarskom obveznom pravu od 30. marta 1911. biva od ugovora, uglavljena u prilog trećemu, ovlašten u prvom redu promisar, on biva vjerovnik te može tražiti, da se ispuni činidbu trećemu. Čl. 112. odredjuje: „Ako si je netko, koji radi u vlastito ime, dao obećati činidbu trećem, u njegov prilog, on je onda ovlašten tražiti, da se činidba učini trećemu". No ako je volja stranaka ili ako je takav običaj, da može treći samostalno tražiti ispunjenje, onda to može treći ili njegov pravni nasljednik. (Čl. 112. II.)

„U ovom slučaju ne može vjerovnik više, da riješi dužnika od njegove obveze, čim je treći izjavio dužniku, da je voljan poslužiti se svojim pravom (ibid. III.)

Po ugarskoj osnovi gradjanskoga zakonika, koja ugovorima u korist trećih posvećuje 13 paragrafa §§ 1027—1039., nije pravo trećega onako samostalno kao što po njemačkom zakoniku. Kaže se doduše, da treći biva ovlašten neposredno, ako je to volja stranaka (§ 1027.), a ta se volja kod nekih ugovora predmnijeva (§ 1028.). Ali u istinu stječe treći svoje pravo po promisaru. Ovaj može redovno raspolagati s pravom, što ga je stekao za trećega, sve dotle, dok ga nije obavijestio o ugovoru, uglavljenom u njegov prilog; odnosno dok se nije ispunio uvjet, odredjen za činidbu ili došao rok (§ 1029., 1030.) Dok traje promisarovo pravo raspoložbe, može on u sporazumku s promitentom ukinuti ugovor uglavljen u prilog trećemu, ili ga promijeniti te na mjesto prijašnjega pogodovnika staviti — i jednostrano — drugoga (§ 1031.) Dok nije prestalo promisarovo pravo raspoložbe, može samo on tražiti ispunjenje za trećega. No i nakon što je prestalo ono pravo, može promisar zahtijevati od promitenta, da ispuni preuzetu dužnost, ali njegova tužba pada, čim treći sam izvršuje svoje pravo. (§ 1034.).

2. Što se tiče našega prava, to se pitanje, da li i u koliko priznaje naš o. g. z. ugovore u prilog trećemu, prosudjuje vrlo različito. Ptetežno nauča se do novijega doba, da naš zakonik načelno ne priznaje ugovora u prilog trećemu. Tvrdi se tako poradi § 881. o. g. z. „Izvan slučajeva, usta novljenih u zakonu, nitko ne može za drugoga obećavati niti obećanje prihvaćati. Ali ako je tko obećao, da će se zauzeti u trećega, ili se još ujamčio za uspjeh, takav mora da ispuni obvezu na se uzetu polag obećanja svojega."

Od toga dopuštaju neki pojedine izuzetke „slučajeve ustanovljene u zakonu", dok drugi drže, da o. o. z. ne pozna takovih izuzetaka, dakle da bez izuzetka zabacuje ugovore u prilog trećemu.

Mnogi shvaćaju § 881. tako, da se on niti ne tiče ugovora u prilog trećemu, već govori o ugovoru u ime trećega, na teret trećega. Ovakove pak

(II str. 265. i sl.), zatim protokole druge komisije str. 1501. i sl. —1533. Dernburg, Das bürgerliche Recht II, 1. §§ 104—106, Crome, System II. §§ 179—180.

Digitized by Google

ugovore, u kojima jedan ugovornik, a da nije ovlašten na to, obećaje djelo ili činidbu trećega, ne priznaje zakonik ; tako da takovi ugovori ne obvezuju ni trećega, a niti promitenta.

Različit je od toga ugovor, kojim se netko obvezuje, da će se zauzeti kod trećega, da nešto učini ; ili kojim preuzima jamstvo za uspjeh. Za ovakove ugovore odredjuje druga alin. § 881., da se imaju ispuniti prema preuzetoj obvezi[16].

Da bi se uklonila nesigurnost, što vlada sada o tumačenju § 881. o. g. z., normira osnova novele gradjanskom zakoniku, kako ju je prihvatio pravosudni odbor gornje kuće (1909.) § 159. ugovore na teret trećega u posebnom §-u, koji se ima dodati iza §-a 880. kao § 880a., a glasi : „Ako je tko obećao drugomu činidbu trećega, vrijedi to kao obećanje, da će se zauzeti kod trećega ; ako je pak preuzeo jamstvo za uspjeh, onda odgovara za potpunu zadovoljštinu, ako treći ne ispuni činitbe."

Što se pak tiče ugovora u prilog trećemu, osnova novele načelno ih priznaje i normira[17].

No nema sumnje, da i sadašnji gradjanski zakonik poznaje ugovora kod kojih nalazimo kriterija ugovora u prilog trećemu, bez obzira na § 881,

Tako po §-u 996. može zajmodavac kod zajma „ugovoriti za druge neke pobočne koristi" ; priznaje se dakle mogućnost ugovora u korist trećemu. Zatim kad treći tko dade miraz za ženu (§ 1218. o. g. z.), i to je ugovor u korist žene. Nadalje § 1287. o. g. z. priznaje valjanost ugovora, po kojem netko ulaže „u zajednički fond opskrbljenja — za ženu ili sirote", te upućuje na pravila dotičnoga zavoda. Može se dakle valjano ugovoriti s takovim zavodom ugovor u korist trećega : žene ili djece. Ako sada pravila zavoda sadržavaju o tom ustanovu, onda praksa priznaje trećemu samostalno pravo na činidbu, ugovorenu u njegov prilog. Prigodom rasprave o tom paragrafu, kako se vidi iz protokola (II. str. 165., 165.), govorilo se o raznim

[16] Obilnu literaturu o tom pitanju navode komentari k § 881., zatim Till, Prawo prywatne austryackie III. § 270., Schey, Die Obligationsverhältnisse § 84., Krasnopolski, Oesterreichisches Obligationsrecht § 20. Dr. N. pl. Tomašić, Počela pogodbe i pacta in favorem tertii, Mjesečnik pravničkoga društva, XVIII osobito str. 560 i sl

[17] Vladina osnova od god. 1907. §§ 139. i sl., osnova odbora gornje kuće §§ 177., 178. Prvoj se je štošta prigovaralo. (Ispor. Steinlechner, Ueber die Regierungsvorlage einer Novelle etc. str. 30. i sl. Ostala literatura tamo str. 5. bilj. 1.) Druga je kraća te odredjuje: § 881. o. g. z. dobiva naslov ; „Ugovori u prilog trećima", te ima glasiti ; „Ako si je tko dao obećati činidbu trećemu, može zahtijevati, da se činidba ispuni trećemu.

Da li i u kojem momentu stječe neposredno takodjer treći pravo, da traži ispunjenje od promitenta, to se, ako nije ništa uglavljeno, ima prosuditi po naravi i po svrsi ugovora. Kad kod predaje kojega dobra primalac obeća odredjene činidbe u korist trećega, stječe treći pravo na te činidbe zajedno s predajom dobra, ako nije inače uglavljeno (§ 177.).

Ako treći odbije pravo stečeno iz ugovora, uzima se, kao da pravo nije stečeno. Prigovore iz ugovora ima promitent i protiv trećega (§ 178.).

Digitized by Google

vrstama osiguranja i o osiguranju života, ali su se redaktori ograničili samo na općenita načela. Prema tome shvaćanju redaktora o. g. z. te prema analogiji § 1287. priznaje praksa ugovore osiguranja života na korist trećih, tako da treći na čiju je korist uglavljeno osiguranje (pogodovnik), stječe neposredno i samostalno pravo na osiguranu svotu, kad se zbude slučaj, za koji je ugovoreno osiguranje, redovno tekar poslije smrti osiguranika. Pretpostavlja se, da osiguranik nije osiguranom svotom inako raspoložio, jer on to može, može ugovor opozvati, promijeniti, policu založiti ili cedirati itd. Nije li dakle osiguranik inako raspoložio, pripada osigurana svota pogodovniku kao njegovo samostalno pravo; prema tome ne spada ta svota u ostavinu osiguranika niti u stečaj nad njegovom ostavinom; niti onda ne, makar glasila polica na „nasljednike" osiguranika ili na donositelja.

Osobiti, mnogo raspravljani slučaj ugovora u prilog trećemu normira § 1019. o. g. z. „Ako je naloženo punovlasniku, da komu trećemu nabavi kakovu korist, te punovlasnik prihvati nalog taj, tad treći, čim ga je punovlastitelj ili punovlasnik izvijestio o tom, zadobiva pravo podići tužbu protiv jednoga ili drugoga"[18].

Ovdje se dakle opunovlasnom pogodbom (§ 1002. i sl.) nalaže punovlasiniku odredjena činidba u prilog trećemu, „da nabavi trećemu kakovu korist"[19] u ime punovlastitelja. Po toj pogodbi dobiva treći pravo, da traži ispunjenje ugovorene činidbe, čim bude obaviješten o sklopljenom u njegov prilog ugovoru. Obavijest može se obaviti u kojoj mu drago formi, ali treba da je učini jedan od obaju ugovornika, mandant ili mandatar.

Ne stječe dakle treći svojega prava već po samoj uglavi ugovora izmedju mandanta i mandatara, već tekar, kad bude obaviješten. Dostaje pak sama obavijest, a da ne treba posebnoga pristupa ili prihvata, kako tvrde mnogi pisci, osobito stariji.

Dok nije treći obaviješten, mogu ugovornici ugovor preinačiti i ukinuti.

Kako biva, ako prije obavijesti trećega umre jedan od ugovornika, napose biva li nalog neopozovan, ako promisar umre, ili pak sada prestaje nalog? Opravdano je ovo posljednje, ako ne slijedi protivno iz odnošaja, što postoji izmedju promitenta i promisara, ili ako nije intencija stranaka, da namjena trećemu ima biti neovisna od dogadjaja, koji inače ukidaju mandat. Tako na pr. onda, ako se namjena ima da izvede tekar poslije smrti mandantove.

Kad je treći obaviješten o ugovoru, sklopljenom na njegovu korist, „zadobiva on pravo podići tužbu" protiv mandatara ili mandanta, nastaje dakle neka vrsta solidarne obveze. Od jednoga ili drugoga može dakle treći

[18] Ispor. osobito Schey cit. § 83, i tamo navedenu literaturu.

[19] Nije točno, kad se taj „nalog u korist trećemu" naziva „platežni nalog", kako čini Krainz. Ispor. Schey cit. bilj. 3. 19.

Digitized by Google

zahtijevati činidbu, koja je ugovorena na njegovu korist. Misao je zakonika ta, da će namjena, što je čini mandant trećemu po mandataru, biti najbolje osigurana tako, ako se dade trećemu pravo tužbe i protiv onoga, koji namjenjuje, i protiv onoga, po kome se namjenjuje (Schey).

Koji slučajevi dadu se subsumirati pod ustanovu § 1019., o tom nema suglasja[20]. No za naš slučaj, uložak u korist trećega, nema dvojbe, osobito ako se uložak shvaća kao depositum, a ovaj je po svojem biću mandatum custodiae (§ 960. o. g. z.) Ako se pak shvaća kao zajam, onda je po § 996. o. g. z. moguć ugovor u prilog trećemu.

Ako dakle netko uloži odredjenu svotu u korist trećega, uglavljen je izmedju ulożitelja i zavoda pravovaljani ugovor, na osnovi kojega može treći tražiti namjenjenu mu korist. Bude li treći obaviješten po kojem ugovorniku o ulošku, stječe on pravo tužbe protiv jednoga ili drugoga. Samu isplatu moći će tražiti ili odmah ili kad dodje rok odnosno kad se ispuni uvjet, postavljen za isplatu. U tom slučaju valja prosudjivati pravo trećega kao ono pod rokom odnosno kao uvjetno.

Ako ulożitelj umre prije nego bude treći obaviješten, radja se pitanje, prestaje li sada pravni odnošaj, osnovan izmedju ulożitelja i zavoda, kako redovno kod mandata? pripada li dakle uložak nasljednicima ulożitelja, ili ga može tražiti treći?

Držim, da u takovom slučaju može treći biti još uvijek obaviješten i ako se to zbude, može tražiti isplatu. Tako osobito onda, ako je bilo ugovoreno, da se uložak ima isplatiti trećemu tekar poslije smrti ulożitelja. Ako sad treći i spada medju nasljednike ulożitelja, kao n. pr. njegov sin, ne dobiva on uloška kao nasljednik, već na osnovi ugovora.

Nije li treći obaviješten o ulošku, učinjenom u njegovu korist, onda on ne stječe ni kojega prava; pravni odnošaj postoji samo izmedju ulo-

[20] Mnogi drže, da § 1019. o. g. z. sadržaje općenito, načelno normiranje ugovora u prilog trećemu. Po drugima normira taj § samo jedan tip takovih ugovora, na ime mandatum in favorem tertii. U ovu pak grupu ubrajaju se razni slučajevi. Opravdano je to za slučajeve, u kojima promitent obavlja (izvodi) namjenu trećemu na račun promisara, tako da je promisar onaj, koji čini namjenu. Tako kod ostavne pogodbe, kad se ugovori, da se deponirana stvar ima povratiti trećemu. Isto tako kad se daruje ili inače preda stvar drugomu uz nalog, da primljenu stvar ili dio njezin nakon odredjenoga vremena preda trećemu ili mu učini koju drugu činidbu. Treći dobiva u tim slučajevima pravo tužbe, čim bude obaviješten o namjenjenoj mu koristi.

Ovamo se ubraja često i ugovor o prodaji nekretnine, što se nalazi u najmu ili zakupu, kojim se kupac obvezuje, da će uzdržati najam ili zakup: zatim ugovor, kojim se kupac nekretnine obvezuje, da će preuzeti hipoteke ili druge dugove na isplatu; ili kod prodaje trgovačkoga posla preuzima pasiva posla. Ova subsumcija ovako općenito nije opravdana, jer ovdje posvuda nije ista causa, kao kod § 1019. na ime: obava posla za promisara. Ali u koliko se takovi uglavci prikazuju kao ugovori u prilog trećemu, vrijede oni, te treći stječe pravo iz njih, čim ga jedan ili drugi ugovornik obavijesti o ugovoru, sklopljenom na njegovu korist. Ispor. o tom Schey cit. § 84., Krasno polski cit. str. 109, 110.

Digitized by Google

žitelja i zavoda. Uložitelj može uloškom raspolagati, mijenjati ga i opozvati.

U praksi zavod (štedionica, banka) redovno ne obaviješćuje trećega, na čiju je korist učinjena odredba. Takova se odredba doduše „posebice ubilježuje i u knjigama zavoda i u samoj uložnici" (§ 120. pravila I. hrv. šted.); ali zavod ne obaviješćuje o njoj trećega. Samo onda to čini zavod, kad uložitelj to ustraži, kad pošalje novac (n. pr. iz Amerike) pa odredi, da se ima novac uložiti na knjižicu, ova uručiti sinu, ženi itd., a uložitelju poslati potvrda, ili ovomu poslati uložnica, a trećemu (sinu, ženi itd.) obavijest o ulošku.

Prema svemu tome u prvom onom primjeru, napomenutom u početku, ovoga predavanja, ako je sin uložiteljev bio obaviješten o ulošku, učinjenom na njegovu korist, stekao je on po obavijesti pravo na taj uložak; pa zahtjev da se uložak stavi u ostavinu, nije osnovan. Sinu pripada taj uložak iz ugovora izmedju uložitelja i zavoda, a ne kao nasljedniku uložitelja, Isto tako u drugom onom primjeru pripada uložak ženi uložitelja, ako je ona bila obaviještena o njem.

Nije li pak treći — sin odnosno žena uložitelja — bio obaviješten o ulošku, onda ide ovaj u ostavinu uložitelja, a sin odnosno žena mogu participirati samo kao nasljednici.

Odlučna je dakle za pravo trećega obavijest po jednom od ugovornika Potanje o toj obavijesti drugi put.

Gumplowiczeva socijalna filozofija.*

Odkad svijet postoji, vlada čovjekom neobuzdana težnja, da sebi protumači njegov postanak i svrhu. Već iz prvog početka udara u oči oprjeka izmedju materijalnoga i idealnoga; radja se dualizam, koji siže od Platona sve do u naše doba. Noviji rezultati iztraživanja stadoše taj dualizam potiskivati tvrdeć, da oni posjeduju vječnu istinu, a ta da je monizam. I tako nam još uviek manjka jedinstvena slika o svijetu, jer materijaliste hoće sve da protumače sa materijalnoga, a idealiste sa idealnoga stanovišta. Nastao je jaz, koji je valjalo premostiti. Gumplowicz — čiju socijalnu filozofiju kanim u kratkim crtama prikazati — vidi tri takova pokušaja, dakako neuspjela. Prvi mu je Schellingova „Prirodna filozofija", koja dopušta prirodu i duh, ali duh nije drugo nego razvita priroda, a priroda pak nerazvit duh; drugi mu je Haecklov „Monizam",

* Ludwig Gumplowicz: Sozialphilosophie im Umriss. Innsbruck 1910.

Digitized by Google

koji je odstranio „stvaranje" i nadomjestio ga razvitkom; treći je Ostwaldova „Energetika", koja priznaje jedinu energiju. Svi ti pokušaji puštaju s vida baš onaj svijet, koji nam je najbliži, svijet ljudski, socijalni. O njemu će sada govoriti Gumplowicz te nas nastojati uputiti u tajnu njegova postanka i misterij njegove svrhe.

Četiri su svijeta pojava: anorganični, organični, psihički i socijalni, a njima vladaju zakoni, svakom svijetu osebujni. Ovdje nam se je baviti svijetom socijalnim. Država je skupnost mnogih socijalnih grupa i producira izvjesne ideje; produkcija tih ideja je jedna od funkcija socijalnih grupa i služi njihovom životnom interesu; jer se interesi prema prilikama mijenjaju, mijenjaju se i ideje. Analizirati još živuće ideje je pogibeljno. Tko bi se bio još prije dva stoljeća usudio kritizirati u Francuzkoj ideju, da smrt za prijestolje i oltar nije najveća krjepost, taj bi zlo prošao; danas je ta ideja ancien régima mrtva i slobodno ju je ispitivati. Sa idejama je jednako kao i sa ljudima: Kad su jednoč mrtvi, mogu se secirati; vivisekcija je zabranjena. Zato će se Gumplowicz baviti prikazivanjem postanka starih državnih tvorbi. Prošle bo države bile su, baš kao što su i sadašnje, kombinacije heterogenih socijalnih grupa, gdje su vladali najmoćniji nad moćnima, moćni nad slabijima, slabiji nad najslabijima; a pošto su najslabiji svagdje bili u većini, morala je organizacija gospodstva biti poduprta moralnim temeljem, u koju je svrhu država upotrebljavala pojnaprije crkvu. Ako je medju tim dvim moćima nastao spor, morala su druga moralna sredstva u pomoć: ideje o domovini, o veličini naroda, o narodnoj časti i kulturi. U unutrašnjosti države, gdje su se heterogene grupe razvile u staleže i klase, bijesni viječni socijalni boj sa raznim idealnim lozinkama: jaki se bore za red i autoritet, slabi traže slobodu i jednakost. Stvar je socijologije, koja je odkrila ovaj novi svijet pojava, da ga i promatra.

Država nije ni konkretna ni apstraktna pojava, već socijalna; država je odnos izmedju ljudskih grupa. Sve države su nastale osvajanjem, pri čemu je podjarmljeno pučanstvo postalo robom; svaka država ima tendenciju povećanja, pri čemu su slabije države pale žrtvom jačima; sve su države nakon stoljetnog razvitka propale, dajuć mjesta drugima. Sve to crpimo iz povijesti, ali nam povijest ništa ne kazuje, koja sila podržaje državnu tvorbu, a koji zakon čini kraj njezinu opstanku. Intuitivno su donjekle upoznali bit država dva duševna heroja, Aristotel i Kant. Aristotel je rekao, da je čovjek državno biće i tim je izrekao veliku istinu, da je eksistencija države posljedica prirode čovjekove, koji samou drža vi nalazi uspješnu mogućnost života; država je po Aristotelu prirodni produkt; nu nigdje nam taj grčki umnik ne kazuje, kako si zamišlja genezu tog „prirodnog produkta". Iza dva tisućljeća veli Kant, da su ljudska djelovanja odredjena po sveopćim prirodnim zakonima; dakle je država i za njega pri-

Digitized by Google

rodni produkt ; ali nas ni K a n t ne upućuje, na koji način nastaje taj prirodni produkt ; tek veli, da se priroda u tu svrhu služi „antagonizmom" ljudi u društvu.

Tek stotinu godina iza K a n t a daje na pitanje o postanku države izvjestan i nedvojben odgovor socijologija. Socijologija tvrdi, da države nikada i nigdje nisu nastale na drugi način, nego tako, da se najmanje dvije heterogene grupe neprijateljski sudare, pri čemu jedna nadvlada i podjarmi drugu i da se razvitak države drukčije ne može ni sbiti, nego u neprestanoj medjusobnoj borbi heterogenih i diferentnih socijalnih grupa. Država je nad svakim pravom stojeća organizacija vladavine. Državna znanost nije jurističkа disciplina, već čista prirodna znanost, koja se kreće na području socijalnih pojava, jer država je prirodni poces. Dosada nijesmo imali u taj proces uvida, jer su se pravi elementi istoga previdjeli. Jedni su naime uprli pogled izključivo u individuj ; njegov razvitak i njegova sreća su imali biti najviša svrha države ; to je i n d i v i d u a l i z a m. Drugi su uprli pogled samo na državu, kojoj posve podvrgavaju individuj ; to je s o c i j a l i z a m (kao oprjeka individualizmu). Oba ova stanovišta su ekstremi, pretjeranosti, neistine. Jedino ispravno socijološko shvaćanje je g r u p i z a m ; to jest država je skup socijalnih, medjusobno se borećih grupa, čiji antagonizam radja državu, taj antagonizam s o c i j a l n i h g r u p a sačinjava pravi život države, sačinjava p r i r o d n i p r o c e s državnog razvitka te je neizbježiva posljedica kontakta heterogenih socijalnih grupa. Bludnja je, da država sastoji iz individuja, a jednaka je bludnja, da je država jedinstvena cjelokupnost, već je država uvijek i svagdje množina socijalnih grupa, svaka sa svojim vlastitim interesom te u obrani istoga sve druge socijalne grupe pobijajuć i nastojeć ih izrabiti.

Socijološka je spoznaja, da je čovječanstvo primarno, država sekundarno. Iz čovječanstva se kristaliziraju države i nastaje pitanje : Čemu nastaju države i koja im je bit ? A da se to razjasni, valja poći od čovječanstva. Čovječanstvo nam se ukazuje kao neizmjerna množina ljudskih horda i plemena ; normalno stanje medju njima je smrtno neprijateljstvo. To se neprijateljstvo na najrazličitijim mjestima unutar ograničenih teritorija svršava nastajućom organizacijom vladavine, državom tako, da si jedne horde ili plemena podjarme druge. Država služi ponajprije za bolje održanje roda, jer štiti unutar svoga područja ljudski život. I tako je država iz prirode proizašli organ i za održanje roda i za uzpostavu višjeg načina života, premda s početka samo za jednu razmjerno malu socijalnu grupu. Tu funkciju države slutio je posve ispravno već A r i s t o t e l, kad je rekao, da država nije tu radi života, već radi d o b r a života ; tek je trebao dodati : ponajprije za mali broj ljudi, jer je dobro znao, da se taj „dobar život" nije mogao odnositi na većinu grčkih robova i helota.

Digitized by Google

Činjenica je izkustva, da je svaka dalnja razvojna faza države uvijek prouzročena težnjom koje socijalne grupe, da poboljša svoj način života. Cio državni razvitak ima svrhu, da sve v e ć e m broju socijalnih grupa priskrbi sve bolji način života. Priroda ide najprije za tvorbom cjelosti, čije je održanje uvjetovano nejednakim položajem njenih elemenata, socijalnih grupa. Historičko iskustvo podučava, da države — i ako su velik stepen kulture dostigle — propadaju ; propadaju države t. j. organizacije vladavine, dok čovječanstvo ostaje. Ta misao, da države kao cvijeće na drvetu čovječanstva niknu, cvatu, venu i propadaju, ta je misao kulturnim narodima sasvim nepojmljiva. Kulturni se narodi podaju nadi, da će dalnji socijalni razvitak obuhvatiti sve više država te napokon cijelo čovječanstvo sdružiti u veliku kulturnu zajednicu, unutar koje neće biti ratova, koja će dakle prikazivati utjelovljenje svjetskog ideala — mira. To je fantazija, koja počiva na premisi neprestano u ravnoj crti idućeg razvitka, dok dosadašnje povjesno izkustvo uči protivno, niame kružnu crtu razvitka i propasti. Koje je mišljenje ispravnije, da li ono prvo — k o n t i n u i z a m ili ovo potonje — c y k l o i z a m ? Povjesno izkustvo govori proti kontinuizmu. Od uvijek je bilo država, koje su nastale spojem heterogenih socijalnih grupa, koje su rodile visoku civilizaciju, dok nisu konačno propale i izčezle, na pr. Babilonija i država Hamurabijeva, stari Egipat i država Pharaona, Peru s državom Inka i Meksiko s državom Azteka, Hellada i Rim. Jasno je, da valja poći sa stanovišta cykloizma. Svaka prirodna tvorba — dakle i država — ima strukturu, odgovarajuću njezinoj trajnosti života. Ko što je čovjek svojom anatomičko-fiziološkom strukturom predestiniran za poprječni ljudski život, tako i država svojom socijalnom strukturom za poprječan državni život. Obilježja državne strukture su tri ; p r v o : prvotni sastav države iz dviju heterogenih socijalnih grupa, od kojih jedna drugu podjarmi i svom gospodstvu podvrgne, uslijed česa nastaje antagonizam, napetost, koja prije ili kašnje mora dovesti do eksplozije i uništenja te socijalne prirodne tvorbe; d r u g o: numerička nejednakost izmedju vladajućih i vladanih, koji potonji su u većini ; nu taj numerički odnos se neprestano mijenja u prilog većine i uslijed toga mora jednoč doći do prevrata, do propasti tako, da država već u porodu nosi u sebi klicu svoje smrti ; t r e ć e : neizbježivi kulturni napredak podložnika, koji neprestano idu za tim, da postanu jednaki s onima, koji njima vladaju ; a pošto mladenačka životna snaga države počiva na nejednakosti, to mora uslijed kulturnog nastojanja „naroda" nastati razklimanost svih vezova, koji su državu držali i nastupiti propast države, smrt. I tako se dolazi do zaključka, da je propast prošlih država nastala po zakonima prirode. Sada nam se ukazuju države kao momenti u životu čovječanstva, kao kulturne oaze u bezkrajnoj pustinji ljudskog carstva. Pa kao što pješčana pustinja ima tendenciju, da uništi oazu, tako se čini, da i čovječanstvo vreba na propast država ; reprezen-

Digitized by Google

tanti toga čovječanstva u državama su — mase, s kojima država vodi neprestanu, sad otvorenu, sad latentnu borbu. Čovječanstvo ostaje, a države propadaju. Tako nam pruža socijalni svijet neugodan igrokaz borbe izmedju čovječanstva i država ; sudbonosno pitanje po narode glasi : tko će pobjediti ? Hoće li državama poći za rukom čovječanstvo kultivirati ili će neobuzdano čovječanstvo svaki državni pokušaj kulture izkorjeniti ? Ili možda leži u planu prirode, da ta borba ostane vječna ? Možda je borba najunutarnije biće prirode i od nje nerazdruživa ? Čini se, da je zadaća država borba proti čovječanstvu, borba u kojoj države svoju snagu iscrpe, da poput ostalih prirodnih tvorbi dovrše svoj kružni lijet. A zadaća je znanosti, da istraži zakone, koji tim kružnim lijetom vladaju i možda će se pronaći izvjesna načela za makrobiotiku država. To bi bila najljepša nagrada za muku istraživača, kao što je najljepša nagrada liječničke znanosti, da život pojedinca što dulje održi unutar granica, koje mu je priroda opredijelila.

Čim postane država, tvore ju dvije socijalne grupe : konquistadori i podjarmljeno pučanstvo, a nedugo zatim nastaje i treći srednji stalež, koji se utisne izmedju gospode i podanika ; taj treći stalež sastoji u većini prošlih i sadašnjih država iz tudjinaca, koji ne pripadaju ni vladajućoj ni podjarmljenoj klasi. U državi valja razlikovati dvije vrsti socijalnih grupa : primarne i sekundarne ; u prve spadaju podjarmljeno pučanstvo, vladajuća klasa i srednji stalež ; u potonje spadaju sve one mnogobrojne socijalne grupe, koje su se iz gornjih triju primarnih izdiferensirale, kao radnici, veleindustrijalci činovnici, vojnici, svećenstvo i t. d. Izmedju socijalnih grupa bjesni ljuti boj, a čim je ljući, tim se sjegurnije nalazi na nepristupnoj visini apsolutizam, čiji je nosioc monark, koji je prvotno bio samo zastupnik vladajuće klase. Apsolutizam počiva uvijek na čvrstu tlu ; neoboriv mu je temelj : potreba autoriteta za mase. Najmoćniji saveznik apsolutizma je crkva ; nu dodje li do borbe izmedju klerikalizma i apsolutizma, priklanja se prvi feudalizmu, jer u državi u opće dolazi najprije do borbe izmedju apsolutizma i parlamentarizma, koja kašnje i ostale socijalne grupe za vlastite svoje inte ese i svrhe upotrebljuju. Ma kako bile brojne socijalne grupe u državi, ipak tvore gospodarstveni skelet države tri sloja : seljaci, gradjani i feudalci. Može se dakle reći, da je svaki državni zakon rezultanta oprječnih tendencija tih triju primarnih grupa. Medju svim tim socijalnim grupama odigrava se iz početka mirna borba, koja služi za dalnji kulturni razvitak, nu kad mase stupe u akciju, počimaju triumfirati protudržavne tendencije. Jer mase su po prirodnom zakonu pune duboke, elementarne mržnje proti državi ; mase reprezentiraju u državi divlje, neobuzdano čovječanstvo, ljudsko carstvo kao dio carstva životinjskog, iz kojeg je nastala država, koja to čovječanstvo nastoji obuzdati ; dok država jednog dana ne dodje do kraja svoje snage, dok ne podlegne neizcrpivoj elementarnoj moći čovječanstva, iz kojega onda ponovo

Digitized by Google

nastaju kao „produkti prirode" države, da i opet po istim prirodnim zakonima kao i prijašnje dovrše svoj životni tečaj. Taj životni tečaj države ukazuje se kao socijalni kružni tečaj, koji se odigrava izmedju anarkije i anarkije Anarkija je bo bila pri koljevci države, anarkija triumfira na njezinu grobu. Tako nam se prikazuju izvanjske konture državnog razvitka, a tjerajuća sila toga razvitka može se označiti socijalnim vitalizmom.

Socijalni proces, koji se u okviru države odigrava, sastoji iz djelovanja grupa, koja odgovaraju njihovim interesima. U pred-državnom stanju su ta djelovanja naprosto nasilne borbe. Sa postankom države prestaje nasilna borba i na njeno mjesto stupa politika, a politika nije ništa drugo, nego borba, vodjena bez sile mirnim sredsvima, proračunano i lukavo. Sva politika grupa ima svrhom očuvanje njihovih interesa i pomnožanje njihove moći. Taj pravi cilj ali glasno proklamiraju tek najnižje, nenaobrazovane i surove grupe. Višje klase i grupe se uvijek trude, da pravu svrhu svoje borbe, koja je sasvim realna svrha za postignuće moći, prikriju te proklamiraju idealne svrhe i interese zajednice. Željeni cilj politike vladajućih klasa jest, da postignu nuždan pasivitet masa kao čvrst temelj države. Nu naobraženi srednji slojevi skrbe za to, da moralne potpore prijestolja i oltara ne traju vječno. Ti srednji slojevi zovu u pomoć masu pod firmom „slobode, jednakosti i bratstva". I masa uništuje klasu gospode, da se onda okrene proti srednjoj klasi kao klasi posjednika, koja traži pomoć za obuzdanje anarkije i ta pomoć stigne u ma kojem obliku, kao diktatura ili caezarizam te uguši ustanak mase. I opet vlada red. Nu red ne može biti trajan, jer je svaki red zaprjeka razvitku ; red bo u sebi sadržava stabilitet, a razvitak je oprjeka stabilitetu. Ta dva načela se u socijalnom svijetu neprestano medjusobno bore, nu razvitak se ukazuje sve moćnijim. Razvitak radja nove socijalne grupe, a najnovija je industrijalno radničtvo, kojemu moraju vladajuće klase postepeno priznavati sva politička prava, pa kada je jednoč u posjedu tih prava, počima tražiti kao „razbaštinjeni" od posjednika uskraćivanu mu „baštinu". A to je početak konca. Jer država je bila utemeljena na nejednakosti posjeda, a pokušaj, da se provede jednakost, će ju uništiti. Nastaje kaos anarkije, iz kojega opet nužno po prirodi proizlazi novi red gospodstva i novi socijalni prirodni proces.

Moguće je opredijeliti svrhu svake poiedine državne uredbe, ali je već težje odrediti svrhu države. Mora se uzeti, da je država dio čovječanstva i tada se nalazi svrha države u koristi, koju čovječanstvu donosi. Nu nemoguće je odrediti svrhu čovječanstva. Svim predočbama o svrhi temelj je anthropomorfizam ; pošto si naime čovjek postavlja svrhe, držeć, da ništa bez svrhe ne radi, to misli, da i sve, što je u prirodi stvoreno, mora imati svrhu. Najveći eksces tog antropomorfiziranja je predočba stvoritelja svijeta. I ako je nemoguće pronaći svrhu svijeta, ipak nam bitak pruža raznovrstne interese

Digitized by Google

tako, da se pesimizam obzirom na svrhu svijeta posve dobro slaže s opitimizmom u životu. Ako se hoće, može se govoriti o svrhi utemeljenja država, ali u istom smislu, u kojem se govori o svrhi jela, jer i utemeljenje država jest iznajprije sredstvo udovoljiti gladi. I tako nastaju države sa svrhom, da najprije pobjediteljima priskrbe bolji način života. Ljudski um neće nikada shvatiti smisao vječnog bivanja i nestajanja te neće nikada moći protumačiti svrhu svijeta. Sučelice ovoj nepojmljivosti svrhe svijeta ne preostaje čovjeku drugo, nego — rezignacija; neka nastoji svoj život poljepšati i mudro ga uživati, a ako mu je teretan, neka taj teret odbaci. I ako se potonje dogodi bez povrede dužnosti, to ne može biti nećudoredno djelo.

Polje ljuskog djelovanja je ograničeno ljudskim svrhama; te su dvovrsne: individualne i grupne; prve su za pravo predmet individualne psihologije. Svrhe grupe sačinjavaju sadržaj grupne politike; u opće je svrha svake grupne politike unapredjenje grupnog interesa, u kojem je u pravilu sadržan i individualni interes pojedinog pripadnika grupe te se može reći, da u općoj socijalnoj borbi spremnost grupe ovisi o uzkoj vezi individualnog i grupnog interesa, odakle slijedi, da je tim veća spremnost, čim je manja grupa, dakle u normalnom tečaju državnog razvitka vlada najmanja grupa. Pošto su pojedine grupe prisiljene, da se u svrhu postignuća cilja pozovu na izvjesne socijalne ideje kao tobožnje istine, to se mogu radi jednostavnosti pojedine grupe u državi hypostazirati kao načela, kao ideje. Ta načela su zbroj interesa odnosnih grupa te se čini, da vode samostalan bitak, jer ne ovise o promjeni individua, koji grupu sačinjaju. Princip vlada pojedinicima a ne obratno. Svaka pako grupa ide za jednim ciljem: da realizira svoj princip; taj cilj si nije grupa stavila od svoje volje, već joj je stavljen od naravi položaja; grupa nema izbora, već mora nastojati, da po prirodnoj nuždi i po prirodnoj zakonitosti realizira svoj princip. Najvažnija su u državi načela kao hypostazije socijalnih grupa slijedeća:

1. M o n a r h i z a m. Nagon samoodržanja novo utemeljene države stvorio je kao nuždan zaštitni organ monarka; socijalni je prirodni zakon, da se u svakom organu cijelosti, čim je jednoč nastao, budi vlastiti interes, pa tako se je i monarhizam počeo rano osjećati slobodnim i skrbiti za vlastiti interes; počeo je razvitak prema apsolutizmu. Ta skrb za vlastiti interes očituje se u stečenju hereditarnosti, uslijed česa nastaje d i n a s t i z a m, a usljed ovoga silno gomilanje bogatstva. Sada posjeduje monarkizam najveću moć u državi, te je u stanju svaku pojedinu grupu oslabiti korupcijom. Počima sa feudalima, jer izluči iz velikog broja feudalne gospode uži krug dvorskog plemstva, koje veže uz svoj vlastiti interes dobro plaćenim službama i dostojanstvima. Nastavlja sa srednjim staležem metodom odlikovanja, podjeljivanja plemstva i redova. Svršava s pukom ukinućem kmetstva i robote te odstranjenjem najtežih tereta. I tako monarkizam prkosi stoljetnim burama te se može reći,

Digitized by Google

da se uvijek nalazi na visini kulture svoje dobe, pa je s toga u socijalnim borbama o moć jači od svih ostalih klasa, a uz to mu još pomažu dvije socijalne uredbe: vojska i crkva. Monarkizam si pridržaje najvišje vodstvo državne obrane, vojske, kojoj udahnjuje kao najvišju dužnost obranu prijestolja Monarkizam razumije napredovati sa duhom vremena te se primjeniti svim novim naprednim idejama: kada revolucijonarne stranke traže „jednakost", to se monarkizam ovom zahtjevu pokori, uvede opću obranbenu dužnost, a tim povećava samo svoju moć; dapače i „opće izborno pravo" dopušta, jer poznaje svoje ljude i znade, da je parlamenat, koji plaća dnevnice i omogućuje postati ministrabilnim, najbolja fabrika, gdje se i najžešći radikali socijalisti prekrasno upitome.

2. Feudalizam. Nije hrdjav svijet, svijet feudalizma. U njemu je najbolje udjelotvoren aristotelski εὖ ζῆν ideal ljudskog života. Prvi pioniri kulture su bez dvobe bili feudalci. Jer ako pustimo sve fraze, kultura nije ništa drugo, nego život bez muke i udovoljenje najrafiniranijih potreba pomoćju razdiobe rada na široke slojeve čovječanstva. Nema dvojbe, da su konquistadori i kašnji feudalci najmoćniji unapreditelji te kulture. Veliki zemljišni posjed ih stavlja u položaj, da dadu za sebe raditi mase ljudi i da se podaju višjim užitcima života. Taj životni položaj radja u grupi feudalaca dvije tendencije: nastojanje, da održe svoj položaj moći u državi i nastojanje, da ovisni položaj nižjih pučkih klasa održe trajnim. Iz prvog se je nastojanja, koje ide za ograničenjem monarkizma, razvio parlamentarizam; iz pretjeranosti drugoga rodiše se prevrati, koji dadoše dobrih nauka i feudalizmu, jer žrtvuje mnoga privilegija. da si osigura u modernoj državi nova vrela dohodka. On ostaje feudalizam sa mnogo visoko-financijalne i birokratske natruhe, a zauzima u vojsci i crkvi najvažnija mjesta.

3. Klerikalizam. On je isto tako univerzalna pojava kao i država. Kao što uvijek i svagdje ljudi iz straha pred tajnama bivstva čeznu za utjehom, koju vide u fantastičnim tvorbama, tako nastaje svagdje grupa ljudi, koji taj ljudski strah izrabljuju, da sebi priskrbe koristi. Vremenom se ta grupa organizira u crkvu i teži za gospodstvom nad družtvom vjernika. U državi ima velikih socijalnih krugova iz najrazličitijih grupa, koji su uvijek klerikalni, a vodi ih ecclesia militans. Slobodni mislioci običavaju prenizko ucijenjivati moć klerikalizma te zaboravljaju, da mase ne posjeduju racijonalnog nazrijevanja u svijet; njihovoj čežnji za spoznajom vrhunaravnog udovoljuje jedino vjera i tim su za uvijek izručeni crkvama. Za mase je religija u predvidljivoj dobi jedino utočište iz bijede života i tim je gospodstvo crkve mnogo jače uvršćeno od promjenljivog gospodstva države. To crkve znadu i tim se tumači njihovo „non-possumus" — stanovište. Organizacije, koje se pouzdaju u duševnu lijenost masa, dobro grade; mase su vječne, njihova religijozna potreba traži udovoljenja i u tom leži garancija trajnosti

Digitized by Google

crkve. Upirući se o mase, imponira crkva državi, od koje dobiva dalekosežna prava kao cijenu za to, što mase drži u pokornosti. Prijestolje i oltar se vežu u svrhu medjusobne pomoći. U državi tvori crkva jedan od najmoćnijih faktora socijalnog razvitka.

4. L i b e r a l i z a m. Njegova koljevka je srednji stalež, gradjanstvo. Ta riječ znači manje slobodu, nego oslobodjenje — lozinka mu je doduše ono prvo, nu on pomišlja na ono drugo, naime na vlastito oslobodjenje od apsolutističkog feudalnog režima. Njegovo oružje je racijonalizam, koje upravlja proti privilegijama feudalizma. Pobjedit može tek onda, ako mu uspije dobiti potporu masa ; s toga svoj program slobode koncipira tako općenito, da se čini kao da se bori i za slobodu masa. Nu čim je njihovom pomoći pobjedio i od monarkizma i feudalizma zadobio prošireni pravni krug, već se javljaju po njemu izrabljene mase sa zahtjevom, da ispuni obećanje liberalne lozinke : sloboda, jednakost, bratstvo. To liberalizam niti može niti hoće ; zato ga socijalizam proglašuje bankerotnim. Njegov baštinik je socijalizam.

5. K a p i t a l i z a m. On se je razvio na tlu srednjeg staleža, prividno poprimiv načelo liberalizma ; razvio se je kao moć odlučno neprijateljska puku i počeo je intenzivno izsisavati mase. Sakupiv ogromna bogatstva postao je neobhodno nuždan monarkizmu te mu je i pošlo za rukom svoj položaj socijalno učvrstiti, jer lakomi za bogatstvom feudalci stupiše s njim u rodbinske odnose i tako mu je feudalizam postao saveznikom, monarkizam zaštitnikom. Bez kapitalizma nema više kulture, jer kapitalizam se radja sa kulturom kao neizbježiva posljedica iste, a uz to je opet najmoćniji unapreditelj kulture. Svjetski kapital sve to više raste i postaje sve to moćnijim, dovodeć sve to jasnije ad absurdum M a r x o v u teoriju katastrofe. Zastupnici kapitalizma su kao grupa nevidljivi, ali su ipak vezani zajedničkim interesom. Osobno ne izstupaju na bojište ; njihove tvrdjave su burze u svim glavnim gradovima svijeta. Bez kapitalizma je monarkizam nemoćan. Kapitalizam je duboko uvrježen sa razvitkom kulture : s njom stoji i pada.

6. S o c i j a l i z a m. Njegovi utemeljitelji su marodeuri srednjeg staleža. Oni poznaju tajne i slabe strane liberalizma kao i njegovu taktiku : da na sebe misle te slabije lijepim obećanjima k sebi privlače. Tu taktiku primjenjuju radničkim masama ; dokazuju im, da je cio kapital svijeta samo produkt njihova rada te da i njima pripada di o od toga, a radnici im to vjeruju, skupljaju se u radničke bataljune i puštaju, da ih vodje komandiraju k raznim demonstracijama. Da vodje pri tom ništa ne gube, to je sigurno te im često polazi za rukom steći na račun radničkih masa osjegurane materijalne položaje. Nu i radničke mase crpe iz cijelog gibanja izvjesnu korist, jer gornji slojevi društva se moraju naučiti drukčije prosudjivati radničku klasu, a i zakonodavstvo i uprava se moraju priviknuti na višju ucjenu te klase u javnom životu. O realiziranju socijalističkih programa ali nema ni

Digitized by Google

govora ; „socijaliziranje" društva je utopija, koja protuslovi pravom biću društva. Radnici sačinjavaju jednu socijalnu grupu, kojoj je svrha emancipiranje radnika od poduzetnika te u toliko ide i ta grupa za civilizatorskom svrhom.

7. Agrarizam. Kada feudalizmu u obrani proti liberalizmu i socijalizmu dodje do gustoga, onda se sjeti one mase, iz koje je uvijek crpao svoje životne sokove — seljaka. Onda najednoč nalazi, da su mu seljaci zvanični drugovi. Često feudalizmu polazi za rukom predobiti i mobilizirati seljačke mase proti liberalima i socijalistima. U ostalom za primjerom feudalaca se povodi i jedan dio srednjeg staleža, kršćanski socijali, koji u ime seljačtva na državu stavljaju razne postulate, da si osiguraju potporu velikih seljačkih masa. I tako se razvija utrka za milost seljaka izmedju feudalaca i kršćanskih socijala, jer im zdravi instinkt kazuje, da konačno veća masa svojom potporom odlučuje o pobjedi.

Nastaje pitanje : a šta znači za te socijalne grupe pojedinac ? Unutar svoje grupe i njenih svrha slijedi pojedinac svoje vlastite svrhe ; u koliko se potonje svrhe pokrivaju s prvima, može pojedinac unutar svoje grupe voditi normalan, miran život, nu to je slučaj samo kod prosječnog čovjeka ; oni, koji prelaze prosječnu mjeru, sačinjavaju socijalni ferment te si postavljaju višje svrhe : kao umjetnici, pjesnici, učenjaci slijede poriv vlastite ekscepcijonalne prirode i tim djeluju za cijele svjetske kulture

(Nastavit će se).

Slike iz lepeglavske kaznione.

Piše dr. Franjo Seifert, upravitelj kaznione.

Tko je kao učitelj, predstojnik kojega zavoda ili u drugoj zgodi imao prilike promatrati više ljudi, mogao se osvjedočiti, ako im je malo dublje zavirio u srce, da nije našao dva jednaka čovjeka. Svaki čovjek imade svoje osebine, koje sačinjavaju njegovu individualnost, a onaj, koji s njime dolazi u dodir, naročito pak onaj, koji ima da ravna njegovim uzgojem ili sudbinom njegovom, makar na njeko vrijeme, polučiti će najprije, redovito jedino i samo onda njeki uspjeh, ako je dotičnoga čovjeka dobro upoznao i u dušu mu proniknuo.

To vrijedi i u kaznioni. Tko dodje u kaznionu i prodje ju svu, zanima se ne samo za njezin uredjaj, nego i za njezine stanovnike. Mnogi posjetnik s njekom zebnjom prolazi kroz radionice, u kojima znade biti i do sto kažnjenika. Taj neprijatni osjećaj dolazi prvo odtuda, što posjetnici vide u

Digitized by Google

kažnjenicima same zločince, razbojnike itd., mjesto da u njima gledaju ljude, a drugo i stoga, što ne poznadu baš nijednog od tih ljudi i ne znadu kako bi se prama njima vladali. Tko je imao prilike duže vremena proboraviti medju kažnjenicima, uvjerio se, da ga je gore opisani neugodni osjećaj počeo ostavljati, čim je počeo upoznavati pojedine kažnjenike. Svakom i najodvažnijem čovjeku je neugodno u društvu nepoznate maskirane osobe, ako maska predstavlja strašan ili inače neprijatan stvor. Kad se maskirana osoba demaskira, pak se pokaže poznato lice, odlane čovjeku. Tako je to i kod posjetnika kaznione. Kad sa kažnjenika padne maska zločinca, razbojnika i pokaže se čovjek sa svim svojim slabostima, tad nestaje neugodnog osjećaja posvema. Obilježje zločinca se gubi i pojavi se čovjek

A kakav je taj čovjek ? Raznolik. Jedan zdrav i čvrst, od zdravih roditelja ; drugi tjelesno jak, ali duševno zaostao ; treći tjelesno zakržljao, intelktualno vrlo dobro razvijen, ali u moralnom pogledu potpuno propao ; četvrti tjelesno i duševno zdrav, prefrigan i iskvaren do zadnje žilice itd. Imao sam prilike slušati posjetnike kaznione, kako stavljaju primjedbe o stanovitom kažnjeniku, da se na njem vidi, da je zločinac, a ipak su se ovi ljudi vrlo često, skoro redovito, prevarili. Jer je zločinstvo čin strašan, onda po njihovom sudu mora biti i počinitelj strašan. Opaze li čovjeka tmurnog i malo divljeg izgleda i neotesane vanjštine, stvaraju si sud, da je taj čovjek kadar svako zlo izvesti i gotov je sud o rodjenom tipičnom zločincu. Kolike ji zablude. Ne odrazuje se čin svakog čovjeka na njegovoj vanjštini, a kod zločinstva nije ni sama ćud odlučna. Može njetko biti vrlo zle ćudi, ali ipak ne počinja zločina, možda samo za to, jer su mu životne, imovinske i društvene prilike takove,da ne dolazi u takvu koliziju studjim interesima i tudjom voljom, da bi počinio čin, koji se po kaz. zakonu kazni kao zločinstvo. Da nas vanjština čovjeka vara,osvjedočiti ćemo se najbolje,ako odemo na kakvu skupštinu, zbor ili sastanak samih nama nepoznatih ljudi. Vidjeti ćemo tu i lica vrlo neugodne vanjštine. Obućemoli ove ljudeu duhu u kažnjeničko odjelo — eto nam tipičnog zločinca. Dr. Havelock Ellis spominje u svojoj knjizi „Zločinac i zločinstvo" anekdotu o grčkom mudracu Sokratu. Veli, da je njeki physiognomičar studirao lice Sokratovo, te došao do zaključka, da je Sokrat brutalne, nećudoredne i piću sklone naravi. Sokrat je priznao, da mu narav jeste takova, ali ju je svladao.

Kao što imade ljudi divlje, neotesane vanjštine, pod kojom se ipak krije meko srce, tako imade nasuprot ljudi, rekao bi: nevinog, bezazlenog izgleda a kriju u sebi oporu ćud i tvrdo srce. Koliko puta čujemo usklik : „Tko bi se od toga čovjeka tome nado?" Dokaz, da vanjština njegova i ono što je s njom bilo poznato, nije dalo naslućivati. da se u njemu krije takva ćud, odnosno, što je još češće, taj je usklik dokazom, da ljudi sude bez dubljeg prosudjivanja svih prilika dotičnog čina. Nije kod zločinstva mjerodavna samo ćud

Digitized by Google

počinitelja, nego sve okolnosti i prilike prije i za vrijeme čina. Tko umije doznati i valjano prosuditi sve te okolnosti, taj više ne će reći : „Tko bi se nado", nego će naći razloge zločinstva bilo to u naravi počiniteljevoj, koju su mu predji namjenili, u prilikama, u kojima je odrasao ; u prilikama, u kojima je živio, odnosno u prilikama, u kojima se momentano za vrijeme čina nalazio.

Tko hoće da sudi drugom, taj treba da znade i uvaži sve okolnosti. A tko sve to prosudi, doći će do zaključaka, da su i ovi pali ljudi, ostali ljudi, češće vrijedni sažaljenja, nego proklinjanja.

U ovim sličicama hoću da prikažem čitatelju njekoliko ovakovih markantnijih ljudi iz lepoglavske kaznione. Neću da opisujem tipične figure iz znanstvenih knjiga nego ću opisati žive ljude iz kaznione. Imena im neću spominjati, da se oni ili njihovi rodjaci ne smatraju povredjenima, a nije to ni potrebno, jer ne pišem senzacioni članak, nego hoću, da prikažem ljudima, koji imadu tu sreću, da slobode nijesu izgubili, a zvanje ih njihovo ne dovodi u dodir sa kaznionom, njekoliko njihovih bližnjih, koje su oni osudili možda strožije, nego sud, a nisu pri tom pomislili, da su i to ljudi, samo sa više slabosti ili kako oni sami za sebe vele: „sa manje sreće".

Da ipak svaki čovjek, kojega spominjem, imade svoje obilježje, označiti ću ga početnim slovom njegovog imena i matičnim brojem, pod kojim se vodi u kaznioničkoj registraturi.*

I.

T. 1267. Čovjek srednje visine, slab, blijed, manjkaju mu zubi, premda mu je tek 35 godina. Sudjen je, da je na paši uhvatio maloga dječaka, svukao ga, spolno ga upotrijebio, zatim ga nožem klao i trbuh mu rasporio, onda ga ostavio. Mali je čin pripovijedao opširno i potanko a treći dan je ozledama podlegao. T. nije priznao čina. Izgovarao se, da su maloga njegovi neprijatelji naputili ,da njega krivo optuži. Sudjen je na doživotnu tešku tamnicu. Bio je oženjen, ali ga žena ostavila. Iz spisa ne dade se razabrati, da li je žena saslušana o razlogu, s kojega ga je ostavila. Vjerojatno je, da spolni nagon njegov ni u braku nije bio normalan. U selu bio je razglašen kao pederast i dokazano je, da su dječaci bježali pred njim.

Kakav je u kaznioni i što radi ?

Znade tkati, te se tim poslom bavi, ali uz prekidanja.

Radi najmanjeg spora sa stražarom ostavi posao, ostane u spavaonici legne u krevet, ne prima hrane i neće da ustane.

Posjetim ga i upustim se s njim u razgovor :

*Ovi brojevi teku od 1—5000 onda počimaju ispočetka jer je proračunano, da u za to vrijeme ljudi predjašnjih brojeva kaznu ovršili ili pomrli.

Digitized by Google

„Što je T. ?“

„Nije ništa“.

„Kako nije ništa, kad za vrijeme rada tu ležite“.

„Ne jedem, pak ne treba ni da radim“.

„A zašto ne jedete ?“

„Ne trebam Vaše hrane više, dajte ju onom gladnom stražaru, nek je se najede, da mi ne mora sisati krv“.

„Ako vam je stražar što skrivio, mogli ste se pritužiti“.

„Velike mi koristi od pritužbe. Sada je svemu kraj. Neću više ni jesti, ni raditi. Za njekoliko dana me možete dati odnijeti u borovicu (groblje). Ne trebam više ništa ni od Vas ni od Vaših stražara, ni od popa. Ovoga neću ni da vidim.“

U tom tonu nastavlja prigovaranje, a najedanput zaviri pod gunj i nasmiješi se. Dignem gunj s njega i vidim, da je zakrvario krevet.

„Što je to ?“

„Što bi bilo ?“ Vidite sami, krv.“

„Odkuda ?“

„Odkuda ? ! Iz žile. Otvorio sam ju. Vidite kako lijepo teče. Milina je gledati ju.“

Pri tom pritište rukom na žilu na nozi, koju je nožićem, čavlom ili komadićem stakla prerezo.

Na licu mu se vidi, kako uživa, gledajući krv. Čini se, da ga krv sexualno draži. Neće on nikada zarezati u žilu kucavicu, što bi ga moglo momentano stajati glave, nego si bira žilice na nogama i rukama, te uživa ako može alarmirati i stražu i liječnika, da mu priskoče u pomoć ili da zapriječe samoubojstvo. Kojiputa si znade taliko krvi ispustiti iz tijela, da požuti kao limun, pak ga valja njekoliko dana, kojiput i nedjelja, držati u bolnici i bolje ga hraniti, da svoju ludoriju ne plati glavom.

Karakteristično je za njegov čin, da se je sam kastrirao i to u dva maha.

Kao tkalac imade u radionici mali nožić, kojim reže niti kod radnje. Druge godine njegovog boravka u kaznioni nadju ga jednom drugovi njegovi u sobi na krevetu krvavih ruku. Pitali su ga, što je uradio, a kad im nije dao odgovora, pogledaju oni pod gunj i vide, da sjedi u mlaki krvi. Pozvani stražari dadu ga odnijeti u bolnicu, gdje je liječnik ustanovio, da je izrezao jedno jaje. Dao se mirno povezati, te je pripovijedao, da je jaje izrezao škljocom i bacio ga u „kiblu“ (čabar). Rana je za čudo brzo zacije. lila tako, da je nakon njekoliko dana već išao u radionicu.

Nakon godinu dana opetovao je tu svoju ludoriju te si izrezao i drugo. jaje. Pitao sam ga zašto je to uradio. „Nego što ću da činim, odgovorio mi je. Taj mi vrag neda spasavati ni mirovati. U opće je taj djavo kriv cijeloj mojoj nesreći. Sada ću valjda od njega imati mira. Sve je vani, ostala prazna

Digitized by Google

koža, a ako me još bude smetalo, odrezati ću sve." Ni ovaj puta nije nastala nikakva komplikacija, premda je operacija izvedena zardjalom škljocom.

Nije prošlo deset dana i T. je pobjegao iz bolnice i otišao u radionicu. Veli, da sada imade mir; ali puštanje krvi nastavlja tužeći se, da mu je krv crna i pregusta, pak ju mora razrediti. Upitan, da li se ne boji, da bi mogao jednom preduboko zarezati — odgovara: da mu je to svejedno; znade, da pomilovan biti ne će, pak ne žali umrijeti; ali je siguran da još neće umrijeti, jer ima svoju vilu „Zagorku", koja ga u noći posjećuje i koja ga čuva. Ova će se vila uvijek brinuti za njega i neda da strada.

Medju kažnjenicima i stražarima uživa renome „norca". Već nikoga ne iznenadjuje ako vidi, da na jednom na T-ovom prozoru visi krvava ponjava ili krvavi obojci. Nekoliko dana prije nego će si pustiti krv, je razdražljiv te dolazi vrlo lako u sukob sa stražarima radi najmanje sitnice. Veli sam, da mu se opet mota u glavi i da će morati opet nješto učiniti. Za vrijeme puštanja krvi je veseo i zadovoljan, a kad ga mine onaj podražaj, traži okrepu u boljoj hrani i bavi se poslom, u koliko mu sile to dopuštaju. Spomenuo sam naprijed, da znade njekoliko dana biti bez hrane. Tim se on ponosi pred drugim kažnjenicima, ali kad to potraje njekolko dana, traži priliku, da se iz te afere častno izvuče. Neće da mu se drugi rugaju, da je popustio i opet počeo jesti, nego čeka, dok ne bude otpremljen u bolnicu, gdje uzima hranu „jer mu se liječnik zaprijetio, da će ga umjetno hraniti, a on neda u se rivati cijev."

S ljudima svoje dobi neće da bude u sobi, jer ga ovi draže radi njegovog vladanja u kaznioni. Najmirniji je u t. zv. nemoćničkoj sobi medju marastičnim starim ljudima, koji u njega ne diraju.

II.

R. 1969. Otac mu je bio pučki učitelj, koji se sam ustrelio. R. je izučio mesarski zanat. Tjelesno je jak i odvažan, mrka pogleda. Od naravi jak i tvrd, učio je zanat, koji mu nije ćud ublažio; nasuprot ga učinio još divljim i brutalnijim. Kad mu je bilo 20 godina, počinio je razbojstvo, radi kojega je sudjen na 8 godina teške tamnice. Ovu je kaznu prekinuo, uskočivši iz sudbenih uza, te je prešao u Madjarsku. Ovdje je počinio veću jednu kradju i ubojstvo, udarivši čovjeka, s kojim se bio posvadio, nožem u trbuh. Za ove je čine dobio 10 god. teške tamnice. Tako je imao da odsjedi 18 god. Ova teška kazna ga nije bila kadra shrvati. U kaznioni je bio neposlušan i rogoboran. Dolazio je u sukob sa stražarima i kažnjenicima, pri čem se mnogo uzdao u svoju fizičnu snagu. Uživao je, ako je mogao koga utjerati u strah, a neizmjerno ga je vrijedjalo, ako se tko usudio, da ga omalovaži. Prijatelj poslu nije nikada bio. Radio je samo toliko, da ne bude kažnjen i nije se

Digitized by Google

trsio da nješto nauči. Na svaki najmanji šušanj je naćulio uši, ne bi li što doznao o kojem stražaru ili činovniku. Ako je tko bio disciplinarno kažnjen nastojao je, da dozna, kako su stražari š njim postupali, nisu li prešli granice dozvoljenoga, je li činovnik bio u blizini itd. Vrebao je svaku zgodu, ne bi li mu uspjelo uskočiti. Nakon dvanaest godina kazne bude premješten u novu kaznionu mitrovačku. Ondje je malo okrenuo kabanicu. Vidio je, da se osornošću i drzovitošću nedade ništa postići, pak je zaplivao u drugu struju. Stao je uhadjati stražare i kažnjenike, te ih je prijavljivao ravnatelju. Postao je uhoda; ali za kratko vrijeme dogodilo mu se, što se svakom denunciantu dogadja. Držao je, da si je stekao njeke zasluge svojim doušivanjem, pak je postao drzovit u svojim zahtjevima i u svom vladanju, te je osjetljivo disciplinarno kažnjen. U to se promijenio upravitelj zavoda, pak su mu nanovo porasla krila. Nadao se, da će, klevećući starog upravitelja, ući u volju novom, ali se prevario. Vidivši, da si neće moći izvojštiti bolji položaj, stao je snovati osnovu kako bi uskočio. Nakon godinu dana razmišljanja i pripreme podje mu za rukom jedne večeri uskočiti. Došao je čak do blizine Varaždina i već se nadao, da će mu poći za rukom, da se provuče preko granice, ali su ga oružnici našli i uhitili. Tako je tužan i razočaran vraćen u kaznionu mitrovačku, gdje je nastavio i svršio svoju osamnaestgodišnju kaznu.

Kako se osjećao nakon te kazne, što je mislio i kako se vladao?

U kaznioni je bio tiran svoje okoline. Kažnjenike u svojoj sobi podržavao je, ili je to barem nastojao, u strahu svojom fizičnom snagom; a kad mu je ta jenjala, svojim odnošajem napram službenom osoblju.

Čitajući njeke knjige stao si najednom utvarati, da on nije običan čovjek, nego da je obdaren većim razumom nego njegovi drugovi. Ovi su za njega postali „prosta neuka masa, zaludjivana od seoskih popova", dok je on bio prosvjetljeni, iskusni, načitani i pametni R. Ne imajući u kaznioni brige za dnevne potrebe, nije htio raditi niti što naučiti, pak je izgubio mjerilo života. Zaboravio je, da čovjek, koji hoće, da se o svom trudu uzdržaje, mora i te kako oštro pljunuti u šake i raditi, ako nema kapitala. Dugotrajna kazna odaljila ga je od zbilje života i svijeta i napravila je od njega sanjara svoje vrsti. Želio je samo da živ i zdrav izadje na slobodu, za drugo se nije brinuo. Nije mislio na to, da vani treba naći i ruha i kruha, a i mjesto, kuda se glava sklonuti može. Jaka tjelesna konstrukcija mu je bila u prilog, te je izrobio svih 18 godina. Sa vrlo malo novaca, a još manje volje za rad otišao je svojoj sestri na teret. Tu joj je bajao, da se muke namučio i da će on sada napisati knjigu o svom osamnaestgodišnjem robovanju, da će se ne samo Hrvatska nego sva Evropa snebivati. Sestra je vjerovala i nevjerovala, nagovarala ga da se lati zanata ili drugog posla. Ali što bi luda ženska glava njega, R-a, mogla svjetovati! Znade on živjeti i bez rada i to gospodski.

Digitized by Google

Stao je mešetariti, pri čem je zaslužio koji groš, s kojim je otišao u zakutnu kavanu, te ondje „mudrom" igrom zaslužio malu svoticu. Tako je to trajalo upravo godinu dana. Ravno godinu dana nakon odlaska iz kaznione, na isti koledarski dan, uhićen je i zatvoren radi kradje počinjene prigodom mešetarenja na sajmu. Tužen je, da je seljaka, koji je prodao volove izvan mjesta, sa jednim drugom zaustavio, prigovorio mu, da je našao njegove novce, a kad je onaj to poricao, stao ga vizitirati i pri tom mu ukrao njegove novce i pobjego. Badava se on branio, da on u to vrijeme nije ni bio na toj strani grada, da je on bio drugčije obučen nego je to oštećeni prvobitno pripovijedao, da je taj način kradje preglup za njega, da je on mogao veće svote ukrasti, da je htio itd. — sve mu to nije pomoglo. Oštećeni se zakleo, da je on taj, koji mu je novce ukrao i sud ga je sudio na 8 godina teške tamnice. Nakon 18 godina tamnovanja uživao je godinu dana slobodu, a sada ima da robi opet 8 godina. Tome treba mnogo fizične snage. Kažnjenička hrana, premda tečna i dobra, ipak nije prilagodjena svakom čovjeku, nego je proračunana prosječno za čovjeka srednjih potreba. Pomanjkanje kretnja, neprestana težnja za slobodom i svi ini nedostaci, koje kazna slobode sobom nosi, skraćuju život kažnjeniku. R. se čvrsto nada, da će i ovu kaznu izdržati, „ali onda počima za njega novi život" —

„To je teško vjerovati. Kad Vas osamnaest godina robije nije bilo kadro naučiti pameti, slabo je nade, da bi Vas ovih 8 godina što naučilo."

„Varate se, gospodine; ne ću se ja više brinuti za druge kao do sada, ja ću sada živiti za sebe. Vidite tu moju nesretnu sestru. Ja sam samo za nju radio i za nju živio. Njoj za volju sam ja odustao od svoje nakane, da opišem moje tamnovanje; njoj za volju sam ostao u toj maloj Hrvatskoj, mjesto da sam išao u Ameriku, gdje bi se moje znanje i moj um plaćao tisućama".

„Tko Vas ne poznaje, zbilja bi Vam vjerovao, da ste Vi uzdržavali sestru, a ne ona Vas. A tko ju je uzdržavao za vrijeme Vašeg osamnaestgodišnjeg tamnovanja? — Pustite te pripovjedke, nego mi recite u čem se sastoji to Vaše znanje i na koji bi Vi način svojim umom zaslužili tisuće?',

„Ja sam mnogo čitao i mnogo znam. Poznam sve prirodne sile i znam kako ih treba izrabiti. Ja sam još za moje prve robije smislio jedan stroj, koji se dade upotrijebiti za elektriku, za mlin, za sve štogod hoćete, a ne treba ni ugljena ni vode, da ga tjera. Prirodna sila, koja je za pogon tog stroja jedina potrebna, nalazi se svuda. Hoćete li na Sljemenu, na Ivančici, u dolini ili na brežuljku, gdje god hoćete, može se taj moj stroj postaviti; prirodna sila će ga tjerati, a on će proizvesti snagu, koju možemo upotrijebiti za razsvjetu, fabriku i sve drugo."

„Niste Vi prvi, koji si utvara, da je našao stroj, koji se sam tjera. Vi

Digitized by Google

ste si to složili u glavi svojoj možda sasvim lijepo, ali kad bi se stroj napravio, vidjelo bi se, da ste Vi zaboravili ili na trenje, da naime kotači neće uvijek da idu, jer ih zrak i trenje oko osovine i drugih kotača zaustavlja, ili da ste zaboravili, da se materijal troši, da nijedan predmet ne može da lebdi u zraku, nego mora pasti na zemlju itd."

„Molim Vas, mislite li Vi, da sam ja lud?"

„Čovjek može biti posve normalan, a ipak nješto ne zna ili si nješto utvara, što ne može da bude."

„Ja sam posve normalan. Ja znam tko, što sam i što radim. Ja sam tu stvar ozbiljno promislio i ja u nju vjerujem, kao što vjerujem, da nam sunce daje svjetlo i toplinu."

„Čini se, da je robija iz Vas napravila čovjeka, koji si je stvorio njeke ideje sam, uljuljao se u njih, a sada ove nad njim gospodare . . ."

„Nisam ja lud. Čuti ćete Vi još o meni. Još će se ova nesretna mala Hrvatska ponositi mojim imenom."

„Nebi škodilo, jer do sada joj baš niste bili na diku."

„Ništa za to ! Sve će to biti drugčije. Ja ću ovo par godina izrobiti. Onda ću otići u Ameriku. Ondje se ne pita, čiji je tko sin, nego što zna. Naći ću ljude s kapitalom, kojima ću moju tajnu otkriti. Nemojte misliti, da ću se dati prevariti. O ne ! Ja ću pred predsjednikom republike ili drugom kojom visokom osobom sklopiti pogodbu, a tajnu ću odati tek kad budu milijuni sigurno za mene položeni. Što mislite, kolika bi to bila sreća za Hrvatsku, da ja sada mogu tajnu svoju odkriti? Koliko bi ona prištedila na ugljenu, a mogla bi patent moj unovčiti. Ja sam dobar Hrvat, ja bi Hrvatskoj tu tajnu. dao za 100—200.000 K i uz uvjet, da budem odmah pušten iz kaznione. Tražio sam, da me predvedu u Zagreb, da tamo sklopim pogodbu s vladom, ali su me odbili."

„Sad Vam se žuri. Zašto nijeste tu tajnu iznijeli, kad ste bili godinu dana na slobodi."

„Nisam se baš namjerio na ljude s novcem, a ta moja nesretna sestra nije mi dala ići u Ameriku. Ali doći će vrijeme. Znati će svijet tko je bio R. ! Tješim se, da su i drugi umovi stradavali."

„Pustimo to, jer ćete inače posve zaboraviti, da ste još u Hrvatskoj, i to čvrsto, naime u kaznioni."

„Žalibože u kaznioni, u koju ne spadam. Ne treba nama kazne; prosvjete nam treba. Gledajte taj neuki glupavi svijet tu u kaznioni. Govorim ja njima mnogo toga u sobi; ali što hasni, zalupano ostaje zalupano. Ali nije im zamjeriti. Tko bi ih podučio. Zar naši popovi? Ti se samo brinu za sebe. Svi smo mi tu nesretnici, za koje bi Vi morali nešto učiniti. Vidite n. pr. hranu. Dobra je, ali bi mogla biti bolja."

Digitized by Google

„Mogla bi biti i bolja, ali Hrvatska nema novaca u izobilju. Ona mora trošiti na škole, pak ne može kažnjenike hraniti preko potrebe?

„Zam ja to, ali ako država hoće da zatvara ljude, onda neka ih i dobro hrani. Onda n. pr. duhan. To bi trebalo uvesti. Mi duhandije to teško podnašamo. Brinite se za nas sirotinju i isposlujte nam duhan i budite uvjereni, da će Vam potomstvo podići spomenik."

„Vi mislite potomci kažnjenici! Vi bi želili, da se kažnjenicima ugadja, a nećete da se trsite da kažnjenika ne bude ili ih bude barem manje."

„Nemojte i Vi kao drugi: „Kriv si, treba da trpiš", nego pogledajte malo i na sirotinju i njezine patnje. A mi znamo svi, kad bi Vi samo htjeli" pušili bi mi skoro".

„A sada ne pušite?"

„Pušimo, ali uz kakvu cijenu i kojim strahom. Prokriomčareni duhan plaćamo skupo kruhom, slaninom, mlijekom itd. A duhan mnogoga zavede. Tko je željan duhana, a nema ga, učinit će drugom štogod hoće, makar mu to inače bilo ispod časti, samo ako može doći do duhana. Ima još mnogo toga, što bi ja reformirao, da sam ravnatelj kaznione. O tom sada ne ću govoriti. Kad izadjem iz kaznione, napisat ću to u jednoj knjizi".

„To će biti malo teško, jer vidim iz Vaših listova, da Vam pisanje baš ne ide tako lako".

„Ništa zato. Imade pisara. Uzet ću si jednog, pak ću mu diktirati"

Eto tako tom čojeku prolazi i ova robija u snovama. Djelomice o reformi kaznione, a djelomice o sjajnoj budućnosti. On je tjelesno i duševno zdrav izgubio tlo ispod nogu, premda govori, da je on pristaša „realnog pravca", o kojem je negdje nešto čitao.

III.

B. 2.320. — Drugi put je u kaznioni, a sudjen i više puta. Sve radi kradje.

„Nema ni pet godina, da ste izašli iz ove kaznione, pak ste se opet vratili, a mlad ste i čvrst".

„Jeste, jeste, to i jest moja nesreća, da sam se vratio. Vaša nesreća ne, jer Vama je to svejedno, da li tu ima 600 ili 700 ljudi".

„Nije mi svejedno. Volio bih, da nema nikoga".

„Što bi Vi onda radili?"

„Ni brige Vas za to. Nego molim Vas, zašto se Vi vraćate u kaznionu?"

„To Vam je duga pripovjetka. Ja ću Vam ju u kratko pripovjedati.

Moja je mati bila služavka u gradu K. kod nekog dosta bogatog mesara. Bila je pristala ženska, pak se dopala mesaru. Posljedica toga bio sam ja. Dok je mesar živio, bilo je sve dobro. Mati je ostala u kući, a mesar se brinuo i za mene. Nu kad je mesar umro, morala je mati seliti iz kuće. Ono

Digitized by Google

nješto malo novaca, što je mati dobila, uzela je sebi i otišla u svijet, a mene je prepustila bogu i dobrim ljudima. Ovih je bilo malo, pak sam najednom dopao općini na teret. Općina me predala njekom siromaku, koji me je imao odgajati. Nije baš zlo postupao sa mnom, ali glavno mu je ipak bilo, da svakog prvoga digne uzgojninu. U to podje općini za rukom te pronadje moju mater i dade me njoj otpratiti. Mati se medjutim bila udala, te je njen muž bio iznenadjen tim darom. Nastale su svadje u kući radi „fačoka". Kad se mati razljutila na očuha, dobio sam ja batina, a kad se očuh razljutio na mater i rekao joj, da je flundra s fačokom, onda sam i opet ja, taj nesretni fačok, bio kriv. Bilo što bilo, ja sam dobio batina. Bio sam očuhu na putu, jer je vidio da će biti djece iz zakonitog braka dosta. Materi sam smetao, jer je vidjela, da će joj radi mene očuh često prigovarati njen život prije vjenčanja. Prve sam batine dobio nezasluženo i to u vrijeme, kad još nisam puno razmišljao, ali sam doskora uvidio, da je svejedno: bio dobar ili zločest, batina uvijek, tako da sam se na nje bio naviko i nisam se na to obazirao, nego sam radio, što sam htio, a to je bilo redovito, da sam bio zločest. Ako sam što našo, što sam mogao sakriti, baciti i uništiti, bacio sam to rado i uživo sam, kad su se drugi mučili, tražeći tu stvar. Našli ju ili nenašli, fačok je dobio svoje. Tako sam odrastao do škole. Naravno, da sam i medju svojim drugovima i u školi došao skoro na glas. O čem je naša kuća ozvanjala cijeli dan, to je bilo i na ulici poznato. Ostao sam „fačok" ne samo za moga očuha, nego i za moje drugove. Radi toga naziva je bilo dosta tučnjave, ali otresti ga se nisam mogao. Nu bilo je i dobrih drugova.

Njeki su se postavili na moju stranu, kad su vidjeli, da se samnom dade nješto učiniti. Ja sam naime bio uvijek spreman na borbu i na djelo. Djelo se sastojalo u svim mogućim nepodobštinama. Osobito se drugovima svidjalo, da me nije bilo strah ukrasti kakvu sitnicu kod piljarica, u dućanu ili kojem vrtu. Ispočetka sam krao samo stvari za jelo, jer sam redovito bio gladan. Obroci moji kod kuće nisu nikad bili obilni, a bilo je dana, da sam volio i ne jesti kod kuće nego riskirati batine. Ni mati ni očuh si nisu puno trli glave, ako me makar cijeli dan nije bilo kod kuće. Tako sam svršio pučku školu, u kojoj nisam bio ni najgorji ni najbolji učenik. Naučio sam čitati i pisati i računati. Poslije škole su me dali na knjigoveški zanat. I tu je bilo zlo. Majstor je mislio, da me mati ima hraniti, a mati je rekla, nek me majstor hrani. Uz tu prepirku sam ja gladovao, a kad sam počeo krasti, upoznao sam se po malo s policijom. To je bilo nješto nova. U zatvoru sam upoznao svu fakinažu, koju do sada još nisam poznavao. Sklopio sam nova poznanstva. Osim lukavosti kod kradje, pojavio se kod mene najednom i bijes njeki. Kad me je tko dirnuo, znao sam planuti, psovao sam kao Turčin i vredjao sve i sva na svijetu. Sa 18 godina već sam bio prošao „malu školu" i došao u „veliku", naime u Lepoglavu. Tu sam pet godina odsjedio. Bilo mi je sva-

Digitized by Google

kojako. Njeko vrijeme sam radio marljivo, onda sam opet obustavio posao Kad pomislim, kako ima ljudi, koji dobro i lijepo žive, a ja se mučim, onda mi se zavrti mozak i spopadne me njeki pritajeni bijes. Ako me u tom času tko dirne, tad ga obaspem pogrdama, bio on tko mu drago. Znam, da si time sam škodim, jer budem disciplinarno kažnjen, ali si ne mogu pomoći. Jedva sam njekako onih pet godina odrobio i mislio sam, da ću radje skoćiti u Savu nego da i opet dodjem u kaznionu. — Kad sam onih pet godina bio ovršio, uputio sam se u svijet i njekako sam se protuko, dok me nisu unovačili. U vojsci sam bio miran i dobar, te sam postao podčasnik ; ali kad su doznali, da sam bio sudjen radi kradje, degradirali su me. Poslije vojništva sam se njeko vrijeme skitao, tražeći posla, dok nisam upao opet u zlo. Sudili su me za kradje, koje nisam počinio —

„Vi ste za vrijeme istrage bili i na motrenju u Stenjevcu."

„Jesam. Rekoh sam Vam već, da me koji puta spopadne njeki bijes, onda psujem sve. To sam radio na prvoj raspravi. Opsovao sam suce i vladu i kralja, sve redom. Na to su raspravu prekinuli i poslali me u Stenjevac. Ja jesam kojiputa malo lud ; ali k onim ludama u Stenjevcu ipak ne spadam. Ja ne znam ni sam kako bi ja to moje stanje okrstio, ali pomoći si ne mogu. Ima dana, da mi se miješa u glavi. Najgorje mi je, kad pomislim, što ću poslije ove kazne učiniti. Tko će me primiti u posao. Pravoga zanata i ne znam, jer nisam nijedan posve izučio. Moji me ne će hraniti. Biti će mi kao listu na ulici. Kuda ga prvi vjetar nanese."

„Niste Vi jedini nesretnik, koji se bori za opstanak. Ima ih još mnogo pak što drugima polazi za rukom, moći ćete i Vi postići."

„Nije to lako. Nisam kao drugi. Ja hoću raditi i hoću biti dobar, ali ne mam se za što uhvatiti" —...

Prodje njekoliko dana mirno, najednom eto trke. B. se posvadio u radionici, opsovao stražara, bacio posao. Eto ga na prijavku.

„Što je s Vama ?"

„Što bi bilo ? Nije ništa. Ovi krvopije, lopovi, ništarije mi ne dadu mira. Sami lopovi. To bi valjalo potući. Ja mirno radim, a oni mi podmiću loš posao, vele, da sam ga pokvario, pak svi na mene, i majstor i stražar i kažnjenici. Ne idem više u radionicu. Neka radi tko hoće, ja više neću.

„To ne ovisi o Vašoj volji. Vi morate raditi."

„Neću, pa neću. Secite me, palite ili vješajte, raditi neću."

„Ako nećete raditi, smjestiti ću Vas u samicu i pooštriti Vam samotni zatvor tamom ili postom."

„Ne ću više ni jesti. Ne trebam ni hrane ni posla. Hoću da crknem. Barem će na jedan put biti kraj. O mati mati, zašto si me rodila ? Da si rodila prase, bilo bi ti od hasne, a ovako ? Ni sebi ni meni. Onda ovi krvopije tu u

Digitized by Google

kaznioni. To sve siše siromaku krv počam od ravnatelja do zadnjeg kažnjenika. Ali sada će biti svemu kraj. Sada moram crknuti . . ."

Tako to traje u samici 2 -3 sata. Onda nastupi stanje rezignacije, a za dva tri dana duševno ravnotežje, u kojem B. moli da mu se oprosti, da je bio kao lud i da ni sam ne zna, zašto se tako razljutio.

Ovi se prizori opetuju svaki drugi treći mjesec.

Ima li tome čovjeku lijeka ? Mislim, da bi ga još bilo, ali kazniona ga neće izliječiti.

(Nastavit će se).

Nekoliko opazaka prigodom djelomične preinake građanskog zakonika.

(Svršetak).

Ako se pak upotrebi formula od Judikatenbuch 114, to se ost avštin od 42.000 kruna pripada svota, dužna za doprinos (9.000 kruna) tako, da ukupna ostavština iznašala bi 51.000 kruna. Ovo se podijeli u 3 dijela te braća A. B. dobivaju po 17.000 kruna, a od dijela brata C. ima da se odbije 9.000 kruna, što mora da doprinese i po tome on dobiva od ostavštine samo 8.000 kruna. Na sva 3 načina dolazi se do istog rezultata, ali tom razlikom, da ovaj zadnji način nije moguć bez istodobne diobe ostavštine. — Propis § 793. gradj. zak. pitanje doprinosa ni najmanje ne čini ovisnim o diobi, nego to smatra sasvim posebnim zahtjevom, koji nema ništa zajedničkog sa diobom, niti jedan zahtjev zavisi o drugom. S toga prvi način vršenja doprinosa odgovara zakonu i prikazuje se sasvim ispravno stanovište gori spomenutog vrhovnog riješenja od 20. oktobra 1908. R. IX 108./8. (Dr. Kroblewski „Zur Anrechnungslehre" u Gellerevu Zentralblatt für die j. P. od god. 1905. str. 961.).

O računanju doprinosa pri pravom nužnom dijelu isto vlada spor, nu o tome ću se kašnje baviti. Buduć pak već istaknuto da nužni baštinik, kojemu je ostavljen dio u obliku baštinskog dijela, nije nužni već obični baštinik i suvlasnik, to u ovakvom slučaju dolaze u uporabu propisi § 790. gradj. zak., a ne oni po §§ 787.—789. gragj. zak.

U praksi obično ženske su ograničene na baštinski dio, što odgovara njihovom nužnom dijelu, i suviše u oporuci im je nametnuta dužnost, da doprinesu n. p. 200 kruna, što su primile pri udaji. Kad one ustanu tužbom za diobu, baštinici im podignu prigovor doprinosa. Ali tužiteljice ne priznaju

Digitized by Google

tu dužnost, a u dotičnoj ostavinskoj raspravi izjavile su, da poštuju uopće oporuku, a samo da je ne poštuju, u koliko im je naregjen doprinos, jer da one nijesu pri udaji primile ništa od svog oca (oporučitelja). — Mnogo puta od oporuke do tužbe za diobu progje daleko više od 3 godine. U parnici se raspravlja o doprinosu i nametne dužnost tuženim, da dokažu, da su tužiteljice primile svotu, što bi sada imale da doprinesu. Ovaj postupak čini mi se neredoviti, jer u prvom redu nije potreba, kako je već rečeno, baviti se u parnicama za diobu o dužnosti doprinosa. Zatim nije uvijek redovito tuženim nametnuti dužnost dokaza, da su tužiteljice primile dotičnu svotu, jer ovaj dokaz je više puta nemoguć. Ako je naime od oporuke do diobe prošlo mnogo godina (koji put i po 25 godina), tuženici više ne znadu živog nijednog svjedoka, da ga predlože kao dokaz. Dužnost doprinosa, nametnuta u ovakvima oporukama, svakako je odredba u korist muških baštinika, ne prelegat u njihovu korist, te se na taj način ženskima ne ostavlja pun nužni dio, već smanjen dužnošću doprinosa. One dakle su opterećene ili bolje rekuć njihov dio je snižen, nepotpun, pa ako im je krivo, imadu da pobijaju oporuku, da pitaju oslobodjenje od te dužnosti i uništenja te nepravedne koristi odregjene za mužke. Ako one to propuste i ne pitaju po § 775. gr. zak. nadopunjenje nužnog dijela niti inače pobijaju oporuku, mislim, da je doprinos pravovaljano utvrgjen, da ga se više ne može pobijati, a ako ga ženske i poslije roka od 3 godine hoće da pobiju, tada bi im muški mogli suprostaviti prigovor zastare bilo pobijanja oporuke bilo zahtjeva nadopunjenja nužnog dijela (§ 1487. gragj. zak.)

U ostavinskim raspravama se dogodi, da se, iza kako je dosugjena ostavština, nagje koja oporuka u korist n. p. muških baštinika, dočim dosudnica se temelji na neoporučnom nasljestvu. Tada se postupa po § 180 neparbenog postupka. Nu baštinici oporučni ne ustanu sa tom tužbom, nego stvari ostanu nepromijenjene. Samo kad ženske zatraže diobu na temelju dosudnice, tada muški (tuženici) prigovore, da dio, naznačen u dosudnici, nije tačan, jer da se je našla oporuka, po istoj da ženskim ide mnogo manji dio i da se stoga u presudi o diobi moraju djelovi izračunati po oporuci. Ženske pak niječu ovu oporuku i tako se razviju razne preprke. Zahtjev po § 180. neparb. post. ne može da se podigne putem prigovora suprot tužbi za diobu (Mjesečnik god. 1909. strana 1058.), već posebnom tužbom, proti kojoj neće se moći podignuti prigovor presugjene stvari, jer da je naime u pregjašnjoj parnici za diobu pravomoćno izrečeno, koji dio pripada ženskima. Prigovor presugjene stvari s toga se ne bi mogao podignuti, jer sporni predmet nije identičan u obim parnicama, buduć da se je u prvoj parnici radilo o tužbi za ukinuće zajednice, dočim predmet druge parnice bila bi tužba za nasljedstvo po § 823. gragj. zak. (riješenje 7. rujna 1909. Rv. IX. 107./9.). — Sudac dakle u parnicama za diobu ostavštine nema

Digitized by Google

da se bavi ni o prigovoru doprinosa ni o eventualnom prigovoru ex § 180. neparb. post.

Jedno takogjer sporno pitanje je odgovornost baštinika, koji je prihvatio ostavštinu sa blagodati inventara, da li naime odgovara samo sa predmetima ostavštine ili i sa svojom posebnom imovinom do vrijednosti dotične ostavštine. Ima važnih razloga sebi u prilog prvo i drugo mnenje, nu ovo zadnje ima pretežni broj pristaša (Rušnov: Tumač g. z. 2. izdanje § 802). Ovog je mnenja i vrhovna judikatura, koja dapače ne odobrava formulu presude, da je baštinik dužan da plati „u granicama ostavštine" već da se mora u parnici ustanoviti vrijednost ostavštine i do kojeg iznosa mora da plati (dotični dug) baštinik, koji je prigovorio, da ne može u granicama ostavštine da ga podmiri (Gerichts-Zeitung god. 1910. str. 174.) Doista ovo je sasvim ispravno, jer presude o dužnost isplate „u granicama ostavštine" prije svega ne utvrgjuju kako odgovara dužnik, da li cum viribus haereditatis ili pro viribus haereditatis, a zatim izvrgava ovrhu još i stoga raznim prepirkam, što se nikako ne zna, koliko faktično mora da baštinik plati; sa ovakvim presudama glavne prepirke nastaju tek po dovršenoj prvoj parnici. Moralo bi se u praksi provesti gornje nazore, premda nije baš konstantna u tom ni vrhovna judikatura, koja ipak kadgod nametne dužnost tuženima da plate „u granicama tih ostavština i u razmjeru odnosnih nasljednih djelova" (Riješenje 10. januara 1911. Rv. IX. 352/10.). Kad se jedna oporuka izgubi dolazi u uporabu § 722. gragj. zak. Treba dakle, da istu svjedoci potvrde po § 586. gragj. zak., dosljeno tome nije postignut dokaz po § 722. gr. zak. u svim ovim slučajevima, kad nije za usmenu postignut po § 586. gr. zak. Uz ostale slučajeve, kad nije postignut dokaz po § 586. gr. zak., spada i taj, ako se jedan svjedok ne spominje njezina sadržaja (Novak N. F. 1048. — Canstein: Civilproces, 3. Auflage str. 922.), a sve to vrijedi i za slučaj § 722. gragj. zak. Ova potonja zakonska odredba nije ukinuta propisom § 722. gragj. postup. i pomanjkanje ovog formalnog dokaza ne može da bude nadoknagjeno uvjerenjem dotičnog suca, pa mora se držati, da su i danas potpuno u kreposti propisi § 722. gragj. zak. (Schrutka von Rechtenstamm. Grundriss des Zivilprocessrechts § 206. i strana 190. opaska 1.) Ne pokazuje se logično tvrditi, da je u kreposti propis § 586. gragj. zak., a da nije onaj § 722. gragj. zak. (Tilsch: Einfluss der Zivilprocessgesetze, itd., 2. Auflage str. 178. 182. Festschrift zur Jahrhundertfeier des a. b. g. erster Teil strana 427. 428. 433. opaska 561) jer ako za usmenu oporuku nije dovoljan iskaz jednog svjedoka (pa makar taj bio osoba skroz vjerodostojna) u pogledu oporuke, koju je on neposredno čuo, kako bi se moglo smatrati dovoljna potvrda samo jednog svjedoka glede sadržaja jedne pismene oporuke, kojoj on nije neposredno ni sudjelovao? Preinake, sadržane u §§ 130., 131., novele sasvim su opravdane i odgovaraju čuvstvu pravednosti.

Digitized by Google

Prava nužnog baštinika i žene pokojnika, što su naznačena u § 795. 796 gr. zak., prilično su nejasna glede mjere, u kojoj pristoje. Glede nužnog baštinika, koji je razbaštinjen, propisuje zakon da mu u svakom slučaju pripada potrebno uzdržavanje. Kad zakon govori o potrebnom uzdržavanju, to se razumije pod tim slučaj, kad nužni baštinik nema svojih prihoda i kad u opće je u nemogućnosti, da si svojom zaradom dobije uzdržavanje (Zeiller: Commentar § 795. gr. zak.). Ovo je smisao izraza potrebnog uzdržavanja, a tako ga shvaća i zakon u § 291. broj 2. ovršnog reda. — Takav zahtjev prama očevoj ostavštini odgovara onom, što ga djeca imadu prama ocu za njegova života i kojeg ne gube niti u slučaju nepristojna ponašanja prama roditeljima (Krasnopolski: Familienrecht str. 243.), a ova dužnost roditelja prelazi kao svaki drugi dug na njihovu ostavštinu, kao što prelazi i dužnost hraniti svoju ženu. Propisi §§ 795. 796. gragj. zak. jasnije utvrgjuju tu dužnost. Nego tvrdi se, da zahtjev § 795. gr. zak. ne može nigda da nadilazi koristi, što bi bio imao dotičnik od nužnog dijela, kad bi mu bio ostavljen ili na istog imao pravo (Krainz-Pfaff § 259. — Rušnov: Tumač g. z. § 795. — Anders: Erbrecht § 92.), a to stoga, što nužni nasljednik, koji nije ništa počinio, da ga se razbaštini, nema od ostavština pravo da pita preko nužnog dijela, a da nedostojni nužni nasljednik ne može da bude postavljen u bolji položaj od dostojnog. Ovaj nazor doduše ima mnogo opravdanog u sebi, ali mu se može ipak dosta prigovoriti. Dužnost roditelja, da hrane djecu, je subsidarna, pa ako sin ima drugih prihoda bilo od drugog imanja bilo od vlastitih zasluga, tako, da je u stanju, da se hrani i da zaradom zasluži, prestaje ta obveza (§ 141. gragj. zak.), koja pak opet oživi, kad dijete postane nesposobno za zaslugu i padne u nemogućnost, da se samo hrani (Krasnopolski: Familienrecht str. 239.) Nužni baštinik dakle, koji je sposoban, da zaradi svojom snagom i radinošću, nema pravo, da se žali, da su mu prihodi od nužnog dijela neznatni i da ne može sa istima da se hrani, jer je on, kako je rečeno, po zakonu u prvom redu dužan, da sam sebe hrani, a podredno da traži hranu od oca ili od njegove ostavštine. — Ako pak nužni baštinik zbog bolesti ili drugih nesreća nije u mogućnosti, da se hrani, tada ima pravo, da traži prehranu od roditelja ili njihovih ostavština. Nema dakle temelja ograničiti propis § 795. gragj. zak. samo na nedostojnog baštinika, već pravo potrebne hrane ima i dostojni nužni baštinik, koji je primio nužni dio, ali mu prihodi istog nijesu dovoljni za prehranu. — Pravo nužne hrane djece i pravo hrane žene su dug ostavštine te ovi zahtjevi imadu prednost pred nužnim dijelom drugih baštinika, kao svaki drugi dug, i stoga ne prikazuje se opravdano mnijenje, da i žena nema pravo po § 796. gragj. zak. na viši prihod nego što bi ga imala od dijela, koji bi joj pripadao po §§ 757. 758. gragj. zak. (Zeiller: Commentar § 769.), te izgleda opravdanije protivno mnenje (Krasnopolski: Familienrecht str. 126.). Kad se po pretežnom mnenju

Digitized by Google

zahtjev po §§ 795. 796. gragj. zak. smatra dugom ostavštine, koji ima prednost pred nužnim dijelom drugih baštinika (Anders: Erbrecht, 2. Auflage, str. 128.), a zaostaje za zahtjevima drugih vjerovnika, tada ovaj zahtjev je nešto jači od zahtjeva nužnog dijela i može iznašati više od nužnog ili zakonitog baštinskog dijela. Stvar je važna i preporna i jedno uredjenje putem zakona ovog pitanja bilo bi baš potrebno.

Djeca, pozakonjena u smislu §§ 162., 723. gragj. zak. per rescriptum principis imadu baštinsko pravo ne samo prema svojim roditeljima, već i medju sobom (gl. kng. N. F. 1702.). Nezakonita djeca pak po današnjem zakonu imadu baštinsko pravo na ostavštinu svoje majke, a ako nezakonito dijete se vjenča pa imade svog zakonitog poroda, tad ovaj ima baštinsko pravo na ostavštinu svoje nezakonite bake i ova na njihovu (Gl. Ung. N. F. 3069. — Anders: Erbrecht § 37.). Nasuprot nezakonita djeca ne imadu medju sobom baštinskog prava, a bilo bi potrebno dozvoliti im ga, ako su n. p. ta djeca živila u zajednici sa svojim nezakonitima roditeljima, pa roditelji sve njima ostavili bez ustanovljenja povjerbene zamjene. — Desi se više puta da seljaci žive u suložinstvu, a to jer se ne mogu još da vjenčaju zbog vojničke službe. Od tog suložništva bude djece, živu sa roditelji, ovi slučajno preminu i sve ostave u korist te djece. Koji od ove djece umre bez oporuke, to njegov nezakoniti brat ili sestra nema prava na njegov dio, ako nije slučajno od roditelja bila odredjena povjerbena zamjena. U ovakvim slučajevima čuti se kadgod manjkavost baštinskog prava. Novela u tom smislu ništa ne nadopunja, već proširuje baštinsko pravo u pogledu svojte nezakonite majke. Ovo proširenje ne prikazuje se opravdanim niti odgovara moralnim obvezama. — Koji put se na žalost vidi, da i kćeri čestitih obitelji zabasaju u spolnom pogledu, imadu nezakonite djece, koja su veoma slabog ponašanja i lošeg glasa. Koja je potreba ovakvu svojtu metnuti u jedno kolo sa cijelom svojtom nezakonite majke i davati joj prava kao da je zakonita svojta? Mislim, da nema nikakve potrebe, da se zakonske odredbe u ovom pravcu prošire. Osim spomenutih slučajeva nezakonita djeca obično ne imadu baštinika i njihova ostavština ide eraru, ali erar nema prava, predvidjena § 537 gr. zak. tako, da na njega ne prelaze ostavštine, koje su pripale dotičnom pokojniku, a on je umro prije, nego ih je prihvatio (Gl. Ung. N. F. 80) i ovakvo načelo moralo bi se zakonom urediti. — Ako dakle umre majka, ostavljajuc nezakonito dijete, to ovomu pripada majčina ostavština, nu ako iza majke umre i nezakonito dijete bez da je podalo nasljednu izjavu na majčinu ostavštinu, tada ova ne prelazi ex § 537. gragj. zak. na erar, već na svojtu majčinu isto kao da ovo dijete nije nigda ni postojalo. Ovom načelu, izraženom u sad navedenom vrhovnom plenarnom riješenju, unešenom u Judikatenbuch pod br. 138, prilagodila se i financijalna oblast (odredba ministarstva financija 22. travnja 1898. broj 18146.) — Dotičnu ostavštinu

Digitized by Google

erar može da prihvati ili odbije (Gl. Ung. N. F. 2038), a ako je odbije, sud proglasi istu zatvorenom i dovršenom ostavinsku raspravu (Gl. kng. N. F. 3705.), nu ostavština time ipak ne postaje res nullius, nego ako je vjerovnici ne uzmu, onda ostavština isto ostaje pod sudskom upravom, niko ne može da je samovoljno prisvoji po §§ 381.382. gragj. zak., obavi se likvidacija iste i drži u sudbenoj pohrani, pa onda obično opet svrši u vlastnost erara kao predmet, nalazeći se u sudskoj pohrani (K r a i n z: Ehrenzweig, 4. Auflage § 491. opaska 11.). — Ovaj nazor je dobar, nu zakonom nije uregjen, a imade slučajeva, kad nije ni izvediv, kao n. pr. ako ostavština sastoji iz samih nekretnina; potrebno je, da zakon uredi ovu stvar. Prama tome sadržaj § 160 novele odveć je oskudan za potrebe, što se osjećaju u praksi. Nužni dio baštinika daje dvojba ne samo u pravcu jur istaknutom, da li se i kada ima platiti u novcu, da li se i kada nužni baštinik smatra vjerovnikom, a kada pravim nasljednikom, suvlastnikom, nego i u pravcu, kako se ima da izračuna iznos nužnog dijela. Kad je povrijedjen nužni baštinik u svom dijelu, onda može da pita popunjenje istoga po § 775. gragj. zak., te može prihvatiti ono, što mu je po oporuci ostavljeno, pridržajuć si pravo, da pita popunjenje nužnog dijela. U tome ga ni najmanje ne priječi propis § 808. gragj. zak. i on dakle nije dužan da se odreče onoga što mu je oporukom ostavljeno, eda uzmogne pitati nadopunjenje nužnog dijela (Festschrift zur Jahrhundertfeier des a. b. G. 2. Teil, str. 709.) niti gubi ovo pravo time, što je ostavštinu nastupio po oporuci (Gl. Ung. N. F. 3117.), a ako je mimoigjen, štite ga propisi § 776. i slijed. Kad dijete umre prije oca, potomci djeteta stupaju potpuno na njegovo mjesto (§ 779. gragj. zak.) Ova zakonska odredba sadržaje općenito načelo za sve slučajeve; tako ako je otac ostavio u oporuci djetetu 4 šestine, a dijete umrlo prije oca, njegovi potomci primaju isto 4 šestine, kao što ako otac ne učini oporuku, nego samo odredbu, kojom jedno svoje dijete ograničuje na nužni dio, pa to dijete umre prije oca, njegovi potomci stupaju na njegovo mjesto i primaju samo nužni dio i ako se dotična ostavština vodi po neoporučnom nasljedstvu, pošto nema oporuke (Novak N. F. broj 1330.). Novela u § 134. rieŝava spor, da li se pri izračunavanju nužnog dijela imadu uzeti u obzir darovštine, koje je pokojnik za života učinio bez povrede § 951. gragj. zak. i utvrdjuje, da se imadu uzeti u obzir. Po današnjem zakonu pretežno je mnenje, da se te darovštine ne uračunavaju i to je mnenje usvojeno u judikaturi (Gl. Ung. N. F. 2365. Judikatenbuch 157. R u š n o v: Tumač g. z. 2. izdanje §§ 784.—786. — Krainz-Ehrenzweig IV. izdanje § 530.— A n d e r s: Erbrecht 2. Auflage § 54.). Ovaj se nazor prikazuje sasvim opravdan, jer nužni dio je polovina od baštinskog neoporučnog dijela. Baštinu se imade uzeti onakvu, kakva jest, a ne nešto imaginarnoga, te nema razloga, da se ograniči oporučitelja, da za života ne može nego u mnogo uskim granicama darivati svoje. Sa istog razloga, da je naime realno

Digitized by Google

stranje baštine normativno za ustanovljenje nužnog dijela, mislim, da se doprinos ili bolje uračunanje po § 788. gragj. zak. ima da obavi tako, da se od svote nužnog dijela odbije dotični iznos, a ne po formuli Judikatenbuch 114. gori navedenoj (Dr. Wroblewski „Zur Anrechnungslehre" gori naznačeno). Ipak podiže se znatnih prigovora proti Judikatenbuch br. 157. i sada zakonom se hoće da utvrdi protivno mnenje. Bilo kako bilo, ostati će kao načelo, da pravo po § 951. gr. zak. imadu samo djeca, koja jur postoje (§ 22. gragj. zak.) u času darovštine, a ne ona koja su iza toga nastala (Gl. Ung. N. F. 3955. — Anders: Erbrecht § 94.), pa dakle za izračunanje nužnog dijela ove djece, što su nastala iza darovštine, ne imadu se nikako ni omanje darovštine (ispod ½) uzeti u obzir sve i da postane zakonom mnenje protivno od Judikatenbuch 157.

Istaknuti navodi odnose na darovštine inter vivos, već izvršene, a ne odnose se na darovštine post oblitum, koje imadu da se izvrše tek poslije smrti darovaoca, jer takve ne mogu da smanje nužni dio (Festsschrift zur Jahrhundertfeier des a. b. G. 2. Teil str. 668.)

Dio, ostavljen po § 774. gragj. zak. nužnom nasljedniku, mora da je prost od svakog tereta, pa dakle i od povjerbene zamjene. To je sasvim pravo, jer nužni dio mora da progje u slobodnu vlastnost baštinika, koj je uoblašten da sa istim raspolaže. Nu kad oporučitelj ne odredi opću povjerbenu zamjenu, već uoblasti nužnog baštinika da on (ili njegovi zastupatelji) može da slobodno raspolaže sa dotičnim dijelom, ali ako umre u dobi, kad ne može da oporuči ili ako zbog umobolnosti nije u mogućnosti, da učini oporuku, da tada nastupi povjerbena zamjena, mislim, da bi ovakva zamjena mogla i morala biti dopuštena. Sa istom nužni baštinik nije zapriječen da raspolaže za života, a nije u mogućnosti zbog dobe ili umobolnosti fali mu testam. factio activa, te ne može se tvrditi, da je ograničen u ovakvom pravu raspolaganja, jer ga uopće ni nema. U teoriji je ovaj nazor istaknut (Krainz-Ehrenzweig, 4. Auflage, § 527. opaska 5. — Anders: Erbrecht § 89.), a i u judikaturi, kadgod se nalazi isti nazor (gl. Ung. N. F. 3042.). Mislim, da bi bilo shodno u tom smislu zakon popuniti kao takodjer priznati valjanost za druge baštinike, koji nijesu nužni, obću i neograničenu pravovaljanost od t. z. fideicommissum eius quod supererit. Valjanost ovakvih odredaba je i po današnjem zakonu pretežno priznata, a u praksi nailazimo kod težačkih oporuka na takve zamjene, koje obično glase, da n. p. sve ostavlja svojem bratu, koji je uoblašten sve prodat, založit, uništit itd., a ako od ovoga što preostane iza njegove smrti, nek predje na njegovu mužku djecu.

Naše baštinsko pravo daje prednost oporučnom nasljedstvu, a tek podredno dolazi zakonsko nasljedstvo, koje se pak opet osniva na predmjevanoj volji pokojnika.

Radi toga i u sporovima o baštinstvo obično se mora da ustane tužbom

Digitized by Google

proti oporučnom, a ne proti neoporučnom baštiniku (§§ 125. 126., nepar post.). Na taj način neoporučni baštinik je obično dužan, da dokaže nevaljanost oporuke, pa ako je ne dokaže u dvojbi sudac ima da smatra oporuku valjanom, ako dakako nema formalnih mana, što je čine ništetnom. Da li je je ispravan ovaj temelj ili bi bilo valjanije, da zakon daje prednost zakonskom baštinstvu, to je mučno odlučiti. Budući je baštinsko pravo prenos pokojnikovih prava na baštinika, to je u prvom redu odlučna njegova volja, na koga će ta prava preći. S druge strane neoporučni baštinici imadu pravo, da kažu, da im se nema odnijeti ono, što bi ih po zakonu išlo, dok se ne dokaže valjanost oporuke i zahtjevati da oporučni baštinik uvijek mora da dokazuje, a ne on da pobija, valjanost oporuke. — Meni se čini ispravnije stanovište našeg postojećeg zakona i da je dobro, što se pri tome i ostaje.

Ostavština prelazi na državu, kad nema drugih osoba, kojim bi po zakonu išla (§ 760. gr. zak.); država dakle dolazi najzadnja. Stoga i propisuje § 726. gragj. zak. da ako se odreče ili nije sposoban baštinik, da prelazi ostavština na legatare. Ova zakonska odredba vrijedi ne samo, kad su oporukom odredjeni baštinici i legatari, pa se baštinici odreknu ostavštine, već i onda kad uopće nema oporuke, u koliko se ne bi moglo dokazati, da je pokojnik volio da nastupi slučaj § 760. gr. zak. Opaziti je, da uvijek baštinici imadu prednost, pa i ako su odredjeni stalni djelovi za svakoga te isključeno pravo priraštaja (§ 562. gragj. zak.), to ipak ispražnjeni dio, u nestašici drugih zakonitih baštinika, prelazi po § 726. gr. zak. na oporučne baštinike, a stoprv, ako ga ovi neće, onda na legatare. Legatari u ovom slučaju moraju da dadu nasljedno očitovanje (§ 121. neparb. post.). Propis § 726. gragj. zak. dolazi i onda u uporabu, kad baštinici po § 120. neparb. post. ne predadu nasljedno očitovanje ili kad se u slučaju § 128. neparb. post. nitko ne prijavi.

Protivno mnenje (Schuster von B.: Verfahren ausser Streitsachen, 4. izdanje, str. 196.) ne prikazuje se opravdano, jer ne odgovara običnoj volji pokojnika, koji u ogromnoj većini slučajeva voli, da njegova ostavština pregje na legatare, nego da nastupi slučaj § 760. gragj. zak., tako da bi bilo opravdano protivno mnenje onda, kad bi proizlazila protivna pokojnikova volja (Krainz-Ehrenzweig, 4. Auflage, § 507. — Unger: Erbrecht § 25. — Anders: Erbrecht § 30.).

Čudnovat je nazor, da legatar, koji je dao nasljedno bezuvjetno očitovanje, odgovara po § 801. gragj. zak. i ako nije baštinik niti je uopće u konkretnom slučaju imao da dade ikakvo očitovanje (§ 121. neparb. post.), pa je u pravom smislu bio i ostao legatar. Ipak ovo mnenje je izraženo u vrhovnoj judikaturi. (Gl. Ung. N. F. 3172.), premda zakon govori u § 801. gr zak. o baštiniku, pa legatar ne bi imao da postane odgovoran kao baštinik stoga, što je pogrešno podao nasljedno očitovanje.

Pravo vlastništva na nekretnine, ostavljene u zapis, stiče se tek uknjižbom

Digitized by Google

(§ 437. gragj. zak.). Ova se pak obavi na temelju posvjedočenja po § 178. neparb. post. Tvrdi se, da se ovo posvjedočenje ne može dati nego tek pošto bude dosugjena dotična ostavština (Schuster von B. gori rečeno djelo strana 317. — Gl. Ung. N. F. 3048. — Gazetta dei tribunali god. 1906. str. 47.). Ne čini se ovaj nazor tačan bez dvojbe. Pravo legatara ne zavisi o dosugjenju ostavštine; dapače u § 129. neparb. post. uoblašten je dotični skrbnik, da podmiri legatare još, dok je ostavština ležeća, dakle mnogo prije dosugjenja, a to jasno dokazuje, da pravo legatara ne ovisi o dosugjenju, već da je to sasvim posebno pravo. Nema dakle dovoljna razloga, da se protivno tvrdi i da se za nekretnine, ostavljene kao legat, zahtjeva iznimka t. j., da se legatara prisili, da počeka sa stečenjem prava vlastnosti na nekretninu, ostavljen mu u zapis, dok bude dosugjena ostavština.

Baštinik ne može da opozove svoje predano nasljedno očitovanje ni da bezuvjetno pretvori u uvjetno (§ 806. gragj. zak.), nu može da uvjetno pretvori u bezuvjetno. Ali to ne priječi baštinika, da dade novo nasljedno očitovanje na temelju jednog novog naslova (Schuster von B. gori rečeno djelo, strana 199.). Preinaka nasljednog očitovanja obzirom na drugi naslov nasljednog prava nije nipošto zabranjena (§§ 806. 823. gragj. zak.) te ta preinaka neizbježivo nastupa, kad kasnije izagje na vidjelo jedna oporuka, koja imenuje baštinicima one, koji su u nestašici takove oporuke bili nastupili ostavinu jedino na temelju zakona (riješenje 8. marta 1911. posl. br. Rv. IX. 509./10.). Primjetit je, da su u ovom slučaju baštinici bili najprije prihvatili uvjetno ostavštinu po zakonu, a poslije bezuvjetno po oporuci, a zatim htjeli da vrijedi prvo očitovanje; to im nije uspjelo. Po ovom riješenju baš se ne zna, bili bilo isto sugjeno, da su n. pr. baštinici prvi put dali bezuvjetno, a drugi put uvjetno očitovanje, te htjeli, da drugo vrijedi. Mislim, da bi se odredbu § 806. gr. zak. moralo popuniti u smislu, da je sve do dosugjenja prosto baštiniku, da promijeni nasljedno očitovanje i iz bezuvjetnog u uvjetno jer koji put se ne zna za dugove pokojnika, misli se, da ih nema, a poslije tekom ostavinske rasprave izagju na vidjelo, iza kako je baštinik već podao nasljedno očitovanje. P. D.

Haške konvencije o ženidbenom pravu i naši zakoni.

Napisao dr. Mihajlo Lanović, vladin perovodja.

Zakonskim su člancima XXI. i XXII.: 1911. zajedničkog hrv.-ug. drž. sabora uzakonjene dvije medjunarodne konvencije, sklopljene dne 12. juna 1902. u Haagu, o uredjenju zakonskih kolizija u ženidbenim stvarima. Zak. je člankom XXI.: 1911. uzakonjena „konvencija u svrhu izjednačenja ko-

Literatura: Karl Ritter von Czyhlarz: Die Haager Ehekonventionen und das oesterreichische Recht. Wien-Leipzig 1907. — Heinrich Dove: Die vertragu

Digitized by Google

lizija zakona o preduvjetima valjanosti zenidbe" (convention pour régler les conflits de lois en matiére de mariage), a zak. člankom XXII.: 1911. „konvencija za izjednačenje kolizija zakona o raspustu brakova i rastavi od stola i postelje, kao i kolizija, koje mogu nastati kod sudovanja o tim predmetima" (convention pour régler les conflits de lois et de juridictions en matière de divorce et de séparation de corps).* Oba su ova zakona sankcionirana dne 9. oktobra 1911., a proglašeni su u Zborniku ugarsko-hrv. zajedničkih zakona, izdanom dne 31. oktobra 1911. i to prvi pod brojem 20., a potonji pod brojem 21.

I time je ova stvar, koja je dosele bila za nas više manje tek od teoretske zanimivosti, dobila i svoju praktičnu važnost, pak to neka bude isprikom i mojoj nečednosti, što prvi ustajem, da u našoj javnosti progovorim o haškim konvencijama o ženidbenom pravu, ne bi li barem svratio na njih zasluženu pažnju pozvanijih.

Neslućeni napredak prometa i s njim spojeni razvitak medjunarodnog saobraćaja zadnjih decenija ruši elementarnom snagom grandiozne lavine sve one zapreke, što mu ih stavljaju protivštine u zakonodavstvima raznih država i naroda. Svaka je doduše država na svom području suverena i mogla bi u načelu sve svoje stanovništvo bez obzira na državljansku pripadnost njegovu podrediti svojim zakonima. Ali pri tom mora svaka država da računa u jednu ruku s mogućnošću retorzije od strane drugih država, a u drugu ruku s činjenicom, da će zakonodavstvo svake države ipak najbolje znati urediti pravne odnošaje svojih državljana. I zato ne će nijedna država da u svojim zakonima posvema ignorira pravni poredak drugih država i da ni u kojem pogledu ne pripusti valjanosti tudjih zakona na svom području. Ovo se nastojanje oko izravnanja protivština u pravima raznih država i naroda pokazuje posve naravno i na polju ženidbenoga prava, jer već danas nema civilizovane države, koja ne bi morala računati sa ženidbama inozemaca na svom području i sa ženidbama svojih podanika u inozemstvu. A plod je toga nastojanja činjenica, da već danas n. pr. skoro sve države prosudjuju ženidbenu pravnu sposobnost inozemaca — barem u pogledu dobi i djelatne sposobnosti — po domaćem pravu zaručnika. Ali pravedni ovaj liberalitet, koji ipak ovisi samo od dobre volje svake pojedine države i traje tako dugo, dok

---

mässige Fortbildung des internationalen Privatrechts durch die Haager Konventionen. Berlin 1909. — Leske-Löwenfeld: Das Eherecht der europäischen Staaten und ihrer Kolonien. Berlin 1904. — Schmitz-Wichmann: Die Eheschliessung im internationalen Verkehr. Duisburg-Ruhrort 1910. — Ljubomir Vlačić: Austrijsko bračno (ženidbeno i udadbeno) pravo. Spljet 1909.

* Zak. je člankom XXIII.: 1911. zaj. hrv.-ug. drž. sabora uzakonjena istoga dana (12./6. 1902.) u Haagu sklopljena medjunarodna konvencija o tutorstvu nad malodobnicima, ali ta nas ovdje ne zanima.

Digitized by Google

se njoj hoće, ne dostaje za pravnu sigurnost medjunarodnog saobraćaja. Pravna sigurnost traži obvezatne norme i na polju medjunarodnog prava, a do tih se kraj istaknutog suvereniteta svake pojedine države može doći samo putem medjusobnog njihovoga sporazumka, koji dolazi do izražaja u medjunarodnim ugovorima i konvencijama.

Osamnaest je tomu već godina, kako su se na poziv nizozemske vlade prvi put sastali u Haagu zastupnici skoro sviju evropejskih država, da vijećaju o kodifikaciji medjunarodnog privatnoga prava i traže puteve i načine, kako da se odstrane sve one poteškoće, što u praksi nastaju kod prosudjivanja privatnopravnih odnošaja inozemaca,ne bi li se u tom pogledu mogla postaviti jedinstvena pravila za sve države i narode. Četiri su dosele obdržvane konferencije, koje su se tim pitanjima bavile pod predsjedanjem nizozemskog državnog savjetnika dra. A s s e r a (1893., 1894., 1900. i 1904.). Treća je konferencija (1900.) stvorila zaključke, koji su uvodno spomenutim zakonskim člancima zajedničkog našeg hrv.-ug. državnog sabora inartikulirani. Ove je zaključke dne 12. juna 1902. potpisalo po svojim punomoćnicima u svemu 13 evropejskih država (računajući Austriju i Ugarsku kao 2 države) i to : Njemačka, Austrija, Ugarska, Belgija, Španjolska, Francuska, Italija, Luksemburška, Nizozemska, Portugalska, Rumunjska, Švedska i Švajcarska. I Rusija je, Danska i Norveška bila zastupana na konferenciji, ali ove tri države nijesu potpisale konvencija. U čl. 10. I. konvencije i u čl. 11. II.-ge bio im je otvoren rok do 31. decembra 1904., u kojem su mogle naknadno konvencijama pristupiti. Da li su se one tim pravom i poslužile, to mi nije poznato. Države, koje nijesu bile na konferenciji zastupane, ne mogu konvencijama pristupiti. Od većih evropejskih država nije samo Engleska i Turska bila zastupana na ovoj konferenciji. Ratificirati su se imale konvencije, čim je to većina ugovornih stranaka bila kadra (čl. 9. I. i čl. 10. II. konvencije). To je učinjeno dne 1. juna 1904., kad su zastupnici sedam ugovornih država položili u Haagu ratifikacionalne isprave. Konvencije stupaju na snagu kao državni ugovori 60. dan nakon ratifikacije (čl. 11 I. i čl. 12. II. konvencije). No dok za svaku pojedinu državu ne budu konvencije prema njezinom ustavu uzakonjene, obvezuju one samo državu kao takovu, ali ne obvezuju njezinih podanika, pa oblasti dotične države imadu sve dotle u pitanjima medjunarodnog ženidbe nog prava postupati po općim normama, a ne po ustanovama ovih konvencija. Konvencije ostaju na snazi pet godina nakon predaje prvih ratifikacija. Budući da su prve ratifikacije predane, kako je rečeno, dne 1. juna 1904., trajao je prvi 5-godišnji turnus valjanosti ovih medjunarodnih konvencija do 31. maja 1909., a drugi traje do 31. maja 1914. Taj turnus vrijedi za sve ugovorne države, pa i za one, koje su nakon 1. juna 1906. ratificirale (čl. 12. alineja 1 i 2. I. i čl. 13. alineja 1. i 2. II. konvencije). Svaka od ugovornih država može otkazati konvencije šest mjeseci prije izmaka petgodišnjeg turnusa valjanosti njihove.

Digitized by Google

Ako ne otkaže, uzima se, da su konvencije mučke za daljnjih pet godina obnovljene. Otkazati se mogu ili obje konvencije zajedno ili svaka napose. Ako se sama jedna otkaže, druga naravno i dalje vrijedi. Otkaz vrijedi samo za onu državu, od koje potječe, dok za ostale ugovorne države ostaju konvencije na snazi (čl. 12. alineje 3.—5. I. i čl. 13. alineje 3.—5. II. konvencije).

I. Potpis i uzakonjenje konvencija.

Punomoćnik je Austro-ugarske monarkije potpisao obje konvencije ovako: „Pour l'Autriche et pour la Hongrie: Le Ministre d'Autriche Hongrie: (L. S.) Okolicsányi d'Okolicsna". Nije ih dakle potpisao „za Austro-ugarsku monarhiju" nego za svaku od obiju pola monarhije napose.

Da je jedan zajednički austro-ugarski poslanik zastupao kod potpisa ovih medjunarodnih konvencija obje pole monarhije, a da nije svaka za se zastupana po svom punomoćniku, to odgovara posvema ustanovama temeljnih državnih zakona, naime §-u 8. ug. zak. članka XII.: 1867. i analognoj ustanovi §-a 1. sl. a) austrijskog temeljnog državnog zakona od 21. prosinca 1867. (R. G. Bl. 146.). Ali jer konvencije rade o predmetima, koji niti su zajednički Austriji i Ugarskoj, niti se imadu prema istim načelima upravljati za obje pole monarhije, potpisane su konvencije ne „za Austro-ugarsku monarhiju" nego „za Austriju i za Ugarsku". Doista sasvim ispravno, državopravno razlikovanje; samo šteta, što nije žalibože dosljedno provedeno!

Da se htjelo iz ovoga korektnog državopravnog razlikovanja povući sve konsekvencije, moralo se pri tom računati i s posebnim državopravnim položajem kraljevina Hrvatske i Slavonije, te s potpunom autonomijom ovih kraljevina u predmetima, o kojima konvencije rade, pa ih je valjalo potpisati „za Austriju, za Ugarsku, te za Hrvatsku i Slavoniju". Kaošto naime Ugarska nije s Austrijom u ženidbenom pravu jedinstvena, tako ni Hrvatska i Slavonija ne sačinjava s Ugarskom jedinstvenog područja u tom pogledu, jer zakonodavstvo i uprava u svim poslovima pravosudja spada u smislu §§ 47. i 48. hrv. zak. članka I.: 1868., odnosno ug. zak. članka XXX.: 1868. o hrvatsko-ugarskoj državopravnoj nagodi u potpunu autonomiju kraljevina Hrvatske i Slavonije. Ako se dakle već kod potpisa ovih medjunarodnih konvencija — kaošto je i u redu — htjelo istanuti, da Austro-ugarska monarhija, koja je prema inozemstvu jedinstvena, u unutrašnjosti svojoj ne sačinjava u predmetima, o kojima konvencije rade, jedinstvenog područja, valjalo je pri tom svakako istaknuti i posebni državopravni individualitet kraljevina Hrvatske i Slavonije. Pitanje, zašto to nije učinjeno, spada već u politiku i prelazi okvir ovoga prikazivanja.

Ali nesamo da se kod potpisivanja konvencija nije uzelo obzira na posebni državopravni individualitet kraljevina Hrvatske i Slavonije i na nji-

Digitized by Google

hovu autonomiju u pravosudju, već se u tom pravcu pošlo i dalje kod inartikuliranja konvencija, pa su obje konvencije uzakonjene na zajedničkom hrv.-ug. drž. saboru u Budimpešti sa svrhom dakako, da kao zajednički hrv.-ugarski zakoni vrijede i na području kraljevina Hrvatske i Slavonije, premda po postojećim temeljnim državnim zakonima hrv.-ug. drž. sabor nije bio kompetentan, da uzakoni medjunarodne konvencije, koje rade o ženidbenom pravu. Ug. zak. članak XII. : 1867. (Zbornik 1869., kom. IV., broj 6.), koji je za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uzakonjen §-om 4. zak. članka I. : 1868. kaže doduše : . . . „Toga radi diplomatičko i trgovačko zastupanje carevine naprama inostranim državama, a tako i odredbe, koje bi obzirom na medjunarodne ugovore poništi mogle, spadaju medju zadatke općega spoljašnih djela ministra, vezana pri tom na sporazumak i suglasje obostranih ministarstva. Medjunarodne ugovore svako ministarstvo svomu zakonodavstvu napose priopćuje" — pa bi se gramatikalnom interpretacijom ove ustanove temeljnog državnog zakona moglo možda doći do zaključka, da sve medjunarodne ugovore imade za stran zemalja ugarske svete krune zajedničko hrv. ug. ministarstvo priopćivati našemu zajedničkom saboru u Budimpešti, koji ih bez obzira na sadržaj njihov uzakonjuje. No kod tumačenja § 8. zak. članka XII.: 1867. ne valja pustiti s vida, da se u doba sklapanja, stiliziranja i uzakonjivanja austro-ugarske nagode nije još znalo, niti se moglo znati, kako će se urediti državopravni odnosi izmedju kraljevine Ugarske i kraljevina Hrvatske i Slavonije, nije se znalo, da kraljevine Hrvatska i Slavonija ne će u svim stvarima, koje mogu biti predmetom medjunarodnih ugovora, s kraljevinom Ugarskom sačinjavati jedinstvenoga pravnog područja. Ali kad je jedamput hrv.-ug. državopravnom nagodom od godine 1868. kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji zagarantovana potpuna legislativna i eksekutivna autonomija u svim onim predmetima, koji nijesu izričito priuzdržani zajedničkom saboru i središnjoj vladi u Budimpešti, napose pak u poslovima unutarnje uprave, bogoštovlja i nastave, te pravosudja, onda autonomna hrv.-slav.-dalm. zem. vlada s banom na čelu imade pravni karakter ministarstva. Ona imade isti djelokrug u svom resortu kao i svaki ministar u svome, ona je naime prema §§ 47., 48. i 50. zak. čl. I. : 1868., te § 3. zak. čl. II. : 1869. vrhovni saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao suverenom zakonodavnom tijelu, odgovorni organ za izvršivanje eksekutivne vlasti Njegovog Veličanstva. A naslov je jedne državopravne institucije nuzgredna stvar, odlučan je samo pravni karakter njezin. I ako dakle § 8. zak. članka XII. : 1867. kaže, da je ministar izvanjskih posala kod sklapanja medjunarodnih ugovora vezan na sporazumak i suglasje „obostranih ministarstva" i da medjunarodne ugovore „svako ministarstvo svomu zakonodavstvu priopćuje", ne može se to obzirom na kraljevine Hrvatsku i Slavoniju u pogledu predmeta državopravne autonomije njihove inako shvatiti, već da je ministar izvanjskih posala vezan

Digitized by Google

i na „sporazumak i suglasje" kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade odnosno bana i da se ovakovi medjunarodni ugovori imadu na inartikulaciju predložiti saboru ovih kraljevina.*

Kraj protivnog tumačenja citirane ustanove temeljnog državnog zakona (§ 8. zak. čl. XII. : 1867.) postala bi s vremenom sva naša legislativna autonomija iluzornom. Spomenuo sam naime već u početku, kako moderni razvitak prava pokazuje neodoljivu tendenciju unifikacije prava sviju država i naroda. I godina za godinom donosi nam po koji medjunarodni sporazumak u tom pravcu, koji se nerijetko odnosi baš na predmete, što spadaju u autonomiju kraljevina Hrvatske i Slavonije. Pa ako će zajednički hrv.-ug. drž. sabor redom jedan za drugim uzakonjivati sve medjunarodne ugovore bez obzira na sadržaj njihov, doći ćemo jednoga lijepog dana do toga, da ne će biti autonomnoga našeg pravnog područja, koje ne bi bilo uredjeno zajedničkim zakonima hrv.-ug. drž. sabora, a legislativna će nam naša autonomija ostati još samo na papiru kao pictus masculus.

Neka mi se ne kaže, da pretjerujem, da do toga ne će nikada doći. Ja sam ovih dana prolistao samo na brzu ruku „Zbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju" od zadnja tri decenija ovamo i u svakom sam skoro godištu s malom iznimkom našao po koji zakon zajedničkog hrv.-ug. državnog sabora, kojim je inartikuliran koji medjunarodni ugovor ili konvencija, što radi isključivo ili djelomično barem o predmetima naše autonomije. I već sam — moram priznati — uočigled takovog stanja stvar počeo i kraj jasnih u tom pogledu kao sunce ustanova temeljnih naših državnih zakona sumnjati o ispravnosti svoga mnijenja, da bi se ovakovi medjunarodni ugovori, koji rade o predmetima hrvatske autonomije, imali za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju uzakonjivati na autonomnom našem zemaljskom saboru, jer mi je nepojmivo upravo bilo, kako da se naša legislativa ne bi kraj takovog konstantnog zasizanja zajedničkog sabora u njezinu kompetenciju kroz niz decenija pobrinula, da sama uzakonjivanjem medjunarodnih ugovora, koji rade o predmetima njezine kompetencije, učini kraj ovome presizanju zajedničkog sabora. Tek kad sam teda negda naišao na autonomni naš zakon od 4. lipnja 1888. (Zbornik 1888., kom. VIII., broj 36), kojim se u provedbi članka XII. medjunarodne konvencije od 14. marta 1884. (§. 1.) izdaju kaznene ustanove u zaštitu podmorskih kabela, umirio sam se, da nemam krivo, ali mi je zato nehaj, nemoć — što li — našega zakonodavstva u ovom pogledu postala još zagonetnijom...

Ali uzmimo, da je austro-ugarski punomoćnik na haškoj konferenciji bio pravovaljano (§. 8. zak. članka XII. : 1867.) ovlašten, da potpiše obje medjunarodne konvencije i za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, i dopustimo per inconcessum, da su obje konvencije i za područje ovih kraljevina po

* Sravni u tom pogledu još i čl. III. zak. čl. XVI. : 1867. (Zbornik 1869., kom. IV. br. 6.)

Digitized by Google

nadležnomu zakonodavnom tijelu inartikulirane, one bi kao takove imale vrijediti samo u odnosima kraljevina Hrvatske i Slavonije naprama ostalim ugovornim državama izvan Austro-ugarske monarkije, a ne i naprama kraljevini Ugarskoj i naprama kraljevinama i zemaljama, zastupanim u carevinskom vijeću, jer izmedju kraljevina Hrvatske i Slavonije, te kraljevine Ugarske odnosno kraljevina i zemalja, zastupanih na carevinskom vijeću, nije u Haagu sklopljena nikakova konvencija. U odnosima kraljevina Hrvatske i Slavonije naprama kraljevini Ugarskoj i naprama kraljevinama i zemljama, zastupanim na carevinskom vijeću, imali bi se i kraj navedenih pretpostava uporavljivati općeniti pravni propisi. Ali godine 1906. se vlada zemalja ugarske svete krune sporazumjela s vladom kraljevina i zemalja, zastupnih na carevinskom vijeću, da će se medjunarodne konvencije o ženidbenom pravu, sklopljene u Haagu dne 12. juna 1902., imati shodno uporavljivati i izmedju zemalja ugarske svete krune i kraljevina i zemalja, zastupanih na carevinskom vijeću, i to svaka konvencija od onoga časa, kad za obje ugovorne strane stupi na snagu i tako dugo, dok za obje strane ostane na snazi. Ovaj je ugovor potpisan u Budimpešti dne 12. decembra 1906. po ministru predsjedniku Wekerlu, a u Beču dne 30. decembra 1906. po tadanjem premieru Beck u. Dakako, da bi se i ovaj ugovor imao za područja obiju kontrahenata po nadležnim legislativnim tijelima uzakoniti, jer sve dotle veže samo kontrahente medjusobno, a u zamjenitim se pravnim odnosima njihovih podanika imadu uporavljivati općeniti propisi internacionalnog privatnoga prava.

Da ne ponavljam sve ono, što sam u tom pogledu već kazao, reći ću ukratko, da glede nadležnosti za sklopljenje ovakovog ugovora za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju i za uzakonjenje njegovo na području ovih kraljevina vrijedi ono isto, što i glede nadležnosti za sklopljenje medjunarodnih konvencija samih — dakako mutatis mutandis — i za uzakonjenje njihovo na autonomnom hrvatsko-slavonskom području. Za kraljevine je Hrvatsku i Slavoniju nadležna da ovakav ugovor sklopi samo kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada odnosno ban, a uzakoniti ga pravno može samo sabor u ovih kraljevina. Dakako, ako bi se htjelo, da konvencije pravno vrijede i za zamjenite odnose kraljevina Hrvatske i Slavonije i kraljevine Ugarske, trebalo bi da kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada odnosno ban sklopi sličan ugovor s kr. ug. ministrom pravosudja, a taj bi opet ugovor imao za područje svake od ugovornih kraljevina uzakoniti njezin autonomni sabor, da konvencije uzmognu kao zakoni vezati u zamjenitim odnosima i njihove pripadnike.

Toliko po mogućnosti ukratko o haškim konvencijama o ženidbenom pravu s gledišta ustavnih naših zakona, a sada da predjemo na stvarni njihov sadržaj, o kojem sam si preduzeo nešto opširnije progovoriti.

(Nastavit će se).

Digitized by Google

Mogu li ustanove zakona o pobijanju pravnih djela budi suziti budi ograničiti prava vjerovnika spram njegovih solidarnih dužnika.

Svrha pobojnom zakonu kao „subsidiarnom zakonu", kako ga Horaz Krasnopolski označuje, jasno je odredjena, da omogući re alizovanje ovršive tražbine vjerovnika, ali ta svrha se i odrazuje u intenciji, da to realizovanje ovršive tražbine što većim pospješenjem oživotvori, te se zato u samom postupku na pobojnu tužbu odriče legalne dokazne teorije, propuštajući dokaz odlučnih činjenica ocjeni slobodnoga uvjerenja sudčeva (§ 44. pob. zakona).

To stanovište Horaza Krasnopoljskoga, osnovano na gornjim dvim vrhovnim osudama bečkoga vrhovnoga sudišta kosi se š njegovim obrazlaganjem o pravnim odnošajima, nastalim iz korealnosti (§ 4. Obligationen Recht), a ponapose u točki 5., gdje tumači pasivnu korealnu obvezu po ustanovama §§ 891., 893., 1894, 896. i 1357. o. g. z.

Isto se kosi i sa propisom mjenbenoga zakona, a ponapose s onim § 49. istoga zakona, jer dok mjenbeni zakonik prepušta volji vjerovnika, od kog će namirenje tražbine tražiti, a tako i ustanova § 891. i § 1357. o. g. z., to pobojni zakon iz gore navedenih primjera i iztaknutih razloga ne može ovih ovlaštenja materijalno pravnih ustanova ni suziti ni ograničiti.

Ta ovlaštenja i prava vjerovnika spram pasivno solidarnih sudužnika skopčana su i dužnostima, koje se prema naravi same obveze tom vjerovniku namiću obzirom na jasnu ustanovu § 1358. o. g. z., kao i dužnosti namirenoga posjednika mjenice po propisu mjenbenoga prava i sužujući gornja prava njegova, neopravdano ga oslobadja prigovorno shvaćanje obojice komentatora i obiju osuda zakonom nadležeće mu dužnosti, kojoj on uslijed toga stanovišta nemože udovoljiti više put i kraj najbolje volje, a na štetu dužnika, koji je namirio iz svoje imovine tudji dug, a da taj ne može vršiti pravo zavrate.

Izim toga ne smijemo mimoići, da dr. Josip Krainz u svom djelu: „Sistem austr. obćega privatnoga prava" u obćem djelu obveza (vidi najnovije izdanje u preradbi dra Ivana Maurovića g. 1911.) str. 29. iztiče:

„Ako je činitba postala krivnjom j e d n o g a sudužnika nemoguća, imamo odštetnu tražbinu i premda je ona djeljena samo protiv toga dužnika."

Uz ovoga i dr. Hasenöhrl u svom djelu: „Obligationenrecht" tvrdi:

„Erfolgt die Umwandlung dadurch dass die Leistung u. z. durch Verschulden e i n e s Schuldners unmöglich wird, so haftet n u r dieser Schuldner für den verursachten Schaden und somit für das ganze Interesse des Gläubigers an der Obligation. Es ist nämlich hier wie bei der Solidarobligation kein Grund vorhanden, warum m a n d i e ü b r i g e n M i t s c h u l d n e r

Digitized by Google

für die Obligationswidrige Handlung des einen Mitschuldners haftbar machen sollte".

A i dr. Josip Schey u svom djelu: „Die Obligationsverhältnisse des oesterr. allgemeinen Privatrechts" iztiče da bude li restitucija u naravi, a iza pristupa sviju obvezanika u obvezu, osujećena i onemogućena baš krivnjom jednoga od više njih obavezanika, to ne nastupa ni „podijeljena" ni „solidarna" dužnost naknade, već naprotiv odgovara samo k r i v a c sam za podpunu naknadu: „Zajednička odgovornost za nedjelivu činidbu u smislu § 888.—890. o. g. z., neznači kao korrealitet § 891. o. g. z.: „od govornost svijuh za jednoga te jednoga za sve" jer svaki odgovara za vlastitu mora i za vlastitu culpa", a nipošto ne odgovara za onu drugoga.

Zar pobitnim djelom ne osujećuje dužnik izpunjenje pogodbe spram vjerovnika, koji se stoga za svoju tražbinu ne može namiriti; — zar tim pobitnim djelom ne samo, da otežčava, već i u mnogim slučajevima, kako nas skustvo uči i kako gore iztakosmo, onemogućuje zavratu onih dužnika, koji su sa svoje strane namirili vjerovnika, no uslijed dužnikova postupka pobitnim dijelom udešeni prenos ne mogu realizovati pripadajući im regres, te zar time ne nastupa ne samo mogućnost štete, već i faktično oštećenje vjerovnika?

Pa zar takovim pobitnim dijelom ne nastaje onaj isti slučaj, kako ga nanizasmo iztaknutim pravilima dra. Krainza, Hasenöhrla i Scheya?

A jer prema Krusselnickijem citovanoj vrhovnoj osudi vrhovnoga bečkoga sudišta od 3. jula 1900. broj 8620. (Vidi Gl. U. N. F. bi. 1076. odnosno u zbirci Novakovoj br. 270. II. sv.) pod nazivom „dužnik u smislu § 32. cisl. pob. zak., a § 28. ovozemnog poboj. zakona, razumijeva se ne samo onaj, koji je pobitno pravno djelo poduzeo nego i osoba, koja stoji na putu namirenju vjerovnikove tražbine, dakle pobijana i pobitnim djelom pogodovana osoba; pa se s toga na nju opravdano imade svaliti sva odgovornost prema intenciji pobojnoga zakona, jer je njezinom krivnjom udešeno pobitno pravno djelo na štetu prikraćenih vjerovnika.

Čim jedan od sudužnika pobitno razpolaže sa svojom imovinom onemogućuje izpunjenje solidarno po svim sudužnicima preuzete obveze, jer u čas prenosa imovine preinačuje samovoljno imovinsko stanje svih solidarnih obvezanika postojavše u čas uglavljene pogodbe, a solidarnim sudužnicima pogoršava se i povećava bez njihove krivnje teret i okvir obveze, s druge pako strane otegoćuje i dužnost vjerovnika spram namirivšega sudužnika, jer ovoga stavlja u nepovoljniji, tegotniji i prekarniji položaj.

„Svrha je" pako pasivne solidarnosti, da se po mogućnosti podpuno, brzo i sigurno namiri vjerovnik", i jer se ta svrha poradi izvedenoga pobitnoga djela može lih onda polučiti, kadno se smjesta protiv ova-

Digitized by Google

kovoga pogodovanika pobojnom tužbom udari ne čekajući na bezuspješnost ovrhe kod ostalih solidarnih dužnika, a to se može u nedogled zavući!

Stoga bi prema prije navedenom opravdana bila primjena gornjih načela i na te slučajeve, a prihvativ ova u prosudjivanju pobojnih parnica ne bi mogli usvojiti shvaćanje gornje dvojice komentatora, utemeljeno na spomenutim dvim osudama vrhovnoga bečkoga sudišta i ne bi se smjeli za ovim primjerima povesti.

I ako nam je daleka misao, da bismo se usudili kritizovati rečene osude, to jih tek navedosmo zato, da izrično iztaknemo, da postoje razlozi praktičnoga života i prometa, koji odlučno sbore protiv njih, a očito vojuju za dojakošnje stanovište ovdašnje judikature i stoga kako su inače riješenja najvišega sudišta u Beču uzorna i poučna te znanstveno obrazložena i vazda odgovarajuća prilikama i potrebama savremenoga života, to ipak nijedan od nas ne bi pogriješio obdržavajući ustanovu § 12. o. g. z., a smisao ovoga propisa jošte je ljepše izražen u čl. 992. crnogorskoga imovinskoga zakonika: „da se ne sudi po primjerima nego po pravilima".

I prem se dr. Franz Adickes u svojim razmatranjima pod naslovom „Grundlinien durchgreifender Justizreform" u VII. poglavju obrazlažuć, kako je umnoženje instancija na uštrb sudačkom autoritetu u Njemačkoj — divi englezko-škotskom pravosudju, jer je sveukupno pravo zaštićeno po višim sudovima i da se ovo iztiče svojom veličajnom jedinstvenosti i žali se na ustanovu § 1. zakona o ustrojstvu sudova u Njemačkoj (Gerihtsverfassungsgezetz od 27. januara 1877.), a upućujuć ujedno na činjenicu, da su u Engleskoj i u amerikanskim državama osude viših sudova u sličnim slučajevima obvezatne za niže sudove;

a jer nismo u Englezkoj ni u Americi, a niti u Francezkoj, gdje su takodjer od g. 1837. osude ukidnoga sudišta mjerodavne za niže sudove, tako da su dužni ovi, da u skladu sa vrhovnim riješidbama u sličnim slučajevima svoje osude udešavaju, pa stoga, jer bi prihvativ gore označene nazore mogli zaslužiti prikor dra. Čupovića, da nas svrsta u red „sudaca po riješidbama", a tom prilikom ne možemo, a da ne zabilježimo krasnu izjavu Maksa Burckharda u njegovom djelu: „Der Richter" (Berlin 1909., str. 70. i 71., s kojom završuje IV. poglavje ob organizaciji sudova s pravom jedinstva).

Will man den Richter in seinen Rechtsprüchen an die Rechtsansicht binden, die von dem höchsten Gerichtshofe oder überhaupt von einem Gerichtshofe höherer Ordnung einmal ausgesprochen worden ist, dann muss man auch den Mut haben, dies gesetzlich festzulegen. So lange man aber diesen Mut nicht hat, sondern die Möglichkeit offen lassen will, dass von Freiheit der richterlichen Ueberzeugung und von freier Rechtsbildung durch die Gerichte gesprochen werde, so lange darf man auch den Richtern nicht zumuten, dass sie sich ihrer Ueberzeugung entäussern gegen ihren Verstand

Digitized by Google

und gegen ihren Eid handeln. Rechtseinheit ist sehr schön, wenn sie von selbst kommt. Will man sie durch Kunststücke herbeiführen, so ist der Schade der hierbei entsteht, viel grösser als der Vorteil den sie zu bieten vermag".

Dopuštamo, da je bilo slučajeva, ali veoma rijetkih, u kojima je vjerovnik vrlo brzo utjerao svoju tražbinu od jednoga od solidarnih sudužnika, ali sada su za ovoga potonjega nastale poteškoće usiljed pobitnoga prenosa imovine, — što se i spisima dokazati može, — pa se ovaj opravdano pita, kako on dolazi do odstranjivanja potežkoća, kojima ničime povoda dao nije.

Sve to ne smijemo prosudjivati po rijetkim slučajevima, već po velikoj množini onih slučajeva, koji se u praksi najvećim dijelom zbivaju i koje smo u nazočnom razmatranju iztakli.

Uputno bi bilo doduše i to tek iz opreza, da tužitelj u tužbenom jur obrazloženju iztakne, zašto baš od pravnoga slijednika dotičnoga dužnika traži priznanje pobitnosti pobijanoga pravnoga djela, i da je bez moći spram njegove pravomoćno dosudjene tražbine i zašto od drugih sudužnika nije ovršnim uptem tražio naplatu, iztaknuv izrično imovinsko stanje svakoga od solidarnih dužnika i to lih u onom slučaju, u koliko mu to bude moguće doznati, a ujedno da navede, zašto i u koliko se od ovih namiriti nije mogao, ter ako je i stekao za istu tražbinu pravo zaloga na nekretnine kojeg od ovih, te da li ovo dotiče ili ne dotiče za namirenje budi obzirom na neznatnu vrijednost hipotekom obterećenoga objekta budi obzirom na preobterećenost ovoga inim hipotekama prioritetom ovlaštenih vierovnika, budi pako iz kojega inoga bitnoga razloga.

Istina je, da bi ovakav vjerovnik mogao podnijeti tužbu i izhoditi zabilježbu ove na pobitno prenešenom objektu, čime bi spriečio mogućnost dalnjega prenašanja, a osigurao bi koli sebe toli sliednika si pravom zavrate providjenoga, ali kada sud bez prigovora od strane pobijane osobe tečajem razprave ureda radi izpituje činjenicu ob uspjehu ovrhe ili neuspjehu ovrhe kod ostalih sudužnika ili tek viši sud povodom pravnoga lieka prema gore citovanim vrhovnim osudama uvažuje u pravnom lieku stavljeni prigovor ili pače ureda radi pazi na te okolnosti, to je već za pobijača nezgodno i za izlaz pobojne parnice jasno.

I prem bi tužitelj obzirom na ustaljenu praksu mogao takove dokaze o bezuspješnosti i tečajem rasprave naknadno doprinieti, pa ne bi mogao sud tužbu tada kao prerano i u pomanjkanju dokaza ob odlučnim činjenicama odbiti, jer i Ullman u svom: „Grundriss des österr. Zivilprocessrechtes" kaže:

„Zu früh fordern bewirkt derzeitige Abweisung der Klage sofern nicht der Anspruch im Zuge des Streites fällig wird", a na istom stajalištu stoji i Caustein, koji tvrdi, da u takovom slučaju ne može se tužba kao prerano podnešena odbiti.

Digitized by Google

No pitanje nastaje gledom na dugotrajnost ovršnoga postupka, da li tužitelj u željenom pravcu, dokaz takav tečajem parnice unatoč nadopunjivanju rasprave po § 46. gr. p. p. doprinieti može;

a isto tako nastaje pitanje, da li bi mu doprinešenje tih kasno dobavljenih dokazala za prizivnoga stadija budi u kojem pogledu koristila;

jer ne samo dvojbeno, pače je izključeno, da bi protustranka privoljela na takovo čekanje, već naprotiv pregnula bi svim silama izrabiti manjkavu stranu tužbe i poduzela bi sva moguća, da se tužbeni zahtjev kao prerano donešen i u pomanjkanju uslova za uspješno prema shvaćanju komentatora pobijanje odbije, te da se ugne što prije nezgodnoj zabilježbi tužbe, te ne ima dvojbe, da bi došlo do odbijajuće osude i konačno do odredbe brisanja zabilježene tužbe.

Još manje efekta bi mogla imati povrata u prijašnje stanje radi novo pronadjenih dokazala kraj tjesnogrudnosti ustanova privremenoga gradj. parbenoga postupka. Dakle svim tim ne bi se ništa postiglo, osim što bi se vjerovniku naprtila naknada parbenoga troška.

Netom spomenuta ustanovljenja u tužbi, kojima se upravo daju prilike, da se protiv njih pobijani uspješno posluži prigovorom prerano i nezakonito donešene tužbe i ako ne bi štetna bila, to ipak držimo, da iztaknuta ustanovljenja prema prije navedenom ne imadu se u svakom slučaju izticati, i da nisu od prijeke nužde, jer i tako sudac odlučuje po svom slobodnom osvjedočenju i prema ovom prosudjuje, da li se je vjerovnik mogao ili nije mogao namiriti za svoju tražbinu iz dužnikove imovine ili iz one ostalih sudužnika.

Uz sve ino ni etični razlozi ne govore za pobijano ovim redcima shvaćanje i tumačenje ustanova zakona o pobijanju pravnih djela, jer ne bi pravedno bilo, da u većini slučajeva odgovara nevini a uslužni sudužnik, dočim dužnik i po njemu pogodovana osoba, koji osujetiše namirenje vjerovnikove tražbine pobitnim djelom kao glavni krivci oštećenja ostaju poštedjeni i njih ne stižu nikakove štetne posljedice, kojima su se znali za vremena ugnuti i izmaknuti, — to pako nije intencija pobojnoga zakona, ter i ako je pravo pobijanja po Horazu Krasnopolskom tek „subsidiarno pravo", to ipak zadaća i svrha je ovoga jasno i razgovjetno opredieljena onamo, da oštećenom vjerovniku svojom subsidiarnošću što prije omogući potpuno namirenje njegove ovršive tražbine, jer bi inače promašena bila svrha tog vrlo zgodnoga i potrebnoga zakona. Stoga mi praktični pravnici možemo na gornji upit posmatrajuć ovo pitanje lih izpra ktičnih vidika iz ovih tek nabačenih misli i razloga odgovoriti, da zakon o pobijanju pravnih djela ne može ograničivati ni suzivati prava vjerovnika spram više pasivno solidarnih sudužnika.

A. B.

Digitized by Google

Može li vjerovnik u predstečaju voditi ovrhu na prezaduženikov imetak.

Kako je poznato, naš stečajni zakon je jedan od onih malobrojnih autonomnih sudbenih postupnika, koji je skroz samostalan i ne ima uzora u analognom zakonodavstvu susjednih država.

Pri tumačenju zakonskih ustanova našeg stečajnog reda ne možemo dakle posegnuti za inozemnom judikaturom i vanjskim komentarima — a žalibože ipak se naš pravni svijet vrlo malo tim pitanjima bavi i tako su svi interesenti u najvećoj nesigurnosti.

Jedno od najprijepornijih pitanja bilo je do sada, je li u slučaju, kad sud pozivom na § 76. stečajnoga reda izdaje za vrijeme, dok su izvidi u tečaju, odsvojnu zabranu pojedini vjerovnik ovrhu voditi može.

U „Mjesečniku" godine 1909. strana 386. saobćio je ondjašnji stečajni referent kr. sudbenoga stola u Zagrebu dvije protuslovne riješidbe kr. banskog stola.

Riješidbom od 13. januara 1909. broj 505 gr. dozvoljena je ovrha time, da pravo zaloga vrijedi naravski samo za o n a j slučaj, ako neće doći do otvorenja stečaja — riješidbom kr. banskog stola od 20. januara 1909. br. 71. je za vrijeme odsvojne zabrane provedenje svakog ovršnog čina ništetnim proglašeno.

Proti ovim riješidbama nije podnešen dalnji pravni lijek — pošto je naime medjutim odsvojna zabrana dignuta, nije nitko imao interesa, da postupa.

Tako ostalo je ovo pitanje neriješeno — i nesigurno ovo stanje bilo je od upravo kobnih posljedica.

Čim je proti kojemu trgovcu izdana odsvojna zabrana, zatražili su brojni vjerovnici ovrhu, prezaduženik istodobno rasprodaje dućan, i za kratko vrijeme nije bilo robe, a tek malo novca, a stradali su baš veći trgovci, koji su htjeli svom dužniku pomoći i njega štediti.

S toga se mora vrlo radosno- pozdraviti, što je sada napokon ovo pitanje konačno riješeno.

U ovršnom predmetu TT. M. B. Nachfolger iz B. po Dru. L. S. proti S. O. d. d. odbio je kr. sudbeni stol u Z. molbu zna provedenje ovrhe odlukom od 19. jula 1911. br. 28.754/gr. kr. banski stol je riješitbom od 9. augusta 1911. broj 23.075 gr. odlučio:

„uvaživ, da javno proglašena odsvojna zabrana prema §-u 76. steč. zak. doduše radja istim učinkom, kao da je stečaj otvoren, ali za onaj slučaj, bude li stečaj zaista otvoren,

uvaživ, da odsvojna zabrana ide za tim, da se od imovine ovršenika više ne odsvoji, što bi bilo na štetu njegovih vjerovnika, pa da se usljed toga

Digitized by Google

ne može ni dražba ovršenikovih pokretnina u korist pojedinog vjerovnika sprovesti, pogotovo ne tako, da se kupovnina za prodane nekretnine uruči jednom vjerovniku,

no uvaživ, da neima zapreke, da pojedini vjerovnik i za vrijeme, dok traje odsvojna zabrana, ne steče pravo zaloga na pojedine predmete imovine dotičnoga ovršenika, proti kojemu je odsvojna zabrana naknadno dignuta, a nasuprot bude li naknadno stečaj otvoren, da u smislu §-a 76. steč. zak. vuče za sobom posljedice, kao da pravo zaloga na pojedinoga vjerovnika nije ni stečeno;

obnašao je: povodom ništovne žaobe i utoka ovrhovoditelja napadnutu odluku ukinuti ter sudu prve molbe naložiti, da mimo odbijajućeg razloga u napadnutoj odluci navedenoga ino zakonito riješenje na molbu ovrhovoditelja prim. 15. srpnja 1911. broj 28.757 gr. donese.

„Kr. stol sedmorice je pako riješitbom od 30. novembra 1911. broj 5482 r. banskostolnu riješitbu ukinuo slijedećom motivacijom:

vidiv, da je na molbu TT. Mtz. i drug proti T. S. O. d. d. prije Br. Kr. u Z. za otvorenje stečaja odlukom kr. sudbenoga stola od 13. lipnja 1911. broj 23.649 gr. u svrhu sačuvanja stečajne imovine izdana odsvojna zabrana, u kojoj je zabrani suvremeno izdan oglas, koji je pribijen na sudnici i imao se uvrstisti u sudbeni t. j. službeni list „Narodnih Novina";

vidiv, da je ovrhovoditelj TT. B. Nachfolger, nakon toga molbom prim. 15. jula 1911. broj 28.754 gr. zatrašio ovršnu dražbu uz predhodnu plijenidbu, procjenu uski zatvor i transferaciju pokretnina ovršenika TT. S. O. d. d. prije Br. Kr., kojom je molbom napadnutom odlukom u prvoj molbi postupajućeg suda odbijen, pozivom na izdanu odsvojnu zabranu;

vidiv, da po §-u 76. steč. zak. izdana odsvojna zabrana radja istim učinom kao po §-u 11. steč. zak. otvorenje stečaja naime, da se nakon proglašenja odsvojne zabrane ne smije provesti ovrha na predmete pizaduženika u korist jednoga samoga vjerovnika, koji je zatražio ovršnu dražbu uz predhodnu plijenidbu nakon proglašenja odsvojne zabrane;

vidiv, u ostalom, da je odlukom od 22. septembra 1911. broj 22.656 gr. u zapisniku od 2. septembra 1911. broj 35.751 gr. provedena uvjetna ovršna plijenitba i procjena pokretnina TT. S. O. prije Br. Kr. — napadnutu riješitbu kr. banskog stola preinačiti ter uspostaviti onu u prvoj molbi postupajućeg suda, nu ujedno ureda radi ukinuti prvomolbenu odluku od 23. septembra 1911. broj 35.751 gr. obavljeni čin ovršne plijenidbe i procjene nekretnina.

Ovaj navod kr. stola sedmorice prihvaćen je po sudu kr. banskom stolu.

Kr. sudbeni stol u Z. je svojom odlukom od 25. oktobra 1911. broj 43.318 gr. dozvolio na molbu C. B. iz P. po Dru. C. proti I. S. iz Z. ovrhu, na utok istog po Dru. L. S. u Z. izdao je kr. banski stol riješitbu od 17. januara 1912. broj 65.

Digitized by Google

Kr. banski stol,

vidiv, da je proti ovršeniku J. S. odlukom od 6. oktobra 1911. broj 40.670 gr. u svrhu sačuvanja stečajne imovine izdana odsvojna zabrana, o kojoj je zabrani suvremeno izdan oglas, koji je pribijen na sudnici i oglašen u službenom listu „Narodnih Novina",

vidiv, da je ovrhovoditelj G. B. nakon toga molbom primlj. 21. oktobra 1911. br. 43.318 gr. zatražio ovrhu do osiguranja na pokretnine ovršenika J. S,

vidiv, da po §-u 76. steč. zak. izdana odsvojna zabrana radja istim učinkom kojim po § 11. steč. zak. otvorenje stečaja, naime da se nakon proglašenja odsvojne zabrane ne može dozvoliti niti provesti osiguranje zabrane ili ovrhe.:

obnašao je povodom utoka ovršenika J. S. napadnutu prvomolbenu odluku ukinuti, a tako i dne 2. novembra 1911. obavljeni ovršni čin plijenidbom i procjenom ovršenikovih pokretnina kao i odluku od 11. novembra 1911. broj 45.676 svojom molbom de pres. 21. oktobra 1911. broj 43.318 gr. odputiti.

Nakon ove 27. januara 1912. intiminirane riješidbe, kr. sudbeni stol u Zagrebu je u svakom slučaju, kad je izdana odsvojna zabrana, ove ovršne molbe ex primo decreto odbio, i neima sumnje, da će i ostali sudovi taj primjer slijediti.

Zanimljivo nastaje sada pitanje, je li uopće u slučaju izdanja odsvojne zabrane dozvoljeno prezaduženiku odnosno sequestru otudjenje robe, pa bi bilo uputno, da se naš pravnički svijet o tome izjavi.

Dr. Lavoslav Schick.

Zakon vinodolski.

Priopćio R. Strohal.

B. Tekst.

Vı. ime božije, amen, let g(ospod)njih 1280.[1] 8. indicio, pravo[2] dan 6. miseca jenvara.

Vь vrême kralja Ladislava, preslavnoga kralja ugrskoga, kraljestva njega leto 6. na deset.[3]

Va vrime[4] ubo[5] velikih muži, gospode Fedriga, Ivana, Levnarda, Dujma, Bartola i Vida, krčkih, vinodolskih i modruških knezi.

Zač do(vo)lje kr(at) videći ljudi, ki bljudeći[6] svojih stariji(h) (i iz)kušenih zakon, zato ubo jedin po jedinom i(vsi)[7] ljudi vinodolski, želeći one stare (dobre z)akone shraniti[8] je na puni,[9] ke njih prvi v(idiše),[10]

Digitized by Google

da su (shra)njeni[11] neurêjeni,[12] skupiše se vs(i) na kup (kako)[13] crikveni tako priprošći ljudi sveršenjêm,[14] (imeju)ć zdrave svet,[15] u Novom gradu pred obrazom toga istoga kneza Leonarda zgora imenovana. I sbraše se od vsakoga grada vinodolskoga, ne vse st(a)rijši na vkup, na[16] ke vijahu,[17] da se bolje spominjahu v zakonih svojih (ot)otac i od svojih ded, ča bihu slišali. I njim narediše i ukazaše ter(d)nim[18] zakonom, da bi vse dobre stare i skušene zakone u Vinodol činiti[19] položiti v pisma, od kih bi se mogli spomenuti ili slišati od svojih otac i ded zgora rečenih. Tako od sada naprid mogu se uleći[20] blujenja[21] te riči i (vь) njih dêtce[22] vrime, ko pride, da nimaju primisalja v tih zakonih.

Ki ubo buduć izbrani na to od tih istih ljudi vinodolskih: z Novoga grada Črna, dvornik[23] vsega Vinodola i od knezi zgora rečenih,[24] Petar plovan i Vlkonja Pribohnja, satnik,[25] Janac Saražin, Bogdan Vlčnić;

z Ledenic Ratko prvad[26] i Radoslav, popove, Dobroša, satnik;

iz Bribira Dragoslav, arhiprvad, i Bogdan, pop, Zlonomer, satnik, Jurizrav Gradenić;

z Grižan Ljuban i Petar, popovi, Domian, satnik, Dunat i Dragoljub i Vidomir Vlčić;

iz Drivenika Dragoljub, satnik, i Mikula, Dragoljub i Pribinig;

a iz Hriljina Raden, plovan, i Ivanac, satnik, Živina, sudac, i Kliman Nedat[27];

iz Bakra Krstiha, plovan, i Grube(š)a,[28] pop, Ivan, satnik, Derga Vlčina i Nedrag;

iz Crsata [29] Vazmina, plovan, i Nedrag, satnik, Dominik, sudac, i Vika;

iz Grobnika Kirin, plovan, i Slavan, satnik, i Domian Kinović, Paval i Slavina Vukodružić.

I ti vsi pisani na v kup skupljeni od volje općinske i jedinim pristanjenjem[30] i narejenjem[31] sabranim vse općini vinodolske, ke budu zdola pisane volja[32] ke su slišali od svojih starijih.

Najprvo da ako ka od crikav općinskih z Vinodola imaju se kerstiti volja ih bude kerstiti (gospo)d(i)n biskup, v koj biskupiji je crikav rečena, nima imiti od keršćenja rečenoga ne veće vernez[33] benetačkih soldini 40, tr 1 obed tr 1 večeru, a navlašćno od onih, ki učine tu crikav kerstiti. Žakan ubo, ki za biskupom stoji v toj istoj crikvi, zove se hrvatski Malik, a vlaški[34] Macarol, nima imiti od toga istoga keršćenja ne veće bolanač[35] 15 vernez benetačkih.

Jošće zverh crikav, opatij,[36] volja molstirov[37] općinskih rečenih g(ospo)d(i)n biškup ne more položiti volja vzeti ali zapovidati ne veće ono, ča bi otili dati kaštaldi[38] tih istih crikav njemu svoju volju dobru.

Jošće zvrhu pop općine rečene ta isti biskup ne more nišće zapovi-

Digitized by Google

dati volja vzeti, nere gda[39] on sam pošlje volja gre po knežstvu ;[40] va vsaki grad vinodolski, v ki on gre, imaju mu dati popi onoga grada 1 obed ter 1 večeru ; nišće manje nimaju mu ponesti ta obed i tu večeru van iz imenja onoga grada i nisu mu držani van ponesti.[41] Nijednu drugu službu nisu mu držani činiti rečeni popi i žakni, nere ako bi vpal ki v niki dug ali zgrešenje, za ko imel bi platiti osud, more ta biskup isti od sagrešenih vzeti soldini benetačkih 40 za osud, veće osud ne more mu priti od popi i žakan tih.

Jošće onda, kada pojde g(ospo)d(i)n biskup, tada ima pojti s sedmimi konji, po jidi[42] osmo valižnik.

Jošće ako go(spo)d(i)n knez u Vinodolu, volja rečeni biskup kada bi pošal po knežstvu po vinodolskom, i v ki god bi grad prišal ki ot njiju, more činiti jêti i k sebi činiti priti po ruki satnika onoga grada za svoje jidenje i za svoje obitelji[43] od kih koli goved i brav, ke se mogu najti najbliže, tako od skota kmetšćega, tako od plemenitih ljudi, tako od popi i od inih vsakih ljudi. Ništar manje za nje imaju platit g(ospo)d(i)n knez, gdi se koli mogu ot svojih perman[44] činit jêti za se i za svoju obitelj i za vas svoj dvor ot najbližnjago skota te iste općine budući koga godi zgora imenovanih.

Jošće ako bi ki rubanji[45] (učinil) na puti ili gdi indi, da plati knezu libar 50.

I jošće ki bi v gradu hram razbil v noći volja ako bi ukral u njem, ter ako bi gdo klical :[46] „Pomagajte !", platit ima knezu libar 50. Vapijuć(i) ubo : „Pomagajte !" jesu verovani, ako reku s rotu,[47] da jesu onoga zlotvorca poznali. Ništar manje, ako nij' onde klicano, nima platit nego soldini 40 ter škodu, kako j' više izrečeno. I ako tu hudobu[48] va dne učini, nij'držan platit ne veće soldini 40, ako se more pokazati[49] po verovanu svedoku.

Jošće ako nigdo v noći je ukral v osiku[50] niki skot- volja na gumnu žito, volja va uljnici,[51] v mesti, gdi se shranjaju pčele, med, takoje plati knezu libar 50, ako je zonde[52] klič bil : „Pomagaj !", a va dne soldini 40 i takoje v noći, ako nij' onde bil vapaj[53] i škodu duplu, kako j' pisano, i klič je verovan.

Ako bude pred dvorom ot sili pra, volja od dadbi,[54] svrhu ke budu[55] riči, i parac[56] nima svidočastva zverhu krivca i pusti se na rotu ; od rubanja ima krivac priseć samo 20 ter 5 i ot tatbi imenovani sverhu samo 12, ako su v toj tatbi škodni i ako onde je klican : „Pomagaj !"

I jošće od tadbe od mošune[57] i ot žita požganja, ko stoji na polji, i od sena vzeta[58] i na stogu v noći. Od toga učinjenja ima se odpriseći samo šest i nima imiti otgovornika[59] tat prez volje dvora. Nišće manje on, ki pri-

Digitized by Google

seći ima, najdi porotnike, kako bolje more, i ako ih ne more imiti, prisezi on sam, volja oni toliko krat priseći imaju.

Jošće ako ki silu učini v pristanišću[60] vinodolskom, platiti ima knezu libar pedeset. Ako tadbu onde učini, plaća libar 24. Ako svedoci onde nisu, ima priseći ki taj samo 12, a to ako se učini tako v noći tako va dne.

I jošće ako ki prime nikoga zgonika[61] toga knezžtva, volja ako bi im jisti ili piti ili inu ku pomoć volja svet[62] platit ima knezu libar 50.

I jošće ka godi bratšćina[63] dili zbor meju sobu, držana je dati desetinu na puni.

Jošće[64] nijedni zavezi od ke godi riči ne mogu se prvič meju kimi godi ljudi knežstva zavezati ili zagovor položiti, općinski volja navlašnji. Onoga zaveza pol gre općini, a pol gospodi onoga grada, gdi bude to učinjeno.

Jošće vsaki pop držan je stražu strići[65] v noći v gradu kako ini č(lovi)k.

I jošće[66] nijedan žakan ne more prijeti s(ve)tih redi knežstva, ako nij' od volje kneza i od općine grada, gdi je.

Jošće nijedan od kmet i od ljudi općinskih ne more pojti prebivati v nijednu crikav ni v nijednu opatiju ili v molstir služiti ili se onde položiti za obariteljnika,[67] ako nij' s volju kneza i općine.

I jošće dobra jedna žena i dobra glasa pomaknjena za svidočastvo, ako ni veće svedoki, verovana je od ženi k ženi, tako od psosti jazika kako od bijenja i ot ranjenja.

I jošće nijedan svedok pomaknjen za svidoka nima svidočit', ako niji prvo pitan od pristava,[68] a ki to učini, plati knezu 40 soldini, a onomu ostani, komu budi viditi, da mu škodi njega svedočastvo, vsu škodu, ku bi onde prijel.

Jošće nijedan ne more pomaknuti svoje žene za svidočastvo sebi, od nijedne riči ni mu verovana.

Jošće ako ki pita nikoga pred dvorom na polači i reče: „Je tako ?" volja ni, volja pita od njega nikoga zgrešenja, on ima povidati, voljan[69] je, volja tajiti.

Jošće ako se ki prikaže pred dvorom, pritče pokazanja,[70] ima pomaknuti svedoki i ukazati, da tako jest.

Jošće pudarija, to jest straža nad vinogradom i o(d) zemalj i od guman i od inih riči, zverhu kih pudari, položena, verovano; ne veće kada bude nika škoda p(re)d njim činiti se, vapij tada: „Pomagajte !", godi ako ne vazme nikoga znamenja od škodnika onoga i ta daj[71] ako pokaže verovanim svedokom, volja pred dvor ne odnese onoga znamenja, prija ner se bude ta krivac tužil pred dvorom, volja ako ne pojde s tim istim krivcem ta da je[72] pred dvor.

Digitized by Google

I jošće more zvati vsaki: „Pomagajte!“, ako vidi delajuć niko zlo, i za to se nima kaštigati[73] nijednu penu.[74]

Jošće od bijenja, ranjenja i od stučenja meju kmeti nij' band[75] nego soldini 40, ke krivac ima platiti knezu, a onomu, ki bude bijen, 2 brava ter likariju. A to takoje od satnika i graščika[76] i busovića,[77] ki v sih jesut pod zakon i pod pravdu kmetsku, a ne ot s(lu)žabniki, i po zakonu kmetćskomu sudet se i njim je za uraženja[78] zadovolje učinjeno.

I jošće satniku i graščiku i busoviću nima se verovati v nijednoj riči, ka bi učinjena v njih vrime, ka bi pristojala k njih oficiju,[79] ne veće jednim letom, ko pride, po njih izšastju oficija.

Jošće ako bi muž ženi zvergal hoverlicu[80] ili pokrivaču z glave va zli volji, ter bi se moglo prikazat trimi dobrimi muži volja ženami, plati libar 50, ako je tužba s toga, od kih g(ospo)d(i)n knez imij soldini 40, ona, koj je vaščina[81] učinjena 40 i 8 libar. Da ako žena ženi sverže pokrivaču više rečenu, plaća 2 libre dvoru, a onoj 2 ovci. Ako ubo onde nisu svedoci dobri, prisezi ki taj, da nij' to učinil, budi prost.

I jošće ako ki muž ili žena nepodobno reče ili stvar bude govoriti nikomu mužu volja nikoj ženi, ter se more pokazati jednim svidokom podobnim ili mužem ili ženom, ako nij' onde veće svedoki, plati dvoru libre 2, a strani, koj je rekal, libri 2.

I jošće ako bi ki ubil od podknežinov ili od slug od obitelji[82] kućne g(ospo)d(i)na kneza, od permanov[83], ter bi ušal[84] i ne mogal se jeti[85], da knez vazme vražbu[86], to je zagovor vrnezi, kakov i kolik bude otil zverh plemene zlotvorca, koliko za polovicu, zač pleme ni držano nere od pol, a zločinac drugi pol. Da ako se jame [87] ta zlotvorac, i njega ima ta isti knez ili niki mesto njega učiniti kogodi maščenji [88] bude hotil, a njega pleme nišće se ne bosujuje[89].

I jošće ako ki učini zasedanje od rečenih podknežinov ili služabniki ili perman, ter se more pokazati podobnimi svedoci, plati knezu libar 50, a to takoje, ako bi ga bili ili ranili i za ranjenje platit držan je polovicu. Ako bi ot njih nikomu niki ud usikal ili shabil[90], tako da bi od toga ne mogal priti na prvo zdravje, ostani va osudu onom, v kom ga knez oće osuditi.

Jošće ako bi ki ubil nikoga kmeta ili od roda kmet, da bi se ne mogal jêti, vpadi v osud libar 100 bližikam[91] onoga grada, ki je ubijen, cpćini libri 2. Od tih libar 100 ima imiti dica ubijenoga, ako ima ditcu, imaju imit polovicu, a drugi pol njega bližiki. Ta osud krivac plati. Ako ubigne, imaju njega bližike osud platit pol, a pol njega iedi[92], ako je ima. Da ako se jêti more prija ner se vražba plati, volja ako je učinjena naprava[93], budi od njega maščenji, a njega bližiki budite prosti.

Jošće hćere, ke su ostale po smerti očini i materini, ili[94] sini[94], ako nisu ostali brati tim hćeram, imaju se areditati[95] ili ostaviti tim kćeram blago

Digitized by Google

otčino i materino, čineći vsu službu onu, ku jesu imili služiti dvoru oci i matere njih. I takoje, ako bi sini ostali i umerli brez reda.

Jošće ako bi ki držal ošastno, to je rič niku, ka bi ničja bila, i ima k dvoru priti prez zapovidi dvorske volja prošćenja, ter bi se moglo najti od g(ospo)d(i)na volja od njega oficijala[96], držan je platit knezu za prihodak od jednoga 7 za vsako leto, ko bi držal to isto blago ošastno, ter 1 osud soldini 40 na vsako leto. A ono ošastno ima se obratiti pod dvor kneža.

Jošće ako bi ki držal ko blago, niku zemlju volja niki vinograd ili pošišion[97] ili vert, od tih pošišioni bi imil g(ospo)d(i)n knez učestja i ako bi ga ne dal, držan je v tom osudu zgora rečenom, volja od učestnoga, ako se more[98] ukazat, ki bi to učinil.

Jošće ako je ki ukral rič niku knezu ili njega dvoru ili podknežinu ili služabniku komu zgora pisanih, plati knezu osud, kako je više rečeno od dadbi,[99] onomu, komu je bude učinil, od jednoga 7.

I jošće kmeti i popi od tatbi meju sobu imijte 1 zakon, da ako ki ukrade rič niku nikoj crikvi ili molstiru ili opatiji, držan je v osudu, kim je držan od riči knežih ili službeniki više pisanih.

Jošće za nijednu tatbu, ka je va dne, nij' osud već[100] od soldini 40, i takoje v noći, ne veće ako bi klič: „Pomagajte!" i bilo bi v gradu, osvan[101] tatbe više imenovane. I takoje za vsaku tatbu volja va dne volja v noći, ima platit ta krivac soldini 40 i imaju biti općini grada, gda[102] se ta tadba učini.

Jošće kadi ne bi bila tužba i nijedan osud, ni se nima stisnuti[103] nijedan učiniti niku tužbu od nike riči pred dvorom ili indi, ne veće ako je š njega dobru volju. Tu tužbu ki učini, ima ju na konac pripeljati.

I jošće nijedna ličba[104] nima veći osud od 6 libar. ne veće od sel zgora rečenih.

I jošće nijedno obranjenje, volja osud ili band, ne more se položiti prez volje kneže, ili ako bi ne bil. od kneza ki človik, ki bi po njega zapovidi to učinil.

Jošće ljudi rotnici[105] za osuditi krivce, onim rotnikom nima se verovati, nego ako vazmu vsaki trat,[106] ki je pregrišil za njega krivinu znamenja, do treti dan ima priti k pravdi s tim zlamenjem prikazati je.

I jošće nijedan ključar nij' verovan ni mu se da vera zverhu nijedne riči, ke bi rekal nikomu, da je dal ili prikazal ili posudil, volja da bi dal ž njega konobi[107] van po ki godi zakon, mimo ča bi vridno bilo soldini 20, ne veće toliko, ako bi imel svedoki verovani. I takoje zverhu 20 sol(dini), ča bi vridno, ima priseć i taknut u s(ve)to evanjelje.

Jošće nijedan tovernar[108] nij' verovan prez svedočastva od nidne krdenče[109] ku bi on učinil od svoga vina navlašnoga, ne veće soldini 10, a podružnik, to je ki tuje vino prodaje, soldini 50 i jošće imaju zverh toga priseći.

Jošće nijedna kvaderna[110] od tržac ni verovana prez dobrih svedoki,

Digitized by Google

nere od libar 50 od vsakoga duga i od toga takoj ima s rotu[111] zverh knjig svoje kvadrni pritvrditi.

Jošće nijedna cena, ka se otaj da za najti niku rič, hudobu[112] ili ča drugo, kako su zemlje, vinogradi i ine druge riči, za kih je zakon dati likuf[113], volja za govedo veliko znajti je, ne mozi već dati soldini 40. A ki veće da, imij škodu shranjenu. Ako bi g(ospo)d(i)nu knezu viditi veće dati znajti za niki hud oficij, volja za niku inu rič, ka bi viditi pristojati istomu tomu knezu, zverh tih 40 soldini ima priseć, kako je dal, volja obećal je dati on, ki govori, da je tu istu cenu dal i da ju je iziskal i znašal. Dvoru za osud od tih 40 soldini nima nišće dat nere soldini 5, za vsaku malu živinu soldina 2.

I jošće ako ki ukaže niko ošastno, volja od učestnoga[114], ča je zgora izrečeno, i ne bi mogal pokazati, ostani v onom istom osudu, v kom ostal on, koga bi pokazal.

I jošće ako bi ki pred dvorom pokazal, volja postavil svedoke, tako govoreći: „Ta i takov vi, da tako je!", a strana suprotivna reče: „A ta i takov vi, da tako nij'!", svedoki od toga takoje su pripušćeni, a oni, ki nisu, ispujeni jesu[115].

Jošće nijedan pristav ne more veće vzeti razvi 10 soldi(ni) od najveće pre[116], a najveća pravda od riči kegodi, kaje vridna najveće, soldini 40., a od najmanše pre, ka je, takoje soldini 40, a od toga niže doli soldini 5. Od ke riči ako suprotiv učini, ostaje jednoga vola ili libar 8, od kih imaj knez polovicu, a grad, gdi bude, drugi pol.

I jošće, ako s pristavom se jême[117] niko govedo malo živo za tatbu, pristav ima imiti za to 1 par podplat, a govedo budi onoga, čije je bilo sa svoju pravdu kako je urejeno. Da ako se jême mertvo, ter je jošće celo, pristav ima imiti od njega jednu četert, ako ni na plnu meso, ko je jêto, bude toga istoga pristava, a on čije je bilo meso, išći svoje pravdi.

Jošće od goved velikih, ka su za tatbu jêta, ta pristav ima imiti od vsakoga goveda soldini 5, volja budi živo volja mertvo, i od riči, ke su vridne soldini 40; niže ke bi vridne, ima imiti 2 soldina i više toga soldini 5. Nišće manje ta isti pristav ima se vzeti od dvora[118] i š njega proščenjem. I ima se viditi, da kmet vazme za tadbu od jednoga 2, a dvor knež ili služabnici više pisani od jednoga 7.

I jošće ako bi se našal kriv pristav, ostani knezu od vsega zvoga[119] blaga, ča se giblje i ne giblje. I ako njega gdo jême pred dvorom ili indi za falso[120] i ukazati ne bude moći, ostani knezu soldini 40, a onemu pristavu jednoga vola ili libar 10. Da ako se kriv najde, ostani v peni više rečenoj ni mozi veće biti pristav prez volje kneže, a strani, suprotiv ki je bil rekal krivo, ako bi imel(a) v nikoj rič osujena biti, budi prosta, volja imi svoju pravdu, od ke pr(avd)e jest izlizla. Nišće manje tribi ga je ukazati kriva s trimi podobnimi svedoki.

Digitized by Google

Jošće, ako se ki najde fals svedok, ostani knezu jednoga vola ili 8 libar, a strani, koj bude suprotiv svedočiti, od vse nje škode budi odrešena, ako bi se v koj riči imela osuditi. On ne mozi biti veće svedok od sele naprad[121] prez volje dvora. I ako se jême za kriva i ukazati se ne bude moći, on, ki ga je jêl, ter ne more pokazati, plati knezu libre 2, a onomu svedoku vola 1 ili libar 8. I ima se pokazati za falso s trimi podobnimi ljudi.

I jošće ako bi pokazal kriva pristava ki koga ili svedoka, ne imi nijednu pravdu za to odsada naprid suprot ukazujućemu ili suprot svedokom, ni nijedan za njega. I ako ki imej pristava ili svedoka za krivoga i obeća se pokazati po svedocih, a oni svedoci nisu njemu spravni[122] ili se ne skladaju, kako je on ukazal, on suprotiv njim odsele naprid ne imi nijednu pravdu suprot pojti. Volja ako je niki svedok pomaknjen za niku rič pred dvorom, a ni(ka) od stran otela bi pojti suprotu svomu svedočastvu, more učiniti, ako ima svedoke. Ako se svedoki pomaknu suprotiv onomu, volja suprot njega svidočastvu, a oni svedoče, kako je obećal pokazati, od sada naprid suprot nijednomu od svedokov tih ne imi nijednu pravdu pomaknuti svedoki volja zato nej mozi v nijednoj riči suprotiv pojti ili niki ini za tu pritču volja za njegovo svedočastvo njemu ne mozi utaknuti suprotiv od (njih) nijednomu.

I jošće nijedan odtvetnik od veće pre ne mozi veće vzeti za svoje odgovorenje[123] nere soldini 10, a za najmanju soldini 5. A kmet za plemenita ne more biti odgovornik ni plemenit za kmeta prez proščenja dvora. Od ke riči ako suprotiv učini, imaju platiti knezu vola 1, a toliko onomu, za koga bude odtvetnik, volja 8 libar.

I jošće vsi zavezi[124], ke bi knez od sebe položil ili prije učinil općinskim i navlašćnim zakonom, budite njega i njemu da imaju priti.

I jošće ako bi ki učinil silu ženi koj jebući ili bi hotil jebati, ima knezu platit libar 50, a toj ženi tolikoje, ako se ne bude mogal napraviti š nju po niki zakon. Volja ako od rečene sili nima svedoki, verovana je. Nišće manje ima priseći, položivši ruku zverhu knjig, tičuć samo, 25 od rečene sile zvrhu onoga, od koga se bude tužiti. Ke porotnike ta žena najdi, kako bolje vi. Ako porotniki nima, volja ih toliko ne more imiti, ta žena priseći je držana za onih, ki joj mankaju. Priseguć ubo š nju ali ona sama po prvom tretê[125], imaju taknuti ruku i reći v tu rotu. I vsi nje porotnici imaju biti žene i ka se onde rota da, nje odgovornik ima odgovoriti „da s onu rotu prisegu", a ona ima priseći, kako je zgora rečeno. I ako ta ista žena ili niki od nje porotnikov umankal[126] bi, ča je zgora rečeno, on suprotivnik, komu govori, budi odrišen od toga griha više rečenoga.

Jošće nijedno viće općinsko ili navlašćno v gradu ili indi ne mozi biti od nijednih del, ke bi pristojale k općini, ako ne bude onde knezova č(lovi)ka ; i ako ka dela suprot učine, zgubljaju vse svoje blago i budi knezu zgora rečenomu.

Digitized by Google

I jošće vsaki pop, ki ima crikav v gradu, dužan je vsaki dan služiti mašu i sveti drugi oficij[127], ne veće ako bi bil impačan[128] dostojnim impačom[128] Ako suprotiv učini, zgublja 1 vola. I budi pol knezu, a drugi pol općini onoga grada, v kom se to učini.

I jošće ako bi se ka žena našla tvarnica[129], ter bi se mogla skazati svedočastvom verovanim, za prvo ostanenji[130] knezu libar 100, volja se sažgi, ako bi se ne imelo od česa platiti. A od sada naprid, ako bi učinila, g(ospo)d(i)n knez ju kaštigaj [131] po njega volji. I takoj v toj istoj peni, ako se ki muž najde, da se kaštigaj v tom grihu.

I jošće ako bi ki otel pokazati nikoga od nikoga zla tvorenja pred dvorom, volja od nikoga inoga banda ili nike ine riči, ima t(a)ko reći dvoru : „Ja tebi pokažuju takova od takove riči" ili „T(e)bê dim, da takov je učinil takovu rič !" Ni drugoga ukazanja, volja pokazanja ne vridno. I ako bi niki pokazal nikoga dvoru, a ne mogal ukazati ga, ostani dvoru onu penu, ku bi ostal on, ki bi ostačen [132] bil, i ostačeni budi prost.

I jošće ličba jest verovana i more biti pred g(ospo)d(i)nom knezom i pred vsakim njega oficijalom i pred satnikom i takoje pred njega ženu, ako bi satnik onde ne bil.

I jošće ako bi ki položil v kuću oganj ili v hram[133], volja v ničji osik[134] za požganje, za prvo ostani v osud dvoru 100 libar, ter škodu platiti onomu, komu ju učini, volja budi osujen na život, ako nima odkud platiti. I ako to veće učini, osudi se na život i na smert. Ako bude onde požgano od nikoga č(lovi)ka, volja od nikih ljudi, a on zlotvorac ne bi se mogal jeti, plati se vražba za vsako ono požganje, kako zgora od vražbi je izrečeno.

I jošće nigdore ne mozi prositi duga učinjena za dvor zvrhu stojeći[135] volja nijednoga dvorskoga oficijala od sele naprid, ako ga ne pita meju izšastjem[136] s toga oficija[137] meju letom.

Jošće ako ki pokaže kerv, ka mu je učinjena za zlu volju, ona kerv mu je verovana, ništar manje ima s rotu potverditi, ako nisu onde svedoci.

Jošće pristavi i pozovnici [138] jesu verovani, ako se krivi ne najdu.

I jošće vani iz grada pastiri i orači i ini ljudi dobra glasa, to jest vsaki od njih, jesu v(e)rovani za svedoki tako v rubanji[139] tako v silah i va inom drugom zlu stvorenju.

I jošće otac sinu, sin ocu i hći (ocu ne) mogu biti svedoci, a brat sestri i sestra (bratu mogu biti), ako stoje vsak po sebi i razdiljeni jesu meju sobom.

I jošće od ubojstva, ako nisu svedoci osvajeni[140] od njega, ima se očistiti, samo 5-deset najduć svojih porotniki, kako najbolje vi i more. Ako rotniki nima, prisezi on sam toliko krat, volja za onih, ki mu mankaju.

Jošće ako bi ki rotu imel s kim, more mu ju dobro prostiti, ako oće. Ka rota bi bila za malu rič, kada budu na kup na 'nom mestu običajnom, kadi se rote čine. I prost budi onde ugotovan[141] za toliko, za koliko ostane

Digitized by Google

priseći. Nišće manje onde ima biti dvorski č(lovi)k, da vse ine porotnike more pustiti prez nijedne cine.

I jošće ako se ki najde predavac[143] g(ospo)d(i)na kneza naturalskoga[144], ta isti g(ospo)d(i)n knez imij punu oblast zverhu njega i zvrhu njegova blaga za učiniti maščenje zvrhu njega za svoju volju.

I jošće ako razbojnika zvrhu moje škodi najdu v noći, to jest mne škodu čineć, ter njega živa ne mogu jěti, volja da ga ne znam, da bim vidil[144], od česa se tužiti, a njega ubiju, u nijednoj riči nimam se osuditi ni suprotiv ne mozi nigdore mne pojti volja priti[145].

I jošće nijedan posal ni verovan koliko na pravdi ne buduć roćen, shranjeno ako jest poslano od dvora, komu poslu se govori hervatski „arsal".[146]

I jošće pozovnici imaju biti roćeni i takoje kmeti imaju se pozivati od vsakoga pred dvorom pred rotnika.

I jošće krivci peni i ako inu ričju nimaju čim platiti više rečenih peni i bandi, g(ospo)d(i)n knez nad njih zivoti more učinit volju svoju, ča bude njemu drago.

I jošće od vsih bandi, zagovori i račenji [147] g(ospo)d(i)n knez ima pravdu i punu oblast tako zverhu plemenitih tako zvrhu ljudi crikvenih i zvrhu kmeti i zvrhu vsih inih ljudi, kako se zgora udrži.

Jošće ki ubo zakoni zvrhu pisani i vsi zgora rečeni i sabrani po rečenih općinah vinodolskih rekli su i potvrdili su potverdeći i pokažući potverdili su stare i iskušene zakone vinodolske i v njih su vsagda živili i njih dedi i njih oci i vsi njih prvi.

I jošće na vspomenenje ke riči, ka ima priti, i općinskoga svedeteljstva[148], ta ista općina vinodolska to sada pismo zapovidali su učiniti i jedino taka(j)še shraniti va vsakom gradu.

Bi načinjeno v Novom gradu na sali knezi zgora imenovanih leta, miseca, dne, indicione rečene.

I jošće ako pravda zgodi se v dvori ali pred dvorom nikomu se podvigne od kih ljudi kih godi od koga iminja, to je od vinograda volja od zemlje volja od kuće ili od verta volja od koga godi pošišiona,[149] a on reče, da je kupil on pošišion od nikoga č(lovi)ka, koga ima onde imenovati, volja reče, da mu je dan ta pošišion volja darovan volja založen volja za dušu sujeno i ima od toga svedoke onde žive, ke zakon potribuje, jesu njemu ti svedoci verovani. Ako li nima živih svedoki na to, ter pokaže mrtvimi svedoki, govoreć onim živućim, da je to bilo pred onimi svedoki, to je učinjeno; oni svedoki jesu verovani. Da nišće manje ima priseći po zakonu grada pred onimi svedoki: „To je bilo, kako je zgora rečeno!" I od te pravde nima se veće naprid brižiti, na[150] pače pošišion ta slobodno i mirno uživaj tere drži.

(Svršit će se).

Digitized by Google

Može li mjenična obveza maloljetnikova rekonvalescirati ratihabicijom njegovom, kad postane punoljetan.

Pod gornjim naslovom izišla je u „Mjesečniku" od ove godine (str. 45.) razprava glede toga, da li mjenica postaje valjana gorinaznačenim načinom i g. pisac ne odobrava tu citirano riješenje stola sedmorice, zastupajuć nazor, protivan od rečenog stola, da t. j. mjenica postaje valjana, kad maloljetnik po punoljetnosti priznade svoj dug. Izgleda nasuprot sasvim izpravno i opravdano u zakonu mnienje, izraženo od stola sedmorice. Amo kod nas vodila se isto jedna mjenbena parnica i tu je bio, medju ostalim, podignut i prigovor da je dotičnik podpisao mjenicu, kad je bio maloljetan (preko 14, a izpod 24. godine. Platežni nalog bio je ukinut u prvoj i drugoj molbi. Mjenbena vjerovnica uložila je reviziju, u kojoj se žali, da je ona mjenicu stekla u dobroj vjeri i da je dužnik, iza kako je postao punoljetan, priznao mjenbeni dug, a da sve ovo niže molbe nijesu dovoljno pretresle ni razvidile. Ck. vrhovni sud u Beču presudom 25. aprila 1911. poslov. broj Rv. IX. 140./11. odbio je reviziju i potvrdio presude nižih sudova navadjajući, da je bilo suvišno baviti se sa gornjim navodima, „jer je akt podpisa osobe, koja nema mjenične sposobnosti, ništetan i prema trećim stečnicima dobre vjere i pošto pripoznanje mjeničnog duga iza postignuća punoljetnosti, ne može da mjenici dade mjeničnu moć, nego samo da zasnuje obvezu običnog prava." — Sada se pak vodi druga parnica redovitim postupkom za izplatu ovog duga.

Ovakvo shvaćanje stoji u suglasju sa mjenbenim zakonom. Prije svega mjenbena sposobnost nije jednaka općoj civilnoj sposobnosti, jer dok po ovoj maloljetnik može da se sam obveže u granicama §§ 152., 246., 247. obć. gradj. zak., on ne može da se valjano m j e n b e n o obveže niti u tim granicama, budući da mjenbeni zakon predpostavlja obću (a ne djelomičnu) obvezatnu sposobnost dužnika. (A d l e r: Wechselrecht str. 36.). U ovakvim slučajevima mjenbeni vjerovnik mogao bi pitati redovitim gradj. putem naknadu kao što i u slučaju § 866. gradj. zak. (C a u s t e i n: Wechselrecht str. 109.) Mjenbena obveza se temelji strogo na formalnosti i na pismenosti, pa treba pri mjenbenom postupku gledati glavno na to, da li je obveza sa formalnog i pismenog temelja valjana. Usmeno priznanje jedne mjenice, u kojoj je akt podpisa ništetan, ne može da imade mjenbene važnosti ni da mjenici dade krepost, jer se, osim ostaloga, ne bi više obveza temeljila na podpisu, već na ustmenoj obvezi, preuzetoj naknadno iza podpisa. Osvrćati se na ova preuzeća obveze, koje se nalaze van mjenice i podati im mjenbenu snagu mislim, da ne bi stalo u skladu sa temeljnim načelima mjenbenog prava. Time nije rečeno, da je to priznanje bez ikakvog pravnog učinka i da je dužnik uzprkos svom priznanju oprošten od izplate duga, nego samo se izriče, da takva mjenica ipak nema mjenbenu snagu i da se tom ustmenom priznanju (više puta

Digitized by Google

spornom i nesigurnom) ne može podati mjenbena moć te da se sa takvom mjenicom ne može da pita i postigne brzi mjenbeni strogi postupak, već da se svoja prava mogu samo istaknuti redovitim gradjanskim putem, gdje postupak ide polakše, gdje su dulji rokovi i gdje je dužnik manje izložen pogibli, da zbog kratkoće roka i naglosti postupka izgubi pravo prigovora i možda nedužno plati dug.

Takvo tumačenje zakona mislim, da je ne samo u suglasju sa zakonom, nego je i skroz pravedno. P. Dević.

Aktivno i pasivno izborno pravo

za izbor županijskih skupštinara, normirano u §-u 6. i 13. zakona od 5. februara 1886. o sustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima, nije identično sa aktivnim i pasivnim izbornim pravom za izbor saborskih zastupnika.

Naše županije ne imadu po pozitivnom pravu onu važnost u našem javnom životu, koju važnost imaju županije u Ugarskoj. Ne ćemo izpitivati ovdje, koji su razlozi vodili zakonodavce našeg autonomnog zakona od 5. februara 1886., da nisu u cjelosti recipirali ustanove magjarskih zakona, koji se odnose na ustrojstvo municipija (to su zak. čl. 42. — 1870. i zak. čl. 21. — 1886.) tim više, što ti razlozi jedva da su bili pravne naravi, nu svakako nije bila sretna misao, da se kod recepcije ugar. zak. čl. 21. — 1886. eliminiraju baš one zakonske ustanove, koje ugarskim županijama u ustavnom životu Ugarske podaju onu važnost, koja — pogotovo nakon poznatih dogadjaja u zadnjem deceniju ugarske parlamentarne povijesti — nije u pretjeranoj formi označena riječima: da je ugarska varmegjija po svom današnjem ustrojstvu i djelokrugu veća garancija za podpuno očuvanje ugarskog ustava i od samog sustava odgovornog ugar. ministarstva.

Nu kolikogodj djelokrug naše županije i županijske skupštine nije ni iz daleka jednak onomu ugarske županije i županijske skupštine, ipak po mom mnijenju ne smijemo napustiti naše županijsko ustrojstvo i to ne samo zato, jer je to ustrojstvo tako usko spojeno sa čitavom našom prošlosti, već i zato ne, jer bi kasiranjem županija iz temelja valjalo mijenjati čitavo naše upravno ustrojstvo.

Pohvalno je zato svako nastojanje, koje ide za tim, da se našim županijama i županijskim skupštinama poda ona važnost, koja ih patri kao samostalnu pravnu instituciju našeg upravnog prava. Dolje priopćena okružnica županijske oblasti u O. jest jedno od takovih nastojanja, koje ide za tim, da i kod službenog aparata našeg pobudi veću pažnju i smisao za

Digitized by Google

izbor županijskih skupštinara, te da tumačenjem §§ 6. i 13. zakona od 5. februara 1886. o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima podade izpravnu uputu, kako je izborno pravo za županijsku skupštinu jedan od izbornog prava za sabor različit i neovisan dio upravnog prava našeg.

Držimo, da nije potrebna nikakva posebna parafraza, pa zato priobćujemo tu okružnicu od 31. januara 1912. broj 1981 u cjelosti.

„Povodom tim, da se je jedna kotarska oblast obratila na ovu županijsku oblast s molbom za uputu, da li će razpisani izbor skupštinara za županijsku skupštinu provesti temeljem dosadanje ili temeljem revidirati se imajuće saborske izborne listine, obnalazi ova županijska oblast na sve područne kotarske oblasti, kao i na gradsko poglavarstvo u B. u svrhu ispravne uporabe i tumačenja §-a 13. zakona od 5. februara 1886. o oustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima odpisati, kako slijedi:

Aktivno i pasivno izborno pravo za izbor županijskih skupštinara normirano je u spomenutom § 13. citir. zakona. Ovo izborno pravo ne podudara se sa aktivnim i pasivnim pravom izbora za sabor, i to niti sa onim u starom izbornom zakonu (§ 3. zakona od 15. jula 1881. izpravljen prema zakonu od 29. septembra 1888. odnosno §-a 10. zak. čl. II. 1870.) kao niti sa onim u novom izbornom zakonu (§ 1. i 4. zakona od 28. maja 1910.)

Razlika izmedju aktivnog prava izbora za županijsku skupštinu i onog za sabor leži u tom, što je potonje uz ine zakonske uvjete — a ne gledeći na jedinu zakonsku iznimku kod zadjeničkih činovnika — vezano samo na zavičajnost u kojoj občini, dok je aktivno pravo izbora za županijsku skupštinu vezano osim toga i o stanovanje (domicil) u županiji, dakle je po sadržaju uže od izbornog prava za sabor. Pasivno pravo izbora za županijsku skupštinu u jednu je ruku po sadržaju svom širje od onog za sabor, jer za pasivno pravo izbora za županijsku skupštinu ne vrijede ograničenja spomenuta u § 4. al. 3. toč a—f zakona od 28. maja 1910., nu u drugu je ruku uže uslijed ustanove § 6. zak. od 5. februara 1886. Iz ove činjenice, da se izborna prava za izbor županijskih skupštinara i za izbor saborskih zastupnika medjusobno gledom na sadržaj aktivnog i pasivnog izbornog ovlaštenja ne podui daraju, slijedi jasno, da saborske listine ne mogu biti temeljem za provedenje, izbora županijskih skupštinara. Te izborne listine mogu služit samo kao sredstvo — kao što to i zakon odredjuje (al. 2. § 13. zakona od 5. februara 1886.), da se iz njih sastavi izkaz izbornika za pojedine izborne (upravne) kotare i to po posebnom povjerenstvu, koje je zakon u već opetovano spomenutom § 13. naročito statuirao. Ovi posebni izkazi, za koje zakon odredjuje, da se imadu sastaviti po posebnim povjerenstvima, dokazuju upravo tako, kao i ustanova § 11. zak. od 5. februara 1886., prema kojoj ustanovi izborni kotari za saborske izbore nisu kongruentni sa izbornim ko-

Digitized by Google

tarima za izbor županijskih skupštinara, da je aktivno i pasivno izborno pravo za izbor županijskih skupštinara od onog izbornog prava za sabor zasebno i različito.

Prema tome ima se za izbor županijskih skupštinara sastaviti uvaženjem onog, što je gore rečeno o sadržaju aktivnog i pasivnog izbornog prava za izbor županijskih skupštinara izkaz izbornika pomoću saborskih izbornih listina — nu gledom na tu okolnost, da je izbor razpisan već na 9. marta t. g. bez obzira na to, da li je revizija konačno uslijedila ili ne. Reklamacije protiv ovog izkaza podpadaju pako — kao što je naslovu poznato — pred poseban verifikacionalni odbor (§ 8. zak. od 5. februara 1886.), koji po ustrojstvu svom i načinu riješavanja pokazuje takodjer, da je izborno pravo za županijsku skupštinu jedan od izbornog prava za sabor različit i neodvisan dio ustavnog našeg prava. — Upravitelj Radančević v. r."

Priobćio: Dr. Andres.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Slučaj povrate u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika (§ 250. gr. pp). Rok za tu povratu.

Kr. kot. sud u S. izrekao je dne 7. decembra 1892. br. 7195. gr. u parbenom predmetu P. S., trgovca u K. i S. T. iz V. kao dobrovoljne izbjediteljice, tužitelja, zastupanih po odvj. V. E. u S. proti c. kr. povl. društvu R. A d. S. u T. po glavnom zastupniku P. F., tuženom, ovaj po odvj. dru. C. u S. radi isplate požarne odštete od 6.784 K 12 fil. spp., nakon na molbu tuženoga za povratu u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika dne 10. maja 1882. br. 2870. gr. te ujedno za raspravu glavne stvari povedene, ovu o s u d u:

Povrata u prijašnje stanje, zamoljena po tuženiku radi krivnje pravdopravnika u parnici P. S. i S. T., kao dobrovoljne izbjediteljice protiv tuženika radi isplate požarne odštete od 6.784 K 12 fil. spp., od koje je riješena bila vrhovnom osudom kr. stola sedmorice od 24. decembra 1881. br. 1957. bezuvjetno se dozvoljuje, te se podjedno tužitelji odbijaju s njihovom tužbom itd.

R a z l o z i: Iz nastavka odgovora, alegovanog po bivšem zastupniku tuženoga, sada molitelja povrate, koji je sadržan u zapisniku od 6. decembra 1880. br. 6.368. gr. u fundamentalnoj parnici, razabire se jasno, da je bivši zastupnik tuženoga dobio od svoje stranke u svrhu informacije i otisak sveopćih uvjeta za osjeguranje, jer u tom nastavku, po njem samom alegovanog odgovora, naročito ističe sadržaj ustanova §§ 16., 5., 14. i 12. spomenutih pravila.

Prema § 12. odvj. reda dužnost jest odvjetnika, ako stranka, koja traži zastupanje njegovo, imade biti optuženik, da nada sve dobro pro-

Digitized by Google

motri tužbu, dobro prosudi razloge, koji protiv nje vojuju i potraži pomoćna sredstva, kojima bi trebalo da se dokažu odlučne okolnosti čina.

Imajući dakle gore navedena pravila za osjeguranje u ruci, upravo je čudo, da za onda odvjetnik dr. T. kao zastupnik tuženika, obvezan na to prema § 12. odvj. reda, nije u toku po njemu alegovanog odgovora stavio i taj prigovor, da su tužitelji izgubili pravo na odštetu prema jasnoj ustanovi § 14. odnosnih pravila, kojih prva stavka glasi doslovce: „Alle nicht innerhalb sechs Monaten nach dem Schadenfalle entweder von der Gesellschaft anerkannten oder vermittelst Klage auf Entschädigung vor das zuständige Gericht (§ 15.) gebrachten Ausprüche auf Entschädigung sind durch den blossen Ablauf dieser Frist erloschen" — pošto je požar bio 16. marta 1880., a tužbu svoju podnesoše tek 19. oktobra 1880.

Dru. T-u nije ta ustanova bila nepoznata, jer ju nije mogao mimoići, pošto je citujući drugu stavku navedenog §-a. sigurno pročitao i prvu stavku istog §-a.

Znajući dakle za tu ustanovu, on je alegirajući u toku svog alegata tu prvu stavku § 14. ili nehotice zaboravio spomenuti (odnosno tužbi zastaru prigovoriti) ili nije toj ustanovi važnosti pripisivao s jednostavnog razloga, što nije ni pomisliti mogao na to, da bi tužitelji mogli svoju tužbu prekasno podnijeti, ili nije tih pravila razumjeti hotio, što se mora zaključiti odmah u uvodu samog odgovora, istaknutog prigovora nenadležnosti ovog suda, koji je prigovor obzirom na jasnu ustanovu § 15. cit. pravila očito netemeljit — i obzirom na odgovor njegov, kojeg je dao Gj. F-u, kad ga je ovaj na tu ustanovu sjetio: da je on fiškal, a ne Gj. F., i kad bude on (Gj. F.) fiškalom postao, da ga može onda učiti."

Iz toga se mora dakle zaključiti, da je dr. T. kao pravdopravnik, imajući tako odlučnih dokaznih sredstava pri ruci, ili iz pomutnje svoje ili pak iz nehajstva svoga prouzročio svojoj stranci gubitak materijalnog prava.

Stranka pak prema jasnim ustanovama §§ 360. i 361. gpp. ne smije trpiti nikakve štete iz lošeg formalnog zastupanja svoga zastupnika, kojega si je izabrala bila izmedju onih, koje je i sama državna vlast sposobnim držala, da će svoje zvanje po dužnosti i savjesti svojoj najbolje vršiti i povjereni mu posao znati valjano obavljati, no prevario se u njegovim vlastitostima, ne može biti njoj šteta od njegove krivnje, pa uvaživ to i vidiv, da bi bila tužba tužitelja već uslijed tog jedinog prigovora zastare njihove tužbe pala, to se u daljnje neupuštajuć, dao je sud uslijed gore obrazloženog bezuvjetno povratnoj molbi mjesta prema ustanovi § 361. gpp. pravodobno podnesenoj i došljedno tomu sudio kao u dispozitivnom dijelu ove osude.

Kr. banski stol osudom od 23. juna 1893. br. 2833. potvrdio je u cijelosti gornju osudu u glavnoj stvari, dok je parbene troškove prebio

Razlozi: Po § 360. gpp. ide povrata u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika onu stranku, koje je pravdopravnik pometnjom propustio navesti ili zanijekati odlučne okolnosti čina ili doprinijeti potrebna dokazna sredstva, te da stranka tim izgubi pravdu.

U predležećoj parnici, koja se je prvobitno vodila, zastupao je tuženoga bivši odvjetnik dr. T. u S., kojemu je tuženik dao prijeko svog agenta Gj. F. pismenu uputu C-I., saopćivši mu tužbu i priloge joj tužiteljske.

Iz te tužbe i priloga joj, najme police A-I., morao je dr. T. pri najmanjoj

Digitized by Google

pomnji razabrati, da je u § 12. pravila društva u toj polici sadržanih, ustanovljeno, da se osigurani proti požaru imadu najdulje u roku od 6 mjeseci od dana zbivšeg se požara ili vansudno s društvom glede isplate osjegurane svote naravnati, ili pred redovitim sudom utužiti društvo radi toga, jer po izminuću toga roka zastaruje svako pravo na odštetu; iz tužbe pak same morao je odvjetnik dr. T. uviditi, da je ista dne 19. oktobra 1880. podnesena, dok se je upitni požar dogodio dne 16. marta 1880, da je dakle tužba poslije izminuća od 6 mjeseci nakon požara podnesena, dosljedno tomu imao je odvj. dr. T. u prvom redu prigovoriti tužiteljevu zastaru po § 12. društvenih pravila, što on učinio nije.

Da je dr. T. primio tu tužbu i priloge joj s pismenom informacijom od tuženoga, dokazuju sami spisi prve parnice, iz koje se vidi, da je dr. T. kao iskazani zastupnik tuženoga društva isto prema toj pismenoj uput zastupao, a to potvrdjuju i svjedoci dr. T. i Gj. F., koji potonji je ovomu te spise po nalogu tuženoga predao.

Da je pak ta okolnost čina — najme prigovor zastare tužbe — odlučna po izlazak parnice, nema dvobe.

Ugovarajuće najme stranke mogu sebi po volji rok zastare skratiti, te je time, što su one u § 12. pravila u polici sadržanih, taj rok na 6 mjeseci ustanovile, isti po društvenim pravilima za njih obvezatan i mjerodavan, a po tomu i ta okolnost u ovoj parnici odlučna.

A da je propuštenje dr. T-ovo tu okolnost alegirati pomutnja odvjetnika, predvidjena u § 360. gpp., nema dvojbe; jer pomutnja ta jest po smislu zakona ili neopreznost ili nehajstvo ili hotomično propuštenje, od kojega se je bez dvojbe dr. T. jednim krivim učinio, imajući pred sobom crno na bijelu § 12. pravila police i tužbu, iz koje je razabrati morao, da je prema danu požara i danu podnesene tužbe, ova poslije opredijeljenog za društvo na odštetu obvezatnog roka od 6 mjeseci podnesena.

Da li je pak poradi toga tuženo društvo dra. T-a napose izrijekom upozorilo na to, da on taj prigovor zastare aleguje ili ne, ovdje nije odlučno.

Odvjetnik mora sam prema spisima, njemu predležećim, znati i prosuditi, što on učiniti mora, i kako je on tužbu s prilozima u ruci imao, morao je sam uvidjeti i znati, da se prema sadržaju tih spisa mora staviti taj prigovor zastare u interesu njegove stranke, što je pak on propustio učiniti.

Time je pak nedvojbeno, da je tužba prvobitna na odštetu osjegurane svote nakon ustanovljenoga sa strankama roka podnesena, dakle zastarila, da je taj prigovor zastare po izlaak te parnice odlučan i da je dr. T. propustivši kao odvjetnik tuženoga taj prigovor ostaviti tečajem parnice, skrivio tom pomutnjom svojom gubitak parnice za svoju stranku.

Dosljedno tomu pak morala se je zamoljena povrata u stanje prijašnje dozvoliti, te prema stavljenom prigovoru zastare tužitelje s njihovim tužbovnim zahtjevom na odštetu za osjeguranu a izgorjelu robu, i neglededć na ostale prigovore tuženoga, — odbiti, dočim se je prijedlog parbenog troška stoga dosudio, jerbo se prema stanju stvari u prvoj parnici ne može reći, da je tužitelj ovu parnicu objesno zapodjeo i jer bi tuženi, stavivši odmah jednostavno taj prigovor zastare, bio parnicu bez gotovo kakovog, a ne tako gromnog troška mogao dovršiti.

Što se tiče naposeb istaknutih sa strane tužitelja prigovora, da se je rok taj zastare u §. 12. pravila ustanovljeni, vodjenim kaznenim izvidima

Digitized by Google

prekinuo, obzirom na zaključene te kaznene izvide, da je tužba obzirom na § 12. pravila pravodobno podnesena, to se primjećuje, da je tim § 12. pravila rok zastare bez obzira na kaznene izvide ustanovljen, a ti se izvidi i nijesu ticali tužitelja kao osumnjičenika, pa su stoga ti izvidi tim manje prekinuli rok te zastare.

Da je pak sama povratna molba tuženikova obzirom na § 361. gpp. prekasno podnesena, ne stoji, jer je prva povratna molba od 10. maja 1882 br. 2870. gr. prama § 361. gpp. pravodobno podnesena obzirom na osudu kr. stola sedmorice izdanu u toj stvari, koja je strankama tek poslije 16. februara 1882. intimirana, i od koje se jedino računati imade tuženiku rok za podnesenje povratne molbe, pošto se je istom tom vrhovnom rješitbom stvar konačno riješila i iz nje za stalno mogla uvidjeti krivnja pravdopravnika, pak ako je postupak usljed ove prve povratne molbe provedeni rješitbom banskog stola ukinut i molitelj povrate njom upućen, da novu povratnu molbu prema zakonu instruiranu podnese, to se ponovna ta molba opet unutar roka § 361. gpp. podnesena, ne može smatrati zakasnjelom, te se je stoga imala uvažiti i rasprava na temelju ove provesti.

Kr. stol sedmorice osudom od 16. februara 1894. br. 3050. potvrdio je u cijelosti drugomolbenu osudu.

Razlozi: Priziv tužitelja glede glavne stvari jest izvanredan, pak budući da u tom pogledu u suglasnim osudama nižih sudova ne ima nijednoga od uvjeta § 335. gpp., koji bi podoban bio opravdati uporabu toga previda, isti se uvažiti ne može.

Napose pak valja istaknuti, da stranke i po ustanovi § 1502. ogz. i po onoj § 472. tr. zak. mogu ugovoriti i kraće rokove, u kojima njihova medjusobna prava zastarjuju, pa ako i ustanova § 487. trg. zak. propisuje, da tražbine, proističuće iz asekuracijonog ugovora zastaruju zagodom za godinu dana, računajuć od časa, kad bi se mogla zahtjevati ispunidba njihova, to su parbene stranke ustanovile, kako je to u razlozima osuda nižih sudova navedeno, kraći rok od 6 mjeseci.

Tužitelj doduše prigovora, da nije mogao držati taj rok, jer da je bila u tečaju kaznena istraga proti S. T., no iz kaznenih se spisa razabire, da su u toj istrazi saslušani S. i Gj. T. ne kao okrivljenici, nego kao svjedoci odnosno oštećenici i da je S. T. propisno zaprisegnuta, pa uz to valja opaziti, da je ta istraga obustavljena odlukom opstojalog c. k. sudb. stola u P. od 24. jula 1880. br. 4310 i da je o tom obaviještena S. T., pak da je ista imala još otvoreni rok za tužbu od skoro 2 mjeseca, najme do 16. septembra 1880., u kojem ipak nije te tužbe predala.

Navod revidenta, da zastupnik tuženog društva, odvjetnik dr. T. nije pometnjom propustio za tuženo društvo prigovoriti zastaru, nego hotimice na stvari ne mijenja ništa, jer ako je on to hotimice učinio, onda je po § 360. gpp. krivnja njegova još veća, pa valja tim više štititi tom krivnjom oštećenu stranku.

Ne stoji napokon navod tužitelja, da tuženo društvo sada, najme u svojoj povratnoj molbi, zastaru tužbe prigovorilo nije.

Stoga valja po § 334. gpp. previd tužitelja kao nedopustiv otputiti ter mu po § 573. gpp. naložiti, da naknadi tuženom društvu trošak previdnog protuizvedenja. Priopćio: J.—

Digitized by Google

Pravo osobe na pripadnost u zadrugu i na imovinu zadružnu ne može se smatrati privatnim pravom u smislu općeg gradj. zakona ; o tom pravu odlučuju isključivo i konačno upravne oblasti.

(K tumačenju zakona od 9. maja 1889. o zadrugama te čl. 11. zak. od 28. februara 1874. o sudačkoj vlasti.)

Pjenarna rješidba kr. stola sedmorice od 2. juna 1910. broj 2208.

U parnici Ć. K. iz L. proti V. K. i drugovima radi priznanja nezakonitosti riješenja upravnih oblasti i t. d. izdao je kr. kotarski sud u M. osudu od 5. marta 1909. broj 1338. gr., kojom je sudjeno:

Tužitelj Ć. K. odbija se svojom tužbom i u njoj stavljenim zahtjevom, te mu s toga tuženi V. K. i drugovi nisu dužni priznati, da je odluka kr. kotarske oblasti u M. s diobnim listom od 5. juna 1905. broj 1561., donesena u diobnom predmetu zadruge K. kbroj 122. iz L. s cijelim postupkom upravnih oblasti protuzakonita i riješenje kr. županijske oblasti od 1. septembra 1906. broj 21.357 i riješenje kr. zemaljske vlade, odio za nutarnje poslove, od 10. novembra 1905. broj 81.881 i od 3. aprila 1907. broj 1118, a da je naprotiv riješenje kr. županijske oblasti u V. od 5. jula 1905. broj 19.144 zakonito, te s toga nisu dužni priznati, da im ne pripada zadružno pravo na imanje zadruge K. kbr. 122 iz L. i na samu tu zadrugu, pa da im slijedom toga ne pripada pravo tražiti diobu te zadruge, a niti su dužni priznati, da je diobni list od 27. maja 1906. broj 1735 ništetan i da se ne ima provesti dioba u gornjoj zadruzi, niti su dužni naknaditi tužitelju troškove, već je nasuprot dužan tužitelj nakhaditi tuženima na 82 K 70 f. obredjen parbeni trošak za 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. banski stol izdao je slijedeće riješenje od 22. decembra 1909. broj 31.818:

uvaživ, da se tužbom zahtijeva pozivom na članak XI. zakona od 28. februara 1874. o vlasti sudačkoj preinaka diobnog lista od 5. juna 1905. broj 1561. upravne oblasti o diobi zadruge K. kbroj 122 iz L., da se naime sudi, da tuženima nepripada dio u toj zadruzi. što im je prisudjen diobnim listom ;

uvaživ ipak, da se iz zadružnog zakona od 9. maia 1889. naročito §§ 60., 61. i 62. razabire, da u zadružnim stvarima nemaju više doći do uporabe propisi, koji nijesu u skladu s tim zakonom ;

uvaživ, da po tom zakonu zadruge stoji s javnih obzira narodno-gospodarskih pod osobitom zaštitom javne uprave (§§ 5., 6., 8., 10.—15., 25., 35, 51.), pa napose i u diobnim stvarima postupaju upravne oblasti (§§ 39., 40., 47.) nakon stavljena zahtjeva ureda radi prema propisima upravnoga postupka, bržega i jeftinijega, i to dakako ne provizorno već definitivno (§ 47.) tako, da očito ne bi odgovaralo tomu zakonu, da se zadružna dioba ponavlja uz formalnosti i troškove sudbenoga postupka, kad zadružni zakon tog ne dopušta naročito, kao što n. pr. zakon od 25. aprila 1894. o zemalj. zajednicama u slučajevima §§ 53. i 80. istog zakona ;

obnašao je povodom priziva tužitelja napadnutu osudu ureda radi ukinuti po § 47. sudovnika sa cijelim postupkom do uključivo prve odluke, izdane na tužbu, ter odbiti tužbu radi nenadležnosti suda uz preboj parbenih troškova.

Kr. stol sedmorice:

Digitized by Google

vidiv, da je napadnuta rješidba kr. banskog stola opravdana iz razloga u njoj navedenih, a napose

vidiv, da je u čl. 11. zak. od 28. februara 1874. zbor. broj 15. o sudačkoj vlasti izrijekom pridržan put pravde strankama u slučajevima, u kojima po zakonitim normama imade odlučiti upravna oblast o supornim tražitbama osoba privatnih samo onda, ako bi se koja stranka osjećala povrijedjenom odlukom upravne oblasti „u svojim privatnim pravima", iz kojih potonjih riječi slijedi, da ne ostaje strankama otvoren put pravde u svakom slučaju, gdje upravne oblasti odlučuju „o supornim tražitbama osoba privatnih", jer inačene bi bilo mjesta riječima, u svojim privatnim pravima" u toj zakonskoj ustanovi ;

vidiv dalje, da se naprama pravu iz zadružnoga odnošaja pod „privatnim pravom" imade razumijevati takovo pravo, koje se temelji na zakonima, koji normiraju čiste privatno pravne odnošaje kanoti eminentno na opć. gradj. zakoniku ;

vidiv, da se takovim privatnim pravom ne mogu smatrati prava osobe na pripadnost u zadrugu i na imovinu, koja je u vlasništvu zadruge kao apstraktnog pravnog subjekta svoje vrsti, jer se ta prava temelje isključivo na zakonskim propisima o zadrugama, koji su po svom legislativnom razlogu i svrsi očito javno pravnog karaktera, a ne temelje se na nikakovom drugom zakonu o privatno pravnim odnošajima ;

vidiv, da prema zakonskim propisima o zadrugama, napose po zakonu o zadrugama od 9. maja 1889. o pravnom pitanju, koja se osoba imade smatrati članom zadruge i što joj pri razlazu zadruge pripada od zadružne imovine, odlučuju isključivo i konačno upravne oblasti ;

vidiv, da odluka o pravu, o kom ima odlučivati upravna oblast po kom javno pravnom ili upravnom zakonu, ne može se podvrći civilnom procesu ;

vidiv prema svemu rečenom dakle, da in concreto tužitelju ne pristoji pravo na osnovu čl. 11. zak. od 28. februara 1874. sudačkoj vlasti redovitim putem pravde pobijati rješidbe upravnih oblasti, koje su one u svom isključivo nadležnom djelokrugu izrekle u predmetu diobe zadruge K. kbroj 122 iz L., jer se prava, koja su predmetom konkretne tužbe, temjelje isključivo na zakonskim propisima o zadrugama ;

obnašao je odputiti utoke obadviju stranaka i potvrditi napadnutu rješidbu kr. banskog stola. Priopćio : Dr. Čimić.

I proti hipotekarnomu dužniku imade mjesta izdanju platežne zapovjedi.

Tužbu zem. sr. vjer. udr. proti Gj. V. i drug. na izdanje platežne zapovjedi radi 400 K spp. odbio je kr. kotarski sud odlukom svojom od 29. januara 1911. br. 865 gr. i uputio tužiteljicu, da joj prosto stoji tražbinu svoju utužiti hipotekarnom tužbom i to s razloga, jer da osobni tužiteljičin dužnik J. Š. nije više vlastnik, tužiteljici za utuženu glavnicu založenih, u gr. ul. broj 82 obć. K. upisanih nekretnina, već tuženici, proti kojima da se, jer nisu podjedno i osobni tužiteljičini dužnici, platežna zapovjed izdati ne može.

Uloženu proti toj odluci žaobu ništovnu tužiteljice zabacio je kr. banski stol rješitbom od 26. aprila 1911. br. 6347 s razloga, jer da tužiteljica za do-

Digitized by Google

kaz osobne obveze tuženih hipotekarnih dužnika nije doprinjela nikakove izprave, a doprineseni gruntovni izvadak i svjedočba gruntovne oblasti, u smislu § 1. sl. c) naredbe ministarstva pravosudja od 18. jula 1859. br. 130 d. z. l. da ne dokazuju, da je hipotekarni dužnik stupio i na mjesto prvobitnog osobnog dužnika glede utužene tražbine.

Kr. stol sedmorice, povodom dalnjeg tužiteljičinog pravnog lieka, preinačio je vrhovnom rješitbom od 9. rujna 1911. broj 3963 obe dolnjosudne odluke te prema tužbenomu zahtjevu izdao proti tuženicima, i to kao sadanjim gruntovnim vlastnicima pomenutih nekretnina, platežnu zapovjed i to s razloga, što se u smislu ministerijalne naredbe od 18. jula 1859. br. 130 d. z. l., u savezu sa §§ 461. i 464. o. g. z. te naredbe od 19. septembra 1860. br. 212 d. z. l. može izdati i proti hipotekarnomu dužniku platežna zapovjed, jer citirana ministerijalna naredba od 18. julia 1859. br. 130 d. z. l. ne ograničuje u njoj propisani postupak na osobnoga dužnika.

Priobćio: Vežić.

K §-u 67. gruntovnog reda.

§ 67. gr. reda veli: „Uknjižbe ili ubilježbe čine se samo na temelju izvornih izprava".

§ 124. gr. reda veli: „Osim slučajeva, ustanovljenih u ovoj naredbi, treba molbama priložiti izvorne izprave, na temelju kojih će se činiti uknjižbe ili predbilježbe".

Kraj svega toga dozvoljava se predbilježba na temelju ovjerovljene izprave, ako se original na isprava nalazi kod koje druge oblasti ili kod same odnosne gruntovne oblasti.

U tom smjeru izašla je sliedeća rješitba kr. banskoga stola od 29. februara 1911. broj 4325.

Rješavajuć izvješće od 4. februara 1911. broj 565 z. podnešeno u molbenom predmetu A. M. iz S. po odvjetniku Dr. A. P. iz O. proti F. L. iz S. za predbilježbu prava zaloga pcto 1800 K. spp. na nepokretnostima u gr. ul. br. 184, obć. S., – povodom utoka molitelja A. M. proti odluci toga kr. sudbenog stola od 5. novembra 1910. broj 6068 z., kojom je utjecateljeva molba temeljem §-a 67. grunt. reda odbijena, ter uskrata zabilježena;

kr. banski stol: uvaživ da po smislu §-a 67. grunt. reda imade — istina — mjesta i izhodjenju predbilježbe samo na temelju izvornih isprava;

vidiv ali, da se je kupoprodajni ugovor od 2. oktobra 1910., temeljem kojega je F. L. od molitelja A. M. nepokretnosti u grunt. ul. br. 184 občine S. za kupovninu od 2200 K. kupio, od koje je odmah 400 K. platio, a ostatak od 1800 K., mu se obvezao u dva obroka i to 1400 K dana 15. oktobra 1910., a 400 K. nakon gruntovne provedbe platiti, a koji je ugovor molitelj podnio samo u ovjerovljenom prepisu, nalazio prigodom po molitelju podnešene predležeće molbe još u izvoru kod prvomolbenoga suda povodom po F. L. de pr. 5. oktobra 1910. broj 5616 z. podnešene molbe za uknjižbu njegovoga prava vlastničtva na rečene nepokretnosti;

Digitized by Google

vidiv k tomu, da je platež navedenoga ostatka kupovnine u vrieme po molitelju de pr. 29. oktobra 1910. podnešene predležeće molbe bio već dospjeo, pa da je stoga po smislu §§ 63., 65., 87. i 88. grunt. reda moliteljevoj molbi udovoljiti valjalo;

obnašao je utok molitelja A. M. uvažiti i napadnutu prvomolbenu odluku preinačiti, ter u riešenju moliteljeve molbe od 29. oktobra 1910. broj 6068 z. na temelju kupoprodajnoga ugovora od 2. oktobra 1910. za dužni ostatak kupovnine od 1800 K. sa 6% kamati od dana 15. oktobra 1910. i troškova utjerivanja u iznosu od 200 K. dozvoliti u korist molitelja A. M. predbilježbu prava zaloga na nepokretnostima F. L. iz S. u grunt. ul. broj 184 občine S. pa provedbu njenu prvomolbenom sudu kao gruntovnoj oblasti po smislu § 146. grunt. reda naložiti i podjedno molitelja uputiti, da po smislu §§ 94. i 97. grunt. reda ovu predbilježbu u roku od 14 dana nakon prijetka ove riešitbe pod prietnjom zakonskih posljedica opravdati imade.

Priobćio: Dr. Alfred Roscher, odvjet. perovodja.

B. Kazneno.

Javni službenik nalazi se u službi i onda, kada vršeći svoju službu s jednog službenog čina prelazi na drugi.

Rješidba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonalnoga od 12. augusta 1911. broj 3.984.)

Kr. sudbeni stol u V. izrekao je dne 5. aprila 1910. pod brojem I. 725—1909. osudu, kojom se M. B. proglasuje krivim: što je dne 15. decembra 1909. u C. T. hotimice ozledio na tijelu glavara željezničke postaje i ujedno kr. poštara u C. T. Franju T-a. i to: ćušnuvši ga dvaputa, a za tim ga pograbio za lijevu ruku i desno uho ter ga zgrebao po ruci i uhu tako, da mu je zadao ozlede lake naravi, koje su prouzročile smućenje zdravlja kroz 4—5 dana, pa da je tim počinio prekršaj suprot sigurnosti tjelesnoj, označen u §-u 411. kz., uslijed česa se po §-u 412 k. z. osudjuje na kazan zatvora u trajanju od 8 dana i t.d.

Kr. hrv. slav. dalm. stol sedmorice kao sud kasacijonalni obnašao je ništovnu žaobu optuženoga M. B. po §-u 284. k. p. zabaciti, a povodom žaobe ništovne kr. državnoga odvjetništva po § 284. toč. 3. k. p. osudu presudnoga suda ukinuti i suditi:

M. B., 47 god. star i t. d. kriv je, što je dana 15. decembra 1909. u C. T. hotimice ozledio u tijelu glavara željezničke postaje i ujedno poštara u C. T. Franju T-a, koji se je nalazio u izvršivanju svoga zvanja, i to ćušnuvši ga dvaputa, a zatim ga pograbio za lijevu ruku i desno uho, ter ga izdrapao po ruci i uhu tako, da mu je zadao ozleda lake naravi, koje su prouzrokovale smućenje zdravlja kroz 4—5 dana, te je tim počinio zločinstvo teške tjelesne ozlede, označeno u § 153. k. z., pa se toga radi osudjuje po § 154. k. z. i 292. k. p. na kazan tamnice od 3 tjedna i t. d.

Digitized by Google

Razlozi: (Ispušteno. što se odnosi na žaobu ništovnu optuženikovu.)

Nasuprot je žaoba ništovna kr. drž. odvjetništva osnovana.

Kr. drž. odvjetništvo pobija osudu presudnoga suda kao ništetnu temeljem toč. 10. § 277. k. p., jer je čin tjelesne ozlede, nanešene službeniku, dok je izvršivao svoje zvanje, kvalificirala kao prekršaj §-a 411. k. z. mjesto kao zločin teške tjelesne ozlede, označen u § 153. k. z., ali upućuje i na toč. 5. § 277. k. p. tim, što ističe okolnost, da je oštećeni F. T. vršio službu i time, što je optuženoga opomenuo, da ne prelazi preko pruge, a presudni se sud na tu ustanovljenu okolnost nije obazreo.

Presudni sud ne smatra, da se je oštećeni u kritično vrijeme nalazio u službi, jer smatra dokazanim, da oštećeni tom zgodom nije išao, da nadgleda priljepljivanje cedulje na tovare po S. B-u., nego da je izišao iz svoje uredske sobe, da pozove S. B-a, da bude svjedokom pogrda, što mu ih je opt. M. B. u uredu dobacivao. Nedvojbeno uživa javni urednik zaštitu §-a 68. k. z. i odnosno §-a 153. k. z. i onda, kada vršeći svoju službu s jednog službenog čina prelazi na drugi, te s toga se je oštećeni F. T., kada je iz ureda izišao do S. B-a svakako nalazio u izvršivanju svoje službe.

Presudni je sud dakle inkriminirani čin po krivom tumačenju zakona podvrgao takovoj ustanovi kaz. zakona, koja se na taj čin uporaviti ne može. Pošto se pako u tom, što je i sam presudni sud ustanovio, stiču sva kriterija zločinstva teške tjelesne ozlede, označenoga u § 153. k. z., valja osudu presudnoga suda, jer postoji razlog ništovni toč. 10. § 277. k. p. ukinuti, ter uzev za podlogu one stvari, koje je presudni sud uglavio, po § 284. broj 3. k. p. izreći u stvari osudu.

Kod odmjere kazni i t. d. Priopćio: Dr. Čimić.

Iz upravne prakse.

Imenovanju skrbnika za čin ovlašteno odsutnom zadrugaru nema mjesta u poslovima, kojima zadruga odsvaja najmanju izmjeru zemljišta. — Privola dakle skrbnika za čin na ovakove poslove nema pravne snage.

(K tumačenju §-a 12. zadružnog zakona od 9. maja 1889. i §-a 9. al. 1. provedbene mu naredbe.)

Zadruga P. kbr. 20 iz M. sastojala se je iz članova Marije udove P. i sina joj Tome, rodj. 1870. — Tomo otišao je oko g. 1900. k Ameriku na zaradu, a mati udova Marija prešla je k svojoj kćeri Bari, izudatoj iz zadruge za Josipa V., koji je istodobno preuzeo vodjenje uprave sa zadružnom imovinom na ime svoje punice.

Nekoliko mjeseci pred smrt Marije udove P. (umrla 21. novembra 1903.) podnese Josip V. obć. poglavarstvu u D. kupoprodajni ugovor de dato D. 5. augusta 1903., kojim ova zadruga prodaje njemu cijelokupne svoje nekretnine, i stavi zahtjev, neka se članovi zadruge saslušaju, privoljuju li na tu prodaju. — Pošto je Tomo P. bio odsutan u Americi, imenuje mu obć. poglavarstvo dekretom od 5. augusta 1903. br. 1929 skrbnika za čin u osobi Mike K., — te nakon što je ovaj u ime odsutnog Tome a Marija udova u

Digitized by Google

svoje ime pristala u zapisniku obć. poglavarstva od 5. augusta 1903. br. 1929. na prodaju, izdalo je obć. poglavarstvo uredovnu potvrdu od 5. augusta 1903. br. 1929, kojom potvrdjuje, da su svi zadrugari s pravom glasa i imenovani skrbnik za čin za odsutnog zadrugara Tomu privoljeli na prodaju te podjedno kućegospodaricu Mariju udovu P. ovlastili, da u ime zadruge sklopi i podpiše kupoprodajni ugovor.

Ovako inštruirani spis podnijelo je obć. poglavarstvo kotarskoj oblasti, da kupoprodajni ugovor providi sa dozvoljavajućom zaporkom po smislu §-a 12. zadr. zakona. Kotarska oblast izda na to odluku od 29. oktobra 1903. broj 7540, kojom je prodaju dozvolila, — a kupac Josip V. izhodi za tim na temelju pomenutog kupoprodajnog ugovora gruntovnu uknjižbu prava vlastnosti zadružnih nekretnina na svoje ime

Nekoliko godina iza toga povrati se Tomo P. iz Amerike i na svoje najveće čudo dozna, da je Josip V. gruntovni vlastnik svih nekretnina njegove zadruge. — Pošto se sa kupcem nije mogao naravnati, zatraži kod kot. oblasti dostavu odluke, kojom je prodaja dozvoljena, i proti toj odluci uloži utok.

Kr. županijska oblast u Z. povodom tog utoka ukinula je ureda radi svojom d r u g o s t e p e n o m odlukom od 12. augusta 1911. br. 10.563 dozvoljavajuću odluku kotarske oblasti od 29. oktobra 1903. br. 7540, jer da na ovu prodaju nije privolio član ove zadruge s pravom glasa Tomo P., a imenovanom skrbniku za čin da ne pristoji pravo otudjivati zadružnu imovinu.

Proti ovoj durgostepenoj odluci uložio je kupac Josip V. utok na kr. zemaljsku vladu, odio za unutarnje poslove, koja je u toj stvari izdala sliedeće svoje vrhovno riešenje od 30. novembra 1911. broj 60.002:

Utok Josipa V. odbija se, pobijana se drugostepena odluka od 12. oktobra 1911. broj 10.563 potvrdjuje, te se zadruzi P. kbr. 20 iz M. temeljem §-a 12. zadr. zakona i §-a 9. provedbene mu naredbe uskraćuje izdanje dozvole za prodaju cijelokupnih nekretnina (grunt. ul. br. 22 obć. M.), — a to s razloga, što na tu prodaju, utanačenu kupoprodajnim ugovorom de dato D. 5. augusta 1903., niti je privolio a niti naknadno privoljuje član ove zadruge s pravom glasa Tomo P., pa s toga za izdanje pomenute dozvole ne postoje zakoniti uvjeti.

Po citiranim bo zakonskim i naredbenim ustanovama može zadruga uz dozvolu kotarske oblasti najmanju izmjeru svog zemljišta u cijelosti prodati samo na temelju jednoglasnog zaključka svih zadrugara s pravom glasa (§ 8. zadr. zakona). Tu pako privolu imadu zadrugari očitovati, ili osobno ili pako po zastupniku, opunovlaštenom za to posebnom punomoći po smislu §-a 1008. o. g. z. — Ne može s toga takovu privolu nadomjestiti privola skrbnika za čin odsutnog zadrugara, a to tim manje, š t o u s l u č a j e v i m a o d s v o j e n j a n a j m a n j e i z m j e r e z a d r u ž n o g z e m l j i š t a n e m a n i m j e s t a i m e n o v a n j u s k r b n i k a z a č i n. Imenovanju skrbnika za čin pojedinim ovlašteno odsutnim zadrugarima po obć. poglavarstvu ima mjesta jedino u poslovima, u kojima se radi o upravi zadružne imovine po §-u 10. zadr. zakona, — pa se s toga te ustanove ne mogu analogijom primijeniti i na prodaju najmanje izmjere, a to ne samo za to, što se tuj više ne radi o upravi zadružne imovine, već takodjer ni za to, što ta ana-

Digitized by Google

logija nije dopustiva ni po slovu a ni po duhu §-a 12. al. 1. zadr. zakona i §-u 9. al. 1. provedbene mu naredbe.

Prema tome občinsko je poglavarstvo u D. dekretom od 5. augusta 1903. br. 19129 neumjestno imenovalo tada u Americi odsutnom Tomi P. skrbnika za čin u osobi Mike K. te s njime u ovoj stvari provelo razpravu u zapisniku od 5. augusta 1903. br. 1929, i na temelju te razprave izdalo uredovnu potvrdu od 5. augusta 1903. br. 1929., — pa se s toga i netom pomenuti dekret te uredovne potvrde iz ureda ukidaju.

Dodaje se pako, da za uzpostavu gruntovnog stanja, postojalog prije gruntovne provedbe kupoprodajnog ugovora od 5. augutsa 1903., nijesu nadležne upravne već sudske oblasti, — jer je prenos nekretnina ove zadruge na kupca Josipa V. kbr. 30 iz M. uslijedio temeljem sudske odluke (odluka kr. kot. suda kao gruntovne oblasti u K. od 18. aprila 1904. br. G 749) i na osnovu pravnog posla privatno-pravne naravi.

Priobćio: Ivan Petranović.

O nadležnosti zemaljskih oblasti kod sporova glede dotacije grčko-istočnih (istočno pravoslavnih srpskih) svećenika.

Kr. zemaljska vlada odio za bogoštovje i nastavu, ukinula je rješenjem od 18. decembra 1911. broj 27.060 ureda radi koli odluku kr. županijske oblasti u O. od 7. oktobra 1905. broj 18.320, toli odluku kr. kotarske oblasti u S. od 25. januara 1903. broj 12.866 ex 1892., kojima je odlučeno, da su grčko-istočni (istočno pravoslavni srbski) parohijani m.-ski izuzev onih iz sela F. i B., dužni davati svome parohu svake godine ogrjevna drva, i to svaka kuća s voznim blagom po jedan voz, ter odlučila, da se svi spisi imadu istupiti eparhijskom administrativnom odboru u P. na nadležno rješenje.

Razlozi: Usljed molbe paroha D. Š. izrekla je kr. kotarska oblast u S. svoju presudu u sporu, da li su grčko istočni parohijani m.-ski načelno dužni podavati svome parohu ogrjevna drva. Paroh D. Š. zahtjeva od parohijana podavanje drva s pozivom na § 19. I. A. najvišega reskripta od 10. augusta 1868. tvrdeći, da je u m.-skoj parohiji i prije toga reskripta postojao običaj, da su parohijani podavali parohu ogrjevna drva, dočim to parohijani poriču, a povrh toga prigovaraju, da se je D. Š. prigodom svoga izbora za paroha odrekao od svojih parohijana tražiti ogrjevno drvo.

Spor dakle u nazočnom slučaju postoji glede opstojnosti jednoga dijela dotacije m.-skoga paroha. Uredjenje pak te dotacije kao i rješavanje sporova oko nje spada u smislu propisa najvišega reskripta od 10. augusta 1868. o zaključcima srbskoga narodnoga sabora od god. 1864.—5. u rješenje autonomnih grčko-istočnih (istočno-pravoslavnih srpskih) oblasti (§ 23. c), II. B. § 40. f., II. C., § 10. a) IV. A. najvišega reskripta od 10. augusta 1868., članak XXX. privremenoga uredjenja eparhija od 29. maja 1871. i § 29. ustrojstva grčko-istočnoga srpskoga narodno-crkvenoga sabora), dočim je djelovanje zemaljskih oblasti u tim predmetima ograničeno samo na one slučajeve, koji su u zakonu izrično predvidjeni.

Digitized by Google

Djelovanje zemaljskih oblasti u tom pravcu ograničeno je na intervenciju kod rasporeza godišnje plaće (§ 14. I. B.), a analogno tomu imati će zemaljske oblasti jedino intervenirati kod rasporeza ogrjeva, — nu odluka o tom, da li su parohijani dužni davati ogrjevno drvo, pripada grčko-istočnim (istočno-pravoslavnim srpskim) autonomnim oblastima, t. j. eparhijskom administrativnom odboru u prvoj, a narodno crkvenom saborskom odboru u drugoj molbi.

Kad pak rasporez, obavljen na propisani način, postane pravomoćan, a od pojedinih se parohijana ne bi mogla s dobra ubrati propisana im dužnost, tada — razumjeva se — ima politička oblast u smislu §-a 5. zakona od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima pružiti pomoć za ovršno utjeravanje. J. Ž. Galić.

KNJIŽEVNOST.

Milan Rešetar: Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens. Schriften der Balkankommission. Linguistische Abtheilung IX. 4°. Cijena 12·50 K.

Slaveni stanuju danas u Italiji u dvjem područjima: u provinciji Udine (nekadanji Friaul), te u trim mjestima provincije Campobasso (grofovija Molise nekadanjeg napuljskog kraljevstva: Acquaviva-Collecroce San Felice Slavo i Montemitro. Dok je ono prvo područje nastavak slovenačkog austrijskog elementa, to Slaveni provincije Campobasso pripadaju grupi srpsko-hrvatskoj (a ne možda, kako je ustvrdio V. Makušev, posjetiv ove Slavene u društvu s M. S. Drinovom, da su predji ovih Slavena neka mješavina Srba i Bugara).

Za ove slavenske kolonije u Italiji nije se znalo do polovine prošlog stoljeća, kad ih je prvi posjetio grof Medo Pucić, na koji su se onda posjet i daljnji nadovezali.

U najnovije doba posjetio je ove Slavene i slavista prof. Rešetar, pa je u citovanom djelu sabrao bogate rezultate svojih istraživanja.

U srednjem i na početku novog vijeka ističu se slav. kolonije u Mlecima, Ankoni, u cijelom napuljskom kraljevstvu, u Apuliji, u staroj Basilicati (sada provincija Potenza) i Kalabriji, u provincijama Caserta (stara Terza di Lavoro), Benevent i Avellino (nekad Principato ulteriore), na Siciliji te napokon u provinciji Campobasso. Ove su kolonije bile svakako srpsko-hrvatske, jer su doseljenici bili iz Dalmacije i Crnegore.

Ako razmotrimo postanak i podijeljenje ovih kolonija, uvjerit ćemo se, da moramo u ovoj slavenskoj kolonizaciji razlikovati i paralelno dva razloga njihovom postanku.

Najstarije kolonije postale su uslijed trgovačkih veza istočne i zapadne obale Jadranskog mora, tako da su se stanovnici Dalmacije naseljavali u gradovima zapadne obale Jadranskog mora. Tako su nastale slavenske općine, koje su cvale osobito u XIV. i XV. vijeku. Ovih naseobina nestaje ali pomalo od XVI. vijeka, te su se njihovi članovi počeli asimilirati s domaćim pučanstvom

Digitized by Google

Druga perioda i drugi razlog slavenskoj kolonizaciji u Italiji jest turska najezda od XV. vijeka. Zulum turski silio je stanovnike Dalmacije, Crnegore i Albanije (Albance su često u Italiji identificirali sa Slavenima), da potraže novu domovinu na protivnoj obali Jadranskog mora. Dok su oni prvi koloniste trgovci, koji traže velike trgovačke gradove, ovi drugi koloniste su seljaci, koji traže polja.

Današnja provincija Campobasso doživjela je obje ove kolonizacije. Srbohrvati, što danas živu u onim trim mjestima potomci su bjegunaca, što su uskočili onamo pred Turcima koncem XV. stoljeća. Oni stariji, trgovački koloniste, bili su u to doba već taljanizirani.

Uslijed čestih ženidbi s urodjenicima nijesu ovi koloristi sačuvali čisti slavenski tip, ali se ipak razlikuju od Talijana. U stasu su poprječno viši od urodjenika, a žene su im ljepše od okolišnih Talijanka. Duševno su vrlo razvijeni, te imadu slavenske kolonije hiperprodukciju obrazovanih, tako da moraju tražiti u okolišnim Talijanskim mjestima zaslužbu kao liječnici, odvjetnici i svećenici. S Talijanima se (u opreci prema Albanezima) dobro slažu. Pojam o vlastitoj narodnosti im je taman. Talijani ih zovu Schiavone, pa se i oni zovu Šklavun, a nepoznaju imena Hrvat ili Srbin. Svoj jezik zovu „na našu govorit". Nacionalnog slavenskog čuvstva nemaju nikakvog.

Posebnih narodnih nošnja nema. Kakovih narodnih običaja, po kojima bi se razlikovali od okolnih Talijana nema. Isto nema ni folklorističkih osebina.

Obilnom filološkom gradivu veselit će se filolozi. O znanstvenoj vrijednosti djela, kad se pozna ozbiljnost, savjesnost i sprema prof. Rešetara, suvišno je i govorit.

Lijepe fotografije, što rese izdanje, snimila je suputnica gospodja Stanka pl. Rešetar. **M. K.**

Dr. J. Krainz: Sistem austrijskoga općega privatnoga prava. Iz njegove ostavštine izdao redigirao prof. dr. L. Pfaff. Četvrto izdanje priredio prof. dr. A. Ehrenzweig. Opći dio obveza. Preveo i s dodacima popratio dr. Ivan Maurović. Zagreb 1911. 8°, str. 240.

U znanstvenoj knjižnici, što je izdaje kr. zem. vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, izašlo je kao IX. svezak ovo djelo u prijevodu i s dodacima moga mladoga druga prof. dra. Ivana Maurovića.

Ja sam sve do sada čekao, da koji stručnjak upozori čitaoce „Mjesečnika" na ovu publikaciju. Pošto se još nije nitko javio, hoću da ih upozorim ja i da podjedno obodrim prevadjača, da nastavi i što brže dovrši svoj rad.

O znanstvenoj vrijednosti Krainzovog sistema bilo bi suvišno govoriti, pošto za nju najbolje govori opće priznanje i četrvto izdanje. Samo bih rado, da nekoliko riječi kažem o koristi hrvatskoga prijevoda s dodacima.

Da je našoj sveučilišnoj omladini, koja uči pravo, od prijeke nužde sustavna knjiga o općem austrijskom privatnom pravu, najpače dok je i kod nas na snazi opći austrijski gradjanski zakon, o tom ne dvoji nitko. Pitanje je samo, ne bi li bilo bolje, da je prevadjač sam napisao učbenik za svoje slušače. Da se napiše valjan učbenik ovako opsežnog predmeta, kao što je privatno pravo, treba ogromnog truda i vrlo mnogo vremena. A kako već spomenuh, ovdje, ako igdje, vrijedi ona: bis dat qui cito dat.

Digitized by Google

Mimo to ne valja metnuti s vida, da je dobar dio naših slušača prava iz Dalmacije i Istre, kojima upravo treba hrvatski pisana knjiga, koja sadržaje austrijsko pozitivno pravo. Ta im knjiga treba kod naknadnog ispita u Beču, a trebati će im i u praksi, kao što će dobro doći i svim praktičnim pravnicima s ovu i s onu stranu Litave, a i onima u Bosni i Hercegovini.

U dodacima dodao je prevadjač ustanove naših zakona, da dade potpunu sliku našega postojećega privatnoga prava svojim slušaocima i praktičnim pravnicima iz banovine.

Koliko ja prosuditi mogu, prijevod je dobar, a jezik čist i pravilan. Uvjeren sam, da će ovo djelo radosno pozdraviti ne samo slušači prava na hrvatskomu sveučilištu, nego i naši praktični pravnici. Moj mladi drug učiniti će veliku uslugu našoj učečoj omladini i narodu, ako cijeli Krainzov sistem što prije na hrvatski prevede. Šilović

Dr. Max Ehrenreich: Oesterreichische Gesetzeskunde Kommentare zum Gebrauch für Juristen und Nichtjuristen. Band II. Das Strafgesetz von Dr. L. Altmann und die Strafprocessordnung von Dr. K. Warhanek. Wien 1911. 8° XVIII. 637.

Ovo je druga knjiga zbirke austrijskih zakona, o čijoj je prvoj knjizi referirao u zadnjem broju našega lista dr. Stjepan Posilović.

Svrhu popularnoga izdanja kaznenoga prava lijepo je razložio u pripomenku profesor kaznenoga prava na bečkom sveučilištu dr. H. Lammasch, gdje naročito ističe, da je poznavanje kaznenopravnih propisa od velike vrijednosti za opću naobrazbu. Kazneni zakoni su mjerilo kulture vremena i naroda, u kojima su nastali. Kazneni zakon izriče, koja pravna dobra smatra država vrijednima intenzivnije zaštite i kako ih cijeni. Kazneni nam zakon takodjer kaže, koje zahvate u slobodu gradjana smatra država nužnima, da se zaštite od napadaja pravna dobra. To valja da znade svaki naobraženi gradjanin. Izvještaji o kaznenim procesima spadaju od vajkada medju obljubljeno štivo naroda. Svaki obrazovan čovjek mora da bude kadar prosudjivati ove izvještaje neodvisno od često vrlo tendencioznih dodataka izvjestitelja. Neophodno je nužno, da imadu opći pregled o ustanovama kaznenoga prava najpače oni, koji su kao porotnici, a biti će još više u buduće kao prisežnici pozvani, da aktivno sudjeluju kod kaznenoga pravosudja, ako hoće da budu kadri valjano prosuditi svaki pojedini slučaj.

Slažem se potpuno i sa ocjenom dra. H. Lammascha, koja glasi: Ovakovu orientaciju daje laiku ovo djelo jasno i pregledno. Ono mu pruža razumljivo, a pri tom eksaktno razlaganje osnovnih pojmova kaznenoga prava, a tumači učine pojedinih zločina, često vrlo zanimivim primjerima, uzetim iz života.

Uz ustanove pozitivnoga zakona, koji je u mnogom pogledu zastario, navodi pisac u kratko moderne ustanove austrijske osnove kaznenoga zakona.

Svrha popularnome tumačenju kaznenoga postupka jest, da dobije laik u ruke knjigu, koja će mu biti od koristi, kada dodje u doticaj sa kaznenim sudom budi kao okrivljenik, budi kao privatni tužitelj, subsidiarni tužitelj, svjedok, vještak, a dobro će doći i službenim organima, koji nisu prav-

Digitized by Google

nici, kao općinskim načelnicima, oružnicima, policijskim organima i t. d. U Austriji će ova knjiga napose dobro doći funkcionarima državnoga odvjetništva kod kotarskih sudova, koji nisu pravnici.

I za kazneni proces moram kazati, da je, koliko je to samo moguće, jasno i razumljivo razložen.

Držim, da će se ovim djelom, ma da je u prvom redu namijenjeno laicima, moći poslužiti i naši pravnici, a i slušači prava, pak na nj čitaoce „Mjesečnika" upozorujem. Šilović.

Zakonarstvo.

OSNOVA ZAKONA O USTAVU ZA SUDOVE BOSNE I HERCEGOVINE.

(Nastavak).

6. Razdio.

Sudovi. (§§ 30.—51.)

Vrste, sjedište i područje sudova.

K §-u 30. Temeljnu formu današnje organizacije sudova treba i nadalje uzdržati.

Naročito što se tiče treće inštancije, rečeno je već u općim napomenama, da se iz razloga uprave pravosuđa i financija za sada ne smije misliti na nju, ma da bi je trebalo željeti. Ostat će dakle današnje dvije inštancije.

Uredjenje stvarne nadležnosti današnjih sudskih kategorija i ustanovljenje inštancija medju njima prepušta se i nadalje procesualnim postupcima.

U Njemačkoj se i u Ugarskoj uredjuje doduše nadležnost zakonima o ustavu sudova (vidi njem. zak. o ustavu sudova i ug. zak. čl. XXXI. 1887.), ali to je bilo dobro za te zemlje, pošto su iznova uregjivale sudski organizam i to ne samo za gradjansku već i za krivičnu pravdu.

Kod nas je pako već uredjen organizam krivične pravde krivičnim postupkom godine 1891. i nema potrebe, da se toga radi preinačuje.

Prema tome radilo bi se ovdje samo o tome, da se na novo uredi samo nadležnost za gradjanske stvari, pa će biti bolje, da se to ostavi reformi gradjanskog postupka.

U Austriji odredjuje ministarstvo pravde sjedišta i područja kotarskih i kolegijalnih sudova I. inštancije (vidi § 2. zak. od 11. juna 1868., L. d. z. br. 59., i § 1. zak. od 26. aprila 1873., L. d. z. br. 62.) Isto tako postavlja u Austriji ministarstvo pravde nove sudove te vrste (vidi spomenute zakonnske odredbe).

U Ugarskoj je samo na neko vrijeme bilo povjereno sudskoj upravi, da odredjuje sjedišta i područja kolegijalnih i kotarskih sudova (vidi § 1. zak. čl. XXXII. 1871., koji je derogiran zak. čl. XXIX. : 1890).

Zbog formalnih poteškoća u stvaranju naših zakona, što smo ih istakli u općim napomenama, valjati će tu za volju mirnog razvitka pravde uzeti austrijski zakon za ugled.

Zato 2. rastavak ovoga paragrafa odregjuje, da se spomenute prilike uredjuju naredbom.

Digitized by Google

Kotarski sudovi. (§§ 31.—35).

K §§ 31.—33. Već se je u općem dijelu ovih napomena govorilo o promjeni jurisdikcije, koju treba preduzeti u kotarskim sudovima.

Prema tome trebat će podijeliti sudačku vlast tako, da uz starješinu kotarskog suda ima i jedan dio sudačkih činovnika svoju sudačku vlast, da bude dakle samostalan u vršenju sudačke službe. Dosada su to bili samo pomoćni organi starješine.

Ta se je decentralizacija prije razložila u glavnom s praktične strane, t. j. kao potreba, da se sudac oslobodi od preopterećenja, ali je ona — i to treba ovdje naročito istači — i nuždna poslijedica načela ustmenosti i neposrednosti, na kojima se osniva krivični i gradjanski postupak.

Prema naravi ustmenog i neposrednog postupka može samo da sudi, tko je vodio raspravu. S toga starješina kotarskog suda ne može da popravlja riješenje, stvoreno na temelju ustmene rasprave, i ne može prema tome ni odgovarati za nj, pa je za to samo sobom potrebno, da sudački činovnici, kojima je povjereno vodjenje gradjanskih i krivičnih rasprava, budu u tom samostalni a i odgovorni.

Kad dakle starješina kotarskog suda nije kadar, da sam posvršava poslove judikature, treba uza nj postaviti inokosne samostalne sudce.

Ostali će sudački činovnici kotarskog suda biti i nadalje samo pomoćni referenti, pa će starješina suda odobravati njibova rješenja kao i dosada.

Sudački činovnici, koji nijesu inokosni sudci, vršit će u buduće samo poslove oko neparničnog postupka (ostavština, stvarateljstva itd.) i oko ovrhe.

No može im se za neko vrijeme povjeriti da zamjenjuju inokosne sudce, ako imaju sposobnost za sudačku službu, ali i to samo kao nesamostalni sudci.

Tim se ne kaže da inokosni sudac ne će vršiti neparničnog sudjenja, niti raditi oko ovrhe.

Gdje bude za to sposobnih sudačkih činovnika, može im se povjeriti, da kao inokosni sudci samostalno vrše i neparnično sudjenje i ovrhu.

Naredbom će se odrediti pobliži propisi o namještanju inokosnih sudaca, zbog njihove velike odgovornosti odabrati će se ti sudci vrlo oprezno.

Odredba § 32. ide za tim, da se više ne upotrebljuju nekvalikovane sile; u općim su napomenama prikazane zle posljedice od toga za sudjenje.

Načelno su prislušnici isključeni od sudačke službe, dakle i onda, ako su ispitani, jer po općenito priznatom načelu ne pripada sudcu pravo na vršenje sudačke službe, zato, što je proglašen sposobnim, nego za to, što je dobio to zvanje. Prislušnik dobiva sudačku službu tek imenovanjem za sudskog pristava.

No neće bi nikakve smetnje, ako se ispitani prislušnici upotrijebe za pomoćne sudce, te ako im se izuzetno povjeri vršenje sudačkih poslova na kotarskom sudu.

Tome zahtjevu, za koji se veže interes nesmetane službe, zadovoljava odredba 2. rastavka § 32.

K §. 34. Unatoč dijeljenju sudske vlasti, treba opet da je uprava kotarskog suda u jednoj ruci.

Starješina će zato i nadalje nadzirati službu i vodjenje poslova i ostaje mu i nadalje i pravo, što je predvidjeno u § 16. instrukcije za krivične sudove da naime odobrava zaključke, kad se netko zatvara ili pušta iz zatvora.

Digitized by Google

K § 35. Zemaljska vlada odredjuje od potrebe do potrebe sve ono, što spada na uredski dan, da se tako zgodno udovolji potrebama, o kojima se radi.

Pri tom će ona, gledajući na poslove, koje treba izvršiti, odredjivati, koji će sudački činovnik (da li inokosni sudac ili koji drugi sudački činovnik) vršiti poslove uredskog dana.

Svrha ustanove uredskog dana opravdava odredbe 3. i 4. rastavka o proglašivanju uredskog dana.

Okružni sudovi. (§§ 36.—41.).

K §§ 36.—37. Već su danas okružni sudovi od velikog značenja za sudjenje, jer su u važnijim parnicama prva, a u ostalima, kojih ima mnogo više, druga i zadnja instancija. (Na vrhovnom sudu ima preko godine oko 300 pravnih stvari, dok je kod sarajevskog okružnog suda u godni 1908. samo gradjanskih priziva bilo 674.)

Ako predvidjenom reformom gradjanskog postupka bude proširena nadležnost kotarskih sudova, proširit će se onda i djelovanje okružnih sudova kao druge i zadnje instancije, te će oni imati još veći značaj za sugjenje.

Gledajući na to, trebalo bi svakako poželjeti, da se u okružnim sudovima koliko je moguće, namjeste samo stariji iskusni sudci, a to su savjetnici.

Ali to sve ne dopuštaju naše financijske prilike, pa kako stvari danas stoje, morati će na okružnim sudovima raditi i drugi sudački činovnici.

U svojoj općoj formi misli § 36. na te prilike. Na drugi će se pako način doskočiti, da mladih, neiskusnih sudačkih činovnika ne bude previše u senatima, gdje se sudi, što bi izazvalo opasnost, da će sudjenje kvalitativno popustiti.

Ne treba naročito istaći, da prislušnici nikako ne mogu učestvovati u sudjenju na okružnim sudovima, jer § 36. govori samo o „sucima", a za takove po smislu zakona ne mogu se smatrati prislušnici (vidi § 9. osnove).

U osnovi je predvidjeno osnivanje stalnih potpredsjedničkih mjesta, pošto ona daje predsjedniku okružnog suda novih, važnih zadataka, naročio pak taj zadatak, da nadzire službu kotarskih sudova, a stalo joj je i do toga, da predsjednik okružnog suda i sam bude kao „sudac" zaposlen. Tako će na većim okružnim sudovima nastati potreba predsjedničkog zamjenika.

K § 38. Što je na kotarskom sudu dijeljenje sudske vlasti medju inokosne sudce, to je — kako smo već razložili — na okružnom kao kolegijalno organizovanom sudu postavljanje stalnih senata.

Postavljanjem stalnih senata nestat će od sebe dosadašnjeg modusa razredjivanja pravnih poslova.

Slično inokosnom sudcu mora senat kao cjelina svršavati samostalno i na svoju odgovornost poslove, koji mu pripadaju po poslovnom razporedu.

U prvom redu odgovara predsjedatelj senata. Odatle se razumije, da spada i na njega razredjivanje poslova medju pojedine članove senata. On će uvijek lakše od predsjednika okružnog suda odabrati sposobne referente za pojedine stvari, jer njemu će biti dobro poznata sposobnost pojedinih članova senata, s kojima je u tjesnoj svezi.

Taj je način poslovanja dobar i s praktične strane, jer će tako predsjednik biti manje zaposlen, pa će se moći više brinuti za što drugo.

Digitized by Google

K § 39. Mnogo se je i neopravdano trošilo snage zbog propisa dosadašnje sudske instrukcije o poslovima, koje trebaju da svršavaju senati (§ 25.), jer je po tim propisima trebao cijeli senat za jednostavne i manje važne stvari, koje se lako svršavaju.

Da se u buduće spriječi takovo rasipanje snage, odredjuje se, da koliko se može samo jedan sudac riješava jednostavne stvari, koje se tiču samo administrativnih odredaba ili koje po sebi spadaju u opseg rada predsjedatelja senata ili predsjednika okružnoga suda

K §§ 40.—41. Odredbe §§ 40, i 41. idu za tim, da osiguraju jednakost sudjenja okružnih sudova u onim stvarima, gdje su oni druga i zadnja inštancija.

Već je u općim napomenama istaknuto, da je pri tome uzeto za ugled francusko pravo (čl. 88. 101 du 27. Ventose VIII. i propisi § 13. ug. zak. čl. XXV. 1890. o jednakom sudjenju kr. tabla.)

Nijesu primljene odredbe ug. zakona , da sudski stolovi, koliko su zadnja inštancija u plenarnom vijeću, stvaraju načelno riješenje o pravnom pitanju, koje je izbilo na površinu, i da ih to riješenje veže, i to za to. što se to ne da primijeniti na naše prilike.

Gledajući na to, morali smo i inače odstupati od ugarskog zakona.

Dok naime ugarski zakon odredjuje, da plenum ki. kurije presudjuje samo o spomenutim načelnim rješitbama, odredjuje naša osnova, da plenum vrhovnoga sda može presudjivati o svakoj rješitbi, koju je stvorio koji okružni sud, kao prizivni sud, ako se opazi, da su pojedini okružni sudovi nejednako ili pogrešno odlučili dotično pravno pitanje.

Ne ispituje se konkretno rješenje, nego dotično pravno pitanje. Prema tome nema plenarno riješenje vrhovnoga suda nikakova utjecaja na pravostranke, nego čuva samo jednakost sudjenja i zakon, kao što to po francuskom pravu čine rješenja njihova kasacijona suda, dotično po ugarskom pravu rješenja kr. kurije.

Plenarno pak orješenje našeg vrhovnog suda veže sve sudove dotle, dok ga ne preinači drugo koje njegovo plenarno rješenje.

Na taj način naša osnova ide dalje ne asmo od franc. prava, gdje kasaciono riješenje ima samo teoretsko značenje, nego i od ugar. zakona, po kom plenarna rješenja kr. kurije vežu samo kr. table.

No u nas je prema našem iskustvu u sudjenju to opsežno vezanje svakako potrebno, — jer se sbog poteškoća, što ih treba tek ukloniti, ne smije očekivati, da će se u opće privatno pravo naskoro kodifikovati.

U ostalom, da sbog toga sudjenje ne postane ukočeno, pobrinula se je odredba § 41., o kojoj će se kasnije govoriti.

Po franc. pravu zapodijeva generalni prokurator pregledavanje rješitaba na kasacionom sudu.

Zbog razlike izmedju franc. državnog odvjetništva (ministere public) i našega, nije osnova pošla za franc. ugledom, nego je prama ugar. pravu predala taj zadatak zemaljskoj vladi i predsjedniku vrhovnoga suda.

Redovno će zemaljska vlada i predsjednik vrhovnoga suda saznati za te slučaje, kad budu vršili svoje pravo nadziranja pravde.

Digitized by Google

Ali i sudovi sami mogu predsjedniku vrhovnoga suda predložiti, što misle, da je za taj postupak.

Jednako prema ug. zakonu odredjuje §. 41., da okružni sudovi smiju predložiti preinačenja takog plenarnog rješenja, ako to s $^{3}/_{4}$ glasova zaključe u plenarnoj sjednici. Ta je odredba potrebna zbog usavršavanja sudjenja.

Ona je apsolutno potreban korektiv protiv one moći, kojom plenarna rješenja vrhovnoga suda vežu sudove. Samo se tako može sudjenje sačuvat od ukočenosti.

Vrhovni sud. (§§ 42.—51.)

Kao što je rečeno, bio je već prije nekih 20 godina gotov nacrt poslovnog reda za vrhovni sud, ali nije postao zakon.

Spomenuto je već i to, da je preka potreba novog uredjenja poslovne službe na vrhovnom sudu dovela do toga, da su prezidialnim odredbama vrhovnoga suda faktično uvedene najvažnije odredbe toga nacrta.

Naravno je, da se to stanje mora urediti zakonom.

Pošto to uredjenje po svojoj naravi spada na sudski ustav, a zbog ove sadašnje obnove cijele poslovne službe sudova nema više potrebe, da se izvrši samo za se, prihvatila je ova osnova uz nuždne promjene i popune najvažnije odredbe spomenutog nacrta, čija su načela i danas posve dobra.

K §§ 42.—44. Današnju organizaciju vrhovnoga suda valja i nadalje uzdržati.

Tome odgovara odredba § 42., po kojoj će se na vrhovnom sudu uz predsjednika i senatske predsjednike namjestiti principijelno samo sudski nadsavjetnici.

No da se doskoči i eventualnoj vanrednoj potrebi, odredjuje se, da se za pomoćne referente mogu uzimati i sudski savjetnici.

Ali njih ne smije biti više od jedne petine potpunoga broja sudskih nadsavjetnika. Za tajničku službu na vrhovnom sudu ne će biti naročitih mjesta, nego će se za tu službu uzimati sudski činovnici na neko odredjeno vrijeme.

Tim se što većem broju mlagjih sudskih činovnika hoće da dade prilika za tu službu, pošto je tajnička služba na vrhovnome sudu dobra škola za mlade sudije, gdje se mogu i teoretski i praktično usavršavati.

Taki će sudski činovnici biti dobri inokosni suci na kotarskom sudu.

K § 46. Isti razlozi, koji su za postavljanje stalnih senata na okružnim sudovima, jesu i za postavljanje stalnih senata na vrhovnom sudu, pa se u tom pravcu upućuje na dotično razlaganje. Vrhovni sud ima uostalom, kao što je spomenuto, tu ustanovu već od nekoliko godina. Ona se je pokazala vrlo dobra.

Zemaljska će vlada odregjivati broj senata, pošto je to jedna važna odredba pravosudne uprave (vidi sličnu odredbu § 132. njem. zakona o ustavu za sudove).

Već je na drugom mjestu rečeno (vidi napomene k § 38.), da postavljanje stalnih senata dovodi nužno do toga, da razdjeljivanje pojedinih pravnih stvari megju članove senata i nadziranje poslovanja senata prelazi s predsjednika vrhovnoga suda na predsjednika senata. Otpada dakle u buduće i dosadašnje predsjednikovo odobrenje pojedinih rješenja prije, nego što će se izdati, a to je t. zv. „Expediatur".

Digitized by Google

No ova osnova ne odredjuje detaljno, kako će se u pojedinim senatima postupati s poslovima. Tu ona odstupa od pregjašnjeg nacrta poslovnog reda za vrhovni sud, pošto gledajući na svrhu zakona hoće samo da stvori principijelne norme, a neće da uregjuje pojedinosti. To ona prepušta poslovnom redu, koji će se izdati naredbom.

K § 47. Iz istih razloga, koji su bili odlučni, da se u § 39. isto tako jednostavno uredi to pitanje za okružne sudove, odregjuje i ovaj paragraf za neke stvari, da ih ne treba više, kao dosada, da svršava senat, nego samo jedan sudac.

K §§ 48.—51. Propisi §§ 48.—51. o tome, što treba udesiti, da se uzdrži jednoliko sugjenje na vrhovnom sudu, prislanjaju se kao i dotične odredbe nacrta poslovnog reda za vrhovni sud uz instrukciju za C. K. austr. vrhovni sud od 7. augusta 1872. i uz dotične propise njem. zakona o ustavu za sudove (§ 137).

Ni pregjašnji nacrt a ni ova osnova ne prihvaća podjele prejudica u tri grupe, ni postavljanja triju različitih tijela za stvaranje tih prejudica kao što je to u Austriji i u Njemačkoj, jer je za naše jednostavne prilike bolja jednostavna uredba i pošto se osim toga na našem vrhovnom sudu uz njegov puno manji broj sudaca ni ne dadu postaviti tri različita tijela, koja bi po aritmetičkoj progresiji jedno od drugoga imala više članova (u Austriji: senati sa 7, 15 i 21 članom).

Zato se odregjuje, da n a m a h treba pred plenum iznijeti senatska rješenja, o kojima se posumnja.

(Svršit će se.).

Bibliografija.

L u c a s. Die Beschlüsse der Strafrechtskommission. (D. (J.-Z. 11, 14). — L u c a s, Dr. Ueber die Frage der Beibehaltung der Festungshaft (MSchr. f. Krimpsych. 3 Hft., Juni). - M a g n o l, J. Le rattachement des services pénitentiaries au ministere de la Justice. (B. pen. No 4). - H a n a s s e r a, A r. Concorso e conflitto di giurisdizione ordinaria e militare (Riv. pen., Agosto e Settembre.) — M a t t e o t t i, G. Il progetto Luzatti per l' abolizione del domiziliato coatto (Riv. d. disc. carc. No 8, 1 agosto). — M a y r a c, Dr. De quelques délits militaires chez des psychopathes (Arch. d' Authr. crim. No 211, 15 Juillet). — M i c h a l. Freiheitsstrafen und sichernde Massnahmen im Vorentwurfe zum deutschen Strafgesetzbuche (Bl. f. GefgnK. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.). — M i c h a ë l i s, v. Die vorläufige Entlassung im Rahmen des Vorentwurfes zu einem deutschen Strafgesetzbuche (Bl. f. Gefgnk. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.). — M i r a b e l l a, E., dott. Carcere o manicomio? Studio di antropologia criminale (Riv. d. disc. carc. No 9. 1 Settembre). — M o e l l e r, E. v. Julius Clarus aus Alessandria, der Kriminalist des 16. Jhdt., der Rat Philipps II, 1525—1575. (Strafrechtl. Abhandl. H. 136). Breslau. M. 6.80. — M o s c h i n i, A r t. II Congresso Internazionale dei tribunali per fanciulli tenutosi a Parigi (29 guigno — 3 luglio) (Riv. pen., Agosto e Settembre). — N o u r i s s o n, P. La répression de la

Digitized by Google

pornographie. Le droit de poursuite directe des associations (Réf. Soc. No 15 et 16, 1—16 Aout). — Oetker, v. Zum Streite der Strafrechtsschulen (G.-S. Bd. 78, Hft. 2/3). — Ordine, L. Il magistrato dei minorenni (Riv. pen., Agostoe Settembre). — Passioneamorosa omicida (Da un memoriale autobiografico) (Arch. d. Antrop. crim., Vol. 32, Fasc. III). — Peipers. Kann der Anspruch des Fiskus auf Ersatz der Kosten eines Strafverfahrens durch Arrest gesichert werden? (D. J.-Z. 18). — Pergola, Ubaldo. Dell' autorizzazione a procedere (Riv. pen., Disp. 316-a Luglio). — Piontkovsky, A. Kriminalpolitische Bedeutung der Todesstrafe (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Raggles-Brise, E v. An english view of the American penal system (J. of crim. L. and Criminol., Septemb.). — Reich-Bautzen, Thessen zu den Bestimmungen des Vorentwurfs üb. die Freiheitsstrafen u. sichernden Massnahmen (Bl. f. Gefgnk. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.). — Rémond, A. et L. Fontaine. Impulsions et délire conscients et mnésiques chez les épileptiques (Arch. d'Anthr. crim. No 211, 15. Juillet). — Rogowski, E. Die komische Beleidigung (Beleidigungen dutch komische Handlungen) (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Rosenfeld, E. Meine Reise zum Internationalen Gefängnis-Kongress Newyork-Washington, September 1910. (Bl. f. Gefgnk. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.). — Salg ó J. Willensentschliessung u. Rechtspflege (Jur.-psychiatr. Grenzfragen, 5. Hft.). — Salomon, M. Rechtspolitik und Rechtsgefühl (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Smitther, W. The 1910 Meeting of the International Union of Penal Law (J. of crim. L. and Criminol., Septemb.) — Stekel, W. The sexual root of kleptomania (J. of Amer. Crim. L., Vol. II, No 2). — Stockis, Eug. L'identification par les empreintes d la paume de la main. Méthode de classification (R. d. dr. pén. et de criminologie, V.). Bruxelles. — van Erp. Taalman Kip, M. J. Ein Novum im Strafrecht (MSchr. 1. Krympsych., 3 Hft., Juni). — Tabellini, R. L'appello del procuratore generale (Riv. pen. Agosto e Settembre). — Targetti, F. Angora della sussistenza della truffa nel non aver da pagare il conto al trattore (Sc. pos., Settembre). — Tomellini, L., Prof. Sopra un ragazzo ladro ed omicida (Arch. di Antrop. crim., Vol. 32, Fasc. III.)— Versammlung (VI) des Verbands der deutschen Schutzvereine für entlassene Gefangenen in Breslau am 26. u 27. Oktober 1910. (Bl. f. Gefgnk. 45 Bd., 1 u. 2 Hft.). — Virgilii, F. La criminalità italiana secondo le ultime statistiche penali o carcerarie (Sc. Pos., Settembre). — Voss, Dr. Ueber Konkurrenz- u. Begehungsformen der Zuhälterei (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Voss, H. Beiträge zur Lehre vom Meineid (G.-S. Bd. 78, Hft. 2/3). — Wach. Der „Gegenentwurf" eines deutschen Strafgesetzbuches. (D. J.-Z., 13). — Weismann, J. Die Urkundenfälschung im § 282 des deutschen Vorentwurf (Z. Liszt, 31 Bd. 8 Hft.). — Wilmanns. Die praktische Durchführbarkeit der Bestimmungen über die verminderte Zurechnungsfähigkeit im Vorentwurfe (MSchr. f. Krimpsych., 3 Hft. Juni).

V.

Državno pravo.

Астровъ, П. Русская фабричная медицина. Критика законопроекта Коммисіи Гос. Думы по рабочему вопросу. М. 20 к. — Лѣченіе рабочихъ и русское національное сознаніе. Еще о зако-

Digitized by Google

нопроектѣ Коммисіи Госуд. Думы объ обезпеченіи рабочихъ на случай болѣзни. М. ц. 20 к. — Бикерманъ, І. Матеріалы къ законопроекту объ отмѣнѣ черты еврейской осѣдлости. Вып. 1-й. Спб. Ц. 30 к. — Бирюковъ, Т. Къ вопросу о старообрядческихъ общинахъ М. — Бондаръ, С. Адвентизмъ 7-го дня. Очерки сектовѣдѣнія, издаваемые подъ ред. А. Н. Харузина. Вып. II. Спб. — Бѣлый. Н. Лекціи по межевымъ и землеустроительнымъ законамъ. Рига. — Будкевичъ, Ф. Единственное основаніе, на которомъ можно привести все законодательство въ порядокъ и водворитъ правосудіе въ государствѣ. Записка по поводу проекта Министра Юстиціи о преобразованіи мѣстнаго суда. Варшава. — Вендрихъ, А. Современная желѣзнодорожная политика. Спб. — Вопросы колонизаціи. Вып. 9-й. Спб. Ц. 2 р. 50 к. — Гинсъ, Г. Основныя начала проекта ьоднаго закона для Туркестанскаго края. Спб. 1912 г. ц. 50 к. — Гурьевъ, Б. Политическія отношенія Россіи къ Монголіи. Спб. — Демченко, В. Земскіе финансы въ связи съ земской реформой въ Кіевской губерніи. Кіевъ. — Дитмаръ, Н., фонъ. Пятый съѣздъ представителей промышленности и торговли. О земскомъ обложеніи промышленныхъ и торговыхъ предпріятій и о представительствѣ торгово-промышленнаго класса въ земскихъ учрежденіяхъ. (Докладъ V. съѣзду). Харьковъ. — Жерве, Б. Кооперативы и ихъ меліораціонныя нужды. Докладъ съѣзду дѣятелей мелкаго кредита въ Одессѣ 26 мая 1911 года. Одесса. — Закъ, Ал. Крестьянскій поземельный банкъ, 1883—1910 г. М. Ц. 2 р. — Зайцевъ, Д. Нуженъ ли Россіи лѣсоохранительныи законъ. Спб. Ц. 80 к. — Игнатовъ, Л. Дѣятелность нѣмецкихъ промышленныхъ страховыхъ товариществъ по предупрежденію несчастныхъ случаевъ (за 25 лѣтъ). М. Ц. 1 р. — Исѣевъ, Э. Законопроектъ о волостномъ земскомъ управленіи. Харковъ. — Канъ, А. Къ вопросу о введеніи земства въ западныхъ губерніяхъ. Вильна. — Колычевъ, А. Кассаціонная практика Правительствующаго Сената по городскимъ и земскимъ дѣламъ. Спб. Ц. 5 р. — Купчиновъ, И. Новыя права крестьянства. М. Ц. 40 к. — Напіорковскій, А. Аграрная реформа и крестьянскій банкъ. Варшава. — Никоновъ, С., проф. Основныя начала положеній 19-го февраля 1861 года. Одесса Ц. 50 к. — Пасхаловъ, К. Земскій вопросъ. М. — Розеггеръ. Право интерпелляцій въ парламентахъ. Спб. Ц. 1 р. — Тавастшерна, А. Столѣтіе Военнаго Министерства. Военно-тюремныя учрежденія. 1802—1902. Часть III. Спб. — Тарановскій, Ѳ. Догматика положительнаго государственнаго права во Франціи при старомъ порядкѣ. Спб. Ц. 4. р. — Терентьевъ, И. Обслѣдованіе хуторскихъ, хозяйствъ въ Лаишевскомъ уѣздѣ въ 1910 году. Казань. — Титлиновъ, Б. Духовная школа въ Россіи въ XIX столѣтіи. Спб. — Флеровъ, В. Законъ 15 ноября 1906 г. и его значеніе въ ремесленной промышленности. Н.-Новг. — Шавровъ, Н. Водное хозяйство Туркестана и Закаспійской области въ связи съ проектомъ воднаго закона. Спб. — Шалландъ, Л., проф. Иммунитетъ народныхъ представителей. Юридическое изслѣдованіе. Томъ I. Часть историческая. Юрьевъ. Ц. 2 р. 50 к. — Шмидтъ, И. Конспектъ лекцій по политической организаціи Китая. Владивостокъ Ц. 1 р.

Digitized by Google

Алексѣевъ, Г. Очерки новой аграрной политики (Соврем. Миръ, No. 8, 9). — Бончъ-Бруевичъ, В. Преслѣдованіе сектантовъ (Соврем. Миръ, No. 7). — Васильевъ, А. Хозяйственныя и коммерческія предпріятія городовъ Россіи въ связи съ городскими бюджетами (Вѣстн. Фин. No. 15). — Веселовскій, Б. Волостное земство (Соврем. Міръ, No. 5). — В—ьевъ, А. Реформа городского обложенія въ губерніяхъ Царства Польскаго (В. Фин. No. 25). — Волынецъ, А. Вѣроисповѣдный вопросъ в Западной Россіи (Церкв. Вѣд., No. 28—31). — Гессенъ, Ю. Законодательство о жительствѣ евреевъ въ Россіи (Р. Мысль, No. 5). — Г. Къ реформамъ въ Бухарѣ (окр. Р., No. 27—28). — Голубевъ, Н. О дѣятельности коммисій въ парламентѣ (Neumann-Hofer. Ad. Die Wirksamkeit der Kommissionen in den Parlamenten) (Юр. Зап. Демид. Л. Вып. I (VII). — Дейтрихъ, В. Мысли о финляндской политикѣ (Окр. Р. No. 33). — Дмитріевъ, А. Правительственныя биржи труда и ихъ дѣятельность (корресп. изъ Лонд.) (Вѣстн. Фин. No 17). — Дмитріевъ, А. Постановка правительственнаго надзора въ угольной промышленности Англіи (В. Фин. No. 26). — Законопроектъ о привлеченіи частной предпрімчивости на казенныя земли въ малонаселенныхъ мѣстностяхъ (Изв. Гл. Упр. Земл. No. 20). — Исѣевъ, Э., чл. Г. Думы. Законопроектъ о волостномъ земскомъ управленіи (Мирн. Трудъ, No 3—4). Каминка, А. Нормировка добычи и продажи кали въ Германіи (Право, 33). — Капелюшъ, Ѳ. Новѣйшее соціальоне законодальство (Соврем. Миръ, No. 5, 6). — Кацнельсонъ, В. Судъ и обязательныя постановленія (Право, 36). — Ковалевскій, М. Прошлое и настоящее 88-ой статьи (В. Евр. No. 4). — К—скій, Г. Коллизія общеимперскихъ законовъ съ законами Великаго Княжества Финляндскаго (Право, 32). — Ковалевскій, М. Прошлое настоящее крестьянскаго землеустройства (В. Евр., No. 5).— Кони, А Изъ замѣтокъ и воспоминаній судебнаго дѣятеля (Р. Стар., No. 1 и 2). — Корфъ, С., бар. Кризисъ, пережитый лордами (Право, 37). — Корф, С., бар. Государственное устройство Канады (Вопр. прав. кн. V. (I). — Кулишеръ, А. Господство права и административное принужденіе (Юр. Зап. Дем. Л. Вып. I. (VII). — Красноперовъ, И. Новая земельная политика въ Англіи (В. Фин. No. 35). Красноперовъ. И. Новыя земскія изслѣдованія о хуторскомъ хозяйствѣ крестьянъ (В. Евр. No. 6). — Къ проекту воднаго закона для Туркестана (Изв. Гл. Упр: Земл. No. 32). — Люблинскій, П. Полицейскіе суды въ Англіи (Вопр. прав., кн. V. (I). — Люблинскій, П. Государственная опека и принудительное воспитаніе дѣтей въ Англіи (Труд. Пом. No. 6). — Лященко, П. Пятьдесятъ лѣтъ нашего аграрно-экономическаго законодательства (Вѣстн. Фин. No. 8). — Медемъ, В. Еврейскій вопросъ въ Россіи (В. Евр. No. 4). — Морачевскій, В. Земскія мѣропріятія въ области сельскохозяйственныхъ улучшеній и поднятія экономическаго благосостоянія населенія въ 1909 г. (Изв. Гл. Упр. Земл. No. 17, 18). — Набоковъ, В. Къ исторіи нашего законодательства о печати (Коммисія Д. Ѳ. Кобеко) (Право, 33, 34). — Наблюдатель. Къ вопросу о преобразованіи управленія

Digitized by Google

Туркестанскимъ краемъ. — Наиболѣе неотложныя реформы въ Туркестанскомъ краѣ (Окр. Р. No. 23, 29—30). — Н а в а р е в с к і й, Б. Основы парламентскаго строя. No 112. М. Ц. 3 к. — Н — н ъ, Я. Новое толкованіе ст. 780 т. IX. Свод. зак. (Право, 27). — Н о л ь д е, Б., бар. Понятіе сессіи въ русскомъ государственномъ правѣ (Право, 30). — Н — ъ, К. Дѣятельность муниципалитетовъ Швейцаріи въ области разрѣшенія жилищнаго вопроса (В. Фин. No. 35). — О н и ц к а н с к і й, М. Санитарное законодательство иностранныхъ государствъ. Правила о мѣрахъ борьбы съ заразными болѣзнями. (В. суд. мед., сент.). — П а л і е н к о, А. Основные законы и форма правленія въ Россіи (Юр. Зап. Дем. Л. Вып. I (V.) и II. (VI). — П а ж и т н о в ъ, К. Жилищный вопросъ на западѣ и въ Россіи (В. Евр. No. 8). — П о к р о в с к і й, С. Правовое значеніе Совѣта Министровъ въ Россіи (Юр. Зап. Дем. Л. Вып. II. (VI). — П р о е к т ъ реорганизаціи М — ва Торговли и Промышленности (Вѣстн. Фин. No. 9). — П о н т о в и ч ъ, Э. Акты 10 декабря и 11 января, съ юридической точки врѣнія (Право, 26, 27). — Р а п о п о р т ъ, С. Англійскій законопроектъ національнаго страхованія (В. Фин. No. 25). — С в и р щ е в с к і й, А. Реформа имперскихъ финансовъ въ Германіи въ 1909 г. (Юр. Зап. Дем. Л. Вып. II. (VI). — С т а р о с е л ь с к і й, А. Письма о національностяхъ и областяхъ. Земство и національныя отношенія въ юго-западномъ краѣ (Р. Мысль, No. 9). — С у д о х о д ъ. О преобразованіи мѣстныхъ учрежденій М — ва Путей Сообщенія по завѣдыванію внутренними водными путями (Р. судох., No. 1). — Т о р о п о в ъ, Д. Движеніе и ростъ аптечнаго дѣла въ Россіи за послѣднее десятилѣтіе (В. суд. мед., сент.). — Т р о и ц к і й, Вл. Письма о національностяхъ и областяхъ. Прибалтійскія окраины (Р. Мысль, No. 8). — Х л ѣ б о р о д ъ, Ф. Кооперація въ средней и мелкой промышленности при содѣйствіи государственныхъ сберегательно-страховыхъ кассъ (Мирн. Трудъ, No. 3—4). — Ч е р в и н к а, Я. Желательная реформа пограничной стражи (Офиц. Жизнь, No. 281—282). — Э р н ъ, Ѳ. Къ вопросу объ отношеніи государства и общества къ средней школѣ (Р. Школ. No. 3, 4).

Mjesečna skupština „Pravničkoga društva“ u Zagrebu.

Mjesečna skupština pravničkoga društva, održana 16. marta o. g., kojoj je predsjedao društveni podpredsjednik dr. S t j e p a n P o s i l o v i ć, bavila se jednim pitanjem svakidašnjeg prometa, na ime š t e d i o n i č k i m u l o ž k o m n a k o r i s t t r e ć e g a.

Predsjednik društva dr. Fr. J. S p e v e c, poznatom svojom duševnom svježinom i odličnim načinom, držao je o tom vrlo zanimivo predavanje, koje donosimo u cijelosti na prvom mjestu u ovom broju, razložio pravnu narav običnoga uložka, uložne knjižice, zatim uložka na korist trećega. Ovaj, veli, valja shvatiti kao ugovor u prilog trećemu, t. j. ugovor, kod kojega se jedan od ugovornika obvezuje na činidbu ne drugome ugovorniku, nego odredjenoj trecoj osobi, n. pr. sinu uložitelja, njegovoj ženi itd. Taj posao,

Digitized by Google

veli, valja prosuditi po § 1019. o. g. z. Treći stječe pravo na uložak čim bude o njem obavješten po kojem od ugovornika.

Predavanje pratila je brojno posjećena skupština s velikim interesom i odobravanjem.

Nakon predavanja razvila se živahna diskusija, u kojoj sudjelovahu osim predavača gg. dr. Košutić, dr. Goldmann i dr. Šilović. Diskusija vodila se osobito o tom, po komu, do kojega vremena ima se i može obavijestiti treći i da li je sa toga gledišta održiva konstrukcija štedioničkoga uložka u korist trećega — kao ugovora u korist trećega, je li takova konstrukcija praktična i za praktični život podesna.

Predavač će nastaviti predavanje o ovom predmetu, naročito o obavijesti trećega

Predsjedatelj nakon diskusije zahvali predavaču i članovima, koji su u tako mnogobrojno došli na ovu skupštinu, i zaključi ju.

VIESTNIK.

(Previšnje odlikovanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 14. marta t. g. banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije Slavku pl. Cuvaju od Ivanske premilostivo podieliti dostojanstvo pravog tajnog savjetnika uz oprost pristojba.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo c. i kr. Apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je Previšnjom odlukom od 24. februara 1912. premilostivo podijeliti viteški krst Leopoldova reda dvorskom savjetniku dru. Pavlu pl. Kuh-Chrobak-u, dodijeljenom c. i kr. zajedničkom ministarstvu financija u Beču.

(Sa hrv. sveučilišta.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podielio je na predlog profesorskoga zbora pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu dru. Bogumilu Vošnjaku zamoljenu dozvolu predavanja (veniam legendi) iz obćega državnog prava na rečenom fakultetu.

(† Franjo Aumann.) Dne 6. marta o. g. umro je u Osieku nakon dulje bolesti sudbeni viećnik Franjo Aumann u 56. godini života. Pokojnik, koji bijaše članom našega društva od godine 1895. pa neprekidno do svoje smrti, bio je u pravničkim krugovima osobito štovan sa svojih znamenitih sudačkih sposobnosti, a i u ostalim gradjanskim krugovima uživao je rad svoje vesele ćudi velikih simpatija. Počivao u miru!

(Imenovanja). Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je imenovati kr. sudbenim pristavima I. razreda sa sustavnim berivima kr. sudbene pristave II. razreda: Ivana Kostrenčića kod kr.

Digitized by Google

kotarskog suda u Brodu ; Mihajla Obradovića kod kr. kotarskog suda u Brodu ; Petra Škreblina kod kr. kotarskog suda u Varaždinu ; Franju Geidla kod kr. kotarskog suda u Iloku ; Jakova Hirschla kod kr. kotarskog suda u Ludbregu ; Aleksandra Jakovčića kod kr. kotarskog suda na Sušaku ; nadalje extra statum : Vatroslava Budzovskog kod kr. kotarskog suda u Delnicama ; Edmunda Steinera kod kr. sudbenog stola u Varaždinu ; Vjekoslava Horvata kod kr. kotarskog suda u Vel. Gorici ; Fileusa Jurčića kod kr. kotarskog suda u Virovitici ; Viktora pl. Kőröskeny-a kod kr. sudbenog stola u Bjelovaru za kr. kotarski sud u Novskoj ; dra. Svetolika Georgijevića kod kr. kotarskog suda u Karlovcima ; dra. Tomislava Mifku kod kr. sudbenog stola u Gospiću ; Stjepana Šrama kod kr. kotarskog suda u Iloku ; Franju Weinerta kod kr. sudbenog stola u Zagrebu ; konačno Gjuru Vojnovića, zamjenika kr. državnog odvjetnika II. razreda kod kr. državnog odvjetničtva u Mitrovici, zamjenikom kr. državnog odvjetnika II. razreda u IX. činovnom razredu, ostavljajuć ostale na njihovim dosadanjim službenim mjestima; kr. kotarske pristave II. razreda : Vjenceslava Potočnjaka u Brodu, Gjuru Popovića u Dugomselu, Danilu Živkovića u Korenici, Konstantina Ljuštinu u Ivancu, Miroslava Blažičevića u Senju, Oskara Marêhala de St. Firmin u Zagrebu, Franju Benešića u Topuskom, Josipa Glavana u Dol. Lapcu, Branka Plavšića u Iloku, Matiju Gašparca u Vukovaru, Petra Kajfeša u Otočcu, Gjorgju Maletića u Šidu, Ignjata Markovića u St. Pazovi, Josipa Kovačića u Križevcu, Bogdana Cvijanovića u Samoboru i Antuna Gašparca u Bjelovaru i to Popovića i Marêchala de St. Firmin kr. županijskim perovodjama, a ostale kr. kotarskim pristavima I. razreda, sve u IX. činovnom razredu sa sustavnim berivima, sudbenim pristavima II. razreda extra statum sa sustavnim berivima izpitane prislušnike : Matu Gašparca kod kr. kotarskog suda u Garešnici, dra. Franju Žilića kod kr. kotarskog suda u Našicama, Josipa Luju Steinera kod kr. kotarskog suda u Koprivnici, Matu Ružinskog kod kr. kotarskog suda u Čazmi, Lacka Žirovića kod kr. kotarskog suda u Stubici, dra. Ljudevita Puškaša kod kr. kotarskog suda u Bjelovaru, dra. Vilima Kosinu kod kr. sudbenog stola u Zagrebu za kotarski sud u Iloku, dra. Svetozara Jovanovića kod kr. kotarskog suda u Sisku za onaj u Karlovcu, Augusta Petrovića kod kr. kotarskog suda u Gjurgjevcu, te Miroslava Vučića kod kr. kotarskog suda u Senju, ostavljajuć ostalu osmoricu na njihovim dosadanjim službenim mjestima, kr. perovodne vježbenike Ivana Mohara u Slunju, Otona Spillera u Bjelovaru, Dragutina Bertovića u Pisarovini, Zdenka viteza Trnskoga u Zagrebu, dra. Josipa Vragovića u Zagrebu, Josipa Franka u Zagrebu, Amadea Peršića u Zagrebu, dra. Janka Mindszenty-a u Krapini, dra. Dušana Maruzzi-a u Zagrebu, Alfonsa Dolansky-a u Kostajnici, Josipa pl. Kovačića u Grubišnompolju, Pavla Vidovića u Šidu, Artura Valku u Zagrebu, Franju Sudarevića u Klanjcu, dra. Petra Bašića u Zagrebu, Stjepana Dubenika u Ivancu, Jakova Fanceva u Gjurgjevcu i Držislava Bošnjakovića u Novoj Gradiški — kr. kotarskim pristavima II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima, kr. sudbenog prislušnika Dragana Albrechta kr. kotarskim pri-

Digitized by Google

stavom II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima, te ga dodijelio na službovanje kr. kotarskoj oblasti u Samoboru, kr. blagajničkog pomoćnog oficijala i svršenog pravnika Belu pl. Benčića-Siebera, kr. kotarskim pristavom II. razreda u X. činovnom razredu sa sustavnim berivima, te ga dodijelio na službovanje kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, svršenog pravnika Ivana pl. Delića perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, svršene pravnike Julija Nattera, Franju vit. Ernsta, Aurela Šmita, Eugena Quinza, Gjuru Trešćeca-Branjskog i Branka Drenovca bezplatnim perovodnim vježbenicima u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Ivana Mosera, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Zemunu i Dušana Pavkovića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenog stola u Gospiću, prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, za kr. županijsko komasacijono povjerenstvo u Zagrebu pravim članom Dragutina Rehmana, kr. sudbenog viećnika I. razreda, a za ono u Požegi Josipa Križa, kr sudbenog viećnika I. razreda, Antuna Grgičevića, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskoga suda u Karlovcima i odvjetničkog perovodju Mihajla Galogažu prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je Ivana Peroka, svršenog pravnika, adjutiranim perovodnim vježbenikom kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu, a državnog ovrhovoditelja Ladislava Milića u Osieku u X. plaćevni razred financijalnim perovodjom u definitivnom svojstvu kod financijalnog ravnateljstva u Varaždinu.

(U Dalmaciji.) Namjesnik je dalmatinski po ovlaštenju ministra unutrašnjih posala imenovao namjesništvenog konceptnog vježbenika dra Roberta Hoffmanna privremenim namjesništvenim koncepistom.

(U Bosni i Hercegovini.) Poglavica zemaljske vlade unapredio je šerijatske sudije X. dnev. razreda: Salih eff. Demirovića u kotarskom sudu u Ključu, Ali eff. Dizdarevića u kotarskom sudu u Fojnici i Mehmed eff. Ćesovića u kotarskom sudu u Glamoču u IX. dnevni razred; nalje je naimenovao šerijatske vježbenike Esad eff. Uzeiragića u šerijatskom vrhovnom sudu u Sarajevu i Galib eff. Čenanovića u kotarskom sudu u Brčkom privremenim šerijatskim sudijama u X. dnev. razredu, premjestivši u isto vrieme potonjega ka kotarskom sudu u Tuzli, svršenog pravnika Dragutina Filipovića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Sarajevu, svršenog pravnika Viktora Iwasiuka privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu i dodijelio ga na službovanje kotarskom uredu u Sarajevu, kr. auskultanta kod kr. sudbenog stola u Zagrebu Milana Čurčića privremenim auskultantom u kotarskom sudu u Banjaluci, svršenog pravnika Aleksandra Pavlovića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Travniku, svršenog pravnika Marka Čutića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Banjaluci i svršenog pravnika Antu Pecikozića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Bihaću, svršenog pravnika Dušana Živkovića privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu i dodijelio ga na službovanje kotarskom uredu u Kotor-Varoši, privremenog perovodnog vježbenika u kotarskom uredu u Čajniču dra. Otokara Podrabskya privremenim političkim pristavom u X. dnevnom razredu.

Digitized by Google

(P r e m j e š t e n j a.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je premjestiti kr. sudbene pristave I. razreda dra. Smiljana K l e i ć a od kr. kotarskog suda u Daruvaru iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Koprivnici, te Dragutina B u b n j a od kr. kotarskog suda u Virovitici na vlastitu molbu kr. kotarskom sudu u Daruvaru ; zatim kr. sudbene pristave II. razreda : Mihajla O b r a d o v i ć a od kr. kotarskog suda u Novoj Gradiški iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Brodu, Jakova H i r s c h l a od kr. kotarskog suda u Požegi iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Ludbregu, Viktorina P o n g r a č i ć a od kr. kotarskog suda u Ludbregu na vlastitu molbu kr. sudbenom stolu u Varaždinu, te Branka M i l a š i n o v i ć a od kr. sudbenog stola u Varaždinu na vlastitu molbu kr. kotarskom sudu u Požegi, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava I. razreda Miju P a d a r č i ć a od kr. kotarske oblasti u Djakovu k onoj u Brodu, kr. kotarskog pristava I. razreda Vjenceslava P o t o č n j a k a od kr. kotarske oblasti u Brodu k onoj u Djakovu i kr. kotarskog pristava II. razreda Ivana K u k u r o z o v i ć a od kr. kotarske oblasti u Novoj Gradiški k onoj u Gjurgjevcu, iz službenih obzira Nikolu B a ć i ć a, kr. kotarskoga pristava II. razreda, od kr. kotarske oblasti u Slunju, kr. kotarskoj oblasti u Jaski, a podjedno ga imenovati temeljem §-a 6. zadružne novele od 30. aprila 1912. zadružnim povjerenikom za upravni kotar Jasku, iz službenih obzira kr. kotar. predstojnika Emila B u l j a n a u Stubici kr. županijskoj oblasti u Osieku, a kr. kotarskog pristava II. razreda Milana pl. T h a n h o f f e r a od kr. kot. oblasti u Sv. Ivan Zelini k onoj u Stubici, povjerivši potonjem upravu dotične kr. kotarske oblasti, iz službenih obzira kr. sudbenoga pristava I. razreda Milana K n e z i-a od kr. kotarsyog suda u Pisarovini kr. sudbenom stolu u Petriniji, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda, dra. Janka B e d e k o v i ć a, od kr. kotarske oblasti u Zagrebu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladi, iz službenih obzira kr. županijskog tajnika, Žigu viteza M a r a v i ć a od kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade kr. županijskoj oblasti u Bjelovaru.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija premjestilo je na njegovu vlastitu molbu sudskog savjetnika Vincenca J a w o r s k o g od okružnog suda u Sarajevu k onome u Banjaluci, a sudskog tajnika u kotarskom sudu u Sarajevu Adolfa K a s s e r n a na njegovu vlastitu molbu u privremeno stanje mira.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je iz službenih obzira naizmjence političkog pristava II. rzareda Hakibega G a v r a n a K a p e t a n o v i ć a, dodieljenog zemaljskoj vladi u Sarajevu i perovodnog vježbenika Svetozara pl. K u š e v i ć a dodieljenog okružnoj oblasti u Tuzli, političkog pristava II. razreda Aleksandra F ű z é k a u Praču povjerivši mu vodjenje tamošnjih uredskih poslova kotarskog izpostavljenog činovnika, sudskog pristava Ivana Š a j n o v i ć a od kotarskog suda u Županjcu k onome u Bos. Gradišci, sudskog pristava Simu V u j o v i ć a od kotarskog suda u Bos. Gradišci okružnom sudu u Mostaru i auskultanta Franju A g o s t o n a od okružnog suda u Banjaluci k kotarskom sudu u Županjcu.

Iz službenih obzira premješteni su finacijalni tajnik Ludwig P o d h r a h y od financijalnog odjelenja zemaljske vlade k financijalnom nadzorničtvu u Tuzli i financijalni perovodja dr. Andrija B o n e od financijalnog nadzorničtva u Tuzli k okružnoj oblasti (porezno nadzorničtvo) u Banjaluci.

Digitized by Google

Poglavica zemaljske vlade premjestio je naizmjence šerijatske sudije Ibrahim ef. Džanhodžića u kotarskom sudu u Županjcu i Salih ef. Ahića u kotarskom sudu u Prnjavoru a razriešio je na njegovu molbu auskultanta u kotarskom sudu u Gračanici Mata Krile od daljeg službovanja u ovijem zemljama.

(Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.) Komad I. od godine 1912. izdan je i razposlan dne 27. februara 1912. i sadržaje pod brojevi:

1. naredbu bana kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije od 24. novembra 1911. broj III. A. 3952, kojom se izdaje pravilnik za uredjenje uzornih seljačkih gospodarstva;

2. naredba kr. hrvatsko slavonsko dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 28. novembra 1911. broj 20.089, kojom se izdaje novi red strogih izpita za mudroslovni fakultet kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu zajedno s novim Naputkom za provedbu toga reda:

3. naredbu bana kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije od 18. decembra 1911. broj III. A. 1913., kojom se dokida kr. hrvatsko slavonski oenološki zavod u Zagrebu;

4. zakonski članak X.: 1911. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, kojim se do konca juna 1911. produljuje krepost zakonskom članku XIX.: 1910. o javnim teretima koji se imadu nositi i o državnim izdatcima, koji se imadu pokriti u prva četiri mjeseca godine 1911.;

5. zakonski članak XI.: 1911. zajedničkog ugarsko hrvatskog državnog sabora, o privremenom štićenju na izložbama izloženih za podjelenje povlastice prikladnih izuma kao i uzoraka i zaštitnih biljega;

6. zakonski članak XIII.: 1911. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora, kojim se krepost zakonskom članku XIX. 1910. o javnim teretima, koji se imadu nositi, i o državnim izdatcima, koji se imadu pokriti u prva četiri mjeseca godine 1911. produljuje do konca jula 1911.;

7. zakonski članak XIV.: 1911. zajedničkog ugarsko-hrvatskog državnog sabora o državnom proračunu za godinu 1911.

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavi do	Ročište
Žigić Manojlo prot. trgovac u Korenici	Kr. sndb. stol u Gospiću.	Zvonimir Lopašić kr. kotarski sudac	6. marta 1912. Br. 1909 gr.	Dr. Živko Petričić odvjetnik u Gospiću	Dr. Nikola Solarić u Korenici	1. maja 1912.	15. maja 1912.

Digitized by Google

Gumplowiczeva socijalna filozofija.

(Svršetak).

Slijedjenje svrha sa strane grupa sačinjava sadržinu socijalnog prirodnog procesa, a slijedjenje individualnih svrha sadržinu individualnog života ; i jedne i druge svrhe stoje u službi prirodnog procesa, čija zadnja svrha nam je poznata. Iz tog skupnog djelovanja iz obiju svrha radja se ta čudnovata tvorba, koju zovemo kulturom. Ona je skup udovoljenja najrazličitijih potreba pomoćju diobe rada — nu rad i užitak stoje u obratnom razmjeru, jer mase, koje najviše rade, imaju najmanji udjel na užitku, dok manjine, koje najmanje rade, najviše uživaju. Sve smjera na što višji razvitak kulture, tako da za ljudski intelekt ne preostaje ništa drugo, nego smatrati razvitak kulture zadnjim i najvišjim ciljem socijalnog prirodnog procesa. I sada se može dobiti jedino moguće mjerilo za ocjenu socijalnih pojava i individualnih radnja : da li naime kulturu u n a p r e d j u j u, a tada su ćudoredne i dobre — ili ju p r i j e č e, a tada su nećudoredne i zle. Pitanje je pako, neće li naprednija prirodna spoznaja ove sudove promjeniti.

Jedna od najvećih zagonetaka socijologije je masa. Masa nije socijalna grupa, jer ju obično ne veže zajednički interes. Iznebuha nastane, a djelo joj je : uništenje, nu ta anarkija ne traje dugo, jer iste sile, koje su jednoč rodile državu i društvo, savladaju anarkiju te država i društvo opet uskrsnu. Cijelo djelovanje države i društva sastoji nesvjesno i instinktivno u tom, da umiri mase, jer je to uvjet mirnog razvitka postojećeg državnog društva. Masa nije „izmet čovječanstva", već je ona brutalni prirodni faktor, kakovih i drugih ima, koji ljudska djela nesmiljeno uništuju. Pa kao što države rade proti državama, narodi proti narodima, tako to od vremena do vremena radi i masa proti društvu i njegovoj državi. Prirodni proces ovdje, prirodni proces ondje — i u masi je pojedinac bolji od mase — i pojedini vojnik ima srdca, ali ga vojska nema.

Prastara je spoznaja, da je čovjek ζῶον πολιτικόν (Aristotel), a ne solivagum genus (Cicero) ; društvenost je normalno ljudsko stanje. Teško je postaviti zajedničku formulu za socijalni život ljudi ; ako se hoće ograničiti na najopćenitije konture, moglo bi se reći, da socijalni život sastoji u nastojanjima za postignuće što veće dobrobiti. Jedna je značajna crta u socijal-

Digitized by Google

nom životu svih ljudi: da svi u izvjesnom smislu teže za višjim. Ljudi se trse životu podati višju cjenu, nego li ju u istinu ima; priroda sama ucjenjuje jako nizko ljudski život. Dva su općenita obilježja javnog života: prvo je g r u p i z a m, to jest ona osebujnost svega javnoga života, da se isti odigrava kao borba socijalnih grupa; drugo je p r i t i s a k vodeće i vladajuće klase na nižju. Nastaje pitanje, da li socijalni život kao vječna borba o opstanak ima u smislu teorije D a r w i n o v e rezultatom probir i preživljenje najboljih? Nema, jer iz rastuće kulture ne ukazuje se napredak morala, moralno poboljšanje ljudi. Baš obratno, rastuća kultura povećava ljudske potrebe i podjedno umnožava prilike, da se počinja zlo. D a r w i n o v zakon o preživljenju najsposobnijih je p r i r o d n i, a nije k u l t u r n i zakon; priroda je brutalna danas kao i pred milijune godina i D a r w i n o v zakon je za nju posve ispravan: iz borbe o opstanak izilaze kao pobjednici oni, koji su n a j b o l j e p r i m j e n j e n i, a to su baš najlukaviji i najprepredeniji

I medju socijolozima vlada mišljenje, da bi se socijalni razvitak mogao ravnati po uputama teorije, to jest socijologije, nu to treba korigirati. Razvitak čovječanstva je prirodni proces, faktori toga procesa su socijalne grupe. A u čem sastoji bit politike? U tom, da jednoj socijalnoj grupi priskrbi premoć nad drugom kojom grupom; moć pojedine grupe jest prirodni faktor, koji se ravna po prirodnom zakonu, a takove zakone može doduše teorija spoznati, nu ne može ih mijenjati. Iluzija je, ako optimisti i pacifisti vjeruju u vječni mir medju državama.

* * *

G u m p l o w i c z e v a „Socijalna filozofija" ugledala je svjetlo iza njegove smrti; predgovor joj je G u m p l o w i c z pisao u augustu g. 1909., dakle u istom mjesecu, kada je dobrovoljno na drugi svijet pošao. Kao da mu je stalo bilo, taj svoj korak pred moralnim forumom opravdati, govori u ovom svom zadnjem djelu o resignaciji i smrti: „Wenn letzteres (t. j. uništenje života) ohne Pflichtverletzung' geschieht, kann es unmöglich eine unsittliche Handlung sein"[1]; — — — „Tod, der auch freiwillig herbeigerufen werden kann..."[2]; „Dem offenbaren Willen der Natur entgegenkommen, ist die höchste Moralität: den Kranken und Lebensmüden ruft ja die Natur mit vernehmbarer Stimme in ihren Schooss zurück. Diesem Rufe Folge zu leisten... ist gewiss keine schlechte Tat".[3]

Njegovo gornje djelo je za pravo kondenzirano njegovo socijološko mišljenje, koje nam je već prikazao u ostalim svojim djelima, naročito u „Der

[1] Ludwig Gumplowicz: Sozialphilosophie im Umriss. Innsbruck 1910. p. 90.
[2] l. c. p. 151
[3] l. c. p. 152.

Digitized by Google

Rassenkampf", Innsbruck 1883. i „Grundriss der Soziologie", II. Aufl. Wien 1905. Isti briljantni stil, koji odlikuje ova dva djela, nalazimo i u „Sozialphilosophie im Umriss", Innsbruck 1910. ; i iste pogreške. Kod kritičnog razmatranja „Socijalne filozofije" neobhodno je nuždno reflektirati i na ona dva djela, jer bi inače kritika morala ostati nepotpunom. Tako primjerice manjkaju u „Socijalnoj filozofiji" izvodi o porjeklu prava i morala, koje nalazimo u „Grundriss der Soziologie" ; ili manjka izvod o polygenizmu, koji nalazimo iscrpivo prikazan u djelu „Der Rassenkampf". S toga je nuždno obazrijeti se i na ova dva djela.[4]

Meni se čini, da je Gumplowicz ljubitelj alternativnog stava ; sintezu ne ljubi ; to je medjutim stvar temperamenta i ako se na takov način lako u pogrešku pada. On primjerice tvrdi, da su borbe izmedju materijalista i spiritualista rodile jednim dobrim plodom : nastale su dvije metode — deduktivna i induktivna, te spiritualiste deduciraju, dok materijaliste induciraju.[5] To nije ispravno, jer Spencer sigurno nije spiritualista, a ipak deducira. Dovoljno je upozoriti na to, kako Spencer dedukcijom dolazi do primitivnih ideja primitivnog čovjeka, do kojih ne može doći indukcijom.[6] Ne preostaje drugo, nego obje metode ujediniti.

Neispravna je tvrdnja Gumplowiczeva[7], da su glavni zastupnici socijologije kao Lester F. Ward i Giddings u Americi te Ratzenhofer u Evropi monisti, kao i dalnja tvrdnja[8], da su u opće svi sociolozi monisti. Za Ratzenhofera je to neprjeporno, nu nipošto za Warda i Giddingsa. — Barth[9] nabraja reprezentante dualistične socijologije, na prvom mjestu L. F. Warda, na četvrtom Giddingsa. L. F. Ward stoji na dualističkom temelju sa svojim „desires" (materijalni princip) i „intellectual force" (spiritualni princip)[10], a Giddings [11] poznaje zakone psihičkog i fizičkog procesa.. Da ima još i drugih reprezentanta dualističke socijologije, dovoljno je upozoriti na već citovanog Bartha, koji kao takove još navodi Mackenzia i Haurioua.[12]

Izgleda, kao da Gumplowicz ipak nije potpuno na čistom glede svoje ponajglavnije teze, da su naime države nastale uslijed neprijateljskog

---

[4] Za bolje razumjevanje opažam, da ću ova djela citirati ovako: Rassenkampf Soziologie, Sozialphilosophie.

[5] Sozialphilosophie p. 2.

[6] Herbert-Spencer : Die Prinzipien der Soziologie. Stuttgart 1887. I. 117. i sl.

[7] Sozialphilosophie 13.

[8] Sozialphilosophie 18.

[9] Paul Barth : Die Philosophie der Geschichte als Soziologie. Leipzig 1897., p. 167. i sl.

[10] Barth l. c. p. 167

[11] F. H. Giddings: Prinzipien der Soziologie. Leipzig 1911. p. 361.

[12] Barth l. c. p. 172. i sl., 176. i sl.

Digitized by Google

sraza od najmanje dviju heterogenih socijalnih grupa, jer navodi,[13] da države nisu nikada i nigdje na drugi način nastale, dok dalje opet ističe,[14] da je cijela serija država na taj način nastala (dakle ne sve!), a u drugom svom djelu veli[15] da može kadkada iznimno nastati država i mirnim procesom razvitka (n. pr. Norveška). Nu da naglasi, da ipak u to ne vjeruje, stavio je kod tog pasusa upitnik (?).

Nije mi jasno, zašto Gumplowicz[16] označuje Kanta kao onoga koji je upozorio na to, da se je priroda u svrhu, da nastane društvo, poslužila „antagonizmom" ljudi; na to je već prije upozorio Hobbes, koga Gumplowicz i ne spominje. Možda je Gumplowicz htjeo istaći, da Kant govori o antagonizmu ljudi u društvu, dok Hobbes govori o antagonizmu u pred-državnom, dakle i pred-društvenom stanju, jer stariji pisci državu i društvo identificiraju. Svakako je na „antagonizam" upozorio Hobbes prije. Uz taj antagonizam ljudi poznaje Gumplowicz još i vječni antagonizam naroda, što smatra prirodnom pojavom u životu naroda,[17] jer vječna borba rasa mu je zakon povjesti.[18] Tu valja upozoriti, da Gumplowicz, kad govori o borbi rasa, ima na umu već gotove rase; nu prvi spojevi, prvi vezovi su postajali na miran način: horde su se udružile u clanove, a ovi u plemena za vrijeme starodrevne idiličke periode; borba je tek počela, kada je očino pravo (Vaterrecht) stupilo na mjesto materina (Mutterrecht).[19]

Država je Gumplowiczu svojom socijalnom strukturom odredjena za izvjestan po prirodi odmjeren tečaj života, a tri su mu obilježja socijalne strukture:[20] sastav država iz dvije heterogene grupe, uslijed česa nastaje stoljetni „antagonizam", numerična premoć podložnika, napredak podložnika. Ta tri obilježja strukture su suvišna, ako se uvaži, da je bit svakog gospodstva, da ga može vršiti samo minoritet;[21] pa prema tomu koincidira prvo i drugo obilježje; a ako se opet uvaži, da iz drugog obilježja slijedi neprestana mijena numeričkog odnosa, a isto slijedi i iz trećeg obilježja, onda koincidiraju opet posljedice drugog i trećeg obilježja. Gumplowicz ističe, da je svaka dalnja razvojna faza države uvijek prouzročena težnjom koje socijalne grupe, da poboljša svoj način života.[22] O tome nije Gumplo-

[13] Sozialphilosophie p. 33.
[14] Sozialphilosophie p. 39.
[15] Soziologie p. 229. i 230.
[16] Sozialphilosophie p. 32.
[17] Soziologie p. 10.
[18] Rassenkampf p. 263.
[19] L. F. Ward: Sociologie pure. Tome I. Paris 1906. p. 265.
[20] Sozialphilosophie p. 54.
[21] Rassenkampf p. 219.
[22] Sozialphilosophie p. 45.

Digitized by Google

wicz po mom mišljenju dosta oštro naglasio borbu, koja je za njega glavno poticalo državnih promjena. Bolje je to izrekao Spencer, koji veli :[23] ako progonimo partajske strasti do njihova izvora, nalazimo u pravilu, na jednoj strani nastojanje za održanjem koje forme nejednakosti, na drugoj živahan otpor proti tomu.

Ne držim ispravnim Gumplowiczevo mišljenje, da srednji stalež u većini država sastoji iz stranaca.[24] Držim ispravnijim mišljenje L. F. Warda,[25] da se je srednji stalež pod uplivom ekonomskih zakona izlučio iz članova i vladajuće i podložne klase. Jasno je da Wardovo mišljenje nije mogao Gumplowicz prihvatiti, jer bi onda nestalo načelnog antagonizma izmedju dvije najoprečnije socijalne grupe: pobjeditelja i pobjedjenih. U ostalom Gumplowicz nigdje ne veli, odakle su došli ti stranci, koji će svakako biti etnički različiti i od pobjeditelja i od pobjedjenih tako, da zapravo po Gumplowiczu država sastoji iz tri ethnički različite socijalne grupe ;[26] dvije (pobjeditelji i pobjedjeni) su se srasle u državu uslijed borbe, treća (srednji stalež) došla js medju ove dvije mirnim načinom ; možda uslijed prodiranja, kako to drži Kollmann, koji veli: „Ebenso ist für die Urzeit Europas nicht weniger wie für dessen Gegenwart das Vorhandensein einer grösseren Zahl heterogener Rassen (und auch deren gegenseitige Durchdringung seit den Urzeiten) eine erwiesene Tatsache". A da srednji stalež kod Gumplowicza igra jednaku važnost s prva dva, proizlazi iz njegove dalnje tvrdnje,[28] da ima primarnih i sekundarnih socijalnih grupa, a u primarne spadaju: podjarmljeno pučanstvo, vladajuća klasa i srednji stalež. Zato bi bilo zanimljivo saznati, odakle ti stranci ? Ti stranci sačinjavaju srednji stalež u svim državama bez iznimke, tako tvrdi Gumplowicz ;[29] ti stranci ne pripadaju ni vladajućoj ni podjarmljenoj klasi, tako tvrdi i opet Gumplowicz[30] — dakle su morali odnjekale u sve države doći a nitko nezna, odakle. Taj srednji stalež je nerazjašnjen po Gumplowiczu problem.

Iz primarnih socijalnin grupa nastaju diferensiranjem ostale, sekundarne grupe ;[31] tu je Gumplowicz poprimio Spencerovu teoriju o diferensiranju ; samo što kod Spencera diferensiranje prati uviječ i kom-

[23] Spencer: Die Prinzipien der Soziologie III. p. 77.3
[24] Rassenkampf p. 212., Sozialphilosophie p. 59.
[25] L. F. Ward: Soziologie pure. Tome I. Paris 1906. p. 238.
[26] Soziologie p. 204.
[27] citirano u Soziologie p. 147
[28] Sozialphilosophie p. 60.
[29] Sozialphilosophie p. 58.
[30] Sozialphilosophie p. 59.
[31] Sozialphilosophie p. 60., 61.

Digitized by Google

plementarna pojava integriranja, a konac Gumplowiczeva diferensiranja je propast.

Neka državoslovci razprave s Gumplowiczem tvrdnju,[32] da je feudalizam nastao tek nakon razvitka apsolutizma (Ljudevit XI. je uništio feudalizam i na njem osnovao apsolutizam); ne upuštam se ni u razpravu dalnje Gumplowiczeve tvrdnje,[33] da su načela konstitucijonalizma i parlamentarizma nastala u borbi izmedju apsolutizma i feudalizma; konačno ni u razpravu tvrdnje,[34] da su gospodarstvenim skeletom države seljaci, gradjani i feudalci (n. pr. u sjevero-američkim državama!).

Nije po mom mišljenju ispravno Gumplowiczevo shvaćanje o masama;[35] za Gumplowicza su one gomila ljudstva, izključena od dobra života, koje se moraju zadovoljiti mrvicama, što padaju sa stolova mogućnika, to je masa nezadovoljnika, razbaštinjenih, to su „die aussichtslos Geborenen".[36] Ali ima i moralnih masa; valja samo isporediti shvaćanje le Bonovo,[37] pa će se vidjeti, da ima e masa i vrlo visoke moralnosti n. pr. križari ili mase, koje su se dale herojski masakrirati za svoja osvjedočenja; takove su mase, koje štrajkuju. Taine pripovjeda o francuzkim masama, koje su deponirale novčarke i dragocjenosti svojih žrtava; masa, koja je g. 1848. provalila u Tuilerije, nije odnjela nijedan predmet. — Nisu dakle sve mase onakove, kakove se Gumplowiczu pričinjaju. Da i pojava oponašanja igra kod masa veliku ulogu, to je izvjesno. Tu pojavu oponašanja, koju je naročito za svoju socijologiju uporabio Tarde,[38] spominje i Gumplowicz,[39] nazrijevajuć u njoj možda baštinu majmuna.

Za Gumplowicza su tvorbeni elementi države socijalne grupe; prirodna je konsekvencija toga, da ne podaje nikakovu važnost velikim ljudima; ovi su mu marionete, turane amo tamo tajnim nitima vječnog prirodnog zakona;[40] dalnja je konsekvencija, da i do čovjeka malo drži; ljudi se napredkom ne mijenjaju ni ne poboljšavaju te ostaju isti, da li veslaju u Kano-u ili svijetom hite na parobrodu, da li i ne slute jedan za drugog ili se nastoje varati telegrafom i telefonom, da li se tuku ćulama ili Kruppovim topovima.[41]

---

[32] Sozialphilosophie p. 65
[33] Sozialphilosophie p. 65.
[34] Sozialphilosophie p. 65.
[35] Sozialphilosophie p. 119.
[36] Sozialphilosophie p. 120.
[37] Gustave le Bon: Psychologie des foules. II. éd. Paris 1896. p. 44. i si.
[38] G. Tarde: Les lois de l' imitation II. éd. Paris 1895. p. 3. i si.
[39] Sozialphilosophie p. 132.
[40] Rassenkampf p. 167.
[41] Rassenkampf p. 348.

Digitized by Google

Sada prelazim na onaj temelj Gumplowiczeve socijologije, za koji on sam drži, da je najčvršći ; to je njegov monizam. Dualizam je uništen svim spoznajama na duševnom području : spoznajom o neslobodi volje i o jedinstvu prirode i duha tako, da se privrženici slo bode i dualizma bore za izgubljenu stvar.[42] Isti je zakon, koji vlada na svim područjima prirode i na materijalnima i na duševnima te je zabluda, shvaćati narav dualistično ili pače govoriti o posebnim zakonima materijalnog i duševnog svijeta.[43] Monizam je ispravan i istinit.[44] Kašnje je Gumplowicz već više rezerviran, jer mu je monizam „... im Vergleich zum Dualismus die vernünftigere ... Annahme ... Aber wolgemerkt : eine wissenschaftlich begründete Annahme ist noch lange keine wissenschaftlich erwiesene Tatsache."[45] Sa Gumplowiczevim monističkim shvaćanjem teško je u sklad dovesti druge njegove tvrdnje ; tako n. pr. ovu tvrdnju ;[46] „Denn Gesetze der organischen Entwicklung und Gesetze sozialer Entwicklung sind toto genere voneinander verschieden und dürfen nicht verwechselt werden." Nu dalje Gumplowicz kaže :[47] „Die Kernfrage des Monismus nun auf sozialem Gebiete ... ist die nach der Existenz allgemeiner Gesetze, welche nicht nur auf dem Gebiete der physischen und geistigen, sondern auch auf dem der sozialen Erscheinungen Geltung haben ... sind solche Gesetze unauffindbar, dann ist der Monismus ebenso eine unbewiesene Hypothese wie der Dualismus.' Gornjom svojom tvrdnjom o razlici organičkih i socijalnih zakona dao je Gumplowicz na to već odgovor. Nu ipak kašnje tvrdi,[48] da se neda održati teza dvaju načela : materije i duha. S tim je pako još težje u sklad dovesti njegovu dalnju tvrdnju, da u socijalnom svijetu vlada vječna borba izmedju dva načela : stabiliteta (duševni proces) i razvitka (materijalni proces), jer razvitak je oprjeka stabilitetu, a ipak vladaju oba načela izmjenice ; i ako je bo razvitak moćniji, to i red (kao izražaj stabiliteta) „... bildet kleine Ruhepausen ...", dakle u tim pauzama i vlada.[49] Dalnji argumenat za to, kako Gumplowicz koleba izmedju monizma i dualizma, je i njegovo odredjenje ljudskih svrha ; po njemu ima dvije vrsti ljudskih svrha : individualnih i grupnih;[50] te dvije vrsti je mogao Gumplowicz diferensiranjem izvesti iz istog

[42] Rassenkampf p. 18.
[43] Rassenkampf p. 33.
[44] Soziologie p. 111.
[45] Sozialphilosophie p. 16
[46] Soziologie p. 25
[47] Soziologie p. 112.
[48] Soziologie p. 122.
[49] Sozialphilosophie p. 74
[50] Sozialphilosophie p. 94.

Digitized by Google

vrela, nu on je ipak konstruirao načelnu razliku izmedju njih[51] i tim zapao u dualizam.

Na kako slabom temelju Gumplowiczev monizam počiva, vidi se iz njegovog stajališta o postanku države. Država po njemu nastaje srazom dvijuh heterogenih ethničkih grupa. Ta njegova teza o heterogenim ethničkim elementima i heterogenim socijalnim grupama provejava cijelim njegovim socijološkim shvaćanjem.[52] Zar nebi bolje odgovaralo tezi monizma shvaćanje, da je država nastala iz homogenih grupa, možda diferensiranjem u smislu Spencerovu,[53] koji za to postavlja zakon: ako su jednake jedinice jednog agregata nejednakim silama izvrgnute, nastoje tvoriti diferensirane djelove agregata, pa tako i početci državnog diferensiranja proizticu iz prvotnog obiteljskog diferensiranja, uslijed česa već rano nastaju obje državne klase vladajućih i podložnika. Iz istog načela po mišljenju Gumplowicza ne mogu nastati heterogeni elementi, jer heterogenost elemenata postulira i heterogenost načela, dakle se heterogene ethničke grupe po mom mišljenju ne dadu protumačiti iz monističkog stajališta. Za to se je Gumplowicz i utekao polygenizmu.

Nu teza polygenizma je dalnji argumenat proti Gumplowiczevu monizmu. On doduše o polygenizmu govori prije heterogenih grupa,[54] nu pošto držim, da je bio potisnut tezi polygenizma uslijed svoga shvaćanja o državi, koju temelji na heterogenim grupama, to se osvrćem na njegov polygenizam iza kako sam prikazao njegovu tvrdnju o eksistenciji heterogenih grupa. Slijed misli bio je kod Gumplowicza, držim, ovaj: razmatranjem države došao je do osvjedočenja, da ona nastaje srazom heterogenih grupa, a pošto monogenizam heterogenost grupa izključuje, bio je prinuždden prihvatiti tezu polygenizma, da spasi heterogenost grupa, jer inače mu se ruši cijela njegova teorija. Polygenizam je hipoteza, da čovječanstvo ne potječe od jednog ljudskog para, kako to tvrdi monogenizam, već da se je pojavilo simultano na raznim mjestima kore zemaljske. Gumplowiczu je vrlo nevjerojatno, da postoji tako zvani „monophiletischer Stammbaum des Menschen" ;[55] ako je tomu tako, to drži izvjesnim, da su se već u pra-početku pokazivale razlike u rasi ; [56] svagdje u početku poznate povjesti susrećemo velik broj ljudskih plemena ;[57] prvi početci ljudstva ukazuju se u oprjeci

[51] Sozialphilosophie p. 96.

[52] n. pr. Rassenkampf p. 160., 181., 183., 193., 196., 205., 212., 255., 258., 261., 347; Soziologie p. 9., 118., 128. 129., 135., 153. 184., 195. Sozialphilosophie p. 22., 33., 36., 54.

[53] Spencer: Soziologie III. 344.

[54] n. pr. Rassenkampf, dio II. p. 43. i sl.

[55] Rassenkampf p. 47.

[56] Rassenkampf p. 48.

[57] Rassenkampf p. 56.

Digitized by Google

sa biblijskom predočbom o prvom paru u nebrojenim heterogenim ljudskim hordama.[58] To je sve lijepo te danas čovjek može poprimiti i polygenizam i monogenizam, jer je i jedno i drugo hipoteza ; tek držim, da je polygenizam težje spojiv sa monizmom, primjerice Darwinovim[59] ili Haeckelovim.[60] Monizam će se jedva moći složiti sa teorijom polygenizma, kako ju zastupa Gumplowicz. Ja stojim na stanovištu L. F. Warda,[61] koji se o tom ovako izrazuje : „La question du polygénisme ou du monogénisme est simplement une question biologique et non une question sociologique. Il est bon que les sociologues la connaissent, mais la biologie seule peut lui donner une solution... la doctrine du polygénisme n'est nullement nécessaire au sociologue. Il n'a pas à s'occuper de l'origine de l'homme." — Sasvim je prirodna stvar, da je Gumplowicz uslijed teorije polygenizma ljudi nužno prihvatio i polygenizam jezika[62] kao i polygenizam vjera.[63] Za to se i ne slaže sa Geigerom,[64] koji tvrdi, da je proizlaženje raznovrsnog iz jedinstva — čini se — veliki temeljni zakon svih razvitaka prirode i duha. Za Gumplowicza je baš obratno istina, jer njemu iz raznovrsnog nastaje jedinstvo, što je sa pravim monizmom nespojivo. Gumplowicz naime tvrdi,[65] da je razvitak čovječanstva vječni proces amalgamiranja prvobitno heterogenih elemenata, tvrdi dakle asimiliranje heterogenoga, a ne diferensiranje homogenoga. Tim se je Gumplowicz stavio u oprjeku sa Spencerovim stanovištem, da se proces integracije pokazuje jednostavnim povećanjem mase, a tek kašnje nastaje diferensiranje[66] i stavio se na stanovište Tardovo, koji veli :[67] „L' hétérogène et non l'homogène est au coeur des choses", samo što Tarde, naglašujuć heterogenost, ipak priznaje realnu homogenost, dok heterogenost kao i kod Spencera nastaje diferensiranjem. Nu ako se po tvrdnji Gumplowiczevoj[68] prvotni heterogeni ethnički elementi uvijek preobrazuju u homogene, onda ne razumijem dvoje : zašto se je Gumplowicz stavio na stanovište monizma, koji je s prvotnom heterogenošću u oprjeci ?

---

[58] Rassenkampf p. 62., 63., 136. Soziologie p. 126., 135., 138. i sl.

[59] Charles Darwin : Die Abstammung des Menschen und die geschlechtliche Zuchtswahl. V. Aufl. Stuttgart 1890. p. 197.

[60] Ernst Haeckel : Die Welträthsel. Bonn 1899. p. 292.

[61] L. F. Ward : Soziologie pure. Tome I. Paris 1906. p. 242.

[62] Rassenkampf p. 88., 119., 123., 136.

[63] Rassenkampf p. 142.

[64] citirao u Rassenkampf p. 28.

[65] Rassenkampf p. 184.

[66] Spencer : Soziologie I. 515. i sl., II. 30. i sl., 253. i sl., III. 322. i sl., 759. i sl., IV. 171. i sl.

[67] Tarde : Les lois de l' imitation p. 77

[68] Rassenkampf p. 255.

Digitized by Google

zašto Gumplowicz navješća vječnu borbu, kad nastupi preobrazba u homogenost, a uzrok borbe leži baš u heterogenosti? Kako mi se čini, ova protuslovja nije Gumplowicz nigdje ni pokušao riješiti.

Dalnji argumenat proti Gumplowiczevu monizmu je njegova konstrukcija oprjeke originarne i sekundarne tvorbe staleža. Originarni su mu staleži: gospoda, seljaci, trgovci; sekundarni staleži su mu svi ostali, koji su se tek u državi izdiferensirali. Gumplovicz izvodi,[69] da oprjeka originarne i sekundarne tvorbe staleža ima na području organičkog svijeta svoj korollar u hereditarnosti i primjeni; ova dva načina postanka organskih tipova su mu protuslovje te postavlja tezu: koje je vječno tvorno načelo u organskom svijetu, hereditarnost ili primjena? Gumplowicz se odlučuje za prvo i veli,[70] da je zakon herediteta uzvišen nad svakom dvojbom, a zakon primjene tek hipoteza, koja još ni iz daleka nije utemeljena. Razlog ovoj neispravnoj ideji postanka vrsti primjenom vidi Gumplowicz u slijedećoj pojavi:[71] prirodne tvorbe nastaju na dvostruk način, originaran i sekundaran; što je naime priroda originalno na nepoznati nam „tvaralački" način stvorila, to nastaje često i pod uplivom izvanjskih, pojmljivih nam prilika; taj potonji način postanka zove škola Darwinova evolucijonističkim; kod svake organske tvorbe razpravlja se o tom: da li je autogenetična ili evolucijonistična? Krivo je, kada Darwin iz mnogih primjera evolucijonizma izvodi zaključak o postanku cjelosti organizama evolucijom. I tako se je Gumplowiczev monizam razplinuo u dualizam. Gumplowicz priznaje,[72] da cijeli problem anthropologije leži ili u riješenju tog protuslovja (naime dvaju načina postanka organskih tipova) ili u odstranjenju jedne od tih dviju teza. Gumplowicz niti je protuslovja riješio, niti koju tezu odstranio; nije protuslovja riješio jer sa stanovišta monizma se ne smije pozivati na nepoznat način stvaranja šta on u ostalom čini,[73] a niti nije nijednu tezu odstranio, jer izričito dopušta obje: i autogenizam i evolucijonizam. Gumplowicz govoreć o društvu veli:[74] „Wie in der ganzen Soziologie, so müssen wir auch hier von einem originären oder primären Zustande ausgehen, den wir weiter nicht analysieren können, dessen Entstehung wir nicht beobachten können". — Tim je zadao težak udarac monizmu, koji drži, da može sve analizirati i poput Haeckla svaku zagonetku riješiti. Ne upuštajuć se dalje u Gumplowiczeva izvadjanja o Darwinizmu, tek mi je nejasno, zašto je Gumplo

[69] Soziologie p. 226.
[70] Soziologie p. 227.
[71] Soziologie p. 228.
[72] Soziologie p. 226.
[73] Soziologie p. 228.
[74] Soziologie p. 235.

Digitized by Google

wicz suprotstavio hereditarnosti pojavu primjene, a ne obzirom na varijabilitet socijalnih grupa pojavu varijabilnosti, koja se je prije i običavala suprotstavljati hereditarnosti.[76] Gumplowicz je — čini mi se — napustio monizam i uzpostavio dualizam, kad očituje: „Da für unser Begriffsvermögen diese letztere Entstehungsart, die sekundäre und evolutionistische, die verständlichere ist, während die originäre auf dem Gebiete der organischen Natur unserem Begriffsvermögen ganz entrückt und für uns unfassbar ist: so erklärt sich daraus, warum wir immer und überall geneigt sind, der sekundären, evolutionistischen Entstehungsart den Vorzug zu geben, was Darwin und Haeckel auf organischem, die Soziologen auf sozialem Gebiete tun. Wenn damit gesagt sein soll, dass es die einzige Entstehungsart ist, die wir uns denken, die wir begreifen können, so mag das richtig sein: das aber wird nie logisch behauptet werden können, dass es in der Natur keine andere Entstehungsart geben kann als eine solche, die der menschliche Geist begreift".[76] — Dakle se ipak neda monizmom sve protumačiti; dakle ipak valja u pomoć zvati „spiritum rectorem", Stvoritelja! Neka se tješi Gumplowicz; Stvoritelja je u pomoć pozivao i jedan od utemeljitelja evolucijonizma, Jean Lamarck, koji veli, da sve postoji samo voljom uzvišenog početnika svih stvari... a on (Lamarck) da poštiva zaključke te neizmjerne mudrosti... da se je svidjelo Stvoritelju...[77] A čini se, da Stvoritelja priznaje i Darwin, kad kaže:[78] „Natürlich ist diese Frage von der andern höheren völlig verschieden, ob ein Schöpfer und Regierer des Weltalls existiert; und diese ist von den grössten Geistern, welche je gelebt haben, bejahend beantwortet worden"; ili kad veli:[79] „Es ist wahrhaftig eine grossartige Ansicht, dass der Schöpfer den Keim alles Lebens, das uns umgibt, nur wenigen oder nur einer einzigen Form eingehaucht hat..."

Još valja spomenuti jedan argumenat proti Gumplowiczevu monizmu, a to je njegovo shvaćanje o pravu i moralu. Pravo mu je „eine Ordnung der Ungleichheit",[80] moral je „...die durch die soziale Gruppe dem Geiste ihrer Angehörigen eingepflanzte Überzeugung von der Statthaftigkeit der ihnen durch dieselbe auferlegten Lebensführung"[81] Taj mora

[75] Dr. Wilhelm Schallmayer: Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker. Jena 1903. p. 15. (Natur und Staat, Dritter Teil).

[76] Soziologie p. 228. nota 1.

[77] Jean Lamarck: Zoologische Philosophie. Leipzig 1909. p. 21. i na drugim mjestima, n. pr. 24., 25.

[78] Darwin: Die Abstammung des Menschen... p. 103.

[79] Darwin: Die Entstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl. Stuttgart (Kröner) p. 297.

[80] Soziologie p. 199., 301.

[81] Soziologie p. 285.

Digitized by Google

se kašnje mijenja, kada nastane sraz heterogenih grupa, jer nova životna forma radi na novom moralu, a iz tog novog morala proizvire pravo. „Es besteht daher zwischen Recht und Moral ein genetischer Unterschied",[82] jer pravo je produkt sraza različitih socijalnih elemenata, a moral je produkt odnosa izmedju jednostavnog socijalnog elementa i individuja; pravo nastaje uvijek i svagdje samo u socijalnoj vezi te mu je nuždnom pretpostavom organizacija gospodstva, dok moral nastaje već u najprimitivnijem socijalnom elementu, u hordi. Tim je Gumplowicz opet izrekao dualizam, shvativ pravo i moral kao genetički različite pojave. Iz morala Gumplowiczu izvire pravo (vidi gore), a pravo mu se vremenom preobrazuje u moral.[83] I tako misli Gumplowicz, da je spasio monizam, nu monizam znači jedinstvo vrela, a ne spoj dviju pojava iz različitih vrela u jedinstvo. Prema tomu je moral i kronološki stariji od prava, jer je i socijalni elemenat, u kojem moral nastaje, stariji od socijalne veze, u kojoj pravo nastaje. U kratko, po Gumplowiczu je moral produkt homogene grupe, a pravo produkt heterogenih grupa. Zato Gumplowicz i nije mogao monistički obrazložiti moral i pravo, jer ga je u tom smetao pojam heterogenosti socijalnih grupa, jer je trebao, da te grupe sveže, a vez mu je pravo, koje je izraz nejednakosti. Gumplowicz drži, da pravo nastaje tek eksistencijom države; nu to mišljenje nije nipošto nepreporno, jer ih ima uvaženih pravnika, koji tvrde, da pravo ne nastaje izključivo u državi, već i u inim zajednicama, primjerice Bierling, Gierke, Stammler.[84] Baš sa monističkog stanovišta mogao je Gumplowicz monistički obrazložiti pravo i moral; a mogao je to tim više, pošto je državu samu utemeljio na temelju, iz kojega je lahko mogao izvesti i pravo i moral. Mislim temelj utilitaristički. Gumplowicz naime veli:[85] „Wir müssen annehmen, dass der Staat ein Teil der Menschheit ist, und dann finden wir seinen Zweck in dem Nutzen, den er für die Menschheit hat." Dakle utilitarizam. Uzmimo primjerice mišljenje o moralu Benthama: „En saine morale, le devoir d'un homme ne saurait jamais consister à faire ce qu' il est de son intérêt de ne pas faire".[86] Ili: „Chacun est non seulement le meilleur, mais encore le seul juge compétent de ce qui lui est peine ou plaisir".[87] Nu ako mu se je učinio taj Bentha-

[82] Soziologie p. 286.

[83] Soziologie p. 307.

[84] Bierling: Jurist. Prinzipienlehre I., 19., 25. Gierke: Naturrecht 8 Stammler: Wirtschaft 114. (citirano kod J. Mackarewicz: Einführung in die Philosophie des Strafrechts, Stuttgart 1906., p. 81. i 82.)

[85] Sozialphilosophie p. 77.

[86] Bentham: oeuvres. Tome IV (Déontologie ou science de la morale.) Bruxelles 1834. p. 8.

[87] Bentham l. c. p. 21.

Digitized by Google

mo v utilitarizam preuzkim, jer ga je po mom mišljenju preveć uzko svezao s pojedincem, mogao mu je Gumplowicz dati širji temelj, socijalan. A i sasvim je u smislu Gumplowiczeva shvaćanja, da moral osnuje na socijalnom temelju, jer on do pojedinca vrlo malo drži te mu pače poriče i sposobnost mišljenja, kada veli: „Der grösste Irrtum der individualistischen Psychologie ist die Annahme: der Mensch denke",[88] jer da u istinu misli njegova socijalna zajednica. Držim, da je Gumplowicz svojom tvrdnjom o genetičkoj razlici izmedju prava i morala u velike uzdrmao svoje monističko stajalište.

Upozorujem na tvrdnju Gumplowicza,[89] da jednakost vlada samo u najprimitivnijim ljudskim hordama, to je jednakost, koja izvire iz čuvstva pripadnosti, a temelj joj je krvno srodstvo, to je jednakost syngenetičke grupe. Syngenizam je po Gumplowiczu[90] čuvstvo prirodne jednakosti, čuvstvo identičnosti bića, koje čuvstvo od uvijek uslijed prirodnog nagona i prirodne simpatije prevladava na jakosti sva druga ljudska socijalna čuvstva. Sama priroda je uputila čovjeka na čovjekove službe, sama priroda je čovjeka snabdjela simpatijom prema krvnim i plemenskim srodnicima, sama priroda je stavila u čovjeka smrtnu mržnju proti strancima.[91] Ovo je sasvim logičko izvadjanje Gumplowiczevo, jer kad toga nebi bilo, nebi moglo ni doći do utemeljenja država t. j. do sraza izmedju neprijateljskih heterogenih grupa, kako on to sebi zamišlja. Samo nastaje pitanje, da li taj syngenizam i kašnje grupom vlada, jer ako vlada, onda će se ta tvrdnja Gumplowiczeva teško moći dovesti u sklad sa teorijom Darwinovom; ako ne vlada, onda će u buduće teško doći do utemeljenja država po nazoru Gumplowiczevu. Čini se, da Gumplowicz drži, kao da to syngenetičko čuvstvo i dalje grupom vlada, jer veli za nj:[92] „Es ist dasselbe Gefühl, das wir in späteren Zeiten zwischen den Mitgliedern der herrschenden Klassen in Europa finden". Nu onda će taj syngenizam isključiti borbu izmedju članova grupe i tim bi bio vrlo oslabljen jedan od glavnih principa darwinizma, naime borba i to borba unutar vrsti, koju u ostalom i Gumplowicz tek na jednom mjestu po mom opažanju i to en passant spominje.[93] Svakako taj syngenizam mora tekom vremena oslabiti, jer inače nebi moglo doći do amalgamiranja t. j. do preobrazbe heterogenih elemenata u homogene, dakle do historičkih rasa, o čem

[88] Soziologie p. 268.

[89] Soziologie p. 205.

[90] Rassenkampf p. 245.

[91] Soziologie p. 198.

[92] Soziologie p. 205.

[93] Sozialphilosophie p. 131.

Digitized by Google

Gumplowicz takodjer govori.[94] To je u ostalom teško riješiti i sa stajališta Gumplowiczeva, jer njemu su heterogeni ethnički elementi i anthropološki različiti.[95]

Čini mi se neispravnim Gumplowiczevo shvaćanje jednog Darwinovog zakona, naime zakona o preživljenju najsposobnijih. Gumplowicz tvrdi,[96] da je taj Darwinov zakon u smislu prirode posve ispravan, jer iz borbe o opstanak izilaze kao pobjeditelji oni, koji su najbolje primjenjeni, a to su mu najlukaviji i napredeniji. Ali to valja uzeti s izvjesnom ogradom: meni se čini, da je Gumplowicz ovdje uzeo jednostrano samo prirodni probir, a da je zaboravio na socijalni probir, koji stavlja prirodnom stanovite granice, jer socijalni probir može ići u korist i onih, koji nisu lukavi i prepredeni

Gumplowiczevo socijološko shvaćanje otvara tužan izgled u budućnost: za njega ne postoji napredak,[97] nego tek u pojedinom, za njega postoji vječna borba bez napredka.[98] I tako socijologija kazuje narodima gorke istine, ali ih tim odštećuje, što ih nauča, kako mogu i gorja razočaranja zapriječiti tim, da svoje nastojanje svedu na mjeru jedino mogućega.[99]

Posvuda vlada vječna borba; ne samo što po Gumplowiczu vlada borba unutar grupe i izmedju grupa, već mu je povjest evropskih država još i povjest borbe svjetovne i duhovne moći.[100] I opet nalazimo kod Gumplowicza alternativni stav: državu ili anarkiju;[101] drugog on izlaza ne pozna. Kada Gumplowicz prorokuje, onda je donjekle sa samim sobom u protuslovlju, jer sam veli:[102] „Die Soziologie begnügt sich, die Gesetzmässigkeit sozialer Vorgänge festzustellen; ob dieselbe Gesetzmässigkeit auch die Zukunft beherschen werde, darüber wagt sie vorläufig keine apodiktischen Behauptungen". Dozvoljeno je reći, da će njegova teza o neeksistenciji napredka ostati prilično osamljena; tko napredak poriče, taj ne vidi, što se oko njega sbiva. Čini se, kao da se Gumplowiczevo mišljenje o evolucijonizmu socijalnih pojava pokriva se mišljenjem Windelbanda o prirodo-znanstvenom evolucijonizmu, za koji Win-

[94] Rassenkampf p. 255.

[95] Soziologie p. 204., 226.

[96] Sozialphilosophie p. 142.

[97] Rassenkampf p. 351.—353.

[98] Rassenkampf p. 353.

[99] Rassenkampf p. 354.

[100] Sozialphiloophie p. 146.

[101] Soziologie p. 304.

[102] Soziologie p. 363.

Digitized by Google

delband tvrdi,[103] da nam doduše može protumačiti promjenu, ali ne-pošto napredak. Ja vidim razliku u shvaćanju jednog i drugog u tom, što Windelband napredak dopušta, a Gumplowicz ga negira. Nije mi jasno, da oštroumni Gumplowicz nije našao još i treći izlaz mjesto države i anarkije. To bi bila forma ljudskog udruženja, koja jedina preostaje, ako se zabaci država i anarkija. Ta forma je anarkizam, uslijed kojega bi ali moralo nestati Gumplowiczeva cykloizma, koji vječno putuje od anarkije preko države do anarkije. Čini mi se da se je Gumplowicz žacao taj zaključak povući, ali valja sitaći, da je svakako čudno, što se s anarkizmom nije razjasnio. Napokon i anarkizam je jedna forma ljudskog udruženja, pa si valja zamisliti male Gumplowiczeve socjalne grupe, koje su uslijed syngenizma posve homogene, jer u njima vlada jednakost, bez zapovjedi i slušanja, bez gospodstva i ovisnosti, bez poglavica i podložnika;[104] to je stanje potpune slobode i neovisnosti, ali i potpune bijede,[105] Naravno, da u takovim syngenetičkim homogenim grupama nebi bilo napredka, nu nema ga po Gumplowiczu ni u državi tako, da bi još prednost takovih grupa ležala u pomanjkanju borbe, bez koje država po Gumplowiczu ne može biti. U ostalom to je već socijološko sanjarenje, koje ali ima na duši sam Gumplowicz, jer takovo sanjarenje je i njegova „Socijalna filozofija". Po mom mišljenju nije Gumplowiczu pošlo za rukom, da nam prikaže realni tečaj razvitka ljudskog roda, pošto je svu važnost položio na bezizglednu i bezciljnu borbu rasa.

Uza sve to će mu biti neprolazna zasluga, što je fenomen borbe sa najrazličitijih strana osvijetlio i što je zanimanje za socijologiju u velikoj mjeri probudio. Njegova će djela ostati trajan spomenik i stilistične ljepote. Ako nam nije socijološku istinu donjeo, nije to njegova krivnja, već je tomu kriva težina problema, koji je nastojao riješiti. A u tom baš leži ono, što nas najviše privlači: postavljanje i rješavanje najtežih problema, ono čeznuće, koje je sa čovjekom neizkorjenivo spojeno, čeznuće za spoznajom nespoznatljivoga. Jer kao što ne prestaje teći život, tako ne prestaje bitisati ni filozofija kao forma višjeg života. Filozofija znači prekoračiti ovaj svijet i preći u svijet vrhunaravni. Smisao života, veli Harnack,[106] mora uvijek smjerati za vrhunaravnim, jer konac naravnog bitisanja je — smrt, a život koji je smrti založen, nema smisla te nas samo sofizmi mogu vrhu te činjenice zavarati.

Dr. E. Miler.

[103] Dr. W. Windelband: Geschichte der Philosophie. Zweite Aufl. Tübingen u. Leipzig 1900. p. 535.

[104] Soziologie p. 205.

[105] Soziologie p. 206.

[106] Adolf Harnack: Dass Wesen des Christentums. Leipzig 1902. p. 40.

Digitized by Google

Slike iz lepoglavske kaznione.

Piše dr. Franjo Seifert, upravitelj kaznione.

IV.

K. 2482. Otac njegov i mati bili su sklopili ženidbeni ugovor, prema kojemu su bili ugovorili zajednicu vlastništva cijelog imetka, te je u slučaju smrti jednog supruga imala pripadati preživućemu jedna polovica, a djeci druga polovica. Kad mu je mati umrla, dao je otac njegov imetak procjeniti, dug odbiti te je ostalo aktivne imovine 72 for. 17 i pol novč. Otac je sa skrbnikom sklopio nagodbu, odobrenu po sirotinjskom povjerenstvu, da će on isplatiti djeci t. j. K-u i njegovoj sestri R. svakom 250 for. kad odrastu, a za to imade sav imetak preuzeti jure crediti. — Otac se njegov doskora opet oženio i ima iz drugog braka opet dvoje djece i to opet jednog sina i jednu kćer.

Kad je K. odrastao i oženio se, ostao je u kući očevoj, ali doskora je bilo miru kraj. „Dobri" ljudi su mu pripovjedali, da sav imetak potiče od njegove pokojne matere, da mu otac nije imao ništa i da je ženidbeni ugovor bio samo u prilog ocu, da je otac nakon smrti materine dao stvari tako nisko procjeniti, da može sav imetak povući na svoju stranu. K-u nije puno trebalo. Brak mu je bio blagoslovan sa puno djece, zarada je bila dosta malena, pak je stao tražiti od oca, da polovicu imetka dade njemu i sestri R., a on će mu platiti polovicu dugova, postajalih u vrijeme smrti materine. Na to otac nije pristao, upirući se u pravosnažno riješenu ostavinsku raspravu i riješenje sirotinjskog povjerenstva. Što nije polučio dobrovoljno, stao je K. tražiti sudom. Pokucao je na vrata kot. suda i sudb. stola. Davao je u zapisnik molbe i nudjao dokaze, ali badava. Svagdje je čuo isti odgovor: Moguće, da je otac više dobio, nego ga je po pravu išlo; ali to se sada promjeniti ne dade. Kad to nije pomoglo, podnio je protiv oca prijavu radi zločinstva prevare, ali istim uspjehom. Ove molbe i prijave su ipak urodile jednim plodom, ali žalostnim, naime velikim neprijateljstvom i mržnjom izmedju oca i sina. K. si je utuvio u glavu, da svoje materinstvo pustiti ne će, stajalo ga, što mu drago. Uzeo si je odvjetnika i predao mu stvar. Kad ga je ovaj uvjeravao, da je pravo na njegovoj strani, postao je još nepopustljiviji. Zaredala su ročišta sa svim svojim posljedicama t. j. dangubom, troškom i žestokim svadjama. Otac mu se uplašio, da bi mogao izgubiti parnicu protiv odvjetnika, pak si je i on uzeo odvjetnika. Sad je stvar bila potpuna. Gonilo se s jedne i s druge strane, a konac konca je bio, da je K. morao ocu naknaditi sve troškove i platiti svoga odvjetnika. Kad je to sve iznosilo nekoliko stotina kruna, nije K. više znao, na koju će stranu. Htio je napred i tjerati stvar dalje, ali nije našao izgleda kod oblasti, a natrag ga je bilo sram i žao mu je bilo troškova. Bio je osvjedočen, da mu je učinjena velika ne-

Digitized by Google

pravda, a nigdje nije našao pomoći. Tražio je intervenciju pojedinih sudaca sam, a i u društvu s odvjetnikom, nu sve uzalud. Kad mu je jedan sudac dao savjet neka to pusti s mirom, da se tu neće moći ništa polučiti, odgovorio je, da svoje materinstvo pustiti ne može, makar morao oca ubiti.

To se i dogodilo. Jednog jesenskog jutra skoči K. prije zore s kreveta, obuče se uzme sjekiru i podje u stan očev. Tu je najprije naišao na polubrata, kojega je jedanput udario, zatim je navalio u sobu očevu. Na putu se namjeri na polusestru te ju udari sjekirom, zatim navali na oca i maćuhu, te ih oboje usmrti. Nakon toga se vratio u svoj stan, umio se, oprostio se sa ženom i djecom i otišao redarstvu, da se prijavi. Kad je tu zatekao polubrata, začudio se, da mu je živ izmakao i pitao ga : „Kaj si ti tu ?" — Otac i maćuha su bili mrtvi. Polubrat i polusestra su ozdravili. K. je čin priznao u cijelosti. — Nu pošto mu je sestra (po ocu i materi) umobolna, poslan je i on na motrenje u zavod za umobolne u Stenjevcu. Psyhiatri su ga označili psychopatom, koji je hereditarno obterećen. Nu sud je htio imati jasan i odlučan odgovor o ubrojivosti ili neubrojivosti. Na to su vještaci izjavili, da to pitanje ima riješiti sud, ali su u parafrazi §-a 2. k. z. rekli „da kod izvadjanja čina nije bio sasvim bez porabe razuma, nije bio u stanju časovito nastupajućeg ludila niti u takovoj ćutilnoj smetnji da ne bi znao, što čini."

Time je pitanje subjektivne krivnje bilo riješeno. K. je osudjen radi zloč. potajnog umorstva na doživotnu tešku tamnicu. Evo ga sada u kaznioni. Čovjek srednje visine, čvrst, mirna i sabrana izgleda. Dodjeljeni mu posao u samici radio je marljivo i točno. Pročitao si je kućni red, jer hoće da ga se drži. Nije shrvan, ni zdvojan, premda je kod kuće ostavio ženu sa osmero neopskrbljene djece.

„Kako se nalazite tu ? Je li Vam teško biti ovako sam, u kaznioni ?"

„Dobro mi je. Nije mi teško, jer znam, da to mora sada tako biti. Doći će vrijeme, da će se i to promjeniti."

„Na koji način računate Vi, da će se to promjeniti ?"

„Nadam se, da ću poslije njekoliko godina biti pomilovan, jer mi je učinjena velika nepravda."

„Pomilovanje nije isključeno, samo ne dolazi tako brzo ni tako lako, osobito za čovjeka, koji je ubio oca i maćuhu i ozledio brata i sestru."

„Nisam ja tome kriv, da se to tako dogodilo. Ja sam više trpio nego oni. Ja sam već bio izvan sebe, kao lud, od samog razmišljanja, a tražio sam samo svoje materinstvo. I suci i fiškali, svi, su mi rekli, da bi to moralo biti moje, a nitko mi nije htio pomoći, da bude moje. Jedan sudac mi je kazao baš ovako : „Kad bi Vaš otac imao iole duše, on bi Vam polovicu imetka predao." Baš ove riječi je rekao. Ja sam rekao i sucima, da ću morati oca ubiti, a oni su mi rekli, da toga ne činim. Samo jedan mi je pripovjedao jednu zgodu o njekom čovjeku, koji je uzeo tudje dijete pod svoje, othranio ga i

Digitized by Google

dao mu sav imetak. Kad ga je taj posinak onda htio istjerati iz kuće, uzeo je starac pušku i ubio ga, a sud ga je riješio svake krivnje. Mislio sam, da se ni onom čovjeku nije dogodila veća nepravda nego meni, pak se ni meni ne će ništa dogoditi."

„Nemoguće je, da Vam je sudac tu pripovjedku pripovjedao ovako, kako Vi to pripovjedate."

„Jeste, jeste. Bio je tu i moj odvjetnik. Sudac je tu pripovijedku pripovjedao njemu predamnom."

„Ta Vas pripovijedka ipak nije mogla potaknuti na grozni Vaš čin."

„Ne. Ja bi taj čin počinio i bez te pripovijedke."

„Možete li Vi razjasniti, zašto ste uopće ubili oca i maćuhu?"

„Ja sam htio ubiti samo oca. Kako se drugo dogodilo, to neznam."

„A zašto ste oca ubili?"

„To sam morao učiniti. Ja sam tražio pomoći kod suda, drž. odvjetnika i fiškala i nitko mi nije znao pomoći. Od onog dana, kad sam doznao, da je otac moje materinstvo prisvojio, nisam imao mira. Uvijek sam samo o tom razmišljao, kako bi materinstvo dobio. Iz početka sam pri tom bio miran, ali kad sam vidio, s kakvim je to poteškoćama i troškovima skopčano, postao sam strašno uzrujan. Išao sam na posao; ali sam radi najmanje sitnice planuo kao ludjak. U tvornici sjedala, gdje sam radio, rekao mi je drug moj, koji je radio do mene, da koji puta pocrvenim kao rak, onda opet problijedim kao stijena. Rekao mi je, da ga je strah pogledati me, kad sam takav. Ja sam osjećao, da bi u takovom času mogao ubiti svakoga, koji mi dodje u blizinu ili koji me dirne. Rekao sam mom drugu, neka se ukloni, kad vidi, da sam uzrujan, da se ne bi kakvo zlo dogodilo. Kod kuće je sve strepilo preda mnom. Već ni malo dijete nije smjelo plakati. Kad je zaplakalo, došlo mi je, da ga zgrabim, i da ga razderem na komade. To su bile užasne muke za mene. Ja nisam mirno jeo, ni spavao ni radio. Mislio sam, da će mi glava pući i mozak iscuriti, a nisam si mogao pomoći. Otac, koji je svemu tome bio kriv, nije htio popustiti. Osjećao sam, da se mom bijesu neću moći oteti i da će se dogoditi zlo. Ono jutro sam se probudio rano i još nisam bio pravo ni budan, već me je zgrabio bijes na oca. Ustao sam i obuko se, da učinim svemu kraj. Uzeo sam sjekiru i pošao da ubijem oca. Sreća je moja, da žena moja ni djeca to nisu primjetila. Da me je samo jedno kušalo zaustaviti, bio bih ih sve potukao sjekirom. Što se dogodilo, to već znate."

„Kako Vam je bilo poslije čina i sada?"

„Sada mi je odlanulo. Zatvor i doživotna tamnica nisu za mene tako teška stvar kao one muke, koje sam ja trpio prije čina".

„Mislite li Vi, da ste svojim činom pomogli sebi i djeci svojoj?"

„Sebi nisam, a možda ni djeci. Ali ja mislim, da će sada moja djeca dobit ono moje materinstvo, za koje sam se ja borio."

Digitized by Google

„Neznam na koji način. Ono, što Vi niste od oca dobili, nije sada postalo Vaše ni dječje, nego je ostalo očevo. Sada će ostavinska rasprava iza oca odlučiti, koga će to zapasti."

„Ali to nije očevo, nego moje materinstvo. To moraju moja djeca dobiti"

„Sad ste opet ondje, gdje ste prije bili: najme, borite se za Vaše materinstvo, koje otac nije htio izdati. Dapače sad je stvar još malo gorja. Dok je otac živio, mogao je od svoje volje to Vama ili Vašoj djeci pokloniti. Sad je to nemoguće, ako nije u tom smislu načinio oporuku"

„To znam, da nije učinio"

„Onda bi samo parnica proti očeve ostavine mogla pomoći, a ta neće za Vas imati uspjeha jer nije uspjela ni proti ocu."

„Što će onda biti?"

„To ja unapred ne znam. O tom će odlučiti ostavinska rasprava a o njoj ćete biti obavješteni."

„Ja ću dati fiškalu punomoć, neka tu stvar tjera dalje, jer djeca moja moraju dobiti moje materinstvo."

To Vam je slobodno — Je li Vam se ovdje u kaznioni koji put smrklo pred očima, kao što vani prije čina.

„Dok sam bio u samici, zabunio sam se par puta i ušao sam u tudju-samicu, a da ne znam ni sam kako ... Odkad sam u skupnom zatvoru i radionici, gdje se više gibljem, od tog vremena mi se nije nikad pamet smutila. Mislim da mi od posla krv malo oslabi, pak me toliko ne muči ..,

Poslije čina nisam nikada osjetio onaj bijes, koji me je mučio prije čina. Miran sam, radim i uzdam se, da će doći vrijeme, da ću biti pušten kući."

— —

Takvo je stanje sada. Hoće li taj duševni mir potrajati? Dvojim!

V

B. 2414. Mlad je to čovjek. Ima mu 36 godina. Poznam ga već otprije. Bio je ovdje u kaznioni radi zločinstva teške tjelesne ozlede i to 10 mjeseci. Premda mu je kazna bila kratka, nije bio dobrog vladanja. Surove je ćudi. Jednom je češagiju bacio konju u glavu i zadao mu duboku ranu. Radi te surovosti sam ga vratio iz posrednog zavoda u strogi zatvor (ili kako kažnjenici vele „u kuću"), gdje je kaznu svoju ovršio. Obećao je, da će se čuvati: da više neće doći u kaznionu. Nisam mu vjerovao, jer sam ga poznavao. Otac mu je odan piću. Ima brata pijanca i bojdžiju, a takav je i on. Rekao sam mu, neka se čuva pića, ako hoće, da se očuva kaznione. Obećao je, ali nije održao riječi. Sada je „donio" pet godina radi trijuh teških tjelesnih ozleda, nanešenih u piću

Digitized by Google

„A što ste mi obećali, kada ste prije godine i pol dana otišli? Je li se tako drži riječ?"

„Eh dogodilo se!" Nisam ja to bio nakan učiniti, ali što ćete, ludo piće i još gorje društvo navede čovjeka na zlo."

„Ne bi li Vi mogli živjeti bez birtije i društva?"

„Kako ne bi.I mam ženu i dijete, a i mati mi je živa; ali kad se napijem onda ja na njih zaboravim."

„Čim se Vi bavite, da se ne možete klonuti pića?"

„Ja sam kirijaš. Vozim trgovcima robu i služim dobre novce tim poslom. Ali mala mi je hasna. jer se svaki čas upustim u piće. Konji stoje pred birtijom, dok ih tko ne otjera kući, a ja pijem i pijem, dok je u mene novaca.

„A što veli na to žena?"

„Prigovara, ali ne smije glasno, jer kad sam naderan, zle sam ćudi, pa ću ju izlupati. Kad dolazim kući pjevajući bježi i žena i mati s djetetom od kuće. Znadu da će biti batina."

„Je li to lijepo?"

„Nije lijepo ni pametno, ali što ćete, kad me vino zaludi."

„Kome ste Vi prijatelj, ako niste svojima?"

„Kome? Onim bećarima, s kojima pijem. Vi znate, da i na selu ima muktaša. Ovi vrebaju, gdje će koga naći s novcima. Kad dodjem u birtiju, da popijem čašu vina, odmah se nadju oko mene. „Zdravo B.",„Kako si B." „Hoćeš malo k nama u društvo". Odmah oninaruče vina, da me počast. Znadu bećari, da ću ja to platiti. U to eto i birtiaša. Birtaš, gospodin, prstupi k meni,pruži mi ruku i pita me za zdravlje. Vlada se, kao da sam najveći gazda,ne kirijaš. Vino se nosi i mi pijemo. Meni puno ne treba. Kad se malo napijem, izgubim pamet. Ako tko u mene dirne, gotov je boj. Tako je i ovaj puta bilo, stali zadirkivati njeki gosti od drugog stola, a ja se nedam vredjati, pak udri na njih. To me eto dovelo amo."

„Zar kod Vas ne može biti pića bez boja."

„Bude i toga. Kad me prijatelji lijepo dočekaju i nitko u me ne dirne potrošiti ću sve do zadnje krajcare. Ovi bećari, ti tobožnji moji prijatelj to znadu. Kad vide, da sam malo ugrijan, ustane jedan, digne čašu i počne zdravicu, naravno meni, jer ja jedini imam novaca, a nemam pameti, da ih čuvam za sebe. Govori taj moj prijatelj kako sam ja valjan čovjek, duša od čovjeka, marljiv kao crv, štediša i radiša, dobar gospodar, ali još bolji prijatelj, kako me cijelo selo štuje i cijeni, da se mogu mjeriti i s gospodom, i tako koješta. A ja kad čujem te riječi, mislim da mi srce nosi na dlanu, pak se rastapam od milja i samo zapovjedam birtašu: „Nosi večeru, nosi vina, neka se zna, da B. časti prijatelje". Eto vidite, ovim sam ja ljudima do-

Digitized by Google

bar. Njima ja dajem svoje krvavo zaslužene novce, a ženu i mater bijem bičalicom."

„Dokle će to tako ?"

„Mislim, da će sada biti kraj. Ako mi bog da, da ovih pet godina izrobim, slušati ću ženu. Bolje da ona zapovjeda nego ja, jer ona ne pije."

„Vidim, da Vam piše listove i žali, da niste kod kuće."

„Bolja je nego sam zaslužio. Ona mene žali za ono, što sam zaslužio, a ja nju nisam žalio ni za ono, što nije zaslužila."

„To ste Vi sve znali već kod prve Vaše kazne od 10 mjeseci, pak se niste okoristili ?"

„Mala je bila robija, pak sam je brzo i zaboravio. Sad sam naumio okaniti se kirijašenja i ne prekoračiti praga nijedne birtije."

Hoće li održati riječ ? Moguće

VI.

M. 2467. Mali je to sitan dječak. Kad govori, digne oči pram čovjeka, koji šnjim govori, i gleda mu takovim nedužnim, bezazlenim djetinjim pogledom u oči, da bi čovjek rekao, da ima posla sa nevinim djetetom, koje se nije micalo sa krila zabrinute majke. Glas mu je skroz djetinjast. Nitko ne bi rekao, da je već u sedamnaestoj godini. Kad su ga oružnici dopratili od sudb. stola u društvu njekolicine opetovano sudjenih tatova, došlo mi je na usta pitanje : „Što Vi tu tražite u ovoj kući ? Zar ne Vidite, da ne spadate u ovo društvo ? " Suznih očiju i plačna glasa odgovori : „Sudili su mè na tri godine radi kradje, a nisam ništa kriv." Mislio sam, da se dogodila zabluda kod izdavanja krsnog lista, te sam od nadležnog župnog ureda tražio potvrdu o danu rodjenja. Žalibože se sve slagalo. To je dijete prešlo šestnaestu godinu. Koliko god sam ga puta dosad posjetio i š njim razgovarao, nikad se nisam mogao oteti dojmu, a ne mogu to još ni sada, da imam posla sa malim djetetom, koje bi za pravo moralo još sjediti u pučkoj školi. Dječak je ugodne vanjštine i pristojna vladanja.

Kad je otpraćen na kupanje, gdje se novajlije obriju i presvuku, izjavio mu je brijač svoje zadovoljstvo, što šnjim nema posla. Bradi nema još ni traga. Kod biranja odjela nastala je poteškoća. Kazniona je uredjena za ljude, a ne za djecu. Nije bilo odjela za njega. Za prvi čas su mu dali najmanje odijelo, što su ga našli, ali i to mu je bilo preveliko. Posjetio sam ga odmah u njegovoj samici, čim je bio obučen i pogledao. Sad mi je bio još čudniji. Izgledao mi je kao da se našalio i u igri obuko odjelo starijeg čovjeka. Došla mi je misao, da taj dečko još nije mogao toliko skriviti svojom krivnjom, da mora nositi to odjelo, a ako ga je sud sudio i morao ga suditi, to mu je navuko odijelo, koje bi morao njetko drugi da nosi, bilo roditelji, bilo drugovi, društvo ... tkogod, samo ne on.

Digitized by Google

Kad se malo smirio od prve uzrujanosti, pripovjedao mi je svoj dosadanji život. Slušajte ga, neka pripovijeda sam :

„Mati mi je bila kuharica kod oružnika u B. Vele, da je moj otac oružnik. Imadem i sestru jednu od istog oca, to mi je ujak pripovjedao, ali imam još dvije druge sestre, koje imadu svaka opet posebnog oca. Nas je dakle četvero od triju otaca. Kad sam bio 24 sata star, odnijeli su me u zavičajnu općinu svoje matere, gdje su me predali na dojenje jednoj ženi, kojoj je dijete bilo umrlo. Ne znam zašto me mati nije zadržala, valjda u oružničkoj vojarni ne smije biti male djece. Kod te dojkinje sam bio dvije godine, onda me općina predala drugoj jednoj obitelji, koja je dobivala za mene 4 Kr. na mjesec, da me hrani i odjeva. Kad sam navršio šest godina, obustavila općina plaćanje, pak sam došao trećoj obitelji kao pastir. Ovi su me ljudi slali godinu dana u školu, gdje sam naučio čitati i pisati. Onda sam išao na pašu. Bio sam kao sluga, jer sam si služio odjelo i hranu. I jedno i drugo nije baš bilo ni dobro ni obilno, valjda prama mom poslu, jer sam uvijek bio slab. Poslije jedanaeste godine sam ostavio to mjesto i išao sam u ciglanu na posao. Nosio sam ciglu i obavljao druge lakše poslove. Prošao sam sve ciglane u Zagorju i Štajerskoj. Stana nisam imao. Spavao sam pod šupama i u drugim zgradama. Radeći na ciglanama sastao sam se sa ljudima, koji su već bili po zatvorima i kaznionama.

Od njih sam čuo i naučio mnogo toga, ali malo dobra. S njima sam upao i u zlo, jer su me upleli u svoje tatske poslove, pak sam dvaputa sudjen radi prekršaja kradje, a jedanput radi zločina kradje na tri mjeseca. U zatvoru je bilo još gorje, nego na slobodi, jer sam uvijek došao u sobe, gdje su bili mladji ljudi, a to su bili sami gradski fakini. Prije sam samo znao nevaljaštine seoske djece ; ali u zatvoru su me ovi fakini učili i gradske kradje. Kad sam svršio kaznu, otišao sam opet na put, da se prehranim. Najednom me opet zatvore i zgrabe radi kradje. Vele, da sam ukrao iz jedne kuće novaca. Njeki su prisegli, da me poznaju po odjelu, da sam se tamo šuljo. Tako sam eto opet sudjen i to na tri godine."

I ako je taj dječak mlad i malen, neće on ipak da priznaje svoje čine. Zašto ? Tome mogu biti raznoliki razlozi. Može to biti i sram, a imade u njemu i mnogo lukavosti i prevejanosti. A je li čudo? Niti najmanje. Dijete, koje se tako reći od poroda mora boriti za svoj obstanak, a nema fizične snage, da ruši zapreke, koje mu se stavljaju, u tome se razvija himba i lukavost, koje mu služe, da se domogne kore kruha i dobre riječi utjehe i smilovanja. Zar smijemo očekivati iskrenosti i karaktera od djeteta, koje na glavi svojoj nije nikada osjetilo milovanja majčine ruke niti se njihalo na krilu otca svoga. Kud god je dolazilo, bilo je tudjinče, susretano nepovjerenjem i opravljeno sa par krutih riječi ili korom tvrda kruha.

Što ćemo s ovakovim malim stanovnikom ove tužne kuće ? Učiniti

Digitized by Google

ćemo, što možemo, pokušati ćemo, da ga otmemo kolu iz društva izopćenih Prije svega sam mu dao skrojiti novo odijelo prema njegovoj potrebi. Upozorio sam ga, da će to novo odijelo smjeti nositi samo tako dugo, dok bude marljiv i poslušan. Radi slabog tjelesnog ustrojstva opredijelio sam mu krojački zanat i počeo ga odmah prvi dan po malo pripravljati na to, govoreći mu, da je šteta, što nije krojač, jer bi mogao od toga lijepo živjeti. Da vidi i drugi posao u samici, radio je kao i drugi iz početka papirnate vrećice, posao dosta dosadan. Nakon nekoliko nedjelja dobio je krojačku radnju. Poslovodja imade nalog, da ga sistematski uči počam od držanja igle do kroja. Interesirao sam se svakiput, kad sam ga pohodio, za posao njegov i pohvalio. Silno je ponosan, kad mi se može pohvaliti, da je u jednom tjednu sašio rukom pet hlača itd. Sad je došao već i stroj na red. Ima ga u samici i šije na njemu. Uživa, da ga je poslovodja naučio, kako se stroj rasklapa i čisti —

Tako taj mali stanovnik naš napreduje. Posao shvaća dobro i vlada se prema kućnim propisima. Želio bi on u skupni zatvor, u društvo ; ali od toga ga moram čuvati koliko moguće duže ; a ako bude izdržao, uopće do svršetka kazne. U društvu neće naučiti ništa dobra. Već bi skupna radionica bila pogibeljna za njega, a po gotovo skupna spavaonica. Nadam se, da će za svoje tri godine naučiti krojački zanat kao dobar krojački pomoćnik. A što onda? Hoće li uspjeti izvesti ga na pravi put ? Nadam se, da hoće, naravno, ako naidjemo vani na razumjevanje i potporu. Mali najme imade ujaka krojača. Njega valja putem općine i župnog ureda i izravno odavde predobiti, da maloga nakon svršene kazne uzme za pomoćnika i da preuzme ne samo brigu za dalnju njegovu stručnu spremu nego i za njegov moralni i društveni život. Potonje će biti nužnije od prvoga, da ga očuva od zla upliva drugih mladih ljudi i da mu pomogne, da u sebi zatomi želju za skitanjem, raskalašenim životom i drugim podražajima, koji su uslijed njegovog pustog djetinjskog života kod njega vrlo lako uhvatili klicu. Sve će to stajati truda i muke i s njegove strane i sa strane okoline njegove ; ali uspjeh nije nemoguć.

(Nastavit će se).

Digitized by Google

Haške konvencije o ženidbenom pravu i naši zakoni.

Napisao dr. Mihajlo Lanović, vladin perovodja.

(Nastavak).

II. Konvencija u svrhu izjednačenja kolizija zakona o preduvjetima valjanosti ženidbe.

(Convention pour régler les conflits de lois en matiére de mariage).

A. Ženidbena pravna sposobnost.

Članci 1.—4. I. konvencije uredjuju pitanje, po kojem se pravu imade prosudjivati ženidbena pravna sposobnost, pa čl. 1. sadrži osnovno načelo u tom pogledu, članci 2. i 3. ustanovljuju iznimke od osnovnoga načela konvencije, a članak 4. radi o dokazu pretpostava ženidbene pravne sposobnosti.

Osnovno je načelo konvencije, da se ženidbena pravna sposobnost (le droit de contracter mariage) svakoga od zaručnika prosudjuje po domaćem, njegovom zakonu (par la loi nationale), po zakonu naime one države, kojoj dotičnik u vrijeme vjenčanja kao državljanin pripada, ukoliko koja ustanova toga zakona ne upućuje izričito na koji drugi zakon. Ako su dakle zaručnici pripadnici raznih država, prosudjuje se ženidbena pravna sposobnost svakoga od njih po zakonima njegove domovine. No pri tom ne valja pustiti s vida, da se tu ne radi samo o općenitoj ženidbenoj pravnoj sposobnosti, o sposobnosti naime za sklopljenje braka uopće, već baš o sposobnosti za sklopljenje dotičnoga braka, o kojem se in concreto radi.

I u slučaju promjene državljanstva odlučan je za pitanje o ženidbenoj dravnoj sposobnosti zakon one države, kojemu zaručnici u vrijeme vjenčanja pripadaju, bez obzira na zakone druge države. kojoj su možda prije kao državljani pripadali. Motiv, s kojega su zaručnici državljanstvo promijenili, pri tom je sasvim neodlučan, pa i ako su državljanstvo samo zato promijenili, da si omoguće vjenčanje. Načelo, da se ženidbena pravna sposobnost imade prosudjivati po zakonima one države, kojoj su zaručnici u vrijeme vjenčanja pripadali, mora se uzdržati i onda, kad oni nakon vjenčanja postanu uslijed promjene državljanstva pripadnicima države, po čijim se zakonima ne bi bili mogli valjano vjenčati.

Ženidbena se pravna sposobnost hrvatsko-slavonskih pripadnika imade prema članku V. ces. patenta od 29. novembra 1852., kojim je kod nas uveden opći austrijski gradjanski zakonik, u svezi s §§ 4. i 37. o. g. z. prosudjivati po zakonima, kojima su oni po razlici svoga vjeroispovijedanja podvrgnuti, sklapala se ženidba gdje mu drago.

Digitized by Google

Za pripadnike vjeroispovijesti rimokatoličke i grčkokatoličke vrijedi kod nas ženidbeni zakon za katolike i naputak za duhovne sudove glede stvari ženidbenih, izdan cesarskim patentom od 8. oktobra 1856. (Zem. vladni list, razd. I., kom. XXXII., broj 198.) radi ovrhe članka X. konkordata d 18. augusta 1855. (Zem. vladni list, razd. I., kom. XXXII., broj 195.) odnosno čl. II. ces. patenta od 5. novembra 1855. (Zem. vladni list, str. 433. i slij.),kojim je konkordat proglašen. Za pripadnike istočno-pravoslavne vjeroispovijesti vrijedi u smislu članka III. spomenutog ces. patenta od 29. novembra 1852. ženidbeno pravo istočno-pravoslavne crkve. A za evangelike obiju vjeroispovijedanja i za izraelićane vrijedi u smislu članka IV. uvodnoga patenta općemu austrijskom gradjanskom zakonu drugo poglavlje gradjanskog zakonika o ženidbenom pravu.

Ženidbena pak pravna sposobnost inozemaca imade se u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji prema ispravno shvaćenoj ustanovi § 34. o. g. z.* i prema § 29. zakona od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima (t. zv. interkonfesionalnog zakona) prosudjivati prema zakonima njihove domovine t. j. države, čijim su državljanima.

Naše se dakle pravo podudara s osnovnim principom konvencije, da se ženidbena pravna sposobnost prosudjuje po domaćim zakonima zaručnika.

Ako se n. pr. dva hrv.-slav. pripadnika žele vjenčati u kojoj od ugovornih država, bit će im to prema čl. 1. I. konvencije samo onda pravno moguće, ako njihovom braku ne stoji po našem pravu nikakova zapreka na putu. Ne može se dakle kršćanin sa židovom valjano vjenčati ni u kojoj od ugovornih država, ako su obojica ili je ma samo i jedan od njih hrv.-slav. pripadnik, sve ako zakon one države, u kojoj bi se htjeli vjenčati, i ne pozna ženidbene zapreke razlike u bogoštovlju (disparitas cultus, § 64. o. g. z. i § 25. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih), kao n. pr. ug. zak. članak XXXI.: 1894. ili njemački gradjanski zakonik. Isto će tako biti, ako bi se jedan hrv.-slav. pripadnik, koji je primio više redove ili položio zavjet beženstva (čistoće) § 63. o. g. z. i § 24. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih), htio u kojoj od ugovornih država vjenčati s hrv.-slav. pripadnicom ili pripadnicom koje mu drago druge drdržave. No moglo bi se pitati, što onda, ako bi se hrv.-slav. pripadnica htjela

---

* § 34. o. g. z. kaže doduše, da se „sposobnost osobna tudjinaca preduzimati pravne poslove prosudjuje uopće polak zakona mjesta, pod kojima tudjinac po svom prebivalištu, ili, ako nema pravoga prebivališta, po svom rodjenju kao podanik stoji", no pod tim se „podaništvom" imade razumijevati d r ž a v l j a n s t v o, a isticanjem prebivališta i mjesta rodjenja upućuje se samo na momente, koji redovito odlučuju o državljanstvu. (Sravni: Winiwarter I. str. 157. i Stubenrauch I. 6. izdanja str. 95. — Protivno uče Unger: System I. str. 164. i Savigny: System VIII. str. 97., koji kažu, da se pravna i djelatna sposobnost inozemaca imade prosudjivati po zakonima njihova prebivališta).

Digitized by Google

u kojoj od ugovornih država udati za inozemca, koji je doduše primio više redove ili položio zavjet beženstva (čistoće), ali po pravu njegove domovine to nije ženidbena zapreka ? U tom je slučaju svako od njih po pravu svoje domovine sposobno da sklopi brak, pa bi se moglo misliti, da se oni mogu valjano vjenčati. No ne valja pustiti s vida, što je naprijed rečeno, da se prema članku 1. I. konvencije traži nesamo općenita ženidbena pravna sposobnost po domaćem pravu zaručnika, već i sposobnost za sklopljenje stanovitoga konkretnog braka, a te sposobnosti hrv.-slav. pripadnica s obzirom na istaknutu ženidbenu zapreku u ovakovom slučaju nema, pa se ne može s takovim ino- zemcem valjano vjenčati.*

Ako se inozemci žele vjenčati u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, prosudjivat će se djihova ženidbena pravna sposobnost po zakonima njihove domovine, pa ako prema tim zakonima nema zapreke njihovom braku, moći će se oni valjano vjenčati na području ovih kraljevina, pa ma njihovom braku i stajala po našim zakonima na putu kakova zapreka, predpostaviv dakako, da po hrv.-slav. pravu imade uopće organa, koji je ovlašten da ih vjenča, o čemu će biti poslije govora kod forme vjenčanja. Uz tu pretpostavku moći će se n. pr. na području kraljevina Hrvatske i Slavonije valjano vjenčati kršćanin sa židovkom i obratno, ako su oboje njemački državljani ili je, recimo, jedno njemački, a drugo ugarski pripadnik. Isto će se tako moći kod nas valjano vjenčati njemački državljani, ako je zaručnik primio više redove ili položio zavjet beženstva (čistoće), ili ako po našem pravu stoji njihovom braku na putu t. zv. impedimentum catholicismi. No svi ovi ne će se dakako moći vjenčati pred redovitim organima za vjenčanje, pred dušobrižnicima zakonom priznatih vjeroispovijesti, već samo pred diplomatskim zastupnikom koje od ugovornih država. Ako se u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji vjenčaju inozemci, kojima je po domaćim zakonima obojice ili barem jednoga od njih stojala na putu kakova ženidbena zapreka, nevaljan će biti njihov brak nesamo u njihovoj domovini već i na područja sviju ugovornih država.

Ako se žele vjenčati dva hrvatsko - slavonska pripadnika, kojima stoji na putu kakova apsolutna ženidbena zapreka, pa u tu baš svrhu steknu obojica državljanstvo koje od ugovornih država, koja te ženidbene zapreke ne pozna, i onda se vjenčaju ili u inozemstvu ili kod nas, valjan će biti njihov brak u svim ugovornim državama, pa i kod nas, sve ako oni naknadno i opet postanu hrvatsko-slavonskim pripadnicima, jer se ženidbena pravna sposobnost imade, kako je rečeno, prosudjivati po domaćim zakonima zaručnika u vrijeme vjenčanja, a prijašnja odnosno naknadna državljanska pripadnost nije pri tom ni od kakova domašaja. Tako n. pr. ako zaručnici, hrv.-slav. pripadnici, jedan židov, a drugi kršćanin, postanu njemačkim državljanima

* Sravni : Czyhlarz, str. 14., opaska 3.

Digitized by Google

pa se vjenčaju i onda opet steku hrvatsko-slavonsku pripadnost, trajat će njihov brak i dalje (§ 136. o. g. z. i § 23. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih). Jednako će biti, kad n. pr. dva ugarska pripadnika sklope brak, kojemu je po našem pravu na putu impedimentum catholicismi, pa naknadno postanu hrv.-slav. pripadnicima; ili ako se n. pr. njemački državljanin, koji je primio više redove ili položio zavjet čistoće, vjenča s Njemicom, pa onda steknu hrv.-slav. pripadnost. Brak će se jednima i drugima morati i kod nas priznati valjanim, jer su po domaćem svojem pravu u vrijeme vjenčanja bili ženidbeno-pravno sposobni.

Iz osnovnoga načela članka 1. I. konvencije, da se ženidbena pravna sposobnost prosudjuje po domaćem zakonu zaručnika, slijedi ovo troje:

1. Inozemci, koji su prema zakonu, navedenom u čl. 1., pravno sposobni da sklope brak, imadu se u svakoj od ugovornih država pripustiti k vjenčanju, pa ma prema zakonima dotične države, u kojoj se žele vjenčati, i nemali ženidbene pravne sposobnosti.

2. Inozemci, koji prema zakonu, navedenom u čl. 1. konvencije, nijesu pravno sposobni da sklope brak, ne smiju se ni u jednoj od ugovornih država pripustiti k vjenčanju, pa ma prema zakonima dotične države, u kojoj bi se htjeli vjenčati, i bili pravno sposobni da sklope brak.

3. Brakovi osoba, koje su prema zakonu, navedenom u čl. 1. konvencije, bile ženidbeno-pravno sposobne, imadu se na čitavom ugovornom području priznavati valjanima.

Ad 1. Iznimku od prve konsekvencije osnovnoga načela o prosudjivanju ženidbene pravne sposobnosti sadrži čl. 2. I. konvencije, koji dopušta, da zakon mjesta, gdje se brak sklapa, zabrani inozemcima vjenčanje, ako bi se ovo kosilo s onim njegovim odredbama, koje ustanovljuju:

a) one stepena srodstva ili tazbine, koji čine apsolutnu ženidbenu zapreku;

b) apsolutnu ženidbenu zapreku za one, koji su krivi takovog preljuba, koji je bio povodom razvrgnuću braka jednoga od njih;

c) apsolutnu ženidbenu zapreku za one, koji su osudjeni radi sporazumnog rada o glavi ženidbenog druga jednoga od njih.

Ženidbene dakle zapreke, uz koje može zakon mjesta, gdje se brak sklapa, zabraniti inozemcima vjenčanje, moraju biti apsolutne t. j. takove, koje se ne mogu dispenzacijom ukloniti. Opći naš austrijski gradjanski zakonik nema propisa o tom, od kojih se ženidbenih zapreka može dispenzirati, a od kojih ne može, no iz § 84. o. g. z. se vidi, da imade zapreka razrješivih i nerazrješivih, odnosno oprostivih i neoprostivih (impedimenta dispensabilia et indispensabilia). Ali jer opći gradjanski zakonik nigdje ne kaže, koje su zapreke razrješive, a koje nerazrješive, valja to pitanje za svaku pojedinu od ženidbenih zapreka riješiti prema naravi njezinoj s obzirom na

Digitized by Google

narav ženidbenog ugovora i moralne principe, na kojima se dotična zapreka osniva. Od zapreka, navedenih u članku 2. konvencije, bit će prema tomu po općem gradj. zakonu nerazrješiva ženidbena zapreka srodstva i tazbine (§§ 65. i 66. o. g. z.) u uzlaznoj i silaznoj liniji, te zapreka srodstva u drugom koljenu pobočne linije po civilnoj komputaciji, i ženidbene zapreke preljuba i supružnoga umorstva (§§ 67. i 68. o. g. z.).

Naputak za duhovne sudove glede stvari ženidbenih kaže u § 79., da se dispenzirati može od onih zapreka, koje se osnivaju na propisima zakona crkvenoga. Dakle se od zapreka, ustanovljenih jure divino, t. j. od zapreka, koje izviru iz naravi braka ili iz dogme, ne može dispenzirati.

Od navedenih u članku 2. I. konvencije ženidbenih zapreka bile bi po crkvenom pravu apsolutne: srodstvo u izravnoj lozi, a po mnijenju većine kanonista barem i prvo koljeno pobočne loze, tazbina u prvom koljenu izravne loze, zatim zapreka iz notornog preljuba s umorstvom i zapreka iz notornoga supružnog umorstva.*

Praksa se istočno-pravoslavne crkve u pogledu oprosta od ženidbenih zapreka slaže s istaknutim načelima katoličke crkve, tek ih — čini se — nešto strože uporavljuje.**

Napose što se tiče ženidbene zapreke preljuba, ne slaže se konvencija s našim ženidbenim pravom. Dok naime tačka 2. članka 2. I. konvencije pretpostavlja (u smislu § 1.312 njemačkoga gradjanskog zakonika) takav preljub, na osnovu kojega je prijašnji brak jednoga od zaručnika razriješen, tvori prema § 67. o. g. z. sudbeno (bilo kaznenom ili civilnom osudom) dokazani preljub ženidbenu zapreku bez obzira na to, da li je prijašnji brak kojega od zaručnika na osnovu toga preljuba razriješen ili nije. Jednako je i po § 13. ženidbenog zakona za katolike, koji ustanovljuje gradjansku ženidbenu zapreku preljuba. Po § 36. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih, koji sadrži čisto crkveno pravo (§ 3. ženidbenog zakona za katolike), ne traži se, da bude preljub sudbeno dokazan, ali se zato traži, da su si preljubnici za života prvoga ženidbenog druga jednoga od njih obećali, da će se uzeti, ili da su se faktično vjenčali, ili da je napokon ma i jedna samo stranka, da se s drugom strankom vjenčati može, s uspjehom radila o životu onomu ženidbenom drugu, kojega je prava preljubom povrijedila. Ali se ni ovdje ne traži, da je na osnovu počinjenog preljuba prvi brak kojega od zaručnika razriješen. Kod istočno-pravoslavnih tvori dokazani preljub ženidbenu zapreku i bez zamjenitog obećanja ženidbe medju preljubočincima. Što više, na osnovu sudbeno dokazanog preljuba nevaljana je ženidba nesamo

---

* Sravni: Schulte: Kirchenrecht, str. 640.

** Vidi: Zhisman: Das Eherecht der orientalischen Kirche, str. 708.—715.

Digitized by Google

medju krivcima nego i izmedju osudjene radi preljuba žene i svake treće osobe.*

Isto se tako ne slaže konvencija s našim ženidbenim pravom ni u pogledu ženidbene zapreke supruškoga umorstva, jer dok tačka 3. članka 2. l. konvencije ističe ženidbenu zapreku medju osobama, koje su osudjene radi sporazumnog rada o glavi ženidbenog druga jednoga od njih, traži §. 68. o. g. z., da su si prije toga rada o glavi obećali ženidbu, ali ne traži, da su obojica sporazumno radili, već dostaje po njemu, da je i jedan samo od zaručnika radio o glavi ženidbenom drugu, koji je njihovoj ženidbi bio na putu. §. 37. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih pretpostavlja doduše sporazumni rad, ali ne traži prethodnog obećanja ženidbe, već se zadovoljava i sa samom namjerom ma i jedne samo strane, da umorstvom ženidbenog druga ukloni zapreku ženidbi s drugom stranom. Ženidbeno pak pravo istočno-pravoslavne crkve ne pozna ženidbene zapreke supruškoga umorstva.**

Uostalom ove su razlike tačaka 2. i 3. članka 2. l. konvencije naprama hrv.-slav. ženidbenom pravu tako neznatne, te bi u praksi — sve kad bi se i stvorio kod nas zakon, po kojem bi inozemcima bilo zabranjeno vjenčanje u slučajevima članka 2. l. konvencije — jedva kada došlo do slučaja, da bi se u takovoj prilici moralo inozemcima u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji dozvoliti vjenčanje, koje hrv.-slav. pripadnicima uz iste prilike ne bi bilo dozvoljeno, ili obratno.

No ako je brak sklopljen i unatoč kojoj od ovih zapreka, ovisit će valjanost njegova o tom, jesu li zaručnici bili prema zakonu, spomenutom u članku 1., ženidbeno pravno sposobni. Ako su po tom zakonu bili ženidbeno pravno sposobni, tada je njihov brak valjan u svim ugovornim državama, pa i u onoj, u kojoj je brak unatoč ovakovoj zapreci sklopljen (čl. 2. alineja druga l. konvencije). Vidi se dakle da su ove zapreke, koje su za ovozemce „impedimenta dirimentia", za inozemce samo „impedimenta impedientia". Za inozemce su „impedimenta dirimentia" samo onda, ako njihovi domaći zakoni takove zapreke kao impedimenta dirimentia poznaju.

Daljna je iznimka od prve konsekvencije osnovnoga načela o prosudjivanju ženidbene pravne sposobnosti sadržana u posljednjoj alineji članka 2. l. konvencije, prema kojoj nijedna od ugovornih država nije — izuzev ustanove alineje prve članka 6. ove konvencije — obvezana na to, da dozvoli takovo vjenčanje, koje bi se radi ranijeg braka ili radi zapreke vjerskog značaja (á raison d' on mariage antérieur ou d' un obstacle d' ordre religieux) kosilo s njezinim zakonima. Po našem bi pravu to bile ove ženidbene zapreke :

* Sravni Leske-Loewenfeld, str. 137.

** Sravni Zhisman, str. 578.—600. i Milaš, strana 541.—542.

Digitized by Google

α) impedimentum catholicismi (§§. 21. i 22. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih);

β) primitak viših redova i položenje svečanoga zavjeta (§. 63. o. g. z.; §. 24. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih; istočno-pravoslavna crkva dopušta klericima vjenčanje prije heirotonije t. j. prije primitka viših redova (subdjakonata, djakonata i prezbiterata), pa je takova ženidba i nakon primljenih viših redova valjana; zavjet pak beženstva (čistoće) tvori po pravu istočno-pravoslavne crkve ženidbenu zapreku za osobe jednoga i drugog spola samo onda, ako je položen prigodom pristupa kaludjerskom redu, za koji je Bazilius g. 313. izdao pravila)*;

γ) razlika u bogoštovlju (Po §. 64. o. g. z. i §. 25. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih tvori razlika u bogoštovlju ženidbenu zapreku medju krštenima i nekrštenima; a po ženidbenom je pravu istočno-pravoslavne crkve zapreka razlike u bogoštovlju još i šira, jer istočno-pravoslavna crkva usporedjuje i heretike u pravom smislu riječi t. j. one kršćane, koji se udaljuju od temeljnoga kojeg načela vjere, nevjernicima, pa ne priznaje valjanosti ženidbe, ni s takvim hereticima)*.

Pod a)—c) navedene ženidbene zapreke su zapreke gradjanskoga prava, a one, navedene pod α)—γ) su čisto crkvene ženidbene zapreke. Kod prvih je — kod zapreka naime gradjanskoga prava — svaka od ugovornih država ovlaštena nesamo da uskrati vjenčanje pred svojim organima već i da zabrani t. zv. diplomatsku ili konzularnu ženidbu na svom području, dočim kod potonjih — kod čisto crkvenih naime ženidbenih zapreka — mora svaka ugovorna država dozvoliti diplomatsku ili konzularnu ženidbu na svom području.

A d 2. Od druge konsekvencije osnovnoga načela o prosudjivanju ženidbene pravne sposobnosti sadrži iznimku članak 3. I. konvencije, koji odredjuje, da zakon mjesta, gdje se brak sklapa, može dozvoliti inozemcima sklapanje braka i unatoč zaprekama zakona, spomenutog u članku 1., onda, ako su te zapreke lih vjerskoga karaktera (... lorsque ces prohibitions sont exclusivement fondées sur des motifs d' ordre religieux), dočim ostalim ugovornim državama ostaje prosto ne priznati braka, sklopljenog u takovim okolnostima.

* Sravni Zhisman, str. 449.—506
* Sravni Zhisman, str. 506. i 507.

(Nastavit će se

Digitized by Google

O općinskom nametu.

(Temelj općinskog nameta. — Da li je općinski namet samostalna daća? — Kritika vrhovnih rješidaba.)

Piše Franjo Braum, računarski savjetnik zem. vlade.

Odnošaji seoskih općina u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji normirani su zak. člankom XVI. od godine 1870. o uredjenju općina i trgovišta, koja nemaju uredjenog magistrata.

U okviru toga zakona uredjeno je i kućanstvo seoskih općina, a u savezu s time i pitanje općinskog nameta.

Pa premda je rečeni zakon već preko 40 godina na snazi, a kako naviještaju posljednji kraljevski reskripti o otvorenju hrvatskog sabora, naskoro bi imali ti zakoni sa uredskih stolova naših upravnika već i posve izčeznuti, ipak ni danas — nakon 4 decenija nijesu još konačno utvrdjena načela u pogledu raspisivanja općinskog nameta, kao možda najobičnijeg i najprimitivnijeg pitanja, tičućeg se općinskog kućanstva.

Pokraj mnogih drugih nepravilnosti, što ih općinski činovnik, a u prizivnom stadiju autonomni upravnik susreće u pogledu raspisivanja općinskog nameta, naročito su dva pitanja vrlo važna za sve općine bez razlike, a to su :

1. pitanje, da li se općinski namet imade raspisati temeljem poreznog propisa proračunske godine, ili prema propisu, štono je uzslijedio u godini, koja dolazi prije proračunske godine, t. j. da se poslužim sa običajnim tehničkim izrazima : da li se općinski namet imade raspisati po „tekućem“ ili po „prošlogodišnjem“ porezu ;

2. pitanje, da li se u slučaju sniženja državnog poreza po financijalnim oblastima imade općinski namet ureda radi otpisati ili sniziti, ili je zahtjev za sniženje općinskog nameta vezan na posebnu molbu porezovnika, a u potonjem slučaju, da li je ta molba vezana na rok, ili ne.

Proboravivši 20 godina dijelom u državnoj financijalnoj službi, dijelom pako u gradskoj poreznoj službi, imao sam dovoljno prilike, da u tančine upoznam postupak oko raspisivanja državnih izravnih poreza, a i općinskog nameta, a službenim raspravljanjem konkretnih, najrazličitijih iznimnih slučajeva, kakovih je u mom prijašnjem sjedištu u Zemunu, kao ovećem pograničnom gradu bilo na pretek, upoznao sam i narav pojedinih javnih daća, a i sve poteškoće, koje su skopčane sa raspisivanjem kao i sa ubiranjem tih daća.

Prema tom mojem iskustvu došao sam do uvjerenja, da je najpravednija i najsolidnija podloga za raspisivanje općinskog nameta državni izravni porez tekuće godine, a ne prošlogodišnji propis; nadalje, da se povodom otpisa ili sniženja državnog poreza imade općinski namet ureda radi otpisati ili sniziti, niti ne čekajući na kakovu posebnu molbu porezovnika

Digitized by Google

I u jednom i u drugom pitanju protivi se moje mišljenje praksi, koja se je u tom pogledu razvila kod kr. zemaljske vlade, kao vrhovne nadzorne oblasti, pa s toga ću pokušati da dokažem, kako moje stanovište, uz to da odgovara načelima pravičnosti i shodnosti, n i j e n i p r o t u z a k o n i t o, dočim u samom zakonu ob uredjenju općina i trgovišta nema niti jedne jasne ustanove, koja bi izrazito opravdala dosadašnje stanovište vrhovne nadzorne oblasti, već su rješidbe te oblasti samo konkluzijom došle do stanovišta protivnog mojemu.

I baš taj nedostatak našeg inače već zastarjelog općinskog zakona uzrokom je, da niti pokraj ustaljene doduše — ali po mom mišljenju pogrješne prakse kr. zemaljske vlade kao vrhovne nadzorne oblasti, nije u rečenim pitanjima do danas, nakon 40 godina još postignut jednoličan postupak u svim općinama (i gradovima) kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Moram priznati, da danas već u više općina postoji praksa, koja odgovara načelima, što ih je postavila kr. zemaljska vlada, no teško bi bilo sada ustanoviti, da li u dotičnim općinama ta praksa od vajkada već postoji, ili u možda upravo oktroirana rješitbama zemaljske vlade kao nadzorne blasti. No fakat je, da imade mnogo općina, naročito gradova, u kojima vrhovne rješidbe zemaljske vlade sve do danas nijesu mogle istisnuti praksu, koja odgovara mojem — vrhovnim rješidbama posve protivnom stanovištu.

Prelazeći nakon ovog općenitog razmatranja na samu stvar, raspraviti ću posebno najprije jedno pitanje, t. j. p i t a n j e, d a l i s e o p ć i n s k i n a m e t i m a d e r a s p i s a t i p o t e k u ć e m i l i p o p r o š l o g o d i š n j e m p o r e z u.

U tom pitanju nije mi poznat slučaj, da je kr. zemaljska vlada u prizivnom postupku izdala kakovu vrhovnu rješidbu. Vjerojatno je, da u tom pravcu nije niti podnesen kakav prigovor, naročito ne vrhovnoj oblasti, jer različiti postupak u tom pogledu nije ni od kakovog utjecaja na m j e r u općinskog nameta, pa su se porezovnici u onim općinama, u kojima se općinski namet propisuje po tekućem porezu, prilagodjivali tomu, da već u prvoj godini oporezovanja uz državni porez podmire i općinski namet, dočim u drugim općinama porezovnici imaju taj bene, da u prvoj godini oporezovanja ne plaćaju općinskog nameta, koji ih ali za to tereti još godinu dana nakon prestanka propisa državnog poreza.

No ipak je kr. zemaljska vlada došla u priliku, da se o tom pitanju izjavi, i to povodom upita, stavljenog po gradskom poreznom uredu u Zemunu godine 1901.

Upit spomenutog gradskog poreznog ureda bio je obložen sa izvornim dopisima raznih općinskih i gradskih poglavarstva, iz kojih se je vidilo,

Digitized by Google

da jedne općine propisuju općinski namet po tekućem, druge pako po prošlogodišnjem propisu državnog poreza.

Posve je naravski, da svaka općina brani i obrazlaže svoje stanovište, no ta obrazloženja oslanjaju se u pomanjkanju jasne zakonske ustanove većinom na mnogogodišnju praksu, na razne razloge shodnosti i pravičnosti, a ipak je isključeno, da bi u tom specijalnom pitanju, recimo u općini Indjiji moglo biti neshodno i nepravično ono, što je u isto vrijeme i pod istim prilikama, nekoliko kilometara dalje, na pr. u Vinkovcima shodno i pravično, kao što je isključeno, da bi na pr. prilike u gradu Mitrovici iziskivale, da se općinski namet bezuvjetno mora odmjeriti po tekućem porezu, a u gradu Petrovaradinu, da bi se taj namet morao bezuvjetno odmjeriti po prošlogodišnjem porezu.

Naprotiv stoji, da bi se općina Indjija i grad Petrovaradin isto tako lako prilagodili raspisivanju općinskog nameta po tekućem porezu, kao što bi se općina Vinkovci i grad Mitrovica lako prilagodili raspisivanju općinskog nameta po prošlogodišnjem porezu, kad bi jedan ili drugi način raspisivanja toga nameta zakonom jasno odredjen i po predpostavljenim oblastima strogo propisan bio. U pomanjkanju takovog propisa pako lako je razumljivo i to, što su nekoje općine inicijativom općinskih organa od vremena do vremena jednu teoriju napustili i prihvatili drugu.

Stoga je šteta, da kr. zemaljska vlada, kad joj se je upitom gradskog poreznog ureda u Zemunu pružila zgoda, da to pitanje rasčisti, nije tomu pitanju posvetila dublju pažnju, već je naredbom svojom od 1. maja 1901. broj 25.727 otpisala gradskom poglavarstvu u Zemunu, da kraj jasnih zakonskih ustanova ne nalazi povoda, pitanje o načinu raspisivanja općinskog nameta uzeti u posebnu raspravu, jer — veli se doslovno u toj naredbi:

„Koj od oba ta načina valja, sliedi jasno iz ustanove §. 49. zak. članka XVI : 1870. ob uredjenju općina i trgovišta i ustanove §. 94. zakona od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih općina, koji odredjuju, da se najdulje do 15. novembra svake godine imade sastaviti proračun za buduću godinu, te nakon predhodnog izloženja tečajem 8 dana predložiti općinskom odnosno gradskom zastupstvu na pretresivanje i prihvat.

Pak pošto takav proračun za buduću godinu vazda do svršetka iduće godine konačno odobren biti mora, jasno je, da se i općinski namet, koji sačinjava sastavni dio općinskog proračuna, po onom porezu razpisati imade, koji je jurve poznat, t. j. po porezu ne buduće proračunske već iduće godine, u kojoj se proračun za buduću godinu ustanovljuje."

Predpostaviv dakle, da citovane zakonske ustanove doista jasno rješavaju pitanje o načinu raspisivanja općinskog nameta, što ali ne stoji, pružali su spomenuti, medjusobno divergirajući izvorni dopisi pojedinih op-

Digitized by Google

ćinskih i gradskih poglavarstva dovoljno povoda, da se normativnom naredbom uvede jednoličan postupak u svim gradovima i općinama kraljevine Hrvatske i Slavonije, te da se odredi obvezatno raspisivanje općinskog nameta po prošlogodišnjem porezu, kako bi to odgovaralo tumačenju prije citovane naredbe kr. zemaljske vlade. Nikako se pako nije smjelo dopustiti, da u tom pitanju, i pokraj pretpostavljenih jasnih zakonskih ustanova i dalje odlučuje praksa u pojedinim općinama ili volja pojedinog općinskog činovnika, jer ta nejednoličnost često dovodi do zabluda i komplikacija, medju ostalima i do tog abnormaliteta, da na pr. jedan porezovnik u jednoj te istoj godini od istog poreznog objekta mora platiti na dvije strane općinski namet, ako se na pr. iz Varaždina, gdje se namet raspisuje po prošlogodišnjem porezu, odseli u Zemun, gdje se namet raspisuje po tekućem porezu.

Rekao sam naprvo, da je kr. zemaljska vlada samo konkluzijom mogla doći do stanovišta, što ga u tom pitanju zauzima u svojim vrhovnim rješidbama, a to najbolje dokazuje i obrazloženje prije spomenute naredbe, u kojoj baš radi pomanjkanja jasnih zakonskih ustanova temelji razloženo svoje načelo na tomu, što se najdulje do 15. novembra svake godine mora sastaviti općinski proračun, pa da se stoga općinski namet buduće proračunske godine može propisati samo na temelju već poznatog poreza one godine, u kojoj se taj proračun sastavlja.

Tu je kr. zemaljska vlada krivom pretpostavom došla do pogrješnog zaključka.

Sastav općinskog proračuna ne imade tu svrhu, da unapred u točnim brojevima ustanovi prihod i rashod buduće godine, već je to stvar zaključnog računa dotične godine, a proračunom imaju i mogu se samo približno predvidjeti prihodi i rashodi sljedeće godine. Opće je pako poznato, da se kod budgetiranja nestalnih prihoda i rashoda svuda služi sa trogodišnjim prosjekom faktičnog uspjeha — dakle uplate, a ne propisa, dočim se samo u stalnoj svoti odredjeni prihodi preliminiraju prema faktičnoj dužnosti — dakle prema propisu, kao na pr. zakupnine, najamnine, paušali i t. d. To samo mimogred spominjem toga radi, da upozorim, kako se iz odredbe §. 49. zak. članka XVI : 1870. ne može logički izvesti zaključak, da bi se propis općinskog nameta imao obaviti na temelju propisa državnog poreza, štono je raspisan u godini, koja dolazi prije proračunske godine, jer se proračunom ustanovljuje samo postotak općinskog nameta i predvidja se uplata, a ne propis, koji potonji ni u kojoj općini ne ulazi u potpunoj svoti, jer u svakoj općini imade neutjerivih stavaka općinskog nameta.

I ugarski a i austrijski općinski zakon propisuje, da se u svakoj općini imade koncem godine sastaviti i općinskom zastupstvu predložiti proračun za slijedeću godinu. Odredjuje to za općine u Ugarskoj zak. članak XXII : 1886.

Digitized by Google

(§. 125.), a za općine u Austriji, napose na pr. za one u markgrofoviji Istri, zakon od 10. jula 1863. (Br. 13. lista zakona i naredaba za austro-ilirsko Primorje, §. 65.)

Pa kad bi iz ustanove §. 49. zakona ob uredjenju općina i trgovišta u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji doista jasno i neprijeporno slijedilo, da se općinski namet mora i može raspisati samo po prošlogodišnjem poreznom propisu, onda ne bi mogao rezultirati drugi zaključak niti iz posve istovjetne ustanove o sastavu općinskog proračuna u ugarskim i austrijskim općinama, a ipak se tamo općinski namet propisuje po tekućem poreznom propisu, prema posebnoj i izričnoj ustanovi §. 130. ugarskog općinskog zakona, odnosno prema §. 73. spomenutog zakona za markgrofoviju Istru, koga u tom pogledu nadopunjuju načelne rješidbe austrijskog upravnog sudišta.

Napokon, da ostajem u granicama Hrvatske i Slavonije, evo naših trgovačko-obrtničkih komora, koje takodjer koncem godine sastavljaju proračun za sljedeću godinu, a ipak raspisuju komorski prirez po t e k u ć e m poreznom propisu.

Time držim, da sam dovoljno dokazao nelogičnost one konkluzije u naredbi zemaljske vlade od 1. maja 1901. broj 25.727, po kojoj tobože dužnost propisivanja nameta po prošlogodišnjem propisu proizlazi iz „jasnih zakonskih ustanova" §. 49. zakona ob uredjenju općina i trgovišta, te §. 94. zakona od 21. juna 1895. ob ustroju gradskih općina.

Preostaje mi još pružiti dokaz, da je propisivanje općinskog nameta po tekućem poreznom propisu tehnički provedivo, bez uštrba na kućanstvo općine, a taj je dokaz vrlo jednostavan.

Već sam prije spomenuo, da je zemunski gradski porezni ured zemaljskoj vladi predložio izvorne dopise nekojih općina i gradova, u kojima se općinski namet propisuje po tekućem poreznom propisu, a to su općine: Brckovljani, Kaptol, Tuhlje, Vinkovci i dr. te gradovi: Zagreb, Osijek, Zemun, Požega Mitrovica i dr.

Time je jasno i neprijeporno dokazano, da je ovaj način raspisivanja općinskog nameta tehnički provediv, okolnost pako, što se propis nameta može po ovom sistemu obaviti tek početkom druge polovice godine, kadno se dovršava raspisivanje državnog poreza kao temelja općinskog nameta, ništa ne ugrožava općinsko kućanstvo, jer se do dovršenja raspisivanja može općinski namet u b i r a t i prema prošlogodišnjem propisu, kao što se i državni porezi i komorski prirezi ubiraju bez tekućeg propisa, prema prošlogodišnjoj dužnosti.

Jedini je dakle nedostatak ovog sistema, što se propis općinskog nameta ne može obaviti već početkom proračunske godine, nego tek u drugoj polovici godine, no prednosti razpisivanja nameta po tekućem propisu posve potiskuju taj neznatni nedostatak. Ove prednosti pako nalaze se dijelom u

Digitized by Google

tomu, što po ovomu sistemu dužnost općinskog nameta svake godine odgovara faktičnoj poreznoj snazi porezovnika, te što je postotak neutjerivog općinskog nameta manji, a to je baš sa gledišta općinskog kućanstva najodlučnija činjenica.

Uzmimo na pr. zemaljski glavni grad Zagreb, gdje tečajem svake godine prestaje po stotinu radnja i glavnica, oporezovanih tecivarinom III. razreda, odnosno kamatovnim porezom.

Ako i ne uvijek, no obično sa prestankom radnje prestaje i porezna snaga, pa bi općina pretrpila velike štete, kada bi općinski namet raspisivala po prošlogodišnjem propisu, tako te bi propis za posljednju godinu dotične radnje, tek godinu dana nakon prestanka iste dospio na uplatu, kadno bi se morao neutjerivosti radi otpisati.

Još osjetljiviji bio bi po tom sistemu postotak neutjerivosti općinskog nameta na kamatovni porez. Taj se naime porez propisuje po zakonu uvijek naknadno — od već uživanih kamata, tako da na pr. kamatni dohodak od godine 1911. dolazi pod oporezovanje tek u godini 1912.

Kad bi dakle recimo isplatom glavnice kamatni dohodak prestao sredinom godine 1911., uslijedio bi u godini 1912. posljednji propis državnoga poreza, a tek u godini 1913., dakle skoro dvije godine poslije prestanka glavnice uslijedio bi posljednji propis općinskog nameta, koji u najviše slučajeva ne bi bio više utjeriv.

Slično je i sa radnjama, koje se otvaraju poslije mjeseca travnja, t. j. poslije svakogodišnje odmjere tecivarine III. razreda.

Te radnje tek u slijedećoj godini dolaze pod oporezovanje, a dužnost plaćanja općinskog nameta nastala bi tek za skoro dvije godine, kad je često radnja već i prestala.

To su u glavnome nedostaci sistema raspisivanja općinskog nameta po načelima, kako ih je postavila kr. zemaljska vlada kao vrhovna nadzorna oblast, a ti nedostatci, kako sam razložio, kadri su osjetljivo uzdrmati ravnovjesje kućanstva svake veće općine, u kojoj osobni porezi sačinjavaju izdašni dio temelja općinskog nameta.

Nema pako te opasnosti po općinsko kućanstvo, ako se općinski namet raspisuje po tekućem porezu, što je, kako sam razložio i tehnički provedivo, a ne bi se protivilo ni postojećem zakonu.

Kako sam naime primjerom sa ugarskim i austrijskim općinama razložio, na sastav proračuna odnoseća se ustanova § 49. zak. članka XVI. : 1870. ne tangira način raspisivanja općinskog nameta, pa se stoga ovo pitanje mora u pomanjkanju posebne jasne odredbe, kakovu na pr. sadržaje ugarski općinski zakon, prosuditi prema § 48. prije spomenutog zakona, koji pod

Digitized by Google

točkom a) odredjuje ovako : „Za namirivanje općinskih upravnih troškova, na koliko ovi nisu sa inimi dohodci općine pokriti, rasporezuje se medju sve općinare i strane (§ 47.) općinski namet (§ 26. točka 3.), i to po ključu državnog poreza, kojega dotičnici p l a ć a j u," gdje riječ „plaćaju" govori jasno za stanovište, što ga ja ovdje zastupam, jer se tu predpostavlja p l a ć a n j e t e k u ć e g poreza.

Analogno možemo tumačiti i odredbu § 34. zakona od 31. oktobra 1888. o uredjenju pučke nastave, gdje se veli, da će se u seoskim općinama bivšeg krajiškog područja beriva aktivnog učiteljskog osoblja namirivati zemaljskim školskim nametom od 20% ordinarija i izvanrednoga prireza izravnih poreza, koji se namet z a j e d n o s p o r e z i m a p r o p i s i v a t i i u županijsku školsku blagajnu otpremati ima, iz koje odredbe takodjer jasno proizlazi, da bi se i taj namet imao propisivati po tekućem poreznom propisu, jer se samo tako može logički tumačiti odredba, da se taj namet imade „z a j e d n o s p o r e z i m a p r o p i s i v a t i."

Još mi se je samo osvrnuti na odredbu § 17. zak. članka XLVI. : 1883. zajedničkog ug.-hrv. sabora, o preinaci zakona o zemljarini, kućarini itd., na koju se odredbu pozivaju nekoje općine u dokaz tomu, da bi se općinski namet imao raspisivati po prošlogodišnjem porezu.

Ta naime zakonska odredba glasi ovako : „Municipalni, općinski i školski nameti za godinu 1884. imat će se bez obzira na odredbe u §§ 1. i 6. ovoga zakona, raspisati na temelju izravnih poreza, raspisanih za godinu 1883."

Već iz same stilizacije se vidi, da je to bila odredba priviremene naravi, t. j. samo za godinu 1884., a prema načelu „lex posterior derogat priori" svakako je krjepost ove odredbe zajedničkog zakona u pogledu ugarskih općina morala prestati zak. člankom XXII. : 1886. o općinama (u Ugarskoj), koji zakon izrično odredjuje raspisivanje općinskog nameta po tekućem propisu državnog poreza. U Hrvatskoj pako imalo se je pitanje propisivanja općinskog nameta poslije iznimne godine 1884. opet prosuditi prema § 48. hrvatskog autonomnog zakona o uredjenju općina i trgovišta, koji ne samo da ne isključuje raspisivanje općinskog nameta po tekućem poreznom propisu, nego takovo tumačenje dapače potkrepljuje, kako sam to prije razložio.

(N a s t a v i t i ć e s e).

Digitized by Google

Zakon vinodolski.

Priopćio R. Strohal.

C. Tumač.

Mi danas imademo jedan jedini glagolski rukopis zakona vinodolskoga, koji se nalazi u kr. sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Za taj jedini rukopis veli dr. Franjo Rački, odredjujući mu vrijeme postanka, u predgovoru akademijskoga izdanja „Statuta lingna croatica conscripta" na str. V. med ostalim i ove riječi: „Nu pošto je u njem kurziva veoma razvijena, kada se prispodobi s datovanim listinama druge polovice XV. i početka XVI. stoljeća, volili bismo taj rukopis u ovo razdoblje prenijeti." Sa ovom slutnjom dra. Račkoga ne mogu se složiti. Prije svega moram istaknuti, da imade svako selo svoj posebni način u pisanju glagolskih isprava. Drukčije se piše n. pr. u Veprincu, drukčije u Boljunu, drukčije u Kastvu, drukčije na otoku Krku, drukčije na Rijeci, drukčije u Bakru, drukčije u Vinodolu drukčije u Liki i Krbavi, drukčije u Bosnoj, drukčije u modruško-riječkoj županiji, drukčije u zagrebačkoj županiji itd. U svakom od ovih mjesta ili krajeva imade glagolsko pismo svojih lokalnih osobina. Kada odredjujemo vrijeme sačuvanomu jedinomu glag. primjerku vinodolskoga zakonika, imademo se obazirati jedino na vinodolske isprave. Ja sam te isprave prispodobio sa primjerkom vinodolskoga zakonika, pa sam se uvjerio, da je onaj primjerak pismom svojim najsličniji glagolskoj listini iz Vinodola od 9. siječnja 1565. kojom se rješava pravda izmedju Jurja Dike i Martina Radojića za blago pokojnoga Hromca, stoga i držim, da je onaj sačuvani jedini primjerak vinodolskoga zakona napisan oko god. 1565., ako nije baš te godine. Spomenuta se listina čuva u arhivu Jugoslavenske akademije pod signaturom II. c. 77., ja sam je za štampu priredio, jer dosele nije bila objelodanjena. Napisao ju je neki Juraj Arbanasić, za koga mislim, da je vjerojatno prepisao i sačuvani primjerak vinodolskoga zakona. Bio tko mu drago, tko je taj sačuvani, primjerak vinodolskoga zakona prepisao, to stoji, da prepisavatelj nije bio ni točan ni savjestan u svom poslu. Pojedine rečenice ili riječi prepisao je ponovno, a na drugom je mjestu opet ispuštao pojedine rieči. Nu sva ta površnost prepisavatelja rečenoga primjerka vinodolskoga zakona ne ovlašćuje nas ipak, da ispravljamo tekst osim jedino ondje, gdje nas prijeka potreba na to sili.

[1] Jagić, Rački i drugi izdavatelji vinodolskoga zakona osim Antuna Mažuranića ispravljaju ovu godinu, koja je posve jasno napisana u rukopisu, u god. 1288. Na ovaj ispravak ne mogu pristati s razloga: 1. što je nevjerojatno, da bi prepisavatelj pogriješio odmah u prvom retku, koji je, košto se vidi, pisao dosta pomnjivo, dapače počeo ga prepisivati ustavnom glagolicom, kakovom je bio napisan i original njegov, 2. što

Digitized by Google

je nevjerojatno, da bi površni prepisavatelj pogodio točno indikciju po prilici poslije 280 godina, da nije točno ovoga retka prepisao i 3. što je vjerojatnije, da je ili prepisavatelj sačuvana primjerka ili netko prije njega pogrješno prepisao ono, „6 n a d e s e t", t. j. godinu kraljevanja kralja ugarskoga Ladislava, u četvrtom retku, nego li godiuu kada je prviput napisan zakon vinodolski, odmah u prvom retku.

[2] baš, upravo. Jagić i Rački mijenjaju ovu riječ u p r v o, pa je spajaju sa riječju i n d i c i o, a broj 8 ispred riječi i n d i c i o pridodavaju broju godine 1280,da dobiju god. 1288., premda je brojka 8 posve jasno posebnom crticom odijeljena od brojke 1280. i prema rukopisu može se vezati jedino sa riječju i n d i c i o.

[3] Držim, da je ova godina pogrješno zabilježena mjesto „o s m o". Kada je ta pogrješka nastala, dali istom u ovom prijepisu ili možda već u starijim, to se dakako ne da ustanoviti.

[4] Oblik v r i m e napram gornjemu v r ѣ m e jasno pokazuje košto i jezik cijeloga ovoga prijepisa vidonodolskoga zakona, da je prepisavatelj mijenjao jezik originala u jezik noviji (16. vijeka).

[5] dakle, naime.

[6] čuvajući, od b l j u s t i, b l j u d e m.

[7] Riječi košto i pojedina slova, koja se nalaze u zagradi, ne nalaze se u rukopisu ili su obične rukopisne kratice ili je prepisavatelj nehotice koje slovo ili slog ispustio ili je nestalo pojedinih riječi ili slova u rukopisu, jer ima prvi list tri rupe. Na ovom mjestu ispunja rupu dr. Rački riječima „v s i n a k u p", nu rupa u rukopisu nipošto ne dopušta toliko riječi, posvema ispunja rupu riječ, „v s i", u ostalom riječi „n a k u p" nijesu ni nužne.

[8] sačuvati, očuvati.

[9] na puni = potpunoma.

[10] Jagić i Rački ispunaju na ovom mjestu rupu sa „v (s a g) d a"; držim, da su slova s a g nedostatna, da ispune onu rupu, osim toga moraju mijenjati daljnji tekst rukopisa, ako su htjeli ovim svojim dopunjkom neki smisao dobiti, dočim moj dopunjak dobro ispunja rupu, a ne treba ni daljnjega teksta rukopisa mijenjati i dobiva se njime jasan i dobar smisao.

[11] Jagić i Rački mijenjaju na ovom mjestu rukopis, „s h r a n j e n i" u „s h r a n i l i" radi njihova dopunja v (s a g) d a.

[12] Rački mijenja na ovom mjestu rukopisno „n e u r ѣ j e n i u n e v r ѣ j e n i (illaesi, incorrupti) = st. sl. **неврѣжденъ**, a nekako slično shvaća ovo mjesto i Jagić, sudeći po njegovu ruskom prijevodu i tumaču. Držim, da su obojica ovo mjesto krivo shvatili i to baš zato, jer su držali znak u rukopisu, koji znači dugo ê jednakim staroslavenskome ѣ, dočim rukopisno dugo e stoji ne samo mjesto ѣ nego i mjesto ѧ i ę, u ovoj riječi dolazi mjesto staroga slovenskoga ѧ, te ova čakavska riječ znači „n e u r e d j e n i", t. j. budući njihovi predji (prvi) vidješe, da su njihovi stari zakoni sačuvani neuredjeni, naime da nijesu u redu napisani, stoga se sakupiše itd.

[13] Volim umetnuti „k a k o" nego li „t a k o", kako imadu Jagić i Rački, premda dolazi i riječ „t a k o" u ovakovom nabrajanju.

[14] s v e r š e n j ê m instrumental namjere, t. j. d a s v r š e, d a u r e d e z a k o n e.

[15] savjet, vijeće.

[16] nego, već.

[17] vidjahu.

[18] Jagić i Rački, dapače i Mažuranić imadu „t e s n i m", kako nije u rukopisu, već se ondje nalazi t e r n i m, dotično t e r d n i m ; t e r d n i m z a k o n o m = t v r d i m z a k o n o m.

Digitized by Google

[19] Rački mijenja na ovom mjestu rukopis „činiti" u „činili", što bi bilo svakako bolje prema današnjem štokavskom narječju, ali prema osobinama vinodolskoga zakona može oblik „činiti" ostati, jer dolazi mjesto participa perf. akt. u vinodolskom narječju i uopće u čakavskom narječju u složenim glagolskim oblicima katkada i infinitiv.

[20] uleći se = smiriti se, nestati.

[21] blujenja = bludjenja, bludnje, pogriješke, zablude.

[22] Jagić, Rački i Mažuranić mijenjaju na ovom mjestu rukopis „detce" u „detca"; ova promjena nije nužna, ako se umetne prijedlog v (vь) ispred njih, a ne kako Jagić i Rački ispred vrime. Cijela ova rečenica znači: „Tako sada u napredak smirit će se zablude riječi dapače i u vrijeme njihove djece, koje će nadoći, da ne će imati podmitanja (izvraćanja, dvojba) u tim zakonima".

[23] prvi gospodski službenik u gradu ili kaštelu, radi česa se danas zove kaštelan.

[24] Ovdje se ponavljaju u rukopisu nepažnjom prepisača gornje riječi od: „Tako od sada" do „rečenih"

[25] službenik, koji je imao ovršiti napram općinstvu razne naloge suda i gospode; na otoku Krku zove se „satnik" i oficijal.

[26] po svoj prilici prema staromletačkomu „prevede", tal. prete, svećenik; u hrvatskom primorju značila je imenica prvad odličnijega svećenika, možda današnjega vicearhidjakona.

[27] Mažuranić, Jagić i Rački čitaju Nedal, premda se u rukopisu nalazi Nedat.

[28] Jagić i Rački čitaju „Grubina", u rukopisu se raspoznaju slova Grube-a, iz česa se dade najlakše i najzgodnije popuniti primorsko ime Grubeša.

[29] Trsata.

[30] općom privolom.

[31] odredbom.

[32] ili.

[33] moneta Veronae, veronenses parvi, uopće sitni novac ili naprosto novac.

[34] talijanski.

[35] lat. balantia, balanceta, statera auraria, nummarii trutina, sitni novac stanovite težine.

[36] lat. abbatia, samostan, kojega se predstojnik zove opat, abbas.

[37] lat. (grč.) monasterium, samostan, kojemu je predstojnik prior (priur).

[38] lat. castaldus, u Istri zovu se kaštaldi crkveni starješine, to jesu crkveni oci, koji sudjeljuju kod uprave crkvene imovine.

[39] kada.

[40] naime vinodolskom = comitatus Vinodolii.

[41] Rieči „nisu mu držani van ponesti" ispuštaju Jagić i Rački, jer da se odmah te riječi ponavljaju, premda se u rukopisu nalaze. Ja držim, da se te riječi ne imadu ispustiti, jer razjasnjuju predjašnje riječi „nimaju mu ponesti ta obed i tu večeru van iz imenja onoga grada", te znače, da ne samo, da nije dužnost svećenika ponijeti obed i večeru biskupu, kada putuje po vinodolskom knežstvu, izvan granica ili posjeda dotične gradske općine, nego ih biskup ne može na to ni pridržati ili prisiliti.

[42] po jidi = poslije jela. Ova rečenica znači: „Kada se biskup vozi u službenom poslu, ima se voziti na sedam konja. Poslije jela (jednoga objeda i jedne večere, što su dužni dati svećenici svakoga grada vinodolskoga biskupu na službenom putovanju), imade biskupa otpratiti do medje drugoga grada na konju tako zvani valižnik ili provodič. Jagić i Rački ovu rečenicu drukčije tumače i interpuktiraju.

[43] pratnje, društva.

[44] kućne sluge kneževe.

Digitized by Google

[45] lupeština, razbojništvo.

[46] vikao.

[47] s prisegom.

[48] zločin, opačinu.

[49] dokazati.

[50] stan za ovce i koze, mjesto ogradjeno i natkriveno.

[51] pčelinjak i košnica.

[52] Mažuranić, Jagić i Rački čitaju ovo mjesto „ako jest onde", držim, da je ispravnije ovo mjesto čitati „ako je zonde", t. j. „ako je odanle".

[53] povik, poklik.

[54] po svoj prilici pogrješno mjesto „tadbi".

[55] Jagić i Rački ispravljuju rukopisno „budu" u „budi" i drukčije interpunktiraju. Riječi „svrhu ke budu riči" znače „o kojoj (sili ili tadbi) nastanu riječi ili pravda."

[56] tužitelj.

[57] tor, staja.

[58] Jagić i Rački mijenjaju riječi „vzeta i" u „vzetija", što držim, da nije nužno.

[59] branitelja.

[60] luka.

[61] izagnanik, exul.

[62] U ovoj je rečenici ispušten glagol „dal".

[63] braća.

[64] Ovu alineju tumače razni komentatori vinodolskoga zakona različito. Leontović drži, da riječi „zavez" i „zagovor" znače običajne i sudbene kazne (globe), koje nijesu odredjene zakonom već suglasnom voljom stranaka i suca. Takove da se kazne zabranjuju u zakonu. Jagić drži Leontovićevo tumačenje neispravnim. Prije svega znači riječ „zavez" obvezu (obligatio), što dokazuje i primjerima iz glagolskih isprava. S objektivnoga gledišta znači „zavez" kaznu, ugovorenu u stanovitoj svoti novaca za slučaj, da se ne ispuni zavez (obligatio). U tom značenju zavez je isto što i latinski (sredovječni) pignus, pignaratitio, vadium, poena, dočim se zalog (pignus) nazivlje zagovor a i zarok. Prema značenju ovih glavnih riječi ove alineje odredjuje joj smisao ovako: Privatnici kojega mu drago staleža u Vinodolu nijesu bili ovlašteni bez dozvole kneza i u odsutnosti njegovih činovnika preuzimati ikakve obveze ili sklapati ugovore. Svaki zalog predan u takovu slučaju pred općinom ili privatnim licem, propao bi u korist one općine i kneževskih ljudi. Ističe podjedno, da nema u tekstu ove alineje riječi „bez volje kneza" i ne vidi razloga riječi prvič (pro primo). Francuski prevoditelj i komentator vinodolskoga zakona, Jules Preux, ne prihvaća Jagićeva tumača ni prijevoda, koštо ni tumača Leontovićeva. Ne drži, da se tu radi o zalogu, predanom pred općinom i zalogu, predanom pred privatnicima, već drži vjerojatnijim, da zakon ovdje misli na generalnu hipoteku cijele imovine (općinski) i specijalni zalog (navlašćni). On se je glede ove alineje obratio i na pravnoga historika V. Bogišića, koji mu je ovu alineju protumačio ovako: Pripadnici pojedine općine ili članovi bratstva ustanovili bi sporazumno obvezatnim ugovorom (zavez, zavezati) globe, što će ih u buduće plaćati za stanovite povrede i prekršaje, te konvencijonalne kazne, da se osjegura izvršivanje ugovora. Mogli su i suci na tako zvanom stanku unaprijed ustanoviti tarifu globa, kojih će se u buduće držati. To je htio statut zabraniti. Pitanje o značenju te riječi nije konačno riješeno. Svakako Jagićevo tumačenje ne može nikako stojati, dočim se Preux-Bogišićevo tumačenje odviše udaljuje od teksta.

[65] stražiti.

[66] Ovu alineju shvaća Jagić ovako, da žakan (t. j. clericus) može iz sekularnoga klera

Digitized by Google

prijeći u regularni samo uz dozvolu kneza i općine, gdje žive. Ne misli, da se tu radi o dozvoli za ordinaciju djakona u pravom smislu na popa, jer zakon nigdje ne pravi razlike medju žaknom i popom, oni imadu isti gradjanski položaj. Drugo je, ako svjetovni clericus prelazi u samostan (t. j. u regularni kler.) Tim se mijenja njegov pravni položaj i pri tom se traži privola kneza i općine. I Jules Preux misli, da ovdje žakan znači klerika ali takvoga, koji imade ordines minores. On shvaća značenje ove alineje ovako: Nijedan clericus minor ne može bez dozvole kneza i općine primiti ordines majores. Svoj tumač opravdava time, da tek viši redovi, koji nerazrješivo vežu zaredjenoga, a može ih podijeliti samo biskup, djelomice izuzimlju zaredjenoga izpod jurisdikcije kneza i općine. Tumač Julesa Preuxa nije osnovan sa gledišta crkvenoga prava, a još se manje dade opravdati sadržajem samoga statuta.

[67] čuvara, pazića.

[68] sudski organ, p r i s t a l d u s, r i v a r i u s, b u c a r i u s.

[69] ako je voljan, ako hoće.

[70] da dokaže ili razloži kakvu pravdu ili parnicu.

[71] Jagić i Rački spajaju riječi t a i d a j u jednu riječ t a d a j = o n d a. Držim da je bolje ove riječi rastavljeno čitati, pa onda ove riječi znače: Taj ili ovaj uzmimo (= daj), ako dokaže vjerovanim svjedokom...

[72] Jagić i Rački opet spajaju riječi t a d a j e u jednu riječ tadaje = onda, pa radi toga i drukčije interpunktiraju ovu alineju.

[73] lat. c a s t i g a r e kazniti.

[74] lat. p o e n a kazna, globa

[75] lat. bandun i bannum, bapnum, poena et mulcta peccuniaria, qua quis banni seu legis infractor punitur, delictum, quod mulcta punitur.

[76] općinski činovnik. Kakvu je službu imao vršiti, ne zna se pravo. Mažuranić veli, danas mu je dužnost u Vinodolu, da s bubnjem ili bez bubnja razviče po gradu ono, što se općinstvu javlja od poglavarstva kao takodjer da pozvilje na sud, po kojih se pošalje. Ovu je službu obavljao u hrvatskom Primorju i Istri s a t n i k, a na otoku Krku oficijal. U 15. vijeku znači g r a š ć a k kneževa kastelana (u Ozlju i Draganiću). Vinodolski zakon, košto se vidi, namjenjuje mu drugojačiju službu, te nije ovisio neposredno od kneza i nije bio njegovim činovnikom.

[77] neki niži općinski činovnik. Po krčkom (vrbanskom) statutu bila je dužnost b u s o v i ć a, da je sazivao narod u vijeće. Prema tomu mogla bi se ova riječ izvoditi od talijanske riječi b u s s a r e (udarati, kucati — na vrata i tako ljude dozivati).

[78] od glagola u r a z i t i = laedere, u r a ž e n j e = laesio.

[79] tal. o f f i c i o = služba.

[80] možda od talijanskih riječi c o v e r t a, c o v e r t u r a, c o v e r c h i e l l a, nekaki ženski rubac ili peča. Mažuranić veli; „Danas je ova riječ u tom znamenovanju nepoznata, nego se samo neki način ženskoga pokrivanja zove „na hovrlicu," n. pr. pokriti se ili nositi rubac na hovrlicu."

[81] sramota, poruga.

[82] lat. f a m i l i a, družina, t. j. ne samo njegova uža porodica, već i cijela njegova družina, t. j. raznovrsna služinčad.

[83] kućne sluge kneževe.

[84] utekao.

[85] uhvatiti.

[86] hommagium, mulcta, compositio.

[87] uhvati.

[88] ultio, vindicta od m a s t i t i (st. slov. **мѣстити**) ulcisci, odmazda.

Digitized by Google

[89] mjesto osujuje = osuđuje.
[90] pokvario, oštetio.
[91] rodacima.
[92] tal. erede, baštinik.
[93] nagoda.
[94] ove dvije riječi ili sini suvišne jesu, te ih je prepisavatelj umetnuo.
[95] tal. creditare zabaštiniti, ubaštiniti.
[96] službenik, officialis, aulicus
[97] tal. possessione posjed.
[98] Jagić i Rački predmeću pred riječ more još riječ ne.
[99] po svoj prilici pogrješka mjesto tadbi.
[100] više.
[101] osim
[102] po svoj prilici mjesto gdi = gdje.
[103] ponukati, prisiliti.
[104] stvar ukradena, koja služi za dokaz kradje, s koje se okrivljuje krivca (corpus delicti), tako F. Rački, držim, da je to prije — „očevid, (species facti").
[105] juratus judicis socius.
[106] tal. tratto = put, krat.
[107] cellarium, podrum, pivnica, sr. canaba, canava, grč. kánaba.
[108] krčmar.
[109] vjeresija, vjera.
[110] bilježnica, trgovačka knjiga, košto se vidi imade poludokaznu moć, od prilike kao današnje trgovačke knjige.
[111] prisega.
[112] zloća, zločinstvo, opačina.
[113] napojnica, njem. litkouf, Leitkauf, Leikauf, Kauftrunck.
[114] po svoj prilici od onoga blaga, u kojem imade tko dio ili učešće (jus in partem).
[115] isključeni. U tumaču ove alineje razilaze se Jagić i Jules Preux. Jagić i za njim Rački mijenjaju dapače text rukopisa, riječi: „a oni, ki nisu" u: „a oni ki nij..." Jagić misli, da se ovdje daje tužiteljevim svedocima prednost pred tuženikovim. Da svoje mnijenje potkrijepi, navodi jednu ustanovu iz rovinjskoga statuta. Jules Preux naprotiv misli, da upitna alineja ne govori o predmetu, kojim se bavi ustanova iz rovinjskoga statuta, što je citira Jagić. On misli, da se ovdje ustanovljuje procesualna formula, kojom imadu tužitelj i tuženik uvesti svoje svjedoke. Tužitelj kaže: „Ta i takov vi (= znade), da tako je!" a tuženik veli: „A ta i takov vi, da tako nij!" Iza toga slijedi preslušanje svjedoka, pa su oni svjedoci, kojih nema, isključeni.
[116] lis.
[117] uhvati.
[118] Jules Preux shvatio je riječi: „pristav ima se vzeti od dvora" tako kao da pristav imade nešto dobiti od dvora i njegovom dozvolom, što je svakako pogrješno.
[119] mjesto „svoga".
[120] tal. falso, kriv, lažan.
[121] mjesto „naprid"
[122] neskloni, ne slažu se s njim.
[123] obrana.
[124] obveza, obligatio

Digitized by Google

[125] po svoj prilici mjesto t r a t e, tal. t r a t t o put, krat.
[126] od tal. riječi m a n c a r e, uskratio ili propustio prisegu budi s koga razloga.
[127] službu.
[128] tal. i m p a c c i a r e zapriječiti, i m p a č. tal. i m p a c c i o zapreka.
[129] čarobnica, žena, koja truje druge ljude.
[130] prestupak, prestupljenje.
[131] tal. c a s t i g a r e, kazniti.
[132] okrivljen.
[133] drvena kuća, klijet, dašćara.
[134] ogradjeno mjesto za marvu.
[135] t. j. potknežina.
[136] ako ga ne pita tečajem godine, prije no istupi iz službe.
[137] ovdje je o f i c i j a l a, apozicija prednje zamjenice ga.
[138] precones, pozovići.
[139] tal. i lat. r u b a r e, robare, krasti.
[140] mjesto o s v a d j e n i od o s v a d i t i incusare, inculpare.
[141] pripravan, paratus.
[142] izdajica, traditor
[143] naturalnoga, naravskoga upravitelja
[144] = star. slov. **кѣдѣлъ.**
[145] = star. slov. **прѣти** accusare.
[146] poslanik, nuntius, sr. arapski i r š a l poslanstvo, r a š u l poslanik.
[147] desiderium, voluntas.
[148] svjedočanstvo, potvrda.
[149] tal. p o s s e s s i o n e, posjed.
[150] nego, već.

Vrali str 990.

O kaznenoj noveli za Bosnu i Hercegovinu.

Priopćuje dr. I v a n K o l b e.

Bilo je o njoj govora u ovoj smotri. Prikazao je u prošloj godini moj učitelj kaznenog prava dr. Josip Šilović. Ja ću se zaustaviti na pojedine ustanove i nastojati upozoriti na moguće nedostatke.

Osnovom se u trojakom pravcu mijenja dosadanji kazneni zakonik, pa se i ona prema tome dade u tri dijela razvrstati:

1. Proširuje se broj javnih delikata kažnjivih na predlog, podnesen sa strane oštećene osobe.

2. Povisuje se visina štete, koja kvalifikuje zločinom stanovite čine počinjene iz koristoljublja, ili s kojima se oštećuje tudje dobro.

3. Uvodi se uvjetna kazna.

* * *

Po načelu da bez predloga nema progona, a po tom ni kazne: progone se počinitelji djela, koje više vrijedja integritet socijalni nego pojedinački

Digitized by Google

na predlog javnog tužioca kao zastupnika države, skupne vlasti, kojoj je paziti i štititi sebe u pojedincima, a pojedince u sebi. Ako je pako ta povreda više osjetljiva za pojedinca, tad će se i progon provesti jedino na predlog povrijedjenog. A to je i pravo, jer objektivno nastali kažnjivi čin, moguće, da prolazi neopažen kraj osobe, koja prema svojim nazorima, osjetljivosti i mišljenju ne drži za nuždno pozvati državnu vlast, da kaznenu normu upotrebi protiv počinitelja.

Tako se razviše privatni i javni delikti; oni, koji se progone na predlog povrijedjene osobe, i oni, koji se progone na predlog javnog tužioca.

Ima zločina, koji ruše mir i sreću pojedinca i obitelji, ili zadiru u dobro njegovo, ali koji ipak onim osobama, koje su pogodili, manje zla nanose, ako ostanu zakopani izmedju četiri kućna zida, nego onda, ako se je o njima na sudu javno raspravljalo. Trebalo je naći načina, kako će se spasiti ugled i čast pred javnosti oštećenih osoba i došlo se je do zaključka, da je tu jedin izlaz, da se pusti oštećenome izbor: hoće li da se počinitelj progoni ili neće

Došli smo tako do javnog zločina, koji se progoni na predlog oštećene osobe.

Osnova im posvećuje od 1. do 17. §-a. Na predlog se kazni: Zlobna oštета tudjeg vlastništva, kad šteta premašuje 100 K, § 161.a. k. z.; otmica osobe, § 171. k. z.; javno nasilje pogibeljnom pretnjom, § 174.; silovanje i oskvrnuće, §§ 200., 202., 203. k. z.; potvora § 292., k. z., te prestupak počinjen zlobnom oštetom tudjeg vlastništva § 429. k. z.

Ti delikti gube karakter progonljivosti na predlog, ako su ih počinili oštećenikovi srodnici, rodjaci, nastojnici i liječnici prigodom liječenja, te ako su donijeli smrt oštećenome (§ 1. novele). Predlog podnaša povrijedjeni, a ako je on pod nadstojništvom, tad njegov nadstojnik (§ 6.); a mora se podnijeti u roku od tri mjeseca dana, računajući od dana kad je oštećeni saznao za delikt. Propusti li se taj rok, nastupit će zastara (§ 8. i 9.). Predlog se može opozvati najkasnije 8 dana prije provedenja glavne rasprave; ali jednoč opozvan, ne može se ponovno podnijeti (§ 5.). Ako je predlog podnesen, provadja se kazneni postupak protiv svih počinitelja i pomagača, a ne samo protiv onih, protiv kojih je ovlaštenik podnio predlog (§ 13.).

Nameće se pitanje: Što onda, ako su delikti nabrojeni u §-u 1. počinjeni u pijanstvu, dakle ako imademo prestupak §-a 466. k. z.? jer, ako ih trijezan čovjek počini, a kažnjenje njegovo zavisi o milosrdju, obziru i uvidjavnosti oštećene osobe, biti će naravnije, da se to protegne i na slučaj, kad nabrojene delikte počini čovjek u napitom stanju, kad imademo dakle prestupak §-a 466. k. z. U tome pravcu, mislim, da bi trebalo osnovu upotpuniti.

§ 3., § 4. al. II., i § 2. al. II. izgledaju suvišni, jer je razumljivo, da se predlog oštećenog tiče jedino delikata u §-u 1. navedenih, te po tome, ako

Digitized by Google

s njima konkuriraju i drugi delikti, razumljivo je, da će se ureda radi progoniti bez obzira na podneseni ili opozvati predlog.

Može se dogoditi, da koji delikat progonljiv na predlog počini više osoba, a medju njima, da budu i braća, suprug ili roditelj oštećene osobe. Kad bi ona željela pošteditи svoje, radi glasa i mira, a progoniti one njoj indiferentne, ne može, jer je priječi § 4. al. I. Mislim, da bi se mogao taj § upotpuniti i reći, da će se postupak povesti proti svih osoba, koje su sudjelovale u počinjenju delikta, makar i ne bile sve spomenute u predlogu; osim proti onih, koje su navedene u §-u 1. b) I. al., ako proti tih nema predloga.

§ 5. al. III. glasi: „Povučeni predlog ne može biti ponovno podnesen od osobe ovlaštene na predlog." Tako apsolutno sjeći ne može odgovarati svrsi čitave ustanove. Navesti ću jedan primjer. Djevojka silovana podnese predlog na kažnjenje proti silovatelja. On joj zatim obeća ženitbu, a ona uvjerena, da je to još najbolji put, kojim joj se u njezinom stanju može pomoći i spasiti joj izgubljenu čast, prihvati obećanje i povuče predlog. Silovatelj imajući na umu al. III. § 5. ne će sad da izvrši obećanje. Što sad? Nije li ta ustanova prekruta? To isto vrijedi za oštećenu osobu, koja jedino pod moralnim nečijim pritiskom bila prisiljena povući predlog, a oslobodivši se tog upliva, htjela bi ponovno predlog podnijeti, ali nadje, da joj zakon zatvara vrata.

U oba slučaja imamo dvostruki delikt i oba nekažnjiva. Valjda bi se dalo i tome doskočiti, te se toj alineji pridoda: „Ali ako osoba ovlaštena na predlog ponovno podnese predlog i dokaže, da je pod neodoljivim pritiskom predlog povukla bila, ili, ako ženska osoba, na čiju je štetu počinjen bio jedan zločin iz §§ 171., 200., 202. ili 203. kaz. zak. dokaže, da je prvi predlog povukla bila radi toga, jer joj je počinitelj obećao bio, da će je oženiti, a iza povlačenja predloga, odustao je od tog obećanja, tad se u oba slučaja ima smatrati, kao da prvi podneseni predlog nije bio povučen."

Eto me konačno na § 8. gdje se govori o zastarnom roku za podnesenje predloga. Kako sam spomenuo, taj je rok utanačen na 3 mj. od dana saznanja čina. Može se dogoditi, da silovanje ili oskvrnuće prikuje osobu preko 3. mj. uz krevet. Za vrijeme bolovanja ona ni ne misli na proganjanje počinitelja, premda joj je poznat i čin i osoba počinitelja. Tako projure 3 mj. i ode pravo tražiti progon zločinca. Prepuštam na razmišljanje pozvanim. Jedan umetak u taj § nebi štetovao.

* * *

Došli smo na drugi odio. Tu se znatno povisuje granica vrijednosti objekta zlobnog oštećenja tudjeg vlastništva: § 161. a. k. z.; kradje: §. 251., 256., 258., 261. i 269/b. k. z.; pronevjerenja: §§ 263., 264., 266., 269. b k. z. te prevare: §§ 283. i 286. k. z.

Digitized by Google

Imati ćemo manje zločina. Manje će trošiti država za kazneni postupak. Neka nam služi ovaj primjer: Seljak, kojeg je zima u hercegovačkom kršu zatekla bez drva, da ne pogine od studeni, uvukao se je u šumu i posjekao dva stabla. Vrijednost im je preko 10 K. Zločin je i zato treba 3 sudca, 2 prisjednika, perovodja, podvornik, i 5 svjedoka, koji su na državni račun dan prevalili, da se tom „zločincu" sudi. Država je tu potrošila deseterostruku vrijednost ukradene stvari, a zločinac mora sjediti u hladu 1 mj. dana.

Fiat justitia, pereat mundus.

Tako je bilo i s toga nam je svima odlanulo, kad smo vidili ovu osnovu. I za to i za mnogošta drugo najvažniji je ovaj drugi dio.

Prigovorit mi je ovo: Medju kvalificirane zločine spada kradja u crkvi ili u šumi. Vrijednost ukradenog predmeta udarena je na 50 K. (§ 20. al. 2. b. id.) Mislim, da bi obje te stavke mogle potpuno odpasti. 80% ljudi, koji su u crkvi krali, krali su natjerani od skrajnje potrebe. Oni ne idu, da kradu radi obogaćenja, nego radi toga, da časovitoj nevolji udovolje.

Tako je isto i sa kradjom u šumi. Nitko ne sječe šumu iz obijesti. A državna vlast ima drugih sredstava, s kojim se služi kad želi, da uzgoji šumu. Po gotovo je ta ustanova suvišna uz šumske globe, kojim daruje seljake politička vlast.

* * *

Na uvjetnoj smo kazni. U noveli je ona sadržana u §-u 23.—36.

Osobi, koja je osudjena na tromjesečnu kaznu slobode, može se ta kazna uvjetno oprostiti, ako ta osoba u roku od tri godine dana — doba kušnje — ne počini nikakav zločin ili ako ne bude osudjena na kaznu slobode radi namjerice učinjena prestupka (§ 23., 26. i 27. novele). Osoba, koja je bila osudjena radi jednog zločina ili,koja je za zadnjih pet godina odsjedila barem mjesec dana radi jednog prestupka u zatvoru; kao i ona, koja je iz niskih pobuda počinila prosudjujući zločin, nema pravo na uvjetnu kaznu. To je kratak sadržaj te ustanove.

U §-u 31. novele veli se, da će uvjetna kazna biti u osudi izrečena na predlog stranaka ili ureda radi; ali se odtale neda zaključiti, dali osuda mora sadržavati u sebi i uvjetnu kaznu, dakako u slučaju ako je ista primjenjena na odnosnog počinitelja. Nezna se ni to, dali se visina dosudjene kazne mora strankama javiti, odnosno u osudi pročitati ili ne, a ipak nijesu tričava pitanja, jer se o njima mnogo u Francuskoj, Belgiji, Italiji, drugim državama, a i kod nas pisalo i raspravljalo. Radi toga bi trebalo s ovom novelom donijeti i onu, kojom se upotpunjuje — u suglasju sa ustanovom uvjetne kazne — § 272. kaz. post.

Osoba uvjetno osudjena, koja je sretno prošla kroz doba kušnje i ako ne mora odležati kaznu slobode, a ono je ipak stižu pravne posljedice do-

Digitized by Google

sudjene kazne, koje se spominju u §-u 1. novele kaznenog zakonika objelodanjene naredbom zemaljske vlade od 24. marta 1910. (§ 24. alinea 1. novele).

Iz iskustva znamo, da je većini teže podnijeti posljedice kazne, nego samu kazan; pa ako se je ovom ustanovom išlo za tim, da se čovjeka, koji se je posklizao, oslobodi od podpune propasti, da ga se društvu ne ožigosana ostavi, tad je trebalo uz uvjetnu kaznu vezati i uvjetne pravne posljedice kazne, jer ne može se i kazniti i nekazniti, nego ili potpuno jedno ili podpuno drugo. Tad će istom uvjetna kazan moći udovoljiti svojoj svrsi.

Tako je isto preusko kaznu slobode primjenjivati samo na one, koji su najviše na kaznu slobode od tri mjeseca osudjeni. (§ 23.) Dati mogućnost zločincu, da se popravi i pokaje kao i to, da se pridigne više manje od slučajna pada, želi se s tom ustanovom. A baš takovi nalaze se medju onima, koji su svakako osudjeni preko tri mjeseca; a samo oni, koji su se privikli u manjim kradjama i tučnjavi, nalaze se u najvećoj množini medju onima, koji su osudjeni ispod tri mjeseca. O tome se možemo uvjeriti iz kaznioničkih izvještaja, pa bi radi toga uputno bilo, da se uvjetna kazna primjeni i za one, koji su barem na kaznu slobode od šest mjeseci osudjeni.

I § 25. mogao bi se u koječem promjeniti. Nemadu pravo na uvjetnu kaznu oni, koji su delikt počinili iz n i s k i h m o t i v a. Što su to niski motivi i kad oni nastupaju, u noveli ništa nije kazano, nego se prepušta to sucu ili senatu, da rasudi. Koliko god se neda dvojiti u nepristranost naših sudaca, to se opet ne smije zaboraviti, da je i sudac čovjek sa svim simpatijama i antipatijama kao ostali ljudi; a ne smije se ni to zaboraviti, da su i vlade prolazne, te da bi mogla doći koja vlada, koja bi htjela u stanovitim slučajevima vršiti kakav upliv na suce u stvarima njoj nepoćudnih ljudi, pa da bi se tu ti „niski motivi" mogli svakojako rastezati. Sigurnost gradjanina iziskuje u svemu jasnoću. To se isto mora reći i za odredjenje u §-u 27. alinea 2. Može biti pogibeljno prepuštati mišljenju i ukusu suca, da rasudi i u nekim drugim slučajevima, koje zakon izričito ne spominje, dali ima nastupiti ovršivost uvjetno dosudjene kazne.

Pri koncu sam sa svojim opaskama. Osvrnuti ću se još na zadnju stavku §-a 25. Kaže se tu: da oni, koji su bili odsdjeni na kaznu slobode, a zatim im kazna uslijed previšnjeg pomilovanja otpuštena bila, imadu pravo na uvjetni otpust kazne; dočim oni, koji su radi zločina u opće ili radi prestupka osudjeni bili na kaznu preko mjesec dana i odležali je, tima ne pripada pravo, da budu osudjeni na uvjetnu kaznu. Izgleda, da se to odredjenje ne sudara s načelima pravednosti, jer koja je razlika izmedju onoga, koji je osudjen na dva mjeseca dana zatvora i odležao kaznu i onoga, koji je osudjen tri mjeseca dana, a radi slučaja, koji se desio u vladalačkoj kući, te doveo sa sobom opće ili djelomično pomilovanje? Mislim, da kazneni zakon nebi smio računati sa slučajnom srećom, nego da bi morao svukud jednako i pravedno sjeći.

Digitized by Google

Ta nejednakost opaža se i u §-u 27. alinea 1. Primjer će to najbolje razjasniti: Osudjen je siromašni seljak radi uvrede poštenja, dakle radi namjerno počinjena prestupka, na jedan dan zatvora, pretvoriva u kaznenu globu od 5 K. Drugi, bogati gradjanin, osudjen je radi prestupka protiv sigurnosti poštenja iz §-a 442. na 200 K globe, a u slučaju neutjerivosti na 4 sedmice zatvora. Ovaj potonji, jer imućan, plati novčanu kazan, a onaj prvi, jer siromah odleži svoj dan zatvora. Ovaj potonji, naime bogati gradjanin, tim nije izgubio povlasticu ili mogućnost, da pri budućem deliktu bude osudjen na uvjetni otpust kazne; dočim siromašni seljak izgubio je posve to pravo. Primjer jasno govori, pa će se valjda prema tome i ustanova tog §-a preinačiti.

Time sam svršio, a moram primjetiti, da je osnovom udovoljeno sadanjim potrebama društva i razvoja, te da se s tim mećemo uz bok sa najnaprednijim narodima u Evropi. Osnova služi na čast i njezinim sastavljačima i narodu.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ovlašteníci zemljištne zajednice ne mogu steći nekretnina svoje zajednice dosjelošću.

Prilog k tumačenju § 1462. o. g. z.

U parnici tužiteljice zadruge F. po kućegospodaru I. F. u D. V. proti tuženoj zemlj. zajednici mjestne obć. D. V. po predsjedniku J. R. u D. V. radi priznanja prava vlastničtva temeljem dosjelosti na čest. k. br. 991/4 zvanu livada C. u C. u površini od 1. j. 314 četvor. hv., upisanu u korist tužene u grunt. ul. br. 185. p. o. D. V., te odpisa i pripisa njenog spp., izrekao je kr. kotarski sud u N. G. dne 27. jula 1909. br. 9087 gr. osudu po zahtjevu tužbe.

Povodom priziva tužene preinačio je kr. banski stol osudom od 15. decembra 1909. br. 30.437 prvosudnu osudu, te tužiteljicu odbio sa tužbom i tužbenim zahtjevom, osudiv ju na nošenje parb. troška i to iz sliedećih razloga:

Tužiteljica temelji svoj tužbovni zahtjev na dosjelosti po § 1460. ogz., te bi prema tomu dokazati morala ne samo, da je sposobna steći, a stvar da se može steći, već je i potrebno, da onaj, koji ovim načinom ima steći, doista posjeduje rečenu stvar ili pravo i uz to da mu je posjed i zakonit.

Tužiteljica sama priznaje, da se u posjedu prepora za vrieme podignuća tužbe nije nalazila, a proizlazi to i iz odluke kr. kotarske oblasti u N. G. od 4. juna 1907. br. 3215 (br. 1 ad IX.)

Digitized by Google

Nadalje priznaje tužiteljica, da je ona ovlaštenica tužene zemljištne zajednice D. V., te prema tomu nije mogla kao takova prepor steći dosjelošću, jer je svim krajišnikom, a tako i tuženici podjeljeno pravo skupnog uživanja občinskih pašnjaka, pa sliedom toga nije mogla tužiteljica s nedostatka zakonitog naslova nigda prepor steći prema ustanovi § 1462. ogz., jer joj je bio posjed nezakonit, sve da je i trajao bez prekinuća preko 40 godina, što ipak nije dokazano.

Obzirom na ovo ne može tužiteljica opravdano svoj tužbovni zahtjev temeljiti na ustanovi § 1460. ogz., već jedino na ustanovi § 369. ogz.

Po ovoj zakonskoj ustanovi morala bi tužiteljica dokazati i da je prepor njezina vlastnost. Pošto tužiteljica nije dokazalo nikakav pravni naslov stečenja svojeg vlastničtva naročito ne darovanjem, koje bi bilo osnovano na ustanovi § 943. ogz., to se je morala prvosudna osuda preinačiti i tužiteljica sa svojim tužbenim zahtjevom odbiti. Parbeni trošak dosudjen je tužiteljici po ustanovi § 573. grpp. jer nema nikakovog razloga preboju.

Proti toj osudi podniela je tužiteljica previd, koji je kr. stol sedmorice riešenjem od 21. aprila 1911. br. 723 odputio, te potvrdio osudu kr. banskog stola s razloga u njoj navedenih. Priobćio: Dr. Uroić.

K tumačenju §-a 268. grpp.

U parbenom predmetu M. i J. J. po odvj. dru. M. D. u Z. proti J. S. iz R. po odvj. Dru. M. S. u Z. radi priznanja suuživanja vinograda spp. izrekao je kr. kot. sud u Z. osudu od 15. februara 1911. br. 2484 gr. uvjetnu o položenju domirne prisege po tuženom uz preboj parbenog troška.

Tuženi J. S. uložio je proti citiranoj osudi i to samo proti dielu, kojim je sudjeno na preboj parbenoga troška priziv depr. 14. marta 1911. broj 4155 gr.

Kr. banski stol, svojom osudom od 6. aprila 1911. br. 9011 odputio je priziv tuženog te potvrdio prvosudnu osudu u napadnutom dielu.

Nakon toga podnio je tuženi molbu depr. 3. maja 1911. br. 7298 gr., kojom nastupa dosudjenu mu domirnu prisegu, pa je u riešenju te molbe prvi sud, za položenje prisege odredio ročište odl. od 4. maja 1911. br. 7298 gr.

Proti toj odluci uložiše tužitelji utok depr. 11. maja 1911. br. 7840 gr, s razloga, jer da je prvosudna osuda postala pravomoćnom glede glavne stvari, pošto se proti meritumu njenom nijedna od parbenih stranaka nije poslužila pravnim liekom, a po ustanovi § 268. grpp. imade se prisega nastupiti 3 dana iza kako presuda postane pravomoćna, pa pošto je tuženi nastupnu molbu podnio tek nakon rješidbe kr. ban. stola — da je ista prekasno podnesena, pa da se je kao takova imala odbiti.

kr. banski stol povodom toga utoka preinačio je svojom rješidbom od 8. jula 1911. broj 16.229 napadnutu prvosudnu odluku, te molitelja sa njegovom nastupnom molbom odbio, iz sliedećih razloga:

vidiv, da je sam tuženi J. S. uložio priziv proti onom dielu prvosudne osude od 15. februara 1911. br. 2484 gr., kojim se izriče preboj parbenog troška, te da je osuda glede glavne stvari stupila na pravnu snagu, jer tužitelji proti toj osudi nisu uložili pravni liek;

vidiv, da je usljed toga prema §-u 268. grpp. imao tuženi glede glavne

Digitized by Google

stvari dosudjenu mu prisegu nastupiti za tri dana, iza kako je prvosudna osuda postala u nenapadnutom dielu pravomoćnom, što on nije učinio, jer ju je nastupio nakon što mu je dostavljena drugomolbena osuda od 6. aprila 1911. br. 9011, kojom se prvosudna osuda u napadnutom dielu glede izrečenog preboja parb. troška potvrdjuje.

Kr. stol sedmorice svojom vrhovnom rješidbom od 28. septembra 1911. br. 4498 potvrdio je u cielosti drugomolbenu rješidbu iz razloga u istoj navedenih. Priobćio: Dr. D. D.

Vjerovnik može podići pobojnu tužbu proti pogodovanomu i prije nego li pokuša ovrhom se namiriti iz imovine svih svojih solidarnih dužnika.

(K tumačenju § 28. zak. od 24. marta 1897. o pob. prav. djela.) Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 30. decembra 1911. br. 6096.

U usmeno raspravljenoj parnici P. štedione proti R. K. radi priznanja bespravne moći gruntovnog prenosa nekretnosti spp. sudio je kr. kotarski sud u S. osudom od 18. novembra 1910. broj 12508. gr., da je tužena R. K. dužna priznati kupoprodajni ugovor od 3. maja 1909. pod D.-I. kao i temeljem istoga poslijedivši prenos nekretnosti S. K. upisanih u grunt. ul. broj 85; itd. p. o. D. na ime tužene bez pravne moći za tužiteljicu kao vjerovnika Š. K., te je dužna dopustiti, da se tražbina P. Š. proti Š. K-u od 350 K spp. namiri iz gornjih nekretnosti itd.

Razlozi: Tužiteljica u svojoj tužbi i tečajem parnice tvrdi slijedeće:

Glasom platežnog naloga od 18. marta 1909. broj 3967. gr. pod A-I. naloženo je Š. K-u, kao solidarnom dužniku tužiteljice, da joj u roku od tri dana pod prijetnjom ovrhe imade platiti 350 K spp. Glasom odluke od 17. aprila 1909. br. 5297. gr. pod B-I. dozvoljena je ovrha na pokretnosti ovršenika Š. K. radi gornje tražbine, koja je ostala bezuspješnom.

Kupoprodajnim ugovorom od 3. maja 1909. prodao je ovršenik sve svoje nekretnosti tuženoj R. K., kako to dokazuju gruntovni izvadci pod E. F. i H., te su one i prenešene na tuženu.

Pošto je tako dokazala kako opstojnost i ovršivost svoje tražbine, a tako i bezuspješnost provedene ovrhe na imovinu Š. K. (§ 28. pob. zak.), a ujedno, da je taj ovršenik ugovorom D-I. svu svoju imovinu nepokretnosti grunt. ul. broj 85. itd. po D. prenio na tuženu svoju ženu i tim udovoljila i propisu § 25. pob. zak., traži, da se gornji kupoprodajni ugovor proglasi bez moći prema njoj i da tužena dozvoli, da se cijela njena tražbina spp. podmiri iz gornjih prodanih nepokretnosti.

Tužena priznaje sve te navode istinitima, nu stavlja slijedeće prigovore:

1.) da se je tužiteljica za svoju tražbinu, koja izvire iz gornjeg platežnog naloga, mogla podmiriti kod I. Ma i M. Ba.

2.) da ona nije znala, a niti mogla znati za prevarnu nakanu svog muža Š. K., da kani ugovorom D-I. oštetiti svoje vjerovnike, jer da je isti njen suprug živio u priležništvu preko 10 godina sa M. M., osim toga

Digitized by Google

ju tukao i nikad joj pravog povjerenja nije iskazivao, koje bi činjenice bile u stanju potkrijepiti njenu dobru vjeru, a tim bi ujedno otpao glavni uvjet pobojne tužbe, uslijed česa da valja tužbu odbiti.

Prvi prigovor tužene jest neuvaživ s razloga, što tužiteljica kao mjenbena vjerovnica imade pravo podmiriti se bilo od kojeg svog mjenbenog dužnika, pa ako se iz njegove imovine za slučaj neuspjeha ovrhe ne može podmiriti, a onda iz one, koju je ovaj prevarno odsvojio, putem pobojne tužbe.

Drugi prigovor tužene, da ona nije znala za prevarnu namjeru svog muža prigodom sklapanja ugovora D-I., takodjer je neuvaživ, jer je ona supruga ovršenikova, te što je ugovor D-I. sklapan baš u vrijeme, kad je tražbina tužiteljičina bila već u ovršnom stadiju, odnosno kratko vrijeme prije ovrhe itd.

Kr. banski stol je osudom od 26. maja 1911. broj 6026. priziv tužene otputio i osudu prvomolbenog suda potvrdio u cijelosti.

Razlozi: Prema stanju stvari dokazano je, da je kupoprodajnim ugovorom D-I. tužiteljica oštećena, što ne može doći do namirenja za svoju tražbinu od 350 K spp. proti svome dužniku Š. K., pak stoga joj i pripada u smislu ustanove § 25. zak. o. pob. pobijati spomenuti kupoprodajni ugovor u svrhu namirenja svoje tražbine.

Tuženica nije tečajem parnice dokazala u smislu ustanove § 25. cit. zak., da joj nije bila poznata nakana njenog supruga Š. K., da spomenutim ugovorom oštećuje svoje vjerovnike, naprotiv sve okolnosti po tuženici u odgovoru navedene protivno dokazuju, da je njoj spomenuta nakana njenog supruga u vrijeme sklopljenog kupoprodajnog ugovora D-I. bila poznata, a prema tome nije trebalo tog dokaza ni provadjati.

S navedenih ovdje razloga kao i onih po prvom sudu navedenih, te s obzirom itd.

Kr. stol sedmorice otputio je izvanredni previd tužene u pomanjkanju uvjeta § 335. gr. pp. po § 334. gr. pp.

Priobćio: Dr. Čimić.

Odvjetnicima imadu se obrediti troškovi i za one poslove, koji nisu doduše obavljeni pred sudom, ali su u bitnom savezu s poslovima, pred sudom obavljenima (K tumačenju §§ 26. i 27. odvj. reda.)

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 16. novembra 1911. broj 5038.

U molbenoj stvari R. K. i dr. u K proti odvjetniku dru. V. V. u Z. radi obredjenja troškovnika spp., u kojoj je kr. sudbeni stol kao gruntovna oblast u Z. odlukom od 20. januara 1911. br.382./z. obredio troškovnik dra. V. za zastupanje R. K. i A. R. u njihovom predmetu proti F. V. za uknjižbu prava vlastništva na nekretnine br. 83. obć. B. sa 155 K 36 f., —

a kr. banski stol povodom utoka dra. V. riješidbom od 8. juna 1911. broj 16294. ostaviv po prvom sudu obredjene stavke netaknute, naknadno još obredio trošak dopisivanja, i uslijed toga prvomolbenu odluku preinačio i trošak preobredio na 168 K 31 f.

Digitized by Google

kr. stol sedmorice:

vidiv, da po § 26. odvj. reda one pristojbe, koje ima stranka platiti svojemu vlastitom odvjetniku, imade likvidirati onaj sudac, pred kojim se je razpravljao posao, iz kojega su pristojbe nastale,

vidiv, da zakon ne čini razlike izmedju parbenoga i izvanparbenoga postupka, pa da je stoga sudac zvan likvidirati trošak odvjetnika, koji mu stranka imade platiti za posao razpravljen ili obavljen pred sudom takodjer u izvanparbenom postupku,

vidiv pako, da za likvidaciju zaslužbine odvjetničke za poslove, koji nisu razpravljeni ili obavljeni pred sudom, a niti stoje u bitnom savezu sa sudbenim poslom, a niti se stranke u tom sporazumiše, nisu sudovi po § 26. i 27. odvj. reda zvani, već podpadaju pod udar odnošaja o punovlašću, odnosno ob usluzi za plaću prema propisu § 1163. o. g. z.,

vidiv, da stoga napadnute dolnjosudne rješidbe, obredjujući troškovnik odvjetnika dra. V. V. za obavljeni posao oko razparcelacije i sastava kupoprodajnoga ugovora nisu u zakonu osnovane, pa da se je troškovnik odvjetnika dra. V. imao obrediti u stavkama, koje se tiču molbe za uknjižbu prava vlastništva prim. 13. jula 1910. br. 5188/z. i sa istom saveznih troškova,

vidiv konačno, da u troškovniku nisu ti troškovi napose i pregledno razvršteni,

obnašao je: povodom izvanrednoga previdnoga utoka odvjetnika dra. V. V. napadnute nižje rješidbe ukinuti, te u prvoj molbi postupajućemu sudu naložiti, da na odredit se imajućem ročištu pozove odvjetnika dra. V. V., da u troškovniku svom od 20. oktobra 1910. naznači one stavke, koje se tiču molbe za uknjižbu prava vlastničtva od13. jula 1910. br. 5188/z, pa da ili zatim zajedno sa troškovi likvidacije obredi i dalje po zakonu postupa.

Priopćio: Dr. **Čimić.**

---

§ 54. gradj. sudov. ne odredjuje nikakovu podsudnost realnu, već posebnu podsudnost osobnu.

Rješidba kr. stola sedmorice od 26. maja 1911. br. 2312.

Tužbu I. hrv. šted. u Z. proti M. P. na izdanje platežne zapovjedi radi 400 K spp. odbio je kr. kotarski sud I. u Z. odlukom od 25. januara 1911. br. 78721. gr. sbog očite nenadležnosti, jer da se tom tužbom traži izplata tražbine, osjegurane pravom zaloga na nekretnine M. P. upisane u gr. ul. br. 273. grad. P., a za takovu tužbu da je propisana nadležnost u § 54. gr. sudov., koja se dobrovoljnim podvrgnućem (46. sudov.) mijenjati ne može, jer da takovome podvrgnuću imade mjesta samo pri osobnoj podsudnosti.

Proti toj odluci podneseni po tužiteljici utok odputio je kr. kotarski stol rješidbom od 8. marta 1911. broj 3505. i potvrdio napadnutu rješidbu prvoga suda s razloga u njoj navedenih.

Kr. stol sedmorice: vidiv da § 54. sudov. ne odredjuje nikakovu podsudnost realnu, nego posebnu podsudnost osobnu,

vidiv, da se po § 46. sudov. stranke naročitom pogodbom podvrći mogu i drugomu sudu, a ne nadležnom, a samo kauzalnoj sudbenosti do-

Digitized by Google

značene stvari da se ne mogu potegnuti pred sud druge vrsti, niti pred kotarski sud spadajuće stvari razpraviti pred kojim sudištem prve molbe;

vidiv, da se osobna podsudnost može mienjati dobrovoljnim podvrgnućem, kakovo je sadržano u zadužnici od 23. novembra 1887. pod A.-I. tužbe de praes. 30. novembra 1910. br. 78721. gr.:

obnašao je povodom izvanrednoga previdnoga utoka tužiteljice I. hrv. šted. u Z. po § 339. t. 3.) gpp. ukinuti obje suglasne dolnjosudne odluke, te u prvoj molbi postupajućemu sudu naložiti, da stvar ponovno u pretres uzme i mimo neosnovanih razloga za nenadležnost riješi.

Priobćio: **Vežić.**

Zabilježba prepornosti gruntovnoga unosa dopustiva je i kod prepora, koji nastaju uslied tužbe, utemeljene na ustanovi paragrafa 1498. o. g. z.

Prinos k tumačenju §§. 104. i 105. gruntovnog reda.

V. P. iz g. Vl. utužio je po odvj. A. K. kod kr. sudbenoga stola u B. L. D.-a iz M. na priznanje prava vlastnosti nekretnina, upisanih u gr. ul. br. 4 p. o. K. S., stečenih dosjelošću, zatraživši podjedno gruntovnu zabilježbu podnesene tužbe.

Odlukom od 29. oktobra 1910. br. 8204 gr. odredio je rečeni sudbeni stol na tužbu ročište, no zahtjev tužitelja u pogledu gruntovne zabilježbe tužbe odbio je, jer da za zabilježbu ne postoje uvjeti §. 148. grunt. reda.

Povodom tužiteljeva utoka proti potonjemu dielu prvosudne odluke, preinačio je kr. banski stol rješitbom od 18. januara 1911. br. 976. napadnuti dio prvosudne odluke, te zatraženu gruntovnu zabilježbu tužbe dozvolio s razloga, jer da se tužbom pobija pravo vlastnosti na nekretnine, upisane na ime tuženika, dosliedno tome i valjanost toga gruntovnoga unosa, a zatražena zabilježba parnice da može imati važnih posliedica za tužitelja naprama budućim gruntovnim vlastnicima. Previdni utok tuženika odputio je kr. stol sedmorice vrhovnom rješitbom od 21. aprila 1911. br. 1665 i potvrdio napadnutu rješitbu kr. banskoga stola iz sliedećih razloga:

„Vidiv da tužitelj sa tužbom de pr. 26. oktobra 1910. br. 8204 gr. traži priznanje prava vlastnosti nekretnina, stečene tridesetgodišnjom dosjelosti, te dozvolu upisa tih nekretnina na njegovo ime, po čem je ova tužba utemeljena na ustanovi §. 1498. o. g. z.;

vidiv, da se prema §§. 1468. i 1478. o. g. z. trideset-godišnjim posjedom ne dovršuje samo dosjelost negibive stvari, nego, u koliko dosjelost u sebi sadržaje i zastaru, da se obje dovršuju u isto vrieme;

vidiv da §. 155. grunt. reda, u savezu sa §-om 104. toč. b) grunt. reda dozvoljava gruntovno zabilježenje prava, koje je ugaslo zagodom (§. 1499. o. g. z.);

vidiv ipak, da iz saveza §§. 1498. i 1499. o. g. z., svezanih riečima „na isti način", kao i iz općenitog sadržaja marginalnog napisa k §-u. 155. grunt. reda sliedi, da se zabilježba prepornosti po toj zakonskoj ustanovi nema ograničiti na tužbe knjižnoga vlastnika ili vjerovnika u svrhu brisanja zastarjelih prava (§. 1499. o. g. z.), nego da se zabilježba prepornosti mora priznati i onim preporom, koji nastaju uslied tužbe, podignute na temelju

Digitized by Google

ustanove §. 1498. o. g. z., pošto je jednoga i drugoga prepora zakonski, a u pravilu i pravni razlog istovjetan, i redovito u nerazdruživom savezu, — obnašao je itd. Priopćio V e ž i ć.

Općinskim činovnicima kao povjerenicima za sastav smrtovnica ne pripadaju §-om. 5. toč. b) i §-om. 18. nar. kr. zem. vlade, odjela za pravos., od 16. marta 1878. broj 1955. ustanovljene pristojbe za sačinjanje smrtovnica i našastara.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 30. decembra 1911. broj 5628.

U ostavinskom predmetu za pok. F. O. iz F., u kojem je kr. kotarski sud u G. odlukom od 12. decembra 1910. broj 9918. gr. povjereniku za sastav smrtovnica N. P. u ime pristojbe za sastav smrtovnice i našastara sa biljegom na našastar i pristojbom procjenitelja obredio 17 K 28 f.;

a kr. banski stol povodom utoka praesumptivnih nasljednika rješidbom od 14. septembra 1911. broj 22717. napadnutu odluku u tom dijelu preinačio i gornju pristojbu snizio na 9 K 30 f. uz sliedeće obrazloženje:

uvaživ, da N. P-u, opć. bilježniku kao povjereniku za sastav smrtovnica pripada dnevnica od 5 K i kilometrina 40 f. po kilometru, a da mu ne pripada pristojba za sastav smrtovnice i našastara, niti pristojba za procjenitelja, ni biljeogvina za našastar;

vidiv, itd. obnašao je: kao gore.

kr. stol sedmorice: vidiv, da uredniku već po općim službenim propisima ne pripada za obavu naloženog mu povjerenstvenog posla posebna nagrada, već samo naknada s tim spojenih troškova u obliku dnevnice i vozarine;

vidiv, da se s toga takodjer p r i s t o j b a od 2 K, koja je u §-u 5. toč. b) naredbe kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. marta 1878. broj 1955. (zbor. br. 14.) osjegurana stalnim povjerenicima za sastav smrtovnica za sačinjanje smrtovnice, ne ima smatrati posebnom nagradom, nego d n e v n i c o m, što slijedi takodjer iz ustanove točke c) istog §-a., kojom je jednaka pristojba od d n e v n o dvije krune osjegurana za dalnje dane, ako povjerenik nije mogao obaviti posla u jednom danu;

vidiv, da je u §-u. 13. iste naredbe, koja sadržaje analognu ustanovu glede pristojba, koje pripadaju povjereniku za investiranje ostavina, pristojba povjerenika, koja mu pripada za taj posao, izrično nazvana d n e v n i c o m;

vidiv, da se s toga pristojbe, predvidjene u §§-ima 5. i 13. cit. nar. imadu smatrati p u t n i m pristojbama;

vidiv, da su ove putne pristojbe za općinske činovnike i službenike uredjene naredbom kr. zem. vlade, odjela za unut. poslove od 19. augusta 1908. broj 45.530. (zbor broj 36.) tako, da po §§. 2. i 3. pripada općinskim činovnicima kod uredovanja u mjestu, koje je od uredovnog sjedišta udaljeno preko 3·5 kilometara, dnevnica od 5 K i kilometrina po 40 f. po kilometru, te eventualno dalnji u istim §§-ima navedeni putni troškovi;

Digitized by Google

vidiv, da su §-om 20. ove naredbe izrično stavljeni izvan krjeposti svi dosadanji propisi o p u t n i m pristojbama općinskih činovnika i službenika ;

vidiv, da su propisi §§. 2.—9. te §. 17. al. 2. i §§. 18.—20. ove naredbe sa sporazumnom naredbom kr. zem. vlade, odjela za pravosudje te odjela za nut. poslove od 20. februara 1909. broj 345. (zbor br. 34), protegnuti na općinske činovnike i u onom slučaju, kada poduzimlju povjerenstvena putovanja u svojstvu organa mjesnih sudova odnosno stalnih povjerenika za sačinjanje smrtovnica ;

vidiv, da prema tomu takodjer općinskomu činovniku kao stalnom povjereniku za sastav smrtovnica u ime putnih pristojba pripada samo dnevnica od 5 K i kilometrina po 40 f. od kilometra, dočim ne pripadaju napose pristojbe za sačinjanje smrtovnice i inventara po 2 K, pak da su ove stavke po prvom sudu nepripadno dopitane ;

vidiv, nasuprot, da je ostavinski našastar po utjecatelju propisno providjen biljegovkom od 72 f., a da je pristojba za cjenca s 1 K opravdana §-om. 15. naredbe kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. marta 1878. broj 1981. (zbor. br. 15), pak da je kr. banski stol nesnoovano utjecatelja odbio od odnosnim dijelom zahtjeva ;

obnašao je povodom previdnog utoka opć. bilježnika N. P. kao stalnog povjerenika za sastav smrtovnica preinačiti obje dolnjosudne odluke, te pristojbu istoga obrediti sa ukupno 13 K 28 f. tim, da se od ove svote ima odbiti primljeni predujam.

Priopćio : dr. Č i m i ć.

B. Kazneno.

Što se razumijeva pod zlostavom u smislu § 418. k. z.? Propisi § 418. k. z. protežu se i na župnika, kad fungira kao vjeroučitelj, makar da postupa proti učeniku ine vjeroispovjesti.

(Rješitba kr. sudbenoga stola u P. od 30. XII. —1911. broj II. 1281.)

M. Š., otac mldb. I. Š., grčkoistočne vjeroispovjesti u St. P. S. podnio je svojedobno kod kr. k. s. u. N. G. proti S. Š., župniku u St. P. S. prijavu, da mu je dne 20. maja 1911. u školi u St. P. S. zlostavio njegova sina, učenika I. Š., zadav mu šibom po tijelu modrice, te je s obzirom na to, što je njegov sin grčko-istočne vjeroispovjesti, nad kojim da rkt. župniku (vjeroučitelju) ne pripada u opće pravo karnosti domaće, stavio zahtjev, da se kazni radi prekršaja § 411. k. z.

Povodom ove prijave pozvao je sud prije svega prijavitelja, da dade sina sudbeno liječnički pregledati, no prijavitelj se tom pozivu nije odazvao

Na raspravi branio se okrivljeni u glavnom, da je doduše udario šibom I. Š., no da je to učinio za to, što je potonji zlorabio pogodnost, da smije u razredu biti i za vrijeme rkt. obuke vjere, jer je ne samo bio nemiran, nego mu je (t. j. okrivljenom) pače prema prijavi nekih suučenika i psovao otca, pa da je prema tomu on t. j. okrivljeni proti I. Š. upotrijebio samo pravo karnosti domaće, koje se ali nije protegnulo do zlostave, da bi pokaranik primi

Digitized by Google

na tijelu štetu, jer da se to dogodilo, prijavitelj bi bio svakako zatražio liječničko pregledanje pokaranog I. Š.

Preslušani svjedoci učenici I. Š. i S. S. potvrdiše, da su neki suučenici, doduše lažljivo tužili I. Š. okrivljenom, da mu je psovao otca, no izjaviše da je okrivljeni na to S. Š. ne samo šibom (i to jedanput po ruci i tri put po gaćama) udario, već da ga je i ćušio.

Svjedok učenik I. Š. te njegov otac, preslušani kao svjedoci, izkazaše, da su kritičnog dana bile zbilja na I. Š. vidljive tri modrice na stražnjici i jedna na ruci.

Nakon dovršenog dokaznog postupka stavio je prijavitelj konačni predlog, u kom je u glavnom ostao kod zahtjeva prijave.

Branitelj okrivljenog osporio je u konačnom predlogu doduše vjerodostojnost izkaza svjedoka glede ćuške, broja udaraca šibom i modrica, no glavno težište postavio je na to, da kad bi se to sve i uzelo dokazanim, što svjedoci iskazaše, da ipak ne obstoji ni učin prekršala § 411. kz., ni učin prekršaja § 413. kz., i to s razloga, jer prvo i župniku, kad vrši vjeroučiteljske funkcije, pripada pravo karnosti domaće nad svakim učenikom, koji je u školi, a drugo, jer ni ćuškom ni šibom nije učenik I. Š. primio na tijelu štetu u smislu § 413. k. z. Nakon dovršene glavne rasprave izrekao je kot. sud u N. G. pod br. II.-809./1911. osudu, kojom se okrivljeni S. Š. proglašuje krivim prekršaja § 413. k. z., što je dne 20. V./1911. u školi u St. P. S. zlostavio učenika I. Š. šibom, zadav mu po stražnjici modrica, te se po § 420. k. z. i t. d. osudjuje na kazan zatvora od 2 dana, koji se pretvara u golbu od 10 K, te platež troška zastupanja od 16 K.

U razlozima osude poklanja prvi sud svim svjedocima vjeru, a štetu u smislu § 413. nazrijeva na tijelu učenika I. Š. u zadobljenim modricama.

Proti toj osudi uložio je okrivljeni po svom branitelju prizive s razloga, navedenih u toč. 1., 2. i 3. § 414. k. p.

U izvedenju prvog prizivnog razloga navodi slijedeće:

„Prvi prizivni razlog temeljim na toč. 3. § 418. k. p., odnosno na sl. a) toč 9. § 277. k. p.

Da je to moje stanovište opravdano, proizlazi iz slijedećeg:

Napadnuta osuda proglašuje me krivcem prekršaja § 413. k. z., jer da sam time, što sam učenika I. Š. šibom par puta udario, pravo karnosti tako prekoračio, da je potonji time primio u tijelu štetu.

S obzirom na to nastaje najprije pitanje, što se ima razumijevati pod štetom u tijelu u smislu § 413. k. z., a zatim da li sam ja tu štetu spomenutom učeniku šibom nanjeo.

Na prvo pitanje daje nam odgovor Finger u II. svezku svog „Kaznenog prava" na str. 79. ovako:

Die Worte des Gesetzes: „das Recht der häuslichen Zucht kann in keinem Falle bis zu Misshandlungen ausgedehnt werden, wodurch der Gezüchtigte am Körper Schaden nimmt" dürften wohl dahin zu verstehen sein, dass die Misshandlung nicht eine Intensität erreichen darf, die einen pathologischen Zustand zur Folge hat, einen Zustand, der erst durch einen länger oder kürzer dauernden Heilungsprozess wieder beseitigt wird; die Folgen des Eingriefes gegen die fremde Körperintegrität müssen derartige sein, dass sie nicht mehr bloss als unangenehme, schmerzhafte, sondern als (wenn auch in geringen Grade) krankhafte erscheinen.

Digitized by Google

S obzirom na to lahak nam je odgovor na drugo pitanje!

Uzmemo li najme u obzir Fingerov odgovor i dopustimo li, da je dokazano, e je uslijed mog kažnjenja šibom zadobio spomenuti učenik modrice po stražnjici i ruci u duljini od pedlja, pa se pitajmo, da li su one „krankhafte Erscheinung", te da li je moj čin prouzrokovao patološko stanje, koje se je istom „durch dauernden Heilungsprozess" odstranilo, tada dobivamo odgovor i na drugo pitanje, najme, da spomenuti učenik uslijed kazne šibom nije primio na tijelu štete, o kojoj govori § 413. k. z., jer modrica od šibe preko gaća nije „krankhafte Erscheinung", niti je za odstranjenje njeno potreban ma kakvi „Heilungsprozess".

Ta kad bi se od šibe zadavale tijelu djeteta štete u smislu § 413. k. z., tada ta kazna ne bi naredbom zemaljske vlade od 15. srpnja 1889. br. 6798. bila u pučkim školama odredjena kao disciplinarno sredstvo!"

Povodom spomenutog priziva ukinuo je kr. sudbeni stol u P. riješenjem svojim od 30. dembra 1911., pod broj II.—1281./11. osudu kot. suda, te izrekao slijedeću osudu:

Kr. sudbeni stol u P. danas dne 30. XII. 1911. obnašao je napadnutu prvomolbenu osudu po § 421. k. p. ukinuti odnosno preinačiti, te okrivljenog S. Š. po § 250. t. 3. k. p. riješiti od obtužbe, glede na teret mu stavljenog gore pobliže označenog prekršaja § 413. kz. te ujedno po § 322. t. 4. k. p. osuditi priv. tužitelja M. Š., da okrivljenom S. Š. plati u ime troškova zastupanja 23 K.

Razlozi: Zlostava karnošću domaćom po § 413. kazni se istom tada, kada pokaranik primi u tijelu štetu, a ta šteta nastaje u savezu sa § 411. kz. tek onda. kada zlostava ostavi za sobom ne samo vidljive znakove, nego i posljedice. — Takova šteta po ustanovljenju prvog suda u konkretnom slučaju nastupila nije, jer je zlostavljenik zadobio samo modrice, od kojih već drugi dan po vlastitom priznanju nije osjetio nikakove boli, niti je sudbeno liječnički pregledan bio. — Prema tome postojala bi u objektivnom pravcu samo zlostava takova, kakovu uvjetuje § 496. kz., a takove karnosne zlostave ne podpadaju pod sankciju § 413. k. z., niti su u opće kažnjive po kaznenom zakonu, u koliko su ove učinjene u vršenju prava domaće karnosti. — Da je pako okrivljeni kao vjeroučitelj kaznio I. Š. za vrijeme školske obuke, uzima prvi sud ustanovljenim, kao što i okolnost tu, da je imao povoda, takovu kaznu upotrijebiti, a dosljedno tomu, da je zlostavivši I. Š. kod toga postupao samo cum animo corrigendi i vršeć pripadajuću mu po zakonu karnostnu vlast, — a u koliko bi se moglo dokazanim uzeti, da ju je u konkretnom slučaju prekoračio, to bi za takovo prekoračenje bio jedino odgovoran svojoj nadležnoj disciplinarnoj oblasti.

Pošto je prema navedenom prvi sud proglasio okrivljenog S. Š. krivim prekršaja § 413. k, z. radi djela, koje u opće ne spada pod nadležnost kaznenih sudova, to je time počinio ništetnost u § 418. t. 3., odnosno § 277. t. 9. sl. a) k. z., to je s toga po § 421. k. p. valjalo napadnutu osudu ukinuti, te okrivljenika po § 250. t. 3. k. p. od obtužbe riješiti, jer proti činu, na kojem se tužba osniva, zakon ne odredjuje kazni. Podjedno je valjalo priv. tuž. po § 322. t. 4. k. p. osuditi na nošenje troškova zastupanja, koji su okrivljeniku dopitani sa iznosom od 23 krune. Priobćio **Dr. Urolé.**

Digitized by Google

O zagodi tiskovnih delikata. K tumačenju § 35. zakona o porabi tiska od 17. maja 1875. broj 32. zbor. te §. 35. zvk. od 14. maja 1907. o promjeni tiskovnih zakona zbor. broj 41.

Rješidba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonalnoga od 11. novembra 1911. broj 5421.

U kaznenoj parnici privat. tužioca D. B. proti Z. V. radi prestupka suprot sigurnosti poštenja, označenoga u §. 487. k. 3. izrekao je kr. sudb. stol u Z. osudu od 11. maja 1911. broj I. 227.—1908.:

Z. V., 30 god. star itd. kriv je, što je kao odgovorni urednik H. Z. u istom listu od 20. februara 1908. na strani 6. priopćio dopis iz „K. kotara", u kojem medju ostalim veli: „Mladi madjaroni iz samoga mjesta K. upravo su poludili od jada, pa su najmili trojicu razbojnika, koji su prošle nedjelje iz zasjede i razbojnički napali dra. E. kamenjem i iz pušaka itd., čime je privat. tužioca D. B. lažno okrivio kažnjivim djelom i time počinio prestupak suprot sigurnosti poštenja, označena u §. 487. k.. z., pa se toga radi itd.

Kr. hrv. slav. dalm. stol sedmorice nakon javne kasacijonalne rasprave obdržane dne 11. novemb. 1911. obnašao je povodom žaobe ništovne optuženoga Z. V. ukinuti po §. 284. t. z. k. p. napadnutu osudu presudnoga suda, te suditi:

Z. V., 30 god. star itd. riješava se po §. 250. t. z. k. p. od optužbe, da je gornjim u osudi presudnog suda pobliže navedenim, te inkriminiranim člankom počinio na štetu privatnog tužioca D. B., trgovca u K. prestupak suprot sigurnosti poštenja, označen u §. 487. k. z., a kažnjiv po §. 493. k. z. kao i od dužnosti naknade troškova kaznenog postupka, dok se privatni tužilac po §. 307. k. p. otpućuje sa svojim odštetnim tražbinama na put gradjanske parbe. Tim je ujedno riješen i priziv optuženikov glede odmjere kazni kao i njegov priziv recte pritužba glede dra. H. H. dosudjenog troška zastupanja.

R a z l o z i. Optuženi Z. V. napada osudu suda kao ništetnu ponajprije pozivom na razlog ništetnosti točke 9. sl. b) §. 277. k. p. radi toga, što drži, da je u nazočnom slučaju nastupila zastara, jer da nije proti njemu, mal ne čitavu godinu usljedio nikakav poziv, bolje nastavljen kazneni postupak a na to da je valjalo ureda radi obzir uzeti.

U tom je pogledu ništovna žaoba optuženikova opravdana po §. 35. zak. o porabi tiska od 17. maja 1875. odnosno 14. maja 1907., jer su ustanove toga §-a. u pogledu zagodnoga roka apsolutne, te ne ima s toga u pitanjima o zagodi u tiskovnim stvarima mjesta uporavi §. 229. i 531. k. z., a naročito ne one ustanove o prekinuću zagode uslijed izdanog okrivljeniku u zagodnom roku sudbenog poziva za njegovo saslušanje.

U §. 35. zak. o. p. tiska se naime izrično navodi: „Medjutim isključuje se baš i u onim slučajevima, gdje glede takova djela po načelima kaznenog zakona nije još nastala zgoda, svaki dalnji postupak, ako se itd. Nedvojbeno je dakle, da svako kažnjivo djelo, počinjeno tiskopisom, utrnjuje zagodom, ako ne bude proti počinitelju od časa počinjenog odnosnog inkriminiranog djela po kojem ovozemnom sudu uz vrieme propisano u §. 34. zak. o. porabi tiska (t. j. u roku od 6 mjeseci) poveden ili nastavljen kazneno-sudbeni progon; dakle bez obzira na to, da li postoje ili ne postoje uvjeti §. 229. odnosno §. 531. k. z.

U nazočnom slučaju ustanovljeno je kaznenim spisima, da je inkrimin-

Digitized by Google

rani čin počinjen tiskopisom dne 20. februara 1908., da je proti optuženiku Z. V. privatni tužilac D. B. po svom zastupniku nadležnomu sudu pravodobno podnio kaznenu prijavu dne 28. febr. 1908., da je proti ovomu isti dan odredjeni kazneni progon, da je on kao okrivljenih saslušan dne 10. marta 1908. i proti njemu ujedno provedena istraga u smislu §. 13. postupka u stvarima tiskovnim. Ali iza toga je zamolnicom od 18. marta 1908. propisanim putem preko kr. zemaljske vlade zatraženo od sabora kraljevina Hrv. Slav. i Dalmacije izručenje suokrivljenika dra. M. S. kao narodnog zastupnika za kazneni progon na istu kaznenu prijavu.Toj zamolnici udovoljeno je istom 11. maja 1910.

Od 10. marta 1908. jest svako dalnje kazneno postupanje proti Z. V. kao okrivljeniku mirovalo sve do 24. juna 1910., kad je sudac istražitelj pozvao privatnog tušioca D. B., da se u roku od 8 dana izjavi, dali kani nastaviti kazneno postupanje proti dru. M. S.i Z. V., te da u jesnom slučaju podnese svoj predlog za provedenje istrage proti njima. Tom pozivu je privatni tužilac udovoljio svojim podneskom od 2. jula 1910. Iza toga t. j. dne 18. jula 1910. provedena je istraga i proti dru. M. S., te je privatni tužilac istog dana pozvan na podignuće optužnice u roku od 14 dana. On je u zakonitom roku i tomu pozivu glede okrivljenog Z. V. udovoljio, dok je odustao od svakog progona proti dru. M. S.

Prema tomu nije proti okrivljenom Z. V. kazneni postupak nastavljen od 10. marta 1908. pa sve no 24. juna 1910. dakle preko dvije godine, odnosno postupak je mirovao. Budući da se traženo izručenje suokrivljenog dra. M.S nije ticalo optuženog Z. V., jer se je kazneni postupak proti njemu mogao lako, a i morao po §. 50. k. p. izlučiti i napose provesti bilo na predlog koje stranke, bilo ureda radi, a pošto to učinjeno nije, to je za obtuženoga Z.V. nastupila zagoda u smislu §. 35. z. o p. t., kojui je presudni sud imao s obzirom na propis §. 2. k. p. ureda radi obzir uzeti, pa jer to učinjeno nije, to imademo razlog ništetnosti po točki 9. sl. b) §. 277. k. p.

Uslijed toga itd. Priopćio dr. Čimić.

Kradnja stvari iz zaključanog dvorišta jest kradja u stvarima zatvorenim; slučaj pokušaja zločina kradnje; tadbina od navade. (§§ 171., 174. st. II. slovo c) i 179. kz. te § 8. kz.).

Rješitba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonalnoga od 17. novembra 1911. broj 5446.

Kr. hrv. slav. dalm. stol sedmorice kao sud kasacijonalni povodom žaobe ništovne optuženoga J. B. proti osudi kr. sudbenoga stola u V. od 13. septembra 1911. broj I. 290—1911., kojom je rečeni sudbeni stol osudio:

J. B., 36 god. star itd., 6 puta radi zločina kradje već kažnjen, kriv je i to: I. što si je u noći od 7. na 8. juna 1911. u gradu V. — bivši već dvaput radi kradnje kažnjen, a da od pretrpljene posljednje kazni nije još prošlo 10 godina — svoje koristi radi, a bez privole niže navedenih posjednika prisvojio odnosno pokušao prisvojiti:

a) na štetu H. i M., g. M. ušuljavši se na verandu kuće htio prisvojiti iz zaključanog hodnika rubenine u vrijednosti od preko 100 K, što mu ali samo usljed redarstvene zapreke uspjelo nije, čime je poduzeo čin na djelotvorno izvršenje zločinstva kradnje vodeći, koji mu samo uslijed nastupivše tudje zapreke uspio nije;

Digitized by Google

b) na štetu istih prisvojio si iz zaključanog dvorišta jednu plahtu, jedno pokrivalo i dva ubrusa u vrijednosti od ukupno 40 K 80 f.;

c) na štetu dra. I. N. iz zatvorenog predsoblja jedan slamnati šešir, jednu kapu, dvije kefe i pastu u ukupnoj vriednosti od K 6.—.

d) na štetu M. P. iz zaključanog dvorišta dva užeta u vrijednosti od 60 fil., i

e) na štetu F. B. iz nezaključanog dvorišta jedne crvene hlače, vrijedne 7 K i tim si činima pod a) do uključivo d) prisvojio odnosno pokušao prisvojiti iz zatvorenih a pod e) iz nezatvorenog prostora tudjih pomični stvari u vrijednosti od preko 100 K;

II. i III. ispušteno;

čin je počinio i to činom pod I. a) do uključivo e) zločinstvo dovršene što opet pokušane kradnje, označeno u §§ 171., 173., 174. II. sl. c) 176. sl. a) kz. zatim činom pod II. i III. zločinstvo javnog nasilja III. slučaja, označeno u § 81. kz., te zločinstvo teške tjelesne ozlede, označeno u §§ 152. i 155. sl. b) kz., pa se stoga kao tat od navade po § 179. kz. obzirom na propis §§ 180. i 34. kz. osudjuje na kazan teške tamnice u trajanju od pet godina, pooštren svakog mjeseca jednim postom itd. obnašao je: žaobu ništovnu optuženog J. B. po § 282. IV. b) kp. zabaciti, a njegov priziv u pogledu kazni po § 291. kp. otputiti i u tom dijelu osudu presudnog suda potvrditi.

Razlozi: Optuženi I. B. napada osudu presudnog suda na temelju razloga ništetnosti toč. 5. i 10. § 277. kp. tvrdeći, da kradnja na štetu H. i M. g. M. (onu pod b) te M. P. (onu pod d) nije počinio u stvarima zatvorenima, jer se dvorište ne može smatrati zatvoreno mjesto u smislu § 174. II. c. k. z.; nadalje što je sud uzeo dokazanim, da si je nakanio u vili H. i M. g. M. (čin pod a) prisvojiti pokretnosti u vrijednosti preko 100 K.

Nu ovi razlozi ništovni nisu osnovani, jer je presudni sud uzeo ustanovljenim, da su dvorišna vrata bila zatvorena, a dvorište samo ogradjeno, te je kradnja počinjena iz zatvorenoga ne samo silovitim otvoranjem vrata odnosnog prostora, u kojem se stvari nalaze, već i onda, kada do njih doći može neobičnim sredstvom, kao što je u predležećem slučaju. Nadalje je presudni sud u svojem obrazloženju naveo temeljitih razloga, s kojih uzima, da si je optuženik nakanio iz zatvorenog hodnika prisvojiti stvari, koje su se nalazile ne samo u tom zatvorenom hodniku već i u zatvorenim ormarima u vrijednosti daleko većoj od 100 K, a da si tih stvari nije prisvojio, jer je u djelu zatečen, te tako u izvršenju zapriječen.

Valja stoga itd. Priopćio: Dr. Čimić.

Iz upravne prakse.

Gruntovni vlastnik — usurpant nekretnina, koje su u skupnom uživanju zemljištne zajednice: Je su li upravne ili sudbene oblasti nadležne uredovati glede takove usurpacije?

Prinos k tumačenju § 50. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zemljištnih zajednica i k zakonu o smetanom posjedu.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, izdala je dne 1. marta 1912. pod brojem 8.186 sliedeću vrhovnu rješidbu:

Digitized by Google

Otpućenjem utoka Davida P. i Gjoke K. potvrdjuje se odluka tog žup. upravnog odbora od 11. jula 1911. broj 3343 u. o. iz sliedećih razloga:

Glasom spisu priloženoga gruntovnog izvadka nekretnina grunt. ul. broj 177 porezne občine M. gruntovni je vlastnik tih nekretnina, naročito kat. čestice broj 1012 sa 1528 čet. hvati, David P. iz M.

Nepreporno je ali ustanovljeno, što medjutim i sam David P. priznaje, da se u posjedu kat. čestice broj 1012 od pamtivjeka nalazi zemlj. zajednica urb. občine M., no početkom decembra 1909. godine da je zašao u posjed diela rečene čestice u površini od 993 četvor. hvati David P. pooravši taj dio, dočim je drugi dio rečene čestice u površini od 508 četvor. hvati zaposjeo Gjoka K., te je tako zemlj. zajednica urb. občine M. protupravno lišena toga posjeda.

Zemlj. zajednica urb. občine M. zatražila je pravodobno tužbom smetana posjeda pomoć sudačku te je konačnom odlukom kr. kot. suda u M. od 31. decembra 1909. broj 15.973/gr. njezinom tužbenom zahtjevu i udovoljeno, pa je David P. proglašen krivim, da je zemalj. zajednicu urb. obć. M. smetao u njezinom faktičnom posjedu pašnjaka kat. broj 1012 time, što je u mjesecu decembru 1909. taj pašnjak preorao.

Uslied ništovne žaobe Davida P. u k i n u o je kr. sudbeni stol kao prizivni sud u M. riešenjem od 19. februara 1910. broj 895/gr. gore citiranu konačnu odluku kr. kot. suda u M., jer da je za ovaj spor n a d l e ž n a u p r a v n a o b l a s t, kad je ustanovljeno, da su članovi zem. zajednice, medju kojima se je nalazio i tuženi, prijepornu parcelu uživali od pamtivjeka.

Ta parcela po tom spada u imovinu zemalj. zajednice urbarske občine M. bez obzira na to, da li je David P. gruntovnim vlastnikom iste.

Zemalj. zajednica urb. občine M. je nakon toga predala kod nadležne upravne oblasti molbu proti Davidu P. i Gjoki K. za zaštitu njezinoga mirnog faktičnog posjeda pašnjaka, naime kat. čestica 1012, kojeg ona od pamtivjeka uživa, odnosno zatražila je, da se taj pašnjak preda na uživanje zemaljskoj zajednici kao takovoj neizključiv od uživanja ni njezine ovlaštenike Davida P. i Gjoku K.

Prema tome se tu ne radi o preporu vlastničtva, već postoji prepor izmedju zemalj. zajednice kao takove i njezinih ovlaštenika glede skupnog uživanja zajedničkog pašnjaka odnosno glede načina izvršivanja ovlaštenićkoga prava, a za riešenje ovakovog prepora izmedju zemalj. zajednice i pojedinih njezinih ovlaštenika jesu u smislu §-a 52. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zemalj. zajednica n a d l e ž n e u p r a v n e o b l a s t i.

Pošto je sam David P. priznao, da je upitnu nekretninu uživala zemaljska zajednica urb. občine M. od pamtivjeka, te da je svojevoljno i silom poduzeo sam uživati rečene nekretnine izoravši je, a Gjoka K. je sam izjavio, da je voljan posjed prepora napustiti, pošto se je ustanovilo, da po njemu usurpirani dio nije sastavni dio njegove čestice kat. broj 1011, to je valjalo odlučiti, kako je gore navedeno.

Priobćio: Fr. H a l a d i.

Digitized by Google

Stanovnicima bivšeg krajiškog područja, koji ne potiču iz koje krajiške pukovnijske općine, nego iz negdašnjih krajiških komuniteta, ne pripada pravoužitničtvo u šumama krajiških imovnih općina.

(Rješitba kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 2. decembra 1910. br. 58.257.)

Utok odpućuje se te se potvrdjuje drugostepena odluka žup. uprav. odbora od 11. oktobra 1909. broj 2265, kojom je molitelj odpućen zahtjevom za upis u pravoužitni katastar imovne općine.

Razlozi: Po §-u 1. zakona od 8. juna 1871. (o ustanovama za odkup, izlučenje prava na drvlje i uživanje šumskih proizvoda, što krajiški stanovnici imadu u državnim šumama, nalazećim se u vojnoj Krajini), podpadaju tomu zakonu ona prava, koja su zajamčena krajiškim obiteljima zakonom od 3. februara 1860. (šumski zakon za c. i kr. vojnu Krajinu), — a prema §-u 68. šumskog pravilnika, izdanog k potonjem zakonu, imadu se pod tim obiteljima razumjevat one krajiške obitelji, koje su imale pravo šum. služnosti u državnim šumama, — jer u smislu §-a 2. cit. zakona od 8. juna 1871. jesu ta prava odkupom odriešena tako, da je krajiškim općinama izlučena polovica onih državnih šuma, u kojima su do onda imale pravo šumarenja, a druga polovica ostala je vlastničtvo države, — a po §-u 4. i 6. tog zakona i po §-u 4. zakona od 16. juna 1873. (o imovnim općinama u hrv. slav. vojnoj Krajini) jest dioba preduzeta izmedju države i skupnosti pukovnijske općine.

Prema tomu jesu izlučenjem državnih šuma za imovne općine, odkupljena prava šumskih služnosti onih općina, mjesta i ovlaštenih krajiških obitelji, koje su spadale u koju pukovnijsku općinu.

Pošto pako V. M. ne potiče iz koje pukovnijske općine nego iz njekadašnjeg krajiškog komuniteta B., koji kod diobe državnih šuma po citiranim zakonskim ustanovama u obzir nije došao, — i pošto V. M. nije prije 8. juna 1871. postao pripadnikom pukovnijske općine k., ne pripada mu pravoužitničtvo na šume imovne općine k. Dr. A. Goglia.

Dosmrtno uživanje selištnog posjeda sačinjava realni uvjet za izvršivanje pravoužitnog prava.

(Rješidba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 19. januara 1912. br. 67.654 ex 1911.)

Povodom utoka A. O. preinačuje se drugostepena odluka žup. upravnog odbora od 14. septembra 1911. broj 4831, kojom je A. O. odpućen zahtjevom za upis u pravoužitni katastar, te se odlučuje, da se A. O. imade uvrstiti u pravoužitni katastar b. imovne općine sa kompetencijom od 1/4 selišta i da mu pripadaju ogrievna drva i gradjevnog drva samo toliko, koliko je potrebno za redovito uzdržavanje i popravljanje kuće, a ne i za novogradnje.

Razlozi: Iz osobnog lista 9 kompanije 7. krajiške pukovnije vidi se, da je molitelj bio unovačen za krajiškog vojnika te služio za vrieme obstanka vojne Krajine. Time je dokazano, da molitelj potiče iz krajiške obitelji, koja je u svoje vrieme izpunjavala krajiške dužnosti davanja vojnika; (§ 1. sl. e) Naputka A za provedbu § 4. zakona od 8. juna 1871. o imovnim općinama u hrv. slav. vojnoj Krajini), pa mu stoga pripada pravoužitničtvo.

Digitized by Google

Iz grunt. uložka broj 276. občine P. vidi se nadalje, da molitelju pripada doživotno uživanje tih nekretnina, a uživanje jest pravo upotrebljavati tudju stvar bez svakog ograničenja, čuvajuć sućanstvo njezino (§ 509. o. g. z.).

Uživaoc ima dakle u pogledu upotrebljenja stvari, dane mu na uživanje, ista ona neograničena prava, kao i vlastnik, samo mu ne pristoji pravo razpolagati sa sućnosti stvari.

Pošto je na spomenutim nekretninama sagradjena kuća, u kojoj molitelj glasom svjedočbe občinskog poglavarstva u P. od 28. septembra 1910. broj 2170 vodi samostalno kućanstvo, to mu po § 6. sl. d) citiranog Naputka A. pripada ogrievno drvo za njegovu kućnu potrebu, a pripada mu i gradjevno drvo za uzdržavanje i popravljanje kuće, jer dužnost popravljati kuću spada u smislu § 513. obć. gradj. zakona na uživaoca.

Pošto pak troškovi gradjenja padaju na teret vlastnika kuće (§§ 514. i 515. o. g. z.), to molitelju kao uživaocu ne pripada drvo za novogradnje.

Dr. A. Goglia.

Priziv radi parničnih troškova ima se biljegovati po IV. 18. čl. 48/13., a ne po IV. sl. b) § 21. zak. čl. XXVI.—1894.

Kr. ug. upravno sudište uzevši u svojoj, dne 25. januara 1911. držanoj javnoj sjednici u razpravu stvar pristojbe Dr. Ž. M. iz R., u kojoj je kr. porezni ured u R. u k. pop. od god. 1908. pod stav. br. 245 odmjerio pristojbu sa 30 kruna, koju je kr. financijalno ravnateljstvo u V. odlukom od 22. septembra 1908. broj 57.463 odobrilo, izreklo je uslied tužbe rečene stranke, slijedeću

o s u d u od 21. januara 1911.: Kr. ug. upravno sudište uvažuje tužbu, te odredjuje brisanje žaljene pristojbe.

R a z l o z i: Iz parbenih spisa, pribavljenih tečajem dokaznog postupka, odredjenog po ovom sudištu, proizlazi, da je tužitelj u po njemu zastupanoj stvari T. Ž. proti trgovačkoj tvrdci „Sch. i drug" u B. radi 454 for. 04 nč. (908 K. 08 fil.) spp. proti osudi kr. kotarskog suda u R. broj 15.442 1907. gr. uložio sa ništovnom žalbom skopčani priziv, a pošto je taj providio sa biljegovkom od 4 K., zahtieva se od njega u glavi opisana pristojba i to: u ime jednostruke biljegovne pristojbe iznos od 6 K, a u ime povišice 24 krune, ukupno 30 K, koja je pristojba uzdržana i tužbom napadnutom odlukom.

Ta odluka kr. financ. ravnateljstva ali ne imade zakonitog temelja, jer se je ovo sudište kako iz manisanog podneska, tako i iz parbenih spisa o tome osvjedočilo, da je isti (priziv) u glavnoj stvari podnešen kao ništovna žalba, te je predmetom priziva navedeno samo to, da prema stanju parnice nije uzajamno prebit tečajem parnice ustanovljen parbeni trošak od 23 krune, prema tome se isti nije imao kao takov biljegovati na temelju pod točke III. b) § 19. naredbe broj 27.365/1896. izdane u pogledu uporabe zak. čl. XXVI.: 1894. u Hrvatskoj i Slavoniji, odnosno IV. b) § 21. pomenutog zak. članka, nego je isti u smislu IV. : 13. čl. 48/13 pristojbene tarife dostatno bio providjen sa biljegovkom od 4 krune, radi čega imalo se je odrediti brisanje pogriešno zahtijevane pristojbe.

Dano u Budapešti iz sjednice kr. ug. upravnog sudišta, obdržavane dne 25. januara 1911. Dr. Ž. M.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

N. P. Blagoevъ: **Pravni i socialni vъzgledi na Bogomilitě izъ sъčinenieto Bogomili.** Mali oktav, pag. 108. Cijena 1.80 K.

U prvoj polovici X. v. niknula je u Bugarskoj nova hereza, kojoj je prema predaji začetnikom bio pop Bogomil, što je novu svoju vjeru širio u Bugarskoj za carevanja Petra (927.—968.). Dogmatički temelj ovoj sekti bio je dualizam: dva su „načala", dva principa, dobro i zlo, bog dobra i bog zla. Od principa dobra, koji je bog κατ' ἐξοχήν, nije moglo nastati ništa nesavršena niti vremenita; od principa zla, od djavola, potječe sve vremenito i prolazno. Bog nije stvorio tvari: to je djelo satane.

Unutar same sekte bile su dvije struje: jedna, radikalnija, držala je, da su i iskonačno postojala dva principa, dočim je druga držala, da je originarno bio samo jedan princip, jedan bog, od koga se tek kasnije izlučio, odmetnuo princip zla.

Bogomilski nazori o svijetu bili su konzekvenca te temeljne dogme o dvjema „načalima". Prema osnovnoj svojoj dogmi spada bogomilstvo u sistem gnostičko-manihejskog dualizma, kako se razvio na istoku.

Na istom dogmatskom temelju razvila se hereza pavličanska i masalijanska na istoku, a patarenska i katarska na zapadu, osobito u Italiji i Francuskoj. Dapače katari i patareni na zapadu u filiaciji su sa bogomilima, tako, te se je sljedba katarska i patarenska zvala „Bulgarorum haeresis", a oni u vjerskom pogledu „Bulgari".

Bogomili i njegovi sljedbenici razvili su zastavu reformatorsku, te su navjestili rat crkvi i državi u Bugarskoj, te su svojim nazorima o ženidbi prodrmali i njezine socijalne temelje.

Koliko je još sam Bogomil uspio u Bugarskoj nije točno poznato. Vjerojatno je, da je prema razmjerima te sekte koncem X. v. uz njega pristalo sve, što je još bilo u Bugarskoj odano staroj poganskoj vjeri. On je mogao svojom naukom uspjeti tim više, jer su u njoj bili spojeni elementi staroga poganstva sa elementima kršćanske nauke.

Kršćanstvo reagiralo je proti bogomilima svom agresivnošću. Napadaji na njih sa strane pravoslavnih vanredno su oštri i jedki. Državna se vlast ali držala prema novoj sekti vrlo rezervirano, ne istupajuć proti njoj, dapače nalazimo, da je pristaša bogomila bilo i u vladalačkoj kući.

Dolaze krvave godine ratovanja sa Vizantom. Bezuspješan je otpor cara-Bogomila Radomir-Romana (1014.—1015.) i brata mu Joana Vladislava, tako da g. 1019. Vladislav II. Bulgaroktonos podjarmi Bugarsku. Na ovo državno osvojenje nadovezuje se pobjeda istočno-kršćanske crkve — bar o bogomilima nema više mnogo govora.

U isto ovo doba prešlo je bogomilstvo granice bugarske države. Nalazimo ih u dukljanskoj kneževini, koja je obuhvatala i neke djelove **današnje** Hercegovine. To je ali za XI. v. i sve što o bogomilima znademo. Veće gibanje medju bogomilima opažamo opet od konca XI. v. osobito u Macedoniji i to kroz cijeli XII. v. (doba dekadanse u Vizantu). U to doba, točnije sredinom XII. st., nalazimo bogomile u novom središtu srpske države, županiji raškoj, u doba vel. župana Stjepana Nemanje. Ovaj je istupio odlučno proti hereticima, kazneć ih dapače ognjem i progonom. To je imalo uspjeha: bogomila u Srbiji nestalo je, ali prognanici srbski prenijeli su nauku u Bosnu.

Digitized by Google

Za bana Kulina (1180.—1204.) nalazimo bogomilstvo u Bosni već tako snažnim, da uz njega pristaje sam ban. Papa Inocens III. (1198.—1216.) doznav za bogomilske heretike u Bosni, odluči najoštrije proti njima postupati, jer je bila pogibelj tim veća, što je i sam vladar — ban Kulin — pristajao uz herezu.

Inocens III. našao je za taj posao pomagača u ugarskom kralju Mirku. Papa naloži kralju, da nastoji najprije u miru sklonuti bana Kulina, da odustane od bogomilstva, a neće li ta mirna intervencija imati uspjeha, treba da ugarski kralj povede križarsku vojnu, Bosnu zaposjedne, a bana im izagna. Kulin je bio toj pogibelji dorasao: on se na presenećenje rimske stolice i ugarskog kralja skloni kao vjeran sin u krilo katoličke crkve. S banom pokorili su se crkvi katoličkoj i većina velmoža. Rimska je stolica ovdje slavila potpunu pobjedu — ali ne konačnu. Već za nasljednika Kulinova Stjepana bana opet se jače javljaju Bogomili. S nasljednikom Stjepanovim banom Matejom Ninoslavom (1232.—1250.) dolazi na banski prijesto opet bogomil. Rimska stolica opet nastoji, da iskorjeni krivovjerje pomoću ugarskom. Ban se opet odriče bogomilstva i prelazi na katolicizam. No ne za dugo: ponovno prelazi na bogomilstvo. Križarska vojna, što ju vodi Ugarska po vojvodi Kolomanu g. 1235. imala je tek prividan uspjeh. Matej Ninoslav opet je g. 1240. banom.

G. 1254. uspjelo je napokon ugarskom kralju Beli da podvrgne Bosnu i Hercegovinu svojoj vrhovnoj vlasti. Tim osvojenjem nije ali prestalo bogomilstvo, u Bosni — naprotiv ono se je sve više jačalo. Uzaludni su bili svi pozivi rimske stolice na vladare i velmože, da satru krivovjerje u Bosni. Bogomilstvo našlo je mjesta u svim slojevima naroda u Bosni.

Kralj Stjepan Tvrtko, i ako je bio pravoslavni, branio je i štitio u svojoj državi bogomile. Dapače ni onda nije svoga ponašanja znatno promijenio, kad je, slijedeć političku konstelaciju, prešao na katolicizam. Bogomili su dapače za vladanja Stjepana Dabiše, Stjepana Ostoje i Ostojića te Stjepana Tvrtka Tvrtkovića došli u državi do velikog upliva i privilegovanog položaja. —

Vojvoda Hrvoj, moćniji i od samog kralja, vojvoda Sandalj Hranić, vojvoda Stjepan Radoslav Pavlović — sve su to bogomili.

Konac XIV. i početak XV. v. možemo označiti kulminacijom bogomilskog pokreta u Bosni.

Prestalo je bogomilstvo u Bosni tek njezinom propašću. Zadnje ostanke bosanskih bogomila nalazimo u Humu.

U Srbiji poslije Stjepana Nemanje ne nalazimo više bogomila.

Bugarska je nakon pokorenja (1019.) došla opet koncem XII. v. do svoje samostalnosti (osnutkom drugoga bugarskog carstva). Ne dugo iza toga javlja se opet i bogomilstvo. Oštra reakcija cara Borisa nije mogla zagušiti taj pokret u zametku. Do većega znamenovanja, istina, nije došao, ali sasvim je uništeno bogomilstvo tek osvojenjem Bugarske po Turcima.

U Dalmaciji se prema vrelima prvi put sastajemo s bogomilstvom na početku 13. st. i to u Spljetu i Trogiru. Većih dimenzija u Dalmaciji bogomilstvo nije zauzelo.

Iz prve trećine XIII. st. imamo i prvih vijesti, da je bogomilstvo iz Bosne našlo puta u današnju Slavoniju, tako te rimska stolica dozvoli 1229., da se za pobijanje krivovjerja uskrisi stara biskupija sremska. Usprkos toga se je to krivovjerje još dugo sačuvalo, osobito u županiji požeškoj i vukovskoj.

Digitized by Google

Tako nam prikazuje ovaj vjerski pokret na slavenskom jugu u najopširnijoj i najtemeljitijoj monografiji naše literature u tom pitanju Rački (Rad VII., VIII. i X.).

U srednjem vijeku, u toj dobi neriješenih problema, imali su često vjerski pokreti svoj posebni karakter. U doba predisponirano za teološke dispute povuklo je svako vjersko gibanje za sobom bezbroj pitanja socijalnih, političkih i kulturnih. Svi ovi problemi traže svoje riješenje, a sve pod formom i plaštem vjerske reforme.

Najzgodnije tlo za ovakove teološke polemike, u kojima se kriju problemi politički, socijalni i kulturni, bio je Vizant. U ovoj kozmopolitskoj imperiji ideja nacionaliteta u opće nije postojala — a zamjenjivala ju ideja pravovjerja — ortodoksija. U teološkim polemičkim raspravama sakrivaju se programi politički, socijalni i kulturni. Ovakova religija ima daleko dublje značenje, te širu zadaću, nego li tek filozofirati o snošaju čovjeka prema bogu, i o položaju konačnoga u beskonačnom.

Protucar n. pr. imperatora vizantijskog Zenona (474.—491.), general Leontijev imao je svojim političkim programom — halcedonski credo. Osobito je zanimiv pokret ikonomaha. Obožavanje svetih slika — ikona — poprimilo je u Vizantu tolike dimenzije i takove oblike, da se nije baš ni u čem razlikovalo od idolatrije. Prvi je proti takvom pretjerivanju ustao Leo XIII. Izaurijac (717.—741.), i sam uzev pero u obranu svoga vjerskog uvjerenja. On je imao za to i političkih razloga. Bojao se je, da se ne bi štovanjem slika još i više zaoštrila razlika kršćanstva, koje slike štuje prema židovstvu i muhamedanstvu, koje ih zabacuje.

Proti zabrani carevoj o štovanju slika diglo se nezadovoljstvo medju prostim pukom, monasima i ženama, koje je doskora poprimilo karakter opasne revolucije. I na ovaj pokret, koji ima u svom žarištu tek pitanje formalnog kulta, nadovezalo se nebrojeno problema socijalnih, političkih i kulturnih. Jedna i druga stranka, ikonomahi i ikonoduli, sastavili su svoj program obzirom na sve ove probleme. Uz prve su pristajali car i njegova dvorska aristokracija i vojska, a uz druge niži svećenici, monasi, prosti narod te žene. Sve do polovine 9. st. imadu ove dvije stranke taj sasvim izrazito političko-socijalni karakter. Značenje i prezanja obih partaja ovog pokreta nijesu još točno ispitana. Neki vide u ikonomahima želju za širokim progresivnim pokretom, koji se opire na načela helenska, što su se sačuvala na istoku imperije. Drugi opet vide u ikonomahima predstavnike kulturnijih europskih načela, uza sve to što i ovi priznaju porijetlo ikonomačke borbe sa istoka.

Ma kako bilo sigurno je, da su ikonomahi načinili u socijalnoj, kulturnoj i pravnoj povjesti bizantinskoj epohu, i da je cijeli ovaj duboki pokret nastao u povodu pitanja o štovanju ikona.

Slični religizoni pokreti sa velikim značenjem političkim, socijalnim i kulturnim, bili su i na zapadu običajni. Uzmimo samo na um pokret husitski.

Husitizam ima sasvim drugo, daleko dublje značenje, nego li viklifizam, od koga je potekao. Počevši kao pitanje čisto vjersko-reformativno, povuklo je za sobom veliki broj problema političkih i socijalnih, što se vidi i prema grupiranju stranaka: Husiti su Česi, a proti hereticima dižu se križarske vojske njemačke narodnosti.

Oduševljeni husitski vojaci bore se, istina, za reformaciju u katoličkoj crkvi, krv ali svoju liju za ideju demokratsko-nacionalnu, koja još ipak nije došla do svijesti.

Digitized by Google

Ovaj pokret je usprkos velikih časovitih uspjeha bio poslije smrti Jurja Podjebradskog osudjen da prestane. Razlog bi bio onaj dobi neprijatni demokratizam, kojega je bio nosiocem husitizam. Nacionalna češka ideja dobila je novog predstavnika u češkim staležima, koji na tom temelju započinju borbu s Ferdinandom I. i Rudolfom II.

Prikazati pokret bogomila od IX. —XV. st. na slavenskom jugu ne samo kao religiozan već u prvom redu kao pokret kulturni, politički i socijalni, to je zadaća, što si ju postavlja g. autor u naslovno navedenom djelu.

Misao ta nije sasvim nova. Implicite se i Rački u spomenutoj monografiji obazirao na ove momente, a Klaić (Povjest Bosne p. 532.) naročito veli, da su bogomili bili na neki način socijalni demokrati srednjega vijeka, pa su zato njihove nauke našle silna odziva kod puka. Ističe takodjer na istom mjestu, da je bogomilstvo bilo i pojavom kulturnim. Svakako je ali zaslugom g. autora- što je prvi tu misao izrazio tako jasno i precizno, i što joj je dao samostalno značenje.

Već u predgovoru se g. autor ogradjuje proti identificiranju bogomilstva sa katarstvom i patarenstvom na zapadu, a s manihejstvom, pavlikijanstvom i masilijanstvom. itd. na istoku. To identificiranje je u ostalom baš toliko opravdano odnosno neopravdano, koliko bi bilo identificiranje husitizma s viklifizmom. Radi se naime o stanovištu, s kojeg se stvar posmatra. Glavne misli g. autora su ove:

Nakon doseljenja Slavena na balkanski poluotok učinjena su sa strane bugarske države tri pokušaja za ujedinjenjem svih južno-slavenskih država i plemena pod jednom — bugarskom — vlašću: prvi za Kruma, drugi za Simeona, a treći, najozbiljniji, za Samuila.

Pokorenjem Bugarske po Vizantu 1019. nestalo je takodjer ideje za ujedinjenjem južnih Slavena. Ipak nije zamrla uspomena na staru slobodu i samostalnost, već je dobivala izražaja u čestim bunama i ustancima proti imperiji tako, da još uvijek Bugarsku imamo smatrati političkim centrumom — osobito pak od g. 1186. t. j. osnutka drugog bugarskog carstva.

Sredinom XI. v. javlja se Zeta kao politički centrum za srbska plemena, a kasnije polovinom XII. v. ju u tom zamijenjuje Raška.

Hrvatska i Dalmacija došav 1102. u zajednicu sa Ugarskom, izgubile su svoje značenje kao samostalni politički centrum na Balkanu u srednjem vijeku. Zamijenila ju u tom Bosna, koja se javlja koncem XII. st. kao samostalna država slavenska na zapadu Balkana.

Glavni razlog, što nije uspjelo ujedinjenje južnog Slavenstva na Balkanu, ležao je u Vizantu, koji je proti tomu radio svim sredstvima svoje politike. Istočna imperija nije propustila nijednu zgodu, da naglasi svoja virtuelna politička prava na balkanskom poluotoku, pa se nije žacala ni dugih krvavih ratova. Tim prezanjima suprotstavili su Slaveni sav mogući otpor. Osobito je bila izvrgnuta ovim napadajima Bugarska, te su te dugotrajne borbe rodile dubokom i neugasivom mržnjom izmedju stanovnika obiju država.

Druga država, koja je smatrala Balkan svojom sferom interesa, bila je Ugarska, za koju je bilo političko pitanje prvog reda, da dodje na Jadransko i Crno more. Uslijed osobitih političkih prilika uspjelo joj je prvo pokrunjenju Kolomana kraljem hrvatskim. Trebalo je samo osigurati ovaj uski trak zagorskim zaledjem t. j. Bosnom. I doista se ugarski kralj piše 1135. kralj Rame, a 1235. i kralj bugarski. Ove titulature jasno pokazuju smjer njihovih pre-

Digitized by Google

zanja na Balkanu. No ipak ugarski kraljevi posvećuju najviše pažnju Bosni, te im je napokon uspjelo pokoriti ju svojoj vlasti g. 1254. Bosanskim vladarima je ipak uspjelo više puta skinuti vrhovničtvo ugarsko, te dignuti Bosnu do prvostepene balkanske države, sve do podjarmljenja po Turcima.

Rukom o ruku s ovim političkim nastojanjem istočne imperije i Ugarske idu težnje istočne i zapadne crkve.

U istočnoj je imperiji zamjenjivala ortodoksija narodnost, pa je naravno, da se shvaća primanje kršćanstva iz Carigrada podloženjem političkim Vizantu. Isto su tako znali ugarski kraljevi prekriti svoje političko prezanje plaštem usluga rimskoj stolici. Opažamo ali i samostalno takmljenje istočne i zapadne crkve za stečenje duhovne vlasti nad južnim Slavenima. Ipak je značila u glavnom pobjedu istočne crkve pogibao od Vizanta, a pobjeda katolicizma pogibao od Ugarske.

Dakako da je primanje kršćanstva po južnim Slavenima značilo takodjer duboku i socijalnu i kulturnu revoluciju, koja je bila uperena protiv poganstva, usko spojenim s narodnim bićem. U ovakovim političkim, crkvenim i kulturnim odnošajima misli g. autor, da imamo tražiti klicu bogomilstvu i u borbi za samostalnost političku i crkvenu, za narodnu kulturu, jezik, pravne i socijalne institute slavenske. Bogomili su predstavnici boraca za samostalnost političku, kulturu narodnu i za takav pokret socijalni, koji ide u prilog masama slavenskog naseljenja.

Prema tomu nazoru morali bi se u pravnom i socijalnom shvaćanju bogomila sačuvati nepatvoreni narodni pravni i socijalni pojmovi južnih Slavena.

Iza toga prelazi g. autor u posebnom dijelu na prikazivanje nazora Bogomila o gradjanskom, kaznenom i državnom pravu.

S mišlju, izraženom po g. autoru u prvom, općenitom dijelu, slažemo se i mi, ali ne bez ograničenja. Dok je g. autor dobro istaknuo socijalno, političko i kulturno znamenovanje bogomilskog pokreta, zaboravio je i previše na njegovo vjersko značenje. Već kod njegove geneze. Ne stoji, da bi bogomilski pokret nastao iz onih osobitih političkih i socijalnih prilika, kako su gore ocrtane. Bogomilski je pokret nastao kao gibanje čisto vjersko, imajući svoj korijen u onim dualističkim religioznim sistemima istoka. Tek poslije nadovezalo se na taj pokret drugih problema, usljed onih spomenutih osobitih prilika na slavenskom jugu.

Momenat vjerski u ovom pokretu nesumnjivo je g. autor previše omalovažio, pa su odatle i nastale poteškoće u tumačenju pojedinih nazora bogomila.

Ne možemo se ali složiti s g. autorom ni u toj mjeri glede mnogih stvari iz drugog dijela.

U prvom redu moramo prigovoriti metodi, kojom hoće g. autor da dodje do rezultata. Njegova je zadaća u drugom dijelu da dokaže, da se u nazorima Bogomila sačuvao onaj konzervativni slavenski elemenat. On postupa ali primjerice ovako: O obiteljskom ustrojstvu veli se (§ 39.), da se južnoslavenska obitelj sastojala s jedne strane od roditelja i djece, a s druge od rodjaka, koji su svi bili pod vlašću jednog kućedomaćine. Da bi takav obiteljski poredak bio u skladu s vrelima, što su nam sačuvala predaju o nauci i nazorima bogomila, autor niti ne tvrdi, niti ne citira za to kakovo vrelo. Na str. 41. § 11. „Nasljedno pravo" najednom nam veli autor, da, pošto nemamo u nauci bogomila direktnih vijesti o njihovim nazorima o nasljed-

Digitized by Google

nom pravu, moramo ih deducirati iz osnova njihovog obiteljskog ustrojstva, koje na ovom mjestu bez daljnjeg dokaza identificira sa južnoslavenskim obiteljskim ustrojstvom. Tu je počinjena svakako metodološka i logična pogrješka. Slično se dogodilo i kod krvne osvete. G. autor govori o krvnoj osveti Južnih Slavena, pa se u tu svrhu poziva i na vrela i na literaturu o tom predmetu, te onda bez dalnjih dokaza uzimlje, da su baš isti nazori vrijedili u bogomila. A znamo nasuprot, da baš nauka bogomila sadržaje ustanovu, kojom se zabranjuje, da se tko osveti privatnom osvetom. (Rad X. p. 212.). Isto se dogadja i na više drugih mjesta. Kako se je g. autor dao zavesti pokazuje i ovaj slučaj. Bogomili su zabacivali u cijelosti robstvo. Poznato je s druge strane ono mjesto iz Strategike XI. 5., da su Slaveni svoje robove držali samo neko vrijeme, a onda su se ovi mogli uz otkupninu vratiti svojim kućama, ili ostati medju Slavenima kao njihovi prijatelji i saveznici. Sada spaja g. autor obje vijesti, pa tvrdi (p. 67.), da se zabacivanje robstva u nauci bogomila nema smatrati apsolutnim, tj. da su i bogomili držali, da robovi imadu služiti svoje gospodare samo neko vrijeme, a poslije toga bi postajali slobodni. Već ona vijest Strategike nije zajamčena kasnijim i sigurnijim vrelima, pa je zato još i manje dopustivo interpolirati u nauku bogomila onakovu varijantu, kako to čini g. autor.

G. autor trebao je, držimo, iscrpsti vrela, koja nas mogu informirati o nazorima Bogomila u spomenutim materijama, te tako dobljene nazore k o m p a r i r a t i s drugim jugoslavenskim pravnim i historijskim spomenicima, a onda tek stvoriti svoj zaključak. A priori ali identificirati nazore bogomila i Južnih Slavena vice versa, već po samoj zamisli g. autora nije opravdano.

Isto ovo bezuvjetno identificiranje pravnih, nazora Južnih Slavena s onima bogomila, zavelo je g. autora na neispravnosti. Na str. 58. misli g. autor, da je nauka bogomila, da su svi grijesi smrtni, lakih da u opće nema, nastala iz narodnog južnoslavenskog kaznenog prava, po kojem su sva kriminalna djela bila jednako teška i kažnjiva smrću. U istinu ali ne nalazimo ni u jednom slavenskom pravu takovih ustanova.

U ovom djelu nalazimo i dosta protuslovlja. Na str. 37. govori g. autor, da kršćansko načelo, da je žena ravna mužu, nije bilo suglasno s pojmom o položaju žene medju Južnim Slavenima. Ovi da su smatrali muža gospodarom ženi, koji ju je mogao ubiti, prodati, zamijeniti za drugu i protjerati. Na str. pak 40. veli g. autor: „Položaj žene u južnoslavenskoj obitelji nije bio loš, a majka je zauzimala dapače i odličan položaj. Mogla je biti glava obiteljske zadruge".

Ili: na str. 62. veli se, da su bogomili propovijedali nepokornost državnoj vlasti (na st. 46. navadja se kao razlog agrarno pitanje). Na str. 93. nalazimo ovo: „Jugoslavenski bogomili ne samo da nijesu bili proti vladarima, već je dapače mnogo od ovih bilo bogomila i bogomili su ih birali". Ovo drugo je potpuno istina, samo što ostavlja nerazjašnjenim ono prvo.

Još samo ovo: na str. 68. veli g. autor, da su Južni Slaveni nastanili balkanski poluostrov kao slobodni gradjani. Ova potonja oznaka svakako je eufimistična i podobna, da zavede u bludnju. Označivanje Slavena slobodnim gradjanima za vrijeme njihove seobe na Balkan svakako je anahronizam.

Digitized by Google

Isto vrijedi za navod g. autora na str. 90., da su Slaveni i prije u doba zaseljenja balkanskog poluotoka imali opredieljene pojmove i stalne principe i tradicije za državu, državno ustrojstvo i upravu. Sve su to još resonanse slavenofilstva, koje nas lako zavadjaju.

Rasprava g. Blagoeva svakako je podesna, da pobudi zanimanje za ovaj zamašni jugoslavenski pokret sa stanovišta g. autora — a to je bila i želja njegova. **M. K.**

Alfred Amschl: **Beiträge zur Anwendung des Strafverfahrens. Erstes Heft. Zweite, umgearbeitete Auflage.** Wien. März 1911.; str. VI. + 222.

Uzaludno očekivanje veoma nuždne reforme austrijskog kaznenog prava i — prema tome nastalo uvjerenje, da će biti sa reformom kaznenog prava pregledano takodjer proceduralno pravo, biti će povod, da u Austriji već desetine godina nema pisaca, koji bi nastojali sistematično raspravljati o postojećem kaznenom postupku i to s obzirom na najnovije stanje teorije i prakse. Taj momenat razjašnjuje nam, kako je mogao tako temeljiti poznavalac austrijskog kaznenog i procedualnog prava Alfred Amschl tek od vremena do vremena, kada je sbilja nastala nužda, uzeti riječ u stručnim listovima, da pospješi riješitbu akutnu dnevnog pitanja valjanim načinom. Tako su postali tjekom sudačke i državnoodvjetničke karijere sada na čelu višeg državnog odvjetništva u Gradcu (Štajerska) stojećeg pisca „prinosi k uporavi kaznenog postupka". Izdao ih je sabrane u dva sveska, naime prvi godine 1899., drugi 1910. Kako je željno primala praksa prinose prvog sveska, može se razabrati iz činjenice, kod juristićkih publikacija doduše rijetke, da se već nakon dva lustra pokazala nužda nove naklade ovih prinosa. Praksa osjeća nuždu čvrsta putokaza: Puna je istina, nipošto pretjerivanje, kad kaže Amschl na jednom mjestu, da se prepiremo o sasma navadnima pitanjima kaznenog proceduralnog prava dan-danas upravo toliko, kako prvog dana (str. 89.).

Sadašnje drugo izdanje prve sveske preradio je pisac prema prvom temeljito. Izvanji kontur ostao je — osim jednog poglavlja o slučajima bolesti porotnika, koje je otpalo u drugom izdanju — isti, ali sadržaj prinosa prilagodjen je stanju prakse i teorije najnovijeg doba. Duh, kojim dišu prinosi, viditi će se iz slijedećih redaka.

Amschl počima prvu svesku prinosa sa jezgrovitim prikazivanjem istorijskog razvitka instituta predhodnih izvida u Austriji. Autor osjeća potrebu baviti se zadatkom predhodnih izvida, jerbo praksa još nije mogla da se snadje u sasvim oskudnima propisima kaznenog postupka u obziru ovog instituta. Nepoznavajuć pravu svrhu prethodnih izvida, pokazala je sklonost zamijenivati ih sa prethodnom istragom. Poslijednja je domena sudca istražitelja, ovaj institut isključivo posao državnog odvjetnika. Amschl postavlja razliku medju prethodnim izvidima za pronalazak nepoznatog zločinca i medju onima za podnos neposredne optužbe, odnosno u svrhu, da se prijava kaznena čina zavrgne. Dodje li privatni tužitelj kao progonitelj, onda smije predlagati prethodne izvide po sudu proti izvjesnoj osobi samo tada, kada se radi o kaznenu postupku pred kotarskim sudom; ovdje zaista nema po zakonu ni prethodne istrage ni posebnog postupka

Digitized by Google

za stavljanje pod optužbu. U postupku pred sudbenim stolom, gdje se radi samo o prestupcima kao deliktima privatne optužbe, priznaje Amschl privatnom tužitelju pravo predlagati prethodne izvide samo za pronalazak krivaca, nipošto za izjašnjenje činjeničkog stanja. Do toga posljedka nije dakako pisac došao sa samim riječima zakona, već je zaključio pravilno na nj iz načela i iz naravi kaznenog postupnika. U praksi je ovaj posljedak zbilja zajedničkim dobrom. Ništa manje nije Amschlova zasluga, što je sabranjem i raspravom svih književničkih mnijenja pro i contra, te promatranjem praktične uporavljivosti različnih nazora stvorio besprigovoran temelj za rješitbu ovog pitanja.

Uredbe prethodnih izvida tiče se takodjer slijedeće poglavlje „prinosa". Pisac ispituje pravo prethodnih izvida prema svima smjerovima i postavlja se ovdje na stajalište, da ima državni odvjetnik isključivo pravo predlagati prethodne izvide; njegovima predlozima u tom pogledu moraju se sudovi odazvati, osim kada bi tražio nešto nemogućega ili nezakonita. Sudovi nemaju prava ispitivati prikladnost ili potrebnost prijedloga. Taj oštar naglas nezavisnosti državnog odvjetništva od suda, koji vodi dosljedno do toga, da bude sud u pogledu prethodnih izvida potisnut na isti stupanj sa sigurnom vlašću, čini se na prvi pogled čudnovatim i to tim više, što bi po tom nazoru pristojalo državnom odvjetniku veće pravo u stanju prethodnih izvida, gdje sumnja zločinstva niti je tako jasno opisana, niti tako jaka, da bi se mogla zametnut predistraga, nego u predistragama, gdje su njegovi predlozi na izvedenje pojedinih istražnih djela, podvrženi takodjer i u obziru potrebnosti i shodnosti već po zakonu rasudbi suca istražitelja odnosno suda. Protiv ovoga mnijenja ustao je negda sam pl. Waser. Ali njegove bojazni ticale su se prije svega neograničenog izrabljivanja privilega prethodnih izvida, makar bi tim prethodni pritvor bio produžen preko granica, koje su ustanovljene zakonom Takovih slučajeva dandanas nema više.

Ne smije se zaboraviti, da se ovo veće pravo daje državnoj vlasti i da bi ukočeno držanje protivnog nazora vodilo do velikih neprilika, jer prijedlozi na prethodne izvide u pretežnoj većini daju se sucima izvan sjedišta sudbenih stolova, gdje je sazivanje suda u žurnim slučajevima skoro nemoguće. Na sreću je to pitanje, makar sadržaje toliko teoretski interesantnih strana, u praksi već odavnar iješeno. Sudišta to uopće smatraju kao nešto, što se sasvijem po sebi razumije, da udovoljuju prijedlozima državnog odvjetništva na izvedbu prethodnih izvida. Raspre iz tog povoda veoma su rijetke iznimke.

Amschl teži za što više strogom, a ipak preglednom izvedbom prethodnih izvida. On sudi, da treba da se zapriječi odviše plašljiva praksa, koja prijeti da se ugnjezdi u pogledu odredbe zatvora. Češće, nego li je potrebno, pozivlje se praksa za osnivanje odredbe prethodnog ili istražnog zatvora na sumnju, da će osumnjičen k pobjeći. Prethodni zatvor neka se izbjegava gdjegod je moguće, ipak ako bude izrečen, onda neka traje tako dugo, dok uzmogne državni odvjetnik iznjeti svoje predloge. O sigurnosti, danoj od okrivljenika za puštanje na slobodu, koja bi morala da postane prosta odmah po pravomoćnosti osude, drži Amschl praeter legem, ipak sa stringentnim razlozima logike, da jamči prijeko osude do izvršenja kazni.

Radinost savjetne komore crta Amschl kao vrlo malo važnu. Doista je dvojbeno pravo njezinog opstanka osobito kod malih sudbenih stolova,

Digitized by Google

gdje imaju članovi njezini takodjer sjedište i glas i u jedinom presudnom senatu. U neku ruku kao izvor njegovog baš prezirnog ocjenjivanja ovog instituta prikazuje se tvrdnja, da izgubi savjetna komora nakon pravne moći optužnice svaku nadležnost odluke, tako da od tog vremena prestaje biti inštitut, pozvan za uredjivanje kaznenog postupka. Novi poslovni red, kaže A m s c h l istom u drugom izdanju svojih „prinosa", sadržava u paragrafu 27. propis, da ne smije biti savjetna komora samostalnim djelom sudišta. Radi toga kazneni poslovi, koji po pravnoj moći optužnice dodju u poslovni krug stalnog kaznenog djela, izuzeti su od nadležnosti savjetne komore i moraju da ostanu dodjeljeni stalnomu kaznenom senatu. A m s c h l govori upravo o ukinuću kaznenog postupnika po gore spomenutom propisu poslovnog reda, izdanog — temeljem zakona o sudskom ustrojstvu.

Po našem mnijenju stoji stvar tako, da poslovnom redu ne pristoji moć, niti se pomisliti neda, da bi imao namjeru striktne odredbe kaznenog postupnika glede djelatnosti savjetne komore po pravnoj moći optužnice staviti izvan snage. Poslovni red nipošto nije zakon, nego samo ministarstvena naredba ; ona donosi odredbe isključivo kod posala unutar procesnih inštituta, odredjenih od raznih zakona, inštitute same pušta i glede njihove djelatnosti a naročito i glede njihovog opstojanja sasvim netaknute. Osim toga uzdržani su na snazi takodjer §§-i 5. do 8. provedbenog propisa k kaznenom postupniku (gl. čl. II.), od kojih se §. 5. alinieja 2. izvjesno tiče takodjer posala u času po pravnoj moći optužnice. Kad bi bila postajala namjera ukinuti djelatnost savjetne komore po pravnoj moći optužnice, onda bi bilo stavljeno i to mjesto izvan snage. Ako sad A m s c h l sa svojega stajališta povuče zaključak i dodijeli posao savjetne komore po pravnoj moći optužnice i tamo, gdje kazneni postupnik izrično i naročito odlučujućim organom postavlja savjetnu komoru, presudnim senatima, onda mu praksa ne smije slijediti, makar bio njegov nazor de lege ferenda još tako vrijedan preporuke. U ostalom takodjer nije jednake vrijednosti, jeli odlučuje savjetna komora i kazneni senat. Ako na priliku o pitanju imadu li se prije glavne rasprave predlagana dokazna sredstva pribaviti ili ne, odluči u negativnom smislu presudni senat, onda tvori ova odluka zbilja nekakav prejudic, ako se ovaj predlog s nova stavi na glavnoj raspravi. Odluči li savjetna komora, nema takove poteškoće, barem kod većih sudbenih stolova, gdje savjetna komora ne sastoji od članova kaznenih senata. (Svršit će se).

Zakonarstvo.

OSNOVA ZAKONA O USTAVU ZA SUDOVE BOSNE I HERCEGOVINE.

(Svršetak).

Drukčije od prijašnjeg nacrta poslovnog reda za vrhovni sud, koji predvigja samo jednu knjigu prejudica za senatska i plenarna rješenja, odregjuje ova osnova, što se tiče registrovanja prejudica, da senatska i plenarna rješenja treba registrovati svaka napose, što je i vrhovni sud priznao da je dobro.

Nadalje se, odstupajući takogjer od prijašnjeg nacrta, odregjuje, da će se samo važnija plenarna rješenja s ureda proglašivati.

Digitized by Google

Isto se tako napušta stanovište prijašnjeg nacrta, da proglašivanje rješenja zavisi o odluci zemaljske vlade, da se tako ne dopusti ni sama pomisao, da zemaljska vlada utječe na sugjenje vrhovnoga suda.

No proglasivaće se ne samo rješenja, što ih vrhovni sud po § 49. stvori za zaštitu pravne jednolikosti, nego i plenarna rješenja, koja niži sudovi po § 40. stvore za zaštitu pravne jednolikosti, jer će se i ta rješenja morati saopćivati svijem sudovima, pošto vežu svakoga.

Koja će se senatska rješenja upisivati, za to se, naravno, ne dadu postaviti obavezna pravila, nego treba to prepustiti odluci dotičnog senata.

Što se tiče preinačivanja plenarnih rješenja, valjalo je paziti, da s jedne strane ne nastane preveliko kolebanje u praksi, a da se s druge strane prevelikim oteščanjem preinačivanja ne spriječi razvitak sugjenja. Odredba § 50. udarila je tu sredinom.

Po samoj stvari treba odredbu o preinačivanju plenarnih rješenja primjenjivati na sve vrste plenarnih rješenja, dakle i na rješenja po § 40. i po § 49.

Kao što se općenito priznaje, djelovaće ta potonja plenarna rješenja ne samo apstraktno, nego i za konkretni slučaj. To se u 2. rastavku § 49. izrijekom odregjuje.

Nije naročito odregjeno, što će se raditi, ako za usmene rasprave bude trebalo dobaviti koje plenarno rješenje. To se prepušta odluci u konkretnom slučaju.

Pita se sada, da li opću obaveznu snagu treba priznati i plenarnim rješidbama stvorenim po § 49., kao što je imadu rješenja po § 40.

Pri tom treba imati na umu da se te dvije vrste plenarnih rješenja razlikuju, što se tiče toga, koji im je povod i koja svrha.

Plenarnim je rješenjima po § 49. svrha, da regulišu sugjenje na vrhovnom sudu, a onima po § 40., da stvore jednoliko sugjenje u onim gragjanskopravnim stvarima, za koje su okružni sudovi zadnja inštancija. Prva plenarna rješenja djeluju i „in concreto", a druga samo „in thesi".

Konačno, povod je prvim plenarnim rješenjimâ to, što koji senat vrhovnog suda hoće da odstupi od pravnog nazora nekog prijašnjeg senatskog rješenja, a drugima to, što se je opazilo, da su okružni sudovi kao prizivni sudovi došli do oprječnih rješenja ili zapali u krivo tumačenje zakona.

Prema povodu i svrsi imaju dakle rješenja po § 49. manju važnost od onih po § 40. Zato i ne valja da se obje te vrste plenarnih rješenja izjednače, što se tiče njihova utjecaja na judikaturu. Za to osnova i odregjuje samo to, da se plenarna rješenja po § 49. obznane, pa da tako bez obavezne snage dadu pravac sugjenju nižih sudova.

Valja spomenuti, da se je i pri stvaranju spominjanog nacrta poslovnog reda za vrhovni sud govorilo o općoj obaveznoj snazi prejudica vrhovnog suda, koja se stvaraju, da se reguliše sugjenje, pa da se nije htjelo normirati tako obavezno djelovanje tih rješidaba.

7. Razdio.

Sudska pisarnica. (§§ 52.—54.)

Već smo u opštim napomenama kazali, da je obnova pisarničke službe jedan od najvažnijih zadataka, pošto je zgodno uregjenje sudske pisarnice glavni uslov za to, da se sa suca skine preveliki teret i da tako ova reforma bude uspješna.

Digitized by Google

No što se tiče odredaba, koje se namjeravaju u tom pravcu, ne će valjati, da se sudska uprava veže, ma bilo to samo i općenitim zakonskim propisima.

Već je rečeno, da se uz današnje lične prilike donekle ne će ni moći izvršiti to, što se hoće. Donekle pako će trebati to još okušati u praksi.

Za to bi obligatni zakonski propisi samo potkopali namjeravanu reformu sudske pisarnice.

Iz toga razloga i ne postavlja osnova ni temeljnih pravila nego prepušta po primjeru stranih zakona (kao ugarskog i njemačkog), da se naredbom uredi cijeli taj materijal.

Pri tome treba nastojati, da poslovno uredjene sudske pisarnice bude što jednostavnije i praktičnije, kako bi ona bila kadra da zadovolji potrebama pravnog saobraćaja, što se tiče brzine i pouzdanosti njene službe.

Naredbom će se dakle urediti i opseg rada sudske pisarnice.

Što se tiče poslova, što su označeni u §§. 53. i 54., odredjuje već i sam zakon, da se daju sudskoj pisarnici. To je za to trebalo, što se je o većini tih poslova dosada mislilo, da ih po današnjim zakonskim propisima moraju sudački činovnici svršavati.

8. Razdio.

Jezik suda. (§ 55.)

Za jezik suda može se samo priznati jezik naše zemlje (pod naznakom „srpsko-hrvatski" jezik).

Poslovni će red odrediti, kako će se postupati sa strankama, koje ne znaju jezika suda.

9. Razdio.

Konadzire vršenje pravde. (§§ 56.—60.)

Već su u općim napomenama razložena načela, koja je osnova poprimila, što se tiče nadziranja vršenja pravde.

Po tom će namjesto vrhovnoga suda kotarske sudove neposredno nadzirati okružni sudovi, dotično njihove starješine, i to one, koji su im u području. Vrhovni će sud i njegov predsjednik i nadalje neposredno nadzirati službu okružnih sudova, pa će pri tom pripaziti i na poslovanje kotarskih sudova.

Zemaljska vlada nadzire kao i dosada neposredno vrhovni sud i vrši ujedno vrhovno nadziranje svih sudova.

Po sebi se razumije, da zajedničkom ministarstvu pripada vrhovni nadzor nad cijelom upravom pravosugja.

Tako je već po načelima, što su u temeljnim zakonima godine 1880. (zakon od 22. februara 1880., L. d. z. br. 18., i ugar. zak. čl. VI. ex 1880.) i po načelu § 1. zemaljskoga statuta, da naime zajednički ministar vodi svu upravu, pa i upravu pravosugja.

To je ovdje valjalo naročito istaći, da stvar bude potpuna.

U poslovnom redu za sudove i u posebnim službenim propisima, što će se izdati, odrediće se, kako će pojedine vlasti vršiti nadzor službe.

Ali se već i u zakonu naročito odregjuje, da se kotarski sudovi moraju periodično pregledati, i to bar jedanput u godini.

Kotarski se sudovi moraju svake godine pregledavati, jer oni u prvom redu i trebaju strogog nadzora, a zato je najzgodnije sredstvo inšpiciranje.

Digitized by Google

I predsjedništvo vrhovnoga suda drži u svome mnijenju o tome, da je to potrebno.

Na koncu treba još istaći, da je i u Ugarskoj predvigjeno pregledavanje kotarskih sudova svake godine (vidi § 3., rast. 2., ug. z. čl. XXXI. (1871.).

Pravo inšpiciranja pripada samo okružnim sudovima, dotično njihovim predsjednicima, a ne i vrhovnom sudu.

I ne gledajuć na to, da sada više i ne treba, da vrhovni sud vrši inšpiciranje, bila bi za nj ta dužnost samo neka smetnja u vršenju njegovih novih zadataka, koji su mu u interesu jednolikog sugjenja pali u dio, pošto vrhovni sud i uz današnje svoje agende osjeća, da mu u radu smetaju i one rijetke vizitacije, koje se propisuju sudskom instrukcijom.

S toga je i predsjedništvo vrhovnoga suda u svom spomenutom mnijenju protiv toga, da se vrhovnom sudu dade pravo vizitacije.

Vrhovni sud može i na drugi način vršiti svoje pravo nadzora; on se može poslužiti izvještajima o vizitaciji, što ih predlažu predsjednici okružnih sudova; on može pregledati spise kotarskih i okružnih sudova, naložiti izvještaje i sl.

No naprotiv zemaljska vlada može narediti vizitacije. Pri tom će se ona poslužiti svojim za to sposobnim činovnicima ili će to ponekad povjeriti kojemu članu vrhovnog suda.

10. Razdio.

Sudske ferije. (§§ 59.—60.)

Već je u općim napomenama potanko razložena potreba sudskih ferija i ferijalnih dopusta za sudačke činovnike.

Ovdje treba samo još ponešto reći o tim odredbama osnove.

K § 59. Kao što je rečeno, odregjuju se sudske ferije gotovo svagdje u julu i augustu kao najzgodnijem vremenu za to.

Za naše je prilike bilo najbolje, da se ferije odrede od 1. jula do 15. augusta.

Zakon odregjuje samo, da sudskim činovnicima pripada pravo na ferijalni dopust. Naprotiv odgovara svrsi, da se tek u poslovnom redu odredi, koliki će biti taj dopust (tako je u Austriji i Njemačkoj), da se tako to pitanje uredi zajedno s poretkom rada za trajanje ferija, pošto ta pitanja zavise jedno od drugoga.

K § 60. Kao što je već napomenuto, mogu se dopusti samo onda davati u nekom odregjenom odlomku vremena, ako se u tom vremenu suzi rad sudova.

S toga odregjuju pojedini zakoni, da se za sudskih ferija smiju raditi samo t. zv. ferijalne stvari, a to su osobito prešne stvari. U Austriji, Ugarskoj i Njemačkoj odregjuje zakon, što je sve ferijalna stvar (vidi §§ 222. i 224. austr. gr. p. p., § 4. ug. zak. čl. XXX/1887. i § 202. njem. zak. o sudskom ustavu).

Nije baš apsolutno potrebno, da se to pitanje uredi zakonom. Zapravo se radi i tu samo o poretku sudskog rada.

Ne može dakle biti hrgjavo, ako se na osnovi zakonskog ovlaštenja to pitanje uredi i naredbom.

Za naše često spominjane posebne prilike taj je put svakako bolji, pa je ova osnova i udarila njime.

Digitized by Google

11. Razdio.

Prelazne i završnje odredbe. (§§ 61.—63.)

K § 61. Ustav za sudove dobiva posve nov temelj ovim zakonom, naročito uredbom inokosnih sudaca na kotarskim sudovima i stalnih senata na okružnim sudovima i na vrhovnom sudu. Odatle će nastati velike promjene u namještanju sudaca i uregjenju sudova.

Da se izvrše zaključene promjene u organizaciji sudova, mora se upravi pravosugja za neko prelazno vrijeme pustiti njezino današnje pravo, da može administrativno stavljati suce u mir.

U ostalom je to opravdano i u samome zakonu, pošto se u § 5. ovoga zakona kao i u svijem drugim zakonima, općenito daje to pravo upravi pravde, kad se preinačuje organizacija sudova. Ovdje se dakle radi o primjenjivanju jednog pravila, koje sam zakon postavlja.

Sudački se činovnici zbog toga ne trebaju uznemirivati.

Već to, što ta odredba važi samo za neko vrijeme, koje prema našim današnjim prilikama nije predugačko, dovoljan je dokaz, da se uprava kani služiti tim pravom samo u najmanjoj mjeri i samo toliko, koliko baš iziskuje sama stvar.

Uostalom je i s obzirom na troškove, koje izazivlju taka naregjenja, posve nemoguće, da će uprava pravosugja predaleko otići u tom pravcu.

K § 62. Odredba § 62. dolazi od općeg načela, da se zakoni ne primjenjuju u nazad na prilike, koje su nastale prije njihove snage.

K § 63. Predmet je ove osnove samo uregjenje redovnih sudskih vlasti i prilika sudaca i drugih sudskih lica, što su kod tih vlasti.

Državno odvjetništvo, koje je u širem smislu dio sudskog organizma, a tako i šeriatski sudovi, koji vrše neku posebnu sudsku vlast, urediće se posebnim zakonima.

Razumije se, da će dotle za državno odvjetništvo i šerijatske sudove vrijediti njihovi današnji propisi.

K § 64. Kao što je već prije često spominjano, a naročito u općim napomenama potanko razlagano, postavlja ova osnova, što se tiče većine u njoj uregjenih materija, samo glavna načela, dok prepušta da se pobliže urede naredbom.

Odredba ovoga §-a daje potrebno ovlaštenje, da se naredbom mogu izdati potanki propisi, pri čem se naročito ističu materije, za koje je osobito nužno, da se pobliže urede naredbom.

Bibliografija.

Acht, Ant. Der moderne französische Syndikalismus (Abh. d. staatswiss. Seminars zu Jena, 14 Bd. 3 Hft.). Jena. — Alberty. Der Uebergang zum Staatsbanhnsystem in Preussen. Jena. M. 6. — Alibert, R. Comentaire pratique de la loi du 5 avril 1910 surles retraites ouvrières et paysannes. Paris. — Alterthum, P. Das Problem der Arbeitslosigkeit u. die kapitalistische Wirtschaftsentwicklung. Berlin. M 2. — Arbeitslosenunterstützung, Die im Reich, Staat u. Gemeinde. Denkschrift der Generalkomission

Digitized by Google

der Gewerkschaften Deutschlands f. die gesetzgeb. Körperschaften des Reiches u. der Bundesstaaten u. f. die Gemeindevertretgn. Berlin. M. 3. — Arndt, A. Die Verfassungs-Urkunde für den preuss. Staat. Mit vollständigem Kommentar. 7. Aufl. Berlin. M. 4. — Authier, M. L'amelioration légale de la condition des travailleurs agricoles ((thèse). Paris. — Baumgarten, K. Ein ideales deutsches Wahlrecht. Berlin. M. 50. — Bauduin, E. De l'office ministeriel considéré au póint de vue des rapports pécuniaires entre époux. Paris — Becher, R. u. Henneberg, H. Das Zuwachssteuergesetz v. 15. 2. 1911 nebst den Ausführungsbestimmungen des Bundesrats und dem Abschnitt IX (Tarifnummer II) des Reichsstempelgesetzes erläut. Berlin. M. 3. — Béguin, L. Des actes des autorités administratives qui échappent à un recours pour excès de pouvoir. Paris. — Bérard, V. Revolutions de la Perse. Paris. 4 fr. — Bernatzik, E. Die österreichischen Verfassungsgesetze mit Erläuterungen. 2. Aufl. (Studienausgabe österr. Gesetze. Bd. 3). Wien. 8·50. — Beslier, J. Les syndicats professionnels, Leur capacite d'après la loi de 21 mars 1889. Aperçu d'èvolution jurisprudentielle et doctrinale. Caen. — Blondel, G. Le premier congrès international des tribunaux pour enfants, Paris. — Boehm, J. u. Sontag, E. Das preussische Stempelsteuergesetz. 5 Aufl. von J. Boehm. Berlin. M. 4. — Bodin. C. Exposé methodique du système de retraites ouvrières et paysannes consacré par la loi du 5 avril 1910 et le décret du 25 mars 1911. Rennes. 60 cent. — — Bonnet-Large, M. Recours contre les tiers auteurs en matière d'accidents du travail (art. 7 de la loi du 9 avril 1898.) Paris. — Bornhak, C. Grundriss des Verwaltungsrechts in Preussen und dem Deutschen Reiche. 3 Aufl. Leipzig. M. 4. — Bouché-Leclercq, A. L' Intolérance réligieuse et la politique. Paris. 3 fr. 50. — Bouloc, E. Le „droit de greve" et les grèves. Une des plus grandes erreurs juridiques et sociales de ce temps. Paris. — Campanaki, M. De l'établissement d'une Chambre haute en Grèce. Paris. — Caro, H. Gesetz betr. den Austritt aus der Kirche, vom 14. V. 1873. Berlin. M. 3. — Chardon, H. Le pouvoir administratif. La Reorganisation des services publics. La réforme administrative. Le Statut des fonctionnaires et l'nterdiction de la grève dans les services publics. La supression du ministère de l'intérieur. Paris. 3 fr. 50.— Cesbron, M. Du respect de la volonté des bienifaiteurs en matière de liberalités charitables (thèse). Angers. — Dahn, F. Die Könige der Germanen. Gesamt-Register zu beiden Auflagen. Zusammengsstellt von F. Dahn. Leipzig. M. 6. — D' Auriac, J. Le règne de Paris et la commune rurale. Paris. 3 fr. 50.— Delpérier, L. La protection de la santé des travailleurs du commerce (thèse). Paris. — Deville, L., Exposé de la réglementation des principales professions libérales (Thèse). Paris. — De la Grasserie, R. Les principes sociologiques du droit public. Paris fr. 10. — Di Franco, L. La conciliazione e l'arbitrato nei conflitti collettivi del lavoro. S. Maria. I. 5. — Dodu, G. Le parlementarisme et les parlementaires sous la révolution (1789.—1799). Paris. fr. 7.50. — Dungarn, O. Das Staatsrecht (Egyptens, Graz. M. 3. — Duponois, P. La Police du culte catholique depuis les lois sur la séparation (Etude de la jurisprudence). Paris. — Eichelsbacher, Fr. Der Zwang zu religiöser Betätigung in Familie u. Schule. Eine Studie aus dem bayer. Staatskirchenrecht. Würzburg. M. 1.50. — Erzberger, M. Die Zentrumspolitik im Reichstage. Eine Uebersicht übero die Tätigkeit der Zentrumsfrakction in dem 2 Sessionsabschnit der 2.

Digitized by Google

Session der 12 Legislatur-Periode. Berlin M. 2.50. — Étude d'un nouveau mode de réalisation du suffrage universel. La représentation réele. Paris. — Ficker, J. Vom Reichsfürstenstande. Forschungen zur Geschichte der Reichsverfassung zunächst im 12 u. 13 Jahrhundert. 2. Bd. herausgegeb. u. bearb. von P. Puntschart. 1. Teil. Innsbruck. M. 14. — Finance, J. Les syndicats professionelles devant les tribunaux et le Parlament, depuis 1884. Paris 6 fr. — Fleiner, Fr. Institutionem des deutschen Verwaltungsrechts, Tübingen. — Frachon, R. Du droit de réquisition civile. Paris.— Frank, L. Die bürgerlichen Parteien des deutschen Reichtags. Stuttgart. M. 75. — Frédault, F. Les créanciers hypothécaires et l'expropriationss pour cause d'utilité publique (Loi du 3 mai 1841.). — Paris Freund, Ernst. Das öffentliche Recht der Vereinigten Staaten v. America, Tübingen. — Freytag's, G. Reichrats-Wahlkarte 1911 v. Oesterreich. Wien. M. 1.70. — Friedrich, M. Beamtentum u. Freiheit. Berlin. M. 15. — Fournier, Le Second Empire et la législation auvrière. Paris. — Funke, Ernst. Die Reichsversicherung (Kranken-, Unfall-, Invaliden- u. Hinterbliebenen-versicherungs). Berlin. M. 2. — Fürth, H. Die Frage der Mutterschaftsversicherung Jena. — M. 5. Fustier, L. La récente législation française relative à la reconstitution de la petite propriété rurale. Paris. — Gamon, A. Traité de la justice indigene à Madagascar. Paris. 5 fr. — Garnier, E. La grève est-elle un droit? Paris. — Gaucher, M. La saisie préventive en matière de presse (thèse). Paris. — Gauducheau, M. La réforme de la loi du 28 mars 1889 sur les syndicats professionels. Paris. — Gautschi, W. Die Rechtswirkungen der Eintragung in die Zivilstandsregister unter Berücksicht. des schweizer. Zivilgesetzbuches. Basel. M. 3.50. — Gesetzentwurf, Der englische, über die Kranken- (Invaliditäts-) u. Arbeitslosenversicherungs. Wien. M. 1.70. — Georgi. Der Entwurf eines Gesetzes über die Verfassung Elsass-Lothringens. Leipzig. M. 1. — Giese, F. Der Beamtencharacter der Direktoren und Oberlehrer an den nicht vom Staate unterhaltenen höheren Lehranstalten in Preussen. Leipzig. M. 1.20. — Gröndahl, Chr. Staatsbürgerliche Erziehung in Dänemark. Leipzig. — Grundner. F. Die braunschweigische Jagdordnungu nd die damit in Verbindung stehenden reichs- und landesrecht chen Vorschriften. Braunschweig. M. 3. — Grünberg, M. Die staatliche Ausnutzung der Wasserkräfte in der Schweiz. Zürich. M. 2. — Hachin, I. et. A. Agasse. Les Retraites ouvrières. Commentaire pratique de la loi. Paris. — Hill, D. Völkerorganisation u. der moderne Staat. Berlin. M. 3.50.ig Hennig, E. Krankenversicherung. Textausg. m. kurzen Anmerkgn. Leiper. M. 1.60. — Hennig, E. Unfallversicherung. Textausg. m. kurzen Anmkgn. Leipzig. H. 1.60. — Hennig, E. Invaliden- und Hinterbliebenenversicherung nebst Einführungsgesetz v. 19. 7. 1911. Textausg. m. kurzen Anmerkgn. Leipzig. 1.60. — Hoeniger, F. Das Reichszuwachssteuergesetz vom 14. 2. 1911. Nach den Gesetzen der gröss. deutschen Bundesstaaten erläut. Stuttgart. 8. — Hoffman, P. Monarchisches Prinzip u Ministerverantwortlichkeit. Eine polit. Studie. Jena. M. 2. — Jimenez de Arechaga, J. La extension democratica y el régimen parlamentario. Montevideo. — Joachim, H. u. Korn, A. Deutsches Aerzterecht mit Einschluss der landesgesetzl. Bestimmungen. 2 Bd. Berlin. M. 10. — Justin, J. De l' organisation judiciaire en Haïti. Le Havre. — Institut national (en formation) des orphelinats et maisons de retraite des serviteurs de

Digitized by Google

l' Etat. Rapport présénté, à M. J. Cailloux, ministre des finances, par Edmond Duchatel, promoteur, président du comité d' initiative, président-fondateur de l'Association française de cautionnement mutuel, le 13 mai 1911. Paris. — Kelsen, H. Hauptprobleme der Staatsrechtslehre, entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze. Tübingen. M. 16. — Kenkel, K. Die Entwicklung der politischen Parteien in Deutschland von 1848 bis zum Abgange Bismarcks. Paderborn. M. 60. — Kelm, Adalb. Beiträge zur Wohnungsreform unter besond. Berücksicht. des Kleinwohnungsbaus. Jena. M. 6. — Keilwagen, M. Der preussische Zollbeamte. Handbuch über die Dienstverhältnisse, Pflichten und Rechte der Beamten der preuss. Verwaltung der Zölle u. indirekten Steuern. Als 19 Aufl. des Handbuchs „Der preuss. Steuerbeamte" von o.Schütze. hg. Leipzig. M. 27. — Kirchner, M. Schutzpockenimpfung und Impfgesetz. Berlin. 1. — Kloss, R.Zuwachssteuergesetz v. 14. 2. 1911. mit den Ausführungsbestimmungen des Bundesrats und den kgl. sächs. Vollzugsvorschriften. Textausgabe. Leipzig. M. 2. — Klövekorn, F. Die Entstehung der Erklärung der Menschen und Bürgerrechte (Historische Studien, Hft. 10). Berlin. M. 6. — Kreuzer, E. Bodenrecht u. Bodenunrecht. Berlin. M. 15. — Kröner, W. Die Beamten-Haftpflicht in Reiche und in den Bundesstaten. Berlin. M. 2. — Kuplewasky, N. Die Ansichten v. 25 russischen Rechtsgelehrten üb. die rechtliche Stellung Finnlands im Bestande des Russischen Reichs. Berlin, M. 1. — Laband, P. Da-Staatsrecht des Deutschen Reiches. 5 Aufl. 1 Bd. Tübingen. M. 15. — Lascourte, L. Des garanties accordées aux fonctionnaires contre les actes quiles révoquent (thèse). Saint-Dizier. — Laurent, J. Les Retraiteses ouvrières et paysannes. Guide analytique de la loi du 5. avril 1910 et des documents officiels qui la completent. Paris. — La Grasserie, R. de. Les principes sociologiques du droit public. Paris. 10 fr. — Lass, L. Die Unfallversicherung. Berlin. M. 16. — Le Clech Jules. La prostitution des mineurs. Commentaire des lois des 11 avril 1908 et 19 juillet 1909. Besançon. fr. 2.50. — Le Fur. La protection juridictionnelle des franchises locales contre les empiètements des agents centralisès. Paris. 2 fr. — Lange, G. Les retraites ouvrières et paysannes (Règlements d'administration publique). Paris. 1 fr. — Le Sciellour, J. La liberté individuelle sous le Consulat et l'Empire (thèse). Paris. — Lewinsky, H. Die verkäufliche Apothekenkonzession nach preussichem recht. Berlin. M. 2. — Löser, E v. Verfassungsänderungen nach Art. 78, Abs. 1 der Verfassung des Deutschen Reiches vom 16. 4. 1871. Eine Uebersicht der Streitfragen. Berlin. M. 9. — Maass, A. Das Kassen- und Zahlungswessen des Staates im Kgr. Belgien. (Münchener volkswirtsch Studien. 112 St.). Stuttgart. M. 3.—Mahler, K. Die Programme der politischen Parteien in Deutschland, 3. Aufl. Leipzig. M. —'75. — Marquet, E. Du cautionnement en matière de presse. Son histoire. Son rôle (thèse). Paris. — Martin, W. La Liberté d' enseignement en Suisse (thèse). Paris. — Mauve, C. Die Gemeindeverfassungsgesetze für Hessen-Nassau. 2 Aufl. (Brauchitsch, M. v. Die neuen Preussischen Verwaltungsgesetze. Erg.-Bd.) Berlin. M. 12. — Matthias, M. Die städtische Selbstverwaltung in Preussen Ein Handbuch zur Einführg. in die Praxis. Berlin. M. 7. — Meier, A. Die Anfänge der politischen Selbständigkeit des Kantons Thurgau. Zürich. M. 2.40. — Meschewetski, P. Die Fabrikgesetzgebung in Russland. Tübingen. M. 3.40. — Meynadier, R. L' Idée republicaine dans les pays monar-

Digitized by Google

chiques d' Europe : Espagne, Italie, Hongrie, Belgique, Hollande. Paris. 3 fr. 50. — Michels, R. Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie. Leipzig. M. 10. — Millerand, A. Politique de Réalisation. Paris — Nicolay, J. Le droit de réponse d'après la loi sur la presse. Paris. — Noël, H. L'administration centrale. Les ministères, leur organisation leur rôle. Paris. 6 fr. — Novicow, J. Machiavel et la politique moderne. Paris. — Oudinot, M. Les droits du ministre de la justice sur l'exercice de l'action publique (thèse). Paris. — Olhausen. Die Krankenversicherung. Berlin. M. 16. — Osswald, P. Die staatsbürgerliche Erziehung in den Niederlanden. Leipzig. — Paulian, A. La „recognizance" dans le droit anglais. Contribution a l' étude de la liberté individuelle. Paris. — Parow, W. Prof. Die englische Verfassung seit 100 Jahren u. die gegenwärtige Krisis. Berlin. M. 4.80. — Peucker, H. Inwiefern gleicht die Stadtverordneten-Versammlung e. Volksvertretung, insbesondere dem preussichen Abgeordnetenhause ? Breslau. M. 1.50. — Pathémont, E. La législation des retraites ouvrières et paysannes Commentaire de la loi du 5. avril 1910. Paris. 7 fr. 50. — Poyanne, H. Les prérogatives financières du pouvoir legislatif sous la Restauration. Paris. — Radloff, A. Jahrbuch baurechtli cher Entscheidungen der Gerichts-u Verwaltungsbehörden Deutschlands Bd. 7 (Im Jahre 1910 bekannt gewordene Entscheidungen). Berlin. M. 2.50. — Rawitscher, G. Die Landarbeiterfrage in Deutsch-Schlesien. Berlin. M. 2.50.—Rawitscher, G. Die Landarbeiterfrage in Deutsch-Schlesien Berlin. M. 2.50.—Reichsversicherungsordnung, Die, u. ihr parlamentarischer Werdegang. Dargestellt v. e. Mitglied der Zentrumspartei. Berlin. M. — 60. — Reinöhl, W. Uhland als Politiker (Beiträge zur Parteigeschichte, hrsg. v. prof. Ad. Wahl, 2). Tübingen. — Reiss, R. Manuel de police scientifique (technique). I. Vols et homicides, Laussane et Paris. — Riheter, Eug. Frü die Freiheit des Vereinswesens. Berlin. M. 25. — Risser, R. Mécanisme historique, actuel et financier de la loi des retraites ouvrières et paysannes. Paris. — Rosenmark, H. Les réformes à introduire dans la législation française sur les accidents du travail. Paris. — Roesnhamer, H. Die Unfallversicherung bei Bauten, München. M. 5. — Rosenbaum, Ed. Ferdinand Lassalle. Studien üb. histor. u. systemat. Zusammenhang seiner Lehre. Jena. M. 5.50. — Rosen, F. Gesetz u. Verordnung nach badischem Staatsrecht. Karlsruhe. M. 2.40. — Rousseau, J. Le domicile de secours dans les lois sur l'assistance obligatoire. Paris. — Rubinek, J. Die Teuerungsfrage. Verf. u. anlsäslich der Vollversammlg. des Landesverbandes der ungar. landwirschaftl. Vereine vorgetragen. Budapest. M. 1.70. — Ruck, E. Grundzüge des Reichs-und Landesstaatsrechts. Vortrag. Tübingen. M. 1. — Rühlmann, P. Die Idee der staatsbrgüerlichen Erziehung in der Schweiz, Leipzig. —Rulleau,C. De la grâce en droit constitutionnel (thèse). Bordeaux. — Rumpelt, A. Allgemeines Baugesetz für das Kgr. Sachsen vom 1. 7. 1910 in der Fassung vom 20. 5. 1904. 4 Aufl. Leipzig. M. 6. — Sachet, Adrien. Traité théorique et pratique de la législation sur les retraites ouvrières et paysannes. Paris. 9 fr. — Sassen, F. Deutsches Kolonial-Militärrecht (Sammlung militärrechtlicher Abhandlungen und Studien. Bd. 1 Hft. 1). Rastatt. M. 3. — Schramm, E. Var der Entscheidung. Der deutsche Adwalt u. die Forderg. der Zeit. Ein Beitrag zur Frage e. Reform der anwaltschaftlichen Standesverfassung. Hannover. M. 1.— Schücking-

Digitized by Google

W. Das Staatsrecht des Grossherzogt. Oldenburg. Tübingen. — Spiegelbild, Ein, des Zentrums. Eine Materialiensammlg. aus 4 Jahrzenten. Berlin, Buchh. der nationalliberalen Partei. M. 2.— Srbik, F. Die Einwanderungsgesetzgebung. Die wichtigsten aussereurop. Einwanderungsgesetze (mit Berücks. der Gesetzgebung über die Besiedlung) u. ihre wichtigsten Vollzugsvorschriften. Gesammelt u übersetzt. Wien. M. 4. — Stryk, G. Über Arbeiterversicherung. Riga. M. 1. — Tannenwald, Br. Die rechtlichen Verhültnisse der Juden in Hamburg. Hamburg M. 3. — Tobien. A. Die Agrargesetzgebung Livlands im 19. Jahrhundert. 2. Bd. : Die Vollendung oder Bauernbefraiung. Riga. M. 14. — Wagner, Fr. Materialien u. Bemerkungen zur frage der Enteignung in der Ostmark. Berlin. M. 2.40. — Wahrschauer, E.Schopenhauers-Rechts- und Staatslehre. Kattowicz. 2.—. Weissenborn, F. Mhülhausen i. Th. und das Reich. (Untersuchungen zur deutschen Staats und Rechtsgeschichte, 108 H). Breslau. 2.80. — Weymann, K. Die Invalidenversicherung, die Witwen u. Hinterbliebenenversicherung. Berlin. M. 16. — Wigand, C. u. H. Ludoff. Der Zukunftstaat des Liberalismus. Berlin. M. 1. Wolzendorff, K. Polizei u. Prostituzion. Tübingen M. 1.50. — Würth, V. Luftzollrecht. Berlin M. 1.80. — Zalud-J. Das Wasserrechts-Gesetz für das Kgr. Böhmen, ergäntzt durch Heidelberg. M. 6.—. Zelle, . die R Städterordnung von 1853 in ihrer. heut. die einschlägigen Gesetze und Verordnungen Komentiert. 3. Aufl. Prag. M. 13.80.— Zehntbauer, R, Verfascungswandlunqen im neueren Oesterreich. Gestalt nebst dem Kommunalabgabengesetz und Nebengesetzen. 5. Aufl. von K. Gordan. Berlin. M. 1.80. — Zimmermann, E. Das Zuwachssteuergesetz v. 14. 2. 1911. mit den Ausführungsbestmmungen des Bundesrats und den Landesvorschrifen von Preussen, Bayern usw. sowie mit Tabellen erläutert. Stuttgart. M. 460. — Zorn, P. Die Konsulargesetzgebung des Deutschen Reichs. Textausg. mit Anmerk. 3. Aufl. von K. korn. Berlin. M. 4.50. v Zischka, J. Geschischte u. Wisen der politischen Parteien. Berlin. M. —.40.— Zolger, J. Der staatsrechtliche Augleich zwischen Oesterreich und Ungarn. Leipzg. M. 9.

Auerbach. Le problème indien devant l'opinion anglaise (R. polit. et parl. No 204, 10 juin). — Barthélemy, J. Les sous-secrétaires d'État (R. d. dr. publ. T. 28, No 2). — Bernhard, Ernst. Auslese und Anpassung der Arbeiterschaft. Kritische Betrachtungen zu den Untersuchungen des Vereins für Sozialpolitik (Jahrb. Schmoll, 3 Hft.). — Bertout, C. De la condition juridique spéciale du domaine militaire (R. gén. d'adm. 6). — Brandt, J. Die Organisation der gewerblichen Unfallversicherung (Berufsgenossenschaften) und ihre Bedeutung für das Gewerbe (Jahrb. Schmoll., 3 Hft.). — Brinkmann, C. Über den englischen Parlamentarismus (Schmoll. Jahrb. 3 Hft.). — Burger, Al. Geschichte der Parteien des deutschen Reichstag. VI. Die sozialdemokrat. Partei (Kultur u. Fortschritt, No 371). — Constitution, La, d'Alsace-Lorraine (R. d. Dr. Int. Publ. No 3, Mai-Juin). — Coviany Jungo. Étude sur le régime des cultes en Espagne (trad. de M. Gamblin) (Bull. d. Soc. d. lég. comp. No 6—7). — Curti, Th. Der Weltgang des Referendums. Ursprung, Untergang und Wiedergeburt der germanischen Volksfreiheit (Arch. f. öff. R. 28 Bd. 1 Hft.). — Des Cilleuls, A. La réforme de l'expropriation pour cause d'utilité publique (fin) (R. crit. d. lég. No 7—8). — Dugarçon,

Digitized by Google

A. La Loi française et les questions forestières. (R. polit. et parl. No 203, Mai). — Duguit, L., Prof. La représentation syndicale au Parlement (R. polit. et parl. No 205, 10 juillet). — Droz, A. Une neuvelle rédaction des Polices d'assurances contre l'incendie (R. polit. et parl. No 203, Mai). — Eckstein, Ernst. Der Beamtenbegriff im privaten u. öffentlichen Recht (Arch. f. öff. R. 27 Bd., 4 Hft.). — Ferneuil, Th. La Conférence de M. Millerand sur les conflits sociaux et l'arbitrage (R. polit. et parl. No 203, Mai). — Freund. Die „gemischte wirtschaftliche Unternehmung", eine neue Gesellschaftsform (D. J.-Z. 18). — Guyot, Yves. L'oeuvre de M. Levasseur (J. d. Econ., 15 aout). — Guyot, Yves. La grève des chemins de fer dans la Grande-Bretagne (J. d. Économ. 15 Sept.). — Havet, L. La représentation provortionnelle (R. polit. et parlem. No 205, 10 Juillet). — Hellwig, Alb. Filmzensur (Kinematographenzensur) und Reichspressgesetz (Arch. f. öff. R. 28 Bd. 1 Hft.). — Hoch, G. Die Krankenversicherung der Reichsversicherungsordnung. 2 Aufl. nach den Beschlüssen des Reichstags (Krankenkassen-Bibliothek, 10 Hft.). — Holtze. 500 Jahre Rechtsleben unter den Hohenzollern. (D. J.-Z., 13). — Jèze, G. Retards dans le vote du budget. Ce que doivent comprendre les crédits provisoires (R. d. Sc. et d. lég. T. IX, No 1). — Jèze, G. Les éléments constitutifs de la notion de dépense publique dans les Etats modernes (R. d. lég. financ., T. IX, No 3). — Jèze, G. Les pouvoirs financiers du Sénat Italien (R. d. Sc. et d. lég. T. IX, No 1, 2). — Laferrière, J. Retards dans le vote du budget et remèdes proposés.— Valeur juridique des programmes financiers et règle de l'annalité des dépenses. — Initiative parlementaire en matière budgetaire. Contrôle de l'engagement des dépenses (R. d. Sc. et de lég. T. IX, No 2). — Lefevre, J. Le premier acte de la réforme judiciaire (R. polit. et parlem. No 207, 10 Sept.). — Malzac. Une à refaire. A propos des retraites ouvrières (R. polit. et parl. No 204, 10 Juin). — Manes, Prof. Die Künftige englische Sozialversicherung (Z. f. Versich.-Wiss., XI. Bd. 4 Hft.). — Marnaud, Angel. L'Amérique latine en face du Panaméricanisme (R. polit. et parlem. No 207, 10 Sept.). — Mayer, Otto. Die Entschädigung der Mitglieder der Ständeversammlung nach sächsischem Verfassungsrecht (Arch. f. öff. R. 27 Bd., 4 Hft.). — Müller-Meiningen. Die parlamentarischen Aussichten der Justizgesetze. (D. J.-Z., 13). — Nawiasky, H. Amt und Stelle (Jur. VJSchr. 43 Bd. II Hft.). — Nelte, Otto. Das neue Verfassungsgesetz für Elsass-Lothringen (Arch. f. öff. R. 28 Bd., 1 Hft.). — Obersteiner, Prof. Der Geisteskranke u. das Gesetzt in Oesterreich. Vergangenheit. Gegenwart. Zukunft (Jur.-psychiatr. Grenzfragen, 5 Hft.). — Peschaud, M. A propos de l'arbitrage obligatoire dans les chemins de fer (Industrial disputes investigation Act, 22 mars 1907), au Canada (R. polit. et parl. No 204, 10 juin). — Rolland, L. Le Conseil d'Etat et les règlements d'administration (R. d. dr. publ., T. 28, No 2). — Rothe. Polnische Firmen. (D. J.-Z. 14). — Roy, G. Corvée prestations, taxe vicinale (Suite) (R. d'admin. Juillet). — Samazeuilh, M. La crise du régime parlementaire (Séanc. d. l'Acad. 8 Livr.). — Schelle G. La politique protectionniste (J. d. Économ., 15 Sept.). — Schultzenstein. Zum Entwurf eines Gesetzes über Polizeiverordnungen und Ortsstatute (D. J.-Z. No 14). — Sibert, M. Principes généraux sur la situation juridique des fonctionnaires anglais (R. d. dr. publ., T. 28, No 2)

Digitized by Google

— Stier-Somlo, Prof. Zur. Begrüssung der Reichsversicherungsordnung (Z. f. Versich.-Wiss., XI Bd. 4 Hft.). — v. Strauss u. Torney, D. Zur Entlastung des Oberverwaltungsgerichts (D. J.-Z., 11). — Tecklenburg, Ad' Graduierte Stimmgebung und d'Hondt'sches Proportionalverfahren (Arch. f. öff. R. 28 Bd., 1 Hft.). — Villey. P. Prof. L'assistance aux aveugles et le rôle de l'Etat (R. polit. et parlem. No 206, 10 Août).

VI.

Medjunarodno pravo.

Богатыревъ, А. Повторительный курсъ международнаго права по Мартенсу, Эйхельману, Листу и Кавапскому. Кіевъ, 1912. Ц. 1 р. — Григорьянцъ, С. Слѣдуетъ ли отрицать существованіе международнаго права вообще и права войны въ частности. Одесса. — Милюковъ, Н. Вооруженный миръ и ограниченіе вооруженій. Спб. Ц. 60 к. — Пиленко, А. Очерки по систематикѣ частнаго международнаго права. Спб. Ц. 3 р. 50 к.

Багратіонъ, Д., кн. Вооруженная Европа и Россія (Вѣстн. Р. Конс. No. 5) — Голубевъ, Н. Международный третейскій судъ въ 1839—1843 г. г. между С.-А. Штатами и Мексикой (Юр. Зап. Дем. Л. Вып. II. (VI). — Грабарь, Вл. Итальянско-турецкая война и парижскій трактатъ 1856 г. (Право, 38). — Мировичъ, Н. Конгрессъ международнаго союза избирательныхъ правъ женщины (В. Евр. No. 7). — Нольде, Б., бар. Босфоръ и Дарданеллы (Р. Мысль, No 4) — Столица, З. и В. Волковичъ. Третій международный конгрессъ по вопросамъ семейнаго воспитанія (Ж. М. Н. Просв. No. 5).

Capitant, H. Les conventions internationales sur les accidents du travail. Paris. — Del Vecchio, G. Il fenomeno della guerra e l'idea della pace. Torino. l. 3. — Esperson, P., Prof. Esecuzione in Italia di un provvedimento straniero d'interdizione di un italiano. Roma.— Fiore, P. Le droit international codifié et sa sanction juridique. Nouvelle édition. Trad. de l'italien par ch. Antoine. Paris. 18 fr. — Güldenagel, K. Verfolgung u. Rechtsfolgen des Blockadebruchs (Abhndlgn. aus d. Staats-, Verwaltungs- u. Völkerrecht, 1 Hft.). Tübingen. M. 3. — Jacquemin, R. La juridiction pénale des consuls français dans les pays hors chrétienté (thèse). Paris. — Internoscia, Jérome. New code of international law. Nouveau code de droit international. Paris. — Kaufmann, E. Das Wesen des Völkerrechts u. die clausula rebus sic stantibus. Tübingen. M. 6. — La Hautière, R. de. Conférence navale de Londres 4 décembre 1908-26 février 1909. Contrebande de guerre et assistance hostile. Bordeaux fr. 6. — Labrousse, P. Des servitudes en droit international public. Bordeaux. — Leroux, C. Le Droit international pendant la guerre maritime russo-japonaise. Paris. — Meili, F. u. A. Mamelok. Das internationale Privat- u. Zivilprozessrecht auf Grund der Haager Konventionen. Zürich. M. 10. — Meili, Prof. Die Grundlagen e. internationalen Regelung des Konkursrechtes vom Standpunkte der Schweiz aus. (Verhandl. d. schweizer Juristenvereins 1911). Basel. M. 1.50. — Michel, J. La prescription libératoire en droit international privé (thèse). Paris. — Neumeyer, K

Digitized by Google

Grundlinien des internationalen Verwaltungsrechts. Berlin. M. 1.225. Neuberger, J. Das Meer und das Recht. Vortrag. Berlin. M. 1.20. — Oppenheim, L. Die Zukunft des Völkerrechts. Leipzig. M. 2. — Petit, A. Etude sur la convention de Berlin de 1908 pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques. Paris. — Recueil des traités par H. Trieppel. 3 série. Tomes III (3 livr.) et IV (1 livr.). Leipzig. M. 16 u. 15. — Rohland, W., Prof. Grundriss des Völkerrechts. 2 Aufl. Freiburg i. B. M. 80. — Rohs, E. Einführung in das internationale Privatrecht. Bonn. M. 1. — Reventlow, E. Grossbritannien, Deutshland und die Londoner Deklaration. Marinepolitische Stimmungsbilder und Untersuchungen. Berlin. M. 1.25. — Rey, F. La guerre russo-japonaise au point de vue international. III. Les Belligérants. Paris. — Schildmacher, Dr. Das Auslieferungsverfahren in Strafsachen u. die Auslieferungsverträge. Berlin. M. 7.50. — Spaight, J. War Rights on Land. London. — Strupp, K. Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts. 2 Bd. Gotha. M. 36. — Strupp, K. Der Konflikt zwischen Russland u. China vom Frühj. 1911 im Rahmen der völkerrechtlichen Beziehungen beider Staaten (Z. f. VölkrR. 2 Beiheft). Breslau M. 80. — Valles, A., de. Premier congrès juridique international pour la réglementation de la locomotion aérienne. Paris. — Wehberg, H. Kommentar zu dem Haager „Abkommen betr. die friedliche Erledigung internationaler Streitigkeiten" vom 18. X. 1907. Tübingen. M. 5. — Wehberg, H. Ein internationaler Gerichtshof f. Privatklagen. Berlin. M. 50. — Wehberg, H. Capture in war on land and sea. Translated. With an introduction by J. M. Robertson. London. Sh. 5. — Wiedemmann, M. Bagdad und Teheran; Politische Betrachtungen u. Berichte. Berlin. M. 1·20.

Bollaffio. Zur Einführung eines internationalen Wechselstempels. (D.-J., Z., 13). — Cavaglieri, A., prof. La conception positive de la Société internationale (R. d. Dr. Int. Publ. No 3, Mai-Juin). — Clasens, L. La preuve de la loi étrangère et l'institution de l'Office de législation étrangère et de droit international au Ministère de la justice de France (J. d. dr. int. priv. No-os VII-X). — Alix, E. Le Congrès International des Tribunaux pour enfants (N. R. d. Dr. Int. priv. No 7 et 8). — Beauchet, L. La pratique du tribunal de l'Empire allemand en matière d'extradition (J. d. dr. int. priv. No-os VII.-X. — Bekker. Die völkerrechtlichen Geheimverträge. (D. J.-Z. 18). — Depuichault, R. La pratique du compte joint en Suisse et les etrangers (J. d. dr. int. priv. No-os VII-X). — De la Rosa, A. Less finances de Saint-Domingue et le contrôle americain (R. d. Dr. Int. Publ. No 4). — Dupuis, C. La discussion de la déclaration de Londres au Parlement britannique (R. d. Dr. Int. Publ. No. 4). — Forgeur, P. De la valeur dans les autres États de l'Union de Berne d'un brevet d'invention pris dans un des Etats unionistes par un étranger non ressortissant de l'un d'eux (J. d. dr. int. priv. Noo-os VII-X). — Ilwraith, Mc. Situation des Sociétés étrangères en Egipte (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X). — Laurier, H. L'avitation devant le droit privé et international (R. polit. et parlem. No 207, 10 sept.). — Morel, E. De la tendance en divers pays à la suppressions des clauses d'exonération dans les connaissements (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X). — Politis, N., prof. Lois et contumes de la guerre sur terre. L'interprétation anglaise de l'art. 23-h du Réglement de la Haye (R. d. Dr. Int. Publ. No 3, Mai—Juni).

Digitized by Google

— Quinta sessione della conferenza internazionale per lo studio delle questioni riflettenti il patronato dei liberati dal carcere e la protezione dei fanciulli moralmente abbandonati (Riv. d. disc. carc. No 9, 1 Settembre.) — — Raffalovich, A. Après la Conférence de Washington (à atteindre l'unification progressive de la législation internationale en matière de propriété industrielle) (J. d. Econ., 15. juillet). — Raynaud, B. Les conflits de loi en matière d'accidents du travail (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X.)— Robin, B. Un differend franco-anglais devant la Cour d'arbitrage de la Haye. — Affaire de l'Hindou Savarkar (R. d. Dr. Int. Publ. No 3, Mai-Juin). — Tarica, A. De la législation ottomane en matière de propriété littéraire et artistique dans les rapports internationaux (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X). — Tedder, H. Les Clubs eu cercles en Angleterre el la nouvelle législation fiscale (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X).—Théry, M. Du mépris de la Cour (Contempt of. Court) et des sanctions encourues en Angletere par les nationaux et les étrangers pour désobéissance aux ordres de justice (J. d. dr. int. priv. No-os VII—X). — Valentine, G. The declaration of London. II. (Jur. Review, Vol. XXIII. No 2). — Waultrin, R. Norvège et Russie. De la condition internationale de la Nouvelle-Zemble (R. d. Dr. Int. Publ. No 3. Mai—Juin).

VII.

Statistika.

Берлинрауть, Л. и Раскинъ, М. Еврейское населеніе гор. Вологды. Опытъ статистическаго обслѣдованія экономическаго, правоваго и культурнаго состоянія еврейскаго населенія внутреннихъ губерній Россіи. Подъ ред. проф. Н. А. Каблукова. М. Ц. 40 к. — Вѣнченко, Т. Енисейская губернія. Изд. 2-е. Бюро областной земской переселенческой организаціи. Полтава. — Каблуковъ, Н., проф. Курсъ статистики. М. Ц. 1 р. 50 к. — Ласковъ, Ю. Статистическій и историческій матеріалъ по сельской медицинѣ въ Акмолинской области за 1884—1910 г.г. Омскъ. — Неустроевъ, С. и Прасоловъ, Л. Матеріалы для оцѣнки земель Самарской губ. Томъ V. Самарскій уѣздъ. Самара. Ц. 3 р. — Островскій, И., д-ръ. Къ вопросу о введеніи однообразной регистраціи случаевъ самовольной смерти въ Россіи (Труды врачей станціи скорой медицинской помощи въ Одессѣ. Вып. V). Одесса. Сборникъ статистическихъ свѣдѣній о частномъ землевладѣніи въ Тифлисской и Кутаисской губерніяхъ, изд. Тифлисскимъ дворянскимъ депутатскимъ собраніемъ, подъ ред. Ф. Гогичайшвили. Тифлисъ. — Списокъ населенныхъ мѣстъ Новгородской губерніи. Вып. VII. Тихвинскій уѣздъ. Сост. подъ ред. В. Подобѣдова. Новг. — Статистика несчастныхъ случаевъ съ рабочими въ промышленныхъ заведеніяхъ, подчиненныхъ надзору фабричной инспекціи, за 1908. годъ. Спб. — Федоровъ, М. Отвѣтственность русскихъ желѣзныхъ дорогъ въ цифрахъ. Выс. учр. Особая Высшая Комиссія для всесторонняго изслѣдованія желѣзнодорожнаго дѣла въ Россіи. В. LIX. Спб.

Digitized by Google

Статистическія работы Переселенческаго Управленія на 1911 г. (Изв. Гл. Упр. Земл. No. 20). — Таубе, М., бар. Приложеніе основныхъ законовъ мышленія къ вопросамъ статистики (Мирн. Трудъ, No 5).

Mitteilungen der Vereinigung schweizerischen Versicherungsmathematiker, 6. Hft. Bern. M. 5. — Statistik, österreichische. Hrsg. v. d. k. k. statist. Zentralkommission. 89 Bd. III. Hft. Die Ergebnisse der Strafrechtspflege in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen u. Ländern f. d. J. 1909. Wien M. 15.70. — Statistik, Die, in Deutschland nach ihrem heutigen Stande. Hrsg. v. F. Zahn. 2. Bde. München. M. 42. — Statistik, Schweizerische. Hrsg. v. statist. Bureau des eidgen. Departements des Innern. 174 Lfg. Die Bewegung der Bevölkerung in der Schweiz im J. 1909. Bern. — Versicherungsstatistik f. 1909. üb. die uter Reichsaufsicht stehenden Unternehmungen. Hrsg. v. kaiserl. Aufsichtsamte f. Privatversicherg. Berlin. M. 10. — Volkszählung. Die eidgenössische vom 1. 12. 1910. Geprüfte Ergebnisse Vom statist. Bureau des eidgenöss. Departements des Innern. Bern M. 1.

Bournisien, Ch. L'affaiblissement de la natalité française (R. polit. et parl. No 203, Mai). — Dietz, H. Zur Kriminalistik für das deutsch. Heer u. die kaiserliche Marine (Arch. f. StrR. 58 Bd., 4—6 Hft.). — Doria, A. Statistica delle Carceri. Lettera del direttore generale delle carceri a S. E. il Ministro dell'interno (Riv. d. disc. carc. No 8, 1 agosto). — Lowenthal, Dr. L'état sanitaire et l'organisation de l'hygiène publique dans l'empire russe (J. d. Soc. d. stat. No 7) — Yvernès, M. Chronique de statistique judiciaire (J. d. Soc. d. stat. No 8—9, août-sept.).

VIII.

Sbirke zakona, sudskih i upravnih riešidaba, izvješća o zasjedanjima i djelatnosti društva i udruga.

Акты г. г. членовъ ревизіонной коммиссіи, образованной, на основаніи ст. 101 Гор. Пол. 11 іюня 1892 г., Казанскимъ Губернаторомъ для разсмотрѣнія дѣятельности Казанскаго городского общественнаго управленія за 1905 — 1908 г. г. Томъ I. Казань. — Бертгольдтъ, Г. Уставъ о векселяхъ, Высочайше утвержденный 27 мая 1902 г. (Прод. книги, изданной въ 1904 году.) Пермь. — Бертгольдтъ, Г. Сборникъ кассаціонныхъ рѣшеній Пр. Сената по дѣламъ о взысканіи пожарныхъ убытковъ, 1904—1910 г.г. Пермь. — Бертгольдтъ, Г. Законы о духовныхъ завѣщаніяхъ, по кассаціоннымъ рѣшеніямъ Прав. Сената (Прод. книги, изд. въ 1896 г.). Пермь. Ц. 3 р. — Брюнелли, П. „Уголовный Защитникъ". Практическое пособіе при веденіи во всѣхъ судебныхъ установленіяхъ уголовныхъ дѣлъ и защит. Спб. Ц. 1 р. 25 к. — Букуновскій, А. Сборникъ и руководство къ составленію полицейскихъ протоколовъ съ инструкціею чинамъ полиціи къ обнаруженію и изслѣдованію преступленія. Харьк. Ц. 1 р. 20 к. — Букуновскій, А. Сборникъ новыхъ законовъ и циркуляровъ. Справочная книга для чиновъ полиціи. Харьк. 1912 г. — Вайнштейнъ, Е. Дѣйствующее законодательство о евреяхъ, съ ръъясн. Радомысль.

Digitized by Google

Ц. 1 р. 50 к. — Галкинъ Враскій, М. Трудовая помощь въ мѣстностяхъ, пострадавшихъ отъ неурожая. Отчетъ. Т. I. Спб. — Гессенъ, Я. Уставъ торговый. Дополненіе. Новыя узаконенія, включенныя въ продолженіе 1909. г. и опубликованныя по іюнь 1911 г. Спб. Ц. 30 к. — Добкевичъ, Л. Пособіе чинамъ полиціи, какъ быстро производить дознанія и составлять протоколы. М. Ц. 1 р. 30 к. — Долопчевъ, В. Участіе полиціи въ производствѣ уголовныхъ дѣлъ. Руководство для чиновъ полиціи. Варшава. Ц. 1 р. — Еврейская Энциклопедія. Сводъ знаній о еврействѣ и его культурѣ въ прошломъ и настоящемъ. Подъ общей редакціей А. Гаркави и А. Каценельсона. Т. 10-й. Ладенбургъ-Мидлошъ. Спб. — Завиринъ, И. и Бенинсонъ, Ѳ. Справочникъ для домовладѣльцевъ, управляющихъ домами, смотрителей казенныхъ и общественныхъ зданій, старшихъ дворниковъ и швейцаровъ. Спб. Ц. 50 к. — Законъ 25 декабря 1909 г. о мѣрахъ къ пресѣченію торга женщинами въ цѣляхъ разврата, съ разъясненіями. Изд. отдѣла (Р. Общ. защиты женщ.) борьбы съ вовлеченіемъ женщинъ въ возвратъ. Спб. Ц. 15 к. — Зевальдъ, Е. Сборникъ правилъ о паровыхъ котлахъ. Законы и правила о котлахъ и котельномъ сборѣ. Одесса. — Извѣстія калужской ученой архивной коммисіи. Вып. XXI. Изд. подъ ред. В. Ассонова. Калуга. Ц. 1 р. — Канторовичъ, Я. Законы о состояніехъ, съ разъясненіями. Изд. 2-ое доп. Ц. 5 р. 50 к. — Кардашъ. Сборникъ законоположеній о строевыхъ сверхсрочныхъ нижнихъ чинахъ. Испр. по 1 марта 1911 года. Варшава. Изд. 2-ое. Ц. 50 к. — Кедровъ, П. Врачебная экспертиза и таблцы для опредѣленія утраты трудоспособности по закону 2 іюня 1903 г. и при страхованіи рабочихъ. М. Ц. 1 р. 50 к. — Колычевъ, А. Взаимное земское страхованіе. Спб. Ц. 60 к. — Коптевъ, Д. и С. Латышевъ. Уголовное Уложеніе (изд. 1909. г.) съ подробными разъясненіями, извлеченными изъ законодательныхъ матеріаловъ и рѣшеній Прав. Сената и Гл. Воен. Суда. Спб. 1912. г. Ц. 4 р. 50 к. — Кочергинъ, И. Екатеринбургскій Союзъ кредитныхъ и ссудо-сберегательныхъ товариществъ, какъ онъ возникъ и въ чемъ выражалась его дѣятельность за первые четыре года. Екатеринбургъ. — Клячко, В. Общій уставъ Россійскихъ желѣзныхъ дорогъ съ позднѣйшими узаконеніями и съ объясненіями по рѣшеніямъ Пр. Сената. Ростовъ н/Д. Ц 2 р. — Маркевичъ, А. Алфавитный указатель постановленій и распоряженій, помѣщенныхъ въ циркулярахъ по Виленскому учебному округу за 1908—1909 года. Вильна. — Матеріалы по оцѣнкѣ недвижимыхъ имуществъ Черниговской губ. Ч. I-я. Города: Вып. VI. Гор. Нѣжинъ. Черниговъ. — Митровскій, М. Сборникъ узаконеній и распоряженій по мужскимъ гимназіямъ и прогимназіямъ вѣдомства М-ва Нар. Просв. Золотоноша. — Михайловъ. Указатель статей Свода Военныхъ Пост. 1869. г., подвергшихся измѣненію, дополненію и отмѣненію со времени изданія по 1 января 1911. года. Кременецъ. Ц. 50 к. — Мосоловъ, А. Труды перваго Всероссійскаго съѣзда коннозаводчиковъ 1910 года въ Москвѣ. Т. I. и II. М. Ц. 6 р. — Мышъ, М. Объ иностранцахъ въ Россіи. Сборникъ узаконеній, трактатовъ

Digitized by Google

и конвенцій, съ относящимися къ нимъ правит. и суд. разъясненіями. Изд. 2-е. Спб. Ц. 4 р. — Недошивинъ, А. Первое прибавленіе къ полному Своду узаконеній, разъясненій и распоряженій по государственному промысловому налогу. Спб. Ц 1 р. — Отчетъ Правленія Пермскаго Общества пособія бѣднымъ и призрѣнія ихъ въ ремесленно-земледѣльческихъ колоніяхъ за 1910 годъ. Пермь.— Отчетъ о дѣятельности Кіевскаго общества земледѣльческихъ колоній и ремесленныхъ пріютовъ за 1910 годъ. Кіевъ. — Павловъ, Г. Руководство для повѣрки и веденія дѣлопроизводства по воинской и военно-конской повинности для волостныхъ правленій. Петрозаводскъ. Ц. 50 к. — Плаксинъ, Л. Циркуляры и матеріалы по организаціи землеустройства въ С.-Петербургской губерніи. Спб. — Плеханъ, И. Правила о порядкѣ написанія и подачи прошеній и жалобъ въ Правит. Сенатъ и на Высочайшее имя. Спб. Ц. 30 к. — Плеханъ, И. Бюджетные законы. Общія и частныя смѣтныя правила, съ разъясн. Спб. Ц. 3 р. Плохотенко, А. Организація торговыхъ предпріятій. М. Ц. 1 р. 50 к. — Сборникъ правилъ, циркуляровъ и отдѣльныхъ распоряженій управленія по дѣламъ мелкаго кредита. Спб. — Соловьевъ, Сборникъ узаконеній, циркулярныхъ распоряженій и разъсненій по тюремно-арестантской и арестантско-пересыльной части, относящихся къ вѣдѣнію полиціи.- Подъ ред. Скрябина. Орелъ. Ц. 4 р. 50 к. — Снѣжко, С. Бракоразводныя дѣла. Наставленіе къ веденію бракоразводныхъ дѣлъ по невѣрности, сумашествію и безвѣстному отсутствію. Спб. — Соловьевъ, Ив. Юридическое наставленіе крестьянамъ, какъ укрепить въ собственность земельный надѣлъ и какъ владѣть землей на правахъ собственника. М. — Соловьевъ, М. Указатель къ Исторіи Россіи съ древнѣйшихъ временъ Сергѣя Михайловича Соловьева. Спб. — Соловьевъ, М. Учебникъ законовѣдѣнія. Курсъ среднихъ учебныхъ заведеній. Кишиневъ. Ц. 1 р. 25 к. — Сыромятниковъ, А. Сборникъ дѣйствующихъ распоряженій М-ва Нар. Просв. о попечителѣ начальнаго народнаго училища. Сост. по офиц. источникамъ. Одесса. Ц. 20 к. — Таганцевъ, Н. Уголовное Уложеніе 22 марта 1903 г. Статьи, введенныя въ дѣйствіе, съ разъясненіями. Спб. Ц. 3 р. 50 к. — Тепаксъ, П. Положеніе 6 іюня 1910 г. о государственномъ налогѣ съ недвижимыхъ имуществъ въ городахъ, посадахъ и мѣстечкахъ, съ относящимися къ нему узаконеніями и разъясненіями Пр. Сената и М-ва Фин. М. Ц. 80 к. — Труды Саратовской ученой Архивной Коммисіи. Вып. 28. Саратовъ. Ц. 75 к. — Труды представителей земствъ и городовъ по вопросамъ земскаго и городского строительства въ г. Ярославлѣ, 17—21 апрѣла 1911 года. Вып. 1. Ярославль. — Тютрюмовъ, И. Общее положеніе о крестьянахъ (изд. 1902 г. и по прод. 1906, 1908 и 1909. г. г.) съ разъясн. Прав. Сената. Спб. ц. 3 р. — Шевченко, Е. Что такое общество потребителей. Изд. 2-е, испр. и доп. Полтава. Шепелевъ, М. Сборникъ постановленій и распоряженій по переводной операціи. Вольскъ. Ц. 50 к. — Частный повѣренный. Его права и обязанности. Правила и программы на полученіе званія частнаго повѣреннаго (популярно-юридическая библіотека). М. ц. 75 к. — Якушевъ. Уставъ Путей Сообщенія, съ разъясн. Изд.

Digitized by Google

3-е. Спб. Ц. 1 р. 75 к. — Якушевъ. Уставъ Путей Сообщенія, съ разъясн. Изд. 3-е. Спб. Ц. 1 р. 75 к. — Ященрцынъ, Н. Новый законъ о землеустройствѣ, съ сенатскими рѣшеніями, министерскими циркулярами и разъясненіями. Саратовъ. Ц. 1 р. 50 к.

К. Сводъ отчетовъ фабричныхъ инспекторовъ за 1910 г. (В. Фин. No. 34). — Костинъ, М. Психологія, Криминальная антропологія и гипнотизмъ въ десятичной системѣ библіографической классификаціи (В. Крим. антроп. и гипнот. т. VIII., вып. II). — Протоколы Общаго Собранія Московскаго Юрид. Общества (отъ 11 и 20 декабря 1910 г.) (Вопр. права, кн. VI. 2).

VIESTNIK.

(Previšnja odlikovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 6. aprila o. g. podpredsjedniku kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice Josipu Florschützu, prigodom njegovog na vlastitu molbu uzslijedilog umirovljenja u priznanje njegovog mnogogodišnjeg vjernog i revnog službovanja, premilostivo podijeliti red željezne krune II. razreda uz oprost od pristojba.

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 25. marta o. g. naslovnom vladinom tajniku i kr. kotarskom predstojniku na Sušaku, dru. Vinku barunu Zmajiću u priznanje njegovog vjernog i revnog službovanja premilostivo podijeliti viteški krst reda Franje Josipa.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjom odlukom od 2. aprila 1912. najmilostivije podijeliti odjelnom predstojniku Eduardu vit. pl. Horowitzu prigodom zamoljenog premještenja u trajno stanje mira orden željezne krune I. razreda uz oprost pristojbe u priznanju njegovog mnogogodišnjeg i izvrsnog službovanja.

(Sa hrvatskog sveučilišta.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 22. marta 1912. premilostivo dozvoliti promaknuće javnoga redovitog profesora na pravo i državnoslovnom fakultetu previšnje ime nosećeg sveučilišta u Zagrebu, dra. Milivoja Mauroviča u V. činovni razred sa sustavnim berivima.

Kraljevski povjerenik u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji obnašao je imenovati pomoćnicu u kr. sveučilištnoj biblioteci u Zagrebu Elzu Kučera, dra. züriškoga sveučilišta, pristavom II. razreda u rečenoj biblioteci sa sustavnim berivima.

(Red predavanja na pravoslovnom i državoslovnom fakultetu hrvatskog sveučilišta u ljetnom semestru škol. godine 1911./1912. Jav. red. prof. dr. Ljudevit pl. Andrassy: Institucije rimskoga prava (nastavak) i rimski civilni

Digitized by Google

p roces, 6 sati. Romanističke vježbe: čitanje i tumačenje izabranih mjesta vrela, 2 sata. — Jav. red. prof. dr. Milivoj Maurović: Hrvatsko-ugarsko privatno pravo, 4 sata. — Njemačko privatno pravo, 4 sata. — Priv. docenat dr. Marko Kostrenčić: Hrvatska pravna povijest. Nauka o vrelima. Nastavak. 2 sata. Čitanje vrela hrvatske pravne povijesti. Nastavak, 2 sata. Poljska pravna povijest, 2 sata. — Jav. red. prof. dr. Aleksandar Egersdorfer: Pandekti. Obvezno pravo, opći dio, 6 sati. O posjedu, 2 sata. — Priv. docenat dr. Ivan Strohal: Nasljedno pravo pandekata, 4 sata. — Jav. red. prof. dr. Edo Lovrić: Pravo katoličke crkve, nastavak, 3 sata. Pravo grčko-istočne crkve, 3 sata. Ženitbeno pravo s osobitim obzirom na ugarsko i austrijsko zakonodavstvo. 2, sata. — Jav. red. prof. dr. Franjo Spevec: Opći dio gradjanskoga zakonika, nastavak, 4 sata. Posebni dio obveza, nastavak, 4 sata. — Jav. red. prof. dr. Ivan Maurović: Obiteljsko pravo po austrijskom općem gradjanskom zakoniku, nastavak, 4 sata. Nasljedno pravo po austrijskom općem gradjansdom zakoniku, nastavak, 4 sata. — Jav. red. prof. dr. Josip Šilović: Kazneni postupnik, 5 sati. Kazneno pravo, posebni dio, 3 sata. — Jav. red. prof. dr. Ernest Miler: Socijologija, 3 sata. Kriminalne znanosti, 3 sata. Kriminalne vježbe u seminaru, 2 sata. — Jav. red. prof. dr. Julije Rorauer: Politička ekonomija, nastavak, 8 sati. — Jav. izv. prof. dr. Fran Milobar: Financijalna znanost, 2 sata. Financijalno zakonoslovlje s osobitim obzirom na austrijsko zakonodavstvo, 2 sata. Statistika austro-ugarske monarkije s osobitim obzirom na statistiku kraljevine Hrvatske-Slavonije, 2 sata. — Naslovni izv. sveučil. prof. dr. Juraj Vrbanić: Počela (Elementi) nauke narodnoga gospodarstva, II. dio: Kolanje (Cirkulacija) dobara, 1 sat. — Priv. docenat dr. Branislav Dimitrijević: Nauka o novcu, 2 sata. — Jav. red. drof. dr. Ladislav Polić: Hrvatsko-ugarsko državno pravo, 8 sati. — Priv. docenat dr. Bogumil Vošnjak: Historija savremenih državnih teorija, 2 sata. — Jav. izv. prof. dr. Milorad Stražnicky: Mjenbeno pravo, 4 sata. Pomorsko pravo, nastavak, 2 sata. — Priv. docenat dr. Mladen Pliverić: Nauka o općenitim propisima trgovačkoga zakona o trgovačkim poslovima, 2 sata. — Jav. red. prof. dr. Dragutin Ćupović: Izvanparbeni postupak s osobitim obzirom na novije zakonodavstvo austrijsko, 2 sata. Stečajno i pobojno pravo hrvatsko i austrijsko, 2 sata. Procesualistički seminar po hrvatskom i austrijskom pravu, 2 sata. Austrijski ovršni red, 2 sata. — Jav. red. prof. dr. Vinko Krišković: Upravna nauka i hrvatsko-ugarsko upravno pravo, II. dio, 3 sata. Pregled upravnoga prava austrijskoga, 3 sata. Upravnopravne vježbe u seminaru, 2 sata. — Učitelj dr. Daniel Riessner: Sudbena medicina, nastavak, 3 sata. — Nasl. izv. sveuč. prof. dr. Mihajlo Joanović: Upravna higijena sa zdravstvenim zakonarstvom, 3 sata. —

(Imenovanja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 6. aprila 1912. premilostivo imenovati podpredsjednika kr. banskoga stola Pavla pl. Mariaševića podpredsjednidom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice u IV. čin. razredu sa sustavnim nerivima.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je Josipa Rilla, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Ogulinu i Nikolu La-

Digitized by Google

lića, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu imenovati prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola.

Kraljevski povjerenik u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji obnašao je dra. Hinka Gottlieba, pravnoga vježbenika kod kr. kotarskog suda u Gjurgjevcu i Stjepana Belaja, odvjetničkog perovodju u Varaždinu, imenovati prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola, sudbenim pristavima II. razreda extra statum ispitane prislušnike Viktora Rottmana kod dr. kotarskog suda u Novoj Gradiški za kr. sudbeni stol u Ogulinu i Jovana Lemajića kod kr. kotarskoga suda u Gospiću za kr. kotarski sud u Dvoru, sa sustavnim berivima, sudbenim pristavima I. razreda extra statum, sudbene pristave II. razreda, Petra Matašića, kod kr. kotarskog suda u Sisku, Zlatka Seunika kod kr. kotarskog suda u Karlovcu te dra. Lavoslava Lutilskoga kod kr. kotarskog sud a u Gospiću, ostavljajuć svu trojicu na njihovim dosadanjim službenim mjestima.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je kr. financ. perovodne vježbenike Ivana Mallina i dra. Stjepana Klobučara kr. financ. perovodjama, prvoga pri financ. ravnateljstvu u Varaždinu, a potonjega u Zagrebu, oba u privremenom svojstvu.

(U Dalmaciji.) Prizivni sud dalmatinski imenovao je pravne vježbenike Antuna Milića-Strkalja i Ivana Tvrdeića prislušnicima u svome području.

(U Bosni i Hercegovini.) Njegovo c. i kr. apoštosko Veličanstvo blagoizvoljelo je najmilostivije previšnjom odlukom od 2. aprila 1912. naimenovati dvorskog savjetnika u bosanskom odijeljenju c. i kr. zajedničkog ministarstva financija Otona baruna Klimburga odjelnim predstojnikom u tome odjeljenju sa sustavnim berivima.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je zamjenika državnog odvjetnika I. razreda u državnom odvjetništvu u Sarajevu dra. Milivoja Simića, premjestivši ga u isto vrijeme k pravosudnom odjeljenju zemaljske vlade, dalje vladine perovodje Feliksa Hrnčiŕa i Ivana Lucića vladinim podtajnicima, sudskog pristava u kotarskom sudu u Županjcu Viktora Supeka sudskim tajnikom, političkog pristava I. razreda i kotarskog upravitelja u Županjcu dra. Mayera Gottesmanna kotarskim predstojnikom II. razreda, a unaprijedilo je profesora šerijatske sudačke škole u Sarajevu Ibrahim Sirri ef. Zafranija u VIII. razr. dnevnom.

Poglavica zemaljske vlade naimenovao je auskultante Karla Sterna u kotarskom sudu u Banjoj Luci i Antona Deana u kotarskom sudu u Tuzli privremenim sudskim pristavima u IX. dnevnom razredu, svršenog pravnika Franju Gerstera privremenim perovodnim vježbenikom u XI. dnevnom razredu i dodijelio ga na službovanje okružnoj oblasti u Banjoj Luci, političkog pristava II. razreda u seoskom kotarskom uredu u Tuzli Niku Kondića, političkim pristavom I. razreda, kr. auskultanta kr. sudbenog stola u Osijeku Mišu pl. Kovačića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Mostaru.

Digitized by Google

(P r e m j e š t e n j a.) Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije obnašao je iz službenih obzira premjestiti kr. županijske tajnike Dragutina V u k o v c a od kr. županijske oblasti u Požegi k onoj u Osijeku i Ljubomira B a s t a i ć a od kr. županijske oblasti u Vukovaru k onoj u Požegi ; kr. kotarske predstojnike Edmunda M u š i ć a od kr. kotarske oblasti u Dvoru k kr. županijskoj oblasti u Vukovaru, Petra J u z b a š i ć a od kr. kotarske oblasti u Županji ka kr. kotarskoj oblasti u Iloku i Josipa S t i p l o š e k a od kr. kotarske oblasti u Cirkvenici ka kr. kotarskoj oblasti u Dvoru; kr. kotarske pristave I. razreda dra. Marka D e v č i ć a od kr. kotarske oblasti u Pisarovini ka kr. županijskoj oblasti u Zagrebu, Vjekoslava M a r k o t i ć a od kr. kotarske oblasti u Iloku ka kr. kotarskoj oblasti u Županji, povjeriv mu upravu rečene oblasti ; Zlatka O b l a k a od kr. kotarske oblasti u Zemunu ka kr. kotarskoj oblasti u Rumi, Dragutina M i k i ć a od kr. kotarske oblasti u St. Pazovi k kr. kotarskoj oblasti u Slunju i Bogdana C v i j a n o v i ć a od kr. kotarske oblasti u Samoboru ka kr. kotarskoj oblasti u Vukovaru ; kr. kotarske pristave II. razreda Vladana P l a v š i ć a od kr. kotarske oblasti u Mitrovici ka kr. kotarskoj oblasti u Križevcima, Eugena M o h a r a od kr. kotarske oblasti u Križevcima ka kr. kotarskoj oblasti u St. Pazovi, Antuna M i t r o v i ć a od kr. kotarske oblasti u Vukovaru ka kr. kotarskoj oblasti u Vinkovcima, Antuna V u k o v i ć a od kr. kotarske oblasti u Mitrovici kr. kotarskoj oblasti u Stubici, Alfonsa D o l a n s k y-a od kr. kotarske oblasti u Kostajnici ka kr. kotarskoj oblasti u Dugomselu i Pavla V i d o v i ć a od kr. kotarske oblasti u Šidu ka kr. kotarskoj oblasti u Mitrovici, iz službenih obzira kralj vladinog perovodju nižeg razreda Oskara G l a s e r a od kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade ka kr. kotarskoj oblasti u Cirkvenici, povjeriv mu upravu rečene kotarske oblasti, iz službenih obzira dra. Jurja B a r b o t a, sudbenog pristava kod kotarskoga suda I. u Zagrebu, k onomu u Grubišnompolju, Mirka B a g l a m u, kr. sudbenog pristva I. razreda kod kotarskoga suda u Grubišnompolju iz iz službenih obzira kr. kotar. sudu u Novoj Gradiški, iz službenih obzira dra. Zlatka C u v a j a, sudbenoga pristava kod kotarskoga suda u Varaždinu, sudbenomu stolu u Zagrebu, dodijeliv ga podjedno na službovanje ovdašnjem državnom odvjetništvu, Vladimira H o r v a t a, sudbenog pristava kod kr. kotarskog suda u Gjurgjevcu, uslijed vlastite molbe kr. sudbenom stolu u Petrinji.

Kraljevski povjerenik u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji obnašao je premjestiti kr. sudbene pristave I. razreda : Leona H o i ć a od kr. kotarskog suda I. u Zagrebu iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Djakovu i Petra Š k r e b l i n a od kr. kotarskog suda u Varaždinu na vlastitu molbu kr. kotarskom sudu I. u Zagrebu, te kr. sudbenog pristava II. razreda Ladislava Z i m u od kr. kotarskog suda u Djakovu na vlastitu molbu kr. kotarskom sudu u Varaždinu, iz službenih obzira Milana H i l d a, zamjenika kr. državnog odvjetnika I. razreda u Požegi, kr. državnom odvjetničtvu u Ogulinu, te mu povjeriti podjedno upravu spomenutog državnog odvjetničtva, zatim dra. Josipa S o k o l i ć a, kr. sudbenog pristava kod kotarskog suda u Djakovu, sudbenom stolu u Požegi, te ga dodijeliti na službo vanje tamošnjem državnom odvjetničtvu, iz službenih obzira kr. vladinog perovodju višeg razreda dra. Ivana A n d r e s a od kr. županijske oblasti u Ogulinu ka kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i na-

Digitized by Google

stavu, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda Milana Maljkovića od kr. kotarske oblasti u Dugomselu ka kr. kotarskoj oblasti u Gospiću, Ivana Bačaca, sudbenog pristava kod kr. kotarskog suda u Križevcima iz službenih obzira k onomu u Virovitici, Viktorina Pongračića kr. sudbenog pristava II. razreda kod kr. sudbenog stola u Varaždinu iz službenih obzira kr. kotarskom sudu u Varaždinu, uslijed vlastite molbe Janka Gogolju, sudbenog pristava kod sudbenog stola u Ogulinu kotarskom sudu I. u Zagrebu, iz službenih obzira kr. kotarskog pristava II. razreda dra. Alfonsa Šibenika od kr. kotarske oblasti u Karlovcu k onoj u Stubici.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajedničko ministarstvo financija dodijelilo je dvorskog savjetnika Maksa pl. Gyurkovicsa na službovanje u pomenutom ministarstvu u Beču, a premjestilo je sudskog tajnika u okružnom sudu u Sarajevu Vilima Luku na njegovu molbu u trajno stanje mira, te je premjestilo hipotekarnom odsjeku zemaljske vlade dodijeljenog sudskog tajnida Armina Schützak okružnom sudu u Sarajevu, okružnog predstojnika Fridrika Foglara iz Tuzle u zajedničko ministarstvo financija u Beču.

Poglavica zemaljske vlade premjestio je auskultanta Miša pl. Kovačića od okružnog suda ka kotarskom sudu u Mostaru, naizmjence sudske pristave Aleksandra Hečimovića kotarskom sudu u Gračanici i Eduarda Dohnaleka kotarskom sudu u Bugojnu, dodijelio je sudskog pristava u kotarskom sudu u Sarajevu dra. Milana Babića na službovanje k hipotekarnom odsjeku zemaljske vlade, a razriješio je sudskog pristava u kotarskom sudu u Mostaru Uroša Ivanišević na njegovu molbu od daljeg službovanja u ovime zemljama.

(Novi javni bilježnici u Dalmaciji.) Ministar pravde imenovao je bilježnicima: bilježničkog kandidata Ivana Balabana u Perastu za Budvu, bilježničkog kandidata i sadašnjeg bilježničkog zamjenika Mata Aduma u Metkoviću za Metković i savjetnika zemaljskog suda u mirovini odvjetničkog kandidata Adama Srzentića u Dubrovniku za Korčulu.

(Novi odvjetnik u Bosni.) Odvjetnički kandidat dr. Pero Mandić, kojega je c. i kr. zajedničko ministarstvo financija imenovalo odvjetnikom sa službovnim sjedištem u Mostaru, unesen je u odvjetničku listinu.

(Sbornik zakona i naredaba, valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju) komad II. od godine 1912., izdan je i razaslan dne 23. marta 1912. te sadržaje pod brojevi:

8. zak. članak XV.: 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o zemalj. savezu ugarskih zemljovjeresijskih zavoda i o preinačenju odnosno nadopunjenju nekih odredaba zak. čl. V.: 1894.;

9. zak. čl. XVI.: 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o zajmovima, što će ih glavni i prijestolni grad Budimpešta podići do iznosa od 217 milijuna kruna;

Digitized by Google

10. zak. čl. XVII. : 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o zajmovima, podignutim po slob. kr. gradu Pozsonyu, po gradu Rijeci i kotaru, te gradu Zagrebu ;

11. zak. čl. XVIII. : 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o produljenju povlastice austro-ugarske banke i na kovni i novčani sustav odnosećeg se ugovora, te o uredjenju s time saveznih poslova ;

12. zakl čl. XIX. : 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o zabrani noćnoga rada u obrtnim poslovima namještenim ženskinja ;

13. zak. čl. XX. : 1911. zajedničkog ugar. hrvatskog državnog sabora o uzakonjenju konvencija, sklopljenih u Ženevi u svrhu poboljšanja sudbine ranjenika i bolestnika u ratu ;

14. naredbu kr. ug. ministra trgovine od 16. maja 1911. broj 30.500/IV. o provedbi zak. čl. XI. : 1911. o privr. štićenju na izložbama izloženih za podijeljenje povlastice prikladnih izuma kao i uzoraka te zaštitnih biljega ;

15. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 3. februara 1912. broj 57.776/1912. glede uporabe acetilenskih sprava u posebne tehničke svrhe ;

16. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 19. januara 1912. broj 39.268/11. o uredjenju službe obrtnih nadzornika ;

17. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 30. januara 1912. broj 2360., kojom se kr. javno bilježničtvo prenaša iz Božnjaka u Županju ;

18. naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje od 16. februara 1912. broj 22.799/1911. o smještenju kaznenika u posredni zavod ;

19. naredbu kr. ugarskog ministra trgovine od 23. decembra 1911. broj 91.912, izdanu sporazumno s banom kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u predmetu obvezatnog označivanja količine sadržaja zatvorenih boca, koje sadržavaju vino, pivo i druga žestoka pića ;

20. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 14. februara 1912. broj 721 pr., kojom se uredjuju posebni osobni statuti za ravnatelje i pristave gospodarskih zavoda ;

21. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 15. februara 1912. broj 308 prs., kojom se priznaje pupilarna sigurnost dotično jamčevna prikladnost zadužnica zajma slobodnog i kr. glavnog grada Zagreba ;

22. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 20. februara 1912. br. 350 pr., o postupku kod izručivanja običnih zločinaca spram afričkih teritorija, koji stoje pod britskim pretektoratom ;

23. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 24. februara 1912. broj 2344., kojom se proglasuje naredba kr. ug. ministarstva od 2. januara 1912. broj 7436/1911. M. E. u predmetu promjene glede konvencija, sklopljenih u Ženevi u svrhu poboljšanja sudbine ranjenika i bolestnika vojska u ratu, a uzakonjenih zak. čl. XX : 1911. i

24. naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 8. marta 1912. broj 4696., kojom se proglašuje naredba kr. ug. ministarstva od 28. februara 1912. broj 1292 M. P. u predmetu konzulske sudbenosti.

Digitized by Google

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Antun Vulinc krojač iz Vel. Gorice	Kr. sudb. stol u Zagrebu		28. februara 1912. br. 8995/gr.	Dr. M. Petračić odvjetnik u Vel. Gorici	Dr. Ante Gašparac odvjetnik u Vel. Gorici	17. aprila 1912.	17. aprila 1912.
Matilda Hriberski nepr. vlasnica krojač. obrta u Zlataru	Kr. sudb. stol u Varaždinu	Vinko Trajbal kr. kot. sudac u Zlataru	15. aprila 1912. br. 2800/gr.	Dr. Oskar Sachs odvjetnik u Zlataru	Dr. Stjepan Kralj odvjetnik u Zlataru	17. maja 1912.	17. maja 1912.
„Dobrobit" zadruga za potporu žena u porodu u Zagrebu	Kr. sudb. stol u Zagrebu	Ivo Vuković kr. sudbeni vićnik	3. aprila 1912. br. 15.541/gr.	Dr. Vilim Graber odvjetnik u Zagrebu	Slavko Aranitzky odvjetnik u Zagrebu	20. maja 1912.	28. maja 1912.
Mavro Preisz nepr. trgovac u Brodu na Savi	Kr. kot. sud u Brodu	Josip Klinčić kr. sudbeni pristav	27. marta 1912. br. 6543/gr.	Dr. Radivoj Walter odvjetnik u Brodu	Nikola Cvijanović odvj. perov. u Brodu	8. maja 1912.	8. juna 1912.
Jakob Lustig u Osieku l.	Kr. sudb. stol u Osieku	Ladislav Bauer kr. sudbeni vićnik I. r.	9. aprila 1912. broj 5379/gr.	Dr. Makso Bloch odvjetnik u Osieku		20. juna 1912.	20. juna 1912.
Ivan pl. Banić i drug u Otočcu	Kr. sudb. stol u Gospiću.	Dimitrije Travica kr. sudbeni pristav u Otočcu	25. marta 1912. br. 25 2 gr.	Dr. Živko Petričić odvjetnik u Gospiću	Dr. Jovo Pol vina odvjetnik u Otočcu	25. maja 1912.	25. juna 1912.

Digitized by Google

Problem državnog gospodovanja.

Napisao dr. Bogumil V o š n j a k.

Nema možda znanosti, koja bi bila u takovoj mjeri podvržena unutarnjim trzavicama, kao što je to državni nauk. Labilnost njegovih temelja, opća disharmonija nazora, jedna je od najvećih zapreka, koje su prouzročile, da su dosadašnji uspjesi tako nezadovoljivi i da su najelementarniji pojmovi postali žrtvom oštre kritike. Razloge ove opće neizgladjenosti i neustaljenosti treba tražiti možda u poteškoćama, koje uopće postavlja karakter političkih disciplina. Nema drugog polja ljudskog znanja, koje bi od Aristotelovih vremena tako malo uznapredovalo, kao nauk o državi. Nigdje nisu postignuti rezultati tako relativni, nigdje se ne treba bojati radniku u tolikoj mjeri, da nasljednik uništi ono, što je on ostvario, kao baš na ovom poprištu. U tom je pogledu sigurno poučna činjenica, da je danas jedan od centralnih pojmova državnog nauka, pojam države i njezinog imperija, gospodovanja, predmetom neprestane borbe.

Ako proučavamo razna teoretska poimanja o državi u istoriji općeg državnog nauka, moramo se osvrnuti na jednu važnu činjenicu. U vrijeme, kada si je zapadni konstitucionalizam stvarao pravnu državu, u vrieme klasičnog liberalizma, poimanje države sasvim je nerealistično, te se mjesto znanstvenog spoznavanja nahode plitke općenitosti. Instinktivno boje se predstavnici konstitucionalnog pokreta isticati najkarakterniju crtu državnog ustrojstva, gospodovanje. Neznanstvena politička fraza zauzima kod ovih predstavnika važnije mjesto, nego što je spoznavanje bitnosti državnih pojava. Gerber[1] je bio prvi pravnik, koji je u području savremenog njemačkog državnog prava smatrao gospodovanje za specifičku kategoriju državnog prava. Državna vlast je Gerberu upravo moć gospodovanja Tako je bio uveden odmah na početku pojam gospodovanja u sustav savremenog njemačkog državno-pravnog nauka.

U najnovije vrijeme možemo već govoriti o reakciji proti ovom poimanju. Pojavio se autor[2], koji uopće traži u ime pravne metode, da se eliminira gospodovanje ne možda iz državne prakse, kao što to čini sindikalizam,

[1] Gerber: Grundzüge 1880. str. 3.
[2] Hans Kelsen: Hauptprobleme der Staatsrechtslehre 1911.

Digitized by Google

nego samo iz juristične konstrukcije javnopravnih odnošaja, dakle samo iz konstrukcije, što je sigurno manje opasno.

Nećemo, da izrazimo zaokruženo, u jedinstvenu formulu koncentrirano mnijenje, što bi bilo moguće pobiti kao stotinu drugih u okviru naše znanosti. Naša će zadaća biti, da pokažemo, kako izazivlju glavne misli o gospodovanju i državnoj vlasti otpor kod nekojih predstavnika savremenog državoslovlja, koji negiraju potrebu pojma državnog gospodovanja u državnoj i socijalnoj teoriji i praksi. Držimo se kod razlaganja Jellinkove diobe socijalnog državnog nauka od državnopravnog nauka, koja je potpuno opravdana. Neće biti svrha približiti se problemu jedino sa stanovišta državo-pravnog nauka, nego treba se osvrnuti na socijalne vidike socijalnog državnog nauka.

Ne može biti svrha, da dogmatički razlažemo pravni karakter državnog gospodovanja. Da se kritički prouči cijeli ovaj centralni problem državnog nauka, trebalo bi opsežnih razlaganja. Govoriti ćemo prije svega o socijalnom karakteru državnog gospodovanja. Definitivna riješenja danas su sasvim neplodna i nemoguća na ovom poprištu, te se moramo zadovoljiti time, što smo postavili problem, pa makar ga ne riješili.

Empirički pojam gospodovanja jest jedna od temeljnih predodžbi i nije je moguće izlučiti osobito iz prvotnog nazora o državnom razvoju, koji je u isto vrijeme inherentan svakoj državnoj zajednici, bilo u sadašnjosti, bilo u budućnosti. Ako Grci zovu svoju državnu zajednicu κυριωτατη, time je izraženo, da ona zapovijeda, gospoduje i posjeduje najvišu vlast. Sasvim je suvišno i dokazuje sholastičko mišljenje, ako se ističe, kako to čini Rehm[3], da je ova vlast samo etničko-političkog, a ne državnog i pravnog karaktera. Između antiknih naroda bili su Rimljani prvi, koji su tvrdom rukom isklesali pojam državnog gospodovanja. Imperij je Rimljaninu „najviša moć, kojoj pripada zapovijedanje i jurisdikcija". „Bezuvjetno pravo gospodovanja je spojeno u kraljevskom Rimu u jednoj ruci bez razlike u kategorijama zapovijedanja; također i u republikanskom Rimu izvršuju ga konzuli u cijelosti."[4] U svemu tomu vidi se namjera, da se podade državnoj vlasti sasvim monistički jedinstveni lik. U državi je samo jedna koncentrirana državna vlast, državno ustrojstvo je jednoliko i priprosto. Već u starom Rimu država je prava nositeljica imperija, gospodovanje je rimski izraz za vlast. U vrijeme, kada je bio zaboravljen antikni državni ideal, gubi se jasni pojam suverenog gospodovanja medju najraznijim samoniklim tvorbama. U srednjem vijeku nema više državnog jedinstva, te ga zamijenjuje vlast provincija, gradova i socijalnih skupina. Privilegija svih ovih socijalnih skupina silnija su, nego što je smisao za jedinstvenu suverenu državu. Na svršetku srednjeg vijeka i tijekom novog bore se razne

[3] Geschichte der Staatsrechtswissenschaft 1896. str. 81.

[4] Mommsen: Römisches Staatsrecht 1887. I. str. 22.

Digitized by Google

socijalne sile, da bi opet zavladao stari rimski pojam javne vlasti, suverenosti. Mjesto starih državnih sila, kojim je crkva i njemačko carstvo onemogućilo slobodan razvoj i neodvisnu vanjsku politiku, stvaraju se nove državne formacije, sasvim suverene prema drugim državama. Treba priznati, da suverenost postaje svojinom državne vlasti u vrijeme kraljevskog apsolutizma, jedna od najkarakternijih crta državnog ustrojstva. Apsolutna monarkija novog doba vraća se nazad k starom rimskom poimanju. Stvarajući modernu Prusiju izražava se Fridrih Vilim, da će „etablirati suverenost, kao stijenu od čelika." Država je sada silnija i mogućnija od svih drugih ustavnih i socijalnih skupina. Bila je to posljedica goleme borbe monarhije sa staležima, gradovima i raznim korporacijama. Kada je monarhija u toj borbi konačno pobijedila, znalo se, kakav će biti u budućnosti državni razvoj, a Napoleonovo carstvo znači u tom pogledu potpunu pobjedu ovog nastojanja. Nigdje nije našlo spajanje svih državnih sila tako karakteristični izraz, kao u Francuskoj, te je Napoleon I. nosilac novog državnog sustava.

Ishodište za kritiku savremenog poimanja državne vlasti ne samo Francuzu Duguit-u, nego još prije Njemcu Preuss-u bila je država prosvijetljenog apsolutizma, koja je pobijedila u borbi s feudalnim vlastima. Preuss tvrdi, da zauzima pojam suverenosti u istoriji državnih teorija isto mjesto, kao i apsolutna država u istoriji državnih teorija.[5] Ne razpravljajući podrobnije o ovom pitanju kaže, da potkopava predodžbu suverenosti medjunarodno pravo, sistem savezne države te samouprava. Preuss se potpuno slaže s Duguit-om podudarajući se, da je suverenost rimsko-romanskog izvora. Preuss misli, da bi je imala nadomjestiti germanska pravna predodžba zadruge. Čini se ipak, da je nešto presmjelo tražiti u općim državnim institucijama u ovoj mjeri nacionalni elemenat i htjeti osnovati na tobožnjim germanskim pravnim osnovama državnu konstrukciju.

U svrhu upoznavanja strogo socijalne biti političke vlasti ili gospodovanja sigurno dospijeva diferencijacija medju vladajućim i svladanim ili ili kako kažu Francuzi medju „gouvernants" i „gouvernés." Najvišu vlast u državi ima u tom smislu onaj, koji je najodličniji i odlučujući faktor cijelog državnog života; to je u općem socijalnom pogledu najsilniji faktor. Diferencijacija medju vladajućimi i svladanimi je potpuno sociološki pojam, koji je realnog i pozitivnog karaktera. Tko vlada? Silniji — „bilo u materijalnom, vjerskom, ekonomskom, moralnom, intelektualnom pogledu, bilo što se tiče broja."[6]. Tako isključivo socijalno opažanje mora dovesti na svaki način do spoznaje: politička vlast je fakat.

Nema sumnje, da su začeci svakog državnog života faktični. Ipak, kad se ostvari uredjeni državni život, iznikne uz faktičnu socijalnu vlast pravna

[5] Preuss: Gemeinde, Staat, Reich 1889. str. 113

[6] Duguit, L' Etat I. 1901. str, 243.

Digitized by Google

vlast, koja se ne izvršuje, kako to hoće i trebaju faktički odnošaji, nego u smislu pravnih zakona, kojima je izvor pravna državna volja.

Možemo si predočiti socijalni nauk o državi na strogom empiričkom socijalnom temelju, ali pravni državni nauk u smislu pravne metode na takovim je temeljima nemoguć, jer su predmeti sasvim drugi. Apstrakcija je ovdje na svom mjestu, dočim se socijalni nauk ima baviti faktima. Zamjenjivanje dvaju stanovišta dovadja do neprihvatljivih rezultata. U tom pogledu griješi Duguit, koji probleme državno-pravnog nauka, osobito onog suvereniteta, riješava isključivo empiričkom nepravničkom metodom. Potrebna je dioba stanovišta i metoda. Tko to ne čini, ima se boriti sa zaprekama, koje ne dovode do potpunog razumijevanja. Na svaki je način pretjerano tvrditi, kako to čini Duguit, da pojmovi kao oni suverenosti državne vlasti, jerbo su pravne apstrakcije, nemaju druge svrhe, nego „sakrivati brutalnosti činjenica i samovolju sile."[7] Ne može se smatrati pravni pojam suverenosti i državne vlasti kao nekakovo prazno strašilo, komu je svrha zauzdati mase i držati ih u poslušnosti prestrašenog državljanina. Jesu li pojmovi kao oni suverenosti i pravne osebitosti tako bez svakog značenja ? Svaki, koji pozornije posmatra državni život, mora doći do spoznaje, da je ovim pravnim pojmovima skupljena velika politička sila i da je prilična don-kišoterija tražiti, da se uništi, premda se ne zna, čime bi je zamijenili.

Smjer, koji niječe potrebu državnog gospodovanja, u prvom redu francuski sindikalizam, ima svoj pravi razlog u tome, da ne razlikuje medju političkog i gospodarskog elementa. Značajna je crta historičkog materijalizma, da u državnom životu uvažuje jedino gospodarski elemenat. Istina je, da se oba najvažnija kompleksa : država i gospodarstvo prikazuju u vječnoj neprekidnoj borbi socijalnih sila, a ipak i u živim medjusobnim odnošajima i svestranom medjusobnom dopunjivanju, utjecanju, odbijanju i približavanju. Ali ipak je jednostrano, kad se priznaje samo gospodarskim faktorima utjecaj na državni razvoj i ustrojstvo.

U historijskom materijalizmu treba tražiti uzrok, da socijalizam nije bio dosada sposoban ostvariti svoj državni nauk i uopće je omalovažavao proučavanje bistva države. Sa socijalističkog stanovišta je prvi pokušaj Antona Mengera „Novi državni nauk", kome ipak fali impulzivna elementarna snaga. U istoriji političkih teorija, čini se, nema nijednog slučaja, da bi jedan veliki ljudski pokret bio zasnovan na tako nepotpunim državnim temeljima, kao socijalizam. Čini se, da dokazuje teoretsko nedostajanje lastnog samoniklog državnog nauka, kakovog je n. pr. imala francuska revolucija izradjenog u svim detaljima, potpunu nemogućnost apsolutne pobjede soci-

[7] Duguit: L' Etat. I. 1901. str. 255.

Digitized by Google

jalističkih državnih ideala, premda valja priznati, da će skup kulturnih ideja socijalizma uvijek silno preobražavati p olitičko i državno mišljenje.

Suverenost je Mengeru faktička sila u državi.[8] Autor se približuje problemu na sasvim empirički način. Suverenost pripada onomu, koji imade najveću socijalnu silu. Menger ne sumnja, da će eksistirati suverenost kao najviša faktička sila u njegovoj narodnoj državi rada (volkstümlicher Arbeitsstaat). Ovo je priznanje dragocjeno, jer nam svjedoči, da uvidja potrebu najviše državne vlasti u socijalističkoj državi. Ne zauzima, dakle, stanovište uvjerenih neprijatelja o predodžbi jedinstvene državne vlasti, kakvi su među državoznanstvenim teoretičarima Duguit i medju muževima praktičkog života romanski sindikalisti. Nekonsekventan je Menger u toliko, u koliko niječe, da bi bila najviša državna sila vladajuća i zapovijedajuća djelatnost. Ako se i sprijateljio s mišlju najviše vlasti, ne može sumnjati, da će to biti državna i politička, a ne, kao što on tvrdi, kulturna i gospodarska.

Vidimo dakle, da izredno skromni začeci socijalističkog državnog nauka ne niječu naprosto državnu vlast, premda je gospodarski elemenat upravo u ovom sustavu dosta opasan strogo političkom poimanju. Sasvim drugog smjera je nauk, koji se pojavio u državi, gdje je Bodin-ov pojam suverenosti najprije pobijedio. Teoretskom nauku odgovaraju praktičke težnje. Teoretska razmatranja onih, koji hoće, da dokažu ništetnost jedinstvene državne vlasti, odziv su moguće borbe socijalnih sila, borbe sindikalizma protiv savremene države. Nije čudo, da je buknuo ovaj antagonizam najprije u Francuskoj. Ovaj antagonizam sam je svjedok, da državna vlast i suverenost nije samo pravna fikcija, nego seže duboko u ljudsku djelatnost.

Nema pojave, koja bi tako jasno upozoravala na krizu, koja prijeti današnjoj državi, njezinoj najvišoj vlasti, kao što je francuski sindikalizam. Sindikalizam je pojava gospodarskoga života, a ipak znači u isto vrijeme negaciju suverene države. Odnošaji među sindikalizmom i francuskim državnim naukom Duguit-ovoga kova očiti su, te je Duguit državoslovni vještak sindikalizma. Glavna misao sindikalizma je, da se imadu organizovati pojedini produktivni slojevi, kojima ne treba nadredjene državne vlasti i čiji su ciljevi potpuno gospodarski, a ne politički. To je načelo gospodarskog federalizma. Državni činovnici imadu biti združeni u strukovnim organizacijama, koji imadu ista prava, kao sindikati radnika. Među članovima činovničkog sindikata i radničke organizacije neće biti nikakove razlike, oba neka imadu pravo štrajka. Činovnici neka budu saradnici uprave, a ne upravi podredjeni. Svaka hierarhija neka prestane. Činovničke organizacije neka imadu pravo savjetovanja u stručnim pitanjima uključivši imenovanja i povišenja. Činovnici imali bi nositi svu odgovornost za svoje

[8] Neue Staatslehre 1904. str. 104.

Digitized by Google

čine. Tako mora privesti sindikalizam do potpunoga raskida hierarhičnih veza, pošto sindikati moraju biti zasnovani na načelu potpune ravnopravnosti sviju članova. Leroy[9] imenuje to demokratizovanjem vlasti, činovnici i radnici imadu saradjivati sa predstojnicima, s onima, koji vladaju. Svaka gospodarska struka imat će svoju organizaciju, koja neće biti osnovana na teritorijalnom, načelu, nego na personalnom. Sve različne strukovne organizacije imadu nad sobom svestrukovnu instituciju, koja im neka podade jedinstvo.[10] Cijeli ovaj pokret imade jasan smjer, koji je uperen proti državnom autoritetu centralizovane države, proti jedinstvenoj državnoj vlasti.

Razumljivo je kod savremenih Francuza precjenjivanje gospodarskih funkcija. Državni nauk francuske revolucije potpuno je apstrahovao gospodarske potrebe, naglasujući isključivo državljansku jednakost. Apstraktni državljanin subjekat je javnog prava. Njegova gospodarska kvaliteta, koja ga je spajala s nekom gospodarskom skupinom, bila je javnom pravu revolucije i kasnije pravu općega i jednakog izbornog sustava više manje nepoznata. Ovo omalovažavanje gospodarskih vidika izazvalo je sindikalizam. Kraj ove činjenice jošte je jedna, koja je stvorila sindikalizam i teorije Duguit-ove, a to je pretjerani francuski centralizam. Decentralizacija i državna federalizacija, organizacija narodnosne i gospodarske autonomije može samo koristiti staroj predodžbi suverenosti i jedinstvenoj državnoj vlasti, koja spada među pojmove državnog nauka, kojima nije suđeno da nestanu s poprišta. Savremena do skrajnosti centralizovana Francuska rodila je porad toga ove nove potpuno nedržavne i protudržavne teorije, pošto je ostala država Napoleonova I. nereformirana. Iste su se ideje državne vlasti i centralizacije pretjeravale, te ovi ekstremi postadoše štetnima po zdravi i nutarnji poredak glavnih institucija. Kriza, u kojoj se nalazi pojam države, nada sve je francuska, te je tražila u Francuskoj ishodište iz položaja, koji mora dovesti do katastrofa. Treba priznati, da je pravi uzrok tomu današnjemu opasnomu stanju državne teorije i prakse Napoleonova država i njezine upravne i ustavne institucije.

Za proučavanje državnih problema nije samo teoretski smjer, nego i također sindikalizam praktičnog života, važan pojav radi toga, jer znači u svojoj biti uništenje političkog karaktera državne zajednice. Zanimivo je ipak, da naprotiv toga oficijelni državni nauk socijalizma, u koliko je moguće o tom uopće govoriti, priznaje političke elemente države, premda je historički materijalizam sasvim poricao budućnost države kao političkog i ne samo gospodarskog tijela. Sindikalizam je u tom pogledu mnogo doljedniji nego socijalizam, koji ipak traži u novije vrijeme neke realnije temelje svoga državnoga naziranja. Utopija je, kad se kaže, da su gospodarske

[9] Transformations de la puissance publique. 1907. str. 261

[10] l. c. str. 270, 284.

Digitized by Google

funkcije jedine, te da nema političkih. Od vremena, otkada eksistuju državna udruženja, ona su političkog, a ne samo gospodarskog karaktera. Ovo pretjerano naglašivanje gospodarske strane je sasvim jednostrano, jer ne može gospodarstvo nadomjestiti sve one socijalne veze, koje su političkog karaktera.

Uvijek će biti važan predmet proučavanja državnog života tražiti granice među državom i gospodarstvom, među gospodarskim i političkim shvaćanjem državnih problema. U tom pravcu treba istaknuti razliku metoda. Dočim su gospodarske pojave empiričko-socijalnog karaktera, političke su i formalno-pravnog značaja.

Ako koje područje znanja traži mirno i oprezno stvaranje svojih zaključaka, može to tražiti centralni sviju državnih disciplina, državni nauk. Oštra kritika dosadašnjih pojmova može biti opravdana samo u toliko, u koliko mogu stari pojmovi biti nadoknadjeni novim, boljim i točnijim pojmovima. Naziranje, kojemu je svrha uništenje državnog političkog gospodovanja, ističući jedino gospodarske funkcije državnog udruženja, može postati opasnim oružjem u rukama sviju onih, koji su glasnici apsolutne razredne borbe. Tko pristaje uz predodžbu apsolutne razredne borbe, konsekventan je samo, ako poriče i jedinstveno državno gospodovanje. Država, u kojoj bi bila razredna borba, to je borba gospodarskog značaja, konac i svrha državnog života, u svojoj je biti nemoguća. Svaki razred morao bi imati za sebe i svoj državni poredak. Čini se, da u vrijeme, kada je predodžba razredne borbe postala upravo socijalnim fetišem, treba odlučnije, nego i kada prije podići misao državnog solidariteta. Misao, da je država pozvana, da bude faktorom solidariteta medju gospodarskim skupinama, bila je do sada u preneznatnoj mjeri udomaćena u državnom nauku. Upravo u pravnoj ideji državne vlasti vidimo jedan važan elemenat državnog solidariteta. Proučavanje i utemeljenje državnog solidariteta valja smatrati za najplemenitiju i najveću zadaću i zasadu savremenog državnog nauka.

Slike iz lepoglavske kaznione.

Piše dr. Franjo Seifert, upravitelj kaznione.

Nastavak).

VII.

O. 2111. Kad je dopraćen u kaznionu bilo mu je već preko 70 godina. Godine ga nisu poštedile, pogurio se, noge su mu oslabile, kašljuca i tuži se, da neće dugo. Sudjen je, da je umorio zeta svoga. Dosta je rječit, rado se tuži na svoju nesreću i dragovoljno pripovjeda tu svoju nezgodu. Pustimo ga neka govori sam :

Digitized by Google

„Ja sam bio već ostario, bilo mi je šestdeset godina. Živio sam na svom gruntu sa ženom i kćerkom, koja se bila udala, ali ostala udovicom i vratila se sa svoje dvoje djece k meni. U selu se znalo, da bi ja rado uzeo mladju mušku glavu u kuću. Moj susjed dodje jednog dana k meni, i pripovjeda mi, da je selom prošao neki strani mladić i tražio službu ili da se priženi kojoj udovici, i ako ja hoću, on će ga dovesti. Ja sam pristao i moj je susjed doveo tog čovjeka. On je moju kćer vidio i dopala mu se. Kako mu se ne bi dopala, kad je bila mlada! Privolio je, da će ju oženiti, ako polovicu grunta na njega prepišem. Ja sam se nečkao; bojao sam se, da će me poslije tjerati sa moga dobra; ali on se kleo i preklinjao, da toga učiniti neće, pak sam potpiso ugovor i prenio polovicu imetka na njega. Vidim, da sam ludo uradio; ali bio sam uvijek dobar čovjek, pak sam i u tom bio dobar. Pol godine se taj moj zet dobro vlado, alj poslije zlo. Počeo je piti, a raditi nije htio. Kad sam mu što prigovorio, rekao je, da će me umlatiti. Još je dvije godine bio u mojoj kući, ali ne neprekidno. Ljeti je otišao na posao, a u jesen se vratio, ali bez filira. Jedne nedjelje rekao je, da nas dva ne ćemo dugo gospodariti skupa i onda je otišao. To se meni vrzlo po glavi i bojao sam se zla. U večer se vratio malo napit doma i opet je stao prigovarati. Ja sam šutio. On je lego na klupu, podbočio se rukom i malo zadremo. Mislio sam, bolje, da ja tebe, nego ti mene, pak uzmem nadžak i udarim ga u glavu. Odmah od prvoga udarca se srušio na pod. Moguće, da sam ga još koji put udario. Bio je odmah mrtav. Žena moja i kći su bile vani. Kad su ušle u sobu, odmah su znale, što je, pak su me počele saletjeti, neka truplo iznesem van i zakopam. Razmišljao sam, što bi učinio? Kad mi je i unuk rekao, da me ne će odati, izvučem truplo iz kuće prema vrtu, pak ga bacim u jarak i zatrpam.

Tako je ta stvar mirovala. Ljudi su mislili, da je zet opet otišao na posao i nitko nije pito za njega. Poslije toga mi umrla žena i ja se podrugiput oženim. Osam godina poslije toga moga čina posvadi se moj unuk sa mojom ženom. Moja mu žena rekla, da on nema „juša" na ovom gruntu i ako hoće, da gospodari, neka ide na grunt, kamo se mati njegova, moja kći, bila udala. Unuk je opet babi prigovaro, da ona tu nema ništa i neka se vrati u granicu, odakle je došla. Kad sam se na večer vratio s paše i sjeo za stol čekajuć večeru, dodju oboje pred mene kao pred kakovog suca, da im sudim. Baba je rekla, da će me ostaviti, ako ona na mom gruntu nema prava, a unuk je reko, da je grunt njegove familije, a nije babine. Ja sam unuka ukorio i rekao mu, da baba ima pravo; a on mi odgovorio: „ako ima pravo, neka ima pravo, ali ćemo vidjeti kako će dugo uživati na gruntu". Odmah se obuko i otišao. Za sat jedan vratio se sa žan-

Digitized by Google

darima. Sad više nije bilo pomoći. Priznao sam sve. Istraga i rasprava je brzo bila gotova. Sudili me na 15 godina".

„Čudno je, da ste vi primili strana čovjeka u kuću kao zeta i odma prepisali pol imetka na njega?"

„Što ćete? Luda glava!"

„Ipak vi niste morali zeta ubiti. Dalo bi se to i na koji drugi način urediti".

„Možda bi; ali ne vjerujem. Zet je bio mlad, zdrav i jak čovjek, a ja slab starac. Pretio se, da će on mene smiriti. To ja nisam mogao dočekati, pak sam ja volio njega ubiti, nego da on ubije mene. Bilo mi je žao, da ja na mom gruntu poginem".

„Čini se, da ste se vi bez razloga bojali vašeg zeta. Čovjek, koji je smislio drugog ubiti, neće to pripovjedati".

„Znate gospodine, ja sam bio već star, pak se više nisam mogao š njime boriti. Ja sam tim svadnjama morao učiniti kraj".

Grozno je i pomisliti, kojim je mirom taj starac usmrtio zeta na očigled svoga unuka. Neprestane svadje, bojazan za život i imetak mora da su mu živce stavili i uzdržavali u neprestanom trzaju. I na koncu je u njemu sazrela odluka: „Besser ein Ende mit Schrecken, als ein Schrecken ohne Ende". Čin njegov nije dokaz kakve snage ili junaštva; nasuprot je dokazom njegove slabosti. Nije bio kadar izvojevati boj sa mladjim i snažnijim zetom; pak ga je na spavanju maknuo s puta.

A poslije čina? Slušajmo ga, što veli.

„Kako ste proveli ovih osam godina poslije smrti zetove?"

„Kako sam ih proveo? Mirno, radio sam svoj posao".

„Nije vas bilo strah?"

„Jeste. Bojao sam se onoga, što me je i stiglo".

„A savjest?"

„Bojao sam se, da ću biti zatvoren".

„Vidim tu kod vas krunicu i molitvenik. Čini se, da ste pobožan čovjek?"

„Jesam. Ja ne bi nikada lego u krevet prije, nego izmolim krunicu i očenaš".

„A jeste li to učinili i ono veče, kad ste zeta ubili?"

„Nego! Kakav bi ja kršćanin bio, kad bi išao spavati bez molitve?"

„Kako ste spavali onu noć?"

„Dobro! Ja sam se bogu pomolio i njemu se preporučio, lego sam i zaspo, a u jutro išao sam na posao".

Kakav je u kaznioni? To nije teško pogoditi. Starac od 74 godine pokorava se kućnom redu bez prigovora. Posao njegov nije velik. Krpa rublje u društvu slične braće. Kao što je htio sačuvati svoj život i ubio za to zeta,

Digitized by Google

tako se boji za svoje zdravlje i u kaznioni. Čuva se propuha, ide liječniku koliko moguće često, moli, da bude primljen u bolnicu, jer se boji, da se u tom njegovom kašlju krije velika bolest, koja bi ga mogla uništit. Uvijek se tuži, da on zna, da će umrijeti u kaznioni, ali vrlo rado sluša utjehu, da je on čvrste konstrukcije, da će on lahko izrobiti polovicu, dobiti uvjetni dopust i otići kući svojoj. Što čovjek želi, rado vjeruje.

A svrha kazne?

Na ovom čovjeku nema što popraviti. Ne da on nema pogrešaka, nego te njegove pogriješke nisu više popravljive. On neće ni da uvidi, kakvo je zlo učinio. Uvjeren sam, da će on, ako ga sreća posluži, i opet u kojoj prilici svoj „ja" htjeti sačuvati, makar to i opet bilo na štetu drugoga. Njegova kazna može na sebi nositi samo karakter odmazde i generalne prevencije.

VIII.

H. 2564. Mlad je čovjek. Ima mu 36 godina. Sitna je uzrasta, kuštravih brkova i živih očiju. Smješi se i mudro se obzire. Ništa mu ne izmakne. Prava lija. Prije dvije i pol godine došao je u kaznionu radi kradje novca na sajmu. Odsjedio je svoje dvije godine, te je prije pol godine otpušten. Na rastanku smo se porazgovorili o budućnosti. Uvjek ravao me, da je to posljednja njegova kazna, da više neće krasti. Na pitanje, čime će prehraniti sebe i obitelj svoju, odgovorio je, da će se baviti trgovinom, naime prodajom škafova i druge slične robe na sajmovima. Odmah sam mu reko, da to ne valja, jer sam znao, da će se opet uplesti u kakvu kradju, ako ode na sajam. Zaklinjo se, da toga neće biti. Tako je ostavio kaznionu. Evo ga nakon pol godine natrag.

„Oho! H! Zar vi?"

„Na žalost, gospodine, evo me opet."

„Tko je imao pravo prije pol godine? Ja ili Vi?"

„Vi! Volio bi, da sam ja zadržo pravo."

„I ja bi volio" —

Tako je taj čovjek nakon kratkog vremena drugiput došao u ovu kaznionu, a prije toga je već odsjedio dvije kazne radi zločinstva kradje i to jednu u Grazu, a drugu u Mariboru.

Zašto krade? Naučio se krasti i sada krade, kao da mu je to zanat.

Je li heriditarno opterećen? Po do sada ustanovljenom moram na to pitanje niječno odgovoriti. Otac mu nije nikada krao, a nije bio nikada ni zatvoren. Isto tako ni mati. Od rodbine nema nikoga u zatvora. Nitko se ne bavi kradjama. Razlog valja tražiti drugdje. Ostao je sam iza roditelja, koji su rano pomrli. Kao četrnaestgodišnji dječak pošao je sa njekim znancima iz susjednog sela na sajmove, trgujući škafovima, košarama i slič-

Digitized by Google

nom robom. Prije nego se dalje pozabavim njime, moram koju spomenuti o tim njegovim susjedima. Ovi su iz malog sela u Zagorju (varaždinska žup.). U tom selu imade čitavih obitelji, koje se bave kradjama, i to samo kradjama na sajmovima. Kod kuće ti ljudi ne kradu ništa; oni kradu samo na sajmovima i to redovito samo novac. To su seljaci džepari. Oni obilaze sve sajmove u Hrvatskoj, Štajerskoj i susjednim županijama Ugarske. Posljedica toga je, da ih imade u zatvorima u svim tim zemljama. Žene ostaju kod kuće i obradjuju ono malo zemlje, a muškarci idu „po trgovini." Nitko se u selu ne čudi, kad kojega dulje vremena nema kući. Znadu da je „unutra." I u ovoj kaznioni imade iz tog sela uvijek po nekoliko, a vrlo često dolaze upiti od sudova u Grazu, Celju itd. za pojedine ljude iz toga sela, koji su već bili u ovoj kaznioni. Dokaz, da je opet nova stvar u tečaju.

S ovakovim ljudima pošao je H. u trgovinu, kad mu je bilo četrnaest godina. Brzo je on shvatio, koja je grana „trgovine" unosnija, te se njome počeo baviti; naravno iz početka samo kao pomoćnik i na malo, a poslije i kao majstor i na veće.

Sreća mu se čas nasmijala, čas mu okrenula ledja. Veli, da je nješto novaca „zaradio" i kupio nješto zemlje i kuću sazido, ali je ova izgorjela. Nu kao što svaka trgovina ima gubitaka, tako nije ni on u svakom poslu dobro prošao. Do sada je četiri puta sudjen radi zločinstva, a radi prekršaja — ni broja nezna.

Nedavno je tek došao. Nalazi se još u samici. Hajde da se malo šnjim zabavimo.

„Reko sam Vam na odlasku, da se bojim, da ćete opet doći natrag, ali se ni sâm nisam nado, da će to biti tako brzo."

„Ni ja se nisam nado. Ovaj put sam strado radi svoje ludosti. Bio sam na sajmu s njekim drugom. Ovaj je ukro novčarku s novcima i turio ju meni u žep. Da sam bio trezan bio bi ju sklonuo, ali sam bio naderan, pak nisam pazio na svoj posao i tako sam strado."

„Svjetovao sam Vas, da ne idete na sajmove. Zašto me niste poslušali?"

„Zateko sam ženu i četvero djece bez kruha. Lanjska je godina bila loša, jer je žega sve uništila, pak sam morao ići za trgovinom, ali i ta nije cvala radi slinavke i šapa."

„Vi ni ne trgujete rogatim blagom, što se Vas tiče slinavka i šap."

„Nije bilo sajmova u okolici, a kad nema sajmova, nema ni trgovine."

„Zašto se ne laćate drugog posla?"

„Nije to lahka stvar. Teško je orati i kopati onom, koji tome nije naviko, a osim toga mene srce vuče na sajmove i na moj posao."

„Čini se, da se Vi bavite kradjom kao kakvim zanatom?"

Digitized by Google

„Jeste upravo tako. I kao što svaki čovjek voli i uživa u onom, što je naučio i od čega živi, tako volim i ja svoj zanat, naime sajamsku trgovinu i kradju."

„Koje je važnije, trgovina ili kradja?"

„Trgovina manje nosi."

„Taj je zanat malo pogibeljan, jer vas dovodi u kaznionu."

„Ima i drugih zanata, koji su pogibeljni, pak ih ljudi ipak vole. I mornar se ne može odreći mora, makar zna, da može poginuti."

„Istina je, ali svi su drugi zanati častni i poštovani, a Vaš nije."

„To je nesreća i naša i našeg zanata, ali joj mi ne možemo doskočiti. Nismo samo mi krivi koji krademo, nego su krivi i oni, od kojih krademo, jer ne paze na svoje stvari."

„Na koncu ćete još tražiti, da oni budu kažnjeni, a ne Vi?"

„To baš ne; ali nije ni pravo da mi budemo kažnjeni. Trebalo bi proglasiti, da se svaki mora čuvati, a tko se ne čuva, neka trpi štetu."

„A Vi bi se tim lijepo okoristili?"

„Ne mora to biti badava. Neka država odredi, da se svaki ima prijaviti, koji se hoće kradjom baviti i neka mu dade obrtnicu. za koju može ubrati velik porez."

„Zar i to još?"

„Zašto ne? Kad „štriherice" mogu dobiti dozvolu i knjižice za svoj zanat, koji takodjer nije pošten, zašto ne bi mi?"

„A što bi bilo s onima, koji bi krali, a nisu platili poreza ni dobili obrtnicu?"

„Te bi trebalo strogo kazniti. Ove bi bilo lahko uhvatiti, jer bi mi, koji bi imali obrtnicu, sami strogo pazili, da nitko ne krade, koji nema obrtnice. Napokon, Vi znate, da se svi obrtnici i trgovci bore protiv konkurencije onakovih, koji nemaju dozvole i ne plaćaju poreza, a tako bi se i mi borili protiv naših konkurenata."

„Čini se, da ste Vi i bez te obrtnice organizirani."

„Nismo baš organizirani, ali se svi poznajemo. Kad dodjemo na sajam, nadjemo se, koji se poznamo, a tu nam se predstave i novi drugovi. Žepari sajamski zovu se u našem kraju „dumbovići." Kad dodjem na sajam, predstavi mi znanac po kojeg novog „dumbovića" ili mi pokaže stranog „dumbovića", jer nas se sastaje i austrijskih i hrvatskih i magjarskih „dumbovića."

„Je li ovi „dumbovići" kradu i druge stvari?"

„Ne; oni kradu samo novac na sajmovima."

„Kako? Pojedince ili u društvu?"

„Pojedince kradu samo jako vješti i takovi, koji riskiraju. Drugi kradu u društvu. Jedan („majstor") ukrade i dade drugom. Ako kradja uspije,

Digitized by Google

sastanu se svi sudionici na diobu. „Majstor" t. j. onaj, koji je ukrao, dijeli, jer se novac mora njemu vratiti."

„Dogadja li se, da hoće i žepar žepara okrasti."

„To nije pošteno i ne biva medju pravim „dnmbovićima." To mogu činiti samo — „fileksiri, puzavci ili nitkovići."

„Kakovi su to ljudi?"

„To su žepari bez poštenja, koji kradn koješta. Ti ne spadaju medju „dumboviće" i ne uživaju kod njih nikakav ugled. Medju te spadaju i zagrebački tati. Ovi kradu kojekakve krpe, opljačkaju pijane na kolodvoru i izvadjaju kojekakve druge glupe kradje, kojima ne treba nikakove vještine."

„Imade li u Hrvatskoj i „dumbovićka?"

„Imade ih dosta. Ove su vještije od dumbovića, jer na njih ne sumnja svijet toliko. Naših ima manje i to samo iz bjelovarsko-križevačke županije; više ih ima iz Magjarske, a ove su i vještije."

„Što sad mislite o Vašem zanatu ovdje u kaznioni?"

„Da je pogibeljan i odlučio sam, da ga se okanem."

„Kako?"

„Ako budem smogao novaca poslije ove kazne, ići ću u Ameriku, a ako ne budem imao, ići ću samo na magjarske sajmove, jer ako me tamo uhvate, neće me tako strogo suditi. Ugarski su sudovi za nas bolji, jer su kod kradja blaži."

„Hoće li se djeca Vaša naučiti tome zanatu?"

„Nastojati ću, da ne dodju do toga. Dosta, da sam ja u tom društvu. Neka se oni bave nječim drugim" — — —

Hoće li se ovaj čovjek ikada okaniti kradje? Neće. On njome podmiruje svoje potrebe, i to redovito samo potrebe svoje osobe, jer žepari redovito potroše, što „zarade"; nu to nije glavno. Taj čovjek neće, da radi drugi posao, nego hoće, da ide na sajmove. On bez sajmova ne može da živi, a čim dodje na sajam, upusti se u kradju. Davno je on izgubio snagu i sposobnost, da u tom vidi nešto nemoralna i zla. Ni kazna ga to više nije kadra naučiti. Ona za njega imade samo efekt, da za to vrijeme ne može ići na sajmove ni krasti. Kazna je u tom slučaju samo kadra osjegurati ljudsko društvo za njeko vrijeme od ovoga parasita. Za ovakove je ljude najduža kazna najbolja, premda oni traže obratno. Za to n. pr. svi ovi tatovi u austrijskim kaznionama, u koliko to propisi ondje dopuštaju, traže pogodnost skraćenja kazne povećanom intenzivnošću. U glavnom se to sastoji u tom, da sjede u samicama mjesto u skupnom zatvoru, ali im se onda računaju dva dana, kao da su odsjedili tri.

Digitized by Google

IX.

P. 2563. U uvodu ovih slika sam spomenuo, da nema dva jednaka čovjeka u kaznioni, ali ima sličnih. Seljaci jednog kraja sudjeni radi zločinstva ubojstva, nose na sebi njeka zajednička obilježja. P. nosi na sebi obilježja, koja sam opazio na većini njegovih drugova iz one okolice. Sudjen je kod kr. sudb. stola u Bjelovaru radi zločinstva ubojstva. Broj ubojstva je u Hrvatskoj i Slavoniji tako velik, da je taj delikt izgubio svoju grozotu i u narodu i kod sudaca. Tko se bavio kaznenim sudovanjem, znade jako dobro, kako se ubojstvo kod suda procjenjuje. Obična stvar. Slučaj nije zanimiv ni s juridičke strane ni s psihološke. Dva se čovjeka napila, posvadila i potukla. Jedan je od njih ostao mrtav, a drugi će biti sudjen na dvije tri godine teške tamnice. To je kod nas tako obična stvar, da se nad tim ne uzrujava više nitko osim onih, koji su tim slučajem baš direkte tangirani. A ipak je to delikt, koji narodnom gospodarstvu zadaje težak udarac. Jedan je čovjek, i to redovito mladji, vrlo često otac obitelji, izgubljen za uvijek. Njegova je kuća potkopana. Drugi mora na njeko vrijeme u zatvor. Troškovi branidbe, siročadi dosudjena odšteta, gubitak u gospodarstvu itd., sve to ruši kuću njegovu. A razlog svemu tome leži u kakvoj maloj svadji u piću. Tako je i P. stradao. Svadjao se češće sa svojim susjedom radi kokoši i kvara. Nesretnog jednog dana su se sastali u drugom selu, gdje su primali drva kao pravoužitnici. Pošto ovakova zgoda ne može proći bez pića, to su se oba napili i naderani sastali u dvorištu. Vino je jednom utislo sjekiru, a drugom kolac u šake. Boj je bio kratak. P. je udario svog protivnika dvaputa kolcem u glavu. Treći dan je protivnik njegov umro. P. se sa svojom sudbinom brzo snašao. Sudjen je na tri godine teške tamnice. Vlada se uzorno, kao što se to od čovjeka zdrava i nepokvarena može punim pravom očekivati.

Upitan o svojim obiteljskim i privrednim prilikama, govori od prilike ovo: „Moji su roditelji bili zdravi i dosta imućni ljudi. Naslijedio sam nešto imetka, a nešto sam dobio i po ženi. Djece nemam. Zemlju nisam sam obradjivao. Nije mi bilo potrebno. Imao sam dosta gotovine, te sam sâm radio nješto malo oko kuće, toliko da sam zabavljen. Tražio sam dozvolu za krčmu. Smislio sam otvoriti dučan i krčmu, da ne moram raditi teške poslove, a mogu ipak nješto zaslužiti."

„Čudno je, da Vi kao mlad, jak čovjek, ne ćete da obradjujete svoju zemlju, nego se hoćete baviti trgovinom i krčmom, a to Vam nije zanat. Vi ste odrasli kao poljodjelac, pak bi bilo dobro, da ostanete pri tom poslu; mogli bi, jer ste malo imućniji, gospodarstvo svoje udesiti ljepše nego drugi, koji nemaju sredstava, pak bi drugima mogli služiti uzorom u gos-

Digitized by Google

podarstvu. U vojništvu ste bili podčastnik. To je dokaz, da ste dosta bistar."

„Nije mi nuždno da se mučim. Djece nemam, pak hoću lakše da živim, a Vi sami znate, da mali dućan i krčma na selu mnogo nosi."

„Istina je. Ali Vi ne smijete misliti samo na sebe, nego i na narod. Vi bi seljaci morali nastojati, da smanjite broj birtija, jer one su Vam svima na štetu. Ima sela sa 3—4 krčme, a nijedna nije potrebna, jer putnika nema, a svaka kuća ima svoga vina. Birtija Vam kvari mladež i upropašćuje ljude."

„To ja znam ; ali zašto država dozvoljava, da se birtije otvaraju ? Ona bi morala ograničiti broj birtija."

„Država ima tu svoj razlog."

„Znam ja. Radi se o dohodku. U tome ne može biti i vuk sit i koza cijela. Toga nema. Dok država gramzi za novcima, što ih birtije nose, neka se ne nada boljemu i neka se ne čudi, ako sudovi imadu posla radi tučnjava i ubijstva."

„Vi ste sami stradali radi pića, pak ipak hoćete, da otvorite krčmu i točite rakiju i vino, od kojega mogu mnogi da stradaju."

„Ako birtijn ne otvorim ja, otvoriti će ju drugi. Dvojim da ću sada dobiti dozvolu na moje ime. Ako ju dobijem, otvorit ću ju, kad dodjem kući !"

Takav Vam je P. Imade nješto imetka i već neće da se muči. Hoće da bolje živi, a malo da radi. Nije mu potrebno, da se muči. Ovo je vrlo loš znak za ljude ovoga kova. Ovaj, koji nješto ima, neće da radi, a drugi, koji radi, ne može naprijed, jer nema imovine, nego živi tako reći „iz ruku u usta." K tome nesretno piće ! Badava sve statistike i sve pripovjedke protiv alkohola. Dok država pogoduje velik broj birtija i što veći potrošak pića radi poreza i potrošarine, dotle neka se ne nada ni popravku u moralnom pogledu niti sniženju broja tučnjava i ubijstva. I vuk sit i koza cijela, to biti ne može. Vuk će biti sit, ali „koza" stradava.

X.

I. 2529. Sin je seljačkih roditelja sa nješto imetka. Roditelji su ga dali u gradjansku školu, da steče malo više znanja, nego druga seoska djeca. Nakon svršene gradjanske škole i propisane dobi od 16 god., primljen je u ratarnicu. Trebao je da postane spremniji i upućeniji ratar. Nu lijepu intenciju ratarnice je I. izigrao, kao što to čine mnogi, koji su ratarnicu svršili. Stekavši malo znanja, mislio je, da on više nije seljak, koji treba sam da radi, nego se pogospodio. Opanak se popapučio. Tražio je mjesto i našao ga u Bosni u velikoj jednoj prodaji duhana. Plaća mu nije bila

Digitized by Google

malena, ali ipak nije dotjecala. Gospodstvo mu je bilo udarilo u glavu, te je htio da živi kao druga gospoda. Trošio je više nego je zaslužio, a taj višak je namirio tudjim novcem. To ga je stajalo godinu dana slobode. Nakon svršene kazne vratio se kući i dao se na potragu za novom službom. Seljačkog posla se ni sada nije htio latiti. Našao je mjesto dnevničara kod opć. poglavarstva i dao se na nauku za opć. činovnika. Položio je blagajnički i bilježnički ispit, te se oženio. Izgledalo je, da će se smiriti. Imao je lijepo mjesto sa primjerenom plaćom i lijepim uzgrednim dohodkom. Nu stara bolest se povratila. Gospodstvo mu je i opet udarilo u glavu. Nije se ograničio na miran i uredan obiteljski život, nego je tražio društva. Htio je i drugima pokazati, da je on gospodin i da može gospodski živiti. Bacio se na modu. Nosio je samo odjela najnovijega kroja. Tražio je društvo gospode, koja se znadu razbacivati s novcima, a i napram gospodjama je htio biti galantan. Naručivao je darove i cvijeća. U opće je htio, da svijet vidi tko je I. Neka vide, i znadu, da on nije kao drugi siromašni općinski činovnici. Ove njegove galanterije i noblese su ga stajale dosta novaca. Uzgredne njegove zaslužbe, a i privatne zabave su ga vodile u mjesta izvan ureda, a posao se u uredu gomilao. Stigli novci i uplate nisu bile pravodobno i uredno provedene. Novac je ležao u njegovoj ladici, kojiputa ga nosio i sobom, dok dospije da ga provede. Nu prije, nego je na to dospio, trebalo mu je slučajno nješto novaca. Posve je naravno bilo, da je bez zle nakane izvadio uredski novac i podmirio svoju privatnu potrebu. Tako su nastala pronevjerenja, koja su se nizala jedno za drugim. Kad su mladji u uredu vidili, da je gospodin blagajnik galantan, ponudili su mu se, da će njegov posao raditi. On je to honorirao, a oni su na njegov račun uzeli još jedan honorar. Njemu su podmitali potvrde na potpis, a novac su zadržali za sebe.

„A načelnik?"

„Što zna načelnik. To je običan seljak. Vrlo pošten, ali bez naobrazbe. Što on razumije o porezima, knjigama, uplatama itd."

„Čini se, da malo prezirno govorite o naobrazbi načelnika. U čem ste ga vi pretekli?"

„Ja imam gradjansku školu i ratarnicu. zatim blagajnički i bilježnički ispit".

I tako ovaj dobri I. u svojoj prostodušnosti misli, da je stekao njeku dosta visoku naobrazbu, a to je njegova nesreća. Istina je, da imade nješto znanja, jer bez njega ne bi mogao biti opć. činovnik, ali se to još ne može zvati naobrazbom. On je ostao priprost seljak sa „gospodskim" potrebama. Nije mogao niti znanjem niti čim drugim imponirati svijetu i pokazati, kako se on visoko uspeo nad obični svijet, pak je to htio učiniti modom, darovima i često neumjestnim galanterijama. Godilo mu je, da su

Digitized by Google

mu se manji divili i mnogi mu zavidjali. Tà, on je „nobliji" od gospode od kotara! Sad je toj noblesi kraj.

Je li taj čovjek zločest?

Nije. On je miran, radin i dobar, ali je slavičan i slabog značaja. To ga je strovalilo. U kaznioni je dobar. Kazna ga se jako doimlje, jer još nije izgubio priprostu svoju seljačku ćud. To je sreća njegova, jer ga je jedino to kadro sačuvati od budućnosti varalice po zanatu. Ne će mu biti lako nakon ovršene kazne, ali držim, da ga je ova nesreća dovela pameti i da će ga briga za obitelj znati očuvati od budućih „galanterija i noblesa". Čini se, da je uvidio, da nije nikoga opsjenio, a još manje si stekao prijatelja, koji bi mu, ne samo nazdravio u veselom društvu, kakav je on sjajan čovjek, nego mu u nevolji i priskočio u pomoć.

(Nastavit će se.)

Dojmovi i opažanja sa naučne ekskurzije u Srbiju.

Naša akademska omladina uputila se je na naučnu ekskurziju u Srbiju, koja je trajala od 18. do 25. aprila 1912. Toj se ekskurziji pridružiše dva profesora (sa filozofskog fakulteta prof. Heinz, sa juridičkog ja). Naša omladina je sa srpskom akademskom omladinom pregledavala kulturne institucije po Beogradu te pošla i u unutrašnjost Srbije (Kragujevac, Smederevo), dok smo nas dvojica cijelo vrijeme ostali u Beogradu, izučavajuć ono, što je svakoga u njegovoj struci zanimalo, pa ću u kratko priopćiti njeke dojmove i opažanja, koja se odnose na pojavu kriminaliteta.

Nije to prvi put, što sam bio u Beogradu. Da i ne sporninjem moj prvi pohod, dok sam još bio djakom, istaći mi je, da sam po drugi put ondje bio u god. 1899., kamo smo učinili izlet iz Budimpešte sa medjunarodnog kriminalističkog kongresa prof. Liszt, Šilović, Rivière i ja. Rivière je tada iznio svoja kriminalistička opažanja o cijelom Balkanu u decembarskom broju „Revue pénitentiaire" od g. 1899.; tu sam studiju prikazao u „Mjesečniku" od g. 1900. (str. 81. i sl.).

Sada sam po treći put u Beogradu boravio te mi je reći, da se u jednom pogledu opaža napredak, u drugom zastoj. Prikazati ću u kratko srpske kaznione (u Beogradu i Topčideru), uredjaj kriminalne policije sa gibanjem kriminaliteta, juridički seminar i sadanje stanje kriminalnog zakonarstva

I. Kaznione. Pregledao sam gradsku kaznionu (u Beogradu) i onu u Topčideru. Tu je ostalo sve pri starom, a to staro je već bilo loše. Rivière je o srpskim kaznionama pisao još g. 1885., pa se već onda na njih tužio. Jedna se kazniona nalazi u beogradskoj tvrdjavi; to su dvije stare kazemate, razdjeljene svaka na 7—8 ležišta; u njima boravi oko 800 ro-

Digitized by Google

bijaša u najvećoj mješavini i najvećoj besposlici ; tek vrlo mali dio je zaposlen. Tamnice su mračne, nezdrave, bez svijetla i zraka. Kada je lijepo vrijeme, borave ti robijaši na dvorištu; kada kiša pada, prisiljeni su boraviti u onim strašnim kazematama. Ćelije za disciplinarne kazne nemaju ni ležaja, pa dotični robijaš mora spavati na zemlji. — Nad jednom kazematom je mala kuća sa par bolje uredjenih soba, gdje borave kažnjenici boljih socijalnih klasa. — O kakovu režimu nema ni govora. Robijašima je dozvoljeno pušiti. I tako tih njekoliko stotina ljudi borave svoje jadne dane u tim strašnim kazematama, a odozgo sa bedema se čuje užasan zveket negava. Stvar je to gorja, što je sadašnji srpski kriminalni zakon vrlo strog (n. pr. jedan je sudjen radi kradje od 40 dinara na 7 godina robije). Već je skrajnje vrijeme, da se to dokrajči ; ali se bojim, da to neće biti tako skoro, jer ima ta gradska kazniona još i dalje ostati, dok bi se napustila samo ona u Topčideru. Po gradskoj me je kaznioni vodio nadglednik, kako mu kažu „komandir", onaj isti, koji nas je vodio i god. 1899. „Čujete", kažem mu, „od ono doba se ovdje nije ništa promjenilo" ; a on odvrati : „Jest gospodine, dodjite ovamo" i uvede me u jedno ležište te pokaza na strop: „vidite, gospodine, sada vlaga već probija, i kada je kišovito, pokadšto curi".

Mnogo bolje nije ni u topčiderskoj kaznioni. Ondje je bilo oko 1200 robijaša (medju njima kojih 300 mladjanih zločinaca). Ipak je u topčiderskoj kaznioni bolji zrak, tamnice nisu tako vlažne i mračne, ali gorje je opet to, što mladi delinkventi dolaze u neprestan doticaj sa starijim robijašima. Tu ima i radionica, kao kovačka, pa dosta velika stolarska. Za nepismene mladjahne delinkvente je tu škola, gdje podučava svećenik. Ogromna je razlika izmedju naše koje kaznione i topčiderske, jer u potonjoj nije proveden nikakav izvjesni penitencijarni režim, te imam dojam, da se za delinkventa i njegovo poboljšanje te eventualan povratak u društvo malo brinu, jer jedan svećenik je daleko premalo, da se uspješno može baviti sa 1200 topčiderskih i 800 beogradskih kažnjenika. Jedinu ispriku ovom jadnom stanju nalazim u tom, da se sada grade nove kaznione ; zadnji je čas, da Srbija i u tom pogledu stupi u red kulturnih država.

Imao sam priliku pregledati i policijske zatvore : ista bijeda ; ti su zatvori (naročito oni u prizemlju) i nezdravi i nečisti. U jednoj ćeliji sjede po četvorica, a ćelija je tako malena, da jedva imadu mjesta. A šta je najgore, to je okolnost, da su to ujedno i i s t r a ž n i zatvori, pa u njima sjede osobe, za koje još nije ni uglavljeno, da su krivci. U Srbiji naime vodi istragu policija (jer je u toku reorganizacija sudova), koja nakon dovršene istrage — ako ima do rasprave doći — predaje istraženika zajedno s optužbom javnom tužitelju, koji onda stvar dalje tjera. Nemili su to zatvori ; tek u prvom spratu su nješto bolji, pa si istraženici sami donesu i bolju posteljinu. Udario mi u takovoj jednoj boljoj sobi u oči stariji gospodin ; stoji na vra-

Digitized by Google

tima i puši. To vam je t. zv. „dinarski urednik", kako da kažem „homme de paille" ili „Strohmann". Glavni odgovorni urednik kojeg lista nadje si naime čovjeka, koji će list potpisivati kao odgovorni urednik, kada to baš glavnom uredniku ne ulazi u račun, primjerice kada oštro navali na kog, pa se boji kaznenih posljedica. U konkretnom slučaju je glavni urednik tako oštro na njekoga napao i dao list potpisati po svom „Strohmannu", onom starijem gospodinu, koji je stojao na vratima i pušio. Taj je stariji gospodin za 24 ure svog odgovornog urednikovanja i za plaću od 3 dinara poradi onog uvredljivog članka dobio zatvor od 3 mjeseca!

Kada sam bio kod ministra pravde, da si ishodim dozvolu za pregledavanje kazniona, dra. Arangjelovića (mog znanca još iz Berlina), bio je tako ljubezan, te me informirao o tamošnjem kaznioničkom problemu, za koji bi živo želio, da se što skorije ostvari. Srbija naime gradi jednu modernu kaznionu u Požarevcu, gdje se nalazi i kazniona za žene. Nadalje se počima graditi kazniona u Nišu za odrasle robijaše, a snuje se i gradnja kaznione u Dobričevu za bolje elemente. Kada to bude gotovo, postojati će 2 kaznione za odrasle muškarce (Niš i Dobričevo), jedna za mladjahne (Požarevac) i jedna za žene (Požarevac), dok će se napustiti kazniona u Topčideru. Režim bi imao biti progresivni.

Tek bi nješta htjeo primjetiti. Kako sam razabrao iz govora upravnika kaznione topčidersko-beogradske, nema u Srbiji inspektorata kazniona, koji u svojoj ruci usredotočuje sve, a to je od prjeke nužde, ako se hoće, da sve u redu ide, jer će se inače moći dogoditi, da svaki neodvisni upravnik upravlja povjerenom mu kaznionom na način, koji nebi bio podesan za ciljno ovršenje ciljne kazne, a tim bi se zadao i težak udarac kaznioničkom problemu.

II. Kriminalna policija. Na čelu joj stoji Dušan Alimpić, inspektor ministarstva unutarnjih djela. Primio me je vrlo ljubezno i najsusretljivije me informirao o svemu, što me je zanimalo. On je vrlo inteligentan, u policajskoj se je službi upotpunio u Švicarskoj i Rumunjskoj, te je kriminalnu policiju podigao na dosta visok niveau. Urednik je „Policijskog glasnika", koji izvrsno uredjivan sada stupa u 8. godinu. Taj glasnik sadržava sve vladine ukaze, raspise i objave, priopćuje kretanje kriminaliteta u Srbiji u pojedinim mjesecima, sadržaje stručni i naučni dio, kod kojeg saradjuju najbolji srpski kriminalisti, priopćuje odluke državnog savjeta i kasacijonog suda, razne pouke i obavještenja, sadržaje poučno-zabavni dio, priopćuje sve potjere — jednom riječi: taj „Policijski glasnik" je izvrsno policijsko glasilo, kakova mi žalibože nemamo.

Jedna je velika prednost srpske kriminalne policije: ona u sebi usredotočuje sav srpski kriminalitet; ona ima potpuni pregled nad cijelim kriminalitetom u zemlji, i još više, ondje je prilično provedena kriminalna geografija, česa kod nas nema. Današnji šef zagrebačke državne policije Špor-

Digitized by Google

ći ć u više je navrata o tom s menom razgovarao i živo se zauzimao za osnutak takove kriminalne geografije i kod nas, ali mu to nije uspjelo (biti će radi novčanih poteškoća). Svaki kriminalista znade, da se suzbijanje kriminaliteta neće postići toliko represijom, koliko prevencijom, a prevenirati se može samo ondje, gdje se može pregledati, a gdje nema kriminalne geografije, nema pregleda — a sada si zaključak stvorite sami. — Uzmite primjer : beogradska policija uhvati zločinca i preda ga sudu, koji ga sudi na robiju i o tom obavjesti beogradsku policiju; robija se svrši, kažnjenik izadje na slobodu — i o tom se obavjesti beogradska policija ; dodje u koje mjesto na boravak — i o tom se obavjesti beogradska policija ; ode iz tog mjesta u drugo — i opet se obavjesti beogradska policija tako, da uvijek znade za boravište svih onih, koji su zločin počinili i kaznu ovršili te je u stanju novim zločinima predusresti. To je ciljna prevencija. Kod nas se žalibože zagrebačka policija, koja bi imala voditi tu kriminalnu geografiju, ne obavješćuje o boravištu svih na slobodu puštenih kažnjenika.

Kod beogradske kriminalne policije izvrsno je proveden sustav identificiranja, koje je četverostruko : azbučnim redom imena, fotografiranjem, bertillonažom i daktyloskopijom. Naša kriminalna policija ne upotrebljuje bertillonažu, koja bi se uz mali trošak mogla i kod nas uvesti, jer četverostruka vrst identificiranja ipak pruža veću sigurnost od trostruke.

Svakako me je sa kriminalno-socijološkog stajališta najviše zanimala pojava faktičnog kriminaliteta u Srbiji. Tu mi dobro dolazi jedna A l i m p i ć e v a studija iz god. 1911. pod naslovom „Kriminalitet u Srbiji od g. 1905.—1909." A l i m p i ć ne dijeli mišljenje onih, koji tvrde, da Srbija u pogledu kriminaliteta stoji vrlo hrdjavo, skoro očajno, jer su svega 10—12 srezova, koji sa svojim abnormalnim lokalnim kriminalitetom znatno pogoršavaju cifru općeg kriminaliteta. U petgodištu (1905.— 1909.) je broj krivičnih djela bio gotovo stacijonaran (1905. : 4307 ; 1906. : 3694. ; 1907. : 3964 ; 1908. : 4039. ; 1909. : 4020), a otale slijedi, da za ovo vrijeme nije bilo nikakovog uspjeha na polju suzbijanja kriminaliteta, jer bi se taj inače morao umanjiti. Žalosna je činjenica, da je više od polovice izvršenih krivičnih djela ostalo nepronadjeno ; pronadjeno je u god. 1905. : 44.8% ; 1906. : 48.5% ; 1907. : 44% ; 1908. : 44.4% ; 1909. : 48% — to jest poprječno 46%. Naročito udara u oči, da je postotak pronadjenih paljevina i zlonamjernih poništaja tudjih stvari vrlo mali. A l i m p i ć drži, da razlog ovome ne treba tražiti samo u teškoćama, s kojima je skopčano izvidjanje ovih djela, već u samom zakonu o naknadi štete, učinjene tim djelima, jer se oštećennima šteta nadoknadjuje samo onda, ako se krivac u roku od 30 dana ne uhvati ili ako se za slučaj uhićenja nebi mogla od njega šteta platiti, pa zato oštećeni u ovim slučajevima pretpostavljaju, da krivac ostane nepoznat ; a i same državne vlasti smatraju u većini slučajeva, da je kod ovih djela njihov rad

Digitized by Google

definitivno svršen, čim se oštećeni naravnaju sa općinskim vlastima. Broj ubistava (amo spadaju i umorstva) je vrlo visok. Alimpić prikazuje pojavu ubistava prema pojedinim okruzima i srezovima, te ustanovljuje, da je taj broj najveći u izvjesnom okrugu (topličkom) stoga, što je tamo osobita priroda naseljenog elementa kao i nesredjenost agrarnih odnošaja. Najviše je ubistava učinjeno u svadji i iz osvete, a razmjerno dosta mali broj iz koristoljublja ; drugim riječima : taj kriminalitet je više lokalan, nego profesijonalan, pa ga je zato i lakše suzbijati. Etiologija najtežih krivičnih djela (umorstva, ubojstva) jest ova : neuredjen kataster, uslijed česa su neprecizirane granične medje, te nastaju svadje, a rezultat su mrtve glave ; alkohol te prodaja i nošenje oružja.

Htjeo bi samo en passant svratiti pozornost na njekoja protuslovja, koja nalazim izmedju izvoda Alimpićevih te Wadlerovih (dr. Arnold Wadler : Die Kriminalität der Balkanländer. München 1908). Wadler priopćuje kriminalno-statistički materijal od g. 1889.—1905., Alimpić od g. 1905.—1909. Ali se baš g. 1905. kod obojice ne slaže; po Alimpiću je u toj godini počinjeno 4307 zločina, po Wadleru 4.136 ; po Alimpiću je te godine bilo 578 paljevina, po Wadleru 725; po Alimpiću je te godine pronadjeno zločinaca paljevine 17% po Wadleru 21.38%.

Svakako bi preporučio Alimpiću, kada bude nastavio sa izdavanjem kriminalno-statističkih podataka, da obrati svoju pažnju i drugim pojavama, koje utječu na stanje kriminaliteta ; možda bi dobro bilo, da se povede za Aschaffenburgom : Das Verbrechen und seine Bekämpfung. Heidelberg 1903. (po meni prikazano u članku „Kriminalna politika" u „Mjesečniku" god. 1904).

III. Juridički seminar. Taj je za juridički beogradski fakultet od prijeke potrebe. Beograd ima jednu veliku knjižnicu „narodnu knjižnicu", koja se nalazi u samoj sveučilišnoj zgradi i koja baš ne obiluje juridičkom literaturom, što u ostalom i nije zadaća narodne knjižnice. Osjetila se je zato potreba jedne zasebne juridičke knjižnice, pa je toj potrebi pred koje dvije godine donjekle i udovoljeno. Vlada je naime iznajmila dvije privatne kuće za osnutak juridičkog seminara i odnosne knjižnice. U društvu prof. Tome Živanovića pregledao sam taj seminar, koji, kako je zasnovan, za sada potpuno svrsi odgovara. Knjižnica se nalazi u prvom spratu, uživa godišnju potporu od kojih 4000 dinara ; za sada ima preko 4000 knjiga i oko 50 časopisa ; tu imaju profesori svoje sobe, u kojima rade i bibliotečni asistenti ; ostale sobe namjenjene su djacima tako, da ondje može do 80 djaka raditi. Još ima jedna predavaonica za specijalne tečajeve, koja je takodjer nuždna, kada se uvaži, da u sveučilištnoj zgradi juridički fakultet raspolaže samo sa tri predavaonice. Juridička seminarska knjižnica nije razdjeljena u pojedine zasebne odjele prema pojedinim disciplinama, tako da se sve knjige

Digitized by Google

nalaze zajedno, dok se kod nas snuje (kad se knjižnica preseli u novu zgradu i usli ed toga dobijemo prostora) za pojedine discipline odrediti posebne prostorije, u koje bi se smjestile knjige, koje na te pojedine discipline spadaju. Beogradski juridički seminar je jedna znanstvena uredba, koja zaslužuje svaku pohvalu.

IV. Stanje srpskog kriminalnog zakonodavstva. U Srbiji stoji na snazi kriminalni zakon od g. 1860., radjen po uzoru pruskog kriminalnog zakona od g. 1851. Sadanji srpski kriminalni zakon je zastarjeo, pa je g. 1908. obrazovana komisija za izradu osnove novog zakona; odredjen je uži odbor za izradu osnove i motiva, a širi odbor za utvrdjenje definitivnog zakonskog teksta. Uži odbor je svoju zadaću ovršio te je ministarstvo pravde g. 1910. izdalo projekat i motive novog kriminalnog zakona i obećalo, da će rad šireg odbora početi početkom g. 1911. — Meni se ovdje nije baviti detaljnim prikazivanjem te nove osnove, već bih htjeo upozoriti tek na njekoje novije tekovine, koje osnova usvaja. Od dogmatskog je interesa, da osnova usvaja dvodjelbu u zločine i prestupe, a mene više zanima kriminalno-politička strana nove osnove. Osnova poprima u pitanju izvršenja kazne lišenjem slobode sustav progresivni sa tri postupna perioda: usamljenički period, period zajedničkog izdržavanja danju i uslovni otpust. Kako se vidi, razlika izmedju našeg progresivnog sustava i onog, predvidjenog u osnovi novog srpskog i kriminalnog zakona, leži u tom, što naš progresivni sustav poznaje još i posredovni zavod prije uslovnog otpusta. Posredovni zavod se kod nas uspješno primjenjuje kao stepenica uslovnom otpustu i to obzirom na pretežno ratarski elemenat kažnjenika, a čini se, da i u Srbiji ratarski elemenat prevladava, pa možda nebi bio ni ondje takov posredovni zavod na odmet. — Osnova novog srpskog kriminalnog zakona izriče (§. 22), da maloljetni osudjenici izdržavaju kazne sasvim odvojeni od svih ostalih osudjenika To je već i skrajnje vrijeme, jer i sami motivi ističu (str. 128): „Pa i maloletnici izdržavaju kazne zajedno s najokorelijim zlikovcima. Kazneni zavodi su leglo najgorim porocima, za njih se pre može reći, da su škole za spremanje zločinaca, no zavodi u kojima se zločinci imaju da poprave". — Nadalje se veli u motivima (str. 132.): „U istom kaznenom zavodu (u beogradskom), u istim odajama smešteni su najokoreliji zločinci, povratnici i dr. zajedno sa maloletnicima. Ništa se strašnije neda zamisliti od ovoga". — I povratnici (priupadnici) se po osnovi (§ 22.) imadu odvojiti od ostalih osudjenika, a jednako i politički krivci. — Osnova nadalje za maloljetne predvidja (§ 20). zavod za vaspitanje i popravljanje te zavod samo za popravljanje. Projekat se je naime stavio na stanovište (motivi str. 175. i sl.) podele maloletstva na 3 stadija: stadij apsolutne nekažnjivosti, stadij apsolutne kažnjivosti i srednji stadij, u kome se ima u svakom slučaju napose ustanoviti, hoće li se izreći kazna ili ne. Stadij apsolutne nekažnjivosti siže do navršene 14-te godine

Digitized by Google

Prelazni ili srednji stadij je stadij mladićstva od navršene 14-te do navršene 17-te godine, te će mladić biti sudjen ili na zatvor (u slučaju počinjenja prestupa i lakših zločina) ili upućen u zavod 1. za vaspitanje i popravljanje, ako se dokaže, da je napušten ili pokvaren (minimum 1 godina, maksimum navršena 21. godina); 2. za popravljanje, ako je vrlo pokvaren (minimum 3, maksimum 10 godina). — Stadij apsolutne kažnjivosti siže od navršene 17-te do navršene 21. godine sa istim kaznanma, kao i punoljetni uz uporabu blažih kazna prema ustanovi §-a 51. osnove. — Uslovna osuda je uredena u glavi VIII. (§ 69—73).

Konačno spominjem pitanje alkoholizma, proti kojemu je snažno ustao već u prijašnjim švicarskim osnovama Stooss. Pijanstvo je po osnovi srpskoj prestup protiv naravstvenosti (gl. XXXIV. § 386), te se kazni zatvorom do 20 dana ili novčano do 100 dinara: 1. tko se na javnom mjestu, opije; 2. tko maloljetno lice ispod 18 godina navede da se opije. Najnovije osnove kriminalnih zakona švicarska, njemačka i austrijska ustrojavaju posebne zavode za liječenje pijanstva. I po srpskoj osnovi se može pijancu dogoditi, da bude poslan u ovakov zavod (§ 47.), ali tek onda, ako je već učinio kakovo krivično djelo (motivi str. 724). Nu da se predusretne pijanstvo manjka odredba, te je jedan član komisije prema čl. 278. švicarske osnove predložio, da se kazni onaj, koji je zbog pijanstva na javnom mjestu već kažnjen, pa se prije isteka jedne godine od dana presude ponovo opije. Taj predlog žalibože nije primljen, premda bi bio moćno oružje za suzbijanje alkoholizma.

Kako mi priobćuje tamošnji profesor kriminalnog prava Dr. T. Živanović, predložit će širji odbor, koji je zvan za konačno tekstiranje osnove, još njeke kriminalno-političke mjere, te bi želio, da se što više okoriste jur predležećim osnovama kriminalnih zakona švicarskog, njemačkog i austrijskoga. Dr. E. M.

O pravnem značaju prisilne uprave.

I.

Izvršba s prisilno upravo je po novem izvršbenem redu izmed najmanj umevanih in najmanj pravilno in gospodarstveno uporabljanih izvršbenih sredstev.

Vsako izvršbeno sredstvo se ima uporabljati le z vsestranskim gospodarstvenim prevdarkom, tako da res kaj izda in izvršitelju pomaga do plačila. Predlaganje izvršbenih sredstev sploh in zlasti prisilne uprave brez gospodarstvenega prevdarka je zloraba izvršbenih sredstev, ki ne koristi nič izvršitelju izvršencu, pa dela nerazmerno skodo, ki je deloma tudi izvršiteljeva, ker z nevspešnim naraščanjem stroškov in nekoristnim oviranjem

Digitized by Google

izvršenčevega gospodarstva se tudi poslabšuje izvršenčev gospodarstveni položaj v izvršiteljevo škodo, in se stem povzroča morebiti celo deloma ali celoma neizterljivost lastne terjatve. In dejstvo je, da je velika večina dovoljenih izvršbenih uprav brezvspešna. Obziren upnik se mora že tekom pravde poučiti toliko o gospodarstvenem položaju izvršenčevem, da lahko prevdari za slučaj potrebe najlažji, najkrajši in najmanj občutni način izvršbe. Izvedba prisilne uprave zahteva zapleten aparat, in jo je že zaradi tega treba uporabljati samo v zares nujnih slučajih.

Po starem občem sodnem redu je bilo dopustno in v zlorabni rabi kupičenje izvršeb, kolikor največ mogoče, sedaj so stavljene izvršitelju v §§-ih 14., 41., 96., 201. v zaščitbo izvršenca utesnitvene meje.

Toda pričujoči razpravi se ni baviti z gospodarstvenim, ampak le s pravnim značajem prisilne uprave, pri čem pa seveda ostane povsem uvaževana gospodarstvena smotrenost prisilne uprave, iz ktere gospodarstvenosti izhaja tudi pravni značaj tega izvršbenega sredstva

Za veljave občega sodnega reda smo poznali tri slučaje „sekvestracije" in sicer: 1. provizorično kritno upravo (stvari, pridelkov, dohodkov v zavarovanje bodoče izvršbe zoper odtujitvene (subjektivne) čine izvršenčeve, ktera sekvestracija pa ni pridobila izposlovatelju nikake zastavne pravice ali vrstnega reda (§§ 392. dd. o. s. r.) — kakor sedaj pri začasnih odredbah: hramba in uprava premičnih stvari nasprotnika obgrožene stranke (§ 379 i. r.), uprava premičnih in nepremičnih obgroženih predmetov (§ 382[2] i. r.) istotako ne pridobiva nobenega vrstnega reda in zaščitbe napram strancem!

2. v svrho zavarovalne izvršbe (§ 259. s. s. r., § 82. bagat. postopka) — izvršbeno sekvestracijo v zavarovanje (na stvari, pridelke dohodke); sedaj poznamo zavarovalno upravo (zemljišč), za premičnine zadostuje rubež in hramba premičnim § 374. i. r.

3. izvršbeno sekvestracijo izvršenčevih dohodkov, — pridelkov in dohodkov nepremičnin in nepremičninskih pravic v izterjanje ne samo obresti ampak tudi terjatvene glavnice § 320. dd. o. s. r., — to je sedanjo izterjevalno prisilno upravo §§-ov 97—132. in drugod i. r.

Kakor je iz tega pregldea razvidno, je novi izvršbeni zakon v načelu sprejel vse različne vrste stare sekvestracije; v kolikor jih v dejansko uporabo preustrojil, to je zopet drugo vprašanje in se bo vsaj deloma izkazavalo tudi tekom pričujočih izvajanj.

II.

V področju novega izvršbenega zakona nam je začeti s pravo prisilno upravo, in sicer vprvi vrsti zono na nepremičnine, ki je vzorec za vse druge (§§ 97. do 132. i. r.) prisilne in začasne uprave.

Digitized by Google

Izvršbena sredstva, in sicer tudi pri takozvani izterjevalni izvršbi so 1. ali zavarovalna odnosno zasegovalna, ki izvršbeni predmet samo zaležejo in ga drže in perpetuum zaseženega in stvarno neodtujitvenega; zasegajo ga sicer stvarno, ustanovivši obenem prednostni vrstni red za izvršiteljevo terjatev tudi napram strancem, pa sicer izvršenca nekvarno pridobljenim pravicam, niti stvarno niti pravno ne ovirajo in omejujejo v večjem obsegu; 2. ali pa izterjevalna (likvidativna) v pravem pomenu besede, ki izvršbeni, ne v gotovini obstoječi predmet, pretvarjajo v gotovino, kot naravno plačilno sredstvo za denarno terjatve.

Razloček med zavarovalnimi in izterjevalnimi izvršbenimi sredstvi nahajamo samo tam, kjer je potrebna o v i n k o v n a izvršba, kajti izvršba ki zasega gotovino je ob enem že izterjevalna; gotovina kot naravno sredstvo; plačila se izvršencu kratkokmalo po izvrševalnem organu odvzame in v odplatek izroča izvršitelju (§ 261. i. r.)

Zavarovalna izvršbena sredstva izterjevalne izvršbe so zopet a) ali samo stojna kakor: prisilna zastavna pravica na nepremičnine, prisilna dražba nepremičnin (§§ 87. dd. 133. dd;) b, ali so in sicer prvi koraki zloženih izvršeb (rubež premičnin §§ 253. dd., rubež terjatev §§ 294. dd i. r.) ali dodatna sredstva.

In sedaj je samo od sebe dano vprašanje: 1. ali je izvršba s prisilno upravo zavarovalno in izterjevalno izvršbeno sredstvo? 2. ali je samostojno izvršbeno sredstvo, mari tudi korak kake posebne izvršbe in kdaj eno, in kdaj drugo?

Izvršba s prisilno upravo je v §§-ih 97—132. i. r. kot izvršba na nepremičninsko premoženje urejena povsem samostojno istotako kakor izvršba s prisilno osnovo in v k n j i ž b o zastavne pravice in ona s prisilno dražbo zemljišč.

Toda izvršba s prisilno zastavno pravico je zgol zavarovalna, in ona s prisilno dražbo zgol izterjevalna.

V čem pa se razlikuje zavarovalna izvršba od izterjevalne, — ne v načelnem, že izvajanem, — ampak v d e j a n s k e m oziru?

Pri izvršbi s prisilno zastavno pravico gre vsaka nadalja izvršba svojo pot, p a r a l e l n o pot in se s prvotno nikoli ne križa; poznejša ni nikoli pravno ali dejansko odvisna od prejšnje.

Pri izvršbi s prisilno dražbo je drugače, tam se poznejša izvršba zadeva ob predhodno, se žnjo dotika in križa.

Poznejša prisilna dražba se mora ravnati po prejšnji, se zlije s predhodno v eno celoto, v enoten dražbeni postopek v obliki p r i s t o p a § 139. i. r.

I z v r š b e n i p r i s t o p j e g l a v n i z n a k v s a k e i z t e r j e v a l n e i z v r š b e.

Digitized by Google

In če se sedaj oziramo po ureditvi izvršbe s prisilno upravo nepremičnin, nahajamo tudi tukaj potrebo pristopa poznejše prisilne uprave k prejšnji v določbi §-a 103. i. r. in je toraj na podlagi te izrečne določbe v dejanskem oziru dovolj jasno izraženo, da je prisilna uprava izterjevalno sredstvo; o tem ni dvoma. Toda če primerjamo izvršbo s prisilno upravo z ono s prisilno dražbo (nepremičnin), pač najdemo velik razloček.

Prilsina dražba koncem konca presnuje izvršbeno zemljišče s sredstvom dražbe in domika v gotovino, — v izkupilo kot nadomestek za izvršbeno nepremičnino: pretium cedit in locum rei.

Pri prisilni upravi pa ostane zemljišče nedotaknjeno, in se svoj čas izroči izvršencu — salva rerum substancija.

Prisilna uprava je v subjektivnem oziru iztjerjevalna, namreč izvršbeno sredstvo, skterim se doseže 1. plačilo obresti in izvršbenih stroškov 2. pa tudi izterjevane izvršljive terjatve na glavnici.

Neizvršbena (pogodbena uprava doseza samo plačilo obresti; izvršbena pa tudi plačilo glavnice.

Toda plačilo glavnice doseza prisilna uprava z objektivno omejitrijo na pridelke upravnega zemljišča, — je samo izvršba quoad fructus; ta izvršba presnuje v gotovino, v naravno sredstvo plačila le pridelke zemljišča. Za to se tudi pristop nanaša samo z omejitvijo na pridelke in ne na tvarino zemljišča, ki ostane nedotaknjena.

Objektivna omejitev izterjave quoad fructus — ima svoje važne dejanske posledice.

Izvršitelj, ki izvršbo s prisilno upravo ustavi, — ne dobi nikakega plačila za svojo terjatev, in najsi bi bil še tolik prebitek na razpolago. Ustavitev prisilne uprave pred razdelitvijo skupila ima v posledici popolno izločitev izvršitelja iz izvršbe.

Iz zemljiške knjige se uradoma z ustavitvijo izbriše zaznamba uvedene prisilne uprave, in o izvršbi ni več sledu.

To velja tudi takrat, če ima izvršitelj ob enem s prisilno upravo je vknjiženo tudi pogodbeno ali prisilno zastavno pravico.

Njegova zastavna ali prisilna zastavna pravica se vpošteva pri prisilni upravi ostalih izvršiteljev le v tem, da gredo upniku s pogodbeno ali prisilno zastavno pravico iz skupila za pridelke odnosno iz upravnih prebitkov samo obresti in sicer z dvojno omejitvijo, namreč samo one obresti iz zadnjega leta pred dovolitvijo prisilne uprave (§ 124. i. r.) in 2. samo tedaj če imajo boljšo prednost kakor terjatev izvršitelja (§ 125. i. r.), in še le po popolnem plačilu vseh boljše vrstnih terjatev izvršiteljev pridejo v plačilo obresti vrstnopoznejših hipotek za zadnje leto pred dovolitvijo prisilne uprave (§ 126. i. r.).

Digitized by Google

V rabi so se zgodili slučaji, da je izvršitelj ustavil prisilno upravo samo z mislijo, da upravnik več naj ne pobira dohodkov zemljišča, ki naj se vrne lastniku, ker bi prišel je iz dosedanjih prebitkov v pokritje. Pri končni razdelitvi pa izločeni izvršitelj ni imel več pravice do plačila iz prebitkov in je tako prišel v zgubo po svoji krivdi. Pridemo do zaključka, da je izvršba s prisilno upravo samostojna in enotna izvršba, sicer pa tudi v objektivnem oziru na pridelke omejena izterjevalna izvršba, za to se ji mora pridružiti vsak poznejši izvršitelj s pristopom.[1]

Seveda pa tiči v izvršbi s prisilno upravo tudi zavarovalni značaj in glasti zoper osebne škodljive čine izvršenca.

Za to se čestokrat predlaga in dovoljuje prisilna uprava zemljišča iz razloga, da izvršenec razvrednostuje zemljišče s sekanjem lesa in sploh z opustošenjem zemljišča, torej v slučajih subjektivne nevarnosti, za ktero izvršbo seveda na podlagi pravomočnega naslova ne treba nikakega poverila in posvedočbe izvršenčevega opustoševanja. V takih slučajih se pač mora dovoliti prisilna uprava, tudi če a priori ni pričakovati nikakih prebitkov (§ 129[2] i. r.)

Tekom izterjevalne izvršbe s prisilno dražbo nahajamo tudi začasno zavarovalno izvršbo s prisilno upravo po domiku, dokler še zemljišče ni izročeno zdražitelju, dovoljivo na predlog izvršitelja vsakega hipotekarja in zdražitelja, pri čem je smeti imenovati upravnikom tudi izdražitelja. Tudi ta uprava je sicer toliko samostojna, da je polagati posebni račun, seveda če izdražitelj izpolni dražbene pogoje, v prilog izdražitelja, — Ta izvršba je pač zgol zavarovalna, je možna samo ena edina, in je kak pristop izključen iz stvarnih razlogov (§§ 158. dd.), sicer pa ni samostojno izvršeno sredstvo, marveč samo dotatno izvršbeno sredstvo prisilni dražbi in sicer samo tedaj, če pride do domika in se v navedenem smislu posebej predlaga.

III.

V nastopni izvajanjih se nam je baviti s prisilno upravo kot zavarovalno izvršbo κατ'ἐζοχήν, in leta prisilna uprava pri zavarovalni izvršbi je glavna točka pričujoče razprave.

Kakor je v knjigi in sodni rabi glede zadnje v mnogih odločbah vrhovnega sodišča[2], [3] izrečno povdarjano so prisilna sredstva pri zavarovalni izvršbi v zakonu našteta taksativno v §-u 374 i. r. kar pač jasno izhaja iz doslovnosti besedila samega argumetum: V zavarovanje denarnih tirjatev . . .' se sme dovoliti s a m o : 1. rubež premičnim, 2. knjižna predznamba na nepremičnine in na njih zasigurane pravice; p r i s i l n a u p r a v a; 4. ali — a) če se je zarubila

[1] Primerjaj mojo razpravo: Načelo enotnosti pri izvršbi, Mjesečnik 1910/11., 1911/2—8.

[2] Fellner Ohmeyer: Spruchpraxis št 740.

[3] 17/8 1909. R 1986/9 št. 1267/XI.

Digitized by Google

terjatev izvršitelja in b) bi bila z zakasnenjem njene izterjave združena α) nevarnost njene izterljivosti β) ali izguba povrnitvenih pravic zoper druge osebe — preodkaz zarubljene terjatve v poteg.

Važna je todi določba §-a 374 i. r., ki slovi: „V kolikor je za dosego zadostnega zavarovanja potrebno, sme se dovoliti istočasno več letehizvršbenih činov" (odnosno sredstev);

Vsled zakonovega doslovnega besedila nastane za izvršbeno sredstvo prisilne uprave vprašanje na ktere premoženjske predmete je dopustna zaverovalna izvršbena uprava.

Schauer ju omejuje v svoji izdaji izvršbenega zakona v opazki 3 pri §. 374 na prisilno upravo zemljišč, pozivajoč izrečno določbe samostojne prisilne uprave §§ 97. dd. i. r.

Nasprotno pa dopušča Neuman Komentar pri § 376 i. r. izrečno tudi prisilno upravo na rudniške upravičenosti, na terjatve in druge pravice ter na gospodarstvena podjetja.

Enako naziranje nahajamo tudi pri: pri Vitorelliju (Beispiele von Schriftsätzen im Civilprocess — Exekutionsverfahren stran 367), ki poroča, da v književnosti tačas prevladuje nazor o dopustnosti prisilne uprave razun na zemljišča tudi na terjatve in obrtna podjetja. Sam pa jenasprotnega mnenja in uči: Prisilna uprava zemljišč ali obrtnih podjetij bi znala bitipo besedilu §-a 374 i. r. in nagibih k temu §-u predaleč segajoča čez smoter zasiguranja in zato izključena.

Fürstl: (komentar pri § 374 i. r.) tudi iz nagibov pomotno sklepa na dopustnost prisilne uprave na terjatve, ampak jo razširja z Schauerjem na zemljišča in jo, citujoč § 334 i. r. dovoljuje pri pravicah, opozarjajoč ob enem, da mora prisilna uprava slediti še le za rubežem. Na Neumanna se pozivajoč uči Heller-Trenkwalder (die oest. E. O. in ihrer prakt. Anwendung stran 777) da je po §-u 374 i. r. dopustna prisilna uprava zemljiša, in pač tudi (kakor Neumann System der E. O. stran 439) prisilna uprava v §-u 341. navedenih gospodarskih podjetij. Ta Hellerjev-Trenkwalderjev pomotni nauk je pač posledica pomotnega nauka (kakor se to izkaže poznej), da je prisilna uprava po § 341 i. r. samostojno, enotno izvršbeno sredstvo, ki ga zato lahko dovoli že dovolitveno sodišče.

Toda vprašanje je sedaj, ktero naziranje je pravilno? Kar zadeva izvršbo s prisilno upravo na terjatve, je v tem oziru dopustno prisilno sredstvo uprave samo kot nadomestno in dotatno izterjevalno izvršbeno sredstvo, če pot preodkaza ne vodi k uspehu (§§ 317, 319 i. f. i. r., kjer je predpisan ob enem način prisilne uprave v smislu §§-ov 334 do 339 i. r.).

Digitized by Google

Kakor je posneti nadalje iz §-a 374. i. z. so tamkraj dovoljena samo sredstva zavarovalnega odnosno zasegovalnega značaja kakor rubež premičnim, rubež terjatev, toraj samo prvi korak sestavljenih izvršb.

Samo prisilno sredstvo terjatvenega preodkaza v poteg je dovoljeno, če prav je že izterjevalno izvršbeno sredstvo in druga stopinja izvršbe na terjatve, toda le z omejitvijo 1. na posebne slučaje (glej zgorej pod a, b) in 2. z nadaljno omejitvijo, da je morebitne izterjane ali po izvršenčevem dolžniku prostovoljno plačane zneske sodno založiti in pridržati v sodni hrambi do prehoda v izterjevalno izvršbo ali do ustavitve ali razveljavitve zavarovalne izvršbe.

Istotaka omejitev na sodno položbo in sodno pridržbo dohodkov je določena tudi za zavarovalno upravo (§ 374 i. r.).

S to omejitvijo je paralizovan izterjevalni del značaja preodkaza v poteg in prisilne uprave, in tema izterjevalnima izvršbenima sredstvoma dan v pretežni meri zavarovalni značaj; docela pa ti izvršbeni sredstvi niste s tim izgubili še izterjevalnega značaja, čemur je najboljši dokaz bistvenost pristopa za morebitno drugo poznejšo dovoljeno prisilno upravo k prvotni v smislu §-a 103. i. r., in pri terjatvenem preodkazu v poteg veljava §-a 305 i. r., da je zopetni preodkaz iste zarubljene terjatve v prilog drugemu, poznejšemu izvršitelju nedopusten (§ 305 i. r.).

Na vsak način je Schauerjevo naziranje v toliko pravilno, da je na nepremičnine brez vsakega pomisleka in zadržka dopustna prisilna uprava v svrho zavarovanja še ne pravomočne terjatve (§ 370 i. r.) ali ne nadaljega zapalega obroka preživninske terjatve (§ 372 i. r.).

Toda v tem slučaju je dopustno izvršbeno sredstvo prisilne uprave kot samostojno izvršbeno.

Pomislek nastane takoj, če se vprašamo, ali je pri zavarovalni izvršbi na terjatve dopustna poleg izvršbe z rubežem in v §-u 374 i. r. omejenim preodkazom še nadalje izvršbeno sredstvo prisilne uprave, ki je pri izterjevalni izvršbi v smislu §§-ov 317, 319 i. r. dopustna samo kot nadomestno in dodatno izterjevalno sredstvo.

Analogija nas sili na zaključek: Če je prisilna uprava izključena pri izvršbi na denarne terjatve:

1. pred preodkazom v poteg ali namesto plačila, — tedaj bi bila možna pri zavarovalni izvršbi prisilna uprava istotako le po preodkazu v poteg kot dodatno izvršbeno sredstvo.

Toda v §-u 317 i. f. i. r. je določeno, da je v takem slučaju preodkaz v poteg ali namesto plačila razveljaviti.

2. Nadalje bi se s prisilno upravo dali izterjati samo pridelki, to je obresti terjave in doseči njih sodna založba in pridržba, s preodkazom v poteg

Digitized by Google

pa se dà doseči izterjava in sodna položba ter zadržba cele terjatve. Nadomestno in dodatno sredstvo prisilne uprave je toraj v tem slučaju povsem odveč in celo nezadostno in stvarno nerabno. Če tudi dovoljuje § 374 i. r. istočasno zvezo vseh dopustnih zavarovalnih izvršbenih sredstev, je pri tem stvarnem položaju pač jasno, da zakon dovoljuje samo zvezo samostojnih odnosno enotno zgrajenih izvršbenih sredstev; in da toraj zlasti pri premičninski izvršbi ne bo dopustna posebna prisilna uprava, ker je izčrpan njen obseg že v rubežu in ž njim zvezani hrambi, in toraj uprava ni dopustna, ker za njo ni potrebe in stvarnega razpoloženja.

Oskrbovanje kočljivih premičnim (kakor zlasti živine) je že obseženo v izvršbeni hrambi; kajti stvari je dati hrambosposobnemu hranitelju, pri kterem se imajo hranjene stvari ohraniti v dobrem stanu.

Zakon rabi sicer pri začasnih odredbah (§ 379 i. r). izraz: hramba in uprava premičnin. To je pač sinonim za hrambo ali upravo, kajti v upravi je zapopadena že hramba, in v hrambi uprava, in končno je opozarjati, da je hramba takorekoč pritiklina rubeža, — povsem nesamostajno in odvisno izvršbeno sredstvo, rubež pa je pri začasnih odredbah nedopusten.

Na podlagi teh izvajanj, nam bo toraj iz razlogov stvarnega položaja umevno, zakaj Schauer zavarovalno prisilno upravo omejuje na zemljišča.

Združljivoj je na podlogi doslovnega besedila §-a 374 in 2 i. r. smatrati zavarovalno izvršbo 1. s predznambo zastavne pravice in uvedbo prisilne uprave zemljišča, ker sta le ti izvršbi samostojni, druga od druge neodvisni, in istotako združljivi ste izvršbeni sredstvi rubeža terjatve in preodkaza v poteg, zveza oziroma pridružna dovolitev drugih zavarovalnih izvršbenih sredstev pa vkljub besedilu §-a 374 i. r. ne bo predmetna iz stvarnih, in ne bo dopustna iz formalno pravnih razlogov. Istotako pa tudi ne bo dopustna zavarovalna prisilna uprava ne terjatvenih in ne drugih več ali manj terjatvam podobnih pravic.

Opozarjati je na dejstvo, da § 374 i. r. dovoljuje pred vsem zavarovalno izvršbeno sredstvo rubeža — na gibljivo premoženje, toraj ne samo na telesne premičnine, am pak tudi na terjatve in vse druge pravice, in zato nahajajamo v § 374 kot četrto (4) izvršbeno sredstvo na terjatve preodkaz v poteg z nanašanjem na že dovoljen rubež: „če se je **zarubila** izvršenčeva terjatev"..., in zato tudi § 374 i. r. rubež „terjatev in drugih pravic" ne našteva (taksativno) posebej, ker jih vsebuje že izraz: rubež na gibljivo premoženje.

Zato tudi Schauer pri § 374 i. r. v opazki izrečno navaja k izrazu — rubež na gibljivo premoženje: 1. rubež telesnih premčenin § 249; 2. terjatev § 294 in vrednostnih papirjev § 296; 3. zahtevkov na izročitev ali dajatev telesnih stvari § 325; 4. drugih premoženjskih pravic § 331 i. r.

Digitized by Google

Posebej nam je še preiskati dopustnost ali nedopustnost zavarovalne izvršbene uprave na — druge pravice zlasti gospodarska, odnosno obrtna podjetja (§§ 331. dd. 341 dd. i. r.).

Sodna raba je, kakor naj kažejo nastopna izvanjanja, — pomotno dovoljevala prisilno upravo kot izterjevalno izvršbeno, samostojno in prvo sredstvo na podtjetja, in sicer pomotno umevajoč § 341 i. z. z napisom: Posebne določbe za izvršbo na obrtna podjetja, tovarne i. t. d., meneč, da s tem navaja dopustnima samostopnimi posebnima izvršbenima sredstvima prisilno upravo, ali vzakupdajo.

Vprašanje se osredotočuje v rešitvi, ali je to izvršbeno sredstvo uprave ali vzakupdaje samostojno ali odvisno od predhodne kake druge izvršbe.

V tem oziru navajana pomotna sodna raba prezreva: 1. da je § 341 i. r. samo dodatni odnosno dopolnitveni § k izvršbi na „druge premoženjske pravice", ktera izvršba je sestavljena 1. ir prvega zavarovalnega koraka rubeža (§ 331. i. r.), za vse vrste „drugih premoženjskih pravic", in 2. iz raznih izvršbenih sredstev drugega — izterjevalnega koraka; toraj dopolnek k § 332 d.d. i. r. o vgotovinitvi zarubljenih drugih premoženjskih pravic.

Enako uči tudi Coernig (Vorlesungen stran 285) Fürstl (komentar stran 663) in Vitorelli (Beispiele stran 300).

Nasprotno (pomotno) stališče zavzema Heller-Trenkwalder (die oest. Exekutionsordnung in ihrer praktischen Anwendung), ki se poziva na Neumanna (System der E. O., stran 182 dd in Neumannovo monografijo: Die Zwangsverwaltung wirtschaftlicher Unternehmungen, Jur. Vierteljahrschrift 313).

Heller - Trenkwalter smatra izvršbo po § 341 i. r. na obrtniška podtjetja samostojnim izvršbenim načinom, ne da bi sam navajal razloge, zadovoljuje se z navedenim pozivom.

Enako pomotna je odločba št. 694. Fellner-Ohmeyer, ki uči, da je možna na koncesijska obrtna podjetja takojšnja dovolitev (samostojne prisilne uprave) že pri dovolitvenem sodišču (brez rubeža), št. 695 pa povdarja, da sme (še le) izvršbeno sodišče dovoliti namesto poprej dovoljen prisilne uprave prisilno vzakupdajo, enako št. 596, — kteri nazore je seveda z zgorajšnjo odločbo zavržen, in nevzdržljiv že iz golega dejstva, da je pred dovolitvijo prisilne uprave kot vgotovinitvenega izvršbennega sredstva zaslišati izvršenca in vse druge vdeležence, kar pa je pri izvršbeni, dovolitvi redoma izključeno (§ 3 i. r.), in sploh je način izvršbene oprave osobito vgotovinitve stvar izvršbenega sodišča.

Določba §-a 341 i. r. je namreč le posebni način vgotovinitve teh pravic, kakor najbolj, odnosno, edino prikladen in gospodarstven.

Digitized by Google

To izhaja 1. iz razvrstitve instika §§-ov 331, 332 in 341 dd. i. r.; 2. iz nagibov, ki izrečno navajajo: Za uvedbo te izvršbe (§§ 341—344 i. z.) zadostuje prepoved v smislu §-a 331 (Mat I stran 580). Iz tega pa toraj izhaja, da je pri izterjavni izvršbi na podjetja prvi izvršbeni (zavarovalni in zasegajoči) korak rubež v smislu §-a 331 i. r., in da je prisilna uprava še le drugi izterjevalni korak te izvršbe, ali vsaj druga dodatna in dopolnitvena izvršba sestavljene izvršbe, in da ima ta drugi izvršbeni korak, odnosno to dodatno vgotovinitveno izvršbo dovoliti pri različnem dovolitvenem in izvršbenem sodišču le izvršbeno sodišče, in to tem bolj, ker je v §-u 331 i. r. izrečno zaukazano, da sme dovoliti način vgotovinitve le izvršbeno sodišče in sicer še le po predhodnem zaslišanju izvršenca in vseh upnikov, na kterih korist se je odredil rubež; pri zavarovalni izvršbi je pa zaslišanje izvršenca izključeno.

Da je prvi korak izvršbe res rubež po § 331 i. r., in da je rubež za daljo izvršbo bistven in predhoden, ter da ima prisilno upravo kot II. korak odnosno kot nadalje izvršbeno, ugotovinitveno sredstvo dovoliti le izvršbeno sodišče, je priznano v zadnjem času tudi v pravosodstvu, glej o. 4/4 1912 R II 36, 11—2 Slovenski Pravnik 1911, 8—9

I In ugotovivši tako pravno razmerje med rubežem po § 331 i. r. in prisirno upravo § 341 i. r. nam je preiskati pravno razmerje med rubežem in pzisilno upravo „drugih premoženjskih pravic" pri zavarovalni ievršbi.

In tukaj pridemo do zaključka, da je za zasego in zavarovanje glede teh prmoženjskih pravic povsem sposoben in zadosten rubež pravic v smislu §-a 331 i. r.

Dovoljena prisilna uprava bi bila že drugi izterjevalni korak izvršbe ki je pa pri zavarovalni izvršbi načeloma izključen, izvzemši preodkkaza v poteg pri zavarovalni izvršbi na terjatve, z omejitvijo na slučaj posebne v zakonu izrečno določene nevarnosti. Že taksativna navedba dopustnih sredstev kaže na to, da je razširjevalna razlaga nedopustna v prilog rubežu pridružljive prisilne uprave pri zavarovalni izvršbi.

Uvaževati je, da daje zavarovalna izvršba s svojimi prisilnimi sredstvi izvršitelju prednostni vrstni red pred izvršbami vseh poznejših izvršiteljev in da se dovoljuje conditione iuris, da postane nepravomočni izvršbeni naslov pravomočen ali da zapade nadalji preživninski obrok, določen v pravo močnem izvršbenem naslovu pro futuro, in da postane izvršba ipso iure izterjevalna sufficiente conditione, — treba je samo dejanskega izkaza pravomočnosti naslova odnosno zapalosti obroka.

Po vseh pričujočih izvajanjih toraj pridemo do končnega zaključka, da je Schauerjeva omejitev zavarovalne pri-

Digitized by Google

silne uprave na zemljišča pravilna, kajti v tem slučaju je prisilna uprava samostojno prisilno sredstvo; in da pomeni v §-u 374 i. r. dovoljena zveza večih, taksativno dopustnih posameznih izvršbenih sredstev — samo zvezo samostojnih dovoljenih izvršeb, ne dovoljuje, ampak izključuje pa zvezo stopnjevanih izvršbenih sredstev ene izvršbe, ali zakonite vrste prisilnih sredstev sestavljene izvršbe.

Kjer je prisilna uprava kot zavarovalna izvršba dopustna, je v svojem izterjevalnem učinku omejena na sodno položbo in zadržbo dohodkov.

Kjer je pa že dovoljno predhodno zavarovalno sredstvo rubeža, bi dodatna zavarovalna prisilna uprava preveč omejevala izvršenca, bila dodatno že izterjevalno sredstvo z izvršbenim pristopom, in s prevelikim oškodovanjem osebnih odnošajev izvršenca — v slučaju, da izvršbeni naslov — ne postane pravomočen. Za zavarovalno izvršbo zadostuje že zasega izvršenčevega premoženja, kteri posel pa opravi že rubež po §-u 331 i. r.

IV.

Končno še preostaja pregled o dopustnosti uprave pri začasni odredbi. Začasne odredbe so sploh dopustne v omejenih slučajih in natančno v zakonih določenih predpogojih a) glede izkaza predlagateljevega zahtevka in b) glede obstoječe nevarnosti v osebi predlagateljevega nasprotnika, in slednjič je njih trajanje omejeno na natančno določene predpogoje, kakor vložitev tožbe v določenem času i. t. d.

Začasne odredbe se smejo dovoliti samo, kadar je izkazana osebna nevarnost, to je nevarnost, da bi obvezanec osebno onemogočil izterjanje sedaj še prisilno neizterljivega zahtevka.

Za zasiguranje denarnih terjatev so dopustna samo taksativno navedena serdstva 1. hramba (ne rubež, ki daje prednostni vrstni red) in uprava premičnim, 2. sodna prepoved odtujitve premičnim, in 3. prepoved dolžnikovemu dolžniku glede izplačila dolžne terjatve (§ 379 i. r.).

Za zasiguranje neterjatvenih zahtevkov so dopustna vsa sposobna sredstva. V §-u 382 i. r. so vzgledno navedena le najvažnejša, med njimi tudi pod točko 2: uprava premičnin ali onih nepremičnim in nepremičninskih pravic, naktere se nanaša opravinčenčev zahtevek.

To bi bilo toraj vse, kar se da v kratkih potezah reči o značaju uprave.

Pregledno in povzemno je na podlazi pričujočih izvajanj priti do zaključkov:

1. Prisilno sredstvo uprave ima vseh slučajih dopustne uporabe zavarovalni značaj.

Digitized by Google

2. Pri izterjevalni izvršbi ima prisilna uprava v pretežni meri tudi izterjevalni značaj, a) ker se ima v materijelnem oziru iz donosnih prebitkov izplačati cela terjatev izvršiteljeva, b) in v formalnem oziru vršiti pridružitev poznejših izvršiteljev v obliki enotnosti izvršbe, na mreč pristopa, a) in to velja za slučaje, kadar se vrši prisilna uprava samostojno (na žemljišče) kakor enotna izvršba; b) pa tudi takrat, kadar je sredstvo likvidacije (vdenaritve) pri drugih izterjevalnih izvršbah, kakor zlasti pri: terjatveni izvršbi, ali pri izvršbi na druge premoženjske pravice (§§ 319 i. r., 328 i. r., 334 do 344 i. r.).

3. Prisilna uprave pri zavarovalni izvršbi ima v pretežni meri namreč v materijelnem oziru zavarovalni značaj, ker pride le do položbe prebitkov, ne pa do njih razdelitve v formalnem oziru pa iz razlogov izvršbene enotnosti v obliki izvršbenega pristopa izterjevalni značaj.

4. Sredstvo upravi pri začasnih odredbah ima zgol zavarovalni značaj; zavarovalnost pa je omejena a) na osebo predlagateljevega nasprotnika, kakor domnevnega dolžnika, in je z ozirom na strance in njih pravice zoper dolžnika nepoštevna, b) pri nepremičninah pa razun tega samo glede onih predmetov, ki jih zadeva predlagateljev zahtevek.

Oblika pristopa je nedopustna iz razlogov pod a), pač pa je možno in umestno imenovati istega upravnika za poznejšo začasno odredbo.

5. Zavarovalna uprava je dopustna samo kot samostojna izvršba na nepremičnini, a je nedopustna pri izvršbi na terjatve iu druge premoženjske pravice; kajti pri zavarovalni izvršbi nikjer ni dopuščen razun posebne omejene izjeme preodkaza v poteg, drugi, že izterjevalni izvršbeni korak, ali sploh izvršbeno sredstvo, ki bi naj nadomestovalo drugi likvidativni izvršbeni korak, kakor bi se to zgodilo z zamenjavno ali nadomestno dopustitvijo prisilne uprave terjatev v § 374 za preodkaz v poteg.

V.

Velezanimiva je razlika med Schauerjem, ki smatra dopustnoj samo zavarovalno upravo zemljišč, in med Vitorellijem, ki smatra dopustnoj samo upravo terjatev; kako je prišlo do te razlike?

Naša izvajanja kažejo naravno na nedopustnost zavarovalne uprave (denarnih) terjatev iz pozivanih razlogov stopnjevanosti in razvrščenosti izvršbenih sredstev in razmerja §§-a 317., 319, i r.

Vitorelli se poziva na besedilo §-a 374 i. r. in b) na nagibe.

Nagibi k §-u 374 se pozivajo na dejstvo, da se zavarovalni izvršbeni čini v osnutku omejujejo na potrebo zasiguranja, to je v bistvu na pridobitev zastavne pravice. Samo tam, kjer bi bil nadaljni smoter zasiguranja onemogočen, če bi zakasnitev izterjanja zarubljene terjatve obgrožala njeno izterljivost (α), ali

Digitized by Google

povzročila izgubo povrnitne pravice (β), tam naj se v svrho zasiguranja denarnih terjatev sme vršiti tudi še prisilna uprava ali preodkaz v poteg.

Toda tukaj se ne govori o prisilni upravi že zarubljene terjatve, ampak le o prisilni upravi zaradi denarnih terjatev v njihovo zavarovanje. Sicer se v predstavku res govori o tem, da je bila zarubljena terjatev, — in da bi se za to mogla nanašati...tudi prisilna uprava na to zarubljeno terjatev, toda prisilna uprava je pač tukaj prišla v pomotno zvezo, ker se je poprejšnje daljše besedilo skrčilo, in nastala nejasnost vsled sklopka.

Kajti ravno pri denarni terjatvi ima prisilna uprava najmanj pomena, zlasti poleg preodkaza v poteg, ki vodi do iztožitve in plačila — ter nazadnje do sodne založbe. Vezni ali med besedama: uprava ali preodkaz ne more biti lo čilen, marveč le vezilen, redoma naštéven.

Na vse zadnje pa ni merodajno besedilo nagibov, ampak zakona. In v tem oziru nam je primerjati vladno predlogo in zakon, ki se usporedno glasita:

Vladna predloga:

V zasiguranje zahtevkov se sme dovoliti le rubež predemtov gibljivega premoženja (zavezanca), knjižna predznamba zastavne pravice na njega nepremična imetja ali na pravice, ki so vknjižene na takih imetjih na korist zavezanca, prisilna uprava **ali slednjič,** če se je zarubila terjatev zavezanca in bi bila z zakasnitvijo njenega uveljavljanja združena nevarnost njene izterljivosti ali izguba regresnih pravic zoper tretje osebe, tudi preodkaz zarubljene terjatve v poteg.

Zneske, ki pripadejo pri prisilni upravi na terjatev, ktero je zasigurati, ali ki se dobe potom preodkaza zarubljene terjatve, je tako dolgo pridržati v sodni hrambi, dokler ne nastopi izvršljivost terjatve ali se razveljavijo izvršbena djanja, dovoljena v svrho zasiguranja.

Skupni sklep konferenčni in zakon:

V zasiguranje denarnih terjatev se sme dovoliti le rubež predmetov gibljivega premoženja [], knjižna predznanba zastavne pravice na zemljišča, ali njih se držeče pravice, prisilna uprava ali [,] če se je zarubila terjatev zavezanca in bi bila z zakasnitvijo njenega uveljavljenja združena nevarnost njene izterljivosti ali izguba regresnih pravic zoper tretje osebe, [] preodkaz zarubljene terjatve v poteg.

Zneske, ki pripadejo pri prisilni upravi na terjatev, ktero je zasigurati, ali ki se dobé potom preodkaza v poteg, je pridržati tako dolgo v sodni hrambi, dokler ne nastopi izvršljivost terjatve posameznih preživninskih obrokov ali se razveljavijo izvršbena djanja, dovoljena v svrho zasiguranja

Digitized by Google

Iz besedila vladne predloge je razvidno, da se kar po vrsti naštevajo zavarovalna izvršbena sredstva: (1) rubež premičnin, (2) predznamba zastavne pravice na nepremičnine, (3) prisilna uprava ali končno (in končno), (4) kadar se je zarubila terjatev in nastane nevarnost v zamudi... tudi preodkaz zarubljene terjatve v poteg. Skupni sklep konferenčni je izpustil naštevne besede: ali končno (= in končno) in... tudi, vsled tega nastane domneva, kakor bi spadala prisilna uprava in preodkaz skupaj in se nanašala na zarubljeno denarno terjatev, dočim stoji: prisilna uprava — samostojno, in tako jo pravilno umeva tudi Schauer, in ker je samostolna prisilna uprava možna samo pri zemljiščih (§§ 97 dd.), za to jo v tem smislu pojasnjuje njegova opazka.

Pri izterjevatni izvršbi na denarne terjatve je prisilni upravi predhoden preodkaz, kterega naj prisilna uprava kot zadnje vgotovinitveno sredstvo nadomešča, preodkaz sam pa je ob enem razveljaviti. Iz tega je pač razvidno, da tudi pri zavarovalni izvršbi ne morete alternativno stati istočasmo, ali prisilna uprava ali predokaz, marveč mora prisilna uprava še le slediti predhodnemu preodkazu. Važna je v besedilu (§-a 374 v prvem odstavku vejica za besedo slednjič v vladni predlogi, odnosno skupnem sklepu konference ob enem zakonovem besedilu za: prisilna uprava ali [ ], pred izpalo besedico: končno, in isto tako v tretjem odstavku vejica za besedo: „... je zasigurati, ktera loči iz dosedanjega besednega stika, — zadevo vlpačila vsled preodkaza zarubljene terjatve.

Tako je končno tudi podrobno preiskanje besedila privedelo k istemu zaključku naših izvajajnj, da je v §-u 374 izražena: prisilna uprava sploh, in ne morda prisilna uprava denarne terjatve, in da je v tem oziru pravilen Schauerjev nauk, ki omejuje prisilno upravo na upravo zemljišč, in pomoten nauk Vitorelijev, ki dopušča samo prisilno upravo zarubljenih terjatev, ono zemljišč izključuje pomotoma, praviloma pa izključuje ono obrtnih posljedjetij.

Književnost:

1. Schauer: Die Exekutionsordnung (zakonova izdaja) opazka 3, pri §-u a74.
2. Neumann: Kommentar zur Exekutionsordnung.
3. Fürssl: Komentar.
4. Vitorelli (Bloch, Fischböck): Beispiele von Schriftsätzen in Civilprocess u. Exekutionsverfahren, stran 367, opazka 9.
5. Fellner-Ohmeyer: Spruchpraxis št. 740.
6. Odločba o. 4. decembra 1911. R. Vl. 36 11—2. Slovenski Pravnik 1911. 8—9.

Digitized by Google

7. Materialien I. stran 578, II. stran 665, 844.
8. Canstein: Das Civilprocessrecht, Compendium I § 14, stran 188 dd.
9. Heller-Trenkwalder: Die oest. Exekutionsordnung in ihrer praktischen Anwendung, pri §§-ih 341, 941
10. Coernig: Vorlesungen stran 285.

Haške konvencije o ženidbenom pravu i naši zakoni.

Napisao dr. Mihajlo Lanović, vladin perovodja.

(Nastavak).

Ovaj je članak uvršten u konvenciju na zahtjev Belgije i Švajcarske. Uslijed toga može n. pr. Švajcarska dozvoliti, da se na njezinom teritoriju vjenča jedan katolički svećenik, hrv.-slav. pripadnik, koji je po svomu domaćem zakonu apsolutno nesposoban da sklopi brak; ili Belgija n. pr. da se na njezinom području vjenča jedan hrv.-slav. pripadnik židov s kršćankom ili da se jedan hrv.-slav. katolik vjenča s rastavljenom ženom. Ali sve druge ugovorne države — dakle nesamo domovina dotičnih zaručnika — mogu uskratiti. takovoj ženidbi priznanje valjanosti. O tomu dakako odlučuju općeniti propisi o medjunarodnom privatnom pravu svake pojedine od ugovornih država. Kod nas će biti nevaljan beziznimno svaki brak inozemaca, koji je bilo ma gdje sklopljen unatoč zapreci zakona, spomenutog u članku 1. I. konvencije, jer se po našem pravu imade ženidbena pravna sposobnost inozemaca — kako je gore rečeno — uvijek prosudjivati po domaćim njihovim zakonima.

Ad 3. Od treće napokon konsekvencije osnovnoga načela o prosudjivanju ženidbene pravne sposobnosti sadrži iznimku druga rečenica posljedne alineje članka 2. I. konvencije, prema kojoj se onakav brak, koji je sklopljen unatoč zabrani zakona mjesta, gdje je vjenčanje obavljeno — jer se s obzirom na prijašnju ženidbu ili s obzirom na zapreku vjerskog značaja kosi sa zakonima dotične države — ne može u drugim državama već samo u onoj, u kojoj je sklopljen, smatrati nevaljanim. Dakle ona država, u kojoj je takav brak unatoč zabrani njezinih zakona sklopljen, može — premda su zaručnici bili u smislu zakona, spomenutoga u članku 1. I. konvencije ženidbeno-pravno sposobni — uskratiti na svom području priznanje valjanosti takovu braku Prema tomu su u dotičnoj državi, koja ne priznaje valjanosti takovim unatoč zabrani na svom području sklopljenim brakovima inozemaca, ovakove zapreke (uz koje se brak s obzirom na prijašnju ženidbu ili s obzirom na zapreku vjerskog značaja kosi s njezinim zakonima) impedimenta dirimentia, dočim u ostalim ugovornim državama nemaju niti naravi impedimentorum impedientium.

Digitized by Google

Kod nas nema niti zakona, po kojemu bi bilo zabranjeno vjenčanje inozemaca, koje bi se poradi ranijeg braka ili zapreke vjerskog značaja kosilo s našim zakonima, a dakako niti zakona, koji bi unatoč ovakovoj zabrani sklopljene brakove inozemaca proglašivao nevaljanima.

B. Forma vjenčanja.

O formi vjenčanja govore članci 5., 6. i 7. I. konvencije. Članak 5. postavlja u prvoj alineji osnovno načelo, da se brak imade s formalnoga gledišta priznati svagdje valjanim, ako je forma vjenčanja odgovarala zakonima one zemlje, gdje je brak sklopljen (Sera reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré suivant la loi du pays oú il a eu lieu). Od ovoga osnovnog načela popušta konvencija domaćim zakonima zaručnika i dozvoljava u drugoj i trećoj alineji 5. članka, te u člancima 6. i 7. iznimke u dva pravca:

1.) Dozvoljava državama, kojima zakonodavstvo propisuje crkveni brak (une célébration religieuse), da mogu i ne priznati valjanima takove brakove, što ih njihovi državljani sklope u inozemstvu mimo potonje ustanove (alineja druga članka 5.). Zatim dopušta ugovornim državama, da i kod sklapanja brakova svojih pripadnika u inozemstvu traže obdržavanje svojih zakona koji se tiču napovjedi, pa da u slučaju prekršaja tih zakona uskrate priznanje valjanosti takovoj ženidbi (alineja treća članka 5.).

2.) U drugu pak ruku dozvoljava konvencija, da se u stanovitim slučajevima može i mimo forme vjenčanja, propisane u mjestu, gdje se ženidba sklapa, valjano vjenčati na način, propisan po domaćim zakonima zaručnika. Članak 6. odredjuje naime, da se s formalnoga gledišta imade svagdje priznati valjanim brak, koji je sklopljen pred diplomatskim ili konzulskim činovnikom u smislu njegovog zakonodavstva (conformément à sa législation), ako nijedan od zaručnika nije državljaninom one države, gdje je brak sklopljen, i ako se ova država tomu ne usprotivi. Ali se ne može usprotiviti, ako se radi o vjenčanju, koje se poradi ranijeg braka ili zapreke vjerske naravi (à raison d'un mariage antèrieur ou d'un obstacle d'ordre religieux) kosi s njezinim zakonima. Državama, kojima zakonodavstvo propisuje crkveni brak (une célébration religieuse), ostavljeno je medjutim i ovdje na volju, hoće li ili ne će priznati valjanosti ovakovim diplomatskim ili konzularnim brakovima svojih državljana u inozemstvu. Članak pak 7. ustanovljuje, da se brak, koji je s formalnoga gledišta nevaljan u zemlji, gdje je sklopljen, može priznati valjanim u ostalim zemljama, ako je kod vjenčanja obdržavana forma, što je propisuje domaći zakon obojice zaručnika.

Da promotrimo sada ove ustanove konvencije u svjetlu našega hrv.-slav zakonodavstva i to ponajprije pravilnu formu vjenčanja pred redovitim za to opredijeljenim organom, a onda formu t. zv. diplomatskog ili konzularno vjenčanja.

Digitized by Google

1. Pravilno vjenčanje pred redovitim organom.

a) Ako se inozemac želi vjenčati na području kralje vina Hrvatske i Slavonije s izozemcem ili s hrv.-slav. pripadnikom mora se držati formalnosti, što ih propisuju naši zakoni, a to su: napovijedi svečano očitovanje privoljenja pred nadležnim za to organom.

α) Napovijed spada po općem austrijskom gradjanskom zakoniku medju bitne formalnosti ženidbe tako, te je bez obavljenih propisanih napovijed u smislu §§ 70.—74. o. g. z. ili bez dobivenog oprosta od napovijedi u smislu §§. 85.—87. o. g. z. ženidba po § 69. o. g. z. nevaljana. Po ženidbenom zakonu za katolike i naputku za duhovne sudove glede stvari ženidbenih nije ženidba bez propisno obavljenih napovijedi ili bez dobivenog oprosta od napovijedi nevaljana, ali takvo vjenčanje uzrokuje kazan za krivce (§§ 14., 21. i 35. ženidb. zakona, te § 65. naputka). Isto je tako i po ženidbenom pravu istočno-pravoslavne crkve, koje ne traži nigdje izričito napovijedi ni za valjanost ni za dopustivost braka, ali respektira državne zakone o napovijedi, pak su u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji i za pripadnike istočno-pravoslavne vjeroispovijesti mjerodavni u tom pogledu propisi općega austrijskoga gradjanskog zakonika (§§ 74. i 78.)*

Specijalne propise o napovijedi mješovitih ženitaba sadrže ustanove §§ 8.—13. zakona od 17. januara 1906. o vjeroispovjednim odnosima (interkonfesionalnog zakona). Prema § 8. toga zakona imadu se pri ženidbama medju pripadnicima raznih kršćanskih vjeroispovijesti napovijedi obaviti u crkvi jednoga i drugog zaručnika. Nadležni su dušobrižnici dužni obaviti napovijedi, ako namjeravanoj mješovitoj ženidbi nema zapreka, osnovanih na ženidbenim propisima, i o tom zaručniku svoje vjeroispovijesti izdati uredovnu svjedodžbu (§ 9. interkonfes. zak.). Ako ipak dušobrižnik kojega od zaručnika ne bi htio da obavi napovijedi namjeravane mješovite ženidbe ili ako ne započne s napovijedanjem u roku od 14 dana, otkako je za to zamoljen, tada su u slučaju, ako oba zaručnika borave u istoj upravnoj općini, dovoljne napovijedi tek od dušobrižnika drugog zaručnika uz pismenu svjedodžbu dvaju svjedoka o tom, da je dotični zaručnik pred njima zamolio svojega dušobrižnika za obavu napovijedi, a potonji je to uskratio. Ako pak zaručnici ne borave u istoj upravnoj općini, obavit će na temelju takove svjedodžbe napovijedi ona upravna oblast I. molbe, u području koje ima uredovno sjedište dušobrižnik, koji ne će da obavi napovijedi (§ 10. interkonfes. zakona). Ne izda li jedan od dušobrižnika zaručniku svoje vjeroispovijesti pismene svjedodžbe o uredno obavljenim napovijedima za njegovu stranu, ovlašten je dušobrižnik drugoga zaručnika, obavivši napovijedi, preduzeti vjenčanje na temelju pismene svjedodžbe dvaju svjedoka o tome, da je dotični zaručnik

* Sravni Zhisman, str. 687. i slij.

Digitized by Google

pred njima zamolio svoga dušobrižnika za svjedodžbu o obavljenim napovijedima, ali mu je takova svjedodžba uskraćena (§ 11. interkonfes. zak.). Svjedoci, koji ne znaju pisati, mogu svoju izjavu u slučaju prve alineje § 10., te § 11. dati u zapisnik kod dušobrižnika, koji ima da obavi vjenčanje. Namjesto pismene svjedodžbe po drugoj alineji § 10. dovoljna je svagda zapisnička izjava svjedoka kod dotične upravne oblasti. Svjedoci treba da budu punoljetni muškarci i dotičnomu dušobrižniku osobno poznati (§ 12. interkonf. zak.). Protiv vjerenika, ženidbenih svjedoka i dušobrižnika, koji sudjeluju kod vjenčanja osoba raznih kršćanskih vjeroispovijesti, a da prije toga nijesu obavljene napovijedi po propisu § 10. ili da nije predležala svjedodžba, predvidjena u § 11., postupat će upravne oblasti po § 24. ovoga zakona.[1]

Istoj kazni potpadaju i svjedoci, napomenuti u §§ 10. i 11., ako se ogriješe o propise istih paragrafa (§ 13. interkonfes. zakona). Ovom se redarstveno-kaznenom sankcijom medjutim ne dira u kaznenopravne ustanove § 35. ženidb. zakona za katolike od 8. oktobra 1856. ni § 507. k. z.[2]

Detaljne propise za provedbu ovih ustanova interkonfesionalnog zakona (§ 9.—12.) sadrže §§ 5.—14. banske naredbe od 15. aprila 1907. br. 6889. Zbornik 1907., kom. VII, br. 31.).

Osim ovih napovijedi, što ih traži hrv.-slav. pravo, moraju se kod vjenčanja inozemaca u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u smislu alineje treće članka 5. I. konvencije obaviti i napovijedi, što ih eventualno propisuju domaći zakoni zaručnika, ukoliko se dakako obadvoje napovijedi — i one po hrv.-slav. pravu i ove po domaćim zakonima zaručnika — ne pokrivaju. Budu li ove po domaćim zakonima zaručnika propisane napovijedi propuštene, bit će brak inozemaca u njihovoj domovini nevaljan, ali dakako samo onda, ako domaći njihovi zakoni ustanovljuju ovakovu posljedicu propusta napovijedi. Tako primjerice ug. zak. članak XXXI : 1894. odredjuje doduše, da se brak ugarskog pripadnika, koji se kani vjenčati u inozemstvu, imade napovijediti i u Ugarskoj (§§ 27., 110. i 113.), ali ne odredjuje, da bi propust napovijedi uzrokovao ništetnost braka, već se krivac imade samo kazniti po § 124. citiranog zak. članka.

β) Svečano očitovanje privoljenja imade se dati pred nadležnim dušobrižnikom jednoga od zaručnika (§§ 75. i 127. o. g. z., § 18. ženidb. zakona za katolike i §§ 39.—49. i 73. naputka za duhovne sudove glede stvari ženidbenih, te Zhisman str. 671. i slij.)

Isto vrijedi i pri mješovitim ženidbama medju pripadnicima raznih kršćanskih vjeroispovijesti (§ 8. interkonfesionalnog zakona).

[1] § 24. interkonfes. zakona glasi: „Prekršaji ovoga zakona kaznit će se globom do 300K. U slučajevima osobito teškim ili slučajevima povrata može se uz globu izreći i kazan zatvora do 30 dana".

[2] Vidi § 13. vladinog obrazloženja osnovi zakona o vjeroispovjednim odnosima.

Digitized by Google

b) Ako se hrv.-slav. pripadnik želi vjenčati u inozemstvu s hrv.-slav. pripadnikom ili s inozemcem, valja u pogledu napovijedi i svečanog očitovanja privoljenja razlikovati izmedju pripadnika vjeroispovijesti evangeličke obiju konfesija i izraelićana u jednu ruku, te izmedju katolika i istočno-pravoslavnih u drugu ruku.

α) Brak hrv.-slav. pripadnika evangeličke i izraelitičke vjeroispovijesti, koji se kane vjenčati izvan područja kraljevina Hrvatske i Slavonije, a ne borave u inozemstvu još 6 tjedana, imade se napovijediti i u onomu mjestu ovih kraljevina, gdje su najzad barem 6 tjedana boravili (§ 72. o. g. z. i rješidbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 1./8. 1899. broj 8.662, od 15./2. 1900. broj 1.968. i od 22./11. 1902. broj 6.211.).

U pogjedu pak forme svečanog očitovanja privoljenja hrv.-slav. pripadnika evangeličke i izraelitičke vjeroispovijesti u inozemstvu vrijedi u smislu §§ 4. i 37. o. g. z. pravilo, što ga je i konvencija u načelu usvojila: locus regit actum. Oni se dakle moraju bezuvjetno držati one forme svečanog očitovanja privoljenja, koja je propisana po zakonima onoga mjesta, gdje se vjenčaju. Dakle primjerice u Ugarskoj, Njemačkoj, Francuskoj itd. imadu se oni vjenčati civilno i to pred nadležnim prema tamošnjim propisima organima. Ako bi se oni držali te forme, valjana je njihova ženidba — pretpostaviv dakako, da su bili ženidbeno-pravno sposobni — u svim ugovornim državama, pa i u Hrvatskoj i Slavoniji i ne treba im se ni kod nas naknadno vjenčati pred dušobrižnikom[3].

Ako pak nije hrv.-slav. pripadnik evangeličke ili izraelitičke vjeroispovijesti kod vjenčanja u inozemstvu obdržavao one forme, što je propisuju zakoni dotične zemlje, tad je ženidba nevaljana u toj zemlji, u kojoj je sklopljena, a druge je ugovorne države mogu u smislu članka 7. I. konvencije priznati valjanom, ako su se zaručnici kod vjenčanja držali forme, što je propisuju njihovi domaći zakoni. U kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji ne će biti ovakova ženidba priznata valjanom, jer naš opći gradjanski zakonik stoji, kako je rečeno, u pogledu forme sklopljenja pravnih posala uopće, pa i u pogledu forme vjenčanja, na stanovištu: locus regit actum. Ako se dakle dva hrv.-slav. pripadnika evangeličke ili izraelitičke vjeroispovijesti, koji stalno prebivaju u Ugarskoj, vjenčaju tamo pred nadležnim dušobrižnikom i dvojicom svjedoka, to će ovakav brak biti bez sumnje ništetan u Ugarskoj. No ništetan će biti i u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, jer se tu ni ne može kazati, da je brak sklopljen u Ugarskoj u formi, što je propisuje hrv.-slav. zakon, jer prema §§ 75. i 127. o. g. z. ne fungira dušobrižnik kod vjenčanja u

[3] Sravni: Rittner: Oesterreichisches Eherecht, strana 47., te Leske-Loewenfeld, strana 83. i 177.

Digitized by Google

kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji kao crkveni već kao državni organ. No državni je organ samo naš hrv.-slav. dušobrižnik, a ne i onaj u Ugarskoj.[1]

β) Napovijed braka hrv.-slav. pripadnika katoličke vjeroispovijesti, koji se žele vjenčati u inozemstvu, imade se obaviti i u onomu mjestu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, gdje su zaručnici najzad prebivali, ako ne borave još punu godinu dana u inozemstvu (§ 74. ženidb. zakona za katolike). Za hrv.-slav. pak pripadnike vjeroispovijesti istočno-pravoslavne vrijedi u pogedu napovijedi ono isto, što je gore pod α) rečeno za evangelike i izraelićane.

A što se tiče forme svečanog očitovanja privoljenja hrv.-slav. pripadnika vjeroispovijesti katoličke u inozemstvu, odredjuje § 74. ženidbenog zakona za katolike, da se pri tomu može uzeti za pravilo onaj način vjenčanja, što ga propisuju zakoni zemaljski, utoliko samo, ukoliko isti odgovara uvjetima, pod kojima katolički crkveni zakon u onoj zemlji, u kojoj se ženidba sklapa, priznaje valjanost ženidbi. Prema članku pak III. dekreta kongregacije concilii „Ne temere", koji je stao na snagu dne 19. aprila 1908., može se brak valjano sklopiti samo „coram parocho vel loci ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato." Bez svećenika može se prema članku VIII. dekreta „Ne temere" samo onda valjano vjenčati, ako se u dotičnom kraju, gdje se brak sklapa, ne može do župnika ili ordinarija ili do svećenika, po njima ovlaštenog, i ako takove prilike potraju kroz mjesec dana.

Hrv.-slav. se pak pripadnici vjeroispovijesti istočno-pravoslavne mogu i u inozemstvu isključivo samo crkveno valjano vjenčati. Civilni dakle brakovi hrv.-slav. pripadnika istočno-pravoslavne vjeroispovijesti moraju, da steku valjanost i u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, biti i crkveno blagoslovljeni.[2]

Ako se dakle dva hrv.-slav. pripadnika katoličke ili istočno-pravoslavne vjeroispovijesti crkveno vjenčaju u zemlji, u kojoj je civilni brak obligatoran, bit će taj njihov brak doduše u toj zemlji ništetan, ali će zato biti valjan u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, a valjanost mu mogu u smislu članka 7. I. konvencije priznati i zakonodavstva drugih ugovornih država. Ni u tom slučaju nije doduše onaj inozemni dušobrižnik, pred kojim su se hrv.-slav. pripadnici vjenčali, državni, već je samo crkveni organ, ali hrv.-slav. pravo i traži za pripadnike katoličke i istočno-pravoslavne vjeroispovijesti baš vjenčanje pred crkvenim organima kao takovima, a ne priznaje načela „locus regit actum", koje po općem austr. gradj. zakoniku vrijedi za evangelike i izraelićane. Ali ako bi se dva hrv.-slav. pripadnika, jedan ka-

[1] Sravni o tom Rittner str. 50. i Czyhlarz strana 23. — Protivno Leske-Loewenfeld str. 85., koji uči, da je i kod vjenčanja u inozemstvu dovoljno držati se forme općeg austr. gradj. zakonika, jer da načelo „locus regit actum" imade s obzirom na §§ 4. i 37. o. g. z. samo fakultativno znamenovanje.

[2] Sravni Leske-Loewenfeld str. 178. i 226.

Digitized by Google

tolik ili istočno-pravoslavni, a drugi evangelik, htjeli vjenčati u inozemstvu, gdje je uzakonjen civilni brak, morali bi se prema izloženom pravnom stanju vjenčati i crkveno i civilno, da im brak bude valjan u Hrvatskoj i Slavoniji. Jednako će biti, ako bi se primjerice hrv.-slav. pripadnik vjeroispovijesti katoličke ili istočno-pravoslavne htio u Njemačkoj vjenčati s ugarskim pripadnikom. Ni tu ne bi za valjanost braka u Njemačkoj, ni u ostalim ugovornim državama, pa ni u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji dostajala samo crkvena forma vjenčanja, jer ova ne bi u smislu članka 7. l. konvencije odgovarala domaćim zakonima o b i j u zaručnika.

2. D i p l o m a t s k o i l i k o n z u l a r n o v j e n č a n j e pretpostavlja:

a) da je država, koju dotični diplomatski organ zastupa, ovoga ovlastila, da kod sklapanja brakova fungira kao vjenčatelj;[1]

b) da je barem jedan od zaručnika pripadnikom koje od ugovornih država (no nijedan ne mora biti pripadnikom one države, čij ih diplomatski organ vjenča);

c) da nijedan od zaručnika nije pripadnikom one države, u kojoj se imade vjenčanje obaviti;

d) da se država, kod koje je dotični diplomatski zastupnik akreditiran, ne protivi ovakovoj formi vjenčanja na svomu teritoriju. Usprotiviti se medjutim ne može — kako je već spomenuto — ako se radi o takovom vjenčanju, koje se poradi ranijeg braka ili zapreke vjerskog karaktera kosi s njezinim zakonima.

Forma se ovakovoga diplomatskog ili konzularnog vjenčanja ravna prema zakonima države, koju dotični diplomatski organ zastupa, a sama se ženidba imade prosudjivati, kao da je sklopljena na teritoriju dotične države.

Članak 6. l. konvencije upućuje u drugoj alineji naročito na to, da za ovakove pred diplomatskim odnosno konzularnim činovnicima sklopljene brakove vrijedi priuzdržaj alineje druge članka 5., prema kojemu — kako je već spomenuto — mogu one zemlje, kojima zakonodavstvo propisuje crkveni brak, i ne priznati valjanima takove brakove, što ih njihovi državljani sklope u inozemstvu mimo potonje ustanove. Dakle u pogledu diplomatskog ili konzularnog vjenčanja hrv.-slav. pripadnika vrijedi sve ono, što je glede forme vjenčanja hrv.-slav. pripadnika u inozemstvu gore pod 1. b) rečeno.

---

[1] Ovakovo ovlaštenje imadu dosele, dakako uz razne pretpostavke i u različitom opsegu, diplomatski odnosno konzularni zastupnici ovih ugovornih država: Njemačkoga carstva, Ugarske, Švajcarske, Nizozemske, Francuske, Belgije, Luksemburga, Italije, Španjolske, Rumunjske, Danske i Norveške.

Digitized by Google

Kako vidimo, dolazi i unatoč osnovnom načelu konvencije „locus regit actum" domovinska forma vjenčanja u dva slučaja u obzir: Prvi je slučaj, gdje domaći zakoni obojice zaručnika propisuju crkvenu formu vjenčanja, a po pravu je zemlje, u kojoj se brak sklapa, uzakonjena civilna forma vjenčanja; a drugi je slučaj diplomatske ili konzularne ženidbe, koja se sklapa u skladu s domaćim zakonima obojice zaručnika, ali u protimbi sa zakonom zemlje, u kojoj se vjenčaju.

C. Općenite i zaglavne ustanove.

Članci 8. i 9. I. konvencije sadrže ustanove, koje se odnose i na ženidbenu pravnu sposobnost i na formu vjenčanja, pa u tri pravca ograničuju područje valjanosti ove konvencije, naime: obzirom na mjesto vjenčanja, obzirom na osobe, koje se vjenčaju, i obzirom na pravo, koje se imade primijeniti. Evo, tih ograničenja:

1. Konvencija se uporavljuje samo na takove ženidbe, koje se sklapaju na evropskom području ugovornih država (čl. 8. alineja prva i članak 9. alineja prva). Ženidbena dakle pravna sposobnost zaručnika i forma vjenčanja kod takovih ženitaba, koje se sklapaju na području države, koja nije pristupila konvenciji, i kod ženitaba, koje se sklapaju na izvanevropejskom području ugovornih država, nema se prosudjivati prema ustanovama konvencije, već prema općenitim propisima internacijonalnog privatnoga prava. Kod nas će se ženidbena pravna sposobnost zaručnika i kod takovih ženitaba prosudjivati doduše po domaćim zakonima njihovim, ali ne s obzirom na odnosne ustanove I. haške konvencije o ženidbenom pravu, već s obzirom na propise §§ 4. i 34. o. g. z., te § 29. interkonfesionalnog zakona. Valjanost pak takovih ženidbi s obzirom na formu vjenčanja prosudjivat će se za inozemce i hrv.-slav. pripadnike evangeličke i izraelitičke vjeroispovijesti prema načelu „locus regit actum", ali i opet ne pozivom na odnosne ustanove konvencije, već pozivom na §§ 4. i 37. o. g. z.; dočim će za valjanost takovih ženidbi hrv.-slav. pripadnika katoličke i istočno-pravoslavne vjeroispovijesti biti gledom na formu vjenčanja odlučni propisi § 74. ženidbenog zakona za katolike odnosno ženidbeno pravo istočno-pravoslavne crkve.

2. Konvencija se odnosi samo na takove ženidbe, kod kojih je barem jedan od zaručnika pripadnikom koje od ugovornih država (čl. 8. alineja prva). Dakle n. pr. ustanove će se konvencije primjenjivati na brak Nijemca s Englezom, ali se ne će primjenjivati na brak Engleza sa Srbijancem, nego će se njihova ženidbena pravna sposobnost i valjanost braka s obzirom na formu vjenčanja prosudjivati po općenitim pravnim propisima.

3. Nijedna država nije obvezana, da na ženidbe inozemaca primjenjuje takovo pravo, koje nije zakonom koje od ugovornih država (čl. 8. alineja druga). Prema tomu nije n. pr. nijedna od ugovornih država konvencijom

Digitized by Google

obvezana, da u navedenim pod 2. primjerima prosudjuje brak Engleza ili Srbijanca po njegovim domaćim zakonima. Pitanje, koji će se zakon imati primijeniti na ovakove brakove, može svaka od ugovornih država slobodno za svoje područje riješiti ; pa ako zakon jedne države propisuje, da se i na ovakove brakove imade uporaviti domaći zakon zaručnika, ne će se to činiti na osnovu konvencije, već na osnovu općenitih zakonskih propisa dotične države. Na ženidbe, sklopljene pred diplomatskim zastupnikom države, koja nije pristupila konvenciji, a na području koje od ugovornih država. nemaju se uporavljivati ustanove konvencije već ni zato, jer diplomatski zastupnik vjenča u smislu prve alineje članka 6. I. konvencije prema zakonima svoje države, a to nijesu zakoni nijedne od ugovornih država ; a osim toga nemaju se na ovakove ženidbe uporavljivati ustanove konvencije ni zato, jer se diplomatske ili konzularne ženidbe imadu smatrati kao da su sklopljene na teritoriju one države, čijim je diplomatskim zastupnikom dotični funkcionar, a konvencija se — kako je gore pod 1. rečeno — primjenjuje samo na takove ženidbe, koje se sklapaju na području ugovornih država.

Ustanove alineje druge članka 9., zatim članci 10., 11. i 12. I. konvencije rade o ratifikaciji, o kasnijem pristupu drugih država konvenciji, koje su bile zastupane na trećoj haškoj konferenciji o privatnom pravu, o početku valjanosti, trajanju i otkazu konvencije — o čem je svemu bilo govora u uvodu.

Ovdje još neka bude samo spomenuta ustanova posljedne alineje članka 5. I. konvencije, prema kojoj valja vjerodostojni prijepis imatrikulacije vjenčanja inozemaca otpraviti nadležnim oblastima domovine obiju supruga. Ovim su se dakle i one države, koje dosele nijesu imale ugovora o zamjenitom dostavljanju matičnih izvadaka, obvezale, da će ubuduće jedna drugoj dostavljati propisno ovjerovljene izvatke iz matica vjenčanih o obavljenom vjenčanju njezinih podanika na svom području.

III. Konvencija za izjednačenje kolizija zakona o raspustu brakova i rastavi od stola i postelje, kao i kolizija, koje mogu nastati kod sudovanja u tim predmetima.

(Convention pour régler les conflits de lois et de juridictions en matière de divorce et de separation de corps).

A. Dopustivost tužbe na rastavu od stola i postelje, te na razrješenje braka.

Nadležna oblast može samo onda dozvoliti inozemcima rastavu od stola i postelje (separation de corps) odnosno razrješenje braka (divorce), ako se steku ove pretpostavke :

Digitized by Google

1. ako je tužba na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka u konkretnom slučaju uopće u načelu dopustiva a) po domaćem zakonu supruga i b) po zakonu mjesta, gdje se tužba diže (čl. 1. II. konvencije)[1]

2. Ako koli domaći zakon supruga toli zakon mjesta, gdje se tužba diže, dopušta u onom slučaju, o kojem se radi, pa ma i na osnovu različitih razloga rastavu od stola i postelje odnosno razrješenje braka (čl. 2. II. konvencije.)

Ad 1. U načelu se tu dakle radi o dva zakona ili dapače i o tri, ako je svaki od supruga pripadnikom druge države i oba odnosno sva tri zakona moraju dopuštati rastavu od stola i postelje odnosno razrješenje braka. No ako je po domaćim zakonima supruga pridržana sudbenost u ženidbenim stvarima za sve njihove zemljake bez obzira na prebivalište njihovo samo domaćim sudovima — kao što je to primjerice u Ugarskoj prema paragrafu 114. zakonskog članka XXXI : 1894. slučaj — onda je domaći zakon i zakon mjesta, gdje se tužba diže (lex fori), jedan te isti. Ali ako je domaći zakon supruga različit od „lex fori", ako naime inozemci tuže pred nadležnim sudom prebivališta na rastavu od stola i postelje ili na razrješenje braka, onda mora biti takova tužba baš za konkretni njihov brak dopustiva i po domaćem njihovom zakonu i po „lex fori". Ne može se dakle dozvoliti razrješenje braka inozemcima, ako njihovo zakonodavstvo pozna doduše razrješenje braka quoad vinculum, ali „lex fori" dopušta samo separationem a thoro et mensa, kaošto je to kod nas n. pr. slučaj po ženidbenom pravu za katolike. Isto se tako ne će moći inozemcima dozvoliti rastava od stola i postelje, koja je po njihovom domaćem pravu dopuštena, ako je lex fori ne pozna, već dopušta samo konačno razrješenje braka, kao što je to n. pr. slučaj u Njemačkoj[2], jer i rastava od stola i postelje mora prema konvenciji biti po obim pravima dopuštena. Ne može se tu argumentatione a maiori ad minus zaključivati od dopustivosti razrješenja braka na dopustivost rastave od stola i postelje, jer rastava od stola i postelje nije u državama, koje je uopće ne poznaju, „minus" naprama razrješenju braka već „aliud". „Minus" je rastava od stola i postelje naprama razrješenju braka samo u državama, kojima zakonodavstvo pozna i jedno i drugo[3].

Ako dakle n. pr. dva njemačka državljana katoličke vjeroispovjesti stalno prebivaju na području kraljevina Hrvatske i Slavonije, ne će prema

---

[1] Ove dvije pretpostavke odgovaraju u bitnosti članku 17. uvodnoga zakona njemačkom gradjanskom zakoniku.

[2] „Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft" njemačkoga gradjanskog zakonika (§§ 1575. i 1576.) nije isto, što naša rastava od stola i postelje.

[3] Sravni: Leske-Loewenfeld, str. 992. op. 1., i Czyhlarz, str. 33., koji u tom pogledu upućuje na „Actes de la troisiéme conférénce de la Haye pour le droit internationale privé str. 207.

Digitized by Google

konvenciji moći ovdje ishoditi ni rastave od stola i postelje ni razrješenja braka; one prve ne, jer je ne pozna njihovo domaće zakonodavstvo, a ovoga potonjega ne, jer ga ne dopušta lex fori. Isto tako ne će n. pr. dva inozemna pripadnika istočno-pravoslavne vjeroispovjesti moći kod nas ishoditi rastave od stola i postelje, jer pravo istočno-pravoslavne crkve, koje je kod nas prema čl. III. uvodnoga patenta općem austr. gradjanskom zakoniku lex fori, ne pozna rastave od stola i postelje[1]

A d 2. Ako je tužba na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka uz navedene pod 1) pretpostavke dopustiva, moći će nadležna oblast jedno odnosno drugo inozemnim supruzima u smislu II. konvencije dozvoliti samo onda, ako i domaći zakon supruga i lex fori u njihovom slučaju dopušta, pa ma i svaki na osnovu drugih razloga, rastavu od stola i postelje odnosno razrješenje braka.

Uzmimo n. pr., da domaći zakoni supruga ne poznaju preljuba kao razloga za razrješenje braka, a po lex fori da je preljub zakonitim razlogom za razrješenje braka, no lex fori da opet ne pozna otpada od kršćanstva kao razloga za razriješenje braka, a po domaćem pravu supruga da je otpad od kršćanstva zakonitim razlogom razrješenju; sad ako preljubnik suprug otpadne od kršćanstva, imat ćemo po obim zakonima razlog za razrješenje braka : po jednomu preljub, a po drugom otpad od kršćanstva. Ali sve to vrijedi dakako samo onda, ako domaći zakon supruga nije ujedno i lex fori. Ali ako je po domaćem zakonu supruga sudbenost u ženidbenim parnicama sviju njihovih zemljaka pridržana domaćim sudovima (n. pr. § 114. ug. zak. članka XXXI. : 1894.), onda je i u pogledu razloga za rastavu od stola i postelje odnosno za razrješenje braka odlučan samo domaći zakon supruga.

Pod „domaćim zakonom supruga", o kojemu je ovdje govor, razumijeva se zakon one države, kojoj supruzi pripadaju u vrijeme podignuća tužbe. Ako su supruzi u vrijeme podignuća tužbe državljani raznih država — što je n. pr. moguće, ako su bili rastavljeni od stola i postelje, pa je jedan od njih promijenio državljansku pripadnost i onda dižu parnicu na razrješenje braka — onda je posljedno njihovo zajedničko pravo „domaći zakon" njihov. Inače zakon države, kojoj su supruzi prije pripadali, ne dolazi ovdje u obzir. No ako se ono, što se navodi kao razlog za rastavu od stola i postelje ili za razrješenje braka dogodilo u vrijeme, dok su supruzi, ili jedan od njih, bili još pripadnicima druge države, po čijem pravu dotična činjenica nije bila razlogom za rastavu od stola i postelje odnosno za razrješenje braka, dočim je pravo države, kojoj u vrijeme podignuća tužbe kao državljani pripadaju, priznaje kao razlog za rastavu odnosno razriješenje, ne će se moći tužitelj pozivati na zakon države, kojoj je državljaninom u vrijeme podignuća tužbe (čl. 4. II. konvencije)[2].

[1] Sravni: Leske-Loewenfeld, str. 156.

[2] Ova je ustanova konvencije uzeta iz druge alineje članka 17. uvodnog zakona njemačkom gradjanskom zakoniku.

Digitized by Google

Ako se n. pr. dva hrv.-slav. pripadnika katoličke vjeroispovjesti vjenčaju, pa jedan od njih počini preljub i nakon toga postanu njemačkim državljanima; sad i ako je preljub po njemačkom zakonu, koji je sada njihov domaći zakon, razlogom razrješenju braka (§ 1565. njemačkog gradj. zakonika), ne će nevina strana ipak moći na osnovu toga preljuba tražiti razrješenje braka, jer hrv-slav. katoličko ženidbeno pravo ne pozna uopće razrješenja braka, pa dakako ni preljuba kao razloga razrješenju.

Napokon čl. 3. II. konvencije kaže, da je samo domaći zakon supruga mjerodavan kod tužbe na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka, ako to lex fori odredjuje ili dopušta. Kod nas je u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, ova ustanova II. konvencije bespredmetna, jer naši zakoni niti odredjuju niti dopuštaju, da bi kod takovih parnica izozemaca bio mjerodavan samo njihov domaći zakon. Zato će kod nas inozemac moći tužiti na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka samo onda, ako je rastava odnosno razrješenje u konkretnom slučaju i po domaćem njegovom zakonu i po hrv.-slav. pravu dopustivo. Naši primjerice ženidbeni sudovi istočno pravoslavne crkve ne će moći dozvoliti rastavu od stola i postelje ni oni inozemcima, kojima domaći zakoni ovakovu rastavu dozvoljuju. Uporavit se može propis čl. 3. II. konvencije n. pr. u Italiji, gdje zakon pozna samo rastavu od stola i postelje, ali talijanski zakon dopušta i sudovi tamo dozvoljuju inozemcima u granicama njihovoga domaćeg prava i tužbe na razrješenje braka barem ako se radi o braku, koji nije sklopljen u Italiji.[1]

B. Nadležnost sudova (La juridiction compétente).

Inozemci mogu prema čl. 5. II. konvencije tražiti rastavu od stola i postelje, odnosno razrješenje braka ili kod suda, koji je nadležan prema domaćem njihovom zakonu, ili kod nadležnog suda svoga redovitog prebivališta. Ako supruzi zajedno žive, odredjuje se njihovo redovito prebivalište prema prebivalištu muža. Ako pak ne žive zajedno — što će biti slučaj, kad su rastavljeni od stola i postelje — odlučno je za nadležnost suda prebivalište tuženoga. U slučaju zlobnog ostavljenja ili ako supruzi promijene prebivalište istom nakon što je nastupio uzrok rastavi od stola i postelje odnosno razrješenju braka, može se tužba predati i kod nadležnog suda zadnjeg zajedničkog prebivališta supruga. U ova dva potonja slučaja može se dakle tužba na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka predati ili kod suda, nadležnog po prebivalištu tuženikovom, ili kod onoga, nadležnog prema zadnjem zajedničkom prebivalištu supruga. Ali ako je po domaćem zakonu supruga samo domaći sud njihov nadležan, da im sudi

[1] Sravni: Leske-Loewenfeld, str. 381., i Czyhlarz, str. 34., koji u tom pogledu upućuje na „Actes de la troisiéme conférénce de la Haye pour le droit internationale privé str. 209.

Digitized by Google

u ženidbenim parnicama — kao što je to primjerice slučaj kod ugarskih pripadnika (§ 114. ug. zak. čl. XXXI. : 1894.), — onda se i po konvenciji mogu supruzi samo na domaći svoj sud obratiti s tužbom na rastavu odnosno na razrješenje braka, a sudovi će sviju ostalih ugovornih država morati ovakove tužbe njihove radi nenadležnosti odbijati. Samo ako pred nadležnim domaćim sudom nema mjesta tužbi na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka, onda je prema konvenciji nadležan i inozemni sud redovitoga prebivališta supruga da primi ovakovu tužbu, akoprem domaći zakon supruga odredjuje, da su samo domaći sudovi nadležni da sude u ženidbenim parnicama sviju pripadnika dotične države. To će biti onda slučaj, kad je brak po domaćim zakonima supruga u smislu čl. 3. i 5. druga alineja I. konvencije nevaljan, pak se pred domaćim sudom ne može ni tužiti na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje dotičnoga braka.

I ako je po domaćem zakonu supruga samo domaći njihov sud nadležan da im sudi u ženidbenim parnicama, može ipak svaki od njih zamoliti u nadležne oblasti redovitog im prebivališta za one p r i v r e m e n e o d r e d b e, što ih zakonodavstvo dotične zemlje propisuje za slučaj razrješenja bračne zajednice. Ovakove privremene odredbe traju onda, ako ih nadležna domaća oblast supruga potvrdi, tako dugo, kako to odredjuje zakon zemlje, u kojoj su izdane; ako ih domaća oblast ne potvrdi, tad prestaju nakon jedne godine dana. Ove su ustanove članka 6. II. konvencije bile zato potrebite, jer se od domaćeg suda, koji je isključivo nadležan u ženidbenoj parnici, ne može često za vremena ishoditi nužne odredbe.

Pravomoćnom osudom nadležnoga prema članku 5. II. konvencije suda postaje dotični spor u svim ugovornim državama r e s i u d i c a t a, ali samo uz ove pretpostavke: 1. ako su obdržavane sve ustanove ove konvencije i 2. ako je u slučaju oglušne osude tuženik bio pozvan pred sud primjereno onim specijalnim propisima, kojima njegov domaći zakon uvjetuje priznanje inozemnih presuda. (čl. 7. II. konvencije). Ovaj učinak imade osuda nadležnoga suda, udovoljila ona tužbovnom zahtjevu za rastavu od stola i postelje odnosno za razrješenje braka ili ga odbila, pa i onda, ako supruzi naknadno promijene državljanstvo. Ako su primjerice supruzi kao hrv.-slav. pripadnici pred našim sudom vodili parnicu na razrješenje braka, ali je tužitelj s tužbom konačno odbijen, pa onda naknadno postanu njemačkim državljanima i pred pruskim sudom povedu ponovno vinkularnu parnicu s istog razloga, s kojega su je već vodili pred hrv.-slav. sudom, morat će taj pruski sud s razloga, jer je to res iudicata, odnosnu tužbu a limine odbiti. Druga bi dakako stvar bila, da je medjutim nastao novi kakav razlog za razrješenje braka: onda se ne bi moglo govoriti o res iudicata i onda bi bila dozvoljena nova tužba bilo pred istim ili pred kojim drugim nadležnim sudom.[1]

[1] Sravni: Czyhlarz, str. 31. op. 11.

Digitized by Google

Ovom se ustanovom članka 7. II. konvencije htjelo u jednu ruku predusresti mogućnosti, da se stanoviti brak smatra u jednoj državi rastavljenim ili razriješenim, a u drugoj i nadalje opstojećim, a u drugu se ruku htjelo ukloniti one poteškoće, što ih zakonodavstva nekih država stavljaju inozemcima, koji bi htjeli na njihovom području voditi ženidbene parnice (kao n. pr. § 116. ug. zak. članka XXXI.: 1894.).

(Nastavit će se).

Primjedbe k R. Strohalovom Zakonu Vinodolskom.

(Mjesečnik br. 3., 4. i 5. o. g.).

U uvodu novome izdanju vinodolskog zakona ističe izdavač, da ga je priredio „točno prema rukopisu". „Prema tomu" veli R. Strohal „razlikuje se ovo moje izdanje od starijih izdanja mjestimice u samom tekstu a razlikuje se mjestimice i u interpunkcijama."

Naša je dužnost da redom pregledamo te inačice R. Strohala i rasudimo njihovu opravdanost.

Prvu promjenu prema Jagiću i Račkome čini R. Strohal time, što uzimlje sa prvim izdavačem Antunom Mažuranićem, da je spomenik prema uvodnom datiranju nastao g. 1280., a ne g. 1288., kako je prvi ustanovio Jagić u Archiv f. slav. Philologie Bd. IV. p. 78—80.

Razlozi koji su sklonuli R. Strohala da odstupi od g. 1288. nijesu novi, te se je na sve već obazrijeo Jagić i s motivacijom ih odbio.

Datiran je vinodolski zakon ovako: let gospodnjih sa glagolskim slovima červ (= 1000), slovo (= 200), on (= 80), iza toga slijedi znak ./.,- pak glagolsko zielo (= 8), na to se nadovezuje : indicio pravo dan 6. miseca jenvara.

Pitanje je dakle, da li se onaj „osam" ima spojiti sa godinom tako, da bi izašla godina 1288., a sa indikcijom da se ima spojiti ono pravo tj prvo, što slijedi poslije nje, ili se onaj „osam" ima spojiti sa indikcijom, a onaj pravo ima značiti nešto drugoga, kako R. Strohal veli „baš, upravo".

Najprije konstatujemo, da u nijednom nam poznatom dokumentu ne dolazi u formuli datiranja prislov „baš, upravo", ili što sličnog. To bi bio svakako specialitet našeg spomenika.

Jagić je sasvim opravdano položio veliku važnost na godinu vladanja kralja Ladislava, koja takodjer dolazi u formuli datiranja, a u rukopisu je izražena sa 6 na desete (ispisano). Ne može se nikako predpostaviti da sastavljači našeg spomenika ne bi znali godinu vladanja hrvatskoga kralja, a isto je tako sasvim nevjerojatno, da bi kasniji prepisivači mogli pogriješiti u prepisivanju godine, koja je djelomično ispisana slovima.

Digitized by Google

Isto je tako dobro istaknuo Jagić, da u spomenicima dolazi broj indikcije poslije nje, a ne prije (t. j. dolazi n. pr. indikcion osmo, a ne osmo indikcion). Mi smo u tom smjeru pregledali dokumente zbirke Miklošićeve (monumenta Serbica), zbirke Kukuljevićeve (acta Croatica) i zbirke Šurminove (acta Croatica), pa nijesmo ni u jednom jedinom slučaju našli, da bi indikcija slijedila iza broja, već uvijek da se indikcija nalazi pred brojem. Ne ćemo li dakle da naš spomenik bude i u tom specialitet, moramo u našem slučaju spojiti indikciju sa brojem, koji dolazi iza nje, a ne s onim, koji se nalazi pred njom, dakle indicio pravo, a ne 8. indicio. Oblik pravo za prvo, kako nas uvjerava filolog dr. Franjo Fancev nije neobičan, jer se je r — sonans izražavao i ako ne često sa ra (dakle smrat uz češće smàrt).

Nasuprot tumačenje R. Strohala „pravo" sa „baš, upravo" držimo, kako smo gore spomenuli, skroz neuspjelim.

Ovi tako snažni dokazi, koji su svi u prilog g. 1288., moraju se respektirati, a nikako se u ozbiljnom radu ne smiju mimoići, kako to čini R. Strohal.

Prvu promjenu u samom tekstu, kako su ga ustanovili Jagić i Rački čini R. Strohal (op. 10. p. 883) time, da rupu, koju su oni ispunili sa slovima „sag", ispunja sa slovima „idiše" s tim navodom, da drži, da su slova „sag" nedostatna, da ispune onu rupu. U svrhu kontroliranja umetka R. Strohala učinili smo sasvim jednostavan pokus. Uzeli smo iz samog rukopisa pojedine egzemplare onih slova, kojima R. Strohal ispunja rupu, pa postaviv ih jedno kraj drugoga, kušali smo da njima rupu ispunimo. U svim pokusima, a učinili smo ih nekoliko, bio je niz slova daleko predug, a da bi stao u rupu, dapače i onda, kada nijesmo uzeli nikakov obzir na prostor, koji mora nužno medju slovima postojati. Nasuprot umetak Jagića i Račkog sag, koji su oni učinili prema trsatskom prijepisu, pristaje u rupu najbolje.

R. Strohal morao je ovaj pokus i sam učiniti, pa bi se uvjerio o nemogućnosti svoje konjekture.

Drugu je promjenu učinio R. Strohal, kad čita „ternim" (op. 18. p. 883), dok Mažuranić, Jagić i Rački imadu „tesnim".

R. Strohalu dogodila se neprilika, da je crtu, koja pripada jednome „b" u gornjem redku, spojio sa slovom u doljnjem redku, premda je morao vidjeti, da ta crta počinje sa novim potezom pera. A nije R. Strohal opazio, istina, nešto izbljedjele crte, koja nam daje vrlo uspjeli primjerak slova s — dakle tesnim, a ne ternim.

Nepojmljiv je slijedeći ispravak R. Strohala, gdje korigira Mažuranićevo, Jagićevo i Račkovo čitanje Nedal u Nedat. Za poznavaoca glagolskog alfabeta ne smije biti ni najmanje sumnje, da

Digitized by Google

je zadnje slovo u toj riječi „l" a ne „t". Ako bi R. Strohal ipak još sumnjao. upućujemo ga na zadnje slovo u desetom redku, list treći rukopisa, koje je i on ispravno čitao („ukral"), gdje će morati vidjeti, da je slovo, koje on čita „t", posvema identično sa slovom, koje malo poslije čita kao „l"

Nije bio R. Strohal sretniji ni kod slijedećeg ispravka. On ispravlja Jagića i Račkog, koji su čitali Grubina, te čita Grubeša. Ni ovdje nije R. Strohal postupao pomnjivo, jer inače bi morao bio opaziti, da se od predzadnjeg slova jasno u rukopisu opažaju tragovi gornjeg i doljnjeg dijela glagolskog slova „n", a da nasuprot ti tragovi ni u kojem slučaju ne mogu pripadati glagolskom „š".

Niti slovo, koje se nalazi na trećem mjestu od kraja, ne može se čitati kao „e", jer ono, što se vidi od tog slova, tek je fragment, pa se jasno može opaziti, da je još nešto slijedilo. S toga je čitanje Jagićevo i Račkovo prema trsatskom prijepisu „Grubina" van svake dvojbe.

Zadnju promjenu čini R. Strohal kad čita „ako je zonde" (op. 52. str. 885), dok su Mažuranić, Jagić i Rački čitali „ako jest onde". I opet je sasvim neshvatljivo, kako je mogao R. Strohal čitati spojena pismena „st" za „z". Glagolsko „z" je u rukopisu sasvim drugačije formirano, te siže uvijek ispod doljnje crte. Nasuprot je grupa pismena „st" uvijek jednako spojena i pisana, o čem se može R. Strohal uvjeriti, ako sravni n. pr. „st" u trećem redku ozdol, list drugi rukopisa „kerstiti".

To su i sve promjene, koje čini R. Strohal u tekstu. Moramo konstatovati, da baš nijednom nije uspio. U samostalno tumačenje zakona se nije upuštao, a na jednom mjestu, gdje je pokušao, držimo, da nije nikako uspio. U čl. 4. (po Jagiću i Račkom, a Mjesečnik p. 445) veli se: kada pojde gospodin biskup tada ima pojti s sedmimi konji po jidi osmo valižnik. Jagić je ispravno tumačio, da se tu radi o podvozu, te da se ima biskupu dati sedam jahaćih konja (po jidi = po jizdi), a jednog (osmog) konja prtljažara (valisia = prtljaga).

R. Strohal ali tvrdi, da ono po jidi znači po jelu. Neznamo, gdje je našao, da jida znači jelo; a nerazumijemo zašto je biskup odmah poslije jela morao na konja. U ostalom je njegovo tumačenje valižnik = provodić sasvim krivo.

Na ovom mjestu moramo još ovo spomenuti: R. Strohal citira Jagića i Račkog samo na onim mjestima, gdje se stavlja s njima u protivštinu, dočim ih ne citira ondje, gdje je koje tumačenje odnošno misao od njih preuzeo. Tako napr. op. 33,80, 106, 113, 126, 146, i druge.

Takov je postupak svakako protivan literarnim uzancama.

Mi sasvim odobravamo prijedlog R. Strohala, da se glagolski spomenici transkribuju u nas latinicom; ali zar je zato trebalo sačiniti novo izdanje, lošije od prijašnjih?

Marko Kostrenčić.

Digitized by Google

O općinskom nametu.

Piše Franjo Braum, računarski savjetnik zem. vlade.

(Nastavak).

Pogrješno, a po porezovnike nesumnjivo vrlo nepravično stanovište zauzela je kr. zemaljska vlada kao vrhovna nadzorna oblast u pitanju otpisivanja odnosno sniženja općinskog nameta, uslijed otpisa ili sniženja državnog izravnog poreza.

Protiv odmjere državnih izravnih poreza, koje raspisuju dijelom financijalna ravnateljstva, dijelom pako porez raspisujuća povjerenstva, dozvoljen je porezovnicima priziv na županijski ili gradski upravni odbor, odnosno na porezno-opotražno povjerenstvo, a protiv odluka ovih foruma pristoji porezovnicima pravo podnašanja tužbi na zajedničko ug.-hrv. upravno sudište u Budimpešti.

Bude li kojem porezovniku povodom priziva ili tužbe porezni propis u cjelosti otpisan ili snižen, bilo bi logično i pravično, da mu se ureda radi otpiše ili snizi i općinski namet, štono je raspisan temeljem izvornog propisa državnog poreza, jer pripadci obično dijele sudbinu glavne stvari.

Tako i biva u mnogo općina i skoro u svim gradovima, no ipak ne postoji niti u tom pitanju jednolična praksa u svim općinama na području Hrvatske i Slavonije, kako bi to moralo biti.

Dok naime nekoje općine, slijedeći jednostavni princip logike i pravičnosti, ureda radi provadjaju ispravak općinskog nameta uslijed otpisa ili sniženja državnog poreza, druge općine taj ispravak provadjaju samo na posebnu molbu porezovnika, koju molbu nekoje od tih općina vežu na preklusivni rok, druge opet općine uvažuju takove molbe ne gledeći na vrijeme podnesenja; nadalje prepušten je ispravak općinskog nameta u nekojim općinama samom općinskom organu, kojemu je povjereno raspisivanje općinskog nameta, dočim u nekojim općinama o tomu odlučuje općinsko poglavarstvo, u nekojima opet općinsko zastupstvo, a uz to nekoje općine čine provedenje zaključka ob otpisu općinskog nameta ovisnim čak i od odobrenja kotarske oblasti, kojoj ni po zakonu niti po normativnoj kakovoj naredbi ne pripada u tom pogledu nikakovo pravo odluke. Proizlazi to naročito i iz vrhovne rješidbe kr. zemaljske vlade od 11. oktobra 1901. broj 69.606 (V. „Obćinar" str. 133/1902.), kojom je jedna kotarska oblast u konkretnom slučaju upozorena, da je posve nenadležno izrekla odluku u prizivnom postupku protiv propisa općinskog nameta.

Ovaj različiti postupak i nejednako mjerilo kod ustanovljenja konačnog propisa općinskog nameta niti je u interesu općine, a još manje u interesu porezovnika, jer ne odgovara načelu razmjernog nošenja tereta, izra-

Digitized by Google

ženom u §-u 48. zakona ob uredjenju seoskih općina. Stoga bi trebalo i ovo pitanje urediti jednolično za sve općine i gradove u Hrvatskoj i Slavoniji, no nikako ne prema načelima, koja su došla do izražaja u dosadašnjim vrhovnim rješidbama kr zemaljske vlade, izrečenima u pojedinim konkretnim slučajevima.

Sve vladine rješidbe u tom pitanju obrazložene su naime time :

„da je općinski namet samostalna općinska daća, te su koli glede raspisa i propisa te daće, toli glede podnašanja prigovora proti propisu iste mjerodavne ustanove § 45. odnosno § 49. zak. članka XVI.: 1870., pak stoga okolnost, jer je nekomu naknadno otpisan državni porez, nepovlači već toga radi za sobom posledicu, da se imade i općinski namet otpisati, ako nije prigovorom u zakonitom za to roku podnešenim, odgodjena pravna moć propisa općinske daće, do rješenja prigovora, uložena proti raspisu državnoga poreza, koji služi podlogom za raspis općinske daće."

Labavost ove teorije o „samostalnosti" općinskog nameta proizlazi već iz samog obrazloženja, u kojem se veli, da se u slučaju pravodobno podnesenog priziva protiv općinskog nameta odgadja pravna moć istoga do riješenja prigovora, uložena protiv raspisa državnoga poreza, čime se priznaje, da se priziv protiv općinskog nameta ne može riješiti samostalno, već samo analogno riješenju priziva protiv državnog poreza, tako da se riješenje takovog posebnog priziva sastoji lih u računskoj provedbi otpisa prema otpisu državnog poreza.

U ostalom već sam pojam „namet" predpostavlja eksistenciju glavne neke stvari, te po sebi isključuje pojam samostalnosti.

U spomenutom obrazloženju vladine vrhovne rješidbe naprosto je zamijenjen uzrok sa pošljedicom, jer načelo, da otpis poreza ne povlači za sobom otpis općinskog nameta, nije posljedica samostalnosti općinskog nameta, koja ničim nije zagarantovana, niti uopće dolazi do izražaja u rukovanju općinskog nameta, već je teorija o samostalnosti općinskog nameta nužna konzekvencija načelnog stanovišta vrhovne rješidbe, po kojoj ureda radi nema mjesta otpisu općinskog nameta, t. j. baš ovim načelnim stanovištem umjetno je konstruisan pojam o samostalnosti općinskog nameta.

Jedan upravo karakterističan primjer iz prakse najbolje će ilustrirati pojam o samostalnosti općinskog nameta.

Trgovačka tvrtka S. H. Guttmann podržaje u Belišću tvorničko naselje za izradjivanje šumskih drva, a pošto je sjedište tvrdke u Vel. Kaniži, to je ministarstvo financija na molbu stranke iznimno i mimo zakona odredilo, da se rečenoj tvrdci imade porez od cjelokupnog poslovanja — dakle i od tvorničkog naselja u Belišću — propisati u Vel. Kaniži, a da se 80%-tna tangenta oporezovanja nema predoznačiti sjedištu poduzeća, kako to odredjuje § 37. zak. članka XXIX.: 1875. Naravna

Digitized by Google

posljedica ove iznimne odredbe bila je ta, da je kraljevina Hrvatska i Slavonija prikraćena u svojim prihodima, nadalje da upravna općina Valpovo nije imala temelja za odmjeru općinskog nameta, premda je u Belišću postojao porezni objekt, što ga za raspis nameta predpostavlja § 47. zakona ob uredjenju seoskih općina.

Tek kada je na intervenciju kr. zemaljske vlade iznimna odredba ministarstva opozvana i predoznačenje 80%-tne tangente državnog poreza u sjedište poduzeća odredjeno bilo, došla je općina Valpovo do svog zakonitog nameta, dočim se je za prošle godine morala zadovoljiti sa neznatnim dobrovoljnim prinosom rečene tvrtke, premda je njen porezni propis iznosio preko 12.000 K. godišnje.

Taj primjer jasno dokazuje, da umjetno stvorena teorija o samostalnosti općinskog nameta ne dolazi do izražaja kod raspisivanja nameta, kao što ne dolazi do izražaja niti kod otpisivanja nameta, kako to proizlazi iz samog vladinog obrazloženja, a ne dolazi do izražaja niti kod ubiranja nameta, jer § 43. zak. članka XLIV.: 1883. i kao tumačenje te ustanove izdana naredba kr. zemaljske vlade od 2. oktobra 1884. broj 25.724. odredjuje, da se po porezovniku na uplatu ponudjena svota smije samo u onom razmjeru zaračunati na općinski namet, u kojem razmjeru stoji propis općinskog nameta prema propisu državnog izravnog poreza.

O samostalnosti općinskog nameta moglo bi se govoriti, kada bi recimo općinski zakon omogućio raspis općinskog nameta bez obzira na porezni propis, po posebnim općinskim raspisnim povjerenstvima, slično kako se na pr. po posebnim procjenbenim (reparticijonim) povjerenstvima raspisuje prinos za pokriće potreba izraelitskih bogoštovnih općina u Hrvatskoj i Slavoniji. Taj p r i n o s imade karakter samostalnosti, jer nije ovisan kao n a m e t o državnom porezu. No sadašnji naš općinski zakon ne predvidja ovakav način raspisanja općinskog nameta, premda bi baš spomenuti primjer o oporezovanju tvrtke Guttmann, obzirom na zajedništvo naše porezne legislative potpuno opravdavao težnju, da općinski namet doista učinimo samostalnom daćom, no to će biti provedivo tek u najavljenoj reformi općinskog zakona, koja reforma spada medju najvažnije i najpreče dužnosti hrvatskog sabora.

Time držim, da sam dovoljno obezkrjepio vrhovnom vladinom rješidbom postavljenu teoriju o samostalnosti općinskog nameta, pa mi samo još preostaje, da dokažem nepravičnost temeljem te teorije postavljenog načela, da otpis državnog poreza ne povlači za sobom otpis nameta.

Vrhovne se rješidbe i u tom pogledu pozivaju na § 49. zakona ob uredjenju seoskih općina, koji govori o sastavu proračuna, te predpostavljaju, da bi se većim otpisima proračunom predvidjenog nameta poremetilo ravnovjesje u općinskom kućanstvu. No ta bojazan posve je neosnovana. Prije

Digitized by Google

svega jedan dio tih otpisa paraliziraju naknadni pripisi na državnim porezima, koji povlače za sobom i pripis općinskog nameta. Prema teoriji o samostalnosti općinskog nameta, naravski da ne bi bilo mjesta niti pripisu općinskog nameta, jer ako se općinski namet uslijed pravomoćnosti ne može sniziti, ne bi se smio niti povisiti. Da se pako posve ukloni opasnost eventualnog manjka, trebalo bi prema iskustvu, stečenom u pogledu poreznih otpisa, postotak općinskog nameta odrediti sa nekoliko postotaka više, nego što to bilanca općinskog proračuna iziskuje. Taj višak razdijeliti će se razmjerno na sve porezovnike, a eventualna prištednja od većeg prihoda dolazi u sljedećem proračunu opet svima u korist, dočim se uskratom otpisa općinskog nameta iza otpisa državnog poreza više puta vrlo osjetljivo poremećuje razmjer u nošenju tog javnog tereta.

Ugarskim a i austrijskim općinama služi kao temelj za odmjeru općinskog nameta takodjer državni izravni porez. Sa Ugarskom nas vežu čak i zajednički porezni zakoni, pa bi bilo logički, da se je naša praksa glede odmjere općinskog nameta prilagodila ugarskoj praksi, kad se taj namet odmjeruje temeljem po istim zakonima raspisanih državnih poreza. Takova analogija bila bi tim opravdanija, što je u Ugarskoj praksa oko raspisivanja općinskog nameta regulirana rješidbama upravne judikature, koje mi žalibože nemamo, a na sudskim rješidbama osnovana praksa uvijek počiva na sigurnijem temelju, te takove rješidbe uvijek imaju veću moć, nego li rješidbe upravnih oblasti, koje se ne stvaraju u senatu, nego u njima obično dolazi do izražaja mišljenje pojedinog upravnika, koje obično više naginje javnom, nego li privatnom interesu.

Upravni odbori, koji su baš u pogledu odmjere općinskog nameta druga instancija, nijesu takodjer kadri tu praksu kod nas regulirati, jer je u tim stvarima usljed pomanjkanja upravnog sudišta posljednja instancija kr. zemaljska vlada, koja, držeći se prije više godina postavljenog načela, tako reći automatski ukida sve odluke upravnih odbora, koje su oprečne tim načelima.

I u Ugarskoj je nakon oživotvorenja zak. čianka XXII.: 1886. o općinama lavirala praksa u otpisivanju općinskog nameta, i to ponajviše takodjer radi očuvanja ravnovjesja u općinskom kućanstvu; no kada se je sudišna praksa iz razloga pravičnosti i po načelu razmjernog nošenja tereta postavila na to stanovište, da otpis ili sniženje državnog poreza bezuvjetno povlači za sobom otpis odnosno sniženje općinskog nameta, tad su upravne oblasti prisiljene bile, da to načelo provedu, te da na drugi način očuvaju ravnovjesje u općinskom kućanstvu.

Tako je kr. ug. ministarstvo unutarnjih poslova naredbami broj 8169 ex 1884. i broj 53.947 ex 1887. odredilo, da se uslijed otpisa državnog poreza imade ureda radi otpisati općinski namet, te da se već prigodom samog sa-

Digitized by Google

stava općinskog proračuna ima uzeti u obzir umanjenje temelja općinskog nameta.

Niti u Austriji ne smatra se općinski namet samostalnom daćom, te se iza svakog ispravka državnog poreza ureda radi provadja ispravak općinskog nameta.

Kako se strogo provadja tamo načelo razmjernog nošenja tereta (gleichmässige Umlegung), to najbolje dokazuju načelne rješidbe pod redn. br. 4171—4176. sveske V. zbirke „Judikatenbuch des Werwaltungsgerichtshofes, von Dr. R. Alter, koje rješidbe glase:

4171. Die von den Gemeinden auf Grund der von der I. Instanz verfügten Aerarial-Steuervorschreibungen vorgenommene Bemessung der Gemeindezuschläge ist nur eine vorläufige, welche in dem Masse, als ihre Basis in competenter Weise eine ziffermässige Berichtigung erhält, dieser Aenderung durch Rückerstattung der Ueberzahlung an Gemeindeumlagen zu folgen hat.

4172. Eine Rechtskraft der Umlagebemessung kann früher, als die ihre Grundlage bildende Steuerbemessung rechtskräftig geworden ist, nicht eintreten.

4173. Die im Instanzenzuge erwirkte Richtigstellung der Staatssteuer (Einkommensteuer) begründet den Anspruch auf Rückstellung des ungebührlich bezahlten Betrages der Gemeindeumlage.

4174. Umlagen, welche nach einer formell nicht rechtsbeständigen Steuerbasis entrichtet werden, können nach Massgabe des rechtskräftigen Bemessungserkenntnisses in dem indebite gezahlten Betrage zurückgefordert werden.

4175. Gemeindezuschläge, welche von Hauszinssteuerbeträgen entrichtet worden sind, welche aus dem Grunde der Wohnungsleerstehung abgeschrieben wurden, können als indebite gezahlt zurückgefordert werden.

4176. Die Rückforderung indebite gezahlter Gemeindeumlagen hat auch dann statt, wenn die Partei gegen den Zahlungsauftrag Recurs nicht eingelegt und von der Anfechtung der Steuerbasis die Gemeindeverwaltung nicht in Kenntniss gesetzt hat.

Iz ovih rješidaba austrijskog upravnog sudišta proizlazi neprijeporno:

1. da općinski namet po tamošnjem shvaćanju nije samostalna daća;

2. da se uslijed ispravka propisa državnog poreza mora ureda radi ispraviti propis općinskog nameta; te dosljedno tomu,

3. da glede propisa općinskog nameta ne postoji posebni rok pravomoćnosti, već isti u odnosnom po-

Digitized by Google

stotkupostajepravomoćnimonimčasomionomistom odredbom, kojom se konačno po posljednjoj instanciji ustanovljuje visina propisa državnog propisa.

Naravski, da to načelo vrijedi samo za općinski namet (Gemeindeumlagen ili Gemeindezuschläge), koji se i u Austriji raspisuje po ključu državnog izravnog poreza, a ne vrijedi za druge općinske daće i prinose (Gemeindeauflagen), kako to proizlazi iz daljnih rješidaba, na pr.:

4179. Wurden die Vorschreibungen einer Gemeindeauflage nicht beanständet, kann eine Rückvergütung geleisteter Zahlungen nicht verlangt werden.

4180. Eine Rückzahlung von indebite gezahlten selbständigen Gemeindegiebigkeiten kann nur dann und insoweit platzgreifen, als der Gemeindesteuerzahler durch Betretung des Beschwerdeweges die Befreiung von der Gemeindeabgabe erwirkt hat.

Boljeg razjašnjenja radi moram spomenuti, da kao „Gemeindeauflagen" i „Gemeindegiebigkeiten" smatraju austrijski zakoni na pr. t. zv. Getränkeauflagen, Miethzinskreuzer, Vermögenssteuer in Voralberg, Appalto, Localaufschlag in Znaim, Getreideabmassgebühr, Fleischbeschaugebühren, Pflastermauth, Canaleinmündungsgebühr i t. d.

Najstarija naredba zemaljske vlade, koja postavlja načelo o samostalnosti općinskog nameta, potječe, kako ja znam od godine 1900. (naredba od 23. septembra 1900. broj 10.287). Kako pako i spomenute dvije rješidbe austrijskog upravnog sudišta (r. br. 4179. i 4180.) potječu takodjer iz godine 1900. vrlo je vjerojatno, da je rečeno načelo upravo temeljem ovih rješidaba postavljeno, no kako se vidi, u toj krivoj predpostavi, da je pojam „Gemeindeauflage" suglasan sa pojmom „Gemeindeumlage", što ali ne stoji.

Po kr. zemaljskoj vladi postavljeno načelo, po kojemu se uslijed otpisa državnog poreza ne smije ureda radi otpisati općinski namet, da se ne bi prekomjernim otpisima poremetilo ravnovjesje u općinskom kućanstvu, to načelo dakle već i iz tog razloga ne bazira na solidnom temelju, jer je po tom načelu očuvanje ravnovjesja u općinskom kućanstvu uvjetovano o neupućenosti porezovnika. Jer predpostavimo, da je većina porezovnika upućena u to načelo, po kojemu je otpis općinskog nameta vezan na posebni, pravodobno podneseni prigovor, posve je jasno, da bi svaki porezovnik uz priziv protiv raspisa državnog poreza istodobno predao i priziv protiv raspisa općinskog nameta, pa bi onda temeljem tih prigovora ipak morali uslijediti toliki otpisi, koji bi kadri bili uzdrmati ravnovjesje općinskog kućanstva, kad se to ravnovjesje ne bi dalo osigurati drugim solidnijim načinom.

Digitized by Google

Iz toga bi neposredno slijedilo, da se po rečenom načelu ravnovjesje u općinskom kućanstvu dade održati samo dotle, dok traje neupućenost porezovnika, t. j. dok se oni ne budu općenito služili posebnim prizivom protiv raspisa općinskog nameta.

Do danas to načelo faktično nije još prodrlo u šire slojeve porezovnika, a ponajglavniji je tomu razlog taj, što se istog načela drži samo neznatan dio općina u Hrvatskoj. Nije stoga čudo, da i veća poduzeća, vlastelinstva, tvornice i t. d. koje te svoje agende povjeravaju svom stalnom pravozastupniku, obično podnašaju prizive samo protiv propisa državnih poreza, a tek kad uslijedi otpis državnog poreza, zahtijevaju po prirodnom shvaćanju stvari otpis nameta, pa onda u onim općinama, koje se u tom pogledu drže načela zemaljske vlade, dolazi do sporova, u kojima se naravno ni sami odvjetnici ne mogu služiti drugom argumentacijom, nego jedino time, da je općinski namet appendix, — subsidiarna daća, koja raste i pada sa porastom odnosno sniženjem državnih izravnih poreza, kao temelja općinskog nameta. Zemaljska vlada pako, koja kao vrhovna nadzorna oblast zastupa stanovište, da je općinski namet samostalna daća, otpućuje te prizive, čime jednog porezovnika opterećuje sa izvjesnom svotom općinskog nameta koji bi prema načelu razmjernog nošenja tereta spadao na sve porezovnike dotične općine, jer točka a) § 48. zak. članka XVI.: 1870. odredjuje, da se općinski namet imade propisati „po ključu državnog, poreza", a izvorni propis općinskog nameta poslije sniženja državnog poreza ne odgovara više „ključu" toga poreza.

Pa kada se to radi nepoznavanja — ne zakona, jer taj to ne odredjuje — već radi nepoznavanja po zemaljskoj vladi u konkretnim slučajevima postavljenog, a nigdje kao normativ ne obnarodovanog načela dogadja odvjetnicima kao najinteligentnijem stališu, onda si možemo zamisliti, kako je tek malo upućen u ta načela manji porezovnik, komu ne samo da ne dostaje vremena, već nema niti prilike, da vodi računa o konkretnim riješenjima, koja ne dopiru u javnost, jer rijedko kada prelaze okvir kojeg stručnog lista.

Uz to je stanovište zemaljske vlade i odveć birokratsko, te dovodi do neopravdanih veksacija porezovnika.

Zamislimo si jednog porezovnika, koji stanuje u općini, gdje se po ključu državnog poreza odmjeruje općinski i crkveni namet. Taj bi morao sa prizivom protiv raspisa državnog poreza istodobno predati posebni priziv kod općinskog poglavarstva protiv raspisa općinskog nameta, a opet posebni priziv protiv raspisa crkvenog nameta (parohijala) kod crkvene općine. Imao bi dakle nositi trošak sastava trijuh priziva, od kojih bi se faktično raspravio samo jedan, naime onaj, štono je podnesen protiv raspisa državnog poreza, dočim bi ostala dva priziva ležala kadkada po 2—3 godine neriješena,

Digitized by Google

dok bi nakon izrečene pravomoćnosti propisa državnog poreza postala bezpredmetna, ili dok bi se uslijed otpisa odnosno sniženja državnog poreza mogli ovi posebni prizivi jednostavnom računskom procedurom riješiti otpisom odnosno sniženjem općinskog i crkvenog nameta, slično kako se bez posebnog priziva ili molbe otpisuje ili snizuje namet za trgovačko obrtnu komoru, a da se time ipak ne ugrožava ravnovjesje kućanstva trgovačko-obrtničke komore.

Napokon stanovište kr. zemaljske vlade, uz to, što se nikako ne može dovesti u sklad sa jasnom intencijom zakona, da se općinski namet imade prema načelu razmjernog nošenja tereta propisati „po ključu državnog poreza", — dakle uz to, što vrijedja ovo načelo pravičnosti, zadaje to stanovište upravnim oblastima, a i kr. zemaljskoj vladi kao vrhovnoj nadzornoj oblasti i silu posla, od koga bi i upravne oblasti i kr. zemaljska vlada poštedjena bila, kad bi — napuštajući stanovište o samostalnosti općinskog nameta — odredila, da se suglasno sa praksom austrijske i ugarske upravne judikature, općinski namet imade ureda radi sniziti, bude li u prizivnom postupku snižen državni porez, po ključu kojega je općinski namet raspisan bio.

Ovo stanovište naime gotovo isključuje prizive protiv propisa općinskog nameta, jer bi se visina toga nameta odredjivala jednostavnom računskom procedurom, a eventualne pogrješke počinjene kod postotnog izračunanja nameta, ispravljale bi se po samim općinskim organima, mimo molbenog tečaja ureda radi, odnosno na zahtjev porezovnika, kao što to i sada već biva u onim općinama, koje se u tom pitanju ni do danas još nijesu prilagodile po kr. zemaljskoj vladi postavljenom načelu.

(Svršiti će se).

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Sudovi nisu nadležni riješavati tužbe protiv zemljišnih zajednica radi plateža odštete za dijelove ovlašteništva. K tumačenju §§ 80. i 85. zak. od 25. aprila 1894. o uredjenju zemljišnih zajednica.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 28. juna 1911. broj 3070.

U parnici Toše I. iz T. proti zemljišnoj zajednici općine T. do predsjedniku Stevanu Ć. radi odštete od 1000 K spp. tvrdio je tužitelj u svojoj kod kr. kotarskog suda u V. usmeno u zapisnik podnešenoj tužbi od 17. sept. 1909. br. 21.634 gr., da je prilikom individualne razgodbene diobe nekretnina zemljišne zajednice općine T. interesent Toma M. uložio utok, koji da je po zemaljskom komasacionom kao razgodbenom povjerenstvu u posljednjoj instanciji uvažen, te da je njemu (tužitelju) dopitano u mjesto

Digitized by Google

$^{3}/_{8}$ i $^{1}/_{32}$ samo $^{1}/_{8}$ i $^{1}/_{32}$, te tvrdeći, da njemu pripadaju $^{2}/_{8}$ više, nego mu je dopitano, te da se je na njegovu štetu obogatila tužena zemljišna zajednica, traži tužbom od tužene zemljišne zajednice općine T. platež odštete za $^{2}/_{8}$ ovlašteništva od 1000 K spp. i u parnici Antonije I. iz T. proti zemljišnoj zajednici općine T. po predsjedniku Stevanu Ć. radi odštete od 900 K spp., tvrdio je tužitelj u svojoj kod kr. kotarskog suda u V. usmeno na zapisnik od 24. sept. 1909. br. 22.133 gr. podnešenoj tužbi, da je prilikom individualne razgodbene diobe nekretnina zemljišne zajednice općine T. interesent Toma M. uložio utok, koji da je po zemaljskom komasacionom kao razgodbenom povjerenstvu u posljednoj instanciji uvažen, te da je njemu (tužitelju) dopitano mjesto $^{3}/_{8}$ i $^{1}/_{32}$ samo $^{1}/_{16}$, te tvrdeći, da njemu pripadaju $^{11}/_{32}$ više, nego mu je dopitano, pa da je time oštećen i da iz te štete ima koristi tužena zemljišna zajednica, koja šteta da mu je nastala krivnjom zemljišne zajednice, — traži tužbom od tužene zemljišne zajednice općine T. platež odštete za $^{11}/_{32}$ ovlašteništva od 900 K spp.

U prenavedenoj parnici Toše I. proti zemljišnoj zajednici općine T. radi 1000 K izrečena je po kr. kotarskom sudu u V. osuda iz ogluhe od 27. februara 1910. br. 4218 gr. P. 695—09. po tužbenom zahtjevu na platež svote od 1000 K spp.;

u drugonavedenoj parnici Antonije I. proti zemljišnoj zajednici općine, T. radi 900 K poslijedila je takodjer oglušna osuda kr. kotarskog suda u V. od 19. oktobra 1909. br. 26.664 gr. P. 715—09.

Na temelju tih osuda vodili su tužitelji najprije ovrhu na pokretnine te je dražbenim zapisnikom od 11. jula 1910. br. 15.304 gr. radi tražbine Toše I. od 1000 K. spp. ovršno prodana jedna zaplijenjena blagajna „Friedrich Wiese, Wien", koju je dostao Ljubomir D. za 44 K, koja je svota uručena ovrhovoditeljiu Toši I., a na odnosnu ovršnu molbu dozvoljena je, te pod red. br. 15 i 16 u grunt. ul. br. 107 općine T. na nekretnine zemljišne zajednice urbarske općine T. kao glavnu hipoteku i uzgredne hipoteke u ul. br. 26, 27, 53, 82, 129, 179, 180 i 181 iste općine provedena ovršna uknjižba prava zaloga za tražbinu Toše I. od 1000 K spp. i za tražbinu Antonije I. od 900 K spp., a odlukama od 5. januara 1910. br. 23.557 gr. i 28. januara 1911. br. 1281 gr. dozvoljena je i na dan 19. aprila 1911. odredjena ovršna dražba nekretnina ovršenice zemljišne zajednice općine T. i to čestice br. 1373 kuće br. 155 i dvorišta, te čest. br. 1374 vrta uz kuću u grunt. ul. br. 107 općine T. uz pridruženje Antonije I. dražbi, dozvoljenoj na ovršnu molbu Toše I.

Pošto je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dopisom od 8. aprila 1911. br. 21.621 upravljenim na kr. vladni odjel za pravosudje izjavila u tom predmetu svoje mnijenje, da kr. kotarski sud u V. n i j e b i o n a d l e ž a n, da o takovom zahtjevu tužitelja Toše i Antonije I. sudi, izloživši glede toga slijedeće razloge:

„Dioba nekretnina spomenute zemljišne zajednice obavlja se kod kr. županijskog komasacionog kao razgodbenog povjerenstva u V.

Tošo i Antonije I. stavili su prigodom diobne rasprave zahtjev, da im se dopita veća tangenta, — nu tim zahtjevom otpućeni su odlukom spomenutog povjerenstva od 26. januara 1909. br. 245, koju je odluku uz otpućenje utoka Toše i Antonije I. riješenjem od 27. aprila 1909. br. 1/4—09. potvrdilo kr. zemaljsko komasaciono kao razgodbeno povjerenstvo.

Digitized by Google

Tošo i Antonije I. mogli su, ako su se tim odlukama smatrali u svojim pravima povrijedjeni, prema čl. 11. zakona od 28. februara 1874. (o vlasti sudačkoj) redovitim putem pravde tražiti realizovanje svojih zahtjeva, da im se prizna ovlašteništvo u zemljišnoj zajednici T. u stanovitom opsegu, a prema tomu i kod individualne diobe stanovita tomu razmjerju ovlašteništva odgovarajuća tangenta (§ 80. zakona od 25. aprila 1894. o uredjenju zemljišnih zajednica).

Nu oni takov zahtjev nisu stavili, već su zemljišnu zajednicu utužili na platež odštete.

§ 85. alin. III. citiranoga zakona glede odštete u razgodbenom (diobnom) postupku odredjuje slijedeće:

„Oštećeni ovlaštenici mogu zahtijevati redovitim putem pravde u roku od 3 godine iza svršetka razgodbe (diobe) n a k n a d u u n o v c u od onih, koji su se na njihovu štetu okoristili tehničkim pogrješkama ili po tom, što oni u razgodbi (diobi) nisu nikako učestvovali".

Dakle sve da je opravdan prigovor Toše i Antonije I. da su prigodom diobe nekretnina dobili manju tangentu, nego što im pripada, — to oni ipak nisu mogli radi toga tužiti zemljišnu zajednicu na odštetu, nego su prema spomenutom zakonskom propisu mogli taj zahtjev staviti protiv onih ovlaštenika, koji su se na njihovu štetu okoristili.

Kr. kotarski sud u V. imao je prema tome rečene tužbe zbog nenadležnosti odputiti.

Naposeb se jošte naglašuje, da razgodbeno-diobni postupak nekretnina zemljišne zajednice T. nije konačno dovršen."

Pošto je kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, svojim dopisom od 30. maja 1911. br. 27744., upravljenim na kr. vladni odjel za pravosudje, te ovoga dopisom od 14. juna 1911. kr. 10179. ovom kr. hrv. slav. dalm. stolu sedmorice sa svim odnosnim sudbenim spisima priopćenim, stavila u smislu § 14. sl. d) zakona od 13. februara 1893. (o unutarnjem uredjenju kr. hrv. slav. dalm. stola sedmorice) i po § 47. sudovnika predlog za izrečenje nenadležnosti kr. kotarskog suda u V., te ukinuće vaskolikog parbenog i ovršnog postupka, te pošto se kr. stol sedmorice slaže sa mnijenjem kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, tim više, što je u prenavedenom dopisu vladnog odjela za unutarnje poslove od 8. aprila 1911. br. 21621. naročito naglašeno, da razgodbeno-diobni postupak glede nekretnina zemljišne zajednice T. nije konačno dovršen;

kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski stol sedmorice obnašao je: povodom prenavedene zamolbe kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 30. maja 1911. br. 27744. po § 47. sudovnika izreći, da kr. kotarski sud u V. nije bio nadležan primiti tužbu Toše I. od 17. sept. 1909. br. 21634. gr. proti zemljišnoj zajednici općine T. radi odštete za 2/8 ovlašteništva od 1000 K spp. — ni onu Antonije I. od 24. sept. 1909. br. 22133. gr. proti istoj zemljišnoj zajednici radi odštete za 11/32 ovlašteništva od 900 K spp., te slijedom toga ukinuti čitavi parbeni i ovršni postupak sa obim prenavedenim oglušnim osudama od 19. novembra 1909. br. 26664. gr., i od 27. februara 1910. br. 4218. gr., te odluke od 14. jula 1910. br. 15196. gr. i br. 15197. gr. o dozvoljenoj ovršnoj uknjižbi prava zaloga i one o dozvoljenoj ovršnoj dražbi nekretnina od 5. januara 1910. br. 23557. gr. i od 28. januara 1911. br. 1281. gr., te

Digitized by Google

kr. kotarskom sudu u V. naložiti, da temeljem ove vrhovne rješidbe ureda radi odredi brisanje na teretovnici pod red. br. 15. i 16. u ulošku br. 107. općine T. ovršne uknjižbe prava zaloga za tražbinu Toše I. od 1000 K spp. i Antonije I. od 900 K i u navedenim nuzgrednim uloščima kao i pod red. br. 17., 18. i 19. zabilježbe dražbe odnosno pridruženje k dražbi.

Priopćio Dr. Čimić.

Luknarska podavanja mogu se pretvoriti u zajmovnu pogodbu, pa su za utjeranje njeno nadležni sudovi, a ne upravne oblasti.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 9. novembra 1911. broj. 5259.

U parbenom predmetu M. Š., umirovljenog župnika iz Z. proti F. I. iz C. radi 102 K 80 f spp., u kojem je kr. kotarski sud II. u Z. kao mališni sud osudom od 7. decembra 1910. broj 20.634. gr. sudio po tužbovnom zahtjevu, a kr. banski stol povodom žaobe ništovne tuženikove rješidbom od 16. februara 1911. broj 402. napadnutu prvosudnu osudu radi nenadležnosti suda po § 27. mal. post. odnosno § 47. gradj. sudov. kao ništetnu ukinuo i prvom sudu naložio, da dalnji postupak obustavi;

kr. stol sedmorice: vidiv, da iz obveznice od 3. maja 1906. doduše proizlazi, što i stranke priznaju, da je istu tužitelju izdao tuženi u ime zajma, koji je primio, jer da svotu od 102 K 80 f priznaje, da duguje tužitelju u ime lukna do konca godine 1905., po čemu ta tražbina doista potječe iz dužnosti luknarskoga podavanja, kojega likvidacija i utjerivanje nadleži upravnoj oblasti;

vidiv ipak, da ne postoji propis, koji bi branio, da luknarski obvezanik ne bi mogao umjesto isplate, likvidirane po upravnoj oblasti luknarske dužnosti u naravi sporazumno sa ovlaštenikom pretvoriti to podavanje u novčani iznos, te taj iznos bud isplatiti, bud vrhu istoga kao zajamnog duga izdati obveznicu (§§ 1375.—1377. te § 1414. o. g. z.);

vidiv, da jednako ne postoji propis, koji bi priječio, da dotične stranke ne bi mogle jednako postupati takodjer glede luknarskog podavanja, koje još nije po upravnoj oblasti likvidirano;

vidiv, da samosvojnim strankama zakon ne brani, da i mimo upravne oblasti sporazumno ustanove koli visinu luknarske dužnosti u naravi, toli vrijednost njeno u novcu. pak da tako ustanovljenu javnopravnu obvezu prema propisu § 1380. o. g. z. pretvore u novu obvezu gradjanskopravne naravi;

vidiv, da je po § 1423. o. g. z. takodjer dozvoljeno, da umjesto prvobitnoga dužnika uz privolu vjerovnika isplati dug treća osoba;

vidiv, da se obzirom na sve to naslov tužbe M. Š. de praes. 17. augusta 1910. br. 13.932/gr. ukazuje sada gradjanskopravnim, utemeljenim na obveznici od 3. maja 1906., koja je takodjer pravomoćno osigurana pravom zaloga na tuženikovim nekretnostima;

vidiv, da s toga prijepor iz obveznice od 3. maja 1906. potpada nadležnosti redovitoga gradjanskoga suda:

obnašao je nakon što je i kr. zemaljski vladdni odjel za bogoštovlje i nastavu, dopisom od 27. oktobra 1911. broj 24.750. svoje suglasno mnijenje u tom pitanju izjavio — po članku 7. zakona od 28. februara 1874. o vlasti sudačkoj (zbor. broj 15.) odlučiti, da je u gori navedenom preporu nadležna

Digitized by Google

sudbena oblast na postupanje, pak slijedom toga uporabom § 47. sudovnika kao nezakonitu i ništetnu ukinuti rješidbu kr. banskog stola od 16. februara 1911. broj 402., te istomu naložiti, da ništovnu žaobu tuženikovu, uloženu proti osudi kr. kotarskoga suda II. u Z. od 7. decembra 1910. broj 20.634. gr. uzme ponovno u pretres i mimo neosnovanoga razloga nenadležnosti riješi, te dalje po zakonu postupa. Priopćio: Dr. Čimić.

Za riješenje prepora o pravu ribolova u slatkim vodama nadležne su upravne oblasti. K tumačenju zakona od 6. aprila 1906. o ribarstvu u slatkim vodama.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 7. decembra 1911. broj 5664.

U parnici manastira R. proti grofovima Ch. radi priznanja prava služnosti ribolova na dijelu Dunava u površini od 138 jutara 424 četvornih hvati spp., u kojoj je kr. kot. sud u I. iza provedene na tužbu prim. 10. aprila 1907. broj 3070 gr. rasprave odlukom od 5. aprila 1910. broj 1443, gr. odredio provedbu očevida na licu mjesta uz mjerničke vještake, a nakon izbora istih odlukom od 30. marta 1911. broj 1905. gr. ročište za dan 22. maja 1911. odredio, koje je ipak sudbeni izaslanik na licu mjesta odgodio, a u prvoj molbi postupajući sud odlukom od 15. jula 1911. broj 4251 gr. dalji postupak u stvari obustavio, dok stigne riješenje kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, na zamolbu rečenoga suda, da se od kr. ugar. ministra za pravosudje ishodi privola za dozvolu prelaza sudbenog povjerenstva na teritorij kraljevine Ugarske;

kr. stol sedmorice: vidiv, da tužitelj svojom tužbom traži, da se osudom izreče, da su mu tuženi dužni priznati pravo služnosti ribolova na dijelu Dunava, označenom u nacrtu D slovom B u površini od 138 jutara 424 četv. hvati;

vidiv, da je prado ribolova u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji uredjeno zakonom od 6. aprila 1906. o ribarstvu u slatkim vodama (zbor. broj 24.);

vidiv, da se po §§ 3.—6. i 12. toga zakona imade pravo ribolova na temelju prijave ovlaštenika ili pak ureda radi unijeti u posebni ribolovni kataster, koji se vodi kod kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove;

vidiv, da u smislu §§ 7., 10. i 11. istog zakona prvi unos u ribolovni kataster odredjuje, te prepore, nastale prigodom prvog uredjenja tog katastra u pogledu ovlaštenja ili izvršivanja ribolovnog prava, riješava u prvoj molbi županijsko povjerenstvo za uredjenje ribolovnih prava, a u drugoj i posljednjoj molbi kr. zemaljsko povjerenstvo za uredjenje ribolovnih prava;

vidiv, da po § 8. istog zakona izdavaju upravne oblasti u redovitom molbenom tečaju i medjutomne odredbe, kojima se do konačnog uredjenja zaštićuje faktični posjed ribolovnih prava;

vidiv, da po § 13. toga zakona upravne oblasti u redovitom molbenom tečaju riješavaju sve prepore glede prava ribolova odnosno glede izvršivanja tog prava, koji se porode nakon što bude koje ribolovno pravo pravomoćno jur unešeno u ribolovni kataster, a izviru iz pravnih odnošaja, nastalih poslije pravomoćne rješidbe povjerenstva;

Digitized by Google

vidiv, da iz navedenih zak. ustanova slijedi, da sve sporove glede prava ribolova i izvršivanja istoga imadu riješavati povjerenstva za uredjenje ribolovnih prava i upravne oblasti, pak da su za riješavanje takovih sporova redoviti sudovi nenadležni;

vidiv, da je tužba manastira R. predana u vrijeme, iza kako je zakon od 6. aprila 1906. o ribarstvu u slatkim vodama u ovim kraljevinama u krepost stupio:

obnašao je povodom predloga kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove, od 23. novembra 1911. broj III. D. 2653. po § 47. gradj. sudov. i obzirom na § 2. sl. a) gr. p. p. ureda radi ukinuti odluku dr. kotarskog suda u I. od 30. marta 1911. broj 1905. gr. s cijelim prethodivšim postupkom uključivo prve na tužbu izdane odluke, te u prvoj molbi postupajućem sudu naložiti, da rečenu tužbu povrati tnžiselju radi sudbene nenadležnosti, te da o tom stranke obavijesti.

Priopćio: Dr. Čimić

Tužitelj i tuženi imaju svaki u polovici položiti predujam za sudbeni očevid, ako je ovaj obim strankama na korist (§ 217. gpp.)

(Rješidba stola sedmorice od 28. septembra 1911. br. 4591.)

U parnici J. M. iz B. proti P. R. i drug iz B. na priznanje prava vlasnosti nekretnina zz. br. 319. opć. B. i ustup u posjed po tuženima posjedovane od čest. top. br. 836 površine od 26 četv. hvati, a od čest. top. br. 837 površine od 48 četv. hvati, vodjenoj kod kr. kot. suda u B. pod P. 21—09., usljed poreke tuženih, da oni posjeduju navedene tobože po tužbovnom nacrtu tužitelju pripadajuće površine, dotično prigovora ispravnosti i valjanosti tužbovnog nacrta, ponudio je tužitelj o tom dokaz sudbenim očevidom uz mjerničke vještake, dočim su tuženi uz gornju poreku i prigovor ponudili još dokaz svjedocima, da su oni preporne površine stekli dosjelošću u vlasnost.

Nakon usklade parnice odredio je prvi sud odlukom od 16. maja 1911. br. 9514. gr. provesti po tužitelju ponudjeni dokaz očevidom s mjerničkim vještacima u svrhu ustanovljenja ispravnosti i valjanosti tužbovnog nacrta, a ujedno preslušati i tuženičke svjedoke — na licu mjesta — o njegovim navodima o dosjelosti.

U tu svrhu odredio je sud ročište na licu mjesta, a tužitelju naložio, da položi predujam od 76 K 50 fil., jer da se u protivnom slučaju očevid obaviti ne će, a daljnji postupak, da će se obustaviti.

Proti toj odluci podnio je tužitelj po odvj. dru. P. B. u B. utok, u kom je tražio, da trošak očevida nose obje stranke, jer je obima na korist (§ 217. al. 2. gpp.), no banski stol potvrdio je odluku prvoga suda.

Na izvanredni previd tužitelja kr. stol sedmorice svojom rješidbom od 28. septembra 1911. br. 4591.:

vidiv, da je prvi sud uz odredjenje sudbenog očevida na licu mjesta naredio, da se istodobno saslušaju i tuženikovi svjedoci na licu mjesta;

vidiv, da je taj očevid na korist i tuženoga,

obnašao je: povodom izvanrednoga previdnog utoka tužitelja J. M.

Digitized by Google

obje dolnjosudne odluke po § 318. gpp. preinačiti i odlučiti, da svaka stranka ima polovicu predujma položiti.

Trošak pravnoga lijeka ima sam tužitelj nositi. jer ne dotječu uvjeti § 316. gpp. P r i o p ć i o: dr. L. Š.

O nadležnosti kr. sudbenog stola i kr. banskog stola u slučajevima smetanja posjeda.

U parnici L. H. iz Z. proti V. i M. Ž. radi smetanja posjeda odbio je kr. kotarski sud u Z. odlukom od 31. marta 1911. broj 6384 gr. V. i M. Ž. sa molbom za nadopunu nagode, sklopljene u zapisniku od 16. januara 1911. broj 933 gr., te doznačio tužitelju na isplatu po istomu smislu te nagode položenu kauciju od 1000 kruna.

Proti ovoj odluci uložili su V. i M. Ž. utok depr. 5. aprila 1911. broj 9091 gr., koji je kr. kot. sud u Z. podastro kr. sudbenom stolu u M. na više riješenje.

Kr. sudbeni stol u M. rješidbom od 29. aprila 1911. broj 3293 gr. S. 44/11 vidiv, da se medju strankama sklopljena nagoda imade smatrati pristatnom pogodbom, koja se imade prosudjivati po sedamnaestom poglavlju gradj. parb. postupnika, a ne po zakonu o smetanju posjeda; vidiv, da je sudbeni stol u smislu § 65. i 73. zakona o smetanju posjeda nadležan rješavati pravne lijekove podnesene proti odlukama samo u postupku radi smetanja posjeda; vidiv prema tomu, da ovaj sudbeni stol nije nadležan za rješenje podnesenoga utoka, nego kr. banski stol po redovitom postupku, obnašao je odluku kr. kotarskog suda u Z. od 19. aprila 1911. broj 9091 gr. u onom dielu, kojim podnosi utok ovomu kr. sudbenomu stolu obzirom na § 343. grpp. ureda radi ukinuti.

Povodom ove rješidbe podastro je kr. kotarski sud u Z. izvješćem od 13. maja 1911. broj 12.192 gr. utok depr. 5. aprila 1911. broj 9091 gr. kr. banskom stolu, no ovaj riješidbom od 24. maja 1911. broj 15109 vidiv, da je sudbeni stol druga i zadnja molba za rješenje ništovnih žalba i utoka radi parbenog troška i svih ostalih utoka navedenih u §§ 69., 70. i 71. u slučajevima smetanja posjeda, a samo u slučaju ovrhe na nekretnine poradi parbenih troškova ili inih novčanih tražbina na temelju odluke, izdane u postupku radi smetanja posjeda, da je druga molba kr. banski stol (§ 78. al. 2. zak. o smetanju posjeda);

vidiv, da se u nazočnom slučaju ne radi ob ovrsi na nekretnine, već jedino po zahtjevu tužitelja L. H., da mu se izda jamčevina od 1000 K, koju je prema sudbenoj nagodi od 16. januara 1911. kod suda položio, jer da je za izdanje u nagodi stipulirani uvjet nastupio;

obnašao je ureda radi ukinuti odluku kr. kotarskoga suda u Z. od 13. maja 1911. broj 1911 broj 9091 gr., kojom utok V. i M. Ž. pr. 5. aprila 1911. broj 9091 gr. podnosi amo u rješenje, ter prvomolbenomu sudu naložiti, da taj utok ponovno predloži kr. sudbenomu stolu u M. kao nadležnomu sudu, koj će utok taj imati mimo razloga u svojoj rješidbi od 29. aprila 1911. br. 3293 gr. uzeti u pretres i po zakonu riješiti.

Uslijed ove rješidbe podastro je kr. kotarski sud u Z. izvješćem od 15. juna 1911. broj 15.225 gr. utok depr. 5. aprila 1911. broj 9091 gr. ponovno kr. sudbenom stolu u M., koji je nakon što je rješidbom kr.

Digitized by Google

stola sedmorice od 13. jula 1911. broj 3286 gr. riješen spor o nadležnosti onamo, da je ovaj sud (t. j. kr. sudbeni stol u M.) nadležan za riješenje gore spomenutog utoka, izdao na utok meritorno rješenje od 29. jula 1911. broj 5763 gr. V. Tomić.

Pravo ženitbenoga druga na nedostajuće pristojno uzdržavanje, koje mu pripada po § 796. o. g. z., ograničeno je glede obsega time, što iznos uzdržavanja ne smije premašiti visine zakonskoga diela, koji bračnomu drugu podieljuju §§ 757. i 758. o. g. z.

Tužbom, primlj. 15. novembra 1905. P. 565.—05., utužila je M. udova G. kod kr. kotarskoga suda u O. mldb. S. P. i D. P., kao zakonske nasljednice iza pok. R. G. na podavanje nedostajućeg pristojnog uzdržavanja sa zahtjevom, da su joj tužene njezine unuke s rečenoga naslova dužne za vrieme njezina udovanja plaćati mjesečno unapried po 40 K spp., a u obrazloženju tužbe navodi, da je ostavina pok. njezinog supruga R. G., sastojeća od nekretnina, upisanih u gr. ul. br. 190. i 1312. obć. D. uručena u vlastnost tuženicama bez ikakova ograničenja, to jest, da tužiteljici nije pridržano zakonom pripadajuće joj pravo uživanja $^1/_4$ ostavinske imovine, pak stoga da je njezin zahtjev, jer nikakove imovine ne posjeduje, osnovan po § 796. o. g. z.

Za razjašnjenje stvari pripominje se, da je medjutim, za vrijeme tečaja ove parnice, na ostavinskim nekretninama, upisanim u gr. ul. br. 190. obć. D. u korist tužiteljice uknjiženo pravo doživotnog plodoužitka $^1/_4$ tih nekretnina. Osudom od 20. marta 1911. br. 26852. g., dosudio je prvomolbeni sud tužiteljici s utuženoga naslova, mjesečno, za vrieme njezina udovanja, po 27 K 50 f. spp. iz sliedećih razloga:

Neprieporno je u ovoj parnici, da je tužiteljica M. G., udova iza pok. R. G., a da su mldb. tužiteljice S. i D. P. zakonske naslijednice istoga, i da im je kao takovim uručena odlukom od 4. aprila 1905. Os. 219/3.-02. cielokupna ostavina istoga.

Po jasnoj ustanovi § 796. o. g. z. ima zaostavši ženitbeni drug pravo na pristojno uzdržavanje, te se ima nedostajuće pristojno uzdržavanje podavati sve dotle, dok se po drugi put ne oženi, odnosno ne uda. — Osim te jasne ustanove pridolazi još i jače pravo tužiteljice na uzdržavanje, jer je ista starica od 70 godina, bez ikakove imovine, pa po tom pada dužnost mld. tuženicama, kao unukam tužiteljičinim, sve kad i ne bi bile nasliednice, da svoju baku pristojno uzdržavaju (§§ 154, 42 o. g. z.).

Za svoje uzdržavanje traži tužiteljica mjesečno 40 K, te je taj iznos po sporazumno izabranim vještacima pronadjen po tužiteljicu primjeren i ni malo pretjeran s obzirom na vriednost nasliedjene imovine i potrebe tužiteljice.

Pošto je pako tužiteljica i po vlastitom priznanju i po izkazu vještaka uživala od nekretnina gr. ul. br. 190 obć. D. cielu parcelu br. 6917 u površini od 1071 č. hv., zatim polovicu parcele br. 6917 u površini od 540 četv. hv. kao i $^1/_4$ parcele broj 5526 u površini od 486 četv. hv., a dohodak od tih parcela ustanovljen je po vještacima sa 150 K godišnje, to joj je sud dopitao manjkajući iznos od 330 K godišnjih, 27 K 40 f.

Digitized by Google

mjesečno, što je primjereno s obzirom, da nasliedjena imovina imade vriednosti od 8130 K, a godišnji čisti prihod iznosi 1300 K.

Presuda glede parbenih troškova temelji se na § 573. gpp.

Priziv tuženica odputio je kr. banski stol osudom od 18. maja 1911. br. 13.022 i potvrdio napadnutu prvosudnu osudu iz sliedećih razloga:

Preživivšemu suprugu, odnosno preživivšoj supruzi pripada po § 796. o. g. z. pravo na nedostajuće pristojno uzdržavanje iz ostavine preminulog bračnog druga sve dotle, dok se po drugi put ne oženi, odnosno ne uda, te ako nije bilo ugovoreno nikakovo obskrbljenje za slučaj smrti ženitbenoga druga. — Pošto zakon u tom slučaju ne čini nikakove razlike, da li je ostavina razpravljena i uručena na temelju oporuke ili zakona, i pošto zakon primjenu § 796. o. g. z. ne uvjetuje o tom, da preživivšemu drugu nije po propisu § 757. o. g. z. pripalo doživotno uživanje $^1/_4$ ostavine, već jedino predpostavlja, da zaostali ženitbeni drug neima vlastite imovine, ili ne toliko, da se iz nje pokriti mogu troškovi za pristojno uzdržavanje, i pošto se obzirom na to ne može uvažiti prigovor tuženih, da se je tužiteljca nagodila sa Stevom P. u pogledu njoj pripadajućeg doživotnog plodoužitnika od četvrtoga diela nekretnina ostavine R. G., te da je primila u ime tog u posjed i uživanje katastr. česticu broj 2864 sa 970 č. hv., zatim čestice kat. br. 5526 i $^1/_4$ čestice br. 6017, dok je suglasnim mnienjem dvojice vještaka po § 216. gpp. dokazano, da godišnji prihod pomenutih čestica odnosno čestičnih dielova iznosi samo 150 kruna, a da je za uzdržavanje tužiteljice nuždan godišnji prihod od 480 K. Pošto je nadalje pomenutim vještačkim nalazom i mnienjem dokazano, da nekretnine, upisane u grunt. uložku br. 190 por. občine D. daju godišnji prihod od 1300 kruna, indi polovica istih, pripadajuća malodobnim tuženicama, daje 650 kruna, i pošto, odbiv od toga prihoda 6% kamate od uknjiženih glavnica od 1600 kruna i 1000 kruna, koje iznose u polovici 78 kruna, nadalje odbiv i porez u polovici sa godišnjih 90 K jošte od izkazanog prihoda od 650 K, preostaje dovoljno od toga prihoda, da se tužiteljici dade nedostajuće joj pristojno uzdržavanje u iznosu godišnjih 330 K ili mjesečni iznos od 27 K 50 fil., to se prizivne tegobe tuženica nisu mogle uvažiti, već se je imala napadnuta prvosudna osuda u cielosti potvrditi.

Povodom previda tuženih mldb. S. i D. P. preinačio je kr. stol sedmorice vrhovnom osudom od 7. marta 1912. broj 336 obe suglasne dolnjosudne osude, te tužiteljicu s tužbenim zahtjevom odbio, uz preboj parbenih troškova, — iz sliedećih razloga:

Po § 91. o. g. z. dužan je muž, kao glava porodice, davati svojoj ženi pristojno uzdržavanje po svojoj imovini. Ako muž umre, a ostavi udovicu, prelazi ova njegova čista osobna obveza na njegove nasliednike, ali samo po mjeri, ustanovljenoj u §§ 757., 758. i 796. o. g. z. — Po § 796. o. g. z. ne imade zakoniti drug pravo na dio zakoniti, ali ako nije ugovoreno nikakovo obskrbljenje preživućega druga, imade mu se davati nedostajuće pristojno uzdržavanje dotle, dok se po drugi put ne oženi, odnosno ne uda. Ako je dakle pokojnik svoga zakonitoga druga u svojoj oporuci sasvim mimoišao, ili ako nije dostatno za njegovo obskrbljenje skrbio, te ako je njegova ostavina uručena njegovim nasljednicima na temelju njegove posliednje volje, u tom samo slučaju pristoji preostavšemu zakonitomu drugu pravo, tražiti od nasliednika nedostajuće

Digitized by Google

pristojno uzdržavanje, ali i ovo pravo ženitbenoga druga je glede obsega ograničeno tim, što iznos uzdržavanja ne smije premašiti visine zakonskog nasliednog diela, kog bračnomu drugu podieljuju §§ 757. i 758. o. g. z. — Iz sadržaja bo ustanove § 796. o. g. z., kao što i iz okolnosti, što je ta ustanova uvrštena u poglavje XIV. II. diela o. g. z., kojim se uredjuju zakonski (nuždni) dielovi, proizlazi jasno, da je pravo na pristojno uzdržavanje u § 796. o. g. z. priznato bračnomn drugu umjesto nuždnog nasljednog diela, pa s toga nije ni volja zakonodavca išla dalje, nego da osigura bračnom drugu taj surogat nuždnog diela i u onom slučaju, ako ženitbeni drug ne bi u svojoj oporuci nikako, ili ne do zakonske visine, poskrbio za uzdržavanje bračnog druga, ako postoje ostali uslovi § 796. o. g. z.

Da je pako bila nakana zakonodavca ograničiti iznos toga uzdržavanja u gore označenom smislu, sliedi takodjer iz toga, što bi u protivnom slučaju moglo nastupiti, da bi radi pristojnog uzdržavanja preživivšeg bračnog druga kod manjih ostavina morao biti upotriebljen prihod ciele osavine, a eventualno i same glavnice, čime bi pako bili prikraćeni možebitni nuždni nasliednici, kojima dio mora po § 774. o. g. z. pripasti odmah i bez svakoga tereta.

Jednaka načela vriede takodjer u sluča u neoporučnog nasliedstva, u kom pristoji po § 757. o. g. z. preživivšemu zakonitomu drugu, bez razlike, imao ili neimao imovine, dok je živ, ako je troje djece, ili više, uživanje jednakona diela, kao svakomu djetetu, odnosno četvrtoga diela, ako je manje od troje djece.

U nazočnom je slučaju ostavina pok. R. G., supruga tužiteljice, uručena njegovim unukama, tuženim mldb. S. i D. P. na temelju zakona uz teret doživotnoga uživanja četvrtoga diela za korist tužiteljice. Prema tomu je tužiteljica u smislu § 757. o. g. z. dobila iz ostavine svoga supruga, što joj to po zakonu pristoji. — Uživanje alikvotnoga diela ostavine svoga supruga, a k tomu još i nedostajuće uzdržavanje, ne može tužiteljica s uspjehom sražiti. Veći teret, nego li zakon odredjuje, ne može se nasljednikom nametnuti.

Tužiteljica medjutim priznaje, da u kući svoga pok. supruga imade stan, i da neki dio njegovih ostavinskih nekretnina uživa, dočim su sudbeni vještaci suglasno ustanovili čisti prihod od cielih ostavinskih nekretnina sa 650 K, a prihod od onoga diela, što ga tužiteljica uživa, sa 150 K godišnje, pa u koliko ona scieni, da je pokraj toga prikraćena u svom pravu uživanja četvrtoga diela ostavštine pok. supruga R. G., a uručene tuženicama, kao njegovim nasliednicama, prosto joj je proti njima postupati putem redovite pravde.

Valja stoga obje niže osude preinačiti, te tužiteljicu s njezinom tužbom odbiti.

Parbeni troškovi prebijeni su medju strankama s obzirom na povoljne za tužiteljicu niže osude. Priobćio Vežić

Digitized by Google

B. Kazneno.

Stanje puno muka kod zločinstva razbojstva (§ 195. k. z.); zločin javnog nasilja III. slučaja (§ 81. k. z.) počinja se i proti poglavarstvenoj osobi inozemne države, kad vrši svoj ured odnosno službu na teritoriju svoje države; sudbeni zapisnici o pojedinim istražnim činima, sačinjeni po inozemnim sudovima, mogu se upotrijebiti po sudovima ovozemnim (§ 22. i 23. k. p.); kod dosudjenja doživotne teške tamnice ne ima mjesta uračunanju pretrpljene kazni slobode u inozemstvu (§ 36. k. z.).

Rješidba kr. stola sedmorice kao suda kasacijonalnoga od 17. novembra 1911. broj 5294.

Kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice kao sud kasacijonalni itd. povodom žaobe ništovne optuženoga I. P. proti osudi kr. sudbenoga stola u O. od 29. septembra 1911. broj I. 136/23—1911., kojom je rečeni sudbeni stol sudio:

I. P., 36 god. star itd., rodom iz D. u Hrvatskoj, uskočivši kaznenik zemaljske kaznione u Marienschlossu u Hesenskoj,

kriv je: A) što je dana 6. novembra 1901. na granici Kempten nedaleko grada B. u vel. vojvodini Hesenskoj dogovorno i sporazumno sa S. S. i I. R. u nakani, da kantineru L. R. i ostalim ukućanima tamo na otvorenom polju stojeće kantine gradjevnog poduzetnika R. učini silu, da osvoji njihov novac, oboružan oštro nabijenim revolverom i nožem unišao s jednako oboružanim S. S. najprije u kuhinju do kantinera L. R. i (dok je ovome S. S. u prsa uperio revolver i nož, te viknuo opetovano: „Ruhig! Nichts sagen! Geld!" i oteo ovomu novaca u iznosu od 12 maraka udarivši ga podjedno nožem u glavu i ledja tako, da se je smućen srušio, i dok je zatim isti S. S. ubo nožem u desno bedro kantinerovu 14-godišnju kćerku Josefinu R., dok je I. R. pred kantinom na straži stajao), pograbio za grkljan nadošavšega iz kuhinje 74-godišnjeg starca M. G. i ovoga odvukao u susjedne do kuhinje prostorije, gdje je za tim napao služavku S. F., naperivši joj u prsa revolver i viknuvši „Wo ist Geld?"; nadalje što je kantinericu Josefinu R. najprije udario nogom tako, da joj je dijete iz naručaja prema stijeni ispalo, a zatim joj naperio revolver u prsa i viknuvši „Geld, Geld, Geld!" izvadio joj iz dževa suknje sav sitni novac, te ju još dvaput nožem po glavi udario i revolver ispalio, ozledivši ju lako u lijevu nogu i napokon si iz škrinje izvadio 140 maraka gotova novca, s kojim je pobjegao, — da je dakle u društvu više razbojnih drugova i oružjem ubojitim supruzima L. i I. R., zatim ovih tastu odnosno ocu M. G. te kćeri I. R. i služavki S. F. učinio silu, da osvoji njihovu pomičnu stvar (novac), s t a v i v š i i h p o d j e d n o t a k o v o m p o d u l j o m z l o s t a v o m u s t a n j e p u n o m u k a;

(B. ispušteno.)

C) što je u noći od 22. na 23. januara 1902. u C. u Pruskoj u društvu sa S. S. onom prigodom, kada ih je službujući oružnik H. W., kao osoba imenovana u § 68. k. z., u izvršivanju svoje službe zaustavio i pozvao, da se iskažu, tko su, zajedno sa svojim drugom S. S. iz oštro nabitog revolvera ispalio više hitaca, od kojih je taj oružnik pogodjen u lijevu nadlakticu i čeljust, dakle opro mu se, silovitu ruku zbilja na nj postavivši, hoteći tim obezuspješiti izvršenje njegove službe, što mu je i uspjelo; pak je time počinio, i to činom pod A) zločinstvo razbojstva označeno u §§ 190., 192.

Digitized by Google

194. i 195. k. z., zatim činom pod B) zločinstvo razbojstva, označeno u § 190., 192. i 194. k. z. te činom pod C) zločinstvo javnog nasilja III. slučaja, označeno u § 81. k. z., pak se stoga osudjuje obzirom na § 34. k. z. po § 195. k. z. na kazan teške tamnice do smrti; i t. d. obnašao je nakon saslušanja kr. državnog nadodvjetnika žaobu ništovnu optuženog I. P. po § 282. st. IV. sl. b) k. p. zabaciti, a njegov priziv glede odmjere kazni po § 291. k. p. otputiti, i u toj točki potvrditi osudu presudnoga suda.

R a z l o z i. Optuženi I. P. napada osudu presudnoga suda kao ništetnu s razloga ništetnosti, navedenih u točkama 2., 3. i 6. §-a 277. k. p., jer da su istražni čini njemačkih sudova protuslovni propisima našeg kaznenog postupnika, te što izvidi nisu iznova vodjeni po našem postupniku, već je napadnuta osuda stvorena na osnovu izvida i pravorjeka njemačkih sudova, zakona i postupnika, odnosno i na pristranom uvjerenju njemačkih porotnika. Zatim napada kvalifikaciju čina po § 195. k. z., jer da glede nijedne osobe nije sudbeno-liječnički ustanovljeno, da je prigodom razbojstva zadobila tešku tjelesnu ozledu u smislu § 152. k. z., niti je dokazano, da je koja osoba stavljena u stanje puno muka, već što su pojedini o tom iskazali, da je to bio njihov subjektivni iskaz pod dojmom mržnje protiv hrvatskih radnika. Ističe, da se uz to nije mogla dosuditi doživotna tamnica za čine, radi kojih je u Njemačkoj već dvaputa osudjen, a i pretrpio devet godina robije, usljed česa da je počinjena ništetnost točke 10. i 11. §-a 277. k. p. Zatim navodi, da je počinjena ništetnost i kvalifikacijom na štetu oružnika W. počinjenog čina kao zločinstva javnog nasilja III. slučaja, jer da njemački oružnik ne spada medju poglavarstvene osobe § 68. k. z.

U svom nastavku izvedenja žaobe ništovne de praes. 3. novemb. 1911. broj I. 136—1911. navodi žalbenik napose još, da je po porotnom sudu u M. osudjen na doživotnu robiju upravo radi zločinstva umorstva, počinjenog na štetu I. R., a da ga napadnuta osuda riješava tog zločinstva, pa ipak osudjuje na doživotnu tamnicu, čime da je počinjena ništetnost točke 1., 3., 4., 5., 10. i 11. § 277. k. p.

Konačno ističe, da napadnuta osuda po krivom tumačenju zakona uzima, da je kod razbojstva na štetu L. R. i drug. iste poduljom zlostavom stavio u stanje puno muka, te da je dokazni postupak na glavnoj raspravi sastojao lih iz čitanja njemačkih istražnih spisa, koji da su nejasni, nerazumljivi i dijelom nečitljivi.

Gornje žalbene tegobe ipak nisu osnovane.

Napadnuta osuda donesena je nakon po propisima kod nas valjajućeg kaznenog postupnika od 17. maja 1875., obavljenog proti žalbeniku postupka, a ne stoji žalbeni navod, da je izrečena temeljem pravorjeka njemačkih sudova i zakona, dok ne ima ništetnosti u tom, što je ovdašnji sud upotrijebio kao dokazala spise napose sudbene zapisnike, sačinjene o pojedinim istražnim činima i saslušanju osoba po inozemnim njemačkim sudovima (§§ 22. i 23. k. p.), pa se na žalbene tegobe u tom pogledu tim manje obzir uzeti može, što se žalbenik nije ogradio na glavnoj raspravi čitanju odnosnih njemačkih sudbenih spisa (toč. 2. § 277. k. p.), niti je na istoj stavio predlog, da se koji svjedoci na raspravu pozovu, i po tuzemnom sudu saslušaju (toč. 4. § 277. k. p.)

Ne stoji nadalje žalbena tegoba, da je čin na štetu oružnika W. krivom

Digitized by Google

uporabom zakona podvrgnut ustanovi § 81. k. z.: njemački bo oružnik, dok ureduje na teritoriju svoje države, ima se smatrati poglavarstvenom osobom u smislu § 68. k. z., te u smislu § 36. k. z. ovdašnji državljanin za otpor, učinjen proti inozemnoj poglavarstvenoj osobi, koja ureduje na području svoje države, odgovara prema propisima tuzemnog kaznenog zakona o zaštiti poglavarstvenih osoba, napose i po §-u 81. k. z., bude li u tuzemstvu zatečen. Nije po tom gornjom kvalifikacijom čina kao zločinstva § 81. k. z. počinjena niština toč. 10. § 277. k. p.

Nije nadalje počinjena ništetnost uporabom kaznene stavke § 195. k. z., jer presudni sud ne utemeljuje tu kaznenu stavku na okolnosti, što da je prigodom razbojstva koja osoba zadobila tešku povredu u smislu § 152. k. z., već ju temelji na tom, što po iskazima L. i I. R. uzima, da su isti poduljom zlostavom stavljeni u stanje puno muka. Presudni sud uzima dokazanim, da je optuženi Josefinu R. nogom udario tako, da joj je dijete iz naručaja ispalo, zatim u nju naperio revolver, izvadio iz njenog džepa sitni novac, zatim ju još dvaput nožem po glavi udario, dok je otvarala škrinju, u kojoj je novac pohranjen bio, i ispalio revolver u njenu nogu, te je prema tako ustanovljenim činjenicama pravilno uporavio § 195. k. p., uzevši, da je tim postupkom optuženoga Josefina R. poduljom zlostavom stavljena u stanje puno muka, jer se po toj ustanovi ne izskuje, da je takovo stanje nastalo uslijed zlostava, koje su dugo vremena trajale, već jedino, da zlostave nisu bile časovite, nego da su ipak neko vrijeme trajale. Po tom ne ima ništetnosti toč. 11. § 277. k. p., koja nije počinjena odmjerenjem doživotne tamnice ni s obzirom na izrečene osude njemačkih sudova ni obzirom na dijelom po optuženima pretrpljenu kazan u Njemačkoj, jer se je optuženi s obzirom na § 36. k. z. imao suditi samo po ovozemnom kaznenom zakonu, bez obzira na zakon i osude zemlje, gdje je čin počinio, dok kod dosudjenja doživotne teške tamnice nema mjesta uračunanju kazni slobode, pretrpljene po optuženom u inozemstvu.

Valja stoga žaobu ništovnu optuženikovu kao očito neosnovanu zabaciti.

Priziv itd.

Priopćio: Dr. Čimić.

C. Mjembeno-trgovačko.

Exceptio non numeratae pecuniae pripada tuženiku ne samo napram njegovu sljedniku nego i napram onomu, komu je ovaj mjenicu u zalog dao. K tumačenju §§. 92. i 106. točka 3. mjenbenog zakona.

Plenarna rješidba kr. stola sedmorice od 21. decembra 1911. broj 55.

U parbi F. komerc. banke proti M. K. iz S. radi 300 K spp. jest kr. sudb. stol u P. osudom od 12. aug. 1911. broj 3777. gr. stavio platežni nalog od 21. marta 1908. broj 1516. gr. izvan krjeposti i osudio tužiteljicu, da naknadi tuženomu parbeni trošak.

Kr. banski stol jest osudom od 22. sept. 1911. broj 26736. preinačio prvosudnu osudu i platežni nalog od 21. marta 1911. broj 1516. gr. uzdržao u krjeposti, a parbeni trošak prebio.

Razlozi: Nepreporno je medju strankama, da je utuženu mjenicu

Digitized by Google

A—I., koju je tuženik nakon uvida priznao istinitom, tvrtka Schw. i Sp. predala tužiteljici u zalog za osiguranje ine tražbine tužiteljičine proti rečenoj tvrtci.

Pošto je predaja te mjenice u zalog uslijedila naledjom, to je tužiteljica po § 36. mj. zak. legitimirana posjednica te mjenice, ter je kao založna vjerovnica po § 106. toč. 3. mj. zak. vlasna založenu joj o mjenici pod A—I. ovisnu tražbinu utužiti i utjerati. Uvaživ, da se po § 92. mj. zak. mjenbeni dužnik može služiti samo takovim prigovorima, koji proističu iz samog mjenbenog prava, ili mu pristoje neposredno proti dotičnomu tužitelju, to prama obrazloženom stanju stvari prigovor neizbrojene valute, sve kad bi i stajao pram tužiteljičinoj prednici tvrtci Schw. i Sp., ne može tuženi tužiteljici suprotstaviti.

Isto tako je neuvaživ dalnji prigovor, da je tužiteljica od glavnoga dužnika namirena za tražbinu, za koju joj je utužena mjenica založena bila, pošto je tužiteljica kao iskazana posjednica mjenice ovlaštena po § 49. mj. zak. na utjeranje iste.

Vidiv, da je prema istaknutim zakonskim ustanovama osuda prvostepenoga suda osnovana na pogrješnom tumačenju zakona, to ju je valjalo uvaženjem tužiteljičinog priziva preinačiti itd.

Kr. stol sedmorice: obnašao je žaobu ništovnu tuženog M. K. zabaciti, a povodom njegova previda obje dolnjosudne osude preinačiti i suditi: da se platežni nalog kr. sudb. stola u P. od 21. marta 1908. broj 1516. gr. stavlja izvan krjeposti nu samo onda, ako tuženi M. K. u roku od 24 sata po primitku vrhovne ove osude nastupi i na za to odredjenom ročištu položi slijedeću domirnu prisegu: „Istina je, da sam ja utuženu mjenicu A—I. izručio tvrtci Schw. i Sp. uz naročiti uvjet, da mi imade povratiti jur dospjelu mjenicu, te je istina, da mi tvrtka Schw.i Sp. dospjele mjenice nije vratila".

Ne nastupi li i ne položi li tuženi te prisege, tad se platežni nalog uzdržaje u krjeposti itd.

Razlozi. Žaobu ništovnu tuženikovu valja zabaciti, jer ne ima ni jednog od uvjeta § 339. gr. pp.

Tuženi je stavio i tečajem parnice uzdržao prigovor neprimljene valute, a razložio ga je tako, da je dne 15. okt. 1907. dospio njegov mjenbeni dug, što ga je dugovao trg. tvrtci Schw. i Sp., te je on utuženi prihvat — odnosno utuženu mjenicu predao tt. Schw. i Sp. kao prolongat one dospjele mjenice uz uvjet, da mu se povrati ona dospjela mjenica, a pošto mu ta dospjela mjenica nije povraćena, to da nije dobio ugovorene valute.

Nadalje je ustvrdio, da tužiteljica nije posjednica utužene mjenice, nego da ju je dobila od trg. tvrtke Schw. i Sp. i da ju drži u zalogu za tražbinu svoju od 3000 K, što ju je imala proti Schw., da dakle tužiteljica nije treća osoba, te da je ovlašten i njoj staviti one iste prigovore, koje je ovlašten staviti tt. Schw. i Sp.

Usuprot tvrdnje tužiteljičine, da je ona utuženu mjenicu od tt. Schw. i Sp. primila u reeskompt i na nju valutu isplatila, dokazano je suglasnim nalazom i mnijenjem vještaka, da je tužiteljica glasom svojih vlastitih uredno vodjenih trgov. knjiga pismom tt. Schw. i Sp. od 18. novembra 1907. primila utuženu mjenicu kao jamčevni polog za svoju traž-

Digitized by Google

binu proti rečenoj tvrtci, koja je po zaključku prije 28. decembra 1907. iznosila 3304 K.

Ma da je utužena mjenica providjena naledjom tt. Schw. i Sp., to je gornjim vještačkim nalazom i mnijenjem dokazano, da tom naledjom nisu prenešena mjenbeno sva prava na tužiteljicu, nego samo prava onoliko, koliko ga je tvrtka Schw. i Sp. imala proti tuženomu, te se tužiteljica ne može smatrati trećim mjenbenim posjednikom utužene mjenice.

Stoga pripada tuženomu pravo staviti tužiteljici i prigovor neprimljene valute.

Tuženi je ponudio o tom dokaz, nu polučio je samo poludokaz iskazom svjedokinje M. M. bivše namještenice kod tt. Schw. i Sp., koje se dokazno sredstvo imade nadopuniti (§ 270. gr. pp.) domirnom prisegom tuženoga, te izlazak parnice učiniti ovisnim o toj prisezi.

(Ostalo ispušteno.) Priopćio Dr. Čimić.

Iz upravne prakse.

Prilog k tumačenju §§ 61. i 64. zakona o vodnom pravu.

(Rješidba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, od 9. X. 1911. broj III. C. 1263/4.)

Preko dvorišta i bašte posjednika B. M. u N. G. vodi sa glavne ulice odvodni kanal. Taj je kanal bio prije kakovih 20 godina plitak i uzak, no uslijed čišćenja i uredjivanja znatno je proširen i produbljen.

Gornjim kanalom osjećao se gore spomenuti posjednik povriedjen u svojem vlasničkom pravu, pa je na razne načine kušao, da se spomenutog kanala riješi.

Posljednji mu je korak bio, što je god. 1908. tražio, da se odnosni kanal preloži na javno dobro.

Na odnosnu molbu izrečena je nakon predhodne vodopravne rasprave po kr. kot. oblasti u N. G. pod br. 15.309. ex 1909. odluka, kojom se molba B. M. otpućuje iz javnih interesa i odredjuje pročišćenje spomenutog kanala.

Proti toj odluci uložio je B. M. utok na kr. županijsku oblast u P.

Ista je rješenjem svojim od 21. februara 1911. gornji utok otputila, navodeći, da se zahtjevu utjecatelja, da se postojeći odvodni kanal preloži odnosno postojeći vodotok navrati jarkom kraj bikarskog sokaka, ne može udovoljiti, jer bi se postojeći bikarski jarak morao proširiti na 4 metra, te bi se onda širina sada postojećeg puta od 6 met. suzila na 2 met., koja ne bi bila dovoljna za kolni promet.

Prigovori utjecatelja, da je kopanjem i pročišćenjem kanala u dnu katastralne parcele broj 61/3 oduzeto njegovog zemljišta, ne mogu se uvažiti s obzirom na ustanovu § 59. i 61., slobo b) zakona o vodnom pravu od 31. decembra 1891., glasom kojih su vlasnici zemljišta, ako se vodogradjevine izvadjaju u javnom interesu, dužni uz primjerenu otštetu ustupiti svoje zemljište, te je prema tome utjecatelj mogao zahtijevati primjerenu otštetu.

Buduć je pako ustanovljeno, da se je utjecatelj protivio čišćenju i produbljenju zamuljenoga kanala, vodećeg preko njegova zemljišta, to se je

Digitized by Google

morala u tom predmetu provesti vodopravna rasprava i odluka kr. kotarske oblasti izreći, koja je svakako opravdana, jer prema ustanovi § 42. zakona o vodnom pravu i po § 100. provedbene naredbe od 8. oktobra 1892. broj 48.602. k zakonu o vodnom pravu ima se kotarska oblast brinuti za to, da se obale i korita vode uzdrže u dobrom stanju i da se u odredjeno doba čiste, pa je stoga i odluka oblasti, kojom je odredjeno čišćenje postojećeg odvodnog jarka, sasvim na zakonu osnovana i opravdana.

Proti toj rješitbi uložio je B. M. utok na kr. zemaljsku vladu, koja je isti rješenjem od 30. aprila 1911. broj III. C. 1263. otputila, te potvrdila pobijanu drugostepenu odluku navodeći, da je u smislu iste valjalo odlučiti ne samo s razloga, istaknutih u niže stepenim odlukama, već i s dalnjeg razloga, što u pitanju stojeći jarak, nalazeći se izmedju posjeda B. M. i D. parc. kat. broj 61/1 i 61/3 teče sada prirodnom udolicom, dočim bi po u catelju B. M. traženo preloženje rečenoga jarka uz bikarski put bilo nenaravno, buduć bi se jarak morao preložiti uzbrdo, dakle na viši terain, a takovo se preloženje ukazuje nedopustivo.

Na potonju rješidbu predao je B. M. kr. zemaljskoj vladi pretstavku, u kojoj je istaknuo, da bi se njegova stvar imala, ako s nikojeg drugog razloga, a ono s obzirom na posljednju stavku § 61. zak. o. v. pr. riješiti povoljno.

Na ovu pretstavku uslijedilo je dne 9. X. 1911. pod br. III. C. 1263/4 slijedeće rješenje:

Pretstavka B. M. broj 1263. III. C. otpućuje se, te se ostavlja na snazi vrhovna rješidba kr. zemaljske vlade o. o. n. p. od 30. aprila 1911. broj 1263. III.—C, kojom je konačno odlučeno, da se ne dozvoljava zamoljeno preloženje odvodnog kanala, jer se ovo preloženje glasom strukovnog tehničkog nalaza protivi javnom interesu.

U pretstavci navedeni navod, da se odvodni kanal ne bi smio voditi dvorištem i baštom utjecatelja gledom na posljednju stavku § 61. zakona od 31. decembra 1891. o vodnom pravu, nije u ovom slučaju opravdan s razloga, jer se ova ustanova proteže na služnosti, koje se tek stvaraju, pa se po tom ova ustanova ne može protezati na već postojeće jarke, kado to pokazuje i § 64. zakona od 31. prosinca 1891. Priopćio: Dr. Uroić.

Dopitivati alimentaciju razstavljenomu bračnomu drugu, koji je član zadruge, kao i ustanovljivati iznos alimentacije nadležne su upravne oblasti.

Občinsko poglavarstvo u K. presudom od 17. augusta 1910. broj 20. k. z. dopitalo je zadrugarki B. M. k. br. 52 iz T., koja krivnjom svoga čovjeka razstavljeno od njega živi, mjesečnu alimentaciju od 20 K od dana rastavljenoga živovanja.

Ovu je presudu kr. kotarska oblast u K. rješenjem od 14. septembra 1911. broj 7867. in merito potvrdila, odredivši jedino, da B. M. pripada mjesečna alimentacija po 20 K od 1. marta 1910., jer joj je zasebno živovanje dozvoljeno tekar odlukom kr. kotarskoga suda u K. od 14. februara 1910. broj 794.

Kr. županijska oblast u G. odlukom od 30. novembra 1911. broj 27.612. ukinula je obadvije nižestepene presude ureda radi kao nenadležno donesene

Digitized by Google

i otputila B. M. s njezinim zahtjevom na redoviti put pravde, jer dopitivati i ustanovljivati takovu alimentaciju, koliko medju strankama ne uspije nagoda, spada po §-u 117. o. g. z. na sudske oblasti, budući da zadružni zakon o tome ne sadržaje nikakovih posebnih ustanova (arg. § 60. z. r.) Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, odiel za unutarnje poslove, vrhovnom rješidbom od 24. aprila 1912. broj 22.471. potvrdila je onaj dio odluke kr. županijske oblasti, kojim se nižestepene presude ukidaju ureda radi, a ostali dio, kojim se B. M. upućuje na redoviti put gradjanske parbe preinačila i odredila, da nadležna kotarska oblast o njezinome zahtjevu u prvoj molbi raspravu provede i dalje po zakonu postupa. Za raspravu su naime toga zahtjeva po §-u 22. z. z. zvane i jedino nadležne upravne oblasti. Priopćio dr. D. Pavlinić.

Svaštice.

Kriminalitet u županiji požeškoj g. 1911.

U godini 1911. stigle su kr. državnom odvjetničtvu u Požegi 1702 prijave radi raznih zločina i prestupaka, a preostalo ih je iz godine 1910. konačno neriešenih 427, pa je prema tomu bilo u godini 1911. na riešenju 2129 kaznenih slučajeva. Od ovih je tečajem godine 1911. konačno riešeno 1632, dočim ih je 497 kao neriešeno prenešeno u godinu 1912.

Od konačno u godini 1911. kod kr. državnog odvjetničtva riešenih 1632 prijava bile su one riešene ovako: zavrgnućem nakon obavljenih predizvida 1158, obustavom nakon povedene istrage 41, ustupom drugim sudovima 29, podignućem obtužnice 404.

U 23 slučaja bio je stavljen predlog privatnog učestnika za povedenje iztrage u smislu §. 36. k. p.

U godini 1911. predane su kr. sudbenom stolu u Požegi 404 obtužnice, i to bez povedenja iztrage 295, a nakon povedenja iztrage 109. K tomu su ostale iz g. 1910. neriešene obtužnice 83. Prema tomu imao je kr. sudbeni stol u Požegi, da u godini 1911. rieši ukupno 487 obtužnica. Ovima valja još pribrojiti 5 obtužnica, koje su putem delegacije predane od inih državnih odvjetničtva na razpravu kr. sudbenomu stolu u Požegi.

Glavnih razprava obavljeno je godine 1911. kod kr. sudbenog stola u Požegi 405, Od ovih 70 pred velikim, a 335 pred malim senatom, za 36 manje nego u godini 1910. Osim toga obavljeno je pred istim kr. sudbenim stolom 10 razprava na privatnu tužbu, kod kojih nije kr. državno odvjetničtvo sudjelovalo.

Na gorespomenutim razpravama odgovarale su za svoje čine 552 osobe, te su od ovih 498 osudjene, a 54 riešene.

Radi zločinstva osudjeno je 399 osoba, radi prestupka 24, a radi prekršaja 75.

Po vrsti zločinstva osudjeno je osoba: radi ubojstva 17, čedomorstva 2, radi uvrede Veličanstva 1, smetanja javnog mira 1, radi javnog nasilja III. slučaja 77, radi javnog nasilja IV. slučaja 1, radi javnog nasilja V. slučaja 4, radi javnog nasilja VI. slučaja 7, radi javnog nasilja XII. slučaja 2, radi javnog nasilja XI. slučaja 1, radi silovanja 3, radi oskvrnuća 3, radi bludnosti

Digitized by Google

suprot naravi 1, radi izloženja djeteta 2, tadi težke tjelesne ozliede 140, radi paleža 4, radi kradje 95, radi pronevjerenja 4, radi prevare 28, radi razbojstva 2, radi pripomoći dane zločincu 2, radi raznih prestupaka 24 i radi raznih prekršaja 75.

Po trajanju kazne osudjeno je osoba: 1 na 15 godina, 1 na 10 godina, 1 na 8 godina, 3 na 7 godina, 7 na pet godina, 17 ispod 5 godina, 10 na 3 godine, 16 na dvie godine, 4 na 1 godinu i pol, 1 na 15 mjeseci, 7 na 1 godinu, 3 na 10 mjeseci, 18 na 8 mjeseci, 17 na 6 mjeseci, 4 na 5 mjeseci, 18 na 4 mjeseca, 31 na 3 mjeseca, 46 na 2 mjeseca, 41 na 1 mjesec, 56 na 6 tjedana, 1 na 5 tjedana, 28 na 4 tjedna, 47 na 3 tjedna, 79 na 14 dana, 1 na 15 dana, 2 da deset dana, 26 na 8 dana, 4 na 5 dana, 8 na 3 dana. Osudjeno je dakle 498 osoba na ukupno 328 godina, 10 mjeseci i 28 dana. (Godine 1911. 571 osoba na 320 godina, 1 mjesec i 7 dana.)

Osudjeno je po spolu: 450 mužkih i 48 ženskih; po obiteljskom staležu: oženjenih ili udatih 259, neoženjenih ili neudatih 223, obudovljenih 16; po vjeroizpoviesti: rimokatolika 350, grčko-iztočnih (iztočno-pravoslavnih) 141, grko-katolika 3, protestanata 1, izraelita 2, muhamedanaca 1.

Od osudjenih stari su: izpod 16 godina 24, preko 16 do 20 godina 80, preko 20 do 30 godina 198, preko 30—60 godina 188, preko 60 godina 8.

Od osudjenih ima pismenih 299 osoba, a nepismenih 199 osoba, dok ih je po državljanstvu 492 hrvatsko-ugarska državljana i 6 inozemaca.

U 137 slučajeva bio je motiv činu predhonna svadja, u 8 slučajeva osveta i mržnja, u 22 slučaja nuždna obrana, a u 3 slučaja razmirice radi politike.

Kod izvadjanja čina upotrebljena su ova orudja: kolac u 43 slučaja, sjekira u 41, nož u 33, puška u 19, batina u 13, revolver u 12, šaka u 8, kamen u 7, vile u 6, motika u 5, flaša u 4, lievča u 3, opeka u 3, stolac u 2, daska u 2, nadžak u 2, budža u 2, daska u 2, budak u 2, kovački nategač 2, cjepanica 1, pivska čaša 1, dinamitni naboj 1, željezna motka 1, kosište 1, testera (pila) 1, letva 1, kosa 1, lopata 1, čaša 1, ožeg 1, kopača 1.

Osudjene su osobe po zanimanju: ratari 348, nadničari 21, služinčad 17, obrtnički i trgovački kalfe 16, obrtnički i trgovački naučnici 5, šumski radnici 6, vinciliri 6, ugljenarski radnik 1, pastir 1, občinski načelnik 1, občinski blagajnik 1, obć. redar 1, željeznički stražar 2, dnevničar 2, poštanski pomoćnik 1, lugari 6, krčmari 2, kavanar 1, konobar 1, trgovac 6, kućarac 1, agent 1, sensal 1, odgovorni urednik novina 2, tokar željeza 1, kovač 3, bravar 1, mehaničar 1, soboslikar 2, dimnjačar 1, bačvar 2, stolar 1, opančar 1, brijač 1, zidar 1, švelja 1, verglaš 1, posebnik 7, prosjak 8, cigani 15, skitnice bez zanimanja 8.

Prema stupnju pijanstva osudjene su osobe počinile čin u 59 slučajeva u napitom, a u 6 slučajeva u podpuno pijanom (neubrojivom) stanju.

Uvodno spomenute po kr. državnom odvjetničtvu godine 1911. konačno riešene prijave, riešene su one u 506 slučajeva za vrieme ispod 1 mjesec dana, u 522 sklčaja za vrieme preko 1 do 3 mjeseca, u 307 slučajeva za vrieme preko 3 do 6 mjeseca, u 202 slučaja za vrieme preko 6 mjeseci do 1 godine, a u 35 slučajeva za vrieme preko 1 godine.

Unesrećenih osoba (mrtvih glava) bilo je tečajem godine 1911. na području kr. sudbenog stola požežkog 117 (manje za 1 nego godine 1910.), a od tih odpada 51 slučaj na silovitim načinom uzsliedilu smrt, dok je u 66 slučajeva uzsliedila smrt iz neopreznosti ili nesrećom bez ičije krivnje.

Digitized by Google

Redovite kaznene sjednice kod kr. sudbenog stola u Požegi obavljene su tečajem godine 1911. 52.

Priziva od 6 područnih kr. kotarskih sudova povodom osuda, izrečenih radi prekršaja, stiglo je i razpravljeno po kr. sudbenom stolu kao prizivnom sudu tečajem godine 1911. ukupno 1355 (manje za 130, nego godine 1910.).

Kr. državno odvjetničtvo interveniralo je tečajem godine 1911. kod kaznenih sudbenih očevida izvan uredovnog sjedišta samo u 1 slučaju.

Stjepan Kovačević.

Kriminalitet u županiji srijemskoj.

Kad je govor o Sriemu, obično se pomišlja na zemlju po prirodi nadarenoj dobrim oranicama, krasnim vinogradima i šljivicima, liepim travnicima, na kojima se nalaze velika krda raznovrstnog domaćeg blaga — bogatih gazda — u obće jednom riečju na zemlju, koje žitelji imadu u izobilju materijalnog dobra. Zato i pjeva djesma: „Ej što je Srijema — toga više nema!" — I ako se ne može baš reći, da je materijalno dobro i imućtvenost naroda glavni uvjet i za njegovu moralnu snagu, to se ipak to materijalno dobro stanje ukazuje u nekim osebinama, koje su karakteristične za Srijemca, a koje ću ovdje u kratko iztaknuti. — Čovjeku, kojemu su žitnice pune, smočnice obiluju raznim smokom, a i u pivnici bačve ne odgovaraju pražninom, toga briga za „svakdanji hljeb" toliko ne muči. — To se i pokazuje i u veselom temperamentu Srijemca, sklonom na veselje, zbijanje šale ili u većem stepenu na objest i lakomislenost. Ovo potonje već je nekriepost, a kako se u bezbrižnom životu služe mnogi Srijemci domaćim otrovom — alkoholom, to se pod uplivom tog otrova kod nekih razvije „kuraža" za počinjanje djela, koja kazneni zakon zabranjuje, a koje inače ne bi počinili.

Osim toga ponosi se Srijemac svojim umom i pokoljenjem i teško si ga onomu, koji ga uvriedi! Osvetiti se za nanešenu mu uvriedu ili nepravdu još nakon godina, tomu je tako prirodno sasvim, kao i po narodnom običaju (otmicom) privesti si ljubljenu osobu, makar da se „venta radi" (tobože) brani, a što inače kriminaliste nazivaju „silom".

Naravno, da ovo ne vriedi za sve žitelje Srijema, ali sam ove obćenite prevalirajuće karakteristike naveo radi toga, da se iz suhoparnih brojka odrazi donekle pravo znamenovanje istih, pa sada prelazim na stvar.

Kod kr. državnog odvjetničtva u Mitrovici u godini 1910. riešeno je ukupno meritorno 2015 kaznenih predmeta, i to od novih prijava pridošlih godine 1910. 1793, i od preuzetih g. 1909. 809 — dakle od ukupnog broja 2602. Istraga je povedena u 131 kaznena slučaja, te je lih u 16 slučajeva iztraga obustavljena. Kaznenih slučajeva, u kojima je bud prijava ili nakon obavljenih predizvida postupak obustavljen, bilo je u svemu 1374.

Obtužnica podignuto je u svemu 625 i to neposrednih 528, a nakon obavljene istrage 97; glavnih razprava (samo oficiozni delikti) bilo je u svemu 682, i to u 641 zločinstva i 41 prestupka, od kojih su obavljene u zboru od 5 sudaca 113, a u zboru od 3 sudca 569.

Sravniv navedene brojeve sa brojevima obtužnice godine 1909. naime 676 i glavnih razprava 670, opaža se, da je godine 1910. podignuto 45 obtužnica manje, a obavljeno 12 glavnih razprava više, nego godine 1909.

Digitized by Google

Nu iz neznatne razlike ne dade se izpravno tvrditi, da je kriminalitet u Srijemu prema godini 1909. pao, jer se mora uvažiti i broj okrivljenika. — Ima i kaznenih slučajeva, gdje se tek nakon godina krivci i dokazala za krivnju pronadju, pa se jednom optužnicom povede postupak više puta protiv okrivljenika najedanput.

To je obično slučaj kod kompliciranih kradja, gdje glavni krivci — romantični junaci — odadu svu silu nuzgrednih čina — epizoda — koje stoje u nerazdruživom savezu sa glavnim činom i gdje po ustanovama kaznenog postupka valja glede svih čina voditi jednu razpravu i izreći jednu osudu. Takovih slučajeva bilo je godine 1910. radi zločina kradje, 2, gdje su glavni krivci odgovarali kao neposredni počinitelji, a ostali radi sukrivnje i dioničtva kradje. — Tako isto biva i kod teških tjelesnih ozlieda, ubojstva, nastalih u obćim tučnjavama u gostioni, crkvenim slavama ciganskim rodbinskim tučnjavama itd.

Evo broja obtuženih godine 1910.

Ukupni broj obtuženih iznosi 1082.

Prema rezultatu glavne razprave riešene su od obtužbe uslied odustaje državnog odvjetnika (§ 250. t. 2. k. p.) 4 osobe, a radi pomanjkanja dokaza ili uspjele obrane (§. 250. t. 3. k. p.) 142 osobe; osudjeno je radi zločinstva ili prestupka 745 osoba, radi prekršaja 191 osoba. — Kazna smrti nije nijedna izrečena.

Zanimiva je ovdje prispodoba sa brojem obtuženika u susjednoj pograničnoj županiji virovitičkoj, gdje je ukupni broj obtuženih iznašao godine 1910. samo 868 osoba, od kojih je radi zločinstva osudjeno 607, radi prestupka 26, a radi prekršaja 108 osoba, dočim je ostalih 121 obtuženih riešeno, — Dakle broj osudjenih u županiji sriemskoj za 68 prelazi broj ukupnih obtuženih u županiji virovitičkoj. — Već iz toga se vidi, da je kriminalitet u Srijemu jači, bez obzira na samu vrst zločinstva.

Prema vrsti kažnjivih djela, sadržanih u navedene gore 625 obtužnice godine 1910. odpada: 277 na zločinstvo teške tjelesne ozliede, 33 na ubojstvo, 9 na umorstvo, 31 na zločinstvo javnog nasilja III. slučaja, 77 na zločinstvo kradje, 15 pronevjerenja, 19 zločinstvo silovanja, 3 zločinstvo potvore, 15 prestupak §-a 486. k. z., 35 zločinstva javnoga nasilja XI. sl. otmicom, 3 prestupka §-a 300. k. z., 19 prestupka §-a 335. k. z. (kulpozna usmrćenja), 4 javna nasilja V. sl., 4 zločinstva oskvrnuća, 3 zločinstva bludnosti suprot naravi, 2 razbojstva, 3 zloč. pometnuća, 1 prestupak strke, 2 prestupka §-a 303. k. z., 3 javnog nasilja IV. sl., 2. zloč. zloporabe uredovne vlasti, 1 zloč. smetanja vjerozakona, zloč. krivotvorenja novca, 3 zloč. paleža, 5 zloč. javnog nasilja VI. sl., 6. zločinstva javnog nasilja XII. sl., 5 zloč. javnog nasilja XIII. sl. — Tomu valja primetnuti i 8 slučajeva zločinstva uvriede Veličanstva, koji su putem delegacije (jer se je čin dogodio u obsegu kr. sudb. stola u Mitrovici) amo na dalnji postupak ustupljeni.

Iz netom navedenih brojeva vidi se, da na krvna zločinstva odpada preko 50 posto, na seksualna zločinstva oko 10 posto, na zločinstva iz koristoljublja preko 17 posto, dočim ostatak na ostala navedena zločinstva i prestupke.

Iztaknuti se mora, da je u navedenim podatcima sadržan i broj stranog žiteljstva, koje je ovdje počinilo zločinstva i prestupke, nu isto je većinom iz tvornice i iz radničkog staleža i na njega odpada tek jedva spomena vriedan dio.

Digitized by Google

Spomena su vriedna još 2 slučaja prevare po domaćim žiteljima, gdje su krivci, obilazeći po selima, nudjali deseterostruku količinu krivotvorenog novca posve tobože dobrih, i na taj način izmamili od seljaka dosta znatnu količinu dobrog novca i time ih oštetili.

Krivci su privedeni zasluženoj kazni, a ovdje samo opomena neukim ljudima, da se čuvaju ovakivih tobožnjih dobročinitelja!

Da bude slika o razvitku kriminala jasna, evo konačno i iskaza o broju obtužnica i glavnih razprava zadnjih 10 godina.

Bilo je:

God.	Obtužnica	Glav. razprava
1900.	480	468
1901.	481	482
1902.	483	452
1903.	529	532
1904.	572	564
1905.	548	515
1906.	611	570
1907.	583	607
1908.	646	591
1909.	676	591
1910.	625	682

Janko Barč.

Zakonarstvo.

Zakonska osnova
o formi pošljednje razredbe pripadnika svih vjera, osim islamske, u Bosni i Hercegovini.

I. Razdio. § 1. Za formu pošljednje razredbe nemuslimana vrijede ove odredbe.

§ 2. Pošljednja se razredba čini privatno ili uz javno zasvjedočenje pismeno ili usmeno.

Ona vrijedi, ako se ispune formalnosti, propisane u ovome zakonu.

Naročito poricanje pregjašnje pošljednje razredbe vrijedi, ako je učinjeno u obliku pošljednje razredbe, koja ima zakonske potrepštine.

Ako je ostavitelj i očitovao pošljednju volju u svojoj pošljednjoj bolesti, od koje je umro, vrijediće ipak pošljednja razredba, samo ako ima inače zakonske potrepštine.

§ 3. Nijemi te gluhi i nijemi, sve da i znadu čitati i pisati, nadalje maloljetnici ispod 18 godina, ako su sposobni da očituju pošljednju volju, smiju činiti samo javnu pošljednju razredbu pred sudom.

§ 4. Pošljednje razredbe više ostavitelja u jednoj zajedničkoj ispravi ne vrijede.

Samo je mužu i ženi dopušteno, da upišu ili dadu upisati svoju pošljednju volju u jednu zajedničku ispravu. Kod toga je sve jedno, da li je pošljednja volja zamjenita razredba muža i žene ili nije.

Takva se zajednička pošljednja razredba može i zajednički poreći. Ako je poreče samo jedan ženidbeni drug, ne može se za to uzeti, da ju je porekao i drugi.

Digitized by Google

§ 5. Ko još nije navršio 18. godine, ko je bolesna ili poremećena uma ili nije u svijesti, zatim slijepi, gluhi, nijemi i lica, koja su bila neporečno osugjena zbog zločinstva prijevare ili zbog kojeg drugog zločinstva, počinjena iz gramzljivosti, ne mogu biti svjedoci pošljednje razredbe.

§ 6. Ako je ostavitelj u svojoj pošljednjoj razredbi namijenio neku korist svjedoku pošljednje razredbe, vrijedi dotična odredba samo onda, ako je volja izjavljena pred toliko svjedoka, koliko ih propisuje ovaj zakon — ne brojeći amo rečenog svjedoka — ili ako je sam ostavitelj svojom rukom pisao dotični dio pošljednje razredbe ; isto vrijedi za namjene, koje ostavitelj učini u posljednjoj razredbi u korist svjedokovog ženidbenog druga, svjedokovih srodnika u uzlaznoj i silaznoj lozi, njegovih pobočnih srodnika, ubrojivši i braću i sestre od strica, ujaka i tetke, nadalje u korist takvih lica, koja su s njim u svezi posinjenjem, zatim u korist braće i sestara ženidbenog druga svjedokovog, konačno u korist takvih lica, koja su svjedokovom ženidbenom drugu rod u uzlaznoj ili silaznoj lozi.

§ 7. Ako se ostavitelj, očitujući pošljednju volju, poziva na naročito pismo, vrijediće razredba samo onda, ako spomenuto pismo ima sve, što treba za pošljednju razredbu.

§ 8. Pošljednje razredbe, načinjene izvan Bosne i Hercegovine, vrijede, što se tiče formalnosti, i onda, ako odgovaraju zakonskim propisima one pravne oblasti, u kojoj su načinjene.

II. Razdio. O privatnoj pošljednjoj razredbi. § 9. Pismena pošljednja razredba vrijedi, ako ju ostavitelj svojom rukom napiše, potpiše i u ispravi naznači mjesto, godinu. mjesec i dan, kad ju je načinio.

Za takvu svojeručnu pošljednju razredbu ne treba svjedoka.

§ 10. Ako pošljednju volju napiše ko drugi, treba da se drži formalnosti, propisanih u §§ 11.—13. ovoga zakona.

§ 11. Ako ostavitelj zna čitati i pisati, onda treba :

1. da pred tri sposobna svjedoka (§ 5. ovoga zakona) izjavi u jeziku, koji oni razumiju, da je ta isprava njegova pošljednja volja ;

2. da pred svjedocima potpiše ispravu ili za svoj prizna potpis,, što ga je već prije potpisao ;

3. da svjedoci na samoj ispravi, a ne samo na omotu, potvrde činjenice, spomenute pod 1. i 2. i da se na njoj potpišu ;

4. da se u ispravi naznači mjesto, godina, mjesec i dan, kad je načinjena.

Ako se svjedocima ne priopći sva sadržina pošljednje razredbe, onda moraju biti sva tri svjedoka zajedno nazočna i kad se daje očitovanje (tačka 1.) i kad se potpisuje isprava (tačka 2.—4.).

Ako se pak svjedocima priopći sva sadržina pošljednje razredbe tako, da se isprava pročita, onda je dosta, da su kod izjave i potpisivanja od tri svjedoka barem dva zajedno nazočna.

§ 12. Ako ostavitelj ne zna čitati i pisati ili ne može iz kojega drugoga razloga svojom rukom potpisati pošljednje razredbe, od potrebe je :

1. da su kod toga tri sposobna svjedoka (§ 5. ovoga zakona), koji razumiju jezik, u kojem je napisana pošljednja razredba ;

2. da jedan od svjedoka, koji zna čitati i pisati, razgovijetno pročita ispravu zajedno ostavitelju i ostalim svjedocima ;

Digitized by Google

3. da ostavitelj nakon pročitanja isprave pred svjedocima izrijekom očituje, da je to njegova pošljednja volja;

4. da ostavitelj onda svojom rukom načini znak i da njegovo ime potpiše svjedok, koji zna čitati i pisati, te naznači mjesto, godinu, mjesec i dan potpisivanja; ako ostavitelj ne može svojom rukom načiniti ni znaka, valja smetnju izrijekom spomenuti;

5. da svjedoci u samoj ispravi potvrde činjenice, spomenute pod 1.—4. i da se potpišu. Pisar pošljednje volje može biti ujedno i svjedok, no on ne smije pročitati isprave (tačka 2.).

§ 13. U onom slučaju § 11., kad se svjedocima priopći sva sadržina pošljednje razredbe, mora barem jedan svjedok da zna čitati i pisati, a inače, a tako i u slučaju § 12., barem dva svjedoka.

Svjedok, koji ne zna pisati, treba da svojom rukom načini znak, a njegovo ime valja da potpiše kao potpisatelj imena svjedok, koji zna pisati.

§ 14. Ako ostavitelj pisaru pošljednje volje, ili onome, koji je s tim pisarom u kakvoj svezi, spomenutoj u § 5., namijeni pošljednjom razredbom neku korist, vrijediće dotična odredba samo onda, ako on:

a) svojom rukom napiše dotični dio pošljednje razredbe, ili

b) taj dio svojom rukom napose potpiše; ili

c) dotičnu odredbu napose izrijekom potvrdi u pismenoj bilješci, stavljenoj u ispravi, ili napokon

d) ako on spomenutu odredbu izrijekom prizna pred svjedocima pošljednje volje, i oni to potvrde na ispravi.

§ 15. Za usmenu pošljednju razredbu potrebne su ove formalnosti:

1. tri sposobna svjedoka (§ 5. ovoga zakona);

2. svjedoci moraju razumjeti jezik ostaviteljev i njega toliko znati, te mogu pouzdano potvrditi, da nema nikakve prijevare niti zablude, što se tiče njegove ličnosti;

3. ostavitelj mora pred svima u isto vrijeme nazočnim svjedocima svu svoju pošljednju razredbu izjaviti jasno i izrijekom, a ne samo tako, da na pitanja odvraća da ili ne.

§ 16. Usmena pošljednja razredba važi samo onda, kad njezinu sadržinu složno pod prisegom potvrde tri svjedoka ili barem ostala dvojica, ako se jedan od njih ne može više da sasluša.

§ 17. Ako se o usmenoj pošljednjoj razredbi docnije načini isprrava u formi pismene pošljednje izjave, onda se ona smatrati kao nova pošljednja razredba.

Njezinu valjanost treba prosugjivati po §§ 9.—14. ovoga zakona.

III. Razdio. O javnoj pošljednjoj razredbi. § 18. Na sudu prima pošljednju razredbu sudac s kojim zakletim sudskim licem.

Mjesto potonjeg sudskog lica mogu se tome uredovanju prizvati dva sposobna svjedoka (§§ 5. i 6. ovoga zakona), od kojih mora da je jedan pismen.

To se može učiniti i izvan sudske zgrade.

§ 19. Sudska lica, koja se nagju u prilikama, spomenutim u § 6. ovoga zakona, ne smiju sudjelovati kod primanja očitovanja pošljednje volje.

§ 20. Sudac mora ostavitelja lično poznavati, ili mu mora njegovu istovetnost potvrditi drugo prizvano sudsko lice ili dva sudu lično poznata svjedoka.

Digitized by Google

Svjedoci istovetnosti mogu biti s ostaviteljem u kakvoj svezi, spomenutoj u § 6. ovoga zakona.

§ 21. Sudac je dužan, da se po mogućnosti osvjedoči, da li je ostavitelj lično sposoban, da može činiti pošljednju razredbu, da ga pouči, kako treba, o smislu i pošljedicama očitovanja i da se uvjeri o ozbiljnoj i pravoj volj njegovoj.

§ 22. Naustice izjavljenu pošljednju volju valja upisati u zapisnik.

Ako ostavitelj hoće, da se upišu odredbe nejasne i dvojbene, zbog kojih bi lako moglo doći do parnice, ili koje ne bi bile podobne, da se postigne ono, što namjerava ostavitelj, onda valja da ga sudac kako treba pouči.

Ako ostavitelj uza sve to ostaje kod tih odredaba, valja doduše upisati pošljednju razredbu, no u zapisniku treba izrijekom spomenuti, što je ostavitelju predstavljeno.

§ 23. Pošljednju razredbu, koju je sudac uzeo u zapisnik, valja pročitati ostavitelju pred drugim sudskim licem, dotično pred oba svjedoka (§ 18. ovoga zakona) i ostavitelj treba da ju potpiše.

Na naročiti zahtjev mogu se ipak oba svjedoka, dotično drugo sudsko lice, ukloniti, kad se sastavlja i čita zapisnik, no u takvom slučaju mora se ostavitelj pred svjedocima, dotično pred drugim sudskim licem potpisati i mora izrijekom izjaviti, da mu je isprava pročitana i da odgovara njegovoj volji.

To valja izrijekom i u zapisniku spomenuti.

§ 24. Kad neko, ko je slijep, gluh, nijem ili gluh i nijem, izjavljuje svoju pošljednju volju u zapisnik, treba da su nazočna oba svjedoka, dotično drugo sudsko lice, i onda kad izjavljuje pošljednju volju i kad se ta volja upisuje u zapisnik, a tako i onda, kad se zapisnik čita i kad ga ostavitelj potpisuje. U zapisniku valja naročito spomenuti, da je to učinjeno.

§ 25. Gluhi, koji zna čitati, mora pošljednju razredbu, uzetu u zapisnik, sam pročitati i izrijekom potvrditi, da ju je pročitao i našao, da odgovara njegovoj volji.

Ako on ne zna čitati, treba prizvati osim svjedoka, dotično drugog sudskog lica, još jednog njegovog pouzdanika, koji razumije znakove njegova govora.

Kao pouzdanici mogu se uzeti bez razlike spola i takva lica, koja su gluhome rod ili su s njim u tazbini, ili svezi posinjenjem ili ženidbom. Uostalom moraju i ti pouzdanici imati svojstva sposobnih svjedoka (§ 5. ovoga zakona).

Sudac se mora pouzdano osvjedočiti iskušavanjem, koje nije u svezi sa samim očitovanjem pošljednje volje, da li gluhi razumije govor znakovima.

U zapisnik valja izrijekom spomenuti, da je to učinjeno.

§ 26. Ako treba primiti pošljednju razredbu nekoga, ko je nijem, ili gluh i nijem, a zna čitati i pisati, onda mora on sam pročitati očitovanje primljeno u zapisnik i na njemu svojom rukom napisati, da ga je pročitao i našao, da odgovara njegovoj volji.

Ako on ne zna čitati i pisati, onda se moraju uzeti dva njegova pouzdanika, koji razumiju znakove njegova govora. Na to valja primijeniti propise § 25., rast. 3. i 4. ovoga zakona.

§ 27. Ako ostavitelj ne zna jezika, u kojem je primljena pošljednja

Digitized by Google

razredba, mora se k uredovanju prizvati zakleti tumač, koji mora ujedno imati sva svojstva sposobnog svjedoka (§§ 5. i 6. ovoga zakona).

§ 28. U zapisniku treba da je:

1. mjesto, godina, mjesec i dan uredovanja;

2. ime i prezime sudskih lica, a tako i službeno sjedište suca;

3. ime i prezime ostavitelja, svjedoka, svjedoka za istovetnost, pouzdanika i tumača, ako se takvi možda prizovu;

4. potvrda, da sudija poznaje ostavitelja ili da mu je njegova istovetnost zasvjedočena i ko mu je zasvjedočio, konačno, da su mu lično poznati svjedoci istovetnosti;

5. napomena, da je zapisnik pročitan ostavitelju ili da ga je on sam pročitao i očitovao, da odgovara njegovoj volji;

6. potvrda, da se doista pazilo na propise §§ 21.—26. ovoga zakona, ako ih je valjalo primijeniti;

7. potpis ostavitelja, a ako su bili prizvani svjedoci, tumači ili pouzdanici, i potpis tih lica.

Svjedoci istovetnosti mogu se potpisati ili na kraju zapisnika ili iza napomene o potvrdi istovetnosti.

Ako ostavitelj ili koji svjedok ne zna pisati, mora načiniti svojom rukom znak, pa mora ime nepismena ostavitelja potpisati drugo sudsko lice, dotično jedan od svjedoka, a ime nepismena svjedoka, drugi svjedok.

Ako ostavitelj ne može načiniti ni svojeručnog znaka, onda se mora takva prepreka izrijekom spomenuti, te je moraju svjedoci napose potvrditi.

8. Potpis sudskih lica.

U zapisniku se ne smije ništa izbrisati, preko napisanoga pisati ili među retke upisivati. Ako se moraju precrtati riječi, učiniće se to tako, da ostanu čitke. Ako se tijem preinači sadržina isprave, mora se na kraju napomenuti broj precrtanih riječi, te će tu napomenu potpisati ostavitelj, svjedoci i sudska lica.

Pojedine strane zapisnika treba tako ispuniti i potpisati, da po mogućnosti ne može ko drugi štogod dodati; za to valja crtom ispuniti mjesta, koja su ostala prazna.

Ako ima zapisnik više od jednog tabaka, moraju svaki tabak potpisati ostavitelj i sudska lica, te se moraju tabaci sašiti uzicom, koja će se na kraju isprave pričvrstiti sudskim pečatom.

Ako se nađe nedostataka, protivnih odredbama prethodnih triju rastavaka toga paragrafa, prosudiće sud, da li ti nedostaci vjerodostojnost isprave slabe ili ruše.

§ 29. Pošljednju razredbu, primljenu u zapisnik u smislu pređašnjih propisa, valja da sud zapečati i na omotu naznači, čija je unutra pošljednja razredba.

Ispravu valja zatim kod suda pohraniti, a stranci izdati potvrdu.

§ 30. Onaj, ko zna čitati i pisati, može svoju već napisanu pošljednju razredbu predati sudu, ali ju mora barem sam potpisati i predati.

Pošljednju volju prima sudac s jednim zaprisegnutim sudskim licem ili pred dva svjedoka (§ 18. ovoga zakona).

O uredovanju sastavlja se zapisnik (§ 28. ovoga zakona), koji će potpisati ostavitelj i lica, koja su kod toga sudjelovala.

Pri tome će se sudac uvjeriti, je li ostavitelj pošljednju razredbu svojom

Digitized by Google

rukom napisao ili barem svojom rukom potpisao, pa će svoja opažanja usta noviti u zapisniku.

Takva pošljednja razredba, primljena prema propisima § 29. ovoga zakona u sudsku pohranu, vrijedi kao javna pošljednja razredba.

Kad ostavitelj opet uzme takvu kod suda predanu pošljednju razredbu, onda ona gubi svojstvo javne isprave, te se smatra samo kao privatna pismena pošljednja razredba, ako ima zakonske potrepštine takve razredbe.

§ 31. Ako se izrijekom poreče pošljednja razredba, koja je u smislu gornjih ustanova toga razdjela primljena na sudu, onda valja to poricanje učinjeno u obliku javnog očitovanja pošljednje volje, zabilježiti na prvoj ispravi.

IV. Razdio. O povlaštenim pošljednjim razredbama. § 32. Povlaštenu pošljednju razredbu može načiniti:

1. ko boravi u općini, u kojoj se pojavi kuga ili koja druga za život pogibeljna i ujedno priljepljiva i takova bolest rednja (epidemija), koja naglo svršava;

2. ko se nalazi na brodu na pučini morskoj;

3. svako aktivno ili ono lice soldatskog staleža, koje se izdržava u invalidskoj kući;

4. vojeno lice, koje ne pripada soldatskom staležu, ako za vojne služi u vojsci ili na ratnom brodu na moru u ratno i mirno doba;

5. lice, koje za rata boravi na bojnom polju ili u podsjednutom mjestu ili ne dalje od 8 kilometara od tih mjesta.

§ 33. Za povlaštene su pošljednje razredbe dosta dva svjedoka (§§ 11., 12., 15. ovoga zakona).

U slučajima §§ 11. i 12. ovoga zakona je dosta, ako zna i jedan samo od svjedoka čitati i pisati (§§ 13. ovoga zakona).

Svjedoci kod svih povlaštenih pošljednjih razredbi mogu biti i lica, koja su navršila četrnaestu godinu.

Kad postoji pogibao zaraze, nije od potrebe, da su svjedoci u isto vrijeme nazočni. Isto vrijedi i o pošljednjim razredbama vojenih lica za rata i na brodovima, stavljenim u službu u ratno i mirno doba.

§ 34. U slučajevima tačke 1., 2., 4. i 5., § 32. ovoga zakona gubi snagu povlaštena pošljednja razredba za 6 mjeseci, pošto prestane iznimno stanje, u kojem je načinjena.

No povlaštena pošljednja razredba ostaje na snazi, ako se dokaže, da je ostavitelj od dana, kad je minuo šestmjesečni rok, pa do svoje smrti, bio u takvome stanju, da nije mogao više načiniti nove valjane pošljednje razredbe.

Povlaštene pošljednje razredbe vojenih lica (tačka 3. i 4. § 32. ovoga zakona) gube snagu:

a) za šest mjeseci, pošto ta lica istupe iz aktivne službe;

b) ako se takva lica otpuste za kazan, od onoga dana, kad se otpuštenje obznani.

V. Razdio. Završene i prelazne odredbe. § 35. Ovaj zakon staje na snagu u dan, u koji se proglasi.

§ 36. Ovaj se zakon ne primjenjuje na pošljednje razredbe, koje su načinjene prije, nego je ovaj zakon stao na snagu, i to:

Digitized by Google

a) ako ostavitelj umre u godini dana, otkako je stao na snagu ovaj zakon;

b) ako se dokaže, da je ostavitelj od dana, kojega je istekao jednogodišnji rok, pa do smrti, bio u takvome stanju, da nije mogao više načiniti nove valjane pošljednje razredbe.

(Svršit će se.)

KNJIŽEVNOST.

Архив за правне и друштвене науке.

Naši čitaoci poznaju već dobro ovaj organ pravnoga fakulteta univerziteta Beogradskog, jer samo njemu u više navrata progovorio na ovome mjestu. Da je moj nazor o „Arhivu" istinit i da ga mogu mirne duše preporučiti i čitaocima „Mjesečnika", razabrati će pomni čitalac već iz sadržine X., XI. i XII. knjige, koju evo priopćujem:

Knjiga X. Državno pravo: Ministarska odgovornost pod Ustavom od god. 1869. od Aleksandra D. Bodi. — Jedna pogreška i protivustavna odredba u našim zakonima, od G. B. Velićkovića. — Aneksija Bosne i austrijski ustav, od Milana V. Gjorgjevića. Administrativno pravo: Reorganizacija sudova, od Miloša M. Stojanovića. Medjunarodno pravo: Druga haška konferencija mira, od dra. Milete N. Novakovića. Crkveno pravo: Zastarjelost u crkvenom kaznenom pravu, od dra. Nikodema Milaša. Narodna ekonomija i financija. Narodna banka i sitne menice, od dra. Vel. I. Bajkića. Gradjansko pravo i postupak: O prvenstvu izmedju intabulacije (hipoteke) i tapije (ubaštinjenja), od Živojina M. Perića. — O formalnim izjavama volje s naročitim obzirom na naš gradjanski zakonik, od dra. Dragoljuba Arangjelovića; — Nekolika razlaganja o opštem punomoćiju, od Gjor. Pavlovića. — O pojmu državine, od dra. Lazara Markovića. Istorijapravaiobičajnopravo: Zakonodavstvo u XVIII. i XIX. veku u Crnoj Gori, od Jov. M. Jovanovića. Iz života našega naroda s pravnog gledišta, od Stanoja M. Mijatovića.— Državni poredak za prve vlade knjaza Miloša, od Alekse S. Jovanovića. Jedan nov pokušaj kodifikacije našeg privatnog prava, od Živojina M. Perića. Rimsko pravo: Dim. Hr. Stojanov: Položenieto na ženite pri pozakonoto nasljedovanje, spored naistaroto rimsko pravo, od Relje Ž. Popovića. Krivično pravo i postupak: Obustava krivične parnice do rasprave u gradjanskoj parnici pitanja privatno-pravnog, od koga zavisi krivica, od Mih. P. Jovanovića. — Tumačenje § 125. kazn. zak., od dra. M. Miljkovića. Parlamentarna kronika. Sudskakronika. Ocene i prikazi. Beleške.

Knjiga XI. Državno pravo: Ministarska odgovornost pod Ustavom od 1869., od Aleksandra D. Bodi. Administrativno pravo: Reorganizacija sudova, od Miloša M. Stanojevića. Medjunarodno pravo: Druga haška konferencija mira, od dra. Milete X. Novakovića. Crkveno pravo: Neizgladljivi karakter sveštenstva u pravoslavnom crkvenom pravu, od dra. Nikodima Milaša. Narodna ekonomija i financija: Carinska Unija izmedju Austro-Ugarske i Srbije, od Živojina M. Perića (s francuskog preveo Aleksandar D. Bodi).

Digitized by Google

— Marksove teorije o višku vrednosti od Gjorgja Gjurića. Pregled novije ekonomske i financijske literature od Gjorgja Gjurića. Gradjansko pravo: Porodični savet (čl. 100—110 zak. o starateljstvu), od Ninka Perića. — Nekoliko reči o turskom gradjanskom zakoniku „Medželen" od dra. A. P. Hristića. Krivično pravo i postupak. Prilog k tumačenju § 125. kazn. zakona, od Jer. M. Popovića. — Kongres nemačkog medjunarodnog društva za krivično pravo, od Živka Topalovića. — Dr. Franz v. Liszt, od dra. Tome Živanovića. — Pojam krivičnog dela u projektu nemačkog kaznenog zakonika, od dra. Tome Živanovića. — Princip zakonodavnog regulisanja osnovnih problema pozivne tajne, od dra. Tome Živanovića. — Projekat kaznenoga zakona za kraljevinu Srbiju, od dra. F. K. Neubeckera (s nemačkog preveo Drag. S. Janjić). Istorija prava: Rad na „toržestvenim zakonima", od Alekse S. Jovanovića. — O pravnoj terminologiji, od dra. L. Bakotića. Sudska kronika. Ocene i prikazi. Beleške.

Knjiga XII. Crkveno i bračno pravo: Zakletva novo izabranoga episkopa vladaocu, od dra. Nikodima Milaša. — Brakorazvodni sud u Srbiji, od dra. Lev. Mitrovića. Administrativno pravo: Reorganizacija sudova, od Miloša M. Stanojevića. — Pravna teorija o aktu administrativne vlasti, od dra. M. Palićevića. Gradjansko pravo: Pravni položaj vanbračne dece po nemačkom gradjanskom zakonu, od Ninka Perića. — Nekoliko reči o izmenama i dopunama u gradjanskom zakonu o testamentima, od M. Konstantinovića. — Starateljstvo u nemačkom pravu, od Aleksandra Petrovića. — O nezastarivosti prava svojine, od dra. Lazara Markovića. — Važnost (autoritet) presudjene stvari, od dra. Gjorgja Pavlovića. — Prenos nepokretne imovine putem potvrdjenog ugovora, od dra. Živana Spasojevića. — O nezastarivosti prava svojine, od St. Maksimovića. — Pribavljanje pokretnih stvari u svojinu, od P. M. Jovanovića. — Krivično pravo: Reforma nemačkog krivičnog zakonodavstva, od Petra M. Grebenca. — Protivpravnost napada kod nužne odbrane, od Živka Jovanovića. — Krivični momenat kod uvrede, od dra. Ž. Janićijevića. — Pojam kradje de lege ferenda, od dra. M. Miljkovića. Trgovačko i naučno pravo: Izveštaj g. ministra pravde, sa medjunarodne konferencije u Haagu za izjednačenje menićnog prava, koji je podneo g. Spasoje Radojičić, delegat kraljevine Srbije, od Sp. Radojičića. Narodna ekonomija i financija: Pregled novije ekonomske i financijske literature: O istoriji ekonomskih doktrina, od dra. Gjorgja Gjurića. — Desetak, od M. Dimitrijevića. — Književni pregled: Stojan Novaković: Dvadeset godina ustavne politike u Srbiji 1883. — 1903.; Beograd 1912. Izdanje knjižarnice S. B. Cvijanovića, od Slobodana Jovanovića. Sudska kronika. Ocene i prikazi. Beleške. **Šilović.**

Alfred Amschl: **Beiträge zur Anwendung des Strafverfahrens. Erstes Heft. Zweite, umgearbeitete Auflage.** Wien. März 1911.; str. VI. + 222.

Izvedenja, koja Amschl donosi u poglavlju o donašanju djelovanja savjetne komore glede pravnih lijekova, su pogledom na prvo izdanje „prinosa" prostranija i dublja. Amschl sudi, da tvore odredbe o pravnim lijekovima najgoru partiju kaznenog postupnika, jerbo su malone potpu-

Digitized by Google

noma nedostatne. Toj okolnosti pripisuje i pojav, da je praksa dala bezročnoj nadzornoj pritužbi u smislu §-a 15. kaz. post. širinu upotrebe, koja sigurno nikada od zakonodavca nije mogla biti namišljena. Veoma prijeporno pitanje, koji sudbeni organ ima da odredi, da se tko zatvori, kada se stavi ovaj predlog po proglašenju osude, rieŠava Amschl ovako: ni sudac istražitelj, ni savjetna komora, nego sakupljen sudski senat od četiri člana ili, ako taj nije više sakupljen, kazneni sud od tri člana, treba da odlučuje o takovom predlogu. Taj nazor jest dakako praktičan i povoljan, makar se — jer drukčijih zakonskih propisa nema — takodjer suprot odluci o takovim predlozima na zatvor kao jedino pravno sredstvo dopustiti mora nadzorna pritužba!

U poglavlju o položaju suca istražitelja zahtijeva Amschl prije svega izbavljenje njegovog djelovanja od svakog nepotrebnog formalizma. Povedenje istrage ne smije se odrediti formalnom zaključkom; povedenje je zbilja faktičan postupak. Pogrješno je dakle odgoditi povedenje istrage na doba po saslušanju okrivljenika, jer saslušanje samo je već dio istrage. Više puta upotrijebljena rečenica, da je istraga postala pravomoćna, pusta je fraza; okrivljenik naime nije vezan glede pritužbe na nikakav rok. Za tim se bavi pisac sa mnogim daljnim pitanjima glede istražnih posala, tako osobito sa interesantnim pitanjem, jeli dopustivo po obustavi prethodnih izvida izdati uredovnu svjedodžbu o nekrivnji; on kaže, da sudište smije samo izručiti prijepis naredbe obustavljenja. Ako ne dostaje ovaj prijepis o okrivljeniku, može zamoliti državnog odvjetnika za prijepis razloga obustavljanja, a stvar je slobodnog razbora ovoga, hoće li molbi udovoljiti ili ne.

Slijedeće poglavlje tiče se nastavka kaznenog postupka bez obnove. Kada su prethodni izvidi protiv konkretne osobe obustavljeni, može se postupak nastavit bez obnove, ako okrivljenik nije bio još kao takav preslušan. Ako je bio kažnjiv čin, koji se smatrao najprije zločinstvom, kasnije kao prekršaj pred kotarskim sudom presudjen, pak se pronadjoše tada novi razlozi za sumnju, da se radi ipak o zločinstvu, onda po nazoru Amschlovom nije potrebno, da zaključi savjetna komora obnovu, da se stvar izvede na čisto kod sudbenog stola. Doznaka kaznene stvari kotarskome sudu ne sadržaje odstupa od proganjanja, jer se radi samo o proganjanju čina, a taj progon nije bio nikad napušten, makar da je bio čin različno prosudjivan, jedan put zločinstvom, drugi put prekršajem. Uz taj nazor može se zaista pristati, samo mora svakako čin uviek u istinu biti istovjetan, jer mijenjanje oznake može kod delikata, kod kojih je za kažnjivost odlučan uspjeh (Erfolgsdelikte), tangirati i pravnu identičnost čina. — Završetak toga poglavlja tvore pretresanja o pitanju, imadu li zaostali nasljednici pravo, da traže obnovu u svrhu dokaza nekrivnje pokojnoga okrivljenika. Amschl odgovara niječno. Pristajemo uz to; praktične potrebe za riješitbu pitanja u protivnom smislu po našem sudu nema.

Protiv lakoumnih, nezaslužnih povreda u poštenju daju dotični propisi kaznenog zakona sami dovoljnu zaštitu. Ako je od dokaza nekrivnje odvisna rješitba pitanja privatnog prava, na primjer, kod požara isplata osigurane svote, onda daju civilnoprocesualni propisi dosta sredstvâ prodrijeti sa privatnopravnim tražbinama uz dokaz nevinosti okrivljenika.

Vrlo toplo zauzima se Amschl za položaj državnog odvjetništva. Kada su izišli njegovi prinosi u prvom izdanju, prigovaralo mu se od uglednih strana, da ide predaleko sa naglašivanjem položaja državnog odvjet-

Digitized by Google

nika ; predbacivalo mu se, da je zaboravio, da se državno odvjetništvo nalazi prema sudovima u odnosu stranke. Amschl je revidirao svoje stajalište najsavjestnije, ublažio je gdjegdje ovu ali onu riječ, no u stvari ostao si je sasma vjeran. Uvidjavni praktici dati će mu pravo. Pošto imade državno odvjetništvo nekakva „veća prava" pred strankama, onda mu pripadaju takodjer veće dužnosti nego li strankama. Pravo se tuži A m s c h l, da i zakon sam (§. 30. zak. o sudskom ustrojstvu) poznaje nekakvu manju vrijednost kaznenih posala. Nikako ne odobrava pojave, što se sve više osjećaju, da se pokriva prava anarkija u dokazima sa plaštom slobodnog sudačkog uvjerenja. Nijedan uvidjavan praktik ne će poricati, da u takvim odnošajima može biti samo u korist svrhama uspješnog kaznenog pravosudja, ako se tamo, gdje treba, da državno odvjetništvo sudjeluje kod oživotvorenja visokih ciljeva priznade državnomu odvjetniku uloga vlasti pravosudne uprave — usporedjene sudištima.

Pisac govori oduševljeno za načelo legaliteta, no ne plaši se priznavati, da može kod političnih verbalnih delikata odlučivati samo ćut takta, što odgovara bolje pravnoj zaštiti, koju hoće zakon ili progon ili ukinuće progona. Otuda proizlazi glavni zahtjev za zvanje državnog odvjetnika — takt (str. 88.). Potpuno uvažavanje nailazi kod pisca takodjer načelo §-a. 3. kaz. post., da mora državni odvjetnik sudjelovati i u svrhu rasteredbe okrivljenika. Žali, da slovom zakona nije državnomu odvjetniku dopušten kao kod zločina i prestupaka takodjer u postupku radi prekršaja na korist okrivljenika uložiti priziv. Ta rečenica adresovana je na one sudce mladeži, koji kažu, da se mora svim malodobnima bez obzira na težinu učina dosudjivati svigdar kazan najmanje šestmjesečnog zatvora, dakle najviša dopuštena kazan, da uzmognu postati učesnici dobročinstva odgoja u zavodima. Kad A m s c h l izjavljuje, da se takve, nesumnjivo sa najboljom namjerom izrečene odsude radjaju iz ludosti, onda se ne može tvrditi, da pretjerava. — A m s c h l zahtijeva za državnog odvjetnika pravo, da smije plaidirati na odriješenje, makar da optužbu ne povuče natrag. Razlog za njegov nazor, da može kod porote predlagati niječan odgovor na pitanja, ima nešto dokazne snage ; ipak će se teško primiti, jer sudišta, kao što kaže pisac, radi ugleda sudišta ne vide rado, da moraju izreći apsulotornu osudu, bez odstupa od kaznenog progona. Nama se čini, da mora imati i zanimanje u korist optuženoga, ako se optužba ne povuče natrag, svoju granicu. Državni odvjetnik ne smije doći u protuslovlje sa svojim predlozima, i to osobito tamo ne, gdje pripada obrani slava, da je dobavila materijal za riješenje od optužbe i da ga je upotrebila kako treba.

Slijedeći dio, tičući se o p t u ž n i c e i p r i g o v o r a, daje piscu priliku da kaže svoje nazore o zakonito i stvarno pravilnom sastavljanju optužnice i da razjasni pravnu narav prigovora suprot optužnice. Prigovor mu je nepravi pravni lijek, jerbo nema svrhe, da se bori protiv ikoje sudske odluke, nego da stopro izazove takvu odluku. Uzrok neznatnih praktičnih uspjeha prigovora vidi autor u prvom redu u činjenici, što državna odvjetništva ne podižu obijestnih optužnica, suviše i u tome, što viši zemaljski sudovi mogu udovoljiti prigovorima isključivo tek radi protivnosti u spisima i logičnih pogrešaka u zaključivanju uz uvaženje činjeničnog gradiva, prema čemu ne smiju se upustiti u psihologično prosudjivanje sabranih dokaza sa svedocima odnosno vještacima, buduć da nedostaju zahtjevi neposrednosti.

Digitized by Google

Privatni učesnici i supsidijarni tužitelji predmet su obširne ocijene u jedanaestom poglavlju. Načelno važan je nazor pisca, da je doduše supsidijarna optužba institut javnog prava, pa da ipak mora prestati odmah, kada je u adhezijskom postupku zahtjevana naknada štete naplaćena. S tim odbacuje autor nazor pl. Wasera, da je supsidijarna optužba sredstvo kontrole naprema državnom odvjetništvu, da li je odstup od progona zakonit ili ne. Amschlov nazor odgovara potpunoma visokomu njegovomu mnijenju o službi državnog odvjetništva, a ima takodjer mnogo za se, jerbo zakonodavac, koji bi htio stvoriti kontrolno sredstvo prema državnomu odvjetniku, sigurno ne bi bio izabrao ovakovo, koje mora ostati bez uspjeha u svim slučajima, gdje ne može biti govora o nikakvoj naknadi privatne štete.

Dvanaesto, najopširnije poglavlje posvećeno je tiskovnomu postupku. Po uredbi i sadržaju tvori kratku, ali odličnu monografiju o tom postupku, koja dava takodjer izvještaj o svim važnim pitanjima iz područja uporave zakona o štampi. Mnoge zastarelosti toga zakona, osobito njegov vrlo omražen objektivan postupak odkrio i osudio je pisac bezobzirno, ipak se ne nada još mnogo godina reformiranju štampe. Čini mu se, kao da u tom obziru nema prave ozbiljnosti (str. 108.).

Toliko u malenim potezima o sadržaju knjige, koju zaključuje dodatak obrazaca za optužnice svih važnijih kažnjivih čina. Ovi obrasci osvojili su si već malo ne sve njemačke provincije: želeti je, da bi se izdali i u prevodima na jugoslavenske jezike. Njihova pristupačnost uzdignula bi se ovako zaista u najvišoj mjeri. — Amschlova knjiga opsiže, kako vidjesmo, najvažnije odjele kaznenog postupnika. Njezina metoda, kako se raspravljaju pitanja, upravo je tako duboka i temeljita, kao što je prijatna i privlačiva; pisac osvetljuje svaki kut i kutić, uzima iscrpljivo na um znanost i praksu. Jezik mu je doličan, sasvijem jasan, baš suprotivan t. zv. Juristendeutsch.

S time, što je preradio prvu svesku svojih „prinosa“ i izdao ju, obvezao si je Amschl i znanost kaznenog postupka i praksu u veliku hvalu! Znanost dobit će iz tih prinosa mnogostranskih pobuda, praksa novog oživljenja i sigurnog uporišta, da se ne krnji po provincijama. Živo želimo, da k ovim dvim sveskama prinosa k uporavi kaznenog postupka pridodje još treća sveska i da ih izda pisac sve tri skupa: ova će knjiga postati onda odličan sustav austrijskog kaznenog postupnika!

Gradec u Štajerskoj. Dr. Metod Dolenc.

VIESTNIK.

(Previšnje odlikovanje.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 3. maja 1912, odsječnom savjetniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade Gjuri Vrankoviću premilostivo podieliti naslov i značaj kr. banskog savjetnika uz oprost pristojba.

(U Dalmaciji.) Njegovo se c. i k. Apostolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem 27. aprila o. g. premilostivo udostojilo, da udieli potpredsjedniku pokrajinskog ravnateljstva financija u Zadru Ludvigu Hočevaru

Digitized by Google

komendatorski krst reda Frana Josipa sa zviezdom, prigodom, kad je sam zapitao, da bude postavljen u trajno stanje mira.

(I m e n o v a n j a.) Kraljevski povjerenik u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji obnašao je imenovati kr. sudbenim pristavima II. razreda extra statum izpitane prislušnike: Vasiljka Š t e f a n o v i ć a kod kr. kotarskoga suda u Pakracu za kr. kotarski sud u Vrginmostu, Ivana J a d a n i ć a kod kr. sudbenoga stola u Petrinji za kr. kotarski sud u Petrinji, Andriju M o h o r o v i č i ć a kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu za kr. kotarski sud u Križevcima, Matu M a l i n a r a, kod kr. zemaljske kaznione u Mitrovici za kr. kotarski sud u Djakovu, Zvonimira P a p i ć a kod kr. kotarskoga suda u Cirkvenici za isti kr. kotarski sud, kr. sudbenim pristavima extra statum izpitane prislušnike: Milana R a č e k a kod kr. kotarskoga suda u Brodu za kr. kotarski sud u Virovitici i dr. Juraja M i l l e s a kod kr. kotarskoga suda II. u Zagrebu za kr. sudbeni stol u Varaždinu, dra. Aleksu I v i ć a, perovodjom višeg razreda kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade u VIII. činovnom razredu sa sustavnim berivima, dodielivši ga na službovanje kr. zemaljskom arkivu u Zagrebu, kr. kotarskog pristava II. razreda Jovana M o j s i l o v i ć a kr. županijskim komasacionim povjerenikom i povjerenikom za uredjenje zemljištnih zajednica za područje županije ličko-krbavske, dra. Otona K o n d r a t a, zamjenika državnoga odvjetnika, u službovanju kod kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, sudbenim pristavom I. razreda za kr. kotarski sud u Ogulinu, Radovana G o l u b i ć a, pravnoga vježbenika kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu prislušnikom u obsegu kr. banskog stola, — Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je svršenog pravnika Fedora A r a n i t z k o g bezplatnim perovodnim vježbenikom u privr. svojstvu kod kr. ravnateljstva erar. pravnih posala u Zagrebu.

(U D a l m a c i j i.) Njegovo se c. i k. Apostolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem 27. aprila o. g. premilostivo udostojilo, da imenuje dvorskog savjetnika i zamjenika pokrajinskog ravnatelja financija u Zadru Ivana V i d u l i c h a pokrajinskim ravnateljem financija u Zadru.

(U B o s n i i H e r c e g o v i n i.) Njeg. c. i kr. Apostolsko Veličanstvo je blagoizvoljelo Previšnjim riešenjem od 30. aprila 1912. da na najponizniji predlog c. i kr. zajedničkog ministarstva financija najmilostivije imenuje dvorskog savjetnika u bos. herc. odieljenju zajedničkog ministarstva financija dra. Todora Z u r u n i ć a odjelnim predstojnikom zemaljske vlade u Sarajevu, a okružnog predstojnika Fridricha F o g l a r a dvorskim savjetnikom u bos.-herc. odieljenju zajedničkog ministarstva financija.

C. i kr. zajedničko ministarstvo financija naimenovalo je sud. pristava u kotarskom sudu u Gradačcu dra. Filipa N e u f e l d a, sudskim tajnikom u okružnim sudu u Tuzli.

Zemaljski poglavar naimenovao je auskultanta u kotarskom sudu u Visokom Josipa S c h w a r z a privremenim sudskim pristavom u IX. dnev. razredu, svršenog pravnika Gustava D e u t s c h a privremenim auskultantom u okružnom sudu u Sarajevu, svršenog pravnika Gustava pl. G a j a privremenim auskultantom u okružnom sudu u Banjoj Luci i svršenog pravnika dra. Mojsija V i o l o n i j a privremenim auskultantom u okružnom sudu u Mostaru, privremenog perovodnog vježbenika u kotarskom uredu u Gacku Stjepana D o l i ć a privremenim političkim pristavom II. razreda, svršenog

Digitized by Google

pravnika dra. Stojana Stojnića privremenim auskultantom u okružnom sudu u Sarajevu, vladinog perovodju kod pravosudnoga odieljenja zemaljske vlade Petra Mirosavljevića sudskim pristavom i istodobno ga premjestio k okružnom sudu u Tuzli, sudskog pristava u kot. sudu u Bos. Krupi Henrika Sattlera vladinim perovodjom i istodobno ga premjestio k pravosudnom odieljenju zemaljske vlade,

(Premještenja.) Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 29. aprila 1912. premilostivo dozvoliti premještenje kotarskog sudca Valentina Tomića iz službenih obzira od kotarskog suda u Novoj Gradiški k onomu u Čazmi.

Kraljevski povjerenik u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji obnašao je premjestiti na vlastitu molbu kr. kotarskog pristava I. razreda Stjepana Brkanovića od kr. kotarske oblasti u Kostajnici k onoj u Požegi, te iz službenih obzira: kr. kotarske pristave II. razreda Ivana Čanića od kr. kotarske oblasti u Zlataru ka kr. županijskoj oblasti u Varaždinu i Ivana Banovca od kr. zemaljskog statističkog ureda u Zagrebu ka kr. kotarskoj oblasti u Kostajnici, kr. kotarskog pristava II. razreda Juraja Gjurina od kr. kotarske oblasti u Velikoj Gorici ka kotarskoj oblasti u Pisarovini i kr. kotarskog pristava II. razreda dra. Aleksandra Šibenika od kr. županijske oblasti u Velikoj Gorici, kr. kotarskog predstojnika Petra Juzbašića od kr. kotarske oblasti u Županji kr. županijskoj oblasti u Požegi, obnašao je povjeriti upravu kr. redarstvenoga povjereničtva u Požegi kr. kotarskom predstojniku Rudolfu Petriku, obnašao je premjestiti Milana Barthu, kotarskoga sudca na Udbini, uslied vlastite molbe k sudbenom stolu u Gospiću, dra. Aurela Plemića, kotarskog sudca u Čazmi uslied vlastite molbe kotarskom sudu u Novoj Gradiški, kr. kotarskog pristava I. razreda dra. Dragutina Pavlinića od kr. županijske oblasti u Gospiću ka kr. županijskoj oblasti u Varaždinu.

(U Bosni i Hercegovini.) C. i kr. zajednički ministar financija premjestio je sudske tajnike dra. Eusigniusa Lastowieckoga od kotarskoga suda u Brčkom okružnom sudu u Tuzli, dra. Jakova Eislera od kotarskoga suda u Bos. Krupi k onome u Brčkom, povjerevši mu ujedno i upravu ovoga suda, Hašim bega Badnjevića-Pašalića od okružnoga suda u Bihaću k onome u Mostaru, Rudolfa Czupicka od kotarskoga suda u Čajniću k okružnom sudu u Travniku, dra. Hugu Konrada od kotarskoga suda u Foči k okružnom sudu u Sarajevu, Wolfa Lieblein a od kotarskoga suda u Maglaju k okružnom sudu u Sarajevu i Bernharda Ladena od kotarskoga suda na Sanskom Mostu k onom u Tuzli, zamjenika državnog odvjetnika II. razreda u državnom odvjetništvu u Banjoj Luci Antuna Kehrera na službovanje u c. i kr. zajedničkom ministarstvu financija, iz službenih obzira okružnog predstojnika Ladislava Barona iz Bihaća u Tuzlu, a kotarskoga predstojnika I. razreda Vladimira Besarovića u svojstvu okružnog upravitelja iz Sarajeva u Bihać, iz službenih obzira vladinog povjerenika za glavni grad Sarajevo Franju Brodnika k zemaljskoj vladi, a ujedno naimenovao kotarskog predstojnika II. razreda Karla barona Collasa vladinim povjerenikom za glavni ggrad Sarajevo.

Zemaljski poglavar premjestio je iz službenih obzira političkog prsitava I. razreda Hilmibega Kapetanovića od kotarskog ureda u Sarajevu i političkog pristava II. razreda dra. Emanuela barona Pawelramin-

Digitized by Google

g e n a od kotarskog ureda u Visokom k zemaljskoj vladi u Sarajevu, sudske pristave Janka A š p e r g e r a od kotarskoga suda u Tešnju k onome u Maglaju, povjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Aleksandra B. K e m p f a od kotarskoga suda u Kotor-Varoši k okružnom sudu u Tuzli, Gustava K o h n a od kotar. suda u Kladnju k onome u Bos. Krupi povjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, dra. Ivana S t e i n m e t z a od kotarsdoga suda u Tuzli k onamošnjem okružnom sudu, Josipa V e r i ć a od kotarsdoga suda u Bihaću k onamošnjem okružnom sudu, Ljubomira A r n e r i j a od kotarskoga suda u Mostaru k onome u Kladnju po vjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Antona P l i c h t u od kotarskoga suda u Ključu k okružnom sudu u Travniku, Petra W o h l g e m u t h a od kotarskoga suda u Stocu k onome u Čajniću, povjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Leona P f e i f f e r a od kotarskoga suda u Bos. Krupi k okružnom sudu u Sarajevu, Matu B o š k i ć a-S t i p o v i ć a od kotarskoga suda u Brčkom k onome u Foči, povjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Belu K a c z w i n s z k o g a od kotarskoga suda u Ljubuškom k okružnom sudu u Sarajevu, Josipa V u č e v i ć a od kokotarskoga suda u Visokom k onome u Ljubuškom, Milana N e f e r o v i ć a od kotarskoga suda u Gradačcu k onome na Sanskom Mostu, povjeviši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Melchiora K a n t o c i j a od kotarskoga suda u Kotor-Varoši k onome u Banjoj Luci, Josipa M r z l j a k a od kotarskoga suda u Nevesinju k onome u Kotor-Varoši, povjerivši mu ujedno upravu ovoga kotarskoga suda, Theodora K n o r r a od kotarskoga suda u Cazinu k okružnom sudu u Tuzli, Nikolu Dilberovića od kotarskoga suda u Livnu k onome u Cazinu, Julijana J a n k i e w i c z a od kotarskoga suda u Glamoču k onome u Bos. Krupi, dra. Milana D ö r w a l d a od kotarskoga suda u Prijedoru k okružnom sudu u Banjoj Luci, te Stanislava P a v l a t a od kotarskoga suda u Žepču k onome u Prijedoru, te je premjestio prislušnike : dra. Pava M a r č e c a od okružnoga suda u Bihaću k kotarskom sudu u Tešnju, dra. Andriju Ž i c a od okružnoga suda u Sarajevu k kotarskom sudu u Kotor-Varoši, dra. Pavla T i m o t i j e v i ć a od okružnoga suda u Bihaću k onamošnjem kotarskom sudu, Vladimira Č a l d a r o v i ć a od okružnoga suda u Banjojluci k kotarskom sudu u Stocu, Stjepana O r e č a od okružnoga suda u Mostaru k onamošnjem kotarskom sudu ,Milana L a t i n o v i ć a od okružnoga suda u Tuzli k kotarskom sudu u Bos. Krupi, Matu J e r i č e v i ć a od okružnoga suda u Tuzli k kotarskom sudu u Brčkom, Ferdu S t i l i n o v i ć a od okružnoga suda u Sarajevu k kotarskom sudu u Jajcu, dra. Cvijetina B r e z a n č i ć a od okružnoga suda u Sarajevu k kotarskom sudu u Ključu, Eligija J o v a n o v i ć a od okružnoga suda u Tuzli k kotarskom sudu u Gradačcu, Vladimira S t a n i š i ć a od okružnoga suda u Sarajevu k kotarskom sudu u Čajniću, Bartula C a r i ć a od kotarskoga suda u Konjicu k okružnom sudu u Banjaluci, Marka Z e k i ć a od okružnoga suda u Tuzli k kotarskom sudu u Cazinu, dra. Dragutina S a v i ć a od okružnoga suda u Banjaluci k kotarskom sudu u Bos. Brodu, Aleksandra V a s i l j e v i ć a od okružnoga suda u Tuzli k onamošnjem kotarskom sudu, Antuna D u l č i ć a od okružnog suda u Travniku k kotarskom sudu u Livnu, dra. Mirka K u d r n a č e k a od koružnoga suda u Travniku k kotarskom sudu u Gradačcu, Josipa S c h w a r z a od okružnog suda u Tuzli k dotarskom sudu u Visokom, Ivana G h e y a od okružnoga suda u Travniku k kotarskom sudu u Glamoču i Matu H a n ž e k o v i ć a od okruž-

Digitized by Google

noga suda u Bihaću k kotarskom sudu u Žepču, dodielio je sudbenog pristava u Vrhovnom sudu u Sarajevu Stefana Mandića na službovanje državnom odvjetništvu u Sarajevu, razriješio je auskultanta u kotarskom sudu u Bos. Petrovcu Jakova Kajona na njegovu molbu, auskultanta u okružnom sudu u Sarajevu Antona Linardića i privr. perovodnog vježbenika dra. Erharda pl. Koharevića u Zvorniku na njegovu vlastitu molbu daljeg službovanja u ovijem zemljama, premjestio je sudskog pristava Josipa Horvata od kotarskog suda u Trebinju k onome u Bos. Gradišci, povjerivši mu u isto vrijeme upravu toga suda, naizmjence sudske pristave Mahmudbega Hrasnicu u kotarskom sudu u Fojnici i Gjura Krivačića u kotar. sudu u Visokom, povjerivši prvome upravu kotarskog suda u Visokom, a drugome onoga u Fojnici, naizmjence iz službenih obzira političkog pristava II. razreda Edhema Bahtijarevića, dodieljenog kotarskom uredu u Prnjavoru i perovodnog vježbenika dra. Hinka Forstingesa, dodijeljenog kotarskom uredu u Derventi, auskultanta u okružnom sudu u Banjoj Luci dra. Milhajla Semjanak kotarskom sudu u Sarajevu, razriješio je auskultanta u okružnom sudu u Sarajevu dra. Ambroza Dražića na njegovu vlastitu molbu od daljeg službovanja u ovijem zemljama.

(Novi kr. javni bilježnici). Kraljevski povjerenik u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji imenovao je dra. Savu Stojakovića, odvjetnika u Zemunu kr. javnim bilježnikom u opsegu kr. sudbenoga stola mitrovačkoga sa sjedištem u Zemunu, i to za II. kr. javno bilježničtvo, dra. Vojislava Gjurgjevića, odvjetničkoga perovodju, kr. javnim bilježnikom u opsegu kr. sudbenoga stola bjelovarskoga sa sjedištem u Bjelovaru, i to za II. kr. javno bilježničtvo, i dra. Gustava Kramera, odvjetnika u Karlovcu, kr. javnim bilježnikom u opsegu kr. sudbenoga stola zagrenačkoga, sa sjedištem u Karlovcu, i to za II. kr. javno bilježničtvo.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) — mjeseca maja 1912. izdana je i razaslana „Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke" sv. VIII. br. 1142—0067 arak 35—a7, a sadržaje pod brojevima:

1142. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 23. aprila 1900. broj 7990, kojom se ustrojava ispostava varaždinskog kr. kotarskog suda na Vinici.

1143. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 31. maja 1911. broj 10.155, kojom se odredjuje dan za predaju novo sastavljenih grnntovnih uložaka kr. sudbenom stolu u Bjelovaru, Ogulinu, Varaždinu i Zagrebu, te kr. kotarskim sudovima u Brinju, Ivancu, Krnjaku, Kutini, Pakracu, Stubici i Sv. Ivanu-Zelini, te ujedno ustanovljuje rok za provedenje ispravnog postupka.

1144. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 2. juna 1911. broj 10.161, kojom se ustrojava ispostava koren:čkog kr. kotarskog suda u Petrovomselu ličkom.

1145. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje pos'ove i za pravosudje, od 9. lipnja 1911. broj 8067, kojom se odredjuju neke promjene u broju, sjedištu i teritorijalnom opsegu mjesnih sudova.

1146. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 20. juna 1911. broj 11.161, glede prenešenja sjedišta kr. kotarskog suda iz Bošnjaka u Županju.

Digitized by Google

1147. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 19. jula 1911. broj 11.421, u predmetu preslušanja kao svjedoka naših konzularnih činovnika u Njemačkoj, kao i konzularnih činovnika Njemačke carevine u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

1148. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, od 19. jula 1911. br. 11.960 u predmetu ovrha na mirovinske i druge pristojbe, koje se isplaćuju vojničkim osobama po ces. i kr. zajedničkoj vojnoj npravi.

1149. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 28. jula 1911. broj 12.192, u predmetu prenešenja sjedišta kr. kotarskog suda iz Bošnjaka u Županju.

1150. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 28. jula 1911. broj 13.933, kojom se odredjuje dan, kada ima započeti djelovanje ispostava koreničkog kr. kotarskog suda u Petrovomselu ličkom.

1151. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 28. jula 1911. broj 21.937—10., kojom se kr. kotarski sud u Osijeku razdijeljuje u dva, i to jedan sa sjedištem u Osijeku gornjem gradu, a drugi sa sjedištem u Osijeku dolnjem gradu.

1152. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, od 20. augusta 1911. broj 2769 prs., kojom se priznaje pupilarna sigurnost dotično jamčevna prikladnost 4½% zakložnicama „Hrvatske eskomptne uanke" u Zagrebu.

1153. Okružnicu kr. banskog stola od 6. septembra 1911. broj 21.813, u pogledu postupka u slučaju § 56. sl. d. grt. reda.

1154. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 2. oktobra 1911. broj 17.710, glede postupanja sa sudbenim i sirotinjskim polozi.

1155. Okružnicu kr. banskog stola od 2. novembra 1911. broj 22.404, glede priopćivanja podataka financijalnim oblastima.

1156. Odružnicu kr. banskog stola od 2. novembra 1911. broj 25.876, glede dostavljanja poreznim uredima odluka, kojima se ureda radi osjeguravaju ostavinske i prenosne pristojbe.

1157. Okružnicu predsjedničtva kr. banskog stola od 9. novembra 1911. broj 5690 prs., glede podnašanja molba za produljenje dopusta.

1158. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 10. novembra 1911. broj 4249 Prs., kojom se priznaje pupilarna sjegurnost dotično jamčevna prikladnost 4½% založnicama „Hrvatske zemaljske banke" d. d. u Osijeku.

1159. Naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, od 11. novembra 1911. broj 21.234, kojom se odredjuje dan, kada ima započeti djelovanje kr. kotarskog suda u Osijeku gornjem gradu i u Osijeku dolnjem gradu.

1160. Naredbu bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 16. novembra 1911. broj 18.933, u predmetu ovrha na mirovinske pristojbe domobranskih plaćenika i na pojedine druge u krug domobranskih etata spadajućih pristojba.

Digitized by Google

Stečaji.

Prezaduženik	Stečajna oblast	Stečajni povjerenik	Dan i broj odluke	Stečajni upravitelj	Zamjenik	Rok prijavni do	Ročište
Irma Schlei trgovkinja u Zagrebu	Kr. sudb. stol u Zagrebu	Ivo Vuković kr. sudbeni vijećnik	30. aprila 1912. br. 19422/gr.	Dr. L. Schwarz odvjetnik u Zagrebu	Dr. V. Graber odvjetnik u Zagrebu	8. juna 1912.	8. juna 1912.
Marija Landstein sitničarka u Komletincima	Kr. kot. sud u Vinkovcima	Tomo Rušec kr. sudbeni pristav	23. aprila 1912. br. 7044/gr.	Dr. Demetar Petrović odvjetnik u Vinkovcima		13. juna 1912.	13. juna 1912.
Ivan Jerbić prot. trgovac u Bjelovaru	Kr. sudb. stol u Bjelovaru	Fran Stilinović kr. kot. sudac	16. maja 1912. br. 3550/gr.	Dr. Stjepan Sabljak odvjetnik u Bjelovaru	Dr. J. Herrnstein odvjetnik u Bjelovaru	25. juna 1912.	3. jula 1912.
Milivoj Mutavdžić nepr. trgovac u Karlovcu	Kr. kot. sud u Karlovcu	Zlatko Seunik kr. kotarski pristav I. r.	13. maja 1912. br. 23.513/gr.	Dušan Miljušević odvjetnik u Karlovcu	Dr. Feliks Židovec odvjetnik u Karlovcu	1. jula 1912.	15. jula 1912.
Simon Schwartz nepr. trgovac u Križevcima	Kr. kot. sud u Križevcima	Stevan Breberina kr. kotarski pristav I. r.	25. aprila 1912. br. 9324/gr.	Dr. Dragutin Oštrić odvjetnik u Križevcima	Dr. Rikardo Brodsky odvjetnik u Križevcima	1. jula 1912.	15. jula 1912.
Julius Stern nepr. trgovac u Divuši	Kr. sudb. stol u Petrinji	Albert Plešnik kr. kot. sudac u Dvoru	9. maja 1912. br. 1936/gr.	Dr. Josip Mašeg odvjetnik u Kostajnici	Dr. Tomislav Tomljenović odvjetnik u Kostajnici	6. jula 1912.	25. jula 1912.
Hinko Zimmer prot. trgovac u Požegi	Kr. sudb. stol u Požegi	Krunoslav Hadžija kr. sudbeni vijećnik	23. aprila 1912. br. 2401/gr.	Dr. Ante Franetović odvjetnik u Požegi	Dr. Ladislav Virag odvjetnik u Požegi	10. jula 1912.	25. jula 1912.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google